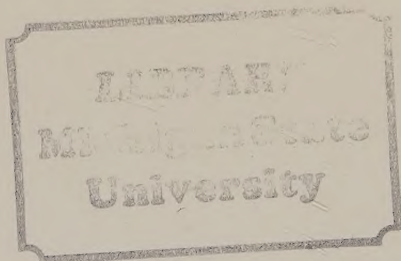

KC

P3535
1968

BUSINESS LIBRARY

00/5

RETURNING MATERIALS:
Place in book drop to
remove this checkout from
your record. FINES will
be charged if book is
returned after the date
stamped below.

BUSINESS LIBRARY

--	--	--

GUIDI PANZIROLI
DE
CLARIS LEGUM
INTERPRETIBUS

GUIDI PANZIROLI,
REGIENSIS, JCTI ET IN GYMNASIO PATAVINO
JURIS INTERPRETIS,
DE
CLARIS LEGUM
INTERPRETIBUS
LIBRI QUATUOR.

ACCESSERE:

JOANNIS FICHARDI, FRAN-
COFURT. VITÆ RECENTIORUM
JCTORUM

MARCI MANTUÆ, PATAVINI,
EPITOME VIRO-
RUM ILLUSTR.

JOAN. BAPTISTÆ DE GA-
ZALUPIS HISTORIA INTER-
PRETUM ET GLOSSATORUM
JURIS.

CATELLANI COTTÆ RE-
CENSIO BREVIS INSIGNIUM JURIS
INTERPRETUM ET DOCTORUM.

MATTH. GRIBALDI MOPHÆ
CATALOGUS INTERPRETUM JU-
RIS CIVILIS.

ALBERICI GENTILIS DE
JURIS INTERPRETIBUS DIALOGI
SEX.

QUIBUS

TUM VITÆ JCTORUM CLARISSIMORUM
EXPONUNTUR, TUM ET FATA RESTITUTI JURIS
ROM. AC JURISPRUDENTIÆ NOVISSIMÆ ORIGO, VARIA
ITEM ACADEMIARUM HISTORIAM ILLUSTRAN-
TIA RECENSENTUR.

CURAE

D. CHRISTIANI GODOFR. HOFFMANNI.

L I P S I Æ,

APUD JO. FRID. GLEDITSCHII B. FILIUM,
M. DCC. XXI.

S. B. N-GB:576. 72206. 5

Republished in 1968

by Gregg International Publishers Limited,
1 Westmead, Farnborough, Hants., England.

Printed in offset by Anton Hain KG, Meisenheim/Glan
Western Germany

1875
PERILLUSTRI

ATQUE

EXCELLENTISSIMO DOMINO

D O M I N O

LUDOV. ALEXANDRO

DE SEEBACH,

DYNASTÆ GIERSTADII ET UTRIUSQUE

FAHNERII,

POTENTISSIMI

POLONIARUM REGIS

ET

ELECTORIS SAXONIÆ

MINISTRO STATUS

ATQUE

CONSILIARIO INTIMO

DOMINO MEO GRATIOSISSIMO

PERENNEM FELICITATEM

D. CHRIST. GODOFR. HOFFMANN.

PER ILLUSTRIS DOMINE
DOMINE GRATIOSISSIME.

Um *Excellentissimi* Nominis Tui splendorem, meritorum, quæ indies crescunt magnitudinem & eximias cum rara ac insigni humanitate conjunctas virtutes eminustacito pectore hactenus veneratus fui, avide efflagitans occasionem, qua TUAM gratiam, ad quam non difficilem fore accessum, ab aliis audiveram, conciliare mihi possem;

sem; tandem omnem me abjicere jussit timiditatem fau-
sta illa dies, qua silentium meum rumpere & ad prote-
ctionem Tuam confugere adigebat, in eam omnem
spem tuto me collocaturum esse ab iis edoctus, qui *Per-
illustri* TUÆ EXCELLENTIÆ favorem, quo omnes bo-
narum litterarum studiis sincera mente deditos benigne
excipere soles, cognitum habebant. Hinc me neque
dignitatum, in quo TE constitutum esse videbam con-
sideratio, neque meæ tenuitatis, cum nihil haberem,
quod me TUA gratia dignum efficere posset, conscientia,
neque illustrium atque gravissimorum negotiorum, quæ
indefessum TUUM animum exercent contemplatio, ul-
terius detinere poterant, quo minus *Perillustri Tuæ Excel-
lentia* innotescere & inter TUOS devotissimos Clientes
recipi tentarem. Dicere non possum, quanta TUA gra-
tia meam superaverit expectationem, & in quam admi-
rationem a TUA humanitate raptus fuerim, cum in TE
tot egregias virtutes singulari doctrina ac scientia corru-
scantes maxima cum humanitate omnium amorem &
reverentiam provocante confluisse viderem. Ab eo
tempore cogitare incepti, an non publicum pii mei cultus
specimen edere, & pietatem, quam hucusque intra men-
tem continueram, testimonio publico profiteri liceret.
Tenuit me diu suspensum modestia, quam in tanto meri-
torum cumulo & inter tot virtutes eminere, illasque eo
pretiosiores, quo magis a vanitate alienæ, reddi cerne-
bam, prætereaque non ignorabam, quam vile & tenue
esset, quod a me præstaretur. Dubius hæreo; dum in

mentem mihi venit, nihil homine ingenuo dignius esse, quam Benefactoribus ac Promotoribus gratum testari animum, imo hoc casu animi pietatem virium excusare imbecillitatem. Hæc *Perillustri Domine*, me eo temeritatis deduxerunt, ut collectionem scriptorum *de Interpretibus Juris*, me curante editam, in publicum prodire noluerim, nisi devotissimæ erga *excellentissimam Tuam Personam* mentis signum secum ferret. Idque majori cum confidentiasum executus, cum perillustre Tuum Nomen scriptis præfigerem, quæ jam nonnullam in litterato Orbe acquisiverant famam. Mihi gratulor, quod hac ratione aliquodammodo officio meo defungi queam: lætor, quod properenni TUA salute & diuturna incolumitate pia vota in publicum effundere possim, certus, non defore, qui voventis & precantis Socii esse velint. Ita enim, ut divina providentia TE, REGI CLEMENTISSIMO ET PATRIÆ, utilissima officia exhibentem in omni felicitatum affluentia & non interrupto vigore, conservare velit, bonorum commune votum est. Me TUÆ gratiæ totum consacro atque committo, humiliter rogans, ut de infucata mea reverentia & constanti obstrictissimum animum declarandi conatu, persuasus esse velis. Scrib. Lipsiæ, d. xx. Sept. MDCCXX.

P R Æ F A T I O
A D L E C T O R E M.

GAUDI PANCIROLI clarissimi Viri elegantissimos de *claris legum Interpretibus* libros & cum illis *sex* alios non *incelebres Scriptores* produco, qui eadem fere forte cum Pancirollo hætenus usi, in bibliothecis delituerant, & rarissime in librorum tabernis comparentes, emtoribus avidis & curiosis non cedere poterant. Forte multis remgratam feci; aliis de præsentis collectionis utilitate iniquius iudicium ferentibus. Sunt enim qui parum ad se pertinere credunt, si dicere possint, vixisse aliquando Ottonem quendam Papiensem, claruisse Bulgarum, Hugolinum a Porta Ravennate, & qui fuerunt reviviscentis romanæ jurisprudentiæ in occidentalibus regnis restauratores; si aliquot centurias barbarorum & incognitorum nominum memoria teneant, quæ optimo jure ab hominibus seculi nostri politioris, uti hoc appellare solent, ignorari posse, sibi persuadent. Et omnino haberent, cur illam de Viris, quos viventium commercio mors jamjam ante aliquot secula exemit, notitiam tanquam otiosam vituperent scientiam, si ea in nominum nuda recensione aut facti cujusdam simplici observatione acquiesceret. Quod cum ita non sit comparatum, sed singularis quædam utilitas hanc illustrium Jctorum, inprimis eorum, qui post revocatum jus romanum vixerunt, cognitionem comitetur: pretium sane habebimus eorum industriæ, qui tot clara in jure nomina oblivione sepulta resuscitare & nostro ævo conservare voluerunt: neque ingratus erit meus labor, qui celebriores quosdam circa hanc materiam scriptores, & qui omnes post se reliquit *Patarini Jureconsulti* libros de *claris legum interpretibus* conquisi & nunc novo sub habitu in publicum prodire jussi. Sed ut insignem, quam jacto utilitatem ex his scriptis hauriendam, non solum asseram, sed etiam probem, usum hujus notitiæ pluribus jam docebo.

Jus, quod civium in republica actiones dirigit, partim in *ipsa lege*, partim in *opinione* de lege quærendum est. *Opinio juris* vim habere multis non videbitur: nam ut jus legem requirit, ita ab opinione jus ali-

quod venire non poterit, cum lex & opinio toto a se differant cœlo. Nihilominus experientia docet magnam in jurisprudentia opinionum vim & auctoritatem esse. Lex enim a legislatore lata manus privatorum incidit: sunt iudices, sunt interpretes & doctores, quorum est in legis sensum inquirere & genuinum, id est, menti legislatoris conformem defendere. Hinc multorum arbitrio & examini relicta lex fortē illam habet, quam circa interpretationem mentis alienæ quotidie deprehendimus. Id dico, sensus legis plerumque subjectus est opinionibus Iudicis, Doctorum imo aliquando multitudinis, quæ opinio, cum pro lege habeatur, constituit aliquam juris partem. Inde evenit, ut tanta opinionis sit autoritas, quæ non raro in imperium definit, & ut Doctores, quorum proprie est leges interpretari, juris fiant autores & jurisprudentiæ speciem forment. Id ipsis Romanis accidit, qui in summa legum cura & invidiosa legum ferendarum potestatis custodia sensim prudentum & Interpretum juris subibant jugum, immemores, quæ invalescentis & auctoritatis & usus quotidiani præjudicio munitæ opinionis sint obligandi artes. Refert POMPONIUS *libro singulari enchiridii*, disputationem prudentium ex interpretatione legum latarum ortam, jus aliquod confecisse, illudque communi nomine JUS CIVILE appellatum fuisse l. 2. §. 5. *D. de origine juris*. Idque est illud Jus quod a JUSTINIANO in §. 3. *f. de legit. agnat. success.* MEDIA JURISPRUDENTIA dicitur, in quo sensu hanc appellationem Institutionum Paraphraestes THEOPHILUS accepit, ut omnino gravissimum illi erraverint errorem, qui per mediam jurisprudentiam jus intelligunt, quod a Justiniano ex *Papiniani, Juliani, Ulpiani* ac similium libris descriptum & in libros Digestorum est translatum. In qua persuasione antiquiores in Italia juris Interpretes fuerunt, quos notavit ALEXANDER GALVANUS in suis commentariis ad l. *Gallus* 29. *D. de lib. & post.* Res igitur nova non est, quod Doctorum opiniones ad juris auctoritatem assurgant: illustre est adductum ex romana jurisprudentia exemplum. Quid clarius Romanorum testimonio, qui ex prudentum interpretatione legum eorumque Responsis surrexisse jus aliquod, eminenti titulo JUS CIVILE dictum, fatentur.

Hi erant *juris civilis* fontes, quos distinguit acutus & doctus Jureconsultus M. AUREL. GALVANUS *de usufructu dissertat. var. cap. vi. n. viii. p. 50.* an recte, dubitamus. Separat interpretationem prudentum a jureconsultorum responsis: illam jus esse romanorum civile, dicit, hæc autem ad species juris scripti refert, cujus meminit Imperator in § 8. *f.*

§. 8. *f. de jur. nat. gent. & civ.* Sed diversæ Responforum Juridicorum attendendæ sunt ætates, quas confudiffè hic videtur GALVANUS. Alia enim erat Responforum conditio, tempore jurisprudentiæ mediæ, *id est* illius, quæ apud Romanos post latas XII. tabulas florebat: alia eorum, quæ temporibus Imperatorum priorum ab iis dabantur, qui jus respondendi a Cæsare impetraverant. Hanc differentiam ipse Pomponius in §. 47. *D. de Orig. juris* observandam docet, quando sequentibus verbis diversam hanc responforum naturam recenset: *Et ut obiter sciamus*, inquit, *ante tempora Augusti publice respondendi jus non a principibus dabatur, sed qui fiduciam studiorum suorum habebant, consulentibus respondebant: Neque responsa utique signata dabant, sed plerunque judicibus ipsi scribebant, aut testabantur, qui illos consulebant. Primus divus Augustus, ut major juris autoritas haberetur constituit, ut ex autoritate ejus responderent &c.* Non igitur video, quid vetet, quo minus Responsa Veterum & Imperatorum ævo anteriorum prudentium ad juris civilis & mediæ jurisprudentiæ constitutionem multum contuliffè asseram.

Nec aliter se res habuit cum jurisprudentia nostra, quæ paucis abhinc seculis in Italia florere cœpit seque in finitima regna diffudit, ut præque Europæ gentes ab ipsis Romanis leges accepisse viderentur. Interpretes enim juris erant, qui incognitas has leges in lucem protrahabant, commendabant & cum successu temporis tantam iis conciliabant autoritatem, ut omnibus pene patriis & indigenis legibus suppressis sola jurisprudentia romana in ecclesiis, aula & foro regnaret.

Tantum autem abest, ut credas Jureconsultos illos genuina juris romano-justiniani principia nobis reclusisse, & veram illam jurisprudentiam scriptis Justiniani contentam, manifestasse, quin potius deprehendas eos opinionum farraginem nobis obstruiffè & jurisprudentiam aliquam formasse, quam ad exemplum Justiniani, NOVISSIMAM JURISPRUDENTIAM appellare non dubito. Est verò illa *jurisprudentia*, disciplina quæ originem suam debet primis romanarum legum interpretibus, qui jus justinianeum hætenus absconditum reduxerunt, illique opinioniones suas ex legum interpretatione natas, intulerunt.

Ea autem harum opinionum contra ipsa legum verba fuit autoritas, ut sensim, neglecto textu, ex opinionibus magis Jureconsultorum quam legibus lites fuerint decisæ. Hinc factum ut turmæ Responforum & Consiliorum prodierint, & sententiarum veritas ex multitudine autorum æstimeretur, qui morbus jurisprudentiam romanam jam olim vexaverat, ut conqueritur JUSTINIANUS in præfatione prima Digestorum

rum de conceptione Digestorum ad Tribonianum, in qua l. i. *Cod. Theodos. de respons. prudent.* derogavit; & hodie quoque aucto indies opinionum numero & perduto sensu legum genuino, misere afflixit. Crescente enim responsorum & opinionum autoritate legum decrescebat vis, & jurisprudentia illa novissima surgebat, quæ romanas leges ad mores & jura patria detorquens, ab ingenio plerumque Doctorum dependebat. De FRANCISCO ACOLTO, refert noster PANCIOLOLLUS proverbium in foro increbuisse: *Causa eum casurum esse, qui Aretini responsum contra se habuerit.* Et quorsum referenda sunt vastissima illa opinionum volumina, quæ superiora secula in lucem miserunt. Habemus syntagmata, Thesaurus, Specula, Summas, Pericula, Sylvas Opinionum: Noti sunt HIPPOLITUS BONACOSSA, MACCAGNINUS GREGORIUS AZZOGUIDO, HIERONYMUS DE CAVALLOS, ANTONIUS GABRIEL, MATTHÆUS GUERRA DE LATRAS, MATTHÆUS GRIBALDI, BERNARDUS HENRICUS JANUENSIS, JOAN. BAPTISTA A VILLALOBOS, multique alii Opinionum compilatores.

Hæc eum in finem adduco, ut exinde utilitas pateat, quam notitia recentiorum juris interpretum novissimæ jurisprudentiæ studiosis asferre queat. Quod si verum est ab illis juris interpretibus descendere tot opiniones in foro receptas easque sæpius contra legum verba valere, verum autem esse, quotidiana testatur experientia: operæ pretium erit, ut illustrium earum opinionum origines indagemus, in quo ipse JUSTINIANUS illustri exemplo nobis præivit, quando ex Pomponii Enchiridio antiquissimorum romanæ reipublicæ jureconsultorum memoriam commendavit.

Hæcque non exigua & ultima est utilitas, quam ex præsentī collectione Scriptorum, qui vitas Interpretum juris paucis abhinc seculis florentium consignarunt, nobis polliceri possumus. Jucundum sane est & utile illos e vestigio sequi: videmus parva autoritatis magnæ quæ hodie pollet, jus romanæ-justinianeum initia, non obscuræ manent delitiæ peregrini hujus juris, quod & in scholis & in aulis magno cum applausu excipiebatur, cernimus, ex omni pene Europa juvenes confluere, qui novi hujus juris scientia tincti, domum revertentes recentia illa juris principia invehebant: quæ omnia singularis oblectamenti & utilitatis esse possunt.

Si ulterius progrediamur, originem perniciosæ illius confusionis, qua jura Imperatorum Romano-Germanorum ex legibus romanis illustrata, & controversiæ publicæ ex his privatarum constitutionum volumini-

mimibus decisæ fuerunt. Quemadmodum enim omni tempore grata Cæsaribus fuit romanorum Imperatorum recordatio, ita non potuit non acceptum esse jus illud, quod ab eorum autoritate profluxerat & eminentioris cujusdam potestatis vestigia continebant. Singularia quoque deprehendimus, quæ ad *historiam Academicarum* spectant. Ea meretur, ut majori cum studio, ac quidem hætenus factum excolatur, cum ex accuratiori rerum academicarum cognitione ortum & progressum quam plurimorum præjudiciorum, quæ ipsas doctrinas infecerunt, cognoscere possimus. Porro lites & æmulatio inter Doctores juris civilis & pontificii, harumque arcanæ rationes intelligi poterunt. Non vulgare est judicium, quod CYNUS SIGISBALDUS Pistoriensis, de juris Canonici doctrina tulit, quod memoratum a PANCIOLO de *claris legum interpretibus* Lib. 2. c. 58. recensente CYNUM *jus pontificium velut a legum expertibus, vel ambitiosis hominibus, qui secularem jurisdictionem usurpare affectabant, conditum esse, neglexisse.*

Tacebo innumera pene alia commoda, quæ in Lectorem horum librorum redundare possent, ex illis enim originem dissensionum jurisprudentiam dilacerantium, diversitatem methodi in tradendis juris principiis observatæ, & quæ præ reliquis observandæ sunt natales infelicitis RABULISMI & irrationalis LEGULEJISMI, docemur.

Hæc omnino tanta fuerunt, ut desiderium edendi hos scriptores, qui memoriam celebriorum Juris Interpretum ad nostram ætatem transmiserunt, accendere potuerint.

Sed cum animadverterem, diversam horum scriptorum esse conditionem: illos non inepte in aliquot classes dividi. Sunt enim, qui Vitas JCtorum non ex professo tradiderunt, sed dum historiam litteratorum gentis alicujus, civitatis, academix, aut collegii scripserunt, mentionem quoque jurisperitorum fecerunt: alii ex instituto Virorum vitas delineaverunt, qui in legum scientia famam aliquam fuerunt consecuti: alii unius Jureconsulti vitam speciali tractatione recensuerunt, quorum ingens est copia, ita ut operæ pretium is omnino sit facturus, qui particulares has vitarum recensioni in corpus aliquod colligere voluerit. Mihi hic in præsentī opere animus fuit, secundæ Classis scriptores in uno volumine exhibere, cujus voti jam compos factus SEPTEM SCRIPTORES de *Claris legum Interpretibus* Tibi Lector Benevole offero.

Primo de edendis PANCIOLO libris quatuor de *claris legum interpretibus* cogitavi, cum illos a viris doctis commendatos sæpius le-

gerem, mihi que in primis salivam moverent, quæ Jureconsultus magni nominis, CHRISTIANUS THOMASIVS in *delineatione Historiæ Juris* §. 153. 154. 155. 156. seqq. ex Panciolo adduxisset. Cum autem iste liber rarius in nostris oris haberetur, iique qui possiderent, inter cimelia & arcana referrent, dignus autem esset, qui plurium manibus volveretur: de ipsius operis editione sollicitus a Viro & in solidiori juris-prudentia & in omni litteratura versatissimo DN. NICOLAO HIERONYMO GUNDLINGIO impetravi, ut mihi, pro ea, qua in me, est benevolentia, exemplaris sui, in copiosissima ejus & selectissima bibliotheca asservati copiam faceret, ut ex eo utilissimum opus describi posset, quibus petitis absque difficultate annuit. Posthæc ad ipsam libri editionem devenit.

Constitueram ab initio novis accessionibus Pancirolli textum illustrare, in egregio enim historiæ litterariæ apparatu, quo ævum nostrum pene abundat, minime & occasio & materia quædam addendi deesse poterat. In primis hoc opus novas additiones non tam ferre, quam requirere iisque indigere videbatur. Opus est posthumum, quod OCTAVIUS, GUIDI PANZIROLI Patruus ex hujus schedis collectum in lucem protraxit. Prima editio Venetiis 1637. altera ad quam præsens confecta fuit Venetiis anno MDCLV. sumptibus *Sebastiani Combi & Joannis la Noù* prodit: utraque plurimis mendis typographicis scatet, quas ex hac novissima eliminare laboravi. Ultimam manum huic operi minime imposuisse videtur Panzirolus: nam aliquando in ejus enarrationibus desiderabis connexionem: inæqualitas ac styli asperitas admodum probabile reddit, ab ipso Autore, quæ ex veterum monumentis collegerat, nondum plene digesta fuisse: quemadmodum etiam dissensus, quem diversis in locis circa eandem rem observare licet, monet, opus plena diligentia & cura nondum elaboratum aut absolutum fuisse. Hæc tamen me detinere non potuerunt, quo minus utilissimi scripti editionem urgerem. Nam quamvis optassem ut & his defectibus aliqua medela adhiberi potuisset: cum tamen vereretur, ne suscipiendo hunc laborem, incumbentibus aliis mihi negotiis nimis protraherem tempus, & ita forte quod sæpius accidere solet, consilium novæ editionis parandæ evanesceret, moram rupi, & quantum in meis positum fuit viribus laboravi, ut desideratissimus libellus in publico emendatus & splendidius comparere possit: certus, me multis gratam rem fecisse, qui operis Panziroliani, si vel maxime imperfecti, utilitatem æstimare noverunt.

Absolvitur illud quatuor libris. Primus in antiquissima romana
tem-

tempora divagatur & quædam de veteribus Jureconsultis recenset, imo ad juniora Imperatorum tempora progreditur, & antiquam jura tractandi, docendi & discendi methodum refert: inprimis, quænam Doctorum, Interpretum, Antecessorum sub Græcis Imperatoribus fuerit conditio, explicat. Sed licet in hoc libro elegantia multa & non ubivis obvia inveneris: cum tamen primarius Autoris scopus non fuerit antiquorum Prudentum vitas excutere, intra breviorē illarum narrationem substituit, & majorem omnino lucem ex BERNARDINI RUTILII, JOANNIS BERTRANDI ET GUILIELMI GROTII *Vitis Jurisconsultorum veterum*, quas in Germania paucos ante annos recudi fecit *Vir doctissimus & consultissimus* JO. CHRISTOPH. FRANCK. J. U. D. nobis promittere possumus. Magis se commendat *Liber secundus*, qui proprius ad nostra tempora accedit, & antiquitates academicas, originem creandorum doctorum, varios leges interpretandi modos, multa que notatu digna quæ apud alios frustra quæsieris & ipsi CONRINGIO doctum antiquitatum academicarum opus condenti, incognita fuere. Posthæc Autor in enarrandis civilis Juris consultorum vitis occupatur & ab IRNERIO usque ad DOMINICUM PINELLUM Cardinalem anno MDC. mortuum successionem Prudentum exhibet. In enarrandis horum vitis ita versatur, ut plerumque natales, præceptores, officia, scripta, mortem, epitaphium, aliquando judicia aliorum referat. Plurima hausit ex horum Jctorum scriptis, quæ stupenda quadam patientia perlegisse videtur: nonnulla ex archivis habuit, ad quæ aliquando provocat, inprimis *Carthophylacio Regiensi*, cujus sæpius injecit mentionem, usus fuit: ut ita optimo Viro fidem cur & quatenus habere debeamus, constet. Fateor non pauca occurrere, quæ Lectorem ingenuum offendere & suspensum tenere poterunt. Erant plurimi Veterum Interpretum homines ad invidiam & livorem proni, nihil ipsis frequentius, quam ex æmulatione aliorum famam fugillare & gravissimis calumniis proscindere: hinc vix evitare potuit Pancirolus historiam Interpretum ex his fontibus scripturus, quin harum traditionum se non quandoque vel invitus, reddiderit participem. Cæterum in hoc libro secundo varia invenimus, quæ multarum in jurisprudentia novissima corruptelarum causam & origines produnt, quæ merentur attentionem, cum horum malorum contagio se ad nostram usque ætatem propagaverit. Ita legimus *Lib. II. Cap. XXXIV.* PETRUM A BELLA PERTICA primum fuisse, qui a majoribus simpliciter tradita ad dialecticum arguendi modum deduxit; & argumentorum multitudine quæstiones tractavit; quem docendi juraque tractan-

tractandi modum ALBERICUS ROSATA irridere confueverat, referente Pancirollo *Cap. XIV. Lib. II.* Ita irrationalem quorundam methodum discipulorum memoriam inani legum recitatione torquentium, non novam, & quibusdam recentioribus Doctoribus communem, sed antiquissimam esse exemplo BALDI docemur, qui a Galeacio interrogatus, *ubi lex inveniretur, quæ de vespis & muscis loqueretur*, illam ostendit. Egregia scientia, quæ Orbi litterato obrudit Jureconsultos, de quibus judicium ferri potest, quod olim de CORTESIO *Mutinenſi* in certaminibus plurimas leges citante, *earum verba sed non sensum tenere*, dicebatur. Quanta veterum juris interpretum fuerit æmulatio, testantur injuriæ quibus se invicem oppugnare & prostituere solebant. De CHRISTOPHORO CASTELLIONE & BALDO meminit PANCIOLOLLUS, confluentibus ad utrumque auditoribus, cum eruditione pares haberentur, inſimulis precibus, atque adeo pretio discipulos impudenter ambire cœpiſſe. Non prætermittendus est in PANCIOLOLLO nostro notabilis locus *Capitis octogefimi octavi* libro secundo ubi originem in quibusdam Italicis Academiis olim recepti *Noſtratus Doctoralis*, ut barbara voce uti liceat, narrat: *Condiderant*, inquit, *paulo ante statutum Bononienses, quo exclusis peregrinis Professoribus solos civēs docere volebant.* Cum vero *ſtudioſi viros fama celebriores in alias Academiās ſequerentur, illud gymnaſium minus frequentabatur.* Quare damnoſo Decreto revocato, aliquem inſignem Doctorem acciri placuit.

DE PETRO FRANCISCO RAVENNATE noſter Jureconſultus memorat, eum variis artificiis memoriæ ſuccurrere voluiſſe, & ita jurisprudentiam, cujus maxima viſ in judicio poſita eſſe debet, ad memoriam ſolummodo retuliſſe. Plures hujus tenoris obſervationes ex Pancirolli ſcripto colligere, facilis labor foret, ſed relinquimus eas judicio Lectoris, quem non latere poterit, Hiſtoriæ ſcopum non eſſe peregrinis nominibus memoriam onerare, ſed ex illa deſumere exempla, quæ imitari debeamus, aut quæ nos a deviis dehortari queant.

Tertius ſequitur liber, in quo Jureconſultus Patavinus Juris Pontificii Interpretes liſtit. Primus eſt FULGENTIUS AFER, ultimus ANASTASIUS GERMONIUS *Taurinenſis* Septimæ collectionis decretalium Autor. Eadem *Pancirollus*, qua priori libro, uſus eſt methodo, eandem igitur ex hoc libro polliceor utilitatem: inprimis hic liber inſervire iis poterit, qui originem librorum juris pontificii noſſe volunt, de quibus ſingularia in præſenti ſcripto occurrunt, cum hujus juris Collectores Pancirollus in medium proferat, & in enarranda eorum vita magna cum dili-

diligentia sit occupatus. Ultimus liber de *Academiis* agit, qui tamen ad umbilicum minime deductus videtur, cum præter nomina Academia-
rum, pauca, licet non vulgaria, contineat. De Professorum conditione
apud Romanos differens celebriores & antiquas & recentiores acade-
mias nominat. Quo tamen aliorum sitim magis accendit, quam le-
vavit.

PANCIROLLUM excipit JOANNES FICHARDUS *Francofurti* ad
Mœnum natus, celeberrimi *Zasii*, cujus etiam elogium amplissimum præ-
senti operi intexuit, discipulus, qui cum Patavii & Bononiæ juris scien-
tiam profiteretur occasionem nactus est hanc periochen vitarum recen-
tiorum Jurisconsultorum concinnandi, quam Patavii apud *Jacobum*
Jordanum ad signum *Aquile* a. 1565. editam hic recusam exhibemus. Pau-
ciores sed celebriores FICHARDUS Jureconsultos nominat, eorumque
Vitas in hoc libello descripsit, quo etiam *Pancirollus* usus fuisse videtur,
qui tamen de eo non satis æquum tulit judicium, quando *Libro I. Cap. I.*
ita de Fichardo sentit: JOANNES FICHARDUS *Francofurtensis aliquo-*
rum vitas latius descripsit. Sed quia homo Germanus res Italorum non faci-
le scire poterat, nec fortasse autores, unde plura eruere licebat, ad manum ha-
bebat, nonnullos solum obliqua imagine delineavit atqua non paucos omnino
prætermisit.

Tertius scriptor, quem præsentì collectioni inclusimus itidem est
Jurisconsultus Patavinus MARCUS MANTUA BENAVIDIUS. Pata-
vini de illustribus patriæ suæ imò totius Italiæ Jureconsultis bene meriti
sunt. BERNARDINUS SCARDEONIUS, Patavinus Canonicus in tra-
ctatu de urbis Patavii antiquitate, & claris civibus Patavinis Basileæ apud
Nicolaum Episcopium juniorem Anno MDLX. impresso *Lib. II. Class. VIII.*
de claris Jureconsultis Patavinis prolixissime agit, & quosdam nominat,
qui Pancirollo prætervisi sunt.

Parem laudem meretur *Episcopus Amoniensis* JACOBUS PHILIP-
PUS THOMASINUS, qui in *elogiis illustrium Virorum* iconibus exornatis
mentionem quoque fecit clarissimorum jurisperitorum, & in *Gymnasio*
Patavino Utini MDCLIV. edito Professorum atque Doctorum Juris qui
in Patavina Schola inclaruerant, Catalogum exhibet, libro primo varia
ad Antiquitates Academicas spectantia, enarrans. His exemplo suo
prævit MARCUS MANTUA cujus *Epitomen* Virorum Illustrium ordi-
ne Alphabethico conscriptam huic collectioni inferere consultum du-
xi. Legerat Mantua antiquos Glossatores & perquisiverat grandia illa
veterum Juris Interpretum volumina ex quibus excerpfit, quæ in hunc
libellum transtulit.

Rudi & inæquali stylo opus hoc conditum, & plerumque enarratione judiciorum & censurarum de Jctis latarum, quibus tamen raro fidendum, absolvitur.

Ordo me defert ad JOANNEM BAPTISTAM de GAZALUPIS five ut alii scribunt CACCIALUPUM primum in Curia Romana Advocatum Consistorialem, ut refert PANCIOLOUS Lib. II. Cap. cxv. Edidit inter alia scripta brevissimum tractatum *de studendi modo*, quem cum SEBASTIANI BRANTII expositionibus titulorum omnium juris tam civilis, quam canonici SEBASTIANUS GRYPHIUS Lugduni 1543. ad vetustorum exemplarium fidem typis excrispsit. Quamvis hic libellus styli elegantia se haud commendet, non tamen contemnendus est, cum piam simplicitatem spiret & non pauca singularia de veteribus Juriconsultis & antiqua jura discendi methodo contineat. Proponit CACCIALUPUS decem, ut loquitur, *documenta* circa modum in utroque jure studendi. In *Primo Documento* studiosos legum adhortatur, ut animam purgent & conscientiam, a venere, ludo, ebrietate aliisque vitiis abhorreant, & diligenter ad Deum preces fundant, seque quotidie in religionis Christianæ principiis firmiores reddant. In *Documento Secundo* suadet, ut discens bonos Doctores elingat. Non male illos ex epistola MARTINI DE FANO describit: *bonum Doctorem esse, si qualia doceri oportet doceat, si diligenter ad interrogata respondeat, si respondendo dubitationes de pectore evellat; si patiatur rationabiliter sibi contradici, si causam rationabilem suis dictis adjungat, si videatur quod asserit de fonte vel scripturæ, vel æquitatis ubi justitia deficit provenire: videndum quoque an sit satis sufficiens, an vim habeat impressivam, ut exemplis intelligibilibus instruat, quod ostendit: nec sit in sua lectione pomposus sed potius utilis & fidelis, & plus veritati, quam trussis & ornamento verborum inherens.* Bene depingit CACCIALUPUS imo optime delineavit Doctorem: sed an ejus ævo magna horum Doctorum fuerit copia, an major hodie illorum numerus nescio. Sub *Documento tertio* studiosos ut Præceptoribus honorem impendant, hortatur; diligentiam constantem & indefessam *documento quarto* commendat, *quinto* autem de librorum lectione agit, qua occasione illustriores jurisconsultos recenset, quam recensionem, cum varia ad historiam Jurisprudentium pertinentia complectatur, præsentī Operi annectere non dubitavi. Sub numero *sexto* & *septimo* studiosos juris diligentes Doctorum jubet esse auditores, & qua ratione legum studium absolvendum sit *octavo, nono & decimo documento* explicat, inspergens multa curiosa antiquam jura discendi rationem

tionem explicantia, tandem historiam compilati juris civilis exponit, in qua inprimis ea, quæ *de Novellarum Authenticarum* compositione & collectione recenset, legi merentur.

CATELLIANI COTTÆ JCTi Mediolanensis *recensio brevis insignium juris Interpretum & Doctorum* sub quinto numero præsentis collectionis comparet. Excerpta est ex præstantissimi Jureconsulti Memorialiis, quæ *Lugduni* apud *Antonium de Harfy* Anno MDLXXIII. post varias editiones prodierunt. Opus non inelegans, in quod ex immenso Doctorum utriusque juris pelago, omnia, quæcunque memoratu præcipue digna arbitratus est, in certa quædam capita ac locos digessit. Inserta est huic operi CATELLIANI *brevis tractatio de Jurisperitis tam antiquis Romanorum, quam recentioribus*. Quam ob materiæ affinitatem huc accersere nobis operæ pretium visum fuit. Neque erat COTTA inferioris subfellii JCTus: ex Alciati schola prodierat, a quo insigni elogio est mactatus, quod in fronte Memorialiorum conspicitur:

Echo aliquid mihi loquere, si placet. Placet.

Ego quis id operis fecerit, nescio. Scio.

Dic ergo, num Catelliani opus est. Opus est.

Humanitatis studia igitur sapit? sapit.

Jurisperitus nonne etiam est bonus? Bonus.

Id esse, dicas, quomodo potest? Potest.

Num neminem scire hæc duo referunt. Ferunt.

Papinianus alter an hic est? Hic est.

Hæc vera cum sint, credo nunc. Vale. Vale.

Cæterum Cottarum familia inter celebriores Mediolanensium numeratur & referente nostro COTTA sub voce *Imperator* pag. 404. duo ex familia Cottarum, quoties Imperator Mediolani coronandus esset, cottas albas induti a latere Imperatorem juvare & in coronationis actu intervenire olim solebant.

DE MATTHÆO GRIBALDO MOPHA JCTio Cheriano & Professore Juris Ticinensi pauca dicenda sunt. Edidit libellum *de methodo ac ratione studendi* commotus precibus studioforum, qui eum in gymnasio Tholosano jura civilia interpretantem audiverant. Enarrat morem docendi Italicum, qui jamjam hoc ævo multum a nugis veterum Glossatorum recesserat. Videre id est ex Capite XV. lib. I. in quo leges Jurisconsultorum ex variis fragmentis compilatas, annaliumque imperitia interpretes mire hallucinatos esse refert, Capite XVI. autem monet, *leges librariorum incuria depravatas, eruditorum judicio castigandas & ab*

P R Æ F A T I O

Accursii reliquorumque ininterpretum nugis ac ridiculis expositionibus maxime discedendum esse, quæ monita in Accursiana schola non audita erant.

Idem GRIBALDUS Catalogum aliquot Interpretum Juris Civilis distichis quibusdam inclusum, dedit, qui cum acuta de veteribus Jurisconsultis judicia contineat præsentî collectioni adjectus est.

Finem imponunt ALBERICI GENTILIS *de Juris Interpretibus Dialogi*, Londini anno 1582 typis descripti. Clarissimum inter Jureconsultos *Alberici* est nomen & variis ingenii atque doctrinæ monumentis gloriæ perennitatem affecutum. Patriam habuit *Anconam*, nobilissimam Italiæ civitatem; jurisprudentiæ principia in academia *Perusina* hausit institutus a celeberrimis sui temporis Doctoribus RAINALDO, NONIO, ODDONE EUGENIO LANCELOTTO, CANTUCCIO, GALIFFO, SEVERO, quorum non sine elogio in *Oratione de Laudibus Academicæ Perusinæ* meminit. In civitate *Ascoli* judicis munere functus, Patrem religionis & conscientiæ causa Italiam relinquentem in Germaniam secutus, ab eo autem in Angliam missus singulari sua doctrina atque scientia magnos sibi conciliavit Patronos tandem in Academia Oxoniensi ad Professionem Juris evocatus; huic muneri per XXVI. annos præfuit. In omni litterarum genere fuit versatissimus, ingenii autem aliquanto invidiosi & contradicendi studio laborantis. Ex illo quoque præsentibus Dialogi profluxerunt, in quibus perpetuam comparisonem inter Veteres JCTos, quos communi Glossatorum titulo designare solemus, & recentiores illos instituit, qui ex ALCIATI, HOTTO-MANNI, CUJACII aliorumque præstantissimorum Jureconsultorum Schola prodierunt, & prioribus prærogativam concedit illos maximo-pere commendans. Ita primo Dialogo adstruere vult: legum studio-sum majorem sibi polliceri posse utilitatem ex lectione Glossarum quam recentiorum scriptorum qui ALCIATI principia tenent; *Secundo* docet, bonum Jureconsultum latinæ linguæ exquisitiori cognitione carere posse, *Tertio* ostendit, græcæ literaturæ peritiam in Interprete consultore juris non requiri, *Quarto*, dialectices usum in jurisprudentia magnum non esse, *Quinto*, Historiam JCTo neque necessariam, neque utilem esse, *Sexto* generaliore quandam supra memoratorum JCTorum facit collationem, & inprimis de arte critica in legum interpretatione adhibenda, agit. Gerit se ita ALBERICUS hostem & adversarium humanioris illius jurisprudentiæ, quam alii a JCTis Italiæ & Galliæ inprimis redactam, lætabantur. Vehementius mentem suam exprimit in dedicatione *libri IV. Lectionum & Epistolarum*, quæ ad jus civile pertinent: *Placet autem,*

tem, inquit, propterea mihi ratio hæc scribendi maxime, quod ipsa una fere admittit, ut nostra plura, aliena pauciora inducamus, & id probandum magis existimo, vel si illa essent modici eris, quam ineptos ridiculosque versi- coloresque istos videre psittacos, qui nihil omnino adferunt in commune de suo, si suum AVE excipiunt, suas grammaticationes, grecationes, criticationes & id generis alia, tam me hercule ab Jurisconsulti professione longe posita, quam ab homine psittacus positus est homo pictus.

An hæc vera ALBERICI sententia fuerit, ambigo. Major sane mea de hoc Viro est opinio, quam ut credere possim, eum hæc omnia serio scripsisse. Ipse enim in suis operibus & historicam & criticam notitiam non levem prodit: quare illam Jureconsulto indignam habere voluisset, nisi de nimio quorundam in legibus Historiæ & Critices studio intelligi, aut specimina odii contra CUIACIUM, HOTTOMANNUM aliosque Jureconsultos celebriores concepti edere voluerit. Quodsi ita se res habet, humani aliquid eum fuisse passum fateamur. Cæterum non est negandum nos cum Alberico in eo convenire, parum conducere reipublicæ, si circa leges Historicos modo aut Criticos agere velimus, cum jurisprudentia practica sit disciplina, & in nuda contemplatione syllabarum aut recensione factorum non acquiescat. Omnem autem historicam de legibus Romanis scientiam, & criticæ artis principia remove, nihil aliud foret, quam antiquam barbariem & cum illa crassam reducere ignorantiam.

Et hi sunt Scriptores, quos in præsentem collectionem coegimus. Reliqui ad nos pertinere non videbantur, cum vel nudi indices & Catalogi nomina Prudentum exhibentes essent, vel paucorum imo recentissimorum plerunque jureconsultorum vitas recenserent, vel aliis operibus ita innexi essent, ut ab illis separari non possent. BALDUM UBALDUM de *illustribus Doctoribus* librum composuisse refert PANCIROLLUS, addens illum forte casu extinctum nusquam apparere.

Quid dicendum de THOMÆ DIPLOVATACII *Patricii Constantinopolitani* libris XII. de *præstantia Doctorum & clarissimis Jureconsultis*, in quibus autores, interpretesque APHORONEO usque ad sua tempora deduxisse dicitur, opus utilissimum & ad notitiam Jurisconsultorum Græcorum acquirendam sine dubio egregie facturum, si illud extaret, aut haberi posset.

Sed credendum omnino, cum MICHAELE NEANDRO in *Præfatione ad erotemata græcæ linguae*, librum periisse, aut ne in manus multorum veniret, suppressi. Interim sub hujus Jureconsulti nomine, præter *Commentaria ad Alexandri Tartagni lecturas in Digestum, Codicem &c. Lugd.*

1553. & *Additiones ad varios Autores de testibus & testimoniorum materia Col. Agrip.* 1596. impressas, Vitam ANGELI GAMBELLONÆ *Venetis* 1598. & INNOCENTII IV. *Venetis* 1578. PAULI CASTRENSIS & JASONIS MAYNI, imo BARTOLI de SAXOFERRATO *Coloniae* 1596. comparere observamus: ipsius tandem DIPLOMATARIJ vitam consignasse JO. BAPT. EGNATIUM EX ZILETI *Venetis Indice* fol. 52. discimus.

Inter illos, qui nobis nudos Jurisconsultorum indices dederunt, primo loco memorandus est JOANNES BAPTISTA a S. BLASIO Patavinus, qui ex judicio PANCIROLI Catalogum potius, quam vitas Jurisconsultorum recensuit. BERNHARDUS GASNERUS Nomenclaturam Doctorum in utroque jure passim citatorum *August. Vindel.* 1543. confecit. Plenior scriptorum juris indices numero crescentium indicem JOAN. BAPTISTA ZILETTUS Venetus concessit, quem Venetiis JORDANUS ZILETTUS a. 1566. adjecto JACOBI LABITTI Indice legum cum variis accessionibus recudi fecit. Utilissimum egit laborem, duplici ratione suum Catalogum disponens: *Primo* arbitraria divisione usus libros juridicos sub certos redegit titulos: *Secundo*, indicem omnium Tractatum aliorumque opusculorum ordine Alphabetico digestum communicat. His præmissus est Index nominum omnium scriptorum, quorum opera in indice continentur, eo modo dispositus, ut quivis facile possit invenire, omnia, quæ Doctores scripserunt prelisque hucusque excussa extant. Tentaverant idem ante ZILETTUM, JOANNES NEVIZANUS, LUDOVICUS GOMESIUS & post illum JOANNES FICHARDUS. Tandem JOH. WOLFGANG FREYMONIUS IN OBERNHAUSEN J. U. D. horum consultissimorum Virorum collectiones in unum corpus redegit & anno MDLXXIX. Francofurti ad Moenum sub titulo: *Elenchus omnium Autorum sive scriptorum, qui in jure tam civili quam canonico vel commentando, vel quibuscunque modis explicando & illustrando ad nostram ætatem usque claruerunt, nomina & monumenta partim in lucem antehac prolata, partim in Bibliothecis passim adhuc abdita, complectens* publici juris fecit; elegans libellus, qui nova & auctiore editione dignus esset. Idem FREYMONIUS in utilissimo opere, quod *Symphoniam juris utriusque chronologicam* nominat, in calce nomenclaturam jureconsultorum recentiorum, qui intra quadringentos annos proximos a restauratis per IRNERIUM legibus romanis ad sua usque tempora docendo scribendoque celebrem nominis famam consecuti sunt, adjecit, quæ cum seriem annorum observet & initium faciat ab anno 1150, quo IRNERIUS vixisse creditur, & cum ÆYMAEO RIVALLIO circa annum 1550. desinat, addito Elencho eorum, qui
proxi-

proximis annis inclaruerant, quorum plerosque etiam in vivis esse credebatur FREYMONIUS, multum hæ tabulæ ad notitiam jureconsultorum recentiorum in primis temporis, quoque vixerunt, conducere poterunt.

In hunc censum illi quoque veniunt, qui Jureconsultorum vitas Ordine Alphabetico recensuerunt, quæ methodus MANTUÆ placuit, & commodissima evolventibus esse videtur. Ex recentioribus DIONYSIUS SIMON Gallus, eam servavit in scripto, quod in gallica lingua prodiiit & titulum habet: *Nouvelle Bibliotheque historique & Chronologique des principaux Auteurs & Interpretes du Droit Civil, Canonique & Particulier des plusieurs Etats & Provinces depuis IRNERIUS avec des caracteres de leurs esprits, & des jugemens sur les ouvrages.* Magnum jureconsultorum numerum hi libelli continent: autor enim in enarratione vitæ brevissimus est, Patriam, ætatem, officia & scripta nominans; in recensione scriptorum multos sæpe prætermisit. Sed cum hæcenus pene solus fuerit, qui hac concinna & grata methodo Jureconsultorum vitas tradiderit, gratiam Lectorum & evolventium facile sibi comparare potuit. Interea in Gallia, Belgio, Anglia, Germania Lexica Historica lucem aspexerunt, quæ Virorum litteratorum & ita quoque Jureconsultorum Vitas repræsentant. Jamque sub prelo sudat *Unversale illud Dictionarium Historicum*, quod indefessæ industriæ de re litteraria egregie meriti & indies adhuc merentis THOMÆ FRITSCHII debemus, in quo turmas jureconsultorum veterum & recentiorum productas videbimus. Consuluit quoque penuriæ, qua olim in hoc litterarum genere laboravimus *Vir ad promovendam rem litterariam natus*, Celeberrimus JO. BURCHARDUS MENCKENIUS, cujus consilio & directione a. 1715. prodiiit *Lexicon Historicum* continens vitas 20000. litteratorum & inter illos quoque de omni jure meritorum Virorum.

Porro ad me in præsentī collectione occupatum illi scriptores non pertinere videbantur, qui vel paucorum vel recentissimorum Jureconsultorum vitas exposuerant. Intellego hic illos, quæ unius civitatis, academix, collegii, judicii &c. Præsides justitiæ, Jureconsultos & Advocatos eorumque vitas & scripta exponentes, depinxerant. Habemus in Germania MELCH. ADAMI Germanorum Jcutorum Vitas quas a JOANNE SEMECA, cujus vitam an. 1715. doctissime descriptam Orbi litterato communicavit *summe reverendus Abbas Mariævallis* JO. ANDR. SCHMIDIUS, deducit, agmen claudente JACOBO BORDINGO an. 1616. mortuo. Successit HENNINGIUS WITTENIUS qui *Memorias Jurisconsultorum nostri seculi clarissimorum in quatuor decadibus* colle-

collegit, adjecto catalogo scriptorum, a quovis Jureconsulto editorum. Sed cum opus ex Orationibus & programmatibus in funere Virorum doctorum habitis & impressis constet, lectionis tædere facile potest eos, qui non tam Oratorum flosculos, quam vitæ narrationem quærunt. Quos Scriptores Galliæ JCTi invenerint recenset *clarissimus* JACOBUS LE LONG in opere amplissimo *Bibliothèque Historique de la France* Lib. IV. Art. II. §. III. p. 874. Inter Italicos de Jureconsultis Scriptores eminent ALIDOSII Vitæ Doctorem Bononiensium.

ANGELI GAGGII Tractatus, in quo Collegii Bononiensis Doctorum & Cæsarei Juris Originem & dotes describit & Bononiæ 1710. impressus fuit, nihil nisi privilegia, statuta, & nudum Indicem Professorum, Doctorem Advocatorum & similium personarum repræsentat. JULIUS A PUDEO Judicum & Advocatorum Collegii VERONENSIS Elogia conscripsit ac Veronæ 1653 publici juris fecit. Prolixum nimis foret in amplissimum horum scriptorum campum excurrere; & Biographorum Catalogum hic dare, cum ii, quorum hæc scire interest apud Autores, qui de historia litteraria egerunt, inprimis Celeberrimum BURCARDUM GOTTHELF STRUVIUM in *Notitia ejus rei litterariæ* instrui queant. In hanc Classẽ tandem ii quoque sunt ponendi, qui unius alteriusve JCTi vitam posteritati scriptis tradiderunt, quorum non pauci merentur, ut in aliquot corpus coeant, ne sensim manibus eruditorum excidant, & pereant aut in bibliothecis relegati jaceant. Protraxit quosdam epulvere FRID. JAC. LEICKHERUS & decadem præstantissimorum JCTorum, *Nicolai Boerii, Antonii Augustini, Francisci Hottomanni, B. Brissonii, B. Pithei, Guil. Budei, A. Goveani, J. Cujacii, J. Bertrandi & G. Pancirolli* elegantissimis elogiis ornatorum uno volumine, optimo instituto compilavit. Facilis labor esset plura volumina congerere. Forte si Deus vitam & vires fuerit largitus, si ulterius academicis studiis inhærere licuerit, selectissimos nonnullos horum scriptorum ab interitu & contemptu vindicabo, cum se mihi circa editionem præsentis collectionis occupato non pauci obtulerint errantes & vagi libelli memoriis consultissimorum Virorum dicati. Nihil intermittam, quod hoc erga Viros bene meritos pietatis monumentum promovere poterit.

Ad illos tandem devenio Scriptores, qui Vitas horum Jureconsultorum, de quibus hic agimus, non singularibus tractatibus absolverunt, sed aliis operibus ingesserunt. Si Autores qui *historiam juris* tradiderunt evolvamus, quosdam de Jureconsultis, quorum omnino in recensens-

consensendis jurisprudentiæ fatis ratio est habenda, egisse, observamus. VALENTINUS FORSTERUS *Historiæ juris civilis romanae Lib. III. cap. VI. p. m.* 607. producit juris prudentiæ romanæ in Italia restauratores, & reliquos, qui in juris civilis Romani interpretatione celebres & insignes fuere. JANUS VINC. GRAVINA in tractatu *de ortu & progressu juris civilis* n. c x l. clarissimorum jureconsultorum nomina & facta nitido stylo recenset, ipsas vero relationes quoad maximam partem ex *Pancirolo* desumpsisse videtur, licet, more suo, fontem ex quo hausit, tacerit. JOANNES DOUJAT libro Quinto *Prænotionum Canonicarum* Juris Canonici Doctores celebriores sistit, quamvis, quod posterius ævum concernit, Gallos modo nominet, præteritis extraneis, in quo forte excusandus, cum Galli hæcenus solidiorem hujus jurisprudentiæ tractationem quasi propriam sibi fecerint. Ita quoque apud alios Scriptores, qui se in omnem Historiæ litterariæ campum immiserunt, magnam Jureconsultorum frequentiam animadvertes. ANTONIUS POSSEVINUS in *Bibliotheca selecta de studior. ratione*, lib. XIII. de Jurisprudentia tractat, & insignem Jureconsultorum Catalogum exhibet. Non sterilis est in Jureconsultorum imprimis Canonistarum vitis JOH. TRITHEMII *Abbatis Spanheimensis, de Scriptoribus ecclesiasticis* liber quem novissime edidit Vir supra laudem nostram positus JO. ALBERTUS FABRICIUS *Theologus Hamburgensis*. Neque nos pigebit aliquando CONRADI GESNERI & JOSIÆ SIMLERI Bibliothecam consulere, qua vetustissimorum scriptorum indicem conditum videmus.

Plures in præsentī non succurrunt, quorum nomina huc apponenda esse, censerem; cum ad specialiora descendere non sit animus. Ea enim collectio, quam hic exhibeo, suos terminos atque fines habet. Quamvis enim certissime mihi persuadeam, Historiam Vitæ Viri cujusdam præstantis & mentis clari magna pollere utilitate, & fervidis ingeniis ad imitationis periculum faciendum, calcar addere: mihi tamen in hoc labore ea fuit mens, ut illorum modo Scriptorum copiam facerem, qui primorum jurisperitorum post renovatum jus justinianæum viventium mores, ætatem & scripta consignant. Cur id a me factum, superius dictum fuit. Est quoque ille Jureconsultorum periodus tam notatu dignissima, quam multis difficultatibus obnoxia: indeque maxime in pretio habendi sunt Scriptores, qui victis multo labore tot impedimentis in tanta rerum obscuritate, de Viris locuti sunt, quorum nomina adeo horrida & peregrina alias audiebant, ut remotissimarum gentium esse viderentur. Non exiguus labor fuit, ex prægrandibus Glossatorum voluminibus & dispersis testimoniis, Jureconsulti alicujus antiqui vitam eruere & in formam historiæ componere. Lege citata apud *Pancirolo*, ferream ejus miraberis patientiam. Adservat incomparabilis bibliotheca *Virī fama & scriptis longe celebratissimi* JOANNIS PETRI LUDWIGII Codicem manuscriptum in quo Elogia Jureconsultorum barbaræ & recentioris ætatis reperiuntur. Consistunt illa in excerptis, quæ multo cum labore ex vastissimis juris voluminibus compilata sunt. Communicavit mihi quædam specimina ex memorato scripto *Vir honoratissimus*, quibus brevem historiam Codicis præmisit, quam hic, prout, ab ejus manibus accepi, inferere non dubito:

Ære meo redemi bibliothecam KUHNII Argentoratensis, professoris & interpretis Græcæ linguæ celeberrimi, quam Argentorato in Fridericianam transferunt vidua ejus & heredes. In hac litteraria suppellectili, post omnes fere
d
Græcos

PRÆFATIO

Græcos auctores, quorum plurimi manu humanissimi FRESNEI aliorumque præsertim Gallorum ditati, etiam alia reperi, a literis Kubnianis paulo aliena. In his numero elogia hæc BARBARÆ ET RECENTIORIS ÆTATIS JURECONSULTORUM, descripta in papyro communi ante ducentos circiter annos, formæ, quæ librariis est media. Possessorem libri loquitur prima pagina BICCIUM, Jureconsultum celebrem. Sed haud dubie scriptoris ætas est antiquior. Qua fortuna ad Kubnium devenerit ille, non constat. Nisi, quod tamen scribo fide & narratione venditoris, suspicio sit, magni nominis prætorem regium Ulricum Obrechtum, mortuo Kubnio, ex illius bibliotheca commodato accepisse MANUSCRIPTA MULTA facientia ad res Græciæ & Latii, quæ illius scribæ post cum ejusmodi aliis pretiis longe vilioris commutaverint, deceiverintque viduam, rerum ignaram. Ita fert historia. Neque nunc vindictis locus, postquam multi pretiis suppellex Obrechtiana custodiam habet principalem, aduersus quam nihil jura hominum privatorum. Ceterum librum hunc figillatim edere, minus quidem esset consultum. Non enim ultimam auctoris manum habuit. Deinde non tam vitæ jureconsultorum in eo descriptæ, quam collecta ex innumeris consiliis, omnis fere orbis eorundem elogia. Et ubi aliquid in aliquo vel laudandum vel vocandum sub censuram. Ubi ab uno alterove commissum plagium. Quæ habuerit institutorem. Quæ ei in praxi & usu forensi auctoritas. Quibuscum contraxerit amicitiam. In quibus eductus academiis & quæ alia ejusmodi, nullo ordine, fide aliorum auctorum congesta.

Non patiuntur præfationis termini, ut huc quædam specimina transcribam cum verear, ne fines præfaminis jam jam sim egressus. Accipe igitur *Lector Benevole* hanc collectionem Scriptorum, qui hunc laborem suscipientes relicta tibi addendi, demendi, emendandi & corrigendi libertate, otium Tibi fecerunt. Lege & evolve hos libellos; jucundum & utile erit natales & progressum novissimæ jurisprudentiæ intueri, ac mores & ingenia Veterum Jureconsultorum cum junioris imo nostri ævi Prudentum vivendi atque docendi ratione conferre. Vale. Dab. Lipsiæ d. XII. Sept. MDCCLXX.

GUIDI PANCIROLI Vita

JACOB. PHIL. THOMASINO

ELABORATA.

GUIDUS PANCIROLUS *Regiænsis*, quem ex illustri familia *Pancirola* Patre ALBERTO Jurisconsulto natum & ingenio singulari præditum, paternæ gloria veluti immortalitatis radius ad ingenuas artes capescendas mirum in modum inflammavit. Cum igitur ex primis Rhetorices ac Dialecticæ rudimentis vivida vis ingenii in puero elucere cœpisset, de parentum consilio *Ferrariam* missus est, ut Jurisprudentiæ operam daret, ibique Clarissimos Juriscons. *Pascettum* & *Hyppolitum Riminaldum* audivit, quorum auspiciis, cum plurimum in literaria palestra profecisset, *Ticinum* adiit, ut ad instar *Platonis*, quem in Græciam penetrasse ferunt, ut *Pythagoræorum* præceptis & disciplina imbueretur, ipse etiam *Andream Alciatum* Virum in omni eruditionis genere eximium audiret. Verum enim vero, eo aliquandiu degustato, majori discendi ardore succen-

succensus, ad auscultandum *Marianum Sacinum*, Bononiæ docentem, deductus est, ac demum permotus illustri fama *Marci Mantuæ & Julii Oradini*, quos tunc temporis inter præclaros legum interpretes eminere constabat, Patavinum Gymnasium nostrum cæteris præferendum ratus, eo se recepit, ut inibi studiorum suorum metam attingeret & insignia Doctoratus ex tantorum Jurisperitorum manibus obtineret. Quamobrem adeo insignes in Jurisprudencia progressus eo in Gymnasio fecit, ut antequam in Doctorum numerum cooptaretur, dignissimus habitus fuerit, qui, posthabitis aliis multis a Serenissimo Senatu Veneto Imperatorias *Institutiones* in eodem secundo loco publice explanaret. Quo quidem in munere, eo usque per septennium, acclamantibus studentibus omnibus progressus est, Collega Hieronymi Campi S. Petri ut in eo ætatis immaturitas ipsa doctrinæ gravitate & maturitate magis ac magis excellere videretur. Renunciatur interim a Jurisperitorum Collegio Jurisprudenciæ Doctor, & decedente *Matthæo Gribaldo* alteram vespertini Juris cathedram obtinente in ejus locum adsciscitur, quem suavi sermonis nitore & ornatu sexdecim annorum spatio decoravit. Varias lucubrationes edidit tum ex Jurisprudenciæ penu tum ex Eloquentiæ officina depromptas, quibus & Literatorum omnium animos pertraheret in admirationem sui, & Serenissimæ Reipublicæ Venetæ favorem non sine insigni honorarii & boni publici incremento consequeretur. Diem tum extremum obierat Augustæ Taurinorum egregius J. C. *Simon Craveta*, cum Serenissimus Allobrogum Dux *Emmanuel Philibertus*, Pancirolum nostrum, veluti præstantissimum Europæ Jurisconsultorum Sydus, ad Taurinense nobilitandum Gymnasium amplissimo honorario propositum, accersivit. Annuit ille voluntati Principis & anno salutis MDCCXXI. relicto Patavino Lyceo, Taurinum concessit, ut in prima cathedra, collega *Bernardi Trotti* J. C. clarissimi Jus Cæsareum interpretaretur. Quam humaniter tum a serenissimo duce exceptus fuerit, explicare difficile possum. Illud satis constat *Emanuellem* Philiberti filium patris vestigiis insistentem, eundem simul ac patri successit, omni amoris & officii genere prosecutum esse; quin & mille aureis annui stipendiis, quos a Philiberto acceperat, centum honoris & dilectionis gratia protinus adjunxisse. Cæperat jam illi Taurinensis aëris intemperies sic obesse, ut oculorum altero pene destitutus esset; altero vero gravissime laboraret, cum inde sibi discedendum statuit, & *Patavium*, quo ad principem Jurisprudenciæ sedem a Serenissimo Senatu Veneto accersebatur, concedendum statuit, abjecta cunctatione omni. Quanto cum Allobrogum Principis mœrore discessit, tanta Civium & Studentium voluptate Patavii receptus est, anno MDCCXXII. & Lyceum publicum tribus tunc temporis Juris luminibus *Jo. Cephælo*, *Liberio Deciano*, & *Marco Mantua*, orbatum, suo adventu mirifice recreavit. Summi Romani Pontifices duo GREGORIUS XIV. & CLEMENS VIII. miro illum amore complexi sunt, & ad aulæ Romanæ limina, consultationis ergo, perhonorifice vocavere. At ille quietis amans, & bonæ valærudini suæ studens Lucubrationibus etiam eruditissimis evulgandis intentus, fastus hujuscemodi & honores omnes nihili ducens, Civitatem & Academiam nostram Romæ præferendam censuit, nec alio procùla Gymnasio sui delicio commigrandum. Quamobrem apud nos relictis literarum monumentis innumeris, vitæ cursum peregit anno ætatis LXXV. ad Ecclesiam D. Antonii celebri pompa ab utraque Universitate delatus,

inibi publicis encomis exornatus est, orante ejus in laudem doctissimo & eloquentissimo J.C.Francisco Vidua Patavino anno salutis c10 10 xci. xvi. Kal. Junii. Jacet in Ecclesia D. Justinæ in sepulchro Monachorum ut ipse vivens concupiverat.

Scriptit:

Rerum Memorabilium Libb. II. quorum prior Deperditarum, posterior noviter inventarum est.

Commentarium in notitiam Dignitatum utriusque Imperii.

De Magistratibus, Municipalibus & Corporibus artificum libellum.

De quatuordecim utriusque tam Veteris, quam Novæ urbis earundemque ædificiis tam publicis quam privatis libellum.

Thesaurum variarum lectionum in III. libros digestum, ab Hercule ex fratre Nepote in lucem editum.

Responsorum & Allegationum in Jure volumen unum.

De Origine & Auctoritate Jurisconsult. & de Viris illustribus maxime in Jure volumen I. nondum editum.

De Origine & Auctoritate Equitum.

De Juris Antiquitate.

De Numismatis antiquis.

Commentarium in universa Tertulliani opera.

Volumen in quo plurimæ novæ legum explicationes continentur.

JOHANNIS FICHARDI Vita ex Adami Vitis Jctorum.

JOHANNES FICHARDVS Francofurti ad Mœnum urbe imperii libera natus est anno Christi millesimo quingentesimo undecimo, parentibus honestis. Hic ubi prima in ludo, ut vocant, triviali linguarum & dicendi artium jecit fundamenta, tum ad Philosophiam ac humaniores disciplinas, tum vero inprimis ad juris scientiam animum adjecit, eoque nomine *Friburgum Brisgoia* ad Gymnasium, ejus doctrinæ laude tunc celebre, se contulit.

Ibi inter alios eruditione insignis viros, *Zasium*, Germanorum Jctorum facile Principem, ei audire contigit, jam prope septuagenarium, quo tempore, quanquam ob senium multa fuere in illo remissiora, etiam vox ipsa, quod tum edulentus esset, blæsius; ita tamen adhuc docendo scribit viguisse, ita, quæ dicebat, vixisse omnia, ut juratus confirmet, neminem se ex Germaniæ & Italiæ Doctoribus audivisse, qui *Zasium* vivida illa docendi ratione superarit. Contulit ibi tum *Zasius* in *Fichardum* discipulum suum tantum benevolentiam, operæ ac studii, quantum vix in alium quenquam. Itaque eodem *Zasio* instigante summum Docturæ honorem petiit; atque una cum *Johanne Sichardo* summum eum honorem, promovente *Zatio* ibidem est consecutus. Deinde *Spiræ Nemeturum* in supremo imperii Germanici tribunali aliquandiu feliciter se exercuit. Demum *Patavii & Bononiæ*, ubi eandem scientiam est professus, cæterisque Italiæ Academiis juris studium plurimum confirmavit; ac tandem reipubl. in patria Syndicus annis quadraginta quatuor clarissimus fuit.

Nominis sui celebrationem longe lateque protulit plurimis non modo veterum Jurisconsultorum commentariis; sed & ingenii sui monumentis pulcherrimis, & utilissimis collectaneis in publicum editis, decus & ornamentum eorum, quibus cum vixit, & patriæ, imo Germaniæ totius, & seculi sui.

A D L E C T O R E M.

Tandem functus vita decessit *Francofurti* in patria anno *millesimo, quingentesimo octogesimo primo*, annum agens septuagesimum.

Scriptit periochen *uitarum recentiorum Jurisconsultorum*, ab Irnerio usque ad ipsum Zasium, eo saltem facto meritis; ut qui tot clarorum virorum memoriam in occulto latere passus non est, ipse quoque oblivioni minime tradendus. Præterea *indices duos* omnium scriptorum in jure tam Pontificio, quam civili, a veteribus ac recentioribus jurisconsultis, ad hæc nostra usque tempora editorum. Joannes Oporinus impressit Basileæ una cum veterum jurisconsultorum vitis, per *Bernardinum Rutilium* descriptis, & ejusdem Decuria. Ex Gæleni libris Græcis latinitate donavit, de libris propriis, de ordine librorum suorum: de præfagiis ex insomniis, quomodo morborum simulantes sint deprehendendi: de exercitatione parvæ pilæ, consilium in morbo comitiali. Ejusdemque *tractatus cautelarum* omnium Jctorum qui hætenus cautelarum materiam ex professio tractarent, opus jurisconsultis, potissimum autem Advocatis pragmaticis, causidicis, atque omnibus in fore versantibus non minus necessarium, quam utile & frugiferum, cum præfatione de recto & vero usu cautelarum.

Encomium ejus decantavit Lauterbachius hisce versibus:

Quanta sit ingenii, FICHARDE diserte facultas,

Quanta sit innocuo vita pudore nitens;

Quæ virtus cælum donans, pulcherrima rerum

Hinc Themidis quantum justitiæque decus

Tot præclara tui referunt monumenta laboris:

Insignes morum tot super orbe notæ.

Facta tot, humano quæ commendantur ab ore;

Arbitrii leges consiliique tui.

Ut nullos fama pereas Ficharde per annos:

Ingenium, virtus, vita, Themisque facit.

Ex libr. 3. Protopograph. Henr. Pantaleonis: Thuani histor. August. lib. 74. aliis.

Vita MARCI MANTUÆ BENAVIDI

ex BERNARDINI SCARDEONII.

Libr. II. de antiquitate urbis Patavii.

DISTURUS de his qui clari sunt, MARCUM BENAVIDIUM cognomento MANTUAM prætermittere jure non possum, cum jam me etiam tacente ubique terrarum longe lateque immortale nomen eius assiduo concentu præcinentis famæ reboet in auribus cunctorum. Quod enim Gymnasium ubique terrarum non hunc ipsum sibi vehementer exoptat? Quisnam Juris Studiosus hujus præclaris monumentis jam publicatis allectus, ad eum audiendum vel ab ultimo Europæ angulo non trahatur? Quisnam e suggestu leges enarratelegantius? aut ex tempore in corona hominum promptius disceptat & efficacius concludit & solvit? Edidit hætenus ingentia Volumina & ingentiora adhuc in ejus scriniis continentur. Impressa habentur ejus *Collectanea*, *Apophtegmata*, *Consilia*, *Problemata*, *Topica*, *Isagogicæ rationes ad tollendos argumentorum nodos*. *Encomium Sacerdotii*. *Suasoria legis Oppiæ ad compefcendum muliebrem cultum*. *Scholia ad L. Precibus*, *C. de Impuberum* & aliis substitutionibus. *Centuriam praxis Judiciariæ*, *contra tyrannum*, *contra blasphemiam*. *Dialogum de Concilio*. *Observationum legalium libros decem*. *Polymathia libros XII*. *Enchiridium*

PRÆFATIO AD LECTOREM.

dium rerum singularium. Juris prælectiones in ordinarias lectiones matutinas & denique tractatus multos de rebus variis. Item plus, quam ducentos dialogos de variis sensibus divinarum humanarumque literarum scitu dignissimos. Locorum quoque communium libros tres. De illustribus Jureconsultis egregium Volumen. Insuper Collectanea & alia opera quamplurima, quæ ad nominis immortalitatem multo sane magis ei conferre possunt, quam vel magnificæ ædes, quas magnis impensis sibi & fratri suo hætenus edificari voluit: vel etiam quam marmoreus ille Colossus intra ædes erectus, & speciosissimum Mausoleum & pretiosa numismata, toreumata, & veterum imagines, signa, tabulæ, & alia antiqui operis supra privati fortunas animosissime comparata. Quorum singula, nedum simul omnia tanta tamque insignia monumenta & nunc eum illustrem reddere & in futurum ab omni nominis oblivione vindicare perpetuo possint. Excedunt hæc quidem omnia supra modum privatum splendorem: & habent præter sapientiæ studium, quandam etiam animi magnitudinem, quæ non modo hominis liberalis verum etiam magnifici dici debeat. Atqui etiam eo sane præstantiora hæc ipsa habenda sunt, quo studiis adjuncta literarum maximos quosque honores ei arrogare merito valeant & perpetuis monumentis subsistere. Sed reliqua pari honore digna pertranseo, veritus tanti viri laudes (ut Horatiano versiculo utar) culpa deterere ingenii. Tanti viri & tantæ virtutis fama allectus CAROLVS V. Imperator maximus hunc omnibus quibus potuit amplissimis honoribus & magnificis titulis decoravit: & eisdem quibus olim ab hujus prædecessore Carolo Quarto Bartholus Saxoferratenfis ornatus, in tractatu de insignibus & armis jactabundus exultat. Conspicitur hujus Mausoleum insigne eximia mole in medio Basilicæ Eremitarum in pariete, pulcherrimis excultum imaginibus, ubi hoc Epitaphium:

M. Mantua Ben: Patavinus Juris consultus Jo. Petri F.
ex præsentibus futura prospiciens, præter cætera monu-
mentum hoc S. V. P. C. Mense Majo M. D. XLVI.

Possent hic delicatior quispiam lector curiosius indagare, uter in ea re laudandus magis sit, an Marcus Blancus qui neglecta cura sepulchri, tam exili elogio seorsum in porticibus Divi Antonii confessoris sepeliri voluit: an *Marcus Mantua*, qui contra tanta impensa cum tot speciosis simulachris tam sublime Mausoleum vivens sibi erigendum curavit. Ab utroque sane licet diverso instituto pari tamen gloriæ cupidine factum putandum est, quod minime improbandum censeo, in viris præsertim excellenti doctrina præditis, qui quidem inter præcipua huius mundi bona, id potissimum collocandum existimant, quod in virtute positum est, cujus comes ac pedissequa semper est immortalitatis gloria. Fecerunt il quidem, sicuti Plinius junior, Ruffum & Frontonem viros sapientissimos pari gloriæ cupiditate succensos sua ætate fecisse commemorat. Nam Ruffus ut hic speciosum sibi monumentum extrui curavit: Frontonem autem contra, ut ille neglexit. Ambo, inquit Plinius permagnum aliquid memorandumque fecerunt, & propterea illos non modo venia, verum etiam laude dignissimos esse judico, si immortalitatem quam meruere sectantes victuri nominis famam supremis etiam titulis propagare nitantur. Et in calce epistolæ ita concludit: *Meo quidem iudicio (inquit) neuter culpandus est, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate diversis licet itinere contendit. alter dum expetit debitos titulos: alter dum nescit videri habuisse contemptui.* Hæc Plinius: Quare & nos quidem pariter de Mantua & Blanco dicere merito possumus, & curioso cuilibet iisdem rationibus satisfacere.

L. GUI.

I.
GUIDI PANZIROLI,
REGIENSIS, J.U.C. PRÆSTANTISSIMI
DE
CLARIS LEGUM
INTERPRETIBUS
LIBRI QUATUOR.
OCTAVII PANZIROLI
AUTORIS EX FRATRE NEPOTIS
OPERA AC DILIGENTIA
IN LUCEM EDITI

ILLUSTRISSIMO, ET REVERENDISSIMO
DOMINO
D. JOANNI JACOBO
PANZIROLO

AUDITORI ROM. ROTÆ DIGNISSIMO.
OCTAVIUS PANZIROLUS
FÆLICITATEM.

*U*Tiles semper, sapientum omnium judicio, illorum laborum fructus fuisse, reperio, qui laborem, atque industriam in eo collocarunt suam, ut tempora, atque ætates iamdiu ante actas, & ut ita dicam, ex hominum memoria penitus deletas, ab oblivione vindicarent, hominesque extinctos a suis laboribus, scriptisque ad vitam revocarent, dum id assequuti sunt, ut de illis nulla unquam posteritas conticesceret, eorumque nomina, atque egregia facinora immortalitati consecrarent; Idque eo magis, quo ex illustrium virorum rebus gestis, ad omnem vitæ rationem, maximum emolumentum percipimus; Excitant enim ipsi, quamvis demortui, languentium animos, illosque etiam, ignaviæ somno sopitos, ad studium veræ, solideque gloriæ impellunt. Hinc factum est, ut ego quoque his quasi vocibus excitatus, cum ad meas pervenissent manus dispersa nonnullorum, in Jure dicundo, Clarissimorum virorum præclara facinora, non sine multo labore a Guido Patruo meo, ante ejus obitum, collecta, non antea prodire in lucem voluerim, quam in præclarissimi nominis tui, veluti Clientelam, adoptarentur. Tibi igitur, quid hoc est, dono, dicoque qui eximia humanitate tua semper omnes bonarum artium studiosos complexus es, & nos etiam tui amantissimos complecteris; Ratus, hoc quaecumque munus, tibi certe debitum, duo patrocinio fultum, fore, ut improbam obloquentium dicacitatem non pertimescat. Benigno itaque, hilarique vultu (quod etiam in minimis donis maximos viros fecisse tenes) hoc quantuluncunque est, accipe; parvum, & exiguum munusculum, fateor, sed adjectissimi animi erga te mei argumentum perspicuissimum, sitque hoc idem apud te testis tuæ erga familiam nostram benevolentiae non vulgaris, & obses tum Guidi Patruī mei, tum nostræ erga tuum nomen observantiae sempiternæ.

GUIDI

x

G U I D I
P A N Z I R O L I
J. U. C. C E L E B E R R I M I
D E
C L A R I S L E G V M I N T E R P R E T I B V S.
L I B E R P R I M V S.

C A P. I.

Desiderium immortalis nominis: Jureconsultorum scripta æterna, eorum famam pene mortuam resuscitare vult Autor. Scriptores de vitis Jctorum. Fontes hujus operis: ratio instituti.

Ariis artibus nominis saltem vitam, quatenus licebat, post mortem producere veteres tentaverunt, atque inter alia monumentorum genera, iis, qui aliquam nominis æternitatem mereri videbantur, effigies expressere, aut statuas, aliave monumenta, ad eorum memoriam servandam, celeberrimis in locis posuere. Cum diu enim vivere nobis non detur, ea ratione mortalium nomen in orbe servari, & alioquin perituum quasi in vita diu retineri placuit. Ob id Gorgiam Leontinum auream, solidamque statuam sibi primum Delphis in templo dicasse, & Romæ, alibique fortissimis viris, atque adeo clarissimis feminis, ad gloriam prorogandam, efficta Simulachra, erectas Columnas, Arcus, & multa hujusmodi cum speciosis titulis fabricata fuisse, legimus. Verum cum etiam saxa, marmoraque intereant, nulla re magis, quam litterarum monumentis, quæ sæpius descripta quotidie renovantur, insignium hominum fama est propagata; Et his, qui se ipsos sua eruditione notos fecere, nullo Polycleto, aut Phidia, nullove scriptore indigentes, dum suas lucubrationes ad posteros transmittunt, immortales sibi statuas erexerunt. Itaque C. Plinius M. Tullium Ciceronem exiguum in Villa Academica monumentum sibi statuisse opinatur,

A

natur, ¹ cum disertissimis scriptis aliud longe firmitus, ac luculentius in toto terrarum orbe comparasset.

Inter alios autem Legum Interpretes, dum reconditos jurium sensus eruunt, atque abditas veterum Prudentum sententias explicant, magnam nominis claritatem sunt assecuti, & qui erudita commentaria, aliaque opera reliquerunt, per multa secula loquentes vivere. Sed plures doctrina nemini secundi nihil scriptis mandare curaverunt, aut quæ mandavere, ita neglexerunt, ut ad nos pervenire non potuerint. Nec pauca, etsi diligenter per aliquod tempus custodita, variis casibus periere. Inde factum est, quod Homerus, & Plato dicebant, ut secundam mortem obierint; & vel omnino ignorentur, vel si ab aliquo forte citantur, nudum eorum nomen tantum audiatur.

Cum clarissimos itaque Pontificii Civilisque juris Professores diu ignotos latuisse videam, eorum plurimos e tenebris in hominum notitiam reducere, & sepultos quasi in vitam revocare constitui, ne præclara insignium virorum ingenia amplius delirescant. Scio quidem, me vivas eorum facies non repræsentaturum, & quod idoneo penicillo, nobilibusque pigmentis caream, vultus haud satis perite expressurum, dabo tamen operam, ut nativis coloribus, pro viribus, veros referam.

Id autem facere prius quidem alii tentaverunt, inter quos fuit **BALDUS UBALDUS** legum Interpretes celeberrimus, qui **M. VARRONIS**, **TRANQUILLI**, **D. HIERONYMI** & aliorum exemplo, de Illustribus Doctoribus librum composuit; Sed nescio, quo casu extinctus, nusquam quod sciam, apparet. Post eum **JOANNES BAPTISTA** a **S. BLASIO** Patavinus, illorum Catalogum potius quam vitas recensuit. Hunc secutus est **JOANNES FICHARDUS** Francofurtensis, qui aliquorum quidem vitas latius descripsit; Sed quia homo Germanus res Italorum non facile scire poterat, nec fortasse auctores, unde plura eruere licebat, ad manum habebat, nonnullos solum obliqua imagine delineavit, atque non paucos omnino prætermisit. Novissime vero **M. MANTUA BONAVIDIUS** vir multæ lectionis plurimos libello comprehendit, sed eorum nomina, & ingenia declarasse contentus, in moribus, aut gestis explicandis non est immoratus, & velut ex facie tantum notos facere voluisse videtur.

Ex multorum itaque juris commentariorum, & annalium lectione, doctissimorumque virorum fide, quæ cujusque possem ingenia,

¹ Lib. 31. c. 2.

mores, & vitæ instituta enarrare constitui, ac velut undique conquiritis coloribus singulas partes recta pictura omni conatu exprimere Opus fane difficile, ac desperatum, quod innumeri mihi auctores evolvendi fuere, ut quorum vix nomina retinemus, aliquas actiones eruerem. Neque tamen longo, diligentique studio efficere potui, ut omnium notitiam haberem, plurium enim nulla extat memoria, & aliorum ne integra quidem nomina leguntur. Geographos itaque imitabor, qui notas regiones exactius demonstrant, remota vero, & ignota loca describentes, solos fere montes, & sylvas delineant. Sic ego ipse quoque *juniores*, quos plenius nosse licuit, *integriores ostendam*; priscos autem, quorum vix aliqua notitia ad nos pervenit, adumbrasse sufficiet; & alios obscuriores sat erit nominasse.

Non omnium autem juris Interpretum, sed illustrium tantum vitæ instituta exponere decrevi, eorumque patriam, genus, opera, ingenium, tempora, & loca, in quibus professi sunt, aut defuncti, modo hæc constare potuerint, explicare sum conatus, additis etiam, quæ extant, vel scire licuit, epitaphiis. Multis alia vitæ acta adjeci, quæ aliquem lectori vel utilitatem, vel oblectationem allatura esse putavi. Ne tædio tamen legentes afficerem, aut longa narratione inutiliter remorarer, singula mihi breviter præstringenda esse duxi. Ac ne quid ex me comminisci alicui viderer, & sine certo auctore loqui, unde quidque sumptissem, in margine annotavi. Quæ autem nulla aliorum fide subnixa apparebunt, ea vel a manuscriptis annalibus, vel a viris spectatæ probitatis accepi.

Cæterum, cum jus Pontificium in non paucis a Cæsareo differat, utriusque Professores separandos esse censui, præsertim cum distincta lectio dilucidior sit futura. Cum vero jus Civile vetustius sit Pontificio (quanquam minus dignum) ejus Professores veluti priores præponendos esse duxi. Qua ratione, in ipsis collocandis, ne ætatum ordinem confunderem, itidem observavi, ut, prout quisque est antiquior, junioribus semper præponatur.

Nolim autem mihi succenseat aliquis, quod aliquos paucos minus nobiles recitaverim, in hoc enim M. Tullium Ciceronem sum imitatus, qui de optimo orandi genere dicturus, singulos quosque Oratores, qui ante eum dixerant, aut scripserant, & Græcos, & Latinos, ordine recensuit, & cum iis obscuros aliquot immiscuisset, quos etiam in aliquo laudavit, Atticum dicentem inducit, Tu nunc quidem de face hauris, At ille, se omnes conquerere, qui in multitu-

dine dicere aui sunt, ne quid omitteret, quod usui alicui esse posset. Sic ipse, ne quos prætermitterem, qui publice usui esse potuerunt, plurimos, qui in Academiis dicere aui sunt, non omnino tamen ineptos, recensere volui. Fateor tamen me non paucos omisisse etiam ingenio claros, quod de ipsis scriptum, aut dictum nihil inueni.

C A P. II.

Origo Jurisperitorum veterum. Sapientes appellantur: initium juris civilis, quod ex responsis Jctorum orrum est. Modus respondendi usitatus. Jcti sunt Pontifices. Quinam Assessores, Quæstores, Candidati, Præfecti prætorio, Magistri scriniorum, Scriniarii, Antiquarii Memoriales, dicti. De scriniis Principum. De Magistro Libellorum, Libellensibus. Principum quidam ad privatorum libellos rescribere nolunt. Principes in consilio Jureconsultos habebant. De reliquis Jureconsultorum officiis. De Judicibus Pedaneis.

DE Jurisperitis, ac eorum auctoritate dicturus a veteribus exordiar, deinde ad nostri temporis Doctores descendam, quos eorum loco successisse, non est ambigendum. Illi hanc originem habuerunt, cum ex lege XII. Tabularum, aliisque Juribus omnia negotia definiri non possent, litigantesque varie illorum sensum in suas quisque partes traheret, *desiderata est Prudentum interpretatio*, inquit Pomponius, ¹ quorum auctoritate disputatio fori sopiretur. Qui ergo eam scientiam habebant, domi conveniebantur, ut eorum responsis dubiæ quæstiones deciderentur, ² a quibus nemo recedere audebat. Tantamque apud omnes prudentiæ, atque integritatis opinionem excitarunt, ut SEMPRONIUS a populo græce σοφός id est *Sapiens* vocaretur, quo nomine nullus ante eum, nec post, est cognominatus. ³ Sed latine *Sapientes* multi sunt appellati, quorum primus P. ATTILIUS ita est dictus; Ita etiam hodie plura jura municipalia Doctores nominant, quæ consilio Sapientum causas definiri præcipiunt. Alii ex Jurisconsultis *Optimi* sunt dicti, ut P. SCIPIO NASICA, ⁴ qui ita a Senatu vocatus est, cui etiam publice domus in Sacra via est data, ut facilius consuli posset. ⁵

Hæc responsa, quia a populo observabantur, ex consuetudine vim Legis obtinuerunt, JUSQUE CIVILE est appellatum. Pomponius ⁶ *Hoc jus*, inquit, *quod sine scripto venit compositum a Prudenti-*

¹ In l. 2. §. *bis legibus latis*. ff. de orig. jur. ² D. l. 2. §. *cit.* ³ D. l. 2. §. *fuit post eos.* ⁴ D. l. 2. §. *fuit post eos.* ⁵ D. l. 2. §. *fuit post eos.* ⁶ In l. 2. §. *bis legibus*. ff. de orig. jur.

bus propria parte aliqua non appellatur, sed communi nomine Jus civile, & infra, ¹ Ita in Civitate nostra aut jure, id est lege constituitur, aut est proprium Jus civile, quod sine scripto in sola prudentum interpretatione consistit, & hoc est jus, quod moribus, sine scripto, & usu populi Romani receptum esse dicitur, ² Ut pupillaris substitutio, ³ Donationis inter virum & uxorem prohibitio, ⁴ Ut dies a media nocte incipiat, ⁵ Magistratus soli iuris dicendi facultatem delegent, ⁶ Ne pupilli sine tutore obligentur, ⁷ & alia hujusmodi, quæ moribus Rom. Civitatis introducta esse dicuntur, ex his Jurisconsultorum interpretationibus, vel responsis ore prolatis. Sed nulla de hac lege scripta emanasse, Pomponius scribit. ⁸ Id postea in scripta redactum Jus civile est appellatum. ⁹ Mediam juris Prudentiam Justinianus vocat, ¹⁰ quia medium inter Legem XII. Tabularum, & Imperatores locum tenet, quandoque vetustatem, aut antiquam subtilitatem appellat. ¹¹

Tantam denique auctoritatem id Jus obtinuit, ut interdum Legi XII. Tabularum derogaverit, velut illi capiti, quo ad defuncti successionem, tam masculi, quam fœminæ, in quocunque gradu cum mortuo reperirentur, vocabantur, Jurisconsulti, solis sororibus ad fratrum successionem admissis, cœteras ulteriore gradu fœminas repulerunt. ¹² Aliis item verbis filios, aliis filias, & nepotes exhæredari induxerunt, ¹³ quod postea Justinianus emendavit. ¹⁴ Eorundem auctoritate traducti sunt Codicilli antea incogniti, ¹⁵ Aquilianæ stipulationes, ¹⁶ doli actio, ¹⁷ & alia hujusmodi plura. Itaque non tantum in privatis, sed etiam publicis negotiis pluribus cavebant. Domi vero plerunque sicut & hodie est in usu, consuli consueverant, in foro etiam sæpe ambulant, ut inter eundum de jure responderent, quemadmodum auctor est Cicero, qui sub Crassi persona ita loquitur. ¹⁸ *Meminerant illi Sextum Ælium, Marcum vero Manlium nos et-*

¹ In §. novissime. eod. ² L. 2. §. his legib. & §. novissime. ff. de orig. jur. ³ L. 2. ff. de vulg. & pup. substit. ⁴ L. 1. ff. de donat. inter vir. & uxor. ⁵ L. 8. ff. de feriis. ⁶ L. 5. ff. de Jurisd. omn. Judic. ⁷ L. 8. ff. de acq. her. ⁸ D. §. his legib. & §. novissime. ⁹ D. l. 2. §. 5. His legibus latis, caput, ut naturaliter evenire solet, ut interpretatio desideraret prudentium auctoritate necessariam esse disputationem fori. ¹⁰ §. 3. verb. media, l. de legit. agnat. succes. ¹¹ §. 5. l. de exhæred. lib. l. ult. C. de lib. præst. in princ. §. ult. l. de hæred. quæ ab intest. l. 19. C. de jur. delib. l. 28. C. de testam. & alibi. ¹² D. §. 3. verb. media. ¹³ §. 1. l. de exhæ. lib. l. ult. C. de lib. præst. ¹⁴ In l. lege XII. tab. C. de legit. her. ¹⁵ §. 1. l. de Codicill. ¹⁶ §. 2. l. quib. mod. toll. oblig. ¹⁷ Cic. l. 3. de offic. Inter eundum Antiqui de jure respondebant. ¹⁸ Lib. 3. de Orat.

iam vidimus, transverso foro ambulanti; quod erat insigne, eum, qui id faceret, facere civibus omnibus consilii sui copiam; Ad quos olim & ita ambulantes, & in solio sedentes domi ita adibatur, ut non solum de Jure civili ad eos, sed etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni denique negotio, aut officio referretur. Hæc fuit P. Crassi illius veteris, hæc T. Coruncani, hæc Scipionis prudentissimi hominis sapientia, ut ad eosdem de omnibus divinis, atque humanis rebus referretur. Iis denique & in Senatu, & apud populum, & in causis amicorum consilium suum præstarent. Hæc ille.

Quibus verbis non antiquus modo mos Jurisperitos consulendi, sed summa etiam in omnibus negotiis eorum auctoritas ostenditur. Horum placita, *responsa Prudentum* nuncupabantur, sub quibus non tantum, quæ consulentibus respondebant, sed & quæcunque interpretationes continebantur, ut Pomponius sentire videtur, qui has Prudentum interpretationes fori disputationem appellat, easque Jus civile vocari affirmat. ¹ Unde aliqui *Disputationum libros* composuerunt, ut ULPIANUS, qui de his libros XII. CLAUDIANUS TRIPHONINUS XX. ediderunt, quibus fori negocia includebantur. Id apud Pontifices custodiebatur, apud quos etiam *actiones* erant. Itaque eos Jurisperitos esse oportebat, ex quibus unus singulis annis eligebatur, qui eas litigantibus ederet. ² Quare Q. Mutius Scaevola dicere consueverat, ³ neminem bonum fore Pontificem, qui idem quoque optimus non esset Jurisconsultus. Hi quatuor ab initio auctore Numa Pompilio, ex Patribus tantum sunt creati, quibus Pontifex Maximus vocatus præerat. ⁴ Cum vero Tribunitiis rogationibus ad honores admitti plebs cœpisset, ad Sacerdotia quoque aditum habuit. Quare M. Valerio, & Q. Apuleio Coss. quatuor alii ex plebe Pontifices sunt creati, ut Livius, ⁵ & alii tradunt.

Sed ut ad responsa revertamur, hæc primo Jurisconsulti, ait Pomponius, ⁶ non signata reddebant, sed plerunque suam ipsi iudicibus opinionem scribebant, aut quæ ore protulissent, consultores, vocatis testibus, excipiebant, aut notari faciebant, ut de responso iudici fides posset fieri. Et hæc usque ad Augustum observata fuere. Ipse vero, ut ex sua auctoritate omne jus penderet, statuit, nequis, cui hoc non concessisset, de jure posset respondere. ⁷ Unde postmodum id

¹ D. §. his legib. & d. §. noviss.

² d. §. his legib. latiss.

³ Cicero lib. 3. de legib.

⁴ Plutar. in Numa.

⁵ Lib. 10. Decad. 1.

⁶ In d. l. 2. §. 47. verb. & ut

obiter. ff. de orig. jur.

⁷ D. l. 2. §. 47. verb. & ut obiter.

pro beneficio a Principe peti cœpit, cum ante qui scientiæ suæ fiduciam habebant, ipsi de jure responderent. Itaque Tiberius Massurio Sabino, & sequentes Principes aliis facultatem respondendi de jure tribuerunt. ¹ Hinc emanavit, ut nec hodie ullus juris Doctor esse possit, qui a Principe, aut eo, cui Princeps hoc munus delegaverit, creatus non fuerit. Obtena igitur a Principibus facultate de jure respondendi, a se edita responsa Jurisconsulti *signata* edere cœperunt, quod & in nostrorum Doctorum responsis observatur; Sed ne quæ plura emisissent responsa, interirent, in unum collecta volumina redegerunt, quorum non pauca in Pandectis hodie leguntur. PAPI-
NIANUS enim XIX. Responsorum libros conscripsit, totidem MODE-
STINUS, NERATIUS PRISCUS III. SERBIDIUS SCÆVOLA VI.
JULIUS PAULUS XXIII. ULPIANUS II. & alii alios, qui in Juris-
consultorum Catalogo numerantur.

Erant & qui per *epistolas* de jure respondebant, ut JABOLENUS, qui Epistolarum libros XIV. PROCULUS VIII. POMPONIUS XX. reliquit, quarum plures in Pandectis videntur, ut PAULI ad *Nessen-
nium Apollinarem*, ² CELSI ad *Domitium Labeonem*, ³ & aliorum, ⁴ quæ ut fidem facerent, signare tenebantur. ⁵ Non diu tamen hic usus permansit, nam sub posterioribus Principibus jus de jure respon-
dendi in usu esse desiit. Ipsi enim Jurisperitos apud se habuerunt, quorum consilio non modo jura sunt interpretati, sed etiam nova condiderunt, eosque ASSESSORES habuerunt, ac demum QUÆSTO-
RES vocaverunt. Hi primo Quæstores CANDIDATI dicti, ⁶ post-
ea *Palatii* sunt nuncupati. ⁷ Augustus enim primus eos acta Senatus custodire jussit, quæ prius Tribunis plebis, & Aedilibus committeban-
tur. ⁸ Postmodum epistolas, & decreta Principis in Cûria recita-
runt, ⁹ quos Alexander Imperator post aliquod tempus Prætores, & Præsides creare consueverat. Lampridius *Quæstores Candidatos*, in-
quit, ¹⁰ ex sua pecunia jussit munera populo dare, sed ut post *Quæsturam*
Præturas acciperent, & inde provincias regerent. Demum tantum eo-
rum crevit auctoritas, ut omnia ipsorum nutu Princeps ageret, & il-
lius cogitationum, & curarum participes fierent, & ejus linguæ vox
dicerentur. ¹¹ Itaque semper Jurisperiti assumebantur, qui jura pru-

¹ D. k. 2. §. ult. ² L. 34. ff. de negot. gest. l. 41. ff. de re judica. l. 32. ff. de excus. tutor. l. 22. ff. ad l. falcid. ³ L. 27. ff. de testam. ⁴ l. 26. §. 27. ff. ad leg. falcid. ⁵ L. 2. §. 47. verb. & ut obiter. ff. de orig. jur. ⁶ l. 1. ff. de off. quæst. ⁷ §. 3. in proem. Instit. ⁸ Dion lib. 54. sub finem. ⁹ d. l. 1. ff. de off. quæst. ¹⁰ In Alexandr. Severo.
¹¹ Cassiodorus de formula Quæstor. lib. 6.

denter dictare, & publicis negotiis pares esse possent. Procopius ¹ *Tribunianus, inquit, Pamphilus Imperatoris erat paredrus, id est, Assessor, quem Magistratum Romani Quaestorem, Latini Jurisconsultum vocant.* Hæc ille, qui alios viros Quaestorios ad idem munus electos juris prudentissimos fuisse significat.

PRAEFECTI etiam PRÆTORIO plurimum Juris prudentes creabantur, cum causas Præsidum, & Spectabilium appellatione suspensas deciderent. ² Hi primo Prætorianis militibus præfecti non adeo magnam auctoritatem habuerunt, ³ postea tantum excreverunt, ut omnia Imperii negotia tam civilia, quam militaria ad se traxerint, Provinciarum Præsides in officio delinquentes removebant, aut ad Principem puniendos mittebant, ⁴ edicta in provinciis sibi commissis promulgabant, quæ perpetuo observabantur, donec a Principe revocata fuissent. ⁵ Nec ab eorum sententia poterat provocari, ⁶ quare, ut prudentius judicarent, plerunque creabantur Præfecti, qui legum peritiam haberent, ut PAPINIANUS Severi, Antoninique Caracallæ Præfectus Prætorio; ⁷ eundem locum tenuit, & OPILIUS MACRINUS, qui post eum imperavit, & Fiscî advocati officio functus fuerat. DOMITIUS ULPIANUS, ⁸ & JULIUS PAULUS ⁹ Alexandri Imperatoris Prætorianam præfecturam administrarunt, & alii Jurium scientia insignes hoc officio functi sunt. Quatuor præterea *Scriniis* Jurisperiti præfici consueverant, *Scrini*orum magistri dicti, scilicet *Memoriæ*, *Libellorum*, *Epistolarum*, & *Dispositionum*. *Lamprius Negotia, inquit, ¹⁰ & causas primus a scriniis Principibus, & doctissimis Jurisperitis, & sibi fidelibus, quorum primus tunc Ulpianus fuit, tractari, ordinarique atque ita referri ad se præcepit.* Hæc ille. In memoriæ scrinio erat *Lateralculum minus*, in quo minores dignitates continebantur, id est, eorum, qui limites imperii Romani tuebantur, ut Præfectura, Tribunatus, Castrorum præpositura, quemadmodum Theodosius significat, ¹¹ huic enim *Scrinio* præfectus Magister in *Lateralculo* minore descriptos habebat Milites, Legiones, Cohortes, alas Equitum, qui in *Limitibus* Imperii excubabant, eorumque Præfectos,

¹ Lib. 1. De bello Persico. ² L. 32. C. de appell. Novel. 23. cap. 4. ³ Tacit. l. 14. Anal. ⁴ L. 3. cum seq. C. de off. præf. prætor. orient. l. 1. C. Theod. de offic. rector. prov. ⁵ L. 2. C. de offic. præf. prætor. orient. & Illyr. ⁶ L. 1. C. de sent. præf. prætor. l. 17. ff. de minor. ⁷ L. 40. ff. de reb. cred. Spartian. in Antonino, & Dion. & in eod. ⁸ Dion. in Alex. in princ. ⁹ Spartianus in Pescennio Nigro. ¹⁰ In Alex. Sever. ¹¹ In l. 1. C. de Offic. Quæst.

& Tribunos, notabatque qui crearentur, deficerent, substituerentur, & eorum numerum scribebat. Idem annotationes omnes a Principe faciendas dictabat, & emittebat, inquit *Notitia dignitatum utriusque Imperii*, id est, subscriptiones, & ex ejus ore prodeuntia responsa. ¹ Precibus etiam, seu Libellis supplicibus Principi porrectis pro illo quandoque respondebat, seu rescripta excipiebat, & emittebat, quod *ex Zenonis rescripto* deprehenditur, ² qui Memoriales rescripta Principis sine illa clausula, si preces veritate nituntur, scribentes cingulo, & dignitate privat; Unde hunc Magistrum jurisperitum esse oportebat. Sub nomine *annotationum* veniunt quæcunque a Principe statuebantur, siue illæ leges essent, siue rescripta, vel quodcunque aliud responsum. Ea a Magistro scribebantur, & in Memoriarum scrinio conservabantur, de quibus late in commentariis ad præfatam Notitiam disserui.

Cum tot rebus scribendis pluribus opus esset, LXII. SCRINIARII Memoriarum scrinium tractabant, ³ quorum quatuor primates ANTIQUARII dicti veterum librorum, qui carie consumpti erant, describendorum curam habebant, ut probat Valentiniani rescriptum in *Codice Theodosiano* ad Clearchum P. V. ⁴ *Antiquarios, inquit, ad bibliothecæ codices componendos, vel pro vetustate reparandos, quatuor græcos, & tres latinos scribendi peritos legi jubemus.* In eodem sensu Antiquarios accepit D. Gregorius. ⁵ Hos Græci ARCHEOTAS appellant. ⁶ Omnes generaliter MEMORIALES a minore laterculo, quod tractabant, sunt nuncupati. ⁷

Erat & *laterculum majus*, in quo omnes majores Imperii dignitates conservabantur. ⁸ & cujusque provinciæ Præsides, & Palatii magistratus in eo notabantur. Item qui novum inibant magistratum, & qui decessissent, eorumque loco successores scribebant, illique PRIMICERIUS NOTARIORUM præerat, ut latius in commentariis ad præfatam Notitiam est explicatum.

Aliud erat *scrinium Libellorum*, cujus proprius præfectus erat MAGISTER, qui Libellos supplices Principi legendos accipiebat, & quid fieri placuisset, notabat. Præclarum hujus rei exemplum est apud Lampridium. *Post meridianis, inquit, ⁹ horis subscriptioni, & lectioni*

¹ L. ult. C. de petit. bonor. subl. l. ult. C. de divers. rescript. ² D. l. ult. C. de divers. rescript.

³ L. 10. C. de proxim. sacror. scrinior. ⁴ In l. 2. C. Theod. de studiis liberal. Urb. Rom.

⁵ Dialog. lib. 1. c. 4. ⁶ In l. ult. §. 10. ff. de muner. & bonor. ⁷ In l. ult. C. de inoff. test. l. ult. C. de diver. rescrip. l. 2. C. de privil. eor. qui in sac. pal. milit.

⁸ L. 1. §. 7. l. 2. §. ult. C. de offic. præf. præf. Afr. Auth. ut judic. sine quoquo suffragio fiant. seu Nov. 8. cap. 1. Nov. 25. c. 1. Auth. de mandat. Princip. seu Nov. 17. ⁹ In Alex. Sever.

epistolarum semper dedit operam, ita ut ab epistolis, & Libellis, & a memoria semper assisterent; nonnunquam etiam si stare per valetudinem non possent, sederent, relegentibus cuncta librariis, & his, qui Scrinium gerebant, ita ut Alexander sua manu adderet, si quid esset addendum, sed ex ejus sententia quae disertior habebatur. Haecenus Lampridius. Hos *Antigrapharios* Justinianus appellat, ¹ quasi Libellis rescribentes. Si vero disceptationis negotium fuisset, in consilio, quid respondendum esset, disputabatur, & haec *Cognitio* vocabatur, quam id circo ad Libellos Justinianus refert, ² quod illis sit annexa, & *Cognitores* sunt appellati, qui postulationum, seu ambiguas Libellorum causas perpendebant, aut delegatas cognoscebant, ³ & ideo hic Libellorum, *Cognitionum*que magister vocatur. ⁴

Cum ergo in hoc praecipue Magistri Libellorum partes versarentur, eum Jurisperitum esse oportebat. Unde Papinianus magister Libellorum, Severo imperante, plura negotia diremit. Triphoninus ⁵ *rescriptum est, ait, ab Imperatore, libellos agente Papiniano, creditorem a debitore pignus emere posse, quia in dominio manet debitoris: nec aliam ob causam Triphoninus tum Papinianum Libellos egisse scribit, nisi quia ejus auctoritate ita responsum fuit.* Is propter eminentem scientiam mox Praefectus Praetorio est declaratus, e magistris enim Libellorum ad hunc gradum solebant assumi, ut Paulo, & Ulpiano evenit, qui ex magistris ad hunc honorem ascenderunt. Spartianus. *Fussit, inquit* ⁶ *Assessores, in quibus provinciis assedissent, in iis administrarent, quod postea Severus, & deinceps multi tenuerunt, ut probant Pauli, & Ulpiani Praefectura, qui Papiniano in consilio fuerunt, ac postea cum unus ad Memoriam, aliter ad Libellos parvisset, statim Praefecti facti sunt.* Significat Spartianus, ipsos Papiniano praefecto assedisse, mox Magistros, deinde Praefectos creatos, quod sub Alexandro evenit. Aurelius quoque Arcadius Charisius magister Libellorum fuit, ut ipse se appellat. ⁷ Id autem sub Caro, Carino, & Numeriano esse potuit, quorum ad Arcadium extat rescriptum anno salutis CCLXXXIII. ⁸ aut Diocletiano, & Maximiano Imperatoribus, quorum ad illum plura extant rescripta, eorum unum est scriptum anno CCLXXXIV. ⁹ ubi pro Aurelio Charisio mendose legitur Aurelio Chresimo. Aliud eorum-

¹ In l. 2. §. 9. C. de veter. jur. enucle. ² L. ult. C. de proxim. sac. scrinior. ³ L. ult. C. ubi Senator. vel Clarif. ⁴ In d. l. 2. §. 9. C. de veter. jur. enucle. ⁵ In l. 12. in princ. ff. de distr. pignor. ⁶ In Pescenzio Nigro. ⁷ In l. 1. ff. de offic. praef. prat. ⁸ L. 4. C. de column. ⁹ In l. 27. C. de pact.

dem Principum scriptum ad Charissimum Præsidentem Syriæ anno salutis CCLXXX. opinor esse eundem, & pro Charissimio legendum Charisio.

Triginta quatuor viri in scrinio Libellorum sub hoc magistro militabant a Libellis, seu LIBELLENTES vocati ¹ iudicemque magistrum Officiorum, quemadmodum & alii Scriniarii, habebant. ² Hic est observandum usque ad Constantinum Magnum omnes Principes ad cujuscunque privati, modo servus non esset, ³ præces indifferenter rescripsisse, prout totus Justiniani Codex indicat. Primus Constantinus privatorum Libellis respondere, occulta causa, noluit, aut dignatus non est, tantum enim ad Magistratus, ⁴ Senatum, ⁵ aut quandoque ad populos scribit, quod & alii, post eum, Imperatores sunt secuti. ⁶ Certum tamen est, ipsum, & alios supplicum preces suscepisse, & Magistros scriniorum habuisse, qui singulorum Libellis ex mente Principis rescribebant, sed illis data responsa non apparet, quæ enim post Constantinum pro lege promulgata apparent generaliter emissæ, nullius singularis personæ negotium recipere videntur. Aliud tamen benignius Honorius, & Theodosius minor statuerunt, se etiam fervorum Libellos supplices admissuros quod, ut dixi, antea non licebat. Unde semper Libellorum usus, ut necessarius, permansit.

Tertium fuit *Scrinium Epistolarum*, cui suus magister, & ipse legum peritus, præfuit, qui Epistolas Civitatibus, aut Regibus a Principe mittendas dictabat; Legationes enim Civitatum, inquit præfata Notitia, consultationes, & preces tractat; Legationibus enim earum interest, auditurus, quid postulent; & cum per Epistolam est respondendum, scribendi onus ad ipsum pertinet. Privatarum vero personarum preces ad magistrum Libellorum pertinent; consultationes sunt causæ appellationum, quæ in Principis consistorio ventilantur. ⁷ Item si Præses, vel Præfectus consulebat Principem de aliquo difficili, vel ambiguo negotio, de quo inter procures Palatii disceptabatur, hæc quoque erat consultatio, quia Princeps consulitur. ⁸ Item si juris difficultatem civitatum legatio, aut preces patiantur, his cognitionibus hic magister interest, & disputando eas tractat, & quæ placuerunt, per Epistolam explicat. Triginta quatuor huic Magistro parebant, quot etiam erant in

¹ D. l. 32. §. 4. *verb. nostri C. de appellat. l. ult. C. ubi senat. scrinior.* ² L. 2. C. de proxim. sacror. ³ L. 1. C. de precib. Imp. offer. ⁴ L. 2. C. de precib. Imp. offer. ⁵ L. 1. C. de Senatuscons. ⁶ L. 3. C. de precib. Imp. offer. l. 4. C. de diver. rescr. ⁷ Novell. 124. cap. 1. seu Auth. Principales C. de jurej. propt. Calum. l. 6. §. 3. ff. de offic. procons. ⁸ L. 19. §. 1. ff. de annu. legat. l. 32. C. de appellation. & consultat.

Scriniò Libellorum, ab Epistolis, vel Epistolares vocati ¹ qui Epistolas, vel decreta græca, vel latina lingua annotata scribebant, & in Scriiniis conservabant, de quibus late in memorato commentario ad Notitiam disserui.

Alios etiam Jurisperitos, præter supra dictos Magistratus, in consilio Principes habebant, ex quorum sententia Leges fanciebant, & publicà negotia administrabant. Lampridius ² *Leges, inquit, de jure populi, & fisci moderatas, & infinitas sanxit, neque ullam constitutionem sacravit sine viginti Jurisperitis, & doctissimis, ac sapientibus viris, iis denique disertissimis non minus quinquaginta, ut non minus in consilio essent sententiæ, quam Senatusconsultum conficeret, & id quidem ita, ut iretur per sententias singulorum, ac scriberetur, quid quisque dixisset, dato tamen spatio ad disquirendum, cogitandumque prius, quam dicerent, ne incogitati dicere cogerentur de rebus ingentibus. Fuit præterea illi consuetudo, ut si de jure, aut de negotiis tractaret, solos doctos, & disertos adhiberet.* Hæc Lampridius, qui in fine vitæ Alexandri xvii. insignes recenset Jurisperitos, qui in ejus consilio fuerunt, & eorum etiam scripta in Pandectis leguntur. Hadrianus, & ipse Jurisperitos in consilio habuit; Cum judicaret, ait Spartianus, ³ *in consilio habuit non amicos suos, aut Comites solum, sed Jurisconsultos, & præcipue Julium Celsum, Salvium Julianum, Neratium Priscum, aliosque quos tamen senatus omnes probasset.* Hæc ille. Hadrianus per Salvium Julianum edictum perpetuum in unum volumen collectum, Senatus auctoritate, vim legis habere voluit. ⁴ Idem egisse Antoninum Pium, Capitolinus scribit. *Multa, inquit, ⁵ de jure sanxit, ususque est Jurisperitis Vindio Vero, Salvio Valente, Volusio Metiano, Ulpio Marcello, & Faboleno.* L. Volusium Metianum jura sibi explicantem M. Antoninus Philosophus audivit, ut idem Capitolinus tradit. *Sed & ipse, ait, ⁶ habuit secum Præfectos, quorum & auctoritate, & periculo semper jura dictavit. Usus autem est Scævola præcipue Jurisperito.* Hæc Capitolinus. Id & alii Principes fecerunt. Hi erant Jurisconsulti, qui Principibus in causis publicis consulebant.

Reliqui legum periti aut judicabant, aut patrocinabantur, aut docebant. Salvius enim Julianus Prætor, & Consul liberales causas, & alias terminavit. ⁷ Sed & alii plures a Pomponio iisdem Magistratibus functi esse referuntur. ⁸ Sub Antonino Pio Ælius Martianus Bæticæ

¹ L. 32. C. de appellation.

² In Alexandro Severo.

³ In Ælio Adriano.

⁴ L.

pen. C. de Condict. indeb. & L. 2. §. 18. C. de veter. jur. enucl.

⁵ In Antonino Pio.

⁶ In

M. Antonino Philosopho.

⁷ L. 5. ff. de manu vind.

⁸ In l. 2. §. 38. & seqq. ff. de orig. jur.

Proconsul jus dixit. ¹ Sub Severo, & Antonino Papirius Valens, ² Claudius Tryphoninus Syriæ & aliis provinciis præfuere, ³ & Papirius Iustus, ⁴ ac Ruffinus, Liciniusque sub eodem Antonino, ⁵ Alexandro, ⁶ & Gordiano, ⁷ Præsidum officio sunt functi: ut & Venuleius Saturninus, ⁸ Cassius Sabinus, ⁹ quosdam & ipsi populos rexere.

Alexandro imperante, Herennius Modestinus Dalmatiæ Præses fuit. ¹⁰ Taruntenus Paternus, ¹¹ Æmilius Macer, ¹² & Proculus ¹³ alias provincias administrarunt, & aliqui sub Gordiano Magistratus continuarunt, sub quo & Marcellus jus dixisse invenitur. ¹⁴ Idem sub Caro, Carino, & Numeriano Aurelius Arcadius Carisius egit, ¹⁵ qui etiam, imperantibus Diocletiano, & Maximiano, Syriam rexit, ¹⁶ & alii in diversis locis jus dixerunt, quorum memoria periit, aut facile inveniri nequeunt.

Nonnulli Præfectis, aut Præsidibus assidentes juri reddendo operam dederunt, ut Jabolenus, quem suum præceptorem Africæ Proconsuli, & Syriæ Præsidi assidisse, Salvius Julianus narrat; ¹⁷ Julium Paulum, & Domitium Ulpianum, Papiniano præfecto prætorio Severi assidisse, Spartianus refert; ¹⁸ & ipse Ulpianus se Prætoris in causa Campanorum judicantis assessorem fuisse scribit. ¹⁹ Assessoris autem officio proprie juris studiosi funguntur, *inquit*, Paulus, ²⁰ quod in Cognitionibus, Postulationibus, Libellis, Edictis, Decretis, & Epistolis constat; ii & consiliarii appellantur. ²¹ In quocunque enim negotio præsto erant judicibus, ne quid contra jura committerent, ²² quomodo in causis esset judicandum, aut edicendum, vel interponendum, alienante minore, decretum, sive libello supplici, vel consultantibus respondendum, ipsi demonstrabant.

Idem munus erat Legatorum erga Proconsulem, qui nullam nec ipsi nisi sibi delegatam jurisdictionem habebant. ²³ Illis salarium a Reëtoribus provinciarum præstitum fuisse, aperte Papinianus affirmat. ²⁴

¹ L. 2. ff. de his, qui sui, vel alien. sunt jur. ² L. 3. C. de edend. ³ L. 1. C. de Judicis l. 75. §. pen. ff. de Fur. doti. l. 4. §. 5. C. de neg. gest. ⁴ L. 6. C. ex quib. caus. infam. irrog. ⁵ l. 3. C. de fideicom. ⁶ L. 1. C. etiam per procuſ. ⁷ l. 8. C. de transact. ⁸ L. 1. C. de excusat. veteranor. l. 1. C. quibus non objic. long. temp. præscr. ⁹ L. 1. §. pen. ff. de calumn. ¹⁰ L. 52. §. 20. ff. de furt. l. 11. C. ex quibus caus. infam. irrog. l. ult. C. si ex fals. instr. ¹¹ L. 2. C. de magistrat. conven. ¹² l. 3. C. de Calum. ¹³ L. 9. C. de adult. l. 7. C. de accusat. ¹⁴ L. 5. C. de Judic. ¹⁵ L. 4. C. de calumn. ¹⁶ L. 9. C. de quæstion. l. 27. C. de pact. ¹⁷ In l. 5. ff. de manu vind. ¹⁸ In Pescenn. Nigro. ¹⁹ In l. 9. §. 3. ff. quod met. caus. ²⁰ In l. 1. ff. de off. Assessor. ²¹ L. 13. C. de Adessor. ²² Nov. 82. c. 9. ²³ L. 6. in princ. §. l. 13. ff. de offic. procons. ²⁴ In l. 4. ff. de offic. Assessor.

Salarium, inquit, a legatis Caesaris Præsidibus præstitutum illis defunctis, pro residuo temporis Assessoribus debetur. Idem & Diocletianus comprobat, ¹ qui in administrationibus positos præcipit spe præmiorum provocare consiliarios, non minis eos vocare; ex publico tamen aliquam etiam pensionem accipiebant, cum idem Papinianus scribat, ² civem posse Curatori ejusdem Reipublicæ assidere, quia hic publico salario non fruitur, nam alii etiam in sua provincia assidere prohibebantur, quia ex publico salarium percipiebant. ³ Præterea auctor est Spartianus, ⁴ Pescennium Nigrum addidisse salaria consiliariis, ne eos gravarent, quibus assidebant, cum diceret, Judicem nec dare debere, nec accipere. In pluribus etiam Justiniani Novellis apparet, eum Assessoribus, etsi tenue, plurimum tamen aureorum 72. id est libræ auri honorarium constituissse. ⁵

Judicabant, & PEDANEI JUDICES jurisperiti. ⁶ Hi erant, quibus Præfecti, aut Præsides causas cognoscendas delegabant. Diocletianus *Placet, inquit, nobis, Præsides de his causis, in quibus, quod ipsi non possent cognoscere, ante hac Pedaneos judices dabant, notionis suæ examen, adhibere.* Et ex dicta Novella 82. Justiniani id clare deprehenditur. Pedaneos vero dictos putant, quia de plano humiliores causas definiunt. ⁸ Julianus ⁹ *Pedaneos, inquit, judices (hoc est, qui humiliora negotia disceptant,) constituendi damus Præsidibus potestatem.* Sed hoc cum Pedanei nomine nihil habet commune. Pedaneos itaque malo appellari, quia non curru, ut majores judices, vehuntur, sed pedibus incedunt. Quadam constitutione, quæ non extat, certos Constantinopoli Pedaneos judices statuerat Zeno, quibus auri libras LX. quotannis honorarii nomine præstituerat, quemadmodum recitat Justinianus; ¹⁰ Eam constitutionem intermissam idem Justinianus renovavit, XII. sibi Juris prudentes Pedaneos judices constituens, quos civiles causas sibi demandandas audire voluit, nec aliis, quam ipsis a Præfectis, aut aliis Magistratibus causas posse delegari; iisdemque binas auri libras annuas ex publico constituit, quatuorque aureos a litigantibus in causis centum aureos excedentibus accipere jussit; ¹¹ in provinciis vero Præsides in quaque civitate aliquot Jurisperitos causas definituros eligebant, quibus dirimendas lites delegabant, qui & ipsi Pedanei Judices vocabantur.

¹ In l. 1. C. de Adfessor. ² In l. ult. eod. ³ l. 3. ff. eod. Spartianus in Nigro. ⁴ In eod. ⁵ In Nov. 24. & trib. seqq. §. ult. ⁶ In Auth. de judicib. C. de judiciis, seu Nov. 82. ⁷ In l. 2. C. de pedan. Judicib. ⁸ Petr. Crin. de honest. discipli. lib. 15. c. 7. ⁹ In l. ult. C. de Pedan. Jud. ¹⁰ In l. 6. C. de Advocat. diversor. Judicum. ¹¹ Nov. 82. c. 9.

C A P. III.

Rhetores causas in foro agunt. Origo Advocatorum : differentia eorum ab Oratoribus. De Togatis. Descriptio Togæ. Matriculâ Advocatorum. Conditiones eorum, qui in numerum Advocatorum erant recipiendi.

CUM vero omnes judicare possent, erant ex jurisperitis, qui Clientibus patrocinaabantur. Hoc officio diu *Rhetores* sunt functi. Sed cum plurimum de legum sensu in judicio disceptaretur, illarum studiosi sibi apud posteriores Principes hoc munus arripuerunt: ADVOCATI autem sunt illi, ait *Ulpianus*,¹ qui causis agendis studio operantur, qui si fuerint Jurisconsulti, negat eos pro mercede aliquid posse in judicio petere, etsi a litigantibus honorarium ipsis erat ultro offerendum,² *Est enim, inquit, sanctissima res juris civilis scientia pretio numario non debonestanda, quedam enim tametsi honeste accipiantur, inhoneste tamen petuntur.* Dicti vero sunt Advocati, quia a Clientibus advocantur, ut suæ causæ adsint eam defensuri, *Plautus* 3

*Sicut ego feci stultus, contrivi diem,
Dum asto advocatus cuidam cognato meo:
Quem hercle ego liem adeo perdidisse gaudeo,
Ne me nequicquam sibi hodie advocaverit.*

Hanc ob causam & testes acciti Advocati dicebantur, ut apud eundem *Plautum*; 4 Cum enim *Milphio* herum monuisset, ut testes contra *lenonem* quæreret, ille postea se Advocatos duxisse dicit; Sic vero illos alloquitur,

*At si ad prandium me in ædem vos dixissem ducere,
Vinceretis cervum cursu, vel grillatorem gradu,
Nunc vos quia mihi advocatos dixi & testes ducere,
Podagrosi estis, ac vicistis cochleam tarditudine.*

Advocati vero in hoc ab Oratoribus differunt, quia hi causas agebant, & proprie Patroni vocabantur, Advocati jus suggerebant. *Alconius* in *Divinat*. Qui defendit, inquit, 5 alterum in judicio, aut Patronus dicitur, s; Orator est, aut Advocatus, si jus suggerit. Sed postea recepti in numerum Advocatorum Patroni litium sunt appellati. 6 Idem sentit *Cicero*, eum vocans Jurisconsultum. Qui legum, inquit 7 & consuetudinis ejus, qua privati in Civitate utuntur, & ad respondendum, & agendum, cavendumque peritus est: ideoque ejus domum civitatis Ora-

¹ In J. l. §. 11. ff. de var. & extraord. cognit. ² d. l. 1. §. 5. ³ in *Cassina* scena *Stulti-
tia magna.* ⁴ in *Pænula*, *Scena.* Ita me Di ament. ⁵ in *Divinat.* in *C. Verrem.*
⁶ l. 7. §. 2. *C. de advocat. divers. judicium.* ⁷ lib. 1. de *Orat.*

culum appellat. Qui vero viva voce patrociniū præstant, Advocati dicuntur, etsi in foro inutiles esse causidicos Quintilianus asserit. ¹ Valla aliam affert ² inter Patronum, & Advocatum differentiam, quæ a Jurisconsultis non observatur.

Togati etiam vocabantur Advocati, quod alio habitu, quam Togæ causas dicere non possent; ita Arcadius, ³ & Theodosius minor, ⁴ & alii appellant; Ob antiquam enim Romanam Majestatem conservandam non palliati, nec penulis induti, sed Toga tantum tecti orare, aut dicere poterant. Nec Augustus passus est, ⁵ populum Romanum penulatum spectaculis interesse, cum enim eo habitu spectantes vidisset, exclamavit; *En Romanos rerum dominos gentemque togatam*; & edicto monuit, ne nisi cum Toga spectarent. Erat autem Toga pannus, qui totam partem corporis sinistram tegens in humero dextro fibula, aut clavo neſtebatur, & ante pectus laxo sinu descendebat, dimidia crura pertingens, ut *Quintilianus* describit, ⁶ & in marmoribus vetustis, numismatisque viſitur. Dicitur autem Toga a tegendo, ⁷ Græci τήβεννον appellant a Timenno quodam Arcade, qui prius in Jonio sinu eo habitu est usus; postea corrupto vocabulo Tibennus est dicta; Ita Artemidorus memorat. ⁸ Hac veste in pace domi utebantur Romani, Foris in bello Clamyde; Unde pro pace Toga accipitur, a Theodosio vero pro ordine Advocatorum, ⁹ *Iisdem, inquit, privilegiis potiatur Toga per Illyricum præfecturæ, quibus fruitur Toga per Orientem prætorianæ sedis*. Nec vero omnes in causis patrocinari poterant, sed certus erat Togatorum in quoque Tribunali numerus constitutus. Nam in foro præfecti Augustalis 50. ¹⁰ in Comitibus Orientis 40. ¹¹ Præſidis secundæ Syriæ, & aliorum 30. & quandoque plures, prout erat provinciæ amplitudo. In Præſectorum prætorio auditorio 150. patrociniabantur Advocati, ¹² quos ipsi eligebant, & omnium nomina albo inscribi jubebant, quod Matriculam vocabant. ¹³ Auditor est Cedrenus, Matricem a Romanis appellari latum, & crassum lignum, in quo aliquorum nomina scribebantur. *Antiqui enim, inquit, ¹⁴ in ligneo folio, & ex phyliris confectis tabulis scribebant, inde Matricula derivatur*. Justinianus postea numerum prætorianorum Advocatorum ad

¹ Budæ. in l. 9. ff. de pænis.

² lib. 4. c. 12.

³ in l. 3. C. de advoca. divers. judiciorum.

⁴ in l. 5. C. eod. tit.

⁵ Tranquill. in Augusto c. 40.

⁶ lib. 8.

⁷ l. 180. in fin. ff.

de verb. sign.

⁸ lib. 2. De somniorum interpretat.

⁹ in l. 7. C. de advoc. divers. judiciorum.

¹⁰ l. 13. C. de advoc. divers. judiciorum.

¹¹ l. 3. C. de advoc. divers. judiciorum.

¹² l. 11. C. de advoc. divers. judiciorum.

¹³ d. l. 13. C. de advoc. divers. judiciorum.

& l. ult. C. de advoc. divers. judiciorum.

¹⁴ in Histor. Compend.

80. redegit, ¹ quorum 30. aut 20. primi, & seniores auctoritate cæteris præstabant, iisdemque privilegiis, quibus fisci Patroni gaudebant, id est, a cohortalium nexu liberabantur, si illi obnoxii fuissent, ² & Clarissimi vocabantur, nec milites, aut alios ex comitatu hospicio in ædibus recipere cogebantur. ³ Idem & x v. primis Togatorum urbanæ Præfecturæ indulgebatur. ⁴ Alii extra numerum definitum tribunalibus Præfectorum, aut Præsidum apud inferiores iudices poterant patrocinari. ⁵ Antequam vero quis in statutum numerum Togatorum reciperetur, præsentibus cohortalibus, id est Apparitoribus Rectoris suæ provinciæ probare tenebatur, cohortali conditione se obnoxium non esse, seu a cohortali patre non descendere, nam tunc, & ipse cohortalis fuisset, ⁶ hæ probationes actis erant inferendæ; præterea præceptorem, qui eum in jure erudierat, in iisdem actis testificari inter Togatos oportebat, illum peritia juris esse præditum, & quinquennio legum studiis operam navasse, quo facto in albo Togatorum scribebatur, ⁷ in eorumque cœtum recipiebatur. Hinc apud nostros legum Doctores usus inolevit, ut non prius Laurea cingantur, quam juraverint præceptores, eos iurium scientia præditos esse, & examinatos legum peritos inventos. Plura etiam jura municipalia, aut collegiorum exigunt, ut saltem quinquennio studuerint, sicut infra suo loco latius dicetur. Posteriorum Principum temporibus Advocati in civilibus causis ordinabantur, & Imperatoris frumentarias tesseras, hoc est, a secularibus Magistratibus quendam æreum characterem accipiebant, quo agnito promissa tritici mensura dabatur, sub Primi-ceriisque erant, ut auctor est Balsom. ⁸

C A P. IV.

Unde electi Advocati Fisci. Eorum salaria & officium.

EX corpore Togatorum alicubi duo ⁹ Primates, seu ex disertioribus a Præfecto, vel Præsidente, alibi unus quotannis eligebatur, qui pro Fisco patrocinaretur; ¹⁰ Postea sancitum fuit, ut in biennium crearentur, qui Kalendis Aprilis Fisco patrocinari incipiebant, & pro honorario sexcentos aureos Kal. Octobris, id est, cum ad medium ad-

¹ l. 7. C. de advoc. diversor. judicum. ² l. 8. C. de advoc. diversor. judiciorum. l. 2. C. de advoc. diversor. judicum. ³ l. 5. §. 7. de advoc. diversor. judiciorum. ⁴ l. 16. C. de advoc. diversor. judiciorum.

⁵ d. l. 13. §. 1. ⁶ l. 11. §. 1. C. de advoc. diversor. judiciorum. ⁷ l. 3. §. 3. C. de advoc. diversor. judicum. quæ est repetita in l. 5. C. eod.

⁸ in 8. tit. Phosii. c. 13.

⁹ l. 10. C. de advoc. diversor. judiciorum. ¹⁰ l. 3. C. de advoc. diversor. judicum.

vocationis tempus pervenissent, ex arca Prætoriana accipiebant; ¹ ea summa hodiernis temporibus 860. aureos efficit; ita statuit Justinianus, qui licet de Patronis Fiscalibus Prætorianis loquatur, idem de aliis factum fuisse credendum est. Cæterum Constantinopoli duos Fisci Advocatos Zeno Pedaneos Judices, & fidejussorum approbatores factos creavit, quibus pro honorario LX. auri libras præstituit; ² efficit ea summa nostrorum aureorum tria millia sexcentos quadraginta. Ejus constitutionis meminit Justinianus in novella 82. ³ & illam Byzantii tantum observatam fuisse indicat, ubi etiam Kal. Januarii Strenam inter Comites consistorianos consequebantur. ⁴

Horum Advocatorum officium erat, causas Fiscales tueri, quæ omnes ipsis præsentibus tractabantur. ⁵ Insigniore etiam habitu, & forte prætexta a cæteris Advocatis distincti fuisse videntur; Nam Theodosius minor duos fisci Advocatos pro uno, qui prius erat, instituens, eos iisdem dignitatis insignibus ambiri jubet, quibus prior ornabatur; ⁶ elapso officii biennio, Fisci Patronus nulli amplius patrocinarî poterat, præter quam filiis, parentibus, uxori, focero, focru, genero, nurui, & conjunctis ex latere usque ad quartum gradum personis, & colonis, servisque suis. ⁷ Ipsi aut ad alicujus provinciæ administrationem promovebantur, aut in ocio, & tranquillitate reliquum vitæ tempus transigebant. ⁸ Quicquid vero acquirebant filii-familias causarum patroni velut Castrensis erat peculii, de quo testari, & pro arbitrio disponere poterant, neque pater in eo usum fructum, aut aliquod jus habere poterat. ⁹

C A P. V.

Advocati Fisci Clarissimi vocabantur; a Metatorum muneribus immunes. De Sportulis, de dignitate illustis.

Multa Advocatis Fisci dabantur privilegia, in primis, qui cohortali, seu apparitorum conditioni erant obnoxii, hunc gradum in foro Prætoriano adepti, ab ea ipsi, & descendentes liberabantur, ¹⁰ & si nullus apparitorum subjectus fortunæ in præmortuorum Advocatorum cœtum posset cooptari. ¹¹ Natus enim cohortalis nec ipse,

¹ d. l. 7. §. 4. C. de advoc. divers. judicium. ² l. 6. C. de advoc. divers. judicium. ³ Auth. de judicib. in princ. seu Nov. 82. ⁴ l. 4. §. 1. C. de advoc. divers. judicium. ⁵ l. ult. C. de advoc. fisci. ⁶ in l. 10. C. de advoc. divers. judicior. ⁷ l. 13. §. 1. C. de advoc. divers. judicior. l. 3. §. 5. §. 1. C. de advoc. divers. judicior. ⁸ d. l. 13. in fin. ⁹ l. 8. in fin. C. de advoc. divers. judicior. ¹⁰ l. 8. C. de advoc. divers. judicior. l. 2. C. de advoc. divers. judicium. ¹¹ l. 11. §. 1. C. de advoc. divers. judicior.

nec ejus liberi ab eo nexu poterant liberari. ¹ Exa^{cto} biennio, & patrociniandi munere expleto, Fisci Advocatus CLARISSIMI honore decorabatur, provinciæ enim consularis dignitate honestabatur, ² consularesque provinciarum Clarissimi vocabantur, ³ sed & in officio ad huc existentes Fisci Advocati ab Anastasio Clarissimi appellantur. ⁴ Quare indecorum erat, eum amplius patrocinari, cum indignum sit, Clarissimum coram alio Clarissimo, id est Præside, causam orantem eo in loco stare, ubi ejusdem dignitatis alter sedet; ⁵ Illud quoque hujus Patroni præcipuum erat, ut si intra annum decessisset, totius anni integrum salarium ad quoscunque hæredes transmitteret. ⁶ Nec munera personalia subire, aut angariis poterat onerari. ⁷

Unam quoque ex pluribus domibus propriis a Metatorum munere immunem habebat ⁸ hoc est, nec milites, nec Principis aulicos in æde hospitio recipere tenebatur, quo onere alii adstringebantur. Metator autem dicebatur, qui hospitia dividebat, & Metata domus hospitibus assignata. ⁹ Accursii autem rejicienda est opinio, existimantis, ¹⁰ Metatos esse milites, qui castra vallo circumdabant. Epidemeticos vero esse præfectos hospitia militibus dimetientes. Metatores enim sunt, qui hospitia militibus assignant, ¹¹ & Metata sunt loca, quæ hospitibus assignantur, ¹² & in hoc sensu intelligitur onus Metatorum apud Anastasium. ¹³ Si hos Advocatos, aut eorum colonos servosve litigare contingebat, minores executoribus, aut acta excipientibus sportulas solvebant. ¹⁴ Eorum vel vita functorum, vel ex officio descendantium filii cæteris ad idem officium accedentibus præferebantur, si tamen & ipsi solito tempore legum doctrinam meruissent, & doctrina idonei fuissent inventi, ¹⁵ pro ingressu quoque officii hi nihil solvebant, ut alii, qui in Collegium, Curiamve, aut corpus aliquod recepti aliis hominibus Collegii Decurionibus, aut fociis aliquid elargiri cogebantur, quæ pecuniæ Sportulæ appellabantur. Marcellus ¹⁶ lib. 7. *Digestorum querit, si mulier acceptam a marito pecuniam in Sportulas pro cognato suo ordini erogaverit, an valeat donatio, & ait valere.* Item Scævola. ¹⁷ *Testator ita præcepit, Sempronio alumno*

¹ l. 5. § 7. C. de cohortalib. ² d. l. 13. §. 1. C. de advoc. divers. judicior. ³ l. 2. C. de domestic. & protector. ⁴ in l. 4. §. 1. C. de advoc. divers. judicium. ⁵ l. antep. in fin. C. de postul. l. 3. C. ubi Senator. vel clarif. ⁶ l. 15. in fin. C. de advoc. divers. judicior. l. 5. in fin. tit. seq. ⁷ l. 3. in fine §. 5. C. de advoc. divers. judicium. ⁸ l. 3. §. 2. & l. 5. §. 2. C. eod. tit. ⁹ l. 9. C. de metat. ¹⁰ in rubr. C. eod. tit. ¹¹ d. l. 1. C. de metat. ¹² d. l. 9. C. eod. tit. ¹³ in d. l. 3. § 5. §. 2. C. de advoc. divers. judicium. ¹⁴ d. l. 3. & 5. §. 3. ¹⁵ d. l. 3. § 5. §. 4. ¹⁶ in l. 5. §. 17. ff. de donat. inter vir. & uxor. ¹⁷ in l. pen. §. pen. & ult. ff. de legat. 3.

meo, cum per ætatem licebit, militiam illam cum introitu comparari volo, *Quæsitum est*, si Sempronius eam militiam sibi comparaverit, an præcium ejus, sed & quod pro introitu erogari solet, ab hæredibus consequi possit, respondi posse. Idem testator liberto militiam illam legavit, quam & ipse habuit, *quæsitum est*, an onera omnia, & introitus militiæ ab hærede sint danda, respondit, esse. Item Papinianus, ¹ *Minores x xv. annorum Decuriones facti Sportulas Decurionum accipiunt, sed interim suffragium inter cæteros ferre non possunt.* Plinius ad Trajanum. ² *Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt Magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, (seu Curiam,) atque etiam ex plebe non exiguum numerum vocare binosque denarios, vel singulos dare.* Filii vero patronorum Fisci nihil Collegio solvebant, quod & hodie in Italia observatur. Præterea ex Patronis, qui erant Constantinopoli, uni codicillis *illustris* dabatur dignitas, quæ eo concedente alteri proderat, vel cui amico in provinciis eos dedisset, scilicet, ut non posset in judicio, nisi ritu, & forma Illustrium conveniri, ³ utque aliis eorum privilegiis potiretur, veluti ne munera fordida subirent. Idem facultatem habebant binos homines singulis annis Principi offerendi, quorum alter in domesticorum equitum, alter peditum schola locum præmortui ingrederetur, pro quibus tamen bina aureorum millia singulo comiti solvebant, ⁴ efficit hæc summa 2960. nostrorum aureorum. De Advocatis hætenus. Nunc de Jurisconsultis legum interpretibus est dicendum.

C A P. VI.

Tiberius Coruncanus primus Doctor Juris. Locus in quo JCti jus docuerunt. Occupationes veterum Jctorum.

Tertium Jurisperitorum genus fuit eorum, qui alios *docebant*, quorum primus fuit TIBERIUS CORUNCANUS, *Ex omnibus, inquit Pomponius, ⁵ qui scientiam nacti sunt, ante Tiberium Coruncanum publice professum neminem fuisse traditur, cæteri autem ad hunc, vel in latenti jus civile retinere cogitabant, solumque consultatoribus vacare potius, quam discere volentibus se præstabant.* Hæc ille. Qui vero docebant, in privatis suis ædibus docuisse videntur. Postea in stationibus publice & docuerunt, & de jure responderunt, *Cum ex angulis, inquit Gellius, ⁶ secretisque librorum, ac magistrorum in medium jam hominum, & in lucem fori prodissent, quæsitum esse memini in plerisque Romæ stationibus jus*

¹ In l. 6. §. 1. ff. de decurion.

² epistol. 82.

³ l. ult. C. ubi Senator. vel Clariss.

⁴ l. 6. C. de advoc. divers. judicium.

⁵ in l. 2. §. 35. ff. de orig. jur.

⁶ lib. 13. c. 13.

*publice docentium, aut respondentium, an Quæstor populi Romani ad Præ-
torem in jus vocari posset.* Hæc Gellius. Interpretabantur autem Le-
gem XII. Tabularum, & alias, in quas plures Commentarios scripse-
runt, ut Mauritanus, Terentius, Clemens, Ulpius, Marcellus, & alii.
Explicabant & edicta Jurisconsultorum, in quæ plures libros edide-
runt. Horum interpretationes plurimi explicarunt, vel commen-
dando ampliarunt, & quandoque reprehenderunt, ut Julianus, qui ad
Minutium, Urfeium Ferozem, Jabolenus, Pomponius, Paulus, qui ad
Plautium, Q. Mutium; Alii ad Massurium Sabinum, ad Vitellium, Ho-
ratium, & alios scripserunt. Nonnulli tractatus composuerunt, ut do-
tium, fideicommissorum, de adulteriis, de pœnis, usuris, & similibus,
sed hic, qui docuisse creduntur, ordine repræsentandi sunt Juris-
consulti.

C A P. VII.

I. CORUNCANI Natales. Munera, Autoritas, Discipuli. De gente Ælia.

I. **T** CORUNCANUS Tusculano municipio oriundus, ut Cicero
tradit, ¹ primus ex plebe Pontifex Maximus est creatus. ² Vi-
xit tempore primi belli Punici circa annum ab Urbe condita. D. cum
P. Valerio Cos. anno ab Urbe condita CCCCLXXIV. ut auctor est Cas-
siodorus. ³ De Vulsinienfibus triumphavit, Censor cum C. Claudio
anno ab Urb. cond. CCCCLXXV. & Dictator Comitiis habendis cir-
ca annum DVII; Hunc, & Crassum, Scipionemque Nasicam tantæ
prudentiæ fuisse Cicero scribit, ⁴ ut adeos de omnibus divinis, & hu-
manis referretur. In Senatu & apud Populum, & in causis amicorum,
& domi, & militiæ, consilium suum, fidemque præstabant.

Coruncani tamen, ait Pomponius ⁵ *nullum scriptum, sed responsa*
complura, & memorabilia ejus fuerunt. Ex ejus schola P. & Sext. Ælii
Peti fratres prodiiisse videntur, utrique Cos. alter anno ab Urb. cond.
DLIII. quo Scipio Annibale victo secundo bello Punico finem im-
posuit. P. Ælius Galliam Cisalpinam sortitus contra hostes infælici-
ter pugnavit, ut auctor est Livius, ⁶ qui eum post triennium, & x. vi-
rum sacrorum anno ab Urb. cond. DLXXIX. obiisse tradit. ⁷ Sex. ve-
ro Ælius Petus Catus cos. an. ab Urb. cond. DLV. nec ipse quicquam
memorable in Italia egit. Hujus Cicero meminit. ⁸ Æliorum gen-

¹ In Orat. pro Gn. Planco.

² Livius lib. 18. & Cicero pro domo, & de legib. lib. 2.

³ in Chronicis. ⁴ lib. 3. de Orat.

⁵ in d. l. 2. §. 38. ff. de orig. Jur.

⁶ lib. 1. Decad. 4.

⁷ lib. 1. Decad. 5. Sex. Ælius Petus.

⁸ lib. 1. Tusculanar. Quæst. & l. 1. De Oratore.

tem, ut pauperem, Valerius ponit, quorum sexdecim familias unam domum incoluisse scribit. ¹

C A P. VIII.

II. M. CATO CENSORINUS: Ortus & Romam adventus. *Cato* ab experientia, a Censura gesta *Censorinus* & in summa senectute *Sapiens* dictus. Ejus Epitaphium.

III. M. CATO filius. Prætor, ejusque Posterī.

II. **H**IS duo M. CATONES succedere, CENSORINUS pater, & FILIUS, ille fuit princeps Portiæ familiæ, in municipio enim Tusculano natus ² hortatu Lucii Valerii Flacci Romam venit, qui *Priscus* primo, deinde *Cato* auctore *Plutarcho*, est cognominatus, quia multarum rerum usum habebat, quod nomen posterī retinuerunt; XVII. ætatis anno militare cœpit, in foroque & jure civili versatus de eo libros composuit. Cum præfato Valerio Censor plures nobiles notavit, unde multis conflatis inimiciis, quater, & quadragies capitis accusatus, semper est absolutus; ob Censuræ gravitatem *Censorinus* est appellatus.

Senex, Ennio præceptore, litteras græcas didicit; ejus vitam late *Plutarchus* explicat; quia vero multa ejus in Senatu, multa in foro, vel provisā prudenter, vel acta constanter, vel responsa acute ferebantur, in summa senectute *Sapientis* cognomen est adeptus. ³ Ejus præclarum in Hispania extare monumentum sequenti inscriptione *Augustinus Nerrucius* refert, & *Antonius Augustinus* recitat. ⁴

PALLADIS VICTRICIS SACRUM HIC HOSTIUM RELIQUIAS PROFLIGAVIT CATO, UBI SACELLUM MIRO ARTIFICIO CONDITUM, ET ÆREAM PALLADIS EFFIGIEM RELIQUIT. PAREANT ERGO, ET NOScant OMNES, SENATUS, ET POPULI ROMANI IMPERIUM DEORUM NUMINE ET MILITUM FORTITUDINE ET TUE-RI, ET REGI.

III. Hujus filius alter M. CATO fuit, & ipse Jurisconsultus, qui Prætor designatus, patre vivo, mortuus est, & egregios *de disciplina juris* libros reliquit. *Festus* ejus Commentarios juris civilis citat, ⁵ & is forte est Cato, cujus *Paulus* meminit. ⁶ Ex hoc natus est M. CA-

¹ lib. 4. c. 4. & *Plut. in vita Pauli Æmilii.*

de legibus.

² *d. Cic. lib. 3. de offic. & in Lælio sive de Amicit.*

³ *mor. 6. Portia gens.*

⁴ *in ver. mundus.*

⁵ *Gellii l. 13. c. 22. Plut. in Censor. Cic. in 2.*

⁶ *De familiis Roma-*

in l. 4. §. 1. de verb. oblig.

TO nepos cognominatus, vehemens Orator, & cum Q. Martio Rege Cos. in eo Consulatu in Africam profectus ibi decessit. Hujus filius M. CATO *Ædilis, & Prætor in Gallia Narbonensi* vita functus est. Primi M. Catonis Censorini alter M. CATO *Salonianus* cognominatus filius fuit, ex quo nati sunt L. & M. Trib. Pleb. Catōnes. M. Præturam petens obiit, qui M. CATONEM *Prætorium, & Uticensem* genuit, ¹ Horum stemmata, ut clarius notescant, hic ita distinxi.

M. CATO Censorinus.

M. CATO. I. C. Prætor
vivo Patre mortuus.

M. CATO Salonianus.

M. CATO Nepos Orator
Cos. in Africa decessit.

L. CATO. M. CATO Tribun. Plebis
Præturam petens obiit.

M. CATO Ædilis Prætor
in Africa decessit.

M. CATO Uticensis vir
Prætorius.

C A P. IX.

IV. M. JUNIUS BRUTUS & P. MUTIUS SCÆVOLA jus docent. Eorum discipuli.

V. P. MUTIUS Prætor, Consul. De Tiberio Graccho. P. LICINIUS CRASSUS. Q. MUTIUS SCÆVOLA.

VI. MANLIUS, ejus judicium de filio.

IV. **P**ost hos M. JUNIUS BRUTUS anno ab Urb. Cond. DLXXVI. Prætor ² qui VII. libellos *de Jure* conscripsit, ³ & P. MUTIUS SCÆVOLA anno ab Urb. Cond. DCXX. Cos. & Pontifex Maximus jura docuisse videntur, nam eos cum Manlio jus fundasse, *Pomponius* affirmat ⁴ & eos citat; ⁵ & ab his P. Rutilium Rufum Cos. & Asiæ Proconsulem, Paulum Virginium, & Q. Tiberonem institutos fuisse, & P. Licinium Crassum. Mutianum cognominatum P. Mutii fratrem, quem Jurisconsultorum disertissimum *Cicero* appellat. ⁶

V. P. MUTIUS P. F. anno ab Urb. Cond. DCXII. Trib. Pleb. adversus L. Tubulum, qui Prætor de Sicariis quæstionem anno proximo exercuerat, & pecuniam accepisse dicebatur, rogationem tulit, qua Gn. Cæpioni Cos. ea quæstio defererebatur, quare Tubulus in exilium profectus est. P. Mutius Prætor fuit quinquennio post, & Cos. anno

¹ Gellius lib. 13. c. 18. ² Livius lib. 5. Decad. 4. ³ l. 2. §. 38. ff. de orig. jur. ⁴ in d. l. 2. §. 38. ⁵ in l. 17. ff. de legation. ⁶ lib. 1. Officiorum. & l. 1. de Orator.

ab Urbe. Cond. D CXX. cum L. Calpurnio Pisone frugi tempore, quo *Tiberius Gracchus*, profusis largitionibus, favore populi capto, Rempublicam oppressam tenebat, palamque dictitabat, interempto Senatu, omnia per plebem agi debere. Itaque in Ædem Fidei publice convocati Patres conscripti a Cos. Mutio Scævola quid nam in tali tempestate faciendum esset, deliberabant, cunctisque consentibus, ut Cos. armis Rempublicam tueretur, Scævola negavit, se quicquam vi esse acturum. Tum *Scipio Nasica*. Quoniam, inquit, Cos. dum juris ordinem sequitur, id agit, ut cum omnibus legibus Romanum imperium corruat, egomet privatus voluntati vestræ me offero ducem, ac deinde lævam manum apertæ Toga circumdedit, sublataque dextra, proclamavit: Qui vult salvam esse Rempublicam, me sequatur, & Gracchum occidit.¹

P. vero Mutio in Asia defuncto, P. LICINIUS CRASSUS *Mutianus* frater Jurisconsultus in Pontificatu Maximo est subrogatus, moriens Q. MUTIUM SCÆVOLAM filium summum Jurisconsultum reliquit.

VI. MANLIUS autem, quem jus fundasse *Pomponius* scribit, creditur fuisse T. Manlius A. F. T. N. quem *Valerius* juris civilis, & sacrorum Pontificalium peritissimum appellat; ² Cos. fuit cum Gn. Octavio anno Urbis D X X C I R X. Filium Decium Syllanum habuit, qui cum Macedoniam obtinuisset, apud Senatum accusatus est, quod pecunias a fociis accepisset. Pater obtinuit, ne quid de ea re ante statueretur, quam ipse causam inspexisset; Quare cum legatorum Macedonum etiam consensu, cognitione suscepta, domi confedit, solusque per biduum utrique parti vacavit, ac tertio die plenissime, diligentissimeque auditis testibus, ita pronuntiavit: Cum Syllanum filium meum pecunias a sociis accepisse mihi probatum sit, & Rep. & domo mea indignum judico, protinusque e conspectu meo abire jubeo; Eam notam filius tam acerbe tulit, ut eadem nocte se ipsum laqueo interemerit. Pater funeri noluit interesse, sed consultoribus eodem tempore vacavit. *Manlius* vero pro *Manilio* est dictus.

C A P. X.

VII. P. RUTILIUS RUFUS, egregius miles, Siciliam liberat. Præclare gesta. Exilium, studium justitiæ.

VII. **P** RUTILIUS RUFUS Cos. creatus armorum tractandorum meditationem militibus tradidit. Nullius enim ante se Im-

¹ *Valer. lib. 3. c. 2.*

² *Valer. lib. 5. c. 8.*

peratoris exemplum sequutus, ex ludo C. Aurelii Scauri Doctoribus gladiatorum accersitis, vitandi, atque inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingeneravit, virtutemque arti, & artem rursus virtuti immiscuit, ut illa impetu hujus fortior fieret, ut ait *Valerius*.¹ Is itaque in bello, quod in Sicilia cum fugitivis gessit, *Q. Fabium* suum generum, qui negligentia Taurominitanam arcem amiserat, provincia jussit decedere, eamque & Ætnam firmissima fugitivorum præsidia recepit, ubi amplius quam viginti millia servorum trucidavit, ut *Paulus Orosius* scribit;² ab eo Consule leges universi Siculi acceperunt, acerbissimoque prædonum, ac fugitivorum bello sunt liberati.³

Cum vero legatus esset C. Marii Asiæ Proconsulis, eam provinciam vir summæ innocentiae a publicanorum injuriis defendit. Quare invisus equestri ordini, penes quem judicia erant, apud eum per calumniam repetundarum est accusatus. Cum vero sciret magis ordinum dissensione, quam culpa sua se reum factum, non obsoletam vestem induit, non insignia Senatoris deposuit, nec supplices ad genua judicum manus tetendit, nec dixit quicquam splendore præteritorum annorum humiliter, effecitque ut periculum huic non impedimentum gravitatis ejus esset, sed experimentum.⁴ Demum cum opinione bonorum omnium absolvendus putaretur, per invidiam condemnatus, & in exilium actus Smyrnam commigravit. Verum illi Asiam petenti omnes illius provinciæ civitates legatos ejus secessum operientes obviam miserunt.⁵ Cum vero ei redditum victoria Syllana præstaret, in exilio, ne quid contra leges faceret, remansit,⁶ atque ibi litterarum studiis intentus consenuit.⁷ Cum amici cujusdam injustæ rogationi resisteret, atque is per summam indignationem dixisset, *Quid ergo mihi opus est amicitia tua, si quod rogo, non facis?* Respondit, *Imo quid mihi tua, si propter te aliquid inhoneste facturum sum?* Eum exulem quidam consolabatur, dicens, instare arma civilia, & brevi futurum, ut omnes exules reverterentur. *Quid tibi, inquit, malefeci, ut mihi pejorem redditum, quam exitum optares? malo, ut patria in exilio meo erubescat, quam redditum mereat.*⁸

Rutilus Prætor quoddam pro *Libertis* edictum proposuit,⁹ sed an is sit *Rutilus Rufus*, vel *Maximus*, subsisto. *Panetii* auditor, vir

¹ lib. 2. c. 1. ² lib. 5. c. 9. ³ *Valer. lib. 6. c. 4.* ⁴ *Cic. l. 2. de Orat. & in Bruto, seu de claris Orat. Valer. lib. 6. c. 4.* ⁵ *Livius lib. 70. & Valer. lib. 2. c. 5.* ⁶ *Valer. lib. 6. c. 4.* ⁷ *Paulus Oros. l. 5. c. 17. in fin.* ⁸ *Seneca lib. 6. de beneficiis. c. 38.* ⁹ in l. 1. §. 1. ff. de bon. libertor.

doctus, & in græcis litteris eruditus, secta stoicus fuit, ¹ orationes jejunas habuit, ejus meminit *Ulpianus*, ² & *Cicero*. ³

C A P. XI.

VIII. Q. MUTIUS primus jus civile ordinavit. Ejus liber ὁμων, modestia in respondendo. Autor legis Liciniæ & Mutiæ, ejus edicta, Pontificatus, obitus. De Manio Glabrione. De QUINTO MUTIO SCÆVOLA.

VIII. **P**OST hos Q. MUTIUS *Publii Jurisconsulti Filius Pontifex Maximus* jus civile docens primus constituit, seu ordinavit, & in libros XVIII. redegit, ⁴ ex his unus singularis ὁμων, id est *Definitio*, seu *Regularum* inscriptus, cujus particulæ in *Pandectis* recitantur, ⁵ ejus libri juris civilis sæpe citantur; ⁶ In eum *Pomponius* scripsit; ⁷ Is clarissimus legum vates, & certissimus, quotiescunque de jure prædatorio, id est prædiorum, ut *Budeus* interpretatur, ⁸ consulebatur, ad *Furium*, & *A. Castellum*, qui huic scientiæ deditierant, consultores rejiciebat, quo quidem facto, moderationem suam magis commendabat, quam auctoritatem minuebat, ab his negotium aptius explicari posse confitendo, qui quotidiano ejus usu callebant. ⁹

Cum *L. Licinio Crasso* factus est *Cof. an. ab Urb. Cond. DCLVIII.* in eo magistratu *Legem Liciniam*, & *Mutiam* tulerunt, de civibus regendis, ut in suæ quisque civitatis jus redigeretur, neque jus Civitatis Romanæ usurparet, quam *Cicero* ¹⁰ perniciosam Reipublicæ fuisse dixit, ex ea enim alienati sunt animi *Italicorum*, & belli socialis occasio triennio post exorta fuit. *Mutius Asiam* tam sancte, & fortiter rexit, ut *Senatus* deinceps in eam provinciam ituris Magistratibus exemplum, atque formam officii *Scævola* decreto suo proponeret. ¹¹ Ejus edicta *Asiatica* in alias provincias sunt translata, & festos dies deinceps fecit *Asia*, quæ *Mutia* sunt dicta, ut tanti viri memoriam quotannis renovarent.

Pontifex Maximus fuit *an. ab Urb. Cond. DCLXIV.* Semel testis in iudicium productus cum id respondisset, quod salutem periclitantis magnopere læsurum videbatur, discedens *Q. Mutius* adjecit, *Ita*

¹ *Cic. de Claris Orator. § in 3. officio* ² *in l. 3. ff. in fin. de pen. legat.* ³ *in Orat. pro Gn. Plancio.* ⁴ *d. l. 2. §. 38. ff. de Orig. Jur.* ⁵ *in l. 64. ff. de acquir. rer. dom. l. 8. ff. de aqua quotid. & est. l. 241. ff. de ver. sign. l. 73. ff. de reg. jur.* ⁶ *in l. 3. ff. de pen. legat. l. 27. ff. de aur. & arg. leg. & alibi. confer. Chronol. leg. roman. editioni corporis juris civilis de an. 1720. præmissa. pag. 13. Gell. lib. 7. c. 15.* ⁷ *l. 17. ff. de legationib.* ⁸ *in l. 63. ff. de evict.* ⁹ *Valer. l. 8. c. 13.* ¹⁰ *pro Cornelio seu Asconius Pedianus in Orat. pro Cornel. idem Cic. lib. 3. de officiis.* ¹¹ *Valer. l. 8. c. 16. Cic. in Bruto. seu de claris Orator.*

sibi credi oportere, si & alii idem asseverassent, quoniam unius testimonio aliquem credere pessimi esset exempli. Religioni igitur suæ debitam fidem, & communi utilitati salubre consilium reddidit. ¹ Hunc civilis sapientiæ disertissimum Cicero appellat, ² & L. Crassus ejus januam; & vestibulum oraculum civitatis, Triennio, postquam Pontifex Maximus fuit, Q. Mutius in funere C. Marii septies Consulis jussu, C. Fimbriæ perditissimi Civis vulnus accepit, mox ab eodem est accusatus, verum quadriennio post ante Vestæ templum auctoritate L. Licinii Damassippi Prætoris, qui Marianarum erat partium, occisus est. ³ Appianus ⁴ in Senatu cum Domitio trucidatum scribit, & amborum cada-vera, edicto Marii, flumine immersa. Hunc Cicero se fuisse sectatum narrat. ⁵ Hujus soror Mutia Manio Acilio Glabrioni nupsit, ex quo Manium Glabrimonem peperit, qui Cos. fuit anno ab Urb. Cond. DCXXCVI. apud quem Prætorem Verres est accusatus.

Alter fuit Q. MUTIUS SCÆVOLA Augur, & ipse juris peritissimus, & C. Lælii gener, a cujus latere se nunquam discessisse, Cicero scribit. ⁶ Is etsi minante Sylla, nunquam C. Marium hostem Reipublicæ judicare voluit, ⁷ Alterius Mutii auditores fuerunt GALLUS AQUILIUS, LUCILIUS BALBUS, SEXTUS PAPIRIUS, & CAJUS JUVENTIUS.

C A P. XII.

IX. GALLUS AQUILIUS; Servitii Sulpitii doctor. De Insula Cercinna. Tribunus plebis Autor legis aquiliæ, aliarum sanctionum.

GALLUS AQUILIUS Q. Mutii Auditor plures in jure instituit, inter quos SERVIUM SULPITIUM Cercinna quæ Insula, & Civitas est Africæ adiacens ad Syrtes, ⁸ alias Cerauna dicta. Hæc olim continenti ponte conjuncta, postea vi undarum in altum translata in duas divisa est Insulas, altera Chercara, altera GAMELERA est dicta, octo, aut decem milliariis a continente distant. Cum C. Attejo Capitone Jurisconsulto Gallus Tribunus plebis creatus est, eo anno, quo Gn. Pompejus Magnus cum M. Licinio Crasso Cos. fuit, quibus pro arbitrio cuncta agentibus ob immensum plebis favorem frustra contraxerunt. ⁹ In eo magistratu Legem Aquiliam tulit. ¹⁰ Alienos

¹ Valer. l. 4. c. 1. ² in lib. 1. de Orat. ³ Cic. l. 3. de Orat. ad princ. pro Sex. Roscio. Flor. l. 86. ⁴ lib. 1. de bell. civilib. Romanor. ⁵ lib. de amicitia. seu in Lælio. ⁶ ubi supra. ⁷ Valer. lib. 3. cap. ult. ⁸ Strabo lib. 4. Geograph. c. 3. tab. 2. Africa. ⁹ Dion. lib. 39. ¹⁰ l. 1. in fin. ff. ad l. Aquil. §. pen. l. eod.

posthumos suos futuros hæredes posse institui induxit, de dolo actionem, ¹ & Aquilianam stipulationem invenit. ²

Judex decidendis causis privatorum a Prætoribus sæpe dabatur, ³ magnamque in jure civili constituendo auctoritatem habuit. ⁴ *Sex-tus Rufus* in vi. Urbis regione in Colle Viminali domum Galli Aquilii, ut insignem, ponit, de qua ita Plinius, ⁵ *Multum vero consensu omnium pulcherrima ætate ea in Colle Viminali domus Caji Aquilii Equitis Romani ob ea clarioris etiam tum, quam juris civilis scientia*, ubi Cajum pro Gallo scribit, ut & Valerius, qui aliquot ejus graves sententias, & æquas recitat. ⁶ P. Quintium Scapulam, cum apud Gallum Aquilium cœnaret, repente extinctum Plinius memorat. ⁷ Nulla hujus scripta extare, Pomponius refert, nisi prout ab aliis, & a Servio Sulpitio recitantur.

Leges, in quibus Aquilius Gallus citatur, videantur in Chronologia legum romanarum p. 14.

C A P. XIII.

X. BALBUS LUCILIUS.

X. **B**ALBUS LUCILIUS inter alios, & ipse Ser. Sulpitium jus docuit, eum Cicero doctum, & eruditum appellat, ⁸ sed tardum. Nec ulla hujus scripta extant, nisi quæ a *Servio Sulpitio* recitantur. ⁹

C A P. XIV.

XI. **S**ERVIUS SULPITIUS, occasio discendi jus: ejus discipuli, scripta, quæstura, Consulatus, elogia, obitus. Libri de testamentis.

XI. **S**ERVIUS SULPITIUS *Q. F. Lemonia Rufus*. ¹⁰ Hic primum, Saut certe post Ciceronem, locum in foro obtinebat. Forte evenit, ut de re amici Q. Mutium consulens eum de jure respondentem, & bis eadem replicantem parum intellexerit. Quare ab illo est objurgatus, quod *turpe esset patritio, & nobili viro, jus, in quo versaretur, ignorare*. Qua velut contumelia motus Servius juri sub Lucilio Balbo, & Gallo Aquilio præsertim Cercinnæ operam dedit, ubi plures libros composuit, ¹¹ & ipse plures erudit, qui juris peritissimi evaserunt, inter quos *Alfenus Varus Cos* & *Aulus Offilius* vir Equestris ordinis, qui Cæsaris familiarissimus fuit. Hi sunt, qui a Pomponio ¹² Servii au-

¹ Cic. lib. 3. offic. ² §. 1. Inst. quib. mod. toll. oblig. l. 18. §. 1. ff. de Acceptilat. ³ Valer. lib. 8. c. 2. ⁴ l. 74. ff. de hered. instit. ⁵ lib. 17. c. 1. ⁶ d. lib. 8. c. 2. ⁷ lib. 7. c. 53. ⁸ in Bruto, seu de Clar. Oratorib. ⁹ d. l. 2. §. 38. ff. de Orig. Jur. ¹⁰ Cic. in M. Antonium Philippicarum l. 9. ad fin. ¹¹ d. l. 2. §. 38. ff. de Orig. Jur. ¹² in d. l. 2. in princ. ditores

ditores appellantur. Ipse centum octuaginta libros reliquit, ex quibus duos ad Brutum scripsit quam brevissimos edictum interpretantes. ¹

Quæstor creatus Hostiensem provinciam fortitus est, mox Prætor, postremo Cof. cum M. Claudio Marcello fuit, etsi alter apud alios auctores legitur. Nam Servio Sulpitio cum C. Volumnio Cof. Romæ inter initia, motusque bellorum civilium Bos mugitum sermonem humanum emisisse fertur, & carnis in modum Nimbi dissipatæ partes ceciderunt, quarum majorem numerum præpetes diripuerunt aves, reliquum humi per aliquot dies neque odore tetro, neque deformi aspectu mutatum jacuit, ut *Valerius*, ² & *Plinius* ³ tradunt. *Cicero* non facile alium inveniri scribit, ⁴ qui plus studii, quam *Servius Sulpitius* ad dicendum, & ad bonarum artium disciplinas adhibuerit. Ipse ab ineunte ætate paribus cum ipso doctrinis est exercitatus, & veritus, ne forte secundas in eloquentia partes haberet, effecit, ut in jure primus esset. Cum vero M. Antonius D. Brutum Mutinæ gravi obsidione premeret, ex Senatus sententia P. Servius Sulpitius tempore hyemis cum L. Philippo, & L. Pisone, ipse natu grandior, sed infirmus, ad M. Antonium legatus est missus, ut suaderet eam civitatem liberare, & ad pacem hortaretur, sed cum eo pervenisset, obiit. Unde id etiam suadente C. Panfa Cof. *Cicero* ⁵ illi pro rostris statuam poni petiit, & obtinuit, quæ his decerni solebat, qui pro Rep. Legati ferro essent occisi, eamque æneam, & pedestrem non inauratam sumptu publico fieri suavit, & sepulchrum in campo Exquilino pedum xxx. quaque versus designari, quod ipsius, liberorumque esset. Latinæ linguæ studiosus, quandoque de vocabulorum significatione M. Varronem consuluit. ⁶ Inter alia aliquot *de testamentis libros* reliquit. ⁷

Admirabilem quandam, & incredibilem, ac prope divinam *Servii* in legibus interpretandis, & æquitate explicandis scientiam fuisse, *Cicero* scribit. ⁸ *Omnes*, inquit, *qui in hac civitate intelligentiam juris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum Servio Sulpitio non sunt comparandi. Neque enim magis ille Jurisconsultus, quam justitiæ fuit.* Hæc ille, qui filium illi præclaræ indolis fuisse narrat; Libros prope centum octuaginta post se reliquit, inter quos duos ad edictum brevissimos scripsit, ut dixi, ⁹ ex his unus erat de dotibus, in quo anti-

¹ d. l. 2. §. 43. & §. 44. ² lib. 1. cap. 6. ³ lib. 2. c. 58. ⁴ in *Bruto*, seu *de Clar. Oratorib.* ⁵ lib. 9. *Philipp. in M. Antonium.* ⁶ *Gell. lib. 2. c. 10.* ⁷ *Gell. lib. 6. c. 12.*

⁸ *Ubi supra.* ⁹ d. l. 2. §. 43.

quum sponsalium ritum explicat. ¹ Ex Tribu Lemonia fuit, Rufus cognominatus, ut auctor est Cicero, ² qui inscriptionem ejus statuæ pro rostris locandam recitat. Lemonia vero Tribus in pago Lemonio erat extra portam Capenam in vita Latina. *

* Multis in legibus ad hunc Jureconsultum provocatur, eas enarratas vide in nostra Chronologia legum. pag. 14.

C A P. XV.

XII. CORNELIUS MAXIMUS & RUTILIUS MAXIMUS.

XII. **C**ORNELIUS MAXIMUS huic successit, qui Trebatium erudit. De illo aliud non legitur. Ejus responsa Servius Sulpitius citat, ut auctor est Alfenus. ³ Alius fuit RUTILIUS MAXIMUS, qui librum singularem ad Legem Falcidiam reliquit. ⁴

C A P. XVI.

XIII. L. VOLUSIUS. Ejus Quæstura, Ætas, scripta, Auditores. VOLUSIUS METIANUS.

XIII. **L**. VOLUSIUS Q. Mutii Scævola præceptor, & ipse viva voce jus civile explicavit; ⁵ Nullum magistratum præter Quæsturam gessit, nam Consulatum ab Augusto oblatum recusavit. Diu vixit, nonagesimum enim tertium agens annum, salutis LVII. sub Nerone decessit. L. Volusius, inquit Tacitus, ⁶ egregia fama decessit, cui tres, & nonaginta anni spatium vivendi, præcipueque opes bonis artibus inoffensa tot Imperatorum malitia fuit. Is forte est L. Volusius Saturninus, quem Plinius ⁷ longævum fuisse scribit. Reliquit Fideicommissorum lib. 16. Publicorum 14. Moriens P. Mutium Q. Mutii sui auditoris Nepotem hæredem reliquit, ita Pomponium interpretor hoc recitantem. ⁸

Hunc Plinius mendose Volcatium nominat, quem a cane defensum scribit, ne a grassatore occideretur. Apud nos, inquit, ⁹ Volcatium nobilem, qui Castellum jus civile docuit, Asturcone e suburbano redeuntem, cum advesperavisset, canis a grassatore defendit. Ex verbis Plinii non tantum Q. Mutium, sed & Aulum Castellum Volusii auditorem fuisse apparet.

Alius fuit VOLUSIUS METIANUS, quem Marcus Antoninus

¹ Gelli. lib. 4. c. 4. ² Ubi supra. ³ in l. 16. ff. de instr. vel instrum. leg. ⁴ in l. 125. ff. de leg. 3. ⁵ d. l. 2. §. 45. ff. de Orig. Jur. ⁶ lib. 13. Annal. ⁷ lib. 7. c. 48. ⁸ in d. l. 2. §. 45. ⁹ l. 8. c. 40.

Philosophus cum fratre Antonino vero amicum suum, & juris civilis, præter veterem, & bene fundatam peritiam, anxie diligentem appellat. ¹ ejus plura in Pandectis extant jura. * ²

* De hoc Volusio Metiano videatur Chronologia legum romanarum p. 28.

C A P. XVII.

XIV. AULUS OFFILIUS. Ejus discipuli, scripta & dissertationes de legibus vicefimæ hæreditatis: ejus scripta; CLODIA UXOR.

XIV. **A**ulus Offilius, & ipse jura docuit inter alios *Attejum Capitonem*, & *Q. Ælium Tuberonem* instituit, ³ contra quem *Cicero* pro *Q. Ligario* oravit. Offilius Augusti familiarissimus in Equestri ordine permansit. Plurimos de Jure civili libros composuit, & primus de *legibus vicefimæ hæreditatum* ab Augusto introductæ disse-ruit, ut hæredes eorum, qui non fuissent pauperes, aut arcta necessitudine conjuncti, vicefimam hæreditatis Fisco solverent, ut *Dio* memorat, ⁴ qui id vectigal antea introductum, sed intermissum fuisse, & a C. Cæsare excogitatum scribit. Adeo vero amplum fuit, ut Procuratores, non modo Romæ, sed & in provinciis, vicissimæ hæreditatum crearentur, id postea arctatum, demum est extinctum.

De *Jurisdictione* etiam Offilius tractatum fecit, & primus *edictum* Prætoris diligenter composuit. ⁵ *Juris* etiam *partiti* libros fecit, qui ab Ulpiano citantur, ⁶ & alii *actionum* ab eo sunt editi. ⁷ Idem ad *Atticum* de jure scripsit. ⁸ Hic est ille POMPONIUS ATTICUS, ad quem Cicero epistolas misit, qui Athenis diu versatus ita Attice loquebatur, ut Atheniensis videretur, unde Atticus est cognominatus, ejus vitam *Cornelius nepos* latius descripsit. Offilii consilio testatores, & aliis * utebantur, ut auctor est *Jabolenus*. ⁹ CLODIA, quæ CXV. annis vixit, & quindecies enixa est, hujus Offilii uxor fuisse a plerisque creditur. ¹⁰

* De legibus hujus *Jcti* evolve Chronologiam legum romanarum. p. 14.

C A P. XVIII.

XV. C. TREBATIUS TESTA, familiaritas cum Cicerone, Cæsare, Augusto. Ejus scripta.

¹ in l. 17. ff. de jure patronat. ² l. 9. 13. & 15. ff. de legat. 3. l. pen. & ult. ff. si cui plus quam per Leg. falc. l. 30. 32. ff. ad Leg. falc. ³ d. l. 2. §. 45. ⁴ lib. 55. ⁵ d. l. 2. §. 44. ⁶ in l. 55. § 1. ff. de leg. 3. ⁷ l. 3. ff. de penu legata. ⁸ l. 234. in fin. ff. de verb. sign. ⁹ l. 39. ff. de vulg. & pupill. subst. nempe *Labeonis*, *Cuscellii Trebatii* aliorumque. ¹⁰ *Plin.* l. 7. cap. 48.

XV. C. TRE-

XV. **C** TREBATIUS Testa eques Romanus, & ipse jura explicans *Antistium Labeonem* erudiit. ¹ Ciceronis valde familiaris, ad quem librum *Topicorum*, & plures epistolas scribit. ² Cæsarem in Gallias secutus illi semper familiaris fuit, ejusque consilio Augustus est usus; ³ Auctor est *Tranquillus*, ⁴ cum ille in æde Veneris genitricis venientes Senatores sedens exciperet, admonentem *C. Trebatium*, ut assurgeret, minus familiari vultu respexisse.

Trebatius plures libros reliquit, sed non frequentabantur, forte quod non admodum eleganter essent conscripti. Fuit enim *Aulo Cascellio* doctior, sed ille Trebatio eloquentior, Offilius utroque eruditior. *

* In legibus citatur sæpius, quas citationes videre poteris in nostra Chronologia legum romanarum. pag. 14.

C A P. XIX.

XVI. **Q.** ÆLIUS TUBERO, partibus Pompeji addictus. Præceptor Labeonis: ejus scripta, matrimonium & elogia apud Autores.

XVI. **Q.** ÆLIUS TUBERO Lucii Filius Patritius, & Orator partes *Gn. Pompeji* contra *C. Cæsarem* est secutus, nam ardente bello civili, cum *Cosidius Proconsul* Africæ inde decederet, *Q. Ligarium* legatum ob virtutem illi provinciæ præfecit, Senatus vero eo *Q. Tuberonem* misit, qui infirmus a *Ligario* repulsus in *Thessaliam* ad *Gn. Pompejum* se contulit. Verum postea *Cæsari* rerum potito conciliatus, coram eo *Ligarium* accusavit, quem fere damnatum *Cicero* defendit, & ab exilio ei decreto liberavit, Tuberо deinceps ab agendis causis ad jus civile transiit, & *Offilium* audivit.

Doctissimus habitus plures libros de jure publico, & privato scripsit, sed quia verba antiqua affectavit, minus grati sunt habiti. Hic inter alios *Antistium Labeonem* instituit. ⁵ *Sulpitiam filiam* *Ser. Sulpitii* uxorem duxit, ex cujus filia natus est *Cassius Longinus Juriscons.* De hoc ita *Gellius* ⁶ *M. Cicero in libro, qui inscriptus est de jure civili in artem redigendo hæc verba posuit.* Nec vero scientia juris majoribus suis *Q. Ælius Tuberо* defuit, doctrina etiam superfuit. In quo loco superfuit, significare videtur supra fuit, & præstitit, superavitque majores suos doctrina sua superfluenti tum, & nimis abundanti. *Disciplinas enim Tuberо Stoicas, & Dialecticas percalluerat.* *Historias etiam scripsit forte Punici belli*, ut ex *Gellio* constat. * ⁷

Leges, in quibus Tuberonis nomen legitur exhibet Chronologia legum, p. 14.

¹ d. l. 2. §. 47.

² lib. 7. epist. fam.

³ §. 1. Inst. de Codicill.

⁴ cap. 77. in C. Cæsare.

⁵ d. l. 2. §. 45. ff. de Orig. Jur.

⁶ d. l. 2. §. 46. & seq.

⁷ lib. 1. cap. 22.

⁸ lib. 6. c. 3. &

lib. 10. cap. 28.

CAP.

C A P. XX.

XVII. P. ALFENUS VARUS Cōsul, Digestorum libros scripsit; mors & sepultura.

XVII. **P.** ALFENUS VARUS Cremonensis a Sutrina, quam primo in patria exercuerat, ad Consulatum Romæ ascendit anno humanæ salutis III. cum P. Vinutio nepote. ¹ Servii Sulpitii auditor magnam in jure civili auctoritatem habuit. Pomponius ² loquens de Servio Sulpitio, *Ab hoc, inquit, plurimi profecerunt, fere tamen hi libros conscripserunt, Alfenus Varus, Cajus, & paulo post. Ex his auditoribus plurimum auctoritatis habuit Alfenus Varus.* De hoc ita Gellius. ³ *Alfenus Varus Jurisconsultus Ser. Sulpitii discipulus, rerumque antiquarum non incuriosus in lib. Digestorum xxx. & iv. Colledaneorum autem secundo, In fœdere, inquit, quod inter populum Romanum, & Carthaginenses factum, & scriptum invenitur, ut Carthaginenses quotannis darent Populo Romano certum pondus argenti puri puti, Quæsitum est, quid esset argentum purum putum.* Hæc ille.

Alfeni Vari meminit & Horatius. ⁴ Libros Digestorum xxxiv. fecit, ex quibus plura Pandectis inserta extant. ⁵ Hæc Digesta *Julius Paulus* in Epitomen redegit, quæ & ipsa in iisdem Pandectis recitantur. ⁶ A Jaboleno, ⁷ & aliis citatur, & ipse Servium præceptorem citat. ⁸ Ad Alfenum Servius scribit. ⁹ Mortuus, quod paucis contigit, ex publico sepulturæ honorem meruit. * ¹⁰

* Conferatur Chronologia legum. pag. 13.

C A P. XXI.

XVIII. PUBLICIUS, forte autor Publicianæ actionis.

XVIII. **P.**UBLICIUS Jurisconsultus, & ipse Servii discipulus, ut auctor est Pomponius, ¹¹ forte *Publicianam* actionem invenit. Nescio an is sit, qui *Ædilis* a Senatu & populo monumenti locum obtinuit, ut sequens indicat inscriptio. C. PUBLICIO L. F. BIBULO ÆDIL. PL. HONORIS, VIRTUTISQUE CAUSA SENATUSCONSULTO, POPULIQUE JUSSU LOCUS MONUMENTO, QUO IPSE, POSTERIQUE EJUS INFERRENTUR, PUBLICE DATUS EST.

¹ d. l. 2. §. 44. verb. ex his auditoribus. ² in d. l. 2. §. 44. ³ lib. 6. c. 1. ⁴ lib. 1. sermonum. ⁵ ut l. 17. ff. si servit. vindic. l. 5. ff. si quadrup. paup. & alia. ⁶ l. 34. ff. de usucap. l. 3. ff. de interd. & releg. ⁷ in l. 25. ff. qui testam. facere possunt. ⁸ d. l. 25. ff. qui test. fac. poss. ⁹ l. 77. in fin. ff. de verb. signif. ¹⁰ Baptif. Fregotius l. 3. c. 4. qui cum pro Sutrina Tonstrina exercuisse scribit. ¹¹ d. l. 2. §. 44.

E

CAP.

C A P. XXII.

XIX. ATTEJUS CAPITO, gesta in republica, adulatio cum Tiberio, consularatus, ejus decreta, scripta, autor sectæ, Obitus.

XIX. **C**ATTEJUS CAPITO, Avo Centurione, inquit, Tacitus, ¹ & patre Syliano Prætorio natus, principem in civitate locum studiis civilibus est assecutus. Tribunus pleb. cum Gallo Aquilio, Gn. Pompejo, & M. Crasso ab interrege Coss. declaratis contraxit, sed frustra, aliis contra illos conspirantibus, ut auctor est Dion. ² *Postea Capitonis Consulatum adceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium isdem studiis præcellentem dignatione ejus Magistratus anteiret, namque illa ætas duo pacis decora simul tulit. Sed Labeo, incorrupta libertate, & ob id fama celebratior, Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur; Illi, quod Præturam intra stetit, commendatio ex injuria, huic, quod Consulatum adeptus est, odium ex invidia oriebatur.* Hæc Tacitus narrans, ³ quæ sub Augusto acta fuerant. Imperante vero Tiberio, continuis imbris non sine hominum, & ædificiorum strage aucto Tiberi, coercendi fluminis cura Attejo Capitoni, & L. Arruntio est demandata, qui cum vellent flumina, & Lacus, per quos augetur Tiberis, auertere, Florentinis, aliisque populis reclamantibus, nihil egerunt. ⁴ Deinde cum L. Ennius eques Romanus Majestatis accusaretur, quod Principis effigiem promiscuum ad usum argenti vertisset, neque eum Tiberius inter reos recepisset, palam adversabatur Capito quasi per libertatem, quod patribus jus statuendi non esset eripiendum. *Ob id,* ait ⁵ Tacitus, *Capito insignitur infamia fuit, quod divini, humanique juris sciens egregium publicum, & bonas domi artes debonestavisset.* Hæc ille. In his tamen videtur superstitiosus fuisse, qui juris Pontificii inter primos peritus, ait *Macrobius*, ⁶ nefas esse sanciebat, Deorum formas insculpi annulis, & longam de annulis ejus orationem recitat. In aliis etiam Tiberio blanditus est, cum enim in quodam edicto verbo parum Latino usus esset, idque postea noctu animadvertisset, omnes, qui erant in hujusmodi verbis versati, accersivit ad se, studebat enim latine, & eleganter loqui. Cumque Attejus Capito dixisset, *Quantum hoc verbo nemo usus est antehac, id tua tamen causa recipimus in posterum, & inter vetera referemus.* At Procius, vel, ut alii volunt, Pomponius, ad hæc verba ita respondit. *Hominibus quidem dare Cæsar potes civitatem Romanam, Latinis verbis non potes.* Hunc Tiberius,

¹ lib. 3. *Annal. in fin.*

² lib. 39.

³ Tacit. lib. 3. *Annal.*

⁴ Tacitus lib. 1. *Annal.*

ad fin. ⁵ lib. 3. *Annal. cap. 70.*

⁶ lib. 7. *cap. 13.*

quanquam nimia licentia loquendi usus fuerat, nullo damno affecit. Hæc Dion. ¹ Consul ab Augusto Capito cum Germanico Cæsare est creatus, in quo Magistratu decrevit, ne invitam libertam patronus uxorem duceret. ² Plures libros reliquit, aliquot de jure Pontificio, ³ unum de officio Senatorio, ⁴ alios de publicis judiciis, ex quorum octavo Gellius ⁵ hanc recitat historiam. Aulus Hostilius Mancinus Ædilis curulis fuit. Is Manuliæ meretrici diem ad populum dixit, quod de ambulacro ejus noctu lapide ictus esset, vulnusque ex eo lapide ostentabat. Manulia ad Tribunos plebis prouocavit. Apud eos dixit comessatorem Mancinum ad ædes suas venisse, eum recipere noluisse in æde sua, sed cum vi irrumperet, lapidibus repulsum. Tribuni decreverunt, Ædilem ex eo loco jure dejectum, quo eum venire cum coronario non decuisset, propterea, ne cum populo Ædilis ageret, intercesserunt. Hæc Gellius ex Capitone. Vellejus Paterculus Capitonem Virum patritium patrum suum appellat; ⁶ Sed an is sit Jurisconsultus, subsisto. Capito, & Antistius Labeo primi diversas sectas fecerunt; Ille enim in his, quæ a majoribus tradita sunt, permansit, hic discessit. Capitoni MASSURIUS SABINUS successit, ⁷ ex quo SABINIANI ejus sectatores sunt dicti; Unde ipsum jus docuisse conjicio. Obiit Capito anno salutis XXIII. Tiberio imperante, C. Sulpitio, & D. Haterio Coss. ⁸ Inter alia plures *Conjectaneorum* libros reliquit, in quibus Senatus aut Tribunorum decreta, edictaque Augusti, aut Tiberii recitat, ut auctor est Gellius. ⁹ De publicis etiam judiciis Commentarium scripsit, ¹⁰ & alios Pontificalium. * ¹¹

* Citatur in legibus quas vide in Chronologia juris p. 16.

C A P. XXIII.

XX. ANTISTIVS LABEO filius Antistii Labeonis, contentio cum Capitone; philosophiæ stoicæ deditus, ejus scripta, autoritas, de introductione Codicillorum.

XX. Q^UANTISTIVS LABEO filius *Antistii Labeonis* Jurisconsulti, & Senatoris fuit, qui cum C. Cæsare in Galliis militaverat. Postmodum eo relicto, ad Pompejum in Thessaliam transiit, ut *Plutarchus* tradit; ¹² Sed & occiso Cæsare, Bruto, & Cassio, qui eum interfecerant, adhæsit, quibus prælio fuis, & extinctis, a servo se iussit occidi, quemadmodum *Appianus* ¹³ narrat. Labeo, inquit, sapientiæ nomine

¹ lib. 57. ² l. 29 ff. de ritu nupt. ³ Gelli. lib. 4. c. 6. ⁴ Gell. l. 4. c. 10. ⁵ d.

lib. 4. cap. 14. ⁶ Posterior. volum. ad M. Vicinium Cos. ⁷ d. l. 2. § 47. ff. de Orig. Jur.

⁸ Tacitus lib. 3. Annal. ad fin. ⁹ l. 2. c. 24. l. 4. c. 14. ¹⁰ Gelli. l. 10. c. 6. ¹¹ Fe-

stus in verb. mundus. ¹² in C. Cæsare. ¹³ lib. 4. de bello civili ad fin.

*illustris Labeonis illius parens, cujus ob Legum experientiam celebre nomen est, locum in tabernaculo ad corporis sui modulum effodit, & quæ conjugii, filiisque indicaret, servis suis ex ordine differuit; epistolas etiam familiaribus afferendas dedit. Unum præterea ex his fideliorum dextra apprehensum ad se circum egit, ut Romanis in liberandis servis mos fuit, moxque gladium ei tradidit, jugulandumque se ultro obtulit, sic illi tabernaculum sepulchrum præstitit. Hæc ex Appiano libentius retuli, quod & is Jurisconsultus fuerit, ut Pomponius refert, ¹ & ob id eum Sapientiæ nomine illustrem Appianus vocat, & magnæ Labeonis filii doctrinæ testimonium exhibet. Is igitur Officii, Trebatiique & aliorum discipulus fiducia ingenii, & doctrina, qua magna præditus erat, fretus a majorum traditionibus discedens, plura innovavit, quemadmodum in Capitone est dictum, unde novam sectam instituit, cui Nerva auditor, mox Proculus succedentes dissensionem adauxere. Cum vero Capitoni Maffurius Sabinus successisset, dicti sunt Proculiani, & Sabiniani in duas sectas abeuntes. ² Attejus Capito in quadam epistola Labeonem Antistium Legum, atque morum populi Roma. jurisque doctum apprime fuisse scribit. *Sed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia, atque vecors, usque adeo, ut D. Augusto jam Principe, & Remp. obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum, sanctumque in Romanis Legibus legisset. Citatus etiam a Trib. plebis noluit ire, dicens, illum jus prehendi, non vocandi habere, ut Gellius ³ recitat. Cum Triumphum legendo Senatui creandus esset, Labeo M. Lepidum olim Augusti hostem, & tunc exultantem legit, interrogatusque ab Augusto, an alii essent digniores, suum quinque judicium habere respondit, ut Tranquillus ⁴ refert, qui subiit, nec ideo ejus libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit.**

Propter hanc morum licentiam Horatius scripsit, ⁵ *Labeone in. sanior.* D. Augustinus ⁶ scribit, Labeonem numina bona a numinibus malis hac cultus diversitate distinxisse; Malos enim Deos propitiari cædibus, & tristibus supplicationibus, bonos autem obsequiis lætis, atque jucundis, qualia sunt ludi, convivia, lectisternia, quod ex Platonica, & Stoica disciplina sumpsit, cui operam dederat. Cum illi Consulatus ab Augusto offerretur, quo suffectus fieret, recusavit, sed plurimum studiis incubuit, totumque annum ita diviserat, ut sex mensibus Romæ esset, sex mensibus secederet, & conscribendis libris operam

¹ d. l. 2. §. 47. ff. de Orig. Jur. ² d. l. 2. §. 25. & fin. Inst. de rer. divis. ³ lib. 13. c. 12.
⁴ in Augusto c. 54. ⁵ Satyrarum lib. 1. Satyr. 3. ⁶ lib. 2. de civita. Dei, c. 77. & lib. 8. c. 13. daret,

daret, quorum XL. volumina reliquit, ¹ inter illa erant ad XII. Tab. Commentaria, quorum particulam Gellius recitat. ² Nuper inventis Codicillis, dubitabatur, an essent recipiendi; Cum vero inter hanc ambiguitatem Labeo Codicillos fecisset, nemini dubium fuit, quin essent recipiendi. ³ Gellius vero ⁴ ejus doctrinam, & opera his verbis exponit. *Labeo Antistius juris quidem civilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de jure publice responsavit, ceterarumque bonarum artium non expers fuit, & in Grammaticam se se, atque Dialecticam, litterasque antiquiores, altioresque penetraverat, Latinarumque vocum origines, rationesque percalluerat. Eaque præcipue scientia ad enodandos plerosque juris laqueos utebatur. Sunt libri post mortem ejus editi, qui posteriores inscribuntur, quorum librorum tres continui, trigessimus octavus, trigessimus nonus, & quadragesimus pleni sunt id genus rerum, ad enarrandam, & illustrandam linguam Latinam conducentium. Præterea in libris, quos ad Prætoris edictum scripsit, multa posuit partim lepide, atque argute reperia, sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus, Soror, inquit, appellata est, quod quasi seorsum nascitur, separaturque ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur.* Hæc Gellius, qui Labeonis libros posteriorum non X. ut in Pandectarum indice notatur, fuisse scribit, sed minimum XL. Idem scriptor libros ejusdem ad edictum Prætoris omisit. Cur vero ipsius posteriores libri sint inscripti, ex prædictis apparet. Plura ex his Jabolenus recitat, ⁵ eos enim in Epitomen redegerat. ⁶ *πειδάγων* libros VII. reliquit, quos Julius Paulus in Epitomen redegit, ⁷ sed & hi libri sæpe in Pandectis recitantur, ⁸ qui forte sunt, qui a Jaboleno referuntur, ab eo in Epitomen redacti, ⁹ *πειδάγων* autem vocantur, id est *probabilium*. A labiis immodicis Labeones dictos Plinius, ¹⁰ & Donatus ¹¹ autumant, Priscianus a labe deducit. *

* De Antistii Labeonis libris videatur Chronologia legum romanarum pag. 16.

C A P. XXIV.

XXI. MASSURIUS SABINUS, ejus paupertas, primus jus respondendi obtinet; ejus scripta, differentia a Sabino Consulari.

XXI. **M**ASSURIUS SABINUS cum tenues haberet facultates, ab auditoribus, quos erudiebat, est sustentatus, ¹² & jam quin-

¹ d. l. c. §. 47. ff. de Orig. Jur. ² l. i. c. 12. in fin. & lib. 7. c. 15. & lib. 70. c. 1. ³ §. 1. Inst. de Codicill. ⁴ lib. 13. c. 10. ⁵ ut in l. 10. cum seq. ff. de supell. lega. in l. 39. de aur. & arg. legat. in l. 25. ff. de fund. instr. vel instrum. leg. l. 41. & sequ. ff. de usu & usufr. & babil. ⁶ l. 6. ff. de dote præleg. l. 29. & seq. ff. de leg. 3. ⁷ ut in l. 12. ff. de supell. legat. l. 5. ff. de fund. instr. vel instrum. leg. ⁸ ut in l. ult. ff. eod. tit. ⁹ ut in d. l. 6. ff. de dote prælegat. ¹⁰ l. 11. c. 36. ¹¹ in Eunuchio Terentii actu 2. scena. 3. ¹² d. l. 2. §. ult. E. 3. quæ

quagenarius in ordinem Equestrem receptus. Attejo Capitoni successit, & primus ab Augusto, mox a Tiberio jus respondendi de jure obtinuit. Hujus meminit Persius loquens de manu misso vindicta hoc carmine.

*Vindicta postquam meus a Prætorē recessi
Cur mihi non liceat, jussit quodcunque voluntas,
Excepto, si quid Massuri rubrica notavit.*

In catalogo Jurisconsultorum Pandectis præfixo scribitur, tres libros juris civilis reliquisse, quorum nullum certum extat vestigium; sed ejus secundum librum Responsorum Callistratus, ¹ & quintum ad edictum Prætoris Urbani, ² & librum memorialium Paulus, ³ & libros ad Vitellium Ulpianus citant. ⁴ Ad Massurium Sabinum, ⁵ & non Sabinum consularem, ut *Lampridius* falso putavit, ⁶ Ulpianus lib. 51. Paulus 7 6. scripserunt. Ab hoc ejus sectæ Jurisconsulti *Sabiniani*, ut supra est dictum, sunt appellati. *

* *Leges ex hujus JCI scriptis excerptæ memorantur in Chronologia leg. roman. pag. 16.*

C A P. XXV.

XXII. COCCEJUS NERVA, ejus consulatus & fata.

XXII. **C**OCCEJUS NERVA pater Antistio Labeoni successit. *Il-*
lius M. Coccei Nervæ filius esse creditur, qui Triumviratus tempore cum L. Gellio Publicola cos. fuit. ⁸ Eum etiam Tacitus 9 Consulatu functum fuisse scribit, & Tiberium ad Capreas in Campaniam secedentem secutum: *Profectio*, inquit, *arcto comitatu fuit*; *Unus senator Consulatu functus Cocceus Nerva, cui legum peritia*, qui post annos septem quam eo pervenit, inedia vitam finivit. Idem Tacitus, *Haut multo post*, inquit, ¹⁰ *Cocceus Nerva continuus comes Principis, omnis divini, humanique juris sciens, integro statu, corpore illeso, moriendi consilium cepit. Quod ut Tiberio cognitum, adsidere, causas requirere, addere preces, fateri postremo, grave conscientie, grave famæ suæ, si proximus amicorum, nullis moriendi rationibus, vitam fugeret. Aversatus sermonem Nerva abstinentiam cibi conjunxit, donec vitam efflaret. Ferebant gnari cogitationum ejus, quanto propius mala Reip. viseret, ira, & metu, dum integer, dum intentatus honestum finem voluisse.* Hæc ille: Fuit hic annus humanæ salutis xxxi v. sæpe ab Ulpiano, & aliis citatur. ¹¹ *

* *Mentio hujus JCI fit in multis legibus v. chronolog. jur. p. 17.*

¹ l. 4. in prin. ff. ad leg. Rhod. de jactu. ² l. 18. ff. de oper. libert. ³ l. 144. ff. de ver. signif. ⁴ l. 45. ff. de legat. 3. l. 8. & 12. ff. de fund. instr. vel instrum. leg. ⁵ l. ult. C. de hæred. instit. ⁶ in *Helio Gabalo*. ⁷ princ. verb. quod non. l. de hæred. instit. ⁸ *Dion. lib. 49. in princ.* ⁹ lib. 4. *Annal.* ¹⁰ lib. 5. *Annal.* ¹¹ l. 5. ff. de rei vind. l. 3. ff. de usufr. ear. rer. que usu consum. & alibi.

CAP. XXVI.

XXIII. COCCEJUS NERVA filius, ejus ingenii felicitas, honor ipsi a Nerone exhibitus, ejus libri, nimia ejus argutia.

XXIII. **C**OCCEJUS NERVA hujus filius ea ingenii felicitate fuit, ut anno ætatis XVII. publice de jure responderit. ¹ Huic Prætori designato Nero anno humanæ salutis LXVI. ornamenta Triumphalia dedit, & Statuas erexit. Tacitus, ² *Triumphale, ait, decus Petronio Turpiliano Consulari, Coccejo Nervæ Prætori designato, Tigillino Præfecto prætorii tribuit, Tigillinum, & Nervam ita extollens, ut super triumphales in foro imagines apud Palatium effigies eorum quoque sisteret.* Hactenus ille. Hic Nervæ Imperatoris pater fuisse existimatur. Libros de *Usucapionibus* composuit a Papiniano citatos, ³ & alios *Responsorum* ab Ulpiano nominatos. ⁴ Ob nimiam argutiam Nervam derisum esse *Paulus* scribit, ⁵ qui servum domi ob pensionem a conductore non solutam inclusum per fenestram ostensum extra ædes videri volebat.

* *Leges, in quibus Nervæ mentio fit. v. in chronologia juris. pag. 17.*

CAP. XXVII.

XXIV. PROCULUS, differt a Licinio Proculo, scripta, Proculiani.

XXIV. **P**ROCULUS Nervæ successit. Multi hunc esse *Licinium Proculum* arbitrantur, quem Præfectum Prætorio Othonis fuisse Tacitus ⁶ narrat, & non *levem juris auctorem* Marcus Antoninus cum fratre appellat. ⁷ *Epistolarum* libros octo reliquit, quarum fragmenta in jure reperiuntur, ⁸ ab hujus secta *Proculiani* sunt vocati. Quandoque tamen alter eorum in alterius sectæ opinionem transiit. ⁹ Hunc Atilicinus & ipse Juriscons. consulit, ¹⁰ quem *Paulus* citat, ¹¹ quandoque tamen a Celso est derisus, ¹² Cajo Cassio Longino sæpe contradixit, unde Proculianorum secta emanavit. ¹³ *

* *Conferatur chronologia legum pag. 18.*

CAP. XXVIII.

XXV. CAJUS CASSIUS LONGINUS ejus origo, historia ejus apud Tacitum, Puteolanorum seditionem comprimere debet, ejus deportatio.

¹ l. 1. §. 2. ff. de postulando. ² lib. 15. *Annal.* ³ in l. 47. ff. de acq. poss. ⁴ l. 2. ff. de bis, qui not. insa. l. 13. ff. de usufr. & alibi. ⁵ in l. pen. ff. in quib. causis pign. vel hypoth. tacite contrab. ⁶ lib. 17. *Annal.* seu l. 1. *Histor.* ⁷ in l. 17. ff. de jur. patro. ⁸ in l. 16. quemad. servit. amitt. l. 31. ff. de dolo, l. 12. ff. de offic. præsid. l. 36. ff. de pact. l. 68. 69. ff. de contr. empt. l. 53. ff. de cond. indeb. l. 44. ff. de adopt. ⁹ l. 1. ff. rev. amotar. ¹⁰ l. 17. ff. de pact. dotat. ¹¹ in l. 35. de servit. rust. præd. ¹² l. 10. §. 1. ff. de neg. gest. ¹³ d. l. XXV. ² §. ult. ff. de orig. jur.

XXV. CAJUS vero CASSIUS LONGINUS secutus est Sabinum Cex filia Q. Tuberonis, quæ Ser. Sulpitii neptis fuit, genitus. Cum M. Vinutio Quartino sub Tiberio Cos. fuit, ejusque neptem uxorem duxisse videtur, nam a Tacito ¹ Tiberii progener vocatur; Pene a Caligula occisus est, cum sortes Antiatinæ monuissent, ut a Cassio caveret, Sed intelligebant Chæream Callium, qui eum percussit. ² Postea anno salutis XLII. Syriæ Præfectus jussus est a Claudio tunc imperante Meherdatem, qui obses Romæ in regem a Parthis petebatur, ad ripam Euphratis deducere, ut autor est Tacitus, ³ qui subdit, *Ea tempestate Cassius ceteros præminebat peritia legum, nam militares artes per ocium ignotæ, industriosque ac ignavos pax in æquo tenet. Attamen quantum sine bello dabatur revocare priscum morem, exercere legiones, cura, provisu agere, perinde ac si hostis ingrueret, ita dignum majoribus suis, & familia Cassia ratus per illas quoque gentes celebrata.* Hæc Tacitus, qui & alia prosequitur, quæ longum esset referre. Inde Cassius Romam reversus Senatum frequentavit, & cum ad Puteolanorum seditionem comprimendam electus nimia severitate uteretur, illud negotium aliis est demandatum. ⁴ Forte autem Pedanio secundo Præfecto Urbi a servo occiso, gravem in Senatu orationem habuit, & obtinuit, ut de tota 400 hominum familia, quæ existens sub eodem tecto auxilium domino non tulerat, supplicium fumeretur. ⁵ Demum Nero objecit Cassio, quod inter majorum imagines etiam Caii Cassii effigiem coluisset ita inscriptam, *Partium Duci.* Itaque in Sardiniam Insulam Cassius est deportatus, ⁶ sed postea a Fl. Vespasiano ab exilio revocatus diem suum obiit. Tranquillus scribit, ⁷ Cassium luminibus orbatum fuisse. Paulus Sabinum Caji magistrum vocat, ⁸ ipse Aristonem docuit. Justinianus ⁹ *nostrum Cajum* appellat, forte quia ab eo Institutiones extraxit, aut ad aliorum differentiam, qui Caji appellati extra jura opera composuerunt. Nam & Pomponius nostrum Gajum vocat; ¹⁰ de quo latius Antonius Augustinus. ¹¹

Plures de origine vocabulorum libros, & alios annalium, ut auctor est Gellius, ¹² composuit, cum in plerisque a Proculo dissentiret, sectam *Cassianorum* instituit, quæ a Proculianis differebat. ¹³ In

¹ lib. 5. *Annal.* ² *Tranquill. in Caligula. c. 17.* ³ lib. 12. *Annal.* ⁴ *Tacitus lib. 13. Annal.* ⁵ *Tacit. lib. 14. Annal.* ⁶ *Tacit. lib. 16. Annal.* ⁷ *In Nerone. cap. 37.*
⁸ *in l. 19. §. 1. ff. de recept. arbitr.* ⁹ §. 6. *proëm. J.* ¹⁰ *in l. pen. ff. de stip. servus.*
¹¹ *lib. 1. emendat. c. 5.* ¹² *lib. 11. cap. 17. lib. 17. cap. ult.* ¹³ *l. 7. §. 7. ff. de acq. re. dom. domo*

domo propria, & alibi Cassius docebat. Eum Plinius Scholæ Cassianæ Principem, & parentem appellat. ¹

Alius etiam *Cajus Longinus* fuit ex ordine Equestri, qui Prætor factus est, sed non fuit tantæ auctoritatis, ut Proculus, ² Hic est, cujus scripta in Pandectis leguntur, vixitque sub Marco Antonino, quem citat. ³ *Sacratissimi, inquit, Principis nostri oratione cavetur, ut matris intestatæ successio ad liberos, etiamsi in aliena potestate extent, pertineat.* Sine dubio Marcum philosophum intelligit, cujus tempore factum fuit Senatusconsult. Orficianum, quod ipse libro singulari ⁴ interpretatus, ut ex Institutionibus *eod. tit.* apparet. Ipse non multo post Hadriani tempora se vixisse indicat. ⁵ Hic est Cajus, cujus nomen celebratur in Pandectis, & Institutiones juris libris 1 v. composuit, unde suas Justinianus extraxit. *Ad senatusconsf. Orficianum*, librum singularem edidit, ⁶ cujus in catalogo Jurisconsultorum, & eorum operum nulla fit mentio, *ad edictum Provinciale libros 32., ad Urbicum 1 x.* qui reperiuntur, & alios, qui in fronte Pandectarum sunt descripti. Hic est Cajus Cassius, qui ab Ulpiano ⁷ citatur.

CAP. XXIX.

XXVI. COELIUS SABINUS, scripsit de pileatis servis. Autoritas Vespasiani temporibus.

XXVI. **C**OELIUM SABINUM Aulus Gellius ⁸ scriptum reliquisse memorat, quod pro servis, qui pileati vendebantur, nihil emptori evictionis nomine venditor præstaret. *Cujus rei causam esse ait, quod emptores errare, & capi non possent, sed oculis jam perciperent, quodnam esset mancipiorum genus, namque impositus pileus demonstrabat ejusmodi servos venundari, quorum nomine emptori venditor nihil præstaret.* Ipsum etiam defunctorum voluntates solitum fuisse religiosissime custodire, Plinius eidem scribit. ⁹ Auctor est Tacitus, ¹⁰ Othonem, Coelium, & Flavium Sabinos in mensem Julii, & Augusti consules designasse; citatur frequenter ab Ulpiano ¹¹ Coelius Sabinus, quem Vespasiani temporibus plurimum potuisse, Pomponius refert. * ¹²

* Videatur Chronologia legum romanarum. pag. 18.

¹ lib. 7. epist. 24. ² d. l. 2. §. ult. ff. de Orig. Jur. ³ in l. 9. ff. ad SCtum Tertull.
⁴ l. 8. 9. ff. ad SCtum Tertul. ⁵ l. 7. ff. de reb. dubiis. ⁶ l. 8. 9. ff. ad SCtum Orfic.
⁷ in l. 4. ff. de in jus vocando. ⁸ lib. 7. cap. 4. ⁹ lib. 4. epist. 11. ¹⁰ lib. 18. Annal.
seu lib. 2. Histor. ¹¹ in l. 14. 17. 20. 38. 65. ff. de Edilit. edict. & redhib. ¹² d. l. 2. §. ult.
ff. de orig. jur.

C A P. XXX.

XXVII. PEGASUS, Autor Senatusconsulti Pegafiani, origine ignobilis.

XXVII. **P**EGASUS Proculo successit, & imperante *Vespasiano*, Urbi præfuit, ¹ & autor *Senatusconsulti Pegafiani* extitit, cum esset Cof. cum Pusione, ² eum Juvenalis ³ a vitæ integritate commendat, quem tamen ignobilem fuisse indicat opinor hoc carmine.

*rapta properabat ab olla
Pegasus, attonitæ positus modo villicus urbi.
An ne aliud tum Præfecti, quorum optimus, atque
Interpres legum sanctissimus, omnia quamquam
Temporibus diris tractanda putabat inermi
Iustitia **

* Conferatur Chronologia legum romanarum. pag. 18.

C A P. XXXI.

XXVIII. M. MINUTIUS NATALIS, ejus dignitates & idololatria.

XXVIII. **M**. MINUCIUS NATALIS, ad quem Trajanus scribit, ⁴ Proconsul Africæ, & Mysiæ inferioris Præfes fuit, ut ex græco marmore apud Smerium constat, quod alibi recitavi; ejus commentaria *Salvius Julianus* quandoque refert. ⁵ Ad eum enim sex libros scripsit. Fuit Idololatra, nam reperitur *Æsculapio*, ut Deo, aram consecrasset, & Augur fuisse.

C A P. XXXII.

XXIX. PRISCUS JABOLENUS, erudiit Salvium Julianum, varia ejus scripta.

XXIX. **P**RISCUS JABOLENUS Cœlium Sabinum secutus sub Antonino Pio floruit, quo consultore est usus; Capitolinus, *Multa*, inquit, ⁶ *de jure sanxit, ususque est jurisperitis Vindio Vero, Salvio Valente, Volusio Metiano, Ulpio Marcello, & Jaboleno.* Is inter alios erudiit Salvium Julianum, dum Romæ esset, sed & illi Proconsuli Asiæ, & Præsidi Syriæ affidens in consilio fervos suos manumittebat. ⁷

Rem ridiculam ei accidisse *Plinius* memorat, ⁸ cum enim *Passe-nius Paulus* eques Romanus plures, ut tum moris erat, invitasset, qui

¹ d. l. 2. §. ult.

² §. 7. Inst. de fideicommiss. hered.

³ Satyr. 4.

⁴ in l. 9. ff. de feriis.

⁵ in l. cof. de leg. 1.

⁶ in Antonino Pio.

⁷ in l. 5. ff. de manumiss. vindict.

⁸ lib.

6. epistol. 15.

se elegos recitantem audirent, ita crepit. *Prisce jubes, tum Fabolenus, qui aderat, Ego vero, inquit, non jubeo, Cogita, ait Plinius, qui risus hominum, qui joci, & subdit, Est omnino Priscus dubie sanitiatis, interest tamen officii, adhibetur consiliis, atque etiam jus civile publice respondet, quo magis, quod tunc fecit, & ridiculum, & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Itaque Plinius eum levem mente fuisse arguit, Libros xv. ex Cassio reliquit. Epistolarum xiv. Ad Plautium v. **

* *Leges, ex ejus scriptis excerptæ & in jure civili occurrentes enarrantur in Historia Juris Chronolog. p. 19.*

C A P. XXXIII.

XXX. JUBENTIUS CELSUS, Pater, sententia ejus de auditu : conspiratio contra Domitianum. Ejus Prætura : de consilio Romano. Celsi obitus.

XXX. JUBENTIUS CELSUS pater locum Pegasi subiit. Hic assererat, nullum, qui semel audivit, ita surdum effici, qui non exaudiat, si quis supra cerebrum illius loquatur. ¹ Videns improbos inores Domitiani adversus eum conjuravit, & sorte quadam poenam evalit. Dion. *Jubentius Celsus, inquit, ² qui cum quibusdam primariis viris contra Domitianum conjuraverat, fueratque ob eam causam delatus, salvus, nec opinato servatus est. Nam cum ab illis, qui eum capturi erant, impetrasset, ut sibi liceret cum Domitiano secreto colloqui, ac deinde illi adularetur, dominumque ac Deum, quibus nominibus ab aliis quoque appellabatur, crebro nominaret, Ego quidem inquit, nihil tale commisi, Sed si differre tibi placuerit, omnia curiose investigabo : Deinde multos ad te deferam, multosque conjuratos indicabo : Ita-ob hanc causam dimissus neminem postea indicavit : Sed allatis aliis, atque aliis causis, rem in id tempus distulit, quo Domitianus mortuus est. Hæc ille. Trajanus postea eum charum habuit, cui etiam statuum poni jussit, ac Prætorem creavit, ut ex Plinio liquet, ³ a quo in Senatu Licinium nepotem vehementer increpitum fuisse scribit, qui reis ambitus, & repetundarum accusatis concedi volebat, ut testes Romam evocare possent, quemadmodum accusatores faciebant, & ad jurgia devenerunt. De Celfo Prætore ita Juvenalis. ⁴*

Nec dubitant Celsi Prætoris vendere ludis.

idem alibi. ⁵

Celfo dictare paratæ.

¹ l. io. C. qui testam. facer. poss.

² in Domitiano.

³ lib. 6. epist. 5.

⁴ Satyr. 8.

⁵ Satyr. 6.

Romæ in consilio Ducennii Veri Consulis fuit; ¹ Erat autem consilium Romæ confessus quinque Senatorum, & totidem Equitum, quibus Consul, aut Prætor præerat, in quo causæ fervorum a minoribus 20. anni manumittendorum cognoscebantur, ut *Theophilus* docet. ² Auctor est *Dion.* ³ Hadriano ad imperium provecto, statim Celsum occisum fuisse, tanquam illi in venatione insidias parasset, Hadrianus tamen in Senatu juravit, eum suo injussu interfectum. Sunt, qui hunc non Jubentium Juriscons. sed *L. Publium Celsum*, qui fuit cos. sub Trajano, fuisse affirmant, quibus assentio.

C A P. XXXIV.

XXXI. JUBENTIUS CELSUS *Filius*, Consul, Promagister scrinii libellorum. Ejus scripta.

XXXI JUBENTIUS CELSUS filius patri successit, adolescens cognominatus, ⁴ forte quod in ea ætate de jure responderit, bis Cos. fuit, ⁵ primo suffectus, secundo ordinarius cum Neratio Marcello ⁶ sub Hadriano, qui eum in consilio habuit. *Spartianus*, *Cum judicaret, inquit, 7 in consilio habuit non amicos suos, aut comites solum, sed juris peritos, & præcipue Jubentium Celsum, (ita enim legendum pro Julio) Salvium Julianum, Neratium Priscum, aliosque quos tamen Senatus probasset.* Vixit usque ad Antoninum Pium, cujus Scrinii Libellorum promagister, seu proximus extitit, ut indicat marmor Romæ apud Alberinos inventum, in quo apparet, Jubentium Celsum Libello Arii Alfii liberti Arriæ Fadillæ matris Antonini Pii subscripsisse. *M. Rufino Sabiniano, & C. Julio Severo* Cos. qui fuit annus salutis CLVI. Series rei gestæ a Rutilio recitatur. ⁸ Flavio Respecto Prætori se consulenti Celsus respondisse in Pandectis legitur. ⁹ Libros *Digestorum* XXXIX. & alios de *Ufucapionibus* ¹⁰ reliquit, quorum particulæ in Digestis inveniuntur. ¹¹ Celsi patris nullum extat opus, sed eum filius in Pandectis citat. *

* *De scriptis hujus J. C. i consule Chronol. leg. Roman. p. 22.*

C A P. XXXV.

XXXII. PRISCUS NERATIUS, Consulatus ejus, scripta.

¹ l. 29. ff. de leg. 2. ² in §. 4. Inst. quib. ex caus. manum. non licet. ³ in Hadriano. ⁴ in l. 91. §. 3. ff. de verb. oblig. ⁵ d. l. 2. in fin. ff. de orig. jur. ⁶ l. ult. C. de ser. reip. manu. ⁷ In *Ælio Adriano*. ⁸ In vitis Jurisconsultorum in Jubentio Celso patre, & filio. ⁹ in l. 3. §. 1. ff. de minor. 25. ann. ¹⁰ l. 47. ff. de acq. pos. ¹¹ l. 29. ff. de leg. 2.

XXXII. PRISCUS NERATIUS, & ipse Celso patri successit. Hic fratrem *Neratium Marcellum* habuit, qui cum Jubentio Celso Consulatum gessit. ¹ Ulpianus enim Neratium Priscum Marcello fratri de quadam specie consulenti *lib. 4. epistolarum* respondisse narrat. ² Neratius Priscus in Trajani consilio cum Aristone fuit, ³ eundemque Hadrianus cum Jubentio Celso, Salvioque Juliano consultorem habuit, prout Spartianus narrat, ⁴ qui addit, *frequens opinio fuit, Trajano id animi fuisse, ut Neratium Priscum, non Hadrianum successorem relinqueret, multis amicis in hoc consentientibus, usque eo, ut Prisco aliquando dixerit, commendo tibi provincias, si quid mihi fatale contingerit.* Hæc ille.

M. vero Aurelio imperante, cum Annio Vero Neratius iterum Cos. fuit. Quibus auctoribus factum est Senatusconsultum, ut qui servum castrandum dedisset, dimidia bonorum parte mulctaretur. ⁵ *Regularum libros xv. Membranarum vii. Responsorum iii.* reliquit. Hi notantur in fronte Pandectarum. Sed præter hos citatur in *libris Responsorum*, ⁶ & *4. epistolarum*, ⁷ unde alia ipsum volumina præter supradicta scripsisse apparet. Ejus forte soror fuit Neratia Labeoni nupta, cui vir moriens vestem, mundum muliebrem, ornamenta, lanam, linum, purpuram, omniaque versicoloria legavit. ⁸

C A P. XXXVI.

XXXIII. ABURNIUS VALENS. Ejus scripta.

XXXIII. ABURNIUS VALENS Jabeloni Prisci locum subiit; ⁹ *Fideicommissorum* libros septem reliquit. Ex ejus libro quinto fideicommissorum excerpta est *L. 19 ff. de leg. 3.* Paulus ejus operum particulas quandoque recitat, ¹⁰ & sæpe eum citat. ¹¹ Sunt qui hunc Salvium Valentem esse velint, quo Antoninum Pium consiliario usum Capitolinus narrat. ¹² Ad hunc Severus cum Antonino filio scribit. ¹³ Aliqua ex ejus scriptis Pandectis sunt inserta. ¹⁴

C A P. XXXVII.

XXXIV. TITUS AULIUS FEROX, Curator riparum Tiberis.

¹ d. l. ult. C. de serv. Reip. man. ² in l. 12. §. 43. ff. de fund. instruct. vel instrum. leg. ³ l. ult. ff. si quis a paren. fuer. manum. ⁴ in Ælio Adriano. ⁵ l. 6. ff. ad Leg. Cornel. de siccar. ⁶ l. 19 ff. de in rem verso. ⁷ l. 12. §. 18. ff. de fund. instruct. vel instrum. leg. ⁸ l. 32. §. 6. ff. de aur. & arg. lega. ⁹ d. l. 2. in fin. ff. de origin. jur. ¹⁰ in l. 78. §. ult. ff. de leg. 3. ¹¹ in l. 72. ff. de leg. 2. d. l. 78. §. ult. ff. de leg. 3. ¹² in Antonino Pio. ¹³ in l. 3. C. de edend. ¹⁴ in l. 94. ff. de leg. 3. l. 15. ff. de annu. legat.

XXXIV. **T**ITUS AULIUS FEROX Jurisconsultus, ad quem Proculus scripsit, ¹ Trajano imperante, Curator riparum Tiberis, Cloacarumque fuit, ut indicat sequens epigramma inventum Romæ in fundamentis Pontis Sixti.

Ex auctoritate Imperatoris Caesaris Divi Nervæ fil. Nervæ Trajani Aug. Germanic. Pontif. Max. Trib. Potest. V. Cos. IV. P. P. Titus Julius Ferox Curator Alvei, & Riparum Tiberis, & Cloacar. Urbis terminavit Ripam R. R. ad proxim. Cipp. pedes XXIV. S.

C A P. XXXVIII.

XXXV. M. SALVIUS JULIANUS Mediolanensis, ejus Magistratus & scripta nec non sententiæ.

XXXV. **M**. SALVIUS JULIANUS patria Mediolanensis, & ipse Jaboleno successit, ab eoque eruditus est. Pronepotem habuit *Didium Julianum*, qui postea imperavit. Prætor, & bis Cos. primum cum Torquato sub Antonino Pio, iterum cum Pisone sub Marco Philosopho, in quibus Magistratibus servos suos vindicta manumittens cives Romanos faciebat. Itaque auctoritatem se in facto suo præstitisse narrat. ² *Ego, inquit, cum meminissem Jabolenum præceptorem meum in Asia, & Syria servos suos manumisisse, cum consilium præbuerat, exemplum ejus secutus, & in Prætura, & in Consulatu meo quosdam ex servis meis vindicta liberavi, & quibusdam Prætoribus consulentibus me idem suasi.* Forte autem a Jaboleno, dum ei Proconsuli in Asia, & Syria affidebat, Salvius Julianus jus civile est edoctus.

Primo Aquitaniam, Belgicam, Dalmatiam, Germaniam, mox Boeticam rexit. Dum Aquitanix præesset, ei Hadrianus Imp. rescripsit. ³ Demum Urbi præfuit, ut auctor est *Spartianus*. ⁴ Hadrianus eum jussit, edicta quotannis a Prætoribus edita brevi libello complecti, quæ postea, oratione habita in Senatu, confirmavit. ⁵ Unde Julianus edictum perpetuum ordinasse dicitur, ⁶ cui quædam addidit. ⁷ Salviani etiam Interdicti, dum esset Prætor, auctor fuisse creditur. Marco Antonino, ejusque fratri valde amicus in eorum consilium sæpe est adhibitus. ⁸ Vivente, & defuncto Marco, exercitiis cum Paterno Tarruntino Jurisconf. P. P. præfuit, alii Tarruntenum scribunt, qui

¹ l. 11. §. 2. ff. de aqua & aquæ plu. arcend. ² in l. 5. ff. de manum. vindict. ³ in l. 12. §. pen. ff. de custod. reor. ⁴ in Didio Juliano. ⁵ l. 3. græca. §. 18. & eadem latina, §. si vero postea C. de veter. jur. enucleando. ⁶ l. pen. C. de condict. indeb. ⁷ l. 3. ff. de conjung. cum emancip. liber. ⁸ l. 17. ff. de jure patronat.

quatuor de re militari libros composuit. Salvii Juliani filium ad impudicitiam Commodus frustra tentavit. Quare iratus ex inde ipsi Juliano insidias tetendit, ac primo togatum, præsentem officio suo in piscinam detruxit; mox nudum, & cymbala quatientem ante concubinas suas saltare jussit, ut *Lampridius* refert, ¹ nisi de alio Juliano intellexit.

Accidit autem, ut Lucilla Commodi Soror, cujus filia nupta erat Claudio Pompejano, fratri Principi per generum insidias pararet, quarum conscius est dictus fuisse Julianus, & Paternus. Ferebaturque Paternum, filiam Juliani filio uxorem despondisse, ut imperium in Julianum transferretur. Pompejanus vero Commodum ingredientem Amphitheatrum in quodam angusto loco cum posset occidere, id non fecit, sed districto gladio, ait, Hunc pugionem tibi mittit Senatus. Itaque fatuus nec ipse facinus implevit, & sibi, multisque aliis exitium attulit; Ipse enim & Paternus, & Salvius Julianus, quem Dion. mendose Servium Julianum vocat, ² alique occisi sunt. Idem & *Lampridius* affirmat. ³ Sepultus est via Labicana quinto ab Urbe miliario, ubi etiam Didius Julianus ejus pronepos Imperator conditus est.

Reliquit libros Digestorum IX. de *Ambiguitatibus* unum; *Ad Minutium* VI. *Ad Ursulum Ferocem* quatuor. Ejus celebratur illa memorabilis sententia, quam annum agens LXXXVIII. protulisse fertur; *Si alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc discere vellem, quam Pomponius recitat.* ⁴ Verum illa non Juliani, sed alterius, qui Pomponium consuluit, sunt verba; Ejusdem aliud præclarum circumfertur dictum, *nullam legem, nullum Senatusconsultum unquam editum fuisse, quod initio ad omnia sufficeret, sed multa postea opus est emendatione aut interpretatione.* Quam sententiam recitat *Justinianus*, ⁵ Julianum Salvium Aristo, ⁶ & Sextus Cæcilius Africanus ⁷ quandoque consuluere. *

* *Leges hujus J.Ci. recensentur in Chronol. leg. Roman. p. 20.*

C A P. XXXIX.

XXXVI. TUSCIUS TUSCIANUS an idem cum Tuscio Fusciano.

XXXVI. TUSCIUS TUSCIANUS & ipse Jaboleno Prisco successit. Hunc alii *Tuscium Fuscianum* esse credunt, qui Numidiæ

¹ In Commodo Antonino. ² In eodem. ³ Ubi supra. ⁴ in l. 20. ff. de fideicom. libertat. ⁵ in Nov. 74. tit. quib. mod. natural. filii eff. legit. in princip. ⁶ in l. 6. ff. de legat. præstand. ⁷ in l. 3. ff. de agnos. & alend. lib.

legatus

legatus sub Antonino Pio fuit. ¹ Ad eundem Fuscianum alicujus provinciae Præsidem Severus, & Antoninus scribunt. ² Sub Commodio Urbi præfuit, cui in magistratu Pertinax, qui postea imperavit, successit. *Capitolinus* de Pertinace loquens, *Post hæc, inquit,* ³ *Præfectus Urbi factus, in qua Præfectura post Fuscianum hominem severum Pertinax mitissimus, & humanissimus fuit, & ipsi Commodio plurimum placuit,* sub quo cum Dullio Sillano Cos. fuit. Fusciana forte hujus filia extitit, ad quam Alexander rescribit. ⁴

C A P. XL.

XXXVII. PATERNUS TARRUNTENUS.

XXXVII. **P**ATERNUS TARRUNTENUS P. P. Commodi insimulatus est, quod contra ipsum conjuraverit, & filiam suam Salvii Juliani filio desponderit, ut in Julianum transferret imperium, est occisus, Lampridius, ⁵ & Dion. ⁶ Quatuor *Militarium* libros reliquit, quorum paucae in Pandectis extant particulæ. ⁷ Alius fuit *Paternus*, ad quem Alexander Imp. scribit. ⁸

C A P. XLI.

XXXVIII. **SEX. CÆCILIVS AFRICANVS**, ejus origo, non confundendus cum Julio Africano: ejus scripta.

XXXVIII. **S**EX. CÆCILIVS AFRICANVS ex eo Africano descendere creditur, qui, Nerone imperante, censum per Gallias egit cum Q. Volusio, & Trebellio Maximo, nobilisque fuit, quem admodum *Tacitus* memorat. ⁹ Hunc disciplina juris, atque legibus populi Romani noscendis, interpretandisque scientia, usu, auctoritateque illustrem fuisse *Gellius* scribit, ¹⁰ & se cum eo convenisse ad salutandum Cæsarem, scilicet Hadrianum, aut certe Antoninum Pium, sub quibus uterque vixit.

Fuit autem suppar Salvii Juliani, quem quandoque consuluisse Ulpianus refert. ¹¹ Unde suspectum habeo Lampridium, qui Africanum in Alexandri consilio ponit, ¹² quemadmodum etiam alibi errat, cum asserit, ¹³ Ulpianum ad Sabinum consularem scripisse, qui fuit

¹ l. 7. ff. de legat. præstan. ² in l. 1. C. de her. tutor. ³ in Pertinace. ⁴ in l. 5. C. qui pet. tutor. ⁵ In Commodio Antonino. ⁶ In eodem. ⁷ in l. 7. ff. de re militar. in l. ult. ff. de jur. immun. ⁸ in l. 1. C. de magistrat. conveniend. ⁹ lib. 14. *Annal.* ¹⁰ lib. 20. cap. 1. ¹¹ in l. 3. §. 3. ff. de agn. & al. lib. 1. 39. ff. de legat. 1. ¹² in Alexandro Severo. in fin. ¹³ in Helioabalo.

Massurius Sabinus, non Consularis, ut supra probavi ¹ Forte Lampridius intelligit *Julium Africanum*, qui sub Maximo Cos. fuit, & ad eum Gordianus scribit. ² *Sex. Africanus* Saluji Juliani discipulus libros XIX. Quæstionum reliquit, ex quibus leges CXXX. in Pandectis sparse reperiuntur a Cujacio erudite explicatæ. * ³

* *Harum legum indicem invenies in Chronologia legum p. 28.*

CAP. XLII.

XXXIX. SALVIUS VALENS, in consilio Antonini Pii fuit.

XXXIX. SALVIUS VALENS Jurisconsultus, & ipse iisdem temporibus floruit, & in Consilio Antonini Pii fuit, ut auctor est *Capitolinus* in Antonino Pio. *Multa, inquit,* ⁴ *Pius de jure sanxit, ususque est jurisperitis Vindio Vero, Salvio Valente, Volusio Meriano, Ulpio Marcello, & Faboleno,* & ad eum magistratu fungentem idem Antoninus Pius rescriptis. ⁵

CAP. XLIII.

XL. SEXTUS POMPONIUS, autor Enchiridii; an in Alexandri consilio fuerit Lampridii errores.

XL. SEX. POMPONIUS in altero Enchiridii libro Jurisconsultorum, qui ante se fuerunt, catalogum, & rerum Romanarum compendium brevitate admirandum composuit. Eum in Alexandri consilio *Lampridius* ponit, ⁶ quod falsum puto, cum ante Papinianum, Hadriano imperante, vixerit, aut saltem ejus suppar fuerit, cujus nullam mentionem facit, nec tantum virum, si ante se fuisset, unquam omisisset. Multos alios Alexandri consiliarios *Lampridius* statuit, qui, eo imperante, superstites esse non poterant, ut Africanum, Alfenum, Triphoninum, Metianum, Celsum, & Proculum, puos longe ante vixisse constat. Quare si ab errore *Lampridium* tueri volumus, cogimur duos Africanos, totidem Alfenos, Triphoninos, Celsos, & Proculos comminisci; Sed & in aliis eum falsi supra redarguimus, ut non mirum sit, si & in his Jurisconsultis erraverit. Præter duos *Enchiridii libros*, alios 39. *ad Q. Mutium*, *Ad Sabinum* 35. *Ad Plautium* VII. & plures alios Pomponius reliquit, qui in Catalogo Jurisconsultorum ante Pandectas præfixo inveniuntur. Hic, an docuerit, non apparet. *

* *De ejus scriptis & legibus in corpus juris relatis vide Chronolog. leg. roman. p. 26.*

¹ In *Massurio Sabino*. ² in *l. antep. C. de oper. libertor.* ³ lib. tractat. ad *Africanum*. ⁴ in *Antonino Pio*. ⁵ in *l. 7. §. 1. ff. de accusat.* ⁶ in *Alexandro Severo. in fin.*

CAP. XLIV.

XLII. JUNIUS MAURICIANUS: quando vixerit? ejus scripta.

XLII. JUNIUS MAURICIANUS eodem tempore, idest Antonino Pio imperante, vixit, ut ipse testatur *lib. 2. ad legem Juliam, & Papiam*,¹ sed an scholam rexit, non constat. Ad leges, vi. tantum libros reliquisse in præfato Catalogo Jurisconsultorum dicitur; sed ex ejus libro secundo de pœnis aliquid in jure recitatur.² Quandoque ab Ulpiano reprehendens Salvium Julianum citatur. *³

* Conferatur Chronologia nostra legum romanarum p. 28.

CAP. XLV.

XLII. AELIUS MARCIANUS, Proconsul Beticæ; ejus scripta.

XLII. AELIUS MARCIANUS sub Antonino Pio Beticæ Proconsul fuit, ut Pii rescriptum ad eum missum indicat,⁴ & ipse in auditorio publico se judicasse scribit: *5 Institutionum libros xvi. Regularum* quinque & alios reliquit, qui in Pandectarum fronte recensentur. Falsumque arbitror, quod *Lampridius* scripsit, ⁶ eum in Alexandro consilio fuisse, cum a Pii imperio ad Alexandrum ferme anni LXXX. intercesserint, ut in aliis mendacii arguitur. Ex Marciani Institutionibus multa suis Justinianus inseruit. *⁷

* Vide quam ex hujus *JCti* scriptis in jus justinianeum translata in Chronolog. leg. roman. p. 35.

CAP. XLVI.

XLIII. ULPIUS MARCELLUS, ejus scripta.

XLIII. ULPIUS MARCELLUS & ipse in consilio Antonini Pii fuit, ut auctor est *Capitolinus*; ⁸ sub Marco philosopho etiam vixit, nam ejus recentem sententiam citat. ⁹ Digestorum libros 31. ad leges vi. Responsorum unum reliquit. Notas etiam in Salvium Julianum, & Pomponium scripsit, ¹⁰ item ad librum Regularum Pomponii. De Ulpio Marcello Romæ in hortis Carpensibus apud Lipsium extat hæc inscriptio. M. AUR. AUGUSTINIANO 7. COH. VIG. VIX. AN. XXXIII. PRIVATUS AN. XVII. EXCEPTOR. PRÆSIDIS PROVINCIÆ

¹ in l. 57. ff. de leg. 2.

² in l. 3. ff. de edendo.

³ l. 7. §. 1. ff. de pact. l. 25. ff. de usufr.

⁴ in l. 2. ff. de his qui sui, vel alieni sunt jur. ⁵ in l. 1. in fin. ff. ne de stat. defunctor. ⁶ in Alexandro Severo. in fin.

⁷ l. 5. ff. de statu homin.

⁸ in Antonino Pio.

⁹ in l. 3.

ff. de bis, quæ in testam. delent.

¹⁰ l. 14. ff. de in rem versio. l. 15. ff. de usucap. l. 16. ff. de testam. l. 9. ff. de verb. sign. l. 11. §. 3. ff. de minor. l. 14. §. 1. ad L. Corn. de falsis. l. 3. ff. ad Sc. Trebell.

M. S. ¹ ANN. IV. LECTUS IN PRÆTORIA EQVES SIVE TABULARIUS
ANN. V. FACTUS 7. IN SYRIA VIX. AN. VIII. CLAUDIA PACATA
CONJUX PISSIMO ULPUS MARCELLUS NEPOS B. M. FECERUNT.*

* *De legibus in Corpus juris congestis v. Chronol. cit. p. 24.*

CAP. XLVII.

XLIV. VOLUSIUS METIANUS, ejus munera & scripta: de SCto Volu-
fiano.

XLIV. VOLUSIUS METIANUS in ejusdem Antonini Pii consilio
fuit, ut tradit *Capitolinus*, ² & in Marci Antonini, qui de
ipso cum fratre ita scribit, ³ *Volusius Metianus amicus noster, & juris*
civilis, præter veterem, & bene fundatam peritiam, anxie diligens, religio-
ne rescripti nostri ductus, sicut coram nobis affirmavit, non arbitratum se
aliter respondere debere: scilicet, ut nepos non petat bonorum possessio-
nem contra tabulas liberti, quem ejus avus capitis accusaverat.

Hunc esse puto, qui de asse, & ejus partibus scripsit, & *Volusiani*
Senatusconf. auctor fuit, quo in tertia parte bonorum puniuntur, qui
in alienam litem coeuntes, quicquid ex condemnatione redactum fue-
rit, inter se dividunt ⁴ Fideicommissorum libros XVI. & Publico-
rum XIV. reliquit, quemadmodum in Catalogo Jurisconsultorum an-
te Pandectas præfixo notatur. Sed & ad *legem Rhodiam* scripsisse in-
venitur, ex cujus libris particula Pandectis græce inserta reperitur.* ⁵

* *Conferatur Chronologia legum romanarum. p. 28.*

CAP. XLVIII.

XLV. CERBIDIUS SCÆVOLA, ejus scripta, sententiæ & auctoritas.

XLV. CERBIDIUM SCÆVOLAM, & ipsum Juliani discipulum
fuisse puto, quo, ut ait *Capitolinus*, ⁶ jurisperito Marcus
Antoninus philosophus est usus. Severi Imperatoris, & Papiniani
præceptor fuisse fertur, cui etiam in advocatione fisci successisse Pa-
pinianus ipse dicitur. ⁷ Legum Coryphæus cum Julio Paulo, & Ul-
piano ab Herennio Modestino appellatur. ⁸ Hujus est vulgata illa
sententia, Jus civile vigilantibus scriptum est. ⁹ *Digestorum* libros 40.
Quæstionum 20. *Responsorum* VI. & alios reliquit. Scævola quum de

¹ Id est Mæsie superioris. ² in Antonino Pio. ³ in l. 17. ff. de jur. patron.
⁴ l. antep. ff. ad L. Jul. de vi privat. ⁵ in l. 9. ff. ad L. Rhod. de jast. ⁶ in M. An-
tonino Philosopho. ⁷ Alex. ab Alex. l. 6. Gen. dier. 1. cap. 19. ⁸ in l. 13. §. 2. ff. de
excus. tut. ⁹ in l. 24. ff. quæ in fraud. creditor. facta sunt.

jure respondet, solet secundum ea, quæ proponuntur, respondere. Paulus *nostrum Scævolam* appellat, ¹ quia ejus discipulus cum aliis fuerat. *

* *De hujus Jcti legibus conferas Chronolog. leg. rom. p. 25*

C A P. XLIX.

XLVI. CLAUDIUS SATURNINUS, Prætor. Quinam Saturnini vocentur? Confunditur cum *Venulejo Saturnino*. Defectus Indicis Jctorum.

XLVI. **C**LAUDIUS SATURNINUS sub Antonino Pio vixit ² & Romæ Præturam gessit, ³ vir singularis quandoque opinionis; ⁴ Unde nostri Legum Interpretes eos, qui soli sunt in aliqua sententia, *Saturninos* vocant. ⁵ Librum de coronis elegantem scripsit, ut Tertullianus est auctor. ⁶ *Plura quærentibus, inquit, omnia exhibebit præstantissimus in hac quoque materia commentator Claudius Saturninus. Nam est illius de Coronis liber, & origines, & causas, & species, & solemnitates earum ita edisserens, ut nullam gratiam floris, nullam letitiam frondis, nullum cespitem, aut palmitem non alicui capiti invenias consecratum.* Hæc ille.

De *pænis* etiam *paganorum* librum unum reliquit, ex quo lex una Pandectis inserta reperitur, ⁷ ita ut mirer, in indice Jurisconsultorum ante ipsas præfixo non contemnendo errore *Venulejo Saturnino* librum illum adscriptum esse. Deceptus est, puto, illius indicis auctor in Saturnini cognomine, ex quo duos, qui ætate annis amplius quinquaginta distant, unum esse censuit. Hic enim sub Pio, ut retuli, Venulejus sub Antonino Caracalla, & Alexandro floruit, ⁸ ut horum ad ipsum rescripta indicant. Hi etiam Jurisconsulti pro diversis in Pandectis recitantur. ⁹ Trigintaque novem erunt Jurisconsulti, non triginta octo, ex quorum scriptis sarcinatae sunt Pandectæ, ut indicis auctor credidit.

C A P. L.

XLVII. QUINTUS SEPTIMIUS FLORENS, Carthaginensis, scientia, scripta, Christianam religionem amplectitur, fit presbyter, delabitur ad Montani dogma.

¹ In l. 56. §. 3. de jur. dotium. ² l. 4. ff. de legation. l. 1. §. 2. ff. quæ res pignor. oblig. non poss. ³ l. 6. §. 7. ff. mandat. ⁴ l. 1. ff. de Senator. ⁵ in d. l. 1. Bal. in l. 1. sub n. 3. C. de sacros. eccles. Jas. in l. 14. sub. n. 7. ff. de reb. cred. si cert. petat. ⁶ lib. De Corona Militis. ⁷ l. 16 ff. de pæn. ⁸ l. 1. C. de excus. veter. l. 1. C. quibus non objicit. long. temp. præsc. ⁹ l. 15. & seq. ff. de pænis.

XLVII. **Q**UINTUS SEPTIMIUS FLORENS TERTULLIANUS ex civitate Carthaginis provinciæ Africæ patrem centurionem virum proconsularem habuit, quem sub Ælio Hadriano natum esse conjicio. Cum acris, & vehementis ingenii esset, in omnibus disciplinis, quibus accurate incubuit, maxime profecit; In Latinis enim, & græcis literis ita enituit, ut multa utroque idiomate scripserit. In philosophorum quoque sectis, & historiis versatus, potissimum juri civili operam dedit, in quo *de castrensi peculio* librum unum, & *Questionum octo* reliquit, ex quibus etiam in Pandectis plura extant jura. ¹

Ethnicus, & idolatra diu fuit, ut ipse in principio libri de *pénitentia*, & in *Apologetico* fatetur, donec cum Christianis versatus veram fidem amplexus est; Et quia novum nomen Baptismo acquisivit, inde factum esse existimo, ut Polynomius fuerit, & **Q.** Septimius Florens Tertullianus dictus sit, ut Sergio, Paulo, Eusebio, Pamphilio, & aliis evenit, qui illorum, a quibus baptizati sunt, sibi nomen addiderunt.

Romanæ Ecclesiæ presbyter factus plebem docuit, ad quam etiam absens tres epistolas misit, unam *de vera Circumcisione*, aliam, *quid sit Sabbathum*, tertiam *de cibis Judaicis*, quæ sola ex his adhuc extat. Cum vero in eo statu usque ad mediâ ætatem, ut D Hieronymus scribit, ² id est circiter annum ætatis quadragesimum permanisset, invidia, & contumeliis clericorum Romanæ Ecclesiæ ad Montani dogma delapsus est, qui cum Maximilla, & Priscilla impiis, foeminis novum spiritum se habere jactitabat, ac multa postea adversus catholicos, quos psychicos, id est animales per contumeliam vocat, impie scripsit, ut de *Monogamia*, in qua secundas nuptias non permittit, de *Persecutione in fuga*, de *Jejunio*, quæ plura, & ardua imponenda esse censet; Adversus eosdem de *Estasi* libros sex, & septimum nominatim ad Apollonium composuit. ³

CAP. LI.

XLVIII. PAPIRIUS JUSTUS.

XLVIII. **P**APIRIUS JUSTUS in Papiniani schola edoctus sub Severo, & Antonino vixit, ⁴ *Libros xx.* Constitutionum composuit, in quibus diversorum Principum constitutiones aggregavit. ⁵ Nec in iis constitutionum verba, sed sensum tantum recitat. *

* *Conferatur Chronologia legum p. 24.*

¹ Ut l. 23. ff. de testam. militat. l. 3. ff. de cast. pecul. & aliæ. ² De Script. Ecclesiast. in Tertulliano. ³ idem in supplemento chronicorum. ⁴ l. 6. C. ex quibus caus. infam. irrogat. ⁵ l. 17. ff. de servit. urb. præd. l. 35. ff. de re judicat. l. 37. 60. ff. de Pact. l. 71. ff. de contrah. empt. l. 21. appell. ff. de appell. & relat.

C A P. LII.

XLIX. MESSIUS RUSTICUS.

XLIX. **M**ESSIUS Jurisconsultus citatur a Paulo. ¹ Hunc puto esse L. Messium Rusticum, qui, Hadriano imperante, alvei Tiberis, & cloacarum Romæ curator fuit, ut ex marmore apud *Smetium* constat.

EX AUCTORITATE IMP. HADRIANI TRIB. POTEST. V. IMP. IV. COS. IV. L. MESSIUS RUSTICUS CURATOR ALVEI, ET RIPARUM TIBERIS, ET CLOACARUM URBIS RR. RESTITUIT SECUNDUM PRÆSENTEM TERMINATIONEM PROXIM. CIPP. PED. CX.

C A P. LIII.

L. CALLISTRATUS.

L. **C**ALLISTRATUS sub Divis fratribus, ² & Severo scripsit, & pluraque opera reliquit, quæ in Pandeectarum fronte notantur. Alius CALLISTRATUS Romæ Senator Constantinum Byzantium est secutus, ad quem forte scripta est *L. 19. C. de rei vindicat.*

C A P. LIV.

LI. CLAUDIUS TRYPHONINUS.

LI. **C**LAUDIUS TRYPHONINUS ex Salvii Juliani auditoribus fuisse creditur. Sub Antonino Caracalla Syriæ præfuit, ut ejus rescriptum indicat; ⁴ & ipse Tryphoninus se in auditorio judicasse scribit. ⁵ *Disputationum libros* xxi. edidit, & notas in *Cerbidium Scævola*. ⁶ Unde illo posterior esse probatur; una cum Papiniano, & Paulo coram Severo causas cognoscebat. * ⁷

* *Leges, ex hujus JCti scriptis excerptas v. in Chronol. leg. p. 33.*

C A P. LV.

LII. **Æ**MILIUS PAPINIANUS, ejus officia vel munera, mors, crudelitas Caracallæ; elogia ipsi tributa: scripta.

LII. **A**EMILIUS PAPINIANUS Hostilium Papinianum, & Eugeniæ Gracilem parentes habuit. Sub Cerbidio Scævola eruditus aliis legum peritia excelluit. Primo Aëssor Præfectorum

¹ *l. ult. ff. de jur. fisci.*

² *l. 37. in fin. ff. ad municip. & de incol. l. 11. ff. de decur.*

³ *l. 14. §. 3. ff. de mun. & bon.*

⁴ *in l. 1. C. de judæis.*

⁵ *in l. 78. §. penult. ff. de jur. dos.*

⁶ *l. 58. ff. de admin. tutor. l. 59. ff. de manumiss. testam. l. 17. ff. de fideicom. libert.*

⁷ *l. ult. ff. de jur. fisci.*

prætorio, ¹ mox Magister Libellorum Severi Principis fuit. ² Eum in fisci advocacione, Cerbidio Scævola succedisse *Alexander ab Alexandro* scribit, ³ demum Præfectus prætorio fuit, ut testatur *Paulus*, ⁴ qui cum Ulpiano illi assedit, & auctor est *Spartianus*. ⁵ Eodemque officio functus est apud Antoninum Caracallam, a quo occidi est iussus, quod noluiſſet parricidium ab illo in fratrem Getam commissum excusare; De hoc enim ab Antonino interpellatus Papinianus respondit, *facilius esse perpetrare parricidium, quam excusare*. Itaque ipso iubente, Papinianus securi est percussus.

Cum ad Palatium occidendus traheretur, dixisse fertur, stultissimum fore, qui sibi succederet, præfectum, nisi violatam præfecturam vindicaret, quod & evenit; Nam Opilius Macrinus Papiniani successor, occiso Caracalla, imperium invasit. Cum bipenni mactatum Papinianum Antoninus rescisset, erga carnificem est conquæsitus, quod eum non gladio, ut iusserat, sed securi percussisset, ut Dion, ⁶ & Spartianus ⁷ memorant, qui Papinianum juris asyllum, & doctrinæ legalis thesaurum appellat, & addit, Caracallam, pluribus aliis trucidatis, etiam filium Papinianum occidisse, qui ante triduum Quæstor opulentum munus ediderat.

Papinianus vir excelsi ingenii, & acutissimi, & prudentissimus vocatur. ⁸ Tantæ vero fuit auctoritatis, ut ubi pares erant Jurisconsultorum contrariæ sententiæ, ea prævaleret, in qua Papinianus fuisset. ⁹ Notæ quoque in eum ab Ulpiano, Paulo, & Martiano factæ in viri splendidissimi honorem nullam vim antea habebant. ¹⁰ Refert *Bartholomeus Socinus*; ¹¹ Marianum patrem sibi narrasse, se vivente, Romæ inventam fuisse urnam argenteam, in qua Papiniani ossa erant recondita, cum hac inscriptione.

ÆMILII PAPINIANI JURISCONSULTI, ET PRÆFECTI PRÆTORIO
REQUIESCUNT HIC OSSA, CUI INFELIX PATER, ET MATER SACRUM
FECERUNT MORTUO ANNO SUÆ ÆTATIS XXXVI.

Rusticus, ablata urna argentea, reliquias in Tiberim projecit. Aliud ejus epitaphium marmore incisum hujusmodi fuit.

ÆMILIO PAULO PAPINIANO PRÆFECT. PRÆT. JURISCONSUL-

¹ l. 3. §. 3. ff. de usur. ² l. 12. ff. de distract. pignor. ³ lib. Gen. dier. p. c. 19.
⁴ in l. 40. ff. de reb. cred. si cert. petat. ⁵ in Pescennio Nigro. ⁶ in Antonino Caracalla.
⁷ in eodem, & in Severo. ⁸ in l. 16. & l. 30. C. de fideicom. ⁹ l. 1. C. Theod. de respons. prudent.
¹⁰ l. 1. §. 6, C. d. Vet. Jure enuel. seu ff. de concept. Digest.
¹¹ l. 102. ff. de condit. & demonstr.

TO, QUI VIXIT ANNIS XXXVI. M. IV. DIEBUS X. PAPINIANUS HOSTILIUS, EUGENIA GRACILIS TURBATO ORDINE IN SENIO HEU PARENTES FECERUNT FILIO OPT.

Questionum libros XXXVII. *Responforum* XIX. *Definitionum* II. *de Adulteris* totidem; Unum *Astynomiorum* græce confcriptum, ¹ id est, ad *edictum ædilium* reliquit. *

* *Legum, quæ ex Papiniani scriptis in corpus juris translata catalogum recenset Chronol. leg. romanar. p. 31.*

C A P. LVI.

LIII. ARRIUS MENANDER.

LIII. **A** RRIUS MENANDER consilio Severi Imper. adscriptus, cum in causis, & circa personam Principis, ejusque negociis valde occupatus esset, a tutela, & cura excusari meruit, ut Ulpianus narrat. ² *Susceptum inquit, tutelam alii non solent deponere, quam qui trans mare Reip. causa absunt, vel hi, qui circa Principem sunt occupati, ut in consiliarii Arrii Menandri persona est indultum:* Id autem statuit Severus. ³ Reliquit Menander tantum *Militarium* libros quatuor. *

* *Conferatur Chronologia legum. p. 33.*

C A P. LVII.

LIV. DOMITIUS ULPIANUS, fata & munera, Christianis inimicus, scripta, Titulus *optimi*.

LIV. **D** OMITIUS ULPIANUS Tyro, quæ in Syria Phoeniciæ colonia fuit, oriundus, ⁴ Papiniani discipulus Romæ Prætoribus affedit, ⁵ quibus etiam in villa versantibus consilium præbuit. ⁶ Mox & Papiniano Præfecto prætorio una cum Julio Paulo affedit. ⁷ Interea sub Heliogabalo ab officio, quod bonus esset, est remotus, sed eo extincto, Alexander Ulpianum restituit; Ac primum Mammea matre repugnante, mox gratias agente, pro tutore habuit, qui cum multa ab Heliogabalo corrupta emendasset, Flavianum, & Chrestum, ut ipsis succederet, interfecit.

Itaque eorum loco Præfectus Prætorio creatus ⁸ magnam cum Prætorianis contentionem exercuit, & aliquando ab Alexandro toga

¹ l. 1. ff. de via public. & si quid in ea factum sit.

² in l. 11. §. 2. ff. de minor. 25. annor.

³ in l. 30. ff. de excus. tutor.

⁴ l. 1. ff. de censibus.

⁵ l. 9. §. 3. ff. quod met. caus.

⁶ l. 8. ff. de manum. vindict.

⁷ Spartianus in Pescennio Nigro. Lampridius in Alexandro Severo.

⁸ l. 4. C. locati. l. 4. C. de contr. & committ. stip. Dionysj. & Lampridius in eodem.

protectus est, ne occideretur. In eo Magistratu nominis Christiani inimicus multos, in scio Alexandro, martyrio affecit, & ut ait *Lactantius*, ¹ septem libros de officio *Proconsulis* composuit, in quibus Constitutiones impiorum Principum collegit de Christianis supplicio dandis, quos etiam Impostores vocat, ² ut vulgo ab Ethnicis nominabantur, etsi plures ab ipsis morbo liberatos non negat. Demum a Prætorianis & ipse divino judicio est trucidatus. ³

Plurima reliquit opera, quæ recensentur in Catalogo Jurisconsultorum ante Pandectas præfixo. Herennium Modestinum instituit, quem sui studiosum vocat, ⁴ ille Ulpianum *κράτιστον* idest, optimum appellat. ⁵ Vetus interpretes vertit nobilem, seu nobilissimum, sed erat epithetum, quo honestabantur Præsides, ut in actis Apostolorum legitur, ⁶ *Claudius Lysius Optimo Præsidi Felici salutem*. Alexander Imp. Ulpianum amicum, ⁷ & parentem suum ⁸ appellat, Diocletianus prudentissimum; ⁹ a Justiniano disertissimus, ¹⁰ & vir summi ingenii ¹¹ nuncupatur. *

* Vide Chronologiam legum romanarum. p. 36.

C A P. LVIII.

LV. JULIUS PAULUS Patavinus, munera & scripta, de decretis Imperatorum.

LV. JULIUS PAULUS Patavinus, & ipse Papiniani auditor, primo Romæ advocati officio apud Prætorem, & alios functus quandoque se succubuisse fatetur, ¹² mox Præfecti prætorio Assessor, ¹³ deinde Scrinii Memoriarum Magister, ¹⁴ demum Alexandri Præfectus prætorio fuit. Prius vero cum in Severi consilio una cum CLAUDIO TRYPHONINO, & PAPINIANO super causis a Principe decidendis disputasset ¹⁵ quæ recepta erant decreta, in unum tribus libris distincta collegit. Sunt autem decreta, ut idem *Paulus* interpretatur, Imperatoris sententiæ in cognitionibus prolatae. ¹⁶ Plurima, quot nullus alius Iurisconsultus, opera reliquit, ferme ad LXX. volu-

¹ lib. 5. De justitia c. 11. in fin. ² l. 3. ff. de var. & extraord. cognit. ³ Dion. in Alexandro. ⁴ in l. 52. §. 10. ff. de furt. ⁵ in l. 2. in fin. in l. 4. in fin. ff. de excus. tut. ⁶ Act. 23. ⁷ in d. l. 4. C. locati. ⁸ in d. l. 4. C. de contrah. & committ. stipul. ⁹ in l. 11. C. de question. ¹⁰ in l. ult. C. de instit. & substit. ¹¹ in l. 1. §. 9. C. de caduc. toll. ¹² in l. 78. §. 6. de leg. 3. ¹³ d. l. 40. ff. de reb. cred. si cert. petat. ¹⁴ Spartian. in Pescennio Nigro. ¹⁵ l. 38. ff. de minor. l. ult. ff. de jur. fisci. ¹⁶ l. ult. ff. de jur. patr. l. 10. ff. d. manum. l. ult. ff. de cond. & dem. l. 240. ff. de verb. sign. l. ult. ff. de her. inst. l. ult. ff. ad Scrum Trebell.

mina, ex quibus solum extant libri quinque *Sententiarum*, quos ad filium scripsit. *

* *Conferatur Historia juris chronologica. p. 4.*

C A P. LIX.

LVI. HERENNIIUS MODESTINUS, Tempus quo vixit; ejus scripta.

LVI. **H**ERENNIIUS MODESTINUS Ulpianum, ut supra dictum est, audivit, ¹ qui illi de Dalmatia, ubi Modestinus Proconsul fuisse dicitur, se consulenti rescripsit. In Alexandri consilio fuit, vixitque usque ad Gordianum, idest annum 240. ut ipsius responsum ad *Sabinianum* militem comprobatur, ² ubi eum non contemnendæ auctoritatis Jurisconsultum appellat. Multa in jure scripsit, quæ in fronte Pandectarum enumerantur. Inter alia duos de *excusationibus tutorum* græca lingua libros ad Ignatium Dextrum Maximinum filium erudisse fertur. Carmine delectatus, Periocham in libros Virgilii fecit, quæ falso Ovidio adscribebatur. Ad Herennium aliquo magistratu fungentem Alexander, ³ & Gordianus ⁴ Imperatores scripsisse leguntur. *

* *Conferatur Chronologia legum. p. 45.*

C A P. LX.

LVII. ÆMILIUS MACER.

LVII. **Æ**MILIUS MACER post Ulpianum, ⁵ & Arrium Menandrum ⁶ & Paulum, ⁷ quorum sæpe meminit junior, imperante Alexandro, ⁸ scripsit, ut etiam ex rescripto ad eum misso apparet. ⁹ *De militaribus, Publicis, officio Præsidis, vicesima hereditarium, & appellationibus* binos libros composuit. *

* *Conferatur Chronologia legum. p. 35.*

C A P. LXI.

LVIII. VENULEJUS SATURNINUS.

LVIII. **V**ENULEJUS SATURNINUS ejusdem Alexandri consiliarius fuit, ad quem etiam aliquo magistratu fungentem scribit. ¹⁰ Plura opera reliquit, quæ ante Pandectas recensentur, &

¹ l. 52. §. 20. ff. de sortis. ² l. 5. C. ad exhib. ³ in l. 11. C. ex quib. caus. infam. irrog. ⁴ in l. ult. C. si ex fals. instr. ⁵ l. 68. ff. ad L. falcid. l. 5. ff. de vacat. mun. ⁶ l. 14. ff. de pœnis. ⁷ l. pen. ff. quando appelland. sit. ⁸ l. 1. ff. si pend. appell. ⁹ l. 3. C. de calum. ¹⁰ in l. 1. C. quib. non objicit. long. temp. præscr.

in illis sparsa spectantur. ¹ Sub Antonino Caracalla, ² & Alexandro vixit. * ³

* Videatur Chronologia legum. p. 36.

CAP. LXII.

LIX. LICINIUS RUFINUS.

LIX. **L**ICINIUS RUFINUS, Antonino Caracalla, ⁴ Alexandro, ⁵ Gordiano, ⁶ & Decio ⁷ imperantibus claruit; ad quem magistratu aliquo fungentem hi Principes scribunt. *Regularum* libros XII. scripsit, quorum particulæ in Pandectis conspiciuntur. ⁸ Julium Paulum, cujus forte auditor fuit, quandoque consulit. * ⁹

* Conferatur Chronologia legum romanarum. p. 45.

CAP. LXIII.

LX. FLORENTIUS.

LX. **F**LORENTIUS sub hoc tempus floruit. Ad eum enim in aliquo magistratu constitutum Alexander Imperator responsa dirigit, ¹⁰ in cujus etiam consilio fuit, ut tradit Lampridius. ¹¹ *Institutionum* libros XII. composuit, quorum particulæ in Pandectis extant. ¹² Inde etiam partem suarum Institutionum Justinianus extraxit.

CAP. LXIV.

LXI. AURELIUS ARCADIUS CHARISIUS.

LXI. **A**URELIUS ARCADIUS CHARISIUS Herennio Modestino, (cum eum citet,) ¹³ junior, Magister Libellorum Cari, ut puto, & Carini fuit. ¹⁴ Ad eum etiam aliquo magistratu fungentem scribunt. ¹⁵ Ad ipsum Syriæ Præsidem Diocletianus, & Maximianus rescriptum dirigere ¹⁶ creduntur, apud quos pro Charisio mendose legitur Charisimo. Alia ad ipsum eorundem Principum rescripta extant, ¹⁷ in quibus per errorem legitur *Aurelio Chresimo* pro Charisio, etsi nomen Chresimi in antiquis marmoribus invenitur.

¹ l. 8. ff. de ult. ff. quæ in fraud. cred. l. 13. ff. ad Scetum Sillan. ² l. 1. C. de excus. vet.
³ l. 1. C. quib. non objic. long. temp. præscript. Lamprid. in Alexand. Severo. ⁴ l. 3. C. de fideicom.
⁵ l. 1. C. etiam per procur. caus. in integr. restit. agi posse. ⁶ l. 8. C. de transact.
⁷ l. 3. C. de acq. poss. ⁸ l. 155. ff. de verb. sign. l. pen. ff. de reg. jur. ⁹ l. 4. ff. quib. ad libert. proclam. non licet. ¹⁰ l. 8. C. de inoff. test. ¹¹ in Alexandro Severo.
¹² l. 4. ff. de stat. hominum. ¹³ in l. ult. §. 26. ff. de mun. & hon. prætor. ¹⁴ l. 1. ff. de off. præf.
¹⁵ l. 4. C. de calumn. ¹⁶ in l. 9. C. de questionib. ¹⁷ l. 27. C. de pact. l. 1. C. ne rustic. ad null. obsequi.

De testibus, de officio Præfecti prætorio, & muneribus civilibus singulares libros fecit, quorum particulæ in Pandectis sunt sparsæ. ¹

C A P. LXV.

LXII. EUGENIUS HERMOGENIANUS an differat ab Hermogene? an Codicis Hermogeniani autor? Compilatores Codicum.

LXII. HERMOGENIANUM plerique ² HERMOGENEM scribendum putant, quoniam apud LAMPRIIDIUM ³ in consilio fuisse legerunt, Hermogeniani enim nomen nunquam audierunt. Sed ego hunc Eugenium Hermogenianum esse puto, qui Diocletiano, & Maximiano imperantibus Præfectus prætorio fuit, & in Senatu de persecutione in Christianos decernenda retulit, cum in Circo clamatum esset, ut tollerentur, & decretum obtinuit, ut acta *D. Sabini Episcopi Spoletini à Cardinali Baronio* recitata referunt. ⁴ Hunc credendum est auctorem fuisse *Codicis Hermogeniani*, in quo leges a Claudio usque ad Diocletianum latas collegit, id est usque ad tempus, quo ipse vixit. Alias Principum Constitutiones a Claudio usque ad Valentinianum *Gregorius* ejus P.P. in unum rededit, alias a Constantino usque ad sua tempora *Theodosius junior*. Hi ante Constantinum Romæ docebant, ubi artes liberales tradebantur. ⁵

C A P. LXVI.

LXIII. GREGORIUS, varii hujus nominis Jcti fuerunt; an compilator Codicis Gregoriani? de Codice Theodosiano.

LXIII. GREGORIUS quoque non est prætereundus, qui fuit P.P. sub Constantino anno salutis 337. ⁶ ejus Justinianus meminit, ⁷ sed hunc non constat jura fuisse professum. Ad Gregorium est Diocletiani rescriptum, ⁸ qui hic esse potuit, & tum aliquem gessisse magistratum.

Alius fuit GREGORIUS sub Valente, & Gratiano V. C. Præfectus annonæ. ⁹ Huic *D. Gregorius Nazianzenus* Nicobuli filios commendat. ¹⁰ Idem Africæ proconsul; ¹¹ Is *Codicis Gregoriani* compilator fuisse creditur, in quo Principum Romanorum jura ab *Hadriano*

¹ d. l. i. ff. de off. præf. prætor. d. l. ult. ff. de mun. & hon. & alibi. ² Cujac. l. 2. observ. cap. 27. ³ in Alexandro Severo. ⁴ Ann. Domini. 301. in Annal. ⁵ l. 8. §. 1. ff. de judiciis. ⁶ l. 3. C. Theod. de anno & tribut. l. 1. C. de naturalibus liber. ⁷ §. ult. auth. quibus mod. natur. effici sui, seu Novell. 89. ⁸ l. 1. C. si contra jus, vel util. publ. ⁹ l. 15. C. Theod. de pistor. ¹⁰ Epist. 38. seu 44. ¹¹ Pratum Spirituale. c. 196.

usque

usque ad Valentinianum collegit, quod alter longe anterior Gregorius facere non potuit; Unde hunc inter Jurisconsultos, & forte juris professores referendum puto.

Tertium Codicem Theodosianum junior Theodosius componi jussit, eique leges a Constantino usque ad sua tempora a Principibus Romanis condita inferi voluit. Ejus operis auctores fuerunt *Antiochus, Maximinus, Martyrius, Sperantius, Apollodorus, Theodorus, Epigenius, & Procopius Viri Illustres*, quemadmodum ipse Theodosius memorat in *Novella, de Theodosiani Codicis auctoritate*, de quibus aliqua dicemus.

CAP. LXVII.

LXIV. ANTIOCHUS.

LXIV. **A**NTIOCHUS Præfectus Prætorio Theodosii junioris, ¹ in cunctis sublimis ab eo vocatur. ² Porticus Constantinopolis exustas restituit. ³ Demum præpositus sacri cubiculi potentissimus fuit, donec exauctoratus, & tonsus decessit, ut auctor est Zonaras. ⁴

CAP. LXVIII.

LXV. MAXIMINUS.

LXV. **M**AXIMINUS eminens in omni litterarum genere ⁵ Quæstor palatii Theodosii extitit, quæ indicant, illum etiam in jure excelluisse. Comes etiam sacrarum largitionum fuit. ⁶

CAP. LXIX.

LXVI. MARTYRIUS.

LXVI. **M**ARTYRIUS comes, & Quæstor Theodosii fidus interpret vocatur, ⁷ unde jus docuisse videtur.

CAP. LXX.

LXVII. APOLLODORUS.

LXVII. **A**POLLODORUS sub Arcadio Proconsul Africæ ⁸ domum Romæ vi occupavit, quam coactus est restituere. ⁹

¹ l. ult. C. Theod. de collat. donat. ² d. Novell. 89. de Cod. Theod. auctor. ³ Marcellin. in Chronicis. ⁴ Annal. tom. 3. in Theodosio juniore. ⁵ in d. Novella 89. ⁶ l. II. C. de murilegulis ⁷ in d. Novella 89. ⁸ l. 4. C. de paganis. l. 2. C. Theod. de superexact. ⁹ Novell. Theod. tit. 18. & seq.

Vir illustris vocatur, erat enim ex consistorio Theodosii, & comes rerum privatarum sub Arcadio. ¹

C A P. LXXI.

LXVIII. THEODORUS.

LXVIII. **T**HEODORUS sub Honorio fuit Præfectus prætorio circa annum salutis 410. ² & forte idem, qui imperantibus Valente, & Gratiano magistratu militum functus erat. ³

C A P. LXXII.

LXIX. EPIGENIUS.

LXIX. **E**PIGENIUS Comes, & magister memoriæ. ⁴

C A P. LXXIII.

LXX. PROCOPIUS.

LXX. **P**ROCOPIUS magister militum fuit per Orientem, ⁵ si is non est alius, qui enim Codicem Theodosianum compilavit, magister memoriæ fuit.

C A P. LXXIV.

LXXI. SPERANTIUS.

LXXI. **S**PERANTIUS comes consistorii Principis Theodosii fuisse legitur. ⁶

C A P. LXXV.

LXXII. TERENCEIUS CLEMENS.

LXXII. **T**ERENCEIUS CLEMENS libros XX. ad leges edidit. Quo tempore vixerit, non constat. Ad Terentium Correctorem Tulciæ sunt Valentiniani, & Valentis rescripta. ⁷

C A P. LXXVI.

LXXIII. PATRICIUS Quæstor Pater, LXXIV. PATRICIUS filius.

LXXIII. **P**ATRICIUS Quæstor, & legum interpret fuit, quem Justinianus antecessorem appellat. ⁸ Hunc puto fuisse,

¹ l. pen. C. Theod. de jur. fisci.
⁵ l. 36. C. Theod. de erogat. milita. anno.

² l. ult. C. Theod. de off. rector. pub. l. pen. C. Theod. de
³ l. 1. C. quæ res export. non deb. ⁴ d. Novella 89.

⁶ d. Novella 89.

⁷ l. 4. C. Theod. de jurisd.

⁸ in l. 2. §. 9. C. de veter. jur. enucl.

qui sub Valentiniano II. & Theodosio circa annum salutis 394. magister officiorum extitit; ¹ idem etiam comitis privatarum rerum officio functus est. ²

PATRITIUS alius Leontii filius, & ipse in jure cum patre peritus, ³ circa annum 495 sub Leone, & Anthemio magistrum officiorum egit, ⁴ mox Pannoniæ præfuit.

C A P. LXXVII.

LXXV. EUDOXIUS.

LXXV. EUDOXIUS avus Anatolii compilatoris Pandectarum, & pater Leontii juris peritorum, & ipse Jurisconsultus sub Theodosio minore circa annum salutis 429. Præfectus prætorio fuit. ⁵

C A P. LXXVIII.

LXXVI. LEONTIUS; diversi hujus nominis.

LXXVI. LEONTII plures fuere; unus Annicius dictus: Præfectus prætorio, & Urbi, & Quæstura, ac Consulatu sub Constantio functus. Alter Urbi Constantinopolis biennio, Theodosio, & Valentiniano III. imperantibus, præfectus, ⁶ legum peritus jus civile Constantinopoli docuit, & comes primi ordinis fieri meruit ⁷ anno salutis 427. Uxorem Jucundam nomine habuit, ex qua cum prolem suscipere non posset, jus liberorum a Theodosio, & Valentiniano minoribus impetravit, & ut ipsi conjuges, qui in eadem charta se invicem hæredes fecerant, sibi succederent. ⁸ Tertius filius Eudoxii fuit, & pater Anatolii, qui Pandectas consarcinavit, ⁹ idem etiam Præfectus prætorio Illyricum rexit; ¹⁰ & Comitiva primi ordinis dignitate a Theodosio minore est honestatus. ¹¹ Consulatu quoque functus a Justiniano Præfectorius, & Consularis vocatur. ¹² De hoc ita Sidonius. ¹³

¹ l. 2. C. de offic. magistr. offic. ² l. ult. C. Theod. de jur. fisc. l. 20. C. de Episc. & cler. l. 9. C. de jur. fisci. ³ d. l. 2. §. 9. C. de V. Jur. Enucl. ⁴ l. 9. C. de proxim. sacror. scriinio. ⁵ l. 1. C. nemini licere sign. salvat. l. ult. C. de Cupress. ex luco Dasb. ⁶ l. 1. C. Theod. de profess. qui in urb. Const. l. 2. C. de frum. Urb. Const. l. 6. C. de heret. ⁷ l. 1. C. Theod. de profess. qui in Urb. Constant. ⁸ l. 1. C. Theod. de testam. in novell. Theodos. ⁹ d. l. 2. §. 9. C. de V. J. E. ¹⁰ l. 32. C. Theod. de erog. milit. anno. l. 177. C. Theod. de decur. ¹¹ l. 1. C. Theod. de profess. qui in Urb. Constant. ¹² in d. l. 2. §. 9. C. de V. J. E. ¹³ Ad Consentinum clarissimum civem Narbonensem. Carmin. 23.

*Sive ad doctiloqui leonis ædes ,
Quo bis sex tabulas docente juris
Vitro Claudius Apius taceret
Claro obscurior in decemviratu.*

C A P. LXXIX.

LXXVII. ANATOLIUS ejus origo, munera.

LXXVII. **A**NATOLIUS Leontii filius, & Eudoxii nepos Jurisperitorum jus civile Beryti docuit, ¹ & ob id in procæmio Pandectarum antecessor vocatur. Prius advocatus, Præfecti prætorio, postea Fisci, ac Pedaneus judex fuit. ² Demum Cos. ac rerum privatarum Justiniani Comes, orto Constantinopoli terræ motu, parte marmoris ex muro abstracta oppressus periit, ut auctor est *Agathias* ejus temporis historiographus. ³ Vulgus vero juste ipsum ea morte affectum dicebat, quod multos spoliaffet, quod tamen non est affirmandum, cum multi eo nequiores illæsi permanerint, & ipse solus occubuerit. Hic cum aliis Pandectas confarcinavit. ⁴

C A P. LXXX.

LXXVIII. THEOPHILUS, compiler Institutionum.

LXXVIII. **T**HEOPHILUS vir illustris, magister, jurisque peritus Constantinopoli jura docuit. Is cum Tribuniano, & Dorotheo Institutiones Justiniani ex veterum Jurisconsultorum Institutionibus, & commentariis extractas composuit, ⁵ Pandectasque ex veterum Jurisconsultorum scriptis cum aliis ad hoc electis confarcinavit, huncque esse puto qui easdem Institutiones in Græcum sermonem, paraphrasi quadam addita, vertit, & Codicem Justiniani cum aliis fociis composuit, ⁶ quem ille virum Clarissimum, & comitem sacri consistorii appellat.

C A P. LXXXI.

LXXIX. DOROTHEUS.

LXXIX. **D**OROTHEUS vir illustris Quæstor palatii in splendissima Berytiensium civitate jura discipulis tradidit. ⁷

¹ d. l. 2. §. 9. *C. de Vet. Jur. Enucl.* ² §. *Vetus igitur Auth. de judicibus seu Novella 82.*
³ *Histor. lib. 5.* ⁴ d. l. 2. §. 9. *C. de vet. jur. enucl.* ⁵ §. 3. *in præm. Instit.* ⁶ §. 1. *in p. constit. codic.* ⁷ d. l. 2. §. 9. *C. de veter. jur. enucl.*

C A P. LXXXII.

LXXX. C R A T I N U S.

LXXX. **C**RATINUS & ipse unus ex confarcinatoribus Pandectarum vir illustris comes sacrarum largitionum Constantinopoli, & ipse jura docuit, ¹ eumque optimum antecessorem Justinianus appellat.

C A P. LXXXIII.

LXXXI. T H E O D O R U S.

LXXXI. **T**HEODORUS quoque Justiniano imperante, jura studiosis explicabat, sed an Beryti, vel Constantinopoli, non apparet. In Pandectarum proœmii inscriptione antecessor vocatur, quod idem est, quod juris interpret. Hic forte est Theodorus, qui Joanni in Præfectura Orientis successit, ² a Corippo Africano Theodolus vocatur hoc carmine.

Hinc Theodolus adest patria gravitate magister.

Præfectus etiam prætorio fuit, ³ & Urbi Constantinopoli. ⁴

C A P. LXXXIV.

LXXXII. I S I D O R U S.

LXXXII. **I**SIDORUS, eodem Justiniano imperante, jus docebat five Beryti, five Constantinopoli. Nam in inscriptione proœmii Pandectarum cum aliis quibusdam solum antecessor appellatur.

C A P. LXXXV.

LXXXIII. T H A L L E L Æ U S.

LXXXIII. **T**HALLELÆUS & ipse eodem tempore jura docebat, de quo aliud non habetur. Inter Basilicon interpretes Isidorus, Thalleleus, & Theophilus nominantur. Sed hos vix esse puto, qui, imperante Justiniano, jura discipulis explicabant.

C A P. LXXXVI.

LXXXIV. SALAMINIUS. Juris interpretes quibus in locis & quo ordine docebant: methodus studendi jura a Justiniano præscripta: de scholis Constantinopolitana & Berytinis, juridicis. Numerus jus docentium: Variæ appellationes jus docentibus attributæ. De antiquitate scholæ Bery-

¹ d. l. 2. §. 9. ² Novell. 112. & seq. ³ l. antep. C. de advoc. divers. judic. ⁴ l. 13. C. de non num. pecun. l. 9. C. de repud.

tensis; de Romana schola. An docentes salarium habuerint. De anno-
na docentibus constituta. Studiosorum officia. Modus interpretandi
veterum JEtorum.

LXXXIV. **S**ALAMINIUS ultimus inter sui temporis antecessores
a Justiniano recensetur. ¹ Octo tantum, ipso impe-
rante, jura docebant, quatuor, credo, Constantinopoli, totidem Bery-
ti. Ex duobus millibus librorum juris, & ex tricies centenis millibus
versuum vix sex libros, & sexaginta millia versuum explicabant. Pri-
mo quidem anno *Caji* Institutiones interpretabantur, & alios *de re*
uxoria, tutelæ, & testamentis, ac legatis. Aliis tribus annis alias partes
legum per saltum non ordine exponebant, & quatuor annis discen-
tes studia explebant. ² Justinianus libris quinquaginta universum
juris corpus complexus, *primo* anno Institutiones, & quatuor Pande-
ctarum libros, usque ad librum quintum, idest, titulum de Judiciis,
explicari mandat. ³ Unde octo hos libros unius anni spacio inter-
pretari voluit, cujus auditores *novos Justinianos* præcipit appellari,
prius enim *dupondii* quasi bilibres, & leviores existentes vocabantur.
⁴ *Altero* vero anno vel secundam Pandectarum partem, idest, septem
libros de Judiciis, vel tertiam, idest, octo libros de rebus, jubet decla-
rari, alternisque annis alteram ex his partibus exponi, & his addi
unum librum *de dotibus*, idest, vel *xxiii.* vel *xxiv.* vel *xxv.* Dige-
storum, & unum *de tutelæ*, unum *de testamentis*, de *legatis* item unum,
quem docens voluerit. *Tertio* anno sive de *Judiciis*, sive *rebus* partes,
secundum vicissitudinem, prout fors tulerat, essent interpretatæ, tres
alios addi præcepit libros scilicet *xx. de pignoribus*, *xxi. de ædil. edicto*,
& *xxiii. de usuris*, & hujus anni discipulos *Papinianistas* appellavit,
quia liber *xx.* & *xxiii.* a Papiniani lectione incipiunt, lætumque & fe-
stum eum diem agebant, quo illius lectionem auspicabantur. *Quar-*
to anno mandat exponi decem libros a *xxiii.* de *sponsalibus* usque ad
sextam partem, idest, librum *xxvii.* de *bonorum possessionibus*, qui
sunt libri *xiv.* Sed exceptis illis quatuor, qui sunt jussi declarari in
fine tertii anni, supersunt libri decem, qui eo anno sunt interpretan-
di, cujus auditores *λύττοι*, id est, solvendis quæstionibus idonei voca-
bantur. ⁵ *Sextam* vero, & septimam partem Pandectarum, quæ li-
bris *xiv.* continentur, mandavit a studiosis sine interprete legi, sed il-

¹ In Inscriptione præem. Pandect.

² §. 1. in præem. ff.

³ §. 2. in præem. ff.

* Adrian. Turneb. *Adversarior.* l. 8. c. 19.

⁵ §. 5. in præem. ff.

lis tantum xxxvi. libros Digestorum declarari. *Quinto* vero anno vult, ut Codici Justiniani incumbant, quo *πρωτάι* nuncupabantur, ¹ idest, ut *Hesychius* interpretatur, a præfinita studiorum lege soluti. ²

Itaque quatuor tantum erant Constantinopoli interpretes, & totidem Berythi, qui quot annis universum jus modo præfato explicabant, *unus* Institutiones & *πρωτά*, idest primam Pandectarum partem usque ad librum de judiciis. *Secundus* alternis annis vel secundam partem, vel tertiam, idest, aut a libro de Judiciis, vel de rebus creditis, usque ad finem ejus partis, & his addebat quatuor libros supra memoratos. *Tertius* decem libros quartæ, & quintæ partis usque ad librum de bonorum possessionibus. *Quartus* codicem explicabat. Quare singulis annis totas quinque Digestorum partes exponebant, excepta secunda, & tertia, quæ alternis annis, ut dixi, declarabatur, ³ & quatuor his interpretandis Doctores sufficiebant. Jurium vero studiosi per quinquennium a quatuor illis professoribus præfatas quinque Pandectarum partes, & Codicem, singulos præceptores suo anno audiendo, accipiebant.

Jurium interpretes quasi docendo præeuntes, *Ancecessores* vocabantur, ⁴ aliquando *Doctores*, ⁵ etsi hoc nomen omnibus legum peritis convenire *Abbas* arbitretur. ⁶ Quandoque *Magistri*, ⁷ aliquando *Præceptores*, ⁸ nonnunquam *Professores*, ⁹ vel *juris Interpretes*, ¹⁰ cæterum proxima ætate apud Italos *Doctores* vulgo vocabantur in jure canonico, vel civili lauream adepti, sed ultra montes indistincte omnes *Magistri* nuncupabantur. ¹¹

Translato *Byzanthium* imperio, non alibi, quam *Romæ*, *Constantinopoli*, & *Beryti* jura doceri poterant, quod gymnasium antiquius Constantinopolitano fuit, imperante enim Diocletiano, institutum fuisse reperitur, ¹² qui prohibet, ne scholares Arabiæ ante annum ætatis xxv. Beryto, ubi discebant, ad subeunda patriæ munera possint avocari, postea Constantinopoli ad Romæ æmulationem institutum perseveravit usque ad Leonem Isauricum, qui cum anno salutis 715. imperare cœpisset, illud extinxit. ¹³ *Zonaras* quid simile narrat, *Erat*, inquit, ¹⁴ *domus regia prope forum æratorium, in qua multi codices &*

¹ d. §. 5. in proëm. ff. ² Adrian. Turneb. *Adversarior.* l. 8. c. 19. ³ in proëm. ff. §. 2. ⁴ §. 3. proëm. *Instit.* l. 2. §. 9. C. de vet. jur. enucl. & in inscriptione proëm. ff. ⁵ l. ii. C. de advocat. divers. judicior. l. 6. §. 6. ff. de excus. tutor. ⁶ in C. i. ad fin. X. de judic. n. 38. ⁷ d. §. 9. ⁸ l. 32. ff. de dam. infecto. ⁹ tit. C. de profess. & medic. ¹⁰ d. §. 9. ¹¹ Abb. in c. 2. in princ. de magistr. ¹² l. i. C. qui etat. vel. prof. se excuss. ¹³ *Paulus Diaconus* in miscellan. l. 21. in Leone Isaurico. ¹⁴ *Annal.* tom. 3. in Leone Isaur.

humanae, & divinae scientiae asseruabantur ab antiquis temporibus illi ad habitandum tributa, qui eruditione excelleret, quem oecumenicum Doctorem appellabant. Is duodecim contubernales excellenter eruditos habebat, quibus ex publico victus preebatur. Ad eos discendi cupidi accedebant, eosque Imperator ad rerum gerendarum consilia adhibebat. Leo illos noctu cum regia, & libris comburi iussit, quia suae impietati abolendarum sacrarum imaginum noluerant assentiri.

Romæ vero sub Principibus floruisse artium studia Ulpianus, ¹ & Modestinus ² affirmant, nec modo artes liberales, sed & jura ab uno professore Theodorici, & Athalarici ejus nepotis temporibus docebantur, quibus ex publico sexto mense salaria dabantur, ut auctor est Cassiodorus. Ob Barbarorum incurSIONES ibi gymnasium intermissum Innocentius IV. circiter annum 1245. instauravit. ³ Berytus autem ex privilegio id obtinuisse videtur. ⁴ Eam enim metropolim Phœniciæ Theodosius minor fecit, ⁵ cum prius Hadrianus precibus Pauli Tyrii, qui ad eum legatus profectus erat, Tyrum ejus provinciæ caput fecisset, ut auctor est Suidas, ⁶ & Alciazus ⁷ refert. Unde Phœnicia duas habuit metropoles, quemadmodum Pontica Amasiam, & Neocæsaream. ⁸ Demum cum Photius Tyri Episcopus in Chalcedoniensi concilio sub Marciano facto conquæstus esset contra Eustachium Beryti Episcopum, quod is suæ Dioceseos urbes sibi usurpasset, ea Synodus Tyro pristinas ejus urbes restituit, nempe *Byblon, Botyn, Tripolim, Oribosiam, Ariam, & Antharadon.* ⁹

Docebant jurium professores, sicut & alii, tam Romæ, quam Constantinopoli in Capitoliis, ¹⁰ quæ erant in octavis regionibus utriusque civitatis, ¹¹ ubi diversæ erant cellæ, in quibus singuli suas artes profitebantur. Antiquitus jura interpretantes salarium ex publico habuisse non inveno, Pomponius enim scribit Massurium Sabinum ab auditoribus sustentatum, qui illi honorarium solvebant; ¹² & Paulus ¹³ refert, Antoninum Pium rescripsisse, juris studiosos, (ita doctores appellat) salarium exigere posse, sed verius est, eum de Assessoribus loqui, quos Paulus ita solet nominare. ¹⁴ Postea ex publico

¹ in l. 17. de reb. cred. si cert. pet. ² l. 36. ff. ad municip. ³ lib. 9. ad senat. epist. 21.
⁴ c. 2. de privileg. in 6. ⁵ §. 7. in proœm. ff. ⁶ l. 1. C. de metrop. Beryt. ⁷ in ver. *παιδὸς τῆς πόλεως*
⁸ l. 4. c. 15. paregon. ⁹ Novell. 28. seu in Auth. de Moderat. Helenoponti.
¹⁰ in actis concil. calced. Card. Baron. in annum 451. ¹¹ l. ult. C. Theod. de stud. liberal. urb. Rom. & Constantin.
¹² in Descript. Regionum tam urbis Romæ, quam Constantinop. impressa ante Notitiam utriusque Imperii ¹³ in l. 2. §. ult. ff. de orig. jur.
¹⁴ in l. 4. ff. de var. & extraord. cogn. ¹⁵ l. 1. ff. de offic. assessor.

salarium perceperunt, quemadmodum & alii liberalium artium professores, quibus *Flavius Vespasianus* primus e fisco centena annua Romæ præstituit. ¹ *Valens, & Gratianus* xxiv. annonas Rhetoribus, & xii. Grammaticis dedit. ² Est autem *annona*, quantum ad hominis victum singulo anno sufficit, sed quantum jurium professoribus solveretur, non constat. Id diu etiam Gotthorum temporibus est observatum. Nam Athalarico Theodorici nepote regnante, Cassiodorus ³ ad senatum scribit, jurium, & liberalium artium professoribus Romæ sexto quoque mense dimidiam honorarii portionem solvendam esse.

Cæterum tenebantur, qui in has civitates studiorum causa veniebant, a Præside suæ provinciæ litteras afferre, quibus eorum patria, natales, & merita exprimerentur, & hæ *magistro census* offerebant, cui etiam significare cogeantur, quibus potissimum studiis operam dare proposuissent, & officio magistri census suum manifestare hospitium. Mox si inhoneste vivere detecti essent, verberati urbe expellebantur. Idem census officiales singulis mensibus eos, qui expleto studiorum cursu in provincias remittebantur, Præsidibus significabant, ut illis, si opus fuisset, uti possent. ⁴

Quo modo vero jura olim interpretarentur, ex Jurisconsultorum scriptis apparet; Videmus enim Ulpianum, Paulum, & alios edicta explicantes primo eorum causam, & originem depromere, deinde verba edicti exponere, mox aliquas ad rem pertinentes quæstiones excitare. ⁵ Græci vero post Justinianum jura explanasse contenti, contraria removebant, aliqua etiam similia aggregabant, quemadmodum in glossis Basilicon, & Balsomonis ad Phocium, & canonum factum videmus. Theophilus singulos Institutionum versus exemplis, & clarioribus verbis explicuit.

C A P. LXXXVII.

LXXXV. Immunitas Doctorum ab oneribus: de dignitate vicaria, de comitiva.

LXXXV. **L**egum interpretes ab omnibus personalibus, & realibus oneribus ipsi, eorumque uxores, & liberi immunes erant. ⁶ Non ad equos publicos conferre; non tyrones præ-

¹ Tranquill. in *Flavio Vespas.* c. 19. ² l. xi. C. *Theod. de med. & profess.* ³ lib. variar. 9. epistol. 21. ⁴ l. i. C. *Theod. de stud. liberal. urb. Rym. & Constantinop.*

⁵ ut in l. i. ff. de in jus vocando. l. i. ff. de postul. & l. i. ff. de pactis, & aliis. ⁶ l. 6. C. de profess. & medic. Bar. in l. i. n. 85. C. de mulier. & in quo loco.

stare; non hospites recipere cogi poterant, nec inviti personaliter in iudicium trahi, poena centum millium numorum iis, qui contra fecissent, imposita; ¹ erat hæc summa mille aureorum illius temporis. Cum annis viginti docuissent, vicaria dignitate honestabantur, & *specstabiles* fiebant. ² Præterea addita his comitis dignitate, *Illustres* creabantur, ut Theodosii minoris ostendit constitutio, in qua deest verbum, comitiva. *Juris peritos*, inquit, cum ad xx. annos docendi labore pervenerint, placuit honorari, & iis, qui sunt ex vicaria dignitate, connumerari. Legendum est; *Comitiva honorari*: ut titulo respondeat; *De professoribus*, qui in urbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt *Comitivam*. Cum enim annis xx. docuissent, quiescebant, & iis dignitatibus fruebantur, quod & Quintilianus ³ his verbis indicat. *Post impetratam studiis meis quietem, quæ per xx. annos erudiendis juvenibus impenderam* Hæc ille. Id audio in Hispania hodie observari, quod in Italia non est receptum. Immunes quoque erant ab oneribus personalibus, quæ pro rebus, idest, ut nostri appellant, per æs, & libram imponuntur, & vulgo *Collectæ* vocantur. ⁴

Nostri Doctores, qui per xx. annos docuerint, & si Comites fiant, privilegia tamen popularium non amittunt ⁵ nec desinunt esse *Tabelliones* & possunt instrumenta facere, ⁶ sicut Monachus factus Episcopus Monachus esse non desinit. ⁷

¹ l. 1. 2. 3. & seq. C. Theod. de med. & profess. d. l. 6. C. de prof. & med. ² l. 1. C. de prof. qui in urb. constant. ³ lib. 1. Instit. in Proæmio. ⁴ Bar. in d. l. 1. n. 35. C. de mulier. & in quo loco; & in l. 6. C. de profess. & med. Thom. parpal. in l. 5. n. 66. C. de sacr. eccles. ⁵ Bar. in l. 56. C. de decur. Bal. in l. 35. ff. de adop. Castr. in l. 25. n. 3. ff. de legib. ⁶ Bal. in l. 33. §. 1. ff. de cond. & dem. ⁷ c. 18. q. 1. c. de monachis 16. q. 1. facit l. pen. ff. de senator. & hæc notat. Alex. conf. 32. vel. 5.

G U I D I
P A N Z I R O L I
J. U. C. R E G I E N S I S,
D E
C L A R I S L E G V M I N T E R P R E T I B V S.
L I B E R S E C U N D V S.

C A P. I.

Doctores olim Judices dicti, item Magistri. De liberalibus artibus. Quid ab eo exigatur, qui Doctor creandus: quot annis juris studio incumbendum. Solennitates in creandis Doctoribus juris. De examinibus promovendorum: de numero examinantium & modo examinandi. Quis habeat auctoritatem creandi Doctores? De Cancellariis? an Imperator in terris Ecclesiæ Doctores creare possit: modus creandi. De conferendis Insignibus. De Promotionis gradibus: de Baccalaureis.

Nostri Jurisperiti vulgo *Doctores* nuncupati, regnantibus Longobardis, *Judices* dicebantur; Unde multi ad Fridericum Imperatorem a civitatibus Italiæ Legati Constantiam missi, Judices, id est, Doctores appellantur,¹ & ita tum eos, qui jus dicebant, vel interpretabantur, aut instrumenta contractuum concipiebant, vocatos fuisse, *Blondus* scribit.² Ita etiam *Joannes Villanus* aliquot a Repub. Florentina Legatos ad Regem Hungariæ missos nominat.³ Postea *Magistri* vulgò sunt vocati, & ita Summi Pontifices appellant.⁴ Hi olim priusquam in juribus erudirentur, in liberalibus artibus instrui consueverant. Nam *Marcellinus* de Orfito loquens, *Vir, inquit, prudens, & forensium negotiorum oppido gnurus, sed splendore liberalium doctrinarum minus, quam nobilem decuerat, instructus.* Artes autem Liberales septem sunt, *Grammatica, Rhetorica, & Dialectica*, quæ tres *Trivium* appellabantur, item *Geometria, Arithmetica, Musica, & Astronomica*, quæ constituunt *Quadrivium*.⁶

¹ In pace Constantiæ. ² lib. penult. decad. 2. ³ lib. 12. c. 117. ⁴ Greg. IX. in c. significante. 34. X. de reser. G. Canonicum Leodiensem, c. 3. pen. & ult. X. de magistr. clem. ult. eod. tit. Ab. in c. 2. X. de magistr. ⁵ l. 14. rer. gestar. ⁶ gloss. in §. 1. de excus. tut. & in Rubr. C. de malef. & matib. & Senec. de stud. liber. Archid. in c. de quibusdam. 34. dist.

His aut magna harum parte veteres glossatores, & posteriores legum interpretes imbuebantur; Unde *Azoni* vitio vertebatur, quod in his parum profecisset. Dictas autem artes liberales fuisse *Plinius* autumat, ¹ quod plura bona elargiantur; *Seneca* vero, quod homine libero sint digna. ² Id & *Cicero*, ³ & *Tacitus* ⁴ sentire videntur.

Nostri vero iurium interpretes quinque in eo, qui Doctor creandus sit, exigunt. Alii sex, aut plura desiderant. *Primo* docendi peritiam, quam in publice profitente *Valentinianus*, non in alio Jurisperito requirit. ⁵ Nam qui inutiles studentibus præbent, possunt reprobari, ⁶ & ineptos ad docendum, etiam si auditores habeant, salario privandos esse *Bartolus* censuit; ⁷ indoctus enim alium doctum facere nequit. ⁸ Unde *Joannes Monachus* ⁹ juvenes monebat, ne nisi doctos audirent. Et *Baldus* indoctos Cathedræ incumbere, non recte insidere dicebat, ¹⁰ nec enim Cathedra doctorem, sed doctor Cathedram facit; & *Chrysostomus*, *Qui bene inquit* ¹¹ *super Cathedra sederit, honorem accipit ab illa, qui male sederit Cathedræ injuriam facit.* Item differendi facultatem Interpreter habere debet, quæ præsertim causarum patronis est necessaria, ¹² etsi non omnes eam attingant; Unde facundissimi, ¹³ eloquentissimi, ¹⁴ & disertissimi ¹⁵ appellantur. Ad evitandos quoque pravos, & cavillosos sensus interpretandi scientiam habere debent. ¹⁶

Postremo addunt *Bartolus*, ¹⁷ & *Abbas*, ¹⁸ ut fortitudine præditus sit, adversusque vim fortunæ possit resistere, idque ex *Valentiniani* rescripto probant, ¹⁹ qui jubet philosophos patriæ functiones sustinere, cum fortunæ vim ferre profiteantur. Sed etsi non solos juris peritos, sed & omnes conveniat fortes esse, illud tamen rescriptum non de Doctoribus, sed philosophis loquitur, qui constantiam profitentur; Nec ad legum, aut alios liberalium artium professores pertinet. Virtutibus tamen debent excellere, ²⁰ improbus enim non legum doctor, sed dolor est appellandus, ait *Paulus Castrensis*. ²¹ Addunt Car-

¹ lib. 14. in prooem. ² ubi supra in princip. ³ lib. 2. De Finib. ⁴ lib. 3. Annal. ⁵ in l. 1. C. de profess. qui in urb. constant. ⁶ l. 2. C. de profess. & medic. ⁷ in l. 1. C. de anno. civil. ⁸ gloss. in l. 2. C. de decur. ⁹ in c. cum Beatisimus 16. caus. 23. qu. 1. ¹⁰ in c. 1. q. 1. in fin. quod tempor. miles. ¹¹ in c. multi. 12. dist. 40. seu ad c. 23. Matth. Hom. 43. ¹² d. l. 1. C. de profess. qui in urb. Constant. ¹³ d. l. 1. §. qui omn. C. de vet. jur. enucl. & l. 6. C. de advoc. div. judicium ¹⁴ Auth. apud eloquentiss. C. de fid. instr. ¹⁵ l. 13. C. de advoc. dic. judiciorum ¹⁶ d. l. 1. C. de profess. qui in urb. Constant. ¹⁷ in l. 8. C. de profess. & medic. ¹⁸ in c. proposuisti. 4. X. de probation. ¹⁹ in d. l. 8. ²⁰ l. 7. C. de profess. & medic. ²¹ Paul. Cast. Conf. 348. in 2.

dinalis *Zabarella*, *Imola*, & alii, ¹ ut decimum septimum annum expleverit, ² item ut quinque annis juri incubuerit, ³ hicque in gymnasiis publicis non aliis in locis studuerit. ⁴ Olim usque ad xx. ætatis annum adolescentes legum studiis operam dare poterant, post eam ætatem e gymnasiis publicis ejiciebantur. ⁵ Sed *Arcadius*, & *Honorius* juvenes usque ad xxv. annos erudiri permiserunt, ⁶ postea ignaviter studiis incumbere præsumuntur. ⁷ Hodie tamen quilibet ad discendum admittitur; Nam & *Accursius* glossator xxviii. ætatis annum agens; ⁸ vel, ut alii volunt quadragenarius, ⁹ ad legum studia accessit. Item ut examinetur; Denique ut sit legitime natus, quod tamen non observatur, ut etiam Cardinalis, & alii animadvertunt. ¹⁰

Ita instituti anno ætatis vigesimo quinto artium studia absoluebant, & inter Advocatos, vel Assessores referebantur, nec enim ultra hanc ætatem peregre cuiquam studiorum causa olim versari licebat, ¹¹ postea *Valentinianus* studiorum metam ad annos xx. contraxit, ¹² quod tamen observatum non fuit, nec ejus constitutio in Codicem Justiniani est relata. Intra vero prædictam ætatem per quinquennium juri eos operam dare oportebat, ¹³ ut supra est explicatum.

Idem tempus statutum est Theologiæ operam navantibus, ¹⁴ sed qui utrique scientiæ incumbere voluerit, septennio id peraget. ¹⁵ *Abbas* vero ¹⁶ tenet ad discendum solum jus Pontificium ob multiplicia commentaria septennium requiri, & si aliqui felicioris ingenii minori tempore indigeant, quod & *Decius* sensit, ¹⁷ certum tamen est longo tempore ad comparandas disciplinas opus esse, nam, ut *Metrocles* dicebat, quemadmodum aliæ res pecunia, ita disciplinæ tempore parantur, nec brevi multa legi possunt. ¹⁸ Quare ut in omnibus disciplinis proficeret, ferunt, *Aristotelem* ab anno ætatis xvii. per integrum vicennium *Platonem* audivisse. ¹⁹

Perfecto studiorum juris cursu, juvenes laurea donantur, & Do-

¹ *In clem. 2. de magistr.* ² *l. 1. §. 3. ff. de postul.* ³ *§. sed quia, in præm. Digestor.*
⁴ *§. hac autem, eod. præm.* ⁵ *l. 1. C. Theod. de stud. lib. urb. Rom.* ⁶ *l. 1. C. qui ætat. vel profess. se excus.* ⁷ *Bart. in d. l. 1. C. qui ætat. vel profess. Alex. in l. 1. n. 31. C. de dign.* ⁸ *Alex. in d. l. 1. C. qui ætat. vel profess. se excus.* ⁹ *Raphael. rola. lib. 21. Anthrop.*
¹⁰ *in d. clem. 2. de magistris* ¹¹ *l. 1. C. qui ætat. vel profess. se exc.* ¹² *l. 1. C. Theod. de stud. lib. urb. Rom.* ¹³ *§. sed quia, in præm. Digest. l. 3. §. 4. C. de adv. div. judicium. gloss. in l. 1. §. 11. ff. de var. & extraord. cogn.* ¹⁴ *c. ult. ad fin. X. de magistr.* ¹⁵ *c. cum ex eo, 34. & ibi gloss. in verb. septennium. Domin. Imol. & Franc. de election. in 6.* ¹⁶ *in cons. 88. in fin. in p.* ¹⁷ *in auth. qui locum. n. 7. C. de collat.* ¹⁸ *gloss. in c. tum ex literis, §. in verb. instructus. X. de in integr. restit.* ¹⁹ *in vita Aristotelis, quæ Plutarch. annectitur.*

ctores fiunt. In quo peragendo hæc fervatur solennitas. In primis olim ter examinari consueverant, primo a Promotoribus, secundo a Doctōribus Collegii, nulla adhibita pompa, tertio quando insignia accipiebant, ¹ quod olim consuetudine introductum fuerat. Sed id etiam ex jure provenire probare nostri conantur Interpretes, exemplo Athletarum, qui bonorum immunitatem consequuntur, si eam ætatem a teneris annis professi triplicem coronam, & inter eas unam Romæ, vel in antiqua Græcia, id est, Elide, promeruisent. Sed illas coronas, & præmium immunitatis longe a triplici examine distare arbitror. Patavii tamen in illis, qui in Collegium sunt recipiendi, & qui gratuito promoventur, in quibus statutum exigit, ut mediocrem doctrinam excedant, observatur, ut prius a Promoventibus, deinde privatim in Collegio, postremo cum insignia sunt accepturi, examinentur. Cæteri primo a singulis Promotoribus: & semel in Collegio audiuntur. Antequam vero id fiat, præceptores, & eorum gradus auctores prius eos Priori Collegii, aut Cancellario Universitatis examinandos offerunt, ² jurareque tenentur, *in jure eruditos esse*, quemadmodum & olim in iis observabatur, qui inter Advocatos erant recipiendi. ³

Idem volunt observari in aliis, qui promovendis assistunt, ⁴ *ut jurent se arbitrari, illos doctrina juris instructos esse*, quod hodie in Italia non omnes observant. Promoventes enim Patavii, Senis, Pisis, & Florentiæ non jurant. Numerum autem eorum, qui de doctrina ad Doctōris gradum provehendi judicare debent, minimum septem esse oportet, ut *Accursus*, ⁵ *Bartolus*, ⁶ *Jo. Andreæ*, ⁷ & *Abbas* ⁸ sunt opinati, & si tot non reperiantur, alios ex vicinis locis, qui eum numerum impleant, volunt accersiri. Nitunturque *Valentiniani* constitutione, ⁹ quæ in defuncti Archiatri locum eum jubet suffici, qui a septem primi ordinis, vel pluribus idoneus fuerit judicatus. Sed ad rem nostram illa lex non pertinet, loquitur enim de septem primis Curiae, seu Decurionum civitatis, qui *Summates* vocabantur, & ali-

¹ Bar. in l. 1. C. d. athletis. Archid. in c. de quibusdam, 12. dist. 37. Abb. in c. proposuisti. 4. sub n. 13. X. de probat. ² Alex. in apostill. ad Bar. in l. 7. C. de prof. & medic. ³ l. 11. C. de advoc. diversor. judicior. Bar. in d. l. 7. C. de prof. & medic. n. 2. & Abb. in d. c. proposuisti. n. 13. gloss. in l. 1. §. 11. in verb. quoquo. ff. de var. & extraord. cognit. ⁴ Dec. in d. c. proposuisti. n. 16. ⁵ in d. l. 7. C. de prof. & medic. ⁶ ibid. & in l. 10. C. de profess. & medic. ⁷ in c. 1. X. de celebrat. missar. ⁸ in d. c. proposuisti. sub. n. 8. Bartol. Bologn. in Auth. Habita. n. 35. C. ne filius pro patre. ⁹ in d. l. 10. C. de Prof. & medic.

quando decem erant Decaproti dicti, ¹ quandoque quinque ² aliquando septem & hi exigendorum tributorum, ³ eligendi Archiatrum, idest civitatis medicorum Principem curam habebant, & septem primis hæc cura demandatur, si tot erant, vel pluribus, si plures fuissent. Secundum ergo numerum Summatum Curia Archiatri eligebantur, non autem statuitur, ut septem periti eorum doctrinam examinare tenerentur; Unde cessant alia quæstiones, quæ superflua prædictis annectuntur, frustra que a Pontifice privilegium Perusini impetrarunt, ut quatuor ad approbandam examinatorum doctrinam ex Collegio sufficerent. ⁴ Idem erat in eligendis artium liberalium magistris, qui docerent juvenes, nam & hi ab ordine eligebantur, Optimorum consensu in eos conspirante, ut ait *Julianus* ⁵ idest a Summatibus, & primis ordinis comprobantibus. Sed quoad numerum illorum, qui aliquem in juris peritia probare debent, *Accursius* eos numero novem esse oportere credidit, ⁶ ut etiam *Bartolus* interpretatur, ⁷ qui tamen Perusiam excipit, quod ex privilegio Summi Pontificis habet, ut quatuor sufficiant; Sed ego arbitror, cum tres faciant Collegium, ⁸ si creandorum doctorum auctoritatem habeat, eum numerum sufficere, nisi aliter fuerit statutum.

Creandi Doctores ita examinantur. Post quam primo Collegio oblatus fuerint, ejusque doctrinae fides facta, duo jura, alterum Pontificii, alterum civilis juris ex illis, quæ mane eo anno publice explicantur, ipsis postmodum intra viginti quatuor horarum spacium explicanda assignantur; Statutoque tempore a Promotoribus in Collegium deducuntur, illisque assidentibus in eminenti loco præfata jura, propositis dubitandi, ac decidendi rationibus, eorumque glossas interpretantur. Mox duorum arguentium objecta recitant, & solvunt, ⁹ illis postea eum Promotoribus ab auditorio emissis, de ipsorum doctrina fertur judicium, & si a majori parte præsentium fuerint comprobati, ¹⁰ a Cancellario, vel Episcopi civitatis Vicario laudati digni laurea habiti pronunciantur & ab eo Doctores creantur, hoc est. datur eis jurium interpretandorum, judicandi, ac pro aliis patrocinandi facultas, hæc enim omnia, Doctoris in eos collata dignitate, consequuntur; ¹¹ illi examen subituri si quem ex

¹ l. 3. §. 10. ff. de muner. & honor. ² l. 57. C. de Decurion. ³ l. 1. ff. de munerib. & honor. ⁴ Bar. in d. l. 7. C. de prof. & med. ⁵ in d. l. 7. C. de prof. & med. ⁶ in l. 1. C. de prof. qui in urb. Constant. ⁷ ibidem. ⁸ l. 75. ff. de verb. sign. ⁹ Jas. in l. 8. in p. nota. ff. de his, qui sui vel alien. sunt jur. ¹⁰ l. 19. ff. ad municip. ¹¹ Abb. in c. 1. ad fin. X. de magistris & in c. 15. in princ. X. de postulat. prælat.

Collegii Doctoribus suspectum habent, eum, legitima causa adducta, recusare possunt. ¹ Pluribus tamen in locis Statuta circa hoc provident. Cæterum juvenem notorie peritum non esse examinandum, Abbas credidit. ² Si tamen Statuto ordinis omnes sunt examinandi, etiam is, cujus perspecta est doctrina, probandus erit. ³

Quis vero habeat auctoritatem creandi Doctores, variæ de hoc opinioniones, & consuetudines recitantur. Certum est Imperatorem, apud quem resident dignitates, hoc jus concedere, ⁴ sicut legitur, jus respondendi de jure ab ipso, & non alio petutum fuisse; ⁵ Unde multi ab eo habent, & plurimum Collegia civitatum, ut Regii, Lepidi, & alia creandi doctores privilegium obtinuerunt. In aliquibus ex consuetudine Episcopus tanquam Principis Cancellarius hoc jus tribuit, ⁶ sicut Parisiis, Bononiæ Archidiaconus ecclesiæ majoris. Cancellarios autem vocabant Germani eos, qui vice Imperatoris judicabant, ait Blondus. Dubium tamen est, an Imperator, & qui ab eo hanc auctoritatem habent, in terris Ecclesiæ Doctores creare possint, & multi tenent, non posse, & si ex consuetudine non observetur. ⁷ Contenditur etiam, an iidem juris Pontificii Doctores creare possint, cum apud Cæsarem hæc facultas non resideat, ⁸ & plures inclinant, ut non possint, quia nec Theologia, nec jus Pontificium sunt ex ejus foro.

Ubi vero ab eo, qui auctoritatem habet, creatus est Doctor, & illi data facultas publice docendi, judicandi, & patrocinandis, ⁹ tum ab uno ex Promotoribus, quem ipse elegerit, insignia accipit, nemo enim se ipsum his ornare potest, ¹⁰ quemadmodum nemo sibi ipse potest benedicere, ¹¹ nec ea, qui non est Doctor, conferre potest, ut Jason opinatur, ¹² qui addit, indignum petentem insignia capitale peccatum committere. Unus igitur ex Promotoribus, habita prius oratione, qua laurea cingendum laudat, illi Doctoris insignia tradit, quæ sunt quinque ¹³ primo aperiuntur libri, ut ostendatur promotus,

¹ Abb. in c. caus. quæ 17. n. 2. X. de offic. deleg. & pot. jud. Alex. in apostill. ad Bar in l. 1. C. de pos. qui in urb. const. Innoc. in c. ex literis 11. X. de Conslis. ² in c. constitutus 45. n. 4. X. de appell. gloss. in c. de petro. 4. dist. 47. c. qui Episc. 2. dist. 23. ³ Alex. in apostill. ad Bar. in d. l. 1. C. de atble. ⁴ Vigilius in §. 4. n. 6. J. de exhar. lib. Bal. in l. 1. C. de jur. aur. annul. Alex. in l. 1. ff. de off. ejus, cui mand. jurisd. ⁵ l. 2. S. pen. ff. de orig. jur. ⁶ Cardinal. Zabar. in clem. 2. in princ. in 14. nota de magistr. & ibi Imola. n. 11. ⁷ Felin. in c. per tuas. 7. col. 2. in 2. limit. X. de major & obedient. Petr. de Ancar. conf. 320. ⁸ Felin. in d. c. per tuas. in 3. limitat. Abb. in c. 15. col. p. X. de postul. pralat. in c. 1. X. de magistr. ⁹ Bar. Pau. ca. & alii in l. 1. ut nemin. liceat sine jud. auct. Bologn. in Auth. habita. n. 41. C. ne filius pro patre. ¹⁰ c. meminimus. 13. X. de accusat. ¹¹ in l. 1. C. ut nemin. liceat sine judic. auct. ¹² gloss. in clem. 2. in verb. insignia. de Magistr.

apertam esse juris interpretandi facultatem, *secundo* Pileus ejus capiti imponitur, quod *Biretum* appellant, id nihil aliud est, quam sacerdotale capitis tegumentum, quod olim ipsis tradebatur, ut illud tanquam justitiæ sacerdotes gererent. ¹ Erat autem quadratum in crucis formam complicatum, quo hodie uti desiere, & ideo nunc pro laurea dicitur dari. Sed revera antiquitus insigne erat sacerdotis, nam & veste, seu stola longa sacerdotali, ut nunc observetur, induebatur. *Tertio* imponitur aureus Anulus digito, tanquam justitiæ sponso, vel, ut credidit *Alciatus*, ² ut responsa signare possit, sed eum signatorium esse oporteret. *Quarto* Promotor Promotum osculatur, ob partam dignitatem gratulans. Alii putant osculum tanquam pacis, quam colere Doctores debent, symbolum esse. ³ *Quinto* benedicitur, sed hæc duo non sunt Doctoris insignia. *Postremo* in Cathedra a Collegii Priore collocatur, ut Patavii, & Bononiæ, ac Regii, vel a Cancellario, ⁴ sed Taurini, & aliis in locis a Promotore.

In quibusdam provinciis tres gradus accipiunt; Primo fiunt *Baccalaurei*, idest Baccalaurea digni, qui quadriennio studuerunt, & *Lytæ* vocantur, tanquam juris nodos solvere incipientes. Sed ex veteris Parisiensis academix usu *Bacillarii* appellantur, dicti a bacillo ipsis exhibito, quod signum est auctoritatis docendi, quam consequuntur. *Secundo* Licentiati creantur, *Prolytæ* nuncupati, qui ad gradum Doctoris consequendum sunt idonei, & solis insignibus a Doctoribus differunt. Summus vero gradus est, cum insignia consequuntur, ⁵ qui præcipue Italis est in usu. Ultra montes enim ob evitandas magnas, quas in eo faciunt, impensas, non frequentatur, cæterum illi, quem Licentiatum vocant, cum nondum interpretandi auctoritatem nactus sit, non eadem fides adhibetur, quæ Doctori, ut *Baldus* censuit ⁶ Mos capiendorum insignium Philosophis, Oratoribus, & Sacerdotibus vetustus fuisse videtur, ut ex Nazianzenoprehenditur. ⁷ Omnia, inquit, jam *Basilus* affecutus, quæ & Philosopho, & Oratori, & Sacerdoti opus erant, cum in his honoris, & professionis de more insignia posset accipere, facile despectit, & supervacua putavit, ut qui non phaleras, sed veram ex his doctrinæ utilitatem susciperet. Hæc ille.

¹ l. 1. in princ. ff. de just & jur. ² l. 8. parerg. c. 10. ³ Cardinal. in d. clem. 2. q. 5. de magistr. ⁴ Cardinal. in d. clem. 2. q. 5. n. 7. ⁵ Alciad. d. l. 8. parerg. c. 10. ⁶ in l. 12. ff. de stat. homin. ⁷ in Orat. funebri in laud. Basilii.

C A P. II.

De sportulis ab eo dandis, qui Doctor creatur: de origine hujus moris.

CReandus Jurisconsultus pecuniam inter Doctores Collegii, prout est diversa locorum consuetudo, dividendam deponit, quod & antiquitus in plerisque actibus observabatur. Qui enim virilem togam induebat, nuptias celebrabat, opus publicum dedicabat, aut civitatis Decurio creabatur, inter ordinis curiales nummos quosdam distribuebat, quæ *sportule* vocabantur, ¹ Trajanus *honorarium* appellat. ² *Plinius* hoc nomine Bithynios mille denarios, & quandoque duo millia distribuisse, scribit. ³ Idem observabant, qui in Memoria, Libellorum, Epistolarum, aut Dispositionum Scrinia recipiebantur; Nam & hi Scriniariis Sportulas dabant pro introitu, ⁴ & primo officii 250. sequenti quindecim solidos solvebant, ⁵ quæ pecunia solatium, aut suffragium, ⁶ quandoque divisiones vocabatur, ⁷ quo nomine & hæc pecunia Collegio Doctorum illata potest appellari. *Tranquillus* scribit, Claudium octogies sestertium pro introitu novi sacerdotii pendere coactum, ⁸ ea summa est octo millium aureorum.

C A P. III.

De officiis Doctorum: De Advocatis: quinam Patroni olim dicti: de beneficio Advocatiæ: de ætate judicum. Fata Imperii occidentalis: de Edicto Rotharii & Longobardorum legibus: de inventione Pandectarum. De Schola Bononiensi; de ficto diplomate Theodosiano.

CReati Doctores aut fori negociis incumbunt, aut jura interpretantur. Qui litium controversias sequuntur, aut clientibus patrocinantur, vel causas judicando dirimunt. Qui clientibus operam præstant, *Advocati* dicuntur, ⁹ aliquando Patroni, ¹⁰ nonnunquam Causidici, ¹¹ quandoque Togati, ¹² aliquoties fori disertissimi, & eloquentissimi appellantur. ¹³ Generali vocabulo omnes Jurisperiti, ¹⁴ vel Prudentes, & Prudentissimi nuncupantur. ¹⁵ Patronorum nomen antiquam habet originem, nempe a Romulo, inquit Plutarchus; ¹⁶

¹ l. 6. ff. de don. inter vir. & uxor. l. 6. ff. de decurion. ² Epist. 79. Plinii. l. ult. ad Trajan
³ Epistol. 78. ad Trajan. cod. lib. ⁴ l. pen. §. pen. & ult. ff. de legat. 3. ⁵ l. 7. C. de prox. sac. scr.
⁶ l. 11. C. eod. tit. ⁷ l. antep. ff. de annu. legat. ⁸ c. 9. in Claudio.
⁹ l. 3. ff. de his, quæ in testam. delent. ¹⁰ l. 1. C. de advoc. div. judicior. ¹¹ l. 6. C. de postul.
¹² l. 3. C. de advoc. div. judicior. ¹³ l. 5. C. de advoc. div. judicium. ¹⁴ l. 2. §. quæ omn. C. de vet. jur. enucl. ¹⁵ d. §. quæ omnia. & §. pen. in proem. Inst. ¹⁶ in Romulo.

Is enim potentioribus ex plebeis humiliores adjunxit, a quibus in judicio circumventi, vel alias oppressi defenderentur, illos Patronos, hos Clientes vocavit: Inde evenit, ut qui alios in judicio tuentur, Patroni appellentur, illi Clientes. **Plutarchus; Contra Marium, inquit, ¹ C. Herennius testis adductus, non esse moris patris, inquit, patronum adversus clientes testem adduci, verum lege patronos hac necessitudine relevari; Sic enim Romani, qui causam pro alio recipiunt, appellabant. Hæc ille.*

Laurentius vero Valla ² Advocati nomen generalius esse opinatur, quam patroni. Advocatus, inquit, est, qui officii gratia alteri in causa adest, etiamsi nihil dicat, aut agat, modo paratus sit defendere; Patronus autem proprie est agens causam, sed accusati, non accusantis, cum accusatori patronum opponat Quintilianus; Hactenus Valla, unde accusatorem unquam negat patronum esse. In causis vero civilibus concedit tam actorem, quam defensores Patronum appellari; Sed in jure nostro hæc scrupulositas non observatur.

Solebant tempore Longobardorum ditiores alicui juris perito feudum dare, ut sibi patrocineretur, vocabaturque hoc *beneficium Advocatie*, quæ arbitrio domini revocabatur; ³ idem agebant Episcopi, & Ecclesia, ⁴ & hi Advocati defensores a *D. Gregorio*, & aliis appellabantur

Alii ex Doctoribus judicandi officio funguntur, & hi vel magistratum gerunt, vel ab ipsis delegantur, vel judicanti assident, & quid judicandum sit, ostendunt, aut ex juris municipalis dispositione a litigantibus electi magistratui consulunt, quomodo sit pronunciandum, qui Sapientes vocantur, aut tanquam arbitri ex compromisso causas dirimunt; omnes autem annis XVIII. majores esse debent, quia nemini infra hanc ætatem judicare licet, nisi a Principe habilis factus fuerit, ⁵ nemo tamen minor annis viginti judicare cogitur. ⁶ De horum officiis, & aliis, quæ ad eos pertinent, integri tractatus tam a Jurisconsultis, quam ab interpretibus nostris sunt editi, quare ad alios convertemur.

Aliqui ultimo sunt, qui jurium discentibus explicandorum onus suscipiunt. Id munus a *T. Coruncano* olim Romæ coeptum, & per

¹ In C. Mario. ² lib. 4. cap. 12. ³ c. 1. §. quicumq. advocatiam. de pace tenend.

⁴ c. salvator. 8. §. 2. l. quæst. 3. c. prater ea. 4. X. de jur. patron. c. in quibusdam. 12. X. de poenis. Bar. in l. 3. in fine ff. de reb. cred. sic cert. petat. ⁵ l. 57. ff. de re judic. ⁶ l. 41. ff. de recept. qui arbitr. gloss. in l. 12. §. ult. in verb. impubes. ff. de judiciis.

manus aliis traditum, usque ad extinctum imperium Romæ perman-
sit, quod fuit circiter annum salutis 455. quo Gensericus Vandalorum
rex Urbem diripuit. ¹ Mox ab Herculis, & Thuringis invasa Italia,
deinde a Gothis oppressa; sub eorum jugo usque ad Justinianum per-
mansit, sed vix respiraverat, cum aeciti in Italiam a Narsete Longo-
bardi eam ultra annos ducentos occuparunt, donec a Carolo Magno,
Desiderio illorum rege Ticini capto, pene sunt extincti. Interea Ro-
mæ jura fere sepulta jacuere, ut nec ulla demum eorum maneret me-
moriam; Alaricus tamen Gothorum rex constitutiones Romanorum
Imperatorum collegisse, & in octo libros redeigisse dicitur, quibus A-
nianus ejus Cancellarius quasdam interpretationes, seu scholia adje-
cit. Is est supramemoratus Codex Theodosianus, cui alii octo libri
sunt additi, sed in usu fuisse non videntur. Cæterum post septuage-
simum, & septimum annum, quam in Italiam venerant Longobardi,
Rotharius eorum rex leges, quas exercebat, in librum redegit, quem
Edictum appellavit. ² Nos Longobardorum leges vocamus. His alias
Grimoaldus adjecit, quæ usque ad Lotharii tempora sunt observatæ, ³
sed omnia cum ipsorum imperio sunt extincta. ⁴

Cum vero Innocentius II. & Lotharius item II. Cæsar adversus
Rogerium Normanum, qui se utriusque Siciliæ regem appellaverat,
acriter pugnarent, forte Amalphi inventæ sunt juris *Pandectæ* supra
omnem memoriam diu ibi servatæ, & Pisanis, qui classe Cæsarem ju-
verant, & Amalphim, Rivellumque Rogerio ademerant, sunt donatæ,
ut in antiquis Pisanorum annalibus contineri dicitur, & *Raphael Vo-*
laterranus, & alii affirmant. *Odofredus* vero hunc librum Roma Ra-
vennam, & inde Bononiam allatum fuisse scribit, ⁵ quod nulla aucto-
ritate comprobatur. *Angelus Politianus* eum esse Codicem autumat,
quem sua manu Tribonianus scripsit, ⁶ quem non immerito *Alciatus*
redarguit. ⁷ Antiquissimum tamen fuisse constat, ad quem, tanquam
archetypum, *Bartolus* & alii veteres legum interpretes in ambigua le-
ctione confugiebant. ⁸ *Antonius* vero *Augustinus* omnia alia Digesto-
rum exemplaria inde fuisse descripta opinatur. ⁹

Docebantur eo tempore Bononiæ artes Liberales, Lotharius et-

¹ *Paulus Diacon. lib. 15. sub fin. de gest. Roman. l. 1. in princ. C. de offic. præf. præf. Afric.*

² *Paul. Diacon. l. 4. c. 15. de gestis Longobardor.*

³ *Paul. Diacon. l. 5. c. 12. de gest. Longob.*

gloss. de pace tenend. §. injuria. in verb. legitime.

⁴ *Alex. post. Bal. in l. 20. §. 5. n. 8. ff. de*

acq. vel omitt. hæred. §. in l. 6. ff. de justit. & jur.

⁵ *in miscella. c. 41.*

⁶ *lib. disp. 3. cap. 12.*

⁷ *Bar. in l. 7. §. ult. ff. de distract. pign. Alex. in l. 25. §. 4. n. 4. ff. sol. matr.*

⁸ *l. 1. emendatio. c. 1.*

iam jura ex præfato Codice descripta ibi explicari iussit. ¹ In ea urbe Theodosii minoris privilegio an. 425. gymnasium institutum fuisse *Accursius*, ² & *Joannes Andrea* ³ crediderunt. Hodie quoque in æde *D. Dominici* ejus diploma pendet, quod ex multis argumentis subdititium esse arguitur, & *Alciatus* jure suspectum habuit. ⁴ Theodosius enim II. illius privilegii auctor factus nunquam in Occidente imperavit, sed in Oriente patri Arcadio successerat. Ejus frater Honorius in Italia, & Occidente regnavit, & cum anno salutis 425 decessisset, statim Joannes tyrannus imperium occupavit, eumque Valentinianus III. Augustus a Theodosio consobрино creatus oppressit. Idem Theodosius Indiæ, quam nunquam attigit, in eo diplomate rex scribitur. Ibidem Longobardiæ, & Marchiæ Anconitanæ fit mentio, quæ tunc temporis id nomen non habebant, sed altera Æmilia, altera Picenum vocabatur. Quare verisimilius est a Lothario Saxone, qui anno 1130. imperii coronam ab Honorio II. Pont. Max. accepit, ⁵ illud privilegium Bononiæ indultum fuisse, quod ex nostris *Bartolus* opinatur. ⁶

CAP. IV.

Pepo primus jus docuit Bononiæ, post eum *Irnerius*: de origine glossarum, de collectione *Accursiana*. *Rogerius* compendiorum primus autor: ratio interpretandi glossas: prolixitas interpretum nociva: ordo lectionum juridicarum antiquus: de extraordinariis lectionibus: de earum paucitate.

Allatis igitur Bononiam juribus, primus *PEPO*, qui ibi artes Liberales docebat, ea interpretari cœpit; Sed cum non admodum aptus videretur, hoc munus *IRNERIO* est demandatum, qui tanta ingenii fælicitate, & diligentia tum obscura explanando, tum consonantia citando, & contraria solvendo explicuit, ut *legum Lumen* vocari promeruerit, ⁷ & ne verba interirent, scholia glossas nuncupatas apte suis locis apposuit. Eum *Martinus Gossia*, *Bulgarus Placentinus*, & alii secuti & ipsi post Irnerium glossas verbis legis congruentes addiderunt, ita ut quæ cujusque propriæ essent glossæ, posset agnoscî. Idem ferme & Græci in basilica interpretatione observarunt.

Sed cum tot auctorum congeſta glossemata tædium afferrent,

¹ *Odofred. in d. l. 6 ff. de Just. & Jur. col. p.*

² *in §. hac autem in verb. regis. in*

proem. Digest

³ *in clem. 1. de magistr. in verb. Bononiense.*

⁴ *in Cod. tit. de agric.*

& censit.

⁵ *Matth. Palmer. de temporibus.*

⁶ *in §. ult. in proem. Digest.*

⁷ *Odofred. in l. 6. ff. de just. & jur.*

ACCURSIUS illorum interpretum ultimus ea omnia in unum corpus conflata sibi adscripsit, quorundam tantum nominibus quandoque recitatis. Summa totius interpretationis est, ut legum sensum aperiant, similia citent, contraria concilient, & aliquot quæstiones breviter excitent. Aliud interpretandi genus primus ROGERIUS invenit, ut juris tractatus in compendium redigeret, ¹ quod *summam* vocavit. Hunc æmulati sunt *Placentinus*, ² *Joannes*, & *Azo*, ³ qui in hoc scribendi stylo cæteris visus est antecelluisse.

Qui post eos docuerunt, plus in glossis, quam juribus interpretandis versari, & posteriores anteriorum scripta insectari, & carpere cœperunt. *Bartolus*, & qui circa illa tempora scripserunt, plurimi in glossis examinandis multas ex suo quæstiones brevius tractatas addiderunt. Hoc docendi methodo totum juris corpus singulo quadriennio absoluebant, ac primo quod vocant *Digestum* vetus, postea *Codicem* explicabant, cæteras juris partes extra ordinem interpretabantur, ⁴ ac bis singulis diebus docebant. ⁵

Qui postea successerunt, latius vagati pauciora sunt jura interpretati. Posteriores, dum in confutandis aliorum opinionibus, & suis comprobandis plura argumenta aggregant, & levia quæque sectantur, unius legis interpretationem in menses producentes vix finem inveniunt, & tractatus in longum protrahentes sæpe incertos, & confusos auditores relinquunt. Et ut omnia in pejus labuntur, eo devenit, ut hodie aliqui vix quinque jura singulo anno interpretentur; scio etiam aliquos, qui circa unius tituli Rubricam duos menses insumpserunt.

Superiori vero ætate institutum fuerat, ut mane Professores, quod vocant *Digestum* vetus, & *Codicem* Justiniani explanarent, quæ in primas, & secundas partes divisa quatuor annis absolverentur. Pomeridianis vero horis, quod vocant *Infortiatum*, & *Digestum* novum, & ipsa in primas, & secundas partes distincta spatio annorum quatuor interpretarentur, ut quo anno prima, aut secunda *Digesti* veteris pars explicaretur, prima, aut secunda novi vespere exponeretur, & prima veteris primæ novi, secunda secundæ responderent; Idem in *Codici* partibus erga *Infortiatum* erat statutum, in quibus utrobique prima pars matutina primæ vespertinæ, & secunda secundæ consona-

¹ Gloss. in Rubr. C. ad l. Juliam repertum. Caccialu p. de mod. stud.

² Azo in *summe princip.*

³ Odofred. in l. 1. in princ. ff. de edend.

⁴ Odofr. in *prom. Digest.* n. 11.

⁵ Bar. in l. 3. sub n. 12. C. de edendo.

rent. Sed harum quælibet pars initio cuique professori declaranda ita assignabatur, ut eam integram anno perficeret.

Cæterum nunc ob corruptum docendi morem nec quinque jura plerunque explicantur; cæteræ juris partes aliis extra ordinem explanandæ demandantur, ut *Institutiones*, *Novellæ* vulgo *Authenticæ* dictæ, & *Feuda*. Idem observatur in jure Pontificio explicando, cujus partes eo modo distinctæ singulis interpretibus explanandæ demandantur, & ipsi juris civilis interpretum methodum secuti, quinque vel sex canones singulis annis declarant. Itaque hodie docendi ars depravata invenitur. Qui enim *Institutiones* interpretantur, cum eorum officium esset, prima legum jacere fundamenta, & integrum illud volumen junioribus prælegere, & ipsi aliorum errorem secuti, paucis titulis degustatis, discentes rudiores dimittunt. His aliud malum accessit, nempe paucitas lectionum, quas veteres usque ad diem septimum Septembris habebant, ¹ & die decima nona, aut vigesima Octobris auspicabantur, ² & vetustiores a die quarta ejusdem mensis.

C A P. V.

DE ANTAGONISTIS. De Disputationibus discentium, & certaminibus ac æmulatione docentium.

AD retinendos in officio professores, ut diligentius docerent, illis alii in pluribus Italiæ gymnasiis adjuncti sunt interpretes, qui eadem hora eadem jura interpretarentur. Hi vulgo *Concurrentes* vocantur, qui absolutis lectionibus in certamen descendere consueverant, & super quæstionibus articulisque in lectionibus discussis differere. Antiquitus discentes ipsi coram suis præceptoribus de his, quæ audierant, inter se soliti erant disputare, dum vero suum quisque discipulum tuetur, ipsi professores in certamen descendebant; Sed postea ad desidiam prolapsis juvenibus, totam hanc contentionem docentibus reliquerunt; Itaque diu observatum est; ut usque ad Resurrectionis Dominicæ festa differerent; Id tempus ad Nativitatem postea est coarctatum, donec ob adolescentium insolentiam Patavii, ac Bononiæ penitus desiit certari. Res enim eo devenerat, ut altercationes potius essent, quam disputationes, & plerunque ad injurias perveniebatur.

Azonis temporibus hos Antagonistas inventos fuisse ferunt, a quo

¹ *Jas. in l. 17. in fin. ff. de transact.*

² *Jas. in l. 2. ff. de flumin.*

Antisophistam injuriose respondentem per iram gladio peremptum tradunt, & percussorem capite punitum, ¹ quod ego fabulosum esse suo loco ostendam. Insignis certe *Baldi*, & *Christophori Castellionei* Antagonistarum æmulatio fuit, qui primi auditores ad suum gymnasium turpiter sollicitasse dicuntur, ² quos alii pejore exemplo pecunia pellicere non erubuerunt. Hic satis erit hodierni temporis docendi usum, & quæ cujusque partis essent, indicasse. Sed quia aliqui nullam jurium explicandorum artem tenent, quædam pauca de ejus methodo subijciam.

C A P. VI.

DE METHODO LEGUM INTERPRETANDARUM. De præmittendis, definitione, divisione, ratione legis, effectu. De specie facti. De ambiguitate in sermone.

DE interpretandis legibus cum sit dicendum, prius videndum est, quid sit interpretatio: *Barolus* 3 definit, *esse congruam verbi, vel orationis expositionem*, & proprie vult esse obscuriorum, quæ enim dubio carent, interpretatione non indigent. *Quandoque tamen inquit, qui legem extendit, vel coarctat, late interpretari dicitur.* Qui igitur interpretatur, aut quædam ad elucidandum tractatum præmittit, aut in explicandis verbis legis versatur, aut objecta removet, vel quæstiones examinat. Legem aliquam explicaturi quædam initio præmittere solent, quæ illam velut prævio lumine sunt illustratura. Id in Institutionibus passim *Theophilus* observavit, qui in modum præviæ cujusdam inspectionis, ut ipse loquitur, pauca solet præfari. Id & *Ulpianus*, & alii egerunt, quædam de Titulorum significatione præmittentes. ⁴ Hæc Justinianus *paratiula*, & quædam *admonitoria* appellat. ⁵ In iis autem prima origo, idest rei, de qua agitur, primordia sunt referenda, cujusque enim rei potissima pars principium est, inquit *Cajus*, ⁶ & ipse ideo jura tractaturus primam eorum originem recitat. Aristoteles quoque in *Ethicis* ⁷ ex primordiis cætera affirmat intelligi. Sic venditionis, ⁸ ac præfecti vigilum ⁹ originem *Paulus*, Præfecti prætorio *Arcadius*, ¹⁰ Quæstorum *Ulpianus*, ¹¹ & plures alii prima rerum cunabula referunt.

¹ *Alciat. lib. 9. parerg. cap. 26.* ² *Porcius in § 5. Inst. de susp tutor.* ³ *In l. 4. in princ. sub n. 7. ff. de appellat.* ⁴ *in l. 1. ff. de rebus cred. si cert. petat. l. 1. ff. de edend. de pact. & aliis locis.* ⁵ *in l. 1. §. nostram autem, & in l. 2. §. hoc autem. C. de vet. jur. enucl.* ⁶ *in l. 1. ff. de orig. jur.* ⁷ *lib. p. cap. 7.* ⁸ *in l. 1. ff. de contrab. empt.* ⁹ *in l. 1. ff. de offic. præf. vigil.* ¹⁰ *l. 1. ff. de offic. præf. prætor.* ¹¹ *l. 1. ff. de offic. quæstor.*

Hoc jacto fundamento, res tractanda, præsertim obscurior, erit *definienda*, vel summatim describenda; cum quodlibet a definitione debeat proficisci; ¹ secundo res, de qua agitur, in suas species erit *dividenda*, plurimum enim ad cognitionem recte facta divisio confert. ² Ideo Justinianus, & plerumque Jurisconsulti, ac nostri legum interpretes tractatus in species dividere consueverunt. Sed qui Dialecticam ignoraverit, nec definiendi, nec dividendi rationem tenere potest. Deinde *ratio* cujusque rei pertractandæ erit tradenda. Hæc enim legis anima, & fundamentum esse dicitur, ³ qua cessante, cessat & dispositio. ⁴ Unde Jurisconsulti edictorum, quæ interpretantur, inprimis causas exponere solent. ⁵ Postremo traditæ rei effectus, quasi fructus quidam, erunt ostendendi, ut quam utilitatem ex enarratis percepturi sint, auditores intelligant. Hæc generaliter delineasse sufficiet, quæ tamen ubique non erunt observanda, vel quod quælibet definitione non egent, nec omnia species admittunt. Itaque magno in hoc opus erit judicio; semper tamen observandum est. ut necessaria ad rei cognitionem tradantur, neque enim eodem tempore docenda sunt omnia, sed quidque suo loco explicandum. Semper vero a notioribus, & facilioribus incipiendum esse *Aristoteles* monet; ⁶ nam cum non longe, nec in arduum se duci rudes adhuc juvenes vident, rei facilitate delectati, dum percipiendæ lectionis spe implentur, confidentius audiunt, faciliusque erudiuntur. ⁷ Plurimum vero hæc Prolegomena proderunt, cum primo rudi intelligentia audientium animos præparent, deinde expoliant, ac diligentius excolant: Nam si initio rude lignum, nodis prius non recisis, nec detracto cortice, faber expolire vellet, futurum esset, operam aut perderet, aut difficilior opus perficeret, sic magistri nisi crassitudinem quandam ex animis audientium primo expulerint, frustra laborabunt. Hæc quoad evidentialia vulgo nuncupata.

His explicatis, occurrens lex hoc modo solet elucidari. A veteribus institutum est, *ut facti species*, & hypothesis oculis audientium subjiciatur, ut ea dicendi forma quasi factum in judicium deductum cernant, quare auditores delectati attentius lectionibus incumbunt. In hoc themate referendo, quæ dubiam legis decisionem reddere poterant, in medium adducunt; nullum enim jus, aut pauca dubio ca-

¹ Cic. l. 1. de officiis. Bald. in prælud. Feudor.

² gloss. in §. pen. in præem. Inst.

³ l. 77. §. 20. ff. de legat. 2. l. 55. ff. solut. matr.

⁴ l. 25. C. de episc. & cler.

⁵ ut in l. 1.

ff. de pact. de postul. & aliis.

⁶ lib. 1. ethic. c. 4.

⁷ Aristot. l. 1. ethic. cap. 7.

rere affirmant. ¹ Mox speciei definitione recitata, ejus quoque *ratio* est referenda. Ea enim, velut navis temone legis decisio regitur. *Postremo* in oppositum citata diluuntur, ubi vero nullum factum recitatur, sed dividitur, vel definitur, nulla species fingitur, nec dubitandi rationes desiderantur. ²

Ita specie facti recitata, contextus verba sunt explicanda, quæ a plerisque ob incitiam prætermittuntur. Ubi igitur in his est obscuritas, videndum est, qua arte elucidentur. Ambiguitas vel in singulis verbis, vel conjunctis, hoc est, oratione, contingit. Prima, auctore *Quintiliano*, ³ proprie ambiguitas vocatur, Alteram amphibologiam *Boethius* ⁴ nominat. Sed *Accursius*, & cum eo Bartolus in dictione obscuritatem, in oratione ambiguitatem esse voluit. ⁵ Hos sequitur *Aretinus*. ⁶ In singulis verbis duobus modis accidit ambiguitas, primo cum verbum, aut nomen multiplicem habet significationem, quod æquivocum *Boethius* appellat, ⁷ ut Gallus, avem enim, & gentem, & proprium nomen significat. Hoc modo innumerabiles sunt ambiguitatis species, adeo ut nonnulli philosophi dixerint, nullum esse verbum, quod non plura significet, ut *Quintilianus* refert. ⁸ Secunda est dictionis ambiguitas, cum alia integro, alia diviso verbo inest significatio, ut in hac dictione, ingenua, Armamentum, corvinum, cuilibet; aliud enim conjunctæ, aliud separatæ hæ dictiones significant. Idem est in verbis compositis ut *πανταλειν* quod & *Bartolus* notavit. ⁹ In conjunctis plus est ambiguitatis, quæ tribus modis oritur, primo in casibus, cum utrique casui sensus convenit, ut

Ajo te, Æacida Romanos vincere posse.

Secunda in oratione cum ignoratur, ad quod verbum in medio positum sit referendum, cum utrinque trahi possit, veluti si jubeat quis poni statuam auream hastam manu tenentem; dubium est, an statua, an vero hasta aurea esse debeat. Item si dixero, Hæres meus uxori meæ damnas esto dare argenti, quod elegerit, pondo decem; Quæritur, uter eligat, an hæres, vel uxor. Tertio ambiguus sermo redditur, cum puncto non distinguimus, ubi est distinguendum, ut in exemplo, quod ponit *Albericus Rosata* ¹⁰ de carmine inscripto pro foribus cœnobii, quod vocabatur Afellus.

¹ l. 9. ff. de Carbon. edict. l. 27. ff. qui test. fac. poss. ² Bar. in proœm. ff. in princ.

³ lib. 1. cap. de ambiguo, seu amphibologia.

⁴ in lib. de divisionib.

⁵ in l. 2 & ibi Bar.

ff. de verb. oblig. in l. 39. ff. de pact.

⁶ Conf. 84. ad fin.

⁷ lib. de division.

⁸ lib. 7.

cap. eod.

⁹ in d. l. 1. ff. de verb. oblig.

¹⁰ in dictionario in verb. punitus.

Porta patens esto, nulli, claudaris honesto.

Nam unum habet sensum, si copula ponatur ante verbum, nulli, alium, si post ponatur; & cum *Robertus* factus *Abbas* copulam postposuisset, amisit Abbatiam, unde emanavit carmen.

Uno pro puncto caruit Robertus Asello.

Pronunciatione etiam ambiguitas provenit ex dubio syllabarum sono, cum quid corripitur, vel produci potest, ut, os, quod correptum ossa significat, (ossum enim non est latinum) productum vero pro ore accipitur, idem est in dictione, cato, quæ aliud in nominativo, ultima syllaba correpta, significat, aliud in dativo, vel ablativo producta, ut *Quintilianus*, ¹ & *D. Augustinus* ² referunt. Ubi ergo aliqua ex supradictis evenierit ambiguitas, quid statuendum sit, docet *Ulpianus*, ³ *Numis, inquit, legatis, si non apparet, quales sint legati, ante omnia ipsius patris familias consuetudo, deinde regionis, in qua versatus est, exquirenda est: Sed & mens patris familie, & legatarii dignitas, & caritas, & necessitudo; item earum, quæ præcedunt, vel sequuntur, summa scripta sunt spectanda:* ubi nihil horum apparet, quod minimum est sequemur, ut idem *Ulpianus* monet. ⁴ *Numis, ait, indistincte legatis, receptum est, ut exiguiore legatis esse videantur, si neque ex consuetudine patris familias neque regionis, unde fuit, neque ex contextu testamenti possit apparere.* In dubio enim minus gravari hæredem, quam fieri possit, credendum est. ⁵ Idem sentit *Ulpianus*, ⁶ cum scribit, *semper in obscuris, quod minimum est, sequimur*, & id est benignius, quod in dubio sequi tenemur. ⁷ Ea quoque interpretatio, quæ actum sustinet, cæteris prævalet. ⁸ Aliquando tamen veluti favore religionis non minimum, sed quod decentius est, amplectemur, ut in exemplo a *Scævola* proposito. ⁹ *Seja* iusserat poni signum Dei ex libris centum in æde sacra, in qua non erant, nisi ærea, aut argentea dona; Quæritur utrum ex auro, vel argento, id enim magis religioni convenit, ¹⁰ unde in obscuris quod verisimilius est, spectari *Paulus* voluit, ¹¹ & *Julianus* sensum, qui aptior est rei gerendæ, retinendum esse censuit; ¹² Nulla vero certior est interpretatio, quam quæ ex ratione legis elicitur; illa enim sensum ambiguum relinquere non potest. ¹³

Si vero perspicua sint legis verba, ab eorum proprietate rece-

¹ lib. 7. cap. eod. ² de Doctrina Christiana lib. 3. c. 3. & 4. ³ in l. 50. ff. de legat. 1.
⁴ l. 75. ff. de legat. 3. ⁵ l. 34. §. 5. ff. de leg. 2. ⁶ in l. 9. ff. de Reg. jur. ⁷ l. 18. & 19.
ff. de legib. ⁸ l. 12. ff. de reb. dub. l. 80. ff. de verb. obligat. ⁹ in l. 38. §. 2. ff. de aur. &
arg. legat. ¹⁰ Bar. in d. S. ult. ¹¹ in l. 114. ff. de reg. jur. ¹² l. 67. ff. de reg. jur.
¹³ l. 7. ubi Bal. C. de revoc. donat.

dendum non erit, ¹ exceptis tribus casibus: si scripta ratio a verbi recedere suadeat, ² vel absurdum proveniret, nisi improprium sensum accipiamus, vel cum alia lex ad id impellit. ³ Addunt vulgo Doctores ob communem usum loquendi a verborum proprietate posse recedi. Sed ego nescio communem usum dicendi a propria locutione remove, cum populus nomina rebus imponat, quæ Servius ex communi usu audienda esse dicebat, ⁴ quod & *Horatius* ⁵ probat, cum ait;

*Multa renascentur, quæ jam cecidere, cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.*

Hæc sunt, quæ circa legis interpretationem occurrunt.

C A P. VII.

DE MODO CONTRARIAS LEGES CONCILIANDI. De Antinomiis: de constitutionibus correctoriis.

Aliquando Antecessor in removendis contrariis versatur. Nam etsi Justinianus nullam in jure relictam esse antinomiam sæpe scripserit, ⁶ plura tamen reperiuntur, quæ inter se pugnare videntur, nisi subtili ratione concilientur. Cavendum vero est ab ineptis solutionibus, ad quas vulgo inopes consilii recurrunt; Solent enim dicere, præter regulam præcipuum jus in eo casu statutum fuisse, quod præsumendum non est, nisi aliud decidendi specialis favor appareat, cum privilegia etiam in personis alias privilegio munitis non sint multiplicanda, ⁷ etsi *Paulus Castrensis* contrarium sentiat. ⁸ Alii vaticinantes tenerarias legum solutiones excogitant, quas nostri *divinativas* appellant, & tanquam refugium miserorum fugiendas monent, ⁹ etsi *Bartolus*, ubi aliter nodus solvi non potest, id admittat. ¹⁰ His proximi sunt, qui sensum verborum extorquent, album pro nigro exponentes, & ut scopulos evadant, ex suo capite aliquas dictiones addunt, vel maxime, vel tantum, ¹¹ aut alias similes, quod nobis non li-

¹ l. 69. §. 25. §. 1. ff. de legat. 3. ² l. 47. ff. solut. matrim. Bar. in l. 5. n. 10. C. de legib.
³ l. 26. ff. de legib. ⁴ l. 7. ff. de supell. legat. ⁵ De arte poetica. ad Pisones. ⁶ in l. 1.
§. nulla, in l. 2. §. contrarium. C. de vet. jur. enucl. §. quib. in 1. constitut. Cod. in l. 1. §. tollendis.
C. de Justinian. Cod. comp. in l. 1. §. supradictis. C. de confirm. Cod. Justin. ⁷ l. 15. §. ult.
ubi Bal. ff. de testam. milit. ⁸ in l. 1. in princ. ff. sol. matr. ⁹ gloss. in l. 24. in verb. ha-
reditaria ad medium. C. fam. hercisc. ¹⁰ in l. 115. sub. n. 27. verb. & si opponis. ff. de verb.
oblig. in l. 25. sub. n. 6. ff. de fidejussor. ¹¹ gloss. in l. 1. in verb. agemus. ff. de rer. perm. §. 1.
Instit. quib. mod. re contr. oblig.

cere etiam *Bartolus* monet. ¹ Aliud eorum vitium est, qui solvunt, hoc deciditur ex æquitate, illud ex summo jure, vel ejus rigore; perinde enim est, ac si vellent unum ab altero corrigi, quod est evitandum, ² & id sæpe *Bartolus* damnat, ³ cum enim rigor scriptæ cedat æquitati, ⁴ fateri necesse est, summi juris legem ab alia æquiore aboleri. His addendum, hanc conciliationem legem verbis, non rebus imponere, cum rigidum jus ut inane, & frustra editum esse non inficiuntur, quemadmodum & *Bartolus* animadvertit. ⁵ In eadem navi versantur, qui legem a contraria corrigi solvunt, quod raro, & temere non est affirmandum. Nam in Pandectis certum est, nullam legem corrigentem reperiri; ⁶ In Codice anteriora a posterioribus Principibus quandoque emendantur, ⁷ sed id aperte constare oportet. *Qua in re Principum historiam tenuisse multum proderit, ne eorum inscitiam incurramus, qui posteriores ab anterioribus corrigi quandoque crediderunt.*

Vertera ergo jura emendari tenebimus, ubi hoc aperte exprimitur; Justinianus enim se hoc fecisse sæpissime fatetur, ⁸ & tunc hæsitandum non erit, legum anteriorum correctionem induci. Ubi vero id aperte non exprimitur, si lex utatur verbo novam decisionem denotante, puta, statuimus, ordinamus, innovamus, decernimus, & similibus, modo antiqua illis verbis non recitetur decisio, quod raro evenit, eam novam, & correctoriam legem censendam esse. *Abbas Panormitanus* opinatur. ⁹ Si quam etiam eorum, qui post Jurisconsultos imperarunt, constitutionem ab antiquis discrepantem invenerimus, correctoriam esse existimabimus, veluti cum maternorum bonorum usumfructum tantum ad patrem, non ad filios spectare, *Constantinus* correxit, ¹⁰ certe jura vetusta ¹¹ corrigi concedemus, etsi in hoc aliqui dissentiant.

In solvendis igitur antinomiis, in primis ad Titulos, sub quibus jura sunt locata, respiciendum erit, diversas enim solutiones diversi tractatus plerunque inducunt. Deinde ratio cujusque decisionis diligenter erit perpendenda; cum enim singulæ species proprias habe-

¹ in l. 40. in princ. ff. de pact. ² l. 27. C. de testam. l. 32. C. de appellat. ³ in l. 2. §. 4. in princ. ff. de vulg. & pupill. substit. l. 11. §. 5. ff. de publican. & vectig. ⁴ l. 8. C. de judic. ubi Doctor. ⁵ in l. 2. §. 5. in ult. oppos. ff. de verb. oblig. ⁶ l. 1. §. nulla. l. 2. §. contrarium. C. de vet. jur. enucl. ⁷ l. 1. §. 1. C. de emend. Codic. Justin. ⁸ ut in l. 4. C. de lib. præ. §. 2. Inst. de legat. & sæpissime alibi. ⁹ in c. 2. in fin. X. de judiciis. ¹⁰ in l. 1. C. de son. mater. ¹¹ l. 79. ff. de acqu. vel ant. hered.

ant rationes, diversas etiam necesse est inveniant definitiones. Quid igitur diversam faciat speciem, diligenter erit animadvertendum, ut Justinianus in epistola ad Senatum faciendum monet, ¹ *Contrarium, inquit, non inveniemus, si quis subtili animo diversitatis rationes excutiat, sed aliquid est occulti inditum, quod dissonantiam solvit.* Æquivocum quoque nodum solvet, qui pluribus modis verbum intellectum, uno in loco unum, aliud in alio significare deprehendet, ut Baldus tollendæ antinomix methodum tradens ² docet. *Tribus, inquit, modis jura conciliantur, cum dicimus, aliter hic verbum accipitur, aliter ibi; aliud hic, aliud ibi, diversa existente ratione significat; vel simpliciter hic intelligitur, ibi secundum quid.* Dispar etiam causa plerunque jura conciliat veluti tutelæ filii consentiens pater non obligatur. ³ Aliud vero est, si voluntate ejus fiat decurio, ⁴ id enim publicæ utilitatis causa est introductum. ⁵ Ex unius denique legis declaratione aliarum perplexas dissolvetur, cum jura juribus soleant dilucidari. ⁶ Nunc ad quæstiones tractandas est veniendum.

C A P. VIII.

DE MODO TRACTANDARUM QUÆSTIONUM: de tenore argumentorum, antiquiora junioribus præmittenda.

Quæstionem aliquam tractantes hunc ordinem servare debent. *Primo* opinionis, quam confutare intendunt, argumenta recitabunt, *mox* suam fundabunt sententiam, *postremo* objecta diluent. Hanc methodum ipsi legumlatores servant, ⁷ & nostri interpretes sequuntur. ⁸ Sic enim tanquam instructis utrinque aciebus, hostibus se opponere professor videbitur, & eorum inclinatam aciem fundere, & astantes quasi conflicti spectatores omnia dilucidius intuebuntur. Qui vero hunc ordinem perturbant, velut agminibus incompósitos pugnantes, dum plura tumultuarie commiscunt, audientes confundunt. Curandum inprimis, ne *inania*, sed *validiora* fundamenta deducantur, sicut enim infirmus in aciem prodiens ridetur, sic debilia fundamenta despiciuntur. Neque enim tyronum multitudine, sed flore militum est pugnandum; ita eveniet, ut quæstiones, quas ab aliquibus in triduum productas scio, & celerius, & clarius expediantur.

¹ d. l. 2. §. *contrarium*. C. de vet. jur. enocl.

³ l. 46. ff. de admin. tut.

⁴ l. 2. ff. ad municip.

⁷ l. 7. ff. de supell. legat. §. 2. Inst. de empt. & vend.

in 6. *Transf.* in 6. *nota* de rest. spoliat.

² in procem. ff. in princ. in 2. lectu. n. 8.

⁵ Aret. conf. 50.

⁶ l. 26. ff. de legib.

⁸ Porri, in §. 11. Inst. de rer. divis. Imol.

Idem in texendis tractatibus servandus est ordo, quem in præfationibus supra ostendimus, ubique vero curandum erit, ut antiquiora semper præmittantur. Rerum enim ordo postulat, ut a primis exordiamur, ut *Justinianus*, ¹ & *Rhetores* ² præcipiunt. Sed & consulentibus in responsis, quæ sunt edituri, idem servandum erit. ³

C A P. IX.

DE PRONUNCIATIONE DOCENTIS.

EMendata elocutione semper dicere debet professor, placida, & sedata voce incipere, ⁴ leni cum proponit, volubili, & concita cum differit, sedata cum definit, ac decernit, ut auditores in subfelliis scriptitando explicatas sententias notis possint excipere, quod *Petrum Pomponatium* fecisse *Jovius* in elogiis refert. ⁵ *Ossium* vero instar, inquit *Fabius*, rerum habet inventio, Nervos ordo imitatur, elocutio Carnem, cutemque & colorem præ se fert, Spiritus vice fungitur memoria, quæ omnia, quasi motus quidam vitalis, suscitatur, erigit, movetque pronuntiatio. Cum de docentis partibus dixerimus, locus postulat, ut de discente, & ejus officio aliqua subjiciamus.

C A P. X.

DE OFFICIO DISCENTIUM: de lectione librorum, & auscultatione Doctorum.

DUobus uti magistris studiosum convenit, vivis, & mutis. Libros appellavit *Gellius* ⁶ mutos magistros, quibus erudimur, & ut apud Platonem Socrates ait, Nobiscum quidem loquuntur, sed dubitantibus commode non respondent. Ac sicut mutorum est nutibus, signisque loqui, ita librorum notis, & significantibus figuris fabulari. Sic legem mutum magistratum *Cicero* appellat. ⁷ E diverso magistratus lex loquens, & viva vox juris civilis a *Martiano* vocatur; ⁸ Eodem modo *Plutarchus* poesim, picturam loquentem, & picturam mutam poesim nominavit. ⁹ Cum itaque his duobus magistris discentem uti oporteat, primo pauca de vivo, idest, præceptore, mox de mortuo dicemus.

In primis præceptorem optimis moribus præditum, pariterque

¹ In §. II. *Inst. de rer. divis.* ² *Quintilianus* l. 9. c. de compositione. ³ *Porti.* in §. II. §. 13. *Inst. de rer. divis.* *Imol.* in d. c. litteras in 6. noct. de rest. spol. ⁴ *Placido* sic pectore capis in lib. *Aeneid.* *Virgilius.* ⁵ in *Petro Pomponatio*. 61. ⁶ lib. 14. cap. 2. ⁷ lib. 3. de legibus. ⁸ in l. 8. ff. de just. & jur. ⁹ in lib. de audienda Poetica.

eruditum, quem imitetur, amet, & miretur, studiosus eligere debet; Nam cum disciplina in discipulos vitia transeunt, quemadmodum de Alexandro Magno, & aliis prædicatur. Deinde cum sinistram de præceptore opinionem juvenis concepit, eum minus amat, & negligentius audit. Illum etiam auscultasse proderit, qui cum venustate pronunciat; incomposita enim recitatio audientes lædit, & plerunque velut morbus contagiosus ipsis inhæret. Eligendi igitur sunt hi, quibus similes fieri juvenes velint, & ita eligendi, ut sint diligendi, arctamque cum illis necessitudinem contrahant, eos frequentius adeant, percunctentur, respondentes audiant; Multum enim viva præceptoris vox mutæ lectioni præstat, quod quæ a dicente percipiuntur, altius animo insident, hærent tenacius. Unde D. Hieronymus ¹ *Habet, inquit, nescio quid latentis energiae viva vox, & in aures discipuli de doctoris ore transfusa fortius sonat.* Nunc ad domesticam lectionem est transeundum.

C A P. XI.

De privata applicatione: de methodo studendi. Commendantur Theophili institutiones: de glossis Accursii. De lectione glossatorum: de annotandis.

NEmini prodest docentes audivisse, nisi domestico studio doctrina ex libris hauriatur. Id tamen cum delectu, & magno judicio est agendum. Nam librorum multitudine se onerantes, operam, & oleum perdunt, ac nihil proficiunt. Qui igitur rudes ad legum studia accedunt, primum universas *juris Institutiones*, solo adhibito *Theophilo* interprete, percurrant. Mox cum velut legum crassitie deposita, earum degustaverit primordia, illas iterum cum solis *Accursii* glossis examinet. Tum quæ in his citantur, & inspicienda, & percipienda erunt jura, & ad propositam speciem inducenda, in quo magnum ingenii acumen vulgo versari putant. ² Interea in *juris Titulorum cognitionem* studium adhibebit. Sic enim non mediocrem legum notitiam nanciscetur. Cum vero ad ordinarias lectiones se transfert, primo anno velim solis *Bartolo, Jafone, & Decio* interpretibus sit contentus; Postea *Paulum Castrensem, Ripam*, ac demum *Alexandrum* adhibebit. His interpretibus, opto, studia absolvat. Interea aliqua-diei hora, præsertim cum publicæ cessant lectiones, *totum juris corpus* le-

¹ In prologo ad *Biblia. seu epist.* 103. ad *Paulinum presbyterum.*
² *exsus. tutor.*

² l. 9. §. 5. ff. de

gat, ac memoranda in librum ordine alphabetico compositum transferat. Quas vero auditurus est lectiones, semper prævideat, & articulum a præceptore tractandum examinet. Jura utrinque adducta ante perpendat, & veriore opinionem elicere conetur. Hoc autem ubique observabit, ut prius legat antiquiores, vel glossam, vel Bartolum, mox ad alios juniores accedat. Qui vero auditores tantum sunt, non etiam lectores, parum proficiunt. ¹ Quinque ad hæc sibi alios libros paret ordine alphabeti compositos, in quorum *uno* quæ ad contractus spectant, annotabit, in *alio* res ultimarum voluntatum, in *tertio* eriminum, *quartus* regulas juris cum limitationibus continebit, *quintus* verborum, seu dictionum vim habebit, de quorum intellectu sæpius disputatur.

Ad retinenda vero memoria, quæ quis didicerit, studiorum frequentia plurimum, proderit, ut *Baldus* dicebat. Quæ enim sæpius leguntur, necesse est animo inhæreant. Proderit & quæ quis notanda invenerit, quotidie repetere.

Præ cæteris vero omnibus privatas Academias studiosi instituant, in quibus invicem legentes, & argumentis pugnantes, non modo ad loquendum linguam exercebunt, sed ingenium acuent, memoriam confirmabunt, & dum per æmulationem diligentius student doctiores evadunt.

Hic doctoribus indulta privilegia essent referenda, quæ cum ab *Alexandro*, *Jasone*, & *Ripa* tractentur, ² & diffusissime a *Bartholomeo Bolognino*, ³ & *Saliceto* ⁴ recitentur, ne aliorum scripta describam, omittenda esse duxi. *Baldus* omni loco, & tempore Doctores felices esse affirmat; ⁵ Quod an verum sit, ipse viderit. Idem alibi refert, summum Pontificem, simul atque creatus est Papa, statim juris utriusque Doctorem effici; ⁶ *est enim*, ait, *in ipso dignitatum culmine*. ⁷

C A P. XII.

DE VESTIBUS ET HABITU DOCTORUM: de eorum talaribus: origo a Sacerdotibus Gothorum: de pellibus humerorum: de rotundis pileis cocinei coloris: de lato cingulo: de convenientia habitus doctoralis cum sacerdotali: de aureo annulo.

¹ *Alciat. lib. 6. parerg. cap. 8.*

² *in l. 15. ff. de vulgar. & pupill. substit.*

³ *in Auth.*

Habita. C. ne filius pro patre.

⁴ *in l. 4. C. de sacrosanct. eccles.*

⁵ *in §. itaque n. 9. in*

proæmio Digest.

⁶ *in C. Monaster. in fin. X. de confess.*

⁷ *c. 44. §. sed & principes*

X. de elect. & el. pot.

UT graviores incederent Doctores, *talariibus* eos vestibus indui placuit; cum enim duplex sit ornatus, primus interior, qui virtutes, bonosque mores continet, alter exterior, qui in habitu, & incessu, cique ac potus temperantia consistit, ¹ his omnibus a cæteris legum periti erant distinguendi. Longis itaque latioribusque & manicatis stolis primo sunt induti, cucullasque variis pellibus suffultas, & in humeros pectusque demissas gestaverunt; Unde anno MCCCCXVIII. Martino V. Pontifici Max. Mediolanum venienti Collegium Jurisconsultorum & Physicorum cum cucullis variis pellibus intus confutis, & humeralibus item variis ornatum obviam ivisse, *Corius* scribit. ²

Fuit hic habitus *Sacerdotum Gothorum*, mox Longobardorum, quemadmodum & hodie in vetustissimis picturis, ac marmoribus quibusdam cernitur. Hujus rei certum est etiam argumentum, quod *D. Benedictus* suos Monachos habitu sacerdotum sui temporis, quo Italia potiebantur Gothi, jubet indui. Hæ autem sunt vestes talares cum cuculla. His similes tunicas Pœni gestasse videntur. Apud *Plautum* enim Milphio ita de Pœno adveniente loquitur. ³

Novistin, tu illum tunicatum hominem qui fies?

Rurfus eum ob latas manicas avem his verbis appellat. ⁴

Sed quenam illece avis est, quæ huc cum tunicis advenit.

Hæc ille. Eas ut probrofas Catilinæ objicit *Cicero*. ⁵ Quos, inquit, pexo capillo nitidos, aut imberbes, aut bene barbatos videris manicatis, & *talariibus tunicis*, velis amictos, non togis. Hactenus *Cicero*. De Tunicis Romanorum ita *Gellius*. ⁶ *Tunicis*, inquit, uti virum prolixis ultra brachia, & usque in primores manus, ac prope in digitos Romæ atque omni in Latio indecorum fuit; eas tunicas græco vocabulo nostri *χιεῖδα-τρον* appellaverunt, fæminisque solis vestem longe, lateque diffusam in decorem existimaverunt, ad ulnas, cruraque adversus oculos protegenda. Viri autem Romani primo quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt, postea substrictas, & breves tunicas circa humeros desinentes habuerunt, quod genus Græci dicunt *ἐξωμδαο*. Hac antiquitate indutus P. Africanus Pauli filius vir omnibus bonis artibus, atque omni virtute præditus P. Sul-Gallo homini delicato inter pleraque alia, quæ objectabat, id quoque probro dedit, quod tunicis uteretur, manus totas operientibus. Et ejus verba subicit. Hujusmodi habitu & Macedones utebantur; cum enim apud

¹ gloss. in c. 1. distinct. 40.

² in 4. part. c. Hist.

³ in *Panulo*. scen. Quis pultat.

⁴ in eod. scen. Ajo tu dixi.

⁵ in orat. 2. in l. Catilinam ad Quirites.

⁶ lib. 7.

cap. 12.

Plautum fingendus esset aliquis, qui ex Macedonia venisse videretur, ait. ¹

Manuleatam tunicam habere hominem addecer.

Postmodum hæc vestis, ut gravis, est recepta, quæ etiam Sacerdotibus visa est convenire, ² & hunc habitum Doctores & ipsi tanquam justitiæ ³ Sacerdotes sumpserunt, postea detracta cuculla *humeros pel- libus* circumdederunt, ac *rotundos pileos Coccinei coloris* capiti imposuerunt, ac longas vestes ejusdem coloris gestabant, quas ego annis ab hinc ferme 70. senes indutos me vidisse memini. Ubi vero ob amissos propinquos luctum indicare volebant, *Lanthinis* induebantur. Est aut Coccum Fullonius frutex grana continens quibus pulcherrimo colore lanæ, & serica hodie, omisso purpuræ usu, inficiuntur: in Bætica, quæ ob id grani genus Granata dicitur, & Germania nascitur, id esse, quod Anthillum *Plinius* nominat, ⁴ *Raphael Volaterranus* ⁵ putat.

Has floridas vestes hieme lato cingulo ex serico tonsis villis contexto aurea fibula supra lumbos constringebant; Demum omiſſis coloribus, *pullas vestes* sumpserunt, ac *pileos quadratos, cruceque signatos* more sacerdotum gestarunt, sine quibus eos in publicum prodire non decet, ⁶ *Cidarim* quadrangulari forma pileum vocabant, quem Mithridatem Ponti Regem gestasse *Plutarchus* ⁷ memorat. Eodem cum cærulea fascia albo distincta Armeniæ, & Persarum, Lydorumque Reges usos fuisse *Dion. & Halicarnaseus*, ⁸ & Alexander ab Alexandro ⁹ scribunt. Hique pro insignibus Doctoribus tanquam justitiæ Sacerdotibus, tradebantur, sed & hos, me puero, in Italia gestare desierunt, & omiſſa manicarum latitudine, *strictis* brachia cinxerunt, & hodie his abjectis, plerique *palliis* utuntur, & cum vestibus gravitatem, utinam, & non doctrinam deposuerunt.

Aureus quoque *annulus* Doctorum insigne fuit, qui olim Equites a plebe, ¹⁰ postea Ingenuos a Libertinis distinxit. ¹¹ Significatur autem hoc signo, Doctores a plebe separari, unde *Nobilissimi* appellantur, ¹² quemadmodum & *Ulpianum* Jurisconsultum *Herennius, Modestinus* no-

¹ In *Pseudolo. scæ. Dulcia, atque amara.* ² c. non liceat. 32. dist. 21. c. *Episcopi.* 3. *caus.* 21. *quæst.* 4. c. *Clerici.* 15. X. de vit. & honest. *Cleric.* ³ l. 1. §. 1. ff. de just. & jur. ⁴ lib. 21. cap. 29. ⁵ *Philolog. lib.* 26. ⁶ c. *Episcopi.* 3. *caus.* 21. qu. 4. ⁷ in *Pompejo.* ⁸ l. 3. *Antiq. Rom.* ⁹ lib. *Genialium dier. p. cap.* 28. ¹⁰ *Plin. l.* 33. c. 1. ¹¹ l. 1. ff. de jur. aur. annul. Auth. sed hodie, de jur. aur. annul. seu *Novell.* 78. c. 1. ¹² in l. 7. C. de postul. *Tiraq. de nobil. cap.* 5. n. 3.

bilem, & nobilissimum appellat; ¹ Unde *Sparianus*; ² *Didio*, inquit, *Juliano*, qui post *Pertinacem* imperium adeptus est, proavus fuit *Salvius Julianus* bis *Cos. præfectus Urbi*, & *Jurisconsultus*, quod magis eum nobilem fecit. Alii volunt *Doctoribus* dari annulos, quibus signandi responsa auctoritas dari significatur. *Doctor togatus*, ornatusque cum suis insignibus incedere debet, ut ejus dignitas appareat, ³ Unde glossa juris *Pontificii* eos reprehendit, qui *Doctorum* vestibus induuntur, aut eorum utuntur insignibus, ⁴ falsi enim possunt puniri. ⁵

DE ILLUSTRIBUS JURIS CÆSARII INTERPRETIBUS.

C A P. XIII

IRNERIUS. Quando doctrina juris romani Romæ coeperit initium studii juris romani restituti; de inventione *Pandectarum* & *Codicum*. *PEPO* primus jus justinianum docuit. *Vita Irnerii*: autoritas *Pandectarum* *Pisanarum*. Prima in jus scholia. De *Authenticis* & errore *Irnerii* circa illas. De *Novellarum* versionibus: de origine *Authenticarum*. Distinctio inter lectiones ordinarias & extraordinarias: de *Bidellis*. Historia methodi antiquarum lectionum: de instrumentorum formulis: de *Academia Banonienfi*.

EXpulsis a *Narfete* *Justiniani* Duce Italia *Gothis*, jus nostrum civile Romæ interpretari coeptum ⁶ non diu doceri potuit. Cum enim paulo post *Longobardi* Italiam invasissent, & *Exarchi* satis hostium armis fatigati, atque adeo insita negligentia bonas artes minus curarent, brevi prope totum interiit. Ejectis vero rursus *Barbaris*, cum primum Italix gentes respirare potuerunt, paulatim *Liberales* disciplinas excoluerunt, ac primo *Ravennæ*, deinde *Bononiæ*, aliisque in civitatibus artium studia institui coeperunt.

Sed nondum *Pandectis*, aut *Justiniani Codice* usquam apparentibus, nulla legum Romanorum cognitio habebatur. Forte autem evenit circiter An. humanæ salutis M. CXXVIII. ut *Ravennæ*, ubi *Honorius*, *Valentinianus*que & post eos *Gothorum Reges*, *Exarchique* orientalium Principum sedes posuerant, in vetusta bibliotheca *Pandectæ* reperirentur, quas *Lotharius II. Cæsar* sibi oblatas pro legitimo *Justiniani* partu agnovit, & publice explicari jussit. Id opus, *Ravennati gymnasio*

¹ In l. 2. in fin. & in l. 4. in fine. ff. de excus. tutor. ² in *Didio Juliano*. ³ gloss. in c. Ut apostolica. 6. in verb. dignitatem. de privil. in 6. ⁴ gloss. in d. c. ut apostolica. in 6. ⁵ l. 27. ff. ad L. Corn. de falsis. ⁶ §. hæc autem. in proëm. Digest.

tum intermisso, *Bononiam* ubi magis disciplinæ florebant, delatum legi cœpit. Primus eam provinciam aggressus *PEPO* discantibus parum gratus extitit. Posthunc *IRNERIUS*, quem aliqui corrupte *Guarnerium* appellant, ut quidam volunt, *Mediolanensis*, vel ut alii *Germanus*, & artium interpretes, ¹ legibus prius domi diligenter perlectis, eas postea tanta felicitate exposuit, ut clarissima nominis fama comparata, *Lucerna juris*, quod primus illustrasse visus est, fuerit appellatus.

Alii *Justiniani* tantum *Codicem* *Ravennæ* inventum fuisse autumant. *Pandectas* vero *Amalphi*, quæ urbs est *Campaniæ*, ubi supra hominum memoriam diu conservatæ fuerant, repertas ex vetustis *Annalibus* referunt, ac *Pisanis*, qui pro *Innocentio II.* & *Lothario* item *II.* adversus *Normanum Rogerium*, exornata classè, strenue pugnaverant, pro navatæ operæ munere fuisse donatas. Exinde *Pisanæ Pandectæ* sunt appellatæ, & quod omnes, quæ in usu habentur, ex illis descriptæ fuisse credantur. *Pandectæ Pisanæ* pro *Archetypo* diu sunt habitæ, ² & solæ, ubi orta erat scripturæ controversia, consuli consueverant. ³ Id monumentum *Pisis* per multos annos est conservatum, donec per *GINUM CAPONIUM* ea urbe in *Florentinorum* potestatem redacta, postea *Florentiam* delatum fuit, a quo tempore *Pandectæ Florentinæ* vocari cœperunt.

Cæterum *Irnerius*, ut non solum audientibus, sed etiam posteris prodesset, mira brevitate, & ingenii acumine in legum opus *primus scholia* edidit, quæ glossas, hoc est, interpretationes vocavit, sed qui rectius sentiunt, voces obscuras, & minus usitatas, non autem ipsam expositionem glossas dici autumant. ⁴ *Aristoteles* in *Poetica* ⁵ peregrinum idioma glossam vocat. *Irnerii* glossæ, & quæ post eum ab aliis additæ sunt, ab *Accursio* confusæ pristinum nitorem retinere, aut dignosci non potuere. ⁶ In uno tamen *Irnerius* non parum erravisse visus est, quod ex duabus Græcarum *Novellarum* versionibus aliam elegantio rem velut adulterinam rejecit, & eam, quæ minus *Latina*, & corrupta erat, recepit, quam etiam *Authenticam* velut omni fide dignam ad alterius senioris differentiam vocavit, ⁷ & quod exitiale

¹ *Odofr. in l. ult. col. ult. C. de in integr. rest. in l. 6. ff. de just. & jur.* ² *Abb. in c. quamvis. 25. n. 9. ver. & quod supra dixi. X. de sent. & re judic. Ant. Augusti. l. 1. emendat. c. 1.*
³ *Bar. in l. 7. §. ult. ff. de distr. pign. l. 61. ff. de pact. l. 3. C. de cond. ob causam.* ⁴ *Quintilianus lib. 1. cap. 1.* ⁵ *cap. 21.* ⁶ *Odofr. in l. 6. ff. de just. & jur. & in Auth. qui res jam. n. 4. C. de Sacrosf. Ecclesf.* ⁷ *Holland. in epistol. ante Novell.*

Jurium studiis damnum attulit, posterius ejus errorem secuti versionem illam jam authenticam factam pro germana tenuerunt. Errandi causam Irnerio viro alioqui prudentissimo *Justiniani* Constitutio ¹ præbuit, qua leges in diversum idioma nisi, *κατὰ πῶδα*, idest ad verbum verti prohibentur.

Quæ igitur authentica nunc est interpretatio velut ad verborum seriem facta comprobata, alia vero, quæ sensum potius quam verba sequitur, damnata fuit. Hæc in perpetuum exilium acta nusquam hodie apparet, illa autem longe (ut creditur) deterior sola pro legitima agnoscitur, & in usu habetur. Nostri librum *Authenticorum* & *Novellis* differre falso opinantur, & quod eas corrigat, & probabiliora contineat, authenticum dictum fuisse putant. ² Cæterum non negligendum opus aggressus est Irnerius, qui, ut laborem studiosorum sublevaret, & ab ea lectione, quæ sæpius stomachum movebat, homines forenses liberaret, authenticas interpretationes angustis verbis coarctatas apposite Codici inseruit. ³ Eo beneficio effectum est, ut raro, & non nisi in ambiguis quæstionibus, Novellarum librum consulere cogamur, quod aliqua ex Archetypo quandoque reliquisse, vel immutasse dicatur. ⁴ Nonnulli Novellas constitutiones fero ab Irnerio lectas fuisse tradunt, cui quondam in judicio oranti oppositum est, quod contra novellam legem diceret, & ille eam a Græco Monacho, & non a Justiniano conditam fuisse jocatus perlepidè adversarium elusit; solum autem ex juribus, quod *Digestum* vetus vocatur, & Codicem, aliis relictis, publice est interpretatus, quem & cæteri eo tempore ordinem sunt secuti. Alias vero legum partes, quas *Infortiatum*, & *Digestum novum* appellant, stipe sibi ab Auditoribus collata domi professores exponebant. ⁵ Quare illæ ordinariæ dictæ sunt lectiones, quæ ex professio tradebantur, hæc extraordinariæ, quæ privatim mercedem solventibus explicabantur, ⁶ ea pecunia, quia ab audientibus colligebatur, *collecta* nominabatur, ⁷ quæ in eos, qui *Bidelli* vocantur, nunc translata fuit.

Cum ergo Irnerius *Infortiatum* non sit interpretatus, & ab eo

¹ In l. 11. §. hoc autem C. de vet. jur. enucl. ² Albericus C. de emend. Cod. dom. Just. in fin. Cap. in Auth. sed novo jure. sub n. 15. de serv. fugit. ³ gloss. in Auth. quas actiones C. de Sacrosanct. Eccl. Aret. in l. 8. §. 1. vers. sed quarit. ff. qui test. fac. poss. & alii plures. Odofr. in l. 1. C. de emend. od. Do. Justin. ⁴ Zusi. lib. 1. singula. respon. c. 7. sub. num. 6. Corne. Conf. 4. in 4. ⁵ Odofr. in l. ult. in fin. ff. de divor. ⁶ in procem. ff. in princ. n. 11. ⁷ Alber. in l. 4. ff. de officio assessor.

alibi tactæ quæstiones ibi referantur, dubitatur a nostris, an illud volumen habuerit. ¹ Posterioribus vero temporibus vespertinis horis hæ quoque lectiones publico stipendio enarratæ sunt; Unde factum est, ut non modo ipsæ ordinariæ, sed pluribus in locis utiliores, ac præstantiores habeantur, cum eruditissimi quique amplissimis stipendiis ad eas potissimum enodandas conduci consueverint. Hic non omittendus est primorum illorum interpretum usus, qui quotannis integrum volumen vel Codicem, vel quod Digestum vetus nuncupatur, explicare solebant, & cum ad ejus finem pervenissent, prævio professore, auditores ad sacra in honorem Spiritus Sancti celebranda pie proficiscebantur. ² Nec semel in die, sed bis, mane, & vespere ferme per binas horas profitebantur. ³ Ab initioque mensis Octobris exorsi usque ad medium Augustum, vel etiam Septembrem lectiones continuabant, quod & superioribus annis paucis, brevibusque interpositis feriis observabatur, ut ex vetustis Patavinæ Academiæ constitutionibus, ex ipsis etiam Interpretum scriptis deprehenditur. ⁴ Quare improbanda est hujus seculi mollities, quo vix toto anno centum lectiones per horæ spacium audiuntur, & pluribus, longisque interpositis vacationibus, paucae admodum leges potius attinguntur quam perficiuntur.

Sed ut ad Irnerium redeamus, cum ipse totum jus singulis annis solus explicare non posset, aliis, quorum infra mentionem faciemus, ea provincia est demandata; Unde variis diversas legum partes interpretantibus, quisque quam volebat Pandectarum, vel Codicis partem eodem anno audire poterat. Alternis enim annis quivis professor vel Digestum vetus, vel Codicem exponebat. Reliqua vero extra ordinem discentibus tradebantur. Et sicut hodie primum docere volentibus Institutionum lectio traditur, tunc ab extraordinaria, & forte difficiliori incipiebant, quam per multos dies prosequerantur, donec doctiores facti aliis jurium explicandorum partibus digni interpretes visi fuissent. Non pauciores itaque quatuor, aut quinque professoribus in quaque Academia jus explicare consueverant, idque tandiu est observatum, donec bini ejusdem lectionis Interpretes, ut infra dicemus, constituti fuere.

Instrumentorum etiam omnium formulam Irnerius composuit,

¹ *Gloss. in R. ff. sol. matr.* ² *Odofr. in d. l. ult. in fin. ff. de divort.* ³ *Bar. in l. 3. ante num. 13. C. de edendo.* ⁴ *Jas. in l. 3. §. 3. ff. ad Scutum Trebell. & in l. ult. ff. de lib. & posth. & ad l. ult. in fin. C. de inoffic. testam. & in l. 17. ad fin. ff. de transact.*

quæ *Formularium* vocabatur. ¹ Hic liber non paucis adjectis ab aliis locupletatus eorum nomine circumfertur. In dialectica versatus in rebus quoque naturalibus Irnerius doctus est habitus. ² Morte occubuit circiter An. humanæ salutis M. CXC. Humatus est Bononiæ, quam prius Hortum, mox Thessabonicam, deinde Bononiam vocatam esse plures referunt, ³ cujus rei nulla, quod sciam, apud probatos historiographos fit mentio. Hæc Academia hoc tempore celebris facta, postea magni nominis fuit, cui *Gregorius* 1x. P. M. *Decretales*, *Bonifacius* viii. *sextum librum*, *Joannes* xxiii. *Clementinas* inscripserunt. Clemens v. in Synodo Viennensi statuit, ibi Hebraicam, Arabicam, Chaldeamque linguas doceri, ⁴ pluraque Lotharius Cæsar eidem privilegia dedisse fertur, ⁵ quod verius esse potest, quam quod de Theodosio juniore scribitur. ⁶

C A P. XIV.

II. MARTINUS. Sectarum ab eo origo: de juribus imperii pronunciat jubente Imperatore Friderico, *Obertus ab Horto & Gerardus Cacapisti*. De pace Constantiæ. Martini controversia cum Bulgaro. Origio Auth. *sacramenta* puber C. si adversi. vendit. III. OTTO PAPIENSIS.

II. MARTINUS ex nobili Gofia familia Bononiensi per factiones Gibellinorum patria expulsa ortus, ⁷ Cremonæ natus esse dicitur, ut *Raphael Volaterranus* ⁸ scribit, qui Bosianum, ut ipse appellat, diversum a Martino interpretem putat, cum id ejus familiæ nomen fuerit. Martinus ab Irnerio eruditus in explicando jure civili post præceptorem maxime claruit. In defendendis tamen opinionibus suis nimis pertinax habitus, ex suo capite sæpe adversus jura quandam æquitatem sibi fingere conatus est; Unde prolatis contra ea, quæ respondebat, ab æmulis libris, non semel rubore suffusus esse dicitur. ⁹ Cæterum ingenii præstantia, & doctrina fretus cum non facile posset a sententia dimoveri, exemplo *Anustii Labeonis Juriscons.* ¹⁰ primus inter illius temporis Interpretes diversis sectis causam præbuit. Hunc enim *Placentinus*, & *Albericus a Porta* Ravennate ut plu-

¹ Gloss. in l. 2. §. sane 2. in verb. petitione. C. de Sacrosanct. Eccles. Odofr. in Auth. qui res. ante num. 4. C. de Sacros. Eccl. ² Odofr. in l. ult. C. de integr. rest. minor. ³ Archid. in c. convenior 21. caus. 23. q. 8. Imo. & Felin. in c. jurgant. 2. X. de sent. & re judic. ⁴ Clem. 1. de magistr. ⁵ Bar in proem. ff. §. hæc autem, ad fin. ⁶ gloss. in Clem. 1. de magistr. in verb. Bononiensi. Bal. in Auth. habita. C. ne filius pro patr. ⁷ Cin. in l. 1. §. 5. in fin. C. de rei uxor. actio. ⁸ lib. 21. Anthropolog. ⁹ Odofr. in l. 4. §. 5. de bis, qui notant. infam. ¹⁰ l. 2. §. 47. ff. de orig. jur.

rimum sunt secuti, qui omnes ab auctore *Gofiani* sunt appellati. ¹ Adversarios vero insignes habuit *Bulgarum*, *Joannem Azonem*, & postremo cum aliis *Accursium*; sed invitis æmulis tantam sibi nominis famam comparavit, ut ei *Fridericus Ænobarbus* Cæsar velut peritissimo jura imperii declaranda committere non dubitaverit.

Cum enim anno M. CLVIII. sibi in Italiam venienti Dertonenses, Cremonensesque portas occlusissent, Roncaleam omnibus Italiæ Principibus, ac cujusque Urbis Coss. concilium indixit. Eo cum pluribus aliis quatuor celebriores legum peritos *Martinum Gofiam*, *Bulgarum*, *Jacobum*, atque *Ugolinum a Porta Ravennate*, qui tunc Bononiæ jus civile profitebantur, convenire jussit, ac ut cæteris eruditiores interrogavit, *an rerum omnium dominium Cæsar haberet, quæ ejus indulgentia velut precario jure a possessoribus tenerentur*; Cum id *Martinus* affirmasset, negasset *Bulgarus*, ² nutassentque cæteri; Tum *Fridericus quodnam in Longobardorum civitates jus haberet*, maturius eos definire præcepit. Illi tantum negotium sibi non sine magna invidia comitti animadvertentes ex singulis Longobardiæ civitatibus unos sibi ad judicandum collegas dari impetrarunt. Itaque viginti octo ex omnibus urbibus electi Jurisconsulti cum quatuor eximiis professoribus ultra Padum in templum, quod S. Petri Contrebiæ vocabatur, convenerunt, inter eos *Obertus ab Horto* feudorum auctor celeberrimus, & *Gerardus Cacapisti* & ipse in feudis clarus ambo Mediolanenses fuisse creduntur. Re diu inter se tractata, tandem omnia Romani imperii jura definierunt, quæ ad *Fridericum* delati singuli civitatum legati se observaturos promiserunt, ut quibusdam in annalibus scriptum reperitur. Sed *Odofredus* id, ejecto ex Italia *Friderico*, factum fuisse memorat; ³ ipse vero Italiam invasurus in primis a Bononiensibus, ut suæ fidei se committerent, postulavit, quod *Martini*, *Bulgari*, *Jacobi*, & *Ugolini* opera facile obtinuit. Sed cum durius se gereret, Longobardis non amplius sex mensibus imperavit. Demum conciliari illis cupiens per nuntios rogavit, ut legatis ad se Constantiam missis pacem inire vellent; Id actum est, ac fere LX. ab omnibus civitatibus missi legati ad Cæsarem iverunt. Cum eo de omnibus convenit, præterquam de jure, quod summum in populos habere volebat; Unde orto dissidio in magna contentione res fuit, jamque

¹ Gloss. in l. 3. in princ. ff. uti possid. & in d. l. 1. §. 5. . de rei axor. act. ² gloss. & *Odofr.*
in l. 3. C. de quadr. præscript. ³ in l. 14. ff. de jurisdic.

omnes remeabant, quum Fridericus Rectoribus Civitatum, quæ sibi foedere junctæ erant, definiendæ controversiæ jus dedit. Illi a singulis Civitatibus Cæsari, a quo *audende monete* facultatem obtinuerant, *quaternas argenti marcas pendendas esse statuerunt, quæ summa xxxii.* uncias ac circiter aureos xxx. continet. *In causis xv. libras ejus monete excedentibus ad Cæsarem appellari, ejus vexilla in conspicuo cujusque civitatis loco explicari, xxvi. illius monete denarios a singulis familiis eidem solvi, & venienti in Italiam alam equitum, manumque peditum a quibusque populis mitti, ¹ pro quibus audende pecuniæ jus habuerunt.* Ea est, quæ *Constantiæ pax* vocatur.

At *Martinus* apud Cæsarem, quem ambitiosus colebat, ² magno in honore semper extitit, ac de multis ad leges Rom. pertinentibus, cum eo familiariter collocutus, ³ etiam nonnullas opiniones, quarum auctor extiterat, Imperatoris auctoritate comprobari obtinuit. Inter alias illa celebris fuit, de qua semel adversus *Bulgarum* contendit, *inanes contractus addito juramento jure confirmari*, de quo cum uterque apud Cæsarem disputasset, ille Martini sententiam lege data recepit. ⁴ Ejus opiniones etsi quandoque juri consonas *Accursius* sive invidia, sive ex odio ante concepto, ut qui ejus æmulo Azoni impensius studebat, non sine stomacho sæpe rejicit, & ejus sectatores per contemptum *Gosianos* vocitat. ⁵ Unde alii audaciores facti ipsum nihil sani, aut veri unquam protulisse dicere non verentur. ⁶ Demum diu concepti odii furorem evitare non potuisse fertur; Cum enim in publico certamine *Azonem* convicisse visus esset, ab irato æmulo clavibus, quibus auditoria claudi consueverant, occisus esse dicitur; ⁷ Id tamen potius obscura fama, quam certo auctore est pervulgatum. Cum Cæsariani nominis studiosus *Martinus* fuisset, agnatos *Gibellinæ* factionis Principes fecit, qui adversa parte *Bononiæ* prævalente omnes patria postea ejecti fuere. ⁸

III. Eadem ætate *OTHOPAPIENSIS* docuisse videtur, qui & ipse non ignobiles glossas in jus nostrum edidit, ⁹ ac pro antiquo Glossatore citatur. Sed cum raro ejus mentio fiat, vix in studiosorum cognitionem pervenit. *Salicetus* vero pro *Ottone Lotharium* citat, de quo infra dicendum

¹ *Odofr. in l. 14. ff. de jurisd. & in l. 13. §. 4. ff. ad SCtum Trebell.* ² *Andr. Iserni in constitut. si dubitatio, Roll. a Vall. in conf. 46. n. 54. lib. 3.* ³ *Odofr. in l. 14. in fin. C. de judiciis.* ⁴ *Odofr. in Auth. sacramenta puberum C. si advers. vendit.* ⁵ *in d. l. 3. ff. uti possid.* ⁶ *Jas. in §. 34. Inst. de action. n. 22.* ⁷ *Alciat. lib. 9. parerg. cap. ult.* ⁸ *Cin. in d. l. 1. §. 5. C. de rei ux. act. in fin.* ⁹ *Bar. Bal. & gloss. in l. ult. §. 1. C. de bon. ac liber.*

erit. Decessit *Martinus* anno vitæ LXXVIII. sepultus Bononiæ apud ædem Minorum loco celebri.

CAP. XV.

IV. BULGARUS. Autor versionis latinæ græcarum legum in Pandectis occurrentium. Autoritas: singulares sententiæ: æmulatio cum Martino: liberi; matrimonium inconsultum.

IV. **P**atria Pisanus esse a nonnullis BULGARUS existimatur, cui errori causam corruptus *Bartoli* Codex dedit, qui pro Bandino Pisano Bulgarum citat. ¹ Ego, ut plurimos ejus ætatis Interpretes, Bononiensem fuisse existimo, qui ingenii felicitate, excoltaque doctrina supra alios sui temporis Jurisconsultos excelluit, & cum venusta etiam pronuntiatione doceret, vulgo *os aureum* est appellatus. ² In græcis quoque literis ita versatus fuisse a quibusdam creditur, ut jura græce conscripta, qualia in Pandectis non pauca habentur, in latinum verterit, ³ quorum opinioni mendosi Codices causam præbuerunt, qui pro *Berguntione* Bulgarum habent, quem græcarum literarum omnino expertem fuisse constat. Jura ergo græce conscripta *Berguntio Pisanus* Leonis Jurisconsulti avus latina fecit, ut *Odofredus* vetustissimus auctor testatur. ⁴

Cæterum eruditis *glossis in jus civile* editis Bulgarus etiam luculentum in *regulas juris* commentarium exposuit, cui notas *Placentinus* addidit; ad eam denique famæ celebritatem pervenit, ut cum aliis Professoribus ad definienda imperii jura, ut supra in Martino diximus, a *Friderico Ænobarbo* evocaretur, & ob insignem, quam ostendit, doctrinam, pro eo Bononiæ ad jus dicendum *Vicarius* creatus fuerit. ⁵ Erat ejus officium in appellationum causis, quæ summam librarum xxv. Bononiensium excedebant, judicare. In eo autem magistratu tanta æquitate jus dixit, ut ejus sententiæ de ambiguo jure prolatae in universa Italia vim legis habuerint. Inter alia præclarum hoc ejus decretum fuit, ut uxori, quam maritus in testamento bonorum dominam, & fructuariam esse voluit stantibus liberis, ex conjecta mente defuncti alimenta tantum debeantur, quod cum jure inductum non sit, in curia tamen Bulgari obtinuit, ⁶ & ubique in Italia observatur. Crassum autem imitatus est, quem mul-

¹ In l. 8. C. qui testam. fac. poss.

² Odofr. in l. 3. §. 2. ff. de minor. 25. ann.

³ gloss.

in l. penult. ff. de manu. testam. & in l. ult. ff. finium regund.

⁴ in l. 11. in fin. ff. de legib.

⁵ Salice. in Auth. Hoc locum C. si secum. nupj. mul.

⁶ gloss. in d. Auth. quod locum. Bar.

in l. 34. §. 7. n. 11. ff. de legat. 2.

ta contra jus scriptum pro bono, & æquo dixisse, *Cicero* ¹ memorat. A Friderico consultus, & familiariter cum eo versatus non pauca impetravit. ²

Denique Italiæ regnum affectanti Cæsari dedendæ Bononiæ auctor fuit, ut supra quoque scripsimus, uxorem filiam familias communibus liberis superstitibus, cum amisisset, dotem insigni probitatis exemplo focero restituit. Docuerat enim antea vir eruditissimus, *defuncta in matrimonio cum liberis filia, dotem velut peculium patris profectitium ipse esse reddendam.* *Martinus* vero Gofia æquitatis ratione subnixus eam, velut matris patrimonium, ³ posteritati acquiri tenebat, qui ex hoc facto a Bulgari Socero consultus: *Si mihi, respondit, qui contra te sentio, hic casus contigisset, jure fuisset absolvendus, sed Gener tuus, qui diversum docuit, sua se jam sententia condemnavit, & nisi ut falsus interpret a me turpiter reprehendi maluerit, petitam dotem reddere cogetur.* Ita dimissus cum Generum interpellasset Bulgarus, ne vel sordidæ avaritiæ, aut falsæ doctrinæ notari posset, ad confirmandam, quam tenuerat, opinionem, restituta pecunia, Martinum Antisophistam prudenter elusit, ⁴ magnaque cum laude conservata existimatione patrimonii, quam famæ dispendium pati maluit. Sed *Albericus* ejus discipulus etsi cum Præceptore sentiret, cum sibi idem accidisset, sententiam se mutasse dixit nec præclarum Præceptoris exemplum secutus est.

Cum vero plures liberos, & eos bonis moribus præditos, Bulgarus suscepisset, omnibus extinctis, infelici fato superstes fuit. Sed præcipue unius obitu, qui magnæ spei Jurisconsultus non modicas opes cumulabat, maxime est consternatus. Quo defuncto, in vulgatum illud carmen prorupit,

Ordine turbato succedis Bulgare nato.

Deficiente igitur sobole, ad procreandam prolem uxorem ætate matura, & quæ vulgo mulier credebatur, pro virgine duxit, postridieque cum interpretaturus legem, cujus initium est, *Rem non novam, neque insolitam aggredimur*, dum ea verba recitaret, audientibus risum movit, qui hoc ad conjugem, quam corruptam invenerat, retulerunt. Itaque universi libris, quos tum secum gerebant, plaudentes strepitum excitarunt. ⁵ Quo anno decesserit, aut quo in loco humatus sit, non constat.

¹ In Bruto, seu de Clar Oratorib.

² Odofr. in l. 14. in fin. C. de judiciis.

³ in l. 3.

S. 4. ff. de minor. 25. ann.

⁴ Odofr. in l. 4. C. sol. matr. & in l. 6. ff de jur. dot.

⁵ gloss.

& Odofr. in l. 14. C. de judiciis.

CAP. XVI.

V. JACOBUS ANTIQUUS glossator. VI. BANDINUS PISANUS.

V. **D**UO, qui in jure civili glossas ediderunt, JACOBI fuisse dicuntur, quorum alter ad posterioris differentiam *Antiquus* vocatus est, alius *Bandini* appellatus. Ille, quod primis temporibus, quibus leges Romanæ post expulsos Barbaros ab Irnerio explicari cœperunt, Bononiæ profiteretur, antiqui Glossatoris nomen tulit, genere Bononiensis, *Gratiano* Decretum compilante, in patria docebat, qui fuit ann. MCL. ¹ Postea vero cum *Martino Gofia, Bulgaro, & Ugolino a Porta Ravennate* a Friderico Ænobarbo Roncaleam, ubi Principum Italorum comitia habenda erant, vocatus cum cœteris XXVIII. Jurisconsultis Cæsaris auctoritatem declaravit. Ænobarbo vero Galliam Cisalpinam subigente, idem cum aliis dedendæ Cæsari Bononiæ auctor fuit, ut supra in Martino scripsimus. Non multo postquam a Roncalea rediit supervixisse videtur, qui, ut ex quadam *Bartholomæi Brixienfis* supputatione deprehenditur, An. MCLXI. decessisse censeripotest, is, ut infra etiam dicitur, cum BAGAROTA sæpe in foro disse-ruit. ²

VI. Eadem ætate BANDINUS PISANUS, ³ quem alii *Gandinum* vocant, ⁴ Codicem interpretatus esse videtur, etsi hunc *Bartolus* mendose *Bulgarum* nominet, ⁵ ex quo *Jacobus* junior natus esse creditur. Alii eum *Berguntionem* esse volunt, qui græca jura in latinum vertit. Hi omnes, etsi in jura civilia suas interpretationes reliquerunt, minus tamen cæteris celebrantur, obscurioremque famam ad posteros transmisserunt. Sed ne omnino eorum memoria periret, silentio non præterivimus.

CAP. XVII.

VII. UGOLINUS A PORTA RAVENNATE BONONIENSIS. Feudorum compilatio.

VII. **U**GO A PORTA RAVENNATE patria Bononiensis, ⁶ quem alii *Pisanum* esse existimant, & *Ugolinum* nominant, eodem tempore, & docendo, & feudorum opere clarus fuit. Cum enim Fridericus feuda cum vetustis juribus collocanda Bononiam misisset, ac

¹ Gloss. in c. post appellationem. §. forma in 1. gloss. 2. q. 6. ² Jo. And. in Additio. ad specul. de libell. conceptio §. nunc dicendum. ver. 24. ³ gloss. in l. 8. C. qui testiam. fac. poss.

⁴ in d. l. 8. ⁵ in d. l. 8. ⁶ Cin. in l. ii. n. 7. C. unde vi.

professores, qui in Divi Petri templum convenerant, ea sub diversis titulis Codicis statuissent, ipse post *Authentica* illa posuit, quam x. Collationem vocavit; ¹ diu summa cum laude docuit, vir integerrimæ vitæ, & ut aliqui volunt, sacerdos, etsi *Odofredus* eum publicanum vocat. Tandem Ann. M. CLXVIII decessit, ut ejus Epitaphium Bononiæ apud S. Victorem, ubi humatus est, declarat.

*Transit, ut vivat, mundanæ legiæ alumnus,
Mors sit ei requies, ultima vita Deus.
Urbis honor, mundi speculum, jacet hic Ugolinus,
Spiritus astra tenet, corpora signat humus,
Cui fortuna manum revocans concessa tetendit,
Cui lex uberius ubera plena dedit,
Mens legum cecidit, reliqui latitant Pharisei
Christus, qui novit parcere, parcat ei:
Mens respondebat veraci consona lingue,
Et par effectus cordis, & oris erat,
Fraudis, nequitia, livoris, & ambitionis
Inter concives unicus hostis erat,
Mors voluit mundum sub certa lege teneri,
Nam cinis est hodie, qui fuit ignis heri.*

An, Domini M. CLXVIII.

Sunt qui eum *Ugonem* vocant. Alii duos *Ugonem*, & *Ugolinum* faciunt, qui *Ugolinus Fontana* cognominabatur. ²

C A P. XVIII.

VIII. ROGERIUS primus in Infortiatum glossator: autor compendii primi iuridici. Scriptores Compendiorum.

VIII. **M**Artini, & Bulgari ætate clarescere ROGERIUS cœpit, qui primus in eam Pandectarum partem, quam *Infortiatum* vocant, glossas emisit. ³ Cum enim publico stipendio non nisi *Digestum vetus*, & *Codicem* antiqui professores interpretari tenerentur, reliquas legum partes negligentius tractabant nec nisi privatim soluta stipe explicabant, & ob id extraordinarias eas lectiones ⁴ vocabant, ut supra quoque meminimus. Sed *Rogerus*, ne hæc quoque legum

¹ Odofr. in *Auth. cassia. C. de Sacrosanct. eccles. Alvar. in procem. feud. col. 4. q. 3.*

² Alber. in l. 69. ff. de contr. empt.

³ Odofr. in l. 1. ff. solut. matr. & in l. 35. in princ. ff. de negot. gest.

⁴ v. lib. 2 cap. 13. sub Irverio.

pars obscura permaneret, in eam suas lucubrationes edidit. Primus etiam juris compendium (quod *Summam* vocant) viginti chartarum numerum non excedens composuit. ¹ Hunc æmulatus *Placentinus* aliam longe luculentiorē *Summam* emisit, tertiam, sed inanem *Joannes* fecit. ² Postremo vero cæteris lucupletiore condita omnes ante se *Azo* superavit. Sed hæc infra suo loco diffusius referuntur. Rogerium alii corrupte Frigerium, nonnulli etiam Fridericum nominant, ³ idem de diversis præscriptionibus forma dialogi scripsit, in quo se cum juris prudentia loquentem inducit. Nulla ejus mortis, aut sepulchri memoria habetur.

C A P. XIX.

IX. ОТТО.

IX. **R**ogerii Suppar fuit ОТТО, qui *de ordine judiciorum* summarium & ipse scripsit, quod typis excutum habetur, ejus sæpe *Accursius* meminit, sed alia non extat memoria.

C A P. XX.

X. PLACENTINUS, fundat gymnasium Montis pessulanum. *Bertrandus de monte Faventino*.

X. **P**LACENTINUS genere Callus Martini sectator, & discipulus in *Monte Pessulano* jus civile professus est. Hæc civitas est Gallix Narbonensis olim Agathopolis dicta *Magalonensis* diocesis, ubi ipse primus *gymnasium* instituit ⁴ circa an. 1196. & postea ibidem *Bertrandus de Monte Faventino* docuit. Ipse scribendi cupidus ad jus civile evolvendum in secretam villam secessit, nimiumque gloriæ studiosus, & *Rogerii* nominis abolendi cupidus, ad ejus æmulationem locupletius juris compendium in Codicem, & Institutiones composuit, quod opus, etsi minus perfectum, illis tamen temporibus adeo legum studiosis gratum fuit, ut, rejecta *Rogerii* summa, velut nimium jejuna, hæc sola præ manibus haberetur.

Inde in patriam reversus statim a Nobilibus a *Castello* Bononiam ad profitendum vocatus, ibi per biennium magna audientium frequentia jus civile est interpretatus; unde non mediocrem aliorum

¹ *Odofr. in l. 1. ff. de transact.* ² *in Summa Azo. in princ. trium libr. Cod.* ³ *gloss. & Odofr. in d. l. 1. ff. de transact.* ⁴ *Boer. in addit. ad præm. Dini. de reg. jur. in fin.*

docentium, quorum auditoria destituta permanferant, invidiam contraxit. Mox longa *de legibus oratione* habitæ vacaturus in patriam rediit. Sed crebris Bononiensium, atque conjunctorum precibus expugnatus iterum Bononiam reversus ibi per quadriennium docuit, & alias *antiquis glossas* addidit.

Eo stipendio expleto, domum reversus aliud trium postremo-
rum *Codicis librorum*, & *Pandectarum compendium* perfecit, quod sub
titulo *Summæ* non aspernandum opus a non paucis etiamnum legitur;
Id, quod in tres extremos Codicis libros *Azonis* nomini adscriptum
circumfertur. In illius præfatione se nimis gloriæ appetentem, &
alienæ laudis invidum ostendit, quum *Rogerii* nomini tenebras se of-
fusurum arrogantius jactat. Binos *de judiciis*, & *actionibus*, & unum
de *accusationibus* librum composuit. In Monte Pessulano, ubi docuit,
& originem sumpsit, defunctus est, & in cœmeterio D. Bartholomæi
extra muros sepultus. Hoc epitaphium habuit, cujus multa vetusta-
te exesa legi nequeunt.

*Jura Pontificia, ac Cæsarea Placentinus præclare docuit, lites placavit
etiam dubias, & secundum eadem jura juste vixit.*

C A P. XXI.

XI. PYLEUS, ejus patria, disputationes Sabbatinæ: origo brocardorum: Pylei
munera. De marcis argenti.

XI. PYLEUSA Modocia, quod est Mediolanensis agri ¹ castellum, ori-
undus esse dicitur, sed ipse ex patre Mutinensi in Bononiæ pago
natum se dicit; ² is Modocia vocabatur; sed postea se civem Muti-
nensem fecit, ³ Martini, & Piacentini sectator circiter An. M. CLXX.
Bononiæ docuit, pluresque in jus civile glossas condidit, mirifice dispu-
tationibus delectatus, singulis diebus *Sabbathi* proposita quæstione,
quam argumentis hinc inde adductis confirmabat, differere consuevit,
ob idque *sabbatinæ quæstiones*, quarum volumen edidit, dictæ fuerunt, ⁴
& sæpius ab *Accursio* sabbathina quæstio pro ea quæ a Pyleo disputata est,
citatur. In his plures sibi finxit, nec paucas, quæ ex facto contigerunt,
discussit. In ea exercitatione illa, quæ vulgo a nostris *Brocarda* appel-
lantur, primus invenit, ⁵ quorum etiam libellum ab eo disputationum

¹ Jo. Andr. in additio. ad specul. in proœm. in verb. plurimis.

² in proœmium tit. de

munic. & orig.

³ Odofr. in l. 11. §. 5. in princ. ff. de pignor. act.

⁴ Odofr. in l. 38. ff.

de reg. gest.

⁵ Bal. in c. ult. de feud. March. & in summa Azo. in tit. de municip. & origin.

nuncupatum composuit. Alii Jurisprudentiam nominant. ¹ Sunt autem *Brocarda regulæ generales*, vel, ut aliis placet, *perplexæ quæstiones plurimis ab utraque parte argumentis, rationibusque munitæ, ex quibus non secus ac ex labyrintho sine longa distinctione nemo se facile explicare potest.* ² Illis postea quædam Petrus addidit, ut *Jo. Baptista a S. Severino* memorat.

Cum diu Bononiæ professor Pyleus magna nominis fama claresceret, a Mutinensibus, qui tum & ipsi Gymnasium erexerant, amplo stipendio ad docendum invitatur. Id subodorati Bononienses eum juramenti religione obstrinxerunt, *ne unquam extra Bononiensem Academiam doceret.* Sed rursus sollicitatus centum Marcis argenti sibi oblatis Mutinæ, ubi civis factus est, aliquot annis professor est. Marcæ nomen recens, & antiquis incognitum fuit. Ea octo unciarum pondus continebat, quæ olim Genævæ deinde Lugduni frequenter in auri, & argenti massa a negociatoribus emi consueverat. Honorarii summa precium ferme DCLXX. aureorum eo tempore efficere poterat. ³ Egregium *Pylei* commentum *Baldus* recitat. ⁴ *Machinarii, inquit, ex alto lapidem projecturi præclamarunt prætereuntibus, ut sibi caverent. Quidam vero iter faciens, ea voce neglecta, fuit vulneratus, & Machinarios in jus vocavit, ut vulneris impensas solverent; illi Pyleum consuluerunt, qui cum sciret testibus probari non posse, illos transeuntes præmonuisse, hac usus est arte. Machinarios in judicium duxit, & cum a Prælore interrogarentur, cur temere lapidem dejecissent, monitu advocati nihil responderunt. Mirante id prælore, & causam quærente, Muti sunt, respondit Pyleus, & nihil audiunt. Tum adversarius, Immo, inquit, audi vi eos transeuntibus acclamantes, ut sibi caverent. Ergo absolventur, subjunxit Pyleus, præmonens enim de damno non tenetur; eosque liberavit.* ⁵ Pyleus gloriæ cupidus summam in tres postremos Codicis libros, quam *Placentinus* inchoaverat, perfecit. ⁶ Uxorem habuit, quæ in vitæ discrimine, nulla alia voluntate expressa, tantum eum, de quo interrogata erat, hæredem se facere respondit; Unde dubitatum est, an illud legitimum testamentum foret, quod Pyleus negavit, disputandoque

¹ Gloss. in §. qui clericus, si de feud. defunct. fuer. contrav. inter. dom. & agnat. ² Jos. in l. quicquid astringenda n. 5. ff. de verb. obl. post Imo. ibid. Sylva nupt. l. 5. sub. n. 2. ³ Gome. in regul. de valo. exprim. q. 9. nu. 3. & ⁴ in practica utriusque juris R. de cautellis. ⁵ l. 31. ff. ad. L. Aquil. & §. 5. Instit. eod. tit. ⁶ Azo. in summa tit. C. de munic. & originib.

sustinuit, ¹ etsi plurimi contrarium tenent. ² Librum quoque *de ordine judiciorum* inscriptum, qui tunc temporis ante *aureum Gulielmi Duranti* speculum maxime utilis habebatur, instar compendii, quod Summam vocabant, satis erudite composuit. ³ Postremo in *usus feudorum Glossas* edidit. ⁴ Vir mire probitatis fuit. ⁵ Ejus mortis, aut sepulchri nullum, quod sciam, extat monumentum.

C A P. XXII.

XII. ALBERICUS A PORTE RAVENNATE, doctrina; famas, corrupti mores.

XII. ALBERICUS A PORTA RAVENNATE inter jurium professores non aspernandus præceptorem *Bulgarum* habuit, ⁶ quem tamen moribus corruptus vitæ integritate imitatus non est, siquidem & fordibus, & gulæ præter dignitatem deditus fuisse dicitur. Cum enim defuncta in matrimonio filia familias relictis liberis dotem patri restituendam esse, secundum Bulgari sententiam, docuisset, ipse amissa superstitibus liberis uxore, Præceptoris, qui dotem reddiderat, exemplum sequi noluit, ac Socerum datam pecuniam repetentem elusit, & cum ex eo, quod alios docuerat, argueretur, *se errore tandem agnito sententiam mutasse facete respondit*, ⁷ in quo *Dionysium Heracleotem* philosophum Zenonis Stoici auditorem imitatus esse videtur, qui cum Præceptore dolorem malum non esse asserbat, sed indifferentem, ⁸ cum vero postea renum morbo laboraret, & impatibili dolore cruciaretur, sententiam mutavit, clamans *falsa esse, quæ a Zenone docerentur*.

Non minus vini appetens Albericus convivii libenter interessat, in quibus ad bibendum invitatus ebrietatis infamiam evitare non potuit, & semel apud Hispanos discipulos prandenti merum est propinatum, & aquam ad diluendum poscenti ex composito vinum album lymphæ simile miscuerunt, largiusque bibentem inebriarunt. Itaque ab exhilarato Præceptore non paucas legum interpretationes extorserunt, & ad fidejubendum pro se improbe induxerunt. ⁹

¹ Jo. Andr. in addi. ad specul. tit. de testam. §. 1. in addi. incip. Pyleus. & est ejus questio. cx.
² in l. 29. C. de testam. in l. 1. §. 2. ff. de verb. oblig. Pau. Ca. in l. 8. C. qui rest. sac. poss. ³ Jo. Andr. in addi. ad specul. in proœm. in verb. plurimis. ⁴ Bal. in proœm. feud. sub nu. 4.
⁵ Odofr. in d. l. 11. §. 5. ff. de pignor. act. ⁶ Odofr. in l. 2. C. si contra jus vel util. publ. & in l. 4. C. solut. matrim. ⁷ Odofr. in d. l. 4. C. solut. matr. & ibi Azo. ⁸ Diogen. Laert. De vita Philos. lib. 7. in Zenone. ⁹ gloss. & Odofr. in l. 6. C. de dolo malo.

Non negligendas tamen in Codicem, & Pandectas *glossas* edidit, & ut plurimum contra Martinum & Placentinum cum Bulgaro sensit. Omnium frequentissimum auditorium habuit, ut in publico Reipublicæ palatio, quæ scholæ *D Ambrosii* postea sunt dictæ, docere sit coactus. ¹ Ob idque omnium *Doctorum Princeps* nominabatur. Quando decessit, aut ubi humatus sit, ignoratur.

C A P. XXIII.

XIII. JOANNES BOSSIANUS Cremonensis, familia, præceptores, elogia, autor compendii novellarum XIV. NICOLAUS FURIOSUS. De alio Joanne.

XIII. **S**UB id tempus in utroque jure JOANNES BOSSIANUS paulo junior *Alberico* ² floruit, Patria Cremonensis, a quo etiamnum Bossiana familia nominatur; in Dialectica, & philosophia, cæterisque artibus eruditissimus evasit. ³ *Bulgarum* audivit. ⁴ Mox ad leges explicandas promotus inter omnes sui temporis interpretes clarissimus exitit, usque adeo ut *Juris lucerna*, vel, ut alii scribunt, *speculum mundi* sit appellatus, ex cujus auditorio Illustres viri prodire. *Placentini* tamen nominis invidia tactus *compendium Digestorum*, quod *Summam* vocabant, ad eum fugillandum edidit. Sed cum minus erudite doctum virum reprehendere potuisset, opus velut vento, & æmulatione plenum neglectum fuit. ⁵ Postremo librum *Novellarum*, authenticorum vulgo dictum, ordine compositum in *Epitomen*, seu, ut nominant, *Summam* redegit, quæ *Azonis* compendio conjuncta præ manibus habetur, nec inutilis elucubratio, præsertim cum ab *Accursio* recognita sit, existimatur. *Arbores* etiam *actionum* postea a *Rofredo Beneventano* locupletatum excogitavit. ⁶

XIV. Joannes etsi plurimos diligentes, studiososque discipulos habuit, nullus ex illis fuit, qui NICOLAUM FURIOSUM superaverit. Is enim quæcunque ab eo docente proferebantur, ea celeritate, & diligentia excepit, ut omnes Præceptoris interpretationes ad verbum scripserit, ⁷ plusque hic studiosos scribendo quam ille dicendo juvisse videtur. Præter annotationes etiam in *feuda Glossas* Ni-

¹ Odofr. in *Auth. si quis in aliquo C. de edendo*. ² Odofr. in l. 2. C. si contra jus vel util. publ. Caccialup. de modo studendi. ³ Odofr. in l. 1. ff. de offic. ejus, cui mand. jurisd. & in l. ult. C. de in integr. rest. min. ⁴ Odofr. in l. 8. ff. si quis caution. ⁵ Odofr. in l. 1. ff. de edendo. ⁶ Bap. a S. Blasio in princ. tract. actionum. ⁷ Odofr. in proem. Digest. n. 10. in l. 1. ff. de just. & jur. & in l. 9. ff. de transact. & in l. 6 ff. de in integr. restit.

colaus edidit. Defunctus Bononiæ Joannes An. salutis MCXCVII. in D. Antonii templo cum hoc rudi epitaphio sepultus fuit.

*Hoc tumultata jacent Bassiani membra lapillo,
 Quis sit, metra docent, quæ subscribuntur in illo.
 Huic legum latis patuit victoria castris,
 Nunc cedens fati socialibus insidet astris.
 Canonica coluit scripturæ plenius ortum,
 Qua duce promeruit cælestem cernere portum.
 Hic erat Italiæ sydus reverentia fratrum,
 Flos roseus patriæ, decus orbis, gloria patrum,
 Obsequiis promptus, & in omni dogmate certus,
 Consiliis cautus, humilis, jocundus, apertus,
 Si tres excipias annos de mille ducentis,
 Terminus occurrit, quo mortis jura subivit.
 Invidus e medio Bassianum finis ademit,
 Cujus membra brevis hic sita petra præmit.
 Summus in alterutro Doctoris jure peregit.
 Hactenus officium, quem lapis iste tegit.
 Jura duo potuit naturæ jus superare.
 Hec duo de proprio mors fugat ima dare.
 Istius meruere sinu duo jura locari,
 Solus in Italia qui fuit absque pari.
 Non sibi sed vitæ moritur, fons juris, & artis,
 Non is ea, sed eo vita moderna caret.
 Quisquis in istius cathedram succedere quærit,
 Fontis respectu rivus ineptus erit.
 Hunc sociat summis Paulica conversio turmis*
Subscriptum

Magnæ igitur virtutis est, & sublimioris ingenii sub sensu animum retrahere, duce ratione generosam erigere mentem, & divinam sublimare naturam, ut ad superos invisibilis animus advolare contendat. Nemo divitiis, nemo fascibus confidat, quia immortalem ista non faciunt. Verum illa est felicissima hominum hæreditas, Justitiam, Fidem & Charitatem observasse.

Alius etiam JOANNES ad hujus differentiam antiquior cognominatus quandoque citatur. Sed quod raro ejus mentio habeatur, vix ad hominum notitiam pervenit. ¹

¹ Odofr. in l. 2. §. 1. ff. si ex noxal. causa agatur.

C A P. XXIV.

XV. BAGAROTTUS. XVI. BONACCURSIUS DE URBE.

XV. **E**Ademætate BAGAROTTUS genere Gallus, & ut creditur, *Jo-*
 XVI. *annis* discipulus ¹ claruit, qui cum jus civile Bononiæ pro-
 fiteretur, tres libellos composuit, unum *de dilatoriis exceptionibus*, quem
 se precibus *Jacii Parisiensis Archidiaconi* edidisse dicit. Alterum de *re-*
probationibus testium. Tertium *cavillationum*, quem UBERTUS BO-
 NACCURSIUS suo nomine de præludiis causarum inscriptum publi-
 cavit. Unde eorum alterum furem esse oportuit. ² Alium etiam cu-
 jus initium est, *Ab accusatore*, qui nusquam apparet, fecisse dicitur, Ba-
 garottus magnas cum Jacobo Balduini in foro contentiones exercuit. ³
 Ejus mortis tempus, aut sepulturæ locus nescitur.

C A P. XXV.

XVII. AZO: ignorantia juris canonici: multitudo auditorum. De disci-
 plina discendum & in illos jurisdictione: sententia de imperio impera-
 toris. XVIII. De HOMOBONO Hostiensis.

XVII. **I**nter omnes *Joannis* discipulos ⁴ AZO *Bononiensis* emicuit,
 cujus gens ignoratur. Dum in patria juri operam daret,
 in contubernio præclari ingenii socium habuit, qui cum se exercere
 consueverat. Is longo post tempore, dum ad aulam Pontificis pro-
 ficiscitur, Azonis auditorium peregrino habitu ingressus interrogandi
 veniam petiit, tum enim *mane docentes interpellandi jus non erat*. Ei
 potestate dicendi facta, quæ ab Azone relata fuerant, confutando,
 adeo erudite disseruit, ut ipsum docentem superaverit. Qui cum e
 cathedra descendisset, agnitum hominem, & pro meritis laudatum
 amplexus domum secum ad prandium duxit, sæpiusque hospitis acu-
 men commendavit. ⁵ Etsi in philosophia, atque aliis artibus, ut ejus
 temporis consueverant Jurisconsulti, non multum profecit, in jure
 tamen civili omnium eruditissimus evasit.

In Pontificum vero constitutionibus minus versatus cum semel,
 delegante ante litem contestatam defuncto, demandatam jurisdictio-
 nem expirare contra *Boatinum Mantuanum* in foro defenderet, nec
 apertam de hoc legem posset ostendere, ab amico canonum interpre-

¹ *Odofr. in Auth. si quis in aliquo C. de edendo.* ² *Joan. Andr. in addit. ad specul. in*
procem. in verb. plurimis. ³ *Jo. Andr. in addition. ad specul. de libell. concept. §. nunc*
dicendum. ver. 24. ⁴ *Odofr. in l. 8. ff. si quis caution. in jud. sist. Bar. in l. 1. post. num. 6.*
ff. de acquir. poss. & Raph. Volater. lib. 21. Anthropol. ⁵ *Odofr. in l. 2. C. de jud.*

te edoctus citavit. *C. relatum. de off. delega.* Adversarius vero ostendit *C. sequens, quod incipit, Gratum*, quod a sola citatione Jurisdictionem vult perpetuari; unde rubore suffusus Azo, & ad amicos conversus, barbara voce per jocos dixit, *Gratum & Relatum fecit me vituperatum.* ¹ Cum aliquot annis Bononiæ docuisset, sunt, qui eum, ut invidiam æmulorum vitaret, ad Montem Pessulanum secessisse affirmant, atque ibi per aliquot menses docuisse. Indeque non multo post Bononiam revocatum majore in pretio fuisse, sed vereor, ne hi pro Pyleo Azonem scripserint.

Ad ejus nominis celebritatem decem millia auditorum Bononiam confluisse dicuntur. Et ut in magna multitudine evenit, gravi inter Longobardos, & Hetruscos exorto dissidio cruentum certamen commissum universam cum Peregrinis civitatem perturbavit. Erant tunc temporis sub profitentium ditione discipuli, qui etiam de gravissimo crimine accusati ad Præceptores puniendi remittebantur. Sed illi in corrigendis juvenum erroribus clementiores, tum furentium fervorem compescere non poterant. Sano itaque consilio statutum est, ut omni posthabito privilegio, *delicta severiori Prætoris judicio corrigerentur.* In causis vero civilibus pristinam Doctores auctoritatem retinerent. Id ubi actum, gravioris pœnæ metu perterrita juventute, tumultus quievit. Sed non multo post redintegrato privilegio, iterum criminalium quæstionum auctoritatem professores ² receperunt, qui in plectendis facinorosis lenti lascivientium licentiam eo usque crescere permiserunt, donec universæ jurisdictionis potestatem amiserunt.

Azo ad Placentini æmulationem methodica arte jus civile in compendium redegit, quod opus *Summam* vocant, cui quædam *Odo-fredus* non inutilia addidit. Id tum legum studiosis adeo gratum exitit, ut non modo in omnium manibus versaretur, sed nec sine eo forensia negocia tractari posse in proverbium abierit. Unde Veronæ etiam statutum est, neminem illorum Jurisconsultorum Collegium posse ingredi, qui eam *Summam* non habuisset. ³ Nec Mediolani in ordinem Jurisconsultorum recipitur, qui id opus secum non tulerit, ac suum esse juraverit, ⁴ omnibus enim, qui ante se scripserant, excelluit. ⁵ Pyleum præterea imitatus *librum Brocardorum*

¹ Jo. Andr. in d. c. relatum. ² Odofr. in Auth. habita. C. ne filius pro patre, & in fin. proœm. Digest. ³ Capol. cautel. 243. ⁴ Sylva nuptia. lib. 5. sub. n. 25. verb. etiam si esset Azo. ⁵ Corne. conf. 240. in 3. Sylva nuptial. in locu supra citato.

minus tamen frequentatum composuit, ac *glossas* in *Digesta*, & *Codicem apparatus* titulo edidit, quæ ab *Alexandro a S. Egidio* ejus discipulo collectæ, & hodie in lucem editæ circumferuntur. Aliæ in *Pandectas* non apparent. Demum Canonicus factus, & Sacerdotii dignitate honestatus Jus Pontificium docuisse dicitur. In æmulos, præter dignitatis decus, iracundior etiam *Jacobum Balduinum* mentitum fuisse scriptum reliquit. ¹

Henrico Cæsari, qui Friderici minoris pater fuit, admodum familiaris, & sæpius de jure ab eo interrogatus, omni adulatione posthabita, libere, ut sentiebat, respondit. Ferunt enim Henricum circiter An. salutis MCXC. Bononiam profectum Azonem, Lothariumque tum clarissimos professores ob diversa negocia accersere solitum fuisse. Semel autem cum inter eos medius per urbem equo veheretur, ab illis quævisse, *cuiam merum imperium competeret*. Tum Azo ad Lotharium conversus annuit, ut prior ille responderet, ibi Lotharius; *Quandoquidem* (inquit) *Azo me primum jubet dicere, te solum, Cæsar, jus gladii habere arbiuror*. Tum Henricus Azonem interpellavit, ut suam sententiam proferret. Et ille etiam provinciarum Præsidibus jure animadvertendi potestatem tributam, sed non minus Augustum, velut omnium supremum Principem, eandem auctoritatem retinuisse asseruit. Ad palatium deducto Cæsare cum discessissent, Henricus, Azonem dimisso, Lothario velut rectius sentienti equum dono misit. Quare Azo leges de hoc loquentes postea interpretatus, & in pristina, verioreque sententia permanens se *æquum* quidem dixisse, sed Lotharium *equum* duxisse querebatur. ²

Auditorii custodem vulgo *Bidellum* dictum nomine Gallopressum, & patria Tarentinum habuit, qui corpore niger, & statura pumilio adeo deformis fuit, ut pro monstro teneretur. Is lascivientis juventutis petulantia expositus omnibus ludibrio fuit, & quandoque Hila collo circumposita, pellibus tectus, & per urbem ductus ridendum spectaculum de se exhibuit. Verum ita universis Morio gratus fuit, ut duorum millium ejus temporis librarum Bononiensium stipem ab audientibus collegerit, ³ quæ summa totidem florenos tunc æquabat.

Tanta vero animi alacritate Azo docuit, *ut diem, qua proficiebatur, semper sibi saluberrimam esse, nec nisi vacantem se egrotare dicitaret*,

¹ In l. 14. C. de fid. instrum.
l. 3. n. 9. ff. de jurisd. omn. jud.

² Azo in summa C. de viris omni jud. ante n. 15. Odofr. in

³ Odofr. in l. 8. C. qui testam. fac. poss.

idque etiam eventus comprobavit; æstivarum enim vacationum tempore cum in difficilem ægritudinem incidisset, An. MCC. summo cum totius orbis luctu obiit. Tanta vero Bononiensem Academiam tum mœror invasit, ut præter consuetudinem ob defuncti viri desiderium non nisi post actum omnium Sanctorum festum profiteri cœperint. ¹

Quare fabulosum est, quod ob occisum in certamine Martinum capite damnatus fuerit, ac vocem hanc *ad bestias*, dum ad supplicium traheretur, sæpius repetierit, legis illius initium significans, ² qua se eminentissimum virum ob bonum publicum servandum esse sensisse dicitur. ³

Ei discipulus nomine XVIII. HOMOBONUS Hostiensis præceptor in iurium interpretatione successit, qui etiam aliqua ipsius glossis addidit. ⁴ Tumulus Azonis prope turrin S. Servatii ad viam publicam ob vetustatem collapsus cum hac inscriptione postea restitutus fuit.

Azoni Jurisconsultorum lumini An. gratiæ MCC. hic tumulato in sepulchro vetustate collapso ac inter Rud. vix agnito Jo. Franciscus Aldrovandus Dictator, & Consules Bon. P. impensa Concivi suo B. M. memoriam posuerunt An. Salutis M. CCCCXVI. V. Id. Octob.

Aliæ sequebantur literæ, quæ consulto deletæ fuerunt. Ob eximiam eruditionem *veruatis tuba*, ⁵ & *fons legum* vocatus est; ⁶ plures etiam ex ejus auditorio clarissimi professores prodierunt, ut *Accursius*, *Jacobus Balduinus*, *Odofredus*, *Jo. Andrea*, & alii, quorum infra mentionem faciemus.

C A P. XXVI.

XIX. LOTHARIUS CREMONENSIS.

XIX. **L**OTHARIUS patria Cremonensis ⁷ Azonis æmulus & ipse jus nostrum Bononiæ interpretatus alias glossas edidit. Sed cum natura mulierosus, ac ferox armis deditus esset, plus ense quam jure valuit. Matronas etiam intemperantius sectatus esse dicitur, ac semel formosam mulierem, cujus causa sibi, & Azoni ut arbitris commissâ fuerat, ut ejus aspectu frueretur, non per nuncium, ut alii consue-

¹ Odofr. in l. ult. C. de sent. poss. ² ff. de pœnis. ³ Alcib. lib. 9. parerg. cap. ult.
⁴ Hostiens. in tit. De nunciat. no. oper. vers. qualiter tollatur. sub n. II. ad fin. ⁵ Guid. Pap. in conf. 63. § 88. ⁶ Bal. in l. 17. n. 8. C. de fid. instrum. ⁷ in Archivo Bononiæ.

verant, sed ipsemet domi conventam impudenter citare volebat. ¹ Ob id magnam cum Azone facti indignitatem ægre ferente contentionem exercuit, dicens: *arbitros per se non per alium vocandi in jus potestatem habere*, sicut & olim Tribuni plebis ipsimet jus apprehendendi, non per alium in jus vocandi auctoritatem habuisse feruntur.

Henrico Cæsari, cujus se studiosum ostendebat, Azone gratior fuit; cum enim eo dissentiente, unum Augustum jus gladii habere dixisset, solus generoso equo donatus est, ut supra memoravi. Demum Cæsaris suffragio *Archiepiscopus Pisanus* declaratus ² ab Innocentio III. reprehensus est, ³ quod falsam contra sacri ordinis viros opinionem sequeretur, quos foro suo renunciare posse defendebat, & quia jura *Ducatus Calarunani ad Rom. Ecclesiam* spectantia usurpabat. ⁴ Non multum in jure scripsisse creditur, cum raro etiam ejus opiniones recitentur. Nonnulli pro Ottone Lotharium nominant, ⁵ ac sæpe per errorem alter pro altero scriptus invenitur. De ejus morte, aut sepulchri loco nihil certi habetur.

CAP. XXVII.

XX. JACOBUS BALDUINI Bononiensis. XXI. ANTONINUS LYUS.

XX. JACOBUS BALDUINI *Bononiensis* Azonem in prima juventute profitentem audivit, ⁶ sed ingratus discipulus falsæ doctrinæ notam Præceptoris imponere non erubuit. ⁷ Quare tanta postea in illum ira Azo excanduit, ut impudentis mendacii reum factum mentitum fuisse dixerit ⁸ Sed nec erga patriam Jacobus melior extitit, qui Bononiæ ingenti civium studio Decurio creatus accepta pecunia adversus eam patrocinari non dubitavit, & cum a *Guglielmo Pusterla* Mediolanense tum ibi Prætorem agente de inofficiosa actione argueretur, se pro urbis consuetudine fecisse respondit. ⁹

Non inutilibus tamen ad jus civile GLOSSIS promulgatis, haud parum legum studiosos juvisse creditus est. ¹⁰ Tanto etiam studio viva voce docuit, ut ruri agens a lectionibus non vacaverit. Electus Prætor Genuæ per biennium vacavit. ¹¹ Quo tempore adversus ejus civitatis municipalia jura, quæ nobiles non laqueo, sed gladio puniri mandabant, primatem, qui atrox facinus patrarat, strangulari præce-

¹ Odofr. & Cin. in l. 15. C. de judiciis. ² Odofr. in l. 3. n. 9. ff. de jurisdic. ³ in c. se diligent. 12. X. de for. compsr. ⁴ c. si diligent. 17. X. de præscript. ⁵ Salice. in l. ult. §. 1. C. de bon. quæ liber. ⁶ Odofr. in l. 32. post n. 13. ff. de legibus. ⁷ Odofr. in l. 24. C. sam. bercisc. ⁸ in l. 14. C. de fid. instrum. ⁹ Odofr. in l. 10. ff. de posu. ¹⁰ Odofr. in proæn. Dig. ante num. 17. ¹¹ Odofr. & Alber. in l. 40. ff. de rebus cred.

pit, ob id eo statim exauctorato Genuæ statutum est, ne ibi in posterum legum Doctor jus diceret. ¹ Ex ejus auditorio cum plures alii, tum clarissimus legum professor *Odofredus* prodiiit, quando decesserit, aut ubi humatus sit, nescitur.

XXI. Hoc tempore ANTONIUS LYUS Clarissimus Jurisconsultus Patavii claruit, cujus hoc Epitaphium in æde Divi Stephani conspicitur.

Juris Prudentum Vertici Antonio Lyo Patavinorum virorum opt. obiit Anno Sal. MCCVIII.

C A P. XXVIII.

XXII. ROFFREDUS BUTIENSIS *Beneventanus*, ejus Præceptores, scripta in primis tractatus de libellorum formulis. De alio ROFFREDO: De ODOFREDO, de BARTHOLOMÆO Beneventano.

XXII. **R**OFFREDUS BUTIENSIS ² patria Beneventanus & ipse inter præcipuos Glossarum conditores recensetur, qui primo *Rogerium*, deinde *Azonem*, ³ &, ut alii autumant, *Cilianum* quendam audivit. ⁴ Diu Bononiæ professus cum ob intestinas factiones, & externa bella ibi studia essent intermissa, post ejus urbis, ut ipse vocat, transmigrationem Aretii docuit; ⁵ ibi *arborem actionum* antea a *Joanne* excogitatam perfecit, & in utroque jure *libellos*, quibus in foro rei convenirentur magna industria composuit, ⁶ eisque plures quoque exacte discussas quæstiones, quas velut diebus Sabbathi disputatas *Sabbathinas* vocaverat, applicuit. Hæ olim, antequam locupletiores recentiorum formulæ invenirentur, in magno pretio apud forenses fuerunt, & licet non pauca erronea contineat, ob praxim tamen nullus eo utilior liber in jure nostro unquam editus fuisse creditur. ⁷ Roffredum in aula primarium Judicem Fridericus II. Cæsar habuit. ⁸

Vir fuit festivi ingenii, qui, ut scripta ejus indicant, multis in locis oportune, suaviterque jocatur. Hujus discipulus alter *Roffredus* fuit, vel, ut alii malunt, *Fridericus*, & ipse Beneventanus, qui præclarum de pugna, seu duello tractatum XII. quæstionibus explicatum

¹ Alb. in l. 1. C. ubi Senat. vel Clariss. ² Jo. And. in addit. ad specul. tit. de success. ab intest. verb. quid igitur. ³ Bar. in l. 2. §. 2. ff. de suis & legit. Caccia. de Ludo. n. 20. ⁴ Jo. And. in addit. ad specul. in titulo de locat. §. 1. in verb. dixit. ⁵ gloss. & Odofr. in l. 1. §. 3. ff. de postul. ⁶ Jo. And. in addit. ad specul. in prooem. in verb. plurimis. ⁷ Sylva nupt. lib. 3. sub. n. 7. ⁸ Pandulphus Collettus. lib. 4. Histor. Neapolis.

edidit. ¹ Ab eo *Odofredi* fluxisse feruntur. Bononiæ defunctus ante Divi Francisci templum marmoreo sepulchro umbella supra pyramidis specie imposita conditus fuit. Aliud quod sciam, ob vetustatem de hoc proditum non est. Floruit An. MCCXX.

BARTHOLOMÆUS quoque *Beneventanus* Patavii jus civile docuit, & in ejus urbis æde majori extra portam meridionalem in arca lapidea cum hoc epitaphio jacet.

*Nate Benevento tibi jus civile cathedram
Dum coleres Paduam Bartholomæe dedit,
Tu vigil ad causas, tu tradere jura disertus,
Tu placidus cunctis dapfilitate tua
Vixisti prudens, prudens moriendo dicasti,
Huic tumulo corpus, ossibus ampla tuis,
Tu proprii fratris tumulo dari corpus eidem
Mandasti, factum est, parcat utrique Deus.*

C A P. XXIX.

XXIII. ACCURSIUS *Florentinus* Glossarum collector & autor: glossarum contradictiones, & obscuritas. Descriptio villæ Ricardinæ, Filii FRANCISCI & CERVOTUS. De glossis Cervotianis. De filia jus civile profitente. DE GUILLIELMO Accursii filio. Finis glossarum. ACCURSIUS REGIENSIS.

XXIII. **A**CCURSIUS patria *Florentinus*, ² jam quadragenarius, ³ vel, ut alii scribunt, ⁴ XXVIII. anno natus jus civile ab *Azone* audivit, ⁵ cum prius philosophiæ naturali, atque aliis disciplinis operam dedisset, in numerum Jurisconsultorum receptus & ipse Romanas leges Bononiæ diu est interpretatus. Demum in solitudinem secedens ⁶ ex aliorum glossis, quæ confusæ, & velut a pluribus factæ sub variis nominibus distinctæ erant, novas conflavit, quæ perpetuo contextu conscriptæ, quod absolutiores, ordinatioresque essent, solæ in manibus studiosorum versari, ac legi cœperunt. Aliqui *Cyprianum* antiquum enarratorem id ante ipsum egisse tradunt. ⁷

Sed Accursius ab *Institutionibus* auspiciatus omnes jurium partes

¹ *Alva. de pace tenend. in princ. verb. ex hac gloss. & in procem. feudorum. col. 2.*

² *Alb. in l. 1. ff. de cens.* ³ *Fulg. in l. 3. ff. de rebus cred. Raph. Volaterra. lib. 21. Anthropolog.* ⁴ *Alex. in l. 1. C. qui atat. vel profess. se excus.* ⁵ *gloss. in l. ult. in verb. possunt. ff. de cond. causa. data.* ⁶ *Rapha. Volat. l. 21. Anthropol.* ⁷ *Rapha. Volat. l. 21. Anthropol.*

brevi interpretatione illustravit. Et An. Salutis MCCXX. in *Authenticorum* volumen glossis excussis, ¹ opus perfecit. Similibus juribus in unum congestis, & contrariis sublatis, mirifice studiosos juvenit; sæpe sibi ipse contrarius fuisse videtur; sed id non ex ingenii levitate, sed diversis antiquorum, quas annotabat, opinionibus evenit. His enim, quæ ab aliis inventa fuerant, ad prolixitatem evitandam, primam nominis auctorum literam apponere consueverat, quæ etiamnum in mediis glossematibus conservantur. In fine vero ut plurimum defunt, ita fit, quæ alterius plerumque est opinio, *Accursu* esse credatur, & sibi ipse adversari videatur, ut *Cinus*, & alii animadvertunt. ² Usque adeo brevis fuit in scribendo, ut sæpe obscuritatem evitare non potuerit, etsi *Paulus Castrensis*, ut juvenum ingenia excitaret, id eum data opera fecisse existimat.

Jactabundus habitus est, quod se *Accursum*, quia opportune legibus *accurrit*, dictum fuisse ambitiosius scribit; ³ nonnulli vero id non ab ipso, sed a *Francisco* ejus filio adjectum fuisse contendunt. Bulgari, Azonisque sectator in Martini fautores quandoque intemperantius invehitur. ⁴ Tantæ auctoritatis fuit, ut omnibus Interpretibus auctoritate præstet, ⁵ quippe quem *Advocatorum Idolum* appellare Cinus non dubitavit. ⁶ Magnificas ædes, in quibus machina rotis versatili in superius ædificium aqua commodè trahebatur, Bononiæ inhabitavit; ⁷ villam quoque nomine *Ricardinam* amænissimam habuit, cujus & ipse meminit. ⁸ Is est vicus ad Sabinam flumen situs duorum exercituum conflictu nobilitatus, quum Veneti adversus Galeacium Sforciam Infubrium Principem cruento prælio certarunt, unde per multos annos memorabilis *pugna Ricardina* est nuncupata.

Duos filios Accursius suscepit, FRANCISCUM, & CERVOTUM FRANCISCUM quibusdam ei traditis, quæ in legitimam imputari voluit, emancipavit. ⁹ Is a Rege Angliæ in Galliam, ut ibi doceret, deducendus erat, quod cum Bononienfes præsensissent, pœna publicationis bonorum indicta, præceperunt, ne recederet, ipse vero cives

¹ *Accursi*, in *Auth. ut præpona. nom. Imper. in verb. indictionis.* ² *Jo. And. in addit. ad specul. in tit. de accusat. §. 5. tractandum. in princ. in 3. par.* ³ in l. 34. §. 8. ff. ad SCtum Trebellian. ⁴ *Bal. in l. 7. in princ. n. 14. C. de præscript. 30. annor.* ⁵ *Bar. in l. 3. ff. de just. & jur. Deci. conf. 146. n. 7.* ⁶ in l. 8. C. de contrab. & commit. stipul. *Jas. in d. l. 3. ff. de just. & jur.* ⁷ *gloss. in l. 40. in fin. ff. de contrab. emp.* ⁸ in l. 20. §. 1. ff. de annu. legat. in l. 12. §. ult. in verb. non videri ff. de fund. instruct. vel instrum. leg. ⁹ *Bar. in l. 91. post n. 30. ff. ad L. Falcid. Paul. cast. in l. 24. C. fam. hercise.*

eludens, omnibus amico venditis, discessit, sed bona nihilominus sunt publicata, unde redire coactus ubi reversus est, eorum restitutionem impetravit. ¹ Interea *Tolosæ* jus civile aliquandiu docuit. ² Et cum semel nodosum, *de eo, quod interest, tractatum* explicaret, a *Jacobi a Ravenis* argumentis, qui tum omnium in orbe juris doctissimus habebatur, & in habitu discantis incognitus his, quæ dixerat, opposuit, ægre se defendit. ³ Bononiam vero regressus eodem, quo Bartolus, tempore professus esse dicitur, & semel orta super quadam lectione controversia, Pisas ad literam Pisanam inspiciendam miserunt. ⁴ Sed is alterius Accursii, cujus infra mentionem habebimus, filius fuit, ultra Nestoreos enim annos vivere non potuit, ut Bartolum docentem videret.

CERVOTUS vero cum ante annum ætatis XVII. inter Jurisconsultos referri vellet, diuque disceptatum esset, ⁴ an id ex jure esset, tandem voti compos factus est. Deterior tamen interpretes ineptas Glossas, & longe a vero distantes paternis addidit, ⁵ quæ *Cervotianæ* vocatæ ut plurimum rejiciuntur. ⁶ *Filiam* quoque habuisse dicitur, quæ jus civile Bononiæ publice docuit. ⁷ GUILIELMUS quoque Accursii, qui paraphrasin in Institutiones scripsit, Glossatoris se filium in earum procemio affirmat. Decessit Accursius anno ætatis LXXVIII. Salutis MCCXXIX. ejus Sepulchrum ad ædem *D. Francisci* Bononiæ cum hoc brevi Epitaphio adhuc reperitur.

Sepulchrum Accursii Glossatoris legum, & Francisci ejus filii.

Post eum nemo in Pandectas, aut Codicem glossas conscribere ausus est, seu quod ea interpretatione amplius opus non esse arbitrarentur, seu quod amplioribus commentariis majorem laudem comparare studerint.

Alius ACCURSIUS REGIENSIS An. Salutis MCCLXXIII. in Regiensi Academia professus est, ut in ejus Urbis tabulario legitur, de quo infra dicitur.

C A P. XXX.

XXIV. UBERTUS BOBIUS *Parmensis*, consilium ejus de tutela, & scripta.

¹ Alberic. in l. 17. C. de rescin. vendit. ² Cin. in l. 1. ante n. 15. C. de sent. quæ pro eo, quod inter. profer. ³ Bar. in l. 3. C. de cond. ob caus. ⁴ Albe. in l. 1. §. 3. ff. de postul. Jo. Faber. in §. ult. Inst. quib. ex caus. manum. non licet. ⁵ Docto. in l. 15. ff. de reb. cred. ⁶ Bar. in l. 59. §. 7. ff. de her. institut. Bal. in l. 3. ff. mandati. & in l. 1. §. 3. ff. de tut. & ration. distrab. ⁷ Alb. in l. 4. in fin. ff. ubi pupil. educari debeat. Tiraquell. in 11. leg. Connub gloss. l. 1. par. II.

JOANNES de DEO Hispanus. De JOANNE alio fundatore cujusdam ordinis

XXIV. **U**BERTUS BOBIUS Parmensis primum in patria, deinde *Vercellis*, ubi Gymnasium publicum florebat, magna cum laude jus civile docuit. ¹ Tantæque autoritatis fuit, ut de Regis Gallorum tutela consultus sit, an Blanca D. Ludovici IX. Mater, & tutrix, quæ nobiles quidem, & divites fidejussores, sed pro Regni administratione idoneos dare non poterat, tutela privanda esset, quod negavit, ² atque ita frustra factionis reclamantibus est observatum. An. Salutis MCCXXVII. *positionum* tractatum conscripsit, quem nusquam reperiri arbitror, & libellum, qui *Patria potestas* inscribitur, ³ ubi de *summaris judiciis* disserit, sed opus adeo confuse positum, ut non sine magna difficultate, quæ in eo citantur, inveniri possint. ⁴ Id JOANNES de DEO Hispanus, *Canonicusque Ulyssiponensis* anno Salutis MCCLVI. ⁵ ordinavit, ampliaturque in VII. libros, & LXX. titulos divisit, & *cavillationes* appellavit, ⁶ quibus, plus quam æquitatis ratio postulat, *Ubertus* studuisse creditur. ⁷ Parmam reversus *Ubertus* ibi decessit, & in D. Joannis templo post multos annos instaurato Monachi D. Benedicti hoc epitaphium columnæ inscripserunt.

D. M.

UBERTI BOBII PARMENSIS JURECONSULTI LEGUM INTERPRETIS RECEPTESS. MEMORIÆ ERGO MONACHI HUIUS COENOBII RESTAURATO TEMPLO B. M.

JOANNES vero de DEO tractatum *Judicum* in quatuor partes distinctum edidit & alium de *Abusibus* contra Canones, quem Clero, Gymnasioque Bononiensi inscripsit, ⁸ *Apparatum*, *breviarumque Decretorum*, *Pastoralem*, *Librum dispensationum*, *Summam quorundam casuum Decretalium*, *Judicum*, *Notabilia cum Summis titulorum Decretalium*, & *Decretorum*, *Chronica*, *Apparatum Metricum super arbore Decretorum*, *Librum distinctionum*, *Commentum super novellis Decretalium*, *Pœnitentiarium*, de *cautela simplicium Sacerdotum*, *Questionum*.

¹ Alberi. in l. 27. C. de Episcop. audien. Cagno. in proëm. Digest. §. hac autem. n. 6.
² Albe. ibid. Jacobin de S. Georg. ³ Alb. in l. 1. C. de bis, qui in Eccl. man. & in l. 3. C. de jurejur. propt. calum. ⁴ Jo. Andr. in add. ad specul. in proëm. in verb. plurimis.
⁵ Oldrad. conf. 69. in fine. ⁶ Jo. Andr. in add. ad specul. in proëm. in verb. plurimis.
⁷ Jo. Andr. in add. ad specul. in tit. de except. §. viso quando exceptiones. vers. item nota secundum Uber. de Bobio. ⁸ Alex. in conf. 60. in fin. lib. 4.

Hispanus fuit, a quo, puto, descendere alium JOANNEM Dei, miræ sanctitatis virum, qui ordinem illorum instituit, qui ædes ægrotis sanandis curare solent, & orans decessit. Juris Pontificii interpres fuit. De horum obitu, aut tumulo nihil certi habetur.

C A P. XXXI.

XXV. JACOBUS COLUMBINUS *Regiensis* glossarum ad feuda præcipuus scriptor.

XXV. **P**ost Accursium inter eos, qui jus civile interpretati sunt, maximum nomen adeptus est JACOBUS COLUMBINUS *Regiensis*, qui post *Bulgarum*, & *Pyleum* præclaras, & aliis, quæ ante scriptæ erant, luculentiores glossas in feuda ¹ tanta eruditione composuit, ut post eum nullus ad id opus alias addere ausus fuerit, ² & sicut *Accursius* anteriorum glossæmata perfecit, ita & *Jacobus* veterum scholia, quæ in feuda edita fuerant, emendata mirifice locupletavit; magni nominis vir fuit, & ante *Odofredum* scripsit, & *summam feudorum* a *Pyleo* ante compositam plenius reformavit. Ejus mortis dies, & cinerum locus nescitur.

C A P. XXXII.

XXVI. JACOBUS ARDICIONI de BROILLO *Veronensis*, Auctor summæ feudorum, DANIEL SCARAMEUS. PETRUS CERNITUS clarus feudorum scriptor.

XXVI. **E**X ejusdem Azonis auditorio nemini secundus prodiit JACOBUS ARDICIONI *filius de BROILLO* ³ *Veronensis*, qui post Azonis mortem ab Ugolino presbytero eruditus, *usus feudorum* Præceptoris exemplo in compendium redegit, quod opus egregium, & mirifice laudatum *Summam feudorum* vocant. ⁴ Adeoque plene, & subtiliter eam materiam tractavisse creditur, ut nihil de- siderandum reliquerit. ⁵

Librum diu suppressum DANIEL SCARAMEUS *Jurisconsultus Astensis* ex sua vetusta bibliotheca An. MDXVIII. in lucem edidit. Is est, qui *Bartholomeum* patrem, *Danielem* avum, alium *Bartholomeum* abavum, & *Joannem* atavum omnes clarissimos Jurisperitos ha-

¹ Cin. in Auth. Sacramenta puberum. C. si advers. vendit. Bal. in præm. Feud. & Fas. in prælud. Cap. in Auth. sed novo jure. num. 22. C. de serv. fugit. ² Alvaro. in præm. feudor. ³ Capo. in Auth. sed novo jure. n. 33. C. de serv. fugit. ⁴ Bal. in præm. feud. ⁵ Alvaro in præm. feudor.

buit, apud quos præclarum opus diu conservatum tandem in medium prodiit.

Post *Jacobum* in feuda præclare PETRUS CERNITUS alias *Cerelus Bononiensis* scripsit, cujus aliud ad posteros non pervenit. Is *Bartolo* lauream Doctorum petenti, & doctrinæ periculum facturo, recitandam assignavit *L. 1. C. quem admo. test. aper.*

C A P. XXXIII.

XXVII. JOANNES FASOLUS Pisanus.

XXVII. **N**on multo post JOANNES FASOLUS Pisanus ¹ claruit, qui non pauca & ipse in *jus civile*, & *usus feudorum* scripsit. Quendam etiam de *summariis cognitionibus* libellum fecit, quem *Gulielmus Duranti* fere totum suo speculo inseruit. ² Demum ob summam eruditionem, & morum integritatem *Archiepiscopus Ebrodunensis* factus etiam sacris literis incubuisse a *Baldo* dicitur, ³ cui defuncto *Henricus Cardinalis Hassiensis* in Pontificatu successit. *Ebrodunum* nunc *Ambrous* vocant.

C A P. XXXIV.

XXVIII. JACOBUS a RAVANIS Lotharingus, ejus disputatio cum Accursii filio. XXIX. PETRUS a BELLA PERTICA, Sophista.

XXVIII. **I**sdem ferme diebus circiter An. Salutis MCCL. JACOBUS a RAVANIS Lotharingus egregia ipse quoque in *jus civile*, & *usus feudorum commentaria* elucubravit, tantique nominis fuit, ut alius eo doctior, aut subtilior in toto orbe tum non haberetur. Præcipue autem ingenii sui acumen ostendit, cum *Franciscus Accursii* filius a Rege Angliæ in Gallias ductus quasdam leges Tolosæ interpretaretur, discens enim habitu sumpto, ne agnosceretur, nonnulla doctenti objecit, a quibus ille nunquam se explicare potuit ⁴ Postea agnitus jucundam de se omnibus admirationem exhibuit.

XXIX. Inter plures alios Tolosæ discipulum habuit PETRUM a BELLA PERTICA, ⁵ primus, quæ a majoribus simpliciter tradita fuerant, ad dialecticum arguendi modum deduxit, maximeque Logi-
corum regulis est delectatus, quod RICARDUS MALUMBRÆ detesta-

¹ Cin. in l. 16. n. 3. C. de probation. in l. 2. C. ne ux. pro marito. ² Alb. in l. 1. C. de his, qui in Eccles. manum. ³ Bal. in proem. feudor. ⁴ in. in l. 1. ante. num. 15. C. de sent. quæ pro eo. quod interest. profer.

⁵ Cin. in l. 3. C. in quib. caus. in integr. rest. circa nu. 15. & in Rub. & l. 1. C. de summ. trinit. & fide Catholica.

ri consueverat. ¹ Cum enim antea aut consonantia jura tantum notarentur, aut in summam redigerentur, vel contraria solverentur, is argumentorum multitudine quæstiones tractare cœpit, quem morem posterius retinuerunt. *Dictionarium* etiam secundum alphabeti ordinem composuit, quod ambitiosa inscriptione *Lumen ad revelationem gentium* appellavit, cujus hoc est initium. ²

Ergo quisquis habet patulas modo providus aures

Hic studeat, legum lucida verba noter.

Alpha sub alti volis aquilis se prodit, & omnes

Explicat hic vires, officiumque suum.

Feudorum etiam compendium, quod *Summam* vocant, composuit, Ejus mortis, aut sepulchri monumentum non apparet.

C A P. XXXV.

XXX. ODOFREDUS *Bononiensis*, multorum scriptorum autor. ALBERTUS filius.

XXX. OMnium Azonis discipulorum circiter An. Domini M. CCL. celeberrimus habitus est ODOFREDUS, qui Bononiæ natus in D. Amkrosii curia (vulgus *viciniam* vocat) habitavit. ³ Alii eum *Benevento* oriundum, & ex *Roffredo*, aut ex ejus cognatis descendere tradunt ⁴ Sed quisquis fuerit, in naturali philosophia, & artibus primum exacte eruditus, ⁵ postea juri sub *Ugolino*, *Jacobo*, *Balduino*, & *Azone* incubuit. ⁶ Deinde in Bononiensi Academia magna nominis fama jus civile docuit, ubi non semel a *Gregorio Monte longo* Gregorii Pontificis in Italia Legato de ambiguis juris quæstionibus consultus fuisse dicitur. ⁷ Luculenta in Pandectas, & totum Codicem tanta felicitate, & facilitate *commentaria* edidit, ut ante ipsum nullus planius scripserit, nec ex omnibus Interpretibus alius eo clarior, aut tyronibus utilior habebatur. Quasdam præterea Azonis Præceptoris *Summæ* addidit ⁸ Glossas, quæ etiam hodie extant in tit. *De pace Constantiæ*; & *Feudorum compendium* composuit; de *Libellis*, quibus in judicio experimur, *Restitutione dotis*, ordine *Judiciorum*, *percussionibus*, primo, & secundo Decreto, *Curatore bonis dando*, & arte *Notariatus* utiles tractatus erudite conscripsit. ⁹

¹ Alb. in proëm. ff. ² Alber. in proëm. dictionar. ³ Odofr. in l. 14. C. de fid. instrum. ⁴ Rabp. Volaterr. l. 21. anthropol. ⁵ Odofr. in l. 1. ff. de off. ejus, cui mand. est jurisd. ⁶ Odofr. in l. 8. §. 16. ff. de inoff. test. & in l. 4. §. 1. ff. si quis caut. de jud. sisti. ⁷ Odofr. in l. 5. ff. de jurisd. omni. jud. ⁸ Jo. Andr. in addi. ad specul. in proëm. in verb. devote. ⁹ Cæpo. in Auth. sed novo jure. n. 31. C. de ser. fugit. Jo. Andr. in d. proëm. in verb. Plurimis.

Vir fuit hilarioris ingenii, qui non insulsa scommata operi quandoque immiscet, sed acris iudicii, qui concertantium opiniones gravi, & maturo consilio eligit. Moriens filium ALBERTUM *Jurisconsultum reliquit*, etsi eum alii alterius *Odofredi* filium fuisse falso censent. ¹ Excessit e vita Anno salutis M.CCLXV. cui *Pyramidis* instar monumentum ante ædem *D. Francisci* magnifico opere cum hac inscriptione fabricatum fuit.

DEO TRI. UNI. *Pyramidem, & sepulchrum vetustate corruptum, quæ Albertus Genitori suo Odofredo legum parenti Anno Domini MCCLXV. 3. Non. Decemb. posuerat, Laurentius Odofredus Dominici Odofredi posterioris Filius, Alberti Trinepos sua impensa in meliorem faciem opere, & cultu, splendoreque restituit. Anno Salutis MCCCCXCVII. Kal. Septemb.*

In altera parte sepulchri.
Hieronymus quondam Laurentii de Odofredis reparavit.

C A P. XXXVI.

XXXI. BERNARDUS DORNA primo Jctus postea Monachus.

XXXI. **E**Jusdem Azonis discipulus fuit BERNARDUS DORNA *Provincialis*, qui de *Libellorum*, quibus in Judicio actores experiuntur, *conceptione* tractatum & alios de aliis materiis composuit; plus Cæsarei, quam Pontificii juris studiosus ² fuit, sed amplioribus postea tractatibus compositis, cum jam vetustiora negligerentur, ejus quod sciam nihil ad posteros pervenit, præter volumen *de conceptione Libellorum*. Profanæ vitæ tædio *Minoritarum religionem* ingressus esse dicitur. De eo aliud non apparet.

C A P. XXXVII.

XXXII. ROLANDINUS PASSAGERIUS. GERARDUS MULERTUS *Consiliarius Caroli V.*

XXXII. **D**UO ROLANDINI Jurisperiti celebrantur, ambo Bononienses non multum ætate distantes, quorum alter cognomento PASSAGERIUS, vel, ut alii RODULFINUS, *Summam artis Notarie* dictam ob instrumentorum formulam tabulariis valde opportunam An. Salutis MCCLV. conscripsit. ³ Eam superioribus annis GERARDUS MULERTUS *Caroli V. Cæsaris consiliarius* deforma-

¹ Volater. lib. 21. Anthropolog. ² Jo. Andr. in d. præm. in verb. Plurimis. ³ Jo. Andr. ad specul. in præm. in verb. Plurimis.

tam restituit, & commentariis illustravit. Quo anno decesserit, aut ubi humatus sit, non constat. De altero *Rolandino* infra suo loco dicitur.

C A P. XXXVIII.

XXXIII. JOANNES de BLANASCO.

XXXIII. **S**UB id tempus JOANNES de BLANASCO *Hedus*, seu *Burgundus* cum Balduino Bononiæ jura professus claudit, ubi an. MCCCLVI. luculenta in *actiones* commentaria emisit. Ac plura, quæ in formulis libellorum *Roffredus* negligenter tradiderat, significavit potius quam reprehendit; ¹ scripsit & *ordinem judicarium*, & *variarum questionum librum*, *unum de feudis*, & *homagiis* alterum; unde fere omnia ad eam materiam pertinentia *Guilielmus Durantus* ad exornandum speculum est mutuatus. Nobilis, subtilisque interpres etiam *Baldi* judicio habitus. ² Nec philosophiæ naturalis expertus fuit. Quando mortuus, aut ubi humatus sit, ignoratur.

C A P. XXXIX.

XXXIV. ALBERTUS GALEOTTI *Filius Parmensis*.

XXXIV. **N**ON multo post ALBERTUS GALEOTTI *filius Parmensis* Mutinæ publice docuit, ubi *Guilelmi Droreta* tractatum de Judiciorum ordine in aliud, sed longe plenius, transtulit, in quo, relatis fere omnibus illius verbis, quæstiones in foro frequentiores decedit, causarumque patronos ad defendendas cautius causas instruit. Volumen quæstionum *Summulam* inscripsit. Sed alii ob utilitatem nobiliore titulo *Margaritam* vocaverunt; in illo dubia plenius discutiuntur, quam in his tractatibus, quæ eo nomine censentur, fieri consuevit. ³ De hoc aliud ad nos non pervenit.

C A P. XL.

XXXV. MARTINUS a FANO. XXXVI. MARTINUS SYLLIMANI filius Bononienfis.

XXXV. **M**A RTINUS A FANO *fortune* duos *Libellos de modo studendi* composuit, qui postea evanuerunt; ⁵ In his eum

¹ Jo. Andr. in præm. specul. in verb. Plurimis. ² Bal. in cons. 291. n. 10. vol. 2.³ Jo Andr. in d. præm. in verb. Plurimis. ⁴ Alb. in præm. ff. in princ. ⁵ idem Alb. in §. quibus, in dicto præm. & ibi Fulgos.

sibi adfciſcendum Præceptorem eſſe monebat, qui probabilia doceret, libenter ad interrogata reſponderet, & ſibi contradici pateretur ſolidiſque rationibus dubia diſſolveret, & demum qui fidus interpres inquirendæ veritati, & non inanibus cavillationibus, ambizioſoque ornatui ſtuderet. Diſcentibus præcipiebat, ut a pernicioſis voluptatibus alieni in primis Deum colerent, deinde interjectis honeſtis animi recreationibus toti diſciplinis incumberent. ¹ Librum etiam *de homicidiis*, ² & *negativa probanda*, item de *Judiciis* & *Actionibus* poſt ſe reliquit.

XXXVI. Alius fuit MARTINUS SYLLIMANI *ſilius Bononiensis*, ³ qui *ſo Andree Præceptor* diu in patria docuit, & *Cini* examini, cum tyrocinium deponeret, interfuit, ⁴ ſæpe diſputavit, & *Feudorum* compendium fecit. Tandem religionem eorum, qui *Prædicatores* vocantur, profeſſus eſt, ⁵ ubi ſæpius de jure interrogatus reſponſiſſe dicitur. Bononiæ decedens in D. Dominici, in cujus familiam tranſierat, templo humatus eſt, in ejus tumulo hodie hæc inſcriptio legitur.

Martini Syllimani, cujus præclara in jure opera extant, humata hic offa quieſcunt. Lapidea hæc memoria illi poſita eſt. Anno Salutis M D. XXVI.

Quod horum agnatio non legatur, obſcuris natalibus orti eſſe creduntur. Nulla eorum diei obitus memoria conſervatur.

C A P. XLI.

XXXVII. GUIDO SUZARIUS: lautiffimum ejus ſtipendium Regii. XXXVIII. Filius ejus PETRUS SUZARIUS.

XXXVII. **I**Nter Clariffimos ſui temporis profeſſores GUIDO SUZARIUS fuit, quem ego a *Suzaria* olim Regienſium, ſed nunc Mantuanorum caſtello Suzarii nomen habuiſſe arbitror. Ex Azonis ſchola prodiit, & Mutinæ docuit, ob id eum Mutinenſem fuiſſe *Guilielmus Duranti* falſo exiſtimat. ⁶ *Jaſon* vero Cremonenſem. ⁷ Is anno MCCLXX. Regium, ubi tum omnium diſciplinarum ſtudia florebant, ad juſ civile docendum conductus cum liberis ibi civis factus eſt. Ac niſi Mantuam, aut a Carolo Apuliæ Rege evocaretur, in

¹ Alb. in §. quibus in præm. ff. Cod. ² Alb. in R. ff. de ſtat. homin. ³ Alb. in ſin. præm. ⁴ Cin. in l. ult. C. de uſufr. ⁵ Pau. Ca. in l. 9. ff. de vulg. & pup. ſubſtit. & in l. ult. ubi etiam Bar. C. de impub. ⁶ in tit. de Advoc. §. ſequitur. verb. non ergo. ⁷ in l. 6. num. 19. ff. de condiſt. cauſ. data, cauſa non ſecut.

Regienſi Academia leges Romanas perpetuo interpretaturum tactis oculo, & manibus ſcripturis juravit. Contra illi Regienſes quantum agri tribus bonum jugis anno arari poterat, (*tres Manſos vocabant*), in Aggerum pago aſſignarunt; una præterea ex civitatis moletrinis promiſſa, eam, quæ ad S. Crucis portam erat, ſibi elegit, quæ omnia, ſi culpa ſua proſiteri deſiſſet, Reipublicæ ex conventionem reſtituenda erant. ¹

Juris civilis doctiſſimus; parum in Pontificio, quod raro citabat profeciſſe creditus eſt, ob idque Epiſcopatu, quem affectavit, indignus eſt habitus. ² Naturalis vero philoſophiæ non expers fuit. Præter *commentaria* quæ in Pandectas, & Codicem edidit, etiam de *jure Emphyteutico*, de *Instrumento quod Guarentigiam vocant*, de *ordine Judiciorum*, ac de *Judiciis*, & *Tortura tractatus*, qui hodie extant, compoſuit, in quibus ſe cum Accuſio pro decidendis cauſis conſilium habuiſſe teſtatur. Levitatis tamen famam non effugit, quod licentioſiore habitu, quam proſitentis, & Jurisconſulti gravitati conveniret, petulantius uteretur. Verſi colores enim, & vario ſerico virgatas veſtes, nec eas talaſes gerere conſuevit.

XXXVIII. Moriens inter alios liberos PETRUM reliquit, qui & ipſe jus civile profeſſus Regii in D. Dominici æde ſepultus jacet, a quo *Suzarii* poſteri etiamnum *Regii* degunt. De ejus morte, aut ſepulchro nihil certi habetur. Cremonenſes ³ eum Cremonæ docentem occubuiſſe ferunt, & in D. Guilielmi templo in ſuburbiiſ humatum, quæ poſtea diruta fuere. In quibuſdam annalibus ⁴ ipſius hoc legitur epitaphium.

*Febre carens Febre concutitur,
Per quam Febris Febrem aggreditur.
Letho Febris Febre dirimitur
Dum ipſe moritur.*

Ipfum duplici febre ſublatus ſignificat.

C A P. XLII.

XXXIX. ACCURSIUS *Regienſis*. XL. FRANCISCUS Accuſii filius.

XXXIX. SUB idem tempus ACCURSIUS *Regienſis* An. MCCLXXIII. Sin patriæ ſuæ Gymnaſio jus civile eſt interpretatus, quem-

¹ In *Carthophilatio Regii*. in *lib. Magno car.* 301. & 306. ² *Jo. Andr. in addit. ad ſpec. in procem. in verb. plurimis.* ³ *Julius Tarreſius de nobilitate, prima parte num.* 109.

⁴ *Jo. Jacobi Caroli a ſecretis Decemviroſum Venet.*

admodum in *Regii Tabulario* scriptum invenitur. ¹ Eo enim anno de solvendo ei stipendio Prætorem *Zaldum* Cancellarium Pistoriensem ad Regienfes Decuriones retulisse legitur, decretumque fuit, ut CC. libræ illius monetæ ei quam primum repræsentarentur. Patavii etiam professus est, & disputavit. ² Hujus *Jacobus de Arena* in libello de cessione actionum; & *Guilielmus Durante* sæpius meminerunt. Illius operum, & obitus nullum monumentum extat.

XL. FRANCISCUS *Accursii* nuncupatus hujus filius, ut arbitror, eodem, quo *Bartolus*, tempore Bononiæ docuit, & orta super cujusdam legis lectione contentione, Pisas, qui veteres Pandectas inspiceret, miserunt. ³ Is enim *Accursii* Glossatoris filius esse non potuit, cui tandiu vivere non licuit ut Bartolum profitentem videret.

C A P. XLIII.

XLII. ROLANDINUS *Romaniceus*,

XLII. PRÆTER *Rolandinum Passagerium* alter fuit ROLANDINUS ex *Romanicea familia* & ipse Bononiensis, eximiusque causarum Patronus, qui de ordine *Maleficiorum* utilem tractatum composuit, *Dino* Bononiæ docente, & *Gandino* ibidem quæstionis Judicia exercente, clatuit. ⁴ A Civibus Consul ad regendam Remp. creatus est. E vivis excessit An. Salutis MCCLXXXIIII. III. Idus Septemb. & in patria in D. Francisci templo cum hac inscriptione humatus est.

Domini Rolandini de Romaniciis Doctoris legum, qui obiit Anno Domini MCCLXXXIIII. XII. Inditione, XI. die Septemb.

Ejus filio, qui decessit Anno MCCC. sequens appositum est epitaphium.

*Authore magno Naturæ lege vocato
Patre Rolandino natus proconsule primo
Hunc hic scribæ locant, Octobris tertia dena.
Mille trecentis cælestis prolis ab annis.*

C A P. XLIV.

XLII. IPHO *Britannus*, inter divos relatus; munera ejus ecclesiastica.

XLIII. ALANUS: de *Causidicis* religione insignibus.

¹ In arcula duarum clavium.

² Alb. Gand. de bannitis pro maleficio in fin.

³ Bar. in l. 3. C. de cond. ob. caus. dator.

⁴ Gand. in tract. malef. utrum procurat. in mal. inter.

XLII. **N**unc referendus **IPHŌ**, quem alii *Fuonem* vocant, genere Britannus. Is solus ex tot clarissimis legum verticibus inter Divos a Clemente VI. relatus An. Salutis M. CCCXLVII. die XIX. Maji. ¹ Philippo Pulchro in Galliis regnante, claruit. Nobilibus opulentisque parentibus *Heloro Canciati* filio, & matre *Azone* in pago Martini prope Trecorenses ortus est. Lutetiæ, deinde Aureliæ Juri civili, & Pontificio operam dedit. Mox reversus, cum & doctrina, & vitæ sanctitate celebraretur a quodam Redonensi Archidiacono ecclesiasticis causis judicandis est præfectus. Mox a Trecorensi Antistite accersitus ejus Vicarius est declaratus. In eo officio omnibus gratus adeo pie, integreque se gessit, ut virtute omnes superaverit. Eminebat in eo incredibilis erga pauperes charitas, quos opibus, & omni studio sublevare non destitit. Demum eo officio dimisso ad suam *Lohaneti* ecclesiam se contulit, ubi cilicio, & vilibus pannis indutus, jejuniisque vacans, plerunque solo pane, & aqua vivebatur, quandoque septem diebus solus in cubiculo orationi vacans delituit, quotidie sacra faciebat & semel dum sanctam elevat hostiam, ingens splendor eam circumfulsit. Humi, aut in stratis cannulis cubabat, quandoque solo pane, quem habebat, plures faciavit, & aliquando modicum frumentum in arca relictum ad summum eam implevit.

XLIII. Nepotem habuit nomine **ALANUM**, qui Aureliæ discessit, ² & is forte est, qui Decretum interpretatus est. Tandem circiter annum ætatis quinquagesimum VI. Kalend. Decembris, qui ejus dies est natalitius, vita defunctus multis miraculis claruisse dicitur. Ejus imago Florentiæ a *Masucio* egregio pictore viduis, pupillis, & pauperibus circundantibus posita fuit. Alii etiam religione insignes causidici fuere, ut *Sozomenus* tripertitæ historiæ scriptor memorat, qui Aquilinum in causis forensibus socium se habuisse refert, ³ cui cum cibos evomeret, divinitus revelatum est, ut melle, vino, & pipere tinctos cibos comederet, & eo modo sanatus est. *Chrysostomus* ⁴ quoque Philogenium mirifice celebrat, qui ex patrono causarum insignis vitæ sanctitate Episcopus est creatus.

¹ *Card. Baro. in Rom. Martyr. die 19. Maji.*

² *Henr. Bobe. in c. constitutus 8. X. de integ. restit. Tiraq. de retract. confang. §. 1. gloss. 9. n. 52.*

³ *lib. 2. cap. 19. Hist. tripert.*

⁴ *in Orat. de Beato Philogonio.*

C A P. XLV.

XLIV. DINUS ROSSANIUS *Mugellanus* ejus scripta & auditores: autor sexti Decretalium libri; animi mœror.

XLIV. **D**INUS ROSSANIUS ¹ in Mugello agri Florentini castro natus omnes, qui ante se jus civile professi sunt, superavisse visus est. ² Tantæ enim doctrinæ fuit, ut eo disputante tota legalis philosophiæ synodus adesse crederetur, ³ Unde in proverbium abiit. Dini disputatio, qua nihil absolutius desiderari posse censetur. Bononiæ docuit, in Pandectas, & *titulum de Actionibus* subtiliter scripsit, ⁴ memorandumque in *Regulas sexti Decretalium libri commentarium* in lucem emisit, in quo Canonum peritiam nusquam professus, quæ fere sola didicerat, Jura civilia citat. Itaque vulgo Pontificiæ legis expers habebatur. ⁵ De *præscriptionibus, glossis contrariis, successionibus ab intestato, & interesse* opuscula edidit. Luculenta etiam *responsa* post se reliquit, quæ raro inveniuntur. Inter alios *Cinum*, & *Oldiadum* ⁶ discipulos habuit. Demum a Bonifacio Octavo vocatus componendo *sexto Decretalium libro* cum Ricardo Petrono Senensi, & postea Cardinali dignitate honestato præcipuam operam impendit, ⁷ quod opus ita emendatum fuisse Baldus autumat, ⁸ ut errorem non habeat.

DINUS, etsi non paucis munëribus donatus, Galeri tamen honore, quem affectabat, & Ricardo datum videbat, frustratus, dum revertitur, animi mœrore in morbum incidisse dicitur. ⁹ Alii lento veneno sublatum ferunt. Decessit Bononiæ An. Salutis M. CCCIII. Refert *Angelus Ubaldus* ¹⁰ se audivisse Cerdonem, vel, ut alii malunt, virum vitæ sanctitate insignem dicere solitum, *sibi in somnis visum fuisse Dinum ad inferos damnatum, quod inique consulisset testatorem, qui se piæ causæ debitorem confessus fuisset*, ex eo dicto ad solvendum non arctandum, sed verendum, ne illud vere somnium fuerit. Ad D. Dominici ædem humili quidem, sed ob viri claritatem notissimo sepulchro humatus fuit, ac prope eum postea Cinus ejus discipulus positus.

¹ Bal. in l. 16. §. 1. ff. de usu. & habitat. ² Joan. Villa lib. 8. cap. 65. ³ Cin. in l. 1. anten. 10. C. de sent. quæ pro eo, quod interest, profer. ⁴ ut ait Cin. in l. 6. C. de serv. fugit ⁵ Jo. And. in tit. de success. ab intest. in princ. in addit. ad spec. ⁶ Roma. in conf. CLXXI. Bal. in l. 29. in fin. C. de fideicom. ⁷ Jo. Villa. eo lib. cap. 64. ⁸ in l. 19. in pen. col. C. de jur. delib. ⁹ Rapha. Volater. l. 21. anthropol. ¹⁰ in l. 1. C. de fals. caus. adj. Barb. conf. 65. vol. 2. Purpura. in l. 3. C. de edend. Deci. in l. 6. de collation. Sylva nuptia. lib. 5. sub. n. 67.

C A P. XLVI.

XLV. PETRUS de BELLA PERTICA *Sequanus*: errores Canonum.

XLV. **P**ETRUS DE BELLA PERTICA *Sequanus*, vel, ut nunc loquuntur, Burgundus a quibusdam fuisse dicitur. Sed alii probabilius eum Aurelianensem fuisse tradunt. Tolosæ *Jacobum de Ravani* Gallum audivit, ¹ ibidem & ipse professus Anno Salutis MCCC. Romam profecturus Bononiam venit, ubi peregrinus. *Cino*, aliisque magna attentione audientibus, quandam Codicis legem est interpretatus. ² Erat is ex Bonifacii VIII. decreto Jubileus Anus, quo omnibus Martyrum templa Romæ adeuntibus erratorum venia dabatur, plurimisque ex toto orbe ad Urbem confluentibus, etiam Petrus crimina expiaturus eo se contulit.

Minimum octies infortiatum auditoribus exposuit, ³ & erudita in *Digesta*, *Codicem*, & *institutiones scripta* reliquit, quæ hodie raro, nec illa integra apparent; *Disputationes* etiam numero centum edidit. Subtilis ingenio, sed cervicosus fuit, qui plura contra jus per imperitiam a Pontificibus statuta credere maluit, quam ipsa jura conciliare, & quum quis canonem citabat, solitus est respondere; *Transseat cum erroribus Canonistarum*, in quo a *Fulgio*, & aliis jure reprehenditur. ⁴ Aureliæ, ubi etiam ejus ædes pro re memoranda ostentantur, sepultus jacet, sed obitus tempus non visitur. Bellæ Perticæ Abbati *Innocentius III.* scribit. ⁵

C A P. XLVII.

XLVI. ALBERTUS GANDINUS Aretinus.

XLVI. **A**LBERTUS GANDINUS genere Aretinus, vel, ut quibusdam in monumentis legi, *Cremensis*, *Joannis Anguscoli Cesennatis* discipulus fuit. ⁶ Assessoris maleficiorum officio semper functus, primo *Perusii*, ⁷ deinde *Florentiæ*, & *Senis* ⁸ assedit. denique totum vitæ tempus in audiendis, puniendisque reis consumpsit, ⁹ unde in criminalibus causis princeps appellatur. Bononiæ Judex quæstionis fuit, quem hodie Turoni *Auditorem* vocant. Cum ibi

¹ *Cin. in l. 3. circa n. 15. C. in quib. caus. in integr. rest. non est necessar.* ² *Cin. in l. 1. C. de sent. quæ pro eo, quod interest, profer. M. CCC.* ³ *Pau. Ca. in l. 41. in princ. & ibi Bal. ff. de legat. 2.* ⁴ *Fulgo. in l. 9. sub. n. 4. ff. de jurisd. omni. judic.* ⁵ *in c. in causis 30. X. de electio. & electi potest.* ⁶ *Gandin. de homicid. sub. n. 23. de pæn. reor. sub. n. 44.* ⁷ *ipse in princ. tract. malefic.* ⁸ *ipse in ult. R. in tract. de malef. & in tit. de baunitis pro malef. n. 5.* ⁹ *Bos. de delict. n. 17.*

Dinus profiteretur, ¹ & *Rolandus Romanicius* clientibus patrocinium præstaret, ² præclarum de *Maleficiis* ex *Odofredo*, & *Guidone Suzario* desumptum opusculum composuit. Sed ipse ex pluribus, quæ ex facto vidit, & egit, librum ea diligentia ampliavit, ut magno in usu a forensibus habeatur. Ejus obitus, vel reliquiarum nusquam memoria extat.

C A P. XLVIII.

XLVII. BARTHOLOMEUS a CAPUA *Neapolitanus*.

XLVII. **N**eapoli ad clarissimam urbem exornandam primus *Friedericus II.* Cæsar *Ænobarbi* filius circiter Ann. MCCXL. Gymnasium instituisse dicitur, ³ ubi BARTHOLOMÆUS a CAPUA *Neapolitanus* Jus civile explicuit. Demum *Carolo Martello* regnante, *Protonotarius* creatus in magna existimatione fuit, a *Baldoque* non semel citatur, ⁴ & sunt, qui eum virum mirabilem appellant ob insignem eruditionem, & ingenii acumen. Demum *Carolo* mortuo, orta de regno controversia inter *Robertum*, & *Caroli* nepotem, *Roberto* patrocinatus obtinuit. ⁵ Obiit Anno MCCCX. & in majore templo marmorea in arca cum hac rudi inscriptione conditus fuit.

*Janua legum, vitæque Regum
Mors retrudit terræ omnia sunt quasi somnia cuncta recludit,
Summus, & athleta Regni jacet hic logotheta.
Protonotarius Auxiliarius, atque Propheta
Annis sub mille trecentis bis, & octo,
Quem capiat Deus, obiit bene Bartholomæus.*

C A P. XLIX.

XLVIII. RICARDUS PETRONUS *Senensis*: amplissima munera ecclesiastica: de officio Vicecancellarii romani. Compiler sexti Decretalium.

XLVIII. **R**ICARDUS PETRONUS *Senensis* *Francisci* Accursii sectator, & forte discipulus. ⁶ Non multo post *Neapoli* jura civilia docuit. Demum fama clarus *Cardinalis* tituli *Sancti Eustachii*, & *Vicecancellarius* *Romanæ Ecclesiæ* creatus est, ⁷

¹ Ipse *Gandin.* in tract. *malef.* in R. de filio fam. utrum possit accus. utrum procur. in *malef. inter.* ³ *Collenucius* l. 4. *Histor. Neapolit.* princ. C. de judi. ⁵ *Afflict* in c. 1. de success. feud. sub num. 88. ⁶ *Cin.* in l. 20. C. de neg. gest. ⁷ *Cin.* in l. ult. ad fin. C. de feriis.

² *Gand.* in tract. ⁴ in l. 13. in fin. ⁶ *Cin.* in l. 20. C. de

quod dignitate, autoritate, & utilitate ferme primarium Romanæ curiæ officium vulgo habetur; Id versatur in expediendis per orbem terrarum diplomatibus, quæ ad res ecclesiasticas pertinent, maximamque scribarum turbam sub se habet. Ricardus eam dignitatem adeptus cum aliis duobus Præfulibus *sextum Decretalium*, velut alter Tribonianus, Bonifacii VIII. jussu compilavit, ¹ cujus defuncti memoriam cum Philippus Gallorum Rex, velut *Patareni*, damnari cuperet, ob idque Viennam Synodus a Clemente V. Anno Salutis MCCCXI. indicta esset, Ricardus non minore doctrina, quam constantia mortui Pontificis causam in Regio Senatu egregie defendit, usque adeo ut manus dantes adversarios summa cum laude confutaverit; ² Bonifaciusque cunctis votis sit absolutus.

Moriens Ricardus testamentum condidit, in quo *Joannem* Fratris filium hæredem instituit, ei descendentes masculos, hisque deficientibus, fœminas, deinde monasteria substituit, ob quod aliquot nate sunt controversiæ, & in primis dubitatum, *an cum esset Cardinalis testari potuerit*, eamque ob causam insigniorum juris Interpretum responsa emanarunt. ³ Ricardum Genuæ Anno MCCCIV. decessisse in publico instrumento se legisse *Caccialupus* testatur. Sed corruptas tabulas illas fuisse vereor, cum *Joannes Villanus*, qui illis temporibus vixit, tum septennio post Bonifacium, qui proximo anno ante obierat, causam dixisse scribit. ⁴ Qui vero hunc pro *Ricardo Malumbræ* accipiunt, graviter errant. ⁵ Post annum igitur MCCCXI. fato functus est. Tumuli locus ignoratur.

CAP. L.

XLIX. JACOBUS de ARENA Parmensis. L. UGOLINUS FONTANA.

XLIX. **I**isdem diebus JACOBUS de ARENA Parmensis floruit, quem nonnulli *Bononiæ*, ⁶ alii *Tolosæ* in Galliis professum fuisse ⁷ tradunt. Sed ego, restaurato *Patavino* Gymnasio, ac Urbani III. Pont. Max. privilegiis honestato, ibi eum anno MCCC. jus civile professum fuisse invenio, atque hodie in ejus Urbis Jurisconsultorum albo primus reperitur. In Pandectas, & Codicem Justiniani breviter, sed utiliter scripsit, & tanto judicio, ut ejus opiniones ut plurimum ex

¹ In procem. sexti §. nos ad apicem. ² Jo. Villa. lib. 9. cap. 22. ³ Aret. conf. 36. Alex. conf. 101. in 7. Socin. conf. 49. in p. Corn. conf. 304. in 3. Felin. in c. 21. sub n. 33. vers. pro-
perrea. ff. de re jud. ⁴ lib. 9. cap. 22. ⁵ Capol. in l. 1. in princ. ff. de adil. edict. sub n. 5.
⁶ ut ex ejus tract. de positionibus colligitur. ⁷ Jacob. Spiegel.

mente juris esse dicantur. ¹ Opuscula de *Commissariis*, qui ultimorum voluntatum executores vocantur, de *Positionibus*, de *Expensis*, quæ in judiciis fiunt, *Sequestrationibus*, *Excussione bonorum*, *Exulibus*, quos *Bannitos appellant*, *Questionibus & Cessione actionis composuit*, quæ etiamnum magno in usu habentur; *Feudorum* item compendium fecit. *Ricardi Malumbræ*, & *Oldradi*, ² ut infra etiam dicitur, Præceptor fuit. Quo vero anno, aut ubi decesserit, nullibi reperi.

L. Iisdem diebus UGOLINUS FONTANA, & ipse *Parmensis* floruisse dicitur, ³ cujus alia memoria non extat.

C A P. LI.

LI. ROLANDUS PLACIOLA: de translatione academix Bononiensis Patavium. LII. FABIVS MAXIMVS a S. URBANO.

LI. CUM non Bononiæ tantum, sed & aliis in locis Gymnasia juris aperta essent, Fridericus II. ⁴ Cæsar Bononiensibus graviter infensus, quod Entium filium, quem ceperant, sibi restituere noluisissent, illorum Academiam Anno MCCXXII. Patavium transtulit. Entius. condito testamento, Bononiæ defunctus apud Dominicanos est humatus, unde apud legum peritos disputatum est, *an tanquam captivus apud hostes testari potuerit*. ⁵ Sunt, qui vetusta consuetudine Gymnasium Patavii institutum esse credant, ⁶ quod etsi initio obscurius fuit, paulatim viribus auctum ad summam demum celebritatem pervenit, & An. MCCLXII. alicujus nominis esse cœpit. Quo tempore *Jo. Baptiste Transfalgardi Episcopi Patavini* opera perampla ab Urbano IV. Pont. Maximo privilegia obtinuit. Primus autem tunc cum *Jacobo ab Arena Rolandus a Placiola* Vico Patavino oriundus Anno Salutis MCCC. magna nominis claritate ibi docuisse dicitur. In *feuda* scripsit, & præclarum de *Regibus* opusculum Henrico VII. Cæsari dedicavit. ⁷ Sunt, qui *Summam Rolandinam* ei ascribant, quæ, ut supra dixi, alterius *Rolandi Passagerii* fuit, qui floruit anno MCCLV.

¹ Bar. in *tracat. bann. num. 11.* ² Bal. de *duob. fratri. num. 17.* ³ Cin. in l. 1. ad fin. C. de adulter. ⁴ de quo plura *Jas. c. Alvaro. c. 1. quis dicat. Dux Com. vel Mar. col. 1. Deci. in Auth. cassa. col. 1. C. de Sacrosanct. Eccles.* ⁵ Jo. And. in *addit. ad specul. de instrum. edit. §. compendios. ver. 15. is, qui. Pau. Castr. in l. 8. in fin. princ. ff. qui test. fac. poss.* ⁶ Bar. in §. hæc autem in proœm. Digest. Bal. in *Auth. habita. C. ne fil. pro patre. Card. Zab. in Clem. dudum 2. de sepulture. Petr. de Anca. & alii in c. cum. de diversis. 2. de privil. in 6. Bal. Conf. 77. in 5. Alex. Conf. 74. n. 7. in 4.* ⁷ Alvaro. in *tit. quis dicat. Dux. Com. vel Mar. in prin. 9. col. verb. quero qui Regem. & de pace tenenda. in prin. col. 2.*

Cum

Cum vero, extincto Aetiolino Patavii Tyranno, Henricus VII. eam Urbem, quæ ad libertatem aspirabat, sibi subicere conaretur, Rolandus, qui crebris legationibus ad diversos Principes honorifice functus fuerat, clarissimusque Jurisconsultus, & Orator habebatur, cum *Albertino Musato* Poeta celebri ad eum legatus mittitur, quem totis eloquentiæ viribus placare conatus est. Sed cum durum Principem parum a sententia dimovere potuisset, civium decreto ad Clementem V. professus est, qui autoritate sua sævum hostem averteret. Mira ingenii dexteritate. Splendidisque verbis adeo Pontificis animum sibi conciliavit, ut unum ex opulentioribus Sacerdotiis, quas Abbantias vocant, optandi jus habuerit, sed ipse magna modestia mediocri Sacerdotium elegit, interrogatusque a Clemente, cur opulentius non petiisset; Respondit *Frater meus, pro quo postulo, non est pluris.* Id fuit circiter annum MCCCX.

Guidonem filium vivens amisit. Sunt, qui ipsum Friderici III. tempore vixisse falso opinentur.¹ Is enim An MCCCCXL. imperavit. Ejus mortis dies ignoratur. In albo Jurisconf. Patavinorum primus post *Jacobum ab Arena* circiter an. Sal. MCCC. hodie descriptus invenitur. Sepultus est in patria extra templum D. Antonii in Gentilitio Sepulchro, ubi hæc epitaphia leguntur.

Rolandus de Placiola Patavino Vico pater Guidoni filio cariss. juveni Mausoleum, & sibi, & suis.

Additum præterea hoc Distichum.

*Hunc statuit poni tumulum mors atra Guidoni,
Cui stans sede Throni superi det gaudia doni.*

In base sculptum est.

Rolando, & Aysardæ indolis optimæ Rolandinus Placiola filius sarcophagum.

Supra pynnaculum sepulchri est hoc scriptum.

*Præter amare Deum, cum cætera deleat ætas,
Hic fere, quod plena post modo falce metas.*

LII. Eo tempore FABIVS MAXIMVS A S. URBANO Collegii Jurisconsultorum Patavinorum leges composuit, cujus in D. Antonii Peristyllo hæc extat memoria.

*Fama, fides, gravitas, celebres in honore labores
Archetypos post hunc sollicitate viros,*

¹ *Alvaro. in loco prædicto.*

*Blandus is orator, vates Doctor quoque legum
In cunctis Fabius Maximus actor erat.
Virgo parens capias animam, Deus optime parce.*

C A P. LII.

LIII. OLDRADUS DE PONTE *Laudensis*. Clari Jcti illius ævi CINUS, BUTRIUS, RICARDUS SALICETUS, LUPUS CASTELLIONEUS, JOANNES ANDREA.

LIII. OLDRADUS DE PONTE *a Laude Pompeja Dini*¹ discipulus primo Bononiæ, deinde Patavii circiter Annum MCCCX. tanta & ipse cum laude professus est, ² & disputavit, ut *pater legum* sit appellatus. ³ Postea Romam ad jus docendum conductus præclara in jus civile *commentaria* edidit. Mox Advocatus Consistorialis electus clara nominis fama causas egit, & luculenta responsa in vulgus emisit. Continet hic ordo decem gravissimos Jurisconsultos, qui innumeris privilegiis donati, soli Clientum, qui in Consistorio litigant, causas defendere consueverant. Sed hodie decrescentibus negociis in Senatu fere otiosi apud alios Romanæ curiæ Judices mercede patrocinium præstant.

Etsi plurimas causas magna cum laude tutatus sit *Oldradus*, ea tamen præcipue illustratus est, quam coram Roberto Rege Apuliæ in Urbe Avenioni pro Thoma defuncti Principis primogenito egit, pro quo S. Severini Comitatum evicit. Apud Joannem XXII. Pontificem in magna dignitate fuit, cujus opera in componendis arduis Reip. negociis usus esse dicitur. ⁴ Plus tamen doctrina, quam moribus claruit, quem fama est, prævaricatum clientes prodidisse; re detecta, eum Pontifex in Senatu velut perfidum graviter reprehendit, ⁵ quam ob rem ille ex animi mœrore morbo contracto occubuit, ⁶ circiter an. Salutis MCCCXX. quo tempore CINUS, BUTRIUS, & RICARDUS SALICETUS in jure Civili, LUPUS vero CASTELLIONEUS, & JOANNES ANDREÆ in jure Pontificio celebrantur. ⁷

Plura scripsit, quæ interierunt, solum extat doctissimum responsum volumen, ex quo non pauca *Joannes Andreæ* sibi ascripsit in

¹ Bal. in l. 29. in fin. C. de fideicom. ² Alber. in l. 1. §. 3. ff. de delo malo. & in l. 7. ff. de stat. homin. ³ Pau. Castr. in l. 15. ff. de acquir. vel omitt. hered. ⁴ Alber. Ros. in l. ult. sub. n. 8. C. de jurisd. omni. jud. & alii. ⁵ Pau. Ca. in l. 17. C. ex quib. caus. inf. irrog. ⁶ Pau. Ca. in l. 1. in fin. C. de advoc. divers. judic. ⁷ ex subscriptione ultimi cons. Oldradi.

additionibus, quas ad speculum edidit. Ego ipsum paulo post annum MCCCX. Patavii docentem in ejus Urbis Jurisconsultorum albo scriptum legi. Inde Avenionem conductus ad jus civile docendum ibi decessit An. MCCCXXXV. VI. Idus Aprilis, & ante hostium templi Prædicatorum humatus duo habuit epitaphia, primum vetustate corrosum legi non potest. Alterum admodum rude ita se habet, quod tamen in secundo versu vix legi potuit.

*Hic jacet Oldradus Dominus de Ponte vocatus
De laude natus laus hujus & ab omnibus notus
Fuit in jure Doctor eximius vere pro cujus
Anima quisque Deum velit orare.*

Qui obiit Anno MCCCXXXV. Die Lunæ Idus mensis Aprilis sexto.

C A P. LIII.

LIV. ANDREAS CIAFFI. LV. FRANCISCUS TIGRINI *filius*,
Pisanus.

LIV. **A**NDREAM CIAFFI filium, five, ut aliis placet, cognomen-
to *Zaffum*, gente *Pisanum* circiter annum Salutis MCCCXX.
in patria docuisse constat, quo tempore primum Academia erecta
fuisse dicitur. Sed ejus ad posteros nihil præter opusculum de *Ge-
rundis* pervenit; *Bartolus* tamen se ejus commentaria evolvisse te-
stat. ¹

Eodem tempore floruit FRANCISCUS TIGRINI *filius* & ipse
Pisanus vir omnium integerrimus, ² & eruditissimus, qui *Baldum*
erudiit, ³ ac omnia singularia in jure memoria tenuit. ⁴ Primo in
patria, deinde *Perusii* ⁵ professus plura, sed confuse, scripsit. Ex
quibus *Bartolus*, qui tum Pisis jus nostrum juvenis circiter Annum
MCCCXXXV. interpretari cœpit, tacito autore, non pauca sibi attri-
buit, ⁶ & multum ex ejus laboribus crevisse existimatus est.

Si vos non vobis mellificatis apes.

Tantum tamen Bartolo Franciscus tribuit, ut Patriæ Rector de
ambiguis quæstionibus eum sæpe consulere non erubuerit. ⁷ Ejus obi-
tus dies, aut cinerum locus ignoratur.

¹ In l. 8. §. 6. sub. n. 9. ff. de novi oper. nunciat. ² Bal. in c. 1. §. 1. in fin. Episcop. vel
Abbat. ³ Bal. in c. 1. §. Vassall. feudum. si de feud. fuer. controu. inter dom. & vassall.

⁴ Bal. in d. §. Vassall. Soc. cons. 10. sub n. 25. in p. ⁵ ipse cons. 152. inter cons. Bar.

⁶ Ang. in l. 18. ff. de solution. ⁷ Bar. in l. 29. nu. 9. ff. de hered. inst.

C A P. LIV.

LVL RICARDUS MALUMBRÆ *Cremonensis*, invidia aliorum erga Ricardum: de dialecticis subtilitatibus in jure. De ALBERICO ROSATA.
LVII. NICOLAUS MALUMBRÆ.

LVI FOecundissima eorum temporum ætas RICARDUM quoque MALUMBRÆ *Cremonensem* protulit, qui a *Jacobo de Arena* institutus tantæ in jure civili eruditionis habitus est, ut tum nemo in Italia doctior crederetur. ¹ Sed æmulorum invidia, quæ Illustres viros semper infectatur, pravæ religionis apud Clementem V. Pontificem infirmulatus Bononiam, ubi tunc JACOBUS ABELUISIO, *Butrigarius*, & RAINERIUS *Foroliviensis* profitebantur, relegatus fuit. ² Univerſus Jurisconsultorum Bononiensium Ordo pro eo apud Pontificis legatum pœnam deprecatus non modo nihil impetravit, sed graviter etiam reprehensus est, ³ quod iniqui hominis in causam defendendam suscepisset. Postea vero reſtitutus Patavii, quo antea a Friderico Ænobarbo Bononia Gymnasium translatum fuiſſe ſupra memoravimus, magna nominis celebritate circiter Annum MCCCIX. docuit, ⁴ ob insignemque doctrinam pater legum vocatus Equeſtri & Palatina dignitate donatus fuit.

Plura ſcripſit, quorum rara eſt copia. Diſcipulum habuit ALBERICUM ROSATAM. Irridere conſueverat illos, qui arte ſophiſtica, ac dialecticis ſubtilitatibus a forma, ſubſtantiaque arguentes jura docebant, quem ritum a *Jacobo de Ravanis*, & aliis ultramontanis Doctõribus emanafſe ferunt; laudabat autem, ut ex puris legum fontibus, atque adeo vivis rationibus quiſque inſtitueretur, ut *Albericus Roſata* ejus diſcipulus teſtatur, ⁵ Perſpicuitate, facilitateque docendi a *Cino* laudatur ⁶ Venetias ad Reipublicæ leges condendas evocatus ibi deceſſit Anno Salutis MCCCXXXIV. & ante templum D. Jõ. Pauli prope januam cum hac inſcriptione humatus fuit.

*Vas juris, legumque jubar ſine compare Doctõr
Militis, & Comitis merita ratione cathedræ
Dotatum titulis Ricardus prole Malumbra
Malleus ens umbræ, patriæ decus, atque Cremonæ
Qui gratus Venetis jacet hic, ſed nuncia laudis
Vivet fama viri nullam peritura per ævum.*

¹ Bal. in l. 14. C. de Epifco. & Cleric. Ancara. in conf. 248. ² Bar. in l. 11. ff. de teſſam. tutel. ³ Jaco. Butrig. in d. l. 14. C. de Epifc. & Cler. Sylva nupt. lib. 1. num. 72. ⁴ Cin. in l. 3. in fin. C. de bon. matern. ⁵ Alber. in princ. Digeflor. ⁶ in loco ſupra dicto.

Obiit anno Domini MCCCXXXIV. Bartholomæi Malumbræ nati Pientiff. instauraverunt MDXXVIII.

LVII. Alius fuit NICOLAUS MALUMBRÆ Patavii ad D. Augustini Aquilonarem Portam in sublimi arca humatus cum hoc carmine.

*Editæ nobilibus celsæ Nicolæ Malumbris
Urbe Cremonensis solers utriusque professor
Juris causidicus doctissime strenue fautor
Justitiæ vivas oro per secula felix.*

Cremonæ Ricardi Malumbræ domus adhuc hodie pro re insigni spectatur, & Ricarda familia ob tanti viri memoriam celebratur. ¹

CAP. LV.

LVIII. JACOBUS A BELUISIO *Aquensis.*

LVIII. **S**unt, qui inter Azonis discipulos JACOBUM A BELUISIO ² *Aquensem* ponunt, quod ipse in Libello sibi falso ascripto se ejus discipulum profiteri videatur. Verum *Jacobus* Bononiæ cum *Jacobo Butrigari*, & *Ramerio* e Foro Livii circiter Ann. MCCCXXX. Jus civile docuit, ³ ut Azonem, qui centum, & triginta annis ante decesserat, videre non potuerit. Constat præterea, eum *Joannis Andree*, qui obiit An. MCCCXLVIII. temporibus vixisse, cum se mutuo citent: ⁴ & Bartolo, cum Doctor creatus est, recitandam assignavit *l. illud ff. quod met. causa*. Neapoli quoque docuit, ubi tum Gymnasium florebat. ⁵ Feudorum libros octies est interpretatus; ⁶ Unde in illo tractatu auctoritate longe alios superat; ⁷ in *feuda*, & *novellas Justiniani constitutiones*. aliasque legum partes non contemnenda commentaria reliquit, *Libellum* quoque de *excommunicato*, aliumque de *primo*, & *secundo Decreto*, in lucem emisit. *Brocardis* etiam, quorum auctorem Pyleum fuisse diximus, mirum in modum delectatus esse dicitur. ⁸ Postremo *praxim Judiciariam in criminibus*, & *librum questionum composuit*, quarum partem Perusii, ubi docuisse fertur An. Salutis MCCCXIV. disputavit. ⁹ De ejus obitu, & tumulo nihil certi habetur.

¹ In actione. ² ipse in princ. l. 1. § 2. Decret. testatur. ³ Bar. in l. 11. n. 27. ff. de testam. tutel. Bal. in cons. 142. vol. 4. ⁴ Jac. in S. quibus. in Auth. quib. mod. natur. eff. sui. sen Nov. 89. Jo. Anar. in c. sine culpa. 23. de reg. jur. in 6. ⁵ Paris de Pute de findica. post princ. ⁶ Bal. in proem. feudor. ⁷ Sylva nup. lib. 5. sub. n. 69. ⁸ Bal. in §. ult. de feud. Marchie. ⁹ Signor. de Homo. Conf. 114. in fin.

CAP. LVI.

LIX. JACOBUS BUTRIGARIUS, ejus scripta, singularis docendi methodus. LX. BARTHOLOMÆUS BUTRIGARIUS.

LIX. **C**UM *Jacobo de Beluifio, & Rainerio Foroliviensi* JACOBUS BUTRIGARIUS *Bononiensis* illo aliquanto junior, hoc vero senior Jus civile circiter An. MCCCXXX. Bononiæ docuit, ¹ ubi inter alios *Bartolum* erudiit ² Super ea Pandectarum parte, quam *Digestum vetus* appellant, & *Codice* bis scripsit, unde vetus, & nova ejus lectio olim reperiebatur. Alium præterea in titulum de *Actionibus commentarium, de Dotibus, Oppositione compromissi, Testibus, & Renuntiationibus juris civilis* tractatus, quamplurimasque disceptationes tanta eruditione ventilatas edidit, ut *juris Lumen* a nonnullis fuerit vocatus. ³ Interpretatus legem, ⁴ quæ communes nummos pro dimidia habita ratione ad numerum vult dividi, joci causa cum auditoribus in forum se contulit, ibi dimidiam ficuum, quæ canistro continebantur, ab anu mercatus, medios fructus scindere finxit, reclamante muliere. quod non dimidia corpora, sed ficuum medietatem ad numerum vendidisset. Hæc inquit, *anus legis quam explicui, nunc praxim ostendit*; ⁵ idem & *Bartolomæum Socinum* post multos annos fecisse ferunt. Veterum opinionum defensor glossas semper tuebatur. ⁶ Mortis, aut sepulchri *Jacobi* memoria non extat.

LX. Ex Butrigariis alius eodem tempore claruit nomine BARTHOLOMÆUS, quem tum juvenem, verum magnæ scientiæ Doctorem *Joannes Andreæ* appellat, ⁷ sed quam cum *Jacobo* affinitatem habuerit, non constat. Nec quicquam ejus operum ad nos pervenit.

CAP. LVII.

LXI. LAMBERTINUS RAMPONUS *Bononiensis*. LXII. FRANCISCUS RAMPONUS. De JOANNE PLEONE Arimenfi. De BENEDICTO a PLUMBINO.

LXI. **I**nterpretantibus Bononiæ Jus civile Martino Syllimani, & Dino, LAMBERTINUS RAMPONUS *Bononiensis* ⁸ & ipse in

¹ Bar. in l. ii. n. 27. ff. de testam. tutel. Bal. in conf. 142. vol. 4. ² Bar. in l. i. C. de pæn. jud. qui male judic. ³ Bal. in conf. 498. vol. 2. ⁴ l. 13. §. ult. ff. de reb. cred. ⁵ Fulgo. & Jaf. in d. l. 13. §. ult. ff. de reb. cred. Jaf. in l. 15. sub. n. 22. verb. S. speciale. eod. tit. ⁶ Fulgo. in l. 3. sub n. 9. de off. prætor. ⁷ Jo. And. in addit. ad specul. in tit. de accusat. §. sequitur. vers. quod si bannitus in magna additio. in 3. par. ⁸ Cin. in l. 7. §. in his. C. de præscr. 30. annor.

patria professus non pauca in leges scripsit, quæ hodie nusquam extant. Ac diu Patroni causarum officio functus in foro clarissimus evasit, ¹ profundæque scientiæ vir est existimatus; ² Cino, quem erudierat, legum Tyrocinium deponenti Jurisconsultorum stemmata tradidit. ³

LXII. Hunc secutus est FRANCISCUS & ipse RAMPONUS, qui Patavii, Pisis, & Bononiæ docuit, ac circiter An. M. CCCC. floruit, antequam Baldus decederet, cujus etiam responsis quandoque subscript. ⁴ Patavium An. M. CCCCIV. ad Jus civile explicandum cum JOANNE PLEONE *Aviminenfi* conductus est, qui primus Ferrariæ cum BENEDICTO a PLUMBINO docuisse dicitur, uterque postea Patavii docuit, ut ex ejus civitatis Jurisconsultorum albo deprehenditur.

C A P. LVIII.

LXII. CINUS SIGISBULDUS Pistoriensis; de academia Perusina. Judicium Cini de jure pontificio. Historia de miraculo D. Nicolai. De imagine Cini, ejus sepultura & epitaphio. LXIII. CINUS THEBALDUS: de academia florëntina.

LXII. CINUS SIGISBULDUS, quem alii *Sinibaldum* ⁵ cognominant, *Francisci* filius gente *Pistoriensis* circiter An. MCCC. Bononiæ sub *Francisco Accursi*, *Dino Rossano*, & *Lambertino Rampono* legum studiis operam dedit. ⁶ Mox Martino Syllimani assistente, dum ibidem Tyrocinium deponeret, de ususfructus materia examinatus a Rampono Præceptore insignia accepit; ⁷ sunt, qui eum pro rudi primo reprobatum, ac post aliquot annos inter Jurisconsultos receptum fuisse affirmant, quod nusquam scriptum legi. In prima juventute *Ludovico Allobrogi* Romæ Senatorem agenti assedit, ⁸ deinde Bononiæ professus Justiniani Codicem Anno Salutis M. CCC. explicari cœptum III. Idus Junii, quo D. Barnabæ memoria colitur, biennio perfecit. In primum *Pandectarum librum*, & aliqua etiam in secundum, & duodecimum & ad tit. si ex nox. cau. & in tit. de reb. cred. scripsit.

Cum vero jam ante annis LXXX. Gregorio IX. auctore Perusii

¹ Jo. Anar. in c. si pater 1. de testam. & ult. volunt. in 6. ² Bar. in l. 1. n. 9. C. de sent. & interlocut. ³ Cin. in l. ult. C. de usufr. ⁴ Conf. 421. vol. 3. ⁵ Raph. Volatera. l. 21. anthropol. ⁶ Cin. in l. 1. C. de sent. quæ pro eod. quod inter. l. 1. §. primum. C. de rei uxor. actione. ⁷ Cin. in l. ult. C. de usufr. ⁸ Cin. in l. 1. num. 10. C. qui bon. ced. poss.

Academia instituta esset, ubi suo ære splendidum Gymnasium Sapien-
tiam vocatum *Petrus Capoccius Romanus Cardinalis* extruxerat, ¹ eo
Cinus est vocatus, ad quem audiendum cum plurimis aliis Anno
MCCCXXIII. Bartolus commeasse dicitur. Indicendo perspicuus lu-
lenta commentaria in Jus civile edidit, & ea tanta eruditione referta,
ut in illis ingenium suum se perfecisse *Bartolus* dictitaret. ² Jus Pon-
tificium *velut a legum experibus, vel (ut ipse agebat) ambitiosis homini-*
bus, qui secularem jurisdictionem usurpare affectabant, conditum arro-
ganter neglexit; Unde ejus interpretes tanquam rudiores subsannans
contra se maxime irritavit; ³ Quin etiam jus ipsum civile profi-
tentes, qui Canonum auctoritate nituntur, apud mendicantes mendi-
catum ire dictabat. Joannis tamen *Andreæ* ⁴ familiaris habitus est.
Maternis Rhythmis supra modum delectatus ea lingua dulci stilo con-
dita carmina post se reliquit.

Francisco Petrarchæ, Joanni Boccaccio, & Guidoni Cavalcanti arcta
amicitia conjunctus cum ipsis semel utinum iter fecit. Aquilejensis
Archipræsul, qui ibi tum degebat, Illustres viros benigne excepit, &
ut suum in illos studium significaret, eorum effigiem in D. Nicolai sa-
cello, quod majoris templi maximæ aræ cohæret, depingi jussit. Pi-
ctor, qui tum eum locum præclaris Sanctissimi illius viri gestis exor-
nabat, in insigni historia cujusque vultum expressit. Mutuo enim
quosdam aureos ab hebræo rusticum accepisse ferunt, ⁵ qui se intra
paucos dies restitutum ante aram D. Nicolai juravit. Cum vero
debitam pecuniam se solvisse perfide contenderet, causa ad Prætorem
est delata, deficientibus testibus rustici juramento postridie litem de-
cidi placuit. Is in perforato baculo debitum aurum callide inclusit,
& in judicium venit. Jurare jussus inscium hebræum rogat, ut do-
nec chartæ manum imponat, fustem illum teneat; Eo cum inclusa
pecunia tradito tamquam creditori hac astutia cum satisfecisset, se
aureos restituisse juravit; Mox recepto Scipione reversus perfidiæ pœ-
nas luit. Somno enim victus humi procubuit, & rotis plaustrî fru-
mento onusti transeuntis attritus est, totusque sanguine aspersus con-
spicitur, effractoque baculo, auro effuso dolum omnibus patefecit.
Humi prostratum, & ob perfidiam punitum admirabundus hebræus
focio digito ostendit, & si illum D. Nicolai precibus a mortuis susci-

¹ Platina in Gregoriô 1. *Petrus Capoccius Card. Rom.* ² Bal. in c. 1. §. *vasallus*. 11. *si de feud. fuer. contro. inter domin. & agnat.* ³ Abb. in c. ult. X. *de foro compet. & in c. super literis*. 20. X. *de rescript.* ⁴ in l. 28. C. *de pact.* ⁵ in vita S. Nicol.

tatum vidisset, nomen Christianum se professurum vovit. Quod cum statim secutum esset, votum solvit. Ob hoc factum tribunal erectum apparet, in quo juvenis Juriscons. sedet, qui cucullum variis pellibus suffultum gerens Prætoris partibus fungi videtur. Intra judicii septa ad sinistram senex macilentus cum rotundo pileo variis pellibus circumdato spectatur. Is est Cinus pro Judicis assessore depictus. Petrarcha, qui mira elegantia suos amores descripsit, cum altero ad dextram scribæ officio fungitur. Extra septa pro rustico Boccaccium posuit, qui contra religiosos, atque adeo amicos agrestis fuit. Hebræum vero Guido Cavalcans referebat, ut sub homine Florentino ejus urbis cives notarentur, quos tum, Judæorum exemplo, scenerari fama percrebuerat. Vera cujusque imago expressa adhuc hodie *Utini* vilitur, Cino sequens carmen appositum fuit.

Ore lepos, cerebro Pallas, spectatur ocellis.

Lætus amor, Cine gloria magna togæ.

Quinquagenarius apparet ore rubicundo, mento raso, inferiore labio prominente, & facie illiberali. Purpureum pileum variis pellibus circumdatum gerit, ac vestem coccineam, quali graviores Senatores Venetiis utuntur. Staturæ fuit admodum proceræ. ¹ Vulgo ferunt eum decessisse Bononiæ, ubi juxta præceptorem *Dinum* in simili, quo ille, id est, humili sepulchro condi voluit. Utriusque epitaphium obtritum legi non potest. Sed verum est, ipsum in Templo majori patriæ in Mausoleo, quod *Andreas Pisanus* sculptor eximius elaboravit, conditum fuisse; Ipse alte, ex suggestu docere vilitur, Auditores ex Subsellis alii grandiores, alii exigui, prout ab eo distant, dicentis verba excipiunt; constatque eum anno salutis MCCCXXXVI. die XXIII. Decemb. in patria testatum fuisse, & se in Ecclesia majori Pistorii humandum reliquisse, cui cives sequens Epitaphium posuerunt.

CINO EXIMIO JURISINTERPRETI BARTOLIQUE PRÆCEPTORI
DIGNISSIMO POPULUS PISTORIENSIS CIVI SUO B. M. FECIT. OBIIT
AN. MCCCXXXVI.

Franciscum ex *Minio* filio præmortuo nepotem post se hæredem reliquit, filias vero *Lambardasiam*, cui dotis nomine 500. florenos aureos legavit, & *Beatricem Arrigo Gorii* filio nuptam, *Joannam Schiatæ Lanfranchi*, & *Mantam Marci* uxores. *Margaritam* vero *Lanfranchi*

¹ *Bar. in l. 1. n. 2. ff. de jurisd. omn. judic.*

filiam conjugem habuit, quemadmodum ex ejus testamento *Pistorii* reperto constat.

LXIII. Alius fuit CINUS THEBALDUS Marci Jurisconsulti filius & ipse *Pistoriensis Decretorum Doctor*, qui Florentiæ; ubi Ann. MCCCVIII. Academia publica erecta fuerat, Jus Pontificium docuisse dicitur, ¹ sed nihil post se scriptum reliquit.

C A P. LIX.

LXIV. NICOLAUS MATTARELLUS. LXV. THOMAS FORMAGINUS.

LXIV. **B**ONONIÆ Cino, & Joanne Andrea profitentibus, ² NICOLAUS MATTARELLUS *Mutinenfis* An. MCCCXIV. Pata-vii docebat; ubi diu Jus civile interpretatus, ³ etiam quæstiones disputavit; ⁴ postea Bononiæ, deinde Pisis leges explicuisse dicitur, in quas etsi multa scripsit, nihil tamen reperitur. Ferunt eum postremo prætorem Lucæ jus dicentem in magistratu decessisse.

LXV. Eodem tempore THOMAS FORMAGINUS *Bononiensis* ⁵ jus civile docuit. ⁶ Celebris Doctor fuit, sed alia ejus non extat memoria.

C A P. LX.

Demultiplicato numero legentium. De Antagonistis. LXVI. GUILIELMUS a CUNIO. LXVII. BELTRANDUS de MONTE FAVENTINO.

Crescente Interpretum multitudine, ad continendos in officio profitentes bini, aut plures ejusdem lectionis Interpretes esse cœperunt, qui easdemmet leges eadem hora docebant, ut ea æmulatione incitati in explicandis juribus diligentiores fierent, & eruditioribus lectionibus ad se auditores allicerent. Hi non improprie ANTAGONISTÆ dici possent, vulgo CONCURRENTES vocantur, qui primum in Italia, deinde in Galliis instituti fuisse dicuntur, ubi GUILIELMUM a CUNIO, & BELTRANDUM de MONTE FAVENTINO Gallum Tolosæ post Annum MCCCXL. inter se certasse invenio. ⁷ Sed hic usus hodie in sola, ut arbitror, Italia permanfit.

¹ In subscriptione post conf. ult. Oldradi. ² Jo. And. in addit. ad specul. in tit. de confess. §. sequ. ³ Cin. in l. 1. col. 9. post n. 15. C. de sent. quæ pro eo, quod interest, præfer. & in l. 1. an. n. 2. C. de confess. ⁴ Jo. And. in addit. ad specul. de locato. §. id videndum. in ver. prim. ⁵ Alberi. Rosa. in dictiona. in verb. nisi 2. ⁶ Fulgo. in l. 14. de jurisdict. omni. judic. ⁷ Bar. in l. 1. §. 13. n. 12. ff. de var. & extraord. cognit.

LXVI. GUILIELMUS a CUNIO Flaminiae oppido quod hodie dirutum est, oriundus aliquandiu in Aurelianensi Academia docuit, & in *Pandectas*, & *Codicem* Justiniani scholia scripsit, ac de *Muneribus*, & *Securitatibus* libellos composuit.

LXVII. BELTRANDUS vero etiam in Montis Pessulani Narbonensis Galliae urbe, ubi Placentinus Glossator professus fuerat, Jura civilia est interpretatus. Demum ob praecelaram, insignemque doctrinam Cardinalis creatus est. ¹ Excessit anno salutis MCCCXLVIII. ² quo funesta peste in Europa saeviente, etiam *Joannes Andreae* diem suum obiit.

CAP. LXI.

LXVIII. JOANNES FABER Burdegalensis. LXIX. BARTHOLOMÆUS a NOVARIA.

LXVIII. SUB id tempus in iisdem Galliis claruit JOANNES FABER a *Monte Dulsi Burdegalensis* ex provincia *Aquitania Angolimensis*, vel, ut ipse scribit, ³ *Eugolisinae* dioecesis. Eum aliqui *Joannem Fabri*, velut ejus filium, nominant, sed ipse Fabrum se appellatum fuisse scribit, ⁴ quod fabricandi arte delectatus saepius ædificando operam ei dedit. Ubi primum laurea donatus est, XIII. annis in foro causas egit. ⁵ Deinde jus civile interpretatus praecelara in Institutiones scripta reliquit. Codicem quoque Justiniani scholiis quibusdam illustravit, quæ a brevitate *Breviarium* appellavit. Ob eximium ingenii acumen *Subtilis* est vocatus. ⁶ Flavio colore, ⁷ quod Gallorum proprium est, ipse se fuisse scribit. Constat eum tempore Bartoli, quem citat, vixisse.

LXIX. Inter alios discipulum habuit ⁸ BARTHOLOMÆUM a NOVARIA, qui & ipse ad Institutiones commentarium edidit, quod nominis similitudine decepti impressores falso Bartolo adscripserunt. Nec obitus, nec sepulchri aliqua ejus memoria apparet.

CAP. LXII.

LXX. RAINERIUS ARSENDUS. De Gymnasio Patavino restaurato. De De Rainerii autoritate apud Carolum V. LXXI. ÆGIDIUS MANDELBERTUS.

¹ Alber. in l. 4. ante n. 6. ff. de offic. assessor. ² Bar. in d. l. 1. §. 13. n. 12. ³ in præm. Instit. in verb. Flavius. ⁴ in § 30. Instit. de rer. divisione. ⁵ ipse in §. ult. Instit. quib. ex caus. manum. non licet. ⁶ Cacciatu. de modo stud. s. docum. ⁷ ipse in præm. Instit. in verb. Flavius. ⁸ Bar. in §. 8. Instit. quibus mod. jus patriæ potest. solvit.

LXX. **R**AINERIUS ARSENDUS *Forolivienſis* primum Romæ ſacri Palatii Auditor fuit, deinde cum *Jacobo a Beluiſio*, & *Burigarſio* Bononiæ, poſtea Piſis magna cum laude docuit. Cum vero Obertinus III. Carrarius circiter annum MCCCXXX. Patavii ¹ Gymnaſium jam intermiſſum inſtauraſſet, ab eo ſexcentorum aureorum ſtipendio, quod tum magnum habebatur, ad docendum conductus fuit. ² Bartolum diſcipulum habuit, & poſtea Antagoniſtam, ſeu Concurrentem, ³ cui ſuperſtes fuit, & ſubtiles in juſ noſtrum interpretationes, quæ nuſquam extant, fecit. Statutorum materiam cum jam annis XXX. profeſſus eſſet, explicuit. ⁴ Auditor etiam ſacri Palatii fuit, ac Caroli Cæſaris, Boemiæque Regis ſupremus Conſiliarius. Ravennæ diu habitafſe, & multa ibi prædia acquiſiſſe dicitur.

Fridericum, & Arſendinum filios habuit ambos Juriconſultos. Is veſtigia patris ſecutus, & ipſe Patavii circiter annum MCCCXL. profeſſus ſæpe a Franciſco pro ineunda pace Venetias, & poſtremo ad Pontificis legatum Bononiam pro ope contra Venetos impetranda miſſus eſt. Poſtremo Bononiæ docuit, publiceque diſputavit. ⁵ Obiit Rainerius Patavii Anno Salûtis MCCCLVIII. ⁶ & apud D. Antonium cum hoc Epiſaphio humatus eſt.

*Livia, quam genuit Rainerius alma quieſcit
Hoc ſaxo legalis apex, venerabile numen
Legibus in mundo. Juris ſummusque Monarcha.
Fidum conſilium dubiis rationis amicus,
Hoc pereunte perit legum veneranda poteſtas,
Virtus ſtrata jacet cælo viduata paterno.
Huc buc verte oculos lachrymans hic ſponte queraris
Plus ſtudioſa patrem, quia vix hanc poſſa ruinam
Heu tantum ſeclo damnum relevare futuro
Compos eris, Natumque ſilens Arſenda propago.*

LXXI. Eodem tempore ÆGIDIUS MANDELBERTUS *Cremonenſis* juſ Pontificium Patavii interpretabatur, CARLINUS vero ejus frater civile, qui poſtea in foro Romano cauſarum patronus magni nominis fuit. ⁷

¹ Bar. in l. 4. anten. 4. ff. de hered. inſtit. ² in Chronicis Patavinis. ³ Jaſ. in l. 9. in princ. ff. de juſt. & jur. ⁴ Bar. in l. 9. ff. de juſt. & jur. ⁵ Pau. Ca. in l. 1. §. 4. ff. de acq. vel omit. poſſ. ⁶ Nelus de S. Gemina. in tractat. bannito. in ult. par. n. 12. ⁷ Alber. in l. 9. ff. de reg. jur.

C A P. LXIII.

LXXII. THADÆUS PEPULUS: de divitiis *Romæi Pepuli* male conquisitis, ejusque fati: de turbis Bononiensibus.

LXXII. **I**Nter opulentiores Italiæ cives habitus est ROMÆUS PEPULUS, qui annum redditum viginti millium florenorum habebat ex fœnore quæsitos, ¹ itaque timens, ne hæredes de male quæsitis vexarentur, centum millia florenorum Ecclesiæ reliquit, quæ dolo deprehenso eum sepultura non est dignata. ² *Romæus* igitur, dumvixit, opibus potens, velut Bononiæ Princeps cuncta regebat. Quare *Beccatelli*, alique nobiles indignati, populari tumultu, ipsum cum pluribus ejus sectatoribus, quorum nonnulli jurium Doctores erant, urbe expulerunt anno qui fuit salutis MCCCXXI. ³ Is Cæsennam profectus suo ære, amicorumque auxilio CCCC. equites contraxit, quorum auxilio Bononiam ingressus statim a populo ejectus exulare coactus est. Ejus tamen potentiam veriti Bononienses *Bertrandum Poggettum* Cardinalem Pontificis legatum, qui in Italia pro Ecclesia bellum gerebat, in urbem receperunt, qui primum omnes cum Romæo in exilium actos revocavit, ⁴ cum vero etiam iniquis oneribus cives affligeret, qui Gibellinæ factionis erant, auctore *Brandalifio Gozadino*, eum urbe ejecerunt. Ita in libertatem restituti, arcemque demoliti in se arma temere converterunt. Dum enim potentissimus quisque Principatum urbis affectat, mutuis cladibus plurimi sunt cæsi, & plus MDCCC. cives solum vertere coacti. Demum anno salutis MCCCXXXV. THADÆUS PEPULUS Romæi filius ⁵ eximius Jurisconsultus *Obicii Ateslini* auxilio *Brandalifio* expulso primum populo est præfectus. Deinde post biennium An. MCCCXXXVII. VII. Idus Junii urbis dominatum arripuit, ac ut se hostibus formidabiliorem faceret, Florentinis conjunctus DCCC. milites civium impensis penes se aluit.

Vir insignis sapientiæ plures in se conflatas conjurationes prudenter extinxit, ac nonnullis supplicio affectis, & aliis exilio mulctatis, omnem adversariorum conatum elusit. ⁶ Adversus etiam Benedictum XII. qui Avenione sibi dira minabatur, magna cum auctoritate non modo se defendit, sed ei postremo cum incredibili omnium ad-

¹ *Joan. Villan. lib. 9. cap. 131.* ² *Ang. in l. pen ff. de her. inst.* ³ *Jo. Villan. lib. 9. cap. 131.* ⁴ *Bar. in l. 11. ff. de decurio. & in l. 1. C. de his. qui in exili. dati. lib. 10.*

⁵ *Imo. in l. 82. col. 2 ff. de cond. & dem.* ⁶ *Jo. Vill. lib. 11. cap. 69.*

miratione conciliatus est: Cum Pontifice ab initio fuit, sed postea, ut imperium tueretur, ad Cæsarianos declinavit. Justitiæ, æquitatisque amator Romæum patrem, quod contractus de fœnore suspectos celebraret, sæpe, reprehendit, ¹ & factus Princeps, etsi studiis, quibus juvenis mirifice deditus erat, incumbere non potuit, occurrentes tamen controversias secundum jus decidi præcepit. ² Demum cum XII. annis pacatam civitatem rexisset, circiter annum MCCCXLII. vel, ut alii volunt, XLVII. decedens opulentum Bononiæ imperium JOANNI & JACOBO *filii* reliquit. ³ Hi ab *Astorgio* Pontificis copiarum Imperatore circumventi, & in urbe obsessi, post triennium, quam imperare cœperant, Bononiam *Joanni Mediolani Archiepiscopi*, & *Principi* 10. millibus aureorum florenorum vendiderunt. Humatus est *Thadeus* in templo D. Dominici in marmoreo Mausoleo, quod *Jacobus Lanfrani Venetus sculptor* eximius anno MCCCXLVII. elaboravit. ⁴

C A P. LXIV.

LXXIII. SIGNORINUS HOMODEUS. De LUDOVICO BOLOGNINO, PETRO BESUTIO, CHRISTOPHORO CASTELLIONE. LXXIV. BARTHOLOMEUS GLORIA Patavinus.

LXXIII. **F**ertilissima eadem tempora SIGNORINUM HOMODEUM *Mediolanensem* eximium Jurisconsultum protulerunt, quem alii *Signorolum* vocant. Sed in *albo Patavinorum Jurisconf.* legitur *Signorinus*. Is *Rainerii Arsendi* Forolivienfis discipulus, ac postea eques, & Comes Palatinus creatus est, quo tempore inter profiterentes celeberrimus habebatur. Anno MCCCXL. cum Vercellis profiteretur, publice disputavit, utrum *Doctor Equiti sit præferendus*, ⁵ de quo etiam nobilem tractatum conscripsit, quem deinde LUDOVICUS BOLOGNINUS splendidis declamationibus illustravit. Alia post se præclara *responsa* reliquit; in hoc tamen nota non caruit, quod Præceptorum Rainerio, quem debebat honorem, non detulit. ⁶ Vercellis, ⁷ Bononiæ, ⁸ Patavii, Parmæ, ubi in Jurisconf. albo adhuc scriptus reperitur, jus civile est interpretatus; deinde a *Galeacio Vi-*

¹ Imo. in d. l. 82. ff. de cond. & dem. col. 2. ² Jaf. in l. 1. n. 101. ff. de leg. 1. Bar. in l. 17. n. 15. ff. de injust. rup. & irrit. testam. ³ Matth. Villan. lib. 1. cap. 56. & sequentib. ⁴ Georgius Vasarus de vitis Pictorum in Augustino Senensi. part. 1. ⁵ Signor. conf. 23. ⁶ Raine. in conf. ult. quod est inter consilia Signoroli. ⁷ Ut ipse ait in l. 69. §. 3. ff. de leg. 2. ⁸ Alber. in R. de verb. oblig.

cecomite peramplo stipendio conductus Ticini docuit, postea a *Ludovico Principe Achajæ* cum PETRO BESUTIO Taurinum conductus ibi professus est, donec ipse Princeps occubuit; & cum ejus successeurs ad stipendium illis persolvendum teneri negarent, CHRISTOPHORUS CASTELLIONEUS ipsis ut debitam pecuniam persolverent persuasit. ¹

Postremo Vercellas an. MCCCXLV. ad jus docendum vocatus pluribus annis professus ibi occubuit, & in D. Pauli peristylio humatus luculentum epitaphium, quod, exesis vetustate literis, legi non potest, promeruit. Certum est, ipsum ultra an. salutis MCCCXLII. supervixisse, ut ex ejus responsis liquet. ² Uxorem habuit nomine Aquiliam, quæ peste infecta cum vellet testari, jussit se in viam publicam deferri, ut legitimum ad ultimam voluntatem condendam numerum testium inveniret. ³ *Alius* ex Homodeis non multo post & ipse Ticinensi in Academia claruit. Tempus ejus mortis, & sepulchrum ignoratur.

LXXIV. Post *Signorinum* BARTHOLOMEUS GLORIA Patavinus jus civile Patavii docuit.

C A P. LXV.

LXXV. MATTAGNANUS ACTIOGUIDUS Bononiensis. LXXVI. GABRIEL OSELETTUS Mutinensis. LXXVII. THOMAS FORMAGINUS Bononiensis.

LXXV. S Ignoroli contemporanei fuere MATTAGNANUS ACTIO-
LXXVI. S GUIDUS *Bononiensis* & GABRIEL OSELETTUS *Mutinensis*. Ille eximie spei juvenis in ipso ætatis flore, dum annum XXV. ageret, tum primum crescente Bartolo decessit. Ita factum est, ut plura scribere non potuerit. Non paucas tamen disputationes reliquit, quæ & ipsæ vetustate periire. ⁴

GABRIEL quoque etsi libellum de *forma*, multaque alia in jus edidit, nihil tamen ejus ad nos pervenit, præter hæc duo carmina, quæ de humano partu in utero formando composuit, ⁵ ea velut non inconcinna subjiciam, ut appareat illum Poeticam attigisse.

Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine terni.

Bis seni carnem, ter seni membra figurant.

Decorum obitu, aut reliquiarum loco nihil habetur.

¹ *In conf. 4. de mod. Rud.*

² *conf. 187.*

³ *Fulg. & Jaf. in l. ult. col. 3. C. de testam.*

⁴ *Caccialup.*

⁵ *Alber. Rosa. in l. 7. ff. de stat. bom.*

LXXVII. His superfuiffe creditur THOMAS FORMAGINUS *Bo-*
nonienfis interpres juris eximius. ¹

C A P. LXVI.

LXXVIII. ALBERICUS ROSATA.

LXXVIII. **I**N fœcundiffima illa virorum Illustrium ætate, etiam
ALBERICUS A ROSATA Bergomi pago oriundus claruit,
qui adeo obscuris natalibus fuit, ut nec gentis nomen tulerit, ingenio
tamen, & eruditione veram nobilitatem sibi comparavit. Patavii *Ri-*
cardum Malumbræ, & *Oldradum a Ponte* eximios viros audivit, ² de-
inde lauream affecutus totum foro se tradidit. In patria, & Curia
Romana patroni officio diu functus eam sibi famam acquisivit, ut vul-
go *magnus Practicus* vocaretur, ³ cui uni Mediolanenſes plusquam alii
Jurisconsulto tribuebant. ⁴ Demum a *Joanne Novagriensi* Episcopo,
& *Lucino Vicecomite* Mediolani Principe ad Benedictum XII. Anno
Salutis MCCCXL. Legatus missus turbulentæ contentioni interfuit,
quam Ludovicus Cæſar cum Pontifice de Principis potestate habe-
bat. ⁵ Patriæ Jus municipale ex Decurionum mandato correxit. ⁶
Ac postremo, relictis negotiis, in Pandectas, & Codicem erudita
commentaria ex antiquorum glossæmatis, & Præceptorum, aliorum-
que doctissimorum lectionibus collecta conscripsit, quod opus ordi-
ni Jurisconsultorum Bononiensium dedicavit.

Tantam laudem promeruit, ut multis ex obscura vetustate in
lucem prolatis *fidelis antiquitatis* observator sit appellatus, ⁷ & sum-
mo apud omnes eruditos in honore habeatur. Statutorum etiam
præclarum opus, & locupletissimum rerum omnium *Dictionarium*
edidit, quod apud jurium studiosos magno in pretio extitit. Id prius
in duo diviserat, alterum Cæsarei, alterum Pontificii juris, quæ post-
ea in unum volumen commodius redacta fuere; unus de *Testibus* liber
ejus nomine circumfertur; Sed an ipse illius operis auctor fuerit, du-
bitatur. In *Dantis* quoque *Aligerii comædiam commentarium* scripsisse
fertur. Uxorem habuit, & tres filios, quibus cum anno Jubileo
MCCCL. Romam petiit, & veniam erratorum obtenturus Apostolo-

¹ Alber. in l. 5. col. 2. c. ad L. Jul. majest. Cod. compon.

³ Fulgof. in cons. 155.

⁴ Jaf. in l. 1. in princ. post. n. 8. ff. de nov. oper. nunciat.

⁵ Albe. in l. 10. n. 5. C. de Sacrosanct. Eccl. in l. 3. n. 6. C. de quadrien. præſcrip.

⁶ Alber. in l. 1. C. de novo Cod. compon.

⁷ Jaf. in l. 4. §. 1. post. num. 47. de verb.

obligat.

rum limina sex diebus visitavit, ¹ & domum rediit. Mox obiit anno uno ante Bartolum MCCC LIV. humatus est Bergomi in Suburbio D. Catharinæ in sacrario Sancti Nicolai ad levam ingredientibus apud Benedictinos, ei hoc carmen candido in marmore vetustis litteris incisum fuit.

*Hic jacet in arca legum qui jam fuit arca.
Claret lecturis, quas fecit corpore Juris,
Atque aliis multis, quibus in scribendo refulsit.
Hic de Roxiate Albericus, gloria morum,
Tempore non parvo miseros relevare minister
Virginis obsequio, prece, cujus cœlica sumpsit.*

CAP. LXVII.

LXXIX. BARTOLUS a SAXOFERRATO, an spurius? præcox ingenium. De *Rainerio Arfendo*: fortunæ vicissitudines: fontes suæ scientiæ: indefessa diligentia: antinomiarum conciliandarum studium: autoritas apud Hispanos: vituperationes; contentio cum Baldo, brevitās, obscuritas, memoriæ infirmitas, docendi & scribendi methodus, sobrietas, dicta, privilegium legitimandi a Carolo IV. concessum, insignia, matrimonium & liberi. De JOANNE BAPTISTA ALFANO. NICOLAUS ALEXANDER *Nepos Bartoli*. TINDARUS *Pronepos*. De BONACCURSIO. *Obitus*.

LXXIX. **B**ARTOLUS *Sentini*, quod Umbriæ oppidum, nunc *Saxoferratum* vocant, natus est anno MCCCXIII. quem plerique quod ejus gentis nomen non legatur, Spurium incerto patre natum esse autumant. Sed ego, eum ex *Severorum* familia, quæ adhuc *Sentini* Bartolo progenitore gloriatur, fuisse in vetustissimo Codice inventum audio, & ex ejus testamento, quod mihi *Amplissimus Cardinalis Alciatus* exhibuit, ipsum ex *Francisco Bonaccursio* patre natum deprehendi, qui apud Portam S. Susanæ nuncupatam in vico D. Mariæ de Francolinis habitabat. A Religioso Minorita *Afisinate* nomine Petro, qui Venetiis Pietatis hospitii, ubi expositi infantes educantur, erigendi auctor fuit, prima literarum rudimenta plane puer exhaustit, ² felicemque ingenii indolem nactus vix pubes graviora studia tentare ausus est; Si quidem XIII. ætatis anno Perusium profectus a *Cino* in Jure civili institui cœpit, ex cujus lectionibus judicium

¹ *Alber. in dictionario. in verb. jubileas.*

² *Bar. in l. 132. ff. de verb. oblig.*

se perfecisse dictitabat. ¹ Inde Bononiam profectus *Jacobum Butrigarium*, & *Rainerium Arsendum Foroliviensem* audivit, ubi sexto anno postquam legibus operam dare cœperat, publice disputando de jure respondit. ² Deinde anno ætatis XXI. non sine omnium admiratione lauream accepit, ³ anno MCCCXXXIV. XXVII. Septembris, quis eum infulis Jurisconf. exornaverit, non constat; in quadam tamen juris interpretatione, ⁴ quæ *Rainerio* attribuitur, scriptum reperitur. *Vado ad induendum me, ut vadam ad conventum D. Bartoli de Saxoferato.* Is creditur *Rainerius Arsendus* fuisse, qui pretiosiores vestes se induiturum significat, quæ ad celebritatem aliquam euntes eo tempore usi fuisse videntur.

Factus Jurisconsultus primo *Tuderti*, deinde *Pisis* assedit. ⁵ ubi rebus capitalibus Præfectus, cum reum, qui leve furtum in extranea regione commiserat, præcipiti sententia condemnasset, omnium in se odium concitavit. Quare ad evitandam populi invidiam in *semotam Villam* recessisse fertur. Inde *Pisas* ad docendum vocatus, ubi an. MCCCXXXIX. probante Benedicto XII. Pontifice Gymnasium erectum fuerat, ⁶ anno ætatis XXVI. Jus civile profiteri cœpit, ⁷ postea Perusium conductus tanta nominis claritate docuit, ut undique ad se audientes attraxerit, ⁸ & *summus Interpres* sit appellatus. Patavii etiam, & Bononiæ professus fuisse videtur. ⁹ *Rainerium* præceptorem Concurrentem habuit acerrimum, ¹⁰ & vespere SIGNOROLUM HOMODEUM. ¹¹ Bis singulis diebus mane, & vespere docere ¹² & XII. pluresve leges, vel paragraphos uno die absolvere consueverat, ita ut singulo anno dimidiam Pandectarum partem explicuerit. ¹³ In docendi munere magnam ei famam comparavit, quod opiniones laicis gratas, id est, ut nostri interpretantur, ad naturalem sensum accendentes tenuerit. ¹⁴ Nec parum a *Francisci Tigrini Pisani* commentariis adjunctus fuisse creditur, quæ enim ab eo inordinate scripta fuerant, Bartolus digesta pro suis publicavit. ¹⁵

¹ Bal. in c. 1. §. Vassallus. 11. si de feud. fuer. contr. inter dom. & agnat. ² Ang. in l. 1. §. pueritiam 3. ff. de postul. ³ Bar. in d. l. 132. ff. de verb. obl. ⁴ l. 12. ff. de in just. rupt. & irrit. test. ⁵ Bal. in l. 1. n. 29. C. de his, qui accus. non poss. ⁶ Rab. Volat. Geograph. lib. 5. ⁷ Bart. in l. 15. in fin. ff. de usurp. & usucap. quam primo anno legit. ⁸ Bald. in d. l. 1. n. 29. & Paul. Castr. in l. 6. C. de impub. & aliis substit. ⁹ Bart. in conf. 198. ad fin. ¹⁰ Jas. in l. 9. in princ. ff. de justit. & jur. ¹¹ Prapost. Alex. in c. 2. in fin. X. de donat. inter vir. & uxorem. ¹² Bart. in l. 3. ante num. 13. C. de edend. ¹³ Bart. in l. 3. §. 1. n. 2. ff. de operis novi nunciat. ubi dicit, Dixi heri in l. 1. §. 1. sup. eod. ¹⁴ Bald. in c. 1. de success. feud. ¹⁵ Ang. & Pau. Castr. in l. 18. ff. de solut.

Jus civile incredibili diligentia interpretatus est, usque adeo ut in brevi duarum paginarum commentario quinque annos quandoque consumpserit; ¹ Ut scribendo ociosus vacaret, dum Bononiæ profiteretur, in amœnum prope urbem collem, qui Sanctus Victor vocatur, per multos dies fecessit; Nulla re magis, quam studio se delectari dicebat; ² Unde cum ex difficili ægritudine conualesceret, animum nisi legendo, aut componendo nunquam exhilarare potuit. Pluribus itaque opusculis, responsisque editis, quo occubuit anno, cum Perusii vacaret, ad Litus Tiberis egressus est, ibi fluminis anfractus, alluviones, insulasque contemplatus, *Guidone Perusino* Theologo, Geometraque adjuvante, nobilem *Tiberiadis* Libellum composuit. ³ In solvendis antinomiis, & distinctionum fœdere conciliandis juribus adeo excelluisse existimatur, ut omnium Interpretum Princeps habitus, *Juris speculum*, & *lucerna*, ⁴ veritatisque amator ⁵ sit nominatus, cui primæ inter veteres Juris interpretes tribuuntur, quemadmodum *Joanni Andreae* inter antiquorum canonum professores. ⁶

Id etiam supra alios præcipuum habuit, ut in tot & tam variis commentariis, quos edidit, raro sibi contrarius reperiatur; mira brevitate usus plus tacendo, quam loquendo dixisse fertur. ⁷

In ea denique apud Hispanos existimatione fuit, ut in diversis Doctorum sententiis eam partem prævalere decreverint, *pro qua Bartolus stetit*, quod olim de *Papiniano* lege cautum fuit. ⁸ Alii ejus opinionem semper prævalere affirmant. ⁹ Veronæ quoque statutum est, neminem ibi *Juris prudentium Collegium* posse ingredi, qui *Bartoli commentaria non habuisset*, quæ in decidendis causis maxime necessaria esse crediderunt. Ad Henricum VII. Constitutiones, præclaras glossas edidit, quæ legi ipsi præstare feruntur; ¹⁰ In his enim mature locutus mirifice excelluit, ¹¹ unde solidæ doctrinæ genere delectati FRANCISCUS ALBERGATUS, & BARBATUS non pauca illis adjecerunt. ¹² Circumferuntur & ejus nomine super Institutionibus quædam commentaria, sed ea *Bartholomæi a Novaria* esse verisimilius est, quem Institu-

¹ Pau. Ca. in l. 4. C. de in integr. rest. minor. ² Bar. in præfatio. trium libr. Cod.

³ Bar. in princ. tract. Tiberiad. ⁴ Ang. conf. 15. ⁵ Roma in conf. 480. & in conf. 469. & alibi. late Sylv. nupt. lib. 5. sub n. 25. ver. & nunc veniendo. ⁶ Barba. in R. C. qui admitt. ad bon. poss. sub n. 134. ⁷ Brunus de stat. exclud. fem. art. 11. q. 2. col. 3. verb. & ex prædictis.

⁸ l. 1. de resp. prudent. in C. Theodos. ⁹ Sylvæ nupt. lib. 5. sub. n. 25. ¹⁰ Jo. Igne in disp. an Rex Franciæ recognosc. Imperator. ¹¹ Socin. in conf. 275. in 2. Caccialu. de modo condendi. ¹² Caccial. in l. 1. C. de summa Trin. Felin. in c. Rodulphus 35. col. 12. X. de rescr. sub. n. 19.

tiones interpretatum fuisse constat. ¹ Is enim se *Joannis Fabri* discipulum fuisse profiteretur, ² quem Bartolus nunquam audivit, sed similitudo nominis, quod dimidium pro voluminis auctore in fine libri scriptum erat, impressorem decepit, ut eum Bartolum esse crediderit; ³ commentarius quoque a 35 titulo usque ad finem Codicis Justiniani Bartolo adscriptus *Comitis Perusini* esse fertur, ab illius enim stylo longe distant. Non desunt tamen, qui eum *Sophisticum*, ⁴ & *mollem, ac ineptum Legulejum* ⁵ per contemptum vocaverint, quod solus quandoque in opinionibus inventus sit; Saturnini Jurisconsulti exemplo, *Saturninus* a *Baldo* est appellatus. ⁶ Ingenio quoque tantum quandoque transgressus esse fertur, ut quid diceret, non animadverterit. ⁷ Nec solum contra aperta jura respondisse, sed & ea perperam quinque exposuisse a *Baldo* diffamatus est, ⁸ qui semina ab eo jacta se sequi, & sarculo male fata extirpare dicebat; Sed modestiores ejus verba a se non intelligi malunt fateri, quam tantum virum inscitiae arguere, ⁹ & adeo obscurus quandoque fuit, ut a nonnullis teutonice locutus fuisse dicatur. ¹⁰ Memoriae infirmæ fuit, qui cum aliquid commentabatur, leges in promptu habere non poterat, & ab aliis eas accipere cogebatur, & multas *Franciscus Tigrinus Pisanus* ejus amicissimus suggessit. ¹¹ *Nicolai* quoque *Mattarelli*, atque aliorum veterum sententias quandoque ad verbum descriptas sibi impudenter attribuisse dicitur, ¹² & ipse, ubi plenius loquitur, sæpe defecisse arguitur. ¹³ In quibus causis consilium ab eo petebatur, negocium cum Mercatoribus, quos alicujus judicii noverat. conferre solitus est, & secundum eorum opinionem sæpe respondebat. ¹⁴

Plurimorum tamen consensu principem in explicandis Juribus locum affecutus est, ut eo majorem auctoritatem nemo adhuc obtinuerit; unde Judicum Romanæ Rotæ sententiis saltem in Cæsareis

¹ *Ang. Aret. in §. 9. sub n. 10. Inst. de oblig. qua ex d. lict. nasc. Caccial. in l. 9. col. ff. de just. & jur. Laur. Rodulph. de usur.* ² *in §. 8. nst. quib. mod. jus patr. pot. solv.* ³ *Al. in rub. ff. de oper. nov. nunc. sub n. 22. & in conf. 125. sub n. 6. l. 7.* ⁴ *Sigu. Homod. in conf. 252. & Capol. in cantel. 245.* ⁵ *Bal. in conf. 477. l. 1.* ⁶ *Jas. in l. 14. sub n. 7 ff. de reb. cred. Sen. Bal. in l. 1. sub n. 3. C. de SS. Eccl.* ⁷ *Pa. ca. e Jas. l. 27. C. de pact.* ⁸ *in conf. anteq. in 5. Bal. de prasc. car. 80.* ⁹ *Bol. in Auth. habita. 35. ne fil. pro pat. 591. nup. l. 5. sub n. 25.* ¹⁰ *Alex. in l. 6. §. 1 ad fin. ff. de re jud. Sylv. nupt. in loco supr. cit.* ¹¹ *Ang. & Cast. in l. 18 ff. de solution.* ¹² *Bal. in l. verum. in fin. ff. de hered. petit. & in l. 8. C. de impub. & aliis subst. sub n. 43.* ¹³ *Raph. Cuma. in l. 12 §. 1. ff. de acquir. vel amit. poss.* ¹⁴ *Tiraq. in xi. leg. Connub. n. 5. Aut. Corset. singular. 269. in verb. testam. Abb. in 6. ad nostram. 3. X. de consuet.*

urbibus eum postponendum non esse aliqui affirmant. ¹ *Dinum, Cinum, Peirum a Bella Pertica*, cum *Jacobo Butrigario* omnes simul scientia a Bartolo superatos esse *Tindarus* ejus pronepos contendit, ² & nihil boni ignorasse dicitur. ³ Luculento ordine usus est post theoremata praxim ponere solitus; ⁴ quam in juventute contra reos severitatem induerat, vix unquam dimittere potuit, plura enim adversus fontes rigide scribens, quos dicto perdere non potuit, calamo extirpare conatus est. ⁵ Eoque modo causa fuisse dicitur, ut innumeri ejus autoritate immerito supplicio afficerentur; ob id & alia ex abrupto dicta aliqui illius animam apud inferos torqueri nimis audacter dixerunt. ⁶

Mathematicam, hebraicasque litteras non multo antequam decederet, attigisse creditur, ut doctrinam acquireret, magna sobrietate usus est, qui ne superfluo cibo se oneraret, appensis panis, & potus unciiis vivere consueverat. ⁷ Unde præter legum peritiam admirabili prudentia præditus nulla divini numinis gratia caruisse dicitur. ⁸ Quædam dicta frequenter in ore habuit, ut illud, *Omnia sciri expedire, Nec bonum esse sarcinatorem*, qui *clavos facere nesciret*. ⁹ A Perusinis ad Cæsarem Carolum IV. Boemum Pisas Legatus missus est, ut quædam contra ipsos ab anterioribus Principibus decreta aboleret, & alia insuper eisdem privilegia concederet, quæ omnia privilegio bulla aurea insignito assecutus ¹⁰ honoris gratia obtinuit, ut ipse & liberi jurium Doctores suos Auditores, qui Spurii essent, natalibus possent restituere ¹¹ Ab eodem etiam gentilitiis purpurei leonis duplici cauda salientis insignibus est donatus. ¹²

Perusii *Pellina* Bonarelli filia uxore ducta, plures liberos suscepit, *Franciscum*, pro quo Bal. consuluit, ¹³ & *Alovisium*, quos hæredes reliquit; *Filtas Sanctam* Ranno Nulio, *Paulam* Nicolao Alexandro Perusino conjunxit, *Franciscam* Guilielmo Celolo patri Sallustii Jurisconsulti ¹⁴ & *Nellam* JO. BAPTISTÆ ALFANO Perusino Juris-

¹ *Corn. in conf.* 332. l. 1. ² *De testib. variantib. c. 9.* ³ *Panthal. de Crem. in l. 2. sub n. 9. C. de rescind. vendit.* ⁴ *Fulgo. in l. 3. § 2. ff. commodati. Alc. X. in l. 22. § 5. ff. sol. matr.* ⁵ *Barba. in c. 11. X. de foro compet.* ⁶ *Alex. in l. 6. ff. ad Leg. Pomp. de parric. in appostil. ad Bar. Sylv. nupt. l. 1. sub n. 70. Rol. a Val. conf. 97. ad fin. in 3.* ⁷ *Rom. in sing. 704. incip. Ouero a te.* ⁸ *Caccial. in l. 9. in 6. q. prin. ff. de just. & jur.* ⁹ *Ang. in l. 9. §. 5. in fin. ff. de damn. infecto.* ¹⁰ *Bar. in extravag. ad reprimendum, in ver. reges.* ¹¹ *Bar. in l. 29. §. 8. ff. de liber. & posthum. in l. 17. §. 4. in prin. ff. ad S. rum Trebellian.* ¹² *Bar. de insign. & armis. in prin.* ¹³ *in conf. 132. l. 5.* ¹⁴ *Ang. Are. §. ult. Inst. ad Sctum Tertulli. in §. 28. Inst. de action.*

consulto & professori, CCCCLXXX aureorum florenorum dote constituta, nuptui locavit. Is, vivente adhuc Socero, præclarum de *Arbitrâ* opus edidit. Ex eo natus esse dicitur NICOLAUS ALEXANDER, qui & ipse Jurisconf. libellum de *Substitutionibus* composuit. ¹ Ex Nicolao genitus est TINDARUS & ipse etiam Jurisperitus, qui luculentum de *Testibus* opusculum fecit, proavique responsa eo, quem habemus ordine collocavit. ² Petrum Franciscum fratrem habuit, cujus prædefuncti filiæ Nisæ centum aureos florenos legavit; & alium nomine BONACCURIUM, cui Doctoratus insignia tradidit extatque adhuc ob eam rem ab illo tum habita oratio, & alia, qua Joannem cognatum iisdem ornamentis honestavit; solebat autem in his orationibus a lege, aut canone aliquo auspicari. ³

Adhuc juvenis 46. vel, ut alii scribunt, 44. ⁴ ætatis anno immatura morte ereptus Perusii in Alfanzorum ædibus defecit anno salutis MCCCCLV. XIII. Julii, & in Minoritarum D. Francisci templo, ut ipse testamento jusserat, primum humi sepultus est, deinde ab atnepote *Alfano* pro insigni templi columna in marmoreo sarcophago cum hac inscriptione est collocatus, OSSA BARTOLI. Alii eum anno ætatis 50. & salutis MCCCCLVII. die XII. Julii decessisse ferunt, ⁵ qui si supervixisset, mirifice jus Pontificium illustraturus credebatur. ⁶ Ei statua Tolosæ ante Hospitium D. Jacobi Gallico disticho subscripto apposita hodie manet. Nonnulla volumina, quæ ejus fuisse dicuntur, in Cænobio Montis Murcini prope Perusium pro re memoranda ostentantur. ⁷

C A P. LXVIII.

LXXX. JACOBUS PALLIARENSIS; de Academiæ Bononiensis everfione, de Academia Florentina & Senensi, nec non Pragensi & Lipsiensi.

LXXX. **T**Umultuantibus ob Guelforum, & Gibellinorum factiones in Italia populis, Clemens V. Pontifex anno Salutis MCCCVI. Neapolonem Ursinum Cardinalem ad sedandas turbas cis alpes legatum misit. Is exules restitutus Bononiam venit, ubi suspectus civibus factus non sine corporis periculo ejectus fuit. Hac contumelia ac-

¹ Socin. in l. 1. in prin. 43. col. ff. de vulg. & pupil. substit. sub num. 36. ² Socin. in conf. 93. post n. 27. vol. 4. ³ Ang. in l. 41. ff. de servitut. urban. prædior. ⁴ Tindarus de testib. c. 9. num. 3. ⁵ Sylv. nupt. lib. 5. sub n. 25. vers. & nunc. veniendo. ⁶ Barba. in c. etsi clerici. 4. in princ. X. de judi. & in c. qualiter. ad fin. eo tit. ⁷ Guiliel. Ponta. in l. divortio. col. 11. post num. 20. ff. solut. matr.

census Legatus eam Civitatem Academix jure privavit, & illos, qui eo studiorum causa profecti fuissent, diris subjecit. ¹ Eam ob rem deserto Bononiensi Gymnasio, alibi disciplinarum studia florere cœperunt. Ac primo Florentix, deinde Senis anno MCCCXX. publicæ Academix sunt institutæ, ut quibusdam in annotationibus Pius Pontifex scriptum reliquit. Alia vero in quibusdam vetustis annalibus Senensis Gymnasii origo narratur, quam etiam *Petrus Ancaranus* se audivisse, narrat. ² Fertur enim Bononiæ anno MCCCXXI. Mense Aprilis studiosum ex Tarraconensi Hispaniæ parte, quam Cataloniam vocant, oriundum ob stuprum in vincula conjectum, & capitis supplicio affectum, id reliquis Academicis durum visum, ut qui vim non intulerat, ultima pœna plecteretur. Itaque in unum coacti se Bononiam relicturos jurarunt, nec unquam, nisi sumpto de severo Præatore supplicio, reversuros.

Dies erat Veneris, quo capitali pœna affecto Catulano, omnes cum Gymnasiarchis Forum Cornelii se contulerunt. Inde ad diversas Italiæ urbes, ut exciperentur, litteris missis alicunde optatum responsum expectabant. Aliis cunctantibus Senenses nuntio accepto statim Senatum convocant, a quo juvenes recipi decretum est, continuo *Tantileum Guidum, & Simonem Jacobi Tondi* Legatos ad scribendas condiciones Forum Cornelii miserunt. Summa conventionum fuit, ut Senenses sex millia florenorum studiosis ob redimendos eorum libros oppigneratos persolverent, ac cum universa suppellectile suis sumptibus in urbem conveherent, Gymnasiarchis trecentos annuos florenos persolverent, His, qui disciplinis vacarent, per annum, & quatuor menses gratuito ades, Gymnasia vero perpetuo præstarent. In omni artium genere suo impendio professores exhiberent atque a Summo Pontifice Senis Doctores creandi privilegium obtinerent. Isdem denique privilegiis ibi Academici gauderent, quibus Bononiæ potiebantur. Die 17. Kal. Junii scriptis pactionibus læta juvenus Senas ingressa a Civibus immenso gaudio gratulantibus excepta fuit.

Instituto itaque Gymnasio, primi ibi FRIDERICUS PETRUCIUS Jus Pontificium, & JACOBUS PALLIARENSIS, quem falso alii Joannem nominant, Jus civile docuere. Is postea Perusium vocatus Baldum discipulum habuit, ³ qui non pauca a Præceptore mutuatus esse dicitur. Plura responsa, & commentaria scripsit, quæ hodie non

¹ Joan. Villa. lib. 8. cap. 85. ² in præm. 6. ³ Bal. in c. Vassallus. 1. si de feud. juer. contrav. inter dom. & agna. Pau. Ca. in l. 30. in fin. prin. C. de inoff. testam.

extant; præcipua ejus laus est, quod in eruendis legum sensibus plurimum versatus est; ¹ cum sciret præstare rustica quam urbana prædia possidere, ² & Catonianam censuram esse melius arare, quam verere, eam notam evitavit, emendisque tantum agris intentus nullas ædes proprias unquam habuit, sed in conductis semper habitavit. ³ In patria defunctus in D. Francisci æde in marmoreo sepulchro vetustate exeso cum sequenti, sed rudi, Epitaphio in quadrata tabula inciso sepultus fuit.

*Legibus invidiæ cinerem Doctoris arentem
Anxie carcer habes, liberam tenet æthera mentem
Nomen ei Dominus Jacobus Pakiarenfis
Doctrinis pollens miranda corona Senensis
Marmore si pressus cogitur terrescere tantus
Fertur in exemplar lachrymosum dogmare planctus.*

Dies obitus non apparet. Cæterum Senensis Academia non multo post destituta atque iterum restituta non semel intermissa fuit. ⁴ Sub hæc tempora circiter annum MCCCLX. Wincislaus, qui & Carolus Imperator, atque Boemiæ Rex, celebrem artium Liberalium Academiam Pragæ instituit, ⁵ ubi professores tantum Teutonici per multos annos docuerunt; id ægre ferentes Boemi doctrina Hussitarum imbuti primum argutiis dialecticis illos vexare cœperunt, mox a Wincislao Caroli filio Cæsare obtinuerunt, ut in eo Gymnasio ritu Parisiensi omnia explicarentur, & eo ordine traderentur. Quod ad sui invidiam factum Teutonici cernentes ea contumelia commoti Præceptores, & discipuli jurejurando se obstrinxerunt, ut inde discederent. Nec multo post supra duo millia Lipsiæ, quæ civitas est Misniæ trium dierum itinere Praga distante, confedere, ibique novam Academiam erexere, itaque libere Boemis Gymnasium patuit.

C A P. LXIX.

LXXXI. NICOLAUS SPINELLUS: de schismate in eligendo Pontifice temporibus Urbani VI. de Nicolai liberis, de Collegio Spinellorum

LXXXII. ANDREAS RAMPINUS Eternitanus alias dictus ISERNIAS.

¹ Alex. in l. 3. in fin. ff. solut. matr. ² Ang. in l. 1. C. de debit. civi. lib. 11. ³ Ang. in l. ult. §. fin. autem legata. C. de bon. quæ liber. ⁴ Card. in Clen. dudum. verf. ab olim. n. 17. q. 16. de sepult. ⁵ Eneas Sylvius in historia Boemica. cap. 33. & 34.

LXXXI. **D**UO alii ex Regno Neapolitano eadem ætate floruerunt
NICOLAUS SPINELLUS Neapolitanus, qui in Patria,
 & Patavii circiter ann. salutis MCCCCL. professus in XII Codicis Ju-
 stiniani libros, & Institutiones, & magnam ¹ Pandectarum partem
 luculenta scripta reliquit, eximiusque legum Interpretes habitus *magni*
textualis cognomentum promeruit. ² *Raphaellem Fulgosum* discipu-
 lum habuit, quem Doctorem increpabat, quod non nisi x. Digesto-
 rum libros prælegeret, cum ipse 24. explicaret. ³ Aliquandiu in *Jo-*
annis Galeatii Vicecomitis consilio fuit, pro quo magni ponderis causas
 egit. ⁴ Equestri dignitate honestatus Siciliæ Cancellarius creatus est,
 ac demum *Joje Comes* factus ⁵ in *Joannæ* Regis Roberti filiæ consi-
 lio fuit, & tunc orti schismatis auctor. Decefferat Gregorius XI. qui
 Avenione Romam sedem retulerat; quare cum ex XVII. Cardinali-
 bus quatuor tantum Itali essent, veritus Populus Romanus, ne Gal-
 lus Pontifex crearetur, iterumque Avenionem Sedem referret, Ita-
 lum efflagitabat. Metu itaque perterriti, ut ferunt, Purpurati, *Bar-*
tholomæum Neapolitanum Barensum Archipræsulem armorum metu
 Pontificem declarant, qui Urbanus VI. est dictus. Alii, expressa
 conditione, creatum volunt, eaque illius juramento confirmata, ut
 suo loco, & tempore Pontificatui renunciaret. Ad eum salutandum
Nicolaus a Joanna missus est, qui similtates cum eo habuerat; cum
 vero in aula cum aliis Proceribus invitatus cænaret, ab Urbano ob
 contumeliam ex altiore loco surgere, & in inferiore accumbere jussus
 paruit. Sed Neapolim reversus hanc Reginæ cujus legatus fuerat, non
 suam fuisse injuriam; & cum metu, sub conditioneque creatus Pon-
 tificex diceretur, Joannæ suasit, ut Fundos Purpuratis concederet, ubi
 libere alium eligerent. Eo igitur coacti, qui contra Urbanum erant,
Cardinalem Gebennensem, qui Clemens VI. est nuncupatus, creave-
 runt, ⁶ ortumque schisma annis XL permansit. Sed *Baldus* lucu-
 lento responsio probat, electionem Urbani nullo justo metu factam
 validam fuisse, nulliusque conditionis meminit. ⁷ Alii ferunt ab *Otto-*
ne Duce Brunsvicensi Nicolaum Romam perductum, ut juribus per-
 suaderet Pontifici ad regnum Trinacriæ tradendum Marchioni Mon-
 tisferrati, cui illius regni puella hæres desponsa fuerat, & nullis ver-

¹ In Infortiatum. ² Caccialu. de mod. stud. docum. §. Roma. in Auth. similiter. C. ad
 L. Falcid. Jaf. Inst. de action. in princ. ³ Fulgof. in proem. Dig. sub n. 15. ⁴ Bal. in
 conf. 147. col. 4. lib. 2. ⁵ Bal. ibidem. ⁶ Pandulph. Collenitius. lib. 5. historia Neapol.
⁷ in R. C. si quis aliquem testa. probi.

bis, aut juribus Urbanum flecti potuisse. Quare illi averfus Nicolaus adversarios Cardinales ad alium declarandum Pontificem impulit. ¹

Cæterum *Nicolaus* Patavium ad jus civile docendum se contulit, ubi post biennium decedens circiter annum MCCCCLXXX. duos filios post se reliquit *LUCAM* primogenitum, qui in patris hæreditate successit, & *BELFORTEM* Episcopum Catanensem, qui anno MCCCCXXXIX. Patavii collegium studioforum instituit, quod *Spinellorum* vocatur. Ex Luca natus est *Antonius Galeacius*; Filiam quoque Nicolaus *Bartholomeam* suscepit *Jordani Ursini* Cardinalis matrem, & *Joannem* uxorem, & *Gasparem*, ac *Nutam*, quæ omnes nobilibus, Illustribusque viris nupsere.

LXXXII Alter *ANDREAS RAMPINUS Efernitanus*, quem *ISERNIAM* vocant, & ipse Reginæ Joannæ XI. a consiliis existens, ² in Regio Senatu jus dixit Tantæ auctoritatis fuit, ut Regni Neapolitani *jurisconsultorum Evangelista* vocetur. ³ Alii *aurigam in Feudis* interpretandis appellant. ⁴ Jason *summum feudistam*. ⁵ Certe tantæ auctoritatis fuit, ut in causis decidendis in Regno Neapolitano ejus opinio, & præcipue in feudis cæteris prævaleat, ⁶ ejusque verba perpendenda non percurrenda esse, *Matthæus Afflictus* putat. ⁷ Dum nocte ex castello novo domum iturus exit, ab irato *Barone Gallo*, contra quem sententiam protulerat, ante portam Petruciam occisus immatura morte occubuit. Parricida velut perduellionis reus, quod Reginæ Consiliarium occidisset, damnatus est, ⁸ bona ejus publicata, & mille aurei homicidæ percussori sunt promissi. Præclara in usus feudorum, & Regni Siciliæ Constitutiones commentaria edidit, quæ penes jurium studiosos magno in pretio habentur. Nullum ejus Epitaphium, aut mortis tempus invenitur. Uxorem habuit nomine *Burlescam Roiafoliam*, ex qua Filiam suscepit in Sulmone oppido nuptam.

C A P. LXX.

LXXXIII. *BALDUS UBALDUS* Perusinus. Francisci Ubaldi filii. Baldi Præceptor Bartolus: veterum modus creandi Doctores. Disputationes cum Bartolo: corruptæ leges. LXXXIV. *PETRUS BELFOR-*

¹ *Alber. Crantziius lib. 10. cap. 11. de Saxoniar. reb.* ² *Juli. Clar. §. læsa majest. ver. quero etiam. in l. 5. sentent.* ³ *Thom. Gram. in voto. 30. n. 16.* ⁴ *Soci. conf. 4 in fin. lib. 3.* ⁵ *in conf. 64. lib. 3.* ⁶ *Afflic. deci. 398.* ⁷ *in c. 1. n. 26. de vassallo. qui contr. conf. Jota. Roll. a Vall. conf. 64. n. 32. in 2.* ⁸ *Paris de Puto. in tract. findica. car. 6. de excessib. Consiliarior. in fin.*

TIS. LXXXV. FRANCISCUS ALBERGOTUS Aretinus. LXXXVI. PHILIPPUS CASSOLUS. LXXXVII. CHRISTOPHORUS CASTELLIONEUS. LXXXVIII. ZENOBIVS Tiphernis Episcopus. LXXXIX. FRANCISCUS Baldi filii.

LXXXIII. **E**X *Francisco Ubaldo* Perusino Medicinæ, & Artium Doctore, ac quorundam castellorum Comite, tres felici prole filii omnes clarissimi Jurisconsulti prodire, *BALDUS, ANGELUS, & PETRUS*, qui sub iisdem Præceptoribus militarunt. *BALDUS* primo *Jacobum Palliarensem*, a quo plura mutuatus est, deinde *Franciscum* Tigrini Pisanum virum, & doctrina, & vitæ sanctitate insignem, postremo *Bartolum* audivit, quem multum ingenio suo contulisse testatur, ¹ cum a Doctorum latere nunquam discederet. ² Adolefcens præstanti indole primum ingenii felicitatem ostendit anno xv. cum adhuc caput ob teneram ætatem cuculla, ut moris erat, nondum tegere cœpisset. Opinioni enim Bartoli adeo argute contradixit, ut ille argumenti acumine perterritus respondere non potuerit, commendatoque juvene tempus ad solvendum petiit, & sequenti mane respondit. ³ Deinde xvii. annum ingressus solenni interpretatione difficillimam legem publice Baldus explicuit; ⁴ Unde fabulosum est, quod vulgo fertur, Baldum quadragenarium ad legum studia accessisse, & Bartolum illi dixisse, *Tarde venisti Balde*, hunc autem respondisse, *Cuius recedam*. ⁵ In jure Pontificio *Fridericum Petrucium* Senensem Canonum Interpretem habuit. ⁶

Cum vero ad eam eruditionem pervenisset, ut sibi Tyrocinium deponendum esset, Anno Salutis MCCCCLXXXVIII. IV. Kal Julii sequentibus verbis a Bartolo præceptore Lauream accepit. *Deus, inquit, sapientissimus, & gloriosissimus tuam illustret rationem, declaret intellectum, ut scias obscura interpretari, ligatos solvere, veritatem colere, ac dicere, & fluat tibi Deus divitias abundantes, & gratiam cognoscendi. Dirigat te Deus, in omnibus dubiis. instruat in perplexis, foveat in longioribus, vehat in omnibus viis tuis vehiculum, cui nihil est difficile, nihil impossibile.* ⁸ Hæc etsi rudius composita subjeci, ut veterum orandi usum ponerem.

¹ Bal. in c. i. §. Vassallus. ii. si de feud. fuer. contro. inter dom. & agnat. ² Bal. ibidem.

³ Pau. Ca. in l. 27. §. ult. ff. de inoff. testam. ⁴ illa fuit l. 8. ff. de eo, quod certo loc. dari oport. Ang. in l. 1. §. pueritiam ff. de postul. Felin. in R. de magistr.

⁵ Tiraquel. in præfat. de jure primig. n. 102. & n. 206. Jaf. in l. 2. §. 43. ff. de orig. jur.

⁶ Bal. in l. 49. §. 1. post n. 5. C. de Episc. & Cler. ⁷ Actuum 23.

⁸ Bal. in l. 1. in fin. C. si quacunque prædit. potest. vel ad eum pertinent.

Doctoris dignitatem adeptus Bononiæ quæstionem illam, ante etiam Senis a se disputatam, defendit, *An statui possit, ut non nisi ad iudicem loci statuentium possit provocari*; In qua disputatione opposuit se illi *Bartolus*, & certamine ab hora xvi. usque ad xxi. protracto, Bartolus tandem victus discessit. ¹ In foro etiam Advocati officio functus cum eodem sæpius contendit. ² Inter alia acerrimam cum Bartolo de varia unius legis lectione contentionem exercuit. ³ Cumque inspectis Pandectis Pisanis, Baldum non paucos Codices corrupisse deprehensum esset, publice traductum patria excessisse ferunt, ⁴ & abeuntem Scipionis Africani verba protulisse, *Ingrata patria ne ossa quidem mea habeas*, ac in voluntario exilio senem defunctum fuisse; Alii, ut candente ferro in fronte inureretur, damnatum, & a Bartolo ob egregiam doctrinam defensum fuisse ferunt, ea id a maioribus se accepisse, *Jason* referebat. ⁵ Quæ omnia falsa esse, & alii potius evenisse ⁶ non dubito, cum nulla de hoc certa extet autoritas, & eum Ticini decessisse constet. Ob hanc æmulationem ingratus Præceptoris discipulus XLV. annis, quibus Bartolo superstes fuit, conatus est ipsius nomini tenebras offundere, ⁷ quem ex professio sæpe mordet, ⁸ nec sine contemptu quandoque nominat, ⁹ & Iudices eum sequentes cæcos vocat. ¹⁰ Ubi vero in unum hi duo conveniunt, eorum opinio pro vera habetur. ¹¹ XXI. ætatis anno de *pactis* opusculum Baldus composuit, & alium de *Constituto*, cum esset Collegii Lanificorum Advocatus. ¹²

LXXXIV. Docuit in Patria, ubi PETRUM BELFOTTEM Cardinalem, qui ad se a Clemente VI. missus fuerat, in Jure civili erudit, ac deinde in rebus dubiis expediendis consilium non semel præstitit. ¹³ Demum eidem Pontifici creato, & *Gregorius XI.* vocato auctor fuit, ut ex Galliis, ubi residerebat, in Italiam reverteretur. Inter alios ejus Auditores emicuit (LXXXV.) FRANCISCUS ALBERGOTUS *Aretinus*, qui ubique & præsertim Florentiæ, ubi jus professus

¹ Bal. in tract. judiciar. R. de appellat. q. 1. in fin. ² Bal. in cons. CLX. vol. 3.

³ Alex. in l. 25. §. ult. ff. solut. matr. n. 4. Bar. in l. 3. C. de cond. ob caus. dator. in l. 7. §. ult. ff. de distract. pignor. Ant. Aug. lib. 4. emend. cap. 17. ⁴ Lude. Gomef. in prin. Inst. de action. post n. 10.

⁵ Sylva. nupt. lib. 5. sub n. 25. ⁶ Hostien. in summa de probat. vers. quid debet probari. ⁷ Tindur. in tractat. de testib. in princ. ⁸ Bal. in cons. CCCCLXXVII. lib. 4.

⁹ Tiraq. de retract. conventio. §. 4. gloss. 6. n. 12. ¹⁰ in cons. 486. l. 3.

¹¹ Tiraq. in loco prædicto. ¹² Bal. in cons. 490. in subscriptione. vol. 3. ¹³ Platina in Gregorio XI.

est, magni nominis fuit. ¹ Ibidem Baldo docenti ² Anno Salutis MCCCCLIX. Landucia uxor gemellos peperit, quorum alter tantum superstes fuit. Postea Patavium a *Francisco Carrario* vocatus est circiter an. MCCCCLXXVIII. ³ ubi dolore pedum correptus alium sibi in lectionibus coactus est substituere. ⁴ Tandem in patriam revocatus inde discessit ⁵ an. 1389. 3. Novemb. Cum vero *Galeacius* Vicecomes Barnabæ frater Ticinensem Academiam per multa secula intermissam restituisset, plurimos magni nominis viros amplis stipendiis ad docendum eo conduxit, inter alios (LXXXVI.) PHILIPPUS CASSOLUS, & *Baldus* Patavio evocati ibi Antagonistæ fuere. ⁶ Baldo, qui corpore exiguus erat, ubi primum gymnasium ingressus est, ad pusillam hominis staturam ab auditoribus acclamatum fuisse dicitur,

Minuit præsentia famam.

Ab illo vero opportune responsum,

Augebat cætera virtus.

Quo dicto, omnibus sui admirationem injecit. At PHILIPPUS, qui, ut memoria cæteris antecellebat, ita superbo titulo *Doctorum Doctor* vocabatur, ingenio fretus, se ex omnibus ultimarum voluntatum quæstionibus ex tempore responsurum professus est. Statuta ad dicendum die, cum in magna expectatione esset, surgens Baldus interrogavit, *Ubi in jure cautum reperiretur, parem non esse ejus, qui non vult, ei, qui non potest, conditionem.* Ad primam interrogationem hæsitante *Philippo*, cum Baldus de proposita quæstione legem ostendisset, magnam gloriam retulit. ⁷

LXXXVII. Philippo defuncto, CHRISTOPHORUM CASTELLIONEUM, quem docuerat, Concurrentem habuit, ⁸ tanta ipsorum docentium sollicitudine, ut Auditores precibus pessimo exemplo ambire non erubuerint. Ac tum primum Ticini perniciosæ præhensiones detectæ fuisse dicuntur; ⁹ Eum tamen Baldus in causa propria, cum suæ conscientiae diffideret, consulere consuevit. ¹⁰ Diu in ea Academia professus Baldus amænum collem extra urbem incoluit; Unde mula vectus ad Gymnasium ire consueverat. Domus vetustate vitiata adhuc hodie pro re memoranda ostentatur.

¹ Pau. Ca. in l. ult. in fin. ff. ad Scem Vellejan. ² Bal. in l. 12. in 2. lectura. ff. de usufr. & quemadm. quis utat. fru. ³ Bal. in l. 3. in fin. C. de edend. in 2. lectu. ⁴ Bal. in l. ult. ff. de aqua plu. arcend. ⁵ Bal. in l. ult. in fin. C. de indi. vid. toll. ⁶ Jas. in l. 3. in 3. col. in prin. C. de hered. instituend. ⁷ est l. 101. ubi Pau. Ca. hoc tradit ff. de cond. & demonst. ⁸ Jas. in l. 41. §. 2. sub n. 17. ff. de vulgar. & pup. Subst. ⁹ Porti. in §. 5. 6. Inst. de suspect. tutor. ¹⁰ Christo. Castellig. conf. 296. & 297. inter conf. Bal. lib. 1.

Ingenio acutissimus duabus tantum horis singulis diebus studiis operam dedisse fertur, ¹ præterquam ubi rem difficilem aliquam præmanibus haberet, quod mihi verisimile non videtur, cum juveni plurimum reminiscendi artem efflagitanti, ut studeret, ter replicaverit, ea responsione non nisi longo studio rerum memoriam acquiri significans. Quin etiam cum peregre profectus solitæ lectioni incumbere non posset, *quot gradus equus ambulabat, tot leges sibi excidere querebatur*, quæ omnia longis eum lucubrationibus usum fuisse arguunt. Deinde credendum non est tantam legum peritiam paucis horis comparari potuisse.

De jure respondendo immensam pecuniam coëgit, qui ex solis *substitutionum* speciebus plus quindecim millia aureorum lucratus fuisse traditur. ² Aliunde præterea ex innumeris aliarum successio-num, criminumque causis, & contractibus peramplas opes accumulavit. Ab Urbano quoque vi. *Festinam*, quod est Eugubii castrum, ob insignem doctrinam obtinuit; sed cum illud alii Pontifex tradidisset, etsi diu Romæ litigavit, ejus nunquam possessionem habere potuit. ³ Perusii ad Portam S. Petri habitavit, & prædia habuit in villa Sancti Christophori secundum ripam fluvii Tiberis, quorum partem occupavit, quam e libro census eximi *Franciscus* ejus procurator petiit, ut ex quadam scriptura ejus responsis inserta apparet. ⁴

Tantæ denique apud omnes existimationis fuit, ut in jure nihil ignoravisse crederetur. ⁵ Cujus opinionis fama cum ad Galeacium pervenisset, ab eo per jocum interrogatus est, *Ubi lex inveniretur, quæ de vestis, & muscis loqueretur*, eam ostendit; Quare omnibus pro maledico suæ memoriæ maximam admirationem dedit. ⁶ Pluribus vero eorum, qui legum tyrocinium deponebant, promotiones ambientibus, cum Baldus dimitteretur, Ticini statuto cautum est, *ne quis sine eo Auspice Lauream caperet*. ⁷ Solus denique Decurionum mandato Ticinensium Statuta condidisse dicitur. ⁸ Bartolo præceptore acutior, sed non ita veritatis amator habitus est. ⁹ Cum parum sibi constans sæpenumero contrarius reperiatur, id tamen non levitate, sed

¹ Sever. in l. 38. ff. de cond. indeb. in princ. ² Cuma. & Alex. in R. ff. de vulg. & pupill. substit. in prin. ³ Pau. Ca. in l. 11. n. 3. C. de legib. ⁴ ante conf. 310. in 3. ⁵ Jaf. in l. 67. §. 1. ff. de verb. oblig. plura Sylva nupt. l. 5. sub n. 25. vers. etsi contra. Jaf. in l. 40. n. 12. ff. de reb. cred. in l. 99. n. 3. ff. de verb. oblig. in l. divortio §. 1. in 3. not. sol. matrim. ⁶ Petr. Lesnaud. in tract. de Doctor. & eorum priv. quest. LXII. ⁷ Porci. in §. 15. Inst. de excus. tutor. ⁸ Cur. juni. in conf. 5. n. 12. ⁹ Pau. Ca. in l. 3. in fin. C. si adver. rem jud.

ingenii subtilitate evenisse *Paulus Castrensis* autumat; ¹ Unde illius argutiam in proverbium abiisse aliqui asserunt; ipse quoque se excusat, quod intellectus, qui ratiocinatur, non semper sit idem, sed varius, ² & Episcopo Ticinensi sæpe interroganti, *cur toties leges mutarentur*, respondit; *Flagrante bello permittitur, quod pacis tempore non licet, ita id justum esse, quod cuique suo tempore expedit, exemplo enim medicorum tempora a legumlatoribus dicebat observari.* ³

Plura etiam in Decretalium commentariis singularia, & præter aliorum opinionem nulla lege citata ex suo capite protulisse dicitur, ac si quæ citat, ad rem non faciunt, ⁴ multa etiam extraneis, & non suis locis pertractavit, ⁵ in necessariisque deficere, ac superfluis abundare arguitur. ⁶ Unde Herculem laudare fertur, quem nemo vituperat, non facere, quæ omnes efflagitant, ad ea respondere, quæ nullus requirit, ⁷ quandoque etiam nimium subtilis se ipse fregisse memoratur. ⁸ Ingeniumque propter rerum copiam quandoque habuisse dicitur, instar avis in aere volatile; ⁹ & ipse ad argumenta se fugitive quandoque respondisse fatetur, ¹⁰ & quod audacius loqui consuevisset, notatur; ¹¹ summam tamen apud Judices autoritatem habet, præcipue ubi neminem invenit sibi contradicentem. ¹² Nemo enim Baldo auctoritate æquari posse creditur, ¹³ neque aliquod dubium est, quod ejus dictis decidi nequeat, ¹⁴ quippe nihil intactum reliquit. ¹⁵ *Quinque responforum volumina*, aliaque opuscula edidit, ac fere in totum jus civile, & Pontificium scripsit. Inter cætera librum composuit, quem *peculium* vocavit, & alium de *Illustribus utriusque Juris Doctoribus*, qui impressi non habentur. Opusculum, *Practicam Juris utriusque seu Compendiosam*, inscriptum, sunt, qui *Tancredo* adscribunt, ¹⁶ sed revera Baldi fuit, quemadmodum ipse testatur. ¹⁷

Demum senex cum annis 47. professus esset in *Feudales libros*

¹ In l. 7. C. de in integr. rest. minor. & in d. l. 3. C. si advers. rem judicat. ² in conf. 99. ad fin. in 2. Bertachi. de Episcop. in 2. par. 4. lib. ³ Bal. in l. 1. in princ. n. 8. C. de cad. toll. Jaf. in l. 8. §. ult. n. 30. ff. de leg. 1. ⁴ Ale. in l. 18. in 3. col. ver. tang. emt. ff. de acq. poss. Ant. de Brut. in c. consultat. col. 11. de reser. Cur. sen. conf. 76. ante n. 3. ⁵ Ang. in §. 7. in fin. Inst. de ver. div. ⁶ Barb. in c. uno de legatorum. 42. col. pen. X. de off. & pot. jud. deleg. ⁷ Sylv. nupt. l. 5. §. n. 25. ver. et si contr. ⁸ Jaf. in l. 3. in. prin. C. de edendo. ⁹ Bar. in c. plerumque 23. in prin. X. de rescript. Alex. cons. 132. in 4. ¹⁰ in l. 1. §. nuncia. in fin. ff. de oper. nov. nunc. ¹¹ Bar. in c. juravit. 6. col. 18. X. de probation. ¹² Jaf. in l. 1. n. 102. de leg. 1. & in l. 12. §. 1. n. 17. ff. de acq. poss. ¹³ Deci. in conf. 283. ¹⁴ Catel. in 2. p. memorial. in verb. jus dicendi nullum. in fin. ¹⁵ Jaf. in l. 3. de leg. 1. ¹⁶ Ang. Are. de malef. ver. ex interu. ¹⁷ in eo lib. in R. de jurisdict. & a. 1. de appella. in fin.

commentaria emisit. ¹ Sed etsi diutinæ lectioni, & scribendo assidue intentus erat, humanus tamen & facetus hilari vultu semper fuit; ² pauperibus sæpe convivia ex jure, & carnibus bovillis facere consuevit, & cum ei amicus dixisset; *Si centuplum, Balde, accipies, quid tanta juris copia facies?* ab hoc obsonio præstando postea abstinuit. ³ Cum diu docuisset indignum virtute sua exitum sortitus est. Habebat in deliciis catellum, quem secum Tridentum attulit; Is, piperato jure absorpto, rabiosus effectus colludenti Baldo dente labrum transfixit. Morbus per membra sensim effusus diu latuit, donec ad intima præcordia penetrans, omni spe salutis abrupta, Baldo aquæ tremorem iniecit. ⁴ Defunctus est anno Salutis MCCCC. IV. Kal. Maji, post se relictis (LXXXVIII.) ZENOBIO *Tipherni Episcopo*, & (LXXXIX.) FRANCISCO filiis utrisque Jurisconsultis. In templo D. Francisci sacrario humatus cum hoc carmine per multos annos jacuit.

*Vita, labor studii, divini cultus amoris,
Artes maturæ Regis Fulgentia dicta
Legalis normæ pastorum Cœlica Jura
Ornant Balldi animum, quæ pandit dogmate clara.
Quis quia nunc linquit mortalis pondera carnis
Dulcia jam gustans Auctoris pascua summi.
Clauditur hic Baldus Francisci tegmine fultus,
Doctorum Princeps Perusinaque editus arce
Qui obiit Anno MCCCC. Die XXVIII. Aprilis in Aurora.*

Inde juxta summum altare ejus ossibus translatis in alio saxo hoc scriptum fuit.

Baldus editiorem locum sortitus hic octo, & decem supra centum annos obdormiuerat MDXIX.

C A P. LXXI.

XC. ANGELUS UBALDUS Perusinus de ALBERTO GUIDELOCCIO. ALEXANDER filius Angeli. ANGELUS filius Alexandri nepos Angeli, ALEXANDER & ÆNEAS filii Angeli nepotis, ANGELUS Alexandri filius. de JOANNE RICCIO.

XC. **B**aldi germanus frater ANGELUS sub iisdem Præceptoribus, quibus & ille, operam Juribus dedit. Et cum 20. annum

¹ Bal. in præf. feud. ² Tindar. in tract. de testib. in prin. ³ Bar. in c. cum omnes 6. X. de constit. Jo. Lecici tr. de jure primig. l. 2. q. 3. n. 12. ⁴ Matthiol. in lib. 6. Dioscor. c. 36.

ageret,

ageret, in foro pro Clientibus patrocinari cœpit, & in 24. anno factus Jurisconsultus in patria docuit, ¹ & Romæ, ² mox Florentiæ. 3 Sedebat Romæ *Urbanus VI.* cum eo *Angelus* venit, Pontifex, non ut alios, ad pedis, sed ad pacis osculum eum admisit, ut insignis viri doctrinam honoraret. Deinde Patavium ad Jus civile interpretandum cum ALBERTO GUIDELOCCIO Perusino circiter annum MCCCCLXXXVI. vocatus, ⁴ in illud *præclara commentaria*, eruditumque *Responsorum volumen* reliquit, *questiones & de Sequestro*, aliaque opuscula ad Jus pertinentia in lucem emisit; perquam tenui memoria fuisse fertur. ⁵ Sed acri, & solido judicio præditus a *Joanne Pyrrho* inter Triumuiros Juris prudentiæ cum *Bartolo*, & *Paulo Castrensi* connumeratur. *Bartholomæus a Cassaneo* ⁶ refert, *Angelum* vere *angelum* fuisse, quem Judices sequi debent. Nam propter veritatem, & æquitatem, quam præ oculis habuit, *Doctor est Judicum* dictus, apud quos magnam habet auctoritatem. ⁷ Denique *pater prædicæ* vocatur. ⁸ Quandoque tamen sibi contradixit. ⁹ Anno ferme 17. Patavii professus, demum Florentiæ, ubi eodem, quo *Baldus*, anno decessit, & in Patriam relatus in majorum sepulchro in eadem æde D. Francisci conditus fuit. Sunt, qui eum Patavii exulasse credunt, ¹⁰ quod verum non puto. Ibi enim, ut dictum est, docuit, & aliquot quæstiones disputavit; inter quas insignis est secunda, cui occasionem dederunt miracula ab Imagine D. Virginis edita quæ splendidissimo illius civitatis Palatio affixa erat. Is fuit Doctor opulentissimus, qui Coenobium monialium ædificavit in via aggeris, ubi nunc D. Hieronymi religiosi a *Fesulis* habitant, id fuit anno MCCCC. *Angelus* reliquit post se ALEXANDRUM filium, qui & ipse acutissimus legum interpret fuit. Ex eo natus est ANGELUS primi nepos & ipse Jurisconsultus, qui Equestri dignitate donatus, & Comes Palatinus creatus diu Patavii, & Perusii docuit. Deinde a Sixto Pont. Max. Romam accitus in Pontificali curia Advocati officio functus est. Demum Perusii senio confectus, dum ibi doceret, circiter an. MCCCXC. decessit. Is *Cornei* familiaris fuit. ¹¹ Ex eo ALEXANDER, & ÆNEAS

¹ Ang. in l. 1. §. pueritiam. ff. de postulando.
l. 2. §. ult. & ibi Fulgo. ff. si ex noxal. causa agatur.
incip. renovata guerra. quæ est quæst. 8. in fin.

⁶ conf. 53. n. 9. ⁷ Merz. in epitome fideicom.
Pinel. in l. 2. p. 2. c. 4. n. 64. C. de rescind. vendit.

n. 3. ¹¹ Corne. conf. 137. in prin. lib. 3. & conf. 12. lib. 4.

² Ang. in conf. 300. ad fin. ³ Ang. in

⁴ Ang. in l. falsus, C. de fur. & in qu.

⁵ Alcia. in oratio. quam habuit Avinion.

⁸ Calca. conf. 16. n. 46. ⁹ Ari.

¹⁰ Troilus Maluetius de oblationibus.

Jurifconfulti progeniti omnes in majorum fepulchro funt tumulati, præter Æneam, cui in editiori D. Francifci loco monumentum cum hac infcriptione pofitum fuit

Memo. Æter.

Æneæ ex Claro ftemmate Ubaldeo Jurifconf. fcientia, ufu, & auctoritate infigni. Conjux & filii dederunt tumulum, & lachrymas, annum agniti LX.

Sub effigie muro affixa fubjectum eft

Legum imago.

Ex Alexandro natus eft ANGELUS Avi nomen referens, qui mane Jus civile ordinarie Patavii docuit, ¹ tempore *Angeli* feniore JOANNES RICCIUS Florentiæ floruit. ²

C A P. LXXII.

XCI. PETRUS UBALDUS Perufinus: jus pontificium profitetur. XCII. MATTHÆUS Ubalduſ, de ejus gentilitiis inſignibus. Filii PETRUS & BALDUS. Baldi filii NICOLAUS, MATTHEUS & SIGISMUNDUS.

XCI. **T**ertius ex *Francifci Ubaldi* Liberis PETRUS & ipſe eodem, quos fratres, Præceptores habuit; ac Jus Pontificium in Patria eft interpretatus. ³ Sed ne a fratribus ſepararetur, hic inter Civiles profefſores inſertus eft. Eruditos in lucem tractatus emiſit, *de permutatione beneficiorum, de Canonica, Epifcopali, & parrochiali, & de collectis.* Alius etiam de duobus fratribus liber reperitur, quem ego alterius Petri ex filio *Matthæo* ejus nepotis eſſe ſuſpicor, cum ibi ⁴ Petri avi meminerit. Plurima etiam *Reſponſa* conſcripſit, ⁵ diuque in foro verſatus maximam praxim eſt aſſecutus, omnibus fratribus ſuperſtes. ⁶ Peruſii in majorum ſepulchro, quod in D. Francifci æde ſub terra effoſſum eft, conditus fuit.

XCII. Poſt ſe MATTHÆUM filium virum in diſciplinis eruditum, ac Equeſtri, Palatinaque dignitate honeſtatum reliquit, qui a *Brachio Fortebrachio* Peruſii Tyranno ad Conſtantiæ Concilium miſſus gentilitiis inſignibus a Sigifmundo Cæſare donatus eft. *Hæ erant duæ faſciæ nigræ in aureo ſcuti tranſverſæ. Hiſ adjuncta eſt galea cum æthiopis capite, quod aureo ſudario involutum duplici diademate in hume-*

¹ In conf. 71. *Alex. de Nevo.* ² *Sali. in Autb. Noviffima. in fin. C. de inoff. teſtam. in conf. 78. inter conf. Ange.* ³ *Matth. Affli. de jur. prot. in §. 4. n. 8. 4. not.* ⁴ in fin.

⁵ *Corn. conf. 336. col. 2. volum. 1.* ⁶ in tract. de cano. Epifc. in prim.

ros, *sparsa altero aureo, altero argenteo, cingebatur.* ¹ Ex eo PETRUS Juris utriusque Interpres, qui Doctor *veritatis vocatus*, libellum *de duobus fratribus* promulgavit a *Corneo* sæpe citatur ² & junior BALDUS descenderunt. His Sigismundus Cæsar cum ab Eugenio IV. coronatus est, Perusium profectus gentilitia Stemmata, quæ patri donaverat, confirmavit. Hic Baldus tres filios insignes genuit, NICOLAUM in Curia Romana causarum Judicem (nunc Auditorem vocant) qui *de Successionibus intestati* duo opuscula composuit, & cum in Galliam Nuntius destinatus Cardinali dignitate honestandus esset, veneno sublatus est, & Romæ in Aracœli sepultus.

Alter fuit MATTHÆUS Perusii Juris civilis professor, qui *de Servitutibus* librum edidit, & Romæ Rotæ Decanus simul Perusinus, & Nucerinus Episcopus est declaratus, & in fratris sepulchro conditus est, cujus *Corneus* non semel meminit. ³ Tertius SIGISMUNDUS ipse quoque Jurisconsultus & Romæ consistorialis Advocatus fuit. Unde inclyta gens *Ubalda* Jurium *alumna* fuisse videtur, & digna, cujus arbor subiciatur, quæ fœcunda prole tot Illustres viros continuo ordine protulit.

FRANCISCUS UBALDUS Artium, & Medicinæ Doctor Perusinus					
BALDUS.		ANGELUS J. C.		PETRUS.	
ZENOBIUS, FRANCISCUS,		professor.		MATTHÆUS,	
J. C.	J. C.	ALEXANDER, J. C.		Eques.	
		profess.		PETRUS, J. C. BALDUS.	
ANGELUS, J. C. professor. Eq. & Com.		profess.			
ALEXANDER, ÆNEAS.		NICOLAUS. MATTHÆUS. SIGISMUND.			
J. C.		J. C.			

C A P. LXXIII.

XCII. PHILIPPUS CASSOLUS Regienfis: de Gymnasio Ticinensi.

XCII. **T**icinense Gymnasium a Carolo Magno ⁴ institutum bellorum injuria diu destitutum fuerat; Cum vero *Galeacius* Vicecomes cum Barnaba fratre Insubribus imperaret, ab altero Caro-

¹ Petr. de Ubal. in tract. de duob. fratrib. in 11. par. principa. q. 11. ² In conf. 46. conf. 86. conf. 94. vol. 1. conf. 102. vol. 3. conf. 29. vol. 4. ³ Conf. 31. in prin. lib. 1. conf. 16. in prin. ⁴ Card. in Clem. 1. n. 15. q. 5. de magistr.

lo IV. Cæsare obtinuit, ut intermissa Academia renovaretur. Quare Bibliothecam omnium disciplinarum Codicibus refertam *Francisci Petrarchæ* consilio, Ticinensi in arce instruxit, & eruditissimos quosque professores peramplis stipendiis invitavit: Inter alios PHILIPPUM CASSOLUM *Jacobi filium Regiensem* conduxit, ¹ cujus ob insignem memoriam ea nominis celebritas erat, ut ambitioso nomine omnium sui temporis *Doctorem Doctor* vocaretur. ² Cum ibi aliquandiu docuisset, inde Patavium vocatus, post paucos annos rursus Ticinum rediit, ³ ubi *Baldum* Antagonistam habuit. Et ut erat nimium gloriæ avidus, ingenio, & memoria fretus se de quibusque ultimorum voluntatum dubiis ex tempore publice responsurum professus est.

Clarebant ibi tum CHRISTOPHORUS *Castellioneus*, & JOANNEs *Homodei Mediolanenses*, uterque *Raphael*, *Petrus Ferrarius Ticinensis*, & alii, qui veniente statuta ad differendum die cum universa juventute ad certamen confluerunt. Omnibus in magna expectatione detentis Baldus interrogavit; *Ubi jure decisum reperiatur, substitutum alteri in Legato ita demum succedere, si ille relictum repudiasset, non autem si aliter defecisset.* Ad inopinatam quæstionem perculsus Philippus obmutuit. Tum Baldus, lege, quæ prima fronte id velle videbatur, ostensa, jam consternatum adversarium, & pudore confusum reliquit, ut *Paulus Castrensis* testatur, qui gestæ rei se interfuisse refert. ⁴ Id evenit anno MCCCXCI. quo Philippus ob eam causam libellum de *Testamentis*, & *Successionibus* composuit, qui solus ex ejus operibus hodie non inutilis conservatur. Nonnulla etiam ejus responsa extant: ⁵ eundem *famosissimum legum Doctorem* appellat Baldus. ⁶ Fuit etiam Camerarius Apostolicus nec non & Illustriss. Comit. Virtutum Consiliarius. ⁷

Uxorem habuit *Catherinam Angussolam Placentinam*, ex qua nullam prolem suscepit. *Thadæum*, & *Maphæum* fratres hæredes instituit, hujus liberis masculis bona quæ Papiæ, Placentiæ, & Bononiæ habebat, prælegavit. Ex redditibus trium millium florenorum, quos Venetiis habebat, tres Jurium studiosos Regienses ali mandavit, quod nunquam effectum habuit, occupatis enim ab Ottone III. Parma, &

¹ Bald. conf. 311. vol. 4. in subscriptione consilii.

² Pau. Cast. in l. 101. ff. de cond. & dem.

³ Jas. in l. 3. C. de hered. instituend.

⁴ in d. l. 101. ff. de cond. & dem.

⁵ ut inter

conf. Bal. in conf. 137. lib. 2. cui ib. Docto. subscripserunt.

⁶ Conf. 105. in prin. vol. 3. ubi

conf. 110. est ejusdem Philippi.

⁷ Idem conf. 311. vol. 4. in subscript. Consilii.

Regio, Maphæus ab eo custodiæ traditus ea pecunia, & aliis bonis venditis, redimi coactus est. Decessit *Philippus* an. Salutis MCCCXCI. die XI. Septembris, cadaver Placentiam deferri, & in Sacello S. Joannis Prædicatorum, quod ipse construxerat, sepeliri præcepit.

C A P. LXXIV.

XCIII. JOH. LUDOVICUS LAMBERTACIUS Patavinus. XCIV. ANTONIUS a S. ANGELO Patavinus: de Academia Lipsiensi.

XCIII. **U**Baldis florentibus, JO. LUDOVICUS LAMBERTACIUS Patavinus an. Sal. MCCCCLXXXIV. Doctor creatus, ¹ primum in docendo Patavii locum obtinuit. Eloquentia pro eorum temporum conditione insignis habitus *plurium constitutionum Collegii Jurisconsultorum Patavinorum*, quæ hodie quoque extant, auctor fuit. Obiit an. M. CCCC. quo & Baldus in Patria decessit. Ejus marmoreum sepulchrum cum imagine templo domus Dei affixum est, cui hoc inscriptum est carmen, quod obscure ejus obitus diem continet. M. CCCC.

*Ecce Ludovici Lapis hic tegit ossa Joannis,
Protulit insignis quem Lambertacia proles,
Quique utriusque tulit Doctor diademata Juris,
Orator mirus, facundo Tullius ore
Occubuit prima geminos qua luce subintrat
Sol decies octo post annos lustra ducenta.*

Lustra enim ducenta, & decies octo, seu octuaginta MCCCC. annos efficiunt. Decessit vero die 12. Maji, quo sol Geminos ingreditur.

XCIV. Eo tempore ANTONIUS a S. ANGELO Patavinus in Patria vespere Jus civile interpretatus An. MCCCCXI. decessit. Sub hæc tempora Lipsiæ, quod est Misnæ oppidum florens, erectum est gymnasium; cum enim hæreticorum pertinacia Pragæ, quæ metropolis est Bohemiæ, quotidie excresceret, Teutonicos inde ejecere. Quare anno Salutis MCCCCVIII. Doctores, & auditores ad duo millia Lipsiam emigrarunt. ² Inde illa celebris cœpit esse Academia.

¹ In Albo Doctor. Patavii.

² Albert. Cranz. lib. II. c. 8. Saxon. Histor.

CAP. LXXV.

XCV. LUDOVIGUS a SARDIS. XCVI. JOH. PETRUS FERRARIUS Papiensis.

XCV. **L**UDOVIGUS a SARDIS *Ferrariensis* sub id tempus Bononiæ docuit, qui tractatum de *Naturalibus liberis*, & *legitimatione*, & *successione eorum* composuit; nec parum a Cæpo ¹ commendatur.

XCVI. Floruit & iisdem diebus JOH. PETRUS FERRARIUS Papiensis Augustini filius; Is libellorum formulam, quæ *practica Papiensis* vocatur, magno forensium commodo anno MCCCC. composuit, quo Manfredum filium suscepit, ² & Baldus decessit. Dies eorum mortis incertus est, nec ullum monumentum videtur.

CAP. LXXVI.

XCVII. RICARDUS SALICETUS Bononiensis. De SALVANO Bononiensi. Deditio urbis Bononiensis.

XCVII. **G**ENS *Saliceta* Bononiæ nobilis fuit, in qua *Cantalinus* vir probitate, & divitiis clarus celebratur. ³ Hinc ortus RICARDUS SALICETUS *Bartholomæi* patruus, & Præceptor Bononiensis, cum in Patria docuisset an. MCCCLX. Patavium ad Jus civile explicandum conductus est, quo tempore SALVANUS & ipse *Bononiensis* Jus Pontificium ibidem interpretabatur. Vercellis etiam aliquandiu docuisse fertur. ⁴ Cum postea in Patriam remeasset, evenit, ut ab *Astorgio* Pontificis Copiis præfecto *Joannes*, & *Jacobus Pepuli Thadei* filii gravi bello premerentur, qui, desperata salute, clam de alienanda in Joannem Mediolani Archipræsulem civitate cogitarunt. Sed civibus, qui Florentinorum imperium accipere affectabant, satisfacere simulabant; Quare negotio urbis proceribus, & Ricardo commisso, anno MCCC. splendidissimam Legationem Florentiam destinant.

Ubi eo perventum est, Ricardus, qui ad orandum electus erat, ut eorum temporum usus ferebat, his verbis exorsus esse dicitur. *Domine, cum tribularer, clamavi ad te*, ⁵ longaque oratione Florentinos, ad suscipiendos in fidem suam Bononienses, exhortatus nihil egit. Pepuli enim tribus sibi retentis castellis S *Joanne*, *Nonantula*, & *Cre-*

¹ In Cautel. 38.

² in proem Practi. Pap.

³ Sali. in l. 11. ad fin. C. ficer. pet.

⁴ Cagno. in proem Digest. §. hac autem n. 294.

⁵ Matth. Villa. lib. 1. cap. 65.

valcore, ducentis millibus aureorum florenorum Patriam Joanni Vicecomiti vendiderunt, falsaque Legatione Florentinos eluserunt. Sed non multo post *Jacobus* proditionis insimulatus, bonis omnibus adeptis, cum liberis captus in Cremonæ Arce custodiæ traditus est. *Joannes* reliquum vitæ tempus, tenui stipe a Vicecomite accepta, transegit. *Ricardus* vero, dum Mediolano in Patriam Legatus revertitur, Placentiæ morbo correptus decessit. Ex his, quæ scripsit, nihil apparet.

CAP. LXXVII.

XCVIII. BENEDICTUS CAPRA Perusinus. XCIX. BENEDICTUS BARZUS a Plumbino. C. BENEDICTUS PETRUCIUS Senensis. CI. MICHAEL REPRANDUS Marosticensis.

XCVIII. **I**isdem diebus circiter an. Salutis MCCCC. duo Benedicti floruerunt, alter cognomento CAPRA *Perusinus* vir acerrimo judicio, Veritatis amator vocatus,¹ cujus laudatissima extant *Responsa*. Is Corneum discipulum habuit,² & in Patria in D. Augustini ædē sub humo marmorea ejus effigie sepulchro imposita conditus est.

XCIX. Alter BENEDICTUS BARZUS a *Plumbino* descendit, quod oppidum ex Populoniæ ruina extructum est, ubi olim Portus Trajanus fuit; locus hic Pisanī agri quondam censebatur, & ob id Benedictus Civis Pisanus habitus est; Baldi discipulus fuit, ac primum in Patria, deinde Senis,³ mox Florentiæ, Ticini, Perusii, & Bononiæ, postremo Patavii professus est, ubi libello de *discussionibus*, & aliis non paucis in Jus nostrum compositis, excessit e vita anno Salutis MCCCCX. Pridie Idus Martii. Humatus est in templo Eremitanorum cum hoc rudi carmine.

*Corpus humo, cælis animam, famamque dedisti
Laudibus, & legum Benedicte Monarcha fuisti,
Nominis effectū radians virtutis imago,
Pisanus Civis Plumbini clara propago,
Omnibus Italiæ studis tua lectio fulsit,
Publica dum legis hic tibi te Libitina revulsit,
Martia tunc orbi lux bis septenna nitebat,
Mille quater centum bis quinque annosque movebat.*

¹ Socin. in conf. 92. ad n. 8. vol. 1.

² Corne. in conf. 182. vol 2. & conf. 197. ante n. 2. vol. 1.

³ *Jas.* in l. 15. nu. 175. & sub nu. 284. & 285. ff. de usurp. & usucap.

Alius BENEDICTUS HENRICUS a *Plumbino* Pisis in æde D. Nicolai sepultus esse videtur, sed is ab eo, quem describimus, diversus est.

Quo tempore *Barzus* Patavii docebat, ibidem (C.) BENEDICTUS PETRUCIUS *Senensis*, & (CI.) MICHAEL REPRANDUS *Marosticensis*, qui an. XXX. professus est, Jus civile interpretabantur.

C A P. LXXVIII.

CII. BARTHOLOMEUS SALICETUS Bononiensis. CIII. JACOBUS PIGNA. CIV. GILLIOLUS CAVITELLIUS Cremonensis. CV. PETRUS ANCARANUS. CVI. ANTONIUS BUTRIUS. CVII. JACOBUS SALICETUS.

CII. **B**ARTHOLOMEUS SALICETUS, Ricardi ex fratre nepos, qui cum *Joanne Lignano* Bononiæ proficiente floruit, ² ann. Salutis MCCCCLXXIII. factionum armis cum aliis civibus expulsus Patavium concessit, ³ ubi a *Francisco Carrario II.* exceptus per quadriennium magna nominis celebritate Jus civile docuit. Sed alii eum velut factionum Principem Patavium relegatum, & in urbe docere prohibitum in Suburbii Jura interpretatum fuisse ferunt, ut ipse se tacito alii evenisse prodit. ⁴ Inde ope suorum in Patriam revocatus est, quo tempore ob pestiferum Benedicti Antipontificis schisma intermissis gymnasiis tota Italia vexabatur. Sed non multo post ob funestas Guelforum, Gibellinorumque factiones rursus Patria ejectus Ferrariam secessit, ⁵ ubi in Alberti Atestini familiaritatem insinuatus Principi Literarum studioso persuasit, ut Academiam publicam institueret. Id cum ex Bonifacii IX. diplomate anno MCCCXCI. obtentum esset, ipse primus Ferrariæ Jus civile profiteri cœpit, atque ejus etiam civitatis Jura municipalia condidit. Eodem post aliquot annos ad Jus Pontificium explicandum, quod tum (CIII.) JACOBUS PIGNA docebat, ⁶ (CIV.) GILLIOLUS CAVITELLIUS *Cremonensis*, (CV.) PETRUS ANCARANUS, & (CVI.) ANTONIUS BUTRIUS conducti esse feruntur, cum *Theodorus Gaza* ibi Gymnasiarcham ageret.

¹ *Salicet. in l. 13. in 6. q. C. de non num. pecun.* ² *Salic. in l. 1. ante n. 14. C. de sum. Trin. & fid. Cathol.* ³ *in Chron. Patav.* ⁴ *in l. 5. ff. de serv. export. & Felin. sub n. 4. in c. Rodolphus 35. X. de rescript. & Barba. in c. Rainaldus 18. car. 6. col. 4. ver. pro certa. X. de test.* ⁵ *Barba. in c. Rainaldus 18. X. de testam. col. 59.* ⁶ *Salicet. in Auth. maximis C. de nuptiis.*

Commentaria, quæ in *Justiniani Codicem* anno MCCCCLXXXII. Mense Majo inchoaverat, ¹ XVIII annis perfecit, ² quæ vero impressa sunt, eo dictante, scholaris Regiensis scripsit. ³ RAPHAELEM FULGOSIUM, ⁴ & JACOBUM ALVAROTUM ⁵ discipulos habuit. Magno ingenii acumine præditus Auditoribus plerunque cogitandi occasionem præbuit, sæpiusque novas opiniones est secutus, ⁶ etsi non desunt, qui aliorum recitatore nihil ex suo unquam addere falso asseverant. ⁷ Tanti denique nominis fuit, ut *Juris Monarcha* vocaretur. ⁸

Cum vero diu Ferrariæ professus fuisset, denuo in Patriam remeavit, ubi non multo post plane senio confectus occubuit anno MCCCCXII. Die XXVIII. Decembris. In æde D. Dominici apud aram majorem cum hoc rudi carmine jacet.

*Hoc tumulo legalis apex dulcissimus ore
Et Patriæ lux alma suæ pietatis amator,
Justitiæque sacræ clypeus, baculusque cadentis,
Qui juvenis multoque etiam venerabilis ævo
Edocuit, superavit eum, nec pœna laboris
Scribendo, & pariter Juris nucleando tenebras
De Saliceto requiescit Bartholomæus.*

Obiit MCCCCXII. Die XXVIII. Mensis Decembris.

CVII. Fuit & JACOBUS SALICETUS *Jurisconsultus* cujus extat Responsum CXLIII. interea, quæ a Jo. ab Imola sunt consulta; aliis etiam scripsit; ⁹ sed an is sit Bartholomæi filius, vel nepos, aut alius fuerit agnatus, ignoratur.

C A P. LXXIX.

CVIII. LUDOVICUS CORTUSIUS Patavinus: scripta: testamentum ridiculum: de instituto Collegio. De ejus filio JOANNE patre GUILIELMI, ALOUISIO, & ROGERIO JCTis, & ejus nepotibus.

CVIII. **L**UDOVICUS CORTUSIUS Patavinus circiter an. MCCCCLXXX. Doctor creatus magnum nomen in utroque Jure explicando Patavii nactus est, ac præter commentaria, quæ satis luculenta in

¹ Salice. in princ. Cod. ² Salice. in l. ult. C. de jur. delib. ³ Salice. in l. 34. in fin. C. de donat. ⁴ Fulgos. in conf. 96. ⁵ Alvaro. in proem. fendo. ⁶ Alex. in conf. 134. in fin. vol. 1. ⁷ Aug. Arimi. in addit. ad Ang. Areti. de malef. in verb. ejus bona publicamus. sub. n. 3. ⁸ Cuma. in conf. 138. hoc maxi. ⁹ Conf. 7. Cuman.

matutinas Juris civilis lectiones edidisse fertur; *Legum indicem*, quod vulgo *Repertorium* vocant, composuit. Id ego in manibus habui, quod est velut *Alberici Rosati* Dictionarium, sed non ita locuples, itaque aliis postea luculentioribus compositis, frequentari desiit. Uxorem duxit, cum dote libr. mille, *Antoniam Zacam*, ex qua *Coronam Bonam* filiam suscepit, & antea *Dorotheam* illegitimam habuerat. Demum testamento, quod præter aliorum consuetudinem condidit, vulgo risum exhibuit. Ennii enim exemplo, præcedentibus quinquaginta musicis, & tibicinibus, ac citharis 15. quibus singulis dimidium aureum legavit, funeris sui lætam pompam celebrari voluit. Splendidum etiam eo die convivium parari, & uxorem vestibus rubeis indui jussit. Duodecim quoque virgines versicoloribus ornatas, fectrum subire, ac modulata voce, constituto dotis præmio, canere voluit. Hæredem, nisi hæc servari curavisset, bonis privavit. Voluntas in controversiam revocata cum pro variis consultorum opinionibus a quibusdam damnaretur, ¹ ab aliis reciperetur, ² ex factò tandem observata fuit. ³ Ego id testamentum legi, in quo centum tantum musicos funus præcedere jussit, (quod nobis ad cœlum migrantibus sit lætandum) & nigris vestibus famulos indui. Nec alia, quæ narrant Doctores, in eo continentur. Collegium, in quo octo legum studiosi degerent, instituit, quod effectum non fuit. JOANNEM enim filium post se infantem reliquit, ex quo GUILIELMUS, ALOVISIUS, & ROGERIUS Jurisconsultus prodire. Ex *Guilielmo* JOANNES, ex *Alovisio* FRANCISCUS & UBERTINUS exierunt. Ludovicus centum funalibus incensis, & aliis 20. Clero Patavino donatis, in D. Sophiæ templum elatus est; Celebrem pompam fecerunt adhibiti omnium ordinum Religiosi, præter Eremitanos, quos occultam ob causam exequiis interesse prohibuit. Excessit e vivis anno gratiæ MCCCCXVIII. XVI. Kal. Augusti, cui hoc inscriptum est carmen.

Astra Ludovicus scandens hoc marmore clausum

Me liquit bustum carcer & hujus eram

Cognomen Patavi concessit Cortusiorum

Stirps, legum, & canonum dilucidavit opus

¹ *Jas. in l. apud Julia. §. ult. n. 6. ff. de leg. 1.* ² *Roma. in l. 1. col. 6. ff. de verb. oblig. Alex. in l. 22. §. 1. ad fin. ff. solut. matr. Tiraq. de nobilitat. c. 31. n. 505.* ³ *Paul. Cast. in l. pen. ff. de cond. instit. in l. 5. C. de bis. quib. ut indign. Jas. in l. 9. sub. n. 4. C. qui testam. facer. poss. Baptista Fulgosi. l. 7. c. 8.*

*Amborum miranda jura volumine parvo
Stant alphabetico nomine nota suo
Ergo Galasie radiat in Zona Mariæ
Funde preces pie.*

C A P. LXXX.

CIX. CHRISTOPHORUS CASTELLIONEUS Mediolanensis. CX. RAPHAEL CUMANUS. CXI. FULGOSIUS. CXII. JOANNES CASTELLIONEUS Episcopus Vincentinus. De CELESTINO IV. Pontifice.

CIX. **F**Lorente jam Ticini Academia, Galeacii Vicecomitis industria CHRISTOPHORUS CASTELLIONEUS *Mediolanensis* eo studiorum causa profectus Baldum audivit, miraue ingenii felicitate supra quam dici possit, doctrina eminens Præceptoris Antagonista factus est. ¹ Longo rerum usu, & fama Baldus clarebat, hic vero acumine excellens *subtilitatum Princeps* meruit appellari, qui, non paucis majorum erroribus detectis, plures suo & germano sensu leges illustravit. Confluentibus igitur ad utrumque auditoribus, cum eruditione pares haberentur, infamibus precibus, atque adeo pretio discipulos impudenter ambire cœperunt. ² Quod etsi Ticini tum primum evenit, prius tamen Bononiæ auditum fuerat. ³ Non multo post Taurini, deinde Parmæ, ubi adhuc in Jurisconsultorum albo descriptus invenitur, tum Senis, ac iterum Ticini docuit.

CX. Multa scripsit, quæ uterque RAPHAEL CUMANUS, & (CXI.) FULGOSIUS intimi ejus discipuli inter se divisisse, & tacito auctore, suis nominibus publicasse feruntur. Nonnullos etiam libellos & præcipue de *duello* scripsit. Tanta fuit eruditione, ut vulgo *alter Scævola* vocaretur. Palatinam, seu Comitum ⁴ dignitatem assecutus in Joannis etiam Galeacii Infubrium Ducis consilio fuit. Decessit Ticini an. salutis MCCCCXXV. III. Idus Maji, quo Ascensus Domini memoria agebatur, & in templo D. Thomæ in D. Catherinæ sacello prope aram majorem cum hoc Epitaphio humatus fuit.

Hic jacet Clarissimus Jurisconsultorum ætatis suæ Princeps D. Christophorus de generosa progenie Castellion. Comes atque J. DD. secundi Mediolani Ducis Consiliarius. Qui Papiæ, Taurini, Parmæ, ac Senis primam

¹ *Jas. in l. 41. §. 2. sub. n. 25. ff. de vulg. & pup. subst. tutor.* ³ *gloss. in l. 1. §. 7. ff. de offic. præfect. Urbis.*

² *Porci. in §. 5. Inst. de suspect. in* ⁴ *in Fulg. conf. 54. in subscriptione.*

cathedram tenens legum Monarcha scribebatur. Ejus anima die XIII. Maji anno MCCCCXXV. in festo Dominicæ Ascensionis, hic dimisso carnis onere, cum Christo in cælum ascendit.

CXII. Ex hac familia JOANNEM CASTELLIONEUM *Vincen- tiæ* Episcopum fuisse *Blondus* ¹ in Italia illustrata, & *Cepola* ² scribunt. Nos VINCENTIUM Decreti interpretem in hac gente floruisse supra diximus. Sed & prius COELESTINUS IV ex Castellionea familia Pont. Maximus declaratus fuerat.

C A P. LXXXI.

CXIII. PETRUS MATTESILANUS Bononiensis. CXIV. FLORIANUS a S. PETRO. CXV. MATTHEUS MATTESILANUS.

CXIII. **Q**uibus diebus *Petrus Ancharanus*, & *Antonius a Butrio* Bononiæ Jus Pontificium docebant, PETRUS quoque MATTESILANUS *Bononiensis* ibidem florebat, qui præter alios (CXIV.) FLORIANUM a S. PETRO discipulum habuit. Parmæ etiam docuit, ubi adhuc Jurisconsultorum albo scriptus manet.

CXV. *Petri* agnati MATTHEUS vestigia secutus *Antonii Butrii* discipulus fuit, & singularia quædam ab Interpretibus dicta in unum collegit, ac in nonnullas Pandectarum partes ³ *commentariis* editis, de *Succesſionibus* opusculum, de *Interpretatione legum*, de *Electione verioris opinionis*, de *Contrarietatibus Bartoli*, & *Extensione* libros composuit. De die obitus eorum, aut sepulchro nihil constat.

C A P. LXXXII.

CXVI. RAPHAEL RAIMONDUS Comensis. CXVII. BENEDICTUS RAIMONDUS. CXVIII. URBANUS VIGNATUS Venetus.

CXVI. **D**uo ejusdem nominis Jurisconsulti ætiffima vitæ necessitudine conjuncti fuisse dicuntur, RAPHAEL RAIMONDUS *Comensis*, quem *Cumanum* vocant, & FULGOSIUS *Placentinus*, qui cum *Christophorum Castellioneum* audivissent, luculentissima ejus commentaria suppressa inter se divisisse creduntur, ac dum Patavii profiterentur, alter, quæ ad matutinas, alter, quæ ad Vespertinas lectiones pertinent, parum grato in Ptæceptorem animo, sibi impudenter attribuisse; ⁴ uterque eorum, quod ob nimium ingenii acumen

¹ In *Italia illustrata* in Lombardia. r. gion. 7. ² De *ſimulat. contract.* in 6. casu prin. sub n. 100. & *Præpos. Alex.* in prælud. feud. col. 8. vers. *Quærit hic D. Marti.* ³ in lib. de appellat. & alibi. ⁴ *Jas.* in l. 1. ff. de pact.

a receptis opinionibus recefferit, non multum æquitati favisse videtur. ¹ Anno Salutis MCCCCXX. crescente in Italia peste, docere delierunt, quemadmodum *Alexander Tartagnus* annotavit. ² Cum in eodem Patavino gymnasio diu docuissent, in eadem etiam Urbe sepulchrum meruere. Sed quo anno decefferint, non constat. Cumanum tamen anno MCCCCXXIV. Patavii professum fuisse, ex ejus responsis liquet, cujus JO. FRANCISCUM CAPILISTIUM concurrentem fuisse, plerique autumant, qui ad synodum Basiliensem a Venetis missus amplis a Sigismundo privilegiis honestatus fuit.

CXVII. Moriens *Raphael Raimondus* filium nomine BENEDICTUM reliquit, qui & ipse per XXX. annos tum Bononiæ, tum Patavii docuit; & Patavium an. MCCCCXLVII. ad jus civile explicandum conductus est, cum ibi (CXVIII.) URBANUS VIGNATUS *Venetus* extra ordinem profiteretur, qui postea Episcopus Sibenici fuit. Conditus est Raphael in templo D. Justinæ ad dextrum latus facelli D. Prosdocimi cum hoc carmine, quod ego legi, postea alio translatis reliquiis, abrasum fuit.

*Raphael hic situs est antiqua ab origine patrum,
Qui quondam gemini gloria juris erat.
Hunc Raymonda domus, hunc Commum patria luget,
Hunc sibi præreptum flet studiosa cohors.
Flet semper, quoniam talem vix prisca tulerunt
Sæcula, nec similem forte futura dabunt.*

C A P. LXXXIII.

CXIX. RAPHAEL FULGOSIUS Placentinus. CXX. NICOLAUS SPINELLUS. De corona, quam Sigismundus gessit nondum ea a Pontifice cinctus.

CXIX. **R**APHAEL vero FULGOSIUS genere *Placentinus* tam acris ingenii fuit, ut primo anno, quo juri cœpit incumbere, intra domesticos parietes jura interpretari, & disputare ausus fuerit; ³ infirmus tamen memoria fuisse fertur; ⁴ præter *Castellioneum* etiam (CXX.) NICOLAUM SPINELLUM Præceptorem habuit, a quo reprehendi solitus est, quod decem tantum singulis annis Pandectarum libros exponeret, cum ipse XXIV. solitus esset interpretari. ⁵ Uxo-

¹ Barba. in c. Raimundus. in 6. col. de testam. ² Hieronym. Previdellus de peste. parte ult. cap. 21. ³ Fulgo. in l. 38. n. 3. ff. de jurejur. ⁴ Alcia. in oratione, quam habuit Avenioni. ⁵ Fulgo. in proem. ff. sub. n. 15.

rem duxit Papiensem ex Nobili *Becariorum* familia, qua sine prole defuncta, partem dotis se lucratum dicit, ¹ postea *Joannam Nicellam* Placentinam Joannis filiam uxorem habuit.

Constantiæ Synodo interfuit, ubi plura exorta dubia decedit, ² ac mite ingenium, prudentiamque ostendit. Inter alia cum semel Sigismundus Cæsar Constantiæ festo Nativitatis in Templum quintam lectionem decantaturus venisset, coronam, qua nondum a Pontifice cinctus fuerat, gessit, tumultuantibusque Præsulibus, consultus, an id facere posset, suavit, ut quiescerent, & tempori inferuissent, quod etiam actum fuit. ³

Primo Ticini docuisse creditur, deinde cum Raimondo Patavii, ubi in via, quæ a foro ad Moletrinarum pontem ducit, habitavit, ubi nunc, splendido extructo ædificio, Mons pietatis exercetur; *Petrumque Aluarotum*, & *Jo. Franciscum Capilistium* concurrentes habuit. Sunt, qui eum ab initio Cumanum discipulum habuisse velint, quod mihi non constat. Nepotem habuit, qui contra consilium suum litigare voluit, & succubuit. ⁴ Præclara in *jus nostrum commentaria*, & *Responsorum volumen* reliquit. An. Salutis MCCCCXX. crassante in Italia peste, non docuit, erat tunc partem Codicis a titulo de pignoribus usque ad finem interpretaturus, quam omittere est coactus. ⁵

Humatus & ipse est Patavii in D. Antonii templo insigni loco cum hoc Epitaphio.

*Fulgosius Raphael virtutum jaspis utroque
Jure stupor tantus & fama, quantus & orbis
Scriptis morte vacat, tam parvo clauditur antro,
E meritis perdigna gerens cognomina laudis
Fulgosius Raphael clauditur hoc tumulto,
Consult nemo melius, fulsitque docendo
Cæsareas leges, juraque Pontificum.
Claruit eloquio, quem blanda Placentia forma
Et genere insignem, mente piumpque tulit.
Corpus hic in pace quiescit.*

¹ *Id* l. 1. *Ubi Jaf.* in 2. lectura sub n. 60. C. de sum. trinit. & *fid.* Cathol. Rolla. a Valle. de lucr. dot. q. 13. n. 3. ² in l. 3. n. 9. ff. de offic. prætor. in l. 5. n. 15. de jurid. omni. jud.

³ *Fulgo.* in l. 1. ff. de off. Præf. Aug. ⁴ *Fulgo.* in l. 19. C. de transact. *Jaf.* in cons. 219. col. 3. in 2. ⁵ *Hieronym.* Prævidellus de peste. parte ult. cap. 21.

C A P. LXXXIV.

CXXI. JO. FRANCISCUS CAPILISTIUS: Origo vocis Capilistii. CXXII. FRANCISCUS CAPILISTIUS. CXXIII. GABRIEL CAPILISTIUS. CXXIV. JO. FRIDERICUS CAPILISTIUS. CXXV. BARTHOLOMEUS CAPILISTIUS.

CXXI. **C**APILISTII ante *Tranſagaldi* vocati a *Carroto*, qui Caroli Magni Tribunus militum fuit, nomen ſumpſiſſe dicuntur. Is enim tranſverſam Zonam auream, quam vulgo Liſtam nominabant, de militum more cum gereret, *Capiliſta* vocatus eſt, & inde Tranſagalda familia hoc cognomentum tenuit, ex qua ortus JO. FRANCISCUS CAPILISTIUS præclarum ingenium naſtus, ubi lauream adeptus eſt, tanta felicitate in Patria Jus civile proſiteri cœpit, ut *Jacobo Salicero*, & *Raphæli Fulgoſio*, & *Paulo Caſtrenſi* concurrens adjungi promeruit. Demum anno MCCCCXXXI. ob ſchiſma Baſileam Concilio indiſto, ¹ primo pro Venetis, mox pro Eugenio III. qui Synodum detrectabat, honorifica legatione funſtus eſt, ubi a Sigifmundo Cæſare Equeſtri, & Comitſ dignitate honeſtatus Jus creandorum Doctorum, aliaque perampla pro ſe, & poſteris privilegia obtinuit. Poſtremo a Senatu Veneto ad Ludovicum Principem Mediolori ob fines ponendos, & firmandam pacem miſſus pro voto rem confecit. In cathedra cum legem recitaret, quæ humanam fragilitatem mortis cogitatione turbatam memoria plures res minus conſequi poſſe reſert, ² repentino morbo correptus expiravit.

CXXII. Deceſſit anno MccccLIX. tribus poſt ſe filiis reliſtis, RAPHAELE Canonico Patavino, GABRIELE, & FRANCISCO. Is poetica delectatus eximius etiam Jurifconſultus evaſit. Quadraginta annis in Patria utrumque Jus profeſſus *Joannem Bertachinum Firmanum*, ³ & *Jo. Baptiſtam a Sancto Blaſio* diſcipulos habuit. At (CXXIII.) GABRIEL & ipſe Jurifconſultus, & Eques cum Romæ per aliquot annos Senator fuiſſet, etiam Bononiæ ſumma cum æquitate Prætozem egit, ubi Illuſtrium virorum, qui ibi jacent, monumenta excepta ſcriptis mandavit.

Floruerunt in hac familia & (CXXIV.) JO. FRIDERICUS magnus Juris interpres, & *Doctor veritatis* appellatus, & (CXXV.) BARTHOLOMEUS, qui cum annis XXIII. in Patria Jus explicuiſſet, ſenio conſectus obiit an. MDV. omnes in templo D. Antonii in majorum ſe-

¹ Plati. in *Euge* 4. ² l. 8. verſ. ac cum humana fragilitas. C. qui teſtam. fac. poſſ.

³ *Bertachi. de Gabellis.*

pulchro conditi fuere. Qui vivunt non pauci Equites, & Jurisconsulti hodie Nobilem hanc familiam honestant.

C A P. LXXXV.

CXXVI. FLORIANUS a S. PETRO. CXXVII. JOAN. a S. PETRO.

CXXVI. **F**LORIANUS a S. PETRO, quod est Castellum in agro Bononiensi, *Petri Matteilani* discipulus cum *Bartholomæo Saliceto* in Patria Jus civile docuit, quo tempore ibi etiam *Petrus Ancharanus*, & *Antonius a Butrio* ¹ jus Pontificium interpretabantur. ² Plura in aliquot Pandectarum partes erudite scripta reliquit. Hic *Antonium a Prato veteri*, & *Alexandrum Tartagnum*, *Angelumque Aretinum*, cui legum tyrocinium deponenti lauream dedit, & *Joannem ab Annania*, ³ omnes clarissimos, postea Interpretes, discipulos habuit. Defunctus in patria in D. Dominici peristylio in eodem, ubi *Dinus* & *Cinus* humati fuerant, sepulchro conditus est. Ejus obitus dies nescitur.

CXXVII. JOANNEM fratrem habuit & ipsum clarissimum Jurisconsultum. 4

C A P. LXXXVI.

CXXVIII. LUCAS de PENNA.

CXXVIII. **I**N Galliis eodem tempore LUCAS de PENNA *Tolosanus* venit, qui in Patria Jus civile professus postremos tres Codicis libros luculenter est interpretatus, & præclara adhuc hodie ipsius Commentaria visuntur. De ejus tumulo, aut die mortis nihil ad nos pervenit.

C A P. LXXXVII.

CXXIX. JACOBUS ISOLANUS Bononiensis, Cardinalis. CXXX. ANTONIUS ZELANA.

CXXIX. **J**ACOBUS ISOLANUS *Bononiensis* magna nominis claritate in Patria docuit, & cum (CXXX.) ANTONIO ZELANA, qui postea Cardinalis fuit, publice disputavit. ⁵ Primo Equestri dignitate donatus, mox ob insignem doctrinam a Joanne XXIII. qui ad componendas seditiones Bononiam venerat, inter Cardinales receptus fuit. Quando decesserit, vel ubi jaceat, nunquam audiui.

¹ *Ant. a Butr. conf. 31.* ² *patet ex conf. 101. quod est inter conf. Fulgo.* ³ *Bardat. in conf. 64. n. 86. lib. 2.* ⁴ *in subscript. conf. 359. Petr. de Ancar. n. 32. ff. de lib. & posthum. inst.* ⁵ *Jas. in l. 29. in prin.*

CAP. LXXXVIII.

CXXXI. JOANNES ab IMOLA; etymologia vocis IMOLA. De Doctōribus nostris Bononienſibus: de ſingulari diligentia.

JOANNES ab IMOLA absque familiæ nomine tantum a loco, ubi natus est, cognomentum retinet; Id oppidum olim Forum Corneliſii fuit, quod ab Antiocho Narſetis Præfecto ſolo æquatum, deinde a Clephe Longobardorum Rege inſtauratum a colle, ubi arcem ejus nominis habebat, *Imola* eſt appellatum. ¹ Cum nulla igitur gentis memoria extet, ex infima plebe Joannes fuiſſe exiſtimatur. Primo Peruſii ab *Angelo Ubaldo* eſt inſtitutus. ² Deinde Bononiam ſtudiorum cauſa profectus in jure civili *Franciſcum Ramponem* celebrem Jurisconſultum, ³ & *Benedictum a Plumbino* ⁴ audivit. In Pontificio vero ab *Antonio a Butrio*, ⁵ & *Petro Ancharano* ⁶ eſt eruditus. Laurea accepta, cum Patavii profiteri cœpiſſet, tanti nominis fuit, ut omnes ſui temporis Jurisconſultos ſuperaverit. Unde a *Nicolao Arſentino* Ferrariam ad illuſtrandam eam Academiam An. MccccII. conductus eſt, ubi jus civile per aliquot annos docuit. Inde Bononiam vocatus eam Academiam plane deſtitutam reſtauravit.

Conſiderant paulo ante ſtatutum Bononiēſes, *quo excluſis peregriniſ Profeſſoribus, ſolos cives docere volebant.* Cum vero ſtudioſi viros fama celebriores in alias Academias ſequerentur, illud gymnaſium minus frequentabatur. Quare damnoſo Decreto revocato, aliquem inſignem Doctorem acciri placuit. Excellebat tum ſupra alios *Joannes*, qui amplo ſtipendio Bononiam vocatus, primus Leoninum ſtatutum rupit, & eam Urbem diſcentibus replevit. Sed non diu tanto honore, ut aliqui volunt, gaudere potuit, ſiquidem una lectione habita, mox deceſſiſſe dicitur, quod Ego falſum eſſe exiſtimo, cum Ludovicum Pontanum, & alios ab eo Bononiæ inſtitutos fuiſſe inveniam; Inter alios *Alexandrum Tartagnum* civem ſuum *Marianum Socinum*, ⁷ & *Angelum Aretinum*, qui poſtea clariffimi evaſere, diſcipulos habuit.

Multo ad acquirendam doctrinam ſtudio opus eſſe dictitabat, & ipſe a *Franciſco Murcia* quondam interrogatus, *An multum in diſcendo elaboraret*, reſpondit, *Se nocturnis vigilis, matutiniſque ſtudiis non*

¹ Blond. lib. 8. Decad. 1. ² Imo. in l. 1. §. 2. ff. de verb. oblig. ³ Imo. in l. 33. in fin. prin. ff. de donat. Jaf. in l. 40. ff. de pact. in fin. ⁴ Imo. in l. 1. in prin. ff. de verb. oblig. ⁵ Imo. in l. pen. §. 1. ff. de publ. judic. ⁶ Imo. in l. 2. in prin. ff. de verb. oblig. ⁷ Marian. Soci. in c. qualiter. 17. n. 45. X. de accuſat.

contentum etiam statim post sumptum cibum, ac plerunque in ipso prandio, posthabita salutis cura, iurium lectioni vacavisse; Quin etiam, ne tempus tereret, ex libro mensam sæpissime se fecisse memorabat, non ob id tamen evitare potuit, quin de jure quandoque interrogatus obmutesceret. ¹ Tanta eruditione in utrumque jus scripsit, ut ejus opiniones velut sano judicio firmatæ plerunque recipiantur, & gravis Bartoli censor existimetur.

Flagrantibus forte ædibus, exusta bibliotheca, omnia commentaria amisit, quæ, iteratis laboribus, magna ex parte reparavit. ² Doctissima etiam Responsa reliquit. Obiit Bononiæ non multo ante *Paulum Castrensem*, ut quidam autumant, anno Salutis MCCCCXXXVI. XII. Kal. Martias, ³ cui in æde D. Dominici hoc erectum est monumentum.

D. M. S.

Joannis de Imola Pontificii Cæsa. quæ Jurisconsulti ossa in supposito Garifendorum sepulchro quiescunt. Minus Garifendus legum & ipse interpres Æmiliæ suæ conjugis fecit.

C A P. LXXXIX.

CXXXII. PAULUS a CASTRO, ratio discendi jura. CXXXIII. ANGELUS Castrensis. CXXXIV. NICOLAUS Castrensis. CXXXV. LAURUS PALLATIOLUS Patavinus. CXXXVI. PETRUS BARBOBUS. CXXXVII. FRANCISCUS PORCELLINUS. CXXXVIII. REPREDINUS ORBATUS.

CXXXII. **P**AULUS a CASTRO olim Faliscorum oppido oriundus vir & ipse infimæ conditionis fuit, ut nec familiæ nomen habuerit. Cum igitur ob tenuem fortunam se sustentare non posset, apud Baldum scribæ officio functus esse dicitur. Certum est, eum cum filiis Baldi in eodem subsellio juris disciplinam fere ab initio Digestorum auspiciatum esse, & quæ subtiliora audiverat, domum reversum scriptis mandasse; ⁴ a Christophoro Castellioneo ⁵ etiam multa edoctus, & assiduis vigiliis ipse indefessus tantam doctrinam adeptus est, ut nemo jura acutius penetrasse existimetur, quæ pura, ac perspicua interpretatione declarans suo nitore plane restituit. Cum

¹ Roma. in *ing.* 162. *Jas.* in l. 2. sub. n. 6. C. de edendo.

² Imo. in l. ult. ante n. 10. ff. de hered. instit.

³ Marian. Soci. in c. qualiter. 17. n. 45. X. de accusat.

in l. 1. §. 2. in fin. ff. de edendo.

⁴ Pau. in l. 2. §. ult. n. 5. ff. de verb. oblig.

⁵ Pau. Castr.

ob inopiam, librorum multitudinem sibi comparare non posset, legibus ipsis semper inhærens candidam hanc eruditionem acquisivisse creditur.

Lauream Avenioni sumplit, ubi in palatio Episcopi super *prorogatione Jurisdictionis* disseruit, contra quem octo, pluresve Prælati sunt argumentati, deinde in scholis summo mane usque ad vesperam cum aliis disputavit, unde magnam gloriam retulit, ¹ & ibi per annos octo residens plura, & ferme 137. Responsa ab eo separatim collecta dedit. ² Mox *Francisci Zabarellæ* Cardinalis, & Florentiæ Archipræfulis Assessor fuit, cujus nomine, quod causas cognosceret, & audiret, ejus Auditor vocabatur. ³ Postea ab eodem Florentiam Vicarius missus spiritualibus negociis decidendis præfuit. Demum *Petra Florentina* uxore ducta, in Florentiæ gymnasio magna cum laude docuit, ejusque Reipublicæ jura municipalia, & Senatum reformavit. ⁴ Inde Senas, mox Bononiam vocatus cum *Joanne ab Imola*, & CATONE SACCO, cum quo etiam solemnitus disputante acriter disseruit, ⁵ Jus civile professus est. ⁶ Avenioni quoque per aliquot annos docuit. Postremo Patavium conductus an. MCCCCXXI. ANGELUM PERILLIUM, cujus aliquot extant opuscula, & *Jo. Franciscum Capilistium* concurrentes habuit, ⁷ ibique *Antonium a Prato*, & *Jo. Baptistam de S. Blasio* Patavinum erudiit.

Celebrata *responsa* edidit, & *commentaria* adeo luculenta, ut totum jus nostrum illustrasse videatur, primumque post *Bartolum* plurimum consensu locum obtineat, quos cum *Angelo Ubaldo*, Joannes Pyrrhus Juris prudentiæ Triumviros nominat. De eo vulgatum est proverbium, *si Bartolus non fuisset, ejus locum Paulus tenuisset*. Quibusdam tamen nimis promptus in respondendo fuisse videtur, ⁸ sed ipse timidius se respondere dicebat, ac reformidare, ne contra conscientiam consulere; ⁹ Quare eum virum maturi capitis *Felinus* appellat. ¹⁰ Cum diu docuisset, valde decrepitis decessisse fertur, Anno Salutis MCCCCXX. crassante in Italia peste, Gilius filium amisit, unde per multos dies docere desiit, & alia Italiæ gymnasia sunt

¹ Pau. Co. in l. 1. C. de jurisd. omni. judic. ² Pau. Cast. ante cons. 335. vol. 1. ³ Pau. in Auth. ad hæc. ante nu. 3. C. de judic. ⁴ Pau. Cast. in l. 1. sub n. 4. C. de inoff. dotib. ⁵ Pau. in l. 29. §. 10. ff. de lib. & posthum. inst. ⁶ Pau. in l. 26. ante n. 6. C. de inoff. testam. ⁷ Fortun. in l. 29. §. 5. sub n. 4. ff. de lib. & posthum. inst. ⁸ Alex. in l. 33. ante n. 12. ff. solut. matr. Sylva. nupt. lib. 5. sub n. 27. ⁹ in cons. 121. col. 2. verb. verum licet. lib. 1. ¹⁰ in cons. 42. n. 11. ¹¹ Corne. cons. 304. sub n. 19. lib. 3.

intermissa, quemadmodum *Alexander Tartagnus* ejus discipulus annotasse fertur. ¹ Erectum draconem pro familiæ insignibus habuit, & Patavii in ædibus e regione Servitarum habitavit, quæ etiam hodie ab ejus posteris tanti viri nominis hæredibus possidentur.

CXXXIII. ANGELUM filium & ipse Jurisconsultum post se reliquit, qui an. XL. in Patavino gymnasio an. MCCCCLXXXIV. primo Jus Pontificium, ² deinde civile docuit, & Equestri dignitate honestatus, & Advocatus consistorialis est declaratus. Is moriens post se *Luciam* filiam reliquit, quæ *Antonio* ex Capitibus *Vaccæ* nupsit, & (CXXXIV.) NICOLAUM canonicum Patavinum, & eximium Jurisconsultum, qui Bononiæ, Ticini, & in patria magna cum laude Jus Pontificium docuit, æneasque effigiés Avo, & Patri in Servorum æde cum splendidis titulis collocavit.

Suscepit & filiam *Paulus* nomine *Franciscam*, quam *Ludovico Calciæ* artium, & medicinæ Doctori nuptui locavit, quæ, nulla prole suscepta, decedens anno MCCCCXCII. *Nicolaum*, & *Luciæ* liberos hæredes instituit. Defunctæ amitæ *Nicolaus* Patavii in D. Julianæ templo monumentum erexit. Sunt, qui *Paulum*, cum LVII. annis docuisset, non multo post *Ioannem ab Imola* decessisse affirmant. Sed Ego minimum triennio eum *Imolæ* superstitem fuisse invenio. Ipse annis XLV. se docuisse scribit. ³ Defunctus Patavii in Servorum æde humatus est cum hoc monumento, quod avo *Nicolaus Patavinus* canonicus erexit.

Paulus de Castro Jurisconsultus disertissimus maximæ auctoritatis apud omnes habitus, quod *Florentia* testatur, cujus jus municipale innovavit, Et in ea conjugatus *Petræ* uxori Vicarius officium in spiritualibus *Roma. Pont.* decreto exercuit. Ubi etiam in *Bondoniensi*, & *Patavino* gymnasio publice profitendo floruit, æternamque sibi gloriam comparavit, relinquens consiliorum & in Jure volumina plurima edita, quæ inter manus versantur. Et ipsius *Angelus* filius clarus ingenio amborum jurium tenens vestigia XL. annos Patavii Jura docuit. Eo quod *Nicolaus Canonicus Paduanus*, qui ab iis processit, utranque & ipse parentum virtutem adeptus hoc immortalitatis opus illis consecravit MCCCCXCII.

Humi vero hæc leguntur.

Paulo de Castro Avo, & *Angelo* Patri Comiti *Pal. utri. Jur. Doctori-*

¹ Hieronym. Previdellus de peste, parte ult. c. 21. ² Alex. de Nevo. in conf. 97. in subscriptione. ³ in l. 15. in fin. ff. de neg. gest.

bus, & in Orbe Monarchis Nicolaus de Castro utri. Jur. Doct. Canonicus Paduanus Aplic. Cubicul. & Comes Palatinus fieri fecit MCCCCXCII.

Pauli Castrensis imaginem, ut vulgo ferunt, Cæsennæ in Prætorio *Jacobus Rosellus* an. Mccccxxv. ibi Prætor, mandantibus Sigismundo, & Pandulfo Malatestis ejus urbis Principibus, depingi curavit. Effigies hodie quoque extat. Senior spectatur, colore fusco, ac vultu macilento, naso aquilino, & ut tunc moris erat, mento raso. Vestem gerit purpuream, cum amplis manicis ad talos demissis, variis pellibus suffultam. Pileum habet purpureum cum fascia ejusdem coloris in humero pendente, quali utuntur Religiosi vulgo Jesuitæ nuncupati. Ipse ante beatæ Virginis imaginem ad dexteram in genua procumbit. Ad sinistram tres rosæ visuntur, quæ *Rosellorum* familiæ sunt insignia. Ego eam ipsius Roselli imaginem esse existimo. Hæc tamen vulgi opinionem secutus scripsi, & quod vultus, quo Paulus Castrensis pingitur, ei sit similis.

CXXXV. Eodem tempore Patavii Jus civile docuit LAURUS PALLATIOLOUS *Patavinus*, qui plura erudite scripsit, inter quæ eminet interpretatio statutorum foeminas, stantibus masculis, excludentium.

CXXXVI. Post Paulum Castrensem Patavii PETRUS BARBOBUS cognomento *Sonzinus* anno MccccLIV. Doctor creatus Jus civile xxviii. annis, & (CXXXVII.) FRANCISCUS PORCELLINUS per annos xxxviii. ambo Patavini vespere interpretati esse dicuntur. *Sonzinus* in Digestum vetus, & 6. Codicis librum scripsit. Honori-
fice a *Cepola* in responsis citatur.

CXXXVIII. REPRENDINUS quoque ORBATUS & ipse Patavinus in eodem gymnasio per annos xxiv. post eos Jus civile explicuit, ut ibi posita inscriptio dicit.

C A P. XC.

CXXXIX. CATO SACCUS Papiensis. CXL. SACCUS GUALTERIUS.
CXLI. JACOBUS PUTEUS Alexandrinus.

CXXXIX. CATO SACCUS *Papiensis* cum Ticini aliquandiu docuisset, postea Bononiam conductus est, quo tempore ibi *Paulus Castrensis* docebat, quo cum etiam certamen inivit, ¹ Sed Paulo Patavium profecto, Cato quoque Ticinum reversus est, ubi *Ja-*

¹ *Pau. in l. 29. §. 10. ff. de lib. & posthum. inst.*

sonem circiter annum MCCCCXLV. discipulum habuit. Nec multo post defunctus cum hoc brevi, sed scito, Epitaphio humatus fuit. *Reliquum Catonis.* Hunc *Blondus* cum *Silano Nigro* celebrat. ¹

CXL. Antea alter SACCUS GUALTERIUS Ticini floruerat, quem Baldus ibi docens in causa propria consuluit, cum suæ conscientiae non confideret. ²

CXLI. Eodem tempore claruit JACOBUS PUTEUS *Alexandrinus*, ³ qui & Jafonem instituit. ⁴

C A P. XCI.

CXLII. THOMAS DOCTIUS Senensis.

CXLII. Nullus veritati propius accessisse, nullusve suis temporibus dilucidius THOMAS DOCTIO *Senensi* docuisse censetur, ob id *Doctor verus*, ⁵ aut *veritatis*, & *Clarus* cognomento dictus est. Bartholomæi Socini præceptor fuit. ⁶ Decessit in Patria anno MCCCCXLI. cui ad portam Cœnobii D. Francisci in marmorea tabula muro affixa hoc monumentum positum fuit.

Domini Thomæ Doctii, & heredum suorum.

C A P. XCII.

CXLIII. ANGELUS PERILLIUS Perusinus. CXLIV. JOANNES PORTUS Vicentinus.

CXLIII. Duo eodem tempore ambo Perusini in Patria, diversis tamen horis, docuerunt ANGELUS PERILLIUS Vespere, & JOANNES PETRUCII filius a *Monte Sperello* mane, & uterque *Jo. Baptiste Caccialupi* Præceptor. Angelus cum aliquandiu in Patria professus esset, Romæ Advocatus Consistorialis factus est. Mox Patavium conductus *Pauli Castrensis* concurrens fuit. Ibi anno Salutis MCCCCXXXI. opusculum de *Suitate*, & alterum de *Societate* atque *aliquot in jus civile commentaria* composuit. Demum Perusium reversus, dum ibi Interpretis officio fungitur, obiit anno Salutis MCCCCXLVI. & in templo S. Mariæ novæ sub humo conditus fuit. Nemo eo Patavii subtilius docuisse, aut acrius disputasse dicitur.

¹ *In Italia illustrata in Lombardia. regio. 7.* ² *in conf. 295 cum trib. seqq. lib. 1. inter conf. Baldi.* ³ *Jo. Anto. Rube. in conf. 125. ante nu. 3.* ⁴ *Jas. in l. 1. in prin. sub n. 20. ff. de oper. nov. nunciat.* ⁵ *Socin. in l. 102. sub. n. 88. ff. de cond. & demonst.* ⁶ *Socin. in l. 10. post num. 9. C. de pact.*

CXLIV. Sub id tempus JOANNES PORTUS *Vicentinus* pluribus annis Patavii Jus docuit.

C A P. XCIII.

CXLV. JOANNES a MONTE SPERELLO. CXLVI. MATTHEUS FRANCISCUS.

XCv. JOANNES ex familia *Nobilium* ¹ a MONTE SPERELLO, qui est in agro Perusino pagus, ex patre *Petrucio* Nobili viro natus professor doctissimus evalit. *Baptistam Caccialupum*, *Ludovicum Romanum*, & *Philippum Corneum* instituit. Aliqua ab imperito, ac inepto Præceptore accepta se vix sexagenarium dediscere potuisse dicebat, & ob id eruditum Doctorem semper eligendum esse monebat.

Ob generis nobilitatem ordinis Perusinorum Jurisconsultorum Princeps factus diu etiam in Patria Rempubicam administravit; filiam *Philippo Corneo*, Juvenis virtutibus illectus perampla cum dote nuptui locavit, ex quo tres masculi, totidemque foeminae procreatae fuerunt. Aliquot ejus commentaria in Codicem manuscripta adhuc extant, quæ Ego Patavii vidi. Filium post se reliquit (CXLVI.) MATTHEUM FRANCISCUM Jurisconsultum, qui Florentiæ Capitaneus, & Judex appellationis fuit. Excessit e vivis *Joannes* admodum senex anno MCCCCLXII. nullo de eo Epitaphio superstite.

C A P. XCIV.

CXLVII. LUDOVICUS PONTANUS Spoletanus, studendi jura ratio, professiones, munera, legatio ad concilium Basileense, vituperationes.

CXLVII. LUDOVICUS PONTANUS *Spoleti*, quæ urbs Umbriae est, humili fortuna natus a puero Romæ educatus est, unde Romani cognomentum tulit. Septem annis in gymnasiis Jurium disciplinæ pertinacissime vacando numquam in ea facultate nitire aut ab aliquo dissentire visus, quod ingenii præstantiæ attribuitur. ² Perusii a *Joanne Petrucii*, & *Angelo Perillio*, & *Dionysio* singularis bonitatis, & conscientiae viro ³ institutus, postea Bononiam profectus *Joannem ab Imola* audit, ibique in severo examine studiorum Tyrocinio deposito lauream accepit; ⁴ Memoria omnes sui temporis Ju-

¹ *Corne. in conf. 93. sub. nu. 9. l. 2. conf. 9. 17. u. 14. ver. Secundo tamen.*

² *Rapha. Volat. lib. 21. Anthropolog.*

³ *Rom.*

⁴ *Roma. singu. 262.*

risconsultos antecellens maxima nominis celebritate claruit ; Dicendo tamen ineptus adeo infelicitè recitabat, ut præclara quæque in ejus ore fordefcerent. ¹ Romæ legem quandam ² tanta hominum frequentia explicuit, quanta alius unquam ab hominum memoria decuerit. ³ Inde Senis anno MCCCCXXXIII. cum *Antonio a Prato* veteri professus *Franciscum Accoltum* Aretinum omnium clarissimum interpretem erudiit. Florentiæ etiam Advocati officio functus *Nellum a Sancto Geminiano* adversarium habuit. ⁴

Demum Romam profectus ab Eugenio IV. Pont. Protonotarius creatus est; Mox Alfonso Aragonio ob insignem eruditionem maxime carus ab eo cum *Nicolao Cataneo* Basileam ad Synodum legatus destinatur. Conquerentibus vero Aulicis, quod tantæ rei pondus hominibus obscuris natalibus ortis commisisset, in eo negotio *non sanguinis nobilitate, sed doctrina* opus esse Alfonso respondit. In ea tamen legatione discordes parum Regi, & Synodo profuerunt, ut *Æneas Sylvius* testatur. ⁵ *Ludovici*, inquit, *Pontani*, & *Nicolai Siculi* bella legatio, & digna tanto principe, nisi discordes animi, & invidia laborantes neque regi neque concilio utiles exstissent. Fuimus & nos *Basileæ*, notumque nobis est, non minus occupatam fuisse Synodum ad reconciliandos inter se regis legatos, quam ut *Bohemos* ad Ecclesiæ catholicæ consensum reduceret. Hæcille.

Cæterum Ludovicus non diu superstes obiit in ea Synodo sex & triginta horarum spatio a pestilenti morbo sublatus cum vix XXX. ætatis annum ageret, & Cardinali dignitate honestandus esset, ut *Æneas Sylvius* commemorat, ⁶ cujus verba, quod hominis virtutes exprimant, hic subjicienda esse duxi. *Finitis*, inquit, *Panormitani* verbis, *Ludovicus Romanus* Protonotarius totius humani Juris gnarus assurrexit. Cujus tanta memoria fuit, ut nalli veterum cedere putaretur, sive *Simonidem*, sive *Theodectem*, sive illum, qui a *Pyrrho* missus ad Senatum venit, *Cyneam*, sive *Carneadem Seriphium*, *Metrodorum*, *Hortensium*, sive qui horum ultimus fuit, *Lucium Senecam* de dignitate memoriæ commendamus; Erat enim memor omnium, quæ ipse unquam aut legisset aut audivisset, nec oblitus erat eorum aliquid, quæ ipse vidisset. Nec ut cæteri Jurisconsulti principia legum in disputando allegabat, sed quasi *Codicem* legeret, sic textum memoriter referebat.

¹ *Alcia*. in oratio. quam habuit *Avinioni*.

² fuit *Auth.* similiter. *C.* ad *L. Falcid.*

³ *Roma*. *Singu.* 33.

⁴ *Jas.* in l. 9. § 8. n. 22. ff. de reb. cred. si cert. petat.

⁵ de dictis.

& factis *Alfonso* Regis. lib. 2. c. 11

⁶ De gest. *Basil.* Concilii. lib. 1.

Vir non Roma tantum sed cælo dignus, & cui nemo mortalium comparandus videretur, non admirationi, sed stupori futurus omnibus populis, si, ut æquum videbatur, ætatis tempora duplicasset. Sed invidit Fortuna Italiæ, nec tantum scientiæ lumen crescere passa est: immisit pestiferum morbum, virumque vix xxx. egressum ætatis annum abstulit, nec plus horis sex, & triginta finit egrotare. Visusque non transitus ille hominû, sed furtum. Quis enim virum adeo juvenem, adeo robustum, tam brevi morula extirpari putasset? Sed fuit mors damnosior morte cujusvis. Regis, quippe quod Regi hæres succedit in Regno, viro autem adeo docto nullus superest in literis hæres; Sed dum Cardinalari vir benemeritus manet, apud Chartusiam sepelitur. Hæc Æneas Sylvius de viro illustri tulit.

Nota tamen non caruit, qui in novis opinionibus somnia fingere dictus, ea vetustorum auctoritatibus, quæ raro inveniuntur, comprobare nititur. ¹ Sunt & qui eum avaritia ductum consuluisse dicunt. ² *Commentaria in Pandectas & Codicem* reliquit, *Responsorum volumen unum, Singularium item unum.* Ejus responsis in definiendis negotiis sapius Pontifex usus esse dicitur, & inter quatuor primos consulentes a *Galleſo* ponitur. ³ Vir facetus fuit, & plerunque scommatibus delectatus cum semel litigiosus quidam simis naribus, hircinaque barba illi sæpe molestus duos venatorios canes millis ornatos donavisset, interrogaretque *an valeret*, Ludovicus, *gratiis actis, se valere* respondit; Tum ridens, *Tu vero*, inquit, *num tuum gregem tutum, abductis canibus, reliquisti?* Quo dicto ad caprinum hominis vultum alludere voluit. Florentiæ a rustico pro indocto est dimissus, quod requirenti interlunii diem dicere nescivisset. ⁴ Patre, & Fratres superstiti, decessit Basileæ, ubi apud Carthusianos cum hoc Epitaphio sepultus fuit.

Anno Domini MCCCCXXXIX. Reverendus in Christo Pater Dn. Ludovicus Pontanus de Roma utriusque Juris Doctor egregius S. Sedis Apostolicæ Protonotarius, cujus anima requiescat in pace. Amen.

Reperitur & aliud Epitaphium in eundem ab Ænea Sylvio conscriptum, quod ita se habet.

*Si mille, aut rotidem rapuisses usque virorum
Pestis, adhuc poterat parcere sæva tibi.*

¹ *Alex. in l. 22. §. 5. n. 4. ff. solut. matrim. Sylv. nupt. lib. 5. sub. n. 62.*
in l. 36. ad fin. ff. de verb. oblig. Card. Alban. cons. 24.

num. 25.

⁴ *Roma. singu. 52.*

² *Claud. Seisfel.*
de exercit. jur. prud. lib. 1. sub.

*Vivens, quo nusquam fuerat præstantior alter,
 Extinctum potius reddas iniqua lues.
 Quem fletis leges, quem fletis jura, sacrique
 Nunc Canones, obiit, quem coluistis herus.
 Hic vos ornat, vestras ubicunque fuerunt
 Solverat ambages, nunc sine voce jacet.
 Heu voces, heu verba viri divina memorque
 Ingenium, quovis nunc tua multa fama est.
 Heu Romane jaces, quo nec Romanior ullus
 Antefuit, quo nec forte futurus erit.
 Te Pauc & charus ratur modo vivere frater
 Heu quantos gemitus ille, vel ille dabit.
 Te Roma atque omnis plorabit Hætruria, teque
 Tota petet lachrymis Italia terra piis.
 Te nunc Concilium, te nunc ululatibus unum
 Ipsa quoque extinctum queritat Ecclesia.
 Heu vanas hominum mentes, heu pectora cæca
 Cuique dies certum est fata dedisse suos.
 Et nos cum Superi statuent, veniemus ad illos
 Nemo parum vixit, cui bona vita fuit.*

C A P. XCV.

CXLVIII. PETRUS PHILIPPUS CORNEUS Perusinus. De CORNELIOLO. Cornei Præceptores, modus respondendi, munera, legationes, continentia & sobrietas, matrimonium, liberi.

CXLVIII. **P**ETRUS PHILIPPUS CORNEUS natus est Perusii ex nobilissima Corneorum familia, quam a Corneliis Scipionibus Romanis fluxisse Perusini autumant, & corrupto vocabulo pro *Corneliis Corneos* appellatos. Ex his CORNELIOLOUS fuit, qui egregium *Agriculturæ* opus post se reliquit. Petrus vero Philippus domi sub privatis Præceptoribus in Grammaticæ & Rhetoricæ studiis feliciter eruditus, cum XII. ætatis annum excessisset ad Jus civile discendum se contulit, omnibusque domesticis deliciis posthabitis, tam pertinaciter ei incubuit, ut cibo, & somno parcissime uteretur, nec nisi summum quinque horis quiesceret, vixque propinquorum increpationibus, & conviciis a lucubrationibus abstrahi poterat. Per se vero nisi audiendi, aut cum æqualibus, vel Præceptoribus differendi gratia,

gratia, domo exire nunquam consueverat. Ob hæc tantam in omnium animis de se spem concitavit, ut crebri de illo in tota urbe sermones fererentur. *Benedictum Capram*, ¹ & *Joannem Petrucii Sperellum*, qui tum mane magna nominis celebritate prælegebant, attente audit, quem, dum arduas, ac difficiles quæstiones semper modestus proponit, admirandum sæpius reliquit. Denique præclaris his virtutibus ita sibi conciliavit, ut ejus filiam perampla cum dote uxorem promeruerit. Vespere ab *Ibone Perusino* eruditus, ² tandem Juris-consulti insignia est adeptus.

Cum vero in patria profiteri cœpisset, ad eam nominis celebritatem pervenit, ut vulgo *subtilis Doctor* vocaretur. Veterum, ac recentiorum Juris Interpretum, quantum nullus ante se, copiam habuit. Sacris etiam literis, historiis, Poetis, aliisque scriptoribus frequenter utebatur. Nullo usus amanuensi, quos celeriter dictata tardius excipere quærebatur, sua manu descripta consulentibus Responso reddebat. Vox ei in docendo exigua audientium auribus influebat potius quam insonabat. Cæterum pronuntiatio sedata erat, & jucunda, gravis oratio, & venusta; tanta vero rerum copia, & varietas, ut quæ dicebat, non ex libris habuisse, sed ipse protinus peperisse crederetur.

A multis undique gymnasiis expetitus, accersitusque fuit. In primis Dux Ferrariensis crebris literis, nunciisque sollicitatum tandem Ferrariam attraxit. Sed cum ejus absentia Perusinum gymnasium destitueretur, paulo post indignabundus Sixti Summi Pontificis literis revocatus in patriam reverti coactus est. Sed non multo post perturbatus seditioforum factionibus Perusii, a Florentinis Pisas 3 amplo stipendio conductus ibi triennio docuit. Inde efflagitantibus Perusinis per eundem Pontificem rursus domum retractus est; ubi prope solus ex omnibus Italiæ, & Transalpinorum locis consultus Responso dedit. Inter cives vero magna æquitate lites composuit.

Honorificis ad Summos Pontifices, Florentinos, aliosque Principes legationibus functus Curia etiam in Patria præfuit. Irasci in tota vita raro visus est. Amicis, aut affinibus gratuitam semper consulendo aut patrocinando operam præstitit. Ab aliis, quod sponte offerebatur, accepit. Sunt tamen, qui eum valde facilem ad consulendum fuisse asserunt. 4 Statura fuit perbrevis intra justi hominis

¹ *Corne. in conf. 197. ante n. 2. lib. 1. 223. in fin. & 271. sub n. 10. lib. 4.*

206. n. 16. l. 3.

³ *Corne. in conf. 294. lib. 1.*

⁴ *Rui. in l. 1. ff. solut. matr.*

trientem; forma tamen corporis egregia, atque amabili, nigris oculis, lucentibus, & præcipue vegetibus, valetudine firma, quam sobrietate tuebatur, ut bis, terve summum in tota vita languorem contraxerit, in quo nec Medicorum cura magnopere indiguit. In rebus venereis, & voluptatibus continentissimus fuit. Professus annis quinquaginta decessit, annum agens LXXIII. integris sensibus, & vigentibus, adhuc superstiti uxore, & liberis sex, quorum tres masculi fuere. *Petrus Paulus, Julius Cæsar, & Camillus. Commentaria in Cedicem, & Responsorum volumina* quatuor reliquit.

C A P. XCVI.

CXLIX. MARTINUS GAZATUS Laudensis, ejus scripta.

CXLIX. **E**Adem ætate MARTINUS GAZATUS, vel, ut alii *Carcetus* laude Pompeja oriundus emicuit. Docuit Ticini, & Senis, & præter *commentaria de Privilegiis, & Rescripto libellum*, duos de *Cardinalibus, de Dignitate* alium composuit; *casus, quibus Pontifex non dispensat*, recensuit. *De Principibus, eorum Legatis, Consiliariis, Consideratione, & Conventionibus, Officialibus, Castellanus, Castris, & Milite* disseruit. *De fisco quoque, Monetis, & Bello, de Repressaliis, Primogenitura, & Legitimatione* scripsit, dum Ticini anno MCCCCXLIV. profiteretur. *De crimine item læsæ Majestatis* opusculum edidit, & omnia fere brevibus quæstionibus complexus est. Verum ex his aliquot libros ei ascriptos fuisse suspicor.

C A P. XCVII.

CL. FRANCISCUS PLACENTIUS Cremenſis.

CL. **S**Ub id tempus etiam FRANCISCUS PLACENTIUS *Cremenſis* Senis docuit, ut ex ejus patriæ historiis constat, & ex ipsius Singularibusprehenditur, ¹ quæ ibi auditoribus dictasse videtur. Lucæ præterea jus dixisse creditur. ² Alia de illo memoria non extat.

C A P. XCVIII.

CLI. GEORGIUS LAMPUGNANUS; tumultus Mediolanenses.

CLI. **P**Rætermittendus non est GEORGIUS LAMPUGNANUS, qui iis temporibus Ticini docuit, felicior, si se turbis populari-

¹ *Singulari* 31.

² *idem in Singula* 97.

bus non immiscuisset. Decefferat *Philippus Maria* Dux Mediolani, apoplexia correptus anno humanæ salutis MCCCCXLVII. Alfonso Aragonum Rege hærede instituto; populus ad libertatem aspirans XII. viros, qui Remp. administrarent, elegit. Georgius magnus libertatis assertor, ac Democratix studiosus Philippi testamentum dilaniavit. Sed cum Civitas inconstans, Nobilibus dejectis, ex ima plebe XII. Viros ignobiles legisset, qui magistratum gererent, hi Patritios, quos multis modis offenderant, suspectos habentes, septem ex illis primarios, & opibus claros, & quosdam alios fraude interemptos necaverunt; inter eos fuit Georgius, quem legatum ad Fridericum Imperatorem auxilium imploraturum mittere simulant, & in itinere *Modocæ* captum necarunt. Hunc exitum Georgius habuit popularis libertatis studiosus.¹ Populus fame laborans arreptis armis, plebejos magistratus in vincula conjecit, & urbem Francisco Sfortiæ eam obsidenti tradidit.

C A P. XCIX.

CLII. RAPHAEL ADURNUS Genuensis. Turbæ Genuenses.

CLII. **P**AULO meliorem fortunam expertus est RAPHAEL ADURNUS, qui & ipse Juris Ticini Interpres popularibus Genuæ factionibus se immiscuit. Tenebatur ea Civitas a Philippo Sfortia Mediolanensium Duce, cujus prætorem Opicinum Olgiatum Franciscus Spinula patriæ libertatis cupidus necavit, & octo Capitaneos, qui Remp. administrarent, creavit. Sed non multo post Thomas Fregosius, illis ejectis, Urbis dominium arripuit, & se Ducem creavit,² cui cum Baptista frater successisset, Jo. Antonius Filiscus, & Raphael, Thoma in carcerem conjecto, Fratrem ejus Baptistam principatu deturbarunt, & libertate patriæ restituta, item octo Capitaneos Remp. administraturos instituerunt, quorum unus *Raphael* fuit. Sed hujus quoque status is pertæsus, gentilibus suis, & Spinularum primoribus in suam sententiam pertractis, collegas suos magistratu abdicavit, & Ducis insignibus assumptis, supra duos annos Patriæ Principem egit, quo tempore autor fuit pacis inter Genuenses, & Alfonsum Regem Aragonum his conditionibus ineundæ, *ne hinc inde ablata restituerentur, ne alterutrius hostes reciperentur, commeaturve adjuvarentur, Genuenses Regi quotannis, dum viveret, honoris gratia pateram auream donandam*

¹ *Æneas Sylvius in Histo. Europæ. c. 49.*² *Æneas Sylvius epist. 3. lib. 1.*

Neapolim mitterent; ¹ Sed mox Genuensium navi, quæ de Chio Insula Genuam petebat, ab Alfonſi militibus capta, pax irrita fuit. Deum *Raphael*, a Barbana gentili, & patruele dominio dejectus in ordinem est redactus, & in privata vita extinctus. ²

C A P. C.

CLIII. JOH. CHRISTOPHORUS PORCIUS Papiensis. CLIV. HIERONYMUS TORTUS.

CLIII. **I**isdem diebus JO. CHRISTOPHORUS PORCIUS *Papiensis Raphaelis* Cumani auditor claruit, qui in prima juventute commentarium in Institutiones a Jafone in lucem emissum, & locupletatum scripsit: Ticini docuit, ubi præmatura morte præreptus aliud in lucem emittere non potuit.

CLIV. Eo tempore Ticini HIERONYMUS TORTUS Jus civile explicuit, qui postea defunctus anno MCCCCLXXIX. in æde D. Jacobi Minoritarum observantium apud Lancellatum Decium humatus fuit.

C A P. CI.

CLV. ANTON. A PRATO VETERI Florentinus. De FRANCISCO ARETINO, de VINCENTIO PALEOTO, de PAULO ARETINO, de libro feudorum in ordinem redacto, de BARTHOLOMEO BARATERIO. CLVI. ANTONIUS A PRATO.

CLV. **A**NTONIUS A PRATO VETERI agri Florentini celebri oppido Oriundus a *Floriano* a S. Petro Jus civile audivit. ³ Mox Senis, dum ibi D. Bernardinus concionaretur, circiter an. MCCCXLIII. cum *Ludovico Romano* professus fuit. ⁴ Sequenti anno Bononiam conductus FRANCISCUM ARETINUM instituit, ⁵ & VINCENTIUM PALEOTUM, qui mane Jus civile Bononiæ docuit. ⁶ Palatinam dignitatem, & Patriciam a Cæsare obtinuit. Indicem ad Bartoli, & Baldi opera locupletissimum fecit, & quæ pro memorandis a Bartolo dicta sunt, collegit. Patavii etiam mane, & vespere professus *Pauli Castrensis* concurrens fuit, ut ex albo Patavinorum Jurisconsultorum deprehenditur, quo tempore PAULUS ARETINUS ibidem Jus civile docebat.

¹ *Aneas Sylvius in hist. Europæ. cap. ult.*

² *Aneas Sylvius in hist. Europæ. cap. 48.*

³ *in conf. 133. vol. 4. inter conf. Alex.*

⁴ *conf. 49. n. 6. & 15. inter conf. Alex. vol. 4.*

⁵ *Aret. in l. qui testamento in fin. prin. ff. qui test. fac. poss.*

⁶ *in conf. 54. in fin. & 65. inter conf. Alex. lib. 4. in subscriptione.*

Librum Feudorum antea confusum, nullo addito eo, qui nunc est, ordine, in compendium redegit, & in septem partes, ac xxvii. titulos digessit; Id opus Friderico Cæsari dedicavit, quod receptum Imperator publicis in Gymnasiis explicari præcepit. ¹ Eundem librum postea BARTHOLOMÆUS BARATERIUS *Placentinus*, qui diu professus Ducis Mediolani, ac Ferrariæ Senator fuerat, in brevius compendium contraxit, ac Philippo Mediolani Duci obtulit, qui in ejus bibliotheca conseruatus nunquam in lucem prodiit; Sunt, qui Antonium, quod Bononiæ docuerit, eam patriam habuisse autument, ² quod Ego non affirmo. Ejus obitus, aut sepulchri nullum monumentum extat.

CLVI. Alius fuit ANTONIUS a PRATO, qui de secundis nuptiis scripsit, Francisci Gallorum Regis Cancellarius.

C A P. CII.

CLVII. ANGELUS GAMBILIONUS, ejus Præceptores, fata Nursiæ perpeffa, CLVIII. BENEDICTUS BARZUS Perusinus.

CLVII. **D**UOS sub idem tempus conspicuos viros Aretium He-
truriæ civitas protulit, *Franciscum Accoltum*, & ANGELUM GAMBILIONUM, qui Bononiæ *Joannem ab Imola*, & *Florianum a S. Ietro*, ³ Patavii *Raphaelem Fulgosium*, & *Cumanum*, ac *Paulum Castrensem* audivit. ⁴ Perusii vero sub *Onuphrio Bartholmo* est eruditus. ⁵ Demum ad doctrinæ maturitatem provectus, an. Salutis MCCCCXXII. Idibus Januarii Bononiæ, orante *Joanne Vascono* a Floriano Præceptore, legum facultatis insignia accepit. Ita depositis jurium rudimentis, in prima juventute Perusii, ⁶ deinde in Urbe Castelli, & Romæ assessor fuit, ubi etiam Senatoris locum tenuit. ⁷ Mox Nursiæ, quæ Umbriæ est civitas, quæstoris officio, (ipsi Collateralem vocabant) functus est, & pro eorum civium more, qui Judices pro re minima vexare feruntur, magistratu abdicatus peractæ administrationis reus factus est, & cum plura ei crimina objicerentur, in carcerem conjectus integro anno sub custodia fuit. Interea sollicitatis pluribus Italiæ Jurisconsultis, cum etiam Collegia pro eo scripssissent, capitale

¹ *Jas. in proem. feudor.* ² *Jas. in proem. feudor.* ³ *Aret. in §. 6. Inst. de nupt.* ⁴ *Aret. in §. ult. Inst. de testam. in l. 1. §. 3. ff. quæ sent. sine appell. rescin.*

⁵ *Aret. in §. 2. & 7. Inst. quib. mod. test. infirm.* ⁶ *Areti. in §. ult. ante n. 5. Inst. de test.*

⁷ *Aret. in l. 1. ff. a quib. appell. non licet, & Inst. de perpet. & tempor. action.*

supplicium, quo omnium opinione plectendus erat, ¹ feliciter evasit.

Tanto liberatus periculo, relictis magistratibus, ad docendum se contulit. Ac primo Ferrariam, ubi *Borsius* diu intermissam Academiam renovaverat, conductus ² magna nominis claritate Institutiones est interpretatus. Postea Bononiam vocatus anno Salutis MccccXLI. titulum de *Actionibus* toto anno explicavit, ³ quo expleto diebus festis explicandis *appellationum Juribus* vacavit, & præclarum *criminalium* librum edidit. *Alexandrum Tartagnum*. ⁴ *Bartholomæum Cepolam*, ⁵ ac *Paridem de Puteo* Auditores habuit. ⁶ Rursus Ferrariam profectus ⁷ ibi anno Salutis MccccXLV. ultima Institutionum parte exposita, ⁸ etiam de *Testamentis* opusculum composuit.

Exercendo corpori adeo deditus fuisse dicitur, ut extra mænia sæpius discipulos ad currendum provocaverit, & cum semel pedum velocitate alios anteverteret, in ipso cursu ab Hercule Atestino non sine rubore deprehensus fuisse dicitur. Ferrariæ mortuus, & in Carmelitarum templo conditus hoc monumentum habuit.

Angeli Gambilionis de Aretio perspicacium ingeniorum alumno oriundi perplexarum legum enodatoris, interpretæque fama noti super æthera, summis, ac infimis gratissimi, integritate, comitate, gravi genere, divitiis bono modo partis ingenua liberorum sobole ornatissimi, viridi senectæ, religiosissime extincti ossa hic molliter quiescunt.

Quo tamen anno obierit compertum non est.

CLVIII. Eo tempore BENEDICTUS BARZUS *Perusinus* Ferrariæ Jus civile ordinarie interpretabatur, qui luculentum *Guarentigie*, ut volunt, opusculum composuit.

C A P. CIII.

CLIX. FRANCISCUS ACOLTUS Aretinus, ejus Præceptores, acumen in responfionibus, discipuli, commendatio vitæ modestæ. CLX. BENEDICTUS ACOLTUS.

¹ *Paris. de Put. in tract. de Syndicat. de offici. Syndicatorum. in fin.* ² *Aret. in prin. institu.* ³ *Aret. Instit. de actio. in prin. & in §. ex malefic. in 2. col. in prin.* ⁴ *Alex. conf. 26. vol. 7. & in l. 41. ff. de pæn. in appostil. ad Bar.* ⁵ *Capo. in Auth. sed novo jure. C. de serv. fugit.* ⁶ *Paris. in tract. de Syndica.* ⁷ *Angel. Aret in proem. Inst. §. 2. Inst. de bon. poss. §. 10. Inst. de her. instit.* ⁸ *Aretin. Instit. de lege Aquil. in prin.*

CLIX. **O**Mnium sui seculi Jurisconsultorum longe Princeps habitus est ¹ FRANCISCUS ACCOLTUS patre Michaelae genitus, patria *Aretinus* qui Liberalibus artibus imbutus non solum latinis, sed etiam Græcis literis operam dedisse creditur, & Joannis Chrysostomi in D. Joannem, & epistolam primam Pauli ad Corinthios commentaria latina fecisse, vereor tamen ne is sit *Accoltus*, cum, quæ in jure scripsit, illum stylum non oleant, neque ullum servant linguæ græcæ vestigium: Senis studiis circiter an. MCCCCXLIII. dans operam ab *Antonio a Prato veteri*, ² & *Ludovico Romano*, celebribus Jurisconsultis instructus fuit. Inter Jurisconsultos receptus tanto ingenii acumine Senis docuit, ³ ut *subtilitatum Princeps*, & *Professorum maximus* sit appellatus, ⁴ ac in proverbium Aretini subtilitas abierit. Quosque enim legum angulos permeans, cæteris acutius Jura penetrasse creditus est, de quo etiam illud Lucretii, verbis paululum immutatis, dicitur: *Quod genus humanum ingenio superaverit, & omnes restinxit stellas exortus, ut æthereus Sol.* Disputando vero præcipue eminebat, cujus ingenii acumini omnes cedere cogeantur; ⁵ Sunt, qui eum Angelo patre, & ipse celeberrimo Jurisconsulto natum fuisse existiment, quod illum in quodam Responso ⁶ parentem appellet. Sed Ego honoris causa id dictum fuisse non dubito. In utrumque Jus subtilissime scripsit, & Responsa adeo erudita, & veritati consona, ut tamquam Evangelia a pluribus teneantur; ea ipse consulentibus cum hoc dicto reddebat; *Vinces causam*; unde proverbium in foro increbuit, *Eum causa casuram, qui Aretini contra se responsum habuerit*; idem clarissimus historiographus Thucydides de Antiphonte præceptore dictitabat, cuicumque consilium dedisset, illum in judicio victorem evasurum.

Bartholomeus Socinus scripsit, ⁷ Franciscum Aretinum nunquam aut raro falli, eumque doctrina, subtilitate, & conscientia cæteris antecellere; ⁸ Alii eum miris laudibus extollunt. ⁹ In commentariis tamen ingenii acumine sæpe a receptis sententiis discedit. Et cum semel studiosus Mediolanensis juvenis in disserendo subtilis Aretini lectioni fervidius incumberet, a Jafone præceptore laudatus

¹ *Jas. in l. 2. col. 3. ff. de jurisd. Felin. in proem. tit. de rescript. Multa Sylva nuptia. lib. 5. num. 61.* ² *Aret. in l. qui testamento. ff. de testam.* ³ *ut in subscriptione ad conf. 152. inter conf. Socin.* ⁴ *Jas. ubi supra.* ⁵ *Sylva nupt. l. 5. in loco supr. cit.* ⁶ *Aret. in conf. 27. in prin.* ⁷ *conf. 3. ad fin. vers. sed certe. lib. 1.* ⁸ *conf. 93. sub. n. 30. vers. & banc opin. lib. 4.* ⁹ *Tiraq. de legibus connutialib. glo. 2. n. 62.*

est, quod eo studio discendo ingenium acueret, sed monitus, ut doctor receptas opiniones sequeretur, cum laurea donatus, & domum reversus in causa sibi demandata secundum Aretinum contra plurium placita judicasset, sententia a Senatu revocata, ipse in expensis litis, velut perperam pronuntiasset, est condemnatus. Ex eo dedecore contracto morbo, mœrore victus decessit. ¹

ARETINUS *Alexandro Tartagno* ingenio præstitisse existimatus est, ² hic enim puris legum fontibus inhærebat, ille vero plus majorum traditionibus nitebatur. ³ *Felinum Sandeum*, & *Bartholomæum Socinum*, *Carolumque Ruinum* postea clarissimos professores Pisis discipulos erudiit. Cum suas a Socino opiniones studiose confutari audivisset, eum in D. Francisci sacra æde inter deambulandum monuit, *facile esse alios reprehendere, sed paucos, qui recte judicent, inveniri.*

Demum Ferrariam DCC. aureorum stipendio conductus fuisse dicitur, ubi studiosos ad famam boni nominis conservandam sæpe hortatus, cum nihil proficeret, ridiculum commentum excogitavit, ut quam vim maximam habeat existimatio, ostenderet. Servabantur nocte in macello discerptas carnes lanii, quas Aretinus sub lucem, ministro famulo, effractis capsis, abstulit. Eo crimine ex studiosorum numero duobus, qui petulantiores credebantur, accusatis, & in carcerem conjectis, Aretinus apud Herculem Ducem veniam deprecari cœpit, delicti culpam sibi assumens. Sed quo constantius se facti autorem fatebatur, eo magis qui in vinculis erant, rei credebantur, cum ob viri gravitatem nemo id de eo suspicari auderet. Re demum composita, id se Aretinus ad demonstrandam hominis bonæ opinionis auctoritatem fecisse dixit.

Ipse etsi humanioribus imbutus disciplinis, audientes tamen monebat, ne oratorum lenocinio, velut a meretricibus, se plus æquo detineri paterentur. Ingenio austerus, nunquam ultra unum, atque alterum mensem eundem famulum aluit, quod noviter conductos diligentius servire dicitaret. Equestri dignitate donatus in cælibatu vixit, nec minus ob castitatem, quam eruditionem colebatur. Magna parsimonia usus immensas opes cumulavit, quas etsi studiosorum Collegio destinasset, cognatis tamen reliquit.

Sixti Pontificis tempore magna expectatione Romam venit, cum in Jurisprudentia sui sæculi Princeps haberetur. Sed paulo post

¹ *Sylva nupti. lib. 1. sub. n. 61. ver. amplia tertio.*

² *Jas. in l. 77. ff. de verb. obligat.*

³ *Jas. in d. l. 77. in fin. ff. de verb. oblig. Sylva nupt. in loco supr. cit.*

spe frustratus discessit. Pontifex enim se illum ob virtutem inter Cardinales libenter cooptaturum dixit, nisi tanto viro studiosis erepto magnam orbi injuriam esset allaturus. Senio confectus cum laboribus superesse non posset, velut emeritus honoris gratia solito stipendio fruebatur. Et nonnullas quandoque lectiones, sed eas effœtas habebat, nunquam tamen Auditoribus ob famam est destitutus, semel vero cum non amplius XL. convenisse animadvertisset, (Juvenes enim ad spectacula confluerant) libro, quem secum attulerat, cum stomacho in medium projecto, *Arcinum paucis audientibus nunquam Jura interpretaturum* clamavit. His dictis indignabundus discessit, nec unquam amplius docere voluit.

Nullum ejus obitus, aut sepulchri vestigium extat. Ejus imaginem in templo D. Francisci in Sacello Accoltorum Lucas Signorellus Cortonenfis pictor egregius in tabula graphice expressit. ¹ (CLX.) BENEDICTUM fratrem habuit ² Juriscons. ³ qui ad Cardinalem dignitatem est promotus.

C A P. CIV.

CLXI. & CLXII. AYCARDINUS & ALVAROTUS. CLXIII. JACOBUS ALVAROTTUS. CLXIV. PETRUS ALVAROTUS. COMES & FRANCISCUS ALVAROTI. JACOBUS nepos Alvaroti.

CLXI. & CLXII. **D**UO singulari concordia fratres utrique magni nominis Jurisconsulti fuerunt, AYCARDINUS, & ALVAROTUS, qui sicut unanimes vixerunt, ita & mortui commune sepulchrum cum hoc Epitaphio in D. Antonii templo habuerunt.

*Hoc Aycardinus situs, atque Alvarotus in antro
Ingentes meritis tam brevis urna capit.*

Et paulo inferius.

Hos fratres ex utroque parente nobiles genere de Alvarotis, qui in hoc studio ingenti gloria docuerunt, & unus quondam animus, ita nunc unus tumulus habet. Obiit Aycardinus MCCCCLXXXII. die XXVII. Augusti; Alvarotus vero MCCCCLXXIX. die primo Octobris.

Illius docta extabant rescripta Grammatico citata. ⁴ Ex Alvaroto (CLXIII.) JACOBUS, & Petrus geniti fuere. *Jacobus* in Jure civili Bartholomæi Saliceti, in Pontificio vero Francisci Zabarellæ,

¹ Georgius Vassar de vitis Pictorum. parte. 2. ² Aret. conf. 71. in prin. ³ in subscriptione ad Socin. conf. 151. & seq. in p. ⁴ Decif. 38.

quem etiam compatrem nominat, Auditor fuit. ¹ Doctor creatus Florentiæ, & Senis Judicis quæstionum officio functus est. ² Mox xvi. annis Galliani Ancarani Vicentini concurrens in patria Jus Feudorum magna nominis celebritate explicuit. Ac post xiv. annum, quam profiteri cœperat, luculenta commentaria Patavinæ Academiæ dicata in lucem emisit. Obiit anno ætatis LXVIII. a Christi nativitate MCCCCLIII. ut sequens monumentum in D. Antonii templo Patavii indicat. *Jacobus Alvarotus Alvaroti filius Civi. Pontif. Q. Juris consultus privatum, ac publice clarus in traditionibus feudorum eminentissimus in hoc delubro quiescit. Decessit anno a Christi natali MCCCCLIII. XIV. Cal. Julii.*

CLXIV. PETRUS vero & ipse eximius Juris interpretes Raphaellem Fulgosium in matutina lectione explicanda concurrentem habuit, ac per xxx. annos cum Bononiæ, tum in Patria magna celebritate prælegit, cujus etiam scripta non ignobilia extant. Ex Jacobo nati sunt COMES, & FRANCISCUS utriusque Juris Interpretes, & ex Comite JACOBUS nepos Juris Pontificii Interpres, de quo suo loco dicitur. Jacobus senior in sacello D. Jo. Baptistæ humatus est cum hoc Epitaphio, quod postea in ædem D. Antonii translatum fuit.

Amice, qui istat transis, etsi properas, lapis hic te rogat, ut paulisper inhereas, & hæc scripta legas. Hac in Basilica Beati Jo. Baptiste sunt Jacobi Alvaroti Patavini sita ossa, qui dum vixit, suo studio, & doctrina post susceptas Doctorales insulas commentarios utiles cum Repertorio in Jus Feudale formavit, eosque venerandæ universitati Juristarum donavit. Volui, ut ista non ignores, & pro anima ipsius ores. Obiit autem die Lunæ XVII. Junii MCCCCLIII.

V. F.

C A P. CV.

CLXV. CHRISTOPHORUS NICELLUS Placentinus. De ANTONIO & JO. LUDOVICO filio.

CLXV. CHRISTOPHORUS NICELLUS origine Placentinus Taurini per annos XIII. vespertinas lectiones explicuit, quarum pars in secundam Digesti novi partem manu scripta apud me extat, in qua plures titulos exponit. Loca CCCXXXIII. in quibus Bartolus sibi ipse adversari videtur, notavit, & conciliat. Senatui Ducis

¹ Alvaro. in proem. feudo. col. 2. ² Jacob. Alvaro. in c. 1. in prin. de benef. sine culpa non amitt. & in §. qui vero. de pac. jura. firman.

Sabaudia diu præsuit, ac demum anno MCCCCLXXXII. VIII. Kal. Octobr. decessit, annum agens XCIII. Antonio, & Jo. Ludovico filiis post se relictis; ille in Placentino gymnasio aliquandiu est professus, & patrem æmulatus CXXI. glossarum conciliationes in lucem emisit. Christophori Alexander non semel meminit. ¹ Humatus est Taurini in templo D. Francisci cum hoc Epitaphio columnæ inscripto.

Christophoro Nicello J. U. Doct. Consummatissimo XLII. annis ordinariæ lectionis Interpreti, ac sacrarum audientiarum integerrimo Præsidi Jo. Ludovicus Nicellus F. piensissimus P. vixit annos XCIII. Obiit VI. Kal. Octo. MCCCCLXXXII.

CAP. CVI.

CLXVI. PARIS de PUTEO Neapolitanus.

CLXVI. **P**UTEI ex Longobardis originem trahere feruntur, quæ Alexandria a Palea olim primas tenuerunt, sed Gibellinorum factionibus ejecti in diversa Italia loca migrarunt; an Paris ex his descendat, mihi non constat. Is patria Neapolitanus Clarissimus Jurisconsultus evasit, ac Ferdinandi Alfonsi filium nothum in prima juventute in Jure civili instituit. Cum vero patre defuncto, regnum in magna tranquillitate teneret, ei Paris author fuit, ut vetustam ejus civitatis Academiam bellorum, ac temporum injuria intermissam restitueret. ² Quare insignibus viris undique in omni disciplinarum genere conductis, etiam Paris ibi summa cum laude circiter an. MCCCCLXIV. professus est. *De re militari*, de *Ludo*, ac *Syndicatu* scripsit, aliaque opuscula, quorum magna pars desideratur, composuit. In historiis, ac latinis auctoribus maxime versatus est, ut scripta indicant, opus ejus de *Syndicatu* est mirificum, quamquam ordine caret. ³

CAP. CVII.

CLXVII. JACOBUS, JOANNES, JACOBUS, ANTONIUS, ANTONIUS, CASSIANUS, LUDOVICUS, CAROLUS ANTONIUS, PAULUS PUTEI.

CLXVII. **E**xpulsis Alexandria Puteis, ut diximus, alii Ticinum, alii Niciam, alii Bugellam in Subalpinos se receperunt. Ex his ortus est Jacobus Simonis filius, qui plura bona tenuit in agro Ponderani, quæ

¹ In add. ad Bart. in l. 15. §. 26. & in l. 18. §. 11. ff. de damno infect. paulo post princip.

³ Boss. de offic. pecun. corru. in prin.

² Paris de Syndicatu.

ab illius loci universitate immunitate sunt donata; is Ticini mane ordinarias lectiones explicuit, cui Joannes circiter an. salutis MCCCCLXX. successit. Eorum Ego manu scripta commentaria legi. Sed Jacobus etiam Ferrariæ Jus dixit. Postea vespere cum *Hieronymo Torto* concurrente docuit Papiæ, ut ex ejus interpretationibus a me visis constat. Uterque erudite, & diligenter, sed pro more eorum temporum breviter, quæstiones discutit, ac præter *Speculatorem*, *Albericum*, *Bartolum*, ac *Baldum*, paucos alios citant.

Alter ejusdem nominis JACOBUS Puteus nostris temporibus Cardinali dignitate honestatus uno tantum voto aberravit, quin Summus Pontifex crearetur. Alii ex hac gente Illustres viri prodire, ut ANTONIUS BARRI Archipræful, ANTONIUS, qui Caroli Allobrogum Ducisa consiliis fuit, CASSIANUS Senatus Taurinensis Præses, ejus duo ex fratre nepotes LUDOVICUS EMANUELIS PHILIBERTI Ducis Referendarius, & a Consiliis, ac demum Præses Senatus, & CAROLUS ANTONIUS, qui Rotæ Florentiæ Auditor, postea ibidem Advocatus fisci fuit, & PAULUS Jurisconsultus magnæ spei adulescens.

Sub id tempus Magunti in Germania celebris instituta est Academia an. Salutis MCCCCLX. ¹

C A P. CVIII.

CLXVIII. MATTHÆUS AFFLICTUS Neapolitanus.

CLXVIII. **M**ATTHÆUS AFFLICTUS Nobilis Neapolitanus ex fe-
de Nidi, cum primum creatus est Jurisconsultus cir-
citer annum MccccLX. Ferdinando primo regnante, in patria Jus
feudorum prælegit, aliasque leges explicuit. Demum in Regium
consilium relatus quinque Regum consiliarius fuit, in quo officio
causas a Senatu illo decidas in unum collectas edidit, quæ *decisiones*
Neapolitanæ vocantur. De jure etiam *Protimiseos* librum admodum
utilem, & Forensibus gratum composuit.

Potius laboriosus in scribendo, quam acutus habitus est; Vale-
tudinis adeo prosperæ fuit, ut usque ad extremam senectutem nun-
quam ægrotasse dicatur, & tres filios post annum sexagesimum pro-
creaverit, ² cum puellam uxorem fera ætate duxisset, unde juribus

¹ Alber. Cranz. in Saxonia. lib. 12. cap. 1. in fin.
fin. Sylva nupt. lib. 2. sub n. 16.

² Idem in conslit. post mortem. col.

non admodum postea vacavit. ¹ Excessit e vivis annum agens LXXX. circiter annum MDX. in æde D. Mariæ Virginis a Monte Neapoli cum hoc Epitaphio, marmoreo sepulchro inciso, conditus fuit.

Matthæus de Afflicto Nobilis Neapolitanus ad extremam senectutem integra & animi, & corporis valetudine pervenit, sub quinque Neapolitanorum Regibus se fidelem Consiliarium gessit. Utriusque Juris peritissimus de Feudis de Regni constitutionibus copiosiss. scripsit, multa scitissima consilia reliquit. Annuin agens octogesium, naturæ concessit.

C A P. CIX.

CLXIX. JABOBUS TORTUS Papiensis.

CLXIX. JACOBUS TORTUS *Papiensis* in patria Jus civile docuit, & inter alios Jasonem erudiit, cujus scriptis ille postea locupletatus fuisse dicitur. Obiit an. Salutis MCCCC LXXIX. ¹ icini in æde D. Jacobi, quæ est Minoritarum observantium, humatus est, penes quem postea *Lancelotus* Decius situs fuit.

C A P. CX.

CLXX. MICHAEL MILIARIUS.

CLXX. I N foro Julii clarissima gens *Miliaria* a *Milio* gentilitio insigni dicta floruit. Ex ea prodiit MICHAEL, qui anno MCCCCXLVI. Magdaleno Contareno prætori Patavii Judex quæstionum assedit, quo magistratu singulari integritate, atque eruditione functus dignus ad docendum Jus civile visus a Republica Veneta ad illud interpretandum est conductus, cumque pluribus annis egregie docuisset, decedens in sacello ad occasum templi D. Francisci est humatus. Epitaphium ita corrosus est, ut legi non possit. Is *Miliariæ* familiæ, quæ est Patavii, origo fuit; posteros reliquit, inter quos plures bello, & pace conspicui extiterunt, Aquilamque milio vetusto gentis Insigni addi a Cæsare obtinuerunt.

C A P. CXI.

CLXXI. FRANCISCUS BRADIOLUS. CLXXII. MODESTUS POLENTONUS.

CLXXI. FRANCISCUS BRADIOLUS Juris Pontificii interpretes in VI. decretalium scripsisse fertur; filiam habuit Aldam, quam

¹ *Grammati. quæst. 2. sub num. 2.*

(CLXXII.) MODESTO POLENTONO nuptui locavit, qui in humanioribus studiis, & jure eruditus, anno MCCCCXXXV. Jurisconf. infulis est honestatus: Mox Jus civile diu est professus, interea legationibus functus Equestri etiam dignitate est decoratus. Valde senex decessit, & in D. Joannis in Viridario est tumulatus, ejus effigies marmore cum sequente Epitaphio insculpta cernitur.

Alda matrona pudicissima Francisci Bradioli Jurisconfulti clarissimi filia Modesto Polentono maruo suo defuncto Equiti insigni, & Jurisconfulto excellentissimo Xicconis Polentoni eximii Oratoris filio monumentum hoc faciendum curavit vivens, & sibi tantum cum communi ara ad Divinum cultum MCCCCXC. Die XIV. Septemb.

C A P. CXII.

CLXXIII. ALEXANDER TARTAGNUS Imolensis, Præceptores, contentio cum Cæpola. CLXXIV. ANTONIUS TARTAGNUS.

CLXXV. ALEXANDER, utilitas scripturæ in studio juris. Auditores.

CLXXIII. **E**Adem ætate ALEXANDER TARTAGNUS *Imolæ*, quod olim Forum Cornelii fuit honestis ortus natalibus floruit, proavum habuit *Nicolettum*, & *Catherinam* ejus uxorem proaviam, in quam plura munera nuptialia collata, eo defuncto litigiosa fuerunt. ¹ Alexander *Joannem* suum civem *Imolensem*, ² *Ludovicum* Romanum, a quibus plurima mutuatus est, & *Joannem ab Anania*, ³ ac *Gasparem Arengberium* Clarissimum Bononiæ professorem ⁴ præceptores habuit; laurea accepta primum Regii lepidi Judex quaestionis fuit, contra quam civitatem parum amico animo sæpius confluit.

Inde ad Jus explicandum conversus primo *Ferrariæ*, ⁵ deinde *Patavii* professus *Bartholomæum Cæpolam* Veronensem acerbum contentionem exercuit. ⁶ Equestri enim, Palatinaque dignitate Cæpola honestatus, sed, ut aliqui censent, junior sibi loco cedendum esse arbitrabatur; Contra Alexander se stipendii amplitudine, usuque lectio-

¹ Ang. conf. 339. Alex. in l. pen. §. 1. in fin. ff. soluto matr.

² Alex. in conf. 67. n. 3. vol. 4.

³ Alex. in conf. 51. n. 4. vol. 4.

⁴ Hippo. Marfil. in praxi. in verb. opportune. n. 40.

⁵ Felin. in c. dilecti. 13. in 2. col. ver. amplius. X. de major. & obed. Alex. conf. 4. ante n. 19. vol. 1.

⁶ Alex. conf. 3. & 5. in fin. vol. 1.

⁷ Felin. in R. de major. & obed. in 2. col. Nicola. Boer. de ordin. grad. in prima part. n. 17.

num, & ætate extollebat. Quare ubicumque interpretando dabatur occasio, de loci dignitate differere consuevit. ¹ Ticini etiam docuisse fertur. ² Postremo vero Bononiam vocatus circiter annum MCCCCLXI. *Andream Barbatium*, ³ Siculum virum memoria præstantem, sed alioqui moribus impotentior, lectionis æmulum accepit, quo etsi doctior, vi tamen memoriæ visus est superari. Absolutissimam tamen doctrinam, & magnam in docendo gratiam nactus incredibili nominis celebritate claruit.

Joannis de Anania Archidiaconi Bononienfis natam Uxorem duxit, ⁴ ex qua sex filios tres mares ANTONIUM, CAROLUM, & CAMILLUM, & totidem fœminas *Lucretiam*, *Lauram*, & *Nicolam* suscepit. Ex illis (CLXXIV.) ANTONIUS natu major patris vestigia secutus & ipse Jurisconsultus fuit, sed ob valetudinem Jurium studia deferere coactus est. *Lucretiam* Virginio civi Bononienfi ex Magnanorum familia in matrimonio collocavit, a qua genitus est (CLXXV.) ALEXANDER ab Avunculi nomine vocatus, qui & ipse Jus civile vespere professus est.

Alexander Francisco Aretino ingenii acumine inferior, sed in volvendis voluminibus laboriosior habitus est, qui inquirendis majorum opinionibus intentus plurium sententias aggregabat, ac singula diligenter scribendo memoriæ labem mirifice emendabat. Denique doctrinæ adeo exquisitæ fuit, ut in proverbium profunditas Alexandri abierit; calamo se eruditionem suam acceptam ferre dictitabat, cujus beneficio velut in memoriæ thesauro omnia conservare consueverat; Semel a studiosi adolescentis patre interrogatus, qua arte filius in jure supra alios erudiri posset, *Si*, inquit, *cadatur, quandounque sine calamo libros versare inventus fuerit*, tantam discendi facultatem in scribendo positam esse arbitrabatur.

Vir gravissimi judicii *Veritatis pater* appellatus ⁵ est, quam, reiectis cavillationibus, sequebatur. Dum tamen plura cumulare nititur, confuso sæpius ordine, obscurius scripsit. Præter *Juris commentaria*, *præclara responsa*, & magnæ in foro auctoritatis post se reliquit, a quibus recedere nefas esse putatur, ubi contradicentem non habet; ⁶

¹ In l. 15. ff. de vulg. & pup. substit. in l. 3. ff. de reb. cred. in Alexandro Imolenfi.

³ Alex. in conf. 4. in fin. vol. 1.

post n. 6. ff. sol. matr.

⁵ Curti. juni. conf. 139. n. 10. Cagno. in l. 5. n. 49. C. ad Sc. Orfitian.

& alii.

⁶ Deci. conf. 62. n. 2.

² Mant. in epit. viror. Illustr.

⁴ Tho. Parpal. in l. 11. in prin.

pro his, si pingues causæ fuissent, usque ad XXVIII. aureos exegit, ¹ et si non defunt, qui eum vulgo dictitasse affirmant. *Legibus vacavi, ut scirem, non ut eas venderem.*

Summæ auctoritatis habitus est, ² nam cognominatur ³ *Aureus Doctor, & immortalis.* ⁴ Sunt tamen, qui eum quandoque falsum, & iniquum a veritate deviare dicant, ⁵ & Sophisticum pessimum consulentem, & superstitiosum appellent, ⁶ & leges pretio fixisse, & refixisse objiciant. ⁷ Sed ejus virtus obscurari non potest, nam inter quatuor primos consulentes ponitur. ⁸ Quæ Jasonis nomine in titulum de *Actiōibus* commentaria circumferuntur, Alexandri fuisse dicuntur, quod ea sæpe citaverit, ⁹ sed plurimis additis ea pro suis Jason agnoscere fecit.

Vir miræ fuit modestiæ, & ab injuriis maxime alienus, ¹⁰ & responsis contra reos edendis abstinere solitus. ¹¹ Statura fuit mediocri, facie oblonga, sed hilari, & jucunda, nigris oculis, & naso aquilino, & ubique gravis. Musica, & venatione quandoque delectatus esse fertur. *Bartholomæum Socinum*, ¹² *Jo. Mariam Riminaldum*, ¹³ *Ludovicum Bologninum*, *Lancelotum*, *Decium*, & *Jasonem*, & *Carolus Ruinum* postea magni nominis viros auditores habuit.

Tres filios reliquit, ANTONIUM Jurisconsultum, CAROLUM, & CAMILLUM, & ex eo SCIPIONEM naturalem, sed natalibus restitutum ¹⁴ patrem Camilli junioris, quos institutos substituit, ac prioribus sine prole legitima defunctis, inter superstites subortæ sunt lites; ¹⁵ anno ætatis LIII. & salutis MCCCCLXXVII. cum annis fere XXX. docuisset, Bononiæ defunctus est, humatus est in æde D. Dominici ad sinistram aræ in magnifico monumento ex candido marmore a Francisco Simonis Florentino egregio sculptore elaborato cum sequente Epitaphio.

Alexandro Tartagno Imolensi legum verissimo, ac fidelissimo interpreti. Q. V. anno LIII. filii pietiss. P. Opt. B. M. Pos. obiit anno MCCCCLXXVII.

¹ Alex. conf. 55. sub n. 22. lib. 4. Zaf. lib. 1. singul. resp. c. 7. ² Tiraq. in l. 8. in verb. suscepit liberos. n. 72. C. de revoc. donat. ³ Marza. conf. 8. ⁴ Jaf. conf. 133. in 1. Cur. sent. conf. 42. ⁵ Aposti. ad conf. 36. & ibi in 3. ⁶ Aposti. ad conf. Alex. 139. in 6. ⁷ Hier. Mag. ad conf. 120. Socin. in 1. ⁸ Galle. de exer. Jurisprud. lib. 1. sub. n. 25. ⁹ Ludov. Gome. inst. de actio. in princ. ¹⁰ Alex. conf. 19 n 12. lib. 7. ¹¹ Alex. d. conf. 19. n. 12. & conf. 188. in princ. lib. 7. ¹² Alex. in conf. 17. lib. 5. ¹³ Alex. conf. 145. vol. 7. ¹⁴ Paris conf. 9. in 2. ¹⁵ Grat. conf. 65. lib. 1. & 136. lib. 2.

C A P. CXIII.

CLXXVI. BARTHOLOMEUS CEPOLA. CLXXVII. ANGELUS CASTRENSIS. CLXXVIII. ANTONIUS ORSATUS. CLXXIX. TURCHETUS ORSATUS. CLXXX. ANTONIUS DANDULUS.

CLXXVI. **I**ngenii felicitate, & doctrina BARTHOLOMÆUS CEPOLA *Veronenſis* ita præſtitit, ut ſupra omnes ſui temporis Jurifconſultos generi humano profuiſſe judicetur, dum reconditas leges, & incognitas juriſum materias illuſtrat. Bononiæ ſub *Angelo Arentino, Paulo Caſtrenſi*, ¹ & aliis clariffimis profeſſoribus Juri civili operam dedit. Deinde peracto ſtudiorum curriculo, anno ſalutis MCCCCXLVI. factus Jurifconſultus privato ære Petri Donati Patavii Antifitiſis adjutus in ea Academia ædilitium edictum diebus feſtis magno auditorum concuſſu eſt interpretatus.

Poſtea celebrior factus Palatina, Equeſtrique dignitate eſt honeſtatus. Demum altiori, & ordinaria lectione dignatus ² anno MCCCCLVIII. *Alexandro Tartagno* concurrens datus fuit, ³ qui cum, nulla ætatis, aut amplioris ſtipendii ratione habita, ob ſolum honorarium titulum, ambitioſas de loco contentiones exercere non erubuit. *Joannem* etiam a *Prato* concurrentem habuiſſe creditus eſt, ⁴ donec ad Romanam curiam profeſtus eſt, ubi Advocati officio functus magnam laudem retulit.

Servitutum, Uſucapionum, Simulationiſque contractuum, & alia plura in jure obſcura tanta eruditione explicuit, ut per quam neceſſariæ ejus interpretationes habitæ ſemper in Forenſium manibus verſentur. Præclara etiam poſt ſe Reſponſa reliquit. Sed dum captioſas ad illudendas leges cautiones excogitavit, apud graves viros probitatis famam minuit. Librum etiam de *cognoſcendis Juris Pontificii voluminum vitiis*, & alium de *Imperatore militum* deligendo edidit. Uxorem nomine *Martham* habuit, quam Patavii cum *Hieronymo* filio amiſit. Uterque in medio D. Franciſci templo cum hoc monumeto humatus fuit.

.D. .O.

.S.

Marthæ Cepolæ Conſerti Hieronymo Filio, Bartholomæus Cepola Vero, Jur. U. Doct. Eques.

¹ *Capo. in Auth. ſed novo jure ſub. n. 17. C. de ſerv. fugitiv.* ² *idem Cepol. in conſ. 81. inter conſ. Alex. Nev.* ³ *Alex. in conſ. 3. & 5. vol. 1.* ⁴ *in conſ. 71. Alex. Nev. in ſubſcr.*

Aliam eum habuisse uxorem *Urfulinam Calciam* sepulchrum in basilica D. Antonii prope sacellum Objiciorum indicat. Infra in Scuto decussato sunt duæ Cepæ familiæ Cæpolæ Insignia, ex sex dimidiæ Lunæ Calciæ gentis, ut puto, arma cum sequente Epitaphio.

Urfulinæ Calciæ Ludovici L. L. Doct. Fil. Castiss. ac integerr. Bartholomæi Cæpolæ Equitis, ac Juris consulti Clariss. Uxoris Sepulchrum. anno Salutis MCCCCLXXXIII. XXIX. Dec.

Ipse, hac uxore superstite relicta, obiisse dicitur an MCCCCLXXVII. Ex Cæpola Familia *Honofrius* inter Divos relatus fuisse dicitur.

Post Cæpolam Patavii (CLXXVII.) ANGELUS CASTRENSIS Pauli filius, deinde duo ANTONII utrique Patavini, alter (CLXXVIII.) ORSATUS XXXIV. annos professus demum vespertinam lectionem in prima cathedra explicuit, alter (CLXXIX.) TURCHETUS eodem tempore docuit. Hie obiit an. MDV. die XIV. Septembris, & in D. Antonii templo in majorum sepulchro est illatus. Profitente Patavii Cæpola, an. MCCCCLXIII. Doctor creatus fuerat (CLXXX.) ANTONIUS DANDULUS *Venetus*, qui cum Angelo Ubaldo Jus civile explicuit, qui etiam Pisis, & Perusii docuit.

C A P. CXIV.

CLXXXI. JOANNES A PRATO Florentinus: de MARCO filii, JOANNE, HIERONYMO, FRANCISCO Nepotibus.

CLXXXI. JOANNES A PRATO veteri *Florentinus* Patavii Bartholomæi Cæpolæ, ¹ vel, ut alii malunt, in matutina lectione Juris civilis *Angeli Ubaldi* Senioris *Angeli* ex *Alexandro filio* nepotis concurrens fuit, vespere, & mane docuit. Ædes, quæ etiamnum, etsi vetustæ, extant, prope D. Matthiam habuit, cum diu professus esset, decessit, relicto post se MARCO filio eximio causarum patrono, ex quo nati sunt JOANNES sacris initiatus, HIERONYMUS Politiorum literarum peritissimus, & FRANCISCUS.

C A P. CXV.

CLXXXII. JOANNES BAPTISTA CACCIALUPUS. CLXXXIII. ANTONIUS CACCIALUPUS.

CLXXXII. JO. BAPTISTA CACCIALUPUS a S. Severino Campaniæ Joppido *Joannem Petrucii* Perusinum, & *Angelum Perilium*

¹ In conf. 71. & 81. inter conf. Alex. Novi. in subscriptione.

audivit. Legum vero Doctor declaratus Senis mane ordinariam Juris civilis lectionem magna nominis claritate professus, ¹ Anno Salutis MCCCCXLIV. nobilem de *Pactis* libellum, deinde de *Transactionibus*, & *Ludo*, de *Advocato* & *Debitore*, de *fuga suspecto*, & *Modo studendi* opuscula composuit. Demum primus Advocatus ² in curia Romana, quam Consistorialem vocant, alia de *Ecclesiarum unionibus*, *Pensionibus*, & *Feudi cognitione* conscripsit. De ejus obitu, aut Epitaphio nihil mihi compertum est.

CLXXXIII. Filium habuit ANTONIUM Jurisconsultum, in quo sibi bene placuisse scribit. ³

C A P. CXVI.

CLXXXIII. ANDREAS BARBATIUS Siculus, Præceptores, concurrentes, matrimonium, modus respondendi. De HIPPOLITO MARSILIO.

CLXXXIV. JOANNES SADOLETUS Mutinensis.

CLXXXIII. **C**Accialupi contemporaneus ANDREAS BARBATIUS Siculus Bartholomæi filius, ⁴ vir memoriæ singularis, quæcunque legerat, mente retinere videbatur. Anno Salutis MCCCCXLVII. Bononiam profectus sub *Joanne ab Imola*, & *Joanne Anania* utrique Juri ea ingenii felicitate operam dedit, ⁵ ut transacto biennio publice de jure disseruerit. Demum lauream adeptus prius Ferrariæ, ⁶ deinde Bononiæ primo Jus Pontificium, ⁷ mox civile magna nominis celebritate docuit, in quo *Alexandrum Tartagnum* concurrentem memoriæ præstantia, ⁸ sed non judicio superavit, cum receptas, ac veras opiniones ampliandæ famæ studio impugmare conatus sit, qua in re delirasse dictus est. ⁹

Ad eam denique fortunam provectus est, ut nobilissimam ex Pepulorum familia uxorem nomine *Margaritam* perampla dote accepta duxerit. Verum cum minus res perpenderet, minorem apud eruditos autoritatem habuit. Et quibusdam quandoque illum extollentibus *Franciscus Aretinus* vir gravissimus eum palæ ignem futurum, idest, breve lumen habiturum dixit. Ambitione quoque per-

¹ Ut in subscriptione ad conf. 152. inter conf. Socin. lib. 1. & alterius post lectiones Soci. ff. ad Sct. Trebell.

² Soci. in l. 12. §. 3. in fin. ff. de legat. 1.

³ de pensionibus. q. 17. in fin.

⁴ ipse in conf. 66. in fin. inter conf. Calcan. in subscriptione. col. 83. X. de testam.

⁵ Barba. in c. Raynaldus. 18.

⁶ Barba. in conf. 51. circa fin. vol. 1.

⁷ Barba. in conf. 63 in fin.

lib. 1. & conf. 64. in fin. inter conf. Alex. lib. 4. & 66. inter conf. Calcan.

⁸ Sylva nupt. lib.

5. sub. n. 27. Alci. lib. 10. parerg. c. 16.

⁹ Felin. in c. caterum. 3. col. 8. X. de rescript.

Sylva nupt. lib. 5. n. 28. Tira. de præscr. §. 1. ver. 28.

ditus, & jactabundus ¹ non modicam ingenii levitatem ostendit, qui laudis cupidus confluentes ab extremis orbis partibus Bononiam studiosos de fama in extraneas gentes de se sparsa avidissime percunctabatur. In cæteris etiam parum prudens, a discipulis quandoque elusus, non semel risum excitavit, Ad nocturnas enim umbras maxime pavidus a notissimis se manes defunctorum effingentibus nonnunquam exterritus fugit. Prædicentibus demum primarii Jurisconsulti obitum Mathematicis, de vita sollicitus, velut brevi moriturus, cum amicis mœstus esse cœpit. Defuncto postea *Alexandro Tartagno*, id ægre tulit, quod ille ex eventu hominum opinione doctior haberetur.

Præter *Juris commentaria quatuor Responsorum volumina* post se scripta reliquit, pro quibus, si opulentæ causæ fuissent, xxx. aureos exigere consueverat, ² sed inconsulte quandoque respondisse, ac plura falso recitare deprehendi, HIPPOLYTUS MARSILIUS ejus discipulus refert, ³ unde, etsi copiosissimus fœcundum ingenium ostendat, sæpe *paralogizare* dicitur. ⁴ A *Laurentio Calcanéo* laceratur, ut verbosus, & veritatis immemor, & quod membranas pauperibus, viduisque vendat. ⁵ *Felinus* quoque eum furti arguit, ⁶ sunt etiam, qui de ejus animi interitu dubitent. ⁷ De *præstantia Cardinalium* Bessarioni tum Bononiæ Legato dicatum circiter annum salutis MCCCCLIV. non inelegans opusculum edidit, cui aliud de *Legatis a latere* adjecit.

Si ingenio temperasset, cui plus nimio indulgit, inter doctissimos Juris interpretes annumeratus fuisset, utpote qui singularis memoriæ, & excellentis ingenii fuit, cum paucis admodum datum sit, ut utroque valeant, & memoria, & ingenio, & ut scribit Hieronymus ⁸ *illum ingeniosum, sed obliviosum, hunc memorem, sed tardi vidimus ingenii.* ⁹ At *Barbatus* tantum memoria valuit, ut de quacunque re ex tempore disserere auderet, & posset; ¹⁰ calamo memoriam auxit, cui nunquam parcendum esse dicebat. ¹¹ Minimum quadriennio *Alexandro* supervixit. ¹²

¹ *Maleret. doelest. Sylva nupt. lib. 5. n. 28. Pirr. de donat. conjugum car. 2.* ² *Alex. conf. 55. sub. n. 22. vol. 4.* ³ *in l. 1. §. 27. col. 9. in fin. ff. de question.* ⁴ *Socin. in conf. 131. col. 7. Sylva nuptial. lib. 5. n. 28.* ⁵ *in conf. 1. in prin. Zofius lib. 1. singul. respon. c. 7. n. 11.* ⁶ *in c. postulasti. 27. X. de rescript.* ⁷ *Suarez. tit. de las arras n. 40.* ⁸ *in primo adversus Pelagium Dialogo.* ⁹ *Hæc de Barbatia Tiraq. de præscript. §. 1. gloss. 4.* ¹⁰ *Alci. lib. 10. parerg. c. 16.* ¹¹ *Sylva nupt. lib. 5. sub. 25. verb. etiamsi esset opin. Felin.* ¹² *Barba. conf. 86. in fin. lib. 4.*

CLXXXIV. Decedens JOANNEM SADOLETUM *Mutinenſem* Jacobi Cardinalis patrem, qui antea Ferrariæ docuerat, ¹ cathedræ ſucceſſorem habuiſſe fertur; ſuperſtite uxore, & liberis poſt ſe relictis, Bononiæ obiit, & apud S. Petronium cum hac inſcriptione eſt humatus.

Andreae Barbatie Siculo Maximo Juris utriusque Monarchæ Equiti aurato hic molliter agentis Suav. Conjux D. Margarita de Pepulis, & pia in parentem proles hoc S. opus B. M. F.

C A P. CXVII.

CLXXXV. PETRUS FRANCISCUS RAVENNAS: de artificiali memoria.

CLXXXV. **P**ETRUS FRANCISCUS RAVENNAS omnes, quot unquam legerim, artificiali memoria ſuperavit, in qua ita ſe exercuit, ut non modo univerſos Jurium Codices memoria tene- ret, ſed vel minimæ gloſſæ recordaretur; idque ſæpius interrogatus cum magna omnium admiratione præſtitit. Ejus artis etiam librum edidit. Ferrariæ, deinde Patavii anno MCCCCLXXIV. Jus civile interpretatus eſt, & in univerſum annos xxx. docuit. Sunt, qui eum Fori Cornelii Episcopi fuiſſe autumant, quod Ego non affirmo. Ejus obitus, aut ſepulchri, quod ſciam, nullum monumentum erat.

C A P. CXVIII.

CLXXXVI. JOANNES BAPTISTA a SANCTO BLASIO.

CLXXXVI. **J**OANNES BAPTISTA a SANCTO BLASIO *Patavinus* ab anno MCCCCLVII. in patria Juris civilis interpretationem auſpicatus per annos XL. docuit, quibus præclara Juris monumenta emiſit, ac præter egregia commentaria, varios etiam legum tractatus compoſuit, quorum plures perierunt, alii adhuc conſervantur.

Inter cætera *Jurium Interpretum catalogum, de Contrarietate Juris civilis, & canonici, de Privilegiis dotalibus, de Arbitro, & arbitratore, de Correlativis, de actionibus* anno ætatis ſuæ xxi. adhuc tyro compoſuit. Scripſit & *ſuper decretis, & R. Decretalium varias legum interpretationes, Arborem Institutionum Juſtiniani, Indicem ad Reſponſa Angeli Ubaldi, & plura, quæ non extant.*

¹ In conf. 53 in fin. inter conf. Alex. lib. 4.

Demum dum Dominico Trivisano Brixiae Prætori M. Antonii Ducis patri assedit, repentina apoplexia correptus statim occubuit anno Mccccxcii. Idus Februarii. Uxorem prius hæredem instituerat, Paulo, & fratre de Sartis a Vico Peraghæ Brixiae propinquis substitutis. Ejus sepulchrum in æde D. Agathæ cum hoc elogio visitur.

Baptistæ Blasio Patavino Pontificii, Cæsareique Juris consultissimo Prætorio Assessori æquisimo MCCCCXCII.

C A P. CXIX.

CLXXXVII. FRANCISCUS CURTIUS Senior Papiensis de familia Curtiorum: de ALBERTO BRUNO JCto insigni.

CLXXXVII. CURTIORUM familia olim Mediolani nobilissima fuit, si quidem dissidentes a Nobilibus plebei an. MCCII. Lancionum Curtium virum Nobilem ad reprimendam adversariorum audaciam Ducem elegerunt, qui & manu, & consilio promptus sociorum armis Nobiles, ædibus incensis, urbe expulit. At illi amicorum auxilio patriam per triennium obsederunt. Demum, pace inita, captus Lancionus, & indigne tractatus urbe ejicitur, lege condita, *ut ipse, & agnati Mediolano, ejusque agro perpetuo exularent*, quare Ticinum concessit. Ex eo prognatus Gualterius anno Mccccxviii. Mediolani Prætozem egit. Ex eis ortus FRANCISCUS *Ticini* magna cum laude Jus civile mane docendo, majorum nomen pristino nitori restituit.

Jasonis æmulus ad invidiam ejus, qui spurius erat, multa contra nothos congestisse, & audientibus inculcasse fertur. ¹ Et cum semel coram Francisco Sfortia Mediolani Duce diversas partes tuendo contenderent; *Mirari se*, Dux inquit, *quod una justitia existente, convenire non possent*, Tum Curtius pro suæ causæ justitia mille aureos sponfionis gratia obtulit. At facere Jason; *Duobus*, inquit, *aureis conductus mille ambiguae aleæ committere non debes, cum scire debeas, nullam in Advocatos de alieno altercantes executionem dari*; ² *Quare sicut hac in re non magnum præ te fers judicium, nec Jus causæ te satis discernere ostendis.* Ad hæc subridens Sfortia nullam sponfionem fieri voluit.

Responsa post se Curtius reliquit minus solidis argumentis quandoque confirmata, & non spernenda in matutinas lectiones commentaria. Inter alios ALBERTUM BRUNUM insignem Jurisconsultum

¹ In l. 31. ff. de jurejur. Sylva nupt. lib. 3. sub. n. 15. cap. 40.

² Alvar. in lib. de duello.

tum discipulum habuit. ¹ Vita functus est in patria pridie Kal. Julii MCCCCXCV. Bernardino filio post se relicto, in templo D. Francisci prope tumulum Baldi ei hac carmen appositum fuit.

Sacrarum Interpres legum sanctissimus olim

Franciscus patriæ gloria magna sue.

Quem probitas, quem cana fides, pietasque decorum

Fecerat, hoc positum marmore corpus habet.

Obiit an. MCCCCXCV. Die xxx. Junii

Bernardinus Curtius gratus fieri jussit.

C A P. CXX.

CLXXXVIII. JOANNES MARIA RIMALDUS. Riminaldorum & Marcellorum origo. LUDOVICUS BOLOGNINUS, Bononiensis, BULGARINUS Senensis, JOH. LUCAS Pontremolensis, ARNANUS Genuensis, COSMUS PASETTUS, Ferrariensis.

CLXXXVIII. **R**IMALDORUM genus ab Ariminensi, qui multis ab hinc annis Ferrariæ sedem locavit, originem trahit. Is a patria, depravato vocabulo *Riminus* vocatus posteris *Riminaldorum* cognomentum dedit, qui postea cursu temporis *Riminaldi* sunt appellati. Hujus frater MARCELLUS & ipse Venetias larem transtulit, a cujus nomine *Marcelli* ejus liberi nuncupati inter illius Reip. nobiles patritios relati fuere. Utramque gentem ab iisdem fratribus descendere eadem Riminaldorum, & Marcellorum familiaria Insignia arguunt; qui utrinque undam per cæruleum campum currentem pro familiæ ornamentis gerunt. Ac multos per annos alteri ab alteris vicissim hospitio excepti inter se cognationis jura agnoverunt.

Ex Riminaldorum progenie anno Salutis MCCCCXXXIV. natus JO. MARIA magnam indolis spem præ se tulit, qui humanioribus literis imbutus sub *Alexandro Tartagno* Bononiæ Juri civili feliciter incubuit. ² Lauream adeptus publice profiteri cœpit, atque anno redempti orbis MCCCCLXXXIII. ordinariam lectionem asssecutus, vespere per XXIV. annos in Ferrariensi Academia primum locum tenuit, per id tempus *Ludovicum Bologninum* Bononiensem, *Bulgarinum* Senensem, *Jo. Lucam* Pontremolensem, qui postea Regii Episcopus fuit,

¹ Alb. Brun. de statur. exclud. sæm. 6. articulo 5. q. 2. q. prin. 7. & 80. in prin. lib. 5.

² Alex. in cons. 145. lib.

Arnamum ex Nobilibus Genuensem, & *Cosmum Pasettum* Ferrariensem concurrentes habuit, quibus summa cum laude certavit, eruditaeque in Jus civile commentaria reliquit.

Nec minus in responsis, præstandoque in foro clientibus patrocinio valuit. Sed præcipue luculenta pro Constabilibus Ferrariensibus adversus Caprianos Mantuanos de opulenta hæreditate contententibus obtenta victoria eximium honorem ei peperit, pro qua ante vesperam usque ad mediam noctem coram Hercule Duce incredibili doctrina perorasse dicitur.

Uxorem ex *Perrais* Nobilibus Ferrariensibus duxit, ex qua plures liberos suscepit, inter quos JACOBINUS & ipse eximius legum Interpretes fuit; Alii Attestinorum Principum aulam sunt secuti. Decessit Jo. Maria Idibus Januarii anno Salutis MCCCCXCVII. & insigni funeris pompa elatus in æde D. Francisci apud Minoritas humatus fuit.

C A P. CXXI.

CLXXXIX. JACOBINUS RIMALDUS ejus eruditio, felicitas in praxi juris. CXC. HIPPOLYTUS RIMALDUS.

CLXXXIX. JACOBINUS ex Jo. Maria genitus & ipse in Jure civili docendo, & in foro patrocinando excelluit. Siquidem post varias, extraordinariasque lectiones, demum primum locum in vespertina lectione explicanda magna cum audientium frequentia obtinuit. In perorandis quoque causis non mediocrem gloriam sæpe retulit, sed præcipue cum *Paulum Constabilem* homicidii reum, & vulgi opinione damnatum a morte eripuit, ¹ & *Albertum Petratum* confobrinum de eodem crimine accusatum defendit. Mediolanum quoque conductus a Bivilaquiis ibi castrum a Triulciis repetentibus eam causam singulari gratia, & eruditione defendit, insignemque victoriam reportavit. Præterea inter Alfonsum, & Fridericum illum Ferrariæ, hunc Mantuæ Duces quandam de aquis controversiam magna prudentia cum ingenti civium commodo composuit.

Vita splendidus passim hospitibus ædes aperuit, ac doctos viros præsertim in humanioribus literis versatos apud se habere consuevit. Suorum integritate, & religione clarus, sacerdotes probitate conspicuos, quibus cum quotidianas horas recitabat, apud se liberaliter aluit.

¹ *Rimin. in conf.* 243.

Lucretiam Martinengam Brixianam uxorem habuit, ex qua *Jo. Mariam* ob robur corporis, & armorum peritiam Equestri dignitate honestatum, & *Herculem* secundo genitum suscepit. Patris commentaria in *Digestorum* πρῶτα in lucem emisit, ac *Responsa*, quibus & sua adjecit, quæ impressoris negligentia plerunque auctoris nomine carent, plura editurus, nisi morte præventus ad huc juvenis decessisset. Prope parentem tumultatus jacet.

Ex ejus fratre natus *Hippolytus* laudatissima professione patrum, avumque imitatus mane diu Jus civile, deinde Pontificium defuncti *Prosperi Pasetti* doctissimi viri loco docuit, eruditaque in Institutiones, & Codicem commentaria edidit.

C A P. CXXII.

CXC. ALEXANDER ab ALEXANDRO Neapolitanus Studiis humanioribus, juri & praxi invigilavit.

CXC. ALEXANDER ab ALEXANDRO *Neapolitanus* ex Antonio, qui in patria mane magna nominis celebritate docuit, ¹ & postea Regio consilio Viceprotonotarius præfuit, descendere creditur, ² sed etli Alexander Jurisconsultum professus, plus tamen polioribus delectatus amœnioribus studiis operam dedit. Juvenis Romæ *Franciscum Philelphum* Tusculanas quæstiones M. Tullii Ciceronis interpretantem audivit. *Nicolai* quoque *Perotti*, & *Dominici Calderini*, qui Martialis apophoreta magna æmulatione in Romano Gymnasio explicabant, admodum familiaris fuit. Relatus inter Jurisconsultos, & Romæ, & in patria causas sæpe defendit. Demum relicto foro humanioribus studiis se tradidit, donec Protonotarii Regni locum tenuit, in quo officio magna cum laude se gessit circiter anno MCCCCXC.

Genialium dierum libros sex admodum eruditòs, & antiquitatibus refertos post se reliquit. Quandoque suspectus fuit, quod fide careant, quæ adducit. Verum *Andreas Tiraquellus* luculento commentario opus illustravit, ac veris autoritatibus comprobavit. Scribit Alexander se Romæ in ædibus umbrarum illusionibus famosis habitasse, & in agro Vaticano prædiolum habuisse. Ejus mortis nulla, quam sciam, memoria extat.

¹ *Jas. in l. 31. sub. n. 80. in repet. ff. de jurejur. Afflict. decis. 295.*

² *Thom. Gram. quæst. 2.*

C A P. CXXIII.

CXC. JOANNES PLATEUS Bononiensis.

CXC. **E**X Familia *Francisci Plateæ*, qui ex ordine Minoritarum Luculentum de *Excommunicatione* tractatum edidit, JOANNES patria *Bononiensis* descendit. In Institutiones, & postremos tres libros Codicis, & quædam alia scripsit. Bononiæ apud Sanctum Petrum cum hoc elogio humatus est.

D. O. M. Q.

Viator si cupis scire quis sim, Joannes Plateus Pontificii, Civilisque Juris cultor, & scriptor. Monumentum vetustate corruptum destructum renovatur. Decreto Cardinalis Juliani Rever. Bonon. Episcopi ac principis, virtutum, bonorumque virorum fautoris, Concives mei, rogatos vos volo, ut pacem habeatis, Deum timeate, deoque illi honorem, Justitiam colentes per adversa. prospera, & bene erit. Procurante Francisco Guidiccione Cardi. famil. An. Salutis MD. II. Kal. Feb.

C A P. CXXIV.

CXCII. JOANNES BERTACHINUS Firmanus.

CXCII. **J**OANNES BERTACHINUS patria Firmanus, quæ est Urbs clarissima Piceni, Patavii *Jo. Franciscum Capilistium, & Antonium Rosellum* in Jure Pontificio ¹ audivit. Lauream donatus in prima juventute an. salutis MCCCCLXV. Senis *Joanni Aceto* Equiti ejus urbis Prætori, & compatri affedit, ² mox ipse Tolentini Prætor fuit, ubi Musarum non expers in Natalem Domini, quum eo die sacris interesset, sine calamo decaesticum non ineruditum composuit; ³ copiosissimo etiam indice edito, maximum Juris studiosis commodum attulit. Librum quoque de *Episcopis*, & alium de *Vectigalibus*, seu, ut ipse appellat, *Gabellis* edidit, quod opus *Cæsennæ*, dum vectigalium controversiis decidendis præesset, composuisse fertur. ⁴

Affedit Præfecto Florentiæ, qui Capitaneus vocabatur anno MCCCCLXX. quo ipse scribit ⁵ terræ motu civitatem fuisse concussam; In urbis Capitolio Senatori latrunculator affedit, ubi aliquos ca-

¹ Bertachi. de Epist. lib. 2. q. 25.² ut ipse ait in verb. testes deponunt. verb. testes per eadem verba.³ Bertachi. in verb. Christi in Natalem.⁴ Jo. Bertachi. in verb. positionibus responsu qualis 3. & de gabellis in prin. & fin.⁵ in verb. terramot.

pite damnavit ¹ Phani quoque Fortunæ jus dixit. ² Ob opera, quæ edidit, demum promeruit, Advocatus Consistorialis creari. Ejus obitus, aut sepulchri vestigium, quod sciam, non extat.

C A P. CXXV.

CXCIII. BALDUS BARTHOLINUS.

CXCIII. **B**ALDUS BARTHOLINUS Francisci Colæ dicti filius ³ Perusinus ad alterius Baldi discrimen *Novellus* cognominatus diu in patria docuit, mox Pisas honesto stipendio conductus vespertinas lectiones explicuit. Demum jussu Pontificis in Patriam revocatus luculentum *dotium* tractatum anno Domini MCCCCLXXIX. perfecit. Filium nomine Marianum habuit, ⁴ qui vivente patre eodem an. Laurea donatus Romæ sacri Palatii Auditor creatus est. Baldus & ipse Advocatus Consistorialis fuit, nullaque obitus memoria relicta, decessit.

C A P. CXXVI.

CXCIV. BARTHOLOMÆUS SOCINUS Senensis. Doctores a quibus institutus. Patavii & Pisæ, Pistorii, Ferrariæ, Bononiæ jus docuit. Consilium abeundi Patavium periculosissimum. Ejus ingenium & scripta. Characterum & alexæ ludo deditissimus. Matrimonium.

CXCIV. **B**ARTHOLOMÆUS SOCINUS Mariani filius Senensis ingenii acumine nemini secundus natus est an. MCCCCXXXVI. VIII. Kal. Aprilis, ac primum græcis, latinisque literis imbutus, demum ad Jurium studia se contulit, in quibus patrem, ac *Thomam Doctum* in Patria audivit; Deinde post triennium quam legibus operam navare cœpit, Bononiam profectus ab *Alexandro Tartagno*, & *Andrea Barbatio*, ac postremo a *Francisco Aretino* Pisis est eruditus: quorum doctrina excultus eo provectus est, ut patrem superaverit. Crebris disputationibus, quibus mirum in modum delectabatur, celebris evasit. Et cum semel in patria juvenem publice differenter acriter urgeret, cum patre, qui illius partes defendendas susceperat, aliquandiu, modeste tamen, contendit, donec nutu silentium imperanti parenti cessit. Ferunt Marianum e gymnasio discedentem Thomæ Doctio, aliisque dixisse filii ingenium sibi placuisse, ejusque nomen quandoque illustre futurum.

¹ Bertach. in verbo *Sacrilegium* 17.

² Bertach. de *Gabellis*. ad fin. q. 31. n. 37.

³ Corne. in *conf.* 271. sub n. 10. lib. 4.

⁴ Socin. in *conf.* 2. sub n. 10. lib. 3.

Exinde Bartholomæus magna cum laude Patavii, Bononiæ, & Senis publice differuit, ubi, patre insignia tradente, legum tyrocinium deposuit. Itaque declaratus Jurisconsultus in Patria primum Institutiones, deinde extra ordinem, ac postremo matutinas lectiones ordinarias est interpretatus. Exinde clarior factus cum *Jo. Baptista Caccialupo*, & *Prosdocimo Comite* anno MccccLxxiv. Pisas conductus magna nominis celebritate docere cœpit. Ibi primum *Lanceloto Decio* Concurrentes datus matutinam lectionem professus est, quo tempore ibi *Franciscus Aretinus*, ob summam hominis auctoritatem, solus vespere interpretabatur. Post quartum vero annum cum *Baldo Novello*, *Bartholino*, *Hieronymo Zanetino*, & *Puccio* deponendi tyrocinii *Philippo Decio* Magister fuit.

Cætero translato post aliquot annos *Pistorium* gymnasio, cum ibi aliquandiu docuisset, Pisas reversus Aretino Præceptoris defuncto cum *Baldo Novello* in vespertina lectione successus est, Philippumque Decium ejusdem lectionis interpretationem affectantem ad Jus Pontificium docendum compulit. Omniumque denique sui temporis Interpretum clarissimus effectus¹ Borsio Ferrariam advocatus cum Riminaldo mane docuit, magnamque cum Felino familiaritatem contraxit; Ibi quadriennio expleto, postea Bononiæ professus est, atque inde a Laurentio Medice cum mille aureorum honorario ad vespertinam lectionem interpretandum Pisas est revocatus; quo cum non multo post ad matutinam lectionem explicandam eodem stipendio Jason Mainus conductus esset, Socinus parem ferre non poterat. Itaque primo submissis auditoribus, qui cum Jafone differerent, ipse velut ex tempore occurrens cum eo acriter certare cœpit, continuatissime per multos dies contentionibus, plerunque superior discedebat.

Fama rei Florentiam perlata, Laurentius ut disputantes audiret, Pisas venit. Ibi cum acrius urgeretur Jason, nec facile evadendi locum inveniret, ad evitandum adversarii argumentum falsam legem sibi finxit, quo a Socino cognito, aliam & ipse oppositum dicentem sibi commentus est, quærentique Jasoni, *ubi Jus illud inveniretur*, respondit, *Prope illud, quod mihi mox citasti*. Itaque fraude intellecta, non sine magna Laurentii voluptate diremptum est certamen, quod ultra horam vespertinæ lectionis eo die protrahum fuisse ferunt; & quandoque tanta animi obstinatione a matutinis lectionibus incipientes eo

¹ Socin. conf. 46. n. 2. lib. 3.

usque disputationes protraxisse dicuntur, ut a conflictu discedens Socinus, veniente hora, cathedram ascendere coactus fuerit. Sed Jafone postea Ticinum revocato, ipse quoque oblato sibi Patavii ampliore stipendio ante conventionis tempus clam discedere constituit.

Itaque libros cuppis, in quibus Luca sibi vina mittebantur, conditos ante Urbe emisit, Mox ipse sabbatho sero migratus a famulo Florentino apud Cos. Urbis est accusatus, qui hominem in itinere deprehensum in vincula coniecit, & Florentiam transmisit, ibi cum in Senatu de imponenda ob *Stellionatum* poena disputaretur, non defuit, qui eum criminis læsæ Majestatis insimulatum severa sententia capite plectendum esse diceret. Sed Laurentius vir mitioris ingenii, *Si hunc*, inquit, *perdiderimus, ubi alium Socinum inveniemus?* Itaque per certos dies ad carceres est condemnatus. Interea cum de eo pristino loco, & dignitati restituendo tractaretur, ipse se in vinculis sui juris non esse, nec quicquam de se disponere posse respondit. Quare primum leviori custodiæ traditus, mox per Palatium, ac demum per urbem vagari permissus donec plene in libertatem restitutus est, nunquam contractum firmare voluit. Liberam igitur sui potestatem nactus chirographo se stipendio, & tempore a Florentinis diffiniendo Pisis professurum promisit; Quare illi in singulos annos mille ducatorum per triennium salarium constituerunt. Interea absentis loco *Philippus Decius* suffectus fuerat, qui, illo redeunte, ad pristinum locum rediit; Triennii vero tempore elapso, Bononiam conductus est, ubi inter alia consultus, quid illi agendum esset, cui accepta sine cautione pecunia negabatur, pugione opus esse bis repetiit; Itaque consultor debitorem domi conventum, stricto gladio, se jugulaturum minatus, nisi depositum restitueretur, pecuniam recepit. Re in vulgus sparsa in proverbium abiit, *Socini consilio opus esse, ubi crediti veritas probari non potuisset.* Inde Patavium vocatus ¹ an. MCCCCXCVIII. cum paucis annis ibi docuisset, rursus Bononiam rediit.

Vir hilaris vultu, facietis etiam oblectabatur; & forte cum individuorum materiam interpretaretur, dum in forum ambulat, in ficus venales incidit, quorum dimidia empta singulos per medium dividere coepit, reclamante vero ad factum venditrice, eas pro individuis a muliere haberi auditoribus significavit, sed id multis annis antea a *Jacobo Butrigario* factum fuisse memorant, ² sed quando in hoc incidi-

¹ Socin. conf. 61. in prin. lib. 3.

² Fulgos. in l. 13. §. ult. & ibi Jaf. qui & in l. 15 sub n.

22. ff. de reb. cred. si cert. petat.

mus, non omittam vetus esse proverbium *σῆρα κέρει* I. ficum secare, tractum a duobus fratribus tanta animi obstinatione bona dividentibus, ut minima quæque velint dividere, & ficos etiam partiantur, de quo Martialis. ¹

Sed ut ad Socinum revertamur Alchymistam plurimum auri pollicentem facete elusit, cum pro responso ducentis aureis acceptis severiorem conquirendi auri artem invenisse ostendit. Acutissima commentaria, & Responsa condidit. Liber *Regularum* sub ejus nomine editus est, quod cum rescivisset, excandescens, illud suum opus non esse juravit, injuriarumque se contra impresorem actione usurum minatus est. ² Primum etiam & secundum *Responsorum* ipsius volumina, eo inscio, edita fuere. ³ Angelo Politiano valde familiaris ita ab illo observabatur, ut alter Papinianus appellaretur, ⁴ ejus auxilio nitorem suum quandoque juribus restituit. Summus veritatis cultor, & ab omni mendacio alienus fuit, qui Philippo Decio infensus, quod in fratris gratiam auditores abstraheret, ejus tamen ingenium, & doctrinam semper commendavit.

Vir acris judicii fuit, quo nemo acutius legum difficultates soluisse creditus est, ut *Socini solutiones* proverbii vice in studioforum ore versarentur, ob ingeniique subtilitatem sæpe contra receptas a majoribus sententias consuluisse a Decio redarguitur; ⁵ Illiberalibus vero moribus insignem doctrinam maculasse dictus est, qui chartarum, & aleæ ludo supra modum deditus, non modo debitis lectionibus quandoque auditores fraudasse, sed insomnes etiam noctes turpiter egisse dicitur. Eo vitio paternis opibus consumptis, & universa, quam docendo, & de jure respondendo plurimam coegerat, pecunia effusa, ad extremam inopiam deductus est, usque adeo ut nec quod funeri suppeteret, post se reliquisse dicatur. Eam ob causam semper egens undique pecuniam avarius conquirere cogeatur. Quin etiam prævaricationis notatus est, qui pro utraque parte, mutatis tantum litigantium nominibus, consuluisse deprehenditur, quod Bononiæ docenti occultis verbis Decius objecit; ⁶ quum ipse studiis occupatus ludere non poterat, alios prope ludentes libenter audiebat, & ubi pinguem victoriam, aut perplexum eventum esse sentiebat, videndi cupidus, ut se expectarent, increpabat.

¹ Lib. 5. epigramma. In Calliodorum. epigram. 38.

² Boer. deci. 7. col. 3.

⁴ lib. 5. epist. ult. in fin.

² Sylva Nupt. lib. 4. sub n. 100.

⁵ in cons. 171. sub num. 3.

⁶ in l. 8. sub. n. 4. C. de impub. & aliis substit.

Splendide vero, & magnifice semper vixit, lautaque & argentea suppellectile usus. Ludovicam Orlandinam uxorem habuit, ex qua plures liberos mares, & foeminas quinque omnes nuptui locatas suscepit; Sed aliis amissis, solum Franciscum ex Scipione filio nepotem post se reliquit. Memoriae imbecillitate bis inter orandum excidit. Primo cum anno MCCCCXCII. a Republica Senensi Alexandro VI. Pont. Max. suæ civitatis nomine gratulatum missus in prima prope oratione, quam illi Angelus Politianus dictaverat, defecit, quod ubi Pontifex deprehendit, manum sublevans fatis sibi notam viri virtutem esse dixit, eumque Advocati Consistorialis titulo honestavit. Idem iterum illi Venetiis contigit, ubi dum apud Augustinum Barbadium Reipublicæ Principem dicere conatur, excidentibus quæ antea excogitaverat, nihil exprimere potuit.

Cum diu docuisset, demum a gravi catarrho faucibus obsessis instrumento linguæ privatus per triennium facultate loquendi caruit. Quare a Mariano, & Alexandro fratre nepote Senas deductus dandis responsis vacavit: Denum obiit in patriæ Suburbio a partu Virginis MDVII. & cum insumptis in aleam opibus funerari non posset, publico Senensium ære elatus in Observantiæ templo extra urbem in majorum sepulchro conditus fuit. Aliqui ipsum sibi funeris pompam fieri prohibuisse ferunt.

C A P. CXXVII.

CXCV. JASON MAINUS ex concubina natus. De ANTONIO ORSATO, JOANNE CAMPEGIO Bononiensi. De pretio magno Responsorum. Amplissima Jasonis munera: coelibatus, simulatas cum *Philippo Desio*. *Francisco Curtio*; plagia commissa, ingenii conditio; de communibus opinionibus. CXCVI. PAULUS ORIANUS Brixienfis. CXCVII. BARTHOLOMÆUS URBINUS Paternus.

CXCV. **A**ndreotus Mainus ob crimen Mediolani patratum a Philippo Maria Vicecomite in exilium actus Pisaurum ad Galeacium Malatestam oppidi Dominum venit, ubi ex ancilla Anne concubina anno humanæ salutis MCCCCXXXV. JASONEM filium suscepit, ¹ is, parente in patriam reverso Mediolanum deductus præceptoribus in bonis artibus traditus est erudiendus. Sed velut ex concubina natus, paulo sordidius, quam Ambrosius, & alii legiti-

¹ Rip. in c. inter ceteras 4. in prin. X. de rescript.

mi fratres, educatus est, & ab immiti Pædagogo durissime tractatus. Exinde Ticinum ad Jus civile perdiscendum a parente missus primo anno in pestilenti chartarum luxu adeo misere deperditus est, ut omni consumpta supellectile etiam jurium volumina in membranis magno pretio descripta vendere cogeretur, ad extremamque inopiam deductus vili veste, & tonsa capite, quod deformi tinea oblitum erat, omnium sordidissimus incedebat.

Verum a parente opportune correptus ad eam vitæ frugem se reformavit, ut cum æqualium admiratione a *Hieronymo Torio*, ¹ *Jacobo Puteo*, & *Catone Sacco Papiensi* eruditus brevi insignis evaserit. Postea Bononiam profectus etiam *Alexandrum Tartagnum Imolensem* incredibili studio audivit. ² Inter alia a patre testamento notatus est, in quo filio mulo mulam legavit. Nec simplici legum facultate contentus humanioribus literis usque ad Poeticas compositiones se instruxit. Dignus cathedra visus anno MCCCCLXXI. Ticini primo *Institutiones* interpretatus quædam Christophori commentariis addidit, Philippumque Decium in ea lectione auditorem habuit; Exinde alias Juris partes ibidem usque ad annum MCCCCLXXXVI. explicuit, quo Patavium magno honorario mille ducatorum aureorum ad rationem solidorum 24. pro ducato, & ex lectis ejus Codicillis perspecti, vocatus, ibi cum ANTONIO ORSATO vespertinas lectiones magna nominis fama per triennium professus est, & cum sibi salarium augeri postea petiisset, discedens JOANNEM CAMPEGIUM successorem habuit. Inde Pisas majore stipendio conductus, cum *Bartholomæo Socino* easdem, ut quidam ferunt, mane Juris civilis lectiones explicuit, sed eos æmulos, non Concurrentes fuisse invenio.

Primus ex nostris Jurium Interpretibus mille aureorum salarii um obtinuit, cum antea ducentis, aut summum trecentis aureis docerent; ³ primus etiam 50. 100. & amplius aureos pro Responsis accepit, cum prius quatuor aureolis honorarentur. Jam vero clarissimus factus a Ludovico Sfortia rursus Ticinum anno MCCCCXCI. revocatus usque ad finem vitæ xx. amplius annis vespertinas lectiones prælegit. Eo ad celebrem hominis famam tria millia auditorum confluisse dicuntur. Inter alios *Jo. Franciscum Ripam*, ⁴ *Rochum Curium*,

¹ *Jas. in cons. l. lib. 1.* ² *Jas. in l. ult. col. 3. C. de jur. emphyt. in l. 29. C. de inoff. testam. in l. 1. ff. de offic. Proconsul. Inst. de action. in prin. sub n. 57*

³ *Alcia. lib. 5. parergon. c. 26.*

⁴ *Rip. in l. 55. n. 120. ff. de leg. 1.*

Claudium Seiffellum, & Paulum a Monte Pico, quem postea concurrentem habuit, instituit. ¹

• Luculenta in *Pandectas, & Codicem* Justiniani commentaria, & *quatuor Responsorum volumina* edidit, præter interpretationes ad titulum *de Actionibus*. Oris canore, vocisque decore venustus etiam lectionis perspicuitate discentibus erat gratissimus, ut clauso per duas horas Auditorio, quæ explicabat, vel dictabat, magno silentio exciperentur.

Sequente vero anno ad Alexandrum VI. Pontificem declaratum a Ludovico Sforzia cum Hermete Sforzia Ducis fratre, Jo. Francisco Severino, & Francisco Sforzia, Nicolaoque Corrigio gratulatum missus, luculentam orationem habuit, ac primas tunc temporis inter Oratores partes obtinuit. In celebrandis quoque nuptiis, quas Maximilianus Cæsar cum Ludovici ex fratre nepote contraxit, ingenti Aulicorum applausu oravit. Quare auro, argentoque donatus, & Equestri, ac Palatina dignitate honestatus, Cæsarisque patritius factus, lætus in Patriam rediit. Anno etiam M cccc xcv. quo *Ludovicus Sforzia* Mediolani Dux creatus est xvi. Kal. Maji, splendidam orationem habuit, & ejus Senator, ac Patritius est declaratus. ² Inter hæc accidit, ut quadam Lippientium, ac prope cæcutientium oculorum caligne teneretur, quare ultra novennium a docendi munere cessavit. ³ Cum vero Ludovicus xii. Gallorum Rex, subactis Liguria, & Insubribus, Mediolano potitus esset, Jasonem per multos proceres, ac Cardinales viros, ut ad jus interpretandum reverteretur, frustra sollicitavit; Tandem Rex ipse multis adhortationibus ad pristinum munus suscipiendum impulit, & cum *Ticinum* venisset, eum audire voluit.

Die dicta, Jason aurea veste indutus Regem ad gymnasium deduxit. Ubi eo ventum est, Rex eum, velut Præceptorem, præire jussit, quod eo in loco profitentibus Regiam potestatem inferiorem esse diceret. Comitati Ludovicum fuerant quinque Cardinales, & centum proceres, qui cum aliis subsellia implevere. Jason Equestrem dignitatem ob spectatam in prælio virtutem a Principe collatam adversus aliorum sententiam ad liberos transire sustinuit; descendente e cathedra Rex amplexus Piopera castello Regia liberalitate donatum dimisit; In domestico vero colloquio ab eodem interrogatus

¹ *Paul. de Monte Pico* in l. 34. §. 7. sub n. 41. ff. de leg. 2.

² *Paul. de Monte Pico*

in. d. §. 7. sub n. 41.

³ *Jas. conf.* 93. l. 3.

Jason, *cur nunquam uxorem duxisset, Ut tua, inquit, amplissime Rex, opera Julius Pontifex me ad purpureum Galerum promovere possit.* Hoc responso animi quidem secretum ostendit, sed nunquam voti compos factus est.

Castrum vero Pioperam Rex in Feudum Jasoni, dum viveret, cum multis prædiis, & proventibus concessit, hoc animo, ut Jura profiteri teneretur, nisi valetudine esset impeditus. Verum cum Ludovicus cognomento Maurus ex Germania, ingenti conflato exercitu, reversus a Ludovico Rege profligatus, captusque fuisset, Dominus a Corcu regiæ domus magister Jasonem Castro spoliavit, etsi post acquisitum Castrum semper docuit. Jason amicorum opera a Regelitteras impetravit, ut sibi ablata restituerentur, sed nuntius pugnæ, & calcibus percussus pene cæsus est, Litteræ in terram projectæ, & conculcatæ fuere. CL. aureos in hanc causam frustra impendit, cum nec obolum ex Castro unquam perceperit, quam historiam ipse in quodam responso, seu epistola *Guidoni Rupforti Galliarum Cancellario* missa explicat, ¹ quæ anno M. D. contigisse dicuntur. Ipse tamen postea usque ad annum MDXI. docuisse reperitur.

Non multo ante Jason controversiam passus fuerat pro perticis tribus agri, quas in Placentino territorio a Bartholomæo Burgo emerat, cujus fratres vi pacti eas redimere volebant. Jason, edito responso, ² se a conventionem illa liberum esse tuebatur. Quid secutum sit, nescitur.

Jasonis nominis invidia exagitatus *Philippus Decius* ipsum usque ad insanas cavillationes nunquam infectari destitit. In tantum denique odium prorupere, ut semel in angiportu obviam facti, cum de loco contendere cœpissent, etiam lapidibus se se incessisse ferantur. Cum *Francisco* quoque *Curtio* non leves contentiones Jason exercuit, quem olim coram Sfortia Mediolani Duce eludere conatus est. Cum enim gravi in causa pro diversis partibus patrocinaurentur, mirari se Sfortia dixit, tantos viros contrarias sententias tueri, necesse enim esse ex uno scripto jure alterius tantum causam justam esse; Tum *Curtius* nisi pro se judicatum fuisset, se mille aureos sponsonis causa depositurum promisit, Cui Jason, tu audes in dubio litis eventu mille jacturam facere, cum scias, in Advocatos de alieno litigantes nullam executionem fieri. Hinc ergo quia levis judicii te hominem osten-

¹ In conf. 93. seu pen. lib. 3.

² Conf. 216. lib. 2.

dis, nec principalis causæ Jus potes discernere. Arrisit Dux, & nullam sponfionem faciendam judicavit.

Aliorum etiam laboribus Jason libenter fruebatur, siquidem commentarium *in titulum de Actionibus ab Alexandro Imolenfi* scite elaboratum sibi adscripsisse, & in lucem edidisse, fertur. ¹ *Hieronymi Torti Papiensis*, qui cum *Jacobo Puteo* in Patria vespertinas lectiones paulo ante explicuerat, & aliorum scriptis locupletari voluit; Bononiæ quoque dum ibi *Bartholomæus Socinus*, deinde *Carolus Ruinus* profiterentur, auditores aluisse dicitur, qui eorum descriptas lectiones ad se referrent, id & ejus commentaria ostendunt, & *Ruinus* sæpe publice deploravit, qui, mutata per indignationem sententia, surreptas opiniones confutare consueverat.

Jason non multum ingenio acutus ob hæsitationem indecisos quandoque articulos reliquit, nec semel male percepta aliorum argumenta recitat, ac in referendis receptis opinionibus, quæ *Communes* vocantur, nonnunquam decipitur. Vir alioqui laboriosus, & in cumulandis aliorum dictis diligens, ² quicquid enim legebat, scriptis mandabat, unde a solo calamo *Juris studiosum adjuvari dictitabat, & se, quantum studebat, tantum scribere referebat.* ³ Nullum præterea sibi tempus ad expoliendas lectiones, nisi quadragesimæ, quum jejunabat, sufficere dictitabat. ⁴ Alexandrum Tartagnum est æmulatus, lucido vero ordine, perspicuaque ac solida doctrina Jura interpretatus plurimum studiosis profuisse visus est. Linteo capiti obvoluto, etiam meridie occlusis fenestris ad accensum lumen elucubrare consueverat, ne cœli claritate mentem evagari sineret. Consultoribus onerosus in hoc laudem meruit, quod si causa excidissent, extortam pecuniam se restitutum pollicebatur, in quibusdam tamen minus recte consuluisse arguitur. ⁵

Nobile Ticinæ ædificium extruxit cum turribus in summis angulis inversis, quod patrem suum nolle mentitum esse diceret, qui filio in prima juventute ad vitia declinanti sæpe per iracundiam objiciebat, eum turrim conversis in cœlum fundamentis fabricaturum. Quo dicto, id ædificii genus, quod ad declarandam nobilitatem fiebat, Jasonem nunquam facturum significabat; portæ vero ædium

¹ *Apostil. ad conf. 62. & 163. Decii.*

² *Hieron. Butigel. in l. 1. §. 3. n. 9. ff. de verb. oblig.*

³ *Sylva nupt. lib. 5. sub num. 25. verb. etiamsi esset opin. felyni.*

⁴ *Sylva nupt. lib. 5.*

⁵ *sub num. 45. Quomodo judicandum.*

⁶ *Marna. conf. 1. fol. 10. & 12. in princ.*

hanc sententiam inscripsit. ¹ *Virtuti fortuna comes*, quod antea *Cicero*, ² & *Livius* ³ de A. Sempronio loquens, & alii dixerant. ⁴ Perampla etiam prædia in Placentino comparavit.

Gallis Mediolano armis Hispanorum expulsi, *Jo. Jacobi Triulcii Gallorum* fautoris bona obtinuit, sed illis *Francisci I.* virtute reversis, ea amisit, senio confectus Eques, & Ducis Mediolani Consiliarius creatus a docendi munere vacasse videtur. ⁵

Ferunt eum senio confectum delirasse, & sæpe a *Com. Hippolyto* ex fratre nepote pugnis cæsum fuisse. Obiit Ticini anno M. D. XIX. XI. Kal. Aprilis ætatis LXXXIV. Polydamante filio naturali post se relicto, qui & ipse Jurisconsultus Genuæ Prætor fuit, & Ambrosio fratre, ex quo Thomas natus est. Sepultus est in suburbano D. Jacobi templo cum hac inscriptione.

Jason Mainus Jurisconsultus Eques, & Comes, quisquis ille fuerit, hic requiescit.

Sed & aliud non inelegans in hæc verba extat Epitaphium.

Quis jacet hoc, hospes, tumulto? quis? summus Jason,

Ille ne Phryxæ vellere dives ovis?

Clarior hic illo longe est, quis nam oro Mainus

Excelsus Juris gloria Cæsarei.

Non fuit hoc Juris quisquam consultior alter,

Qui extinctum posset reddere Jus melius,

Sed tamen hoc summi vetuit mens Dia Parentis

Cæsaribus cupiens usque favere suis.

Te audiit, o nimium sælix, qui Jura legentem,

Damnantemque acri plurima judicio.

Nec tamen infælix tua qui monumenta revolvit

Et memori condit lecta, fovetque sinu.

Et quamquam obloqueris plebs invida solus Jason,

Hic legum nodos difficiles solvit;

Amborum sic fama omnem vulgata per orbem,

Ille nitens belli laude, sed iste togæ.

CXCVI. Post Jasonem Patavii an. MCCCCXXXVIII. PAULUS ORIANUS Brixienfis, & (CXCVII.) BARTHOLOMÆUS URBI-

¹ Sylva nupt. lib. 4. sub n. 168.

² De senectute.

³ lib. 4. decad. 1.

⁴ Bar. in

l. 3. ff. de offic. prætor. in repet.

⁵ Paul. a Monte Pico in d. l. 34. §. ult. sub. n. 41. ff.

de leg. 2.

nus *Paternus* per annum XXV. sunt professi; is octuagenarius anno MDXXVIII. die VII. Augusti decessit.

C A P. CXXVIII.

CXCVIII. FRANCISCUS MALCHIOSTRIVS *Parmensis*.

CXCVIII. **D**Ocebat eo tempore Patavii Jus civile FRANCISCUS MALCHIOSTRIVS *Parmensis*, qui an. Salutis MDVII. occisus in D. Antonii æde cum hoc Epitaphio conditus fuit.

Francisco Malchiostrio Jurisconsulto Parmensi Clarissimo in Patavino gymnasio publice profitenti sicarii manu crudeliter extincto Brocardus Malchiostrius frater mæstiss. MD. VII. Die.

C A P. CXXIX.

CXCIX. JOANNES SADOLETUS: ejus scientia juris: celebres filii; epitaphium. DE JULIO & JACOBO SADOLETIS.

CXCIX. **J**OANNES SADOLETUS *Mutinensis* Ferrariæ per plures annos magna cum laude, & honestissimo stipendio professus est, ¹ dum ibi *Ludovicus Bologninus*, *Albertus Bellus*, *Dominicus a Massa*, & *Albertus a Lentis* celeberrimi viri ² Jura civilia interpretabantur, & apud Herculem illius civitatis Ducem gratia, & auctoritate plurimum valuit. Bononiam deinde vocatus ibi diutius docuit, ac defuncto *Andree Barbario* successus fuisse dicitur. Multa in leges scripsit, sed pauca quædam in *titulum de Confessis* sola in lucem prodierunt. Tantæ fuit memoriæ, ³ ut quam plurimos versus, vel semel auditos statim referret, qua in re non dissimilem habuit filium JULIUM ⁴ nomine, qui quæcunque audierat, legerat, aspexerat, ea semel notata semper postea proferre solitus erat. Habuit præter hunc JACOBUM filium *Episcopum Carpentoracensem*, qui ob eximiam doctrinam, & morum probitatem a Paulo III. Pont. Max. in amplissimum Cardinalium Collegium ascitus fuit. Obiit Joannes in patria, & ad templum civitatis maximum elatus in exteriori illius pariete forum versus humatus est cum hoc elogio.

Joanni Sadoleto Jacobi filio Juris utriusque scientia omnibus plane antecellenti, memoria incomparabili, ingenio præstantissimo, fide, religione,

¹ Ant. Florébel. in vita Jacobi Sadoleti Card. ² Bologni. inter conf. Alex. lib. 4; conf. 53. in subscriptione. ³ Lil. Greg. Giral. in histor. poeta. Dial. 7. fol. 283. ⁴ Jacob. Sadol. Card. in Epistolam D. Pauli ad Rom. comment. lib. 2. in prim.

temperantia supra vel eximiam laudem, ad usque dies extremos incolumitate perpetua, & integra provento, Jacobus Sadoletus ob pietatem, ac reverentiam, & quod ex eo nihil unquam adspexit, quod imitando non optime, ac temperatissime se gereret, caro apud cives, memorato apud externos, optimo patri vita functo benemerenti, & Franciscæ Malchiavellæ ejus unice uxori matri suæ carissimæ viventi, & sibi fecit. Vixit pater annis LXXI. & obiit de anno MDXI.

Locus decreto Collegii Sacerdotum datus, Senatu, populoque Mutinensi procurante.

C A P. CXXX.

CC. LUDOVICUS BOLOGNINUS Bononiensis: ejus emendationes Pandectarum, lectiones, scripta,

CC. LUDOVICUS BOLOGNINUS *Bononiensis* ingenii elegantia omnines sui temporis Interpretes visus est superasse, qui quantum illa secula patiebantur, a barbarie discedens bonas literas excoluit. Inter alios *Alexandrum Tartagnum* præceptorem habuit. ¹ Deinde anno MCCCCCLIX. ² inter Jurisconsultos receptus, primus Pandectas ex Florentino Codice emendare conatus est, diuque liber ille pro expurgato Cæsennæ est conservatus.

Cum annis aliquot in patria docuisset, postea Ferrariæ matutina lectionem explicuit, ³ ubi *Abbatibus Panormitani* responsa antea non visa in lucem emisit. Non multo post inde Bononiam reversus alia *Joannis ab Anania*, non paucis ex suo additis, in medium jurium studiosis protulit; Responsa etiam *Joannis ab Imola* purgavit. Luculentum de *Indulgentiis* librum composuit, & alii, quem de *Successionibus ab intestato* antea *Matteusillus Bononiensis* ediderat, non pauca adjecit.

Equestri honore exornatus apud Innocentium VIII. Pontificem, quem affinitate contingebat, decidendis causis præfuit. Postea in Caroli VIII. Gallorum Regis consilio, ut quidam ferunt, detentus, ⁴ pro Ludovico Sfortia Mediolani idem munus obivit. Deinde Florentiæ V. vir Juri dicendo præfectus ibidem etiam Prætozem egit. Ac postea ab Alexandro VI. Pontif. Senator Romanus, & Advocatus Consistorialis creatus illustri dignitate functus est. Demum a Julio

¹ ipse in repert. conf. Alex. ad §. vol. in prin. ² Bolo. in add. ad Matte. de success. ab intesta. in 3. artic. princ. sub n. 12. ³ ipse in conf. 53. in fin. inter conf. Alex. lib. 4. in subscriptione. ⁴ in inscriptione conf. Jo. ab Imola.

II. Pont. Patriæ Senator declaratus ad Ludovicum XII. Gallorum Regem Legatus est missus, inde Romam reversus, cum peractæ legationis rationem reddidisset, dum in Patriam revertitur, itineris laboribus quassatus Bartholomæo filio post se relicto, anno salutis MD VIII. & ætatis LXI occubuit. Præclaram bibliothecam D. Dominici religiosus, & arcam, quam aperiri prohibuit, testamento reliquit, Bononiæque delatus cum hac inscriptione conditus fuit.

*Omnia bona mecum porto, vix sola fama remanet,
Mox Reliquum Ludovici Bolognini.*

Ibidem supra portam sacrarii.

L. L.

Ludovico Bolognino Juriscons. ac Equiti, qui cum Bononiæ, Florentiæ Jura interpretatus, & ab Innocentio VIII. Pont. & Carolo VIII. Gallorum Rege Ludovico Mari Sfortia Insub. Duce ad respondendum de Jure accitus, Florentiæque litibus judicandis V. Vir, & Prætor. fuisset, ab Alexandro VI Pont. Senat. Roman. Design. & a Julio II. Pont. XL. Viratum adeptus, & ab eo Legatus ad Ludovicum XII. Francorum Regem legationem retulisset, Bononiam rediens anno LXI. ætatis MD VIII. Florentiæ obiit. Bartholomæus Eques, & Senat. Bonon. Fil. Patri Jo. Maria Eques patruo F. CC. M. D. LIII.

C A P. CXXXI.

CC. HIPPOLYTUS MARSILIUS Bononiensis.

CC. **H**IPPOLYTUS MARSILIUS Bononiensis, & Felini Sandei discipulus in patria explicandis criminalibus vacavit in quibus multa scripta reliquit, sed plurimum juri dicendo operam dedit, qui per annos XXII. tribunalibus præfuit, & Vicarium Ducis Mediolani egit, ¹ ac Vallis Luganæ Præfectus, seu Capitaneus fuit ² Natura gutturosus, ut id vitium tegeret, prolixam barbam semper aluit, contra cœli quoque gravedinem, ut se muniret, petasatus incedere consuevit. Excessit e vivis circiter annum MDXXV. cum jam ferme annum LXXX. attingeret, Scipione filio post se relicto. Humatus est in æde D. Dominici cum hoc Epitaphio. *Hippolyto Marsilio Jurisconsulto Scipio filius Patri benemerito posuit. Vixit an. LXXIX.*

¹ Marsil. in singu. 190. in Rub. de fidejuss. n. 49. bat. col. 68.

² Hippo. de Marsil. in R. de probat.

CAP. CXXXII.

CCII. SECUNDINUS NATTA. CCIII. HENRIETUS NATTA.
CCIV. JOANNES BAPTISTA NATTA. CCV. GEORGIUS
NATTA.

CCII. **N**ATTARUM familia Casali Sancti Evasii per multa secula
celebris fuit, & insignes Jurisconsultos habuit, quorum
primus (CCII.) SECUNDINUS fuit, cujus erudita Responsa legi. Sed
præ cæteris (CCIII.) HENRIETUS avus Marci Antonii ¹ enituit, qui
an. MCCCCXLVI. factus a consiliis *Marchionis* (CCIV.) JOANNES
Montis ferrati pro eo a Philippo Vicecomite principatu ejecto plu-
rimum laboravit. Quare in pristinum Imperium restitutus Henrie-
to Tongum Castrum ob benemerita donavit. ² Is (CCV.) GEOR-
GIUM genuit, ³ qui eruditum de Statutis foeminas excludentibus tra-
ctatum edidit, & SECUNDINUM Marci Antonii patrem, & JO. BAPTIS-
TAM ⁴ celeberrimos Jurisconsultos, GEORGIUM, THOMAM, &
OCTAVIANUM viros bonis artibus imbutos.

GEORGIUS an. MCCCCLXXV. Ticini Jus Pontificium docuit. Is
Astæ cum habitaverit, pro ejus Cive habitus est. MARCUS VERO AN-
TONIUS Astæ genitus sub *Curtio* Juniore ⁵ per quadriennium *Philip-
po Decio*, & *Jasone* in jure Ticini est eruditus. Creatus Jurisconsul-
tus in Monteferrato cum *Rollando a Valle* Senatoria functus est di-
gnitate. ⁶ Semper cælebs fuit, luculentaque in jure Responsa edi-
dit, in quæ FRANCISCUS BECIUS Casali Senator summaria compo-
suit, & dum describebantur, aliqua furto subtrahæta, & alieno nomine
publicata fuere. Librum etiam *de Passione Christi*, & alium *de Pul-
chro* composuit. Bellorum vero tumultibus recedere coactus Tici-
num concessit, ubi extra ordinem tractatum *testamentorum*, singulari
audientium gratia, explicuit. ⁷ Ejus opinio quandoque tanquam Sa-
turnina, idest, singularis arguitur, ⁸ & aliqua ejus Responsa ab aliis
suo nomine edita reperiuntur. ⁹

¹ *Nata. conf. 522. n. 28.* ² *Nata. conf. 522. n. 28.* ³ *Georg. Nata. de statuto ex-
clud. fem. in 5. q. 3. q. prim.* ⁴ *Nata. conf. 611. n. 6. & 679. in fin.* ⁵ *Nata.
conf. 599. in fine.* ⁶ *Roll. conf. 13. n. 51. & 61. lib. 3. Decis. 3. Pedam. in fine, & 142.
sub n. 33.* ⁷ *Nata in l. 21. §. 1. C. de testam. in princip.* ⁸ *Roll. conf. 96. ad fin.
in 2.* ⁹ *Nata. conf. 284. est conf. 12. Sylvan. item conf. 358. est conf. 86. Sylvan. item
conf. 364. est conf. 100. Sylvan.*

Ubertinus Sapiens J. C.

Henricus J. C. Confiliarius
Marchionis Montisferrati.

Georgius J. C. Canonum Interpres.

Secundinus

Hector.

Jo. Bap. J. C.

M. Antonius J. C.

C A P. CXXXIII.

CCVI. JOANNES CAMPEGIUS *Bononiensis*, de Patre BARTHOLOMEO CAMPEGIO. CCVII. HIERONYMUS BUTIGELLA. CCVIII. PETRUS ANDREAS GAMMARUS *Bononiensis*; quinque filii Campe-
gii, LAURENTIUS, ANTONIUS MARIA, THOMAS, BARTHOLO-
MEUS, MARCUS ANTONIUS, CAMPEGII.

CCVI. JOANNES CAMPEGIUS *Bononiensis* anno partæ Salutis
MCCCCXLIX. ex *Bartholomæo Jurisconsulto*, & *Paula* ex no-
bili *Cavalcaboum Cremonensi* familia natus est. De BARTHOLOMÆO
patre libet hoc recensere. Cum is Canetulorum factionis haberetur,
quæ tunc cum Bentivolis de primatu certabat, eo funesto Civitati Bo-
noniensi, die, quo *Annibal Bentivolus* a Canetulis interfectus fuerat,
etiam ab hostibus laude dignus est judicatus, siquidem a Bentivolæ
factionis hominibus morte Annibalis cæde Baptiste Canetuli vindica-
ta, ejusque domo igni combusta, cum victores per Urbem discur-
rerent, in domos civium adversæ factionis sævierunt, & supra LX. do-
mos direptas solo æquarunt. Cum vero in Bartholomæi, qui tunc
temporis a civitate aberat, domum irruerent, ac signifer etiam ad eam
depredandam substitisset, ab universis repente acclamatum est, *Vir
probus est, neminem læsit, ejus salva intactaque domo relicta, ad alias
transeamus.* Quod procul dubio maximum ejus viri summæ integri-
tatis, & innocentie indicium fuit.

Sed nec in exilio, quod tunc ipse voluntarium suscepit, singu-
laris hominis virtus latere potuit. Is enim a *Ludovico Mantuæ* Mar-
chione perbenigne acceptus cum annuo stipendio secreto ejus consi-
lio adscriptus est; a *Philippo* quoque *Maria Mediolanensi* Duce, apud
quem Reipub. Bononiensis Oratorem egit, annuo stipendio CCC.
aureorum donatus est. Favebat enim *Philippus Maria* Canetulæ fa-
ctioni, cum Venetis, ac Florentinis Bentivoli adhærerent. Ex Bar-
tholomæo natus est JOANNES *Mantuæ* Annum XIV. egressus huma-

nioribus literis ab optimis Præceptoribus est eruditus, mox paternos lares patris jussu repetens, Bononiæ primum sub Alexandro Imolenſi, deinde Piſis ſub Franciſco Aretino Juri Cæſareo, & Pontificio operam dedit, tantique nominis evaſit, ut nondum Doctōris infulis inſignitus ad Jus proſitendum eodem tempore a Piſanis, & Papienſibus poſtularetur. Prætulit tamen Papienſe gymnaſium Piſano, cum ob aeris ſalubritatem, tum etiam perſuaſus ab amico Paterno *Thoma Theobaldo* Bononienſi, qui poſtea *Dorotheam* filiam ei deſpondit.

Erat tunc *Thomas* a conſiliis *Galeatii Sfortiæ Ducis Mediolanen.* quem locum & ſub *Philippo Maria Vicecomite*, & *Franciſco Sfortia* habuit; præter hæc ab ipſo *Philippo Maria* ad Reges Gallorum, & *Neapolis*, ac *Burgundiæ Ducem* Orator deſtinatus, inſuper *Cremonenſi*, & *Aſtenſi Civitatibus* præfectus fuit. *Joannes* igitur annos amplius decem Papiæ Jus Cæſareum cum (CCVII.) *HIERONYMO BUTIGELLA* in maxima Auditorum frequentia profeſſus eſt, cujus percelebri fama adducti Veneti longe majori ſtipendio ad matutinas lectiones explicandas Patavium conduxerunt. Cum Urbi appropinquaret, ob excellentem eruditionem, & nominis celebritatem a Magiſtratibus, quod niſi Regibus, & ſummis Principibus dari conſueverat, ac gymnafiarchis, & omnifariam profeſſoribus, ingentique hominum frequentia itum eſt obviam, ut nulla hominum memoria profeſſorem honorificentius acceptum viderit Patavium, ut auctor eſt *Sabellicus*.¹ Ibi per decennium jus Cæſareum tanta apud omnes gratia, & exiſtimatione docuit, ut præſtantiffimos ea memoria Juriconſultos, *Bartholomæum Socinum*, & *Jafonem Maynum* majores natu, & nominis celebritate, & honorario æquaret.

Cum deinde Veneti *Jafoni* concurrenti majora, quam *Joanni* ſtipendia conſtituiſſent, ipſe, qui ſuperiorem ferre non poterat, diſceſſit, atque Bononiam ſummis civium precibus efflagitatus conceſſit, quo cum magnus Auditorum numerus ſe contuliſſet, & qui Patavii remaſerant, ingenti ejus deſiderio tenerentur, Venetos non auxiſſe ſalarium penituit. Quare eodem, quod *Jafoni*, qui jam ab ipſis diſceſſerat, honorario præſtituto, Patavium revocarunt. Ad eum deducendum gymnafii Rector, & cum eo circiter quinquaginta legum ſtudioſi Bononiam conceſſerunt. Poſt annos quinque ſtipendium, quod ante octingentorum aureorum erat, ad mille adauctum eſt, quod ei primum conceſſum, & *Jafoni* prius negatum fuerat.

¹ lib. 7. *Exemplorum* c. 5.

Decem annis in prima cathedra ibi Jus Cæsareum professus acivibus suis, quod ante renuerat, se in patriam retrahi permisit, ubi omnibus honoribus, & magistratibus maxima cum laude functus est. Julio II. Pontifici Maximo, ad quem Bononiensium Orator iverat, usque adeo gratus fuit, ut ejus consilio post ejectos Bentivolos in constituendis magistratibus, moderandisque legibus municipalibus, & nonnullis vectigalibus partim tollendis, partim minuendis usus fuerit. Maximam etiam erga Patriam benevolentiam ostendit, cum anno MDIX. excitata seditione, Bentivolsensium impulsu Mariscotorum domus conflagravit, atque direpta est. Cum enim tanti sceleris auctores poenam formidantes civitatis portam occupassent, concurrentibusque Bentivolorum affectis, ad quinque millia armatorum numerus crevisset, Urbis Gubernator Laurentius Fliscus tunc Brugnatenfis postea Montis Regalis Episcopus, & alii magistratus valde metuebant, ne Bentivoli revocarentur, & ingruente nocte, adaucto malorum numero, direptiones, & incendia multiplicarentur. In eo discrimine Joannes Campegius salubri consilio auctor fuit, ut, venia accepta, seditiosi arma deponerent. Illi quatuor ex ditioribus Civitatis fidejussores efflagitarunt, qui impunitatem a Pontifice approbatum iri promitterent, inter eos Joannes Campegius spondit, qui mali præscius eam fidejussionem sibi, aut suis quandoque exitio futuram prædixit, pro Patria tamen, & civium salute se periculo committere non recusavit. Julius magistratuum precibus, his, qui cum Bentivolis conspiraverant, exceptis, aliis ignovit, habitaque de multis quaestione, non pauci perduellionis accusati, & exules facti, & aliqui etiam ultimo supplicio affecti fuere. Proinde restitutis a Gallorum exercitu Bentivolis, a fidejussoribus, quos ad proscriptorum damni restitutionem teneri affirmabant, magnam pecuniam extorserunt; Joannes vero, qui accersitus a Mantuæ Marchione, ut litem inter nonnullos consanguineos arbiter componeret, absens erat, litem in dies protrahabat. Demum ex animi mœrore gravi ægitudine contracta, Mantuæ decessit. Cæterum adversarii moræ impatientes simulatam ægitudinem dicitare, expectari tempus, quo Julius Pont. ejectis rursus Bentivolis, Bononiam reciperet. Itaque impetu facto triduo ante quam decederet, ejus ædes diripuerunt. In eo tumultu etiam ejus scripta perire, quibus, tanquam alienis plumis, se alii exornasse crediti sunt. Extant tamen antea *de Dote*, ac nonnullis aliis in publicum editi tractatus, quos adhuc junior, tum *Campegium* se appellans, in lucem emiserat.

Deceffit dysenteria annum agens LXIII. Fuit procera statura, læta facie, & aspectu venerando; summa in eo facundia, sonoraque ac composita vox admirabilem auditoribus, ac maxime gratum reddebant, unde ejus collegæ, omnibus fere ad Campegium confluentibus, destituebantur. Nec parvæ apud Senatum Venetum auctoritatis fuit, cujus consilio in pluribus usus esse dicitur. Divitias, quo facilius parare potuisset, eo laudabilius contempsit, ut dici de eo possit, quod de Ennio scribit Cicero. *Vir haud magna cum re, sed fidei plenus.* Venetias sæpius adiit, ut in gravibus, difficilibusque causis patrocinium susciperet, sed non nisi per publicas literas accersitus. Quem novebat jus non fovere, nullo præmio induci potuit, ut ei consilium, patrociniumve præstaret. Dicere namque solitus est, *Judicem, qui iniquam sententiam tulisset, excusari, si juxta ejus consilium tulisset, se vero in culpa futurum, qui perperam consulisset, ac Deo rationem redditurum.* Splendidi, cultique habitus nimis studiosus habitus est, ut per contemptum in certaminibus ab adversario Jafone quandoque *Joanna* vocaretur; Dicere consueverat, docentis officium esse circa quotidianas difficultates versari, easque ita claro & aperto dicendi stilo explicare, ut sensum etiam imperiti penetrare possint. ¹

CCVIII. PETRUM ANDREAM GAMMARUM a Casali Bononiensem discipulum habuit, qui de *Extensionibus* tractatum edidit. Filios quinque reliquit LAURENTIUM, qui Patavii primum, ac deinde Bononiæ per decennium Jus Cæsareum, & Pontificium explicuit. Hinc Romam profectus Rotæ Pontificiæ Auditor a Leone X. Pont. Max. factus est, pluribusque legationibus functus ab eodem sacro Cardinalium Collegio est cooptatus. Præter hunc ANTONIUM MARIAM optimum Senatorem suscepit, qui in patria sua omnes magistratus, & legationes obtinuit; Et THOMAM, qui & ipse Jus Pontificium Bononiæ interpretatus, deinde Episcopus Feltrensis factus plures legationes obiit, ac optimus vir judicatus nonnullis civitatibus præfuit, Cancellariamque Apostolicam per decennium rexit, & omnium fratrum superstes fuit, qui annum agens LXXXI. an. M. DLXIII. deceffit; Penultimum procreavit BARTHOLOMÆUM, qui stipendia militaria sub Carolo V. cum honore meruit; Et ultimum MARCUM ANTONIUM Episcopum Grossetanum frugi, & integræ vitæ hominem,

¹ Pet. And. Gan. de extensionib. in prin.

C A P. CXXXIV.

CCIX. BULGARINUS Senensis.

CCIX. **B**ULGARINUS ex Nobili Bulgarinorum familia an. MccccLII. Senis natus omnium sui temporis Jurisconsultorum Clarissimus evasit. Cujus ingenii acumen, & absolutum judicium admiratus BARTHOLOMÆUS Socinus dictitabat, *Bulgarinum, nisi a Bartolo præventus esset, Bartolum futurum.* Eum vero auditorem habuerat, & optime norat. Pisis, & in patria docuit, quo cum olim magnæ eruditionis Jurisconsultus ejus audiendi gratia venisset, se ad Bulgari- ni auditorium ab hospite deduci postulavit. Discipuli, qui hominis adventus causam ante cognoverant, re composita, ad alium Doctorem omnes comitati peregrinum adduxerunt, qui cum docentis doctrinam famæ minime respondere cognovisset, postridie ad alium se duci petiit. Auditores, ut iterum de hominis judicio periculum facerent, cæteris, ut pridie ad concurrentem euntibus, hominem ad Bulgari- num deduxerunt. Is ubi profitentis eruditionem, & docendi subtilitatem perspexit, in media lectione illum Bulgarinum, quem quære- bat, esse exclamavit.

Quadragesimum vero quintum annum agens ab Hercule I. Attestino peramplo stipendio ad *Ferrariense* Gymnasium invitatus, ubi etiam in ejus Principis consilio futurus erat, in ipsa itineris expeditione morte præventus occubuit. Dum enim calamo aurem scalpit, cubito in proximum parietem impulsio, cerebrum transfixit. Id fuit anno Mccccxciv. Aliqui eum in quodam furoris actu se gladio transfixisse ferunt. Ejus aliquot erudita in Jus civile commentaria exacto judicio conscripta extant, ejusque opiniones non semel *Carolus Ruinus* sibi attribuisse tradunt.

C A P. CXXXV.

CCX. LANCELOTTUS DECIUS. CCXI. PHILIPPUS DECIUS.

CCXI. PETRUS VINCENTIUS Romanus. CCXII. PAULUS STAGNATUS. CCXIII. FRANCISCUS SODERINUS. CCXIV. AB- BAS ROSANUS. CCXV. ROBERTUS STROTIVS Florentinus. CCXVI. ANTONIUS COCCUS Florentinus. CCXVII. ANTONIUS MALEGONELLA. BERTUCIUS BAGAROTUS, ANTONIUS FRANCISCUS, JOANNES CAMPEGIUS Bononiensis, CHRISTOPHORUS ALBERICUS Papiensis, CAROLUS RUINUS Regiensis. ANTONIUS BUGOS. HIERONYMUS BUTIGELLA, *fata Philippi Decii.*

† Socin. conf. III. l. 1.

CCX.

CCX. **D**ECIORUM nomen ex Decio Mediolani pago, quem vulgo Dexium vocant, originem habuit, qui inde Mediolanum concedentes a loco, unde venerant *Decii* vocati fuere, Atque ibi ultra CCC. annos cum dignitate vixerunt. Ex his natus est TRISTANUS LANCELOTI, & *Philippi* pater, qui ferme toto vitæ tempore in Francisci Sfortiæ filiorum obsequio aulicam vitam duxit. LANCELOTUS primogenitus Alexandri Tartagni discipulus fuit. ¹ Mox factus Jurisconsultus Ticini, ac Pisis magna nominis claritate Jus civile professus est. Demum Papiæ an. MD moriens in æde D. Jacobi Minoritarum observantium humatus hoc Epitaphium habuit.

Hic jacet Lancelotus Decius in Ticinensi Gymnasio interpres.

Prope Hieronymum Tortum situs est.

CCXI. PHILIPPUS vero an. MCCCCLiv. ad Ticinensem portam in Urbicula ex amica spurius natus est, ² quem ad Sfortiarum obsequia destinatum pater politioribus literis erudiri curavit. Interea peste Mediolani crassante, ad fratrem Ticinum secessit, cujus exhortationibus anno ætatis XVII. primo *Jurium Institutionibus* sub *Jasone Mayno*, mox cæteris Legum partibus sub *Jacobo Puteo* operam dare cœpit, quos argumentis quandoque exagitavit, atque æstuantes reliquit. Fratri quoque assiduis interrogationibus molestus non semel cum oburgatione rejectus est. Quare eo relicto, quoscunque alios de occurrentibus dubiis consulere maluit, tantumque diligentia effecit, ut secundo studiorum anno, inconsulto fratre, propositiones publice disputandas ediderit. Quod cum intellexisset, illum temerarium appellare, & graviter increpare cœpit, cui Philippus, Sapientis, & non stulti opus se aggressum esse respondit, nec prius, quam periculum fecisset, inscitiae arguendum esse. Impugnanti vero problemata Lanceloto tanto acumine argumenta rejecit, ut admiratus coram astantibus se brevi ab illo superatum iri prædixit; Veniente ad differendum præstituta die, omnibus satisfecit, & magnam ingenii famam retulit.

Sequenti anno fratrem Pisas amplo stipendio a Florentinis vocatum secutus alia ibi quoque disputanda proposuit, quæ *Baldo Novello*, *Bartholomæo Socino*, *Philippo Corneo*, & *Hieronymo Zanetino*, & *Felino Clarissimis* professoribus præsentibus, magna cum laude defensa sustinuit. (CCXI.) Æmulum tum habuit PETRUM VINCENTIUM

¹ *Lancell. in l. 9. col. 4 & 5. ff. de just. & jur.*

² *Gomes. in regula de trien. poss. q. 2.*

Romanum, qui postea *celeberrimus Jurisconsultus* Romani Palatii Quæstor, (nunc *Camera Auditorem* vocant) creatus fuit, cum quo assiduus disputationibus se quotidie exercebat.

CCXII. Evenit forte pereos dies, ut PAULUS STAGNATUS *Siculus* Pisis Institutionum professor in patriam reverteretur, qui ad Lancelotum amicum clam Tyrones submittere consueverat. Ne eo igitur auxilio privaretur, illi Philippum quam primum sufficiendum curavit, quod ob famam ingenii juvenis jam tum effusam, Puccii Jurisconsulti opera, a Laurentio Medice Rempubicam Florentinam regente, facile obtinuit. Quarto itaque studiorum anno & ætatis XXI. XL. florenorum (hi quaternas ejus monetæ libras æquabant) stipendio ad *Institutiones* explicandas conductus est. Cum igitur ob hoc munus legum tyrocinium deponendum esset, Baldo Novello, Bartolino, Bartholomæo Socino, Hieronymo Zanetino, & Puccio, a quo Insignia accepit, auspiciis uti voluit, ubi vero profiteri cœpit, auditorum frequentia, docendique acumine Concurrentes facile superavit.

Inter certandum, ut solet, Antagonista per contumeliam fratrem, qui forte aderat, stolidum appellavit: Cui Philippus, *Hujus*, inquit, *ingenii partem ego occupavi, tu vero, qui fratres sapientes habes, prudentia ab illis spoliatus insanus reliqueris.* Quo aculeo plausu ab astantibus exceptus est, quod opportuno falsoque responso petulantis injuriam repressisset; plura alia, quæ provocatus perlepidia dicteria, jocosæque scommata inter disputandum dicebat, sæpius excepta pro jucundis vulgo recitabantur. Ad eum certantem non eruditi tantum, sed & imperiti ad hominis nomen exciti concurrebant.

CCXIII. Lectionis Institutionum inter alios concurrentem habuit FRANCISCUM SODERINUM, qui deinde *Episcopus Volaterranus*, ac demum Cardinalis creatus fuit. Non multo post vero extra ordinem Juris civilis interpretandi munus LX. florenorum honorario consecutus maximam nominis celebritatem est adeptus. Cum enim *Franciscus Accoltus Aretinus*, qui tum vespere solus ordinarius erat Interpres, sua, quam summam habebat, auctoritate solitum docendi ordinem prætermitteret, ac duobus continuis annis acquirendæ hæreditatis tractatum prosequeretur, Philippus leges explicari consuetas enarrando omnium gratiam promeruit.

Sed cum tenui stipendio se ali apud gymnasii Præfectos quæreret, *Alomanusque Renutius* inter illos senior eum bono animo esse

jussisset, quod bene apud se audiret, Philippus, *Malem, inquit, ut finis-
stram de me opinionem haberetis; Illis responsi novitatem mirantibus, &
rationem perquirentibus, Si de me, respondit, prava concepta esset opi-
nio, detecto errore, amplius stipendium sperare possem, sed cum bene audiens
parvo adhuc digner honorario, nihil mihi spei reliquum esse potest.*

Contigit interim Academiam Pistorium transferri, ubi, Bartho-
lomæo Socino auctore, adolescens Florentinus novas opiniones di-
sputandas proposuit, quas Laurentius Puccius, postea creatus Cardin-
nalis, a Philippo instructus acriter impugnavit, ac postridie ejus diei
ab eodem in problemata conversas ab utraque parte intra octo dies
ipse inter discentes, & Philippus inter Doctores sustinendas promul-
gavit. Ea res in aliorum professorum invidiam facta tragædiam ali-
quam excitatura esse credebatur. Ob id *Rainerius Guicciardinus*
Gymnasiarchus, poena carceris Philippo indicta, eum ultra progredi
prohibuit; Alias tamen postea in templo S. Michaelis in Burgo,
Francisco Aretino, Bartholomæo Socino, Felino, Lancelloto fratre, &
Hieronymo Zanetino astantibus, summa cum laude disputavit.

In primo conflictu ab hora XVIII. usque ad noctem protractum
est certamen, in quo sex adhuc Auditores dum ultro, citroque ictus
ingeminant, quisque ferme horam consumpsit. Prior argumentatus
est JO. BAPTISTA CANCELLARIUS Pistoriensis, postea professor
egregius, omnium postremus NICOLAUS ALVAROTUS *Florentinus*
ejus concurrens in pugnam descendit. Qua ad obscuram noctem
protracta, Philippus rem memoratu dignissimam aggressus cum qua-
tuor suppositis XLVI. argumenta sibi objecta, mira facilitate, & ordi-
ne, velut ex scripto recitavit, singulisque duas, aut tres solutiones ap-
plicans usque ad tertiam horam noctis, magna cum admiratione, au-
dientes nullo tædio affectos detinuit. Inde magno comitatu velut
triumphans domum deductus est. Secundum certamen totidem hor-
is eodem in templo cum argumentorum repetitione non minore
gloria inivit. In quo cum NICOLAO GAMARINO ARETINO, qui
postea Romæ Auditor creatus est, conflavit.

Cæterum cum FRANCISCO ARETINO jam senio confecto, qui
ob summam auctoritatem solus vespere docuerat, BARTHOLOMÆUS
SOCINUS successisset, Philippus omni conatu ad eam lectionem ad-
jungi quærebat. ac jam obtinuerat, nisi Socino discessum minante, ne
primario professore Academia privaretur, remotus esset. Ob id Phi-
lippus in Jure Pontificio Felino sibi amicissimo concurrens datus est,
quod

quod Socini Lancelloto infensissimi arte factum fuisse creditum est, qui illum in eo Jure parum versatum ratus a Felino Canonum peritissimo longe superatum iri censuerat. Hæc res Felino molesta fuit, qui totus Decretis Pontificum traditus. in arduis Juris civilis articulis hæsitabat. Philippo quoque id displicebat, quod amicissimi hominis familiaritate cariturus erat, cui non solum verbis, sed etiam scriptis, quæ, postea orta rixa, prolata sunt, Juris nodos quandoque aperuisse ferebatur.

Cum ad lectiones ventum esset, Philippus, qui plures veteranos sibi devinxerat, duplo Auditorum Felinum superavit. His accessit, quod in *Probationum* titulo, quem tum interpretabantur, quamplures quæstiones publice disputandas proposuit. Felinus primo se certaturum promiserat, sed cum ad confligendum sibi minus paratus videretur, mutata opinione, non venit; ubi vero magna cum laude Decium pugnasse sensit, relicto docendi munere, circiter annum M cccc Lxxxiii. ex abrupto Romam profectus inter Romanæ curiæ Auditores ab Innocentio viii. est designatus. Causa discessus cognita, Præfecti gymnasii, ut Felino satisfacerent, Philippum per literas increpatum sequenti anno, qui in eorum erat arbitrio, dimiserunt.

Novo igitur profitentium albo Pisas delato, ubi se præteritum Decius vidit, a Socino, quicum reconciliatus fuerat, missionis causam intellexit. In eo colloquio joci gratia Socinus, *Plus mihi, inquit, Philippe, debes quam omnibus amicis, qui dum te deprimere studeo, altius extuli.* Cui Decius, *Gratum quidem mihi hoc beneficium fuit, sed nullam tibi ejus gratiam habeo, quod præter opinionem tuam id successit.* Cum nullam igitur in Pisana Academia spem amplius haberet, Triconiensis Senarum Episcopi opera facile obtinuit, ut eo conductoreretur. Cæterum Antonius Bernardi, & alii Gymnasii Præfecti a Laurentio Medice hoc nomine reprehensi, Philippum Florentiam profectum, ut stipendium exigeret, severa fronte monuerunt, ut Pisas repeteret; Ille se dimissum cum Senensibus jam convenisse, respondit; Sed cum residuum salarium retineretur, librique ac reliqua supellex exportari prohiberentur, Pisas reverti coactus est. Idem tamen, quod Senenses promiserant, salarium ei est constitutum, hoc addito, ut biennio elapso, auctis pristino honorario florenis centum, Socini concurrens esset; Ita enim Felino, & Decio satisfactum iri Præfecti crediderant.

Socinus, qui tum Senis erat, ubi Decium sibi adjunctum intelligit, statim si id fiat, se Pisas non reversurum, Præfectis significat, qui,

mutata voluntate, Philippo rescripserunt, revertente Socino, liberam sibi abeundi facultatem dari, sin minus, velut obligatus, adhuc ibidem profiteretur. Venit per id tempus forte Pifas Laurentius Medices, a quo, narrata facti serie, consilium postulavit. Ille, ut erat ingenio mitis, porrecta manu, aureum Jurisconsultis dari solitum petiit. Decius longe majus honorarium ipsi deberi dixit, quod in incertum litis eventum Jurisperiti respondeant; At ipse si ejus causæ patrocinium suscepisset, exploratam sibi victoriam promitti. Tum ridens Laurentius Philippum hortatus est, ut rei exitum expectaret.

Interea veniente Pifas Socino, postridie Philippus Senas profectus in Juris Pontificii lectionem (CCXIV.) ABBATEM ROSANUM concurrentem longe superavit. Felinus vero cum nullis precibus Pifis retineri potuisset, rogatus, ut dignum sui successorem nominaret, Philippum cæteris prætulit, quod magnam illi apud omnes auctoritatem comparavit. Actum est etiam cum Felino, ut in itinere, cum Senas pervenisset, Decium ad redeundum Pifas induceret, quod ille omni usuf industria impetrare non potuit. Cæterum Socino Pifis, & Bulgari-no Ferrariæ profitentibus, cum Illustribus Doctoribus Senensis Academia destitueretur, Decius ad matutinam Juris civilis sedem translatus amplius aliis tum ibi docentibus salarium habuit.

Non multo post ab Alexandrino Episcopo, qui tum in Romana curia Auditorem agebat, & Lancelloto fratri a puero admodum familiaris Mediolani fuerat, per literas Romam invitatus, eo profectus est circiter an. Mccccxc. & ab Innocentio VIII. Romanæ Curix Auditor designatus ab eodem Alexandrino Antistite primos sacrorum ordines accepit, sed spurcius inventus eum honorem assequi non potuit, ¹ qui non nisi legitime natis patet. Alii vero ejus natales celantes rem aliter narrant. Cum Trïstanus pater, & Lancellotus frater factum non probarent, & ipse in canonicis horis quotidie recitandis tædio afficeretur, relicta Roma, iterum ad Senenses remeavit, ipse tamen nihilominus se Rotæ Auditorem appellare consueverat, quo titulo ab irato Julio II. per literas interdictus postea abstinuit.

Inter hæc cum optimates, qui Senis exulabant, ejectis popularibus, Rempub. occupassent, cum illis reversi Doctores genere nobiles Decio juniore, & peregrino viro amplum stipendium invidere cœperunt. Quare ille ad evitandum odium cum CCCCL. florenorum ho-

¹ *Gomes. in reg. de trien. possess. q. 2.*

norario Pisas est reversus. Ibi eum omnes concurrentem recusare, hominem, ut maledicum, malisque artibus Auditores captantem criminari. Tandem interpretando Juri Pontificio vespere præfectus (CCXV.) ROBERTUM STROTIUM *Florentinum* Archipræfulus Pisani vices gerentem Antagonistam habuit, cum quo de *Præbendis* tractatum est auspiciatus. Mox ad matutinam ejusdem Juris sedem translatus (CCXVI.) ANTONIUM COCCUM *Florentinum* ob veterem æmulationem durum adversarium concurrentem invenit. In ea contentione ita se exagitarunt, ut nec foedis scommatibus præter omnem gravitatem abstinerint. Subinde ad Juris civilis matutinam lectionem transiens FRANCISCO PEPO & JO. VICTORI SODERINO adjunctus fuit. Cum vero Jason ad eandem interpretationem conductus eum concurrentem recusaret, quod Cives concertare non deceret, ad pristinum Juris Pontificii locum rediit.

Interea Socini, qui Patavium fugere tentaverat, & Florentiæ in custodia tenebatur, loco successit. Sed eo liberato rursus ad matutinam Juris civilis lectionem reversus, Joannem Medicem Cardinalem designatum, qui postea Leo X. Pont. fuit, Episcopum Pampilonensem, *Cæsarem Borgia*, Joannem Rubeum Remolinum non multo post Cardinalem declaratum auditores habuit. Cæterum Caroli VIII. Gallorum Regis adventu Pisis in libertatem restitutis, cum Gymnasium Pratum translatum esset, Socino Bononiam profecto, ANTONIUS MALEGONELLA eximius Advocatus suffectus fuit; Sed vir lectionibus insuetus brevi id munus relinquere coactus est. Itaque Decio DCC. Florenorum stipendio honestato, quod nullus antea Pisis obtinuerat, civilis vespertinæ lectionis interpretatio est demandata.

Verum in eo munere hæud diu permansit; Academia enim ob pestem Florentiam translata, cum etiam difficultas rei pecuniariæ supervenisset, Patavium ad Jus Pontificium primo loco interpretandum DC. aureorum honorario anno M.D. II. cum jam XXVII. annis docuisset, profectus est, quod nulli antea ibi docenti contigerat, BERTUCIOQUE BAGAROTO concurrens datus; Cum vero is se removeri obtinuisset, ANTONIUM FRANCISCUM, cognomento Doctorem, collegam habuit, in quem Auditorii frequentia, & eruditione superatum semper amicissimum se gessit. Inter cæteros Jo. Baptista Pallavicinus Genuensis tum Protonotarius, qui postea Cardinalis Cavallianensis fuit, Episcopus Foscarinus, HIERONYMUS JUSTINIANUS alique nobilissimi viri eum audierunt.

Docebant tum Patavii mane Jus civile JOANNES CAMPEGIUS *Bononiensis*, CHRISTOPHORUS ALBERICUS *Papiensis*, & vespere CAROLUS RUINUS *Regiensis*, qui, velut primarii professores, cum de gymnasii more disputantibus studiosis circa primam propositionem suam opinionem dicere tenerentur, Decius crebros cum ipsis conflictus habebat, & præcipue cum Ruino, cui facile in iram erumpenti objiciebat, quod ex parvo igne ad magnum calorem traheretur. Frequentantibus autem studioforum certamina Præfectis urbis, ob eorum præsentiam quemlibet etiam claudicantem equum ad currendum incitari dicebat.

Cæterum post paucos annos Ludovicus Gallorum Rex Decium, velut subjectum, Ticinum revocat, sed Venetis eum dimittere recusantibus, Regius Orator maximam in Senatu contentionem exercuit, quod admiratus *Joannes* Bernardi Oricellarius, qui ibi pro Florentinis Legatus aderat, se ingentem ob unum hominem inter Excellos Principes ortam altercationem vidisse Florentinis relaturum dixit. Demum instante Rege dimissus sub finem anni MDV. Ticinum pervenit, ubi Decius quinque Antistites, aliosque numero ix. proceres inclytos auditores habuit. Ejus loco ANTONIUS BUGOS Hispanus Patavium conductus fuit. ¹ Sed cum jam septennio Papiæ Philippus docuisset, duorum millium florenorum, quod nullus antea obtinuerat, honorarium est adeptus. Aderat ibidem *Jafon*, qui cum sæpissime altercabatur, cum differentibus nobilibus studiosis aut arguerent, aut suas opiniones in medium proferrent.

Interea Ludovicus Gallorum Rex in invidiam Julii II. Pontificis, quem implacabilem adversarium habebat, Pisas Synodum convocare cupiebat. Et cum *Jafon*, *Curtius junior*, *Paulus Picus*, *Deciusque* justam id agendi causam subesse respondissent, sed auctor desideraretur, Philippus id paucos Cardinales facere posse probavit. ² Pro ejus igitur consilio Pisas plerisque Præsulibus commeantibus, ipse etiam eo compulsus est proficisci. Ob eam rem Inferorum poenis a Pontifice subjectus, cum Venetorum, Helvetiorumque exercitus Insubriam urgeret, prius Asiam, deinde Albam secessit. Fortunarum vero non leve dispendium sustinuit; siquidem hostibus Ticinum ingressis, Cardinalis Senonensis ædes Decii direptas Altosasso Helvetio

¹ Dec. in l. 2. sub n. 10. in ult. lectura ff. de reb. cred. postea deletum jussu summi. Pontif. Clementis Octavi.

² in conf. 151. quod fuit

donavit; Præter commentaria CCCC. alia plura ex bibliotheca volumina rapta fuisse dicuntur. Ejus quoque filiam annorum x. in D. Andreæ cœnobio inventam rapere voluerunt; Sed precibus virginum flexi CC. aureis spoliata, atque omnibus bonis denudatam reliquerunt. Ac ne quid ex illius bonis occultari posset, cuncta edicto jussa sunt in publicam deferri.

Philippus in his ærumnis cum in Italia manere sibi tutum non crederet, Gallias petiit, ubi a plurimis Auditoribus benigne exceptus, quasi eorum humeris, Lugdunum est delatus, ab Aulicis etsi parum liberaliter habitus, ab ipso tamen Rege in Narbonensi provincia Gratianopoli cum CCI. aureorum honorario Senator est declaratus. In eodem Senatu erat HIERONYMUS BUTIGELLA, qui & ipse ob Pisanam Synodum a Julio diris subiectus fuerat. Pontifex etsi veniam pollicitus neutri suadere potuit, ut ad se venirent. Lugdunum vero, quo translata erat Synodus, Philippus ex Regis mandato profectus est. Demum Valentiam Auditoribus antea destitutam D. aureorum stipendio conductus, eo ferme CCCC. Auditores attraxit. Cæterum Julio defuncto succedens Leo x. qui Decii antea Auditor fuerat, eum diris absolvit, & Romam D. aureorum honorario ad Jus Pontificium docendum invitavit. Sed ille Regis offensam veritus eam conditionem non accepit.

Interea Ludovico defuncto, Pisas cum DCCC. aureorum salario an. MDxiv. vocatus, eo a Francisco Regis successore ire non est permissus. Is enim, Insucribus subactis, auctore *Antonio a Prato* Regis Quæstore candidato, eum Ticinum ad Jus Pontificium docendum revocavit. Sed cum promissa pecunia non solveretur, & Mediolanum a Maximiliano Cæsare oppugnaretur, Regium Lepidi concessit. Demum Pisas cum DCCC. aureorum stipendio omnium supremus conductus est, ubi & a Mediolanensi Senatu, & a Bononiensibus, Venetisque mille aureorum annua promissione frustra sollicitatus per multos annos perseveravit, donec ad MD. aureorum honorarium pervenit.

Filiam naturalem in deliciis habuit, quæ citharam edocta, dissimulante patre, minus honestam cum adolescentibus, quos magna etiam pecunia conducebat, vitam egisse dicitur, & cum illis in publicoolari non erubescerat. Vir fuit parvo capite, sed acutus, & Jæsonis, aliorumque invidia nimis cavillationibus intentus, & philautiæ indul-

indulgens; ¹ Sententias Interpretum distorquet, & quandoque falsa citat, utrobique etiam scenæ servire dictus est. ² Præclara edidit *Responsa*, quæ passim in forensium manibus versantur. Demum senio confectus memoriæ adeo infirmæ fuit, ut *Joanni Corrasio* insignia Doctorum traditurus defecerit; An. humanæ salutis MDxxxv. & ætatis Lxxxi. Die XIII. Octobris Senis moritur. ³ Pisas delatus in magnificentissimo monumento, quod sibi vivens ex candido marmore cum imagine apertum librum tenente posuerat, in *Campo Sancto* positus fuit, in alia ejusdem marmoris tabella hoc sibi ipse Epitaphium inscripserat.

Philippus Decius sive de Dexio Mediolanensis Jurisconsultus celebri fama notissimus, cum primum locum studii in Jure Canonico, vel civili tenuisset, Pisas, Senis, Florentiæ, Paduæ, Papiæ, & ac demum ultra montes in Galliam revocatus in Italiam ab Excelsa Florentinorum Rep. postea quam stipendium M. D. aureorum in auro pro lectura consecutus fuisset, de morte cogitans, hoc sepulchrum sibi fabricari curavit, ne posteris suis crederet.

C A P. CXXXVI.

CCXVIII. MARIUS SALOMONIUS ALBERTHISTUS Eques Romanus.

CCXVIII. **S**UB idem tempus claruit MARIUS SALOMONIUS ALBERTHISTUS Eques Romanus *Jo. Baptistæ Caccialupi* discipulus. Is cum Campaniæ præfuisset, Romam reversus, frequente Auditorio, Jus civile docuit. Celebris factus in Julii Medices Cardinalis, & Procancellarii gratiam in xxii. Cardinalium, ac plurium Antistitum, Jurisconsultorumque conventu, atque omnis generis Doctorum virorum concursu insignem disputationem habuit, & quam postea in justam interpretationem redactam eidem Medici inscripsit.

Ejus opera non multo post Pontificalis Auditorii Collegio est aggregatus. Tantumque eo gradu gaudium concepit, ut nihil sibi ad studia opportunius, nihil ad honorem majus, nihil ad ætatem optabilius dari posse gloriaretur. Demum senio fere confectus, cum cau-

¹ post *Imol. conf.* 55. n. 56.

² *apostill. ad conf.* 208. *Ancar. Reg. q.* 12. in fin. in 2. parte.

³ *Soci. juni. conf.* 127. n. 20. vol. 1.

⁴ *Deci. in c. proposuisti* 4. ad fin.

X. de probat. n. 16.

⁵ *Mar. Salo. in l. 29. ff. de liber. & posthum. her. inst.*

farum negotiis superesse non posset, relicto foro, Leonis x. hortatu ad explicandos Digestorum libros se contulit; Sed vero eam provinciam aggressus morte interceptus vix primum absolvit. Quosdam etiam tractatus, & commentaria *de Probationibus, ac de Principatu* ad eundem Pontificem volumen, atque alia erudite conscripta reliquit. Decesit in extrema senectute circiter annum MDxxx.

C A P. CXXXVII.

CCXIX. CLAUDIUS SEISELLUS. JOAN. FRANCISCUS BALDUS *Taurinensis*, BERNARDINUS PARPALEA.

CCXIX. **I**sdem diebus CLAUDIUS SEISELLUS ab Aquis Allobrox Antonii filius spurius, & alterius Claudii Equitis, & Subalpinorum pro Duce Allobrogum Præfecti nepos, Jasonis discipulus, Taurini vespere docuit, ubi cum JACOBINUS a S. GEORGIO *Taurinensis* in valetudinem incidisset, anno MccccLxxxvii. mane pro eo professus est, cui post sex annos defuncto suffectus magna nominis fama matutinas lectiones interpretatus est, & inter alios JO. FRANCISCUM BALDUM Taurinensem instituit, plurimaque post se scripta reliquit. Interrupta deinde Taurinensi Academia ob bella inter Ludovicum Regem Gallorum, & Ludovicum Sfortiam ingruentia vacavit, & ejus loco BERNARDINUS PARPALEA docuit, quo tempore ipse Regis Gallorum magister libellorum ¹ fuit.

Demum Massiliensis Episcopus, ² ac postremo Taurini Archiepiscopus creatus religiose vixisse dicitur. Græcarum literarum peritus Thucydidem e græco in latinum vertit, & ut aliqui autumant, etiam Xenophontis Cyripædiam. Obiit Taurini anno salutis MDxx. Agnete filia naturali post se relicta, quam cum quinque millium aureorum dote Jacobo Titiono nuptui locaverat, & in majoris Ecclesiæ sacratio humatus jacet cum hoc Epitaphio.

Claudio Seyssello Ludovici xii. Franco. Regis a requisit. Magistro, & pro eodem ad omnes fere Christianorum Principes Oratori eloquentissimo, Laudensi Administratori, Massiliæ Præsuli, Taurinorum Archiepiscopo, Ju. consultissi. atque hujus sacelli fundatori collegium Canoniorum Pientiss. Patri. P. Obiit pridie Cal. Junii MDXX.

Septem Parpaleæ felici prole germani fratres fuere, tres Clarissimi Jurisconsulti, & totidem sacris initiati, septimus honeste priva-

¹ Nicol. Boer. de ordin. grad. ver. fori. sub n. 21.
& pup. subst.

² Rip. in l. 15. n. 40. ff. de vulg.

tus domi vixit. Primus in Subalpinis Ligurius *Appellationum* causas audivit, alter Bernardinus, de quo supra diximus, Senatui Ducis Allobrogum Cifalpes præfuit, tertius *Thomas* Taurini magna nominis claritate matutinas, vespertinasque lectiones Juris civilis explicuit, alii duo Hierosolymitani Equites egregie adversus Turcas sæpius pugnarunt, aliis S. Solutoris Taurini Abbas fuit, ex his primus, & ultimus tantum post se sobolem reliquere.

C A P. CXXXVIII.

CCXX. PETRUS THOMASIVS RAVENNAS: DE HIERONYMO BUT GELLA Papiensi, & JOANNE MARIA RIMALDO Ferrariensi: de JOANNE MICHAEL Carrariensi: de VINCENTIO RAVENNA.

CCXX. **I**nter alios Jurium professores PETRUS RAVENNAS mirifice excelluit, qui ob admirabilem memoriam naturæ miraculum est existimatus; præter multa enim, & innumerabilia, quæ in mentem conservaverat, etiam universum Juris civilis opus cum glossis usque adeo tenaciter memoriæ mandaverat, ut singula quinque voluminum legum loca percunctantibus ad verbum fideliter recitaret; Unde Carneadem Græcum, Cyrum & Mithridatem Reges, Simonidem Metrodorum, & ipsum Julium Cæsarem memoria insignes superasse creditus est. Quare a tam præclaro naturæ munere cognomento accepto vulgo *Petrus a memoria* est appellatus.

Hoc precioso thesauro ditatus, omnibus disciplinis exhaustis, quod paucis contigit, encyclopædiam absolvissè visus est. Poeta quoque percelebris, & sua, & aliorum scripta pedestri oratione composita carmine contexuit. Cum vero ad Jus civile animum applicuisset, Alexandrum Imolensem præceptorem habuit. Demum Patavii non sine omnium admiratione Jurisconsultus creatus, ibi Jus Pontificium vespere est interpretatus. Mox Bononiæ, deinde Ticini, Ferrariæ quoque Pisis, & Pistorii a Florentinis congrua mercede accitus docuit ubi a Pistoriensibus civitate, immunitatibus, & peramplis honoribus est auctus.

Demum Witiburgum conductus, confluyente ad illud gymnasium studiosorum multitudine, utrumque Jus magna nominis gloria explicuit, ac primum Friderico III. Cæsari, deinde Maximiliano Romanorum Regi carus ab altero Equestri dignitate, ab altero muneribus, & præclaris dignitatibus est honestatus. Bonifacio quoque Marchioni Montisferrati, Eleonoræ Aragonensi Herculis Attestini conjug,

jugi, & Egidio Viterbiensi, postea Cardinali creato, aliisque Principibus, atque adeo doctissimis viris gratus extitit. HIERONYMUM BUTIGELLAM *Papiensem*, & JO. MARIAM RIMALDUM Ferrariensem, atque alios insignes Jurisconsultos, & præcipue in addiscenda memoria discipulos habuit.

Utriusque *Juris compendia* miro ordine, ingenioque atque incredibili brevitate perstricta composuit, in quibus legum summam, glossemata, quæstiones, & apparatus, (ut vocant) Doctorum breviter complexus est. In *feuda* quoque *commentarium*, & utile *Juris alphabetum*, & in quasdam Juris Pontificii constitutiones ¹ amplas interpretationes edidit. Sed quod cæteris antecellit, vivens præclarum de memoria libellum emisit, quem *Phænicem* inscripsit, ut sicut unica ea Avis in mundo reperiri dicitur, sic se memoria unicum fuisse significaret. Ibi regulas ad tenacem comparandam memoriam tradidit, ac multa, quæ ipse memoriter recitavit, ac pro miraculis habita sunt, ordine conscripsit. Ejusdem argumenti alius liber JO. MICHAELIS CARRARIENSIS, nulla Petri habita mentione, circumfertur. Witiburgi obiisse creditur, VINCENTIO filio post se relicto, qui & ipse Jurisperitus in Witiburgensi Academia clarus habitus est.

C A P. CXXXIX.

CCXXI. FORTUNIUS GORZIAS Hispanus. De Collegio Hispanorum Bononiæ condito.

CCXXI. FORTUNIUS GORZIAS *Hispanus Cantaber* tempore Caroli Ruini in Cardinalis Egidii Hispanorum Collegio Jus civile docuit. Demum apud Hispanos in summo Regio auditorio in Regno Navarræ judicavit, elegantemque tractatum *de ultimo fine Juris civilis*, & *Canonici* composuit, ² & alia in Jus civile commentaria, quæ Bononiæ in memorato collegio fecit.

Fuit hoc anno Salutis MCCCLXV. conditum, quod EGIDIUS ALBORNOTIUS Cordulensis Hispanus Cardinalis Innocentius VI. qui in Galliis residebat, in Italia Legatus testamento hæredem cum amplis redditibus instituerat, & XXXI. studiosos Hispanos ibi ali præceperat, quorum quatuor Theologiam, tres Medicinam, cæteri Jus Pontificium profiterentur. ³

¹ in c. inter cetera 6. X. de immunitat. Eccles.
n. 3. Jo. Genes. de gestis Egidii Card. ad finem.

² Did. lib. 3. vari. resol. c. 1. sub

³ Jo. Genes. de gestis Egidii.

C A P. CXL.

CCXXII. JO. BAPTISTA SFONDRATUS Cremonensis.

CCXXII. **G**ENS Sfondrata Cremonæ nobilis JO. BAPTISTAM habuit Jurisconsultum doctrina, moribus, & eloquentia clarum. Quare a Ludovico, qui Maurus cognominabatur, Mediolani Duce Senator creatus ad diversos Principes pluribus legationibus est defunctus. Tandem annos agens XXXVI. Venetiis ad eam Rempub. Orator profectus decessit, & in templo D. Mariæ Gratiarum in arca atro velluto tecta cum familiæ Insignibus est humatus, illi Epitaphium marmore auro perfuso nigris litteris ita est incisum.

Baptista Sfondratus, quo cive Cremona, quo alumno Ticinum Studiorum parens gloriabatur, quo Senatore Ludovicus Mediolani Dux Principum sapientissimus utebatur, & quem Oratorem Gallorum Rex, Ferrariensis Dominus, Romani Pontifices, Neapolitanorum, & Hispaniarum Reges tam honeste susceperunt, quam virtutis ergo susceperunt, legationibus simul, mortalisque vitæ decorum finem, æternæque initium patriæ veræ redditus fecit.

Baptista Sfondratus Cremonensis Juris civilis, & Pontificii consultus Ludovici Mediolanensium Principis Senator, dum Venetiis Oratorem ageret, vita defunctus corporeum hic pondus deposuit MCCCCXCVI.

C A P. CXLI.

CCXXIII. ULDRICUS ZASIUS. de JOANNE KNAPO, PAULO CITADINO, GEORGIO FUNXIO Constantiensi Jcto. JOANNES ULRICUS ZASIUS. De Academia Friburgensi.

CCXXIII. **S**Ed nec Illustribus legum Interpretibus Germania caruit. Siquidem iisdem temporibus nemini Itolorum postponendus ULDRICUS ZASIUS Friburgi claruit. Natus est is Constantiæ ex honestis quidem, sed mediocris fortunæ parentibus. Puer pro ejus ætatis conditione, qua bonæ literæ nondum emerferant, humanioribus studiis incubuit, quæ cum paulatim in dies magis excultiore prodirent, postea in omnibus liberalibus artibus elegantius est institutus.

Interea vero dum adolescit, a sodalibus corruptus solutiorem vitam egit, quod ipse sæpius deploravit; Ubi natu grandior factus est, in numerum Tabulariorum Constantinensis Curia receptus aliquandiu in forensibus negociis se exercuit.

Postea

Postea a Friburgenſi Senatu accitus, quod Brisgoiæ oppidum eſt, Archigrammatheus ejus Reipub. creatus eſt. Sed cum incredibili diſcendi Juris civilis ſtudio teneretur, relicto eo officio, jam XXX. ætatis annum agens JOANNEM KNAPUM Germanum, & PAULUM CITTADINUM Patavinum, vel, ut alii malunt, Mediolanenſem in ea Academia Jura explicantes audire cœpit. Et ut erat laborum tolerantiffimus, & inſigni memoria, judicioque acri præditus, adjuvante etiam negotiorum, quæ exercuerat, experientia, brevi plurimum profecit. Quare ejus ingenii felicitatem Paulus admiratus eum in ordinaria lectione fruſtra reclamantibus aliis Juris Interpretibus, adhuc ſcholarem ſubſtituit.

In eo munere cum dicendi facultate, & ornata doctrina excelleret, celebris eſſe cœpit. Itaque lauream adeptus ſtatim inter ordinarios ejus gymnaſii profefſores adſcitus, & docendo, & ſcribendo clariffimus evaſit. Grata oris pronuntiatio, compoſitaque actione in profitendo ſummam gratiam præſeferebat. Liberalis, humanus, affabilis, candidiſſimique ingenii fuit, qui neminem perſtringere, & libenter jocari conſueverat.

Cæterum in defendendis opinionibus pertinax, & reprehendiſionis impatiens, in viſtu ſplendidus, & frequentius, ac largius, quam hominis dignitas patiebatur, cum amicis convivari, & compotare ſolitus deformem corporis pinguedinem, & difficilem podagram contraxit.

Lucubrationes ſuas Ferdinando Cæſari dedicando inter alia obtinuit, ut a profitendi laboribus immunis ſolito ſtipendio frueretur. Eo tamen privilegio, cum per valetudinem licuit, nunquam uti voluit.

Uxores duas habuit, ex quarum prima Joachinum, qui a ſecretis Ducis Sabaudix fuit, & cum argenti fodinas in Subalpinis aperuiſſet, ſubortis bellis, cœptum opus perſequi non potuit. In Germaniam reverſus demum Cæſaris Ferdinandi Conſiliarius fuit; Filias vero duas ſuſcepit, *Clementiam* diviti mercatori nuptam, & *Catherinam* in politioribus literis eruditam, quam GEORGIO FUNX Conſtantiendi Jurifconſulto nuptui locavit.

Senior alteram duxit, ex qua tres filios, & filiam ſuſtulit. Illorum JOANNES ULDRICUS natu major, jam patre mortuo, Patavii a Mariano Socino in Jure civili eruditus Jurifconſultus fuit. In *Pandectas*, & *titulum de Actionibus* poſt ſe commentaria reliquit, de *Subſtitutio*.

tutionibus librum unum, de Infantibus baptizandis alium, Responsorum duo, & Feudorum epitomen. Friburgensis etiam Reipublicæ Jura municipalia condidit. Sunt, qui eum in Christiana doctrina pravas opiniones habuisse ferant, quod scriptis (quod sciam) non manifestat.

Obiit autem Uldricus Zasius anno MDXXXV. VIIII Kalendas Decembris, cum Lxxi v. ætatis annum ageret. Elatus magna funeris pompa, & in majore templo sepultus ex decreto Senatus hoc Epitaphium meruit.

Uldrico Zasio Jurisconf. suorum temporum toto orbe celeberrimo hujus Academiæ ornamento singulari, & Reipublicæ Friburgensis in restaurando jure municipali jam olim strenuam operam navanti, aliisque multis nominibus de se benemerito Magistratus officii memor fieri jussit. Concessit naturæ anno Salutis MDXXXV. VIIII. Kal. Decembris.

Fundata est Friburgensis Academia ab Alberto Austriaco circa an. Salut. MCCCCLX.

C A P. CXLII.

CCXXIV. ALBERTUS BRUNUS Astenfis.

CCXXIV. **A**LBERTUS BRUNUS *Astenfis* natus est anno MCCCCLXVII. in Castro Aynaldo infans est educatus, ¹ & Albæ Montisferrati grammaticam didicit; ² Taurini vero sub *Jacobino a S. Georgio* ³ per septennium Juri operam navavit, & quinto anno studiorum patrocinari cœpit, & victoriam obtinuit. ⁴ Inde Ticinum profectus *Jasone Maynum, Carolum Ruinum*, quem etiam in deponendo tyrocinio promotorem habuit, & *Franciscum Curtium* seniore audivit, ⁵ quo anno Mccccxvi. Juris laurea donatus ⁶ in patriam reversus est, ubi Argentina Bernardini Colonæ ex Dominis Baldissèrii filia uxore ducta, ⁷ undecim liberos suscepit, quos omnes amisit præter *Jo. Baptistam* Jurisconsultum, & *Isabellam* Antonio Cabaloto nuptam.

Saluciis Vicarium Regis Galliarum Præfecti egit, inde Mediolani Senatoris officio functus est, cum Ludovicus Galliarum Rex Astæ imperaret, cui Consiliarius fuit, mox eundem titulum a Carolo Quinto Cæsare obtinuit; a patriæ Decurionibus ad Maximilianum

¹ Alb. Brun. de stat. exclu. fœm. 6. arti. q. 28. ² Alb. Bru. de augum. monet. in ult. conclus. in 7. declaratione. ³ Brun. conf. 127. in fin. ⁴ Alb. Brun. de stat. exclud. fœm. arti. 6. casu. 4. q. 27. ad fin.

⁵ Alb. Brun. de statut. fœm. exclud. arti. 10. q. 3. ⁶ Brun. de stat. exclud. fœm. 6. arti. membro. 2. q. 5. & conf. 127. col. ult. lib. 2. ⁷ Brun. conf. 127.

Mariam Sfortiam Mediolani Ducem Orator missus, ut debitum fidei iuramentum præstaret, ab eodem Senator est declaratus. Demum Advocatus fisci Serenissimi Emanuelis Philiberti Ducis Sabaudiaë anno MDXLI. non multo post decessit annum agens LXXIV. Religioni mirifice deditus Beatæ Virgini opera dedicavit, composuit autem *librum Statutorum fæminas* excludentium, alium de augmento monetæ, de Forma & Solennitate Jurium, de Constitutionibus, & Consuetudinibus, de Deterioritate, & Diminutione; duo præterea in materia Feudorum Responsorum volumina reliquit.

C A P. CXLIH.

CCXXV. CAROLUS RUINUS Regiensis. CORTESIUS MUTINENSIS. Ruini fervor in disputando, de FRANCISCO PARMENSI, JOANNE CROTO, JOANNE ANNIBALE, Bononiensi, (CCXXVI.) PETRUS PAULUS PARISIUS Cardinalis.

CCXXV. CAROLUS RUINUS Regii Lepidi ex honesta familia natus *Corradinum* patrem habuit, qui, alea facultatibus consumptis, ad extremam inopiam reductus est, ut mater ob paupertatem nendo sibi victum quærere cogeretur.

Cum politioribus literis pro eorum temporum conditione imbutus esset, Julii, & Thimothei Zobolorum comes studiorum causa Bononiam profectus Juri operam dedit. Itaque alienis opibus edoctus agellum, qui sibi reliquus fuerat, ut lauream assequeretur, vendidit. Sed non multo post patruo succedens honestius vitam ducere potuit.

Primo Ferrariæ explicandis Jurium Institutionibus præfectus CORTESIUM MUTINENSEM memoria pollentem concurrentem habuit, quem in certaminibus plurimas leges citantem earum verba, sed non sensum tenerè dicebat. Mox Ticini, deinde Patavii an. MDII. extra ordinem professus est, quo cum primum pervenit, publice disputandas propositiones edidit. Ante alios acrem cum ipso pugnam *Jason* conferuit, & cum argumenta a Ruino prævisa objiceret, parato adversario magnam gloriam attulit, ubi certamini finis factus est, velut triumphans, ad cœnobium D. Justinæ, quo diverterat, ab universa Academia deductus est. Denique assiduis lectionibus id ingenii acumen ostendit, ut circiter an. M.D.v. ordinariam lectionem vespere explicandam sit consecutus.

Erat tum ex usu, quemadmodum supra memoravi, ut differentibus studiosis in prima propositione primarii professores suam opinionem declararent; Et cum sæpe non convenirent, contentiosas disputationes exercere consueverant. Interpretabantur tum ibi *Joannes Campegius Bononiensis*, *Christophorus Albericius*, & *Hieronymus Butigella* Papienses, Jus vero Pontificium *Decius*, quicum Ruinus frequenter confligebat; Et ut erat iracundus, cum facile excandesceret, dicebat Decius, *ipsum ex parvo igne ad magnum calorem trahi*. Præcipue vero a (CCXXVI.) FRANCISCO PARMENSI concurrente exagitabatur, quo leniter arridente, ad vesanam iracundiam præceps trahebatur. Fuit ille obscuris natalibus ortus, & cum XII. annis Patavii docuisset, a famulo confossus occubuit.

Cæterum ex Pincarorum familia uxorem Ferrariensem nomine *Ursinam* ¹ Ruinus duxerat, quæ defuncti fratris hæreditate locupletata, & Patavii dira peste defuncta per amplas ei opes reliquit. Ex ipsa *Antonium* filium suscepit, & *Juliam*, quam Regii *Jo. Baptiste Faballo* in matrimonio collocavit. Postea vero Bononiam majore stipendio vocatus magna cum laude ibi docuit; Invidiam tamen evitare non potuit, qua in eum flagrantibus nonnulli Interpretes quadraginta viros impulerunt, ut ei JOANNES CROTUS concurrens adderetur. Is in magna erat expectatione, ut Ruinum opprimeret, demum in certaminibus superatus etiam Auditorum numero succubuit, quorum ipse non amplius XXV. Ruinus autem simul DC. habuit. JOANNEM etiam ANNIBALEM *Bononiensem* XI. annis ἀντίπαλον habuit, qui cum centum librarum Bononiensium stipendio, quo an. XIV. docuerat, contentus non esset, indignatus publicas lectiones dimisit, atque aliquot domi erudire cœpit. ² Ad eam denique Ruinus nominis claritatem pervenit, ut MCC. aureorum stipendium obtinuerit.

Bononiæ aliam duxit uxorem nomine *Clementiam*, ex qua nullam prolem suscepit. Vivens præter *commentarium ad librum primum Legatorum* nihil edidit, sed eo defuncto, plura, quæ ab audientibus inordinate excepta fuerant, impressa fuere. Quinque etiam *Responsorum volumina* a *Julio Scarlatino*, distinctis tractatibus, ordinata in lucem emissâ fuere. Inter quatuor primos consulentes a *Gallezio* ponitur, ³ insignemque Interpretem *Nata* appellat. ⁴ Vir acuti ingenii,

¹ Ruin. conf. 159. lib. 3.
de exerc. jurisd. sub n. 25.

² Joann. Anni. in l. 55. num. 418. de leg. 1.

³ lib. 1.

⁴ conf. 571.

orisque pulcherrimi grata pronuntiatione astantium animos mirifice detinebat. Cæterum moribus asperior, & subrusticus, qui præsertim disserendo exandescere consueverat; subtilitatibusque mirifice delectabatur, & aliqui ipsum nimis audacter consuluisse volunt. ¹ Discipulos habuit *Andream Alciatum, Marcum Martuam, Ludovicum Catum, Ugonem Boncompagnum*, qui postea Summus Pont. *Gregorius xiiii.* fuit, & alios quam plures, qui gravissimi Professores evaserunt.

Ex infima paupertate amplas opes usque ad summam octuaginta millium aureorum comparuit, & in Patria magnificas ædes extruxit. Senio confectus cum indifficilem ægritudinem incidisset, Bononiæ magno cum studiosorum luctu obiit VII. Idus Aprilis anno Salutis MDXXX. Eo die cum magna imbrium copia ejus cubiculum de coelo tactum fuit, & universa, quæ in eo erat, consumpta est supellex. Sepultus est in templo Sancti Joannis in Monte supra Portam in arca villosa serico involuta cum sequentibus auro descriptis literis.

Carolus Ruinus MDXXX. Filio ibidem postea humato, additum: Antonius filius MDXXXIX.

Bononiæ successorem habuit PETRUM PAULUM PARISIUM, qui postea Cardinali dignitate donatus fuit.

C A P. CXLIV.

CCXXVII. JOANNES CROTUS, de UBERTINO ZUGARDO
Corrigensi.

CCXXVII. JOANNES CROTUS ex Monteferrato ortus apud Taurinenses clarior evaserat. Quare honesto stipendio Bononiam accitus, & Carolo Ruino concurrens additus in magna erat expectatione, ut eum superaret, sed in certaminibus victus nominis famæ non respondit paucisque auditoribus conquistis, inter quos fuit UBERTINUS ZUCARDUS *Corrigiensis*, ² qui postea Ferrariæ mane docuit, ægre dignitatem sustinuit. *Magdalenam Landam* Bononiensem uxorem duxit, ex qua nullam prolem suscepisse dicitur.

Demum cum ob magnam adversarii celebritatem emergere non posset, clam cum Florentinis convenit, ut Pisis doceret. Certa itaque die, insalutato (quod ajunt) hospite, discedens infaustum iter suscepit; orta enim, ut quibusdam placet, in hospitio inter famulum, & cauponem rixa, percussus intra paucos dies occubuit. Alii vo-

¹ Phannuc. de inventario, parte 6. sub n. 88.

² Crot. in l. 38. ante. num. 122. ff. de

cond. indeb.

lunt, eum Pisas conductum gymnasium illud fere destitutum restituisse, idque ejus Epitaphium demonstrat. Defunctus a pia Coniuge Bononiam relatus est, & in D. Dominici templo cum hoc Epitaphio conditus.

Joanni Croto Monferrato Pontificii, Cesareique Juris Monarchæ, qui diu Bononiæ floruit in utraque palestra. Inde Pisas evocatus deseriis jam pridem gymnasiū instaurato fato concessit, Magdalena Landa Viri B. M. ossa referens ære proprio hoc monumentum faciendum curavit.

C A P. CXLV.

CCXXVIII. De familia BUTIGELLARUM, inter quos excelluit. HIERONYMUS BUTIGELLA: Eximia & divina ejus memoria.

CCXXVIII. **B**UTIGELLA vetustissima gens Ticini plures insignes viros habuit, quorum præcipui fuere CHRISTOPHORUS, & JO. PETRUS, qui in Patria Jus Pontificium doctissime docuere, & eruditissima scripta temporum injuria amissa post se reliquere. Pro Jo. Petro, procul ab ædibus fratres flagellatos remove cupienti, ut tranquille studere posset, Jason Maynus consuluit. ¹ Sed omnibus agnatis excelluisse HIERONYMUS videtur, qui per aliquot annos Jus civile in Patria professus memoria omnes sui temporis Interpretes superavit, cujus vim eximiam publice, universa astante Academia, & magno populi conventu, per triduum ostendit. Ex duodecimo enim Digestorum libro, & aliquot Codicis, ac sexto Decretalium Bonifacii, & juris Institutionibus, Eclogisque ac Georgicis, Sextoque Aneidos Virgilii, Ovidii, Valerii Maximi, & septimi naturalis historiæ Plinii, & aliis quibusdam, quæcunque sibi citabantur, cum præcedentibus, & sequentibus firmiter recitavit. Id, quod vulgo liberare appellabant. Quare magnam memoriæ, nominisque famam adeptus Patavium conductus mane cum *Joanne Campegio* Antipalo ordinarias lectiones magna cum laude explicuit, ubi inter alios *Achillem* Comitem Senensem, & *Marcum Mantuam*, & *Jo. Franciscum Ripam* discipulos habuit. ²

Cum a Ludovico Gallorum Rege Gratianopoli Senator factus esset, aliquandiu in Galliis Jus dixit: Sed cum Rex Decii, & Hieronymi consilio adversus Julium II. Pont. Max. sibi infestum Pisas Synodum induxisse diceretur, diris damnatus est; impunitatem vero

¹ in *conf. 218. lib. 2.*

² *Rip in l. 89. n. 72. ff. de legat. 3.*

promittente Pontifice, nullis literis, aut blanditiis suaderi potuit, ut ad eum accederet. Demum, Leone rerum potito, Ecclesiæ conciliatus Romæ Jus civile docuit, ubi non multo post an. Salutis MDXV. publico cum luctu decessit, & quod paucis antea concessum fuerat, ex publico illi in templo Minervæ sepulchrum decretum fuit. Ad quod universa Academia, & frequens populus cum celebri pompa deduxit, sequens appositum est Epitaphium.

Hieronymo Butigelle Papiensi Divini, humanique Juris Interpreti Clariss. cujus virtus illustris post varios adversæ fortunæ casus a Leone X. ex sacro patrum Senatu recognita est, quemve meriti honoris necdum sede potitum ut terris indignum medio ætatis suæ, ac Romanæ spei flore cælum rapuit. Romana Academia publico luctu, & fratres lapide isthac bene merenti sacrum dicarunt. Anno Domini MDXV. Vixit annos XLV.

Hic gemini Butigelle jacet præstantia juris.

Cui dedit antiquum docta Papia genus.

C A P. CXLVI.

CCXXIX. ROBERTUS MARANTA Venusinus.

CCXXIX. **R**OBERTUS MARANTA Venusinus anno MDXX. Salerni, & ut aliqui volunt, etiam in Sicilia docuit, ac inter alia aureum Speculum composuit, quem postea Pomponius filius & ipse Jurisconsul. cum fratribus in lucem emisit. Decem ejusdem *disputationes Salerni*, & alibi defensæ, & aliquot jurium interpretationes extant, quas *Repetitiones* vocant. Ejus mortis, aut monumenti nulla (quod sciam) extat memoria. Salernitanam Academiam illustravit, & ab Anglorum Rege de modo conservandæ bonæ valetudinis consultus plura ad id dogmata carmine exposuit.

C A P. CXLVII.

CCXXX. FABIANUS de MONTE S. SAVINI.

CCXXX. **F**ABIANUS de MONTE S. SAVINI Advocatus Consistorialis insignem tractatum *de Emptione, & Venditione* edidit; Filium post se Antonium reliquit, qui Cardinalis dignitate honestatus fuit; Et alteri ejus filio natus est JO. MARIA, qui postea Julius III. Summus Pontifex fuit.

C A P. CXLVIII.

CCXXXI. JOAN. FRANC. BURLA *Placentinus*. CCXXXII. ANTONIUS BURGES *Hispanus*.

CCXXXI. JO. FRANCISCUS BURLA *Placentinus* Ticino & ipse evocatus circiter annum MDXIX. Patavii Hieronymo Butigellæ suffectus fuit; Cui ACHILLES Comes Ilcii Senensis concurrens datus post ann. XII. quibus docere cœpit, Salernum vocatus in itinere obiit. At Burla Romam profectus a Clemente VII. ad Carolum V. Cæsarem Legatus mittitur. Sed cum res ex sententia non successissent, ex mœrore contracto morbo in Patria adhuc juvenis obiit. Bononiæ etiam professus esse dicitur.

Quo tempore *Burla* Patavii profitebatur, (CCXXXII.) ANTONIUS BURGES *Hispanus* an. Domini MDvi. ibidem Jus explicuit, qui etiam Salerni, & Ticini docuit.

C A P. CXLIX.

CCXXXIII. VINCENTIUS PALEOTUS Bononiensis, CAMILLUS, ALEXANDER, GABRIEL PALEOTI.

CCXXXIII. VINCENTIUS PALEOTUS nobilis Bononiensis in Patria, & Ferrariæ tempore, quo Hercules primus ibi eam Academiam instauravit, mane summa cum laude Jus civile docuit. *Joanni Bentivolo*, qui tum Bononiæ dominabatur, ob doctrinam, & sales, quos opportunos edebat, mirifice carus extitit. Duas uxores habuit, & ex utraque liberos suscepit, ex quibus filiam *Philippo Beroaldo* tum humaniores literas in Bononiensi Gymnasio profitenti nuptui locavit. Is fere totam ejus vitam, soceri manibus debitum munus solvens, descripsit.

Dysenteria extinctus in ædem D. Jacobi octo filiorum humeris elatus est; Inter quos claruere duo Camilli, alter Juris utriusque consultus, alter in humanioribus literis peritissimus, & ALEXANDER Pontificii, Cæsareique Juris in Patria Interpretes, ac Senator, ex quo nati sunt CAMILLUS, & ipse Senator, & GABRIEL, qui Jura per aliquot annos Bononiæ professus, & postea Auditor Rom. Rotæ creatus ob insignem doctrinam, & probitatem Cardinali dignitate est honoratus; ac anno Domini MDXCVii. octogenarius Romæ decessit, deinde ejus cadaver Bononiam delatum in Ecclesia D. Petri conditum est. Nonnulla sui ingenii, & pietatis monumenta reliquit, videlicet,

de

de Bono senectutis, Archiepiscopali Bononiensi de Sacri Consistorii consultationibus, de Nothis, ac Spuriis; Avi etiam ejus Vincentii plura in Jus civile scripta extant, & Responſa inter ea, quæ ab Alexandro edita fuere: Sed ut plenius ejus vita noſcatur, Beroaldi verba ¹ ſubjiciam.

Vox facunda Solonis, reſpicere extremæ juſſit ſpacia ultima vitæ; ſecundum hanc Solonis ſententiam, videtur dici poſſe beatus Clariffimus Jurifconſultorum, & legalis doctrinæ theſaurus ſocer meus Vincentius Paleotus, nunquam a me ſine honoris præſatione nominandus, qui animi dotibus cultiſſimus diu inter legales profeſſores obtinuit in hoc gymnaſio primatum, inde divitias bona modo partas reliquit luculentas, quales inter ſclicitatis munera numerat Plato, & Metellus expetivir.

Domus vero Jurifconſ. cum ſit oraculum totius Civitatis, janua & veſtibulum ſoceri mei perinde ac alterius Mutii Scævole maxima quotidie frequentia conſultorum, ac ſummorum hominum ſplendore celebrabatur. Principi autem placuiſſe cum maxima laus ſit, ſummusque honor, ſocer meus Illuſtriſſimo Principi noſtro Jo. Bentivolio adeo carus adeo jucundus fuit, ut ſine illo cenare jucunde non poſſet, ut edulia omnia ſine illius condimentis inſulſa, ingratiſque ſaporis eſſe viderentur. Erat enim fabulator elegantiffimus, ac ſandi dulciſſimus, quæ cuncta principalis mentis nubila diſſorum tempeſtivate diſcueret, & facetofa urbanitate exhilararet, qui merito vir omnium horarum dici poterat, id quod de Aſinio Pollione ſerius, joſicque accommode dictum eſt.

Ad hæc cum omnis beatitas ſine ſobole manca ſit, & mutila, ut author eſt Ariſtot. in primo Ethicorum, ex hac quoque parte ſocer meus ſclicex cenſeri poſeſt, qui cum ex duabus uxoribus primariis ſceminis liberos ſex & triginta ſuſcepit, undecim ſuperſtites reliquit; Et cum meta vivendi homini eſſe dicatur annus ſeptuageſimus, cumque ſclicitas ſit in ſclicitate mori, ipſe hunc terminum tranſcendens annos implevit tres, & ſeptuaginta, ſenioque beatiſſimo, atque honoratiſſimo degens nuperrime deceſſit, alvi profluſio, quod genus mortis ſane leviſſimum eſt, quo & maximi Romanorum Imperatores obiere; Accesſit & hic quoque cumulus conſumandæ hominis ſclicitati, ut fereſtrum ſubierint filii octo pientiffimi, ut paternum cadaver in ædem D. Jacobi ad ſepulchrum uſque humeris hora veſpertina ex ritu priſcorum deportaverint, miniſterio veſpillonum, ac ſandapilariorum laudabiliter fungentes, quod uni Metello Macedonico contigiſſe inter rara ſclicitatis humanæ exempla memoratur.

Libuit ex amoris affectu, qui potentiſſimus eſt, quo ſocer genero parentis loco eſt, in hoc diverticulo non minus favorabiliter quam tempeſtovi-

¹ In lib. Heptalogi ſeu ſeptem Sapientibus.

ter excurrere, ut quem viventem reverenter colui, pieque dilexi, eundem defunctum pro virili parte commendem posteritati, quanquam vivit, vigetque forma doctrinarum, Florent atque in manibus habentur consultissima ipsius responsa. Hæc Philippus Beroaldus.

C A P. CL.

CCXXXIV. BARTHOLOMEUS CHASSENEUS.

CCXXXIV. **B**ARTHOLOMÆUS CHASSENEUS, *Hedius*, nunc *Burgundum* vocant, apud Montem Cinerium celebris causarum patronus inter Regios fuit; Provinciæ suæ consuetudines luculentis commentariis illustravit; librum *Catalogum gloriæ mundi* nuncupatum edidit, in quo de variis rerum generibus disserit; sed, ut non semel erravit, a Clarissimis viris acerbissime reprehenditur. Tiracuellus ¹ enim, infitiæ, & furti eum arguit, & librum ipsum cum titulo *putridum, & inelegantem* appellat, ac diversa quandoque respondisse arguitur; ² egregia etiam post se *Responsa* reliquit, quæ in pretio habentur. Ejus mortis memoria, quod sciam, non extat.

C A P. CLI.

CCXXXV. M. ANTONIUS BAVERIUS *Bononiensis*. De ANTONIO ORSATO.

CCXXXV. **M**ARCUS ANTONIUS BAVERIUS *Bononiensis* floruit circiter annum M. D. docuit in Patria, Pisis & Patavii, ubi vespertinam Juris civilis lectionem secundo loco interpretatus, cum æquis conditionibus nollet aquiescere, anno M. ccccxcvi. exauctoratus discessit, ejusque loco ANTONIUS ORSATUS, qui postremum ejus lectionis gradum habebat, nullo aucto salario, est suffectus; ad primum ejus lectionis locum *Jason Maynus* cum mille ducatorum honorario est conductus, quemadmodum ego, lectis illorum codicillis, cognovi. M. Antonius Baverius præclara in *Institutiones commentaria, de Virtute juramenti, & Mora* libros post se reliquit. Quando decesserit, aut ubi humatus sit, compertum non habeo.

C A P. CLII.

CCXXXVI. PANTALEO CALDERIUS *Cremenfis*. Pantaleo Cremonensium tutelaris.¹ c. 31. n. 18. lib. de Nobilitate.² in conf. 23. n. 13.

CCXXXVI. **C**Remenses gravi peste precibus D. Pantaleonis, ut crederunt, liberati anno Salutis MCCCXLI. eum pro tutelari patrono receperunt, cujus etiam imagine signant, ¹ unde multi hoc nomine in eo oppido ob studium, quo erga eum Sanctum sunt affecti, vocantur. Inter quos fuit PANTALEO CALDERIUS, qui factus eximius Jurisconsultus magnæ existimationis in patria fuit.

Evenit autem, ut conspirantibus Cæsare Maximiliano Hispaniarum, ac Galliæ Regibus contra Venetos an. Salutis MDIX. Ludovicus Rex Gallorum plurima Venetis oppida ademerit; Quare Cremenam quoque adortus oppidum petiit. Cremenenses victori obstare non ausi *Pantaleonem Calderium, Jo. Petrinum Lermam, & Jacobum Zorlam* legatos ad eum mittunt, qui cum Rege pacis leges scriberent, inter alia oppidi administrationem Guelfis committi petierunt, quod primo sine alterius partis præjudicio concessum, postea ratum non fuit, quin Rex oppidum adeptus adeo Gibellinis favit, ut Pantaleonem cum *Jacobo Zorla*, & aliis Gratianopolim relegaverit, qui post aliquot menses Astam translati, & inde Mediolanum, tandem in patriam sunt reversi. Pantaleo, ne Gratianopoli otiosus degeret, ubi juris gymnasium florebat, luculentum commentarium edidit, ² quod non mediocrem Jurium studiosis opem affert.

C A P. CLIII.

CCXXXVII. NICOLAUS BOERIUS. CCXXXVIII. JACOBUS REBUFFUS.

CCXXXVII. **N**ICOLAUS BOERII filius a Monte Pessulano Galliæ Narbonensis Castro, ³ in Patria Juri Civili, & Pontificio studuit sub Præceptoribus *Vives, & Ancharano Ray*, qui vulgo *le petit Pape* vocabatur, & ab iisdem in utroque Jure gradum Baccalariatus accepit; Inde ob pestem recedere coactus Biturigibus Juris licentiatus est effectus, ⁴ ubi Advocati officio functus est, mox magni consilii Regis Ludovici, & Burdegalensis ordinarius consiliarius, & postremo Senatus Præses fuit, ubi cum *Bertrando a Casaignes* Domino Stantefortis ibidem Senatore, & jurium professore, nonnullos, qui in Civitate Agenensi anno MDXIII. seditionem moverant, pu-

¹ ex historiis Cremenensium, & ipso auctore.

² in l. 2. C. de rescind. vendit.

³ Boer. de sedit. in 1. præmiss. sub n. 30.

⁴ Boer. in addit. ad præfatio. Dini de reg. jur. in 6. & ult. addit.

nivit. ¹ Ejusdem Senatus decisiones scripsit, & plura Dini commentario *ad tit. de reg. jur. in vi.* addidit, & librum de *Ordine graduum* composuit, & alium de *Potestate Legati a latere.*

Docuit & in Monte Pessolano (CCXXXVIII.) JACOBUS REBUFUS, ubi tres postremos Codicis libros est interpretatus. ²

C A P. CLIV.

CCXXXIX. FRANCISCUS CURTIUS, Junior. De MARCO MANTUA.

CCXXXIX. **A**lter fuit FRANCISCUS CURTIUS senioris ex sorore nepos, ³ qui in avunculi familiam transiens, ab eoque eruditus, & illius, & sua etiam fama clarus evasit; Pauperrimum patrem, & quatuor fratres habuit, MATTHÆUM, qui in arte Medicina omnibus sui temporis Archiatri excelluit, ⁴ ROLANDUM, ⁵ & LUCHINUM viros in agendis causis eximios, quartus, etsi non rudis, fratrum virtutem æquare non potuit. Pater filios Jurisconsultos factos ob inopiam domo ejicere consueverat. FRANCISCUS itaque primo Ticini *Feuda*, de quibus etiam scripsit, interpretatus, postea Mantuæ *appellationum Judex* fuit; Rursus in Patria professus, ad MC. aureorum honorarium pervenit, ⁶ atque pro summa eruditione obtinuit, ut sine collega, seu concurrente solus interpretaretur. Demum in Francisci Regis Gallorum consilium adscitus est.

Verum occupato, direptoque a Cæsarianis Ticino, captus, bonisque denudatus ob rerum angustiam se redimere non poterat, opportune autem contigit, ut opera Matthæi fratris tum Patavii docentis, eo a Venetis vocatus mille aureorum honorarium consequeretur. Quare promissa salarii pecunia militibus, datisque fidejussoribus se liberavit. In Patavina Academia M. MANTUAM concurrentem habuit; Inter alios M. *Antonium Natam*, ⁷ *Joannem Nevizanum* Astensem Sylvæ nuptialis auctorem instituit. ⁸ *Christophori Albanicii* Papiensis, qui ibi profitebatur, ⁹ filiam sibi desponsatam, orto dissidio, uxorem non duxit. Demum morbo Apoplectico correptus obiit Patavii anno MDXXXIII. die XXVII. Junii, ¹⁰ cum annis XL. docuisset, ROLANDO, & FRANCISCO HIERONYMO filiis post se relictis, qui postea & ipsi Jurisconsulti fuerunt.

¹ Boer in d. *pramiss.* sub n. 42.

² Guido Papa *decif.* 218.

³ Curti. junior. in

conf. 557. sub n. 7. *Nata conf.* 599. in fin.

⁴ Soci. *conf.* 74. *inter conf.* Curt. juni. &

ipse *conf.* 76.

⁵ Rip. in l. 89. sub n. 72. ff. de leg. 3.

⁶ ipse in *præfatio.* ad Cu-

dic. ⁷ *Nata conf.* 599. in fine.

⁸ *Sylva nupt.* lib. 1. sub n. 202.

⁹ Rube

Alexandr. conf. 6. sub n. 3.

¹⁰ Soci. juni. *conf.* 30. sub n. 19. in 1.

CAP. CLV.

CCXL. JOANNES NEVIZANUS *Astensis*, de FRANCISCO NEVIZANO filio.

CCXL. JOANNES NEVIZANUS *Astensis* avum maternum habuit ¹ *Gofredum Montasæ* Dominum; vir lepidi ingenii fuit, ac semper cœlibem vitam egit; *Librum sylvæ Nuptialis* vulgo notissimum, & erudita *Responsa composuit*, bona in agro Tiliolarum, ubi Domini Montasæ dominabantur, plura possedit, ob eaque cum *Paulo Vysca* Cherienfi diu litigavit, qua lite nondum sopita decessit, *Georgio Comite Montasæ*, & *Tiliolarum Domino* hærede instituto. FRANCISCUM filium naturalem ex Jacobeta, quam postea nuptui locavit, susceptum reliquit, qui & ipse Jurisconsultus bonis omnibus spoliatus ad extremam inopiam, ac demum insaniam pervenit. Joannes ipse obiit anno MDXL. ut ex testibus coram me examinatis constat,

CAP. CLVI.

CCXLI. JOANNES FRANCISCUS BALBUS, JACOBINUS a S. GEORGIO, JOANNES FRANCISCUS PURPURATUS, THOMAS PARPALEA, CLAUDIUS SEISSELIUS.

CCXLI. JO. FRANCISCUS BALBUS in Avilianæ Ligurum subalpino-rum oppido natus, Stephanum patrem, & tres fratres habuit, JO. PETRUM, & NICOLAUM, qui primo patrimonii Caroli Ducis Sabaudix, mox ejus Senatus Præses fuit, item JO. BAPTISTAM, qui Legatus apud Carolum Quintum Cæsarem obiit.

Taurini JACOBINUM a SANCTO GEORGIO, JO. FRANCISCUM PURPURATUM, THOMAM PARPALEAM, & CLAUDIUM SEISSELLUM audivit, ubi tyrocinio legum deposito vespertinas lectiones erudite explicuit, ac nobilem tractatum Præscriptionum, & Responsa, quæ non apparent, edidit. Memorati Caroli Ducis Allobrogum Senator fuit, demum, sola filia post se relicta, decessit. Ex fratre *Nicolao* Præsidente tres nepotes reliquit, CAROLUM Abbatem, *Laurentium* Verdoni Dominum, & GOTTIFREDUM Emanuelis Philiberti Ducis Senatorem. JOANNES Balbus a Philippo Vicecomite ad Alfonso Regem Aragonum cum *Petracotta* Orator est delegatus, ut illum a bello contra Franciscum Sfortiam gerendo dissuaderent, sed nihil egerunt. Hunc nostri Balbi progenitorem esse non dubito.

¹ *Sylvæ nupt. lib. 4. sub. n. III.*

C A P. CLVII.

CCXLII. JOAN. FRANCISCUS A RIPA.

CCXLII. **D**efuncto Jafoni Mayno JO. FRANCISCUS *Papiensis* in Ticinenſi gymnaſio ſuffectus magna & ipſe nominis ce-
lebritate docere cœpit. Ex nobilibus a *S. Nazario*, qui a *Ripa* cogno-
minabantur, descendit. Hæc familia vetuſtate, & nobilitate inſignis
fuit, ut *duo Baldi Reſponſa* declarant, ¹ quæ pro aliquibus ejus gentis
edidit.

JO. FRANCISCUS ſtatura puſillus, & ut ferunt, deformis, animi
virtutibus corporis parvitatem correxit; *Hieronimus Butigellam, Jaſo-*
nem, aliosque audivit. ² In Patria magna cum laude per aliquot an-
nos docuit. Inde anno MDXVIII. Avenionem amplo ſtipendio
conductus Jus Pontificium, mox Cæſareum profiteri cœpit. Sed
cum Ticinenſis Academia clariorum Interpretum penuria laberetur,
a Francisco Maria Duce Mediolanum accitus in Principis conſilium
adſcitus eſt, ac Ticinum cum mille aureorum ſtipendio ad docen-
dum miſſus.

Cum vero ob Ducis mortem in tota Inſubria bellum ſæviret,
gymnaſio deſtituto, aliquot annis vacavit, donec anno MDXXX rur-
ſus Avenionem eodem ſtipendio revocatus ad Jus civile explicandum
rediit. Sed vix elapſo triennio denuo Ticinum retractus anno
MDXXXIV. occubuit. Vir fuit acri judicio, ſubtilis, elocutione fa-
cilis, & minime verbofus, & præter legum eruditionem etiam in Dia-
lectica verſatus.

Plura in *Jus civile*, & *Pontificium ſcripta* reliquit, quibus non
pauca Reſponſa adjecit. *De peſte* quoque librum edidit. *Rainerii*
Gentilis Jurisconf. & Pariſienſis curiæ Senatoris ſororem Helenam
Gentilem uxorem duxit, ex qua Tranquillum, & Gerardum, & alios
quatuor filios ſuſcepit; cum hac memoria Papiæ humatus eſt.

Jo. Franciſcus de S. Nazario a Ripa Jurisconf. primi nominis Sena-
tori Ducis Com. Pal. Helena Gentilis uxor, & ſex liberi P.

C A P. CLVIII.

CCXLIII. PETRUS PAULUS PARISIUS Cardinalis: De FRANCIS-
CO SFONDRA TO, MARIANO SOČINO, de immani Reſpon-
ſorum pretio.

¹ 272. & 304. lib. 5.² *Rip. in l. 89. ſub n. 72. ff. de leg. 3.*

CCXLIII. **E**Adem ætate PETRUS PAULUS *Parifus* Consentinus clauit, qui cum Romæ aliquandiu docuiffet, anno MDXXI. Patavium conductus FRANCISCUM SFONDRATUM Cremonenfem concurrentem habuit, qui cum Mediolani Senator a Carolo Quinto Cæfare creatus, & Senis Præfectus, ac demum Patriæ Epifcopus ad Cardinale faftigium ascendiffet, ¹ ejus loco MARIANUS SOCINUS anno MDXXXVI. Patavii fuffeffit.

At Petrus Paulus ibi aliquot annis profeffus, mox Bononiæ defuncto *Carolo Ruino* amplo ftipendio fuffectus fuit. Inter aliosque (CCXLIV.) HIERONYMUS PRIVIDELLUM *Regienfem* magnæ fpei juvenem vefpertina lectionis concurrentem habuit. Ibi quinquennio magna cum laude Jus interpretatus, ingenti coacta pecunia, Cameræ Apoftolicæ Auditoris officium emit, docendique munere relicto, Romæ paucis annis commoratus, tandem a Paulo III. Pont. Max. Cardinali dignitate honeftatus fuit. Itaque memorandi exempli res vifa duos concurrentes ad ejusdem honoris culmen perveniffe.

Vir infigni eruditione fuit, fed fordidi habitus, qui confulentibus fingulas Refponforum chartas aureo vendere confueverat, eumque morem peffimo exemplo nonnulli posteriores fecuti ad emungendam pecuniam pro Refponfis volumina reddere conati funt. Ejus vero loco Bononiam *Andreas Alciatus* conductus fuit. Docente Petro Paulo Patavii, ibidem Bernardinus Gammarius Bononienfis Jus civile docuit.

C A P. CLIX.

CCXLIV. HIERONYMUS PRIVIDELLUS *Regienfis*.

CCXLIV. **H**IERONYMUS PRIVIDELLUS *Regienfis* *Petri Pauli Lapicide* filius Bononiæ apud Cafales Pædagogum egit, ubi *Carolo Ruino*, quod aliis paucis contigit, admodum familiaris, dum fæpius ab eo ob doctrinam commendatur, notior effe cœpit. Ad eam denique fortunam pervenit, ut nobilium Senatorum, apud quos fuerat, patrocinio Bononiæ primo *Inftitutiones* interpretaretur, ac denique ipfius *Parifii* concurrens celebre Auditorium habuerit. Sed fuper omnia eum Henrici VIII. Anglorum Regis fufcepta caufa illustravit.

Duxerat ille Julii II. auctoritate in uxorem Catherinam Ferdi-

¹ *Boffius de principe* n. 208.

nandi Hispaniarum Regis filiam, & ab Arturo fratre jam defuncto Viro relictam. Sed cum Bollandæ puellæ flagrantissime adamatæ conubium affectaret, matrimonium, quod cum affine contraxerat, velut contra Jus divinum factum, criminari cœpit; Easque nuptias nullius decreto incestas esse desinere potuisse dicebat. Contra Catherina, ne pudicitia notam pateretur, conjugium a Summo Pontifice comprobatum legitimum defendere. Ubi ea res in controversiam venit, undique in Italia doctrina præstantes Advocati sunt conquisiti, & Prividellus, Casalibus faventibus, Regis patrociniū cum CC. annuorum aureorum honorario obtinuit.

Cum vero ante Clementem VII. Pont. orandum esset, Romam missus denos aureos diurnos pro mercede tulit. Demum sententia adversus Henricum lata, Bononiam reversus non diu superstes fuit. Cum enim quendam Regiensem, qui pro tutela corporis Bononiensem a S. Georgio occiderat, reum factum pro patriæ necessitudine acrius defenderet, etiam contumeliis accusatorem oneravit. Verba animo altius insidentia hominem ad facinus impulerunt. Dum itaque Hieronymus ad docendum proficiscitur, a Sicario transfoditur, statim domum delatus, ac nondum vestibus exutus, erumpente sanguinis flumine, inter familiarium manus expiravit. Extremis verbis pie se percussori ignovisse sæpius repetiit. Juvenis ante diem præreptus, si diu supervixisset, magna jam nominis claritate comparata, primum inter Profitentes locum obtinisset.

C A P. CLX.

CCXLV. GUILIELMUS PONTANUS Perusinus.

CCXLV. GUILIELMUS PONTANUS *Perusinus*, cum diu legum studiis incubuisset, xxxii. ætatis annum ingressus publice in patria profiteri cœpit, deinde vespertinae lectioni explicandæ præfectus tantam eruditionem ostendit, ut inter clarissimos sui temporis interpretes haberetur. Vir fuit non solum subtilis, sed & maturi ingenii, qui gravi judicio Jurium difficultates solvere consuevit. Cum XLV. annis docuisset, plane senex annum jam agens Lxxvii. ultimum vitæ diem clausit, Anno Salutis MDLV. in D. Dominici æde cum hac inscriptione humatus est.

D. Guilielmo Pontano Prob. & Jur. Prud. Præcl. quam an. XLV. summa cum glor. Pub. Prof. est. Vix. an. Lxxvii. Ob. M.DLV.

CAP.

C A P. CLXI.

CCXLVI. LUDOVICUS GOZADINUS Bononienfis.

CCXLVI. **L**UDOVICUS ex nobili *Gozadinorum* familia Bononiæ anno MCCCCLXXIX. natus ubi primum in humanioribus literis est institutus, ad Jus civile se contulit. Lauream adeptus magna celebritate matutinas lectiones explicare cœpit. Redarguitur, quod in eadem causa sibi contradixerit. ¹ NICOLAUS GOZADINUS in Castro Bolognesio jus dixisse reperitur. ² Demum anno ætatis LVII. & Salutis MDXXXVI. decedens apud Servitas humatus a Bononienfi Senatu hoc monumentum promeruit.

Ludovico Gozadino insigni legum Interpreti Senatus Bononienfis. Vixit an. LVII, Obiit anno MDXXXVI.

C A P. CLXII.

CCXLVII. MARIANUS SOCINUS, LANCELOTTUS POLYTUS, ANTONIUS RUBEUS Alexandr. M. ANTONIUS BURGLESIIUS, CELSUS SOCINUS, NICOLAUS AB ARMIS, JOH. ANGEL. PAPIUS Solernitanus.

CCXLVII. **M**ARIANUS SOCINUS primi *Mariani* ex Alexandro filio & ex *Laura Aringleria* nepos natus est Senis anno MCCCCLXXXII. VIII. Kal. Aprilis, usque ad pubertatem ut plurimum valetudinarius, ubi ad XIII. an. pervenit, peste, quæ tum dira per Italiam crassabatur, correptus magnum vitæ discrimen subiit, sed pustula sub sinistra ala recisa præter omnium opinionem convaluit.

In humanioribus literis ab ANGELO FUNDO instructus, Jus civile a FRANCISCO TURCO, BERNARDINO BENEVOLIENTE, JO. BAPTISTA SANCTO, SIMONE BORGHESIO, & ANTONIO BONAFRO tum Senis profitentibus per sexennium accepit. Ex his Antonius in Pandulfi Petrucii patriæ imperantis consilio fuit. Mox Bononiæ Bartholomæum patrum audivit, quem cum amissa voce in Patriam deduxisset, ibi publice disputavit, ac depositi tyrocinii insignia a Benafro vice patrum fungente anno ætatis XXI. sumpsit.

Primum Institutiones per quadriennium, ac postea per triennium extra ordinem alias legum partes interpretatus LANCELOTUM POLYTUM concurrentem habuit, quicum magno studiosorum concursu acria certamina exercuit. Interea Camillam Salvettam Pauli filiam honestissimam matronam uxorem duxit, ex qua decem filios, &

¹ *Soci. juni. conf. 117. in Themate lib. 2.*

² *Inol. conf. 19.*

tres filias suscepit, quibus, paucis exceptis, superstes fuit. Cum vero altero anno Jus Pontificium, altero Jus civile mane ex ordine docuisset, postremo ad vespertinam lectionem translatus magna cum laude per quadriennium est professus. Exinde Pisas cum CCCL. aureorum stipendio a Republica Florentina conductus, ac postea aliorum quinquaginta honorario auctus HIERONYMO DETTO *Florentino* secum acriter concurrente, ægre Auditorum frequentiam sustinuisse dicitur. Ibi natæ Virginiae PHILIPPUM DECIMUM Lustricum patrem fecit. Post septennium in Patriam revocatus, RAINALDUM PETRUCIUM, qui postea Romæ Rotæ Auditor fuit, & HIERONYMUM VERIUM adversarios habuit. Interea Legatus ex causa publica ad Remp. Florentinam missus, mox a Civibus ad Leonem X. Pont. Max. gratias acturus est destinatus, quod *Joannem Piccolomineum* Senarum Præfulem, & *Raphaelem Petrucium Grossetti* Antistitem Senenses ad Cardinalem dignitatem promovisset. Inde post annum quam in Patriam venit, Patavium vocatus, *Petro Paulo Parisio*, & *Francisco Sfondrato* concurrentes factus, & majorum nomine, & proprio ingenii acumine celebrior esse cœpit. Unde Bononiam discedente Parisio, cum mille aureorum honorario primas tenuit, quo tempore FABIIUM ACORUMBONUM EUGUBINUM, qui postea ex Romanæ curiæ Auditore Antistes est creatus, & GASPAREM MALMIGNATUM Lendenaria oriundum Antagonistas habuit.

Cum vero Anno MDXL. Andrea Alciato Ticinum revocato, Bononiensis Academia insignem Interpretem desideraret, Marianus a XL. viris vocatus est. Is cum Jo. ANTONIO RUBEEO Alexandrinum mane Patavii primam sedem tenente turbulentam de loco contentionem exercebat, cum uterque pari stipendio honestatus alterum excedere non posset. Socinus igitur, ut homini secum acerbius agentis superior esset, instanter illius gymnasii Præfectos orare, ut addito vel x. aureorum salario se Rubeo preferant; Illi mille aureorum metam excedere insoliti, Marianum ludificari, dicitare, sibi magni nominis professores non deesse, qui minore pecunia sint docturi. Ubi ille sibi verba dari sensit, Bononiensibus MCC. aureorum honorario se obstrinxit, aliis CC pro com meatu acceptis, Tabulisque conscriptis, a Gymnasiarchis Patavii majorem, quam sperare poterat, mercedem sibi dari postulat. Cum solitum responsum retulisset, statim producto novi contractus instrumento, *Ego*, inquit, *ex meo sinu* MCC.

MCC. aureos extraho. Nunc expectabo, quos ex vestro Doctores suis educturi.

Ita Senatoribus dimissis, Bononiam professus, dum vixit, magna nominis fama docuit. Veneti largius stipendium polliciti frustra eum retinere sunt conati; Senenses quoque nisi a Bononienfibus præventi essent, DC aureorum, quod nemini ante fecerant, illi salarium oblaturi erant; Sed Bononienfibus obstrictus contractum revocare non potuit. Ei postea aliorum centum aureorum auctum salarium, immunitasque pro se, & liberis maribus cum Jure civitatis concessa fuit, & locus inter v. vir. litibus judicandis Bononiæ Lælio ejus genero est donatus. Sed cum eo honore fungi impediretur, ejus vice *Leonardus Columbinus* Senensis, qui postea Neapoli DCCC. aureorum stipendio vespere professus est, subrogatus fuit.

Interea Cosmus Florentiæ Princeps Marianum MD. aureorum salario Pisas conducere voluit. Rex quoque Lusitaniæ eum Conimbricam ter millium aureorum annuo stipendio vocavit. Et Epidaurii, nunc Ragusii dicti, duo millia aureorum ei obtulerunt, ut illorum Jura municipalia componeret. A Venetis etiam, & Hercule II. Ferrariæ Principe amplo stipendio invitatus, a Bononienfibus, quibus se obstrinxerat, discedere non potuit. Apud eos Camillam uxorem LXIII. annum agentem amisit, quicum annis XLVI. vixerat.

Postea uxori assuetus parum continenter vixisse dicitur; Unde contracto morbo non semel ægrotavit, ac demum dum præsentaneis remediis sibi mederi conatur, potentium pharmacorum vi oppressus LXXIV. ætatis anno decessit. Germanorum studioforum humeris in D. Dominici templum est elatus. Ex XIII. filiis, quos suscepit, tantum *Celsus*, & *Philippus* superstites fuere. Patavii *Ascanium* XII. annorum puerum, qui ibi in D. Augustini templo humatus est, & Alexandrum amisit.

Is cum CCC. propositiones per quinque dies primo Patavii, deinde in Patria per biduum magna cum gloria sustinuisset, anno MDXXX. sub Philippo Decio Senis Legum Tyrocinium deposuit, ubi cum M. ANTONIO BURGLESIO Advocato Consistoriali Institutiones interpretatus, postea Patavii tertium ordinariæ lectionis locum mane supra omnium expectationem sustinuit: Sed subortis cum Antagonistis factionibus, in patriam reversus, vespere HIERONYMO VERIO, & M. ANTONIO BELLARMATO concurrens factus ordinariam lectionem explicuit. Demum nova Maceratæ Academia instituta,

tuta, anno MDXI. quingentorum aureorum stipendio ibi professus est. Sed sequente anno concepto ex pilæ lusu frigore vi. Kal Majas decessit, defuncto Maceratenſes vexillum dedicarunt. Cadaver in Patriam relatum in majorum ſepulchro conditum fuit. Ex eo, & Agnete ex Burgleſia Pandulfi Petruccii Senarum Principis nepte natus FAUSTUS præclari ingenii Juvenis Parentum veſtigia ſecuturus eſſe ſperatur. CELSUS alter Mariani filius Jurisconſ. primo in Patria Inſtitutiones, & Jus civile extra ordinem profeſſus, poſtea patris gratia Bononiæ cum centum aureorum annuorum ſtipendio Juris Pontificii, deinde patre mortuo Juris civilis Interpres factus in eo munere perfeveravit.

Marianus mediocris ſtaturæ fuit. Materna lingua, & Muſica delectatus, quandoque etiam in alex ludo ſe detinuit. Vir fuit acutiſſimus, & acris judicii, qui Fulgoſio, & Cumano, plusquam cæteris Interpretibus tribuere conſueverat. Verum memoriæ infirmioris, ut ſæpe ex ſcripto docere cogeretur, & raro ex tempore de Jure reſpondere poſſet, minus liberalis a Conſulentibus habitus, quibuſcum de magna mercede pacifci voluiſſe dicitur. Jo. *Mariam a Monte*, qui poſtea Julius III. Pont. Mix. fuit, & ſeptem, qui deinde Cardinales creati ſunt. *Antoniumque Auguſtinum*, & alios clariffimos viros, & me omnium minimum diſcipulos habuit. Ei hoc monumentum filii poſuerunt.

Mariano Socino juniore Senenſis J. C.

Vixit an. LXXIV. Menſes IV. Dies XXV. Obiit an. MDLVI. D. XIX. Auguſti. Filii mæſtiſſ. Patri Opt. P. P.

Ei NICOLAUS AB ARMIS matutinæ lectionis profeſſor eſt ſubſtitutus, donec JO. ANGELUS PAPIUS Salernitanus vir eloquentiſſimus cum DCCC. aureorum honorario in eo loco eſt ſubrogatus.

C A P. CLXIII.

CCXLVIII. LANCELOTTUS POLITIUS Senenſis. CCXLIX. LANCELOTTUS CALLIAVOLA.

CCXLVIII. **L**ANCELOTUS POLITIUS *Senenſis* tanta ingenii felicitate enituit, ut in omnibus Italiæ gymnaſiis novas in *Subſtitutionum* tractatu opiniones ſumma cum laude ſuſtinuerit. Exinde Jus civile in Patria interpretatus JO. *MARIAM A MONTE*, qui poſtea Julius III. Pont. Max. fuit, in privatis ædibus inſtituit. Cæterum

vix

vix XXXI l. ætatis annum egressus, D. Dominici religionem, quam Observantem vocant, pia deliberatione ingressus est. Id agnati ab eo factum fuisse asserunt, ut votum impleret a matre conceptum, dum Puer in difficili ægritudine periclitaretur. Alii ob ereptam sibi promissam Consistorialis Auditoris dignitatem, quod eum honorem nondum delatum in cujusdam Responsi subscriptione præcipitanter sibi arrogavisset, conceptoque propter illatam contumeliam dolore, ipsum religiosum factum fuisse tradunt.

Cum seculo itaque Jurium studio penitus relicto, Dialecticæ, Philosophiæ, ac Theologiæ disciplinæ totus incubuit, in quibus omnibus sub Ambrosii Catherini nomine, quod sibi sumpto religionis habitu imposuerat, erudita opera edidit, & bis contra *Martinum Lutherum* scripsit. Legum tamen, quibus se impense applicuerat, memoriam semper tenuit. Ac semel Lutetiæ Parisiorum a quodam familiari Jurium studioso ad gymnasium publicum deductus, Interpretem in *Substitutionum* tractatu suam opinionem impugnantem audivit. Juvenis, qui Politium comitatus fuerat, ab eo efflagitavit, ut se tueretur, & recusantem ni id fecisset, se illum pro Politio omnibus publicaturum minatus est. Quare Lancelotus, qui se agnosci nolebat, Gallum professorem, ubi e cathedra descendit, xxi. acutissimis argumentis adeo exagitavit, ut admiratus Doctor exclamaverit, *aut Diabolus es, aut Politius*.

Cum vero adversus BERNARDINUM OCHINUM Apostatam alia scripisset, a Paulo III. Pontifice Minoris apud Neapolim Episcopus est declaratus. Postea a Julio III. quem, dum profiteretur, apud se discipulum aluerat, Archipræful Consentinus creatus fuit. Ab eodem Cardinali dignitate honestandus, nisi Diegus Mendocius, qui illius fratrem ultimo supplicio affecerat, verbis Cæsaris, cujus Romæ Legatum agebat, id prohibuisset. Demum Neapoli anno MDLIII. jam septuagenarius occubuit, & apud sui Ordinis religiosos humatus fuit, apud quos XXI. annis pie vixerat.

Alius eodem tempore claruit (CCXLIX.) LANCELOTUS CALIAVOLA Papiensis, qui in Patria, & Valentia in Narbonensi Gallia professus magni nominis fuit.

C A P. CLXIV.

CCL. ANTONIUS VIERIUS. CCLI. M. ANTONIUS BELLAR-MATUS.

CCL. **A**Lii duo Senenses ambo in Jure civili eruditissimi eodem Anno obierunt ANTONIUS VIERIUS, dempta legum doctrina, ineptus, ac plane ridiculus, & (CCLI.) M. ANTONIUS BELLARMATUS, cujus aliquæ extant interpretationes. Is in omni disciplinarum genere versatus etiam elegantem Comædiam composuit. Cum in Patria docuisset, demum Pisas vocatus ibi decessit. Anno MDXL. quo & Antonius jam senio confectus Senis occubuit.

C A P. CLXV.

CCLII. FRANCISCUS SFONDRATUS Cremonensis, ejus merita in civitatem Senensem. NICOLAUS SFONDRATUS.

CCLII. **E**X Jo. Baptista, & Margarita Homodea Triulcia natus FRANCISCUS, qui a Jafone, item Bononiæ a Carolo Ruino in Jure eruditus, postmodum Taurini sub Carolo Allobrogum Duce Jus civile docuit. Cum vero Franciscus Sfortia Dux Mediolani Senatum instituisset, inter alios in eum Franciscum Sfondratum cooptavit. ¹ Interea ultro, citroque missus effecit, ut Christierna Regis Daniæ, seu Cimbricæ Chersonensi filia, & ex Caroli V. Cæsaris sorore nata illi Duci nuberet. Eo vero defuncto, Carolus Imperator, ad quem Mediolani imperium erat devolutum, Franciscum Senatorem confirmavit, Vallasiniq; Baronem, & orientalis ripæ Larii Lacus comitem creavit. Demum tumultuante Repub. Senensi, ejus urbis moderatorem fecit. ² Is ea ingenii dexteritate illius populi motus, discordiis sedatis, compescuit, ut *Senensis civitatis pater* fuerit appellatus, & civis creatus. Annam Antonii Vicecomitis, & Magdalene Trivultie filiam uxorem duxit, ex qua NICOLAUM, postea Gregorium XIV. Pont. Max. & Paulum Cardinalis tituli Sanctæ Cecilie, & Francisci Ducis patrem suscepit. Mortua vero conjugē, Romanam a Paulo III. Pont. Max. vocatus, & in Germaniam Legatus missus non multo post Cardinali dignitate est honestatus, mox Cremonæ Episcopus declaratus, ubi cum an. Sal. MDL. prima sacra celebrasset, non multo post decessit anno ætatis LVI Humatus est in Ecclesia Cathedrali cum sequenti epitafio a piis filiis posito.

Franciscus Sfondratus hic quiescit Baptiste illius F. qui, & Senator, & Consiliarius Ludovico Sfortie valde carus fuit, ob multas nobiles legationes, quas missu ipsius obivit ad omnes, & Reges, & Illustres Reipub. &

¹ Boff. de Principe numero 208.

² Boff. de Principe n. 208.

ob admirabilem intelligentiam Juris a Carolo Allobrogum Duce Senator creatus est. Posteaque a Francisco II. Insubrum Duce in ordinem Senatorum Mediolani adscriptus, in ea dignitate a Carolo V. Imp. cum in ipsius ditionem civitas redisset, retentus fuit, auctusque consiliarii gradu. Mortua vero uxore Anna Vicecomite lectissima femina, ab eodem summa cum potestate Senas missus est, ut eam Rempub. discordiis vexatam, consilio suo regeret. A quibus ob egregia ipsius merita, civitate donatus est, & pater patrie appellatus. Postea Romam a Paulo III. Pont. Max. evocatus in Germaniam paulopost missus fuit, ab eodemque in amplissimum Cardinalium numerum cooptatus ad Carolum Imp. magnis de rebus legatus est, ornatus demum a sapientissimo, acerrimique judicii se ne omnibus honoribus, quibus summi antistitis persona decorari potest, mortem obiit anno MDL. Cremonæ Patriæ Episcopus, Nicolaus, & Paulus eximia pietate præditi filii hoc monumentum posuerunt. Vixit annos LVI. Menses IX. Dies VII.

CAP. CLXVI.

CCLIII. JO. ANTONIUS RUBEUS Alexandrinus.

CCLIII. FRANCISCO CURTIO successit in matutina lectione JO. ANTONIUS RUBEUS Alexandrinus. Is primo Ticini, deinde Valentiae, ¹ mox Taurini professor Ducis Sabaudiae Senator Palatina, & Equestri dignitate est declaratus. Demum Francisco Curtio defuncto, Patavium vocatus, primam cathedram cum mille aureorum stipendio obtinuit, & M. Mantuam Antagonistam habuit.

Vir magnæ fuit memoriæ, sed minus perspicuæ doctrinæ, & plus justo arrogans, intemperantius cum collega agere consueverat. Ambitiosas etiam contentiones cum Mariano Socino ibi vespere docente exercuit, quicum de loco contendebat, & ut fugillandi hominis occasionem nancisceretur, relictis suæ lectionis articulis, in arguendis illius opinionibus tempus conterebat. Cum vero immiti podagra laboraret, sæpius a legendo vacabat. Demum longa, difficilique ægritudine contracta obiit Anno MDXLIV. xvi. Kal. Aprilis, Margarita uxore, & liberis superstitibus, & in D. Joannis in Viridario templo cum hac inscriptione sepultus.

Jo. Antonio Rubeo Alexandrino Patricio Supremi Senatus Sabaudie Senatori Equiti, Comitique Casareo optimo viro, & Jurisconsulto, & in

¹ Jo. Anto. Rubo. in l. 8. §. 6. sub n. 212. ff. de oper. nov. nunc.

profutendo Jure Ticini primum, deinde Valentiae, tum Taurini, postremo Patavii primum locum summa cum gloria consecuto, Margarita uxor, & maestissimi filii posuere Vixit an. LV. Mens. III. Dies XVI. Obiit anno MDXLIV. XVI. Kal. Aprilis.

C A P. CLXVII.

CCLIV. ÆMILIUS FERRETTUS: illustres ejus functiones: ingenium humanum & liberale.

CCLIV **F**ERRETTORUM familia nobilis, ac perverusta Ravenna originem trahit, ut auctor est *Jo. Petrus Myletensis Episcopus*. Inde orti Marci Jurisconsulti progenitores, qui Castrum Francum celebre Hetruriæ oppidum se contulere. Anno MCCCCLXXXIX. die x v. Novembris eo in loco natus est DOMINICUS, postea ÆMILIUS dictus patri *Marco* primogenitus, qui primum in liberalibus artibus usque ad annum XII. accurate instructus, post eam ætatem Pisas ad discendum Jurisprudentiam est missus tempore, quo ibi *Philippus Decius* magna nominis fama docebat; *Camillum Petrucium* Senensem in Jure civili, & *Jo Crotum* in Pontificio per triennium audivit. Inde Senense gymnasium biennio frequentavit.

Mox Romam profectus Cardinali SALVIATO *Florentino* a secretis fuit; Ibi cum in amplissimo Cardinalium, & Episcoporum cœtu Juris propositiones magna cum laude disputasset anno ætatis XIX. in Jurisconsultorum numerum est relatus, quibus auspiciis pro *Dominico* nomen *Æmilii* sibi adscivit. Tum profitendi munus oblatum accipiens titulum *de Rebus creditis* tanta nominis fama est interpretatus, ut Leo X Pont. Max. eum sibi a secretis adsciverit.

Eo munere aliquot annis functus, illud sponte relinquit, & domum reversus apud suos biennium transigit; Sed in rixa occiso patre Marco, natale solum relinquit, & Tridinum Montisferrati in Liguria oppidum se contulit, ubi annos quatuor moratus, uxore ex splendida familia ducta, sex filios & filiam suscepit. Ejus regionis Marchio, qui partem Gallorum exercitus cum Lautreco ducebat, in ea expeditione Romam ac Neapolim secum Æmilium duxit, sed rebus infelicitate succedentibus, cæsisque Gallorum copiis, dum domum Æmilii remeat prope Mediolanum ab Hispanis capitur, quibus sexcentis aureis solutis opera Caroli fratris est dimissus.

Exinde in Galliam profectus Valentiae Jus civile docuit. Cumque ejus nominis fama ad Franciscum Gallorum Regem pervenisset,

ab eo accitus inter centum Viros Senatus Parisiensis adscribitur anno MDXXXVI. Mox ab eo ad Venetiarum Ducem, deinde ad Florentinos Legatus missus munus demandatum magna diligentia peregit. Quare a Marchione Montisferrati, permittente Francisco Rege, ad Carolum V. in Hispaniam est destinatus. Cæsarem in Africam cum exercitu euntem est secutus. Mox in Galliam reversus a Francisco Rege rursus ad Florentinos tum a Cæsare obsessos Legatus missus annum apud eos consumpsit.

Tandem subactis Florentinis, Gallias repetiit. Unde aulam in Hicenum conventum est secutus, eo enim Paulus III. Pont. Carolus V. & Franciscus Rex convenerant; illis comitiis solutis, Æmilius cum Senatu Parisiensi se abdicasset, Lugdunum concessit. Interea a Duce Florentiæ accersitus, civis Florentinus declaratur, sed ipse in Galliam reversus D.L. aureorum salario Avenionem ad Jus civile docendum vocatus nondum exacto triennio DCCC. aureorum, ac demum M. honorarium in ea urbe primus obtinuit.

Vir facundissimus, ac mirifice in pauperes liberalis fuit. Suggestum perelegantem magno artificio, ac sumptu suo ære extrui curavit, cum hac inscriptione. *Peritum orno, imperitum dedecoro.* Falso quoque rumore allato, *Jacobum Navarium* legum professorem Avenionem Roma redeuntem, quo Legatus profectus fuerat, a Barbaris captum statim centum aureos ad ipsum redimendum cognatis obtulit. Extra urbis mœnia frequenter deambulabat, raro coenabat, aut parcissime id faciebat. A cibo si confabulationes deerant, lyram pulfabat. Multus in cogitando, se plus meditatione quam lectione proficere dictitabat. Statura mediocri, pulchro, & bene compacto corpore, gradum incedendo accelerabat. Vestitus modestus, domum splendide ornatam, atque instructam habuit.

A Venetis Patavium invitatus est, ut *Hieronymo Cagnolo* substituerent, & sæpe a Valentinis, & Valentia doceret; Delphinatus etiam Senator est designatus. Plura in Jus civile scripsit, & *librum de Signo, & Ratione inscriptum*, in quo multas leges interpretatus est, & alterum *Bartoli Everriculum* nuncupatum, in quo ejus errores congerit; *Notas in Institutiones, Opinionum volumen, Responsa*, nec paucas *Epistolas* edidit. Opus etiam de *Armorum ratione* lingua Hetrusca composuit.

Uxore ac liberis amissis, *Marcum Nicolai* Fratris filium hæredem scripsit; ardenti febre correptus pie decessit. Avenioni xv. Julii, an-

no MDLII. hora, qua ex ædibus ad docendum solebat egredi, annum agens LXIII. magna pompa elatus, sepultus est in æde D. Dominici in sacello D. Sebastiano dicato. Unice tam a civibus, quam auditoribus dilectus ingens sui desiderium reliquit, quod *Simonis Cravetæ* exemplum ostendit, qui Æmilii Cathedræ subrogatus, cum in prima oratione eum perstrinxisset, ab omnibus explosus, & urbe ejectus, coactus est discedere.

C A P. CLXVIII.

CCLV. MARCUS MANTUA BONAVIDIUS, scientia juris, promptitudo in respondendo, legationes, quas obiit, humanitas & ab invidia alienus animus.

CCLV. **E**X PETRO BONAVIDIO peritissimo Medico, ac summæ probitatis viro, qui, Mantua Patavium sede translata, *Mantue* cognomentum tulit, natus est MARCUS anno Salutis MCCCCXCI. VII. Kal. Decemb. Is ex humanioribus studiis, in quibus non mediocriter excelluit, ad civilis, Pontificique Juris disciplinam se contulit. Inter alios Præceptoribus usus *Jafone*, *Carolo Ruino*, & *Hieronymo Butigella Papiensi* clarissimo Juriscons. qui postea Romæ decessit, laurea honestatus, cum in minoribus lectionibus rerum copiam, dicendi facundiam, ac insignem memoriam, qua præcipue claruit, ostendisset, Senatus Veneti judicio Jus Pontificium per decennium explicuit. Deinde ad Juris civilis lectiones matutinas interpretandas translatus *Achilli Senensi* Salernum conducto suffectus est; Ac demum, quod nulli Jurisconsulto Patavino antea contigerat, DCCC. florenorum stipendium obtinuit; Collegas habuit FRANCISCUM CURTIUM *junioem*, JO. ANTONIUM RUBEUM *Alexandrinum*, HIERONYMUM CAGNOLUM, & novissime TIBERIUM DECIANUM *Uinensem*.

Non tantum docendo, sed etiam in capitalibus Judiciis reos defendendo magnam famam adeptus est. In extemporanea latine loquendi facultate promptus, sæpenumero bis eodem die in coronandis Doctoribus feliciter oravit; Tantumque sibi auctoritatis comparavit, ut nemo sine eo auctore legum tyrocinium deponeret. A civibus Princeps legationis factus pro Patria, Francisco Donato Venetarum Principi creato luculenta oratione est gratulatus. Nec semel ab amplissimo Senatu de rebus arduis consultus prudenter respondit. Antiquitatibus vero mirifice delectatus, Statuarum, ac præcipue Nu-

mis-

mismatum magnis sumptibus non mediocrem copiam comparavit, quibus bibliothecam splendide exornavit. His addidit veras multorum juris interpretum effigies, quas ex diversis locis conquisivit.

Scriptis in utroque Jure XL. volumina, multa rerum varietate, & copia refertissima commentaria, scilicet *Collectanea*, *Dialogos*, *Scholia*, *Centurias*, *Apophthegmata*, *Problemata*, *Æquilibrium*, *Enchiridia*, *Epitomata*, & id genus plurima, quæ singula longum esset enumerare. *Poetica* etiam delectatus nonnullas lucubrations in *Franciscum Petrarcham*, suppresso auctoris nomine, edidit. Moribus præclarus, insigni etiam humanitate præditus fuit, ac in judicando de aliis benignissimus, & ab omni penitus invidia alienus, & quos æmulos habuit, semper excepit comiter, officiis juvit, atque omni gratia est profectus. Bonæ fuit valetudinis, viridisque senectutis, si quidem ultra LXXXI. annum firmis viribus, & prospera corporis sanitate vixit; Ac bis tantum doloribus arthriticis per multos dies afflictus raro alias morbo laboravit.

Diu superstes neminem in collegio Doctorum Patavinorum per multos annos vidit, quos illud ingrediens invenit, quod & L. Piso pater Pisonis illius, qui a Valerio Festo persumum facinus in Africa occisus est, dicere consueverat; Neminem se videre in Senatu, quem Consul ipse sententiam rogasset, tam angustis terminis humana vita concluditur. ¹ Uxorem habuit, quam sine prole amisit. JO. ANDRÆ fratris minoris Medici morte in extrema senectute maxime contristatus est, illi totius rei familiaris curam reliquerat, quam postea PETRUS Juriscons. ex eo nepos suscepit. Vivens præter splendidas ædes, amænosque hortos magnificum mausoleum in proximo templo Eremitanorum sibi fecit, cum hoc Epitaphio.

M. Man. Bon. Patavinus Juriscons. Jo. Petri F. ex præsentibus futura propositiis præter cætera Mon. hoc S. V. F. C. Mense Majo MDXLVI. Ipse postea decessit anno MDLXXXII. M. Martio an. ætatis XCIII.

C A P. CLXIX.

CCLVI. ANDREAS ALCIATUS Mediolanensis, studium elegantiarum literarum apud JCtos promovit: variæ ejus professiones: modus brevissimis respondendi. CCLVII. FRANCISCUS ALCIATUS.

CCLVI. OMnes, qui ante se Jus civile interpretati sunt, dicendi ornatu ANDREAS ALCIATUS *Mediolanensis* longe superavit,

¹ Plini. juni. lib. 3. epistol. ad Caninium Rufum. Epist. 7.

ravit, qui candida Latini sermonis eloquentia, ac græcis insuper literis imbutus primus nostros Jurisconsultos latine loqui docuit, quos ante *se blaterasse, non locutos* fuisse dicebat. In omni denique disciplinarum genere ita versatus est, ut absolutam Jurium eruditionem eum obtinuisse mirum videatur.

Ex JOANNE pecunioso negotiatore Mediolani fere nullo parentis dolore natus, & educatus fuit. Ticinum studiorum causa missus *Jasonem* præcipue audivit, & Bononiæ *Carolus Ruinus*; Demum anno MDXVII. vix. XXII. ætatis annum egressus, Civilis, Pontificiique Juris professoriis Insignibus primum ornatus, novo apud nostros scribendi genere, *paradoxa, & disputationes* in publicum emisit, quæ Barbaris frustra insectantibus, aut ineptis literatoribus mordentibus, maximam ei in prima juventute laudem compararunt.

Primum itaque *Ticini professor*, postea Avenioni docuit. Deinde An. MDXXVIII. *Bituriges*, quo magna studiosorum multitudo ad ejus famam confluit, amplo MCC. aureorum stipendio a Rege Francisco est conductus, ubi celebri disputatione peracta, *de Verborum significatione* ante omnia titulum explicuit. Semel a Delfino, qui est primogeniti Regis titulus, auditus CCCC. aureorum numismate, quod illi ejus urbis cives obtulerant, pro insigni munere donatus est. Liberalis Princeps Pompejum Magnum imitatus est, qui Rhodi, & Athenis singulis artium liberalium professoribus talentum donavit.

Cæterum non multis annis Andreas in Gallis esse potuit; Si quidem a Francisco Maria Mediolani Duce pœna publicationis bonorum vocatus, domum reverti coactus est, ubi Senatoria dignitate honestatus, aliquot annis eodem stipendio *Ticini* docuit, donec ob ingruens bellum intermisso Papiæ gymnasio, *Bononiam* in abeuntis *Parisi* locum vocatus anno MDXXXII. mille ducentorum aureorum honorario per quadriennium ibi docuit. Exinde eodem stipendio *Ticinum* revocatus, celeberrimam eam Academiam fecit, qua rursus post biennium propter resurgentia bella intermissa, ab Hercule II. *Ferrariam* cum MCCC. aureorum salario conductus, illud gymnasium antea destitutum frequentissimum reddidit. Tanta enim erat ejus nominis celebritas, ut quocunque illum plurimi Auditores sequerentur.

Interea contigit Paulum III. Pont. Ecclesiæ urbes invisentem eo proficisci, ubi Alciatum comiter exceptum, & ab omnibus Præfibus non sine magna admiratione spectatum, ad Ecclesiasticos hono-

res,

res, & tum, & alias sæpius invitavit. Sed cum temere profitendi munus deferendum non esse arbitraretur, solo *Protonotariatus* honore contentus ab aliis abstinuit. Cæterum post quadriennium, quam Ferrariam venit, restituta Ticinensi Academia, eo reverti compulsus, Mediolani iterum Senatoriam, & Palatinam dignitatem a Cæsare obtinuit. A Philippo quoque Hispaniarum Rege, cum Papiam venisset, aureo torque donatus fuisse dicitur.

Avarior habitus est, & cibi avidior. Veteres Jurisconsultos imitatus Responsa reddebat brevissima, quæ duobus tantum aut tribus Juribus nitebantur. In opulenta causa cum CCC. aureos recepisset, pluresque *Mariano Socino* numeratos fuisse audivisset, *Melior*em, inquit, *habuerunt negotiatorem, non Jurisconsultum*. Raro in publico Auditorum argumenta audivit, aut ea paucis verbis diluit. Et cum semel de simili, alii quam prælegens solverat, quæstione interrogaretur, unico verbo respondit, idem, & discessit.

Æstivi caloris impatiens, a prandio raro gravioribus studiis incumbere consueverat, sed vel alexæ lusu, vel poetæ, aut alicujus historiographi lectione detinebatur. Matrem diu habuit superstitem, qua defuncta, collegium studioforum Ticini instituere voluit: Sed a petulantibus juvenibus injuria affectus, mutata voluntate,

CCLVII. FRANCISCUM ALCIATUM, quanquam longa cognatione remotum, sed magnæ spei juvenem, quem apud se aluerat, & sustentaverat, nominis, ac professionis hæredem reliquit, qui in ejus defuncti cathedra succedens brevi celebris factus est. Postea literis Borromei Cardinalis, quem discipulum habuerat, Romam vocatus a Pio IV. Episcopus, & Datarius, ac demum Cardinalis est declaratus.

Obiit Romæ, sepultus est in Ecclesia S. Mariæ de Angelis ad Thermas Diocletianas cum hoc Epitaphio.

D. O. M. S.

Et memoriæ Francisci Alciati Mediolanensis iit. S. Mariæ in Porticu S. R. E. Presbyteri Cardinalis virtute, humanitate, officio, F. V. scientia, ac cæteris omnibus disciplinis florentissimi Carthusiensis familiæ protectoris. Vixit ann. L VIII. M. II. D. XVIIII. Obiit anno Sal. MDLXXX. XIII. Kal. Majj.

*Paulo inferius
Virtute vixit. Memoria vivit.
Gloria vivet.*

Nn

An-

Andreas vero plurimis in utrumque Jus interpretationibus, quæ notissimæ sunt, editis, ex cibo, quem largiorem sumere consueverat, morbum contraxit, & cum LVIII. ætatis annum non excederet, obiit An. MDL. Prid. ¹ Id. Januarii, & in D. Epiphanii templo cum hoc Epitaphio sepultus fuit.

Andree Alciato Mediolan. Juriscon. Com. Proto. Apo. Casque Senatori, qui omnium doctrinarum orbem absolvit, primus legum studia antiquo restituit decori. Vixit annos LVIII. Menses VIII. Dies IV. Obiit pridie Idus Januarii MDL.

Vir fuit corpulentus, proceræ staturæ, patentibus, & prominentibus oculis, latis, & crassioribus labiis, ac fulci coloris.

C A P. CLXX.

CCLVIII. HIERONYMUS CAGNOLUS. CCLIX. TIBERIUS DECIANUS.

CCLVIII. **D**iem functo Patavii *Jo. Antonio Rubeo* Alexandrino anno MDXLIIV. ejus loco in matutina lectione HIERONYMUS CAGNOLUS *Vercellensis* successit. Is cum Taurini diu docuisset, Sabaudia Ducis Senator creatus, & Equestri dignitate exornatus fuit. Demum Patavium conductus *M. Mantuam Bonavidium* concurrentem habuit. Cum minus expeditam pronuntiationem haberet, primis annis non admodum pleno auditorio docuit. Postea vero clarior factus magna frequentia profiteri cœpit, donec mille & ipso aureorum stipendium meruit.

Vir fuit multæ lectionis, & potius laboriosus, quam subtilis, sed qui a solida, veraque doctrina non discessit; In *regulas Juris, & matutinas lectiones* satis erudita commentaria edidit. Cum instantibus Bacchanalibus ab Auditoribus exploderetur, quasi futura prælagiens momuit, ut audirent, quod se modico adhuc tempore essent visuri. Nec dicto eventus defuit; Si quidem intra paucos dies febre correptus stranguriam pati cœpit, ac demum Kal. Februarii ante diluculum anno MDLI. cum nondum sexagesimum ætatis annum attigisset, non sine magno Academiae luctu obiit, liberis post se relictis. In D. Francisci templo cum vera effigie, & hoc Epitaphio conditus fuit.

Hieronymo Cagnolo Vercellensi Viro opt. & in Juris civilis scientia inter nostræ ætatis eminentissimo, ac propterea Taurini primum, deinde

¹ Soci. juni. conf. 32. sub n. 3. lib. 4.

Patavii majore stipendio, quam quisqu' alius, Jus civile magna cum laude, atque omnium admiratione professo, nobili genere, illustrissimi Ducis Sabaudie munere Senatorio, & Equestri dignitate perfuncto, Fil. erga talem Patrem pietate hoc monumentum Pos. Vixit an. LIX. Obiit Kal. Februar. MDLI.

CCLIX. Huic TIBERIUS DECIANUS *Utinensis* successit, qui ex Jurisconsulto natus primum in Patria, deinde Venetiis Advocati officio functus, mox Vicentiæ, & Patavii Bernardo Navagerio Prætori, qui postea Cardinalis fuit, assedit. Inde ad Criminalium lectionem CC. florenis conductus, nondum eo munere expleto, Francisco Venerio, qui deinde Dux fuit, assedit. Demum Cagnoli loco suffectus magna auditorum frequentia, peramploque stipendio Patavii docuit, ibique sepultus est cum hoc Epitaphio.

Tiberio Deciano Patriitio Utinensi comiti Equitique Clarissimo Juris prudentum consultiss. Oratori eloquentiss. Litium in prætoris provinciis judicandarum disceptatori æquissimo, & in Patavino Gymnasio se mota æqualitate supremam cum sempiterna gloria dignitatem consecuto, cum a Ser. Reip. Ven. ut sibi in rebus de Jure tractandis oblato supra ordinario Interpretis loco ampliss. præmiis ad urbem accerseretur, cum summo omnium mærore anno ætatis suæ septuagesimo tertio sanctissime mortuo. Nicolaus Jur. C. Joannes Franc. & Roncadinus Patri pientissimo Monumentum hoc fac. cur. obiit 7. Idus Feb. MDLXXXI.

Hic Cineres Magni Deciani, sufficit illud,

Disces audito nomine, quantus erat.

C A P. CLXXI.

CCLX. ALBERTUS PANCIROLUS Regienfis; unde *Albertus* dictus? amor erga patriam, veritatis studium.

CCLX. GUIDO JOANNES PANCIROLUS ex Antonio natus vir integerrimus, & negotiis, quæ exercere curabat, Regii clarus, *Melchior* D. Jacobi, & Philippi Rectorem, & *Philippum*, qui D. Augustini Heremitanorum Observantium religionem professus est, & *Simonem*, ac *Joannem* fratres habuit. Ex *Ludovica* vero *Lancea* uxore novem filias suscepit, quæ cum maxime angeretur, quod marem parere non posset, D. Alberto vovit, si filium sustulisset. Itaque an. MCCCCXCII. nato a tutelari Divo ALBERTO nomen imposuit. Alium postea peperit, quem avum paternum renovans Antonium Mariam

appellavit, qui Observantium Minoritarum religionem ingressus FRANCISCUS est vocatus.

ALBERTUS vero decennis patrem amisit, unde pupillus in fororibus nuptui locandis maxime laboravit, cum magnam patrimonii partem iis tradere cogeretur. In humanioribus eruditus XVII. ætatis anno primum Ticini *Jafonem*, deinde Bononiæ *Carolus Ruinum* sex annis audivit, quo tempore sæpissime differendo, & cum præceptoribus congregiendi clarus evasit. Demum veniente deponendi tyrocinii tempore, Ferrariæ an ætatis XXV. a *Jo. Maria Riminaldo* lauream accepit; In Patriam magna nominis fama reversus primo, quo venit, die, in magnis causis patronus vocatus clientum expectationem non fefellit; In diesque celebrior factus in foro Clarissimus evasit.

Cum vero festis diebus in Chartophylacio publica Jura frequenter evolveret, in iis nullus eo doctior evasit. Acerrimus patriæ propugnator, ejus gratia, potentium inimicitias non recusavit. Cum Civitas militum hybernis gravaretur, ad Prosperum Columnam Mediolanum Legatus missus, ac sæpissime ad Principes Attestinos Ferrariam, nullum pro Civitate laborem, aut incommodum unquam renuit, eamque toto vitæ tempore constantissime defendit. In veri peritia tanti in urbe habitus est, ut cum res pro certa affirmare vellent, ejus *Albertum Pancirolum* auctorem facerent.

Post annum quam domum reversus est, *Catherinam Lolliam* XIV. annorum puellam uxorem duxit, ex qua *Antonium Mariam*, & *Guidum Pancirolum*, qui postea Patavii Jus civile professus est, sustulit, sed ea, crassante peste, anno MDXXVIII. defuncta, post sex annos Dorotheam Parisettam secundam uxorem habuit, ex qua *Jo Baptistam* Jurisconsultum suscepit, qui Tergesti, & Corrigii Jus dixit, sed ea quoque post sex annos defuncta, postea in viduitate vixit.

In educandis liberis sollicitus, in Christiana disciplina eos retinere maxime studuit. Vir fuit tenacissimæ memoriæ, & in respondendo tam promptus, ut ex tempore de certo jure non sine omnium admiratione passim responderet. Quare confluentibus ad eum Clientibus, ejus domus urbis Oraculum habebatur. Vita integerrimus, etiam nonnullis hoc tentantibus, corrumpi nunquam potuit.

Lingua velox, moribus humanus, colloquio jucundus, & valde hilaris, cæterum iracundus fuit, sed qui iram non teneret. Vestium habitu mediocris, domi tamen semper splendide vixit. In Urbe contigui

tiguis ædibus emptis, magnifice fabricavit. Alia quoque ruri com-
moda ædificia extruxit, cibi, potusque parcissimus, brevis somni fuit;
Bona valetudine usque ad senectutem vitam degens, cum septuage-
narius factus est, difficili catarrho laborare cœpit, a quo assidue exa-
gitatus eo tandem morbo LXXIII. agens annum decessit, primum len-
ta febricula correptus, ubi decubuit, ultimam sibi diem venisse dixit.

C A P. CLXXII.

CCLXI. JOANNES SICHARDUS, ejus in edendis veteris jurisprudentiæ
fragmentis diligentia.

CCLXI. JOANNES SICHARDUS *Georgii, & Christinæ* filius natus est
in Bischoffsheimii ad Tuberum flumen Franciæ Orientalis
Oppido. Pater ex opifice Pandochæus factus meritoriam artem exer-
cuit. Joannes primum in Erfordienfi Academia, deinde in Ingolsta-
diensi in humanioribus eruditus, alios docere cœpit. Inde *Mona-*
chium Bavarix Metropolim a magistratu ad instituendos ejus Civita-
tis liberos honesto stipendio accitus, ludo litterario aliquandiu præ-
fuit. Mox anno MDXXII. *Friburgum* migrans, nobiles, & ingenuos
adolescentes instituit; interea *Evam* Florentii Hesseri mercatoris fili-
am adamavit, & infcio patre, uxorem duxit, qui cognita Sichardi eru-
ditiōe nuptias comprobavit.

Biennio Friburgi exacto, Basileam accersitus publico stipendio
per quinquennium ibi Rhetoricam, latinosque auctores explicuit; ibi
ope diplomatis *Ferdinandi* Ducis Austriaci ex universis Germaniæ Bi-
bliothecis plures libros restituit, & *Codicem Theodosianum, Caji Insti-*
tutionum libros duos, Julii Pauli receptarum sententiarum quinque evul-
gavit, nec pauca præmia a Principibus vivis retulit, quibus ea opera
inscripsit, sed Codicis Theodosiani octo tantum libros ab Aldarico
Rege contractos, mutilatos, ac mendosos cum edidisset, aliis octo ad-
ditis, *Joannes Tilius* locupletavit.

His actis Sichardus Friburgum rediit, ubi JOANNIS MANLII
Juriscons. qui a consiliis Maximiliano fuerat, Bibliotheca empta, sub
Uldarico Zuffo, & Sebastiano Derero una cum Joanne *Fichardo* convicto-
re Juri operam dedit, & uterque a *Derero* Codicis interprete anno
MDXXXI. juris Lauream accepit; Sichardus biennio post huic studio
incumbere cœpit, *Fichardus* anno ætatis XIX. qui statim in patriam
profectus est.

Cum vero Uldaricus Wirtenbergensium Dux in antiquam di-

tionem, unde ejectus fuerat, restitutus Tubingenſem Academiam reſtitueret, *Simonem Grineum* Baſilea ad humaniores litteras explicandas, & *Sichardum* ad Codicem interpretandum anno MDXXXV. conduxit, in eoque munere uſque ad vitæ extremum permansiſit, & a Norimbergenſibus pro advocato, & a Carolo V. pro aſſeſſore accerſitus. Præter Interpretis officium & Uldarico Duci, & Chriſtophoro ejus filio, proprio ſalario conſtituto, a Conſiliis fuit. Dictare ſolitus remiſſius, tardius pronuntiabat. Ejus in *Codicem prælectiones* extant.

Corripiebatur crebro nunc veſicæ, nunc Lienis morbo, donec in morbum exitialem incidit, anno itaque MDLII. VIII. Kal. Septemb. condito teſtamento, cum prole careret, uxorem in ampla hæreditate inſtituit, quæ poſtea Lorboro nupſit. Filiis fororum prius defunctorum quædam legavit, & patriæ, ac Tubingenſi Reip. duo aureorum millia in pios uſus convertenda. Deceſſit IX. Septemb. magna funeris pompa elatus in D. Georgii templo eſt humatus; *Matthias Garbitus* Græcarum litterarum tunc temporis Tubingæ publicus profeſſor funebri oratione laudavit. Lapidi Sepulchri hoc diſtichon eſt inſculptum.

*Conditor hic juris vertex utriusque Sichardus
O quantum claudit parvula terra virum.*

C A P. CLXXIII.

CCLXII. RAINALDUS PETRUCIUS, FRIDERICUS & JOHANNES PETRUCII, Intronatorum Academia origo. CCLXIII. LUDOVICUS BORGHESIUS. CCLXIV. HIERONYMUS MALVOLTUS.

CCLXII. **N**EMO RAINALDO PETRUCIO Senenſi gratioſior cathedram aſcendiſſe creditus eſt, qui procera ſtatura emi-nens grato, & pulchro ore non minorem majeſtatem, quam ſingular-em eruditionem oſtendebat. Is FRIDERICUM, & JOANNEM majores, alterum in Pontificio, alterum in Jure civili clariffimos viros naſtus, eorum veſtigia ſequi voluit. Ac primo in Patria profeſſus, demum Piſis in prælegendo primum locum tenuit, ubi celebris INTRONATORUM Academia originem ſumpſit. Quatuor enim ex ſuis civibus optimæ indolis Juvenes, *Arſiccium*, *Sodum*, *Maſconertem*, & *Flavum* in Jure diſcipulos alebat, qui legum ſtudiis minus dediti, politoribus literis impenſius incumbabant, ac *Franciſci Petrarchæ* carmina inter ſe familiariter interpretabantur, Arſiccio præſertim im-pellen-

pellente, qui etsi corpore deformis prope monstrum referret, præclarum tamen ingenium male habitans habebat. Præceptor reprehensos cum parum audientes invenisset, illos se Intronatos fingere dictitabat, quo nomine furdiores a Senensibus vocantur. Id ipsi in jocum vertentes se invicem Intronatos appellare cœperunt. Senas postea reversi, aliis acutioris ingenii viris sibi aggregatis, celebrem ejus nominis Academiam instituerunt. Cæterum Rainaldus a Paulo III. Pont. Max. Romæ *Consistorii Auditor* creatus non multo post occubuit. Nihil post se scriptum reliquit, sed ob nominis claritatem prætermittendus non fuit.

Iisdem diebus (CCLXIII.) LUDOVICUS BORGHESIVS, & (CCLXIV.) HIERONYMUS MALVOLTUS utrique Senenses floruerunt. Ille cum primum in Patria locum tenuisset, demum Maceratam conductus obiit an. MDXLI. Hic vero cum & ipse diu Maceratæ docuisset, Pisas vocatus primam matutinæ lectionis sedem obtinuit, sæpiusque a Cosmo Florentiæ Duce ad diversos Principes Legatus missus quadragenarius Pisis occubuit, & in Patriam relatus in templo majore vera ejus effigie sepulchro imposita conditus fuit.

C A P. CLXXIV.

CCLXV. VIGLIUS ZUICHEMUS Frisius, edidit Theophili Institutiones.

CCLXV. **V**IGLIUS ZUICHEMUS Frisius cum magnam ingenii indolem præferret, *Bernardi Buchonis* patruī, qui Decanus Hagensis fuit, pecunia maxime adjutus liberalibus studiis incubuit; In Galliasque & Italiam missus eximios viros *Andream Alciatum*, & *Patavii Franciscum Curtium* juniorem audivit. Interea vero amissio patruo, cujus opibus sustentabatur, Jus civile deseruisset, nisi a *Gerardo Mulerto* Caroli v. Imperatoris consiliario ad cœptam provinciam retinendam persuasus, & ut aliqui volunt, proprio ære sublevatus fuisset.

Anno itaque MDXXXII. Patavii in professorum ordinem relatus tanta ingenii felicitate, & facundia Justiniani Institutiones explicuit, ut ante se alios longe superaverit. Si quidem candidissima eloquentia, exactoque judicio singula exponens nihil ultra desiderandum reliquit. Præter luculentissimam hanc interpretationem etiam Institutiones a Theophilo græce conscriptas magno studiosorum commodo in lucem emisit, quas ille, dum Constantinopoli Jus nostrum profiteretur, non paucis latius explicatis, in græcum idioma verterat,

terat, ut Græcis latina legentibus Romanorum mores, & consuetudo penitus innotescerent, prout *Angelus Politianus* opinatur. ¹ Præter illos enim, qui in Aula Augusta versabantur, cæteri græco, eodemque vulgari sermone utentes latinæ linguæ minus docti inveniebantur.

Eum librum Bessarion Cardinalis Hicenus cum reliqua plurimorum voluminum supellectile secum in Italiam attulerat, & cum moriens nobilem bibliothecam triginta millibus aureorum comparatam Venetis commisisset, has Institutiones apud D. Marcum diu conservatas Petri Bembi opera Viglius habuit, & ignotas omnibus communicavit. Alias etiam *Leonis* novellas Constitutiones, & partem Basilici, quo totum jus cum novellis Leo Imperator L. X. libris complexus est, editurus erat, nisi in Patriam propere revocatus aliis negotiis implicitus fuisset.

Mox Ingolstadi docuit, ubi cum tenue stipendium non augeretur, profitendi munus reliquit. Inde a Carolo v. Cæsare in Brabantia Bruxellis Senator. ac demum Sënatus præses est declaratus, ibi anno Salutis MDLXXVI Civitate ab hæreticis occupata in carcerem conjectus, postea, urbe recepta, est liberatus, ² deinde Canonicus, Præpositusque Ecclesiæ Gandavenfis, atque Cancellarius, demum aurei velleris Eques creatus, postremoque Bataviæ, ac Geldriæ Præfectus reliquo vitæ tempore dicendo juri operam dedit, in quo munere tantas opes cumulavit, ut octuaginta millium aureorum censum excessisse feratur.

Lovanii, ubi jam an. MCCCCxxvi. celebris omnium artium Academia erat instituta, nobile studiosorum Collegium condidit, & aliud prius Adrianus P. M. extruxerat.

C A P. CLXXV.

CCLXVI. JO. BAPTISTA PLOTUS Novariensis.

CCLXVI. **P**LOTA familia *Novariæ* vetustissima, & insignis fuit, nam JOANNES PLOTUS *Ecclesiæ Novariensis Archidiaconus* anno Salutis MCCCCLXXXVII. pro Urbano vi. Pont. Max. adversus Robertum Antipapam Clementem VII. nuncupatum egregiam operam præstitit. Ipse vero Jo. Baptista matrem *Claram Catiam* foeminam illustrem habuit. Uxorem vero *Angelam Tornisillam* duxit JO. ALOVISII Vergani Domini filiam, ex qua tres filios suscepit *Franciscum Mariam,*

¹ in *Miscellaneis*.

² *Cæsar Campanus* an. 1576. lib. 7. vol. 1.

Josephum, & *Jo. Aloisium*. Ipse nobile commentarium in *L. si quando* 9. C. unde vi. an. Salut. MDLII. cœptum, quadriennio perfecit, quod magni operis instar excrevit. Hæc ipse in fine ejus commentarii.

C A P. CLXXVI.

CCLXVII. HIERONYMUS TORNIELLUS: JOH. BAPTISTA TORNIELLUS.

CCLXVII. **H**IERONYMUS ex nobilissima gente TORNIELLA *Nova-*
Hria oriundus Ticini primo Philosophiæ, Theologiæque
mox Juri operam dedit tempore, quo sævum inter Gallos, & Hispanos apud Insubres bellum ardebat. Demum Jurisconsultorum lauream adeptus in eo Gymnasio *Institutiones* cœpit interpretari; Sed militari tumultu tota ea regione æstuante, inde coactus discedere anno Salutis MDXXIV. & suæ ætatis XXIV. Augustam Taurinorum se contulit, ubi plurimas propositiones ad numerum duorum millium non modo contra Jurisperitos, sed philosophos, & Theologos magno cum honore strenue propugnavit. Quare *Hieronymo Cagnolo* ibi tum mane Jus civile docenti adjunctus est Antagonista.

Interea, pace inita, cum Franciscus Maria Sfortius imperium Mediolani recepisset, anno MDXXXI. Ticinensis Academia est restituta. Tum Hieronymus Torniellus ad Jus civile vespere interpretandum cum FRANCISCO VEGGIO eo est conductus, sed precibus Caroli Sabaudia Ducis Taurinum revocatus, & Senatoria dignitate honestatus, Antonio Rubeo Alexandrino in vespertinas lectiones explicandas successit. Cæterum Francisco Sfortia Duce defuncto, cum recrudescente bello rursus ad arma ventum esset, docendi munus deferere compulsus Carolum Sabaudia Ducem sedibus suis expulsum Vercellas est secutus, ubi Senator per biennium Jus dixit.

Demum Patavium conductus vespere MATTHÆUM GRIBALDUM, MOX GUIDUM PANCIROLUM concurrentes habuit; Ibi cum annis XX. docuisset, Ticinum revocatus cum mille aureorum stipendio, quod etiam ab amplissima Venetorum Rep. obtinuerat, per aliquot annos ibi docuit, donec septuagenarius factus occubuit. Vir fuit eminentis staturæ, facie liberali, ac præclaris, candidissimisque moribus præditus. Cœlibem vitam coluit, JO. BAPTISTAM ex fratre filium reliquit, qui aliquot annis Jura interpretatus cœptum munus deseruit.

C A P. CLXXVII.

CCLXVIII. UGO BONCOMPAGNUS Bononiensis; diversa ejus munera usque ad Pontificatum: fundat *Collegium Germanorum*, aliaque collegia & scholas, emendatio Decreti Gratiani, autor Lib. VII. Decretalium, emendatio Calendarii.

CCLXVIII. **B**ONCOMPAGNÆ vetustissimæ Bononiensium familiæ caput BONCOMPAGNUS genti nomen dedisse videtur. Ex eo plures honestissimi viri inter alios PETRUS nepos Jurisconsultus proavus Christophori descendit. Ex hoc Ugo an. Salutis MDII. ante horam noctis secundam VII. Idus Januarii natus est, qui & a *Hieronymo Encarario* in humanioribus studiis eruditus, in Jure civili *Ludovicum Gozadinum*, & *Carolus Ruinum* Regiensem audivit. Quare anno MDXXX. XVII. Kal. Octob. Juris utriusque Lauream adeptus in Collegium Doctorum cooptatus est, quod paucis, & difficulter conceditur. Triennio *Institutiones* Justiniani, postea mane lectiones ordinarias professus est. Interea bis inter XII. primores patriæ Decuriones, quos Antianos vocant, electus, & semel Tribunorum plebis assessor, etiam inter mercatores Jus dixit.

Ita novennio exacto, mense Octobri, fatis ad altiora vocantibus, Romam profectus, statim Senatori Urbis in Capitolio Collateralis assedit. Mox officium, quod vocant *Abbreviatoris de Parco* majori, adeptus, *utriusque signaturæ Referendarius* declaratus id munus diu tenuit. Celebrabatur tum Tridenti Synodus Catholica, ad quam missus Ugo ingenii dexteritate, & consilio in multis res Ecclesiæ juvit. Itaque Romam reversus pro JO. BAPTISTA CICALA Genuensi tum Cameræ Auditore, qui postea S. Clementis Cardinalis fuit, causas civiles accurate audivit, cum criminalibus HIERONYMUS FEDERICUS postea Marturanæ Episcopus præesset. Ejusdem etiam vices Legati tenuit in Latio, quod Romæ Campaniam nuncupant. Cum vero CICALA ad Cardinalem dignitatem promotus esset, vacante Auditoris officio, illud Ugo titulo *Regentis* integerrime exercuit, & cum magna integritatis fama indies cresceret, Secretarius Apostolicus factus, etiam Signaturam gratiæ, quam *concessum* appellant, obtinuit. Deinde anno MDLVIII. Vestæ, quod Apuliæ Dannix ad Garganum montem oppidum est, Episcopus renuntiatus, non multo post prima sacra celebravit.

Mox ad Concilium Tridentinum, quod esset Antistes, accitus, apud Patres doctrina, & moribus claruit; Peracta Synodo Romam rever-

reversus assistendi in facello, quod Capellam vocant, Summo Pontifici tamdiu munus habuit, donec anno MD LXV. iv. Idus Martias, qui dies D. Gregorio dicatus est, a Pio IV. Cardinali dignitate sub S. Sisti titulo est honestatus. Mox ad Philippum Regem Hispaniarum *Legatus a latere* missus susceptam provinciam ex voto confecit. Inde egressus *Signaturam* (ut vulgo dicunt) *Brevium Apostolicorum* quæ Cardinalibus tantum defertur, pro munere incredibili iustitia, & dicendi libertate usque ad Pontificatum exercuit, sæpe enim Pio V. aliqua extra ordinem statuenti acriter restitit.

An. vero MDLXXII. Pio V. defuncto postridie quam conclave ingressus est, III. Idus Maji post horam XXII. omnium consensu *Summus Pontifex* est declaratus, & Gregorius XIII. dictus, quod die D. Gregorio dicato Cardinalis esset creatus, suum purpureum Galerum cum titulo ipso S. Sixti Philippo Fratris filio dedit. Plurimum iudicio, & ipsius etiam Pii V. eo honore dignus habitus, si quidem proxima sede vacante cum de novo Pontifice eligendo tractaretur, eum cæteris prætulit. Ecclesiæ ergo regimen adeptus publica, privataque negotia diligenter tractavit, singulorum enim causas, paucis interpositis diebus, studiosissime, ac magna animi tranquillitate audivit. Nusquam audacius loquentibus irasci, aut alicui minari est auditus, timidos blandius appellando confirmabat, rudes sæpe interrogando intellegebat, & omnibus mitis apparebat, de fontibus parce supplicium summi permittebat, in pauperes mirifice liberalis, magnam in sublevandis inopibus pecuniam insumpsit, in se autem, & familiam parcus.

Anno Jubilei MDLXXV. Portam Sanctam pro more aperuit, quo Principes, ac Prælatos per litteras Romam invitavit, ac, ut quoscunque facilius alliceret, in universa Ecclesiæ ditone hospitibus victus, & equorum meritoriorum pretium taxavit, atque in Æde Trinitatis eos, qui peregrinationis fidem fecissent, per triduum aluit, qui eam probare non poterant, satis erat, si Sacerdotis contentis Romæ Symbolum ostendissent, quo homo peregrinus indicabatur.

Cum vero totam fere Germaniam ad impietatem prolapsam cerneret, saluberrimum ad extirpandos hæreticos remedium, antea quidem inventum, sed prope destitutum renovavit, atque adeo omnino studio ampliavit. COLLEGIUM enim GERMANORUM nuncupatum instituit, in quo Germanos pueros aluit, atque in linguis, omnibusque disciplinis, doctissimis viris ex Societate Jesu eo conductis, erudiri curavit, quorum numerus usque ad mille quandoque fuisse fer-

cur, amplisque in eos educandos Ecclesiæ opes contulit. Aliud etiam Græcorum Collegium eo modo erexit. In *Gratxi* quoque Stiriæ oppido Gymnasium erexit, in quo x v. adolescentes erudiri præcepit, ac singulis quinquagenos annuos aureos numeravit. Aliud eodem modo *Pragæ*, quæ metropolis est Boemiæ, introduxit, & *Vienne, Austriæ* Civitate x x x. juvenes simili liberalitate aluit, & quinquaginta *Olmütii*, quæ Moraviæ, seu Marcomanorum est metropolis, in quos centenos menstruos aureos est elargitus. Academiam præterea *Romæ*, accersitis professoribus memoratæ Societatis Jesu, instituit, & magnificentius ædificavit.

Gratiani etiam Decretum multis scatens mendis expurgavit, ac vagas Pontificum constitutiones in unum collegit, ac *septimum librum* aliis Canonibus adjecit, Gregorianum nuncupatum. Annum deinde a C. Julio Cæsare correctum, & nunquam amplius mutatum emendavit, qui aliquot diebus præterlapsus erat, & ut Pascha secundum Nicenæ Synodi normam celebraretur, ad tempora ab ea definita retraxit, ac decem diebus Octobri adeptis, jussit quintam ejus diem pro x v. nominari; id fuit anno MDLXXXII. itaque Sole die vigesima prima Martii Arietis signum tunc ingrediente, Pascha post ejus lunæ plenilunium celebratur, id antea *Andronicus Palæologus* Imperator facere cogitavit, sed pluribus bellis impeditus, & quia alios Principes novo anno non assensuros dubitavit, a negotio destitit. ¹

Hæc anni emendatio divinitus est comprobata; quoddam enim Nucis genus reperitur, quod tota hyeme usque ad noctem D. Joannis Baptistæ foliis, ac fructibus velut arida caret, mane vero ejus diei, more aliarum, foliis, fructibusque induta reperitur. Hæc post ejus anni correctionem decem diebus priusquam antea consueverat, idest eadem nocte D. Joannis, quæ retrocessit, & non ut antea, virescere cœpit. Exules sub eo impune per Ecclesiæ agros sunt crassati, quos cum milite conscripto coercere cœpisset, catarrho extinctus est die x. Aprilis Anno Salutis MDLXXXV. ætatis vero LXXXIV. cum an. XIII. minus mense sedisset.

C A P. CLXXVIII.

CCLXIX. FABIVS ACORUMBONUS Eugubinus.

CCLXIX. **E**X HIERONYMO ACORUMBONO *Eugubino* eximio Medico natus est FABIVS an. Salutis MDII. qui in

¹ Niceph. Gregor. lib. 8. cap. De Paschatis correctione.

prima juventute in Jurium studiis versatus non secus ac generosa planta, quæ cito fructus parere dicitur, XXI. ætatis anno legum rudimenta deposuit, ac post biennium quam Jurisconsultus creatus est, Patavii celebri auditorio Justiniani Institutiones duobus annis professus est. Mox Romæ ædibus incendio combustis, ut res ex igne superstites colligeret, eo profectus Juris Pontificii lectionem nullo concurrente, vel eo nullius nominis existente, obtinuit. Inde nondum exacto quadriennio, Patavium revocatus primum *Francisco Curtio*, ac *Marco Mantua Bonavidio*, mox *Jo. Antonio Rubeo* concurrens datus est. Postremo cum *Mariano Socino* magna Auditorum frequentia vespertinarum lectionum orbem implevit.

Demum a Paulo III. qui tum Clementi VII. successerat, Romam vocatus, primum Consistorialis Advocatus creatus est. Mox nondum biennio expleto, Romæ Auditor fuit; exinde Paulus IV. utriusque signaturæ Referendarium creavit, & in summis Christianæ Reipublicæ reformandis negotiis in primis ejus opera veluti viri integerrimi usus est. Demum in brevi descriptum Cardinalem designavit; Sed cum Caroli V. Cæsaris, cum quo dissentiebat, amicum cognovisset, non creavit; XVIII. annis Rotæ Auditor vixit, cujus an. X. Decanus fuit. Romæ decessit an. Salutis MDLIX. & ætatis LVIII. ac in D. Augustini æde sepultus est.

C A P. CLXXIX.

CCLXX. PETRUS CALEFACTUS. FRANCISCUS VEGRIUS
Papiensis.

CCLXX. **A** *Scorindianis* nobilibus Pisanis PETRUS CALEFACTUS descendere creditur, qui captis Pisis a Florentinis cum cæteris omnibus patriciis patriam deseruere, ac Plombinum migravere, ac postea domino loci familiares facti, eorum Quæstores fuere, inter quos PETRUS, & NICOLAUS *Calefacti* connumerantur.

Ex Nicolao anno MDIII. Idus Junii Petrus natus est Plombini, qui grandior natu factus, primus Senis sub *Simone Borghesio*, deinde Pisis sub *Philippo Decio*, & *Hermanocio Deto*, ac *Bartholomæo Socino* Juri operam dedit. Demum a Decio Jurisconsulti laurea donatus Lucæ, & Senis Judicis officio functus est. Mox a Jacobo V. Plombini domino ad Carolum V. Legatus missus, ab eo cum Aquilæ Insignibus Equitis, & Comitis dignitate est honestatus.

Interea defuncto Jacobo tutor filio impuberi datus per biennium apud Cæsarem permanere coactus est. Inde domum reversus Pifis interpretandi Juris civilis munus obtinuit, ac JO. FRANCISCO VEGRIO Papiensi adjunctus post ejus mortem illi successit. *Marietam Tignosam* uxorem duxit, ex qua tres mares Equites Pii IV. & Jurisconsultos, ac duas foeminas suscepit. In *matutinas Juris civilis lectiones* scripsit, diversa *Responsa* & *librum de Nobilitate* edidit.

C A P. CLXXX.

CCLXXI. Aymo CRAVETTA *Savilianensis*; tenuitas corporis; Præceptores, matrimonium, scripta. De LUDOVICO GATO, CAMILLO PLAUTIO. JOH. FRANCISCUS CRAVETTA.

CCLXXI. Aymo CRAVETTA *Savilianensis*, quod nobile, & opulentum est Subalpinorum oppidum, Joannem patrem eximium Jurisconsultum Genolliae Dominum, Joanninam vero ex Benicia gente matrem habuit, quæ omnino statuerat, eum a litterarum studiis omnibus abstinere, quod adolescens ea esset gracilitate, & infirmitate corporis, quæ labores illos haud ferre posset sine evidenti discrimine. Verum ut filio morem gereret, rem contulit cum *Aymone* confessario ex Dominicana familia viro, quem postea ob vitæ sanctitatem Beatum appellarunt. Is matri quasi divinans dixisse fertur. *Permitte, ut filius tuus jurisprudentiæ, ut optat, operam navet, fore nimirum, ut vir insignis evaderet, & Doctor celeberrimus.* Atque ita Jurium disciplinæ sub Jo. Antonio Rubeo, & Jo. Francisco Curtio Præceptoribus tanta ingenii felicitate incubuit, ut ante legitimum tempus cum sexaginta florenorum honorario Taurini publice docuerit. Deinde anno ætatis XXIII. legum tyrocinio deposito, Cunei, ubi etiam pater eodem officio functus fuerat, Jus dixit.¹ Mox ad forum Taurinense conversus inter causarum patronos primas tenuit.

Cæterum XXXIII. ingressus annum, Franca JO. FRANCISCI PURPURATI eximii Jurisconsf. & Senatus Præsidis filia uxore ducta, cum bellum in Subalpinis inter Franciscum Gallorum Regem, & Carolum Quintum Cæsarem arderet, in arce Domini Cardeti ultra biennium sine libris delituit. Mox circa an. MDXXXVIII. mense Aprilis cum dimidio in Gallias Gratianopolim se recepit, ubi per septennium plura, quæ antea ediderat, *Responsa* concinnavit, ac Lugdunum im-

¹ Crave. consf. 186. sub n. 5.

primenda detulit. In reditu, dum Avenione transit, ibi detentus in *Æmilii Ferreti* paulo ante defuncti cathedra successit, cujus opiniones dum impugnat, Auditores, quibus ille mirifice gratus extiterat, mirum in modum offendit.

Quare inde discedere coactus, Ferrariam se contulit, ubi a consiliis *Herculis Ducis* factus, etiam primum vespere docendi locum tenuit. Verum *LUDOVICO CATO* mane ibi docenti infensus, & peste etiam crassante, post biennium in patriam rediit. Inde *Ticinum* cum mille aureorum stipendio conductus *CAMILLUM PLAUTIUM* ἀντίπαλον... habuit. Ibi quinquennio exacto ab *Emanuele Philiberto Allobrogum Duce*, qui paterno imperio restitutus novam in *Montis Regalis* civitate *Academiā* instituebat, eo revocatur. Aliquandiu de eo *Papiæ* retinendo est disceptatum, tandem publicationis bonorum pœnam veritus discessit.

Post annos octo a *Bononiensibus* ille mille trecentorum aureorum honorarium oblatum recusavit. Nec multo post anno ætatis *LXV.* defunctus *Taurini*, ubi profitebatur, magna funeris pompa in *D. Dominici* templum elatus fuit. Aliquo intervallo post Cadaver translatum est *Savilianum*, ac sepultum in Ecclesia *S. Dominici* in *Sacello*, quod *Gentilitium* est *Cravetarum*, *S. Jo. Baptistæ* sacro. Sobrie vivens semel tantum die cibum capiebat, tuncque uno contentus poculo non tam vini, quam aquæ exiguo vino superfusæ. Et si studiis semper intentus raro tamen ægrotavit, longa statura, atque hilari facie fuit: Plures post se liberos reliquit, inter quos est *JO. FRANCISCUS* *Juriscons.* qui ingenii acumine patrem se doctrina superaturum promittit. Ei positum est *infrascriptum Epitaphium*.

D. O. M.

Aymoni Cravettæ Joh. F. Genollæ. C. D. Savilianensi Jurisconsulto.

Qui primum Taurini jura interpretatus, Tum Ferrariæ, ubi & Senator, Hinc Avenioni, Mox Gratianopoli, Inde Ticini, Tandem ad Montem Regalem, Taurinos denique feliciter reversus M. CC. COR. Aureorum honorario. Bononiam etiam, & Patavium longe ampliori accersitus, Cisalpinas, Transalpinasque gentes in sui summam admirationem excitavit. Toto Orbe notus ita ut dixisse sat erat.

Cravetta est.

Vixit

Vixit annos LXV. integros, ipse integerrimus obiit Anno MDLXIX. VI. Id. Octob.

Francisca Purpurata Uxor.

Jo. Franciscus. J. V. Conf. Alexius, & Jo. Baptista Cravettæ filii Mæstiff. Poss.

C A P. CLXXXI.

CCLXXII. JULIUS CLARUS, Alexandrinus.

CCLXXII. JULIUS CLARUS *Alexandrinus* proavum, NICOLAUM GAMBARUTUM avum, ALOUISIUM patrem, & CAMILUM fratrem eximios Jurisconsultos habuit. ¹ Pater Mediolani Senator, proavus apud Siculos Consiliarius amplissimos dignitatum gradus est consecutus. Ipse anno MDL. in Ticinensi Academia annum agens xxv. Doctoris infulas suscepit quintusque mensis nondum elapsus erat cum a Rege Mediolani Senator est declaratus quo tempore *receptarum sententiarum* librum componere cæperat, quem intra quinquennium absolvit.

Aymonem Cravettam compatrem habuit, ut ipse scribit. ² Deinde ex Senatore Præses Quæstorum extraordinariorum præfectus annonæ, & Curator a quarum publicarum a Philippo Hispaniarum Rege est creatus, ut ipse in Epistola ad practicam criminalem narrat. Mox Regentis titulo in Hispaniam vocatus causas Mediolani tractavit. Cum vero Genuensis Resp. ob veterum, novarumque familiarum discordias in magno discrimine versaretur, Clarus ad componendas defensiones a Philippo Hispaniarum Rege est missus, sed ipse in itinere Cæsareæ Augustæ morbo correptus decessit. ³

C A P. CLXXXII.

CCLXXIII. HIERONYMUS ALBANUS Bergomensis.

CCLXXIII. HIERONYMUS ALBANUS *Bergomensis* nostra ætate insignis variam expertus est fortunam. Hic genere nobilis cum Doctor creatus in patriam remeasset, ac ducta uxore liberos procreasset, *Michaellem Ghislerium* ex familia Dominicorum, qui post-

¹ *Julius Clarus. sententiarum lib. 3. in §. Donatio. quæst. 10. & 24. lib. 2. in §. feudum. quæst. 8. vers. & hæc quidem. Vide quæ scripsit ante librum sententiarum in Epistola ad Consalvum Ferdinandum a Corduba, & ad lectorem.* ² *sententiarum* ³ *Cæsar Campanus lib. Histor mundi 6. vol. 1.*

ea Pius V. fuit, cum tanquam Inquisitor Bergami præfulem examinaturus venisset, ab illius fautorum injuria protexit, mox magno nobilium Venetorum studio *Quæstor generalis*, quem *Collateralem* vocant, creatus, in magna apud Venetam Rempub. dignatione vivebat. Ecce autem subito cuncta in luctum sunt versa.

Nam Dominicus ejus filius, & ejus frater nobilem ex Bamber-tis, dum in templo sacris interest, trucidarunt; uxor viri interitum deplorans, & parricidii atrocitatem exaggerans, vindictamque lacrymis exposcens, rem ad excelsos Decem viros detulit, qui, absentibus per contumaciam homicidis, Hieronymum patrem cum Jo. Baptista filio in Illyricum per decennium relegarunt, & patrem legitima filiis debita privarunt. Cum vero Pius v. ad Pontificatum evectus esset, decenniumque exilii transactum esset, ille accepti beneficii memor Hieronymum primo Piceni Præsidem creat, mox ad Cardinalem dignitatem promovet, in qua senex decessit. In *Bartolum* quædam, & de *Conciliis* scripsit, aliquaque *Responsa* edidit. Sepultus est Romæ in Ecclesia S. Mariæ de Populo cum hoc Epitaphio.

D. O. M.

Hieronymo Albano Bergomati Cardinali Jurisconsulto, generis nobilitate, morum elegantia, vitæ splendore, monumentis ingenii, doctrineque clarissimo, Reip. Venetæ collateralis generali, matrimonio, ac cælibatu, asperis, ac secundis rebus æque probato, catholicæ religionis egregio dictis, factisque adfertori, ac vindici; Ob eas res a Pio V. summo Pontifice difficillimis populi Christiani temporibus in collegium Cardinalium adscito in sententiis dicendis facundia, gravitate, sapientia singulari, Extrema jam etate pios inter amplexus carorum, & oscula sensim extincto, Jo. Dominicus Cæs. Comes parenti optime merito P. C. Vixit annos LXXXIII. obiit VII. Kal. Majas MDXCI.

C A P. CLXXXIII.

CCLXXIV. JACOBUS MANDELLUS *Patritius Albensis.*

CCLXXIV. JACOBUS MANDELLUS *Patritius Albensis* ex Monteferrato nobili genere natus patrem habuit Georgium eximium Medicum, & matrem Bartholomæam. In animo habuit artem paternam profiteri; Itaque per triennium Dialecticæ, ac Philosophiæ vacavit; Verum mutato proposito ad Jus se contulit, in quo feliciter imbutus in *Substitutionum* tractatu magna cum laude publice disputavit.

Inde anno ætatis vicesimo primo togam assecutus Ticini primo Institutiones est interpretatus, mox Jus Pontificium, deinde Jus civile ex ordine magna nominis fama docuit. Placentiæ etiam, & Pisis aliquandiu professus, demum Ticinum est reversus, ubi jam annum quadragesimum quintum agens nobilem puellam annorum quindecim ex *Lotonorum* familia Papiensem in uxorem duxit, quæ illi mortis causa ob nimios complexus fuisse dicitur, vix enim duobus mensibus elapsis post contractum matrimonium decessit anno MDLV. Marco Antonio majore ex sorore nepote Jurisconsulto hærede ex parte relicto, Bibliothecam vero bene instructam *Petrino Bergamo* Jurisconsulto alterius fororis filio reliquit.

Statura fuit mediocri, gracilis, ac debilis, victu tenuissimus, domi splendidus, vestibus ornatus; ab Hercule Duce Ferrariæ stipendio aureorum mille accitus, ut ibi profiteretur, morte præventus eo proficisci non potuit. Humatus est in D. Thomæ templo in sacello D. Catherinæ juxta majorem aram ad dextram prope Christophorum Castellioneum cum hoc Epitaphio.

Jacobus Mandellus Albensis juris interpres celeberrimus Papiæ, Placentiæ, & Pisis supremos honores consecutus, cum deinde Patavium, Ferrariam, rursusque Pisas magnis premiis vocaretur, vita functus Ticinensem hanc, ceterasque lugentes reliquit Academiæ. Vixit ann. XLV. obiit xxx. Octob. MDLV.

Infra legitur.

*Clara diem rutilo præcurrens lumine cecis
Aurora hic mortis mergitur in tenebris.
Mandelli egregium redolens viventis honorem
Sic sequitur manes fama relicta pios.
Hanc oriens ferret aquo, occasusque ordine legem
Aurora æternum, ut luceat Alba diem.*

C A P. CLXXXIV.

CCLXXV. JOANNES FICHARDUS *Frankofurtensis*.

CCLXXV. **N**ATUS est JOANNES FICHARDUS *Frankofuriensis* anno MDXII. & in positionibus eruditus Friburgum a parentibus missus sub diversis præceptoribus, & præcipue *Uldarico Zasso* Juri operam dedit; ibi inter alios *Joanni Sichardo* per biennium legum

legum condiscipulo convictor fuit, cumque is ad deponendum tyrocinium properaret, autor Fichardo fuit, ut secum id faceret; Uterque igitur a *Sebastiano Derero* Codicis interpreti Fichardus annum agens XIX. Sichardus XXXII. an. MDXXXI. lauream accepit; Ille domum reversus post annum, *Simone Gryneo* autore, Spiram, ubi summum omnium causarum Imperii Romani est tribunal, Cameram Imperialem appellant, se contulit, advocatique ac procuratoris officio per sesquiannum functus est. Mox in patriam ejus advocatus, & Syndicus est factus, inde ad aulam, seu Comitatum Caroli v. Cæsaris, qui tum Astæ in Liguribus morabatur, adversus Franciscum Gallorum Regem apud Massiliam bellum gerens, ibi trimestri exacto, Italiam lustravit, ac Patavii per annum residens *Marianum Socinum*, *Jo. Antonium Rubeum*, ac *Marcum Mantuam* audivit, rursusque in patriam duplicato stipendio ad pristinum officium obeundum rediit.

CAP. CLXXXV.

CCLXXVI. JOANNES CORASIUS *Tolosanus*.

CCLXXVI. JOANNES CORASIUS *Tolosanus* admodum adolescens Juri operam dare cœpit, ac brevi eruditior factus, adhuc juvenis, nondum tyrocinio deposito, in Patria de superiore loco profectendi provinciam aggressus est. In quo munere cum omnibus gratus extitisset, relicta Tolosa, ad Andes celebre gymnasium se contulit, ubi per annum magna audientium frequentia docuit. Idem *Aurelius*, & *Lutetiae Parisiorum* in civilibus Institutionibus, & Jure Pontificio explicando fecit. Deinde Patavium profectus per triennium *Franciscum Curtium* juniorem, & eo defuncto, *Jo. Antonium Rubeum*, ac *Marianum Socinum* audivit. Peractis studiis, an. MDXXXV. & ætatis XXI. centum quæstiones publice disputandas proposuit.

Demum in Gallias reversus magna nominis claritate Tolosæ, ac Valentia Allobrogum docuit, donec ab Hercule II. Attestino vocatus, Ferrariæ aliquot annis vespere professus est. Postea in Patriam reversus, præclaris operibus in Senatum allectus est. Fertur cum pro more examinaretur obmutuisse, vel pauca & ea confuse protulisse. Sed cum nota jam esset ejus eruditio, receptus est. Tandem in pravam religionem lapsus, interfecto Parisiis *Ammirante*, cum multis ejusdem sectæ trucidatus est an. MDLXXII. mense Septembris.

C A P. CLXXXVI.

CCLXXVII. NICOLAUS BELLONUS *Casalenfis*.

CCLXXVII. **N**ICOLAUS BELLONUS *Casalenfis* patricius patrem Franciscum, & avum Jurisconsultos habuit, illum apud Ducem Sabaudia, hunc apud Cæsarem Maximilianum, & Marchionem Montisferrati Senatores; Bononia *Ruinum*, *Parisum*, ac *Marianum Socinum* juniorem audivit, demum *Andream Alciatum*, ¹ a quo Jurisconsultorum Insignibus est exornatus. Cum vero Franciscus Dux Mediolani Ticinensem Academiam instaurasset, Nicolao Institutionum juris lectionem demandavit, in qua per biennium frequentissimo Auditorio versatus, inde ad Juris civilis ordinariam interpretationem mane faciendam cum *Francisco Ripa*, aliisque Ticinensibus quinquennio concurret.

Interea destituto propter adventum Gallorum Gymnasio Ticinensi, a Valentinis in Delphinatu & Placentinis suam academiam recuperare studentibus honorificentissimis conditionibus invitatus apud hos aliquot annis resedit. Postea magna nominis fama comparata, Dolam accersitus *Nicolai Perenoti* Consilarii Caroli v. Cæsaris exhortationibus eo est profectus, ubi erudita Responsa, & quatuor Supputationum libros edidit. Demum eodem auctore, circiter an. Salutis MDXLVII. Mediolani Senator declaratus Jus dixit.

Franciscus ejus pater in Patria Senator, capitalem sententiam, antequam publicaretur, revelaverat. Hoc cognito, a Marchione Montisferrati eum rogavit, qua poena dignus esset, qui sententiam nondum promulgatam palam fecit, respondit, *Capitis supplicio afficiendum*. Tu ergo, inquit Marchio, qui te condemnasti, id patieris, & mox decolatus fuit. ²

C A P. CLXXXVII.

CCLXXVIII. ÆGIDIUS BOSSIUS.

CCLXXVIII. **Æ**GIDIUS BOSSIUS, ut puto, Francisci nepos, ad quem *Æneas Sylvius* scribit, ³ *rerum criminalium tractatum* composuit. Eum postea alter Franciscus ejus filius Jurisconsultus, quibusdam adjectis, instante *Antonio Perenoto* Granvellano Cardinali,

¹ Boll. in oratione Dola habita. ² Bossi. de Carcerato fideiussoribus committen. n. 32.
³ Episto. 58. lib. 1.

in lucem edidit. Ægidius Senator Mediolani fuit, Carolo v. Austriaco imperante, ac multa in eo Senatu, quem *Franciscus Sfortia* instituerat, decreta notavit, quemadmodum ipse Ægidius refert. ¹

C A P. CLXXXVIII.

CCLXXIX. ANTONIUS AUGUSTINUS; rudimenta juris & litterarum, quibus Ducibus posita: ejus scripta, dignitates & Præfulatus. De NICOLAO FACTORE ordinis Minoritarum miraculis claro; animi doctes, opera edita & non edita.

CCLXXIX. **N**atus est Cæsarea Augusta urbe Celtiberorum celeberrima ANTONIUS AUGUSTINUS anno Sal. MDXVII. patre ANTONIO AUGUSTINO *Vicecancellario Aragoniæ*, finitimorumque regnorum, quæ dignitas apud Reges secundas tenet. Factus adultior Complutum, quæ in Carpetanis est princeps Academia, ad ditcendas humaniores litteras missus mirifice profecit. Inde Salamanticam profectus prima Juris fundamenta jecit. Mox Bononiæ in collegium Hispanicum ab Egidio Albornotio Cardinali institutum receptus, a *Jo. Paulo Pariso*, & *Andrea Alciato* ei suffecto in Jure civili est eruditus. Inde Patavium migrans Marianum Socinum juniorem audivit. Interea in græcis quoque litteris sub *Romulo Amaſeo*, *Lazaro Bonamico*, & *Joanne Fasolio* est institutus.

Decurſo vero studiorum Juris curriculo, Florentiam cum *Joanne Metello Sequano* viro eruditissimo se contulit, ubi, Lælio Paurello, & Petro Victorio suffragantibus, *Pandectas Florentinas* diligenter inspexit, in quas eruditos quatuor Emendationum libros emisit, qui magnum Jurisprudentiæ lumen attulerunt. Demum Romam profectus, a Paulo III. Pont. Max. Rotæ auditor Ludovico Gomeſio Hispano Episcopo creato est suffectus. Inde a Julio III. in Britanniam Legatus missus, ut nuptiis inter Philippum Hispaniarum Regem, & Mariam Henrici VIII. filiam, Angliæque Reginam contractis assisteret, & gratularetur. Mox Allifanus in Latio Episcopus est declaratus, & ad Ferdinandum Imperatorem Legatus Apostolicus profectus omnia ex voto confecit.

Post hæc jussu Philippi Hispaniarum Regis lustrata Sicilia, eum de illius Insulæ statu coram certiore reddidit. Interea *Ilerdensis* Episcopus a Pio IV. creatus, cum Petro Osce Antistite fratre majore

¹ De Principe & Privileg. ejus n. 107.

ad Synodum Tridentum indictam est profectus, ubi Patres ad corrigendos corruptos mores hortatus anno post tertio Ilerdam rediit, ubi *collectionem Canonum antiquam Anselmi Lucensis quarti juris compilatoris* in lucem edidit. Cum vero ibi XIII. annis omni cum pietate, & religione sedisset, a Gregorio XIII. *Tarraconensis Archiepiscopus* est declaratus, quam Ecclesiam ad extremum spiritum Præful quartus, & trigessimus sancte, pieque rexit.

Fuerat hæc urbs Hispaniæ citerioris caput, Theatro, Circo, Inscriptionibus, & aliis Romanis antiquitatibus insignis. Forte versabatur ibi eo tempore NICOLAUS FACTOR *ordinis Minoritarum* miraculis clarus, qui orans, & totus in contemplandis divinis sæpe extra omnes sensus rapiebatur; cum eum Antonius Augustinus cælestium meditationi affixum vidisset, & ab omni sensu, corporisque functionibus abstractum, ipsius effigiem in tabulam, ut tum erat, exprimi curavit, & sequens epigramma subscribi.

*Dum gustas Factor Domini dulcissima verba,
Raptus es in Cælum, perfruerisque Deo,
Inde redis letus, cælesti, ac nectare plenus,
Atque doces cælum scandere, qua liceat.*

Obiit Antonius Augustinus anno ætatis LXX. Sal. humanæ MDLXXXVI. Fertur Bibliothecam omni librorum, & antiquitatum genere instructam Philippo Hispaniarum Regi eam affectanti testamento reliquisse. Vir liberalis, humanus, mitisque fuit, quem nemo domesticorum XX. retro annis iratum vidit. Proceræ statura, egregiaque corporis habitudine, & robusta ad extremam ætatem valetudine, ac firmitate fuit; Flava item coma, ocelli perexigui, & ob assiduas lucubrationes hebetati, ut perpetuo conspiciillis uteretur. Hæc opera reliquit, quibus humanitatis studia illustravit. *In M. Terentium Varonem de lingua latina Emendationum notas; Item in Sex. Pompejum familias Romanorum xxx. cum Fulvii Ursini familiis; Dialogos xi. numismatum Græcorum, Romanorum, & Hispanorum Antiquitatum, item & inscriptionum veterum Hispano sermone scriptos.* Quibus vero Jus civile illustratur, sunt *Emendationum, & Opinionum Juris civilis libri iv. & ad Modestinum, sive de Excusationibus liber singularis, & ad Lælium Taurellum J. C. de Militiis Epistola. De legibus, & Senatus consultis Romanorum. De propriis nominibus Pandectarum, Novellarum. Juliani antecessoris Epitome cum notis, & Constitutiones græcæ, eodem Augustino*

gustino interprete. Quibus Jus canonicum, sacrasque Constitutiones exornavit, sunt antiquæ collectiones Decretalium cum notis eruditis, Canones penitentiales cum ejusdem notis, Dialogorum XL. de Emendatione, Gratiani libri duo, Constitutiones provinciales, & Synodales Tarraconensium, Brevarium, Horæ, item & Ordinarium Ecclesiæ Ilerdensis, Epitome Juris Pontificii veteris in tres partes. De personis, de Rebus, de Judiciis, quarum prima pars edita.

Ejusdem libri nondum editi. Secunda, & tertia pars Juris Pontificii veteris, & Notæ in aliquos titulos partis jam editæ. Juris Pontificii institutiones. Concilia Græca, & Latina cum historia, Scholiis, variisque lectionibus. In Pandectas Florentinas index verborum omnium. Ad Hadrianum liber singularis. Item ad edictum Fragmenta veterum Scriptorum Historicorum, Poetarum, & Oratorum latinorum ab eo olim collecta. Epistolarum liber ad eruditos, & carmina ejusdem. Illi sequens appositum est Epitaphium.

D. O. M. S.

*Ant. Augustino Domo Cæsar. Aug.
Romæ olim in Urbis, & Orbis luce.
XII. Viro, & litium judicand.*

*Ex Allifano, & Ilerdensi Episcop.
Tarracon. Archiepis. in pauperes munifico.
B. de Antiquit. & literis mer.*

*In hoc Ædis sacræ D. Theclæ Virg. & Martir.
A se ampliata membro, & ad aram
In spem Resurrecti. quiescenti*

*S. P. Q. Tarrac. P. H. C. & Colleg. Canonic.
Pon. Cur.*

*Vixit ann. LXX. M. III. D. III. Obiit damno publico Prid.
Kal. Junias Id Lxxxvi.*

C A P. CLXXXIX.

CCLXXX. FRANCISCUS VEGGIUS Papiensis, de HIERONYMO TORNIELLO, JULIO SALERNO Ticinensi, GUIDO PANGIROLLO, CAMILLO GALLINA, Papiensi.

CCLXXX. FRANCISCUS VEGGIUS *Papiensis* in patria magna nominis fama mane in primo Auditorio cum *Caimo*, verspere autem cum *Hieronymo Torniello*, Jus civile docuit. Cum vero Cosmus Medices Pisnam Academiam instaurasset, eo cum mille aureorum stipendio ad idem Jus interpretandum est conductus. Cujus defuncti loco successit JULIUS SALERNUS, & ipse *Ticinensis* in Græcis Latinisque litteris egregie eruditus, ubi aliquot annis professus Patavium vocatus GUIDUM PANCIROLUM concurrentem habuit, & intra annum morbo correptus decessit. His diebus claruit CAMILLUS GALLINA & ipse *Papiensis*; qui, cum aliquot annis in patria Jus civile docuisset, Taurinum a Carolo Emanuele Sabaudia Ducce conductus, Guido Pancirolo, qui inde evocatus Patavium discesserat, successit, & intra paucos annos decessit, cum sævum inter Gallos, & Hispanos bellum esset exortum.

C A P. CXC.

CCLXXXI. JACOBUS CUJACIUS *Tholosanus*; Præceptores; Professiones in diversis locis ab ipso administratæ: diligentia; ingenium; adversarii.

CCLXXXI. JACOBUS CUJACIUS *Tholosanus*, cujus pater ignoratur, litteras græcas, latinasque nullo docente per se didicisse fertur & *αὐτοδίδακτος* fuisse. In patria *Arnoldum Ferrerum* audit, cui postea commentarium de *Usurpationibus*, & *Usucapionibus* inscripsit. Cum vero vacantem Tholosæ cathedram peteret, STEPHANO FORCATULO *Beterensi*, eo repulso, tradita est. Vera est enim Domini sententia, *Neminem in patria Prophetam acceptum reperiri*. Itaque indignatus Cadurcum petiit; Inde *Biturigas* a Michaele Hospitalio Margaritæ Henrici II. Regis Francorum sororis Cancellario accitus, Jus civile magna nominis celebritate docuit. Non tamen ibi permanfit, sed *Tholosæ*, item *Duionæ Cadurcorum ad Olfam* fluvium, mox *Valentie Canarum* ad Rhodanum, ubi Franciscum Roaldensium collegam habuit, est professus. Deinde *Augustam Taurinorum* a memorata Margarita Emanuelis Philiberti Sabaudia Ducis uxore vocatus aliquot annis Jura civilia est interpretatus. Demum ad Biturigenfes Cuborum ad Avaronem amnem est reversus.

Ad eum vero undique ex Galliis, & Germania Auditores confluebant; a Gregorio etiam XIII. litteris Bononiam invitatus ire noluit.

luit. Ipse in docendo Jure adeo diligens fuit, ut in expoliendis lectionibus sex atque adeo septem horas, vel octo continuas se impendere diceret. Senex tamen factus eum laborem sustinere non poterat, & cum Auditores dicerent, eum alias accuratius docuisse, modo minus, inquit, *Doctoris canicies æstimanda est, quia juvenis esse non potest?* Interdum tamen omissis studiorum laboribus, animum lubens laxabat, & cum selectissimis Auditoribus suis lautius epulabatur, quibus etiam egentibus pecunias credebatur. Dum genio indulgebat, ægerime ferebat, si quis tum de Jure interrogasset. Duas uxores habuit MAGDALENAM ROSIAM *Francisci Avenionensis* Medici filiam, ex qua Jacobum filium suscepit, quem puberem amisit, & *Annam Herveam* jam senex Biturigensem, ex qua Elisabetam patri superstitem filiam procreavit.

Interea evenit, Henricum III. Galliarum Regem a quodam fratre Jacobo Clemente ex familia Dominicanorum gladio confodi, cui cum *Henricus Borbonius* Rex Navarræ succedere vellet, catholicæ partes obstabant; illi vero Cujacius studebat, ita ut creditum sit, ab eo in Civitatem Biturigum iri introducturum. Quare orto tumultu, populus ipsum opprimere voluit, sed amicorum tutela servatus est. Idem illi evenit, cum in suspicionem incidisset, ne sæminam religioni obstrictam abduceret. Adversarios habuit DUARENUM, & HOTTO-MANNUM, quos tamen eruditione Jurium creditus est superasse; Cum annos XL. docuisset, Biturigibus Cuborum, ubi multos annos magna nominis celebritate docuerat, decessit v. Non. Octobris die mercurii anno a partu Virginis MDXC. publico funere elatus, omnibus invitatis ordinibus, ac collegiis comitantibus, in D. Petri templo ad Avaronis pontem sepultus est. Postridie a Claudio Mariscallo V. C. & in Senatu Parisiensi consiliario Regio laudatus est. Vir fuit quadrato corpore, statura brevi, barba longa, & in juventute nigerri-ma, capillitio simili, voce firma, & clara. Mortuo PAPIRIUS MASSONUS ejus discipulus hoc Epitaphium posuit, a quo hæc desumpsimus.

*Auctor juris Orbis Cujaci, & docta Tholosa
Clara ortu, & Biturix redditur ipsa tuo.
Viderunt ambæ florentem in jure quiritem
Illa etiam nasci vidit, & ista mori.*

Aliud Oiseli

*Nosſin Viator utriusque Apollinem
 Juris, Themisque verticem,
 Aquo tot obſcurata ſunt candentia
 Secli vetuſti Sydera;
 Viri unde noſtri temporis ſpectabiles
 Conantur audacter ſuas
 Lumen daturas poſteris accendere
 Inſtar Promethei faces?
 Noſtin? profundo ſeu pararet pectore
 Vibrare latæ fulmina
 Orationis ſeu pararet Atticæ,
 Utrinque laudatiſſimum?
 Noſtin? valentem, quæſtiones arduas,
 Quæſcunque Divinus Plato,
 Quæſcunque movit arbiter lynceus,
 Ab involucris ſolvere?
 Quid plura noſtin omnium Cujacium
 Scientiarum terminum
 Livore tela inuſta qui tot repulit,
 Virtute ſola, & moribus.
 Ille, ille cujus nomen orbis non capit,
 Parvo (heu) ſub hoc tumulto jacet.
 At tu viator oſculare lacrymans
 Et cinge marmor floribus.*

C A P. CXCI.

CCLXXXII. PAULUS LEONIUS Patavinus. CCLXXXIII. & IV.

ANTONIUS & CASPAR URSATI.

CCLXXXII. Plures inſignes Jurisconſultos, & Legum Interpretes
 gens Leonia Patavii nobiliſſima protulit, inter quos
 noſtra ætate claruit PAULUS LEONIUS, qui cum aliquot annis in pa-
 tria Jus civile docuiſſet, Salernum accitus per aliquot annos ibi leges
 eſt interpretatus. Inde Ferrariam a Duce Hercule ad Jus docen-
 dum conductus, Juſtitix, ut vocant, Conſiliarii officio eſt functus,
 mox a Conſiliis Principis factus, tandem Ferrariæ Episcopatum ob-
 tinuit, in eaque dignitate ſenex deceſſit, & in aliorum prædeceſſo-
 rum ſepulcro conditus eſt. In quasdam *tituli de Verborum obligatio-
 nibus* leges commentaria ſatis erudita edidit.

CCLXXXIII.

CCLXXXIII. & IV. Iisdem fere diebus duo fratres **URSATI** Patavini Jus civile in patria docuerunt **ANTONIUS**, & **CASPAR**, ille mane per annos xxxiv. hic vespere annis xxiv. qui Senex decedens Marcum post se filium reliquit, qui magnæ spei juvenis obiit. Omnes apud D. Antonium in Cæmeterio sunt cum hoc elogio humati.

Antonius Ursatus divini, humanique Juris interpres,

Et Orator insignis hic jacet.

Nobilibus de Ursatis restitutum.

C A P. CXCII.

CCLXXXV. **SYLVESTER ALDOBRANDINUS** Florentinus ; splendida
Sylvestrorum gens.

CCLXXXV. **SYLVESTER ALDOBRANDINUS** *Florentinus* in polioribus litteris, atque artibus liberalibus eruditus Juri operam dedit, ornatusque Jurisconsultorum Insignibus decemviris Reipub. Florentinæ a secretis fuit. Cum vero ea Civitas Medicibus parere coacta Alexandrum Ducem accepisset, a patria discedens, amissis facultatibus, exulavit, quæ etsi illi oblata fuerint, si domum reverti voluisset, nunquam redire voluit. Itaque doctrina, & virtutibus, quas studiis, & laboribus sibi comparaverat, vitam sustentavit; Ducis enim Urbini, mox Cardinalis Hippolyti Attestini, & ut alii dicunt, Cardinalis Ravennæ Assessor eorum stipendio alebatur. Demum Advocatus Consistorialis, & fisci Romæ creatus in eo officio decessit.

Ex *Elisabeta Deta* nobili Florentina septem filios, & filiam suscepit: Inter quos *Joannes* Doctoris Lauream assēcutus, & Rotæ Romæ Auditor creatus ad Cardinalis fastigium est evectus. *Petrus* alter filius, & ipse Jurisconsultus Petri Cardinalis amplissimi pater fuit; postremus filiorum Hippolytus, & ipse majorum vestigia secutus, Patavii, & Ferrariæ, ubi Jurisconsultorum infulus est decoratus, Juribus incubuit. Mox Romæ Rotæ Auditor a Sixto v. ad Cardinalatus dignitatem est promotus. Demum Summus Pontifex creatus **CLEMENS VIII.** dictus nunc Romanæ Ecclesiæ, summa pietate, & vitæ sanctitate, gubernacula regit. Filia vero Sylvestri in Senonum Galliæ Oppido nupta mater fuit Cynthii Cardinalis amplissimi, & a me Jurisconsultorum Laurea honestati.

SYLVESTER, præter *annotationes*, quas ad *universas Institutiones*

Justiniani fecit, luculentum etiam in *primum earum librum*, commentarium edidit.

Nec defuerunt tanto viro, etiam post obitum summi honores, ipsius enim, & posterorum sepulchro facellum sanctissimo Sacramento dicatum, mira arte elaboratum, & vario marmore, & elegantibus columnis, signis atque picturis ornatum Romæ in æde *sanctæ Mariæ* supra Minervam, primo instituit CLEMENS VIII. Pontifex Maximus ejus filius, secundo eadem magnificentia PETRUS CARDINALIS *Aldobrandinus* nepos perfecit, sui & in Clementem, & in Sylvestrum benemerentes grati animi monumentum, additis gentis Sepulchris cœnotaphiis, ex quibus libuit, hic adscribere unum illud Sylvestri.

HIC, QUI FILIORUM TAM ILLUSTRIS
CORONA CINGITUR,
SILVESTER ALDOBRANDINUS EST
PATRITIUS FLORENTINUS
CLEMENTIS VIII. PONTIFICIS OPTIMI
MAXIMI PATER
A PRINCIPIBUS VIRIS IN ADVERSA
ETIAM FORTUNA
ARDUIS NEGOTIIS CERTATIM ADHIBITUS.
CIVIS OPTIMUS, SUMMUSQUE JURIS CONSULTUS,
QUOD EX LABORIBUS PRO PATRIA SUSCEPTIS,
ET EX INGENII MONUMENTIS AGNOSCES.
QUAM VERO FUERIT PROLIS EDUCANDÆ
GNARUS PARENS,
DIGNITATE NATORUM TESTATUR.
VIXIT ANNOS LVIII. MENSES VI. DIES XIII.
OBIIT VIII. IDUS JUNII CIOICLVIII.

C A P. CXCIIL.

CCLXXXVI. FRANCISCUS MANTICA. Cardinalis.

CCLXXXVI. **I**Nter omnes sui temporis Jurisconsultos FRANCISCUS MANTICA in *Portu Naonis Foro juliensi* natus enituit, qui Patavii, ubi juri operam dederat, Lauream affecutus primo *Institutiones Justiniani*, mox ordinarias juris lectiones vespere, inde mane est professus. Interea luculentum de *Conjecturis* opus elaboravit, quod illi

illi ad majores gradus aditum fecit. Nam tum Sixtus v. Pont. Max. benevolo in Venetam Remp. animo, ei locum in Romana Rota benigne hac lege concessit, ut ex quatuor Legum Doctoribus quem ipsa nominasset, unum confirmaret.

Evenit autem, ut *Hippolito Aldobrandino*, qui in Rota causas audiebat, Cardinali creato, locus vacaret, Resp. inter alios Franciscum Manticam nominavit, qui propter eruditionem, & opera etiam ipsius Hippoliti ejus locum obtinuit. Cum vero ille Summus Pontifex esset declaratus, Manticam suum in Rota successorem Cardinalem creavit, & adhuc in humanis agit. Vir singulari probitate præditus.

CAP CXCV.

CCLXXXVII. JACOBUS MENOCHIUS, *Papiensis*; varia docendî munera in diversis locis. NICOLAUS GRATIANUS.

CCLXXXVII. **M**agnam quidem eruditionem, sed non minorem fortunam sortitus est JACOBUS MENOCHIUS *Papiensis*, qui in patria aliquot annis Jus civile professus, & ad Montis Regalis Gymnasium ab Emanuele Duce Sabaudia loco Taurinensis tum a Gallis detenti erectum est vocatus, ubi sex annis jura docuit. Inde Patavium ad jus Pontificium aliis sex annis eo munere feliciter functus ad *jus Cæsareum* mane explicandum est traductus. Interea *Franciscus Medices* magnus Hetruriæ Dux octingentorum aureorum illi honorarium obtulit, ut Pisas ad jus explicandum proficisceretur, quod cum recusasset, idem ab amplissima Veneta Repub. salarium obtinuit. Sex vero annis completis, convenit cum Bononiensibus, ut eum mille aureorum honorario in eorum Gymnasio doceret, sed intercedentibus Patavinæ Academiæ Gymnasiarchis ab ea provincia est retractus, milleque aureorum stipendio honestatus primam mane docendi sedem obtinuit.

Verum defuncto NICOLA O GRATIANO, qui primum Ticini docendo vespere locum tenebat, a Senatu Mediolani illi est suffectus. Sed cum ob valetudinem pomeridianis horis docere non posset, ei concessum est, ut mane Jura civilia explicaret. Eo tempore amplum ei a Francisco magno Hetruriæ Duce oblatum salarium, quod aliis fidem obstrinxisset, recusavit. Non multo post accidit, ut, defuncto Mediolani Senatore, alius illi Ticinensis esset substituendus, ipse a Senatu nominatus ab Hispaniarum Rege Philippo Senator est declaratus; Mox inferioris magistratus Præside extincto, ejus loco est sub-

rogatus. Multa edidit opera de *adipiscenda, retinenda, & amittenda Possessione, de Præsumptionibus*, inter quæ luculentum de Arbitrariis eminet; plura etiam *Responsorum* volumina edidit, quæ omnia in foro frequentantur.

C A P. CXCV.

CCLXXXVIII. ANGELUS MATTHEACIUS.

CCLXXXVIII. **A**NGELUS MATTHEACIUS Marostica insigni Vincentiæ vico oriundus non Juri tantum, sed & Philosophiæ, atque Mathematicis operam dedit; Doctorum vero Juris Insignia adeptus apud Veneta tribunalia causas egit. Verum introducta *Pandectarum juris* lectione Patavii, ipse primus eas interpretandi munus habuit, quas magna felicitate, & auditorum frequentia diu explicuit. Tandem accito Ticinum *Jacobo Menochio*, cum primus Juris civilis docendi mane Patavii locus vacaret, eum Angelus cum CCC. florenorum honorario obtinuit. OTTONELLO DISCALTIO illi antagonista existente, magna famæ celebritate docuit, ac postea *Pandectarum* lectio demandata est M. ANTONIO OTTELIO *Uinensi*, idque munus cum magna Auditorum frequentia, ac famæ claritate obivit. Interea Eques creatus *Angelus a Rodulpho* Cæsare jus natalibus spurios restituendi, & Doctores creandi facultatem impetravit.

C A P. CXCVI.

CCLXXXIX. XC. & XCI. OTTONELLUS, ALOUISIUS & ANTONIUS DISCALTII Patavini. CCXCII. OTTONELLUS junior DISCALTIIUS.

CCLXXXIX. **M**ultos per longam temporum seriem gens Discaltia Patavii protulit Jurisconsultos, quorum princeps fuit OTTONELLUS, qui Jus civile in patria interpretatus magnum sibi apud cives, exterosque & Franciscum Carrarium juniorem nomen comparavit, cujus nomine multis legationibus susceptis magnos etiam honores est consecutus. Obiit circa annum Salutis MCCCCIII. Humatus est in templo Eremitarum cum sequentibus Epitaphiis, quorum primum, etsi rude, adscriptissimus.

*Aurea jura tui requies postrema laboris
Legis amor, veri lux Ottonelle sequutus
Cujus erit? pariter gravis tua lapis ossa vocabit.
Consortis & te, cui nomen Discaltius erit.*

Aliud.

Aliud.

Sepulchrum egregii legum Doctoris Domini Ottonelli de Discalviis de Padua judicis, ejusque consortis, & heredum suorum constructum MCCCCIII. Die XI. Septembris.

Eo tempore CAPIVACEUS Patavinus non incelebris professor Patavii docuit, cujus extat Responsum post consilium Baldi CCCCXIX. in tertio.

Hujus abnepos (CCXC.) ALOUISIUS abavi vestigia secutus & ipse pluribus annis in patria docuit. Mox Venetiis magna nominis celebritate apud tribunalia clientibus est patrocinator. Verum in gravescente ætate cum amplius advocandi laboribus sufficere nequirit, (CCXCI.) ANTONIUM filium similiter insignem Jurisconsultum sibi in foro substituit, ipse in patriam reversus, amænioribus studiis deditus, etiam urbis munia obivit, demum an. MDLIII. paulo post quam Ottonellum nepotem Juris Insignibus decorasset, vita functus est.

Antonius vero ejus filius, cum patri eloquentia non inferior magna apud omnia Venetiarum tribunalia oraret, intra sex menses post patris obitum decessit. Ambo in templo Eremitanorum, ubi antiquior Ottonellus jacebat, sunt sepulti.

CCXCII. OTTONELLUS junior Antonii filius lauream Juris ab Alouisio avo exornatus, acri ingenio, & eloquentia præditus, primo Justiniani Institutiones publice magno Auditorum concursu est interpretatus. Mox ad criminalium lectionem translatus pari felicitate in ea se gessit, inde ad explicandas mane ordinarias Juris civilis materias tractatus, in eo quoque sibi demandato munere egregie satisfecit. In perorandis causis præsertim criminalibus singulari vi dicendi excellit. Plura de eo sperantur cum adhuc in viridi ætate multa possit efficere. Equestri dignitate a Rodulpho Cæsare ornatus spurios natalibus restituendi, & Doctores creandi auctoritatem obtinuit.

C A P. CXCVII.

CCXCIII. BARTHOLOMÆUS SYLVATICUS Patavinus.

CCXCIII. SYLVATICORUM familia Patavii vetusta nobilis a Curtio, juniore appellatur, in ea natus BARTHOLOMÆUS

2 conf. 92.

Juri-

Juribus operam dedit, mox Doctoris infulis insignitus, cum aliquot annis docuisset Reipub. Venetæ cum CCC. ducatorum honorario Consiliarius est creatus, & cum in eo munere diu elaborasset torque aureo donatus Equestri dignitate est honestatus. Interea lectionem Juris Canonici antea sibi delatam non deseruit, imo sexcentorum florenorum stipendium, quod nullus antea in ea lectione fuerat affectus obtinuit. Plures filios suscepit, inter quos duo Jurisconsulti extiterunt, ALOUISIUS Ecclesiæ Patavinæ Cathedralis Archidiaconus, & JO. BAPTISTA Feudorum publicus interpretes. Tertius in arte Medicina Doctor est creatus. Quartum ipsorum Venetorum Ducem vivus amisit, ipse in patria, & apud Venetos Senatores magna dignitate vivit, qui, vacante Auditorum Romanæ Rotæ loco Venetis concessio, cum Respub. ex XXII. sibi nominatis Jurisconsultis quatuor pro more summo Pontifici proposuisset ipse plura omnibus aliis suffragia tulit, cum tamen jam ad senium declinaret, ac plures liberos haberet, eum locum averfatus est.

C A P. CXCVIII.

CCXCIV. DOMINICUS PINELLUS *Genuensis*, Cardinalis.

CCXCIV. **E**X veteri, ac nobilissima PINELLORUM familia in Urbe Genuensi natus est DOMINICUS PINELLUS anno Salutis MDXLI. X. Kal. Nov. Patrem *Paridem* habuit, matrem vero *Benedictam Georgii Spinolæ* viri clarissimi filiam. Ex hac Pinellorum familia gravissimi Senatores, atque etiam Reipub. Genuensis Duces prodire, & Avia Innocentii VIII. qui gentem hanc multis honoribus, ac titulis illustravit. *Dominicus* annum agens XVII. Patavium profectus, cum sex annos Juri operam dedisset, per annum, & ultra ibi maxima Auditorum frequentia docuit. Romam deinde profectus, cum nondum tertium, & vigesimum annum excederet, a Pio V. utriusque *Signaturæ* Referendarius declaratus id munus ita obivit, ut cum Pontifex postea ad præscriptum paucorum numerum *Signaturæ* Referendarios redegit, non modo illum inter paucos confirmaverit, sed etiam munus correctoris expeditionum litterarum (ut vocant) contradictarum ipsi dederit, ac Fabricæ S. Petri Deputatum, judicemque ordinarium fecerit, atque etiam unum ex reformatoribus Tribunali-um Urbis creaverit; Demum pro *Alexandro Riario* tum Cameræ Auditore, qui postea Cardinalis factus est, civiles causas accurate audivit.

Pio

Pio v. vita functo cum Alexander Cardinalis Sfortia tum Bononien-
sis Provinciæ Legatus rogasset Gregorium xiiii. ut sibi Dominicum
Vicelegatum concederet, id negavit Pontifex, dicens Domini opera
Romanam curiam indigere. Itaque illum primo Commissarium
Apostolicum factum ad definiendas inter Harnenses, & Interamnenses
controversias de finibus misit, quas jam ducentis annis inter ipsos
existentes, mira cum omnium admiratione ac dissidentium approba-
tione composuit.

Cum tanta virtutis exempla dedisset Dominicus, Felix Episco-
pus Firmanus, qui postea Summus Pontifex post Gregorium xiiii.
Sixti v. nomen sortitus est, illi Ecclesiam Firmanam cessit, & cum
Dominicus Auditoris Rotæ dignitatem magis optaret, diu animo hæ-
sit, an eam suscipere deberet, sed Gregorii xiiii. precibus id onus
subivit, quo in munere per septem, & eo amplius annos obeundo
tam præclare se gessit, ut cum Gregorius xiiii. Cameræ Apostolicæ
Clericum eum fecisset, Firmana Civitas id admodum ægre ferens Le-
gatos Romam miserit, qui Pontificem suppliciter orarent, ne talem
sibi Episcopum, ac patrem adimeret, quibus respondit Pontifex, ja-
cturam hanc patienter ferrent, se postea compensaturum, ac tandem
ab eodem Pontifice Vicegerens Aloisii Cardinalis Cornelii S. R. E.
Camerarii declaratus est, totiusque officii onus ipsi soli deman-
datum.

Cum postea Sixtus v. Gregorio xiiii. successus esset, Domini-
cus assistendi in Sacello, quod Capellam vocant, summo Pontifici
tamdiu munus habuit, donec Pontifex eum Nuntium in Hispanias
elegit, ac primo sui Pontificatus anno, ætatis vero Domini XLV.
postquam in Romana Curia per annos duos, & viginti versatus esset,
Cardinali dignitate honestatus est. Septimo vero sui Cardinalatus
mense, Legatus in Flaminiam Provinciam missus illam a factiosis, &
sicariis hominibus, quibus oppressa erat, ita sublevavit, sicque eam pa-
catam duorum mensium spatio reddidit, ut omnes nunquam se antea
majorem tranquillitatem, ac pacem habuisse palam dicerent.

Composito turbulentissimo illius Provinciæ statu, Romam re-
versus, Classis Pontificiæ ab eodem Sixto v. Legatus est factus, *qui &*
vii. Decretalium opus a Gregorio xiiii. incœptum soli Dominico ab-
solvendum tradidit, ac tandem ab eodem Pontifice S. Mariæ majoris
Archipresbyter declaratus hanc Virginis Basilicam ingenti sumptu,
elegantissimeque ac celeberrime exornavit, & a Gregorio xiv. Peru-

fiæ ac Umbriæ Legatus factus illis difficillimis temporibus Provinciam illam penuria oppressam ita iuvit, ut nihil majus optari possit.

Hæc & multa alia de ipsius probitate, animi magnitudine, ac ingenii præstantia scribi possunt, cum tamen adhuc vivat, hæc satis esse volo. Vivens, futuraque prospiciens locum magnificum in memorata Basilica S. Mariæ majoris ante altare majus pro sepultura sibi fecit cum hoc Epitaphio.

Dominicus Card. Pinellus Archipresbyter vivens novissima cogitans sibi fieri mandavit anno Jubilei M. DC. ætatis LX.

GUIDI PANZIROLI

DE

CLARIS LEGVM INTERPRETIBVS.

LIBER TERTIUS.

DE

JURIS PONTIFICII
INTERPRETIBUS.

CAP. I.

I. FULGENTIUS AFER: origo vocis *Canonis*: II. ISIDORUS HISPALENSIS. III. BURCHARDUS Wormatiensis. IV. IVO Carnotensis. V. HUGO Catalaunus. De CRESCONIO DEUSEDIT Cardinali, ANSELMO LUCENSI, GREGORIO PRESBYTERO.

I. PRIMUS omnium FULGENTIUS AFER *Russensis* Episcopus doctrina, & moribus clarus, Apostolorum, Sanctorumque patrum decreta circiter annum CCCCLX. breviter perstrinxisse dicitur.

Hæc, quod rectam bene, beateque vivendi normam traderent, ac distortos, pravosque mores corrigerent, *Canones* appellarunt, siquidem qui Canon a græcis dicitur, a latinis Regula, vel Norma vocatur,

tur, cujus rei Isidorus meminit; ¹ Sic olim Statuarii eximium Polydetti Sicyonii Simulachrum Canonem vocabant, ex quo, velut a lege quadam, artis lineamenta petebant, solusque hominum, autore *Plinio*, ² artem ipse fecisse artis opere judicatur, indeque nostros Canones nomen traxisse forte non absurdum erit arbitrari, cum ab illis & nospie vivendi rationem, velut a quodam exemplari, accipiamus. Græcive-ro interpretes canonem *σύνταξις* .. esse dicunt, ³ idest, *brevem rei narrationem*.

Sed cum pauca a Fulgentio comprehensa fuisse viderentur, II. ISIDORUS HISPALENSIS *Antistes* Romanorum *Pontificum Epistolas, Conciliorumque* acta usque ad sua tempora, idest, Honorium primum, qui sedere cœpit an. DCXXIII. in unum collegit, idque primus omnium Latinorum, quod nullum antea Fulgentii, aut alterius opus appareret, fecisse creditus est. Sed is solam temporum, ac rerum gestarum seriem secutus, nullum in texendo, digerendoque opere ordinem adhibuit. Non inutile præterea Etymologiarum volumen composuit, in quo plus LXX. hæreticorum sectas, quæ contra catholicam Ecclesiam pullulaverant, ac sæpius damnatæ fuerant, diligenter recensuit. ⁴ Is est, qui Mahometum in Hispania Christianam religionem impugnantem capi jussit, sed impostor a Dæmone monitus mature aufugit.

III. Post Isidorum BURCHARDUS ⁵ *Wormatiensis* Episcopus rudem, indigestamque illius Decreti molem methodice ordinavit, ac primus Jus Pontificium in sua loca digestum xx. libris complexus est, ⁶ qui ob longæ lectionis tædium intermissi brevi interiere. Nam quæ ejus nomine circumfertur Epitome, plures quidem libellos, sed vix sextam justî operis partem continet.

IV. Cum vero novis exortis sectis, etiam Berengarius in Sacrosanctam Eucharistiam blasphemus extitisset, iVo genere Gallus, qui primo Canonicis a D. Augustino institutis præfectus, postea Carthonsium Antistes fuit, post annos nonaginta, quam Burchardus scripsit, præter alia opuscula, amplissimum Decretorum volumen decem, & septem libris distinctum concinnavit, in quo Burchardum omnino secutus verbis, aut ordine parum ab eo discessit. Quasdam-tamen

¹ *Etymolog. lib. 6. c. 16. & c. 2. & 3. distinct. 3.*

² *lib. 34. c. 8.*

³ *In Basilico*

πρὸς καρίων.

⁴ *in c. quidam 39. caus. 24. q. 3. & lib. Etymolog. 8. c. 5.*

⁵ *c. 2. 73. distinct.*

distinct.

⁶ *Archid. in c. 1. p. dist.*

veterum Scriptorum sententias adversus Ecclesiæ turbatores, & multa ex Jure nostro Civili testimonia adjecit, quæ ille, velut parum suo instituto necessaria, omiserat, vel quod juribus Romanis non dum apparentibus Caroli Magni tantum leges, vulgo Capitula vocata, frequentabantur; nunquam enim Juris civilis, & bis tantum Codicis Theodosiani meminit.

Cæterum Iuonis opus cum alia, & ipsius etiam Isidori Decreta magnitudine superaret HUGO *Catalaunus*, non multo post quam scriptum est, in compendium redegit, ac *Pannormiam*, sive *Summam Decretorum* Iuonis nuncupavit. Ea etsi tota mendis, & erroribus scatebat, adjutus Gratianus plura inde, & ex Burchardi Epitome excerpfit, autographi enim texturam, aut Burchardi nunquam vidisse videtur, cum errores in compendiis inventos in suum opus transtulerit. Alii etiam Patrum Decreta collegisse traduntur, ut CRESCONIUS DEUSDEDIT presbyter Cardinalis, ANSELMUS *Lucensis*, & GREGORIUS presbyter, sed eorum operum nulla, quod sciam, extat memoria.

C A P. II.

VI. GRATIANUS, ejus patria, institutum collecti Decreti, origo Palearum, origo doctoralis dignitatis, de Bacillariis, Gratiani errores in collectione.

VI. CÆterum Burchardi, & Iuonis Decretis ob librorum magnitudinem neglectis, eorum tantum compendia, quorum meminimus, legebantur, in usuque erant, in quibus cum multa prætermissa fuissent, GRATIANUS gente Hetruscus opus consarcinandum, atque insertis Pontificum constitutionibus reformandum suscepit; ac certis quæstionibus additis, adeo locupletavit, ut magna Juris Pontificii pars esse meruerit.

Is patria *Clusinus*, ac D. *Benedicti Claustensis* monachus factus, plurimum sacris litteris delectatus est. ¹ Demum Conrado III. imperante, & Alexandro, ² qui postea Pontifex fuit, Bononiæ Theologiam docente circiter annum Domini MCLI. in D. Felicis alii dicunt D. Proculi Cœnobio, ubi diu vixit, *Decretum* suum conscripsisse dicitur. ³ Id ex multis, ut diximus, antiquorum Patrum sententiis,

¹ in *chronic. Martini Alber. in dictionario. §. forma. 2. q. 6.* ² *Alciat. lib. 4. parer. c. 23. Præpo. in proam decretorum glos. in c. post appellat. §. forma. in glos. p. 2. q. 6. Maran. in specul. in 3. p. prin. n. 31.* ³ *Cæpo in tractat. de cogni. lib. jur. can. in princ. præpos. in poem. decret.*

& Pontificum, Cæsarumque constitutionibus, ac Pandectarum juribus locupletatum composuit. & ex suo etiam quædam adjecit, quæ duplici cruce, aut paragraphi charactere annotata pro Gratiani dictis agnoscuntur, quod nunquam Græci, aut Latini Canonum auctores antea fecerant. Nusquam Burchardi, aut Juonis, quos nunquam viderat, ordinem secutus est, sed diversum sibi ab illis scopum proposuit, aut Canones, qui pugnare videbantur, in primis conciliaret. ¹

Cum vero librum Eugenio III. Pontifici offerendum Romam detulisset, Cardinali cuidam viro alioqui erudito, sed ambitioso, cuius opera ad Pontificem introduci volebat, legendum tradidisse fertur. Ille alienam laudem in se transferre cupiens, volumini quædam a Gratiano omiſſa inseruit, seque operis auctorem esse jactitabat. Monachus, hominis fraude intellecta, additiones illas *paleas* esse respondit, quæ grano alibi condito inanes reddebantur; *Paleam* enim veteres Theologi literam fructu carentem, vel sterile opus vocabant. ² Itaque capita illa postea semper pro paleis sunt inscripta ³ Alii paleas ab eodem Cardinali *POCAPALEA* nuncupato, quo nomine etiam hodie oppidum in Subalpinis, & familia vocatur, dictas fuisse censent. Nonnulli a *Palea* Gratiani discipulo ⁴ qui diversas ejus libræ inscriptiones quandoque etiam improbatas fecit, ⁵ paleas nominatas fuisse autumant. Nec desunt, qui hæc fabulosa existimantes, Decreta quædam novissime adjecta, velut suspecta, & fide carentia, paleas appellatas fuisse credant, opus, quod Patrum, Pontificumque Decretis scateat, Decretum inscriptum fuit.

Liber Eugenio III. Pontifici oblatuſ adeo gratus extitit, ut eo comprobato Gratianum Clusinae Ecclesiæ, unde ortus erat, ⁶ præficeret. Is tantæ postea auctoritatis fuit, ut vulgo *Magister* vocatus maximum in decidendis causis pondus habuerit, etsi, velut privati hominis, ejus dicta vim legis non obtinent. Itaque qui ejus opus ita edidicisset, ut aliis prælegere posse videretur, *baulo* velut *pro arba doctri-næ* more Longobardorum accepto Doctoris titulo honestabatur, & a bacillo vulgo *Ba illarius* vocabatur, qui mos tum primum Bononiæ institutus, a Parisiensibus, ubi tum *Decreta*, & *Summula* docebantur, fluxisse fertur, in quorum vetustis constitutionibus *BACILLA-*

¹ Archid. in prin. decreto. ² Theoph. in Naum Prophet. cap. 3. ³ Capo. in d. tract.

⁴ Imol. in R. de verb. oblig. sub n. 5. ⁵ Specu. in tit. de disput. & allegat. §. ult. in fin. Capo. in d. tract. n. 14. Præpos. Alex. in proem. decret. Jas. in rubr. de action. n. 12.

⁶ In chron. Martin. Alber. in dictionariu.

RII nominantur. Mox aucto Doctorum numero aliæ de promovendis Doctoribus inventæ sunt observationes, de quibus suo loco dicetur.

Cæterum Gratianus non semel erravisse deprehenditur; ¹ tredecim enim manifestos ejus errores Bartholomæus *Capola* recenset, ² & multos alios Felinus ³ ejus operis Censores nominat, sed novissime Gregorii XIII. Pont. Max. opera opus emendatum exiit. Nonnulli Gratianum Spurium, & Petri Lombardi, qui Magister Sententiarum vocatur, Antistesque Parisiensis fuit, & Petri Comestoris historiæ scholasticæ scriptoris falso fratrem fuisse memorant; ⁴ Et addunt cum matrem stupri pœnitere non posset, quod tam præclaros viros genuisset, Sacerdotem, cui confitebatur, jussisse, ut saltem pœniteret, quod pœnitere non posset. ⁵ Bononiæ defuncto Gratiano sequens Epitaphium appositum fuit.

Gratiani Clusini Cæsarei juris, & Pontificii enucleatoris prope divini, qui Monachus in Martyrum Felicis, & Naboris æde absolutissimum ibidem opus Decretorum anno Gratiae MCLI. compilavit, sepulchrum, quod illic curiæ rudibus obsorptum, hic magnificentius renovatum, Jo. Franciscus Aldrovandus Bonon. IV. Dictator ære publico restauravit anno Salutis MCCCCXCIX. Idib. Junii, Bentivolo II. PP. Rempublicam feliciter gubernante.

In æde D. Felicis, ubi Decretum composuerat, in faxo vetusto, nunc in sacrario condito, de eo hoc rude scriptum reperitur.

*Hanc ædis partem lector reverenter adito,
Namque loci Monachus Decretum hic condidit hujus
Divinum Gratianus opus quantumlibet arcto
Contentus septo, quod reparando caducum,
Et vetus hoc claustrum tolli fuit inde necesse,
Id tamen Abbate constructum est Bartholomæo
Mille trecentis decies septem, atque quaternis
Annis a Christo pura de Virgine nato.*

C A P. III.

VII. LAURENTIUS Cremenfis, VINCENTIUS Castellioneus, HUGUTIO, JOANNES TEUTONICUS, &c. Commentatores ad Gratiani Decretum.

¹ Jo. Andre. Anto. de Butri. & alii in c. 2. X. de rescrip. Imol. in R. de verb. oblig. n. 5. Cæpol. in d. tractat. n. 27. ² in d. tracta. n. 18. ³ in d. c. 2. sub n. 51. X. de rescrip.

⁴ Prapo. in proem. decret.

⁵ Tiraq. in lib. de nobilitate. cap. 15. n. 32.

VII. **I**N Gratiani opus glossas ediderunt LAURENTIUS patria *Cremensis*, ¹ VINCENTIUS CASTELLIONEUS *Mediolanensis* summus Canonista, ² & BERNARDI BOTTONI præceptor, ³ OLDRA-
DUS vero ⁴ eum Hispanum fuisse affirmat. Item HUGUTIO, vel ut
alii, HUGO VERCELLIS, quæ ejus patria fuit, professus esse creditur.
Is postea Ferrariæ Episcopus fuit, JOANNES TEUTONICUS, TAN-
CREDUS BERTRANDUS, & postremo BARTHOLOMÆUS *Brixienfis*.

Laurentii Cremenfis illud vulgatum dictum circumfertur, *Arenas sine cemento ab eo constringi, qui infirma suæ opinionis fundamenta jaceret*, quod in JOANNEM TEUTONICUM non semel protulisse fertur. ⁵ Idem in Senecam velut mollius, comptiusque scribentem Cæ-
jus Caligula Cæsar torquebat, quem, ut autor est Tranquillus, ⁶ com-
missiones meras componere, & arenam esse sine calce jocabatur.

De VINCENTIO, & HUGUTIONE aliud tradi non potest; Id
tantum ad Castellioneum nomen celebrandum addemus Celestinum
IV. Pontif. Max. ex ea familia postea prodiisse.

CAP IV.

VIII. TANCREDUS A CORNETO, de Titulo Magistri Professoribus da-
to. IX. RICHARDUS Episcopus Ciceretrensis.

VIII. **P**OST hos TANCREDUS genere Hetruscus, Bononiæque Ar-
chidiaconus, & ipse Decreti glossator fuit circiter an. Sal.
MCCXX. Is a plerisque esse creditur, qui Corneti (id olim Ca-
strum Novum in Gravisconis erat) ortus esse creditur, Laurentii
Cremenfis discipulus, ⁶ & Azonis, ⁷ aut certe ejus suppar. Bono-
niæ docuit, Parisiis etiam professus fuisse videtur, cum in formulis
Judiciorum eam civitatem, & ipsius monetam repræsentent. ⁸ Id
fuit an. MCCXVII. ⁹

Postmodum Bononiam, ubi decessit, reversus est, VINCENTIO
BELVACENSI Gallo suppar fuit, sese enim invicem citant. Opuscu-
lum compendioſo titulo inscriptum, ubi de *ordine Judiciorum* tractat,
in quatuor libros distinctum elaborate composuit. ¹⁰ Id postea a

¹ Abb. in c. cum Joan. 10. ante n. 13. X. de fid. instr. ² Abb. c. si quis contra. 4. sub n. 13. X. de
for. comp. & in c. cum contingat 28 X. de jurejur. sub n. 3. ³ Bal. in c. juravit 6. n. 10 X. de
probat. ⁴ Conf. 69 in fine. ⁵ Capol. in tract. de servit. urb. prædior. c. 40. in prin.
gloss. in c. facientis. 86. dist. in prin. ⁶ in Caligula. cap. 13. ⁷ Tancre. de ordin. judic.
lib. 4. tit. ult. §. intra. ⁸ Tancre. de ord. judic. lib. 2. tit. 15. ⁹ de ord. judic. lib. 3. tit.
9. & seq. & tit. 13. ¹⁰ Caccialup. de mod. stud. Ang. Aret. de Malef. in verbo ex intervallo.

BARTHOLOMÆO BRIXIENSI, non paucis, ut scripta erant, relictis, in aliam formam versum fuit, ¹ sed illud Baldo vulgo adscribitur. *Libellorum* etiam, quibus in iudicio experimur, formulas, seu de *ordine Judicario*, in lucem emisit, quæ aliis a recentioribus inventis ampliatae fuerunt.

Provinciale quoque condidisse fertur, in quo omnes Provinciarum Episcopatus recenset, & summam Titulorum, cujus ipse meminit. ² Metris delectatus quandoque late exposita carminibus breviter perstrinxit. ³ Huic Honorius III. causas decidendas quandoque commisit, ut Epistolæ *Decretales* ad eum scriptæ testantur. ⁴ Nec dubitandum, hunc esse Tancredum glossatorem, quia MAGISTER appellatur, quo titulo tum Professores honorabantur, & sub Honorio III. se vixisse, ipse testatur, ⁵ eam *Decretalem* ipse citat, & novam appellat, ⁶ sed quia ipse de Tancredo, velut extraneo, loquitur, ejus operis aliqui ipsum auctorem fuisse negant.

Tantæ denique auctoritatis fuit, ut Honorius Pontifex Constitutiones Pontificias, quas compilaverat, ad ipsum recognoscendas, interpretandasque transmiserit. Bononiæ, ubi Archidiaconus Decretum est interpretatus, decessit, & hoc Epitaphium meruit.

Sepulchrum Magistri Tancredi eximii Doctoris Decretorum Archidiaconi Bon. Orate pro eo.

Aliud de vetusto viro ad posterorum notitiam pervenire non potuit.

Sub id tempus (IX.) RICHARDUS, qui postea fuit Episcopus Cicestrensis in Anglia septennio Bononiæ Juri operam dedit, admodum pauper. Tres enim in eodem cubiculo degentes unum tamen capitium habebant, & duobus domi manentibus, tertius per vices caput illo tectus ad audiendas lectiones exibat.

C A P. V.

X. SYNIBALDUS FLISCUS *Genuensis*, postea INNOCENTIUS IV. auctor cum Imperatore *Friderico II*do, Scripta. XI. PETRUS VINEA *Capanus*.

X. INNOCENTIUS IV. antea SYNIBALDUS vocatus, *Genuensis* ex Flisca familia & Laviniae Comitibus fuit. Bononiæ *Azonem*

¹ Jo. Andr. in addit. ad spec. in proem. in verbo plurimis. ² lib. 1. de ord. jud. tit. 6. in fine. ³ de ord. jud. lib. 2. tit. 1. lib. 3. tit. 4. 6. q. lib. 4. tit. 6. ⁴ c. pen. & ult. X. de judiciis. ⁵ lib. 3. de ord. jud. tit. 9. ⁶ lib. 2. de ord. jud. tit. 4.

jam senem, & *Accursium*, *Jacobumque Balduinum* audivisse fertur; Ipse vero cum profiteretur, Joannem Fabrum discipulum habuit; ¹ ob summam eruditionem Cardinalis declaratus, a S. Laurentio in Lucina, quod templum ei creditum est, cognomen traxit. ² Demum Anagninæ Celestino iv. anno MCCXLIII. in Pontificatu suffectus magno cum plausu, populo obviam exeunte, Romam proficiscitur. ³

Is Fridericum II. quem Ecclesiam oppugnantem frustra monuerat, ut a temerariis conatibus desisteret, tandem in Lugdunensi Synodo Regnis, imperioque privavit. Contra ille, devastatis in Parmensi agro Innocentii propinquorum oppidis, Italiæ populos ubique a Pontifice deficere compulit, donec a Manfredo filio, quem ex nobili concubina susceperat, suffocatus gentes vexare destitit.

Cum vero in Lugdunensi Synodo diutius moram traheret, luculenta commentaria in *Decretales Pontificum edidit*, quæ tamen vim Canonis habere noluit, ut se ab eo sæpius audivisse *Hostiensis* testatur. ⁴ Adeo accurate scripsit, ut insigni titulo *veritatis pater*, & *organum* vocetur; ⁵ In eo tamen notatur, quod plerumque nimis subtiliter, ⁶ atque adeo confuse disserit, & dum brevitati studet, obscure loquitur. ⁷ Cæterum tantæ auctoritatis habitus, ut vulgo dici consueverit, litigantes, qui pro se Innocentium habuerint, victores futuros, & id tutius, ⁸ si & glossam sibi faventem invenerint. ⁹ Quin & in Summi Pontificis consiliis ejus opiniones tanquam Evangelium, (si id fari licet) teneri prædicant. ¹⁰ Unde Innocentii fides in proverbium abiit. Aliud quoque commentarium in Synodo receptum composuit, quod *Authenticum Hostiensis* vocat, & libellum de *Exceptionibus* Apologeticum; Præterea de *Jurisdictione imperii*, & *auctoritate Pontificis adversus Petrum Vineam Capuanum* composuit.

XI. PETRUS VINEA *Capuanus* obscuris natalibus ortus, sed in Jure peritissimus, & eloquentia insignis plures, pro eorum temporum

¹ Jo. Faber. in §. 6. *Inst. de legat.*

² Jo. Andr. in addition. ad specul. in R. ne sede vacante.

³ Platina. in Innocentio 4.

⁴ in c. soles. 2. ubi Jo. Andr. de sent. excommun.

in 6. Felin. in c. 2. vers. de diverfor. X. de rescript. & in c. ne innitatis. 5. n. 7. X. de consue.

⁵ Archid. in c. pia. 1. de except. in 6. Felin. in c. cum olim. 12. sub n. 9. X. de sent. & re judicat.

⁶ Jaf. in l. 1. n. 28. ff. de reb. cred. si cert. pet. ⁷ Abb. in c. etsi Clerici. 4. X. de judic. Imo. in l.

17. in fin. ff. solut. matr. Ant. in c. continentia. 4. X. de cler. percuss.

⁸ Anto. de Butr. in c. tantæ. 18. X. de excess. prelat. Abb. in c. non minus. 4. X. de immun. eccles. Barba. in c. postulat. 14. X. de for. compet. Sylva. nupt. in dist. c. postulat. 14. sub n. 25. verb. etian. si esset.

⁹ Jo. Fab. in §. 9. *Inst. de inut. stipulat.* ¹⁰ Anton. de Butr. in c. cum causam in fin. X. de verb. sign.

¹¹ Roma. singul. 165.

conditione, non inelegantes epistolas conscripserat, ob virtutisque claritatem celebris factus Friderico II. Ænobarbo Cæsari a secretis, & ab epistolis fuit; Apud quem tantum potuit, ut imperium pro suo arbitrio regeret; Ipsi prope Cæsaris statuam alia erecta Neapoli fuerat, ubi cum plures Fridericum pro reddendo Jure interpellare fingerentur, scriptum erat, ut ad Petrum irent. Is in Principis gratiam promulgato de *Juribus imperii* libello, omnium divinarum, humanarumque rerum arbitrium Imperatori tribuebat, quem Innocentius docte confutavit. Demum ab Aulicis apud S. Miniatum accusatus, quod Cæsaris arcana inimico Pontifici patefecisset, a Friderico falsis litteris, quæ ab invidis confectæ fuerant, fidem habente diviso judicio omni dignitate privatus, & candente ære obcæcatus fuit. Itaque omnium miserrimus cum Pisas concessisset, se ad D. Pauli templum secundum Arni ripam perducere iussit. Ibi ultima desperatione adductus capite impacto parieti, fractoque cerebro expiravit. Alii se ipsum impatentia doloris in carceribus occidisse tradunt.

Innocentius quam plures alias constitutiones legis vim habentes in Lugdunensi, & generali concilio promulgavit, quæ *sexto Decretalium libro* insertæ hodie leguntur. ¹ Cum vero Ludovicum Gallorum Regem in Asiam ad bellum contra Scythas, & Sarracenos trajicere fecisset, *Hedimundum* Canturiensem Episcopum, & Petrum Veronensem ex D. Dominici familia religiosum, qui inter Comum, & Mediolanum ab hæreticis cæsus fuerat, ac *Stanislaum* Cracoviensem Episcopum miraculis claros inter Divos retulit. Idem *octavam Natalis D. Virginis* celebrari instituit, repletoque Cardinalium cœtu, qui vacuus erat, ut ordinem honestaret, eos equo in publico vectos *rubeo galero* uti instituit.

Sunt, qui ab eo Bononiam docendi facultate privatam, & illud Jus Patavium translatum fuisse ferunt, quod Fridericum fecisse alibi ostendi; Certe illud constat, Romæ gymnasium jam diu intermissum ab ipso instauratum fuisse, *ut ibi Pontificum, civileque Jus doceret?* ² Postremo a Proceribus Regni Siculi accersitus Neapolim non multo ante instauratam profectus est; Sed cum illud Regnum Ecclesiæ subjugare studet, abrupta spe an. MCCLIV. die XIII. Decemb. Pontifica-

¹ *Eas recenset Jo. Andr. in addition. ad specul. tit. de sum. trinitate & fid. cathol. & in R. ne sede vacant. in addit. specul.* ² *ut in c. 2. de privileg. in 6.*

tus sui XI. mense VI. Die XII. moritur, & in D. Laurentii templo humatur, cui Alexander IV. substituitur. ¹

C A P. VI.

XI. JOANNES SEMECA Teutonicus, judicium de ejus scriptis: appellatio ad Concilium Generale.

XI. **H**Orum ante in Decretum editas glossas JOANNES SEMECA *Teutonicus* reformavit, & quod in Jure civili Accursius egerat, non paucis additis, suas fecit. Is Azonis discipulus, ² cum diu utrique Juri studuisset, eorum, quos *Prædicatores* vocant, religionem ingressus est. ³ Postea circiter annum Domini MCC. quo tempore *Albertus Magnus* floruit, Præpositus S. Stephani Halberstadenſis fuit. Est autem *Halberstadtum* Saxoniae opulentissima civitas, & circumdantis planiciei situ amoenissima, ubi ædem sacram Carolus Magnus D. Stephano Protomartyri erexit, mox Henricus Cæsar gente Bavarus Regiis censibus locupletavit.

Ibi otium nactus Joannes Decretum interpretari cœpit, qui etsi quandoque ineptis, ut illa ætas ferebat, vocibus utitur, non modicam tamen Gratiani operi lucem affert, pluraque novi, & veteris Testamenti loca erudite explicat. Cum vero Clemens IV. decimas per Germaniam, & Gallias ad redimenda sancta Palæstinæ loca exigeret, *Joannes* appellationem ad concilium interposuit, quod ægre ferens Pontifex illum diris damnavit, ac Præpositura ob temeritatem privavit, quem tamen magni in Germania viri defendebant. Sed hanc controversiam utriusque tam Clementis, quam Joannis non multo post mors interveniens diremit. ⁴

Summam etiam, seu *Compendium confessionis* Joannes composuit, quod primum inter Epitomes locum obtinet, & ubi Summa, alio non adjecto, citatur, hujus opus intelligitur. ⁵ Joannes cum levibus argumentis quandoque opiniones suas firmaret, a Laurentio Cremenſi, Arenam sine cæmento ligare dicebatur, ⁶ quod, ut antea dixi, in L. Senecæ oratione, velut leniori, comptiorique Cajus Caligula reprehendebat, quem, auctore Tranquillo, ⁷ tum maxime placentem com-

¹ Pandulphus Colleenutius lib. 4. histor. Neapolis.

² Glo. in c. quando. 4. distinct. 86.

³ Alber. in proem. dict. in fin.

⁴ Albert. Crantzius de reb. Saxonia l. 8. c. 27.

⁵ Alber.

in proem. dict. in fin.

⁶ glo. in c. facientis 3. dist. 86. Cæpo. de servitut. urban. predior.

cap. 40. in princ.

⁷ In C. Caligula. cap. 53.

missiones meras componere, & arenam esse sine calce dictitabat. Decessit Joannes anno Salutis MCCLXIX. quo & Clemens IV. ut fupradictum fuit.

C A P. VII.

XII. BARTHOLOMEUS BRIXIENSIS. De disceptationibus Sabbathinis.

XII. **B**ARTHOLOMÆUS *Brixienfis* Vincentii Castellionei discipulus ¹ circiter annum Salutis MCCLVI. Alexandro IV. sedente, quædam *Joannis Teutonici* glossis adjecit, quibus non modo illius errata notavit, sed vel omiſſa ſupplevit, vel quæ poſtea immutata ſunt, appoſuit, ² ut ipſe in Decreti initio teſtatur. *Temporum* quoque *hiſtoriam* conſcripſit, ³ & *quæſtiones diebus Dominicis, & Veneris* a ſe diſputatas collegit, quas *Dominicales, Venercalesque* appellavit, exemplo *Pilei*, qui & ipſe diebus Sabbathi diſputare ſolitus, illas *diſceptationes Sabbathinas* vocavit. Sed alia ejus geſta, vel cognomentum nuſquam extant. Hunc ab Alexandro IV. Pontifice non contemnenda munera retuliſſe, Platina ſcribit. Quandoque Patriarchæ Venetiarum, ſeu Gradenſi aſſedit. ⁴

C A P. VIII.

XIII. BERNARDUS BOTTONUS. BERNARDUS CIRCA Papienſis Præpoſitus, GILBERTUS. ALANUS. JOANNES GALENSIS VOLATERRANUS. UGO Ferrarienſis Epiſcopus. BERNARDUS MAJOR Compoſtellanus. PAULUS UNGARUS. Colleſtiones Decretalium earumque compilatores. JACOBUS BUTTON Frater: origo Capellanorum, & quinam ita olim appellati?

XIII. **G**Ratiani opere jam perfectò, cum poſteriorum Pontificum Epiſtolæ vagarentur, primus eas BERNARDUS CIRCA Papienſis Præpoſitus ac poſtea Antiſtes Faventinus in unum collegit, quibus etiam nonnullas annotationes adjecit, ac *Summam*, cujus initium, *Proſectus diſcipuli gloria magiſtri*, compoſuit. Poſt eum GILBERTUS, deinde ALANUS Doctör univerſalis nuncupatus, is forte, qui D. Ivonis nepos fuit. ⁵ Mox JOANNES GALENSIS VOLATERRA-

¹ Gloſ in c. juravit. 6. X. de probat. mod. ſtud. Raph. Volat. l. 21. Anthropol.

² Caccialup. de mod. ſtud.

³ Caccialup. de

mod. ſtud. Raph. Volat. l. 21. Anthropol. zur 11 q. 1.

⁴ Jo. de Turrecremat. in c. Epiſcopnon ſlagite-

⁵ Henric. Robem. in c. conſtitutus 8. X. de in integ. reſtit. Tiraq. de retract. cuſſang. §. 1. gloſ. 9. n. 5.

NUS, qui eorum nomen obscuravit, XII. annis post Bernardum, alia Pontificum Decreta compilavit. *Bernardi* prima compilatio liber primus a *Vincentio, Alano, Tancredo, Laurentio, & Rogerio*, qui in eum scripserunt, est appellata; altera *Joannis* liber secundus vocabatur, in quem UGO *Ferrariensis Episcopus*. & BERNARDUS MAJOR COMPOSTELLANUS glossas edidit.

Post hos BERNARDUS COMPOSTELLANUS Archidiaconus ex Innocentii tabulario aliis constitutionibus extractis, novam compilationem fecit, quæ *Romana* dicta fuit. Sed cum nonnullas suspectas Decretales contineret, *Innocentius*, PETRI BENEVENTANI tabularii opera, ex suis, & aliorum constitutionibus anno sui Pontificatus XII. aliam compilationem composuit, quæ *tertia* fuit nominata, & hæc prima Summi Pontificis auctoritate nixa fidem habuit, cum priores privatæ negari potuissent, eamque PAULUS UNGARUS est interpretatus. Postea vero cum in generali synodo alia LXXI. Jura idem Pontifex condidisset, ex omnibus *quartam compilationem* fecit, in quam VINCENTIUS, JOANNES, JACOBUS, & ROGERIUS glossas ediderunt, deinde HONORIUS III. quintam, quam ad *Tancredum, & Archidiaconum* Bononiæ profitentes componendam misit, quam JACOBUS ALBANUS *Faventinus Episcopus* est interpretatus.

Demum GREGORIUS IX. patria *Anagninus* ex familia Comitum, opera fratris RAIMUNDI a PENNAFORT *Barcinonensis ex ordine Prædicatorum*, & ipsius ordinis magistri generalis, & his ultimis temporibus a CLEMENTE VIII. inter Sanctos relati, eam, quæ nunc extat, edidit. ¹ In hanc vero, & anteriorem compilationem glossas ediderant RUFFINUS, SYLVESTER, RICARDUS ANGLUS, KODOICUS Cognomento Modicipassius, PETRUS CORBOLUS, vel, ut alii, BOLFIATUS ² *Hispanus*, BERTRANDUS, DAMASIUS, ALANUS *Anglicus*, PETRUS PAPIENSIS *Præpositus*, PETRUS GALENSIS VULTERRANUS, BERNARDUS *Compostellanus*, LAURENTIUS, VINCENTIUS CASTELLIONEUS *Mediolanensis*, JOANNES TEUTONICUS, & *Tancredus*, qui etiam in Decretum glossas ediderunt; Hos secuti sunt GUILIELMUS NASO, & JACOBUS *de Albenga Episcopus Faventinus*.

Sed horum omnium glossas BERNARDUS BOTTONUS *Parmensis*, ultimam compilationem interpretatus in unum collectas amplia-

¹ Hostiens. in proem. summa.

² Hostiens. in summa de rest. spoliis. S. cum quaritur. ad fin. Jo. And. in c. literas. 13. cod. & in proem. decretal. col. 3. vers. & ibi compilationes quinque.

vit, ¹ circiter annum MCCXL. & omnem illarum gloriam in se transtulit. Eandem GREGORII IX. compilationem aliqui ex prioribus, & alii posteriores sunt interpretati, ut VINCENTIUS GOFREDUS, PHILIPPUS, INNOCENTIUS HOSTIENSIS, PETRUS SAMPSO, ABBAS ANTIQUUS, BERNARDUS COMPOSTELLANUS, qui opus non perfecit, EGIDIUS BONONIENSIS, BONAGUIDA *Aretinus*, & FRANCISCUS *Vercellensis*, qui tantum super contextu scripsit. Postea supervenit BOATINUS MANTUANUS, & *Archidiaconus*, qui etiam glossas sunt interpretati. Quidam etiam Monachi, quorum nomina ignorantur, super iisdem Decretalibus opus composuere, quod suffragium Monachorum nuncupatur, quod ut erroneum, superfluum, & mancum fere inutile fuit.

Hos secutus fuit Frater JACOBUS *Canonicus Sancti Joannis in Monte*, quorum omnium scripta mille glossematum, aut interpretationum *Summa* excedebant, prout ² *Joannes Andreæ* testatur. Ex prædictis DAMASIUS in primam compilationem glossas edidit, ac librum quæstionum super multis Decretalibus, & Brocarda composuit, & JOANNES de Albenga *Hostiensis* præceptor Honorianas est interpretatus; Præter memoratos DRUZIANUS, & GUANDULFUS in Decretales glossas emiservunt, & PETRUS MANDECATOR, & quidam Cardinalis.

Cæterum BERNARDUS BOTTONUS Bononiæ, ubi etiam Canonicus creatus est, diu Decretales professus est, postea sacri Palatii quæstor est declaratus, ³ quem Auditorem, & Summi Pontificis CAPPELLANUM vocant; cum enim causas ex toto orbe ad Urbem confluentes Pontifex in Sacello, quod Capellam nominant, adhibitis Jurisconsultis, audiret, illi a loco *Capellani* sunt appellati; Sed hi hodie numero XII. licet alias plures fuerint, ex generali, & prisca delegatione in unum ordinem redacti sunt, & qui audiendi, cognoscendique facultatem habent, AUDITORES *causarum sacri Palatii* dicuntur, quas ex speciali rescripto plerunque decidunt; & etiamnum Capellani nuncupantur, atque in Capella divinis inserviunt.

Bernardus postremo Academiæ Bononiensi Præfectus fuit, quem Germanorum vocabulo *Cancellarium* vocabant. Illi enim cum in Italia imperabant, omnes regionum præfectos Cancellarios appellare

¹ *Archid. in peroratione Decreti.* ² *In proem. Decretal.* ³ *glo. Bernar. in c. quod sicut 28. in verb. dividatur X. de election. & electi potest.*

confueverant. In maiore templo Bononiæ cum hoc Epitaphio humatus est.

Bernardus Bottonus Cancellarius studii Bononiensis, qui scripsit apparatus ad Decreta, jaces hic.

C A P. IX.

XIV. GOFREDUS *Tranensis*. XV. LANFRANCHINUS *Tranensis*.

XIV. **P**OST Bernardum Decretales primus GOFREDUS genere *Tranensis* ¹ est interpretatus, cum esset Summi Pontificis Subdiaconus, & Capellanus Forensium, & Juris Pontificii, studiosorum precibus motus Canones in compendium redegit, quod opus *Summam* vocavit, quem secutus est *Philippus* & ipse Juris Pontificii interpret. Gofredus ad Cardinalem dignitatem proventus esse dicitur, quod non affirmo.

XV. *Tranensis* etiam fuit LANFRANCHINUS, qui luculentum de *jure patronatus* opus edidit.

C A P. X.

XVI. ÆGIDIUS *Bononiensis*. XVII. GUILIELMUS PROEDA.
XVIII. Nepos de MONTE-ALBANO.

XVI. **S**UB id tempus claruere ÆGIDIUS BONONIENSIS, & (XVII.) GUILIELMUS PROEDA *Anglus* Oxoniæ professor, uterque de *Judiciis librum*, ille in quinque partes, hic in sex divisum, in lucem emisit, ² qui vetustate periisse existimatur. Nec multo post (XVIII.) Nepos de MONTE ALBANO *librum Exceptionum* promulgavit, ³ quem *Fugitivum* appellavit, quod in eo doceat, reos, qui fugitivi vocantur, ⁴ se ab actorum petitionibus, & rebus liberare. Est autem Mons Albanus castrum in Latio, ubi olim Feriæ Latinae celebrari consueverant.

C A P. XI.

XIX. BONAGUIDA ARETINUS. FRANCISCUS Vercellensis;
GRATIANUS.

XIX. **I**SDem temporibus BONAGUIDA ARETINUS floruit, qui, Innocentio IV. sedente, dum in ejus Curia Advocati officio

¹ *Lanfranchin. de jur. patron. 8. art. 5. q. prin. 2. partis. 2. libri. in prin.* ² *Jo. Andr. in d. proem. specul. c. 2. verb. plurimis.* ³ *Jo. Andr. in d. proem.* ⁴ *in l. 13. §. 2. C. de judiciis.*

fungitur, nonnullas in *Decretales* glossas, ut ipse asserit, utiles conscripsit. Deinde *Epitomen*, nostri *Summam* vocant, in quinque partes divisam fecit, quæ officium patronorum causarum continet; Librum etiam *Juris Pontificii titulos*, & res explicantem, qui *Margarita* inscribitur, composuit.

Is, si suo quæque loco digesta habuisset, longe utilior studiosis fuisset. Hoc volumine nihil decidere, sed rebus breviter annotatis, ad alia loca se referre consuevit. Tractatum quoque de *Judiciis*, & *Judiciis* in tres partes scissum edidit, quem specioso vocabulo *Gemnam* nuncupavit, ¹ sed hæc volumina, ut plurimum vetustate consumpta, non omnia in lucem prodierunt. *Libellus* vero, quem de *Dispensationibus* inscripsit, admodum utilis circumfertur, in quo species recensentur, quibus Summus Pontifex, aut Episcopi aliquem legibus solvere possunt;

Quo tempore BONAGUIDA in *Decretales* scribebat.

FRANCISCUS VERCELLENSIS, ² & ipse in idem opus commentarium edidit, quod non extat; In patria docuit, ubi anno Salutis MCCXXVIII, omnium disciplinarum gymnasium erectum fuerat. Ante *Bonaguidam* fuit GRATIANUS & ipse Aretinus, cujus nihil nisi nomen extat. ³

C A P. XII.

XX. BERNARDUS BRIGANTIUS. XXI. GARSIAS.

XX. BERNARDUS BRIGANTIUS, (vulgo *Compostellanum* vocant) Innocentii IV. cujus *Capellanus* fuit, jussu ⁴ in vi. *Decretalium* eruditos commentarios promulgavit, quos *Apparatum* vocant. Floruit circiter an. MCCL. post *Bernardum* Papiensem Præpositum; extractas ex Innocentii scriniis quorundam Pontificum constitutiones in unum redegit, quod opus *Romana compilatio* est appellata, quæ, ut suspecta, ab Innocentio rejecta fuit. Is dixit priusquam scriberet, suam ignorantiam ignorasse, sed postquam scripsit, suos errores agnovisse. ⁵

XXI. Bernardum Brigantium GARSIAS Hispanus est secutus, qui circiter annum Salutis MCCLXXXV. *Decretales* interpretatus esse dicitur, sed opus non perfecit. ⁶ *Summæ*, quam *Pisanellam* no-

¹ Jo. Andr. in præalleg. proem.

² de quo Jo. Andr. in c. 2. X. de sponsal.

³ Jo. Andr.

in proem. specul. in verb. plurimis.

⁴ Rab. Volater. lib. 21. anthropol.

⁵ Jo. Andr. in

proem. decretalium.

⁶ Jo. Andr. in proem. decretal.

minant,

minant, nonnulla adjecit. ¹ In *sextum* etiam *Decretalium* glossas edidit.

CAP. XIII.

XXI. HENRICUS Cardinalis HOSTIENSIS: de prærogativis Hostiensis Cardinalis.

XXI. HENRICUS in *Secusii* Subalpinorum nobili pago *diæcesis Taurinensis* ² humili loco natus, ³ in Galliis, & Italia eruditus, *Joannem Albiganensem* audivit; Deinde inter Pontificii Juris Interpretes receptus, luculentis editis commentariis, omnes, qui ante se floruerunt, superavit, unde *Juris utriusque Monarcha*, & *Subalpinæ religionis splendor*, ac perpetuum decus a *Francisco Balbo* vocatur. ⁴ *Guilielmum Duranti* discipulum habuit. ⁵ Demum ob eximiam doctrinam Innocentio IV. gratus *Ebredunensis Archiepiscopus* creatus ⁶ circiter annum Salutis MCCLVI. ab Alexandro IV. Pontifice, cujus hortatu in *Decretales* scripserat, ⁷ ad Cardinalis dignitatem est promotus, Hostiensisque Antistitis, unde nomen habet, titulo honestatus fuit. ⁸

Is unus est ex septem Cardinalibus Episcopis, qui Lateranensi Ecclesiæ adscripti, velut Pontificis Vicarii habentur. Sed Hostiensis cum solus pallii ornamento utatur, & Pontificem coronet, Cæsaremque ungat, ⁹ cæteris dignior primas tenet. Quare Henricus a præcipuo hoc honore postea Hostiensis est nuncupatus.

Legatum Bononiæ egit, ubi reum capite plectendum vel invitum liberavit: Antequam enim ille ad supplicium duceretur, se rem arduam Legato detecturum dixit; Cum vero ambages narraret, iratus Henricus eum ad supplicium rapi jussit; At reo clamante, *Cardinalem irregularem esse, qui contra canonicas Sanctiones vel fontem puniri præciperet*, ei, qui hanc evadendi artem docuisset, male dixit, & reum dimisit. ¹⁰

Clementis IV. Pont. sede vacante, in gravem ægritudinem incidit, ut pene vitam amiserit. Viterbieneses enim Cardinales ædibus inclusos ad novum pro suo arbitrio Pontificem eligendum compelle-

¹ Felin. in c. causam quæ 7. in fin. X. de præscription. ² Host. de testib. §. 1. col. 2. vers. quid de Hertnosfrodit. Joan. Albiganensis. ³ ipse in c. nonnulli. 28. §. cum autem. X. de rescript. ⁴ C. de præscrip. in proem. sub n. 2. ⁵ Jo. And. in ad. ad specul. de off. jud. ⁶ Alvaro. in proem. Fquid. col. 2. ⁷ Rapha. Volater. lib. 21. anthropol. ⁸ Platina in Alex. IV. ⁹ Abb. in c. antiqua 23 X. de privileg. sub num. 6. ¹⁰ Felin. in c. si quando. §. n. 3. X. de rescript.

re volebant, detectoque ædificio, ac cubiculis dirutis, illos reclamantes sub dio degere coegerunt. Quare Henricus difficili morbo contracto, nunquam exitum impetrare potuit. Demum de salute sollicitus, juribus eligendi Pontificis renuntiavit, ac dimissus convaluit. ¹ Gregorius vero x. qui tum in Palæstina aberat, Summus Pontifex est declaratus.

Utriusque Juris compendium uno volumine complexus, quod *Summam* vocavit, incendio amisit. Sed postea Cardinalis, quamquam arduis negotiis occupatus, illud opus restituit. ² Alia præterea in *quinque libros Decretales*, urgentibus studiosis, commentaria edere coactus est. Æquitatis amator duras Innocentii opiniones libenter damnat, quamquam non desunt, qui nimix subtilitatis eum redarguunt, & adeo altè ingenio rapi dicunt, ut a debiliū oculis evanescat, & in multis se ipsum frangat. ³ Episcopis quoque plus æquo favisse dicitur. ⁴ Legum civilium scientia multos illas proficientes superavit. ⁵

C A P. XIV.

XXII. GUILIELMUS DURANTI filius. De JACOBO ANTONIO STENNO Patavino.

XXII. GUILIELMUS DURANTI *filius*, vel, ut alii malunt, ex *Duranda* familia, & matre Balba natus *Pufmoyssonius*, seu, ut aliqui volunt, a *Monte Pessulano*, qui locus est Provinciæ, oriundus fuit, Henrici Cardinalis Hostiensis Auditor anno MCCL. Innocentio IV. sedente floruit, primaque juventute in Mutinensi Academia Decretum est interpretatus. ⁶

Mox in cūria Romana *causarum Auditor* creatus, ⁷ aureum illud opus *Speculum* inscriptum, quod in eo causarum ordinem Forenses spēculentur, ante annum ætatis xxiv. cœpit componere, ⁸ nec ante annum xxi. perfecit. ⁹ Interea scripta legenda, emendandaque tradidit JACOBO ANTONIO STENNO Patavino tum clarissimo Jurisconsulto, qui Malitia agri Vicentini Villa in dotem ab uxore ac-

¹ Hosti. in c. nisi cum pridem. 10. & ibi Jo. Andr. col. 2. X. de renunciat. ² Hosti. in sui. summae.

³ Sylva nups. lib. 5. sub n. 67.

⁴ Sylva nupt. d. lib. 5. sub n. 69.

⁵ Roma. sing. 77. Felin. in c. qualiter & quando 24. §. ad corrigendos. X. de accusat.

⁶ Spec. in tit. de tutor. §. generaliter. verb. fiet autem. ⁷ Specula. in tit. feud. §. i. in fin.

⁸ Spec. in titulo de appell. §. nunc breviter. verb. item justa. ⁹ deprehenditur ex spec. in sig. de test. edi. §. 1. verb. item hodie.

cepta ditior, & clarior factus, Malitiæ cognomentum habuît, quamque non defunt, qui ob cautiones, quibus callidius in tuendis clientibus utebatur, eum *Malitiam* vocatum fuisse affirmant.

Guilielmus vero perfectum volumen Ottobonò Cardinali Innocentii Pontificis ex fratre nepoti an. MCCLXII. dedicavit, qui postea factus Pontifex, & Adrianus v. dictus, non nisi tribus diebus supervixit; Quare Gulielmum, nisi præmature decessisset, omnium opinione Cardinalem creasset. ¹ Sed is alias dignitates est assecutus, siquidem D. Petri patrimonio in Hetruria præfuit; ² Deinde Honorii IV. jussu Flaminiam, nunc Romandiolam vocant, quam ex Guidonis Monfeltrii manibus vendicaverat, Comitibus titulo rexit, ut Johannes Villanus, ³ & ipse ⁴ testatur, cum formam describit, qua fidei juramentum a populis exegit. ⁵ Dum ibidem pro Martino IV. quæstoris officio fungeretur, ad Metaurum fluvium peninsulam a fundamentis ædificasse, & a suo cognomento *Castrum Durantis* appellasse *Sabellicus*, ⁶ & Blondus ⁷ scribunt.

Rationale etiam officiorum, & de *Concilio* luculentum opus fecisse dicitur; de *Modo etiam generalis Concilii celebrandi* circiter annum MCCLXVIII. scripsit tempore, quo Clemens v. Viennam Synodum indixit, cui ipse Episcopus Mimatensis creatus interfuit. ⁸ Speculum etiam *legatorum* egregium opus composuit, in quo de eorum Officio, & Potestate latius disputat, & illud ego non dum impressum in manibus habui. In Decretales præterea commentaria edidit, & Poetices studiosus multa carmine scripsisse fertur, quæ hodie nusquam apparent. ⁹ Tanta memoria a scriptore provinciali fuisse dicitur, ut semel lectum librum statim recitaret, quod ex summa ejus vitæ sobrietate provenisse existimat; Nam ingluviem, & vinolentiam ingenium hebetare, & memoriam graviter obumbrare dicebat. Sed Aurearum insularum Monachus, hoc gemmæ, quam aureo anulo inclusam gestabat, vi attribuebat.

Clientibus, quorum iniqua erant jura ipsum consulentibus, Sanctus Cæsarius Gallico idiomate respondisse refert, *Mais val calar.*

¹ Jo. Andr. in addit. ad specul. in proem. ² Specul. in tit. de feud. §. 1. ad fin. de jurisd. omn. judic. verb. illud etiam. ³ lib. 7. cap. 107. ⁴ de jurisd. omn. jud. verb. illud etiam. ⁵ in tit. de feudis. §. 1. ad fin. ⁶ lib. 7. Geograph. ⁷ in Italia illustrata in Piceno, & Raph. Volater. lib. 6. ⁸ Specu. in tractat. de mod. generali. Concil. celeb. in prid. ⁹ Pav. Ca. in l. ult. C. sine cens. & reliquis.

Que sol parlar, hoc est, Melius est tacere, quam male loqui. Et si ab omnibus summopere celebratur, in eo tamen reprehenditur, quod indecisas quæstiones sæpius reliquerit, & multa ex *Joannis Fosoli*, & aliorum scriptis excerpta ad verbum Speculo inseruit. ¹ Sunt qui eum religiosum ex ordine *D. Dominici* fuisse autumant, quod mihi nusquam compertum est, nec verisimile videtur; Solum enim Car-tonensis Decanus a *Blondo* fuisse dicitur. ² In Theologia tamen maxime versatus est. Errant, qui eum paulo post xxx. ætatis annum decessisse ferunt, eum post id tempus diu in componendo Speculo laboraverit, ut supra dictum est. Ejus de Sacra Eucharistia hæc verba referuntur.

Verbum audimus. Motum sentimus. Modum nescimus. Præsentiam credimus.

Cum Legatus Summi Pontificis ad sacrum bellum profectus esset, in Cypro insula Nicosiæ an. MCCLXX. decessit, & ibi humatus fuit. Epitaphium, Turcis ibi dominantibus, non extare arbitror, quod a pluribus lectum, & a quodam descriptum interiit. Unde fabulosum esse opinor, quod provincialis scriptor tradit, Guilielmum puellæ ex *Blancargensa* familia amore captum Mathematicum de illius vita consuluisse, & responsum mira in ejus morte eventura. Cum vero post aliquot annos pro mortua elata esset, Guilielmum dolore victum interiisse, & eam, vi morbi cedente, respirasse, & vivam domum remeasse, Monasticamque vitam sibi elegisse, ac sexagenariam decessisse. Sed ego cum his locutus sum, qui Speculatoris sepulchrum Nicosiæ cum Epitaphio viderunt.

C A P. XV.

XXIII. BOATINUS MANTUANUS.

XXIII. **B**OATINUS, vel, ut alii scribunt, BOVETINUS *Mantuanus* Bononiæ Jus Pontificum, Azone ibi proficiente, docuit, cum quo non semel in foro contendit, & quandoque rubore suffusum, dimisit. ³ Inde Patavium conductus Ecclesiæ Cathedralis Archipresbyter creatus est, & cum annos septem docuisset, obiit anno Salutis MCCC. Mense Augusto, in majore templo cum hoc Epitaphio est humatus.

¹ *Cm. in l. 9. in prin. C. de judiciis.* ² *Blond. in loco predicto.* ³ *Jo. Andr. in c. relatum 19. X. de offic. & potest. jud. deleg.*

*Mantua, quem genuit Patavis Bovetinus, & orbi
 A Bove nomen habens, patiens sine fraude dolive
 Quam sibi plus aliis vigilans, pietatis alumnus
 Largus erat studio, largus clero, sibi parvus,
 Canonicum illustris docuit jus ter tribus annis,
 Deme duos, obiit Augusto jam mille trecentis
 Elapsis, Jacet hic, coluit te, summe colenti
 Virgo patrocinium, precibusque assiste volenti,
 Umbra humanum ejus, o pia, voce tuis, ut
 Supplice conserves precibus, te voce precatur.*

CAP. XVI.

XXIV. GUIDO A BAISSIO Regiensis. GUIDO Nepos, BOATINUS Mantuanus.

XXIV. GUIDO quoque BAISSIVS patricius *Regiensis* nonnulla *Joannis Teutonici* glossis addidit, & in *sextum Librum Decretalium* nobiles glossas Rectori Universitatis Juris studioforum dedicatas inscripsit. Bononiæ eos Canones circiter annum Domini MCCLXXX. interpretatus, demum ibi Archidiaconus creatus, ejus Dignitatis cognomentum tenuit. In totum quoque Decretum luculentas interpretationes a doctrinæ fragrantia *Rosarium* appellatas composuit, quas GERARDO *Sabinensi* Episcopo, cujus Sacerdos vel, ut vocant, Capellanus fuerat, dedicavit, easque anno MCCC. perfecit. Eundem Summi Pontificis Capellanum, & litterarum contradictarum Auditorem fuisse, vetustis monumentis inveni.

Circa *verborum significationes*, eorumque expositiones plusquam in aliis versatus est. ¹ JOANNEM ANDRÆ discipulum; quod inops esset, pene invitum ad Doctoris gradum gratuito promovit, qui postea præceptor tantum detulit, ut ipsius glossas se pro textu habere professus fuerit. ² GUIDONEM ex fratre nepotem suum nomen ferentem habuit, & ipsum Juris Pontificii professorem, qui postea an. MCCCXIII. Regiensis Episcopus, deinde post XVI. annos nempe An. MCCCXXX. *Concordiensis*, vel, ut alii scribunt, *Sirmiensis* creatus fuit.

Decretales etiam interpretatus est, quo tempore BOATINUS MANTUANUS in idem opus scripsit. Post eos incerti nominis Monachus ineptas in eundem librum interpretationes edidit, quæ, ut

¹ *Capol. in d. tract. n. 29.*

² *in princip. sexti.*

inutiles, rejectæ fuerunt, opus suffragium *Monachorum*, inconcinno titulo, dicebatur, cum onus esset appellandum. Deinde *JACOBUS Canonicus Regularis* D. Joannis in Monte Bononiensis glossas contrarias solvere nixus est, sed & ejus scripta periere. Denique in sextum Decretalium Archidiaconus tanta eruditione scripsit, ut ejus opinioniones ibi relatæ cæteris prævaleant. ¹

C A P. XVII.

XXV. JOANNES MONACHUS Cisterciensis, Cardinalis.

XXV. **C**UM circa an. MCCC. Bonifacius VIII. posteriorum Pontificum Decreta in unum collegisset, & sextum Gregorii XI. volumini librum addidisset, in eum quatuor Interpretes glossas composuerunt, JOANNES *Monachus Cisterciensis* genere *Heduvus*, vel *Picardus*, GUIDO ABAISIO cognomento Archidiaconus, GARSIAS Hispanus, & JO. ANDRÆ. De Archidiacono & Carisia jam supra dictum est.

JOANNES vero *Monachus*, qui primus in sextum glossas nemini dedicatas promulgavit, *Joannis Andree* ² concurrens, postea Cardinalis creatus fuit, ³ qua dignitate honestatus in easdem constitutiones, quas *Extravagantes* vocant, glossas edidit, ⁴ in quibus Pontificiam potestatem minus extollendo plus Principibus laicis favere videtur, idque eum in Regis Galliarum gratiam, apud quem diu pro Pontifice legatus fuit, fecisse autumant; ⁵ Opusculum etiam *Defensorium juris* vocatum scripsit, ubi reos instituit, quomodo se adversus actores defendere debeant. *Decretales* etiam post *Petrum Sampsonem*, & *Pontificum Extravagantes* est interpretatus. De eo, quod scribatur, aliud non habetur. Glossæ vero Archidiaconi proprio volumine continentur,

C A P. XVIII.

XXVI. JOANNES ANGUISSOLA Cæsenensis. XXVII. JOANNES DE DEO Hispanus.

XXVI. **J**OANNES ANGUISSOLA *Cæsenne*, quæ Flaminiae urbs est clarissima, ortus fuit, cujus posterius, corrupto vocabulo, *Agu-*

¹ Felin. in c. 1. col. pen. ver. 4. limita de constit. ² Jo Andr. in prin. vi. ³ Jo. And. in prin. Clem. in ver. Joan. Felin. in c. cum in Jure. 31. ante n. 7. X. de offic. & pot. jud. deleg. Bar. in l. 8. §. 6. sub n. 9. ff. de oper. nov. nunciat. ⁴ Felin. in d. c. cum in Jure. 31. ante n. 7. de off. & pot. jud. delegat. ⁵ Felin. in c. solita 6. ante n. 5. X. de majorit. & obedient.

Selli dicti, inter cives nobilitate nemini secundi, etiam Lenariam Castellum in Patriæ agro cum juris dicendi autoritate possident, ut mihi *CÆSAR Mazonius*, & ipse *CÆSENNAS*, nunc Maceratæ Jurium vespere interpretes retulit.

Joannes Jus Pontificium magna cum laude Patavii, ubi inter alios *Albertum Gandinum* Auditorem habuit, ¹ deinde circiter ann. MCCC. Bononiæ docuisse creditur, cujus scripta temporum injuria periere. Eruditus tamen de *Protestationibus* ejusliber, & alius de *Sponsalibus*, ac *Matrimonii* extat, quem *JOANNES ANDREÆ* sibi impudenter adscribere non erubuit. ²

XXVII. Alius fuit *JOANNES* de *DEO* dictus genere *Hispanus*, qui eximius Philosophus, & Juris Pontificii interpret Bononiæ docuit. Summam cavillationem in septem libros digestam fecit. Decreti, & Decretalium indicem, & in utroque consonantes Canones, variasque quæstiones edidit.

C A P. XIX.

XXVIII. *JOANNES ANDREÆ*, occasio nominis, scripta, plagia. *PAULUS LEAZARUS*. *JACOBUS A CASTELLO* Bononienfis, *BONICONTIUS ANDREÆ*.

XXVIII. **S**upra omnes, qui ante se Jus Pontificium interpretati sunt, *JOANNES ANDREÆ* excelluit. ³ Is ex *Andrea* presbytero, antequam sacerdos fieret, & matre nomine *Novella* genitus, ⁴ *Joannes Andree* a patre dictus est, sicut *Franciscus Accursii*, *Albertus Odofredi*, & *Galleoti*, *Gulielmus Duranti*, *Martinus Sillimani*, & alii, tum *Ital*is, *Hebræorum* more parentum nomina pro cognomento retinentibus, vocati fuere. Sunt tamen qui eum ex concubina natum esse autumant, ⁵ quod non liquet, cum nemo eum legitimum, aut spurium affirmare audeat. ⁶

ANDREAS igitur apud *Mugellum* agri *Florentini* oppidum natus Bononiam venit, ubi politioribus literis imbutus privatim Grammaticam docere cœpit, pallio agnitis pellibus fuffulto, pro eorum temporum consuetudine, usus. Cum vero *Joannem* filium suscepisset, jam octavum annum egressum sacris initiari fecit, ac prima ei lit-

¹ *Albert. Gándin. de pœn. reor. ante n. 8.* ² *Alber. in diction. in verb. matrim. primo est viri, ac mulieris conjunctio.* ³ *Jo. Calder. in proem. Clem. Rip. in c. inter cæzaras. 4. n. 5. X. de rescript.* ⁴ *Jo. Andr. in addit. ad specul. in R. de filiis presbyt. Bal. in l. 23. §. bis illud. C. de nupt.* ⁵ *Rapha. Volat. lib. 21. anthropol.* ⁶ *Abb. in c. inter cæzaras 4. & ib. Rip. in princ. X. de rescript.*

terarum rudimenta tradidit. ¹ Demum nobilium opera, quorum liberos instituerat, Ecclesiam S. Mariæ rotundæ Galluciorum ruina jacentem adeptus restituit. Sed, parente defuncto, Joannes sub præceptore Bonifacio Bergomenfi, qui postea in patria Sacerdos, & Canonicus fuit, humanarum litterarum studium absolvit, a quo sibi prædictum fuisse memorat, se Jurisconsultum magnam Juri Pontificio lucem allaturum. Verum cum ob inopiam sibi alimenta sufficere non posset, *Scarpetam Mainardi Ubaldini* filium erudiendo paupertatem sublevavit. ² Hæc *Volaterranus*, sed ipse Joannes Andreæ, cui plus credendum, de se aliter narrat. Scribit ³ enim, se cum nondum annum decimum compleisset, a patre apud *Joannem Calderinum* locatum fuisse, deinde majorem factum, dum ætate vacarent, ante docendi tempus, illum interpretatum fuisse *C. cum apud. 23. X. de Sponsalib.* qui fuit primus Canon, quem didicit.

In Jure civili RICARDUM MALUMBRE, & *Martinum Sillimani*, ⁴ in Pontificio vero *Guidonem a Baifio* Archidiaconum, ⁵ quem præcipue coluit, & Jurisconsultorum Insignia ab eo gratuito habuit, ⁶ studiose audivit; Nolebat inops docentis onus, quod *servile* appellabat, subire, sed Archidiaconi præceptoris exhortationibus, & opera, Juri Pontificii Interpret factus Joanni Monacho concurrens adjunctus est. ⁷ Postea circiter annum MCCCxxx. Patavii docuit, ut ex ejus urbis Jurisconsultorum albo, & ipsiusmet auctoris scriptisprehenditur. Pisus etiam professus est, unde Bononiam revocatus non vulgarem famam in interpretandis Pontificum Decretis consecutus est. In eo enim munere obeundo prope quinquaginta annis infumptis omnium clarissimus evasit. Inter alios discipulum habuit PAULUM LEAZARUM, qui sæpe a præceptore discrepavit. ⁸

Ex peritorum consilio quotannis Idibus Februarii ex vena sanguinem emittere consueverat; ⁹ Asserebant enim, qui hoc fecisset, eo anno febri orta ex intemperie non moriturum, idque ab Angelo hominibus revelatum; sed multi ex phlebotomia vitam minui autumant, & ideo id temere non agendum. Bononiæ *Marsilio* ejus urbis,

¹ *Rapha. Volater. lib. 21. anthrop.*

² *Raph. Volater. d. lib. 21.*

³ *in c. cum*

apud. 23. X. de sponsal. & matrim.

⁴ *Roman. singul. 253.*

⁵ *Jo. Andr. in prin. 6.*

⁶ *Domin. de S. Gemin. in prin. sexti.*

⁷ *Jo. Andr. in prin. sexti. in c. et si clerici. 4. X.*

de judiciis.

⁸ *Card. Zaba. in prom. Clement.*

⁹ *Abb. in c. cum ad monaster. 6. n.*

4. X. de statu monachor.

(ut videtur) Episcopo a consiliis fuit. ¹ Tanta vero vitæ severitate usus esse dicitur, ut xx. annos procul a lecti deliciis pelle tectus urfina cubitaverit, frequentibusque jejuniis, ac vigiliis totus in scribendo, studendoque fuerit. *

Primo in *sextum Decretalium* a Bonifacio VIII. compilatum post Archidiaconum præceptorem glossata edidit, quæ iterum pluribus interjectis interpolavit. Alia denique in *Clementinas* scripsit, quæ contextui annexa pro glossis leguntur. ³ Postremo in *Decretales* commentarium composuit, quod *Novellas* in Matris, & Filiæ, quæ ita vocabantur, memoriam nominavit, quod opus mirifice a *Baldo* extollitur. ⁴ Aliud in *Regulas sexti Decretalium libri* conscriptum, & *Mercuriales*, utpote diebus Mercurii elucubratum, dixit; vel, ut alii malunt, quod eo die disputatas quæstiones ibi inseruerit. Non pauca præterea *Guilielmi Duranti* Speculo an. MCCCXLVII. addidit, quæ plerunque ex consiliis *Oldradi* ad verbum excerptis. ⁵ Quare, furtis proditis a *Baldo* in *signis alienorum laborum fur* nominatur. ⁶ De *interdictis civitatis, Consanguinitate, de Sponsalibus, & Matrimonii* libellos in lucem emisit. Sed & hunc a *Joanne Anguissola* Cæsennate antea compositum sibi ascripsit. ⁷

Cum celeriter scriberet, & plura dictitaret, raro suam opinionem firmavit, sed ubi firmavit, magno, acrique judicio fundavit; ⁸ Aliorum enim opinionibus recitandis intentus pauca de suo proferre solitus est; ⁹ Quare scepticos Philosophos imitari visus est, *qui semper querunt, & nunquam inventiunt*; ¹⁰ judicio tamen adeo firmo singula perscrutatus fuisse creditur, ut si ambiguas quæstiones decidere voluisset, multis, quæ ab aliis scripta sunt, opus non fuerit, ¹¹ ita enim accurate Jus Pontificium ubique exposuit, ut per centum annos nemo doctius ipso locutus fuisse dicatur. ¹² Unde in judicando, & consulendo non parum ejus valet autoritas, quippe qui gravissimus, & exacti judicii habitus *tuba, & pater juris canonici* vocatur. ¹³

¹ Jo. Andr. in c. quod alicui. de reg. jur. in 6. ² Raph. Volat. d. lib. 21. Anthropol. ³ Jo. And. in proem. Clem. in verb. Joannes. Card. Zab. ibidem. ⁴ in prælud. feudor. verb. aliqua sed pauca. ⁵ Socin. in conf. 6. post n. 8. in 1. p. ⁶ in addit. ad spec. de concess. præb. ⁷ Abb. in diction. in verb. matrimonium primo est viri, ac mulier. conjunctio. ⁸ Abb. in c. de quarta. 4. in fin. 3. col. X. de præscription. sub num. 13. ⁹ Felin. in c. dilecta col. 5. de rescript. Sylv. nupt. lib. 5. sub n. 25. vers. etiamsi esset Jo. Andrea. ¹⁰ Gelli. li. 11. c. 5. ¹¹ Alex. in conf. 74. n. 20. lib. 4. ¹² Cardin. Zaba. in proemi. Clem. Sylva nupt. in loco supra citat. ¹³ Aret. in conf. 2. Curt. sen. in conf. 1. num. 12. & Cur. jun. in conf. 15. n. 9. Bal. in conf. 226. vol. 1.

Nec in Jurisconsultorum tantum, sed etiam in bonorum auctorum scriptis versatus cultiorem doctrinam adeptus est. *Docentes magnæ servituti addictos esse distabat, & inanibus questionibus deditos reprehendere consueverat;* ¹ compluribus aliis, sed Cino præcipue, familiaris fuit. ² Moribus fuit incorruptis. Orationis studiosus multa se ejus beneficio obtinuisse scripsit. ³ Pontificiarum constitutionum diligens observator; cum quorundam Decretalium dubia fides videretur, Academiæ Bononiensi auctor fuit, ut ob omnem tollendam ambiguitatem ad Bonifacium VIII. JACOBUS A CASTELLO *facerdos Bononiensis*, & eximius Jurisconsultus mitteretur. Is corpore exiguus, & deformis in frequenti Senatu Cardinalibus risum movisse dicitur; pluribus enim comitantibus, ingressum honorifice Pontifex accepit. Sed cum parvam hominis staturam, talari veste totam tegente, non animadvertisset, ac stantem genua submisisse credidisset, surgere jussit. Cum id iterum, ac tertio repetiisset, nec quicquam præ pudore responderet, *Mattheus ab Aquasparta* proximus Pontifici Cardinalis Portuensis illum statura Zachæum esse monuit, ⁴ unde omnibus risus est excitatus. Alii id ipsi Joanni Andreæ evenisse ajunt, quem & ipsum deformem, & statura exiguum fuisse ferunt, ⁵ & Legatum ad summum Pontificem missum comiter exceptum, & *lumen mundi* appellatum. ⁶

Uxorem habuit *Joannes Andreæ Milanciam* vocatam, quam Dominam nominare, ac ut doctam aliquando consulere consueverat, ⁷ ab eaque se illud didicisse fatetur, *pulchra nomina esse filiis imponenda, etsi, ut alia, in foro venderentur, etiam magno pretio a parentibus emenda.* ⁸ Eandem consuluit, an invitati ad prandium ejus hora sint vocandi, & deducendi, quæ respondit, *Mulieres, peregrinos, & graves viros accersendos, quos pudor prohibet ultro se ædibus alienis inferre, alios esse dimittendos.* Sed hoc Joannis Calderini uxorem dixisse verius est. ⁹

BANICONTIUM Andreæ ita ab avi nomine appellatum natura-

¹ Jo. Andr. in addit. ad specul. tit. de locato. §. nunc aliqua. ver. 163. ² Jo. Andr. ibid. ³ in Clem. 1. de reliquiis, & venerar. Sanct. in ver. orat. in fine. ⁴ Jo. Andr. in proem. 6. in verb. a multis. ⁵ Landria. in epif. ante specul. ⁶ Anto. de Prato in proem. repert. ad Bar. Sylva nupt. ubi supra. ⁷ in c. cum secundum. 16. X. de præbend. & dignit. & in c. qui prior. 54. de reg. jur. in 6. Tiraq. in 5. l. connub. n. 13. glo. 1. part. 5. ⁸ Jo. Andr. in c. cum secundum. 16. X. de præb. & dignit. Felin. in proem. desreto. n. 30. Tiraq. 11. leg. connub. n. 27. glo. 1. part. 11. ⁹ Abb. in c. cum inter universas. 18. ad fin. l. de elect.

lem filium suscepit, qui Decretorum Doctor & ipse tres libellos, unum *de Privilegiis & Immunitate Clericorum*, alterum *de Accusationibus, & Inquisitionibus*, tertium *de Appellationibus* evulgavit. Filias item duas habuit, alteram nomine *Novellam*, alteram *Betnam*, quam Joanni a S. Georgio Bononienfi Decretorum interpreti nuptui dedit; ea maritum Patavium ad Jus Pontificium explicandum conductum secuta obiit anno humanæ Salutis MCCCCLV. & in D. Antonii cœnobio cum hoc Epitaphio humata fuit.

Sepulchrum D. Betinæ filiæ quondam Domini Joannis Andreæ de Bononia Archidoctoris Decretorum, & uxoris Domini Joannis de S. Georgio de Bononia Doctoris Decretorum, quæ obiit anno MCCCCLV. Die Lunæ quinto Octobris.

Sed etsi hos liberos procreasset, etiam JOANNEM CALDERINUM *Bononiensem* ob morum integritatem adoptavit, ¹ & ut quidam volunt, generum fecit Bononiæ in vicinia D. Jacobi habitavit. ² Demum cum an. XLV. docuisset, peste, quæ dira crassabatur, sublatuſ excessit an. Salutis MCCCXLVIII. quod ipse priore anno quibusdam scriptis vaticinatus fuisse videtur. ³ Bononiæ in D. Dominici æde sepultus hoc Epitaphium meruit.

*Hic jacet Andreas notissimus orbe Joannes
Primo qui Sexti Clementis, atque Novellas,
Hieronymi laudes, speculique jura peregit,
Rabe Doctorum, lux, censor, normaſque morum
Occubuit fato per diræ pestis in anno MCCCXLVIII. die vii. Julii.*

Id sepulchrum vetustate lapsuſ postea a *Calderino* ex *Joanne* adoptato, at nepote an. MDI. cum hac inscriptione instauratum fuit.

Deo Trino & uni.

Sepulchrum vetustate corruptuſ Jo. Andreæ Juriscons. Principi Atavo, ac Joanni Abavo, & Gaspari avo Calderinis Jurisconsul. & Clariss. viri B. M. posituſ Calderinus Jacobi filius Juriscons. instaurari jussit. Anno gratiæ MDI.

¹ *Jas. in l. 2. in princ. ante n. 4. ff. de verb. oblig. Abb. in cons. 58. vol. 1.*

² *Jo. Andr. in addit. ad specul. in tit. de test. §. 1. verb. item quod. aliquid addit. de suo.*

³ *in addit. ad specul. de filiis presbyter.*

C A P. XX.

XXIX. ZENZELINUS CASSANUS Gallus, origo Extravagantium. JOAN. FRANC. PAVINUS Gallus. STEPHANUS PROVINCIALIS. PETRUS A STAGNO.

XXIX. JOANNES XXII. natione Aquitanus, patria *Caturiensis* anno MCCLXV. Romanus Pontifex declaratus constitutiones a se editas in unum collegit, quas *Extravagantes* vocavit, unde *Regulæ Cancellariæ* dictæ emanarunt. In eas ZENZELINUS DE CASSANIS glossas edidit; Alii *Genzilinum* nominant. Aliqua addidit JO. FRANCISCUS PAVINUS, qui post *Joannem Monachum*, & *Guilielmum de Monte Lauduno* in aliorum Pontificum *Extravagantes* scripsit. Hic, & Zenzelinus Galli fuere, & uterque in *Clementinas* Commentaria edidit, & ante illos STEPHANUS *Provincialis in Monte Pessulano* professor, quæ cum Joannes Andreæ vidisset, interpolatis scriptis suis addidit. ¹

Interpretabatur eo tempore & PETRUS A STAGNO Jus Pontificium in Monte Pessulano. ²

C A P. XXI.

XXX. JOANNES CALDERINUS Bononiensis. JACOBUS & CASPAR filii.

XXX. JOANNES CALDERINUS patriâ *Bononiensis* vitæ sanctitate excelluisse dicitur, ² quem ob morum elegantiam, & singularem probitatem Jo. Andreæ in filium adoptavit, ⁴ & ut quidam credunt, Novella filia uxore tradita generum fecit. Is conjugem velut eruditis parentibus ortam prudentem nactus sæpe ob Sapientiam consulere consueverat. Inter alia semel interrogavit, *an convivor hora prandii ad convivias mittere teneatur, ut veniant*, illa non minus facete, quam scite respondit, *ad faminas, & peregrinos, qui non facile se ingerunt, mittendum esse, ad alios vero non, nisi essent graves personæ*; ⁵ Idque etiam in pluribus Italiæ locis observatur & aliqui ex Jure esse volunt. ⁶

Ex ea conjugè JOANNES JACOBUM, & CASPAREM filium &

¹ Card. Zab. in proe. Clem. ² Card. Zab. ibid. ³ Caccia. de ludo. n. 45.

⁴ Abb. in conf. 58. ⁵ Jo. Calder. in c. ult. X. de renunciat. Ægid. Bella. in c. quidam. 12. col. 3. ver. 3. ⁶ quæro. eod. tit. Abb. in c. cum inter universas. 18 in fin. X. de electione & electi pot.

⁶ Archid. in c. displicet. 38. caus. 23. q. 4. Bal. in proem. decretal. in verb. Rex pacif. n. 37.

ipsum

ipsum Jurisconsultum suscepit, qui cum Responsa, quæ extant, edidisset; præclara etiam in *Decretales* commentaria reliquit, & a Baldo scientia claruisse dicitur; ¹ ambitiosius tamen quam hominis dignitas patiebatur, cum *Bertoldo Primadico Equite*, & *Raimondo Rampono Comite* Joannes de loco contendit tanta animi obstinatione, ut ad Robertum Apuliæ Regem iverint, qui sententia litem dirimeret, & Calderinus victus discessit. ² Clementis VI. Pont. Max. Consiliarius fuisse fertur. De *interdicto* etiam *Ecclesiastico* librum, & *Decretalium Indicem* scripsit. Decessit Bononiæ & apud D. Dominicum est tumulatus in marmoreo sepulchro, quod Jacobus Lanfrani Venetus sculptor sui temporis egregius circa annum MCCCCL. fabricavit. ³

C A P. XXII.

XXXI. PAULUS LEAZARUS Bononiensis. Varii Doctores in jure canonico clari.

XXXI. **E**Adem ætate PAULUS LEAZARUS *Bononiensis*, ⁴ vel, ut alii emalunt, *Mediolanensis*, *Joannis Andreæ* Auditor ⁵ cum *Rainerio*, & *Jacobo Butrigario* circiter an. Salutis MCCCXL. Bononiæ in Jure Pontificio emicuit. ⁶ In quod non pauca scripsit, & acutas quæstiones a se disputatas reliquit. Inter alios *Joannem a Lignano* erudiit. ⁷

Eo tempore in Jure Pontificio florere GULIELMUS a MONTE LAUDUNO & GENZELINUS *Galli*, STEPHANUS *Provincialis*, qui cum PETRO a STAGNO apud Montem Pessulanum Jus canonicum explicuit, MATTHÆUS ROMANUS, JOANNES a S. GEORGIO, & LAURENTIUS a PENNA *Bononienses* ⁸ & JOANNES FRANLUCIUS & ipse Bononiensis.

Docente PAULO LEAZARO, primum Senis Gymnasium institutum, illud mox sæpe desertum, ac destitutum, *Cardinalis Zabarella* scribit. ⁹

C A P. XXIII.

XXXII. FRIDERICUS PETRUCCIUS Senensis: fundatio Academiae Senensis.

¹ Bal. in conf. 226. vol. 1. ² in chronicis. ³ Georg. Vasar. de vitis pictorum. in Augustino Senensi. 1. par. ⁴ Alber. in R. C. quæ sit longa consuet. sub n. 78. ⁵ Card. in proem. Clement. ⁶ Bal. in l. 15. C. ex quib. caus. insum. irrog. & Abb. in c. ult. X. de secund. nupt. sub num. 3. ⁷ Feli. in c. si quando. 5. n. 3. X. de reser. ⁸ Card. in proem. Clement. ⁹ in Clem. dudum. 2. n. 17. de sepalt.

XXXII. **C**Um ob sævientes factiones anno MCCCIII. a *Napoleone Urfino* Clementis V. Pontificis Legato Bononienſes cenſura Eccleſiaſtica notati eſſent, eorum deſtituta eſt Academia, quod inferorum pœnis tenerentur, qui eo ſtudioſorum cauſa profeſſi fuiſſent. Itaque primo *Florentiæ*, deinde *Senis* anno Salutis MCCCXX. Gymnaſium erectum fuit, ubi magna ſtudioſis diſciplinæ immunitas eſt data, ut ex nonnullis Pii Pontificis annotationibus conſtat. Ibi primi JACOBUS PAGLIARENSIS, quem alii *Joannem* nominant, *Jo. Andreæ* diſcipulus, ¹ & *Fridericus Petrucci* ambo Senenſes, ille Jus civile, hic Pontificium interpretati fuiſſe dicuntur, deinde *Peruſium* conſeſſi ² Baldum diſcipulum habuere.

Cœterum Fridericus tum primum inter Juris Pontificii Interpretes locum obtinuit, ³ cujus præclara extant *Reſpoſa*, & de *Permutatione beneficiorum* liber, quem, pluribus additis, LAPPUS *Florentinus* illuſtravit. Senis in Nobili ædificio contra ædes Pii II. Pont. Max. habitavit, ac magnificum extra portam novam Chartuſiorum Cœnobium condidit, quod bellorum injuria vaſtatum poſtea reſtitutum fuit.

Vir fuit maxime accuratus, qui in ambiguis quæſtionibus alios Jurisprudentes, inter quos *Joannem*, vel, ut alii, *Innocentium Regienſem* conſulere ſolebat. ⁴ In Patria deſunctus in æde majori prope D. Joannis Sacellum ſepulchrum marmoreum pluribus ſignis exornatum, & mira elegantia elaboratum habuit. In eadem familia Benediſtus, qui circiter an. Salutis MCCCLXXX. Jus civile eſt interpretatus, ac JOANNES, & noviffime RAYNALDUS claruere.

C A P. XXIV.

XXXIII. LAPPUS *Tuctus*. LAPPUS *Caſtillionelius*. VICTOR DULCIS FELTRENSIS.

DUO fuere LAPPI, Alter TUCTUS (XXXIII.) *Podiebonizus Florentinus* ⁵ a Monte S. Miniati ⁶ Abbas, qui ſuper ſexto Decretalium, & Clementinis ſcripſit, ⁷ & librum de *Permutatione beneficiorum* a Friderico Petruccio Senenſi in lucem emiſſum non paucis adjectis ampli-

¹ *Frider. in conſ. 1.* ² *Bal. in l. 49. §. 1. poſt n. 5. C. de Episc. & Cler. D. Feder. in tract. de permuta. benefic.* ³ *Bal. in d. §. 1. ante n. 7.* ⁴ *Frider. conſ. 142.* ⁵ *Lap. alleg. 101. & 105.* ⁶ *Socin. conſ. 116. col. ult. in p.* ⁷ *Alb. Brun. de ſtatut. excluſ. ſem. art. 12. q. II. Zab. in proem. Clement.*

vit. Implacabilem litem cum sorore exercuit, cum eam ab intestati patris successione ex juris municipalis dispositione vellet excludere, & ipsa sacros viros eo jure juvare negaret, ¹ sed plures *Lappo* favorunt.

Alter *LAPPUS Castilionelius* patricius Florentinus *Joannem Calderinum*, & *Lappum Abbatem S. Miniati*, & *Joannem a Lignano* Bononiæ audivisse creditur, quia ipsos Dominos suos appellat. ² Cum *Oldrado a Ponte* Romæ Advocatum Consistorialem egit circa annum salutis MCCCXLVI. ³ *Allegationes* præclaras conscripsit, & tractatum de *Hospitalitatibus*, ⁴ quod est commentarium ad *C. de Xenodochiis. de Relig. Dom.* Alium tractatum de *Canonica portione*, & commentarium in *Sextum Decretalium* edidisse dicitur, ⁵ sed vereor, ne hunc *Lappum* cum altero *Abbate* confundant.

Alteri *Lappo Abbati* cum sorore, aut fratris filia litiganti est patrociniatus. ⁶ *Lappi Castilionelii* Petrus Girlandus Castilionus & ipse Florentinus agnatus ab aliquibus fuisse creditur, nomenque familiæ cursu temporis aliquantum mutatum fuisse, qui luculentum de Hæreticis tractatum composuit. Hic *Lappo* longe posterior fuit, & post *Alexandrum Imolensem* vixit.

Sub id tempus claruit Patavii VICTOR DULCIS FELTREN-
SIS, cujus hoc Epitaphium apud S. Franciscum cernitur.

*Victor ex Dulci familia Feltrensi natus juris Pontificii accuratiss.
Interpres hoc marmore clauditur, qui, ut Sapientia nostra claruit ætate, ita
exutus vita fama nunc perbeate lustrat. Obiit MCCCLIII.*

Bononiæ eadem ætate docebant Jus Pontificium JOANNES A S.
GEORGIO, & LAURENTIUS A PENA uterque Bononiensis, qui quas-
dam observationes in *Clementinas* scripserunt. ⁷

C A P. XXV.

XXXIV. JOANNES A LIGNANO. JOANNES FANTUCIUS. ANTO-
NIUS A PRESBYTERIS.

XXXV. ÆGIDIUS BELLAMERA.

¹ Alb. Bruu. de statut. exclud. fam. art. 12. q. 11. Card. in c. perpendimus. 23. X. de senten. excom. Lappus alleg. 101. ² alleg. 74. & 75. n. 6. & 118. ad fin. & 131. ³ Rom. singul. 39. ⁴ Domi. a S. Gem. in c. ult. sub n. 19. de elect. & elect. pot. in 6. Cardin. in 6. de Xenodochiis 3. sub n. 4. X. de Relig. domib. Ant. de Butr. conf. 62. Ancar. conf. 355. ad fin. ⁵ Alex. in l. 4. sub n. 6. verb. tamen cum dicta opi. Bar. ff. ad Sc. Trebell. ⁶ Lapp. alleg. 101. ⁷ Card. Zab. in proo. Clem.

XXXIV. JOANNES A LIGNANO agri *Mediolanensis* Vice oriundus, ¹ & ob id *Lignanus* dictus *Pauli Leazari* discipulus fuit, ² qui cum diu Philosophiæ, artibus liberalibus studuisset, sero ad Jus discendum se contulit. ³ Deinde legum tyrocinio deposito *Bononiæ*, dum ibi *Saliceti* profiterentur, ⁴ Jus Pontificium & ipse interpretatus omnes disciplinas tenuisse creditus est, præter enim divini, humanique juris scientiam, Philosophiæ naturalis disciplinæ, arti Medicinæ etiam, & Astronomiæ antea incubuerat.

Urbani V. Pontificis iussu circiter annum Sal. MCCCCLXV. librum de *Pluralitate beneficiorum* in publicum misit. Alios etiam de *horis Canonicis*, *Censura Ecclesiastica*, *Duello*, *Hæresibus*, & *amicitiis* valde utiles. Quædam circa etiam ab aliis in *Clementinas* annotata confuse, & negligenter congestit, ⁵ & alia scripsit. Ejus in omnes *Decretales* commentaria Patavii in majoris templi Bibliotheca manuscripta conservantur.

Vir Philosophico ingenio, splendidi habitus parum studiosus fuit, qui semel ad nuptias invitatus, & ob vilem vestem neglectus in infimo loco positus est. Itaque ubi ob vulgarem cultum nullam virtutis rationem haberi vidit, purpuream togam sibi afferri iussit, & e mensa surgens in superiore loco, quem sibi deberi existimabat, eam collocavit illud præfatus, *Vestem coluistis, vestem habetote*, quo dicto omnes ob factum admirabundos, & pudore suffusos relinquens discessit. ⁶

Cum vero Gregorius XI. ex Gallis Romam reversus decessisset, Cardinales, armato populo Romanum, aut Italum Pontificem efflagitante, Urbanum VI. Pont. reuntiarunt. Sed cum armorum metu se id fecisse asseverarent, Clementem VI. elegerunt, unde, orto schismate, *Joannes cum Baldo* causam Urbani scriptis strenue defendit. ⁷ Erat tum in Faliscis (nunc Montem Flasconum vocant) quem de se benemeritum Cardinali dignitate libenter se honestaturum fuisse Pontifex dixit, nisi conjugatus eo honore frui non potuisset, ⁸ cui Joannes, *Nolle se*, inquit, *sanguinem pauperibus destinatum bibere, sed ex su-*

¹ Barb. in cons. 44. in princ. lib. 4. ² Felin. in c. si quando. 5. n. 31. X. de rescript.
³ Barb. in c. cum causam. 6. col. 4. X. de juram. calum. Calv. Sylva nupt. l. 5. quomodo judicandum: sub n. 56. ⁴ Salic. in l. 1. ante n. 14. C. de sum. Trin. & fid. cathol.
⁵ Card. in proem. Clem. ⁶ Barba. in c. cum M. 9. col. 50. X. de constitut. Barthol. Bolo. in repertor. Auth. habita. col. 8. verb. & ideo deciditur. C. ne filius pro patre. Tiraq. in 3. lege connub. gloss. 1. part. 3. num. 53. ⁷ Pav. Emil. de reb. gest. Franc. lib. 9. in Carolo V. cart. 205 ⁸ Jo. Bertachi. de Episcop. lib. 2. q. 25. n. 43.

dore manum suarum victurum, cum sibi Deus concessisset, ut laboribus posset vitam sustinere; 1 Tum Urbanus, posses, ait, etiam habens patrimonium ex redditibus Ecclesie vivere, si velis; Et ut erat eruditus, citavit glossam id narrantem. 2 At Joannes, potest, inquit, & Pontifex ex bonis Ecclesie vivere, sed non ditare nepotes, his se non indigere significans, & cognatis dandi fugiendam occasionem.

Interpretum Juris Pontificii princeps habitus est. 3 Quod diu Bononiæ docuerit, sunt, qui eum falso Bononiensem fuisse arbitrentur. Disciplinas, & earum studiosos mirifice adamavit. Bona in Villa agri Lignani ditionis Mediolani, & in Bononiensi territorio reliquit.

Moriens libros extra familiam suam testamento alienari prohibuit, & si BAPTISTA, quem unicum filium habebat, sine liberis decessisset, collegium studiosorum instituit. Sed natis postea *Guilielmo*, & *Georgio* nepotibus id evanuit. Ex eodem testamento posterioribus diebus inter Antonium Mariam Georgii filium, & alios *Guilielmi* ex *Cornelia*, *Margaritae*que nepotes *Abavi* bona vendicantes orta est controversia, in qua *Barbatus*, 4 *Bartholomæus Socinus*, 5 & *Carolus Ruinus*, 6 *Corneus*, 7 *Crotus* 8 pro diversis partibus contraria consuluerunt. Bononiæ defunctus in D. Dominici sacello supra portam ad dexteram hoc Epitaphium habuit.

L. B.

Frigida mirifici tenet hic lapis ossa Joannis

Ivit in astriferas mens generosa domos.

Gloria Lignani titulo decoratus utroque

Legibus, & sacro canone dives erat.

Alter Aristoteles Hippocras erat, & Ptolomæus

Signiferum, & æqui noverat astra poli

Abstulit hunc nobis inopina syncopa mortis

Heu dolor hic mundi portus & aura jacet.

MCCCLXVIII. D. XVI. Mens. Febr.

Hoc opus fecerunt *Jacobellus*, & *Petrus Paulus* fratres *Joan. Lignano* Bononiæ docente. Hi eximii Sculptores erant, qui *Mauso-*

¹ *Jo. de ligna. de pluralitate beneficiorum in fin. & in c. Episcopus 4. in fin. X. de præb. & dignit. & Felin. in c. ad audientiam. 13. n. 2. X. de præscription.* ² *in c. Episcopus. 4. X. de præbendis & dignit.* ³ *Card. in proem. Clement.* ⁴ *conf. 44. lib. 4.* ⁵ *in conf. 227. vol. 2.* ⁶ *conf. 168. vol. 3.* ⁷ *conf. 230. lib. 3.* ⁸ *conf. 48.*

leum hoc elaborarunt. JOANNES FANTUCIUS, qui nonnulla aliorum in Clementinas scripta compilavit, ¹ & ANTONIUS a PRESBYTERIS, seu Prætis a Consilice Bononienses in patria floruerunt. ² Hic scripsit opusculum, quod *clipeus Pastoralis* nuncupatur, & Florentiæ Episcopi Vicarium egit. ³

XXXV. His temporibus ÆGIDIUS BELLAMERA inter Rotæ Auditores præcipuus Gregorio XI. sedente Anno MCCCLXXX. maxime claruit; cum plura in Jus Pontificium *commentaria*, *Decisiones*, & *Responsa* edidisset. Demum Avenionensis Episcopus declaratus ad suam sedem se contulit, & ibi extremum diem clausit circiter an. Sal. MCCCXCII. quo ex Bonifacii IX. privilegio in Germania primum Etfordiæ Gymnasium est institutum, ut præcipue Theologia ibi doceretur, quod nunquam in ea regione antea actum fuerat. ⁴

C A P. XXVI.

XXXVI. PETRUS ANCHARANUS, fundator collegii pauperum Ancharani.

XXXVI. PETRUS EX ANCHARANO *Farnesiorum Castello* oriundus ex ipsa etiam Farnesia stirpe descendere dicitur. Baldum audivit, ⁵ & cum Antonio Butrio Bononiæ Jus Pontificium explicuit. Postea an. MCCCLXXXV. Patavium ad Jus civile interpretandum conductus in Digestum vetus, & novum commentaria edidit. Demum in patriam revocatus solum in exponendo Jure Pontificio versatus est.

In *Decretales*, *Sextum*, & *Clementinas* egregias interpretationes scriptas reliquit. Ab Alberto II. Attestino anno MCCCXCIII. honesto stipendio conductus Ferrariæ paucis diebus docuit. Alberti enim obitu, qui eodem anno secutus est, destituto Gymnasio, in patriam rediit, etsi aliqui eum nunquam Bononia discessisse arbitrantur. Nonnulli vero eum a Nicolao Attestino anno MCCCCII. Ferrariam ad Jus civile docendum conductum fuisse asserunt. Ipse se pro Reip. Venetæ consiliario sub Antonio Venerio Principe, certo constituto honorario, conductum fuisse scribit. ⁶ Inde Senas vocatus triennio ibi *Decretales* est interpretatus. ⁷

¹ Card. in proem. Clement.

² Corne. in conf. 335. sub n. 2. lib. 1.

³ Anto. de Prætis

in eo tracta. n. 40. c. 6.

⁴ Albertus Crantzius lib. x. c. 15. Saxoniæ.

⁵ Ancha. conf. 142.

& in Clem. exivi. de paradiso, i. de verb. sign. & alibi sæpe.

⁶ in c. canonum. 1. X. de co-n-

stit fol. 22.

⁷ Petr. Ancha. in Clem. dudum. 2. n. 9. de sepultur.

Vir magnæ integritatis habitus est, & exacti judicii, ut ejus Responsa non mediocrem apud Judices auctoritatem obtineant. *Veridicus interpret* appellatur, ¹ & *Juris lumen*. ² Quandoque etiam a Principibus viris de ambiguis quæstionibus judicaturis consultus non minus doctè; quam prudenter dissidentium lites diremit. ³ Verum *Franciscus Aretinus* suspicatur, ne quandoque auro, & pecunia deceptus consuluerit. ⁴ *Franciscum Zabarellam Cardinalem* sibi valde familiarem filio lustricum patrem ascrivit. ⁵

Demum *Collegium pauperum studiosorum* ⁶ Bononiæ instituit, quod etiam hodie extat, & ab eo *Ancharanum* vocatur. Obiit Bononiæ valde senex, si quidem an. MCCCCXV. vixisse reperitur, ut ex quodam ejus Responso apparet, ⁷ cum ante exactis jam annis LVII. consulere cœpisset. ⁸ Postea amici ei hoc monumentum in D. Dominici templo fecerunt.

D. O. M.

Petro Ancharano Jur. Pont. & Cæsar. clarissimo interpreti ejus amantissimi sacrum hoc instauratum posuere an. Sal. Meccccxciii.

Canonis hic speculum civilis, & Anchora Juris

(Heu) jacet, æternas mens tenet alma domos.

Nomen erat Petrus, genuit Farnesia proles.

Nunc Ancharanum dat sibi laudis opes.

Quis superabat eum virtute micante? Quis isto

Consiliis hominum clarior ante fuit?

Pro meritis nunc astra dedit sibi Juppiter almus.

Et voluit gelido membra jacere solo.

C A P. XXVII.

XXXVII. ANTONIUS BUTRIUS Bononiensis.

XXXVII. **N**ULLUS ex Jurium Professoribus aut vitæ sanctitate, aut morum gravitate ANTONIUM A BUTRIO (quod est inter Bononiam, & Ferrariam Castellum) superasse creditus est, ⁹ qui cum ex temporali studio parum meditate semel contra Juris præ-

¹ Conf. 74. sub n. 8. lib. 1.

² Bologn. conf. 39. ad fin.

³ Petr. Ancar. in conf. 210.

Socin. conf. 150. ad fin. vol. 1.

⁴ Aret. conf. 94.

⁵ Ancar. in conf. 188. in prin.

⁶ Alex. conf. 37. lib. 7.

⁷ ex conf. 15. spiritualis Judex.

⁸ ut in conf. 214 in fin.

⁹ Curti. Senior. conf. 35. ante n. 17.

cepta respondisset, cognito errore, velut aliquid responso additurus, consulentem revocavit, ac restituto honorario hominem ad transigendum cohortatus, mirabundum dimisit. Tantæ denique auctoritatis fuit, ut in ambiguis quæstionibus clarissimi viri ejus opinionem velut integerrimi Jurisconsulti amplecti malint. ¹

Jus Pontificium cum *Petro Ancharano* in patria docuit, *Joanne Bemivolo* Bononiæ imperante. ² Deinde Ferrariæ anno MCCCXCIII. ubi tum primum ab Alberto II. Attestino Gymnasium institutum fuerat, sed unico filio amisso, Bononiam rediit. ³ Alii a Nicolao II. anno MCCCCII. Ferrariam conductum fuisse autumant. Inter alios plures *Joannem Imolensem*, ⁴ *Matthæum Matteilanum*, *Cardinalem Zabarellam*, & *Dominicum a S. Geminiano* ⁵ eximios viros erudiit.

Præclaraque Responso, & in Jus Pontificium commentaria edidit, quæ pluris ob viri auctoritatem, quam eorum auctoritatem fieri consueverunt, si quidem sæpissime adeo perplexe, ac inordinate scripsit, ut vix ejus mens quandoque percipi possit. ⁶ Duos quoque Indices, alterum in *Jure civili*, alterum in *Pontificio* composuit. A Benedicto vero XII. in Gallias ad Regem, ob tollendum schisma jam multis annis ortum, Legatus missus morte præventus optatum finem videre non potuit. ⁷ Obiit anno Salutis humanæ MCCCCVIII. III. Idus Octobris. In patriam relatus extra urbem in peristylio D. Michaelis a nemore cum hoc carmine conditus fuit.

Qui legum ante alios interpres vixit acutus

Scævola pro juris cognitione novus.

Et catonum Princeps, nulli pietate secundus

Trajano, & compar integritate fuit.

Consilio equavit magnum, & gravitate Catonem

Antonius Butrius quanta sepulchra colit.

MCCCCVIII. XIII. Octobr.

C A P. XXVIII.

XXXVIII. FRANCISCUS ZABARELLA Patavinus Cardinalis, origo nominis, ejus eloquentia, legationes, scripta, Legatus ad Cæsarem Sigismundum, spes ad Pontificatum. XXXIX. BARTHOLOMÆUS ZABARELLA MARINUS alique ZARABELLÆ.

¹ *Pan. Co. in conf. 180. vol. 1.*

² *Anton. conf. 13.*

³ *post conf. 46. Butrij.*

⁴ *Imo. in conf. 101.*

⁵ *Gemin. conf. 66.*

⁶ *Alex. in l. 8. §. 6. n. 24. ff. de oper.*

rev. nunciat.

⁷ *Felin. in preem. decret. in verb. Gregorius. n. 20.*

XXXVIII. **Z**ABARELLÆ olim Bononiæ *Sabadini* fuerant, qui in agrum Patavinum ad plebem sacci se transferentes, demum Patavium venerunt, & ex *Sabadinis*, corrupto vocabulo *Zabarella* sunt vocati; Ex his ortus FRANCISCUS, inter Juris Pontificii Interpretes maxime enituit. Bononiæ *Laurentii a Pinu*, & *Joannis Lignani* discipulus ¹ in patria Lauream accepit, ubi Pontificum Decreta interpretatus *Nicolaum Abbatem*, *Parormitanum* insignem & ipsum postea interpretem factum instituit.

Imperabat tunc Patavii Franciscus II. Carrarius, qui anno MCCCXVII. IV. Nonas Julii cum Giliolam filiam Nicolao Attestino nuptui locaret, Franciscus Zabarella luculenta oratione nuptias celebravit. Deinde interjecto septennio, Belflorem Francisci II. Carrarii filio nuptam Patavium venientem cum aliis Jurisconsultis sub Umbella nomine Collegii gratulabundus excepit. Cum vero post biennium, quam hæc acta sunt, Patavium gravi bello a Venetis premere-tur, ad Regem Gallorum, ut opem imploraret, missus, nihil obtinuit.

Demum urbe Venetorum potestati tradita, Civitas xv. Legatos magna pompa in novi Principis verba juraturos Venetias destinavit, omnes purpura nitentes comitatum prasinis vestibus insignem habebant, quem concinentes tibicines præcedebant, ubi ad Senatores excelso in Tribunali in foro sedentes perventum est, Franciscus Zabarella Legationis Princeps splendida oratione patriæ vexillum Duci tradidit, Franciscus vero Doctius *sceptrum*, Fredus Malicius *claves*, Oliverius Linguanus *sigillum* obtulit.

Non multo post Zabarella Florentiam ad Jus Pontificium docendum conductus maxime excelluit, inter alios ibi *Petrum Paulum Vergerium*, quem postea semper familiarem habuit, studiis operam dantem erudiit, qui postea de vita, & morte præceptoris accuratissimam epistolam scripsit. Cæterum Franciscus adeo illi Reipub. Florentinæ carus extitit, ut defuncto Florentiæ Archipræfule, posthabitis præstantissimis civibus, ipse peregrinus, & admodum juvenis in Antistitem electus fuerit; Sed jam alio Antistite a Pontifice declarato, ea dignitate tum potiri non potuit.

Postea a Bonifacio IX. accitus, ut aliquam tollendi schismatis rationem ostenderet, Romæ aliquandiu versatus est; Inde Patavium reversus variis functus est legationibus. Interea mortuo Patavii Epi-

¹ *Card. in prefat. Clement.*

scopo sufficitur, quem honorem, ne Senatus Veneti offensam incurreret, qui alii eam dignitatem demandare voluit, prudenter rejecit.

Per id tempus aliquantulum otii nactus luculenta *Responsa*, atque egregia in *Decretales*, *Clementinasque commentaria*, & de *horis Canoniciis librum* edidit. Cum liberalibus quoque artibus, & naturali Philosophiæ operam dedisset, de his quædam opuscula scripsit: Extant etiam præclaræ ejus *Orationes* variis de rebus habitæ, & *Epistolæ*, quas ad amicos misit, non sine elegantia exaratæ. Oratores, quorum studiosissimus fuit, Poetas, & Historiographos valde familiares habuit.

Petri Anchorani, quem valde amavit, filium ex sacro baptismi fonte suscepit. ¹ Somni parcissimus, & ne quam temporis jacturam faceret, valde sollicitus. Vir recti animi, suavissimæ consuetudinis, & integerrimæ, castissimæque vitæ fuit. Familiares, & discipulos ad bonos mores hortari solitus, ab ipsis non secus ac pater diligebatur. Domi parcus, foris fortunas inter pauperes dividebat.

Demum imminente concilio ob tollendum schisma JOANNES XXIII. qui antea *Balibasar Cossius* dicebatur, ut eruditorum virorum doctrina se tueretur, *Franciscum* ad se vocat, & *Florentiæ* Archipræfulem declarat; Exinde Archiepiscopus Florentinus est appellatus. Ipse cum virum in primis doctrina eximium quæreretur, qui controversias canonice diffiniret, *Paulum Castrensem* sibi assessorem constituit. ² Anno vero MCCCXI. ab eodem Pontifice ad Cardinalem dignitatem provectus est. Et cum *Sigismundus* Cæsar Concilium efflagitaret, ut Bohemiæ hæreses tollerentur, & schisma trium Pontificum tandem tolleretur, Joannes Pontifex Franciscum cum *Antonio S. Cæcilie* Cardinali, & *Emanuele Chrysolora* ad Cæsarem Legatos destinat, præcipue mandans, ut locum ad Synodum sibi tutum eligant. Dicitur oppida, quæ optabat, scripto declarasse, ³ sed abeuntibus Legatis, libera ipsis loci potestate facta, chartam. coram *Leonardo Aretino*, qui a Pontificis secretis erat, lacerasse. Quod divino impulsu factum esse videtur; Illi enim nulla, aut modica controversia facta, ut Ecclesia tandem respiraret, locum Sigismundi arbitrio commiserunt.

Synodo igitur omnium Principum consensu Constantiam, quæ Moguntinæ Provinciæ Civitas est, indicta, Franciscus, Joannis XXIII.

¹ *Ancar. in conf. 188 in prin.*

² *Pau. Ca. in Auth. ad hæc C. de judiciis.*

³ *Anton. Archiepiscop. Florent.*

cui XL. gravissima crimina objecta fuerant, deponendi auctor extitisse fertur. Et si libera eligendi successoris Cardinalibus facultas permiffa fuisset, omnium opinione *Franciscus Zabarella* Summus Pontifex evassisset. Sed in ea perturbatione cum etiam aliorum consensu opus esse videretur, in quinque nationes universus coetus est divisus, Italos, Gallos, Germanos, Hispanos, & Anglos, & actum, ut seni ex quaque natione gravissimi viri eligerentur, qui cum Cardinalibus anno MCCCCXVII. OTHONEM COLUMNAM, MARTINUM V. vocatum, quod die illi Sancto dicato creatus esset, Pontificem renuntiarent. JOANNES vero Florentiam profectus intra paucos dies mærore decessit. Alii dicunt eum fugientem captum in carceribus obisse.

At *Franciscus* nimis laboribus, quos senex sustinere non poterat, victus, anno ætatis LXXVI I. vel, ut alii malunt, LXXX. Constantiæ obiit anno salutis MCCCCXVII. Die v. Novembris a cunctis ordinibus frustra Pontifex expectatus. Exequiæ & Sigismundi Cæsaris, & totius Ecclesiæ præsentia, quantum unquam in ejus ordinis viro visæ sint, celebres fuerunt, in quibus *POGGIUS FLORENTINUS* vir in pœtioribus literis tum clarus oravit. Cadaver Patavium delatum magno cum civium luctu in majore templo ad sinistram Sacelli Deiparæ Virginis cum hoc Epitaphio conditum fuit.

Francisco Zabarella Florentiæ Archiepisc. Viro opt. Urbi, atque Orbi gratiss. Divini, humanique Juris Interpreti præstantissimo in Cardinalium collegium ob summam sapientiam cooptato, ac eorundem animis Pontifici prope Maximo, Joanne xxiiv. ejus suassu abdicato, ante Martinum V. ob singularem probitatem in Constantiensi concilio destinato, Joannes Jacobi Viri Clarissimi Fil. id monumenti ponendum curavit. Vixit annos LXXVIII. obiit Constantiæ MCCCC VIII.

XXXIX. Moriens *BARTHOLOMÆUM* ex *Andrea* fratre nepotem reliquit, qui & ipse Patavii Jus Pontificium magna cum laude docuit. Postea Romam vocatus, & disputando, & consulendo ingens eruditionis suæ specimen dedit. Quare primo Antistes Spalatinus, deinde Archipræsul Florentinus, & postremo ab *Eugenio IV.* Pont. Rom. Ecclesiæ Referendarius creatus fuit. Demum cum majoribus etiam Infulis exornandus esse crederetur, nondum senex *Sutrii* decessit anno Salutis MCCCCXLV. Ossa Patavium delata in patruī sepulchro condita fuere. Cum successor facile non inveniretur, vacavit

vit Florentiæ Sedes Mensibus 1 x. donec ei *Antonius* doctrina, & miraculis clarus suffectus est.

Floruerunt in Zabarella familia & alii Jurisconsulti, sed præcipue *MARINUS* Patavii Decretorum interpres, cujus in D. Antonii templo cum effigie marmoreum monumentum cum his Epitaphiis spectatur.

*De Zabarellis urna hæc tenet ampla Marinum
Suscipe Virgoparens, animam in tua regna repono
Da legum, & canonum fessam tuta arce morari.*

Ibidem

Marino Zabarella seniori Jurisconsulto maxime memorando, ob idque indigno, cujus sepulchrum tandiu neglectum ignoretur, grata posteritas H. M. restituit. Obiit anno Mccccxxvii.

Uxorem habuit nomine Zabarellam, ex qua *MAINARDUM*, & *ANDREAM* filios suscepit, quibus hæredibus institutis arctum injunxit fideicommissum, ob quod plures ortæ sunt lites, ¹ forte non adhuc fopitæ in hac familia.

Novissime claruit *MARCUS ANTONIUS*, qui & ipse in Patria multis annis Jus Pontificium erudite explicuit. *Franciscum* filium Jurisconsultum post se reliquit acutissimum, qui in patria professus postea Prætoribus Venetis assedit. *FRANCISCO ZABARELLA* Patavii docente. *PETRUS A MONTAGNANA* Prior Cœnobii carcerum. & *JOANNES* Prior Cœnobii S. Benedicti, & *JOANNES UBALDINUS* Abbas circiter annum Salutis MCCCCLXXX. Decretum Patavii interpretabantur, in alboque ejus urbis Juriscons. etiamnum leguntur.

Post hos *HIERONYMUS Prior S. Mariæ de Porciliis* Decretum explicuit, & *JOANNES ZANETINUS Bononiensis* in Patria Jus Pontificium circiter annum MCCCCXC. vespere est interpretatus, cujus aliqua etiam extant commentaria. ² Differentias inter Jus canonicum, & civile numero CCLXXVII. composuit, quibus casus conscientiæ addidit. Ejus nominis nepos primum Bononiæ, mox in Germania, deinde Senis, ac postremo Romæ magna cum laude docuit.

C A P. XXIX.

XL. *PETRUS MAUROCENUS FANTINUS DANDALUS Venerus*, *JOANNES GARZO Venetus*, *PAULUS DOCTUS Patavinus*, *JOANNES VERZELESIVS Patavinus*.

¹ *Soci. conf. 12. l. 3. Rui. conf. 174. l. 2. & 18. l. 3.* ² *in t. 1. X. de accusation.*

XL. Diu.

XL. **D**Iu Patavii Jus Pontificium PETRUS MAUROCENUS *Venetus* explicuit, ac *Sextum Decretalium* librum cum *Prosdociño* Comite Patavino circiter annum MCCCCXXIV. luculento commentario est interpretatus. Demum ob insignem eruditionem Cardinalis creatus est, ¹ PROSDOCIMUM *Comitem Patavinum* concurrentem habuisse creditur, qui multæ eruditionis habitus Jus Pontificium primo in patria, mox Senis docuit, ² postremo revocatus in patriam ibi proficundo consenuit. Plura opuscula edidit de *Differentia inter jus Civile, & Canonicum, de Consanguinitate, & Affinitate* librum composuit. In templo D. Antonii in Sacello a majoribus ædificato jacet.

Iisdem diebus FANTINUS DANDALUS *Venetus Patavii* professor fuisse dicitur. Post hunc JOANNES GARZO *Venetus, & PAULUS DOCTUS Patavinus* qui in secundam *Decretalium* partem ampla commentaria edidit, Ejus etiam subscriptiones in *Responsis* utriusque Raphaelis leguntur, item JOANNES VERZELESUS *Patavinus* Jus Pontificium in patria docuerunt.

C A P. XXX.

XLI. LAURENTIUS RODOLPHUS Florentinus: ejus legatio Venetias.

XLI. **E**Recta, ut supra dictum est, Florentiæ Academia cum celebris esse cœpisset, LAURENTIUS RODOLPHUS omnium civium clarissimus anno MCCCCIV. in patria Jus Pontificium est interpretatus, ³ ubi non sine admiratione nobilem de *Usuris* tractatum promulgavit, & in *Decretum* luculentum commentarium edidit. Florentinis denique gravi bello a Philippo Vicecomite vexatis, an. MCCCCXXV. Venetias missus est Legatus, ut eos Senatores ad percutiendum secum fœdus impelleret.

Ubi eo ventum est gravi oratione validas Philippi vires, & inexplabilem ad totam Italiam invadendam animum esse ostendit, qui Insucribus, aliisque finitimis populis domitis, nunc Hetruriæ opibus insistat, & illis subactis, alias gentes sit oppressurus. Communem hostem, antequam crescat, utriusque Reipub. junctis armis facile superare posse. Quod si novo auctus imperio potentior factus fuerit, invictum evasurum.

Sed Venetis extraneo bello implicari nolentibus, cum nihil

¹ *Soci. in conf. 241. col. 4. lib. 2. Soc. post tit. ff. ad SCt. Trebell.*

² *in subscriptione ad Conf. insertum lectionibus Felia. in c. de quarta. 4. col. 3. X. de præscript.*

egisset, alta voce, *Vobis*, inquit Rodulphus, *sedentibus*, *Patres*, *superioribus annis Ligures*, quibus non succurrisset, *Philippum Principem auxerunt*; *Nos Regem creabimus*, ipsi demum vos *Augustum facietis*. Quo verborum aculeo commotus Senatus, auctore Francisco Foscaro Duce, Florentinis statim se conjunxit, ¹ & Vicecomitis in Hetruscos irruentis impetum contudit. Eam ob rem Laurentius, qui antea doctrina clarebat, majorem etiam gloriam est assecutus.

Masaccius pictor egregius vivam ejus effigiem Florentiæ in templo Carmelitarum ante porticum, quo in peristylum exitur, cum aliis nobilibus viris graphice posuit. ² Id fuit circa an. MCCCCXL.

C A P. XXXI.

XLII. DOMINICUS a S. GEMINIANO. Alius a S. GEMINIANO
NOMINE NELLUS.

XLII. **E**X Clarioribus *Antonii a Butrio Auditoribus* fuit DOMINICUS a S. GEMINIANO. ³ Erat olim id nobile Senensium Castellum a Desiderio Longobardorum Rege conditum, quod postea a Florentinis occupatum, nunc eorum agri pars censetur; Ibi natus *Dominicus* in Jure Pontificio plurimum se exercuit, ac primo Mutinæ sub anno MCCCCVII. Episcopi Vicarium egit, ubi etiam nonnullas Homilias in Sacerdotum synodo recitavit, quæ post ejus consilio impressæ reperiuntur. Postea Bononiæ professus eruditis interpretationibus, non parum *Sextum*, & alios *Decretalium* libros illustrasse creditur; quædam etiam non inutilia Responsa reliquit. Postremo Romæ Auditor Cameræ singulari æquitate jus dixit.

Alius a S. GEMINIANO Juriscons. fuit, nomine NELLUS, qui Civis Florentinus nunquam professus, solum forensibus negotiis operam dedit, & quandoque adversus *Ludovicum Romanum* Florentiæ patrocিনatus est; ⁴ Annoque MCCCCXXIV. præclara de Banditis, & Testibus opuscula condidit.

C A P. XXXII.

XLIII. NICOLAUS TUDISCUS *Catanensis* Legatus a Pontifice ad concilium Constantiense, ejus avaritia & acta in concilio.

¹ Corl. in quinta par. in prin. & Jo. Baptif. Fulg. de dictis, factisque memorabilib. lib. 8. cap. 10. ² Georg. Vasarus de vitis pictorum in Masaccio. ³ in c. 2. sub n. 6. de consuet. in 6. & in c. 1. sub num. 11. de rescript. in 6. ⁴ Jas. in l. 9. §. 8. n. 22. ff. de reb. cred. si cert. pet.

XLIII. **N**ICOLAUS TUDISCUS *Catanie*, ¹ quæ Urbs est Siciliæ, obscuris natalibus ortus, a puero D. Benedicti habitum suscepit. ² Mox Bononiæ juri operam dedit, ubi ob eruditionem clarior factus ad recognoscenda ejus gymnasii privilegia, quæ multa erant, cum aliis Doctoribus est electus. ³ In primis vero Juri Pontificio sub *Francisco Zabarella* vacavit, a quo jam Cardinali dignitate honestato etiam Lauream est affecutus. ⁴ Inde ab anno Mccccxxi. *Senis* x. annis, ⁵ deinde *Parmæ* integro sexennio, ⁶ ubi adhuc in Jurisconsultorum albo scriptus reperitur, mox Bononiæ cum octingentorum aureorum stipendio Jus Pontificium magna nominis fama docuit.

Interea anno Mccccxxv. die x. Januarii a Martino v. Monicense Cœnobium Messanensis diœcesis illi est commissum; ⁷ unde Abbatibus recentioris, ad antiquioris discrimen, cognomentum tulit. Exinde *Referendarius*, ac *Camera apostolicæ* generalis auditor declaratus, ac demum Panormi Archipræsul, vulgo *Panormitanus* est dictus. Synodo vero ab Eugenio iv. Basileam indicta, eo ab Alfonso Aragonio cum Tarentino Cardinali Legatus missus, Pontificis partes tutatus est, ac quasdam theses contra ipsum editas egregie impugnavit, ut auctor est Æneas Sylvius. ⁸ *Argute inquit, ut est subtilissimus Panormitanus disseruit, ostendereque summo studio nitebatur, Eugenium non esse relapsum, magnaue illi cum tribus viris, Argensi Episcopo, Joanne Segovio, & Francisco Fuxeo Theologis, concertatio fuit: Articulos fidei trifariam dividebat, stricte, ut in symbolo, large, ut in declarationibus per Ecclesias factis, largissime autem, ut in his, quæ ex prædictis resultant; Eugeniumque nullo istorum modorum violasse fidem; & alia, quæ sequuntur. Deinde subdit.*

Fuit oratio Panormitani apud omnes magis laudata, quam probata, id tamen habuit efficacæ, ut verbum, Relapsum, ex conclusionibus tolleretur, ejusque loco poneretur, Prolapsum. Cum vero illi Joannes Sigonius responderet, Panormitanus verba illius interrumpens, nunc unum, nunc aliud dictum confutare satagebat. Tum Argensis Episcopus Panormitani argumenta disturbavit, plusque inter eos processum est,

¹ Abb. in c. novit. 13. sub n. 13. X. de judiciis. ² Abb. in c. causam quæ 9. sub n. 8. X. de judiciis. ³ Abb. in c. ult. in 5. not. sub n. 3. X. ne cler. vel monachi.

⁴ Abb. in R. de judic. col. 2. & in c. 1. X. de causa poss. & propriet. ⁵ Abb. in R. de obser. jejun. n. 6. & in fin. Quæst. ⁶ Abb. in c. 1. sub n. 7. X. de lit. contestat.

⁷ Abb. in c. cum olim. 7. in prin. X. de dolo & contumacia. ⁸ lib. 1. de gestis Basil. Concil.

quam disputandi modus exigeret; Nec a probris abstinuerunt; veniam tamen postea *Argensis* petiit, licet forte minus errasset. Cum vero de confirmandis propositionibus ageretur, Panormitanus Archiepiscopus, vir summo ingenio, & eloquentiæ copia præditus, primusque inter sui Regis Oratores luculenta oratione rem differri petiit; sed cum essent in magna discordia, per multos dies est certatum; Tandem contra Panormitanum pars prævaluit. Quare ipse postea erudito opusculo eas quæstiones discussit, quæ de *concilio Basiliensi* inscribuntur.

Post hæc Romam reversus ad Regem Aragonum se contulit, qui novas ob causas contra Eugenium irritatus, rursus Panormitanum cum Ludovico Romano Pontificis partes impugnaturum ad Synodum Basileam remisit, ubi pluribus responsis editis, magnam pecuniam confluxisse, & plura indigne egisse dicitur. Inter alia, *Isidorum a Rosata* hominem indoctum, ignobilem, ac vitiis præditum pecunia corruptus, ad Bergomensensem Episcopatum promovisse fertur. *Marcum* quoque Mediolanensem, etsi Juris Doctorem creatum, imperitum tamen, & ineptum pro concione laudatum, velut alterum D. Augustinum extulit, ac Synodo persuasit, ut Alexandriæ Antistes crearetur, quod non levem infamiæ notam ei attulit. *Quare inter eum, & Ludovicum Pontanum implacabilis orta est dissensio, & plus in his conciliandis quam Bohemis ad catholicam pietatem revocandis est elaboratum, ut Æneas Sylvius est auctor.* ¹

Pluribus vero ad nominandum Papam a concilio electis, auctor fuit, ut Eugenius defereretur, sed cum ad eum deponendum ventum esset, e Synodo discessit. Sic enim Rex Aragonum Eugenio conciliatus præceperat. Verum non multo post, Cardinalis creatus ab Amadeo Duce Sabaudix, qui Summus Pontifex declaratus fuerat, & Felix IV. appellatus, rursus Basileam rediit, atque ejus Concilii acer propugnator extitit.

Cæterum Felice ob tollendum schisma ortum secedente, Panormitanus quoque a piis hominibus rogatur, ut & ipse Cardinali honore se spoliaret; Sed dum variis dilationibus procrastinatus rem protrahit, ante mortuus est, quam Eugenii potestati se subiceret. Multumque moriens quæstus est, quod nepotum suasu Concilii, ut ipse dicebat, veritatem reliquisset. Hæc ex libello manu scripto *Æneæ Sylvii de viris Illustribus, qui in Vaticano habetur.*

de dictis, & factis Alonsi Regis. lib. 2. c. II.

Panor-

Panormitanus Pontificum Decreta ea doctrinæ soliditate est interpretatus, ut alter *Bartolus inter Juris Pontificii professores* dici promeruerit. In eo præcipue commendatur, quod lucidum ordinem observans perspicuus appareat. Præter concilii Basiliensis opus nonnullas quæstiones, & erudita Responſa scripsit, quæ a *Ludovico Bolognino* in lucem emissa fuere. Ad puniendum proclivis contra reos facile pronuntiavit. Unde a quibusdam *truculentus* vocatur. ¹ Fertur decessisse, non multo postquam ex Concilio in Italiam rediit, sed ejus Sepulchrum, aut Epitaphium nullum apparet.

C A P. XXXIII.

XLIV. JACOBUS ZOCCUS *Ferrariensis*. DOMINICUS de PONTE *Venetus*, THADEUS VICOMERCATUS *Mediolanensis*, LUDOVICUS de MALICIIS *Patavinus*, PROSDOCIMUS a LIMENA, AUGUSTINUS MICHAEL *Venetus*.

XLIV. JACOBUS ZOCCUS *Ferrariensis*, cum in patria aliquot annis docuisset, Patavium ad Jus Pontificium interpretandum circiter annum MCCCCXL. conductus fuit, ubi psallentibus monachis in vetusto templo D. Justinæ locum cum subselliis condidit; Scripsit de Jejunio, & alia, quæ nusquam reperiuntur. Demum post vicennium, quam Patavium venerat, defunctus in Sacello, quod vivens extruxerat, cum marmorea imagine, & hoc elogio humatus fuit.

Jacobus Zoccus Excellentissimus legum Doctor.

FRANCISCUS CURTIUS ² senior auctor est, *Jacobum Zoccum* prius D. Ambrosii Mediolani Præpositum, mox Alexandria Episcopum fuisse, qui & ipse Jurium interpret fuit, sed an hic sit noster Jacobus, subsisto.

Iisdem diebus DOMINICUS de PONTE *Venetus*, & THADÆUS VICOMERCATUS *Mediolanensis* Patavii Decretum sunt interpretati, & post eos LUDOVICUS de MALICIIS *Patavinus Abbas Pratalee*, & PROSDOCIMUS a LIMENA sacerdos: Deinde AUGUSTINUS MICHAEL *Venetus* Archipresbyter.

C A P. XXXIV.

XLV. JOANNES DE ANANIA. LANFRANCUS DE ORIANO.

JOANNES a ZANIS.

¹ *apostilla ad cons. 127. Alex. lib. 4.*

² *cons. 73. sub n. 6.*

XLV. **J**OANNES ANANIA Latii vetustissima urbe oriundus, quod infimo (ut arbitror) loco natus esset, gentilitio nomine caret. Inter alios Florianum a S. Petro auditur: ¹ Bononiæ diu professus, ibi Archidiaconus creatus est, ² qua dignitate *Guido & Baifio*, & alii Pontificii Juris Interpretes prius functi fuerant; *Alexandrum Tartagnum*, ³ *Andream Barbatium*, ⁴ qui postea ejus libros habuit, ⁵ clarissimos viros erudiit; Non Jurium modo, sed & Theologiæ studiosus fuit. Super quinto Decretalium libro commentaria, & erudita Responfa conscripsit, quæ diu suppressa tandem a *Ludovico* Bolognino in publicum prolata fuere.

Vir magnæ religionis fuisse creditur, qui nullo unquam negotio, vel lectionibus publicis se adeo occupari permisit, ut aut præscriptas preces, aut sacra intermitteret. ⁶ Quin etiam scrupulosæ conscientiæ habitus est. ⁷ *Bartholomæus Socinus* virum magnæ Scientiæ, & Conscientiæ appellat. ⁸ Filiam *Alexandro Tartagno*, quem discipulum habuerat, jam Bononiæ docenti nuptui locavit, ⁹ ac demum Bononiæ Archidiaconus fuit. ¹⁰ Cum vero LXX. ætatis annum ageret, valetudinarius esse cœpit. ¹¹ Denum ad extremam senectam perductus obiit anno Salutis MCCCCLVIII.

Sub id tempus floruit LANFRANCUS DE ORIANO, qui in Jus Pontificium nonnulla in Praxi utilia, & quædam in Jus civile, & de interpretatione statutorum librum scripsit.

Eodem etiam tempore JOANNES AZANIS Bononiæ Jus Pontificium enucleavit, cujus inter *Responfa* Alexandri scripta extant. ¹²

C A P. XXXV.

XLVI. MARIANUS SOCINUS Senior, Senensis, variæ ejus animi & ingenii dotes: aliqua ejus dictoria, munera. Vita ejus ab Ænea Sylvio descripta.

XLVI. **M**ARIANUS SOCINUS fenior ex matre *Margarita Malavolta* Nobili Senensi pridie Nonas Septembris an. MCCCCI. natus cum græcis, latinisque literis vacare cœpisset, quam puer de se maximam expectationem conceperat, non fefellit; siquidem legum

¹ *Barbar. in conf. 64. n. 16. lib. 2.* ² *Soc. in l. 122. S. 3. ante n. 4. ff. de verb. oblig.*
³ *Alex. in conf. 178. n. 10. vol. 7.* ⁴ *Barb. in c. Rainaldus 18. col. 83. X. de testam.*
⁵ *Barb. in conf. 64. n. 16. lib. 2.* ⁶ *Barba. in d. c. Rainald. 18. col. 160.* ⁷ *Alex. in conf. 51. n. 3. vol. 4.* ⁸ *conf. 246. sub n. 6. lib. 2.* ⁹ *Thom. Parpa. in l. 11. n. 7. ff. solut. matr.*
¹⁰ *Felin. in R. de majori. & obed. paulo post prin.* ¹¹ *Barba. in d. c. Rainaldus. 18.* ¹² *in conf. 51. in c.*

studiis primum in patria, mox Patavii, ubi publice differuit, diligenter incubuit. De hinc Senas reversus, & sub Abbatis Panormitani disciplina eruditus, ibi iterum, ut ex patriæ legibus tenebatur, publice disputavit, eodem anno Laurea donatus, & Institutiones interpretatus post aliquot annos Patavii Jus Pontificium docuit, inde domum revocatus, sæpe recusatis, quæ alibi offerebantur, honestis conditionibus, dum vixit, in patria idem jus professus est.

Interea etiam patroni officio functus consulendo, & scribendo se exercuit. Matutinis, vespertinisque lectionibus universas Decretales distinctis tractatibus explicuit, in quo dicendi facilitate, ac dividendi capitum peritia magnam ingenii *felicitatem* ostendit; præclarum de *Oblationibus* opusculum, & alia multa nondum impressa in Vico Arbii, quo se evitandæ pestis gratia receperat, composuit, egregia quoque Responsa edidit, quæ pro oraculis habebantur.

Præter legum eruditionem, in qua excelluit, Cosmographia, Græcis, Latinisque literis, Geometria, atque Arithmetica, omnibusque Liberalibus artibus, atque historiis mirifice delectatus, etiam Poeta Clarissimus evasit, ut Æneas Sylvius, qui postea Pius II. Pont. fuit, in quorundam amantum historia, quam ei amicissimo dedicavit, attestatur. ¹ Calligraphus egregie quoque pinxit, & sculpsit, sed opera, sævientibus in civitate factionibus, interiøre, sola Socinæ familiæ, & septem aliarum sibi affinitate junctarum. Insignia in hædina charta graphice delineata conservantur, quod opus admirandum spectantibus videtur.

Cum suavissime caneret, omnia etiam instrumenta musica artificiose tractabat. Ex antiqua Venturina domo Nicolam Petri Aldobrandini filiam uxorem duxit, ex qua plures liberos mares, & fœminas sustulit, & inter alios BARTHOLOMÆUM celeberrimum legum professorem, de quo suo loco dictum est, & ALEXANDRUM virum integerrimum, ac negotiis familiaribus deditum.

Vir hilaris, & dicendo urbanus, etsi curis oppressus domi semper se jucundum inter familiares exhibuit, & id admirantibus amicis respondit, *Se, quum ad suos reverteretur, quibus cum brevi hora vivere poterat, ad imas scalas ærummas relinquere.* Referunt alii etiamnum aliqua ejus dicteria. Uxore enim ducta, cum docendi munus intermisset, interrogatus, cur id non continuaret, *se conjugem duxisse re-*

¹ lib. 1. epistolar. ep. 112. & 113.

spondit, ¹ cum vero replicaretur, Socratem nunquam philosophiam ob uxorem deseruisse, subjecit, illum molestam, & forte turpem Xantippem, se autem formosam, & obsequentem habere.

Semel etiam Angelum Politianum virum græcis, latinisque literis impense eruditum, cum Senis in Juris civilis interpretationibus se vel Accursium superaturum jactabundus gloriaretur, leniter correxit, ab eo enim interrogatus *Angelus*, quis esset in Jure suus hæres, ob imperitiam obmutuit ac pudore suffusus suæ audaciæ poenas dedit. ²

Omnibus in patria honoribus functus etiam ad Pium II. Pont. Max. a civibus missus incredibili honore exceptus est, & Advocatus Consistorialis declaratus. ³ Cum nunquam otiosus esset, toto vitæ spatio vix ter levi febricula correptus fuit, *Ugonis Bencii* Eximii philosophi, & Medici, ac *Thomæ Doctii* clarissimi Jurisconsulti Senensium valde familiaris extitit. Nigra barba, sed composito, & jucundo vultu, verum statura corporis exigua fuit, quod *Æneæ Sylvio* sibi conjunctissimo quandoque jocandi occasionem præbuit, qui *Mariano magis suum*, hoc est, *Piccolominorum*, quam *Socinorum cognomentum congruere dicebat*, ea vox parvum hominem significat. Verrucam in mala dextra, & læva menti parte habebat.

Obit in patria cum magno Urbis, & Orbis luctu an. MccccLxvii. die ultimo Septembris, cum Lxvii. annos vixisset, ac in D. Dominici templo humatus est. AUGUSTINUS DATUS vir ea ætate celebris coram populo ob claros defuncti natales, & doctrinam funebrem orationem habuit. Cives vexilla ex publico supra sepulchrum suspenderunt. Statua ex ære vivam ejus imaginem exprimens, quæ pro monumento ponenda erat, adhuc in posterorum ædibus conservatur, Laurentii Vecletti artificis Senensis manu conflata, virum, quo utebatur habitu, fabre expressum refert. In Jus Pontificium, & præclara Responsa doctissime scripsit, quæ in omnium Juris studiosorum manibus habentur. Sed quoniam ejus vitam *Æneas Sylvius* graphice scripsit, ⁴ ejus verba subjiciam.

Marianus Socinus Senensis conterraneus meus vir tum mitis ingenii, tum literarum multarum, cujus adhuc similem visurus ne sim, hæreo. Mirrabere, si tibi hominem expendam, nihil ei præter formam natura invidit. Homuntio est, nasci ex mea familia debuit, cui parvorum hominum est

¹ Tiraquill. in 2. l. connubia glos. 1. part. 2. n. 25. *Æneas Sylvius de dictis, & factis Alfonsi Regis. lib. 3. c. 27.* ² Corraf. lib. 3. muscell. cap. 16. ³ in p. conf. Socin.

⁴ in loco supr. cit.

cognomen; Vir est eloquens, Juris utriusque consultus. Historias omnes novit, poetice peritus est. Carmen facit, & Latinum & Tuscum. Philosophiæ tam sciens, quam Plato, Geometer, quasi Boetius, in numeris Macrobio similis. Nullum instrumentum ignorat musicum. Agriculturam quasi Virgilius novit. Nihil civile ignotum viro: Dum juveniles adhuc stabant in corpore vires, alter satelles erat luctandi magister, non cursu, non saltu, non cæstu poterat superari. Pretiosiora sunt interdum parvi corporis vascula, ut gemmæ, lapillique testantur. Nec ab re fuerit illud in hunc referri, quod de Tydeo scribit Statius. Major in exiguo regnabat corpore virtus. Nullum adhuc novi, cui pauciora quam huic defuerint. Quid? quod minutissima etiam didicit, quasi alter Apelles sic pingit. Nihil emendatius est, nihil lucidius, quam sua manu scripti codices; Sculptit, ut Praxiteles, nec medicinæ ignarus est. Adde virtutes morales, quæ alios regunt, ducuntque. Novi, meis diebus, plerosque studiis literarum deditos disciplinis qui admodum abundabant, sed hi nihil civilitatis habebant, nec Rempublicam, nec domesticam regere norant. In aliis præterea vel fastum, vel avaritiam invenies, hic perliberalis est, plena illi semper domus est honestis hospitibus. Nulli adversus est, populos tuetur, ægros solatur, pauperibus subvenit, viduas juvat, nulli indigenti deest. Vultus ejus quasi Socraticus, semper est idem. In adversis fortem animum præbet; Nulla fortuna inflatur, versutias non ut exerceat, sed ut caveat, quaslibet novit. Civibus dilectus est, peregrinis amatus; Nulli odiosus est, nulli gravis.

CAP. XXXVI.

XLVII. ANTONIUS ROSELLUS *Aretinus*, ejus familia, legationes & honores, desiderium Cardinalitæ dignitatis. FRANCISCUS BAROCIUS. JACOBUS ZOCCUS Ferrariensis. XLVIII. JOH. BAPTISTA ROSELLUS. JOANNES CAMPEGIUS Bononiensis. PAULUS DOCTUS: ÆGIDIUS CALORINUS. THOMAS SAVIOLUS. JACOBUS ROSELLUS.

XLVII. **R**OSELLORUM nomen, ut plurimæ in Italia familiæ, a *Roy-sello* gentis autore derivatur. Fuit is patria *Aretinus*, & inter *Accursii* Glossatoris discipulos insignis, qui pluribus annis ante Antonium abnepotem Patavii Juris utriusque Infulis est honestatus. Deinde Florentiam ad Jus civile docendum vocatus, ejus urbis civis est effectus. Postea Bononiæ tandiu professus est, donec a *Friderico Anobarbo* ad invidiam Bononiensem, qui filium captivum detinebant, Patavium gymnasium translato, ibi usque ad mortem docuit.

Decedens FRANCISCUM ET VANNEM post se filios reliquit. Ille Jurisconsultus, & Eques cum per factiones expulsa Aretio Petramalorum familia Reipub. gubernacula apprehendisset, non multo post & ipse ab hostibus Gibellinis ejectus est. VANNES vero civilem se præstans tranquillam domi vitam egit. Hic duos filios suscepit, ROYCELLUM, qui pro Cæsare Pisis præfuit, vel, ut alii scribunt, ROSELLUM clarissimum Jurisconsultum, & RUDOLFINUM, qui *Joannem Lombardum, Rainaldum, Baptistam Roicellum, & Guidonem* Jurisconsultum liberos genuit. Ex Roysello natus est ANTONIUS ROSELLUS, qui cum legum studio se dedisset, magna ingenii felicitate adhuc adolescens de *Legitimatione* librum edidit, ad eamque nominis famam pervenit, ut *juris Monarcha* vocaretur.

Duas uxores habuit, & ultima defuncta, jam clarior factus a Martino v. Romam accitus est, apud quem Sigismundi Cæsaris in gravi causa, quam cum Ladislao Polonorum Rege habebat, patronum egit: Regis quoque Apuliæ in alia nobili lite a Summo Pont. diffinienda Advocatus fuit, ac Collegii Cardinalium, pauperumque patronus. Interea defuncto Martino Eugenius IV. successit, cujus cum Sigismundo Cæsare similtates ad eum missus Antonius sedavit. Rursus ad eundem a Pontifice cum Comitum Palatini titulo est ablegatus, qua dignitate natalibus restituendorum spuriorum, tabulariorum, Equitumque creandorum, & mancipandorum liberorum auctoritatem obtinuit. Præter has tertiam quoque apud Albertum Cæsarem Legationem feliciter peregit. Nec multo post Galliis tumultuantibus, ac Pontificiæ dignitati Basiliensi Concilii auctoritate detrahentibus, sub spe purpurei galeri novitates sopiturus ad Carolum VII. Regem mittitur, qui eum Patritium factum etiam Equestri dignitate honestavit. Ei Renatus Darenus Dux Lotharingiæ pedibus calcaria apposuit, enseque pro more accinxit.

In Italiam reversum cum promissam dignitatem efflagitaret, Pontifex Bigamum, qualis erat Antonius, Cardinalem creari posse negavit; Et cum ille glossarum; ¹ aliorumque Interpretum auctoritate se a Summo Pontifice sacrarum constitutionum vinculis solvi posse contenderet, Eugenius Speculatorem contrarium asserentem ² obiciens hominem elusit. Quare indignatus Rosellus adversus Prælatos librum *Monarchiam* nuncupatum composuit, ac Roma fugiens

¹ in c. lector. 18. dist. 34. c. si quis viduam 8. dist. 50. c. nuper 4. X. de bigam. Bald. in c. etsi clerici. 4. X. de judiciis. ² tit. de bigamis.

Patavium se contulit, ubi a Venetis quingentis in singulos annos aureis nummis acceptis, Jus Pontificium mane explicuit, & cum magna laude disputasset, xxviii. annis clara nominis celebritate professus est. FRANCISCUM BAROCIUM Pauli II. Pont. ex sorore nepotem in Decreto interpretando, deinde JACOBUM ZOCCUM *Ferrariensem* concurrentes habuit.

Inter alios ejus discipulos claruit JOANNES BERTACHINUS Firmanus, qui hæc de illo scriptis mandavit, ¹ & eum Christiana dogmata minus pie tenuisse subdit, unde a Summi Pontificis Legato, & Henrico Quæsitore pravæ religionis damnatus est. ² Sunt, qui illum a secretis Pauli II. Pontificis fuisse scribunt, ³ sed pro Paulo II. Martinum v. scribendum puto. Edidit librum *de Indulgentiis*, & alium, quem *Monarchiam Summi Pontificis* inscripsit, & *Friderico Cæsari* dedicavit, ubi de Pontificis, & Cæsaris potestate disserit, ei alium *de Conciliis* addidit. De *Usuris quoque & Successionibus ab intestato* præclaros tractatus, & in Jus Pontificium erudita commentaria reliquit.

Vir magnæ probitatis causas non nisi justas defendendas suscepit, alioqui vero facetus falsis jocis delectabatur: ROSELLUM ex fratre nepotem habuit, qui & ipse semel ad Ladislaum, & Carolum Galliæ Regem a Martino v. Legatus missus est. Filius suscepit JOANNEM sacris initiatum, GUIDONEM ANTONIUM Jurisconsultum, FRANCISCUM, & PROSPERUM, quem post se adhuc adolescentem reliquit, & alias foeminas. Mortuus inter suos Patavii an. MccccLxvi. in D. Antonii templo celebri funeris pompa cum hoc Epitaphio humatus fuit.

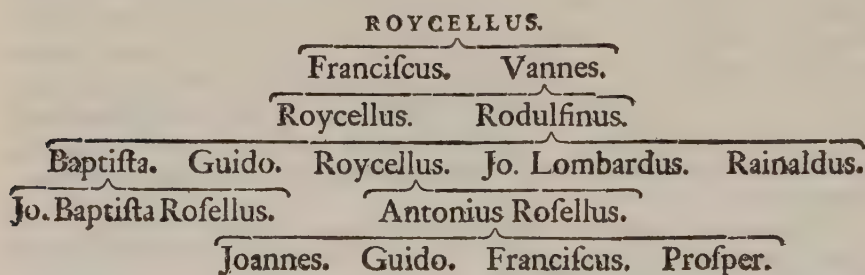
Antonius Roycellus Monarcha sapientiæ Antonius de Roycellis MCCCCLXVI. die XVI. Decemb.

XLVIII. Post eum JO. BAPTISTA ejus frater patruelis Baptistæ filius anno MCCCCL. Jus civile interpretari cœpit, & fere an. LII. Patavii extra ordinem docuit, sed tanta felicitate, ut quandoque plus, quam ordinarii, frequentaretur: In ea lectione semel concurrentem habuit JOANNEM CAMPEGIUM *Bononiensem*. Is statura parvus, sed acutissimi ingenii fuit; Capta urbe, cum ejus ædes diriperentur, multa ipsius, & Antonii scripta perierunt. Quædam pro *sacro monte Pietatis* Responsa edidit, cum auctore Bernardino Senensi Mi-

¹ in lib. de Episcopo. lib. 2. q. 25. ² Sylva nupt. lib. 1. sub n. 152. ³ Georgius Vasarus de vitis pictorum in Juliano & Majano.

norita anno Mccccxciv. Patavii, reclamantibus Dominicanis, erectus esset, sed tandem a Summo Pontifice fuit confirmatus, cum usura ex ea pecunia extracta in pauperum cedat utilitatem. Jo. Baptista Rosellum filium reliquit humanioribus literis, & philosophiæ deditum. Rosellorum celebre sepulchrum est in templo D. Antonii Patavii.

Eo tempore PAULUS DOCTUS *Patavinus* xxvi. annis Jus Pontificium mane Patavii est interpretatus, Decretum vero ÆGIDIUS CALORINUS Sacerdos, & THOMAS SAVIOLUS S. Danielis Abbas Patavini explicuere. Alius fuit JACOBUS ROSELLUS & ipse Jurisconf qui Cæsennæ prætorium anno Mccccxxxv. coëptum triennio, quo ibi prætor jus dixit, mandantibus Sigismundo, & Pandulfo Malatestis ejus urbis Principibus, ut ibi posita inscriptio indicat, perfecit; Ipsius, ut arbitror, effigies ante Beatæ Virginis imaginem ad dextram in genua procumbens cum veste purpurea visitur. Ad sinistram tres Rosæ spectantur, quæ sunt Rosellorum familiæ Insignia: vulgus eam Pauli Castrensis imaginem esse dicit, ut in eo scripsi; sed ut id credam, non facile inducor.

C A P. XXXVII.

XLIX. JOANNES A TURRECREMATA.

XLIX. JOANNES A TURRECREMATA oppido Hispaniæ oriundus in Jure Pontificio eruditus religionem Prædicatorum in valle *Oletia* in regno Castellæ est ingressus, ¹ ubi in Theologiæ studiis eruditus in sacras literas multa scripsit, quæ in Bibliotheca Ecclesiæ Cathedralis Patavii conservantur. Romæ Gratiani Decretum ab anno Mccccxlx. per annos xxv. sæliciter est interpretatus, egre-

¹ Jo. de Tur Cremat. in c. Ecclesia. 70. S. item in levitico. n. 78. De panit. dist. 1.

giumque in illud commentarium jam fenex edidit, prius Nicolao v. Pont. Max. illud corrigendum tradidit, mox eo defuncto Calisto III. inscripsit. Constantiensi, Basiliensi que concilio interfuit, ut ipse narrat. ¹ Tandem ob præclaram eruditionem presbyter Cardinalis sub titulo S. Sixti ² est declaratus, ac demum Sabinensis Episcopus creatus. Magis tamen inter Theologos, quam Canonistas connumeratur. In *regulam S. Bonaventuræ*, & *psalterium* scripsit, item in *Evangelia*, quæ diebus Dominicis, & Sanctorum in Ecclesia recitantur, *de Aqua benedicta*, & *Salute animæ*, Conciones quoque temporum, & Sanctorum, & *Summam de Ecclesia* composuit. Romæ obiit anno MCCCCLXVIII. Ejus cadaver in Basilica Sanctæ Mariæ supra Minervam, quam ipse refecit, ut ejus Insignia demonstrant, marmoreo sepulchro conditum est in Sacello Annuntiæ, cujus nobilissimam societatem pro maritandis puellis instituit. Hujus autem sodalitatis moderatores postea pictis tabulis exornantes sacellum, beneficentissimo auctori, epitaphium hoc marmori incisum, grati animi monumentum extare voluerunt.

F. JOANNI HISPANO VALISOLETANO,
EX VETERE, PURA, NOBILIQUE FAMILIA
DE TURRECREMATA,
ORDINIS PRÆDICATORUM.

S. R. E. CARDINALI EPISCOPO SABINENSI,
PIETATE, AC DOCTRINA CLARISSIMO,
MULTIS LEGATIONIBUS EGREGIE FUNCTO,
B. VIRGINIS ANNUNCIATÆ
SODALITAS
AUTHORI SUO POSUIT.

OBIIT ROMÆ VI. KAL. OCTOBRIS.
AN. DOM. MCCCCLXVIII.
ÆTATIS VERO SUE LXXX.

CAP. XXXVIII.

L. JACOBUS LEONISSA. LI. JOANNES A CANIBUS. PETRUS A CANIBUS. BAPTISTA A LEGE, GEORGIUS PRIULUS, DOMINICUS CANIS.

¹ Diff. 17. c. l. n. 14.

² Onuph. in vita Pauli II.

L. **Q**uo tempore Jus Pontificium Patavii ANTONIUS ROSELLUS explicuit, ibidem etiam JACOBUS LEONISSA Patavinus Lauream anno MCCCCXLIV. adeptus profiteri coepit. Demum majoris templi Canonicus factus Romam se contulit, ubi magnam rerum curiæ praxim assecutus, tantæ apud Martinum v. Pont. dignationis fuit, ut anno MCCCC LX. universæ Flaminiae, quam *Romandiolam* vocant, Præfectus fuerit. Deinde ad Regem Rom. Nuntius Apostolicus missus, mox Quæstor, postremo ut tum vocabant, *Capellanus* Summi Pontificis est declaratus, quem hodie *Rotæ Auditorem* nominant.

Defuncto Martino, in patriam reversus anno MCCCCCLXXIV. obiit, ac in majore templo sepultus est, solo hoc verbo sepulchro inscripto: *Sacrum*. Joannem ex fratre nepotem reliquit, qui Patavii aliquandiu professus e vivis excessit anno MDXXXV.

Ibidem LI. JOANNES a CANIBUS Patavinus vespere Jus Pontificium, & quandoque civile per annos XLVI. interpretatus. Poeta, Oratorque insignis habitus est, & ob id Comes Palatinus creatus, librumque de *Executoribus ultimarum voluntatum*, *De injuriis*, & *danno dato*, & *de Introllicionibus*, & alium de *Repressaliis* edidit anno MCCCCLII. Opusculum etiam de *Modo studendi* composuit, carmine heroico ludos Equestres cecinit, & gravi oratione Petrum Barocium Patavii Episcopum declaratum laudavit. Vixit annos XL. Obiit MCCCCXC. PETRO filio post se relicto, qui in Patria Decretum interpretatus. Decessit anno suæ ætatis LVII. Salutis MDV.

Eo vivente BAPTISTA a LEGE, & GEORGIUS PRIULUS, ac DOMINICUS CANIS Veneti Decretum Patavii explicabant.

C A P. XXXIX.

LII. ALEXANDER NEVUS Vicentinus.

LII. **I**isdem diebus ALEXANDER NEVUS *Vicentinus* Baptistæ Physici filius ¹ Jus Pontificium Patavii anno MCCCCLVII. docere coepit, & XXVI. annis professus est in patria, & Taurisii Canonicus fuit, ² præclaraque Responsa in Jure Pontificio post se reliquit, quæ in lucem prodire; De *gestis Romanorum*, & *contra Judeos fœnerantes* Responsum scripsit. *Fridericum Capillistium* concurrentem habuisse

¹ *Idem in conf. 95.*

² *Idem in conf. 71.*

creditur. ¹ Illi JO. DOMINICUS frater fuit, ut ex responsis pro eo litibus vexato constat.

Eo tempore Patavii ANGELUS ANGELI UBALDI ex Alexandro nepos mane, & vespere BARTHOLOMÆUS CÆPOLA Jus civile ordinarie cum ALEXANDRO ab IMOLA interpretabantur. ²

C A P. XL.

LIII. BARTHOLOMÆUS BELLENCINUS Mutinensis.

LIII. **B**ARTHOLOMÆUS BELLENCINUS *Mutinensis* Francisci Aretini discipulus Ferrariæ Jus Pontificium publice docuit, ubi inter alios *Felinum* ³ *Sandeum* celeberrimum inter Canonum Interpretes triennio erudit. Bononiam deinde majori stipendio conductus *Andree Barbario* ibi summa nominis celebritate profitenti Antagonista ⁴ fuit. Romam postmodum profectus magno studioforum adolescentium incommodò inter *Rotæ Auditores* coopatus fuit. Cum enim jam multa in Decretales eleganter scripsisset, longe etiam plura ⁵ ad sublevandos posterorum labores edidisset, nisi eum a scholis Romana curia avocasset. Præter alia reliquit ad *commentaria Abbatis Panormitani annotationes*, & luculentum de *charitativo subsidio* tractatum, quem post ejus obitum Aurelius frater in manus hominum emisit. Obiit Romæ, ac in Ecclesia Divæ Mariæ de Populo ad Portam Flaminiam sub fornice post aram majorem sepulchrum habuit his verbis inscriptum.

Bartholomeus Bellencinus nobilis Mutinensis utroque Jureconsultus Apostolicæ sedis Capellanus Auditor Rotæ insignis vere bonus, & justus obiit anno Sal. MCDLXXVIII. VII. Idus Junii. Vixit annis L.

C A P. XLI.

LIV. PHILIPPUS FRANCUS Perusinus.

LIV. **P**HILIPPUS FRANCUS *Perusinus* diu Jus Pontificium in patria docuit. Deinde Ticinum evocatus, magna nominis fama claruit; Ejus in *Decretales*, & *Sextum librum* erudita commentaria visuntur. Floruit, docentibus in patria *Corneo*, & *Baldo Novello*. ⁶

¹ Idem in conf. 71. in subscriptio. ² in conf. 81. inter conf. Alex. Nevi. & d. conf. 71. *Gigas de pensionib. q. 62. n. 12.* ³ *Felin. inc. 2. n. 40. X. de rescript.* ⁴ *Catel. Costa in Memorial. verb. Iurisper. f. 394.* ⁵ *Felin. ubi supra.* ⁶ *Cern. in conf. 271. sub. n. 10. in 4.*

C A P. XLII.

LV. FELINUS SANDEUS: odium & contentio cum *Philippo Decio*.

LV. **F**ELINUS SANDEUS proavum, & majores habuit Lucenses, Favum Venetum, & parentes Ferrarienses, ipse Felinæ, quod agri Regiensis Castrum est, casu natus inde nomen habuit. ¹ Audi- vit *Franciscum Aretinum*, & per triennium *Bartholomæum Bellincinum*, qui postea in curia Romana Auditor fuit. ² In numerum Juriscon- sultorum receptus primo in patria, ubi etiam Canonicus fuit, ³ Jus Pontificium aliquot annis *Antonii Francisci* a Doctoribus, mox *Geor- gii Natæ Astensis* ⁴ concurrens professus est. Postea Pisis docuit, ibi Jus civile *Francisco Aretino* vespere, *Bartholomeo vero Socino*, *Lan- cellotoque Decio* mane interpretantibus.

Philippi Decii valde familiaris ejus opera in solvendis aliquot le- gum nodis usus fuit, ut ex scriptis mox orta inter ipsos rixa in me- dium prolatis patuit, dissidii causa concursio fuit; Nam cum Socini eum collegam respicientis opera sibi concurrens datus esset, primo ani- mo valde anxius fuit, quod cum acuto, & veteranorum Auditorum amicissimo sibi certandum esset; Ipse vero in arduis Juris civilis quæ- stionibus infirmior inveniretur; Quare soluta amicitia, apertum odium erupit.

Demum cum titulum de *Probationibus* explicandum Felinus sus- cepisset, in illis quam plures quæstiones disputandas Decius propo- suit, quibus etsi responsurum se Felinus promississet, mutata volunta- te, quod in eo conflictu suam existimationem diminutum iri timeret, statuta die, non affuit, etsi alii pro ipso in pugnam descendentes acri- ter dimicarunt. Eo igitur pudore suffusus, relicto profitendi mune- re circiter annum Mcccc Lxxxviii. Romam contendit, ubi ab Innocen- tio viii. in curia Romana Auditor est declaratus. Id Pisanæ Acade- miæ Præfecti graviter ferentes Decium dimiserunt. Cæterum *Feli- nus*, qui jam ad Ecclesiasticos honores animum applicuerat, retineri non potuit, cum se Pontificis codicillis a promissione, quam cum Florentinis iniverat, liberatum esse ostendisset.

Postea evenit, ut inter eundum Senas diverteret, ubi Decius, qui ibi docebat, frustra suusus est, ut Pisas rediret. Ubi Romam per-

¹ *Felin. in c. Rodolphus 35. n. 14. X. de rescript.* ² *Felin. in c. 2. col. 12. § 14. X. de rescr. & Gig. de pons. q. 59.* ³ *Felin. in c. quoniam frequenter. 5. in fin. X. ut lit. non contest.*

⁴ *Sylva. nupt. l. 5. sub n. 25. verb. etiam si esset opin. Felin.*

venit, pro more Auditorum propositiones publice sustinuit, singularemque memoriam ostendit, cum ex Lx. argumentis, quæ in se contorta fuerant, xxx. miro ordine recitavit. ¹

LANCELOTI DECII compater fuit, ² vir potius laboriosus, & multæ lectionis habitus, quam acutus, quippe qui in aggregandis aliorum opinionibus plurimum valuit; ³ Semper enim calamum plura notando, & aggregando in manibus habebat; ⁴ Omniumque autorum libris refertissimam bibliothecam habebat; ⁵ Unde raro a receptis, majorumque opinionibus discedit, ⁶ nihil tamen, quod sibi utile videbatur, unquam prætermisit. ⁷ Ab Hercule Attestino singulariter dilectus ejus intercessione apud Sixtum IV. Ferrariensis Ecclesiæ Canonicus est creatus. ⁸ Decessit mense Augusto anno Salutis MDIII. eodem ferme die, quo *Alexander Sextus* veneno sublatus interijt, hoc est xv. Kal. Septembris. ⁹

C A P. XLIII.

LVI. GUIDO PAPÆ, ejus munera: institutio Parlamenti Delphinatus.

LVI. **G**UIDO PAPÆ Allobrox Petrum Papæ patrum habuit Clarissimum Jurisconsultum, qui Lugduni causarum patronus ¹⁰ erudita Responsa post se reliquit; ¹¹ ex Legato in patrum Bibliotheca successit, ¹² & apud eum puer Lugduni grammaticæ præcepta didicit, quo tempore D. Vincentius ibi concionatus decessit, in cujus memoriam Delphinus Oratorium bonis dotatum erexit, ¹³ id fuit anno Salutis MCCCCXV. ¹⁵ Taurini vero Juri operam dedit, ubi Joannem Crassum Jus Pontificium docentem audivit; ¹⁶ doctior factus anno Salutis MCCCCXXVII. v. Idus Julii publice disputavit. ¹⁷ Post triennium Lauream accepit, quo anno *Joanna Lotaringa* puella duodecim circiter an. nata, relictis in pascuis ovibus, Anglos ex Galliis ejecit, & Carolum VII. in pristinum regnum restituit. ¹⁷

¹ Sylva nupt. lib. 5. sub n. 25. verb. etiamsi essent. ² Lancello. Deci. in l. 2. C. de injus vocando. ³ Franc. Balb. de præscrip. in prin. ⁴ Felin. in c. quoniam frequenter. 5. verb. tu vero X. ut lit. non contest. ⁵ Felin. in c. innovamus 2. ante n. 4. X. de treuga & pace. ⁶ Felin. in c. in nostra 32. X. de rescript. in c. prudentiam 21. §. sexta. 2. ad fin. X. de off. & potest. jud. del. in c. sedes 15. X. de rescript. ⁷ Felin. in c. 3. ad fin. X. de probat. ⁸ Felin. in c. cum M. Ferrariensis 9. in prin. X. de constitut. ⁹ Sylva nupt. l. 5. sub n. 25. verb. etiamsi esset opinio Felin. ubi multa de eo. ¹⁰ Jaem. decis. 117. ¹¹ decis. 187. & 452. & 629. 631. & seq. ¹² decis. 187. ¹³ d. decis. 187. ¹⁴ decis. 84. ¹⁵ decis. 124. ¹⁶ decis. 77. ¹⁷ decis. 84. n. 2.

Per multos annos Advocati officio functus, ¹ in Ludovici Caroli VII. primogeniti Delphinatum Principis notitiam pervenit, a quo jam ferme quadragenarius anno Salutis MCCCCXLII. ad Nicolaum v. Pont. Max. ² deinde ad Regem Carolum IV. ³ Legatus missus, ea fide, & probitate se gessit, ut suo Principi, qui postea Ludovicus XI. Rex fuit, admodum carus extiterit, & in curiæ Delphinatus Senatum allectus sit. ⁴ Eam Patrum curiam HUBERTUS *Delphinatus Princeps* anno Sal. MccccXL. Kal. Augusti Gratianopoli instituit, cui in omnes etiam Magistratus supremum Jus tribuit, atque Oppidorum, Urbiumque custodiam commisit.

Cum vero in ea civitate Liberalium artium, & Juris Academia floreret, voluit duos legum civilium, & totidem Juris Pontificii professores in Senatum legi, qui causas & civiles, & criminales, provocandi spe sublata, judicarent; ⁵ Id consilium vocabatur *Delphinatus*; Sed Ludovicus XI. cujus supra meminimus, an. Sal. MccccLIV. exemplo Parisiensis Senatus, id materno vocabulo *Parlamentum* nominari iussit. ⁶ Guido igitur in eum Senatum receptus species ibi propositas notavit, ac *decisiones Senatus Gratianopolitani* appellavit. Libellum etiam *de Rescriptis* composuit, Formam *inventarii* dictavit, *Jus municipale compulsoriarum literarum* est interpretatus: Item *de Præsumptionibus, Appellationibus, primo, secundoque Decreto opuscula*, & *egregia Responsa* edidit.

Ditionem in Villa S. Albani habuit, in qua etiam furnum, ad quem omnes incolæ coquendi panis gratia accedere, & certam annuam pensionem ipsi persolvere tenebantur. ⁷ Oratorium, quod Capellam vocant, redivisibus dotatam in villa Fontanilla agri Curvillionis instituit anno MccccLVII. quod postea Jus patronatus familiæ fecit. ⁸ Ludovico Regi superstes ante annum Salutis MccccLXXXVII. & plane senex obiit.

Sub id tempus (LVII.) JACOBUS REBUFFUS in castro Montis Pessulani, unde oriundus erat, Jus civile docuit, & in tres postremos Codicis libros scripsit. ⁹

¹ *decif.* 108. & 251. ² *Idem decif.* 453. ³ *Idem decif.* 84. ⁴ *Idem in præfatio. decif.* ⁵ *decif.* 554. & 43. ⁶ *decif.* 43. & 554. ⁷ *decif.* 193. 298. & *decif.* 307. ⁸ *d. decif.* 187. ⁹ *Boer. in addit. ad præfat. Din. de reg. jur. in 6. in fin. & Guid. Pap. Decif.* 218. & *Decif.* 623.

CAP. XLIV.

LVII. JOANNES FRANCISCUS PAVINUS. LVIII. OTTONELLUS PASINUS. Coævi Doctores Juris canonici.

LVII. **J**O. FRANCISCUS PAVINUS ex Jacobo patre genitus non in Jure tantum, sed etiam in sacra Theologia versatus est. Canonici Patavinus creatus, cum in patria per aliquot annos docuisset, a Paulo II. Romæ causarum auditor creatus est. ¹

Plura in lucem protulit, & inter cætera *Romane Rotæ decisiones* diligenter collectas in volumen redegit; *Novellas quoque Justiniani* ab eo admirabili opere ordinatus fuisse *Joannes Bertachinus* scribit, quæ tamen nunquam apparuerunt. In Joannis xxii. & aliorum Pontificum *Extravagantes* scripsit. *De officio, & potestate Capituli, sede vacante, de Decimis, de Charitativo subsidio, de Visitatione Episcopi, & alia opuscula* non inutilia.

Illis quædam addidit (LVIII.) OTONELLUS PASINUS ejus sororis pronepos, qui vi. Decretalium Patavii est interpretatus, mox per Italiam, & alibi variis tribunalibus præfuit, demum Venetiis patrociniatus occubuit. *Jo. Franciscus* etiam Romæ fato concessit, & in Ara Cæli humi sepultus est cum tabula marmorea hoc titulo inscripta.

Jo. Franciscus Pavinus Canonici Paduanus sacri Apostolici palatii causarum Auditor, & sacre Theologiæ professor, & Juris utriusque Doctor.

Aliud Epitaphium ante Patavii in D. Antonii muro ipse patri posuerat.

Jacobo Pavino Opt. Genitori Joan. Franc. F. G. R. Theologus, Divinique ac humani Jurisconsult. Canonici Patavinus Sacri Apostolici palatii causarum Auditor ad P. M. F. MCCCCXLVI. XII. Sept. senio expiravit, malis cedens, superatis adversis, F. D. I. Vixit an. LXXX.

Eo vivente Patavii COSMUS CONTARENUS Venetus, & ANTONIUS CAPILISTIUS Abbas, Canonicique Patavinus Decretum interpretabantur, quod fuit an. MCCCCXLV. His successit FRANCISCUS A BREVIO Venetus an. MccccLxxvii. qui etiam Romæ docuit, ac postea Rotæ Auditor, & Episcopus Cenetensis est creatus. Post eum DIONYSIUS FRANCISCUS Venetus an. MccccLxxxiii. Patavii idem Jus explicuit.

¹ *Anto. de prat. in clypeo pastoral. c. 6. n. 55. Jas. in l. 15. § potest. sub n. 29. ff. de acq. hered.*

C A P. XLV.

LIX. FRANCISCUS FACIUS Patavinus, AUGUSTINUS & POMPEJUS FACIL. ALOYSIUS A PONTE, BERTUCCIUS, PETRUS, ANTONIUS, BUGAROTI Patavini.

LIX. **F**RANCISCUS FACIUS *Patavinus* Jus Pontificium mira gratia, & oris suavitate docuit, peracuti, amænique vir ingenii, & multæ memoriæ habitus, implicitos jurium nexus magna facilitate solvebat, sed ita interpretabatur, ut dictare potius, quam prælegere videretur. Inter legendum de *Modo argumentandi in utroque jure* opusculum edidit, quod magna auditorum frequentia exceptus fuit. Cœperat, & juris Regulas cum exceptionibus Jus discentibus tradere, quæ morte illius sunt interceptæ.

Otium nactus musica, citharaque plurimum delectabatur, antiquorumque characterum formas ita facile, & speciose ducebat, ut nihil ea manu venustius, aut pulchrius fingi posset. Informis corpore gravi gibbo premebatur, ut, quod de Sev. Galba dicebatur, ingenium in eo male habitaret.

Sacerdotium Selmatiaë plebis a Marco Cornelio Cardinali, quem docuerat, donatum fratri Augustino reliquit. Obiit anno ætatis xxx. Salutis MDV. Sepultus in atrio D. Francisci in majorum sepulchro. De hoc funebris oratio *Hermici Lustiani* est typis impressa.

AUGUSTINUS ejus frater junior utrumque Jus juvenis explicuit, & in fata concessit anno MDXX. & apud fratrem humatus est, quem secutus est POMPEJUS fratris alterius filius, & ipse Juriscons. anno Salutis MDLIX. die VI. Augusti.

Sub idem tempus ALOYSIUS A PONTE, & BERTUCCIUS BUGAROTUS Patavini in patria Jus Pontificium, & alii duo BUGAROTI PETRUS, & ANTONIUS Jus civile docebant.

C A P. XLVI.

LX. JACOBUS ALVAROTTUS Junior.

LX. **J**ACOBUS ALVAROTUS Comitum filius, & senioris Jacobi nepos, Alvarotique pronepos, in patria aliquandiu Jus Pontificium docuit; Cæterum, flagrante bello, discedens primum *Florentiæ* Prætor, mox Alfonsi Ferrariæ Ducis Justitiæ consiliarius fuit, Mutinaque ab eo Adriani Pontificis morte recepta, illi per quinquennium præfuit. Postea Herculi Ferrariæ Duci a consiliis factus, in eo honore deces-

decessit, ac magna funeris pompa in æde D. Pauli Carmelitarum cum hoc elogio est humatus:

Jacobo Alvaroto Jurisconsulto, & Equiti Clarissimo, qui cum per triennium ad præturam, magistratumque consilii Justitiæ evocatus Florentiæ resedisset, ab Alfonso Duce Ferrariæ II. invictissimo in ejus consiliarium Justitiæ conductus, cum ejusdem integritatem, ac in rebus peragendis dexteritatem expertus esset, post varias legationes ad omnia ejus secreta consilia admittit, recuperataque Mutinæ Civitate, ad ejus regimen ipsum proponit, quam cum per quinquennium, cum omnium illius civitatis maxima satisfactione gubernasset, ab Hercule Duce Ferrariæ Illustrissimo in suum collateralis consilium introducit, qui opera ejus ad supremum usque vitæ tempus vivit, ac demum cum nihil aliud præclari, quod in terris agendum esset, haberet, ad cælestem provinciam advolavit, Constantiæ uxor, ac filii pientissimi pos.

Obiit anno M D XLVI. Mense Julio. Ætatis suæ LXXIV.

Tres post se filios reliquit, JULIUM Patavii Canonicum, qui postea Herculis Ducis Ferrariæ Legatus in Galliis fuit, ubi opulentam Abbatiam obtinuit. Alter fuit PAULUS, qui in patria resedit. Tertius Comes Avi nomen referens apud Ducem Ferrariæ mansit.

C A P. XLVII.

LXI. JOAN. ANTON. a S. GEORGIO Placentinus, Cardinalis.

LXI. **P**ONTIFICIUM Jus summopere illustravit JO. ANTONIUS a S. GEORGIO Placentinus patritius Mediolanensis, qui anno ætatis XXVIII. Ticini profiteri cœpit, ac primo anno *Clementinas*, duobus sequentibus Jura *appellationum*, aliis duobus *quartum librum Decretalium* est interpretatus, in quo munere tres horas singulis diebus insumpsit. Sexto vero anno *Feuda* explicans plura ab *Alvaroto* mutuatus est, primam etiam Decreti partem exposuit, templi D. Ambrosii Mediolani Præpositus fuit.

Mox ob doctrinam, & vitæ sanctitatem ab Innocentio VIII. Romanus vocatus Auditor Sacri palatii, seu Rotæ¹ Referendarius Apostolicus, deinde Episcopus Alexandriæ creatus est. Quare ut duplex honor significetur, vulgo Præpositus Alexandrinus dicitur. Demum anno MCCCCXIII. III. Idus Septembris Presbyter Cardinalis sub titulo SS. Nerii, & Archilei est declaratus. Sunt qui eum a Rufino

¹ *Jas. in l. 29. in 2. lectur. sub n. 33. de lib. & post.*

Guasco, qui Bononiæ prætor fuit, descendere velint, cujus *Accursus*, ¹ & *Baldus* ² meminerunt, sed id mihi non constat.

C A P. XLVIII.

LXII. NICOLAUS PICCOLOMINEUS. LXIII. FRANCISCUS COSCIUS Senensis.

LXII. **A**lius fuit Præpositus Senensis cognominatus NICOLAUS PICCOLOMINEUS, qui in patria Jus Pontificium aliquot annis interpretatus, postea Advocatus Consistorialis est creatus, ob vitæque integritatem, & insignem doctrinam maxime inclaruit. His animi dotibus addita speciosi corporis forma eum magis conspicuum reddebat. Demum a Clemente VII. Pont. Episcopus declaratus, & Nuntius in Hispanias missus cum annum ætatis XLIV. non excederet, anno humanæ Salutis MDXXXIII. immatura morte occubuit.

Nec multo post eum secutus est (LXIII.) FRANCISCUS COSCIUS *Decanus & ipse Senensis*, qui primo in patria, deinde Pisis multa cum laude idem Jus interpretatus est, & luculentis in id commentariis editis, senio confectus defunctus est anno MDLVI.

C A P. XLIX.

LXIII. AUGUSTINUS BEROUS Bononiensis.

LXIII. **E**Adem ætate AUGUSTINUS BEROUS *Bononiensis* Jus Pontificium toto fere vitæ spatio in patria post sumpta Doctoris Insignia explicuit, in quo tantam sibi famam comparavit, ut DCCC. aureorum stipendium adeptus primum in ea professione locum obtinuerit.

Vir fuit laboriosus, potius, quam subtilis, qui multa in *constitutiones Decretales* commentaria, quæstiones familiares, & plura Responsorum volumina in publicum protulit; Prope octuagenarius, relictis post se liberis, decessit anno humanæ Salutis MDLIV. cui sequens Epitaphium appositum fuit.

Augustino Beroo Jurisconsulto: Vixit annos LXXIX. Obiit MDLIV. Idus Septembris.

C A P. L.

LXIV. PETRUS ANDREAS GAMMARUS a CASALI Bononiensis.

LXIV. **P**ETRUS ANDREAS GAMMARUS a Cafali Bononienſis non ante xx. ætatis annum Jus civile attigit. Antea enim Philoſophiæ ſtudioſus aliis artibus incubuerat. Demum propinquorum exhortationibus an. MD. ſub *Joanne Campegio* legibus operam navavit. In Jure vero Pontificio ANTONIUM MARIAM A SALA acutiſſimi ingenii virum audivit. Sed cum is immatura morte præreptus deceſſiſſet, *Bartholomæum Bologninum*, qui non multo poſt Romæ Advocatus Conſiſtorialis fuit, præceptorem habuit.

In his ſtudiis cum ſeptennium conſumpſiſſet, anno ætatis xxvii. Lauream adeptus Jura Pontificia explicuit. Adhuc tyro de *Veritate, & Excellentiâ Legalis ſcientiæ* volumen in lucem emiſit. Ac poſtea *tres Topicorum libros* ad eruenda in legum facultate argumenta, & *librum Extenſionum* nondum xxx. annum ingreſſus edidit.

CAP. LI.

LXV. ROCHUS CURTIUS Ticinenſis.

LXV. **R**OCHUS CURTIUS Franciſci junioris ex Rolando fratre Nepos, ¹ vel potius ejus frater, ² *Ticinenſis*, & Jaſonis Auditor ³ circiter annum MDXV. in patria Jus Pontificium explicuit, deinde Mediolani Senator eſt creatus, cum prius an. MccccLxx. Guilielmo Marchioni Montisferrati a conſiliis fuiſſet. Hujus de *Conſuetudine, & Jure patronatus ſcripta* extant. Ex Curtiorum familia fuerat antea PETRUS CURTIUS, cujus reſponſo pro *Joanne Galeacio Duce Mediolani* edito ſubſcripſit Baldus ⁴ & LUCHINUS CURTIUS, cujus antiquum Reſponſum inſpexi.

CAP. LII.

LXVI. ANTONIUS FRANCISCUS a *Doct̃oribus Patavinus*. ANTONIUS CORSETUS NEPTINUS *Siculus*. BALTHASAR CARDUCIUS Florentinus. LXVII. MARCUS MANTUA. LXVIII. BARTHOLOMÆUS URBINUS *Patavinus*. LXIX. AMBROSIVS VIGNATA.

LXVI. **A**NTONIUS FRANCISCUS a *Doct̃oribus Patavinus* cum aliquot annis in Patria Jus Pontificium cum ANTONIO CORSETO NEPTINO *Siculo* explicuiſſet, Ferrariam conductus FELI-

¹ *Tiraq. de jur. primig. q. 16. n. 6.* ² *Rip. in l. 89. ſub. n. 72. ff. de legat. 3.*

³ *Rochi in tractat. de jur. patronat. in verb. ipſe. ſub n. 95.* ⁴ *In conſ. 357. vol. 5.*

NUM SANDEUM concurrentem habuit. Rursus Patavium revocatus, primum Decio, qui cum, præter morem concertantium, magna benevolentia conjunctus fuit, ¹ deinde BALTHASARI CARDUCEO Florentino, qui exul a Venetis exceptus fuerat, Antagonista adjunctus est.

Inter legendum plura composuit, quæ bellorum injuria periire. Solus extat in *Abbatibus* Siculi commentaria; Index, ad cujus æmulationem alium longe locupletiores Corsetus Antagonista Siculus in Siculum edidit: Cum vero insimulatus esset, quod cum Maximiliano Cæsare adversus Rempublicam Venetam conspirasset, custodiæ traditus, nec nisi post multas ærumnas dimissus, rursus publice docere cœpit. Demum senio confectus in villam, quam Pernumix amœnissimam habebat, secessit, ubi intra paucos dies jam LXXXVI. annum agens naturæ concessit, anno MDXXVIII. v. Kal. Augustas, cum jam plus annis LIII. publice docuisset. In villa Sacellum proprio ære dotatum erexit.

Vir magnæ constantiæ, laboriosus, & mirificæ in studiis vigilantia, ut plus laboribus, quam ingenii fælicitate effecisse crederetur. Ei MARCUS MANTUA (LXVII.) suffectus in ea lectione per decennium perseveravit. Nihil ex illius commentariis extat, quædam tantum ad Abbatem Panormitanum scholia, vel, ut vocant, Additiones visuntur. Paulo post *Antonium Franciscum* decessit, & (LXVIII.) BARTHOLOMÆUS URBINUS Patavinus ipse quoque octuagenarius, qui xxx. annis in patria Jus Pontificium interpretatus fuerat. Neque omittendus est (LXIX.) AMBROSIVS VIGNATA Taurinensis, qui Celebris Doctor, & Comes ² in patria Jus Pontificium est interpretatus. ³ Librum de *Usuris* edidit, & plura in Jure scripsit.

C A P. LIII.

LXX. BALTHASAR CARDUCCIUS Florentinus, odium ejus contra nomen Medicæum. BERNARDINUS CLARICIUS Bononiensis, HIERONYMUS JUSTUS Patavinus, THOMAS ZANECHINUS Vicentinus, VINCENTIUS DULCIUS Venetus, JOANNES BAPTISTA FERRETUS.

LXX. **B**ALTHASAR CARDUCCIUS vetusta potius, quam nobili progenie Florentiæ natus non magnas opes possedit. Itaque ad sustentandam familiam Juribus addictus, non inter ignobiles Ju-

¹ *Deci. conf.* 495.
int. empt. & vend.

² *Sylva nupt.* l. 3. n. 36.

³ *Cag. in l. 2. sub n. 50. C. de pact.*

risconsultos haberi cœpit. Sed cum Mediceis infensus patria excedere coactus esset, Patavii ad interpretandum Jus Pontificium *Francisco a Doctoribus* concurrens datus fuit. Demum ad Jus civile interpretandum translatus anno MDXIX. *Ludovicam* uxorem amisit, quam Patavii in Servitarum templo humari iussit. Ea ex re mœrore contracto, Venetias se contulit, ubi Mediceum nomen publice lacerando servientis patriæ statum deplorare non destitit.

Illis vero ejectis, domum revocatus adversus *Clementem VII.* Pontificem inflammandis popularibus civibus signiferum se præbuit, ac passim in coronis se nunquam stabilem Rempublicam visurum dictitabat, nisi multo cruore amicorum Medicæ familiæ manus, & pedes ablueret, & tyrannorum ædes publico decreto everfas conspiceret. His vociferationibus clarior factus *Scimitariæ*, quæ vox incurvi gladii genus significat, cognomentum tulit.

Denique frequenti plebis turba stipatus, invito NICOLAO CAPONIO *Vexillifero*, gestandorum armorum, & custodiendæ curiæ munus obtinuit. Sed cum *Jacobum Alamanum* præcipitis audaciæ juvenem, qui in *Leonardum Ginorium* in ipso curiæ limine petulanter ferrum strinxerat, ex Juris præscripto tueri nequivisset, quo minus capite multaretur, auctoritate apud plebem parum minui cœpit. Ita sedato tumultu, Carduccijs in Galliam Legatus mittitur. Dedita vero Mediceis Florentia, ¹ in patriam restitutus in extrema senectâ decessit.

Ei Patavii BERNARDINUS CLARICIUS Bononiensis successit, qui an. MDXXVIII. defunctus in D. Mariæ ab Avantio templo humatus est. Eodem etiam anno HIERONYMUS JUSTUS PATAVINUS, qui prius in Curia Romana versatus, postea & ipse xxx. an. Canonicum Jus professus fuerat, senectuti proximus uxorem accepit, ex qua duas filias, & MARCUM ANTONIUM Jurisconsultum, & BERNARDINUM filios suscepit. Post hos THOMAS ZANECHINUS *Vicentinus* an. MDXXXI. & VINCENTIUS DULCIUS VENETUS, JOANNESQUE BAPTISTA FERRETUS idem Jus explicuere.

C A P. LIV.

LXXI. LUDOVICUS GOMESIUS. ANTONIUS BURGOS Hispanus.
HIERONYMUS GYGAS.

¹ *Jovius lib. 25.*

LXXI. **L**UDOVICUS GOMESIUS *Oriola* urbe Regni Valentiae oriundus Patavii Juri operam dedit, ubi inter Jurisconsultos relatus circiter an. MDXXII. explicandis Institutionibus praefectus fuit, quo tempore JO. FRANCISCUM BEBIUM Regiensem concurrentem habuit. Postea ad Jus Pontificium docendum translatus MARCO MANTUÆ *Bonavidio* Antagonista additus fuit. Deinde an. MDXXVIII. Romam profectus Rotæ Auditor, ac demum Archiepiscopus Sarnensis creatus in Rotæ auditorio ANTONIUM AUGUSTINUM successorem habuit.

In Institutiones, sextum Decretalium, & Regulas Cancellariæ præclara commentaria edidit, immatura morte præventus plura emitte non potuit. Non pauca ex aliorum scriptis mutuatus esse dicitur.

Sub id tempus, ANTONIUS BURGOS & ipse Hispanus Salamanticensis Bononiæ Jus Pontificium est interpretatus, ¹ ubi inter alios HIERONYMUM GIGANTEM *Ravennatem* erudiit, qui Venetiis in foro ecclesiastico diu patrocinator præclarum de *Pensionibus* tractatum edidit. *Antonius* a Leone x. Pontif. Maximo Romam vocatus, ut ejus opera uteretur, Bononiæ decessit. ²

C A P. LV.

LXXII. MARTINUS NAVARRUS.

LXXII. **M**ARTINUS NAVARRUS ex nobilibus natus parentibus ³ ab *Azpilcueta* Hispaniæ oppido oriundus omnium nostræ ætatis, habitus est doctissimus. Ante annum enim Salutis MDXX. singularem Theologiæ, & Juris Pontificii doctrinam percepit. Nec multo post insigne beneficium titulo, ut vocant, *Commendæ* a Villari prope Villagram Legionensis dioceseos cum mero, & mixto imperio obtinuit; Regularis Canonicus professus fuit. ⁴

Ob insignem vero eruditionem celebrior factus primo Tolosæ, mox Salamanticæ, deinde Corimbriacæ, demum Cathurci ⁵ in Galliis Jus Pontificium clara nominis fama tamdiu docuit, donec ex illarum Academiæ decretis rude donatus a profitendi munere cessavit: Plures vero provincias se peragrassæ ipse narrat, ⁶ nempe Celtiberiam, seu Navarram, Castellam novam, & veterem, Gallias, & Ita-

¹ Hier. Gigas de *Pensio*. q. 13.
² Jo. Genes. de *gestis Egidii Cardinalis*.
³ Navar. de *redit. Eccl.* q. 3. mon. 21.

⁴ Navar. de *red. Eccl.* q. 3. mon. 29.

⁵ Navar. de *red. Eccl.* q. 1. moni. 53. n. 3.

⁶ in d. q. moni. 53. n. 3.

liam, ubi annis fere xxvi. hanc ob causam refedit, & tandem decessit.

Toletanus Archipræsul in Hispaniis ditissimus ex ordine Dominicanorum hæresis insimulatus diu in carcere fuerat detentus. Demum a Pio v. ejus crimen cognituro Romam vocatus in arcæ S. Angeli est custoditus. Martinus eum secutus illius causam acriter defendit, in quoddam tamen Ecclesiæ oppidum ille ad decennium est relegatus, magnaque parte reddituum sui Episcopatus, qui cc. millia aureorum excedebat, multatus.

Verum Martinus non amplius Hispanias repetere voluit, sed Romæ manens plura in Jus Pontificium annum agens xc i. scripsit, ¹ pieque ac religiose semper vixit; quotidie enim sacra celebrare, & bona in pauperes elargiri consuevit; Ipse scribit, se octuagenarium sacrum Quadragesimæ jejunium nunquam dimisisse. Quare Summi Pontifices ob ipsius eruditionem, & vitæ integritatem plura illi Pœnitentiariæ, ut vocant, & graviora negotia committebant.

Tandem cum vitam ultra annos centum produxisset, Romæ obiit an. Salut. MDLXXXVI. die xxiv. Junii, humatus est in templo D. Antonii Lusitanorum, orante in ejus funere Thoma Correa Lusitano.

CAP. LVI.

LXXIII. DIDACUS COVARRUVIAS.

LXXIII. **D**IDACUS COVARRUVIAS a Leyna Toletanus præclari vir ingenii *Martinum* ² *Navarrum* in Salamanticensi Academia audivit. An. MDXLIII. Salamanticæ Jus Pontificium interpretatus est, ³ in quod etiam luculenta commentaria edidit. Scripsit & tres *Variarum resolutionum libros*, & aliud *Præcticarum questionum eruditum* volumen, cum in Bæticæ, seu Granatæ prætorio, cui etiam præfuit, judicaret. ⁴ Demum D. Dominici, quæ orbis novi est præcipua Insula, Archiepiscopus factus, eo, ut audio, se contulit. Postremo totius Castellæ Præses cum magna omnium lætitia factus, ibi decessit an. MDLXXXVI. ⁵

¹ Navar. d. q. 1. mon. 53. n. 3. *Et ea præcipue conscientie articulos tangunt.*

² Navar. in c. si fueraveris. 1. q. 3. 21. not. caus. 14.

³ Idem lib. variar. resol. 1. cap.

21. sub n. 5.

⁴ Didac. c. 14. ad fin. præct. quæst. Jo. Vinc. de Anna. lib. 2. allegat. 76.

sub n. 5.

⁵ Navar in d. c. si fueraveris. 1. not. 24.

C A P. LVII.

LXXIV. ARRIUS PINELLUS Lusitanus.

LXXIV. **A**RRIVS PINELLVS Lusitanus Salamanticæ *Antonium Soarium* docentem, postea supremi Regii consilii Senatorem audivit.¹ Deinde a Joanne III. Rege Lusitaniæ conductus in Corimbricensi Academia ultra decennium docuit. Mox a profitendi munere destitit. Postremo ampliore stipendio invitatus ad pristinum munus rediit; In titulum *de Bonis maternis, item ad Rub. & l. 2. C. de rescind. vend.* luculenta commentaria edidit, circa annos Sal. MDLVII.

C A P. LVIII.

LXXV. SIGISMUNDUS BRUNELLUS Patavinus.

LXXV. **S**IGISMUNDVS BRUNELLVS *Patavinus* xx. annis Jus Pontificium in patria docuit, & ad primam ejus lectionis Cathedram pervenit. Sed in medio docendi cursu annos xli. occubuit an. MDXLIII. Conditus est in templo D. Benedicti novelli in sublimi sepulchro cum sequenti Epitaphio latine, & græce conscripto, quod illi uxor construxit.

Mæsta Sigismundum Brunellum hic condidit uxor,

Qui quondam sacri gloria Juris erat.

Quem Patavii Canones vigesima bruma docentem

Et stantem prima viderat in Cathedra.

C A P. LIX.

LIX. HIERONYMUS PARISETUS Regienfis, ortus, amicitia cum *Joanne Morono* Cardinali. Ingenium & morum integritas.

HIERONYMVS PARISETVS anno MDXX. Regii natus est familia vetere & honesta in qua complures Jurisconsulti virique literati extitere domi latinis græcisque literis institutus Bononiæ ac Ferrariæ juri operam dedit Andreæ Alciato philosophos etiam & Theologos ut erat admirabili docilitate addiscendique cupidissimus audivit linguam item hebraicam attigit. Is jurisconsultus factus *Archipræsuli Spidaurenfi* qui postea *Pius Quartus* fuit Piceni inde Bono-

¹ *Arrius Pinellus in R. C. de bonis mater. 2. parte sub n. 43. verb. sunt hæc utilia.*

niæ Prolegato affedit, in eoque magistratu modeste se gessit & abstinenter exin Romæ *Joannis Moroni* Cardinalis amplissimi assessor anno 1550. in eo gymnasio publicas lectiones exorsus, primo Jus civile deinde pontificium magna auditorum frequentia interpretatus est. Cum vero per potentum quorundam invidiam Paulo Quart. Pontifice Maximo Cardinalis ipse hæresis insimulatus in custodiamque traditus extremum pene in discrimen adductus esset, in hujus causam Hieronymus omnibus nervis incubuit non defuit periculo neque florentis fortunæ amicus afflictam ut sit a plerisque destituit. Hunc tandem a *Pio Quarto* calumnia illa absolutum legatumque de latere Tridentum ad concilium missum secutus mirum in eo munere obeundo ut juverit, ut Christianæ pietatis specimen dederit præclaræque eruditionis atque doctrinæ eidem aliis legationibus diversis temporibus ad conventum Augustæ ad Imperatorem ad Genuenses varia & ardua ob negotia functo ad ea ex sententia conficienda plurimum contulit. In Romana Academia annos amplius triginta frequenti auditorio summa cum laude professus est eique primæ inter Canonistas perpetuo delatæ sunt cujus eruditioni tantum tribuit GREGORIUS XIII. ut ad *decreti decretaliumque* emendationem eum præ cæteris adhibuerit. Demum anno 1586. senectute jam provecto Sixtus v. a publicis lectionibus vacationem dari idemque stipendium quo a gymnasiarchis conductus fuerat quotannis emeritorum nomine elargiri jussit, expleto igitur juris profitendi munere totum se sacris literis tradidit in harumque meditatione quasi tutissimo in portu reliquæ vitæ tempus degit summa animi tranquillitate. Pauperes facultatibus suis & quibuscunque rebus poterat sublevabat: præcipua autem ei cura erat clericorum hybernicorum, quos ab hæreticis sacerdotiis everfos patria pulsos Romam confugientes benigne excipiebat omnibusque charitatis officiis prosequabatur. Principibus viris atque Romanis ipsis Pontificibus acceptissimus, honores tamen nunquam petiit, imo vero Episcopatum S. Marci & Archiepiscopatum Spidaurensē recusavit ultro sibi oblatos, privata enim vita honestoque otio negabat quicquam esse dulcius magisque expetendum. Vir fuit in omni vita ab omni voluptatum genere abhorrens, *hanc demum voluptatem capiebat repulso voluptate capi probitates vero atque innocentie præcis illis comparandus.* Quam quidem artem aulici mirantur fingendi dissimulandique hanc negligebat, quod in animo idem in ore semper habuit. Famulis fere belgis aut germanis utebatur, quos Baccho indulgentes ut

simplices apertos a technis servilibus remotos adamabat, nequaquam tamen ea re sibi cavit quin morienti volumina quæ variis de rebus confecerat nominis scilicet sui memoriam apud posteros propagatura per summum flagitium surrepta fuerint. Potus ipse cibi somnique parcissimus inoffensa valetudine vitam usque ad octogesimum annum produxit. Romæ obiit anno jubileo 1600. Sepultus est ad D. Alexii in monte Aventino.

C A P. LX.

ANASTASIUS GERMONIUS Taurinensis; interstitium studiorum, scientia canonum, professiones, legationes: autor Septimæ collectionis Decretalium.

ANASTASIUS *Jo. Baptista Germonio, & Catherina* ex antiquissima, ac nobilissima Cævæ familia genitus in oppido Salarum ejusdem Cævæ Marchionatus ditione materni avi, natus est anno MDLI. mense Martii, die vero.

Hic annum ætatis suæ circiter decimum tertium agens, relictis, ne dicam neglectis, penitus Ludimagistro, omnibusque disciplinis, quibus adolescentes imbui solent, ad vigesimum secundum ætatis annum pervenit. Et licet ob tanti temporis intermissionem etiam prima Grammaticæ rudimenta fere ignoraret, tanto tamen animi ardore polioris humanitatis, & communium litterarum studia est amplexus; ut unius, & dimidii anni curriculo tempus, quod per spatium septem, aut octo annorum contriverat, recuperaret. Ad legum, sacrorumque Canonum disciplinam se convertens *Joanni Manutio* matutinam interpretanti lectionem, & mihi vespertinam operam dedit. Fuit quoque Patavii per aliquot menses, ubi *Cephalum, Decianum, & Menochium* audivit. Augustam Taurinorum reverso a me ibidem adhuc profitente Laurea utriusque Juris donato ab illius Taurinensis Academicæ Moderatoribus vespertina Juris Pontificii cathedra ultro delata est. Plurimum enim in hoc jure ediscendo insudaverat, plurimumque profecerat, adeo, ut cum aliquando illum derepente docentem audirem, haud parum juvenis eloquentiam, subtilitatem, instruendi rationem, & methodum admirarer, ex quo maximam concepì spem, ut inter sacri Juris Interpretes unus omnium celeberrimus evaderet.

Quo sane munere ita delectatus est, ut Protocollarius etiam dignitate, & Archidiaconatu Taurinensi, pingui admodum sacerdotio, & au-

& auctoritate insigni auctus, legendi, quam susceperat, provinciam minime desereret. *Hieronymum a Ruvere* ejusdem civitatis Taurini Archiepiscopum Romam, ut purpura donaretur, proficiscentem comitatus est Archidiaconus, & quamdiu in Cardinalatu vixit, apud eum summæ semper fuit dignationis, & auctoritatis, & a tota Romana aula amabatur unice, etiam ab ipsis Pontificibus Max. Sixto v. Urbano vii. Gregorio xiv. Innocentio ix. Clemente viii. Sixtus, & Gregorius, si evenisset vacationis casus, in sacri Palatii Auditorum collegium cupiebant maxime ipsum cooptare. CLEMENS statim atque ad Summi Pontificatus fastigium conscendit, eundem in ejus, quem obtinebat in Cardinalatu, locum, Congregationis, scilicet, compilationis Decretalium, vulgo hucusque Septimæ edictæ, suffecit, atque ipsi soli, ut glossemata conficeret, curam demandavit, quæ magno perfecit studio, licet nondum in lucem edita; exhibunt tamen summo totius orbis Christiani desiderio, summa utilitate.

At vero cum non solum in literis, & præsertim in Jurisprudentia clarus, verum etiam in peragendis negotiis vir prudens, ac diligens haberetur, eum Urbinatum Dux apud Summum Pontificem suum constituit oratorem, quo in munere ita se gessit, ut utrique & Pontifici, & Duci esset gratissimus. Cumque ab eodem Clemente utriusque Signaturæ Referendarius esset creatus, tum rebus curialibus minime defuit, imo ita incumberebat, ut ignorares, cui plus navaret operæ, & studii.

Aliquot post annis eidem sua quoque negotia delegavit Carolus Emmanuel Allobrogum Dux, & Pedemontium Princeps, in quibus hodie totus fere est. Multa scripsit, nam præter annotationes, & glossas, quæ, ut dixi, nondum sunt impressæ, Paratitla in libros quinque Decretalium Gregorii ix. confecit; Libros Animadversionum duos, duos item Tractatus, alterum *de Sacrorum Immunitatibus*, alterum *de Indultis Apostolicis*, omnesque tanta doctrina, rerum varietate, & elegantia, ut gloriari possit non modo ei in mentem venisse, quod per se magnum est, & laudandum, sed etiam ab eo prorsus, magnaque laude perfectum esse id, quod ante eum neque perfectum erat, neque perfici posse putabatur. Veteres si quidem Jurisconsultos imitatus Jus Pontificium a fœda barbarie vindicavit, quod amplissimo etiam viri disertissimi, & doctissimi Antonii Fabri Sebusiani, in Gebnensi Ducatus auditorio Præsidis meritissimi, ac mei alias audito-

ris charissimi testimonio comprobatur, ait ¹ enim ad ipsum Germonium scribens. *Quid enim habes, aut nunquam habuisti antiquius, quam ut veterem illam Jurisprudentiæ dignitatem tot seculorum, & interpretum barbarie misere conspurcatam, disjectamque pristino decori suo, quoad posses, restitueres, ac veluti quodam postliminii jure in sedes patrias revocares?* Et paulo post. *Quid obsecro duobus illis Animadversionum tuarum libris scribi potuit accuratius? Quid tuis in Decretales Paratitlis aut utilius aut emendatius? Quid denique ut cætera taceam, toto illo tractatu, quem de sacrorum Immunitatibus nuper edidisti, subtilius, eruditius, præclarior?* Deus bone, quantam mihi, totique reipublicæ literariæ commovet expectationem *Septimus Decretalium liber, cujus compilandi, concinnandi, & interpretandi curam postteriores Pontifices eruditionis tuæ apprimè conscii tibi uni creditam esse voluerunt.* Unde non immerito Lancellotus in suo de Attentatis ² tractatu quandam Germonii in medium adducens opinionem dicit. *Vir inter recentiores doctissimus, & inter doctissimos eloquentissimus.* Duo item viri bonarum literarum peritissimi *PAULUS Benius, 3 & ANTONIUS 4 POSSEVINUS* scribere, eum sacros Canones Augustæ Taurinorum multos annos summa cum laude docuisse, & doctissimis, elegantissimisque commentariis illustrasse, & mira cum omnium approbatione scripsisse multa, atque in præfens Clementis VIII. jussu, Tridentini concilii canones Septimo Decretalium intexere, & illius glossemata luculentis notationibus interdum etiam subtilissimis quæstionibus explicare, & illustrare. *Jacobus Cujacius* vir de Jure civili optime meritis confectis in libros Pandectarum, & Codicis Paratitlis, animum ad Jus Pontificium converterat, at cum Germonii Paratitla vidisset impressa, mihi fertur dixisse, *Idem studium se libenter currere voluisse, sed Germonium sibi palmam arripuisse.*

Supereff, ut pro tot, tantisque vigiliis, laboribus, & meritis condigna ei persolventur præmia, quorum jam parte donatus esset, nisi Ecclesias Astensem, & Salutiarum sponte oblatas recusasset, quasi amplioribus honoribus, præmiis, & splendore verus ejus, justus, honestus, & Reipublicæ perutilis labor dignus ab omnibus existimeretur.

¹ in epist. ante lib. II. Conjectur. ² part. 2. cap. 4. n. 466. in addit. ³ in disputat. de Ecclesiast. Baronii Card. Annalib. fol. 27. ⁴ In apparatu ad Hist. sect. 3. cap. 45.

GUIDI PANZIROLI

LIBER QUARTUS DE EUROPÆ ACADEMIIS.

Conditio Professorum apud Romanos, de eorum redditibus. De Antiochena, Alexandrina, Cantabrigiensi, Oxoniensi, Parisiensi, Ticinensi, Bononiensi Academiis. Romæ & Constantinopolis jura docebantur. De fatis academiæ romanæ ejusque restitutione.

Vetus orbis Romani institutum fuit, ut exemplo Athenarum quælibet civitas suos Professores haberet. Romæ cum ob bella civilia, & tyrannidem Neronis Rhetores esse desiissent, his Vespasianus latinis, græcisque e Fisco annua centena constituit, ut autor est *Tranquillus*, ¹ si sextertia intelligamus, erunt duo millia, & quingenti aurei, si centena millia numum, quod magis est verisimile, erunt milleni aurei. Alexander quoque Rhetoribus, Grammaticis, Medicis, Mathematicis salaria forte intermissa instituit. ² Aliæ civitates proprios redditus ad eos alendos habebant, minoresque urbes ternos Rhetores, & Grammaticos, mediæ quaternos, maximæ quinos immunes conducebant. ³

M. Tullius Cicero ANTIOCHIAM in Syria eruditissimis hominibus, liberalissimisque studiis affluxisse scribit, ⁴ & subjicit. *Erat Italia tum plena Græcarum artium, ac disciplinarum, studiaque hæc & in Latio vehementius tum colebantur, quam nunc iisdem in oppidis, & hic Romæ propter tranquillitatem Reipub. non negligeantur.* Idem Massiliam disciplinis, ac linguis latina, græcæque floruisse scribit. ⁵ Quare D. Gregorius Nazianzenus, ut Rhetoricam addisceret, primo Cæsaream palæstinæ, mox Alexandriam, postremo Athenas profectus, ibi D. Basilio se conjunxit. ⁶

¹ In *Vespas. c. 19.* ² *Lamprid. in Alexandro.*

⁴ pro *A. Licinio Archia Poeta.* ⁵ pro *L. Flacco.*

³ l. 6. §. 2. ff. de excus. tutor.

⁶ ut in ejus vita narrat *Gregorius Presbyter.*

Præ cæteris vero ALEXANDRINA Academia excelluit, in qua Geometria, Musica, & Astronomia, Medicinæque ea diligentia excolebantur, ¹ ut ad commendandam alicujus doctrinam satis esset dicere, eum Alexandriæ esse eruditum: ibi Averrois, Avicenna, Mesue Rasis, aliique Arabes docuerunt.

Posterioribus temporibus in Anglia CANTABRIGIA, & OXONIUM celebres Academiæ fuerunt, unde Alevinus discipulus Bedæ, & alii viri præstantissimi prodierunt, qui Carolo Magno instituendæ PARISIENSIS Academiæ in Galliis, & in Italia TICINENSIS auctores fuerunt. Cantabrigiæ Honorius primus P. M. qui sedit an. Salutis DCLXXIV. eruditus fuit, & nunc Linguarum peritia celebratur.

Aliæ postea etiam in Italia, ut BONONIÆ, Academiæ sunt institutæ, in quibus artes tantum Liberales colebantur. Nullibi, ROMA, ET CONSTANTINOPOLI exceptis, Jura docebantur. Romæ enim Tiberius Coruncanus primus publice Jura est interpretatus, & post eum plurimi alii. Pomponius ² *ex omnibus, inquit, qui Juris scientiam nati sunt, ante Tiberium Coruncanum publice professum neminem traditur. Cæteri autem ad hunc vel in latenti Jus civile retinere cogitabant, solumque consultoribus vacare potius, quam discere volentibus se præstabant; Is igitur primus profiteri cepit, cujus tamen scriptum nullum extat, sed responsa complura, & memorabilia ejus fuerunt.* Hæc ille.

Alii post eum publica Jura docuerunt, inter quos Q. Mutius Scævola plures Auditores habuit, inquit Pomponius, ³ ex quibus præcipuæ auctoritatis Aquilius Gallus, Balbus Lucillius, Sext. Papius, & Cajus Juventius fuerunt, qui & ipsi profitentes plurimos Auditores a Pomponio relatos habuerunt, & hi alios, ita ut semper Romæ Juris studia floruerint, ubi Antistius Labeo sex mensibus profitebatur, aliis sex secedens conscribendis libris operam dabat. ⁴

Is dissidens in pluribus ab Attejo Capitone duarum sectarum instituendarum cum eo auctor fuit. In Capitolio docebant, ubi postea THEODOSIUS MAGNUS duos tantum Legum Interpretes constituit, tres Rhetores decem latinos Grammaticos, & totidem Græcos, unum Philosophum, quinque Sophistas, seu Dialecticos, ⁵ idem & Constantinopoli agebatur, ubi cum studia frequentari desissent, BARDAS Michaelis Imperatoris avunculus circa annum Salut. DCCCLX. leges ci-

¹ Marcellin. lib. 22. circa finem.

² in l. 2. §. Juris civilis. ff. de orig. jur.

³ in d. l. 2. §. Post hos.

⁴ d. l. 2. §. post hunc.

⁵ l. 1. C. de stud. liber. urb. Rom.

viles, quarum cognitio jam pene omnino obsoleverat, revocavit, ¹ effecitque ut litteræ reflorescerent, exiguoque tempore incrementa caperent.

Qui vero causa studiorum Romam, aut Constantinopolim veniebant, magistro census suorum Præsidum litteras ostendere tenebantur, quibus eorum oppida, natales, & merita exprimerentur, & profiteri, quibus studiis operam essent daturi. Tum officialibus census hospitia, in quibus morabantur, indicare; & cum annum ætatis xxi. explevissent in patriam remeare. ² Antea usque ad annum ætatis xxv. Juri vacare poterant. ³ Cœperant & Alexandria, & Cæsareæ Jura explicari, sed JUSTINIANUS interdixit, ne alibi, quam in præfatis duabus Regiis urbibus, & BERYTHI, ubi vetus legum fuerat Gymnasium, ⁴ possent exponi. Sub eo ibi, & Constantinopoli octo Jura profitebantur, ⁵ THEOPHILUS, ⁶ qui cum TRIBONIANO Institutiones, & forte græcas, quæ extant, ⁷ composuit. CRATINUS, THEODORUS, & ISIDORUS *Constantinopoli*; DOROTHEUS, ANATOLIUS, THALLELÆUS, & SALAMINIUS, ut videtur, Berythi jura interpretabantur. ⁸ Ex utraque Acedemia duo primi cum aliis Pandectas concinnarunt.

Cæterum Romæ sæpe a Barbaris devastatæ, & alias calamitates perpeßæ bonarum artium Academia desiit exerceri, donec Innocentius IV. qui sedit an. Salutis MCCXLIII. illam restituit, & ibi utrumque Jus doceri præcepit. ⁹ Sub hæc tempora plures in Italia civitates Jurium Academiæ exemplo Bononienfium erexerunt, ut MUTINA, REGIUM, ¹⁰ PARMA, PLACENTIA, MEDIOLANUM, FLORENTIA, & aliæ, quæ interciderunt. Nos post Jurium interpretes, eas, quæ nunc vigent, illarumque originem breviter explicabimus, quas ante JACOBUS MIDDENDORPIUS proprio libro late est complexus, ut, ubi quisque professor docuerit, clarius intelligatur.

CAP. I.

DE ACADEMIIS ITALICIS.

¹ Zonaras *Annal.* tom. 3. in Michaelæ Theophili, & Theodora filio. ² l. i. C. Theod. de stud. liber. Urb. Rom. ³ l. i. C. qui ætat. vel profes. se excus. ⁴ d. l. i. C. eod. ⁵ in inscriptio. proemii. ff. ⁶ l. i. §. ad istum. C. de Justin. Cod. confirmando. ⁷ §. nos vero. d. proem. l. 2. §. sed cum. C. de vet. jur. enucl. §. cumque in proem. Inst. ⁸ l. 2. §. quæ omnia. C. de vet. jur. enucl. ⁹ in c. ii. de privil. in 6. ¹⁰ bonæ. 2. de election.

ROMANA, quæ ab INNOCENTIO IV. fuit instaurata circiter annum MCCXLV. ¹

TICINENSIS a CAROLO MAGNO circa annum DCCC. instituta, qui CLAUDIUM MONACHUM ex Hybernia in Galliam profectum eo misit, & in D. Augustini Cœnobio, decretis illi alimentis, locavit, docendasque artes liberales commisit, ut infra in Parisiensi Academia fufius dicitur. Hoc gymnasium postmodum intermissum a GALEACIO VICECOMITE restitutum circa annum MCCCXX. cum nobili Bibliotheca; demum nostra ætate insigne Collegium CARDINALIS BORROMÆUS ibi condidit.

BONONIENSIS circa annum MCXXX. Juris Professores habere cœpit, ubi nobile Hispanorum Collegium anno MCCCXLV. ex testamento EGIDII ALBORNOTI *Cardinalis* conditum fuit, ut XXXI. Hispani studiosi ibi alerentur. Aliud a PETRO ANCHARANO circa annum MCCCCXX. Sub idem tempus & REGIENSE institutum, cujus prædia malorum studiosorum opera inique sunt distracta.

PATAVINA anno MCCXXII. ACTIOLINO *tyranno* procurante, a FRIDERICO II. Cæsare ² instituta, cujus tamen nullum apparet ejus Gymnasii eo tempore datum privilegium, quare ex longa consuetudine ibi doceri nostri credidere Interpretes. ³ Ampla tamen illi Academix privilegia JOANNES XXII. CLEMENS V. EUGENIUS IV. & alii tribuere, ⁴ quæ etiam se legisse Jo. Andrea testatur. ⁵

NEAPOLITANA circa annum MCCXL. a FRIDERICO II. instituta, ⁶ mox collapsa ab ALFONSO ARAGONIO instaurata.

PERUSINA anno MCCXC. ubi HOSPERTUS *Cremonensis* primus docuisse fertur. ⁷

PISANA anno MCCCXX. ubi primus ANDREAS CIAFFI filius docuit.

SENENSIS anno, quo Pisana, incepit.

TAURINENSIS circa annum MCCCL. a LUDOVICO *Principe Achaia* instituta.

FERRARIENSIS ab ALBERTO ATTESTINO anno MCCCXCI. Bonifacii IX. privilegio munita.

¹ c. 2. de Privileg. in 6. ² In Chronicis Patavii. ³ Bar. in proem. ff. ad finem. Bal. in cons. 77. l. 5. Alex. cons. 74. n. 7. lib. 4. Barbat. cons. 41. sub n. 17. vol. 1. ⁴ Jo. Imol. in Clem. dudum. 2. n. 22. de sepult. ⁵ In add. ad spec. Imol. in d. Clem. dudum. 2. n. 22. ⁶ Pandulph. Colleticus lib. 4. Historia Neapolit. ⁷ In actione 2. Cremonensium adversus Papienses.

SALERNITANA superiori ætate erecta.

MACERATENSIS superiori ætate fundata.

FIRMANA his diebus a SIXTO V. P. M. instituta.

PARMENSIS his ultimis diebus a RAINUTIO Duce illius civitatis renovata.

C A P. II.

SICILIAE ACADEMIAE.

MESSANA vetus Academia, ubi hac ætate BOLOGNINUS docuit, post quem Jus doceri desiit.

CATINENSIS sive CATANEA vetus, & adhuc vicens.

C A P. III.

GERMANIAE ACADEMIAE.

TRERVERENSIS omnium Germaniæ antiquissima, cujus origo ignoratur.

VIENNENSIS & ipsa antiquissima a FRIDERICO AN. MCCXXXVII. instituta, quam ALBERTUS III. ad Coenobium Patrum Prædicatorum transfudit, & ibi Pritaneum instituit, ubi olim Templarii habitare consueverant, in quo XII. Artium Professores alerentur, exemplo Pritanei, quod fuit Constantinopoli in quinta regione, in quo præceptor cum XII. discipulis alebatur. ¹ XII. præterea Collegia cum nobili bibliotheca per diversa tempora ibidem sunt instituta.

HEIDELBELGENSIS in comitatu Palatino Rheni a RUPERTO Principe anno MCCCXLVI. instituta, ubi JACOBUS MIDDENDORPIUS Jurisconsultus, qui de Academiis scripsit, primus linguam Hebraicam anno MDXXIV. per quinquennium docuit, & RODULPHUS AGRICOLA.

PRAGENSIS in Bohemia a Carolo IV. Cæsare, & Rege Bohemiæ condita anno MCCCCLX. cum nobili Collegio, & Bibliotheca, postea a Hussitis direpta ² fuit. HEDUIGIS Polonorum Regina aliud Collegium multis prædiis ditatum, Lituatorum dictum, ut ibi Lituani erudirentur, addidit, ³ quod interiit.

COLONIA Agrippina anno MCCCLXXXVIII. ab URBANO VI. pri-

¹ Cedrenus Annal. tomo 3. in Leone Iconomacho.

² Æne. Syl. histor. Bohem. c. 34.

³ Cromerus lib. 15. circa finem.

vilegium obtinuit, ut ibi artium omnium Academia institueretur, cum privilegiis, quæ Parisiensis obtinebat.

ERPHORDIENSIS in Thuringia a DAGOBERTO Francorum Rege instituta anno MCCCXI.

WIRIZBURGENSIS, seu Herbipolensis in Francia Orientali a Joanne Episcopo anno MCCCIII.

LIPSIENSIS in Misnia instituta anno MCCCVIII. nam in Pragensi gymnasio Teutones docebant, qui a JOANNE HUSSO factioso, & hæretico exagitati inde coacti sunt discedere. Quare commoti Magistri, & Discipuli juramento adacti uno die supra duo millia Lipsiam Praga trium dierum itinere distantem commigrarunt, ibique Academiam erexerunt. ¹

INGOLSTADIENSIS in Bajoria anno MCCCCX.

ROSTOCHIENSIS in Ducatu Megapolitano anno MCCCCXV.

LOVANIENSIS in Brabantia a JOANNE IV. Duce Brabantiæ anno MCCCCXXVI. ADRIANUS VI. P. M. ibi rector, & Cancellarius Collegium instituit. PHILIPPUS II. Hispaniarum Rex Academiæ reditus adauxit.

BASILIENSIS a Pio II. P. M. anno MCCCCLIX. ult. Decemb. privilegium habuit, ut ibi omnium artium Academia institueretur cum privilegiis, quæ Parisiensis obtinebat.

GRIPHOVALDENSIS in Pomerania a VRATISLAVO IX. Pomeraniæ Duce instituta anno MCCCCLVI. *Munsterus* a cive Juriscons. id procuratum affirmat.

FRIBURGENSIS Brisgojæ ab ALBERTO *Austriaco* an. MCCCC LX. illi vero applicuit superfluos beneficiorum fructus. ²

TUBIGENSIS in Ducatu Wirtembergensi, condita ab EBERHARDO BARBATO, primo Duce Wirtembergico anno MCCCCLXXVII.

MOGUNTINA a DIETHERO *Issemburgo* Moguntii Archipræsule erecta anno MCCCCXI. postea remissa, quo tempore *Joannes Budemburch* Civis Moguntinus artem litteras imprimendi ibi exercuit.

WITENBERGENSIS a FRIDERICO I. Duce Saxoniae an. MDII. ubi *Oldendorpius*, item *Lutherus*, & *Melanchthon* impie docuerunt.

FRANCFORDIENSIS in Marchia Brandenburgensi a JOACHIMO erecta anno MDVI.

¹ Pius Port. *Boemicae histor.* cap. 33. art. 4. in fin.

² *Paulus a Cittadinis de jure patr.* par. 6.

ARGENTINENSIS in Alsatia, ab *Argentinesibus* fundata anno MDXXXVIII. privilegiis donata anno MDCXVII.

HAFNIENSIS sive Copenhagenensis in Dania a FRIDERICO III. Daniae Rege anno MDXXXIX. COBENAM *Jovius* appellare videtur.

DUACENSIS in Belgio a PHILIPPO II. Rege Hispaniarum erecta.

VISONTINA in Burgundia ab Antonio Peronotto Card. Episcopo Methliniensi superioribus proximis annis infectata.

C A P. IV.

P O L O N I Æ A C A D E M I Æ.

CRACOVENSIS a CASIMIRO Rege anno MCCCXLI. Cum vero esset obscurior HEDUIGIS Regina ingentem illi pecuniam reliquit; qua duo Collegia, alterum Philosophorum, alterum Juris interpretum sunt instituta.

URATISLAVIENSIS ab ULADISLAO *Ungariae, Boemiae* Rege anno MDV.

REGIOMONTANA in Prussia ab ALBERTO Marchione Brandenburgensi, & Magno Teutonum Equitum magistro anno MDXLIV.

C A P. V.

G A L L I Æ A C A D E M I Æ.

PARISIENSIS a CAROLO MAGNO anno DCCXCI. instituta, suadente ALCHINO ejus præceptore, ¹ & BEDA discipulo. Ferunt olim hoc Castrum fuisse *Ison* appellatum, quod postea *Meldinum* est dictum, & cum illud C. *Julius Caesar* ampliasset, Julium nominavit in medio Sequanae situm. Cum autem duo Monachi in sacris, ac profanis litteris eruditi ex Hybernia ad Gallicum litus appulissent, confluentibus turbis, canere coeperunt, *Avidi sapientiae ad nos veniant, & eam sine pretio accipient.* Cum vero infans a vulgo haberentur, ad Caroli Magni aures pervenit, & eos vocari præcepit, cumque ad eum venissent, interrogavit, *an Sapientiam haberent*, & responderunt, *se petentibus daturos, nec aliud, quam alimenta velle.* Carolus itaque ex illis unum nomine CLEMENTEM Parisios misit, juvenes instructurum, illique alimenta assignavit. Alterum secum in Italiam duxit, & Ticini in Coenobio D. Augustini locavit, ut juvenes doceret. Quo audito,

¹ Card. in Clem. l. n. 15. de magistro. & Petr. Ancar. num. 2.

Alcuinus, qui tum Romæ docebat, & ipse ad Carolum accessit, a quo gratanter exceptus *S. Martini Abbatiam* habuit; & ipse, *RABANUS*, *CLAUDIUS*, & *JOANNES* omnes Scoti Parisiensis Academiae fundamenta jecerunt anno DCCXCII. ¹ *ROBERTUS* S. Ludovici Regis frater anno MCCLIII. *SORBONICUM* Collegium instituit. Ibidem *JOANNA Regina* anno MCCLXXXVI. *collegium Navarrae* condidit. Jus tamen ibi non est explicatum, nisi superioribus annis a *FRANCISCO Balduino*, ² qui postea Andeganos se contulit.

TOLOSANA post Parisios vetustissima. ³

LUGDUNENSIS anno DCCCXXX. fere intercidit.

MONSPESSULANA in Delphinatu, seu Provincia anno MCXCVI. ubi *Placentinus* glossator docuit, & Collegium ab *URBANO V. P. M.* & aliud *DVVERGIER* dictum conditum; in quo per decennium adollescens nutriuntur. Hic ars Medica nunc docetur.

AURELIANENSIS a Philippo Pulchro Gallorum Rege anno MCCCXII. Juraverunt semel professores Aurelianenses, se non docturos, nisi domorum, in quibus hospitabantur, ⁴ pensiones ad moderatam summam taxarentur. Pro uno tantum anno taxatae sunt, dubitatum est, an si aliis annis, quibus pensiones taxatae non fuerunt, posset profiteri. Multi responderunt, eos posse, sed tutius fore, si discessissent, ut plures eorum fecerunt. ⁵

AVINIONENSIS a Pontificibus, qui ibi ab anno MCCCv. usque ad annum MCCCLXXVI. resederunt, instituta creditur, ibi *PAULUS CASTRENSIS*, *RIPA*, & *ALCIATUS* stipendio aureorum 600. *ÆMILIUS FERRETUS*, *GRAVETTA* mille aureorum honorario, & *Papius* docuerunt.

ANDEGAVENSIS a Ludovico II. Andegavensium Duce circa annum MCCCL. erecta ibi *FRANCISCUS BALDUINUS* est professus. ⁶

CATURCENSIS, ubi *PETRUS REBUFFUS* docuit, & *MARTINUS NAVARRUS*, a *JOANNE XXII.* ibi orto instituta creditur. ⁷

CADOMENSIS in Normandia ab *HENRICO V.* Angliæ Rege anno MCCCCXVIII.

¹ *Card. Zabarella in Clem. 1. de magist. n. 15. in 5. quæst. & Polyd. Virg. in Anglica Historia lib. 4. & 5.* ² *Baldui. in l. 14. C. de pact.* ³ *Bald. in l. 35. C. de Epif. & Cler. Jas. in l. 1. n. 16. de leg. 1. Abb. in c. ult. sub n. 5. X. ne Cler. vel Monach.* ⁴ *Cin. Alberi. & Angel. in l. 7. C. de inst. & subsc.* ⁵ *Alcia. in orat. Ticinens.* ⁶ *Baldui. in d. l. 14. C. de pact.* ⁷ *Navar. de reditib. Eccles. quæst. 1. monit. 53. num. 4.*

DOLANA in Burgundia anno MCCCCLXXIV.

BYTURIGENSIS, ANDREAM ALCIATHUM ¹ aureis 1200. conduxit,
DUARENUM, & PETRUM REBUFFUM.

NIMECENSIS in Gallia Narbonensi, five Delphinatu hac ætate erecta.

MASSILIENSIS in Narbonensi.

RHEMENSIS in Campania hac ætate ab ejus Archipræsule CAROLO GUISIG Cardinali instituta.

BURDEGALENSIS in Aquitania.

PICTAVIENSIS.

C A P. VI.

HISPANIE ACADEMIÆ.

HISPALENSIS vetus Academia Bæticiæ Provinciæ, ubi SYLVESTER II. P. M. eruditus.

OSSUNENSIS in Bætica a COMITE URENNÆ erecta.

GRANATENSIS in Bætica, seu Granata.

SALMANTICENSIS ² in regno Castellæ anno MCCCCIV. ubi DIDACUS COUVARRUVIAS per decennium circa annum MDXLIII. ³ & ANTONIUS ejus frater utrumque Jus docuerunt.

COMPLUTENSIS in regno Castellæ a FRANCISCO XIMENE Archipræsule Toletano anno MDXVII.

SEGUENSANA in regno Castellæ.

ONNEDENSIS in Cantabria hac ætate a Præsule Abulensi fundata.

COMPOSTELLANA in regno Galliciæ obscura.

ILERDENSIS vetus Academia in regno Aragoniæ, ubi CALISTUS ⁴ III. P. M. diu docuit.

VALENTINA in Valentia anno MCCCCLXX.

MAJORICANA in majore Baleariùm Insularum, ubi præcipue Lulli doctrina traditur, Juris studia silent.

CANDIANA in Valentino regno a Candiæ Duce hac ætate erecta.

CÆSARAUGUSTA in regno Aragoniæ.

OSCANA in eodem regno.

TOLETANA in regno Toletano. Aliæ Academiæ obscuriores omittuntur.

¹ Alciat. in orat. Ticinensi. ² de qua in Clem. 1. de magistr. ³ Dida. lib. 1. variar. resol. c. II. sub n. 5. & in præf. de numism. ⁴ Platin. in vita Calist. III.

CAP. VII.

ANGLIÆ ACADEMIÆ.

CANTABRIGIENSIS anno D. ubi HONORIUS I. P. M. qui sedit anno DCXXIV. est eruditus. Plura ibi sunt Collegia, de quibus *Joannes Cajus*. Quidam nomine BARTHOLOMÆUS ibi primum docuisse fertur, & uxorem nomine CHEMBRIGIAM Regis filiam duxisse, unde dicta est *Cantabrigia*, sed SIGISBERTUS Rex anno Salutis DCXXX. eam Academiam restauravit. ¹

OXONIENSIS ² ab ALUREDO Rege anno DXCV. ubi plura Collegia tum ex Episcoporum, tum Regum, hominumque nobilium, & foeminarum probatissimarum redditibus opulentissima erecta fuere, unde Magistris doctrina & moribus probatis, juvenibus communiter viventibus, alimenta abunde suppeditabantur. ³

Aliæ Angliæ Academiæ interciderunt.

CAP. VIII.

SCOTIÆ ACADEMIÆ.

SANDRÆ anno MCCCCXI.

ABERDONIENSIS ⁴ WILHELMO ELPHINSTONIO *Episcopo* ejus civitatis anno MCCCCLXXX.

GLASGOVIENSIS obscura.

PRINCIPES *Doctores*. Thadæus Pepulus Princeps Bononiæ. Raphael Adurnus Genuæ Dux.

MONACHI *Juris Interpretes*. Joannes Monachus. Nicolaus Tudiscus. Joannes de Malitiis Abbas Prataleæ.

ORDINIS PRÆDICATORUM *Juris Interpretes*. Joannes Teutonicus. Martinus Sillimani. Lancellotus Politus Minorita. Bernardus Dorna.

EPISCOPI *Jurium Interpretes*. Lotharius glossator *Archiepiscopus Pisanus*. Joannes Fasolus Pisanus *Archiepiscopus Abrodunensis*. Bernardus Præpositus *Papiensis Episcopus Faventinus*. Guilielmus Duranti *Episcopus Minatensis* an. MCCLXVIII.

Guido a Baifio *Regiensis Episcopus Regii*, postea *Concordiæ*, vel ut alii, *Sirmitus*.

Egidius Bellamera *Episcopus Avinionatensis* anno MCCCCLXXX.

¹ Polid. Vergil. in Angl. hist. lib. 4. & 5. ² de qua in Clem. 1. de magist. ubi Card. Zab. in 5. quæst. ³ Polya. Virg. l. 5. in Angl. Hist.

Nicolaus Tudiscus *Panormi Archiepiscopus* anno mcccxxi. & ut aliqui, *Cardinalis*.

Franciscus a Brevio *Venetus Episcopus Cenetanensis* an. mcccclxxx.

Zenobius Baldi *F. Episcopus Tiferri*.

Mathæus Ubaldus *Perusii, & Nucerie Episcopus*.

Urbanus Vignatus *Episcopus Sibenici* an. mccccl.

Joannes Castellioneus *Episcopus Vicentie*.

Petrus Franciscus Ravenas *Episcopus Fori Cornelii* circiter annum mcccclxxx.

Jo. Lucas Pontremulensis *Episcopus Regii* circiter anno md.

Nicolaus Picolomineus *Senensis Episcopus* circiter anno mdxx.

Ludovicus Gomefius *Episcopus Sarnensis* an. mdxxx.

Claudius Seiffellus *Episcopus Massilie* circiter an. mdxxx.

Lancellotus Politus *Archipræsul Consentie* circiter an. mdliv.

Thomas Campegius *Episcopus Feltrii* circiter annum mdxxxvi.

Didacus Covarruvias a Leyna *Toletanus*, qui jus Pontificium Salamanticæ docuit anno mdlxiii.

Archiepiscopus *S. Dominici in Insula Hispaniola*.

Anastalius Germonius *mdli. Archiepiscopus Tarantasiensis*.

CARDINALES *Juris Interpretes*. Joannes Monachus. Ganfredus de Teano. Otto Card. Portuensis. ¹ Beltradius de Monte Faventino. Henricus Card. Hostiensis. Petrus Bertrandus ² anno mcccclxx. Franciscus Zabarella Patavinus. Jo. a Turre Cremata. Petrus Maurocenus Venetus. Nicolaus Tudiscus, secundum aliquos. Jo. Antonius de S. Georgio, & *Episcopus Alexandrie*. Antonius Zelana circiter an. mccccxx. Jacobus Isolanus. Franciscus Soderinus *Episcopus Volaterranus* circiter an. mccccxcv. Laurentius Campegius *Bononiensis* circiter an. mdxvii. Franciscus Sfondratus *Cremonensis*. Petrus Paulus Parisius. Franciscus Alciatus *Mediolanensis*. Gabriel Palleotus *Bononiensis*. Franciscus Mantica. Dominicus Pinellus.

PONTIFICES MAXIMI *Jurium Interpretes*. Innocentius iv. Bonifacius ix. Calistus iii. Joannes xxiv. Pseudo pontifex. Gregorius xiii.

PONTIFICES MAXIMI *Doctores*. Celestinus iii. ³ præfuit consilio Regio Alfonsi Neapoli; & fuit Episcopus Valentie.

¹ *Jas. in §. duo Frenf. sub n. 6. l. 122. ff. de verb oblig.* ² *Socii. in conf. 150. sub num. 2. vol. 1.* ³ *Decis. Neapolit. Mathai de Afflict. 291. sub num. 3.*

Clemens iv.

Gregorius x.

Bonifacius viii.

Innocentius vi.

Joannes xxiv.

Benedictus xiii.

Urbanus vi.

Martinus v.

Julius iii.

Pius iv.

Urbanus vii.

Gregorius xiv.

Innocentius ix.

Clemens viii.

SANCTI *Doctores*. D. THEOPHILUS Martyr sub Sapphicio in Capadocia, cum Diocletianus Christianos persequeretur, ¹ & *Scholasticus* dictus, quia Rhetores litium fictarum declamatores primo erant in scholis, ac postea ad veras in foro tractandas accedebant, ² quo etiam nomine *Advocati* in Jure appellantur. ³

D. ATHANASIUS præter Theologicam facultatem, qua eximie præditus erat, & in Juris prudentia ornatus fuit. ⁴

D. PHILOGONIUS cum caufarum Patronus esset, ad regendam Antiochenam Ecclesiam Dei nutu accersitus est, ⁵ ejusque laudes D. Chrysostomus oratione celebravit, ⁶ & a D. Epiphanio præcipuus Arrianorum adversarius appellatur. ⁷

S. APER, cujus memoria die 15. Septembris colitur, ⁸ ex Causidico Monachus, ex Monacho factus est Episcopus Tullensis, & Ecclesiam illam magna vitæ sanctitate illustravit. ⁹

S. IVO, de quo supra suo loco dictum est.

S. GERMANUS Episcopus Altisiodorensis.

S. RAIMUNDUS, qui, dum in terris D. Dominicus viveret, Jus Bononiæ docuit, tumque in ordinem Patrum Prædicatorum adscribi voluit, ¹⁰ atque hac nostra ætate a Clemente VIII. P. M. in Sanctorum numerum relatus est.

¹ Sar. 6. Fil. Martirol. Rom. 6. Fol. ² Plin. lib. 4. epist. 3. ad Nepotem. ³ l. 2. C. de lucris Advocat. § l. 2. de concussio. Advoc. C. Theod. ⁴ Sever. lib. 2. bist.
⁵ Martirol. Rom. die 20. Dec. ⁶ D. Chrysost. com. 2. in Homil. dom. in ejus Natal.
⁷ in Panar. Her. 69. ⁸ Martirol. Rom. decis. sept. ⁹ Paul. Epif. Nol. epist. 27.
¹⁰ § 29. ¹⁰ Hist. 8. Damin. par. 1. lib. 1. c. 43. § lib. 2. c. 17.

II.
JOANNIS FICHARDI
FRANCOFURTENSIS

VITÆ

RECENTIORUM JURECONSULTORUM, QUI
POST RECUPERATAM ROMANI JURISPRUDENTIAM
EANDEM ET DOCENDO ET SCRIBENDO PRO
FESSI SUNT AD HÆC USQUE
TEMPORA.

PATAVII

Apud JACOBUM JORDANUM AD SIGNUM AQUILÆ
MDLXV.

III.
MARCI MANTUÆ
JCTI PATAVINI

EPITOME
VIRO RUM ILLUSTR IUM
QUI
VEL DOCUERUNT IN SCHOLIS JURISPRU-
DENTIAM VEL DE JURE SCRIPSERUNT.
ORDINE ALPHABETHICO DIGESTA.
PATAVII.

JOANNIS FICHARDI
VITÆ RECENTIORUM
I. CONSULTORUM.

IRNERIUS.

Qui Vetustiorum post recuperatam Romani juris prudentiam Jureconsultorum mentionem in scriptis suis fecerunt, Irnerium fere omnes tanquam primum illius Juris restauratorem celebrarunt. Quemadmodum enim *Odofredus*¹ (qui non ita longo eum intervallo infecutus est) commemorat, cum Bononiæ primum artes liberales tantum publice docerentur, essetque inter ipsos earum professores etiam hic Irnerius, postea vero Jus civile Romanum recuperatum esset, & Bononiam quoque importatum, cœpit Irnerius, sepositis aliis studiis, huic se totum dedere: tantaque ejus dignitate atque elegantia captus, nullo etiam magistro, edulo illi sua Minerva incumbere. Cæterum cum ejus usum utilitatemque esse permaximam, & longe præstantem intelligeret, illud profiteri etiam atque docere alios primus instituit. Primus item glossulas obscurioribus difficilioribusque locis apposuit. Qua de re & celeberrimum apud omnes nomen sibi comparavit, & primus Jurisprudentiæ illustrator, adeoque *Lucerna Juris*, passim vocitari cœpit. Quamquam enim (ut idem *Odofredus* scribit) alius quidam, *PEPO* nomine, primus Bononiæ propria autoritate leges esse professus feratur, tamen tam obscurus ille, tamque nullius nominis fuit, ut merito ante Irnerium nemo Jus docuisse, dici possit. Neque vero glossas tantum interlineares, legibus, ut dictum est, apposuit: sed & Autenticas (sic vocant) ex ipso Autenticorum Justiniani Imperatoris volumine, quam brevissime juxta sententiam tantum desumptas, legibus Codicis ejusdem Justiniani inseruit, rem gratissimam simul, & commodissimam Juris studio sic faciens. Etsi autem sint qui hoc aliis ex vetustis tribuant, communis tamen post Accursium (qui id compluribus in glossis Autenticarum testatur) opinio est, Irnerium Autenticarum authorem esse. Excessit e vivis hic Irnerius circiter Annum domini *mcxc.* cum Jus civile ex Malfitane urbis direptione in Italiam Pisas, ab ipsis Pisanis victoribus esset relatum anno *mcxxviii.* ut meminit

¹ In l. 6. ff. de Just. & Jure. Idem Gamma. in tracta. ext. col. 3. dicit.

Viglius, vir absoluta non modo Jurisprudentia, sed & omnium adeo disciplinarum eruditione.

*HUGOLINUS, BULGARUS, MARTINUS,
PLACENTINUS, JOANNES.*

Post Innerium increbrescere statim Jurisprudentiæ studium cœpit: nec discentium tantum multitudo, verum etiam doctorum copia fuit. Circa eadem enim tempora anni M C X C. professi sunt leges, *HUGOLINUS, BULGARUS, ¹ MARTINUS, PLACENTINUS, JOANNES*, ut alios interim obscuriores ignobilioresque omittamus: quales fuerunt, *ALDERICUS* (qui tamen homo magnæ authoritatis a *Rofredo* appellatur, & in Glossis Accursii sæpe allegatur) *BARNERIUS, KILIANUS, COLUMBUS, FASOLUS*, & similes, quorum nulla omnino monumenta extant. Nam & isti quos paulo ante commemoravi, nihil admodum insigne & præclarum præstiterunt: licet posteriores duo *Summas* quasdam post se reliquerint. De *HUGOLINO* quidem hoc refertur, quod ipse author fuerit ejus, quam quidam *Collationem decimam* vocant. Primus enim libros Feudales, & Constitutiones Friderici utriusque & Conradii Imperatorum collectas, Nonæ collationi Autenticorum Justiniani subjunxit, Decimamque ex iis *Collationem* (ut tradit *Odofredus*) constituit. *BULGARUS* vero, ex docendo tantum paucisque glossis innotuit primum, & deinceps in posterorum memoria permansit. Similiter & *MARTINUS*: sed non admodum ille feliciter. Siquidem pleræque ejus in jure decisiones, a posteris in controversiam vocatæ confutatæque sunt, adeo ut alicubi Jason dicere non vereatur, *Martinum nihil unquam sani verique dixisse*. *PLACENTINUS* ad montem Pessulanum *Summas* in Codicem, & libros Institutionum composuit: quæ superioribus annis apud nos demum evulgatæ, nec poenitendæ sunt. *JOANNES BOSIANUS* Cremonensis patria, similiter etiam ipse *Summam* conscripsit super Pandectas, sed breviorē. Hanc *Odofredus* ventosam *Summulam* vocat, & scribit solummodo ad Placentinum exagitandum editam, præterea autem nihil boni continere. Fuit præceptor Azonis & Accursii, quare crebra ipsius per illos fit mentio. Floruerunt isti circiter annum M C X C.

¹ Vid. Bald. in procem. Feudor. ² Bulg. Juris civilis antiquus glossator adeo consenuit, ut cum pueris luderet ad pulverem, quod refert Bertran. cons. 336. nu. 11. vol. 1. Insit. §. 34. de Action. col. 5,

A Z O.

AZO Bononiensis fuit. Præceptorem habuit *JOANNEM BO-
SIANUM*. Jurisprudencia reliquis ætatis suæ Jureconsultis longè præstitit, quam publice Bononiæ primum professus est. Inde vero æmulum invidiæ cedens, ad Montem Pessulanum se contulit, ibidemque non minori cum gloria, cum illum optimus atque studiosissimus quisque eruditionis causa sequeretur, quasi privatim docuit. Verum cum in dies magis ac magis nomen ipsius celebraretur, virtute invidiam superante, Bononiam est revocatus, magnoque deinceps in pretio fuit. Multos claros viros erudit. Summam in omnes Titulos Codicis conscripsit elaboratissimam, doctorumque omnium calculis primo loco receptam. Conscripsit etiam magnos apparatus super digesto veteri. Hunc *Baldus* (non imperitus ingeniorum judex) plus semel, *tanquam fontem legum, & vas electionis* prædicat. De morte tanti viri nescio quæ ex majorum relatione per quosdam feruntur, quibus tamen, quando ejus rei nullum ex historiis aliorumve scriptis judicium habetur (quod ego quidem sciam) fidem hætenus habere non potui. Monumentum sane, quod ei mortuo positum est, & nunc ad viam publicam prope turrin Sancti Servatii videtur, etsi non ornatum sit, honorificum tamen est cum primis. Hanc enim habet inscriptionem.

TRINITATI
AZONI JURISCONSULTORUM
NUMINI
ANNO GRATIÆ M. CC. HIC TUMULATO
IN SEPULCHRO VETUSTATE
COLLAPSO
AC INTER RUDERA VIX AGNITO
JO. FRANCISCUS ALDROVANDUS
DICTATOR
ET CONSULES BONON.
P. IMPENSA:
CONCIVI SUO B. M. MEMORIAM
POSUERUNT.
ANNO SALUTIS M. CCCC. XVI.
V. IDUS OCTOBR.

Eee

Nihil

Nihil itaque verisimilius est, quam citra notam vita defunctum esse eum virum, cujus memoriam summi magistratus sacram habuere, & ab interitu asserendam ultro sibi sumpsere. Ex epitaphio tempora vitæ colligi possunt.

R O F F R E D U S.

ROFFREDUS patria Beneventanus, vir doctus & festivi ingenii fuit: quod ejus scripta satis indicant, quibus multis in locis opportune suaviterque jocatur. Præceptore usus est Kiliano ¹ quodam, cujus tamen scriptum nullum extat. Audivit etiam Azonem, ut ipse refert in Actione negatoria, proindeque illum frequenter *Dominum suum* appellat. Post transmigrationem Bononiæ (ut ipse vocat) professus est Jus civile publice Aretii, ubi & egregium illud opus *Libellorum*, & *Questiones suas Sabbatinas* edidit. Floruit an. MCCXV.

A C C U R S I U S.

His successit ACCURSIUS Florentinus, auditor Joannis & Azonis, vir magni ingenii, & singularis industriæ. Primus enim in universum corpus legum, ipsasque singulares leges Glossas conscripsit: cum superiores hoc solummodo in obscurioribus locis non ordine, sed passim, fecissent. De hoc dici potest, quod quidam de Bartolo dixerunt: *præclarum fuisse virum, multa tamen habere præceptorum suorum*. Extabant enim jam tum complurium Glossæ in leges, *Irnerii* videlicet, *Bulgari*, *Martini*, *Placentini*, *Jo. Azonis*, & aliorum, de quibus tamen etiam tum Azo ² conquerebatur, quod legum notitiam sæpenumero tenebris obscurarent. Ex his omnibus cum Accursius perpetuo ductu atque contextu suas Glossas composuisset, quod essent absolutiores & ordinatiores illæ, tum etiam quia reliquas in se continere viderentur, solæ deinceps ad hæc nostra usque tempora Juris studioforum manibus versatæ, & ita veteres abolitæ sunt, in quantam vero auctoritatem deinceps illæ apud omnem posteritatem excreverint, nihil opus est commemorare, cum vulgatum sit illud, *Glosse auctoritatem omnes excellere, & illi tanquam Carotio veritatis perpetuo adhaerendum esse*. ³ Sunt qui tradunt Accursium xxxvii. demum ætatis anno Juris civilis studium esse ingressum, quod sane mi-

¹ alii malunt Raggenio.

² In præm. Summæ.

³ Jaf. in l. 3. col. pen. ff. de Just. & jur. Ludo. Rom. in l. 1. C. de prof. & med.

rum videri poterit illis, qui cum hunc excellentissimam jurisprudentiam consecutum esse fateantur, tamen affirmare, deque eo contendere solent, nullam hominis ætatem hujus disciplinæ cognitioni sufficere, maxime si qui Bartoli opinionem (quod plerique illi faciunt) sequantur, qui negat præsumi post XXV. annum quicquam amplius a quoquam addisci posse. Sed stultissima illa sententia, multis etiam in hac legali disciplina exemplis eorum hominum qui in clarissimos viros, etiam fero studium capeffentes, evaserunt, confutari potest: ut infra suis locis indicabitur. Professus est Bononiæ, ubi relicto filio *FRANCISCO ACCURSIO*, ipso etiam jureconsulto & professore, sed patre longe obscuriore, decessit. Sepultus est ad S. Franciscum Bononiæ, ubi foris juxta ingressum, illius monumentum, quod filio commune est, extat: hanc habens simplicissimam inscriptionem.

*SEPULCHRUM ACCURSII GLOSSATORIS LEGUM
ET FRANCISCI EJUS FILII.*

Quo anno decesserit, non satis constat. Floruit autem anno MCCXXVI. ¹ quo tempore (ut ipse refert) & Glossas in Autenticorum volumen conscripsit. Cum hoc autem Accursio finem ipsi Glossatores habuere: cum post illum nemo fuerit, qui Glossas amplius conscripserit, vel quod omnem glossandi materiam jam esse consumptam arbitrarentur: vel quod ipsam commentandi rationem majoris laudis & gloriæ ducerent.

A D D I T I O.

Mirum est quod de CERVOTO altero filio nihil dicat, ideo addo Bal. in l. i. in §. i. ff. de legit. tut. & dic quod additiones hujus plures sunt, ferre omnes reprobatae, ut in l. 59. in §. 7. & ibi Bart. ff. de her. inst. & in l. præterea & ibi Bal. ff. man. & in l. i. in §. 3. ff. de tut. & rat. distr. præter intellectum communiter approbatum ad l. 15. ff. de reb. cred. & eum reprehendit etiam, quoad alia Imo in l. 76. ff. de solut. Imo quod etiam intellectus ad d. l. 15. de solut. verisimiliter fuit, ut ibi per Bart. Jacobi Baldui, qui successit Accursio & equalis fuit Jo. de Blanasco ex quo ab Odoffredo discipulo relatus est, & nota quod Accursius filium Franciscum emancipavit, ut per eundem B A R. in l. 91. nu. 10. ff. ad legem Fal. liquet.

¹ Floruit n. Anno 1236. ut in Cro. Bossiana. Imo. 1246. in Autent. ut præpo. no. impe.

JOANNES DE BLANASCO.

JOANNES DE BLANASCO *Burgundus*, non longo intervallo Accursium insecutus, Bononiæ Jura professus est. Fuit æqualis *JACOBI BALDUINI*, qui & ipse tum magni nominis erat inter Juris professores, quanquam nullum post se scriptum reliquerit, sed per Odofredi discipuli sui scripta potissimum in memoria remanserit. *Joannes* tamen de *Blanasco* in Commentariis suis super *Tit. de Actionibus in Instit.* aliquoties ipsius Balduini opiniones affert, ut nescias utrum id tanquam lector, vel tanquam auditor fecerit. Hic *Blanascus* anno *MCCCLVI*. Commentaria illa *de Actionibus*, ut jam dixi, Bononiæ edidit: in quibus veteres, *Marinum*, *Placentinum*, *Azonem*, *Roffredum*, *Accursium* identidem, & ipsum illum Balduinum nonnunquam allegat. Multa in formulis *Libellorum* *Roffredi* negligenter tradita, vel omissa, notavit potius ¹ quam reprehendit. Ista commentaria jam propemodum ignorata, aut saltem apud perpaucos sepulta, hac ætate in lucem restitui per doctissimum virum *JUSTINUM GOBLERUM* jureconsultum, & illust. Principis *Erici Ducis Brunsvicensis* Consiliarium, amicum nostrum, curavimus. Scripsit *Blanascus* & Ordinem judicarium, satis docta tractatione, qui publice extat & (ut quidam tradunt) *Variarum questionum librum unum*. Amplius de ipso nihil habeo compertum.

INNOCENTIUS.

SINIBALDUS (qui postea Pontifex Max. factus, *INNOCENTIUS quartus* dictus est) *Januensis*, ex nobili Flischorum familia fuit, audivit Bononiæ *Azonem* jam senem, *Accursium*, & *Jacobum Balduinum*. Eruditione atque prudentia omnibus ætate sua longe præstitit, quapropter & inter Cardinales cooptatus, & demum Pontifex Max. creatus est. Tradunt eum post Synodum Lugduni habitam (in qua *Fredericum II.* imperio abdicavit) cum ibidem longius moraretur, *Commentarios suos in Decretales* ² conscripsisse, qui quidem Commentarii in tanta apud posteros Jureconsultos autoritate dignationeque fuerunt, ut plerique patrem veritatis *Innocentium* appellaverint. In eo tamen a quibusdam reprehensus est, quod dum brevis

¹ Vide de his Commentariis *Jo. And. in add. ad Specu. in præfa.* ² Imo composuit & tractatum super feudis & homagiis, ut testat. *Bal.* ipsumque Doctorem subtilem appellat *confi. 291. colum. 4. volum. 2. Aliqua de Accu. per me. Host. in c. solet. d. senten. excomm. lib. 6.*

esse laboravit, obscurus fuerit. Hoc memorabile est, quod quamquam Pontifex jam Commentarios illos ediderit, non tamen majorem illos auctoritatem aliorum scriptis habere ipse quoque voluerit: ingenueque professus sæpe fuerit; non hoc se cogitasse cum commentaretur, ut glossæ suæ jus facerent, quasi diceret: Veritatem nullius præjudicio gravari, sed libera tam scriptorum quam lectorum judicia esse debere. Quæ in administratione Reipublicæ Christianæ ante Pontificatum & postea gessit, nihil ad hanc historiam attinent: Sed peti possunt ex illis scriptoribus, qui vitas Pontificum Romanorum memoriæ prodiderunt. Scripsit hic *Innocentius* præterea de *jurisdictione imperii, & auctoritate Pontificis Romani*, contra *Petrum Vineam* Apologeticum librum unum. Tandem XII. Pontificatus sui Anno, Neapolim a proceribus regni Siciliae evocatus, ibidem moritur, sepultusque ad Sanctum Laurentium est, Anno *Millesimo ducentesimo quinquagesimo quarto*.

OTTHOFREDUS.

Eodem hoc tempore floruit *OTTOFREDUS*, patria *Beneventanus*, *Jacobi Balduini* discipulus. Professus est Bononiæ magna cum gratia; id quod & ipsius *Lecturæ* satis ostendunt, quæ vivida quadam energia, & lepida docendi ratione refertæ sunt. Non enim legere illum, sed propemodum audire Lector sibi videatur. Reliquit igitur post se jam dictas *Lecturas super Codicem & Digesta*, præterea de *Formulis actionum lib. 1. de ordine judiciorum lib. 1. de arte Notariatus lib. 1.* & quædam alia. Mortuus est Bononiæ anno *MCCLXV.* ut colligitur ex Epitaphio suo, quod habet in hæc verba.

DE OTTRIUNI.

PIRAMIDEM ET SEPULCHRUM VETUSTATE CORRUPTUM, QUÆ **ALBERTUS** GENITORI SUO ODOFREDO LEGUM PARENTI ANNO DOMINI *M.CC.LXV. III. NONAS XBRIS* POSUERAT: LAURENTIUS ODOFREDUS DOMINICI ODOFREDI POSTERIORIS FILIUS, ALBERTI TRINEPOS, SUA IMPENSA IN MELIOREM FACIEM OPERE ET CULTU SPLENDIDIORE RESTITUIT. ANNO SALUT. *M.CCCC.XCVII. CAL. SEPTEMB.*

¹ *Ipsemet dicit in l. testa. col. 3. ff. de reb. cred. si cert. per.*

HOSTIENSIS.

SUCCESSEIT ISTIS *HENRICUS DE SEGUSIA*, postea Cardinalis *HOSTIENSIS* factus. Hic ob eximiam eruditionem suam primum Innocentio IV. Pontifici, & inde Alexandro IV. ejus successori valde gratus fuit. Juris civilis & Pontificii *summam* uno volumine complexus est, ordine convenientissimo, & tractatione elegantissima. Illud post longum utriusque juris studium atque exercitium incœptum, postea vero incendio amissum, tandem Cardinalis inter alia sua negotia absolvit, ut ipse refert in fine ejus operis. Edidit præterea *Lecturas in V. libros Decretales*. Et dicit *Matthæfilanus* ¹ alicubi, permagnam esse hujus Hostiensis inter jureconsultos autoritatem. Floruit sub dictis Pontificibus, anno MCCLV. & sequentibus.

SPECULATOR sive GUILIELMUS DURANDUS.

HOSTIENSIS prædicti auditor & discipulus fuit, *GUILIELMUS DURANDUS*, qui postea eximium opus, quod *Speculum* inscripsit, Anno MCCCLXXI. edidit, ex eo magnam sane gloriam apud posteritatem consecutus. Multa tamen veterum scriptorum ipse sibi sumpsit, & in hoc opus ad verbum descripsit, quæ postea *Jo. Andreas* in Additionibus suis passim notavit atque prodidit. Præterea frequentissimum hoc illi est, opinionibus aliorum hinc inde utranque in partem recitatis, subticere, quæstionemque in suspenso relinquere, quæ quidem res dubium lectoris animum magis & implicatum reddit. Nihilominus tamen utilis scriptor est, deque Juris prudentia bene meritus. Excessit ex vita non multo post, quam *Speculum* absolvisset, juvenis adhuc, & annum xxx. non ita multum egressus.

JACOBUS DE BELLOVISO.

Hic septies *libros Feudorum* publice prælegit, & in illos demum *Commentarios* conscripsit. Præterea *Practicam judicariam in Criminalibus*, & *librum Quæstionum* edidit. Floruit circa hæc tempora.

BARTHOLOMÆUS BRIXIENSIS.

Quæstiones *Dominicales & Veneriales*, & præterea *additiones* quasdam ad *Glossas Decreti* conscripsit. Fuit iisdem temporibus, sed ætate senior aliquanto, quibus duo proximi.

¹ In tract. de succ. ab intest.² In tit. de Instr. ed. §. 1.

I P H O.

IPHO Britannus natione, sub Philippo Pulchro Galliarum rege (qui quidem anno Christiano M CCLXXXV. regnare coepit) vixisse traditur. Natus est claris & opulentis parentibus, qui puerum Iphonem Lutetiam primum, post Aureliam, studiorum, & maxime Juris civilis discendi gratia miserunt. Cæterum absoluto postea scholasticorum studiorum cursu, ad suos reversus, cum excellens ejus non tantum eruditio, verum etiam vitæ sanctimonia passim celebraretur, ab Episcopo Trecorensi accersitus, & ab eo causis audiendis præfectus est, quem *Officialem* nunc vulgo appellant. In hac præfectura tam innocentem, tam juste, tam clementer, tamque integre se gessit, ut nullius rei præter virtutem, appetens unquam fuisse, ab omnibus judicatus sit. Erat autem inter cæteras virtutes eximia quadam erga pauperes miseratione conspicuus, quos suis opibus omnes quoad posset, magno studio sublevabat. Tandem circiter quinquagesimum ætatis suæ annum vita defunctus, non vulgi solum opinione, sed summi etiam Pontificis judicio autoritateque inter Divos relatus est, & ejus festus dies VI. Calend. Septembris celebrari jussus. Quæ propterea hic commemoravi, ut adolescentes in illius festo die ex more declamaturi, hinc qualemqualem ejus viri cognitionem (cum obscura sit alias historia) sumere queant: cujus ignoratio, me aliquando declamaturum valde torquebat. Præterea indecorum videbatur, quem Pontifex Max. in catalogum Divorum retulisset, eum in hunc clarorum jureconsultorum numerum non recipere.

D I N U S.

DINUS MUGELANUS, clarissimi nominis professor ætate sua fuit. Commentatus est super *Digestis: super Titulum de Actionibus in Institutis: super Titulum de Regulis Juris, lib. VI. eum tamen Titulum non tanquam Canonum, sed Legum peritus, explicavit, quare nunquam fere Jus Canonicum allegat, contentus eo jure quod ipse didicerat. Nam Canonici juris incius fuit, si Joanni Andreae¹ credimus. Sepultus est Bononiæ ad S. Dominici templum, sepulchro humili quidem, sed ob tanti viri memoriam notissimo. Et proxime quidem juxta ipsum Cynus sepultus est: Ut non minus animis quam*

¹ In addi. ad Spec. de succ. ab intest.

nominibus inter eos convenisse, intelligere possis. Vixit anno Millesimo trecentesimo.

ADDITIONO.

Adde quod DYNUS fuit de ROSSONIBUS DE MUGELLO, cujus opera usus est multum Bonifacius Octavus & maxime in compositione sexti decretalium, mortuusque est Bononiæ anno 1303. Jo. Villalib. 8. c. 65. Eumque præceptorem Inno. appellat in c. gravis ii. X. de restit. spol. & reprehendit quia tenuit opiniones Bar. in l. 13. §. 6. C. de Judiciis quod Judex non possit condemnare victum in expensas si non sit petium aliquid, JAS. in l. col. pen. limi. x. ff. de reb. cred. si cer. pet.

PETRUS DE BELLAPERTICA, JACOBUS DE ARENA, MARTINUS DE SULMANNIS.

Eodem tempore floruerunt, *PETRUS DE BELLA PERTICA Burgundus*, illustris Jureconsultus, qui scripsit super Pandectis, super Codice, & super Institutis. & complures Disputationes. Item *JACOBUS DE ARENA, Parmensis*, qui breviter quidem, sed utiliter & docte scripsit super Digestis & Codice. Illius opiniones, ut meminit *Bartolus*,¹ ut plurimum Juri consonæ fuerunt, & genuinum Juris intellectum consecutæ sunt. Item *MARTINUS DE SULMANNIS*. Hic in legibus (quas Bononiæ professus est) præceptor *Joannis Andreæ* fuit. Nullum illius scriptum commemoratur. Testatur *Alber. etiam in proæ. C. in fin. quod hic fuit antiquus & famosus Doctor Bonon.*

RICHARDUS DE MALUMBRIS.

R*ICHARDUS DE MALUMBRIS Cremonensis* fuit. Professus est tempore regis Roberti Patavii. Hic Baldo teste omnium ætatis suæ Jureconsultorum doctissimus & præstantissimus habitus est, tandem tamen in hæreseos calumniam incidit, de qua etiam condemnatus fuit, jurene an injuria, & cujus hæreseos nomine, non satis constat. Cæterum hoc notum est, intercessisse pro eo apud Summum Pontificem, Collegium Jureconsultorum Bononiensium, sed incassum.² Quid igitur tandem actum fuerit cum eo, non legi.

¹ In disp. ² Venetiis sepultus est in cimiterio S. Jo. Pauli præceptor fuit Albericus ut testatur in proæm. ff. col. 1.

Multa scripsit, ut *Baptista Caccialupus* tradit: quorum tamen copia rara sit. Floruit anno mccc. hujus etiam meminit honorifice *Alber. in l. 1. col. 3. C. de nov. Cod. compof. & in l. 56. col. 3. C. de Ep. & cler.*¹

JOANNES ANDREÆ.

JOANNES ANDREÆ² Bononienatus est, parentibus honestis quidem, attamen obscuris. Patrem habuit Ludimagistrum, sub quo octennis literas & grammaticam discere coepit. Deinde patre sacerdotio initiato, sub præceptore Bonifacio quodam Pergamense literarum studium absolvit, adeo feliciter (pro ut ea tum tempora fuere) ut ipse præceptor adolescenti prædiceret, fore ut in celebrem virum & Doctorem evaderet. In Juris civilis scientia *Martinum de Sulmanis* audivit. Canonici tamen longe studiosior fuit, quapropter in eo solo suis scriptis illustrando postea elaboravit.³ Itaque Glossas continuas ad librum VI. Bonifacii VIII. & Novellas Clementis V. conscripsit. Præterea commentariorum volumina duo, quæ *Novellas & Mercuriales* inscripsit. Postremo autem opus additionum ad Speculum *Guilielmi Durandi*, quod edidit anno mcccxlvi. Fuit vir eleganter doctus, nec in Jureconsultorum tantum, verum etiam bonorum authorum omnium scriptis diligenter versatus: id quod multis in locis Commentariorum & Glossarum ejus apparet. Hic a doctis omnibus ad cælum usque laudibus vectus est. *Ludovicus Romanus*⁴ omnium hominum præstantissimum appellavit. Hoc vitii tamen in tanto viro notatum reprehensumque a quibusdam est, quod multa ex Consiliis *Olradi Laudensis* sibi, vero autore dissimulato, ascripserit:⁵ & id quidem frequentissime. Quapropter eum Baldus, insignem furem alienorum laborum alicubi exclamat, & aliquot ejus furta prodit. Cæterum hoc vitium cum nostris etiam temporibus magis ac magis inoleverit, in quorum scriptores permultos competere videtur vulgatum illud, *Muta stylum, librique titulum & efficies opus novum*: humanus in tanto viro ferendum est. Porro JOANNEM CALDERINUM, hominem non tantum ingenii, sed etiam indolis optimæ, in filium adoptavit, quod quidem quamobrem fecerit, amorene Calderini, an alia de causa, obscurum est, cum alioqui & filium habuerit

¹ Bal. in l. 14. C. de Episc. & cler.

² Vide addit. ad Spec. tit. de fi. pref.

³ Floruit an. 1316. paralip. rerum memorabi.

⁴ In Singular. 667.

⁵ Albert. Bru. in secund. par. Tract. monet. Bal. in add. Spe. tit. de concess. praben. in fi. Joan. Calderinus. Boniconus Bitina.

BONICONTUM nomine (cujus de *Appellationibus* tractatus quidam extat) & filiam *Bitinam* dictam, quam collocavit Joanni de *SANCTO GEORGIO Bononiensi*, celebri Juris Canonici Doctori. Hæc sepulta est Patavii ad S. Antonium in circuitu, cum hoc Epitaphio:

SEPULCHRUM DOMINÆ BITINÆ FILIÆ QUONDAM DOMINI JOANNIS ANDRÆ DE BONONIA, ARCHIDOCUTORIS DECRETORUM ET UXORIS DOMINI JOANNIS DE SANCTO GEORGIO DE BONONIA DOCTORIS DECRETORUM. QUÆ OBIIT ANNO DN. M.CCCLV. DIE LUNÆ V. OCTOBRIS.

Tandem tempore pestilentissimo ingruente mortuus est, vir immortalitate dignus, anno MCCCXLVIII. Vaticinatus ipse de morte sua videtur, dum scribit in Additionibus suis, sub *Tit. de Filiis presbyterorum*: Suspicio quod hæc possent esse ultima mea scripta, &c. anno enim proxime sequente, vita defunctus est, ut ex prædictis colligi potest. Extat honorificum ejus monumentum Bononiæ, in templo S. Dominici, cum hac inscriptione:

*Hic jacet Andree notissimus orbe Joannes.
Primo qui Sextum, Clementis atque Novellas.
Hieronymi laudes, Speculi quoque jura peregit:
Rabi Doctorum, Lux, Censor, normaque morum.*

OCCUBUIT ANNO PRÆDIRÆ PESTIS,
MCCCXLVIII. DIE VII. JULII.

C Y N U S.

CRNUS¹ ex nobili Sigisbuldorum familia Pistorii natus, audit præter alios Dylum Muxellanium, quem multis locis præceptorum reverendissimum appellat. Vir ingeniosus fuit, & diligens. Scripsit plene super prima parte Digesti veteris, usque ad Titulum, *si ex noxali causa agatur*, inclusive & in Secunda parte, super *Titulo de rebus creditis*. Anno MCCCXIII. in die Barnabæ Apostoli absolvit lectionem suam super Codicem, quam anno præcedenti inceperat. Scripsit autem accurate, & illis tantum qui aliquo modo jam protracti in hoc legum studio sunt, ut ipse quodam loco significat. De hac Cyni Lectura refert Baldus,² aliquando Bartolum sibi dixisse, quod

¹ Floruit an. 1335. Paralipome. rerum memorabi. Insit. de Action. in l. 28. C. de pact.

² Bald. in Feudal. Jas. in §. 7.

illud,

illud, quod suum fabricaverit ingenium, fuerit Lectura Cyni. Et quidem majoris ille autoritatis apud plerosque est ipso præceptore suo Dyno. Canonici juris sectatores nonnihil exosos habuit, eosque sæpe scriptis suis perstrinxit. De jure consultis qui Canonum quoque suffragiis utuntur, ita alicubi scribit, quod tales manus habente extra gazophylacium Justiniani thesauri, apud mendicantes merito vadunt mendicatum. Alibi scribit, *Canonicos Jureconsultos fecisse sibi jura pro libita voluntatis suæ, & leges civiles eos servare ad commodum suum, non autem contra se, propter ambitum secularis Jurisdictionis usurpandæ, & non propter aliud.* Fuit tamen amicus Joannis Andreae, ut per eundem in additionibus memoratur. Decessit Bononiæ, juxtaque præceptorem suum Dynum proxime sepeliri voluit, in simili quo Dynus sepulchro, hoc est, humili & vulgari. Epitaphium autem utriusque obambulantium hominum pedibus tempore obtritum est, ut legi non possit. Fuit & alius quidam CRNUS Pistoriensis, Decretorum Doctor: sed nullo scripto inclaruit.

OLRADUS DE LAURE.

OLRADUS DE PONTE, patria Laudensis, sub Dyno præceptore Jurisprudentiam didicit. Postea Advocatus Consistorialis Romæ, & demum auditor quoque causarum factus, magna in existimatione fuit, potissimum apud Joannem XXI. Pontificem Maximum, qui in arduis Reipublicæ negociis componendis, hujus Olradi consiliis maxime usus fertur. Extat *Consiliorum* ejus volumen unum longe doctissimum, reliqua vero ipsius scripta quæ non pauca fuisse traduntur, aut interciderunt, aut alia de causa forte neglectui data sunt. Ex consiliis hujus Olradi multa JOANNES ANDREAS sibi ascripsit: quo solo vitio se quibusdam reprehendendum præbuit. Floruit Olradus anno MCCCXX.

JOANNES CALDERINUS.

JOANNES CALDERINUS Bononiensis, non eruditione tantum, verum etiam vitæ integritate suo tempore celebris fuit. Itaque a multis scriptoribus prædicatur, & Doctor magnæ scientiæ, sanctæque vitæ appellatur. Quæ causa etiam fuit, quod illum Joannes Andreae in filium adoptivum sibi ex omnibus unum elegerit. Scripsit post

1. *Io l. 3. C. de judiciis.*

F ff 2

ipsum

ipsum *JOANNEM ANDREAM* Commentaria in Decretales. Item Consiliorum opus insigne.

*JACOBUS DE BUTRIGARIIS, ET REINERIIUS
DE FORO LIVII.*

Uterque hoc tempore insignis & celebris, uterque Bartoli Saxoferrati præceptor fuit. Sed Jacobus quidem complures libros post se reliquit. Scripsit enim super Digesto veteri, super Codicem quoque Lecturas duas, veterem & novam. Item commentatus est super Tit. de Actionibus in Institutionibus. Edidit etiam quam plurimas disputationes, ut refert *Baptista Caccialupus*. Floruit anno MCCCXX. *Raynerius* autem & ipse commentatus fertur super Jure civili. Sed id in obscuro est. Decessit ex vivis Patavii & in Sancti Antonii, ubi nunc in Circuitu vetus marmoreum illius monumentum videtur, sepultus.

BARTOLUS.

BARTOLUS de Saxoferrato ¹ natus est anno MCCCIX. Puer præceptorem habuit *Petrum de Asfissio*, virum doctum & eximie pium, a quo in literis & grammaticis eruditus fuit. Ad Juris civilis disciplinam se contulit, anno ætatis XIV. in civitate Perusina, quam tanta diligentia & industria didicit, sub præceptoribus *Cyno Pistoriensi*, *Jacobo Butrigario*, & *Reynerio Foroliviensi*, ut postea XX. anno ætatis Bononiæ de Jure publice responderit, & anno sequenti solennia Doctoratus insignia receperit. Hic cum intelligeret praxin esse, quæ omnium optime Juris studiosorum oculos recludat, animos accendat & judicia absolvat, ad eam se statim primis post Doctoratum annis contulit, & diligenter illi incubuit. Itaque Assessor criminalium causarum factus, in ea functione eo usque perstitit; ² donec illi res sane quam acerba contingeret. Nam male audire cœpit, quod legibus non perpenſis, reum quendam male examinasset, & furcæ supplicio præter meritum condemnasset. Ejus sane rei & *Andreas Barbarias* ³ ita meminit, ut ad doctrinam Bartoli, qua tradit furem pro furtis alibi commissis, etiam eo loci furca puniri posse, ubi furtum levius, & furca non dignum postea commiserit, continere se non possit, quin exclamet; *Non mirari se istum rigorem Bartolæ, cum illud quod imbibimus*

¹ Vide ipsum Bar. & Jas. in l. 132. ff. de verb. oblig. poss.

³ In c. licet. 10. X. de foro compet. n. 41.

² Bal. in l. 1. C. qui accus.

in annis juvenilibus, insequatur nos ad candidam usque senectam, dicente poeta: *Quod nova testa capit, inveterata sapit.* Et subiungit: Bartolus in annis juvenilibus fuit iudex maleficiorum, & imbibit illam severitatem condemnandi facinorosos, qua re insequitur eum illa severitas & quos non potuit perdere ore, conatus est perdere calamo. Bartolus igitur, siue conscientia siue calumnia illa perturbatus, relicta tali functione, rursus ad libros & studia secessit, ad locum Sancti Victoris, qui a Bononia ad 11. lapidem distat. Ubi cum in solitudine aliquandiu studiis privatis incubuisset, accersitus ad profitendum, Pisas contendit. Istic igitur primo anno, ætatis autem suæ xxv. edidit celebrem illam Repetitionem Legis, *si is qui pro emptore*, in Digestis sub Titulo *de usucapionibus*: coepitque statim magis ac magis inclarescere. Postea vero relictis Pisis forsân ob statum ejus reipublicæ semper turbulentissimum Perusium concessit, ubi & uxore ducta, & vitæ portu constituto, reliquam ætatem profitendo transegit. Quotidianis itaque prælectionibus ibi exercitus, ad illud eruditionis gloriæque fastigium excrevit, ut dum viveret, & summi Jurisperiti nomen solus in universa Italia haberet, & ad illum audiendum undiquaque maximus omnium studiosorum concursus esset, & denique mortuus, per elaboratissima sua scripta incomparabilem prope famam, & memoriam sempiternam sit consecutus. Ab hoc plurimi profluxerunt, qui profitendo scribendoque post eum clarissimi fuerunt. Ex illis præcipuus fuit Baldus Perusinus, qui refert, ¹ Bartolum semper tenuisse opiniones placentes Laicis, hoc est, ut ego intelligo, quæ semper sensui & intellectui communi accefferint, quod opinionibus suis multum honoris conciliaverit. Illud memorabile est, quod traditur eum toto quinquennio in Repetitione legis de ætate, Digest. Tit. de minoribus, absolvenda elaborasse. Quem Bartoli morem utinam qui hac ætate commentantur, ex aliqua parte imitari dignarentur, pauciores haberemus libros, sed utique meliores, expolitioresque. Est præterea qui scribit, ² Bartolum ad pondus comedere solitum fuisse, ut intellectum haberet pariter dispositum, & nunquam alteratum, quod non ridebit, qui Italicorum professorum in ingenio fovendo curam & studium cognitum habet. *DIPLOVATICIUS* autem hoc de Bartolo commemorat, quod memoriam non satis firmam fidelemque habuerit, adeo ut si aliquid commentaretur, neque leges in promptu re-

¹ *In esp. de succ. feud.*

² *Ros. sing. 713. aliis mi. 704.*

periret, *FRANCISCUM TIGRI Pisenum*, qui eodem tempore legit Perusii, & ipsi intima amicitia erat conjunctus, solitus fuerit accedere, qui locos illi indicarit, & leges suppeditaverit. Habebat enim hic Franciscus magnam Singularium rerum memoriam, ut de ipso Baldus refert. Et sane Angelus quoque & Castrensis testantur, Bartolum ex dictis Francisci Tigrini magnum sibi honorem comparasse, exiguum autem ipsi Francisco, ut quem aut nunquam aut raro nominaret. Reprehenditur autem Bartolus ¹ alias quoque hoc de vitio, quod similiter veterum quoque nomina tacuerit, & illorum inventa sibi sumserit, præcipue autem *NICOLAI DE MATARELLIS Mutinensis* antiqui Doctoris, cujus permultas opiniones sibi ascripserit. Sed ita profecto res habet, quod nullum tam excellens perfectumque ingenium fuit unquam, quin suos habuerit æmulos & osores: & eo quidem plures infestioresque quo ipsum est cæteris præstantius. Equidem ² nec ingenium, nec memoriam Bartolo defuisse, facile judicare potest, qui consideret & Hebraicas ipsum literas & Mathemata, quorum usum ad jus quoque civile in Commentariis suis induxit, perdidicisse, & plurimum disciplinarum quam Juris civilis peritiam habuisse. Scripsit doctissima Commentaria super totum prope Jus civile, quæ autem illius nomine supposita sint lectoribus, & quæ suspecta doctis, cum præter cæteros Jason quoque in *l. 132. Digest. de Verb. obl.* recensuerit, nihil opus est hic commemorare. Hujus Bartoli excellentem doctrinam, ipse quoque Romanorum Imperator Carolus IV. suspexit, eaque de causa & ipsum & omnem ejus posteritatem insignibus, & aliis egregiis beneficiis ac privilegiis illustravit. Fuit Bartolus sani judicii & animi, vitæque integræ. Filiam habuit, quam in matrimonium tradidit *NICOLAO ALEXANDRO*, viro docto & Jureconsulto. Mortuus tandem est Perusii, anno ætatis suæ XLVI. anno vero Domini MCCCCLV.

ALBERICUS ROSATES.

ALBERICUS ROSATES ³ *Bergamensis*, æqualis Bartoli fuit, ipsius tamen Commentarios Bartolus non vidit: Albericus autem Bartoli vidit, cum aliquoties locos ex illis citet. Fuit vir excellenter doctus, & magnus, ut Jason scribit, ⁴ Practicus, cui plus quam alte-

¹ In *l. 18. ff. de solution.* ² *Eal. in l. 8. C. de Imp. & al. Substit. ipse Bar. in lib. de Infigi.* ³ *Floruit an. 1347. paralip. memor.* ⁴ In *l. 1. ff. de nov. oper. nunc. & aliis locis & Barth. in tract. de præf. car. in 11. q. par. 1.*

ri Doctore deferunt Advocati Mediolanenses. Reliquit doctissima Commentaria super Digestis, & Codice, item De statutis volumen 1. item Dictionarium in Jure civili lib. 1. Floruit Anno *Millesimo trecentesimo quinquagesimo*.

A D D I T I O.

Alber. de Bergamo *doctorem & Commentatorem eximium dicit Fulgofius consil. 47. col. 1. & consil. 120. col. 2. & optimum practicum consil. 155. col. 2. & consil. 173. col. 1. & consil. 179. col. pen. & consil. 237. col. 1. dedicavit opus suum collegio doctorum Bononiensium, ut ipse testatur in prin. C. fuit electus ad corrigenda statuta Bergomi, ut refert in l. 1. in 1. col. C. de nov. Cod. Compo. Orator alias tempore Benedicti Pap. xii. Magnific. D. Jo. Episcopi Navariens. & Luchini de vicecomitibus Dominorum Mediolani, & Fusius ut testatur in l. Jubemus nulli col. 1. C. de sacrosanct. Eccles. anno 1340.*

B A L D U S.

PETRUS DE UBALDIS: nobilis Perusinus, artium & medicinæ Doctor, tres sustulit filios, *BALDUM, ANGELUM ET PETRUM*, quos singulos longe diverso consilio, quam quo ipse vitæ studia erat ingressus, non Medicinæ, sed Jurisprudentiæ mancipavit. Quapropter non ipsos tantum longe celeberrimos Jureconsultos vidit, & gloriæ fructum, quem speraverat, ex illis percepit: verum etiam familiam suam omnem hac scientia longa posteritate insignem post se reliquit. Siquidem ex *BALDO, Zenobius & Franciscus*, ex *ANGELO Alexander*, & *Angelus* nepos: ex *PETRO* vero *Matthæus*, & *Petrus & Baldus* nepotes: ex *BALDO* porro *Nicolaus, Matthæus, & Sigismundus* pronepotes, omnes fere Jureconsulti, descenderunt. Ut igitur ad Baldum revertamur, audivit ille adolescentulus *Joannem Pogliarensen*, quem vocat primum Doctorem suum. ² Item Franciscum Tigrinum Pisanum, virum magnæ memoriæ & doctrinæ, sanctæque, ut alii tradunt, vitæ. Et Bartolum de Saxoferrato, quem scribit multum ingenio suo contulisse, & præ reliquis illis tanquam præceptorem suum in multis locis prædicat & extollit. ³ Fuit autem Baldus tam maturo felicique ingenio, ut *xvii.* statim anno pu-

¹ Floruit Bal. ann. 1365. paralip. rerum memorabil. ² In c. si vassallus tit. si contraxer. fuer. inter dom. & vass. ³ Felin. in Rubr. de Magistr.

blice repetierit legem *Centum Capuæ* 8. Digestis *De eo quod certo loco*. Postea cum studiorum suorum legitimum tempus absolvisset, ac solitis Doctoratus insignibus esset ornatus, Bononiam profitendi causa concessit Anno MCCCXLIV. ¹ Et quia illuc Bartolus quoque advenerat, eo præsentē Baldus publice disputavit Quæstionem illam Senis quoque a se antea, forte in transitu, disputatam, videlicet; *Utrum municipales alicujus loci statuere possint, quod non possit fieri appellatio, nisi ad judicem illius loci?* In qua quidē disputatione, ut ipse refert, opposuit se illi Bartolus, & acerrimus antagonistes, ab hora xvi. usque ad horam xxi. cum eo contendit, sed tandem victus discessit. Fuit autem & alias vehemens altercatio inter eosdem de Textu *Paragr. ultimi, Legis* si creditor 7. *Dig.* de dist. pig. cum Bartolus in suo codice haberet, nullam venditionem, *Baldus* vero ullam venditionem. Adeoque tum in ea contentione animis exarserunt, ut missum sit *Pisas*, & veteres Pandectæ istic inspectæ, quæ cum codice Bartoli consonarunt. Quanquam autem complures autores hujus altercationis meminerint, difficulter tamen induci possum, ut illis fidem adhibeam, cum ipse Bartolus in dicta *L. si creditor* 7. & alibi, non aliter ejus rei mentionem fecerit, quam his verbis: Cum semel haberemus hanc quæstionem, misimus usque *Pisas*, ² ad librum Pandectarum, &c. quem vix crediderim adeo modestum esse potuisse, si cum Baldo illi res tam odiose fuisset. Multo minus verisimile illud est, quod quidam commenti sunt, Baldum tunc complures aliorum codices corrupisse, expungendo literam N. & ob id fustigatum, patriam suam Perusium reliquisse, his Scipionis Aphricani verbis: *Ingrata patria, ne ossa quidem mea habebis*, atque ita quasi in exilio consenuisse, mortuumque esse. Qui enim potuisset Baldus ad eum modum insanire, ut codices corrumperet? Quam excellentis autem & prope divini fuerit ingenii Baldus, cum ex scriptis illius manifestissimum sit, nihil opus est referre. Eruditionem in illo ampliorem nemo, sed constantiam complures desiderarunt. Variavit enim persæpe, & contraria invicem pugnantiaque multis in locis scripsit. ³ Sed humanum est hoc vitium, non semper dictorum meminisse, & causæ interdum inservire. Imo vero ne possibile quidem videtur, ut qui polygraphus est, qualis Baldus fuit, idem per omnia sibi constare possit. Exempla in prom-

¹ In tract. *Judiciario. Rub. de App. Alex. in l. 25. §. fin. ff. Solut. matr.*
² In l. 114. §. 14. ff. de leg. 1.

³ Bart. in c. pœnitentia. de probat.

ptu sunt. Sed illi forsā non tam vitium illud, quam ejus crebritatem in Baldo reprehendunt. Fuit autem Baldus non Civilis tantum, sed & Pontificii Juris doctissimus: id quod pauci ex æquo præstare potuerunt. Itaque miratur alicubi Ludo Romanus, ¹ quod eum tam magnum Canonistam fugerint aliqua capitula, &c. Cum igitur maximi nominis esset in tota Italia, accersitus tandem est a Joanne Galea Mediolani Duce Papiam, ubi compluribus annis publice professus est. Edidit multa volumina in Jure civili, & in jure Canonico. Allegantur etiam quædam, quæ cum operibus suis impressis non inveniuntur, puta liber quem *Peculium* inscripsit: & *Tractatus de Commemorationibus* famosissimorum Doctorum in utroque Jure, & quædam alia. Professus est ad extremam usque senectam. Nam tum temporis cum Commentaria in Feudales libros pararet, XLVII. annis prælegerat, ut ipse refert in eorum Commentariorum præfatione. Et tamen ibi subjungit: *Quod si ex parte aliquid didicerim, tamen in comparatione latitudinis intellectus profecto nihil me intellexisse agnosco.* Hæc ille jam senio confectus, & per omnem ætatem in juris scientia diligentissime versatus, vere agnoscere potuit, nos hac ætate agnoscere non possumus, qui nobis nescio intra quot menses Jurisprudentiam arroganter & stulte pollicemur. Filios duos habuit, ut tradit Jacobus Philippus Bergomensis in Chronicis, *ZENOBIUM*, qui & Equestribus ornamentis & Doctoratus insignibus donatus fuit, & *FRANCISCUM*, & ipsum utriusque Juris Doctorem. Mortuus tandem est anno MCCCCXXVIII. die Aprilis, & Papiæ in templo Sancti Francisci, inter cujus familiam adoptari, ejusque habitu sepeliri voluit, sepultus est. Extat marmor primi sepulchri sui, in eodem templo, habens inscriptionem aliquot versuum, quorum postremi sunt.

*Conditur hic Baldus, Francisci tegmine fultus,
Doctorum Princeps, Perusina conditus arce.*

QUI OBIIT ANNO MCCCC. DIE XXVIII. APRILIS IN AURORA.

Inde enim juxta summum altare transportata ipsius ossa sunt, ubi in alio saxo legitur hoc Epitaphium.

BALDUS EDITIOREM LOCUM SORTITUS, HIC OCTO
ET DECEM SUPRA CENTUM ANNIS
OBDORMIVERAT.
M. D. XIX.

¹ In l. 37. ff. de jurejur.

ANGELUS PERUSINUS.

ANGELUS DE UBALDIS Perusinus, iisdem præceptoribus quibus & frater, Jus civile didicit. ¹ Anno *xxiii.* suæ ætatis Doctoratus insignia sumpsit, & publice profiteri cœpit. Non indignus fratre suo Baldo fuit, ingenio inferior, eruditione par, acri omnino & solido judicio præditus. Itaque *Joannes Pyrrhus* hunc inter Triumviros Jurisprudentiæ cum *Bartolo & Paulo Castrense* nominavit. Reliquit doctissima Commentariorum & Consiliorum opera, quibus Jus civile majorem in modum illustravit. Mortuus est Florentiæ, eodem anno quo Baldus frater suus, reliquo post se unico filio Alexandro, legum professore, ex quo Angelus secundus, istius Angeli nepos postea prognatus est. Ille a majorum virtute nequitquam degenerans, in celebrem Juris professorem evasit, & cum publico salario multis annis Patavii professus esset, a Sixto Pontifice Maximo Romanam vocatus, & in Advocatorum Consistorii Pontificalis numerum ascitus est.

PETRUS DE UBALDIS.

Tertius denique frater, *PETRUS DE UBALDIS*, pari prope modum dexteritate fratrum vestigiis ingressus, post legitimum studiorum tempus absolutum, & ipse utriusque Juris Doctor creatus est. Cum tamen Canonici Juris studiosior esset, quam Civilis, in eo solo elaboravit, & eruditionis suæ multa monumenta reliquit, ut traditur. Ex hoc natus est *MATTHÆUS UBALDUS*, vir equestri postea dignitate insignitus, & omni scientiarum genere instructus. Qui duos porro filios procreavit: *PETRUM*, qui utriusque Juris professor fuit, & *BALDUM*, qui etsi Jureconsultus non esset, prudentia tamen & consiliis inter primos patriæ suæ procures habebatur. Hic Baldus avi sui Petri Ubaldi felicitatem consecutus est, trium doctissimorum filiorum successione, *NICOLAI*, *MATTHÆI*, & *SIGISMUNDI*, quorum *primus* Rotæ auditor, *alter* publicus Perusii legum professor fuit.

BARTHOLOMÆUS DE SALICETO.

BARTHOLOMÆUS DE SALICETO Bononiensis, ² eodem cum proxime prædictis tempore exitit. Professus est Jus civile qua-

¹ Ipse Angel. l. i. §. pueritiam ff. d. postul. In tract. Suitatis. ² Floruit anno D. 1408. paralipom. rerum memor. Monarcham eximium dicit Cuma. conf. 138. ad fin.

tuor annis Patavii. Deinde cum in pestifero illo schismate Romanæ Ecclesiæ per Bonifacium VIII. Papam, & Benedictum Antipapam, continuato, tota fere Italia bellis & seditionibus vexaretur, Bononiam in patriam se recepit. Ibi Anno MCCCCLXXXII. mense Majo, exorsus est Commentaria sua in IX. libros Codicis, quæ sequentibus annis juxta publicas prælectiones absolvit. Professus est autem magna cum laude, & inter sui temporis Doctores cum primis fuit. De hoc scribit *Jacobus Philippus Bergomensis* in Chronicis, quod Alberto Estensi Ferrariæ Marchioni, cum apud eum magno esset in pretio, primus autor & suafor fuerit, ut a Bonifacio Pontifice privilegium impetraret Scholæ publicæ in urbe Ferrariæ constituendæ. Mortuus est Bononiæ jam senex, & ad Sanctum Dominicum sepultus, ubi in choro extat illius monumentum, cum hoc Epitaphio.

*Hoc tumulo legalis apex, dulcissimus ore,
Et patriæ lux alma suæ, pietatis amator,
Justitiæque sacræ clypeus, baculusque cadentis,
Qui juvenis, multoque etiam venerabilis ævo
Edocuit: superavit eum nec pœna laboris
Scribendo, & pariter Juris nucleando tenebras,
De Saliceto requiescit Bartholomæus.*

ADDITIO.

Præceptorem appellat Clariss. FULG. ejusque opin. confutat, quo ad intellectum. l. 6. C. de secun. nupt. conf. 97. Antonius col. ult.

PETRUS DE ANCHARANO.

PETRUS DE ANCHARANO, ¹ Bononiensis, & auditor Baldi fuit. Scripsit in Decretales, Sextum, & Clementinas, item in aliquot potiores Regulas Juris in VI. Scripsit quoque in *Digest. vetus, & Digest. novum*, ut *Caccialupus* refert, & opus præterea Consiliorum. Fuit Jureconsultus excellens, & magnæ existimationis. Floruit tempore Saliceti. Mortuus est Bononiæ, & in S. Dominici templo sepultus, ubi monumentum illius extat, cum longiusculo epitaphio, quod tamen mortis tempus non exprimit.

¹ Floruit anno D. 1399. *Paralipom. rerum memorabil.*

ANTONIUS DE BUTRIO.

ANTONIUS DE BUTRIO, ¹ & ipse Bononienfis, vir excellens, sanctæque vitæ, & Doctor omni veneratione dignus fuit, ut inquit *Caccialupus*. Fuit æqualis *Ancharani*. Scripsit in Decretales, & Clementinas, item Opus Consiliorum. Et secundum eundem *Caccialupum*, duo pulchra Repertoria, unum in Jure Canonico, alterum in Jure Civili. Mortuus est anno M cccc viii. Non. Octob. ut habet Epitaphium ipsius, quod Bononiæ ad S. Michaelem in Monte, si bene memini, ubi sepultus est, extat.

A D D I T I O.

Fuit vir Anto. de Butr. maxime auctoritatis ut testatur Paul. Cast. consil. 180. super eod. vol. i. in fin

CHRISTOPHORUS DE CASTILIANO, ET RAPHAEL UTERQUE.

CHRISTOPHORUS DE CASTILIANO *Mediolanensis*, eodem tempore excellens Jureconsultus fuit, acri magnoque ingenio præditus, & subtilitatum (ut eum Jason vocat) ² princeps. Itaque, ut fere assolet, ingenii sui facilitate, & doctrinæ fiducia, ut olim Antistius Labeo, fretus, multa innovare, & receptas in Scholis opiniones ubicunque posset magno studio labefactare instituit. Hunc morem *RAPHAEL Fulgosius* Placentinus, & alter *RAPHAEL Comensis*, ejus discipuli postea secuti, innovationes illas magis ac magis auxerunt. Fuerunt isti duo illustres Jureconsulti. Claruerunt Patavii, anno M cccc xx. ubi in templo S. Antonii magnificum extat Fulgosii monumentum: cujus epitaphium tamen mortis tempus non meminit.

A D D I T I O.

Legistarum principem, & comitem illustrem, ac præceptorem appellat Fulg. consil. 25. col. i. in fin.

Fuit etiam Jo. de Castelliano in Jure canonico præceptor ejusdem Fulg. quem citat consil. 308. in proposita in princ. Floruit anno D. 1457. paralip. rerum memorabil.

JOANNES DE IMOLA.

JOANNES DE IMOLA eodem hoc tempore exitit. Scripsit in tres priores Libros Decretalium, item in Sextum, & Clementinas.

¹ Fioruit an. 1417. paralip. rerum memorabil

² In l. 31. ff. de jurejur.

In Jure vero civili scripsit in Digestum inforciatum, ut refert *Caccialupus*. Est cum primariis interpretibus Juris, & fuit præceptor Alexandri Imolensis. Obiit Anno Millesimo quadringentesimo quinto, xviii. die Februarii.

PAULUS DE CASTRO.

HUJUS Imolensis æqualis fuit *PAULUS DE CASTRO*, Jureconsultus doctissimus, & in tota Italia celeberrimus. Professus est Florentiæ, Bononiæ, & Patavii, ubi tandem & vita defunctus est. Multa præclara & eximiæ autoritatis scripta post se reliquit, in libros Digestorum, & Codicem, Commentaria, item volumen Consiliorum. Mortuus est anno mcccxxxvii. paulo post *Joannem Imolensem*. Reliqua ex ejus Epitaphio, quod illi satis ornatum *Nicolaus de Castro* ejus ex filio nepos in templo Servitarum Patavii, juxta monumentum posuit, colligi possunt, quod ita habet.

PAULUS DE CASTRO JURECONSULTUS DISERTISSIMUS, MAXIMÆ AUTHORITATIS APUD OMNES HABITUS, QUOD FLORENTIA TESTATUR, CUJUS JUS MUNICIPALE INNOVAVIT, ET IN EA CONJUGATUS PETRÆ UXORI, VICARIATUS OFFICIUM IN SPIRITUALIBUS RO. PONTIF. DECRETO EXERCUIT. UBI ETIAM IN BONONIENSI ET PATAVINO GYMNASIO PUBLICE PROFITENDO FLORUIT, ÆTERNAMQUE SIBI GLORIAM COMPARAVIT. RELINQUENS CONSILIORUM ET IN JURE VOLUMINA PLURIMA ÆDITA, QUÆ INTRA MANUS VERSANTUR. ET IPSIUS ANGELUS FILIUS CLARUS INGENIO, AMBORUM JURUM TENENS FASTIGIA XL. ANNOS PATAVII JURA DOCUIT, EOQUE NICOLAUS CANONICUS PADUA. QUI AB HIS PROCESSIT, UTRAMQUE ET IPSE PARENTUM VIRTUTEM ADEPTUS, HOC IMMORTALITATIS OPUS ILLIS CONSECRAVIT. MCCCCXCII.

PANORMITANUS.

NICOLAUS *Sculus*, Abbas primum *Monacensis*, inde Archiepiscopus *Panormitanus* fuit. Unde fit, ut diversis cognominibus communiter allegetur. Magnæ eloquentiæ & doctrinæ fuit: quæ utraque si unquam alias, certe in Concilio Basiliensi, in eo summe

enituerunt. ¹ Professus est Anno MCCCCXXV. & aliquot multis sequentibus, Jus Canonicum in Schola Senensi. Edidit Commentaria in Decretales utilissima, multa præterea Consilia, Repetitiones, Disputationes. Mortuus est, si bene memini, non multo post, quam ex Concilio in Italiam rediisset.

R O M A N U S.

LUDOVICUS Pontanus, ² patria Spoletinus, & tandem ob id quod Romæ commoraretur *Romanus* dictus, *Joannis Petrucii* celeberrimi apud Perusinos Jureconsulti, & *Joan de Imola* auditor fuit. Senis & ipse Jus civile aliquot annis professus, inde Romam commigravit, ubi maxima in existimatione habitus est. Panormitano singulari amicitia conjunctus fuit, cum quo postea Basileam ad Synodum profectus, istic morbo pestilenti correptus, mortem obiit, juvenis admodum, & vix xxx. ætatis annum tum egressus, ut commemorat *Æneas Sylvius* in *Historia Basiliensis Concilii*, cujus operæ precium est integra verba huc ascribere. *Finitis, inquit, Panormitani verbis, Ludovicus Romanus Protonotarius, totius humani juris gnarus assurrexit. Cujus tanta memoria fuit, ut nulli veterum cedere putaretur, sive Simonidem, sive Theodecten, sive illum qui a Pyrrho missus ad Senatum venit Cynæam, sive Carneadem Seriphium, Metrodorum, Hortensium, sive qui horum ultimus fuit Lucium Senecam de divinitate memoriæ commendemus. Erat enim memor omnium quæ ipse unquam aut legisset, aut audivisset: nec oblitus erat eorum aliquid, quæ ipse vidisset. Nec ut ceteri Jurisconsulti principia legum in disputando allegabat, sed quasi Codicem legeret, sic Textum memoriter referebat. Vir non Roma tantum, sed cælo dignus: & cui nemo mortalium comparandus videretur. Non admirationi, sed stupori futurus omnibus populis, si ut æquum videbatur, ætatis tempora duplicasset. Sed invidit fortuna Italiæ, nec tantum scientiæ lumen crescere passa est. Immisit pestiferum morbum, virumque vix xxx. egressum ætatis annum abstulit, nec plus horis sex & triginta sivit ægrotare. Visusque non transitus ille hominis, sed furtum. Quis enim virum adeo juvenem, adeo robustum, tam brevi morula expirare putasset? Sed fuit mors damnosior morte cujusvis regis: quippe quod regi hæres succedit in regno, viro autem adeo docto nullus superest in literis hæres. Sed dum Cardinali vir bene meritis manet, apud Caribussiam sepelitur. Hæc ille. Re-*

¹ Sylvius in gestis Conc. Basiliensis.

² Floruit anno D. 1457. paralip. rerum me-

morabil.

liquit doctissima ingenii sui monumenta, Comment. in digest. & Codicem. Consiliorum volumen 1. Singularium lib. 1. & quasdam Repetitiones. Mortuus est Anno MCCCCXXXIX. ut indicat ejus Epitaphium, quanquam nimis jam attritum etiam, quod extat apud Carthusianos, in hæc verba:

ANNO DOMINI MCCCCXXXIX. REVERENDUS IN CHRISTO PATER DN. LUDOVICUS PONTANUS DE ROMA, UTRIVSQUE JURIS DOCTOR EGREGIUS S. SEDIS APOSTOLICÆ PROTONOTARIUS, CUJUS ANIMA REQUIESCAT IN PACE AMEN.

Reperitur & aliud Epitaphium in eundem ab Ænea Sylvio conscriptum, quod ita habet:

*Si mille, aut totidem rapuisses usque virorum.
Pestis, adhuc poteram parcere sæva tibi.
Vivens quo nusquam fuerat præstantior alter
Extinctum potius reddis iniqua lues:
Quem fletis Leges, quem fletis Jura, sacrique
Nunc Canones: obiit, quem coluistis, herus.
Hic vos ornat, vestras ubicunque fuerunt
Solverat ambages: nunc sine voce jacet.
Heu voces, heu verba viri divina, memorque
Ingenium, quo vis nunc tua multa loco est?
Heu Romane jaces, quo nec Romanior ullius
Ante fuit, quo nec forte futurus erit.
Te pater, & charus retur modo vivere frater.
Heu quantos gemitus ille vel ille dabit.
Te Roma, atque omnis plorabit Etruria, teque
Tota petet lachrymis Itala terra piis.
Te nunc Concilium, te nunc ululatibus unum
Ipsa quoque extinctum queritat Ecclesia.
Heu vanas hominum mentes, heu pectora cæca:
Cuique dies certum est fata dedisse suos.
Et nos cum Superi statuent, veniemus ad illos:
Nemo parum vixit, cui bona vita fuit.*

JOAN.

JOANNES DE ANANIA.

JOANNES DE ANANIA ¹ *Bononiensis*, ibidem in patria Archidiaconus, & Canonici Juris professor publicus annis compluribus fuit. Scripsit in Decretales, reliquit item Consiliorum volumen unum. Hunc *Andreas Siculus* in Tractatu de Testibus, vocat *Sanctæ vitæ* dominum suum, semper merito honore observandum. Mortuus est, anno MCCCCLV.

ALVAROTUS.

Eodem fere tempore vita defunctus est apud Patavinos **JACOBUS ALVAROTUS**, ex familia *Alvarotorum* ibi natus. Præceptore in Jure civili primum usus est *Bartholomæo Saliceto*, in Jure vero Canonico, *Francisco Zabarella*, celebri Juris professore, qui tandem Cardinalis fuit, eum compatrem quoque suum appellat. Fuit xxx. annis in Jureconsultorum Collegio Patavii. Sed xvi. tantum annorum meminit, quibus continue prælegerit, incertum Patavii ne an alibi. Tum enim cum Commentarios Feudales Universitati dedicaret, in professorum numero se non fuisse, in ipso operis limine significat. Mortuus est anno MCCCCLIII. ætatis suæ (ut *Bergomensis* tradit) anno LXVIII. Sepultus est in templo Sancti Antonii, ubi juxta sacellum Sancti Joannis in Tabula legitur hoc Epitaphium:

AMICE QUI ISTAC TRANSIS, ESTI PROPERAS, LAPIS HIC TE ROGAT, UT PAULISPER INHÆREAS, ET HÆC SCRIPTA LEGAS. HAC IN BASILICA BEATI JOAN. BAPTISTÆ SUNT JACOBI ALVAROTI PATAVI INSITA OSSA. QUI DUM VIXIT, SUO STUDIO ET DOCTRINA POST SUSCEPTAS DOCTORALES INFULAS, COMMENTARIOS UTILES CUM REPERTORIO IN JUS FEUDALE FORMAVIT: EOSQUE VENERANDÆ UNIVERSITATI JURISTARUM DONAVIT. VOLUI UT ISTA NON IGNORES, ET PRO ANIMA IPSIUS ORES. OBIIT AUTEM DIE LUNÆ, XVIII. JUNII ANNO MCCCCLIII. V. F.

CORNEUS.

PHILIPPUS CORNEUS *Perusinus* natus est, ex nobilissima istic & vetustissima Corneorum familia. Domi a privatis præceptoribus literis & artibus feliciter institutus, cum xii. annum excessisset, & ul-

¹ *Præceptor Alex. de Imola ut ipse testatur consil. 178. viso processu nu. 10. vol. 7.*

tra ætatem animo & iudicio maturefceret, statim se ad jus civile discendum contulit. Audivit *JOANNEM PETRUTIUM*, qui tum mane prælegebat. Is *Petrutius* Perusinus erat, vir nobilis, professor doctissimus, & tum temporis celeberrimus. Multi illum clarissimi viri audiverunt: inter quos fuerunt, *Ludovicus Pontanus*, *Joan. Baptista Caccialupus*, & hic *Corneus*: qui ejus postea gener factus est, ut dicetur. Excessit autem e vivis anno *MCCCLXII*. Tantam autem eximia diligentia sua Juris scientiam paucis annis *Corneus* consequabatur, ut præter alios, ipsius quoque præceptoris animum in admirationem & sui amorem pertraxerit. Itaque *Petrutius* illi tum adhuc discipulo suo, filiam cum magna dote despondit, ex qua postea *Philippus VI*. liberos sustulit, *III*. masculos, & totidem femellas. Cum autem posthæc, solennia Doctoratus insignia recepisset, statim suscipi, prædicari, & celebrari cœpit. Primo enim *Perusii* cum aliquandiu professus esset, a multis undique *Gymnasiis* expetitus accersitusque fuit. In primis autem *Ferrarienses* non destitire, donec illum maximis propositis præmiis ad sese pellexissent. Sed paulo post indignabundis *Sixti summi pontificis* literis revocatus, & *Perusium* redire coactus est. Verum cum status *Perusinae* reipublicæ, nescio quibus ex causis turbaretur, obtinuerunt ab eo *Florentini*, ut in *Pisana* schola jus profiteretur, videlicet ut illa jam collapsa, illius fama rursus instauraretur, & illustraretur, quod quidem sedulo per triennium præstitit. Cæterum cum illum *Perusini* sui maximopere desiderarent, per Pontificem *Romanum* iterum effecerunt, ut ille *Perusium* retraheretur. Ex eo autem tempore quo istuc rediit, celeberrimus semper non modo profitendo, sed & consulendo & patrocinando factus atque habitus est. Studiosissimus per omnem ætatem fuit, & laborum tolerantissimus. Professus est annis circiter quinquaginta. Reliquit *Commentaria in Codicem*, & quatuor volumina *Consiliorum*. Mortuus est tandem anno ætatis *LXXVII*. superstitè uxore & liberis.

ALEXANDER.

A*ALEXANDER DE TARTAGNIS*, patria *Imolensis*, *Joannis de Imola* popularis sui, & *Joannis de Anania* discipulus fuit. Doctor utriusque Juris *XXI*. anno ætatis suæ creatus est. Jus civile prælegit aliquot annis *Patavii*, ubi Concurrentem habuit *BARTHOLOMÆUM Cepollam Veronensem*. Cum hoc acerrimam habuit contentio-

nem,

nem, præcedendi causa, cum *Cepollæ*, quanquam seniori, cedere nollet, & fiducia doctrinæ illi se anteponeret. Professus est item Ferrariæ: & demum Bononiæ, ubi reliquam ætatem transegit, & eam scholam nominis sui celebritate ita illustravit, ut quicquid usquam Juris studiosorum esset, istuc conflueret. Absolutissimam doctrinam, & summam in docendo gratiam habuit. Publice annis xxx. fere docuit. Conscripsit egregia opera, quæ nota sunt. Excessit e vivis Anno MCCCCLXXVII. ætatis vero suæ LIII. relictis tribus filiis: quorum major natu Antonius, & ipse patris exemplo utriusque Juris Doctor fuit. Extat ipsius Alexandri magnificentissimum monumentum, ex candido marmore elaboratissimum, in templo S. Dominici loco conspicuo positum, cum hoc Epitaphio:

ALEXANDRO TARTAGNO IMOLENSI LEGUM VERISSIMO AC FIDISSIMO INTERPRETI, Q. V. AN. LIII. FILII PIENTISS. P. OPT. B. M. POS. OBIIT ANNO MCCCCLXXVII.

FELINUS.

FELINUS ex nobili Sandeorum familia Ferrariæ natus, ibidem in patria Ferraria, & Pisis publice multis annis Jus civile, tanta diligentia, tantoque judicio docuit, ut suo tempore omnibus propemodum professoribus fuerit prælatus. Itaque & plurimos auditores sectatoresque habuit, & celeberrimi in Italia nominis fuit. Qua de causa *Innocentius octavus* eum Romam accersitum, in Collegium Rotæ legit, multisque insuper dignitatibus auxit. Reliquit doctissima ingenii sui, & longe utilissima monumenta, quæ nota sunt.

RIMINALDUS.

JOANNES MARIA RIMINALDUS, & ipse *Ferrariensis*, Alexandri Imolensis auditor & discipulus Ferrariæ magna cum laude Jus civile professus est. Extant illius aliquot scripta. Mortuus est anno MCCCCXCVI. ætatis autem LXIII. inque Sancti Francisci templo ingenti funeris pompa sepultus.

JASON DE MAINO MEDIOLANENSIS.

HIS successit **JASON DE MAYNO**, ¹ *Patricius Mediolanensis*, Catonis Sacci Papiensis discipulus, qui compluribus annis Patavii publice professus est. Postea Papiam quasi in patriam, a Lu-

¹ Floruit ann. Do. 1498. *Paralip. rerum memorabil. De Jac. patre præceptore ipse Jas. in l. 1. pe. col. ff. de novi oper. nun.*

dovico Sfortia Mediolani Duce revocatus, & ab eo inter Ducales Senatores relatus, ad finem usque suæ vitæ xx. amplius annis istic prælegit. Erat vir magni ingenii, cæterarum quoque artium, Rhetoricæ puto & Philosophiæ non ignarus. In jure vero civili in Italia cum Carolo Ruino, & Decio, facile princeps suo tempore fuit. Commentaria sua nota sunt. Mortuus est anno MDXIX. mense Aprili. Papiæ extra urbem in Cœnobio S. Pauli sepultus. Ejus Epitaphium (si bene memini) ita habet:

*HIC REQUIESCIT JASON MAYNUS, QUISQUIS
ILLE FUIT.*

Sed & aliud Epitaphium ejus extat, longe id quidem elegantissimum, in hæc verba:

Quis jacet hoc hospes tumulo? Quis? Summus Jason.

Ille ne Phryxæ vellere dives ovīs?

Clavio hic illo longe est. Quinam oro? Maynus,

Excellens Juris gloria Cæsarei.

Non fuit hoc quisquam Juris consultior alter,

Qui extinctum posset reddere jus melius.

Sed tamen hoc summi vetuit mens dia parentis,

Cæsaribus cupiens usque favere suis.

Te audiit, o nimium felix, qui jura legentem,

Damnantemque acri plurima iudicio.

Nec tamen infelix, tua qui monumenta revolvit,

Et memori condit lecta, fovetque fenu.

Et quanquam obloqueris plebs invida, solus Jason

Hic legum nodos difficiles solvit.

Amborum sic fama omnem vulgata per orbem.

Ille nitens belli laude, sed iste togæ.

PHILIPPUS DECIUS.

Eodem tempore floruit *PHILIPPUS DECIUS*, & ipse Mediolanensis, qui suo tempore inter Juris civilis principes professores & in celeberrima fama fuit. Annis triginta cum Jus civile in celebratissimis quibusque Italiæ Gymnasiis professus esset; nemo enim pluribus in locis eruditionis suæ lumen ostentavit, nescio quo infortunio coactus est in Galliam profugere. Ita namque ipse in Consi-

liorum suorum dedicatione apud Narbonensem Archiepiscopum conqueritur, se post rerum suarum omnimodam jacturam, non sine maximo vitæ discrimine, Lugdunum confugere compulsus, quamquam non solum a crimine, verum etiam criminis suspicione vacuum. Proinde egenum, inopem, a patria ejectum, fortunis omnibus absque sua culpa spoliatus se præter spem, unicum miserorum solatium, nihil reliquum habere. Hæc autem perpeffus est, regnante tum Carolo VIII. Gallorum rege, qui mortuus est Anno MCCCCXVIII. Sed inde postea per rempublicam Florentinam revocatus, multis annis iterum Pisis, & postremo Senis professus est, prosperrimam rursus fortunam consecutus. Quare ad solatium utriusque fortunæ, sui que perennem memoriam, magnificentissimum ex candido marmore, & ornatissimum monumentum (cui imposita est ex aperto libro docentis simulachrum) in campo quem vocant Sanctum, Pisis extrui sibi vivus curavit. Cui ex eodem marmore subjuncta est tabula, hanc continens inscriptionem:

PHILIPPUS DECIUS, SIVE DE DEXIO, MEDIOLANENSIS JURISCONSULTUS CELEBRI FAMA NOTISSIMUS: CUM PRIMUM LOCUM STUDII IN JURE CANONICO VEL CIVILI TENUISSET PISIS, SENIS, FLORENTIÆ, PADUÆ, PAPIÆ, DEMUM ULTRA MONTES IN GALLIA, REVOCATUS, IN ITALIAM AB EXCELSA FLORENTINORUM REPUBLICA, POSTEAQUAM STIPENDIUM MILLE QUINGENTORUM AUKEORUM IN AURO PRO LECTURA CONSEQUITUS FUISSET, DE MORTE COGITANS HOC SEPULCHRUM SIBI FABRICARI CURAVIT, NE POSTERIS SUIS CREDERET.

Ex prædictis colligi potest, non modo pluribus in locis, verum etiam pluribus annis eum publice professum esse, quam quisquam alius unquam in Italia Jureconsultus. Si enim ante mortem Caroli regis xxx. annis jam erat professus, qui, ut dictum est, Anno xcviij. obiit, & postea quoque ad annum usque MDXXXV professus fuerit, sequitur eum circiter Lxv. annos publice docuisse. Reliquit in utroque Jure scripta doctissima, & præterea Consiliorum libros iv. Mortuus est tandem Senis, prædicto Anno MDXXXV. xij. Die mensis Octobris. Cujus postea corpus Pisas ad illud monumentum suum translatus est.

SALIMONIUS.

MARIUS SALAMONIUS *Albertifchus* Eques Romanus per eadem tempora viguit. Auditor fuit *Bapiste Caccialupi*. Jus civile non tantum docuit, verum etiã administravit. Egit enim aliquandiu præsidem Campaniæ, ut ipse quodam in loco commemorat. Inde Romam reversus ad Juris professionem est, ubi auditores multos, magnamque existimationem apud omnes habuit. Inter cætera autem in gratiam *Julii Medices*, Cardinalis, & Ecclesiæ Romanæ Pro-cancellarii, instituit disputationem super lege *Gallus. 29. in Digest. Tit. De liberis & posthumis* quam publice magna celebritate, in xxi. Cardinalium conventu, frequenti Episcoporum, Jureconsultorum, & omnis generis doctorum hominum concursu, magna cum nominis sui fama, publice exegit, posteaque in justos Commentarios redactam, eidem Julio Medici inscripsit, & edidit. Per ipsum enim Julium in Advocatorum Pontificalis Consistorii collegium ascitus fuit, de quo Marius sibi ipsi gratulabatur, quod nihil ad dignitatem amplius, ad studia accommodatius, ad ætatem expetibilius sibi condonari potuisset. Tandem vero senio prægravante, a causis orandis ad otium totum se contulit, eo (ut scribit) consilio, ut quod viribus præstare non valeret, ingenio saltem elaboratum aliquid reponeret. Incœperat igitur eo in otio jussu hortatuque Leonis x. Pontificis, in libros Digestorum exactiorem interpretationem conscribere, jamque in librum primum absolverat etiam, cum morte interceptus periit. Scripsit præter jam dictam Interpretationem, & Commentaria in legem *Gallus*, etiam Repetitiones, & Tractatus aliquot, quæ vulgo impressa habentur. Item Commentaria de Probationibus, & libros de Principatu ad ipsum Leonem x. Floruit sub jam dictis Pontificibus, facitque in scriptis suis æqualium suorum Jureconsultorum, puta Jafonis, Decii, Alciati, Zafii, inter alios crebram mentionem. Quo tempore mortuus sit, mihi non constat, nisi quod suspicor, sub ipso Clemente vii. eum obiisse. Hoc tamen satis colligitur ex illius scriptis, eum valde senem ex vita excessisse.

ZASIU S.

REstat *UDALRICUS ZASIUS*, qui eodem tempore, quo isti in Italia, ipse Germanus in Germania sua, maxima laude floruit. Natus est Constantiæ, urbe celebri, & Synodo quoque universali insigni,

gni, parentibus honestis, & mediocris inter suos concives ordinis. Puer literarum studiis adhibitus, liberaliter atque feliciter didicit, ut in illis temporibus, quibus primum in Germania illucescere, sed subobscurè adhuc, bonæ literæ incipiebant. Quanquam vero illa ipsa ætas, in quam puer inciderat, inculta adhuc barbaraque esset, eaque de causâ pueritiæ studia rectius aliis collocare non posset, tamen cum & literæ indies magis magisque emerisissent, & ipse interea adolevisset, ingenii dexteritate facile effecit, ut omni barbarie excussa, in omnibus liberalibus disciplinis eleganter doctus & esset & haberetur. Juventutem paulo solutiorē eum egisse ferunt, prava societate (quod ætas ista peculiare malum habet) corruptum. Et memini, cum ipse aliquoties ejus temporis jacturam apud me cæterosque suos familiares deploraret. Postea vero relicta schola, se ad forum & negotia transtulit, consilio ne an casu incertum. In numerum Notariorum Constantiensis Consistorii, quod istic sane celebre atque frequens est, concessit: ubi aliquandiu negotiis forensibus exercitatus, a Senatu Friburgensi, quod Brisgojæ oppidum est, accersitus, & in Archigrammatæum ejus Reipublicæ est acceptus. Delectabatur ille etiamnum studiis, quæ privatim nunquam intermiserat, & in primis Juris civilis cognitione ardebat, cujus præsentem dignitatem, utilitatemque, jam rectius atque olim, per ætatem judicare considerareque poterat. Itaque quod in adolescentia per imprudentiam prætergressus erat, postea meliori consilio, etsi serius, secutus, atque etiam consecutus est. Profecta jam erat ætate, trigésimumque annum excefferat, cum primum cœpit Jus civile addiscere, quod quo rectius atque expeditius facere posset, abdicato a se publico illo officio, totum se deinceps Juris studio addixit atque dedit. Præceptores audivit eos, qui tum Friburgi, quod publicam & primarii nominis scholam habet, profitebantur, ex quibus ipse postea scriptis suis duos potissimum celebravit, *JOANNEM KNAPUM* Germanum, & *PAULUM DE CIT-TADINIS* Patavinum, cujus etiam in familiaribus colloquiis amicissimam mentionem sæpe habebat. Brevi tempore plurimum in Juris disciplina profecit. Erat enim natura laborum tolerantissima, memoria summa, judicio prope tum perfectō præditus, quibus accedebat illa forensium negotiorum cognitio, quibus Juris civilis rationes usu priusquam literis jam didicerat. Quapropter cum Paulus ipse ingenii judicii que dexteritatem in Zasio discipulo suo perspiceret, eum sibi in ordinaria prælectione, quanquam etiam dum Scholarem (ut nunc

nunc vocant) & ob id multis ex professoribus fere tumultuantibus, surrogavit, pro quo tum Titulum de conditionibus Institutionis publice prælegit. Hic quod & naturali quadam dicendi facultate præstaret, & præter aliorum morem pro sua eruditione cultius elegantiusque profiteretur, statim celebrari, & gratus omnibus esse cœpit. Quapropter ut primum Doctoratus insignia recepit, inter ordinarios professores relatus, ex eo tempore non scholastica professione tantum, verum etiam scriptis editis deinceps magis & magis inclaruit: ac quasi secum sibi ipsi certamen esset, seipsum indies eruditione & fama superavit, quam utranque quantam sit consecutus, cum in medio sint ejus doctissima atque utilissima scripta, nihil opus est meum hic judicium asserere. Cæterum ad vitam quod attinet, erat ille honestissimis & amabilissimis moribus præditus, liberalis, humanus, affabilis, læti & perquam festivi ingenii, ut qui libentissime semper jocaretur. Dapsilis erat, & crebro convivabatur, adhibitis plerunque doctis viris, amicis suis, quorum suavissimis confabulationibus animum suum subinde recreabat. Nihil enim minus, quam solitudinem ferre poterat. Cibi atque vini nonnihil erat avidior (unde & crassitiem corporis contraxerat) ut mirari non pauci solerent, quomodo vir istis rebus intemperantior, tantos tamen labores lucubrationesque, quibus plurimum utebatur, sustinere citra morbum posset. Sed ea erat naturæ suæ, quæ fortissima illi contigerat, præstantia. Conversatio reliqua omnis decora, & perquam urbana fuit. In profitendo summam gratiam habebat, & actionis vividissimam energiam. Mihi vero contigit illum jam prope septuagenarium audire, quo tempore quanquam ob senium multa erant in illo remissiora, etiam vox ipsa, quod tum edentulus esset, blesior, tamen ita adhuc docendo vigeat, ita vivebant omnia quæ loquebatur, ut liquido jurare possim, neminem me ex Germaniæ & Italii professoribus audivisse, qui hunc vivida illa docendi ratione superarit. Erat candidissimi ingenii, minimeque invidi. Aliorum laudes non solum libenter admittebat, sed etiam ipse frequenter prædicabat, nec ego profecto memini ullius illum professoris vel ex demortuis, vel ex illis qui suo tempore celebrabantur, honori nominique unquam obrectavisse. Perstinacior tantum in illis defendendis, quæ semel asseruerat, & reprehensionis nonnihil impatiens esse videbatur. Cætera vir permagnæ erat humanitatis, ut dixi, qua cum alios omnes, tum maxime discipulos suos, & ex illis studiosissimum quemque complectebatur. Ni-

hil

hil erat quod illis non communicaret ex suis, nihil quod, si poterat, non præstaret. In me ipsum discipulorum suorum inertissimum, quantum contulerit benevolentiae, quantum etiam operæ, non facile dixerim, fortasse tamen aliquo tempore commemorabitur. A Ferdinando tum Hungariæ & Boemiæ, nunc etiam Romanorum rege, post dedicatam eidem lucubrationum suarum editionem, inter alia hoc privilegio donatus erat, ut quodcumque ei luberet, in otium se literarium recipere, & operosum prælegendi laborem a se abdicare posset, salvo nihilominus sibi annuo stipendio suo. Friburgensis enim Schola sub Ferdinandi, tanquam Archiducis Austriæ, dominio est. Cæterum hoc privilegio Zasius nunquam usus est, sed amore studiorum, quorum non paucos immensis etiam itineribus secutos se videbat, perpetuo, si per valetudinem licebat, prælegebat. Nam pœdagra sæpe impetebatur, & illi etiam senectus ipsa, juxta proverbium, morbus erat. Uxores habuit duas, ex quarum prima *JOACHIMUM*, qui postea Ducis Sabaudienſis Secretarius fuit, & filias duas, *Clementiam* mercatori postea, & *Cathrinam GEORGIO FUNCK Constantiensi docto jureconsulto* nuptam, Latinis literis industria sua præter Germaniæ morem eruditam, sustulit. Senior jam secundam duxit, quæ illi filios tres, & filiam peperit. Ex illis natu major *JOAN. UDALRICUS*, juvenis ingenii acrimonia, memoriæ præstantia, dicendique promptitudine a patre neutiquam degenerans, hoc anno ex Italia, quo post obitum patris sui ad audiendum virum doctissimum *Marianum Socinum* missus erat, solitis titulis insignitus rediit, ut magna spes sit, eum in paternas laudes esse successurum, modo indefessam patris diligentiam perinde sequi non gravetur. Reliquit Zasius multa præclare scripta, quorum quædam ultimam manum accepere, & ab eo edita sunt, puta, *Intellectus Singulares: Commentaria in legem secundam, Digest. De origine Juris: Tractatus Substitutionum, Tractatus de Judæorum infantibus baptizandis, Apologia contra Eccium, Item contra Stellam Aureliensem, & Epitome in usus Feudales*. Reliqua vero post mortem illius edita sunt a discipulis, confusa adhuc, incorrecta, & reliquis scriptis propter ultimæ manus defectum, prope dissimilia. Quæ sunt: *Summa in Digestum vetus, lecturæ in aliquot Titulos primæ partis Digesti Veteris: Et in Titulum, de rebus creditis, si certum petatur, in secunda parte. Item super Titulum de Actionibus in Institutis. Item Consiliorum libri duo*. Et restant adhuc plura ejus opera, quæ & ipsa fortasse in publicum prodibunt futuris temporibus.

Illa

Illa autem omnia si ab eo fuissent ipso emendata, haud dubie longe aliam faciem fuerint habitura, quam nunc habent. Cujus ego nequam levem conjecturam ex Tractatu Substitutionum ab eo ipso postea evulgato, facere possum, qui tantopere distat ab illo quem in Scholis nos Auditores ex illius ore exceperamus, ut Lecturam præ illa editione vix agnoscere possis Zasii fuisse, tam multa istic immutata, tam multa etiam recisa, tam multa denique ex integro illustrata sunt. Ex qua quidem editione plane perspexi, Zasum hoc fere emendationis genus in usu habuisse, quod Horatius in Satyris describit, dum ait:

*Detereret sibi multa, recideret omne quod ultra
Perfectum traheretur: & in versu faciendo
Sæpe caput scaberet, vivos & roderet unguës,
Sæpe stylum vertens, iterum quæ digna legi sint
Scripturus: & cætera.*

Alias enim in Lecturis erat multo effusior, & minus concinnus, & verborum, quibus sæpenumero inquinatis, significantibus tamen utebatur, fere negligens fuit, qua de causa Zasium sinceri lectores excusatum habere, sicubi in posterioribus editionibus eum sibi ipsi dissimilem invenient, & illius quod apud Nasonem est, humaniter meminisse debent:

Emendaturus, si licuisset, eram.

Mortuus est optimus ille & doctissimus vir, Anno salutis MDXXXV. VIII. Calend. Decemb. ætatis vero suæ Anno LXXIV. Elatus est magno totius urbis luctu, & in summo templo honorifice sepultus, ubi illi ex decreto Senatus & Reip. Friburgensis ad extremam gratitudinis significationem, municipales enim leges ejus urbis Zasius omnes illis condidit, elegans monumentum positum est, cum hac inscriptione:

HULDRICHO ZASIO JURECONS. SUORUM TEMPORUM TOT
TO ORBE CELEBERR. HUIUS ACADEMIÆ ORNAMENTO SINGU
LARI, ET REIPUBLICÆ FRIBURGENSIS IN RESTAURANDO
JURE MUNICIPALI JAM OLIM STRENUAM OPERAM NAVANTI,
ALIISQUE MULTIS NOMINIBUS DE SE BENEMERITO,
MAGISTRATUS OFFICIUM MEMOR
FIERI JUSSIT.

CONCESSIT NATURÆ, ANNO SALUTIS MDXXXV.

VIII. CALENDAS DECEMBRIS.

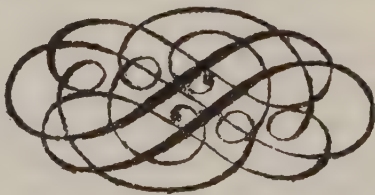
Iii

Scriptit

Scripsit & Erasmus Roterodamus ad tumulum illius
tale Epitaphium.

*Siccine mors crudelis, & invida præripis orbi
ULRICUM ZASIUM, decus admirabile Juris
Cæsarei simul & sacri, (paucissima dixi)
Imo doctrinæ totius, & artis honestæ
Thesaurum, ac mundum locupletem? cujus ab ore
Manabat sermo vel melle suavior omni.
Quid nunc collaudem summum pietatis amorem,
Et mentem cælo dignam? quo jam illa soluta
Corporis involucris fruitur, sine fine beata.
Quod superest, te compello studiosa Juventus,
Tandem pone modum lachrymis, justoque dolori.
Vocis adempta tibi Zasianæ copia: verum
Extant ingenii monumenta perennia, quæ si
Assidue manibusque teras, oculisque frequentes,
Spirat in his, loquiturque viri pars optima semper.*

Hæc ego ex plurimis de præceptore optime merito, paucis propterea sum profecutus, quod dudum in animo gero, aliquando justo quodam commentario, vitam ejus omnem, & quæ plurima ab eo crebris colloquiis nostris bene dicta sunt, ex ordine commemorare, quæ quidem dum paro, hanc interea gratitudinis erga illum meæ testificationem extare volo.

EPITOME.

VIRORUM ILLUSTRIMUM
QUI

VEL SCRIPSERUNT, VEL JURISPRUDENTIAM
DOCUERUNT IN SCHOLIS, ET QUO TEMPORE ETIAM
FLORUERUNT, ORDINE ALPHABETICO CONSTITU-
TUM, QUO STUDIOSI FACILIUS ALLICIANTUR AD
LEGENDUM, NUNC PRIMUM IN GRATIAM
IPSORUM EDITUM.

AUTHORE MARCO MANTUA, PATAVINO,
JURISCONS.

ADJECTIS IN CALCE QUOQUE INVECTIVARUM LIBEL-
LO, NECNON VENETÆ ARISTOCRATIÆ LAUDIBUS, ET PA-
TAVINÆ URBIS SIMUL, OMNIBUS CUM SCITU TUM AN-
NOTATU DIGNIS, UT SIC VIROS, SIC PATRIAM UNDE OR-
TUM HABUERUNT, AD UNGUEM (QUOD AJUNT) OB-
SERVASSE POTIUS QUAM NEGLEXISSE
VIDEATUR

AMPLISSIMO VIRO

SENATORI GRAVISSIMO ET LITERATORUM MOECENATI,
BERNARDO NAUGERIO,
MANTUA, PATAVINUS JURISCONS.

S. P. D.

LIBELLUM de viris Illustribus, *amplissime Naugeri* scripsi-
mus alias, nunc exit in lucem, & cum neminem habeam ego,
cui magis debeam, cuique magis conveniat, quam tibi, a quo
facile defendi possit, si maledico feriat dentem, Patria, genere, morum
elegantia & literarum eruditione Illustrissimo, ipsum tibi dicamus, Mu-
nusculum enim perexiguum, est, tua in me merita sane multa, sed animus
certe tam magnus, tam ardens meus in te, in te inquam gravissimum &
præstantissimum Senatorem, ut non desperem. Si mihi tam longæ ma-
neat (quod ille ait) pars ultima vitæ, Spiritus quantum fat sit tua dicere
facta. Læta igitur fronte, velim, id suscipias, cum ut tibi, alioquin doctis-
simo & eloquentissimo, gratias agam quam maximas, tum ut mihi calcar
admoveas, quo tibi rursus in dies polliceri possim, ingenii mei (quale-
cunque sit) monumentum egregium, Vale decus patriæ & firmissimum
literatorum præsidium. Idib. Januarii. 1555. Patavii.

P R O E M I U M.

Multi sane sunt, qui virorum Illustrium vitam diligentissime conscripserunt quo tempore maxime floruerint, & si quæ amplius monumenta reliquerint, quæ nam ea sint, quæ inveniuntur, quibusque temporum injuria careamus, præsertim RUTILIUS, SEVERINUS, JO. BAPTISTA A S. BLASIO, CATELLIANUS, COTTA, NEVIZANUS; & alii, verum quia suppletionem in multis egere videntur, multique etiam prætermisisti sunt, sua laude non fraudandi, statui ego MANTUA PATAVINUS, epitomate quodam, præoculis id unum semper habens, ad causam non magnam adhibere supervacuam verborum copiam, luxuriæ genus esse, idque delectabilius (ut Philosophus inquit) quod est brevius eisdem suppetias ferre, partimque eorum quorum vitam tunc literis tradiderunt, partimque (ut diximus) prætermisissorum, & forte de industria ne in immensum cresceret opus, æqui igitur bonique consulat lector, & si quid unquam quod non probandum sit ipse postea invenerit, ignoscat queso, quoniam voluisse sat est, sin minus patienter feram, æquoque animo, quoniam nec Momus olim somni & noctis filius, superos quidem inculpato relinquit.

I. A CASSELIUS, maximus celebratusque Jurisconsultus fuit, quem tanti faciebat Q. M. Scevola, ut cum de jure prædatorio consuleretur, ad Furium & Casselium (Auctor est Val. Max.) rejiceret consultores, cujus etiam in *arte poetica*, meminit *Flaccus* dicens.

*O major juvenum quamvis & voce paterna
Fingeris ad rectum, & per te sapi, hoc tibi dictum
Tolle memor, certis medium & tolerabile rebus
Recte concedi, consultus juris & actor
Causarum mediocris abest virtute disertii
Messale, nescit quantum Casselius aulus,*

Nec omittendum censui quod eodem tempore etiam fuerunt: **TREBATIUS**, **CASSELIUS**, & **OFFILIUS**, ex quibus *Trebatius* peritior, *Cassellius* eloquentior, & (ut dicitur in *l. 2. in §. servius ad ff. de orig. ju.*) *Offilius* utroque doctior judicatus est.

2. **ANTONIUS BUTRIUS** Bononiensis, fuit quoque vir maximæ auctoritatis, ut testatur *Paul. Castrensis. consil. CLXXX. incip. super eo. vol. 1. in fin.* Floruit anno Domini (aliter se decepit *Jo. Fichard.* in ejusdem vita) 1417. legit Bononiæ ubi etiam sepultus est, in Ecclesia S. Michaelis in nemore, in Monachorum Claustro, egoque ejus tumulum vidi, & epitaphium legi anno 1548. una eum Alexandrino collega, illuc profecti, solacii gratia, & ut non amplius visam urbem, tam vetustam, nobilem & claram spectaremus. Aliquo tempore docuit etiam Ferrariæ, invita Minerva tamen, quod ipsemet in obitu filii unici, quem habebat, epistola quadam, compatri suo scripta ostendit, & in qua conquestus varii sunt, posita alias in *vol. consil. suorum post 47. statum.* Fuit quoque præceptor **JOAN. IMOLENSIS**, & **GEMINIANI**, ut ille dicit, & testatur, *consil. CI. incip. in causa ad fin. iste consil. LXVI. incip. pro declaratione col. 4.*

3. **AZO BONONIENSIS** fuit pariter, quibus in locis docuerit & quo tempore floruerit, satisconstat ex ejus vita ab aliis scripta, hoc tantum addendum est, quod præter doctoratus gradum erat etiam canonicus, & sic cæteris honorabilior, quia dignitas est quæ non solet communiter conferri nisi optimis civibus & literatis, ut per *Inno. in c. fraternitatem, de sepul. Rota decisio. 450. Jo. Staphi. in tract. de gratiis. §. inter formas nu. 6.* quodque jus pontificium docebat. Præceptor quoque *Jo. Andreæ* quod testatur in *mercu. inque regu. exceptionem obijciens. col. 1. de re. ju. in 6.* & adeo eminentis scientiæ, quod non

dubitarunt scribentes præsertim *Gui. Papa* ipsum veritatis tubam appellare *consil. LXIII. incip. circa contractum colum. ultim. & consi. xCVIII. incip. ex duabus col. 2. & Bal. in l. contractus C. de fi. instru. relatus a Stepha. Fed. in tracta. de int. jur. col. 91. dicere, quod est vas electionis ut Paulus, id est fons legum, idem Bal. consi. cccxc. incip. Istæ allegationes in princ. vol. 1. Ferunt a. Bulgaro ira accenso occisum ut in Bulgaro infra.*

4. *ARSENDINUS ARSENDUS* Forolivienſis, egregius legum doctor fuit, Rainerii filius, legit hic & Bononiæ, & quia fufius *Joan. Bapt. a S. Blas.* de eo deque virtutibus ipsius & excellentia locutus est tranſeo.

5. *ANGELUS UBALDUS* Perufinus contemporaneus Baldi fuit, uterque diſcipulus Bartol. & Franciſci Figrini, deceſſit Florentiæ anno 1423. ut infra de Baldo cætera in vita ipsius, *eſt verum præter hæc quæ ſeipſum citat in §. omnis inſt. de verb. ob. in l. nam ad ea. ff. de legi. & tamen id non reperitur.*

6. *ANGELUS CASTRENSIS*, floruit anno 1484. Eques comes, & Advocatus conſiſtorialis, legit hic tantum.

7. *ANTONIUS A S. ANGELO* Patavinus floruit anno. 1394. legit hic multo tempore, & inter cætera (ut inquit *S. Blas.*) *l. ſi inſulam repetiit ff. de verb. obl.* quam tamen ego nunquam vidi.

8. *ANTONIUS ORSATUS* Patavinus Jurisconſ. eloquentiſſimus floruit anno 1473 docuit hic in patria ſemper, & ſtatuta collegii noſtri reformavit, multis ſuperinde & additis quæ adhuc ſervantur, quæque recordatione tanti viri, ſemper viguerunt & vigent, multa ſcripſit, ſed nihil quod ego viderim, vulgatum eſt, niſi *oratio gratulatoria*, quam habuit (orator enim erat egregius) Venetiis, in creatione novi ducis *Nicolai Marcelli* anno 1474. & quidem luculentiffima, ac nunquam ſatis laudata.

9. *ANTONIUS TURCHETUS* Patavinus hic docuit tantum eodemque tempore floruit, quo *Antonius Orſatus*, ex quo ipſe quoque paulo ante, orationem habuit pariter in creatione *Nicolai Troni*, anno ſcilicet. 1472.

10. *ANTONIUS BURGOS* Hiſpanus, cui alias Salamantica erat patria, floruit anno 1506. hic docuit, Bononiæ, Salerni, & Romæ, ibique Referendarius juſtitie mortuus eſt, edidit præclariffima commentaria dum legeret in *titul. de empt. & vend.*

11. *ANTONIUS A PRATO VETERI* Bononiienſis præceptor-
rem

rem habuit *Florianum a S. Petro*, ut ipse in *vol. consilior. Alex.* testatur 4. nu. 131. incip. *fere in fi.* Docuit Bononiæ & Senis, temporibus S. Bernardini quod adhuc ipse refert *eo. lib. consi. XLV. incip. Paucis utar. col. III.* qui sanctus postea fuit canonizatus a *Nicolao IV.* Pontifice, anno jubilei 1446. & septem annis ante mortem multis claruit miraculis, ut inquit *Guid. Papa decisio. LXXXIV. incip. Temporibus meis, col. 2.* cui etiam Avus meus maternus erat familiaris & domesticus. Repertorium insuper ad Bartolum composuit, & ad Baldum, non impressum, quod ego habeo manuscriptum, aliqui dicunt quod hic quoque legit, quodque collegam habuit Paulum Castrensem.

12. *ANTONIUS FRANCISCUS* a Doctoribus Patavinus floruit anno 1465. docuit annos 53. hic in patria, & Ferrariæ, ibique *Felinum Sandeum* collegam habuit, multa scripsit, sed extant tantum additiones ad *Abbatem Panormitanum*, & etiam ad *Alexandrum Imolensem*.

13. *ALEXANDER TARTAGNUS Imolensis* legit Papiæ hic, & ultimo loco Bononiæ, ubi etiam sepultus jacet, floruit anno 1467. multa edidit notissimumque est, & fuit præceptor *Bartholomei Socini*, ut ipse testatur in *l. certi conditio. in fi. prin. ff. de reb. cred.* solebatque semper veritatem amplecti, & Doctor hinc non ab re veritatis appellatus est, ut per *Cur. Juni. consi. CXXXIX. incip. Præsupponitur nu. 10. & Gallian. in l. Centurio col. VIII. ff. de vulga. & pup. subst.*

14. *ANDREAS CIAFFI, Pisanus* egregius Doctor fuit verissimileque est, quia nobis aliter non constat in patria docuisse, quando quidem ipsum sæpe citet *Alber.* & potissimum, in §. *discipuli col. 1. in proæ. digesterum & Bar. in l. non solum in §. morte nu. 11. ff. de nov. ope. nun. & in l. si is qui pro emptore, col. III. & IV. ff. de usucap.* notissimumque est etiam fecisse tractatu de *Gerundiis* qui impressus est.

15. *ANDREAS SICULUS* vulgo appellatus *Barbacia* floruit anno 1466. quod ipse testatur in *c. Raynaldus in repe. col. xxxiv. X. de testa. & anno 1484.* præceptorem habuit *Joannem Imolensem & Jo. Annaniam* quem doctorem excellentem ibidem vocat & sanctæ vitæ *col. 83. & 155.* etiam patrem Reverendum 159. & 83. quod anno secundo sui studii sub ipso disputavit. Bononiæ docuit & Ferrariæ, ut ait in dicto loco *col. LXI.* & sicuti innotescit omnibus. Multa edidit & a *Corse. in singu. minori.* lucerna juris appellatur. Verum adde, quod *tracta. de præstan. Cardin.* fecit juvenis admodum, ut testatur ipsemet rursum

in c. in præsentia, nu. 6. X. de probat. & rub. simul de acqui. hæ. quam non habemus, eodem teste. in præalleg. c. Raynaldus col. 154. & 162.

16. ACCURSIUS FLORENTINUS non ignobilis Jurisconsultus qui Bononiæ docuit, ut ipse testatur, in *authen. ut præpo. no. imp. in prin.* floruit anno 1236. nonnulli anno 1246. sed nulli magis quam ipsi credendum est; sic appellatus deinde fuit, quia occurrit tenebris juris civilis, & gloriatur, hoc ipsumque ore proprio dixit, in l. facta in §. si in danda ff. ad Sc. treb. & idem quod accur. hic facit etiam Bernar. in c. quod sicut X. de elect. & memoratu dignum videtur, quod Placentinum derideat tanquam dementem, & immemorem legum in l. cum notissimi C. de præscrip. 30. annor. & somniantem in l. cogi. C. de peti. hæ. & quod pejus est, Veluti hæreticum in l. statuae ff. de usufr. meminit Bal. in d. l. cum notissimi col. 2. & maxime mirum est, quod de FRANCISCO filio tantum mentio fiat, de CERVOTO autem nihil altero ejusdem nato, idcirco Baldus addendus est in l. 1. in §. interdum ff. de legi. tu. quodque hujus Cervoti plures additiones factæ fuerunt, quæ Cervotinæ appellantur, fere omnes, reprobatae, ut in l. liber homo, in §. si attilicinus & ibi Bar. ff. de hæ. insti. & in l. præterea & ibi Bal. ff. man. & in l. 1. §. officio ff. de tutel. & rat. distra. præter intellectum communiter approbatum, ad l. singularia ff. de reb. cred. quem tamen reprehendit etiam quoad alia Imo. in l. modestinus ff. de solut. Immo quod d. intellectus quoque fuit verisimiliter (ut ibi per Bar.) Jacobi Balduini, qui successit Accursio. Et ad Francisci propositum sciendum est, quod idem Accursius pater, ipsum emancipavit, ut per eundem Bart. in l. in quartam nu. x. ff. ad legem falc. qua de re autem hoc ipsum fecerit non constat.

17. ALBERICUS ROSATUS Bergomensis, quo tempore floruerit, & quæ ediderit satis liquet ex ejus vita ab aliis conscripta, adde quod est Antiquus & contemporaneus Joannes ut per Odofr. in *authen. si quis in aliquo colum. 1. C. de eden.* quodque ipsum doctorem & commentatorem eximium prædicat & extollit Fulgo. *consil. XLVII. incip. Ser. Michael colum 1 & consi. cxx. incip. super eo colum. 2.* & optimum practicum dicit *consil. CLV. incip. proponitur colum. II. & consi. CLXXIII. incip. in causa. col. 1. & consi. CLXXIX. incip. dubia. col. pen & consi. CCXXXVII. incip. Dynus. col. 1.* Verbumque est quod in ore frequenter habebat recolendæ memoriæ Hieronymus a doctoribus Eques & Jurisconsultus egregius, mihi cum multis officiis tum maxima familiaritate conjunctissimus, & patriæ nostræ tunc decus & ornamentum,
is et-

is etiam (ut revertamur unde discessimus) opus suum super toto juris corpore sacro collegio doctorum Bononiensium dedicavit, quod testatur in *prin. Codicis*, electusque fuit alias ad corrigenda Bergomatum statuta, ut refert in *l. 1. col. 1. C. de novo Cod. compon.* & orator tempore *Benedicti Papæ xii. annoque domini. 1340.* magnificorum dominorum *Jo. Episcopi Novariensis & Luchini Vicecomitum dominorum Mediolani*, & fusius ut per eum in *l. jubemus nulli col. 1. C. de sacrosanct. eccles.*

18. *ÆMILIUS FERETUS*, Patria *Anconitanus* eloquentium jurisperitissimus, & jurisperitissimorum eloquentissimus, floruit anno 1544. Avinioni toto tempore vitæ suæ docuit, ibique etiam mortuus est, commentaria reliquit in ordinarias partes matutinas & vespertinas, quæ postquam edita fuerunt, non modo expectationem æquarunt, verum etiam longe superarunt, doctrina & eloquio.

19. *ÆMILIUS PAPINIANUS*, sublimissima prætoria præfectura decoratus fuit, ut in præmio digestorum & in *l. lecta in prin. ff. si certum petatur.* Vir, mitto quod in ejus vita *Rutilius*, deque eo loquens *Cotta*, dicant ipsum esse *juris Asylum*, ac *doctrinæ legalis thesaurum.* Verbaque formalia sunt *Ælii Spartiani* gravissimi historiarum scriptoris, profecto subtili ingenio, acutissimus, prudentissimus, disertissimus, & maximus Jurisconsultus *l. cum acutissimi. l. cum virum C. de fideicomm. l. cum papinianus C. de sen. l. fi. C. de insti. sed quia, inst. de fideicomm. hæc.* late *Albericus* in loco de quo supra, idest in §. *tertio autem anno in præ. Digest.* nonnihil *Bal. in l. omnes populi col. vii. ff. de justit. & ju. & Anchara in repe. c. canonum statuta col. 316. extra de constit.*

20. *AFRICANI* vita non aliter scribitur a *Rutilio*, sed quæ monumenta tantum reliquerit, ideo & nos de industria hoc etiam solum adjiciemus, quod omnes leges fere ejusdem obscuritatem quandam præ se ferre videntur, usque adeo ut jam factum sit tritum sermone proverbium: *Africani lex est, ergo difficilis*, ut per *Bart. in l. cum quis, in princ. ff. de sol. & Angel. in l. fi. ff. de nego. gest. & Deci. senio, in l. ejus qui in provincia in prin. ff. si cer. pet. ubi etiam ego. Et in l. frater a fratre in prin. ff. de condict. indeb.* quodque ab *Æmilio Papiniano* instructus *Alexandri* tempora, & imperium illustravit.

21. *ANDREAS ISERNIA* egregius Jurisconsultus fuit qui Neapoli ut inquit *tex. in l. advocati C. de advoc. div. jud. ibi militanti* namque advocati, militabat in consistorio regio, is occisus est, a Gallo

quodam domum rediens, ante portam *Petrucii*, quia contra ipsum sententiam tulerat, ut *Previdellus*, *Regiensis*, de quo infra crimenque hujusmodi, læsæ majestatis habitum est, ob viri excellentiam, officii-que dignitatem. Reliquit is egregia commentaria, in constitutiones feudales omnibus nota, eumque summis extollit laudibus. *Angel. consil. cx. incip. Sanctissima, col. 6.* Et factum tam atrox refert *Antonius Capici de cisi. 130 incip. primum dubium num. 43.* & eum maximum feudistam vocat *Curt. junior. consil. cxxxviii. Habita, num. 20.* Et, Evangelistam in regno. *Grammat. voto 30. incip. Illustrissime numero sexto-decimo.*

22. *ABBAS PANORMITANUS*, alias *Nicolaus Siculus* vir præstantissimus fuit, quo tempore floruerit, quæque monumenta reliquerit, in ejus vita apud alios legi potest, estque notum omnibus, id tamen silentio haud involvendum putavi, quod *Franciscum Zabarrellam* Florentinum Cardinalem habuit præceptorem, quem ipse honorifice citat, in *c. extirpande in §. qui vero in rep. colum. 5. de præben. in rub. de judi. in c. 1. colum. 1. de cau. po. & prop. & in cap. potuit in fin. de loca. & consil. 102 incip. Circa, col. 1. vol. 2. & in disputa. incip. Titius, col. 9. quodque legit Senis ut colligitur ex dictis ejusdem, in *c. dilectus de seq. po. & fruc. & in cap. decernimus, in fi. de judi. & in c. fi. col. 12. de fo. compe. & in cap. 1. colum. 6. de lit. con. & in cap. 1. col. 2. de spon. & in c. quoniam Abbas, col. 2. de offi. de. & in cap. ecclesia S. Mariæ, col. 6. de constit. & in cap. fi. ad fi. de fur. legit etiam Parmæ annos sex, ut testatur in *d. c. 1. colum. 4. de lit. con.* & Abbas dicitur per excellentiam, quia est nomen dignitatis, etiam quod hujusmodi esset, & quia æquiparatur episcopo qui est dignitatis culmen, ut per *Archi. in cap. licet, de præben. in 6. Milis in §. dignitas, versi. tertio.* Et quia Abbas idem est quod pater, ex quo lingua *fyra abba* nil aliud significat.**

23. *ANTONIUS PORCELLINUS*, doctor & Eques Patavinus, floruit anno 1532. legit hic aliquot annos, orationem habuit Venetiis in creatione Ducis *Andreae Gritti*, inque adventu illustrissimi & Reverendiss. *F. Pisani* Cardinalis, Episcopi Patavini, anno 1523. & 1529.

24. *ANTONIUS ZACHUS*, doctor Patavinus, floruit anno 1504. legit libros institutionum, biennio postea fluxu sanguinis nobis præreptus est, juvenis certe, nisi periisset tantæ spei tunc, quantæ alius quisque, a quo sum ego quoque olim primus illis rudimentis edoctus.

25. *ÆGUINARIUS BARO Leonensis*, fuit maximus Jurisconsultus docebat Biturigibus, & floruit anno 1542. aliqua reliquit, testantia eloquii & doctrinæ profunditatem, & maxime tractatum de dividuis & individuis obligat. quem si videbis tantum probabis, ut ea in re nil tibi aliud quærendum sit.

26. *ARCOANUS BUZACHARENUS* Antonio Zacho successit eosdemque libros legit, & nisi ipse juvenis quoque fuisset nobis ereptus, tam magnam spem de se pariter conceperat, ut non possit aliter dici nisi quod jacturam incredibilem, posteritas morte istorum juvenum, omnino passa sit.

27. *ANDREAS ALCIATUS* Mediolanensis, nostra hac ætate floruit & quia novum modum scribendi invenit, tam magnum nomen sibi compararat, ut dictu mirabile sit. Erat enim gravis Jurisconsultus, literisque Latinis & Græcis eruditissimus, quod præclarissima ejusdem monumenta multa sane edita declarant, juvenis mortuus est, literatis desiderium relinquens, quoniam multum etiam si vixisset profuisset posteritati, docuit *Biturigibus*, *Papiæ*, *Avinioni*, *Bononiæ*, & *Ferrariæ*, magno evocatus stipendio, ab Hercule Duce Illustrissimo, & literatorum omnium fautore maximo, mortuus est anno 1548. Papiæ ibique sepultus in divi Epiphanii templo.

28. *ANTISTHIUS LABEO*, jurisprudentia clarus, & (ut in ejus vita dicitur, quam alii conscripserunt) Trebatii auditor fuit, eaque præstantis animi liberalitate ut Octavio rerum potente, nihil probaret, quod non justum sanctumque esset, inque Romanis antiquitatibus legisset quemadmodum Attejus ait apud *Gel. lib. 13. c. 12.* refertque ultimo Balduinus interpretes optimus. *Inst. de codicil. in princ.* & bene a verbo Labeonis de quo ibi occasione sumpta.

29. *ANDREAS a BARULO*, sæpe ab interpretibus nostris citatus, & potissimum per Bart. ea de re ipsum magnum & famosum dicunt ac vocant, præsertim *Iser. in l. 1. in prin. de prob. offi. occas. in consi. Neapol.* & in specie *Afflicti*. quod fuit advocatus fiscalis incomparabilis tempore Regis & Imperatoris Federici, quo in regno cœperunt collectæ antea non impositæ in *c. 1. §. & extraordinaria nu. 43. 45. 46.* quæ sint *regal. in usib.*

30. *ANTONIUS a SANCTO LEONARDO*, Patavinus præstantissimus Jurisconsultus fuit, qui ingenio & memoria plurimum pollebat, adeoque tenaci, ut omnia vel esset lex, vel glossa, (mitto cæteros quoque doctorum apparatus) ad literam sine libris recitaret.

ret. Floruit anno 1506. monumentorum autem ingenii sui nihil reliquit, quanquam aliquot annos hic in patria docuerit.

31. *ALOYSIUS DISCALCIUS*, senior *Patavinus* elegantissimus & Doctissimus Jureconsultus, floruit anno 1530. in patria hic multo tempore docuerat, & subinde etiam in inclita civitate Venetiarum, patronus forensia negotia causasque summa cum sua laude & gloria pertractaverat, mortuus & sepultus senex in patria.

32. *ACHILLES SENENSIS* nobilis, & natus ex Comitibus *ILCII*, floruit anno 1519. legit Papiæ & hic, forte annos 15. postea a Ferdinando S. Severino, tunc *Salerni* Principe conductus, magno stipendio, in itinere periit, is fuit coetaneus meus, eodemque tempore *HIERONYMUM BUTIGELLAM*, & *CAROLUM RUINUM*, præceptores habuimus, egoque post suum discessum in ipsius locum (prius enim decennio eram jus pontificum interpretatus) ab Illustrissimo Dominio nostro, sive ab amplissimis viris, tuncque Gymnasii reformatoribus Georgio Pisano, & Marino Georgio suffectus sum.

33. *ANTONIUS ROSELLUS*, *Aretinus* doctor celeberrimus floruit anno 1480. scripsitque multa, quibus tamen temporum injuria caremus, & si quid est quod passim legi possit est inquam mirabilis ille tractatus, de potestate Papæ, quem vulgo *monarchiam* vocant omnes. Is etiam fuit Eques, Comes, & Advocatus consistorialis, optime meritus, ut multæ ipsius subscriptiones declarant & testantur, quæ hinc inde fecit ad consilia aliorum excellentissimorum jurisconsultorum.

34. *ALEXANDER NEVUS*, *Vicentinus*, juris ac legum interpres juvenis admodum, floruit anno 1457. hic docuit multo tempore & suæ virtutis etiam multa reliquit monumenta, maxime consilia in materia usurarum, nunquam apud posteros interitura.

35. *ANDREAS GAMMARUS Bononiensis* vir sane clarus fuit, in patria docuit, & floruit anno 1512. multa scripsit, & præsertim quæ legi possunt, *Topicorum libros tres*, & subtilissimum ac utilem tractatum *extensionum*, repetiit etiam *c. 1. de rerum permut. in 6.* & dum esset scholaris, alium tractatum de cognitione juris in lucem emisit, quasi Arrhabones suarum laudum virtutis & gloriæ.

36. *ANTONIUS DANDULUS Venetus*, nobilis patria nobilior genere, doctrina vero nobilissimus vir magni ingenii fuit, ut testa-

testatur *Jo. Bap in tracta supra allegat. de studio lega.* docuit Petrusii, hic, & Pisis, sui que desiderium maximum moriens reliquit posteris.

37. *ANTONIUS BERNARDUS* Venetus adhuc vir magni ingenii fuit, qui etiam hic docuit per aliquot annos, & summa cum laude quidem postea in patriam reversus est, & per omnes dignitatum gradus pervagatus omnibus apertissime demonstravit qualis quantusque foris domique semper fuerit, cujus laudes, nec idem auctor in loco præallegato tacuit.

38. *ANTONIUS LEONUS Patavinus*, hic in patria legit multo tempore, nomenque Doctoris textualis, & optimi quidem, omnium iudicio sibi vendicavit licet non satis constet nobis præcise quando floruerit.

39. *ANGELUS BUZACHARENS* *Patavinus*, aliquot annos pariter docuit, hic in patria majorum suorum vestigia sequutus, sed postea labores hos continuos pertæsus, ut ferunt, se totum studio camerario tradidit, & inglorius, senex admodum, ex hac vita discessit, memoria dignus tamen, quia vir optimus erat, & inculpatæ vitæ.

40. *ALEXANDER PAPAFAVA Patavinus*, ut patriæ suæ honori esset, & emolumento, ejusdem amantissimus, nec laboribus aut vigiliis pepercit, unquam studendo & docendo, & nisi morbus incurabilis ei supervenisset, in virum evasisset, præstantissimum, quoniam magnæ admodum spei tunc erat adolescens.

41. *ALVAROTUS ab ALVAROTIS*, *Patavinus*, *Petri* de quo infra, Pater, hic docuit, & floruit anno 1384. Post hunc fuit alius, qui docuit hic pariter & floruit anno 1455. & alius demum, *Jacobi Alvaroti Junioris*, cujus mentio paulo ante facta est, frater, qui suo tempore etiam claruit, anno tamen 1498. quique etiam hic docuit, postea Romam profectus est. Hicque rursus Canonicus erat Cathedralis Ecclesiæ, ibi vero Sancti Petri, optime meritis, sic sua multa exigente virtute, & nisi juvenis admodum decessisset, in curia ipsum brevissimo temporis curriculo, magnum ecclesiæ Romanæ columnen sine dubio vidissemus.

42. *ALEXANDER SOCINUS Senensis*, *Mariani junioris* filius eo tempore quo pater hic docebat, floruit anno scilicet 1538. tertiumque locum matutinis horis legit biennio pariter, postea *Macerate* conductus fuit stipendio satis honesto, pro loci conditione, ibique inopinata morte præreptus est patri, & studiosis, quod nisi fata

permisissent, tam magnam spem de se opinionemque concitaverat, ut ipsum alterum Socinum seniore ac juniorem futurum sine controversia, omnes conjectura facile judicaverint.

43. *ANSUINUS MEDICES* Florentinus, elegantissimus jurisconsultus, literis cum Latinis tum Græcis eruditissimus, floruit anno 1545. legit *Biturigibus*, hic, *Bononiæ*, & *Pisis* ibique seu verius *Florentiæ* adeo juvenis mortuus est, calculi morbo, ut dolendum sit valde tanti viri florenti ætate nobis erepti jactura.

44. *AUGUSTINUS FATIUS* Patavinus discipulus meus fuit, delectabatur summopere literis humanis præter juris prudentiam, & Etruscis pariter, eo præsertim tempore, quo industria ac studio quam maximo Petri Bembi Cardinalis florere cœperunt, hic in patria docuit jus Pontificium aliquot annos & juvenis admodum vivis adhuc parentibus non sine ipsorum acerbissimo luctu, atque amicorum omnium mœrore decessit, anno 1520. sepultus est, in templo divi Francisci.

45. *JOANNES ANTONIUS RUBEUS Alexandrinus*, Collega noster olim, & compater, Jurisconsultus eloquentissimus, comes, ac supremi consilii Excellentissimi Ducis Sabaudia Senator, & eminentissimæ scientiæ vir, post Curtii junioris mortem, quæ fuit anno 1533. magno stipendio ab Illustrissimo D. nostro conductus est, hicque cum summa omnium laude sui que gloria docuit, prius Taurini, Valentia in delphinatu, & Papiæ, multa scripsit commentaria & consilia, quæ præ manibus habentur, & diem suum obiit extremum anno 1544. sepultus in templo D. Joannis Baptistæ in viridario.

46. *ANTONIUS CORSETUS Siculus* acutissimus floruit anno 1489. legit hic multo tempore, & præclarissima reliquit commentaria, & quæ sibi magnum nomen pepererunt, singularia adeo pulchra & utilia, ut nihil pulchrius, nil utilius possit a studiosis desiderari, & consilia, etiam aliquot pro tuitione sacri montis pietatis.

47. *BARTOLUS Saxoferatensis* eminentissimæ scientiæ juris, vir suo tempore clarus fuit & illustris, quod ex ejus vita, quam accuratissime *Joan. Fichardus* scripsit, satis superque satis constat, adde tu, floruisse anno 1347. quodque omnia vidit ut post *Bald. testatur Steph. Fed. in tracta. de int. ju. col. 91.* & *Ancha.* ipsum magnum legistam vocat, *consil. 429. Pro evidentia col. 1.* & lumen juris *Buti. in l. 1. nu. 50.* & auri-

aurigam in §. *siquis ita nu. 11. in fi.* & maximæ auctoritatis in d. l. 1. nu. 102. ff. de verb. obl. & Jason magistrum legistarum, in l. 1. col. 7. ff. sol. mat. & idem Bal. in c. primo in prin. colum. ultum. de suc. feud. in usib. quod fuit subtilis, quodque semper tenebat opiniones placentes laicis, & quod istud sibi multum honoris attulit, fusius ibi Afflict. num. 141. Et summum juris apicem Fed. adhuc in tractat. præallegat. col. 35. & rursus Bal. in l. 1. col. 10. C. qui ac. non poss. quod multum inhæsit practicæ, quod fuit primus assessor Tuderti, postea Pisis, & quod ibi cœpit legere, ubi omnia habuit a Francisco Tigrini, quem nunquam citat tamen, & advertit Angel. in l. *siquis servo.* ff. de sol. aliquid idem Bal. in l. *si avus col. pe. C. de libe. preter.* & in c. primo in §. primo Ep. vel Abbat. in usib. & quod Pisis legerit ipsemet testatur in l. hoc articulo, in pen. col. ff. de hæc. insti. postea Perusium profectus est, ubi in præstantissimum Jurisconsultum evasit, & comperio ipsum etiam consil. 198. In quæstione ad fi. sic dicentem, & ita consului Veronæ postquam Patavium accessi, non nihil Cur. Seni. consil. 57. Super eo. nu. 10. quod est lucerna juris, post Ang. in loco per ipsum allegatum ibi. & idem Curt. etiam Juni. consil. 5. Videretur. nu. 23. & fuit ejusdem Baldi præceptor illustris, de quo ipse gloriatur in l. edita, in ult. col. in prin. C. de edend. lectur. secunda Perusina & in l. in fin. colum. quinta C. de oper. lib. & quod præceptor Bartoli fuerit prius Jacobus Butrigarius quem sæpe citat & refert, testatur ipse in l. 1. col. 2. C. de pena Jud. qui. ma. Jud. est verum quod non multum practicus fuit juris canonici, quod apparet quia aliquando canonistas consuluit ut in q. habeo filiam. 11. ad fin. Nec silentio involuendum est commentaria quæ a pluribus tribuuntur Bar. ejusdem non esse, maxime in titul. de agricol. & const. lib. 10. & in plures alios, librorum trium codicis, sed D. Contilio de Perusio, qui opus ab ipso Bartolo inchoatum absolvit, quod testatur Alex. consil. 50. incip. *Vissis*, col. ult. vol. 2. & consil. 125. incip. *Viso*, col. ult. vol. 7. Is etiam, quod non dicitur in ejus vita, accepit insignia doctoratus anno 1388. Mense Julio, in vigilia S. Petri & Pauli refertque Baldus discipulus, in l. 1. in fin. C. si quacunque prædi. potesta. & quod ejusdem auctoritas maxima sit, ex eo plane liquet, quod in hispania lege cautum est ne ab eo in dubiisque opinionibus discedant hispallenses, ut Seve testatur in tractat. de modo studendi. & post eum Gig. in tractat. pensionum. qu. 66. col. 2. & hac de re, non immerito dici solet rursus, quod inscitiam ostendunt, qui ei adversantur. c. inter. illa. 11. q. 3. Tindarin. tractat. de testi. c. 9. nu. 3. ubi etiam subjicit quod anno

44. vita functus est, aliter Joannes Richardus cui potius credendum sit judica tu vestigia ipsius igitur sequenda sunt ut inquit *Angel. in l. 1. C. de judic. & Crot in l. omnes populi. in prin. ff. de just. & jur.* quia semper in ore habebat veritatem. *Ro. teste. consi. 69. incip.* Quoad primum in *fin. & Crot. in l. 4. in § Cato in 3. oppo. ff. de verb. obl.* tamen aliquando sibi ipsi contrarius fuit, ut ostendit *Anton. Rosel in tractat. concilior.* in verbo postquam *nu. 8.* ejusque sententia interdum mollis & effeminata, ut inquit *Jacobus Canis tractat. repressalia. in prin. in nu. 35.* Imo quod expressum ejus errorem detegit. *Zasf. in tractat. substitutio. de pupilla. in princ. & in compendiosa nu. 2.* quodque plerunque est etiam contra casum legis loquutus, ut dixi ego in *lib. observat. de Baldo* scribens, & in libro qui *Enchirid. rerum sing.* inscriptus est *c. 1. & infra in libello invecivarum,* quod tamen novissime fuerit magister legistarum ut supra, tradit etiam *Alexandri. Collega. consi. 149. incip. in contractu. nu. 11. & dux cæcorum, admonet Curt. junior consi. 81. incip. Viso. nu. 2. & juris illuminator, Abb. consi. 3. incip. Casus col. 2. vol. 1. & terrestre numen Purpa. in l. 1. in prin. C. de summatrin. & si catho. multa Gramma. decisio. 63. incip. Honorabilis nu. 14. 15. Seyssel. in l. ut vim, in repe. col. pe. ff. de just. & ju. & hæc sufficiant quoniam in locis supra allegatis a me satis etiam dictum fuit, & si quid amplius addendum est, id solum addi potest, quod legebat bis in die, ut ex *l. edita col. 5. C. de eden.* colligitur. & ex *l. unica in prin. C. de sen. quæ pro eo. & aliud si placet, quod fuit expositus, quodque adhuc effigies Tolosæ manet ante portam hospitalis S. Jacobi juxta pontem subracii, Gallico distico parieti dicti loci inscripto, & ut plenius etiam testatur Bermo. Choveroni. in tractat. concubinat. fol. 365. nu. 97. & conferunt ad dicta ejusdem Bar. in l. quidam cum filium. ff. de verb. oblig.**

48. **BALDUS UBALDUS**, *Perusinus* subtilissimus juris interpres fuit, cujus vita etiam a *Jo. Fichar.* scribitur, nosque multa in *libris observationum* de eo locuti, pariter diximus. Sed quia non tantum adhuc dici potest, ut non supersit semper aliquid dicendum, addendum est, (quicquid alii sentiant) ipsum floruisse anno 1365. seu & verius quod ipsemet testatur in *l. edita. lectu perusina. in fin. C. de eden.* anno 1378. sub Francisco Carrariensi *Laudutiam* ad propositum quoque uxorem habuit, quæ anno 1359. duos sibi peperit filios, quod adhuc meminit ipse in *l. arboribus lectu 2. col. 1. ff. de usus.* Docuit in patria, hic, & Papiæ, & dolore pedum correptus aliquando cessavit a lectionibus, docebatque ejus loco *Rogerus*, ut inquit rursus in *l. si. ff. de*

de aqua plu. ar. magna est igitur ejusdem laus, quod nullum ignora-
verit *tex* secundum *Jas. in l. lecta. col. 8. ff. si cer. pet. refertque Savilia.*
consil. 92. incip. Scripsi, nu. secundo & consil. 166. incip. licet nu. 4. vol. pri-
mo. Insuper certum est, quod præceptorem habuit Bartolum quod-
que ipsius opiniones maxime in consulendo sequutus est *c. primo in*
prin. de suc. feu. & ibi Afflic. n. 141. in usib. Bal. met. in l. pater filium ff.
de inoffi. testa. & in l. in rem, in §. 2. & in l. ex diverso in prin. ff. de rei
vend. & in c. 1. de benefi. fra. in usib. & ibi etiam idem Afflic. nu. 9. & in
c. 1. in §. vassallus ad fi. si de feud. sue. controver. inter do. & agna. eo. lib.
& dicit Sever. in l. frater a fratre in prin. ff. de conduct. indeb. quod non
dabat operam studiis, nisi duabus horis diei, præterquam in illa *l. que*
est Africani & consequenter difficilis, ut inquit Bartolus *in l. cum quis*
in prin. ff. de solut. & quod magna fuerit & sit ejusdem auctoritas te-
statur Savil. consil. præallegat. 166. ita ut non habeat contradicentem &
observari debeat, inquit *Alex. in l. gallus, in §. essent col. 4. ff. de liber. &*
posthu. & post eum Restaur. Castal. in tractat. de Imperator. q. 48. ad fin.
licet tamen subtilissimus juris interpres sit, fatetur nihilominus se ple-
runque habuisse oculos nicticoracis *in l. ex hoc jure col. 2. ff. de just. &*
ju. quod etiam confirmat Joannes Parisiensis *in tractat. de primogenitu.*
q. 25. col. 2. Sed nihil est, cum hoc idem ipse non alius dixerit mo-
derationique animi est adscribendum. Et quod maximæ auctoritatis
fuerit, eaque omnimodo attendi debeat ut supra, probant *Regiensis*
consil. 3. incipien. de pluribus, nu. 18. vol. secundo. & consilio 58. incipien.
Visis, nu. 15. vol. tertio. & docet Por. adhuc in §. item Romæ, col. 2. insi.
de excus. tu. statutum factum fuisse tunc, cum Papiæ doceret, nemi-
nem examinari potuisse, qui ipsum in promotorem non accepisset,
eodem tamen auctore ex his quæ scribit *Curr. Juni. consil. 5 incip. vi-*
deretur, nu. 12. quem uberrimum juris fontem rursus appellat *Barba.*
in l. cum acutissimi col. 105. C. de fideicom. & illustrem Aluarot. in proæ.
feudo. col. 2. & Angel. in q. Usurarii col. 5 juris utriusque monarcham
sanguine germanum alimonia, ætate, & doctrina patrem & *Gerar. Per.*
Sanç. in singul. suis 29. incip. tu habes quod omnia scivit ut Bartolus &
ante eum Jas. in l. 1. in 2. lec. col. 13. C. de sum. trin. & si. catho. & idem Cre-
men. Singul. 19. incip. Tu scis, & specialiter primum consilium quod
ex commissione judicis dubitantis unquam emisit fuit in casu *l. ad*
probationem C. de probat. ut ibi per eum citat etiam in *addit. spec. de*
lib. concep. in fi. Franciscum Petrarcham, & astruit fuisse tunc poetam
maximum. Consilium quoque schismatis ejusdem positum sub titu-

Io si quis aliquem testa. prohib. C. divinum appellat *Jas* in l. 1. ff. de condict. ob turpem causam & in l. de fideicommissio. col. 1. C. de transact. & in §. sed iste nu. 110. inst. de acq. & in l. 3. col. 2. C. de libe. præter. & de seipso locutus iterum, præmissio prius eo quod communiter allegari solet, loco proverbialis schematis, usurpatum quod habet.

*Nec te collaudes, nec te culpaveris ipse,
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.*

Gloriatur se plenius in materia quadam scripsisse quam fecerit alias Nicolaus Materellus *consil. 439 incip. amplius in fin. vol. 3.* fuit insuper contemporaneus Angeli, uterque vero Bartoli discipulus. De Baldo jam dictum fuit supra, & *Francisci Tigrini*, docuitque quod adhuc dictum est Papiæ sub *Philippo Maria Mediolanensi* Duce. Anno 1423. decessitque mense Aprilis, & ibi sepultus est in ædibus sacris D. Francisci. Etsi præscriptum modum horum duorum juris consultorum, prætergressus videbor, agnoscat lector velim, quoniam his tantum tribuendum est, ut quemadmodum de *Donato*, *Servio*, & *Prisciano*, inquit Valla, in proœ. 2. post eos *quicunque aliquid de juris prudentia scripserunt, balbutire seu mavis ineptire videantur.* Quamvis dicat rursum Paulum Castrensem quod aliquando volavit per aëra & nubes, quodque tantum subtilizat plerumque ut seipsum frangat in l. 1. C. quando non pe. par. & in l. edita in prin. C. de eden. Placet & addere quod ipsius temporibus, erat maximum inter Urbanum Sextum, & Clementem septimum, schisma, quorum, quilibet se Petri successorem esse dicebat, viresque suas ita extendit, & amplificavit, ut in toto orbe christianitatis partialitas debaccharetur, ad quæ conferunt quæ infra etiam in vita *Jo. Pogliarensis* dicemus, & quod quanquam fuerit tam magnus Jurisconsultus non erubuit tamen dicere se in materia legationis didicisse pulcherrimam distinctionem ex consilio collegii nostri Patavini, in l. inter causas, in §. non omnia col. 2. ff. mandat.

49. *BARTHOLOMÆUS SALICETUS*, Bononiensis contemporaneus Petri Ancharani, ut ex ejus consi. licet elicere. 188. incip. *Visus in prin.* Monarcha eximius juris a *Cuma*, appellatus est, consi. 138. incip. *boc maxime in fine.* Vitaque ejus & mores ac loca in quibus docuerit a *Jo. Fichardo* pulcherrime descripti sunt. Hoc solum addendum est, (quicquid dicatur,) floruisse anno 1404. & 1408. & quamvis pro veritate rei opiniones suas confutet, quoad intellectum l. hac edictali. C. de secun. nup. *Fulgo. consi. 97. incip. Antonius*, col. ult. ejusdem tamen præ-

præceptor fuit, quem clarissimum eo in loco vocat, atque etiam *Jacobi Alvaroti*, quod ipse testatur pariter in proœ. *feudor. col. 2.* quem realis scientiæ doctorem vocat *Barba. in repe. c. Raynaldus col. 22. de testa. & refert 59.* quod aliquando fuit caput partis, expulsus ac relegatus propter partialitates. Docuit in patria, & hic, & aliquando vixit & Ferrariæ ibique tantæ autoritatis fuit, apud *Albertum Ducem*, ut a Bonifacio Pontifice maximo obtinuerit eo in loco, Gymnasium erigi anno 1398. primusque fuerit, qui ibidem leges interpretatus sit, quod etiam Fichardus enarrat, sed non adeo plene, ut lectori sufficiat, hoc ipsum fufius scire cupienti. Et adeo subtili ingenio fuisse videmus, ut ejusdem opiniones fere sint semper contra omnes, & attestatur quoque *Alexandr. consil. 134. incip. Præmissio*, columna ultima volumine primo.

50. *BARTHOLOMÆUS BOLOGNINUS*, docuit in patria, & floruit anno 1498. sub *Jo. Bentivolo II.* tunc ejusdem urbis domino. Scripsit multa præclarissima commentaria, licet non inveniantur nisi in *authen. habita C ne fil. pro pa.*

51. *BARTHOLOMÆUS BELLENCINUS*, *Mutimensis*, auditor rotæ fuit excellentissimus, floruit anno 1475. ut in glossa *regu. cancella. 10.* legitur, tractat. *de charitati. sub. reliquit, editum*, quod in proœ. testatur anno 1477. regnante Sixto IV. Pontifice maximo, quo tempore florebat etiam *Jo. Franciscus Pavinus Patavinus*, de quo inferius & alii quamplures egregii ac excellentes jurisconsulti, scripsit etiam multa super certis *tit. 3. lib. decretal.* & nisi curia ipsum vocasset, habuisset hæc nostra scientia, alterum Alexandrum multosque labores alleviaffet posteris, ut ille, qui hodie est lucerna Juris civilis, inquit *Felin. ejusdem Bellencini discipulus, in c. ex parte col. 15. de rescript. nonnihil in c. cum sit ro. colum. pe. de. ap.*

52. *BERTUCCIUS BAGAROTUS*, *Patavinus* floruit anno 1506. jurisconsultus excellentissimus, & in foro magnus practicus, magnificus & liberalis, hic in patria multos docuit annos summa cum laude, & pontificium quidem jus fere semper interpretatus est, multa scripsit, quæ tamen cum tota Italia retroactis temporibus arderet bello casu perierunt.

53. *BARTHOLOMÆUS URBINAS* *Patavinus* ejusdem Bertucii collega, magnus & ipse corpore atque ingenio juris interpret, eodem tempore floruit, nec alibi ipse quoque, quam hic in patria docuit, memoria adeo tenaci erat, ut omnia non secus ac *Antonius a S.*

Leonardo, cujus paulo ante mentionem fecimus, semel visa vel audita, mitto lectiones quotidianas, ex tempore recitaret, dictuque incredibile est magnam partem ff. veteris, quocunque in loco quis legere cepisset, sine aliquo temporis intervallo, vel lex fuisset, vel glossa multisque aliis audientibus, clauso postea libro memoriter percurrisse, & totum ut conjicio si audire voluissimus, is non admodum senex ex equo delapsus periit, sine sobole, nec diuturnitatis, ut dicitur in l. liberorum in fi. ff. de verb. si. sibi memoriam in ævum reliquit. Multa scripsit & ipse, sed consanguineorum ignavia omnia perierunt, & deperdita sunt.

54. *BARTHOLOMÆUS LAURARIUS Patavinus* elegantissimus Doctor, latinis literis & ethruscis delectabatur mirum in modum. Is hic & Venetiis belli temporibus causas egit forenses, postea notariatus artem docuit stipendio satis condecienti & honesto, conductus ab illustrissimo Duce nostro. Floruit anno 1531. & cum unico filio, quem mirifice diligebat, *CASTOREM* nomine, jurisconsultum pariter, orbatus mansisset, voluntarium elegit exilium, & ruri se contulit, ubi senex admodum proluxa barba & capillo contentus modico vixit, & tandem viam universæ carnis ingressus est, multa etiam ipse scripsit, quæ tamen suorum ignavia pariter nunquam exierunt in lucem.

55. *BALTHASAR CARDUCCIUS Florentinus*, seditione civium patria pulsus est, Jurisconsultus gravissimus. Floruit anno 1520. hic magnoque stipendio docuit jus Cæsareum & Pontificium, deinde post aliquod tempus, Venetias se contulit, mox in Galliam ultimo loco vero in patriam restitutus, ibi admodum senex decessit, eoque tempore quo jus Pontificium hic profitebatur ab illustrissimis Ducibus meis, loco Antonii Francisci a Doctoribus tunc ipsius collegæ fui ego honorificentissime legendi munere cohonestatus, congressus fere nunquam secum, quoniam morte charissimæ conjugis afflictus atque animo consternatus, hinc discedere coactus est.

56. *BERNARDINUS CLARICINUS GAMMARUS Bononiensis* in locum Carducci evocatus, eisdem temporibus floruit, hicque docuit & prius in patria multos annos, vir enim erat ingentis Spiritus, & naris emunctissimæ, quod tum scripta quæ reliquit testantur, tum hi qui ipsum audiverunt, quique cum eo etiam familiariter vixerant, locupletissimum perhibent testimonium, & ego longe magis, quo cum sæpissime congrediebar suo tempore, decessit ætate admo-

admodum viridi, anno 1528. & in templo D. Mariæ ab Avantio, amicorum cura sepultus est.

57. *BARTHOLOMÆUS SOCINUS Senensis* Jurisconsultorum facile princeps, aliorum pace dixerim, Floruit anno 1498. legitque etiam advocatus consistorialis existens in patria, Pisis, hic, & Bononiæ. Ejusdem præceptor fuit *Thomas* nescio quis *Senensis*, & *Alexander Imolenis* ut ipsemet testatur in *l. legem col. 2. C. de pact. & in l. certi condition. in prin. col. ult. ff. si cert. petat.* & breviter scripta ostendunt, eum talem fuisse, ut futura secula desperent, aliquem sibi similem, ullo unquam tempore futurum. Mordet eum *Decius Junior*, tamen quod in causa pro utraque parte consuluisse aliquando, in *l. precibus col. 2. de impube.*

58. *BULGARIVS* non illaudatus vir etiam fuit, & suo tempore clarus de quo tamen non aliud nobis constat, nisi quod patria erat *Pisanus*, & glossator antiquus ut per *Bart. in l. hac consultiſſima in prin. C. qui testa. fa. po.* & Vicarius Imperatoris Bononiæ, quodque consuetudo in curia ipsius inducta est, uxorem si usufructuaria a marito relicta sit, filiis hæredibus institutis, nil aliud consequi posse, nisi præeminentiam in domo & alimenta, ut per *gloss. Et ibi Salyc. pulchre in authen. hoc locum col. 2. C. si secun. nup. mu. Bart. plene in l. titia. in §. titia. nu. 3. ff. de lega. 2. Soci. consil. 1. col. 3. vol. 4. Alex. consil. 74. incip. In causa ad si. volum. 7. Deci. consil. 15. incip. Visa in prin. vol. 3. & quæstionem vulgarem appellat Ro. in l. 1. §. si. in prin. ff. de publica. multa Savilia. consil. 32. incip. Testator, col. 1. & 2. vol. 1.* Non omittentes etiam quod *Odofredus* os aureum *Bulgari* vocat, in *l. qui restituere col. 4. ff. de rei. vin. aliter Deca. 7. F. Leand. hist. Bononiensis scriptor*, quod dum *Jus Cæsareum* publice profiteretur ira percitus *Azonem* occidit. *J. Conf. egregium* quanquam obscuro loco natum, quodque ipse ea de re quoque ultimi supplicii pœna multatus est, non sine maximo studiosorum hominum luctu, & honorificentissime postea sepultus in *S. Gervasi & Prothasi* templo.

59. *BERTRANDUS Montis Faventini*, fuit vir eminentissimæ scientiæ, de quo per *Bart. in l. diem functo. ff. de offi. asse.* quod ex eo liquet, quia, ut ibi *Alber. testatur col. pe.* eam legem repetit in *Monte pessulano*, quodque erat magnus jurista, & quod ob ejus eminentem literaturam, ad dignitatem Cardinalatus evectus fuit, & sic quod eum vidit in collegio Cardinalium summo cum honore, argumentum sane apertissimum ipsius *Alberici* tempore floruisse, & idem quod *Al-*

ber. dicit etiam *Nico. Boeri. decisi. 6 incip. Et videtur num. 8. part. 1.* Addendumque est, ut idem Bart, inquit in *l. 1. in §. divus num. xii. ff. de va. & extraord. cogni.* quod fuit collega. *Guiliel. cu.* quodque decessit tempore pestis, quæ fuit anno 1348. eodem adhuc teste, in *l. naturaliter col. ult. ff. de acqui. pos.*

60. *BULGARINUS BULGARINI, Senensis*, fuit subtilis Doctor, & maximæ eruditionis floruit anno 1493. in patria docuit, & Pisis, & aliqua etiam edidit sane a studiosis multum laudata præsertim in *tit. de verb. obl. & qui admir.*

61. *BAPTISTA & S. BLASIO Patavinus*, Jurisconsultus non condemnendæ auctoritatis, floruit anno 1473. docuit hic in patria semper multo tempore multaque etiam scripsit, nec ex his quæ jam edita circumferuntur, nobis ignota sunt, sed inter cætera consilium stupendum extat in materia divisionis feudi, ac ad declarationem *6. 1. §. præterea ducatus, de prohib. feud. alie. per Fed.* positum in *volu. consilio. feudaliū, Alber. Brut.* Aliudque pro sacro monte pietatis, & licet Baptista dixerimus, nomen ejus tamen erat Jo. Baptista.

62. *BENEDICTUS RAYMUNDUS*, filius Raphaelis Cumanus subtilis Doctoris nomen sibi vendicavit, quoniam ingenio paterno pollebat plurimum, floruit anno 1447. hicque docuit annos triginta & amplius, monumentorum vero, nihil (quod ego viderim) reliquit.

63. *BENEDICTUS SALA Patavinus*, omnium eminentissimus, floruit anno 1445. & in patria pariter hic scilicet, summa cum sua laude docuit, & memoriam solum nominis, nobis reliquit.

64. *BARTHOLOMÆUS CEPOLA Veronensis* Jurisconsultus maximus, Eques, & Advocatus consistorialis, optime meritus, floruit secundum aliquos anno 1458 hic docuit semper, & ut ipse testatur, *Cautel. 207. anno 1466.* multaque etiam scripsit & edita quantum posteritati profuerit, demonstrant, maxime consilia civilia & criminalia *tract. de servitut. de simulatio. cont. de cognit. lib. de impe. militum diligen. Caute. de ver. sig. de usucap. pro empto.* & alia propemodum innumera quæ non habentur.

65. *BERNARDINUS BONFIUS, Patavinus*, & ecclesiæ majoris Decanus, juris utriusque Doctor, & discipulus meus, clauit per hæc tempora anno scilicet 1545. hic in patria docuit, stipendio satis honesto, jus pontificium, horis matutinis, ingenio erat promptus, & aptus ad omnia munia perferenda, & nisi morte immatura,

matura, o fallacem hominum spem, nobis fuisset ereptus, tam magnam de se conceperat opinionem. tantumque emolumenti & honoris erat patriæ, parentibus, & posteritati allaturus quantum quisque exoptare potuisset, quoniam juvenis erat & nondum annum XLVI. attigerat.

66. *HIERONYMUS BUTIGELLA*, *Papiensis* Jurisconsultus egregius, & singularis, ac omnium eloquentissimus profundissima memoria fuit, quod ego locupletissimum testimonium perhibere possum, quandoquidem illum quadriennio continuo audierim, & si quid in me est, illi id totum acceptum refero, hic igitur docuit, & Papiæ prius, postea Romæ, quo in loco etiam decessit, & in Templo Minervæ sepultus est, floruit anno 1504. multa que etiam scripsit quæ edita in ordinarias partes matutinas & vespertinas testantur, qualis quantusque fuerit vir ille divinus, ingenio, memoria, & eloquio.

67. 70. *FRANCISCUS BURLA*, *Placentinus* collega Achil-
lis Senensis, cujus mentionem fecimus supra, eodem tempore, quo & ille floruit, anno scilicet 1529. Doctor erat eloquens, & acutus, literisque humanis delectabatur plurimum, quod eo argumento constat, quia Cælium Rodiginum, virum alioquin eruditissimum. deque literis optime meritum, quod testatum faciunt divini illi libri antiquarum lectionum, quos edidit, per id tempus quo hic docuit, secum semper habuit, nec omittendum censui Papiæ prius etiam docuisse. Hinc discessit, & cum negotia Clementis VII. Pontificis maximi, nuncius ageret in Germania apud Carolum V. Imp. ex quo tristem habuerant exitum, nec obtinuerat, quod impetrat, animi mœrore, ut ferunt admodum juvenis in patria ex hac vita discessit.

68. *AUGUSTINUS BERONUS Bononiensis*, ætate & doctrina gravissimus legum Monarcha, floruit anno 1550. & in patria toto tempore vitæ suæ, jus pontificium docuit, magno etiam quantum dari consuevit Bononiensibus emeritis, stipendio, multa vivens edidit, maxime quæstiones familiares, commentaria in ordinarias partes, fere totam decretalem complectentia, propediem plurima consiliorum volumina, quæ admirationem non parvam videntibus & legentibus sunt allatura.

69. *BARTHOLOMÆUS CAPOVACENSIS Patavinus*, illustris & excellens fuit, docuit hic in patria multo tempore nihil
monu-

monumentorum reliquit, præter consilium, contra *Richa. Malumbra* quod insertum est, inter *vol. Bal. 3. consil. 419.* Floruit anno 1348.

70. *CAROLUS RUINUS Regiensis*, quem ego pariter aliquot annos audiui. Fuit gravis quoque & magnus legum interpret, floruit anno 1520. hic docuit, Papiæ prius, & ultimo Bononiæ, ubi etiam mortuus, anno 1530. & in Divi Francisci templo sepultus est, orbatus unico filio tantum, priusquam ex hac vita migrasset, quem hic susceperat, non sine magno ipsius luctu & familiæ suæ jactura, multa scripsit editaque etiam sunt, & adeo multa quidem, ut multis quoque spem scribendi auferant.

71. *LUDOVICUS CATUS, Ferrariensis* Doctor & Eques vere Catus cognomento, quandoquidem nil aliud sonet quam acutus; ipse vere omnium acutissimus erat, quod re ipsa multi experti sunt, & scripta ejusdem multa pariter declarant, præsertim contra Alciatum, & ad interpretationem *l. quinque pedum C. fini. regun.* aliaque plurima quanquam adhuc non edita, floruit in patria anno 1550. ibique toto vitæ suæ tempore docuit, adeo Alfonso patri, & Herculi filio Ducibus carus, ut a Venetis, & Bononienfibus sæpe vocatus, & magno ab his invitatus stipendio, nunquam discedere potuerit, & sic in patria senex, & podagra maxime laborans fatis concessit, Renato filio relicto, Jurisconsulto apprime erudito, qui mortui parentis imaginem ingenio, doctrina, & morum elegantia referret protinus.

72. *CAMILLUS VISITARINUS Laudensis*, floruit anno 1518. Ferrariæ docuit, nec aliud reliquit quod ego viderim, nisi commentariolum, non illaudatum certe, *in rub. ff. solut. mat.*

73. *CORRADUS BOSCHUS Papiensis* Butigellæ collega, hic docuit, & eodem tempore floruit, quo ille, anno scilicet 1504. & prius in patria, sed nullum, quod videri possit ingenii sui monumentum reliquit, eaque ratione potissimum, quia ingruente tunc bello, inter Maximilianum Cæsarem, & Venetos hinc discedere coactus est, & quia senex etiam in patria non multo tempore post, ex hac vita discessit.

74. *CINUS Pistoriensis*, fuit elegantissimus Jurisconsultus, & Francisci Petrarchæ coetaneus, ac Poeta mirabilis, quod ex pluribus locis ejusdem Petri elicitur maxime, *nel sonetto Piangete Donne. & Senuccio mio, & nella Canzona Lasso me ch'io non so*, ibi, *La dolce vista e'l bel guardo soave, principio d'una altra di Cino.* Cujus vitam & mores
ponunt

ponunt *Severinus & Fichardus*. Sed quicquid dicant, scias floruisse an. 1335. & addas amplius, dum ajunt *Dynus* præceptorem habuisse, quod hoc idem ipsemet testatur in *l. instrumenta ad fi. C. de fideicom. & in l. cum servum col. 1. C. de ser. fugi.* & quod fuit examinatus in materia *l. fi. C. de usufr.* ibique *Bal.* ipsum mordet *colum. 2.* & refert *Barb. in l. cum acutissimi col. 75. C. de fideicom.* qui dicit quoque in *repet. c. Raynaldus, col. 20. de testa.* quod ipse *Richar. Malumb. & Rayn.* Mirum in modum in jure floruerunt, ante tempora *Bartoli* & quoniam errores canonistarum sæpe damnabat in specie ipsum reprehendit *Abb. in c. fi. col. 4. de fo. compe. & in c. super literis, col. 2. de rescript.* nonnihil *Præp. Alex. in c. per venerabilem, in §. primo nu. 135. qui fi. sint legi. & Steph. Fede. in tracta. de int. jur. col. 90.* Et *Bal. in l. 1. colum. 2. C. communia de leg.* nititur ostendere, ipsum adhuc esse contra casum legis locutum. Et in *l. 1. col. 1. C. de his qui ante aper. tabu.* ait quod aliquando mutavit opinionem in deterius. Et in *l. Paulus. ff. de statu hom.* quod etiam sæpe somniavit in Parnasso. Bononiæ sepultus est in ædibus sacris *D. Dominici* ut attestatur etiam *Frater Leand. Decad. in histor. Bononienf.*

75. *CHRISTOPHORUS CASTILLIONEUS, Mediolanensis*, ejusque vita & mores describuntur a *Joanne Fichardo*, quo tempore floruerit & reliqua. Igitur hoc solum addendum est, dum inter cætera dicit, quod præceptor *Fulgosii* fuit, & verissimum est, ipsum *Fulgosium* hoc idem testatum reliquisse *consil. 25. incip. Spectabilis, col. 7.* & plus quod etiam *Legistarum principem, archidoctorem legum comitem illustrem & Doctorem suum præcipuum* vocat in dicto loco, inque jure Pontificio *Jo. Castillioneum, consil. 108. incip. in proposita questione in prin.* & pro veritate rei, nullus est qui ipsum tantum extollat & admiretur, quantum facit *Jason* vulgoque *alter Scevola* tunc appellatus est. Scripsit multa consilia, repetitiones & tractatus, & præcipue de *duello* quem legisse te non pænitebit, si ipsum cum aliis contuleris.

76. *CHRISTOPHORUS ALBERICIUS, Papiensis*, declarativus doctor, & cumulativus fuit, quod ex multis constat, licet nihil editum sit, & maxime ex *rep. l. certi conditio §. si nummos ff. si cer. pet.* quam ego manuscriptam habeo, & ibi sumpta occasione ex verbo illo, cum quotidie credituri mutuam pecuniam ab alio poscamus &c. argumentum a solitis tractat quod in jure frequentissimum est. Floruit anno 1494. & docuit hic summo cum honore, Papiæque prius,

& cum nuptui collocasset filiam Curtio Juniori nec pacisci potuisset ac consequi quantum stipendii sibi solvendum erat, ab illustrissimo Duce nostro pro dignitate (ut ipse tamen dicebat) personæ atque loci, sumpta occasione ab amico discessit & aliorum vela tetendit.

77. *FRANCISCILINUS CURTIUS* qui Junior dictus est, ut a seniore distinguatur ipsius avunculo, & præceptore, ut testatur, *in l. 2. nu. 32. C. de eden.* patria Papiensis fuit, Jurisconsultus consumatissimus, & gravis, ac Christianissimi Francorum Regis consiliarius optime meritus. Floruit anno 1531. & docuit in patria multo tempore, & cum ab exercitū Cæsareo obfessa captaque fuisset, nec ipso quoque manus hostium effugisset venetiasque applicuisset, vadimonio obstrictus se redimendi causa, quod effecit postea ab illustrissimo Dominio magno stipendio coronatorum mille ad docendum hic conductus est, cum quo tunc ego utpote filius cum patre amanter & benevole congredebamur, multa scripsit, editaque sunt hic quia notissima, non aliter annotanda, deinde anno 1533. morbo appopletico absumptus est, non sine luctu tunc universæ Scholæ Patavinæ quod attestatur quoque *Socinus Junior* mihi uti frater honorandus, qui per id tempus hic pariter docebat *consil. 30. incip. Inspectus na. 19. vol. 1.* & sepultus in ævum inque D. Francisci templo hic conquiescit.

Curtius Senior infra. Franciscus.

78. *HIERONYMUS CAGNOLUS Vercellensis*, Excellentissimi Sabaudicæ Ducis Senator, Eques, & Jurisconsultus disertissimus, Taurini multo tempore docuit, postea hic, & tunc maxime floruit, anno 1546. Post Alexandrini mortem, sumque ego pariter cum eo congressus, usque ad Tiberii Deciani Utinensis viri alioquin doctissimi & eruditissimi adventum, qui in ejus locum postea successus est. Egregia reliquit in ordinarias partes matutinas commentaria, & simul de regulis juris, pluraque alia edidisset nisi inevitabile fatum sibi vitam eripuisset, antequam sexagesimum ut mihi dixerat pridie quam moreretur, quæ fuit 1. Feb. 1551. attigisset annum.

79. *CHRISTOPHORUS AB ALEXANDRIS Patavinus*, vir sane optimorum morum, & laudabilis vitæ, floruit anno 1470. & hic in patria tantum legit pluribus annis, nec aliquid scripsit.

80. *CATO SACHUS Papiensis* celebratissimus fuit Jurisconsultus, qui toto vitæ suæ cursu, docuit in patria, ibique sepultus est, in Carmelitarum templo sacro claruit temporibus Baldi inque ejus tumulto, ferunt, nil aliud scriptum reperiri, nisi istud. *CATONIS*

RELIQUUM, sæpe citatus est, sed quod quicquam ediderit nescio.

81. **COMES ALVAROTUS**, Pater *Jacobi Junioris & Alvaroti*, quorum mentio facta est superius abunde senex erat venerandus, prudens & disertus, floruit anno 1490. & in patria docuit aliquo tempore, nec a majoribus suis virtute eloquentia & doctrina degeneravit.

82. **JOANNES CALDERINUS Bononiensis** fuit vir magnæ scientiæ, & inculpatæ vitæ, ut attestantur, qui ipsius vitam scripserunt, de eo loquuti, quodque non ab re *Joannes And.* ipsum uti filium adoptavit. Adde tu quod ita etiam ante eos dixit *Bal. consl. 226. incip. Reperitur in fi. vol. 1. & Abb. consl. 58. incip. In questione. col. 3. vol. 1.* (referendo singula singulis) scripsit multa & inter cætera de interditiis ecclesiasticis & consilia, ut infra in vita Casparis, aliaque innumera pene, ratione brevitatis institutæ, non aliter referenda.

83. **CLAUDIUS SEYSELLUS Sabaudiensis**, Senator Regius fuit, absolutissimus omnium sui temporis Jurisconsultus: floruit anno 1487. & docuit Taurini, in locum *Jacobi a S. Georgio*, successus, multa scripsit studiosis non ignota, talia & tanta ut honoris plurimum sint eis allatura, qui eadem in cathedra referre aliquando, non dignantur, quodque sæpissime Cagnolus facere solebat & aquenserri (Claudius etiam ab aquis vocabatur) semper habebat in ore, & merito quidem.

84. **PHILIPPUS DECIUS Mediolanensis**, Jurisconsultus & Christianissimi Francorum Regis consiliarius illustris, scientia clarus & incomparabilis. Floruit anno 1502. Docuitque in Delphinatu, Papiæ, Patavii, Florentiæ, Senis, & Pisis, Commentaria (ut notum est) cum juris Pontificii, tum Cæsarei, in omnes ordinarias reliquit partes, & consiliorum volumina tria, propemodum divina, quæque post Alexandrum sunt tanti ponderis, tantæque auctoritatis, ut ipsum pro oraculo habeant judices, si in causis, quod sunt judicaturi, ab eo id decisum esse compererint. Erat etiam Decius promptus, habebantque responsiones ejus aliquid salis ut videri potest in l. precibus col. 2. C. de impuber. Et dum sibi diceretur, quod Jacobus quidam niger Bononiensis, impugnaverat quasdam suas opiniones, & Ripasimiliter, melius fecissent (inquit) ille non denigrare chartas, iste vero obmutescere, quoniam flumen non attingit.

85. *DANIEL a RIDO*, Patavinus floruit anno 1370. & hic in patria tantum docuit aliquo tempore, nec aliquid memoratu dignum, quod legi possit, constat reliquisse.

86. Qualis & quantus fuerit *DINUS MUGELANUS* scripta demonstrant, maxime de *regul. jur. in 6.* & utinam præclara ejusdem opera haberemus quæ multa & varia fuerunt, ex quo nos in tenebris cæcutientes, ad lucem perducerent, & ut latius Severus atque *Ficbardus* ajunt, in ipsius vita, brevi admodum & succisa. Adde tu, quod fuit ex rossonis dicto in loco, & ut per *Bal. in l. si ita. in §. dominus ff. de usu. & ha. melius & verius Jo. Villa. in annalib. suis lib. 8. c. 64.* fummus & mirabilis legum interpres, inquit Veronenf. *conf. 34. incip. Si unquam nu. 19.* causarum criminalium quodque ejus opera usus est multum *Bonifacius octavius*, & maxime in compositione *Sexti Decretalium*, & non ab re inquit idem *Bal. in l. cum antiquioribus col. 6.* quod in dicta aurea compilatione error inventus non est. *C. de ju. delibe. & ipsum Bonifacium tollit ad sydera idem Dyn. in prin. titul. præallega. de regu. ju. & repetitio ipsius Dyn. in c. nullus pluribus eo. tit. & lib. in materia cumulationum laudat adhuc Bartolus & dicit subtilem ac pomposum in l. edita, col. 5. C. de edend. & quamvis Innocentius ipsum præceptorem appellet, in c. gravis. de restit. spol. reprehendit tamen quia tenuit opin. ejusdem Bart. in l. propemodum in §. si autem alterutra. C. de judi. quod judex non possit condemnare victum in expensis, si non sit petitum aliquid *Jas. in l. vinum, col. pe. limitatione 10. ff. si cert. per. fuit etiam præceptor Cyni, ut ipse testatur in l. instrumenta. ad fin. C. de fideicom. & in l. cum servum, col. 1. C. de ser. fugi. Et Oldradj, ut per Ro. conf. 171. incip. Pro decisione in princ. Mortuus tandem Bononiæ anno 1303. quicquid alii dicant, inque ædibus sacris D. Domini sepultus, ut in historia Bononiensi legitur. Et horrendum dictu refert *Angel. in l. 1. C. de fak. cau. ad. habuisse a quodam S. viro, quod Dynus apparuerat sibi in somno, dicens se fore damnatum, quia in quadam causa contra jus consuluerat. Idemque Barba. conf. 65. incip. Circa dubium, col. 4. vol. 2. & Purpu. in l. edita col. 3. C. de edend.***

87. *DOMITII ULPIANI* vitam describit *Rutilius* deque eo multa dicit, & inter cætera quod assessor Alexandri Severi fuit Christiana Mammea geniti. Adde tu, claruisse anno domini 228. quodque alibi nobilis appellatur, in l. 2. in §. amplius. ff. de excus. tut. & egregius in l. 3. in §. si. ff. qui per. tu. & disertissimus in l. si. C. de instit. & summi ingenii vir in l. unica. in §. ne autem. C. de cadu. tol. & ami-

eus ab eodem Alexandro in *l. secundum. C. de contrahen. & committ. stip.* sicuti & ego licet indignus, aliquando, ab Illustrissimis Ducibus Ferrariæ, Florentiæ, & Urbini, in causis consultus, & quod ipse ac Julius Paulus Patavinus noster claruerint ejusdem Alexandri temporibus testantur multi, ex nostris vero *Bald. in l. 1. in princ. C. de in offi. dona.*

88. *DIONYSIUS FRANCISCUS Venetus* hic docuit aliquo tempore, & floruit anno 1483. nec in postremis habitus est, licet nihil videamus, quo possit patria longe magis, tanti viri memoria ac recordatione gloriari.

89. *LANCELOTUS DECIUS Mediolanensis*, frater carnalis Philippi fuit, clarus & ipse. Floruit maxime anno 1495. & Papiæ docuit, ac præclara etiam reliquit commentaria in ordinarias partes matutinas & vespertinas, eratque acris judicii, Brevis & acutus, pungebatque tantum difficultates, nec prolixitate delectabatur. Et quod ego viderim neminem habuit, qui ipsum quasi æmulum insectaretur, præter Curtium Juniorem, quod factum nec laudo nec vitupero, sed hoc ipsum aliorum judicio missum facio.

90. *ÆGIDIUS BELLAMERA* multa scripsit commentaria, præsertim in *decretales, consilia & decisiones*, quæ tanquam Apollinis delphici oracula ab omnibus judicantur. Fuit auditor sacri palatii apostolici, & claruit anno 1374. & 1378. quo tempore schisma xxii. in ecclesia Dei obortum est. Ultimoque loco in Episcopum Avinionensem electus ibi reliquum vitæ tempus exegit, sui que moriens his præclarissimis monumentis, posteritati testimonium virtutis & doctrinæ suæ locupletissimum perhibuit. Nec si quo in loco docuerit, exploratum habemus & minus qua in patria ortus sit, sed istud nobis erit satis, quod *mundanus* fuerit, ut dicebat Socrates, *ipsique virtute & sapientia non inferior.*

91. *FELINUS SANDEUS* canonicus *Ferrariensis*, in patria multo tempore legit, atque etiam, eodem teste in *c. fi. in fi. de constit.* Pisis postea in collegium auditorum Rotæ a Sixto 1 v. Pontifice maximo fuit cooptatus, non ut *Fichardus* inquit ab Innocentio octavo. Adde floruisse temporibus *Antonii Francisci* a doctores Patavini cujus erat Ferrariæ collega & coætaneus etiam Decii junioris, ejusdemque Pisis collega pariter, ut ipse testatur in *rub. de ap. col. 2.* Et senioris, quia ipsum vocat compatrem, & citat in *l. 2. col. 1. C. de in jus vocan.* Et quorum omnium mentio facta est supra; commentaria reliquit

multa in decretales, & consilia quædam paucula, quæ omnia tamen si legantur adeo copiosa sunt & prægnantia, ut posteris non spem scribendi reliquisse videatur, sed potius ademisse.

92. *CURTIVS SENIOR* *Franciscus* nomine, ad junioris differentiam, qui *Francischinus* vocabatur, ut suo loco diximus. Papiensis ex nobilissima Curtiorum familia floruit, in patria pariter anno 1482. ibique toto tempore vitæ suæ *Jus Casareum* docuit, majorumque suorum vestigia qui innumerabiles fuere, sequutus præclara facinora egit, quæ videri possunt, cum multa sint, & adeo multa quidem, ut cæteris exemplum præbuisse videatur, virtute tantum contendere, ut brevitatem vitæ posteritatis memoria compensent.

93. *FRANCISCUS RAMPONIVS* doctor *Bononiensis* solemnis & nunquam satis laudatus, ut inquit Severinus, floruit anno 1404. & docuit hic, Pisis atque in patria summa cum laude, ipsius mentio fit sæpe, ab interpretibus & doctoribus nostris, extantque plura ejusdem consilia, inter volumina consiliorum Baldi, inserta mihiq; 421. incip. *Super eo præcipuum visum est, omissis aliis. vol. 3.* cui se tunc subscripserat, & Jo. Lignanum & alii præclarissimi Jurisconsulti, verisimileque est plura etiam scripsisse, licet in lucem non exierint.

94. *FRANCISCUS PORCELLINUS* *Patavinus* magnus etiam Jurisconsultus habitus est, temporibus Pauli Castrensis, & etiam multo post, floruit anno 1440. legitque hic in patria, & Ferrariæ, anno 38. multaque etiam scripsit, testantia tantum in scholis profuisse, quantum nocet posteritati nunc ea, temporum injuria, & imprimentium avaritia, nunquam edita fuisse, quamvis nec tractatus de inventario, aliisque manu scriptis quibusdam maxime consiliis ad interpretationem multorum statutorum nostrorum, quæ circumferuntur fraudati fuerimus.

95. *JO. FRANCISCUS CAPILISTIVS* *Patavinus* annos XL. publice docuit hic, multaque etiam commentaria in ordinarias partes vespertinas scripsit, & responsa dedit, nunquam tamen edita. Contemporaneus Fulgosit & Cumanus, quod ex ejus subscriptionibus constat, ad illorum consilia, & tantæ auctoritatis denique ut a multis etiam citatus sit in pluribus locis, & novissime a Socino. in l. frater a fratre nu. 15. ff. de condit. indebi. Missus amplius ab illustrissimo Duce nostro ad concilium Basiliense anno domini 1434. in quo adeo egregie se gessit ut amplissimis privilegiis a Sigismundo anno imperii primo velut optime meritis cohonestatus sit.

96. *FRAN-*

96. *FRANCISCUS BAROTIUS Venetus*, docuit hic pariter jus Pontificium, & floruit temporibus *Antonii Rosselli*, de quo supra, eo argumento quoniam collegam illum habuit. Nec idem etiam silentio involvendum, quod nepos fuit *Pauli II.* Pontificis maximi ex sorore.

97. *FRANCISCUS BREVIUS Venetus* hic rursus & Romæ etiam multo tempore docuit, postea cum ad Episcopatus gradum evehctus fuisset, desponsata sibi Cœnetaensi Ecclesia a publico docendi munere se statim abdicavit, imo quod auditor Rotæ etiam fuit, & ferunt floruisse anno 1478.

98. *FERDINANDUS LOAZES Hispanus* floruit anno 1518. & Papiæ tantum docuit, monumentaque doctrinæ suæ multa reliquit præsertim de iustitia & jure & delegatis.

99. *FRANCISCUS FATIUS Patavinus* Augustini frater major natu, multo tempore docuit hic in patria jus Pontificium, & juvenis admodum decessit sui desiderium bonis relinquens, & parentibus vivis lachrymas, ac suspiria. Floruit anno 1501. literis humanis ut frater, multum delectabatur, & sacris amplius, quandoquidem prælatura quoque esset decoratus, & picturæ mirum in modum deditus. Imo quod plerumque tam belle penicillo, naturam imitabatur certis in rebus, ut nil melius fingi potuerit, ac desiderari a quovis etiam probatissimo artifice, & breviter quam charus omnibus fuerit, infra-scriptum carmen, quod sibi in morte tumulo appositum est declarat.

*Hic ego religio canos laniata capillos
 Mæsta fleo, nostra hic contegit ossa lapis.
 Ilicet ut charum rapuit mors tristis alumnum
 Injecitque avidas in mea sacra manus,
 Iustitia interit, latuerunt jura nec usquam
 Victima grata deo, sanguine tinxit humum.
 F. Fatium luget pietasque fidesque
 Latentur quamvis sidera, terra dolet.*

100. *FRANCISCUS PARMA*, collega Caroli Ruini, eo tempore florebat, nec alio in loco docuit nisi hic anno *XII.* vel circa, nec rursus aliud cognomen habebat nisi patriæ. Erat doctior parum cultus, sed acumine ingenii cultissimus, subtilis & acer ridebat semper
 urgen.

urgendo in congressibus collegam, ipse vero ira percitus excandescebat, tandem eo ventum est, ut cum famulo nescio quid denegasset, ab eo miserrime proditus & occisus sit.

101. *FRANCISCUS SFRONDATUS Cremonensis* Petri Pauli Parisii Consentini collega, eodem tempore floruit quo ille, ann. scilicet 1518. Erat enim tunc elegantissimus jurisconsultus & magnæ spei, quod exitus demonstravit postea, & nedum hic docuit verum etiam Papiæ, postea sic sua multa exigente virtute Senator Mediolani primum factus est mox *Caroli V. Imp.* vicarius Senis, deinde Cremonæ patriæ suæ Episcopus, & tandem ad Cardinalatus fastigium *Paulo Pontifice tertio* imperante, evectus, & nisi morte immatura præreptus fuisset, aliud majus etiam nobis ipsis polliceri facile poteramus.

102. *FRANCISCUS TIGRINI Pisanus*, fuit vir eminentissimæ scientiæ & sanctæ vitæ, in patria docebat ut testatur *Bal. in c. 1. in §. 1. ad fi. ep. vel Abb. in usib. & Barba. in l. cum cautissimi col. 75. C. de fideicom. qui dicit* etiam in rep. c. *Raynald. col. 14. de testa.* quod est vir observandæ memoriæ. Etiam ferunt ejusdem *Bal. præceptorem* fuisse, præcipue *Rimi. in rub. de eden. C. col. 2.* floruit eo tempore quo ibi etiam *Bart. coepit legere*: & ut inquit *Ang. in l. si quis servor. ff. de sol. Ab* illo multa habuit licet non dicat, viderenturque furta *Bart. nisi* temporum injuria scripta tanti viri ut idem *Angelus* ait periissent, fusius *Afflic. post Bal. in c. 1. in §. vassallus 1. ad fidem; si de feu. con. sit inter. do. & agna. in usib.* quod singularium rerum memoriam habebat.

103. *FRANCISCUS NICONITIUS Nigro Corcireus* Referendarius apostolicus discipulus meus, quod etiam multis in locis testatum reliquit, jurisprudentiæ fuit studiosissimus, floruit anno 1526. & multa in jure scripsit *sol. mat. de novi. op. nunciat. de eden. de probat. de testa. consilia, & alia*, fuit a Secretis Serenissimi Poloniae Regis aliquo tempore, & cum Romam reversus esset, domumque in monte Quirinali conduxisset, noctu a famulis proditoribus occisus est, non sine maxima literarum jactura.

104. *FRANCISCUS ACCOLTI Aretinus* jurisconsultus egregius, quem quod ad suarum laudum cumulum accedit, sæpiissime *subtilitatum principem* appellat *Jason.* & id quidem commentaria testantur in omnes partes ordinarias, ac consilia quæ reliquit. Floruit tempore *Felini Sandei*, hoc idemque conjectura facile assequimur, quoniam (ut ait in *proæ. de rescript.*) ipsum audivit *Pisis*, eique utpote præceptoris, totum quod habet, acceptum refert, & ego alias in *Aretio* patria sua

sua Thusiæ civitate vetustissima, inque divi Augustini templo ejus imaginem ad vivam effigiem vidi expressam, manu Lucæ Signorelli Pictoris egregii, mecumque copiam illius attuli, præferentis nil aliud certe, nisi quod in effectibus erat, dum in humanis esset.

105. *FRANCISCUS ZABARELLA Patavinus*, legum interpretres fuit, & Cardinalis Florentinus, præceptor & dominus *Abbatis Panormitani*, & compater *Petri Ancharani*, ut ipse testatur *conf. 188. incip. Vifis. in prin.* qui (ut notissimum est) multa edidit commentaria, & consilia adeoque multa, ut patria hæc nostra, in qua floruit anno 1400. vetustate, pulchritudine & nobilitate illustris, tanti viri gloria illustrior redita sit, cujus ossa sita sunt in Ecclesia Cathedrali, inque sacello divæ Mariæ virginis a latere sinistro.

106. *FEDERICUS PETRUCCIUS Senensis*, vir recolendæ memoriæ, & præceptor Baldi *ut inquit in l. si quis ad declinandam col. 6. C. de ep. & cle.* magnæ scientiæ fuit, quod testatur. *Jo. And. in c. 1. col. 2. de mayo. & obe. lib. 6.* Docuit in patria, & Perusii illis que temporibus floruit, quibus prædicti Baldi scilicet & Jo. Andreas ex quo illius (ut diximus) præceptor fuit & dominus, istius vero contemporaneus, quandoquidem disputasse id referat in loco præallegato, de quo tunc dubitare contingerat, imo (ut ipsemet inquit) quod Jo. And. præceptorem habuit in proœ. consil. suorum, quodque Perusii eadem fecit, & illius correctioni amplius summisit.

107. *FEDERICUS a SCALIS, Bononiensis*, fuit quoque magnus Doctor, si Bartolo credendum est, qui ita dicit, *in l. si quis sub conditione nu. 16. ff. de testam. tut.* & cum sit antiquus (ut ibidem subjicit) non satis exploratum habemus quo tempore floruerit, credentes tamen ut verisimile est, in patria docuisse, quem solemniter etiam citat Angel. *in l. 1. in § pueritiam ff. de postu. & Alex. conf. 61. incip. circa col. 1. vol. 4.*

108. *FLORIANUS a S. PETRO Bononiensis* consumatissimus legum interpretres fuit: & ut inquit *Barba. in l. cum acutissimi col. 78. C. de fideicom. omnium* elegantissimus in patria docuit, & floruit anno 1497. 1498. & 1505. quodque ipse in disputatione *incip. Baro.* etiam testatur, multa scripsit, & præcipue super. ff. veteri, & in titulos maxime, qui ordinarie non leguntur, floruit temporibus *Raphaelis Cumani*, quoniam ejusdem consilii etiam se (ut videri potest) subscripsit aliquando.

Franciscus Curtius, supra Curtius.

Nnn

109. *FRAN.*

109. **FRANCISCUS PAPAFAVA** Patavinus, floruit anno 1550. multa scripsit, præcipue consilia non edita, & quod videri possit in lucem, consilium est egregium tantum, in materia usuraria, & ad sacri montis pietatis hujus magnificentissimæ urbis, propositum, quod paulo antequam e vita discederet imprimendum curavit, juvenit admodum & valetudinarius decessit.

110. **FRANCISCUS PEPUS** Florentinus qui scripsit copiosam & utilem repetitionem *auben. præterea. C. unde vir & uxor.* Pisis docebat & floruit anno 1494.

111. **GABRIEL ab OSSELETIS** doctor Mutinensis fuit, magnæ existimationis apud omnes, ipsumque magni facit Alber. Rosa. & citat in *l. 3. col. 1. C. de assessor* & in *l. omnem in fi. prin. in proæ. fforum.* & in *l. fi. in fi. ff. de constitu. prin.* & in *l. 3. ff. de stat. hom.* & in *l. qui in utero. ff. eo.* & in *l. generalis.* & in *l. non enim col. 1. & 2.* & in *l. adoptio non jure facta ff. de adopt.* & in *l. item lapilli. ff. de re. di.* & in *l. Barbarius. col. 7. ff. de offi. prætor.* & in *l. nec quicquam. ff. de offi. procons.* & in *l. senatusconsultor. in fi. ff. de offi. præsid.* & *l. que acta in uli. col. ff. de offi. procu. Cæsa. inq.* pluribus aliis locis. Idemque facit Fulgosius consi. CLXXIII. incipit in causa argumentum plane apertissimum, virum hunc talem fuisse, qualem ipsi existimabant. Non constat aliter tamen an docuerit, vel si docuit, ut pars est, quo in loco id fecerit, & quo tempore floruerit. Sed verisimile est, postquam certi aliud non habemus eodem tempore vel paulo ante Albericum floruisse, scripsit multa, ut ex locis supra allegatis elici potest, & in specie tractatum de fama, quem idem Albericus celebrat multum in *d. l. 3. ff. de assessor.*

112. **GASPAR ORSATUS** Patavinus, Antonio de quo supra consanguineo non inferior, floruit anno 1503. & aliquo tempore docuit hic in patria, senexque admodum, postquam a legendi munere se abstinuisset non minus patriæ charus quam parentibus & amicis ex hac vita discessit.

113. **GUILIELMUS CUNIUS** singularis vir a Bartolo sæpe relatus, fuit collega Bertrandi, Montis Faventini, de quo per eundem Bartol. in *l. diem functo ff. de offi. ass. sso* fusius ubi hoc idem testatur in *l. 1. in §. divus nu. xii. ff. de va. & extraordi. co.* Eoque tempore floruit, quo & Albericus ut supra Albericus & Bertrandus.

114. **GALIANUS ANGARANUS** Vicentinus collega fuit Jacobi Alvaroti junioris, eoque tempore floruit hic, & Jus civile docuit aliquot annos, omnium profecto eloquentissimus, postea in patriam reversus

sus decessit admodum juvenis, & filium *GABRIELEM* præ cæteris reliquit, jurisconsultum eruditissimum, qui nisi quoque juvenis e vita discessisset non absimilis patri futurus erat, quia multa pollicebatur magnamque de se opinionem conceperat.

115. *GALEACIUS a GURGO*, *Vicentinus* pariter iisdem temporibus floruit & *Antonii Zacchi* collega fuit, in studiis assiduus, ita ut fere semper hac de re oculorum lippitudine laboraret; in patriam quoque reversus, juvenis mortuus est, scripsit multa sed nunquam edita fuerunt.

116. *GEORGIUS CAVALLINUS Clericus Patavinus* Decretorum Doctor, fuit satis clarus, textualis, & utilis auditoribus, plurimum floruit anno 1507. & hic in patria tantum jus Pontificium docuit, sed quia ad asum erat proclivis, se a munere legendi abstinere in totum coactus est, unde non multo tempore etiam post, ex hac vita migravit.

117. *GASPAR MALMIGNATUS*, ex Oppido munitissimo Lendenariæ natus, in hac nostra Patavina Academia semper gradatim ascendens docuit. Collegam habuit ultimo loco *Marianum Socinum juniorem*, eoque tempore floruit, anno scilicet 1538. Et cum sibi maximam comparasset gloriam ac immortale nomen, in medio vitæ cursu febris ethica corruptus admodum juvenis, nobis præreptus est.

118. *GUIDO PAPA Gallus* in Curia Parlamenti Delphinatus magnus sui temporis Consiliarius fuit & gravissimus jurisconsultus. Floruit anno 1442. ut colligi potest ex his quæ dicit *decisio. 453. incip. Camera. fiscalis col. 1.* Multa scripsit quæ velut notissima transeo, *commentaria, decisiones, singularia, & consilia*, ex quibus tantum frugis potest quis facile consequi, quantum dici potest, si legere hæc eadem non detrectabit.

119. *GASPAR CALDERINUS*, filius fuit *Joannis Calderini*, de quo supra, qui patrem suum ad unguem adeo imitatus est, ut doctrina & moribus unum ab altero haud sejungamus, ex quo fit ut non ab re, utriusque responsa etiam simul edita legantur, nec minus pulchra sint, & copiosa quam utilia, & posteritati frugifera.

120. *GUILIELMUS DURANDUS*, vulgo *Speculator* appellatus fuit, maximus vir, ut per Severini & Fichardum. Adde solum *Albericum* testatum. Quantæ auctoritatis fuerit in *c. suspicionis ad fi. de offi. de.* Quodque prædicti non meminerunt ipsum scripsisse etiam opus

de *Concilio*, nunquam satis laudatum, & quod ei nondum attingenti annum 24. commissa alias fuit causa dum in humanis esset, cœpta antequam nasceretur, quod refert Jas. in l. properandum colum. 11. C. de Judi.

Hieronymus Butigella. Supra *Butigella*.

Hieronymus Cagnolus. Supra *Cagnolus*.

Hieronymus Prævidellus. Infra *Prævidellus*.

121. *HIERONYMUS PAULUS Berchionensis*, Vicerektor & magnus practicus Romæ, diu summa cum laude in curia versatus est, ut testatur Severinus in tracta. de *pensionibus* q. xxx. col. 11. scripsit librum a Sancta Sede Apostolica approbatum, qui inscribitur *provincialis*, seu *practica cancellarie*, & hujusce rei locupletissimum perhibuit testimonium Cardinalis in *clemen. prima* in §. *irritum. colum. 2. de elect.* & Gomes olim collega, in proœ. *regula. cancellar. nu. 16.*

122. *HENRICUS HEBREDINENSIS*, quondam Ecclesiæ Archipræful, & Cardinalis Hostiæ, per Antonomasiæ Hostiensis dictus appellatusque est, forte quia per eum tanquam per hostium patuit aditus omnibus ad jurisprudentiam. Hunc magnum canonistam dicit *Gemi. confi. cxiv. incip. si procurator. col. 111. & Abb. in c. ex questione, col. 6. de restit. spol.* quod solet ut plurimum reprobare opiniones rigorosas Innocentii, eoque magis laudandus est cum a villa Secusia originem duxerit ut ipse testatur, in *c. nonnulli, in §. cum autem, in princ. de rescript.* & nihilominus evectus sit tunc ad Cardinalatus fastigium ut supra. *Barba. quoque ait in rep. c. Raynaldus col. clxxi. de test.* quod iste & *Innoc.* fuerunt duo luminaria cœli & *col. clxiv.* quod ipse rursus Jo. Andreas & Bernardus suis acutissimis ingeniis illustrarunt sacros canones. Et quia in cæteris satis clarum est, quid quantunque valuerit quæque opera & monumenta reliquerit transéo.

123. *HIERONYMUS TORTUS Papiensis* magnus jurisconsultus, a quo multa habuit Jason citatusque ab ipso sæpe, floruit anno 1485. tempore Laurentii Medices, & regnante Galeacio Maria Sforcia Insubrium Duce sexto. Docebat in patria frequentissimo auditorum concursu, ibique mortuus est. Multa scripsit quæ ego vidi non edita tamen, in ordinarias partes vespertinas, solum legitur consilium pro potentissimo Florentino populo alias factum, multa eruditione refertum.

124. *HIERONYMUS JUSTUS Patavinus* decretorum Doctor honestus sane vir, & exemplaris floruit anno 1476. docuit hic in patria annos xxx. & ut cognomento erat justus, ita quod memoria proditum est erat vita & moribus.

125. *HIPPOLITUS MARSILIUS Bononiensis Jurisconsultus* disertissimus, his temporibus floruit, maxime anno 1524. in patria semper criminalia docuit, multa scripsit omnibus nota, repetitiones, consilia, singularia, aliaque ad praxim pertinentia, pene innumera, & copiosissima quidem, unde tanquam ex penu singula pro cujusque desiderio expromi possint. Petasatus semper incedebat, proluxaque Barba, ut gutturosus enim erat turpitudinem tegeret.

Henricus Hebredinensis: supra Hostiensis.

Jo. Baptista a S. Blasio, supra Baptista.

Jo. Calderinus: supra Calderinus.

Jo. Antonius Rubeus, supra Alexandrinus.

Jo. Franciscus Burla: supra Burla.

Jo. Franciscus Capilistius, supra Franciscus.

126. *JACOBUS ALVAROTUS Senior & Junior* diversis temporibus floruerunt. Ille anno 1439. iste vero anno 1500. uterque hic in patria docuit & commentaria in constitutiones feudales quam elegantissima, senior reliquit, multaque etiam consilia in vol. consil. feudalicum, Alber. Bruni inserta, discipulus Cardinalis Zabarellæ, & compater (ut ipse testatur in proœ. feud. col. 2.) Junior vero, post certum tempus ab *Alfonso quondam* Ferrariæ Duce, *Herculis* patre, in consiliarium ascitus est, apud quem honorifice vixit inque summo honore donec diem suum obierit extremum, quique mihi etiam dum hic doceret præceptor fuit & dominus sempiterno memoria & recordatione colendus. Sepultus est Ferrariæ in templo divi Francisci.

127. *JO. BAPTISTA ROSELLUS Patavinus* jurisconsultus illustris, qui tamen ab *Antonio Rosello* de quo supra ortum habuit, hic in patria multos docuit annos, & si quinquaginta dixero non erabo. Floruit anno 1489. & a legendi munere nunquam destitit, imo quod senex admodum textus duntaxat & glossas interpretabatur tantumque frugis assequebantur auditores, ut ordinarias lectiones omitterent & solum Rosellum adirent, statura erat parvus, ingenio tamen maximus, & Antonio Rosello supradicto non inferior; Collega Jo. Campègii Bononiensis, nihil monumentorum reliquit, nisi consilia quædam

pro sacropietatis monte, tametsi multa scripserit, quoniam capta urbe alias depopulataque ipsius domo, prædonum incendio & rapina, perierunt.

128. *JACOBUS LEONISSA Patavinus* juris utriusque Doctor & Canonicus optime meritus Ecclesiæ Cathedralis fuit, ac magnus patricius in spectantibus ad curiam tantæ existimationis ut *Papa Martinus* anno 1460. eum legatum in tota *Romandiola* de latere constituerit, deque anno 1466. ad Romanorum Regem destinaverit nuncium Apostolicum, exactorem & Capellanum suum perpetuum Cujus etiam præclarissima extant monumenta & præcipue consilia, non aliud arguentia licet nunquam impressa fuerint, quæque apud *Petrum Leonissam* jurisconsultum Patavinum Joannis filium, & ipsius Jacobi hæredem, aliaque multa longe præstantiora inveniuntur. Docuit etiam multo tempore hic Jus Pontificium, & floruit anno 1442. anno vero 1474. in suprascripta Ecclesia sepultus est, inque ipsius tumulo, nil aliud inscriptum, nisi verbum hoc. SACRUM

129. *JACOBUS RAVAMACUS*, scripsit super ff. veteri & cum nihil certi habeamus, unde fuerit quo tempore floruerit, quoque in loco docuerit, hoc ipsum dixisse sat sit, quod eum citat *Alber. sæpe* & potissimum in *proæ ff. arum col. 4.*

130. *JACOBUS ZOCHUS Ferrariensis*, Decretorum Doctor magni nominis fuit. Multa scripsit super decretalibus, quæ tamen edita fuerunt nunquam, extatque solum tractatus, *de Jejunio*, & repetitio *c. omnis utriusque sexus, de pen. & re.* & difficulter hæc quoque invenitur. Floruit anno 1440. usque ad annum 1460. legit in patria, & hic, ubi etiam mortuus est & sepultus in Divæ Justinæ templo, prope altare majus, a latere sinistro, ipsum citat *Alexandr. consil. xxvi. incip. cumulatissime, in fine vol. 7.*

131. *JACOBUS CANIS Patavinus*, multa scripsit paucula edita sunt, & si quid est quod legi possit est tractatus de repesaliis; docuit hic in patria multo tempore, & floruit anno 1452.

132. *JO. ANDRÆ Bononiensis*, tuba juris Canonici fuit. Contemporaneus *Nicolai Materelli*, & præceptor *Pauli Leazarri*, ut testatur Cardinalis in *proæ. Cle. in princip.* Primus omnium qui scripserunt, & cæteris non tantum ordine, verum etiam re & emolumento præferendus. Floruit anno 1316. & legit annos L. Bononiæ, Pisis, & hic Paduæ, decessitque ut Severinus & Fichardus ajunt; Verumque est, tempore mortalitatis quæ fuit de anno 1348. & meminit *Barriolus in l. naturaliter*

raliter col. ult. ff. de Usucapio. quo mortuus est etiam *Bertrandus montis Faventini*, ut per eundem *Bart. in l. 1. in §. divus nu. 12. ff. de var. & extraordin. cogn. ego, supra Bertrandus*, & quod *Joannes Andreæ Tuba juris Canonici* fuerit, & fons, testatur *Bal. consil. cccxxvi. incip. Reperitur in fi. vol. 2. longe plura Cur. Junior. consil. 1. col. 1v. in prin.* Et quantæ fuerit auctoritatis apparet, ex verbis *Ro. consil. xii. incip. Viso. col. 11. & Pet. Anch. dicentis consil. ccccx1. incip.* Prima facie, in princ quod ipse & *Hostiensis Illustris* Jus Canonicum reddiderunt, quodque non est tutum recedere ab eorum opinionibus. Idemque *Barba. in repet. c. Raynaldus col. 164. de testam. & inquit etiam Aretin. consil. 2. incip. Intellecta, col. 4.* quod ipse adhuc & *Federicus Senensis* sunt *patres canonum*, quodque eis in materia plurimum credendum est, & deferendum. Nonnihil *Baldus* de eo, deque *Magistro Gentili Fulgineo*, vide quantum eis tribuat in authentica habita *col. 1. C. ne fil pro pa.* & quod in judicando & consulendo non parum urgeat ejus auctoritas, scribit *Alex. in l. 2. col. 3. ff. sol. mat.* hoc etiam non prætermittentes, quod clerici filius fuit, antequam tamen pater initiaretur sacris natus, ut idem *Bal. refert. in l. imperialis, in §. his illud, in prin. C. de nup. ipsemet Jo. And. in rub. de fi. præbiter.* Scripsit ultra memorata a *Fichardo* in ejusdem vita, tractatum etiam de interdictis civi. de sponsalibus, de consanguinitate & affinitate.

133. *JACOBUS ARDIZONUS Veronensis*, summam in uibus feudorum scripsit, ex qua qualis & quantus fuerit plane liquet. Imo quod *Baldi præconio* dicentis, eam subtilem esse & laudabilem, inter maximos & egregios Jurisconsultos est sine controversia dinumerandus, *consil. 190. incip. ad evidentiā col. 2. vol. 3. & ad idem inquit etiam Alva. in proæ. feudo. col. 2.* quod adeo redundans est, ut nihil intactum penitus relinquat, quod possit in materia desiderari.

134. *JO. ANANIA Bononiensis*, Archidiaconus fuit, & *Alexandri Imolensis* præceptor, ut ipse refert, *consil. 178 incip. viso processu, col. 4. vol. 7.* Nec non *Barbatæ sub quo anno 11.* suorum studiorum publice de jure respondit, quod testatur in *rep. c. Raynaldus col. 83. de testam. & dicit col. 160* quod erat ætatis anno 70 & valetudinarius, quodque quotidie missam audiebat etiam quod legeret, & quod denique divinum officium ut sacerdos pariter dicebat. Scripsit tantum super *V. decretalium*, & consilia. Docuit in patria, & floruit anno 1450.

135. *JO. PALATENSIS* fuit doctor *Senensis*, *Baldi* magister, & hac de re, eo tempore floruit quo ipse *Baldus* literis operam navabat, & in

& in patria profitebatur, ac etiam pro magno testuali habitus est, ut refert *Alex. in l. si fundus, in fi. ff. sol. mat.*

136. JO. CAMPEGIUS Bononiensis eo tempore floruit quo Johannes Baptista Rosellus anno scilicet. 1489. Jurisperitorum eloquentissimus & eloquentium Jurisperitissimus, qui multo tempore hic docuit, Bentivolis Bononiæ imperantibus. Quibus a Julio II. Pont. Max. postea expulsis in patriam reversus est, ibique usque ad supremum vitæ exitum ut inquit *l. conf. inc. l. i. v. ff. de adi. le.* eodem interpretandi munere functus est. Scripsit multa in ordinarias partes matutinas, non edita tamen, quæ apud multos manu scripta reperiuntur, & præter hæc tractatus varios, præcipue de dote, de exactione dotis, & de pactis dotalibus. Fuitque non solum Doctor & jurisconsultus egregius ac illustris, verum etiam advocatus consistorialis, ut ipsemet in subscriptionibus consiliorum suorum positorum in *vol. consiliorum feudalium Alber. Bruni*, testatur.

137. JO. FABER dictus est, non ferrarius, ut verbum sonat, sed quia libenter operabatur, & operari faciebat, ut ipsemet cui magis est credendum quam aliis testatur in § *e diverso, in prin. institut. de rerum div.* Et inquit *Jas. insti. de acq. in prin. col. 7.* quod est magnæ auctoritatis, alibi vero insignem, & fundamentalem doctorem vocat, in *l. naturaliter, in §. nihil commune, col. 11. ff. de acquir. po.* & Alexander subtilem, in *rub. de no. o. num. col. 11.* & testatur ipsemet rursus in §. *fi. insti. quib. ex cau. ma. lic.* quod forensibus negociis operam dederat, agendo causas in foro scilicet annos XIII.

138. JO. FASOLI, Doctor non ignobilis fuit, qui multa scripsit, & præcipue tractatum de summiis cognitionibus, de quo per Albericum honorifice mentio fit in *l. i. C. de his qui in eccl. man.* quoad alia, quia nihil constat, transeo.

139. Quis fuerit IRNERIUS, Patriam, mores, quo tempore floruerit, quo in loco docuerit, quando decesserit, & reliqua, satis superque satis edocet Jo. Fichardus, ita ut a me solum addendum sit, quod potestatem legis condendæ non habuit, sicuti nec OBERTUS AB ORTO, de quo infra, qui fuit causarum patronus, in curia Mediolanensi. *c. i. in prin. quæ sue. prima cau. be. amit. in usib.* & primum testatur *Alex. in l. 2. in §. quod si in patris, col. 2. ff. sol. mat.* Alii in *l. i. ff. si cert. pet. & in authen. ex causa. C. de liber. præter.* Parisi. in *c. de quarta, in fi. de præscript.* Item quod fuit primus legum glossator tanto in pretio tunc habitus, ut nihil supra, quod ultra Odofredum in *l. jus autem civile.*

ff. de

ff. de just. & jur. & Severinus de mo. stu. Refert etiam *And. Gammar.* in tractatu extensio. in *prin. col. 3.* aliter inquit *Canciunt. in tracta. de offi. Jud. col. 1.* quod in transcribendis authenticorum textibus aliquando vel dormitavit vel punica religione fidem servavit & Cynus in *l. cum testamentum, in prin. C. de Jur. & fact. ignor.* quod ejus opinio ibi de libro esset abradenda, & nimirum, quoniam multis aliis in locis erravit reprobataque est potissimum in *l. precibus. C. de impuber. & in l. singularia ff. si cert. pet.*

140. **JACOBUS PUTEUS** præceptor Jasonis fuit, quem ipse honorifice nominat, in *l. 1. col. pen. ff. de no. ope. nu.* eoque tempore floruisse liquet paulo ante annum. 1498. & hoc idem omisit Fichardus in vita Jasonis ut infra Jason.

141. **JO. BLANASCUS** Doctor antiquus, est contemporaneus Jacobi Balduini, de quo infra, adde quod ipsum citat sæpe *Baldus* potissimum in *l. nequicquam in §. de plano lectu. 2. ff. de offi. procons. & consi. cclxxxxi. incip.* ad evidentiam *col. 4. vol. 2.* ipsum vocat nobilem & subtilem, & testatur, præter ea, quæ in ejus vita dicit Fichardus tractatu de feudis & homagiis etiam scripsisse.

142. **JO. IMOLENSIS**, Vita ponitur a Jo. Fichardo, id solum addendum est quod nedum Alexandri verum etiam Barbatæ fuit præceptor, ut ipse testatur in *c. Raynaldus in repe. col. 5. de testam. & colum. 7.* & in apostillis ad *Bal. in l. 2. C. de liber. & eo. liber.* Dum etiam tempus sui obitus dicit. Adde aliud tu, quod Bononiæ obiit ubi docebat, sed quo in loco loci sepultus sit, non satis constat, nisi, quod in Divi Domini templo jacet, & memoratu dignum est, quod scripta sua aliquando incendio perierunt ut ipsemet testatur in *l. si. col. 6. ff. de her. insti.* ita ut mirum sit, quomodo sic egregia ejusdem monumenta inveniuntur.

143. **JO. POGLIARENSIS**, fuit primus Baldi Perusini præceptor, alius qui singularem rerum memoriam habebat, Franciscus Tigrini, de quo supra, sed qui multum contulit suo ingenio, fuit Bartolus Saxoferratenfis, quos omnes longo tempore audivit, & raro se ab ipsis separabat, subjiciens eundem Bartolum dicentem audivisse, quod ingenium adhuc suum fabricaverat lectura Cyni Pistoriensis in *c. 1. in §. vasallus, in princ. si de feud. fuer. controvers. inter Dom. & agnat. in usib.* Nihil monumentorum reliquit, nec nobis constat, quo in loco præcise docuerit, nisi Perusii conjectura hoc ipsum assequamur fecisse.

144. **JO. LEONISSA Patavinus**, nepos ex fratre Jacobi cujus mentio paulo supra facta est, Jurisconsultus gravis & prudens, floruit

anno 1496. docuitque aliquo tempore hic in patria, assessorque Illustrum virorum quam sæpissime fuit & in Episcopali curia magnus causarum patronus, diu vixit & senex admodum honoratus ex hac vita discessit, anno 1535.

145. *JACOBUS BALDUINI Bononiensis* Accursio successit, & contemporaneus Joannis Blanaschi de quo supra; fuit sollemnis & egregius Doctor, qui aliquando se ab hoc legendi munere abstinuit præsertim cum Januæ prætor esset designatus, ut inquit *Alber. in l. lecta col. 4. ff. si cer. pet.* subjiciens quando periti tales eliguntur, civitates optimi regi, & gubernari, male vero cum imperiti dominantur, ut hodie in Italia & aliud (quod est annotatu dignum) in *l. i. C. ubi Sen. vel cla.* quod eo tempore cum laqueo suspensus fuisset nobilis ob grave scelus, eo sic jubente municipali lege non obstante, quæ contrarium disponebat, nec ab re quoniam quandoque licet leges transcendere, secundum *Innoc. in c. i. de conflict. l. per omnes. C. de defens. civil* Januenses aliam tulerunt legem, quod nullus Doctor posset amplius eligi, & male. Citat eum quoque idem *Alber. in l. in tantum in §. religiosum, ad fi. ff. de re. div. & in l. Barbarius, col. 7. ff. de offi. prætor.* & ferunt Innocentii etiam præceptorem fuisse ut infra.

146. *JO. CORASIUS*, Tholosanus, elegantissimus jurisconsultus, floruit anno 1546. discipulus Curtii Junioris, ut ipse in pluribus testatur locis recordorque ego, cum hic Patavii secum congrededer. In patria docuit, & Ferrariæ, & juvenis admodum mortuus est, elegantissima reliquit commentaria, & interpretationes in varias juris partes.

A D D I T I O.

Falso rumore perlato, ita ante hac creditum scriptumque est, nunc (ut certo ajunt multi) adhuc vivit, inque suprema Parisiorum Curia præsidet, tanta auctoritate quanta alius quisque

147. *JO FRANCISCUS OZERIUS*, Tolentinus, legit hic, & Romæ pluribus annis & in libros institutionum præclarissima scripsit commentaria, quæ edita arguunt, quantum in hac nostra jurisprudentia semper profecerit, & proficiat, floruit anno 1524. nunc vero quiescit in patria.

148. *JACOBUS ISOLANUS* Jurisconsultus verisimiliter egregius fuit, licet non satis exploratum habeamus, qua in patria ortus sit; si docuit quoque in loco, eo solo argumento, quod ipsum socium veneran-

nerandum appellat Baldus dum illius consil. se, ut moris est, subscripsisset, in suis *vol. 1. consl. LXXXVIII. incip. ex infelicitate fati in fin.* & sic eodemmet tempore quo Baldi conjectura facile assequimur etiam floruisse. Et idem de Fulgosio pariter dici potest, quem similiter socium & amicum vocat, *consil. CVIII. incip. Quæritur in fin. eo. lib.*

149. *JO. FRANCISCUS MUSSATUS Patavinus* floruit anno 1520. docuit hicaliquo tempore & multa scripsit, sed nihil editum est, nisi index locupletissimus ad Baldum, quo si usus fueris etiam quod illum *Antonii a Prato* veteri non habeas, facilem tibi ipsi viam ad ea quæ scire desideras quam maxime comparabis.

150. *JO. LUDOVICUS LAMBERTATIUS Patavinus* erat (ut memoriæ proditum est) magnus textualis & tunc Patavinorum primarius, floruit anno 1382. & hic in patria multo tempore docuit, simulque multa collegii nostri statuta edidit, quæ adhuc vigent, & sunt, quod ajunt, etiam in viridi observantia.

151. *JO. FRANCISCUS PAVINUS Patavinus*, sacræ Theologiæ, & juris utriusque Doctor fuit nec non sacri Palatii Apostolici Auditor, an in patria docuerit, aliove in loco prius, non invenimus, id certo tamen non omittentes, allegationes pulcherrimas in causa beati Simeonis, tractatum de visitatione, de officio ac potestate capituli sede vacante reliquisse, quibus declaratur quam magnus fuerit in Curia Romana, & domi Doctor atque Auditor. Floruit temporibus *PAULI II. Pontificis Maximi, & SIXTI IV.* anno 1464. & 1471. non nihil dictum est etiam supra, in *Bartholomæi Bellencini* vita.

152. *JO. FRANCISCUS BALBUS Taurinensis* acutissimus juris interpres, floruit anno 1510. Docuit in patria semper, & præclarissima ingenii sui ac doctrinæ monumenta reliquit, omnibus nota, adeo ut illa scribere in præsentiarum opus non sit, & siquid studiosorum usus ex omnibus est inquam aureus ille *prescriptionum* tractatus, cui similis nunquam editus est, nec in futurum edetur, quoniam nihil reliqui fecit, quod amplius scribi possit, & a republica literaria desiderari.

153. *JACOBUS BELVISIUS* patria Bononiensis fuit magnus Jurisconsultus, sæpissime citatus a Bartolo, multa scripsit, & præter dicta ab his qui ipsius vitam literis mandarunt, tractatum etiam de excommunicationibus. Floruit anno 1475. & doctorem perspicuum appellat *Aluarotus in proæ. feudor. col. 2.* & inquit *Bal. in c. 1. in §. si. de feu. mar. in usib.* quod una cum Petro de Cer. tanquam doctores boni & antiqui delectabantur Brocardis, quorum auctor a principio fuit Pyleus medina, in

libello suo disputatorio, cuius etiam meminit Bartolus in *l. si quis sub conditione, n. 27. ff. de testam. tut.*

154. *THACORINUS A S. GEORGIO* discipulus Jafonis ut infra Jafon per ea tempora floruit, & Taurini docuit ubi Patriæ suæ Gymnasium florentissimum semper vigit & viget, & ex quo non secus, ac ex Equo illo Trojano innumerabiles viri omni virtutum omnium genere cumulatissimi prodire, anno 1482. postea ejus loco Claudius ab aquis, de quo supra, & merito quidem, subrogatus est, multa edidit in ordinarias partes matutinas, quæ adeo lucent, & a doctissimis quibusque probantur, ut sint in perpetuas æternitates mansura.

155. *JO. FRANCISCUS PURPURATUS Pinerolius Taurinensis*, Jurisconsultus egregius, Senator & in supremo excellentissimi Sabaudia Ducis Senatu Præses fuit, optime meritus; floruit an. 1523. & in patria docuit semper præclarissima reliquit & ipse commentaria in ordinarias partes matutinas, adeo prægnantia, copiosa, & multarum rerum eruditione plena, ut nil amplius desiderari possit, quia omnia legisse & considerasse, judicio enim erat exquisitissimo, videtur.

156. *JOANNES GLOSSATOR*, non secus ac ille qui juris civilis tenebris occurrens, magnus legum interpretes judicatus est, sua tempestate etiam clarus fuit. nec minori commendatione dignus, quando quidem ipse quoque tenebris juris pontificii pariter occurrens, tantum effecerit, ut ejus ope Sanctorum Patrum decreta, prius sensibus variis & diversis obvoluta, nunc quam facillime intelligantur, floruit anno 1256.

157. *JO. FRANCISCUS RIPA Papiensis* ex recentibus jurisconsultis maximus certe floruit anno 1519. & docuit in patria Valentia in Delphinatu, & Avinioni, multa que scripsit in utroque jure, cum Pontificio, tum Cæsareo, adeo studiosis grata, ut in scholis legantur, & magno etiam silentio audientium excipiantur. Sepultus est in patria, inque fratrum Carmelitarum Ecclesia.

158. *INNOCENTIUS IV* Pontifex maximus, Januensis patria fuit, nunc tantæ auctoritatis, neminem enim nostrum latet, in decretales opus sane scripsisse, absolutissimum, ut ejusdem opiniones, cætera de industria omitemus, quoniam a Severino & Fichardo satis dictum est, in Consistorio Papæ, velut sacrum Evangelium teneantur, quod attestatur *Rat. singula 165. incip. Judex a quo, in fin.* quod autem fuerit Papa quodque ejus lectura quotidie utamur, firmat etiam *Abb. in c. quoniam contra col. 10. de prob.*

159. **JOANNES CROTUS** Monferratenfis floruit anno 1513. docuit Bononiæ, & Pifis, juvenisque admodum mortuus est, multa scripsit maxime repetitiones quibus adeo delectantur legum studiosi (ordinate enim distincte & copiose loquitur) ut cætera prætermittant, quasi stomachati, & solum Jo Croti audire considerationes pro temporis opportunitate contendant.

160. **JO PETRUS FERRARIUS** Papiensis fuit insignis Doctor & magnus practicus, quod testatur opus illud egregium, cujus titulus ab ipsius auctoris patria inscriptus est. *Practica papiensis pater & verus interpretes juratorum Papiæ*, ut inquit Curt Junior consil. 5. incip. videtur, col. 14. floruit anno 1400.

161. **JOANNES SADOLETUS** Mutinensis, Bononiæ docuit multo tempore floruit anno 1492. scripsit multa, sed quod ego viderim, non aliud editum est, nisi paucula quædam in titul. *de confessis, & in l. 3. ff. de legat. 1.* omnimodo arguentia ipsum & ingenio & doctrinâ valuisse plurimum. Et dicit *Barbat. in repe. c. Raynaldus col. 171. de testa.* quod iste & Hostiensis fuerunt duo luminaria cœli

162. **JO FRANCISCUS BEBIUS** Regiensis juvenis admodum, hic docuit, non multo tempore tamen floruit anno 1526. quo *Marinus Georgius* amplissimus vir, & Gymnasii nostri Patavini Moderator, Præturam gerebat in disputando acer, in docendo clarus, quique etiam adeo pure loquebatur, ut nullus tunc desperaret, se brevi assecuturum, quod suis doctissimis lectionibus pollicebatur, recessit postea, consenuit in patria, & cum se sacrarum literarum studiis totum tradidisset, devenissetque a negotio ad otium podagrosus decessit.

163. **JO. GEORGIUS BRANDITIUS** Vicentinus juvenis & ipse admodum per aliquod tempus hic docuit, & floruit anno 1494. & prout ex commentariis quos in libros institutionum editos reliquit, elici potest, in maximum evasisset jurisconsultum, si cæpto operi tam ardentè incubuisset, & in recessu ostendisset, prout pollicitus est in fronte.

164. **JACOBUS BUTRIGARIUS** ex auctoritate Severini & Joan. Fichardi scriptis in ejus vita, fuit præceptor Bartoli, adde quod eum etiam maxime extollit Baldus in *l. quicumque in fi. C. de epis. & cleric.* quod omnium Jurisconsultorum totius Italiæ (magnum verbum est) fuerit tunc excellentior, & lumen juris civilis, *consil. cccc xciii. incip. circa, colum. I volum. 2.* & quod fuerit præceptor Bartoli ipsemet testatur in *l. 1. num. 3. C. de ped. jud. qui ma jud.* Aliquid in *l. si quis sub conditione nu. 27. ff. de test. tut.* multa scripsit super ff & C. ut prædicti referunt, ad-

de tu etiam tractatum de dote, de compromiss. de renunciationibus & de testibus.

165. *JASON MAYNUS* Doctor eximius Ducalisque Senator Mediolanensis, cæterisque præstat doctrina & eloquio, talis & tantus jurisconsultus, ut dubium sit forte an Mediolanensis patria, aliquem ipso præstantiorem habuerit unquam. Multa scripsit, omnibus sane nota, quia leguntur quotidie in scholis. Docuit Papiæ & hic multo tempore, habuitque prius præceptorem Jacobum *Puteum* ut ipse testatur in l. 1. in pen. col. ff. de nov. op. nun. & discipulos qui in viros excellentissimos evaserunt, præ cæteris *Jacobinum a S. Georgio*, de quo supra quod ipsemer dicit. in rub. de edict. div. adr. tot. col. 2. alias nu. 3. & ad idem inquit *Cotta* in memorabilium libro quod ipse & Philippus Decius de quo etiam supra, tanto majores cæteris fuerunt, quanto olimpicum stadium cæteris pari numero factis, anteit & præstat; floruit anno 1485. & 1498. Sepultus est Papiæ extra portam qua itur Mediolanum in ædibus Sacris D. Jacobi, inque ejus tumulo sic inscriptum.

Jason Maynus Mediolanensis in consilio Comes & Eques talis qualis ille fuit hic jacet.

166. *JACOBUS ARENA* Parmensis super ff. & C. scripsit, ut *Severinus & Fichardus* testantur, adde quod extant etiam ejusdem tractatus de excussione bonorum de commissar. de positionibus, de expensis, de sequestratione de Banno, de quæstionibus, de cessionibus ac aliaque multa. Floruit anno 1302 nec quo in loco docuerit constat aliter.

167. *JOANNES LIGNANUS* Doctor Bononiensis egregius tempore Urbani V. anno scilicet 1380. floruit, multo tempore docuit in patria, nec minus multa scripsit in omnes *Decretalium libros*, licet edita nunquam fuerint, ad præsens in majoris Ecclesiæ Bibliotheca hic repertiuntur manu scripta, quæ ego vidi & legi, aliaque etiam in studiosorum gratiam edita, de horis canonicis, de censu Ecclesiastico, de pluralitate beneficiorum, de duellis & de amicitia.

168. *LUDOVICUS GOZZADINUS*, illustri patria & genere floruit anno 1530. Docuit tantum eo in loco, ubi natus erat, alius & educatus, Bononiæ scilicet, multaque scripsit in Jure repetitiones, & consilia doctissimis viris non ignota, quæ adeo eruditione sunt plena, ut legentes trahant quoscunque in sui admirationem, ibique mortuus est anno ætatis suæ 60. obitus vero 1537.

169. *LUDOVICUS BOLOGNINUS* Bononiensis Doctor, Eques,

Eques, Advocatus Consistorialis, & Ducalis, ac Regius Consiliarius, floruit anno 1499 & summa cum laude vixit, ac docuit in patria toto vitæ suæ tempore, multa scripsit quæ edita sunt, *repetitiones*, *interpretationes* legum veteres & novas, *consilia*, *tractatus*, *additiones ad consilia etiam Jo. Anania*, aliaque pleraque arguentia ipsum talem fuisse, qualem orbis totus prædicat, & extollit. Sepultus est in D. Dominici templo, cum hac inscriptione tumulo ejus. *Omnia bona mea mecum porto*, dictumque fuit olim *Bianis Prynæi*.

170. *LAURENTIUS CAMPEGIUS Bononiensis* Joannis de quo supra, Filius, juvenis admodum eo tempore floruit quo pater, hincque docuit una cum eo, & postea Bononiæ, deinde in Cardinalium collegium cooptatus est, & cum ad majora animum magnum atque excelsum elevasset, nihil monumentorum reliquit, nisi quod nomen (cum esset eloquentissimus, & acerrimus sanctæ sedis Apostolicæ defensor, & conservator) immortalitati consecravit.

171. *LAMBERTINUS RAMPONUS Bononiensis* Doctor egregius & advocatus antiquus fuit, quem extollit maxime Bart. in l. 1. nu. 18. *C. de sen. & int. omn. jud.* & profundæ scientiæ magistrum suis se inquit Jo. And. in c. si pater col. 11. *de testam. in. 6.* floruit anno 1313. & in patria docuit, nec monumentorum ipse quoque aliquid reliquit, quod videri possit, memoria tamèn colendus, posteaquam viri tam celebres, ut Jo. Andreas & Bartolus (duo lumina illa juris) ipsum ad sydera tollunt. Novissime tamen in lucem venerunt distinctiones quædam, super. ff. vet. appositissime inquam conscriptæ.

172. *LANCELOTUS GALLIAULA Papiensis*, floruit anno 1513. in patria docuit, & Valentia in Delphinatu, multaque egregia reliquit scripta, quæ arguunt nisi admodum juvenis decessisset, digito cælum tangere, ferireque sydera ut ajunt vertice potuisse.

173. *LAPUS CASTELLIONEUS Florentinus*, fuit etiam illustri Doctor & Advocatus Consistorialis, qui temporibus Jo. Lignani, Joannis Calderini, Butrii, & Richardi Salyceti anno scilicet 1334. seu verius 1347. floruit, magnaque erat ejus auctoritas ut testatur Ros. sing. 39. in. c. *an habens in fine*, multa ingenii sui præclarissima reliquit monumenta, maxime allegationes & tractatus *de hospitalibus*, & *de canonica portione*.

Ludovicus Catus, supra Catus.

174. *LUDOVICUS PONTANUS* patria Romanus fuit, ob id quia Romæ commoratus erat, sed tamen ex Spoletio alias ortum habuit Umbriæ civitate, ut inquirunt qui vitam ipsius scripserunt, & bene vir sa-

ne divinus, & doctrina ingenio ac eloquentia tunc nemini secundus, quo tempore floruit, quove in loco docuerit, & alia ex eisdem assequi poteris, solum illud addentes, quos is primo anno quo licentiatuſ fuit, in jure civili, legit primam partem ff. novi ut ipse testatur, *in l. si finita, in §. Julianus, in si. ff. de dam. inf.* quodque habuit in punctis (*alla barba (il voglio pur dire nella nostra lingua per esser meglio inteso) delli nostri che si dottorano hoggi*) *l. si quis in tantam*, quæ repetibilis est. *C. unde vi.*

175. **LAURENTIUS RODULPHUS** Florentinus nobilis patria & ingenio, floruit anno 1503. inque ea docuit aliquo tempore, & tractatum uberrimum de *usuris* etiam scripsit, repetitis, *rub. & c. consuluit eo. tit. de usur.*

176. **LUDOVICUS GOMES Hispanus**, urbis Oriolæ Regni Valentia, hic scholaris postea Doctor jus civile & Pontificium aliquo tempore est interpretatus mihi que dum simul doceremus in collegam datus fuit. Deinde Romam profectus, Auditor Rotæ declaratus est, anno 1518. dignitateque Archiepiscopatus Sarnensis auctus, & non multo post juvenis ex hac vita discessit, multa scripsit, *in libros institutionum, sexti decretalium, & regularum Cancellariæ Apostolicæ*, & nisi tam cito mors ipsum nobis eripuisset, absque dubio ad Cardinalatus fastigium fuisset evectus.

Lancelotus Decius, supra Decius.

177. **LANCELOTUS POLITUS Senensis**, floruit tempore Leonis X. Pontificis Maximi, anno scilicet 1512. docuit in patria, & multa scripsit, sed si quid est maximo in pretio apud omnes, & adjumento studiosis, est tractatus *substitutionum* omnibus numeris absolutissimus, repetitionesque multiplices, præsertim *l. filium quem habentem. C. fami. ber. & l. re conjuncti. ff. de leg. 111.* & nisi relicto seculo fuisset religionem ingressus, alia verisimiliter edidisset, sicuti cuculatus fecit adversus Lutherum opus sane frugiferum, & multarum rerum eruditione, in spectantibus ad fidem tamen refertum, is senex admodum mortuus est, qui non amplius Lancelotus, sed nomine mutato *Ambrosius* etiam vocabatur, dum in humanis esset.

178. **LUDOVICUS BRAYNIUS Patavinus** Decretorum Doctor & Jurisconsultus egregius fuit, floruit anno 1539. Patriarchæ Veneriarum per id tempus Vicarius etiam generalis, & Giberti quondam Episcopi Veronenſis. Deinde reversus in patriam, cum esset quoque in cathedrali Ecclesia perpetuus Custos, docuit multos annos Jus Pontificium, & licet multa etiam scripserit, nihil tamen hucusque editum est.

179. **MAR-**

179. *MARTINUS GLOSSATOR Bononiensis*, licet Fichardus non dicat in ejus vita, *Gofianus* cognomento appellatus est, eoque argumento licet elicere, quia tenentes ejusdem opiniones, sæpissime reprobatas, imo fere semper, Gofiani appellantur ut per Cynum in *l. unica*, in §. *taceant*, in fin. *C. de rei uxor. act.* & notandum est (ut ibi subjicit) quod erant nobilissimi ob partem Gibellinam expulsi.

180. *MARTINUS SILIMANI, Bononiensis* fuit etiam Illustris, & Antiquus Doctor, verisimile est quicquid dicant Severinus & Fichardus multa scripsisse, cum ibi docuit (ut testatur Alberin. in proœ. *C. in fin.* extatque ejusdem *feudorum tractatus*, sane laudatus nunquam fatis, cætera ut per eos.

181. *MODESTUS POLENTONUS Patavinus* Jurisconsultus egregius, Orator maximus, & Eques, Siconis Polentoni Poetæ, & Oratoris facundissimi filius, floruit anno 1480. docuit hic in patria, & multa etiam scripsit licet edita nunquam fuerint, obiit anno 1490. sepultusque est in templo Divi Joannis Baptistæ in viridario.

182. *M. BLANCUS Patavinus*, discipulus meus, Jurisconsultus eruditissimus, floruit anno 1545. docuitque hic in patria aliquo tempore criminalia inque agendis causis primus (aliorum pace dixerim) erat judicatus, tractatum reliquit editum eo vivente, *de compromissis*, necnon *de indicis & tortura*, pulcherrimos, & nisi juvenis e vita excessisset, alia vidissemus longe pulchriora & præstantiora.

183. Qualis quantusque fuerit *MARIANUS SOCINUS Bartholomæi Socini* pater, Senensis patria, consilia atque in decretales commentaria, nec non tractatus de oblationibus & de visitationibus testantur, ita ut plane supervacaneum sit, aliud de illius egregiis virtutibus, doctrina, eruditione & moribus in præsentiarum scribere, rei enim demonstratæ demonstrationem adjicere frustra est l. 1. ff. de dote prælegatæ & si quid amplius dicendum est, id solum a me dictum sit, patriam illam Senarum nobilissimam & antiquissimam gloriari posse, tam magnos & divinos propemodum juris thesauros, non secus ac nostra hæc Julium Paulum Zabarellam, aliosque innumerabiles peperisse.

184. *MARSILIUS PAPAFAVA* patricius Patavinus, Francisci de quo supra frater, major natu, excellentissimus Doctor fuit; floruit anno 1524. legit hic in patria aliquot annos, & juvenis admodum decessit, calamitoso illo tempore, quo multi alii sane per totum terrarum orbem contagione quadam insolita Medicisque tunc parum nota, misere perierunt.

185. *MARTINUS Fanensis*, Doctor celebris fuit, sed non satis nobis liquet, quo in loco docuerit, quove tempore floruerit, at solum quod aliqua scripsit, maxime tractatum de modo studendi, ut per *Alberin proæ. ff. arum col. 1. qui postea dicit in §. quib. col. 2.* quod non invenitur communiter, testatur etiam *in rub. de stat. hom. in prin.* quod alium tractatum fecit pariter pulchrum & longum. Forte de jure emphiteutico ut mihi retulit Horatius Calliensis discipulus meus acutissimus & studiosus antiquitatis admodum, se vidisse alias manuscriptum, adde tu alium ejusdem *de negativa probanda*, in studioforum gratiam editum.

186. *MARTINUS SILLANIANUS*, celebris Jurisconsultus fuit, quod eo argumento plane nobis liquet, quoniam ipsum tanquam dominum & præceptorem citat Jo. Andreæ fons legum & tuba Juris Canonici & ejusdem opinionem sequitur *in c. in præsentia*, ibi ut refert *Abb. in 14. col. in fin. de probat.* quo in loco docuerit, patriam reliqua, nobis aliter non constat.

187. *M. ANT. BAVERIA* Imolensis excellentissimus Jurisconsultus fuit, floruit an. 1493. docuit Bononiæ, Pisis, & hic aliquo tempore, scripsit in libros institutionum egregia commentaria, a doctis viris probata quam maxime, aliosque tractatus minime negligendos, & maxime de viribus juramenti, & de mora. Sepultus est Bononiæ in D. Dominici ecclesia una cum Bavaria patre.

188. *MARTINUS LAUDENSIS* non est etiam sua laude fraudandus, quandoquidem fuerit ipse quoque Jurisconsultus prudentia & sapientia plenus, docuit Papiæ & Senis, & floruit maxime anno 1438. & 1445. egregiaque reliquit commentaria, adeo multa ut non facile possint enumerari.

189. *NICOLAUS MATERELLUS* Jo. Andreæ fuit contemporaneus, quod ex eo constat, quia simul in quadam causa, sibi ad consulendum commissa hic colloquium habuerunt, ut ipse Jo. Andreæ testatur *in addit Spec. 1. ad fin. in §. sequitur videre. de confess.* Docuit hic rursum Bononiæ, & Pisis, multa etiam scripsit commentaria nunquam tamen quod ego viderim edita, & etiam consilia eoque argumento licet etiam videre, quia Baldus ut suo loco diximus, gloriatur in suis 439. *incip. Amplius in fine vol. 3.* scripsisse fufius in quadam materia, quam ipse Materellus fecisset, quem novissime citat *Cuma. consi. xxxxi. incip. inculpatus in fine.*

190. *NICOLAUS BELLONUS Casalensis Jurisconsultus* optimus fuit, floruit an. 1542. Dolæ summa cum laude & admiratione docuit,

cuit, & Placentiæ, ut ipse testatur, *consf. xlv. incip.* Vifo instrumento, in *fi. præclaraque* etiam commentaria reliquit, *supputationes* maxime, *repetitiones*, *tractatus Antinomiarum Juris dissolutiones*, *consilia*, & *alia quamplura*.

191. **NICOLAUS SPINELLUS** *Neapolitanus*, legum Doctor sublimis, scripsit in tres libros Codicis & institutiones præclara commentaria, hicque docuit, & in patria, sed quo tempore floruerit exploratum non est. Et si conjectura aliquid assequi possumus, floruit anno salutis 1342. Joanne Neapolitano Reginæ Roberti regis filiæ, olim Consiliarius, omnium calculo præcæteris sapientissimi eruditissimique Juris Monarcha Judicatus.

192. **NELLUS S. GEMINIANI** *Patricius Florentinus* fuit magni ingenii, & multum practicus, ac verus statutorum interpres, floruit anno 1423. & præclara virtutum suarum monumenta reliquit, nunquam interitura, & maxime tractatum de testibus & quod omnes alios pondere, numero, & mensura longe superat, de *Bannitis*, & quod fuerit magnus practicus locupletissimum ipsius testimonium perhibet *Franciscus Pepus* conterraneus suus in *authent. præterea*, col. 69. C. unde vir & uxor.

NICOLAUS TUDISCUS Abbas Panormitanus Siculus supra loco suo, Abbas.

193. **OBERTUS AB ORTO** cujus mentio in feudis sæpissime facta est, imo ipse fuit, qui *librum feudorum* compilavit, ut in *c. 1. quæ fuer. prima caus. bene. ami. quique* magnus causarum patronus in Mediolanensi curia floruit, sed non habuit, sicuti nec Irnerius ut suo loco dictum fuit satis potestatem legis condendæ, hunc consumatissimum Jurisconsultum vocat Aluarotus in *proæ. feudor. col. 2.* & quia maxima dubitatio est, an solus feuda compilaverit; An vero ei adjutor fuerit **GIRARDUS CAGAPISTI**, nec ipse Jurisconsultus ignobilis, licet Bald. dicat, in *c. 1. in prin. colu. 3. hic sine* lex Domini Federici quod fuerunt duo pecora, ad longum videndus est post multos *Molendin. in consuet. Parisien. par. 1. in prin. num. 46.*

194. **PETRUS BESSUTIUS** *Doctor Mediolanensis*, & Comes sæpe a Jasone citatus, fuit multum subtilis & insignis, ut idem refert, in *l. si ego in 2. colu. in fi. ff. si cer. pet.* Docuit Papiæ, sed quo tempore floruerit, non aliter pro nunc mihi constat.

195. **PAULUS CASTRENSIS**, consumatissimus legum vertex fuit, & juris Asylum, ut de Papiniano *Lampridius* inquit, innotescit-

que omnibus ex ejus præclarissimis commentariis & consiliis, qualis quantusque fuerit omni tempore, floruit quicquid dicatur anno potissimum 1457. in cæteris quo in loco docuerit & reliqua tibi *Joan. Fichardus* in ejus vita declarabit, & testabitur, id unum nos haud prætermittentes, jam tritum in omnium ore proverbium extare, *adeo textum bene enucleasse glossas & cætera, ut dicatur, si non esset Bartolus quod esset Paulus*

196. *PAULUS LEAZARIUS* suo tempore clarus Decretorum Doctor fuit, quem una cum *Raynerio Foroliviensi* celebrat Abbas in cap. cum secundum, colum. 1. de secund. nupt. scripsit multa sed quo tempore floruerit non constat, & inter cætera quæstiones ejusdem editæ sunt adeo copiosæ & utiles, ut frugi homo eas maxime faciat.

197. *HIERONYMUS PRÆVIDELLUS Regiensis* non obscurus Jurisconsultus fuit, qui cum ad doctoratus apicem pervenisset, brevi temporis curriculo, tam magnum nomen sibi comparavit, ut non dubitaverint Bononienfes tunc cum Bononiæ doceret *Ruinus*, cujus etiam fuerat discipulus publico stipendio, & quidem satis honesto sibi legendi munus demandare, in quo obeundo adeo egregie se gerebat, ut futurum eum alterum *Ruinum* omnes affirmarent, inque ejus locum si vixisset, nec sicarii cujusdam manu contra quem patrocinium præstiterat interfectus fuisset, absque dubio successurum, floruit anno 1523. nil aliud relinquens, nisi tractatum de peste sane utilem & pulchrum, in quo tanti juvenis ingenium, doctrinam & eruditionem tanquam in speculo contemplabis.

198. *PAULUS ORIANUS Brixianus* patria, Doctor legum, & juvenis admodum, floruit anno 1520. Docuit Papiæ, & luculentissimam atque copiosissimam repetitionem edidit rub. & l. 1. ff. de offic. ejus, nunquam satis laudatam. Alius fuit *ORIANUS senior*, qui hic docuit, & floruit anno 1488. quique præclarissima ingenii sui monumenta reliquit. de probat. de jurejur. de testam. de verb. signif. de vulgari & pupillari substitutione & alia multo plura, quæ tantum splendoris adjecerunt huic familiæ, ut inter alias Illustres jure merito possit connumerari.

199. *PILEUS MEDINA*, cum *Jac. Beluisio* & *Petrus Cernitus* Doctores antiqui delectarentur *Brocardicis* ipsorum fuit auctor in libello suo disputatorio, quo tempore tamen floruerit, quove in loco docuerit exploratum nobis non est, & fuit *Baldi* memorabile dictum in cap. 1. in g. fi. de feud. mar. in usib. deque isto libello *Pilei* disputatorio, quodque alias scripsit quæstiones, testatur *Alber. in l. fin. in fi. C. de off. præ-*

præf. prætor. Afr. & in l. 1. in fin. C. ut quæ de advoc. & in l. 1. in prin. C. ne quis in fua cauf

200. *PETRUS SONCINUS Patavinus* Doctör præclarus floruit an. 1494. docuit hic in patria annos 28 & juvenis admodum mortuus eft, multa fcripfit in ordinarias partes vefpertinas nunquam tamen edita, quia nec recognita fuerant verifimiliter, ex quo (ut vidi ego) mutilata funt, & cum invida mors dum floreret, ipfum eripuerit, recognofci facile non potuerunt.

201. *PAULUS PICUS Papienfis*, nobilis & acutus Jurifconfultus, floruit anno 1493. docuit in patria, ediditque fane commentaria ita fubtiliane copiofa dicam & prægnantia, ut non facile fibi æqualem inveniat.

202. *PAULUS ex FRESCHIS* Oppidi Marofticæ Vicentini diftrictus civis ac juvenis ingentis fpiritus & magnæ fpei, dum hic jus civile profiteretur, anno quo maxime florebat 1498. domum rediens ab hoſte nocturno obtruncatur, quod carmen tumulo ejusdem inſcriptum declarat, tibi que hoc ipfum dixiſſe fit ſatis, qualis quantusque erat, qualis quantusque futurus, niſi livor edax illi vitam ademifſet; ſed jam audias carmen, & caſum innocentifſimo juveni calamitoſum atque funeſtum deplora.

Cui genus ex FRESCHIS cui clara MAROSTICA tellus.

PAULUS in exiguo contegor hoc tumulo.

Doctör eram juris cenſura clarus utraque,

Et juvenis tota notus in Auſonia.

Nocte domum repetens, nocturno obtruncor ab hoſte

Me dedit huic virtus invidioſa neci.

203. *PROSDOCIMUS COMES Patavinus* vir ſingularis & doctrina exquisita, floruit temporibus *Raphælis Cuman*i & *Fulgofii* de quibus ſupra, quod videre licet ex ſubſcriptionibus ejusdem ad conſilia prædictorum. 1. 24. 57. 70. 81. 102. 104. 128. Docuit in patria multo tempore, præſertim jus pontificium, multaque etiam ſcripſit licet nihil editum ſit niſi tracta. differentiarum Juris Civilis & Canonici, necnon de conſanguini. & affini.

Petrus Andreas Gammarus Bononienſis, ſupra *Andreas*.

204. *PETRUS MAUROCENUS Venetus* legum Doctör ce-

leberrimus qui tanquam de literis optime meritis postea ad Cardinalatus fastigium evectus est, floruit anno 1424. & scripsit commentaria super. VI. Decretalium, licet impressa nunquam fuerint, magna literatorum hominum, & maxime Juris Pontificii jactura.

205. *PETRUS PAULUS Parisus Consentinus*, magnus legum professor, qui hac de re primum Auditor Cameræ Apostolicæ electus est, postea Cardinalis, sub Paulo III. Pontifice Maximo creatus, floruit anno 1518. Docuit Romæ primum, hic postea, & Bononiæ, magno stipendio, multaue scripsit, sed nihil editum est nisi *repetitiones & commentaria in Decretales*, ac *titulos*, quosdam & *ingentia consiliorum volumina* ex quibus sibi etiam maximum auri pondus comparaverat.

206. *PAULUS CITTADINUS Mediolanensis*, docuit Friburgi, & floruit tempore Maximiliani Imperatoris, anno scilicet 1500. & aliqua scripsit præsertim tractatum & præcipuum quidem *de jure patronatus*, si maxime cum alio, *Rochi Curtii*, Papiensis, de quo infra, legere aspernatus non fueris.

207. *PAULUS DOTUS Patavinus*, erat etiam magni nominis Jurisconsultus, quod ex subscriptionibus ad consilia Cumani, & Fulgossii factis liquet, eo tempore igitur quo & *Prosdocimus Comes*, & *Christophorus Castellioneus*, & *Jo. Lignanus*, & *Florianus S. Petri*, & prædicti *Cumanus ac Fulgossius* de quibus supra, & infra sine dubio floruit, docuit hic in patria, & multa super Decretalibus scripsit, licet edita (quod ego viderim) nunquam fuerint.

Papinianus, supra Æmilius Papinianus.

208. *PETRUS ALVAROTUS Patavinus*, aliis non inferior, nec tam illustri domo indignus, aut degener, decus auxit & gloriam, & non solum hic, verum etiam Bononiæ docuit, ut ex quibusdam subscriptionibus apparet, floruit anno 1393. monumentorum nihil reliquit tametsi scripserit multa.

209. *PETRUS FRANCISCUS RAVENA*, legum interpres, docuit hic, & Ferrariæ multo tempore, & floruit anno 1474. verisimileque est scripsisse etiam multa, sed nihil circumfertur, quod legi possit, nisi alphabetum utriusque juris editum jam multos annos utile admodum studiosis & frugiferum.

210. *PETRUS SAXONIA* fuit Doctor alicujus nominis, sed non quod certi aliquid habeamus, sicuti nec de aliis quampluribus, quo tempore floruerit, vel quo in loco docuerit, nisi quod ipsum solemniter citat *Flor. in l. regula in §. 1. in ff. de jur. & fact. ignor.*

Parisius

Parisius, supra Petrus Paulus Parisius.

211. *PHILIPPUS DECIUS Mediolanensis*, satis notus est ex dictis supra, in verbo *Decius Furior* novissime tamen addendum putavi, obiisse Pisis (quod ibi dictum non fuit) anno 1535. vidique ego ipsius tumulum in loco, qui vocatur campus sanctus, prope Ecclesiam Cathedralē, refertque etiam Marianus Socinus Junior, ejusdem compater, *consil. suo* 127. *incip. Viso themate, num. 2. volu. 1.*

212. *PETRUS ANCHARANUS*, nec in vita istius esset immorandum, quoniam scribit Fichardus, sed quia non satis, addendum est, floruisse anno 1385. & 1399. secundum alios, & si Salycetus contemporaneus fuit (ut ferunt diximusque in vita ejusdem supra) erit annus 1408. Docuit hic, & Bononiæ, & ipsum Doctorem illustrem vocat Aretinus *consil. xxx. incip. Viso themate, col. 3. & 5 & consil. LXXIII. incip. diligenter, colu. 4.* non quia veram haberet dignitatem, sed ob præclarum ejus ingenium, morum elegantiam, & literarum eruditionem, ut in simili de Jacobo Ravennate inquit Baldus quod & ipse quoque hac de re illustris appellabatur *in proæ. ff. arum, in fin.* verum juris interpretem quoque dicit Barba. *in l. cum acutissimi, colu. 97. C. de fideicom. & quod consil. 349. incip. de jure. & consil. 385. incip.* Licet, aliquid habuit, ultra hominem *Jas. in l. certum, col. 2. ff. si cert. pet. & quod fuerit discipulus Baldi* ut inquit idem Fichardus, ipsemet *Ancharanus* testatur in pluribus locis; præsertim *consil. 142. incip. Clavior col. 2. & consil. 144. incip.* posset argui. *col. 1. & consil. 163. incip. Visis, col. 1. & consil. 170. incip. principabiter, col. 1. & consil. 172. incip. in causis, colum. 1. & consil. 202. incip. Circa, col. 1. & consil. 213. incip. pro isto col. 2. & consil. 220. incip.* Hæc quæstio, *colum. 2. & consil. 237. incip.* Quia in primo, *colu. 2. & consil. 269. incip.* Pro declaratione, *colum. 2. & consil. 283. incipit fure stricto, in fine* ubi non solum Dominum suum & præceptorem vocat, sed etiam legum patrem, & *consil. 308. incip. Prima facie, col. 2. & consil. 427. incip. Circa primum, col. 1. & quod super ff. novo. & Cod. etiam scripserit nedum in Decretales Sextum in Clementinas, ut adhuc idem Fichardus ait, liquet ex eo, quod consilium supra allegatum 269 testatur, se de materia illius consilium dixisse, in *l. si quis arbitratu ff. de verbo. obl. & consil. 350. incip. In quæstione, col. 2.* dum dicit late scripsisse, an propter majoritatem rationis inducatur legum correctio in *l. 2. C. de noxa.* Non omittentes hoc unum quoque quod fratribus minoribus longe magis quam aliis favebat, quoniam eos etiam plus diligebat, nec aliunde favor proveniens, ut ipse ingenue fateatur *consil. 214. incip. Franciscus in princ.**

Panor-

Panormitanus, supra Abbas.

Romanus, supra Ludovicus Romanus.

213. *RAPHAEL CUMANUS* ex nobilissima *Raymundorum* familia fuit, eodemque tempore *Fulgosius Placentinus*, duo lumina Juris, ut duo illa fulgura belli, Scipiadae, floruerunt anno 1426. quicquid dicitur ab his qui ipsorum vitam scripserunt. Imo quod Cumanusmet, se hic disputasse meminit, an quod legitur in §. *habeat in Authen. ut Eccles. Rom.* procedat nedum civili jure, verum etiam Canonico. anno 1424. *consf. 67. incip. Statuto in fine* adde etiam quod *Bald. consf. 108. incip. queritur, in fine volu. 1.* Fulgosium socium & amicum vocat, quodque sic Jacobum Isolanum eodem tempore florentem appellat pariter, *consf. 88.* Ex infelicitate fati, *in fine eod. libro* & quod denique Cumanus (de Fulgosio notum est, sepultus fuit in templo Divae Justinæ prope altare S. Prosdocimi, a latere dextro) & præter hæc subtilissimus a Jasone Mayno judicatus est, *in l. cum filius familias, col. pen. ff. si cer. pet.* sicque etiam dicit *Barba. in c. Raynaldus in repe. colu. 6. de testam.* quod suo tempore hujusmodi erat, imo quod ambo libenter contra communes opiniones tenebant, adeo subtili erant ingenio.

214. *RECUPERUS a S. MINIATO*, fuit Doctor antiquus & maximæ autoritatis, ex eoque constat, quia Bartolus honorifice ipsum citat, *in l. conditioni, in fi. C. de insti. & Bal. in l. non solum in §. fi. ff. de excus. tut. & in l. ubi adhuc, col. pe. C. de jure dot.* si docuerit, & quo in loco, nescimus, certi tamen ex his, quod temporibus Bartoli & ejusdem Baldi maxime floruerit. Attestatus etiam *in l. Libertinus in fi. ff. de ritu nupt.* quod fuit discipulus Joannis Andreae.

215. *ROCHUS CURTIUS Papiensis*, in patria jus Pontificium docuit, & floruit anno 1525. scripsit multa præsertim tractatum de jure patronatus cujus etiam supra mentio facta est, & de consuetudine *repetitio c. fi. eo. ti.*

216. *ROBERTUS CREMONA* nec istius certi aliquid habemus, nisi id tantum, quod idem Baldus aliquando dedignatus non est, ejusdem opiniones referre, in materia statutorum Bononiensium & Patavienfium, si occisor pacem habuerit ab uno ex hæredibus occisi, & non ab aliis, an gaudeat beneficio statuti, quod soluta certa quantitate pecuniæ communi eximatur a banno *in l. 2. col. 2. C. de liber. & eo. libe.*

217. *ROLANDUS PLACIOLA Patavinus* Doctor maximus fuit, qui non solum hic in patria docuit verum etiam scripsit *Rolandinam summam*, & in constitutiones feudorum egregia commentaria, ut

Alvar.

Alvar. ibidem in *proæmio* testatur, & de pace tenen. col. 2. Tantæ auctoritatis amplius, ut Baldus omnium princeps ipsum citare non erubescat, in dicta *summa sub rub. inventarium ab hæredibus &c* quod in inventario non requiruntur multæ solennitates quodque sufficit quod factum sit coram iudice citatis citandis, in *l. fin. in fi. prin. C. de jure delib.* Sepultus est, in Cimiterio ecclesiæ Divi Antonii Confessoris, juxta capellam luporum, ubi tibi ipsi mutuabis tempus, quo floruerit, & alia longe plura, virtutis & excellentiæ tanti viri testimonium locupletissimum perhibentia.

218. ROBERTUS MARANTA, *Venusinus*, floruit anno 1519. docuit Salerni, pluraque scripsit, repetitiones, disputationes, & speculum advocatorum, quod Pomponius ejus filius discipulus meus elegantissimus, Jurisconsultus egregius, in lucem dedit, me impulfore, ob memoriam tanti viri, longo intervallo post ipsius auctoris mortem.

219. RICHARDUS MALUMBRA *Cremonensis Jurisconsultus* fama super æthera notus, sæpissime ab interpretibus nostris citatus, & cujus vitam Severinus ac Jo. Fichardus optime descripserunt, adde tu dum idem Fichardus ait, hic floruisse, & docuisse tempore Regis Roberti, Cynum ita referre & amplius quod eo vivente, ex hac vita decessit, in *l. si viva matre, in fin. C. de bon. mater.* quodque fuit discipulus & auditor Jac. Are. & præceptor Alber. Rosa. ut ipse testatur in *proæ. digestorum col. 1. & in l. omnem, col. iv.* & quod denique Ancharanus vocat ipsum patrem legum *consil. 248. incip.* Ad prædicta col. 3. & Barba. solemnem doctorem in *rep. c. Raynaldus col. 18. de test.* & quod ipse Cyn ac Raynerius mirum in modum in jure floruerunt ante tempora Bartoli col. 20. citat ipsum etiam Baldus in *disputat. incip. habet consuetudo, quam hic fecit, consil. 429. incip.* Ad evidentiam, col. 2. volum. 3. & dictu mirabile est, quod aliquando fuerit Bononiæ relegatus, ut per Bartolum in *l. si quis sub conditione nu. 27. ff. de testam. tut.* Hic leges etiam composuit Reipublicæ Venetæ, ab Illustrissimo D. nostro Vocatus, Venetiisque sepultus est, in Cimiterio Fratrum S. Jo. Pauli, præpe portam ecclesiæ. Fuit etiam alius Richardus de Senis, qui Neapoli docuit, ad Cardinalatus fastigium postea evehctus, cujus meminit Cyno in *l. fi. in fin. C. de fer. sed non Malumbre, ut sentit Cepolla Lapsus. in l. 1. nume. 5. ff. de edilit. edict.*

220. *RICHARDUS SALYCETUS*, Bononiensis Doctor, fuit (ut ferunt) magnus textualis, floruit anno 1360. quamvis Severinus testetur floruisse potius Baldi temporibus, cui credendum est Iudica tu.

221. *RAYNERIUS ARSENDUS Foroliviensis*, floruit anno 1330. fuitque Bartoli præceptor, (ut ipse testatur quæstione incip. *iudex. 19. & in l. si is qui pro emptore col. 4. ff. de usucapion.*) mirandumque est maxime, quod in casu dixerit alibi ipsum male consuluisse, in *l. si pater, in fi. C. de insti. ubi Paul. Castrensis* reprehendit Bartolum. Docuit Pisis, Bononiæ, & hic, fuit etiam Auditor sacri Palatii, & Consiliarius Caroli Boemiæ Regis. Repetiit *l. omnes populi. ff. de iustitia & jure* anno ætatis suæ 35. & dicere solebat etiam quod nullum consilium inveniri potest contra legem Sancimus *C. de donat. ut refert Baldus consil. cxiii. incip. Quædam ad fin. vol. 1.* ipsumque solemnem doctorem appellat *Abb. in c. cum secundum*, una cum Paulo Leazario, de quo etiam supra, *de secund. Nupt.* & idem facit Albericus testatus amplius licet viva voce ipsum non audieritis, scripta ejus tamen legisse, quodque visa sibi fuerunt, subtilia, utilia, delectabilia, & realia, & quod sua laus comparative est infima, in *proæ. ff. novi col. pe. aliquid Bartolus* deque aliis de quibus supra in *l. si quis sub conditione nu. 27. ff. de testa. iute.* & præter hæc, nonnihil nos etiam infra, Signorolus Homodeus.

222. *RAYMUNDUS BARCHINONENSIS*, fuit vir admodum literatus de quo in *proæ. Decretalium ibi sane diversas constitutiones, & Decretales, epistolas &c. Per dilectum filium fratrem RAYMUNDUM CAPELLANUM & pænitentiarum nostrum, in unum volumen redigendas procuravimus*, oriundus, ut ibi dicit Abbas in *fin. ex Catalonia*, ubi ex promisso non datur actio, & ad propositum quod dictæ compilationis causa efficiens proxima fuit Greg. IX. Pontifex Maximus quem summopere extollit idem *Abb. in c. Pisanis, col. 5. de restit. spol.* remota autem Deus a quo cuncta procedunt. Instrumentalis vero Raymundus prædictus, qui sub eodem Pontifice, floruit anno maxime 1227. scituque dignum est, eundem Gregorium, Perusii Gymnasium extruxisse, Raymundum autem, ut Platina inquit gravissimus auctor, ita quosdam laudare, ut nemo majori commendatione laudari possit.

Speculator, supra Guilielmus Durandus.

223. *SIGNOROLUS HOMODEUS Mediolanensis*, præclarissimus fuit Jurisconsultus, Miles & Comes Palatinus, multaque reliquit commentaria selectarum quarundam legum, & volumen consiliorum, satis amplum. Fama ab omnibus tunc notus & quem etiam vita functum, ipsius recordatione posteritas colit & veneratur, ipsiusque inter cæteros honorifice mentionem facit Albericus *maxime in l. qui in utero, col. pe. ff. de statu. hom.* Floruit tempore *Raynerii Forolivienfis*, de quo supra, quod eo argumento licet videre, quia fuit ejus discipulus, contra quem scribit, quia in quodam casu voluit se & suum errorem corrigere, ut ipse Raynerius testatur *consil. ult.* quod inter consilia ejusdem *Signoro* insertum est, evenitque istud ipsum dum hic idem Raynerius actu legeret, Imperantibus *JACOBO ET JACOBINO CARRARIENSIBUS*, quo in loco idem Signorius docuerit non satis exploratum habemus, nisi Vercellis quanquam verisimile sit Taurini quoque vel Papiæ, quod aliis Mediolanensibus negatum est nunquam, absque dubio etiam docuisse.

224. *SIGISMUNDUS BRUNELLUS Patavinus Doctor* excellens, floruit anno 1538. Docuit hic in patria Jus Pontificium aliquo tempore, & juvenis admodum vivo adhuc patre Jacobo nondum annum 40. ingressus, ex hac vita decessit, anno 1543. scripsit verisimiliter, sed cum nihil unquam ad lucem pervenerit credibile est hæredum incuria omnia periisse.

225. *SALVIUS JULIANUS* est qui dixit, & si alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc tamen addiscere vellem, memorabilisque vox apud *Pomponium extat l. apud Julianum ff. de fideicom. libert.* testaturque etiam *Rutilius* & quod jam annum sexagesimum agebat *Petrus Ancharanus consil. 410. incipit Ponderata, col. 2.* late *Pragmatica Sanctio in §. cui rei, in gloss.* juvenibus & ad idem dicebat quoque *Solon*, multa quotidie se discitem consensescere, & *Plato* ille divinus, quo nihil majus habuit Græcia, *Philedono* cuidam, ipsum carpenti, quod non minus in dicendo, quam in docendo studiosus ac sedulus esset, & quoad discipulus esse vellet interroganti, quod hujusmodi esse volebat, donec meliorem atque peritiorem esse ipsum non pœnituisset, argumentum plane apertissimum, qualecunque horum sapientissimorum hominum dictum acutius contemplemur, menteque revolvamus semper, & a quocunque discendum esse, etiam si *quercus* loquatur, hunc ad propositum citat etiam

iam *Africanus in l. frater a fratre ff. de condict. indeb.* & ejus auctoritate fretus Paulus, condidit *l. Julianus ff. eod.* nec dubitarunt in *l. non sine C. de bonisque liber.* Leo & Anthemius Impp. ipsum magnæ existimationis virum, & disertissimum Jurisconsultum appellantes, opinionem ejus tunc sequi, æquitati maxime convenientem, Et quod sapientissimus fuerit legum & perpetui edicti conditor, ut idem Rutilius ait & bene, habetur etiam originaliter in authentica *quib. modis natur. effc. le. in prin. & in l. 2. in §. contrarius, in fi. ver. sed quia divinæ quidem res. C. de ve. ju. enuclean.* nonnihil in *l. si quis servum, in fi. C. de condic. inde. ibi.* & hujusmodi sententiæ, subtilissimum testem adducit Salvium Julianum summæ auctoritatis hominem, & Prætoriani edicti ordinatorem.

Socinus, dictum est supra Bartholomæus Socinus.

226. *THOMAS PARPALEA Taurinensis*, floruit an. 1510. & docuit in patria tantum, multaque edidit præclarissima commentaria, fuit ordinatus, eruditus, & subtilis, omnesque veneres, in hac nostra juris prudentia, complexus est.

227. *THOMAS ZANECHINUS Vicentinus* inter egregios Doctores absque dubio est enumerandus quandoquidem in dicendo, ac disputando non minus promptus esset, quam in disponendo prudens & gravis, eoque magis quia in Inclita Venetiarum Civitate, multo tempore forenses egit causas, postea hic Jus Pontificium docuit, summa cum laude, & gloria, donec laboribus fractus, senex admodum vitam cum morte commutavit an. 1538 unde elicere potes, quo etiam tempore floruerit, scripsit multa, sed nihil unquam edidit.

228. *VINCENTIUS SALVIOLUS*, alias ab ocha appellatus Bononiensis, floruit anno 1518. docuit in patria, & hic, multaque præclarissima commentaria & consilia scripsit, sed nihil editum est quod legi possit, nisi subtilis admodum & copiosa repetitio *rubr. fol. mat.* erat enim bonus vir, plenus modestiæ, & humanitatis, & *Petri Pauli Parisii*, de quo supra, concurrens, dum hic simul magnis profiterentur stipendiis.

229. *VINCENTIUS RUBEUS Patavinus* Jurisconsultus celeberrimus magnus Practicus, & assessor illustrium virorum sæpissime fuit, floruit anno 1539. & hic in patria per aliquod tempus etiam docuit, & cum postea a publico docendi munere se abstinuisset, curæ reipublicæ admi-

administrandæ animum adjecit, & cum, ut est in proverbio, jacuisset sub pondere cymba, gravi morbo oppressus, anno cretico ætatis suæ, 63. ex hac vita discessit.

230. *VINCENTIUS HARCULANUS Frisius*, sic vulgo appellatus, patria Perusinus fuit, honestis ortus parentibus, & Juris prudentia clarus, qui docens in patria tam magnum nomen sibi compararat ut per totam Europam undique personaret, dicereturque tunc vulgo, (quem admodum de Socrate Laertius ait) *Mortalium unus Frisius vere sapit*. Floruit anno 1502. sui que moriens præclarissimis monumentis memoriam reliquit posteris, in ordinarias partes (ut ajunt) vespertinas quæstiones aliquot, cum elegantes & doctas, tum utiles & quotidianas, multarumque rerum eruditione refertas, nec non ingentia consiliorum volumina, quæ etiam præter cætera, ut fama est, propediem imprimuntur.

231. *UBALDINUS EX MALAVOLTIS*, fuit magnus Advocatus, quod ex eo constat, quia meminit post Cynum Bartolus in *l. si quis sub conditione, in fi. ff. de testam. tut.* ubi aliorum præstantissimorum Doctorum tunc temporis florentium, opiniones etiam recitat, præsertim Jacobi Butrigarii Raynerii Forolivienfis Richardi Malumbræ & aliorum quo tempore tamen floruerit, & quo in loco docuerit exploratum non est, & minus quod monumentorum aliquid reliquerit, hujus etiam meminit Baldus in *l. inter socerum in. §. cum inter col. 7. ff. de pact. dot.*

232. *UBERTUS BOBIUS* sæpe etiam a Doctoribus citatus est, solum istud addendum putavi, quod in Gymnasio Vercellenfi legebat actu ut testatur *Albericus in l. de creationibus, col. 2. C. de episc. audient.* Verum quo tempore non satis constat. Scripsit libellum cujus titulus est, *patria potestas*, ut idem *Albericus dicit in l. 1. C. de his qui in eccl. man. & in l. 3. col. 2. C. de jura. cal. & col. 10. tracta. de positio.* & alia quæ non refero.

233. *UBERTINUS ZUCHARDUS Corrigenfis*, floruit anno 1536. Docuit Ferrariæ, & multas egregias repetitiones edidit, vivens, maxime qui admitti, de edicto divi Adriani tol. *de bonor. poss. contra tab.* & pleraque alia si vixisset absque dubio dedisset in vulgus, verum senex deceffit, nec potuit, ut mihi dixerat cum essem Ferrariæ secum, exequi quod animo conceperat.

Alios quamplures scripsissemus, in hoc albo, sed quia non satis nobis constat, quo tempore quoque in loco docuerint, silentio eos præteri-

re decrevimus, molestiam hanc relinquentes aliis, putantesque satis esse horum paucula hæc quoque percurrisse, nec rursus præsentium mentionem fecimus de industria qui florent nunc Biturigibus, Tholosæ, Romæ, Pisis, Neapoli, Bononiæ, Ferrariæ, hic Papiæ, aliisque in locis, Germaniæ & Hispaniæ scholis & quia etiam moris non est, vel ut ipsi denique post funera cum loquendi tum scribendi posteris materiam quoque præbeant juxta illud tritum jam factum sermone proverbium. *Præsentēs judicent posteri.* Et si in aliquo erratum est, quo lector offendatur, supradicti *Rutilius* scilicet *Severinus*, *S. Blasius*, *Cotta*, *Nevizanus*, & alii omnino supplebunt.

Laus Deo Optimo maximo.

Ἐλέγκαν.

1. **CENSURA NONNULLORUM JURISCONSULTORUM**
Cex diversis scriptis excerpta Invehitur in *ROMANUM* *Barbaria* eumque appellat *miserum* quia erravit in *l. sciendum*, col. 15. ff. de verbor. obl. & subjicit, quod arbitratus est eo in loco, se summam *Minervæ* arcem superasse, nec tamen oculos habuit, qui eam videre potuerint.

2. In *SOCINUM* *Decius Junior*, quod in causa magni ponderis luce, consuluerat contra ipsum leviter, quodque postea viso suo consilio, ad literam rationes refert, eisdemque respondere conatur & minus sufficienter, in *c. at si clerici*, in princ. colum. 6. de judic. & quod uterque locutus est contra text. in *terminis* ostendit *Galliau.* ac in casu, de quo per eum, in *l. Centurio*, col. 12. de vulga. & pup. sub.

3. In *BARTOLUM* *Corsetus*, quod non fuit bonus Canonista, in *singular. venditio* 2. aliquid *Ancharan. consil. 429. incip. pro evidentia* col. 1. & plus quod nititur ostendere *Romanus singulara. 332. incip. malefidei*, quod est locutus contra casum legis, in *l. cum proponeretur*, in §. *prædiis*. ff. de legat. 3. Idemque facit *Bald.* in *l. hereditas*, in §. *C. de his quib. ut indig.* & ore rotundo, in *l. super longi* col. 4. *C. de præscrip. long. tempor.* & *Ang.* in *l. in his*, in §. 1. col. 2. ff. *sol. mat.* quod non est recordatus de tex. in *l. si servus communis* ff. de don. in p. vir. & uxor. & quod non recte intellexit *l. defunctis* *C. de legit. hæ.* Idem *Baldus* ibidem col. 2. & quod erravit alibi, etiam in *l. executorem*, col. 3. *C. de execu. rei jud.* nonnihil *Abb.* in *c. fides Apostolica*, colum. ult. de rescript. & quod fuerit sibi ipsi contrarius, in *l. quod te*. ff. si cer.

si cer. pe. & in l. Paulus col. 3. ff. de sol. ostendit Jason in d. l. quod re. col. 6. & in l. hæc verba, col. antepe. ff. de lega. 1. immo quod dixit adhuc, contra casum legis, docet ibidem col. pe. & in l. ejus qui in Ver. quas vero, col. 2. ff. si cert. per. quodque erravit rursus in l. cum procurator in §. si dominus ff. de nov. oper. num. testatur Baldus in c. 1. in §. sancimus col. 2. quo tempor. mi. in usib. alibi vero quod inadvertenter loquatur, idem Jason demonstrat, in l. si unus, col. 2. C. de testam. & contra casum legis, novissime idem Bald. in d. c. 1. in §. 1. col. 2. quo tempor. mi. in usib. & in l. 1. col. 2. ff. de donat. & quod erravit, in intellectu. l. amicissimos. §. Lucius Titius ff. de excus. tut. ibidem col. 2. & in l. comparationes, col. 3. C. de fide instru. & plus dicit confi. 486. incip. licet volu. 3. quod assessores sequentes ipsum in l. eos. ff. ad legem Corn. de fals. sunt cæci, & quod erravit ibi in positione casus.

4. In **BALDUM** Barbatia, quod in l. ut vim. Ver. quinto quæritur ff. de justit. & ju. allegat tex. in l. cum alienam C. de legat. quod amicus levi amicitia conjunctus, amicum sine mandato non defendit, & nescivit cum ille tex. hoc non dicat adducere glossam in l. in testamento ff. de fideicom. lib. subjiiciens illustre ingenium Baldi in hoc defecisse, in l. cum acutissimi col. 41. C. de fideicom. & in alio dum dicit adhuc ibidem, quod amici veniunt appellatione suorum, & nihil allegat cum de hoc sit gloss. in l. 2. C. in quib. caus. colon. cens. lib. 10. invehitur etiam Alex. in l. quod meo col. 3. de acquir. pot. quod multa mirabilia dixit, in Decretalibus, quæ tamen non probavit, & quod in intellectu l. Macedoniani. C. ad Macedon. erravit, tradit Roma in l. si donatione in fi. C. de collat. & testatur Jason quod aliquando est etiam ipse locutus contra casum legis, refertque idem Alex. in l. cum ex filio, in §. quidam, col. 1. ff. de vulg. & pup. subst. Idem Jas. in l. si ex tribus col. 2. C. de inoffi. testa.

5. In **CYNUM** Baldus in l. si in fin. C. de usuf. quod gloriatur se mirabilia dixisse in d. l. fin. & scit Deus (inquit Baldus) si dixerit veritatem, quod etiam refert Barbatia in l. cum acutissimi col. 75. C. de fideicom. Et quod est locutus ipse quoque contra casum, in l. 1. col. 2. C. communia de legat. & pejus dicit, in l. 1. col. 1. C. de his qui ante aper. tab. Bar. in l. eandem col. pen. ff. de duo. reis & quod in l. 3. C. plus val. quod agit. erravit in intellectu c. ad nostram, de jurejur. firmet Abb. confi. 77. in præsentī consultatione col. 2. vol. 1.

6. In **ABBATEM** & **BUTRIUM**, idem Barbatia in d. l. cum acutissimis, col. 104. C. de fideicom. quod errarunt, quodque defecerunt in salutari suo

fuo volentes in *cap. tanta qui fil. sint*, legi illa verba legitimi habeantur, esse verba fictionem importantia, quia non est verum cum sint prolata a legislatore, & debeant consequenter pro veritate capi, & ut ibi per eum Fufius.

7. In *MARTINUM Glossatorem*, quod solus erat in opinionibus, licet totus mundus teneret contrarium. *Glossa. in regul. Cancellar. 32. col. pen.* quod nihil aliud est facere quam desipere, quodque scutum albo nigroque variabat, ut telorum omnem vitaret amaritudinem *l. hæres §. fin. ubi gloss. ff. de petit. hæc.*

8. In *INNOCENTIUM & BUTRIUM* se involventes *Abb. in c. cum Ecclesia Sutrina col. 4. de caus. pop. & prop. & 11. pariter, & in c. quoniam contra col. 10. de probat. & in c. dilectus. 2. de simon. & in c. 2. col. 8. de lib. oblat.* imo quod nititur ostendere, in *c. extirpande, in §. que vero col. 24. de præbend.* quod idem Innoc. in casu de quo ibi est sibi ipsi contrarius. Dicit etiam in *c. ex conquestione col. 6. ad fin.* quod Hostiense solet reprobare ejusdem opiniones rigorosas, & de Butrio quod est locutus contra casum legis, testatur *Alex. in rub. ff. de offic. jus in puncto de quo ibi col. 2.*

9. In *PETRUM ANCHARANUM*, quod non fundavit se super firmam Petram, *consil. 192. incipiens in auxilium*, quodque aurum & pecunia corruerunt veritatem & justitiam, & quod denique coegerunt eum male consulere, in casu de quo per *Jas. in l. 2. col. 4. ff. de juris. omn. judi. Aretii. consil. 94. incip. Respondeo col. 1. in fi.*

10. In *JO. ANDREAM* seu *Archidiaconum*, quod est locutus contra casum legis, Romanus singular. 693. incipiens. *Ex longæva, & singula. 667. incipien. Nos sumus.*

11. In *OLDRADUM LAUDENSEM*, quod sit locutus contra casum legis pariter ostendit *Bald. in l. 1. in princ. C. de fur. nonnihil quod imperite loquitur, in l. ex testamento, in fin. C. de fideicom. & in l. 2. col. 2. C. de liber. & eo. liber.* quod vacillavit, & in *l. 1. quod adhuc contra casum legis locutus est col. 2. ff. de donat.*

12. In *AZONEM* Abbas quod ejus opinio est contra casum legis, in *c. relatum, col. 1. de offic. dele.*

13. In *ALEXANDRUM IMOLENSEM*, quod simili modo locu-

locutus est contra casum legis, Decius *seni. in l. 1. col. 5. ff. de offic. ejus, & Jason. in l. si ex toto, in §. si ita legatum col. 4. de lega. 1.*

14. In *SIGNOROLUM HOMODEUM*, Raynerius *Foroli-vienfis*, Præceptor, inque Præceptorem *Signorolus* discipulus, iste *consil. 69. incip. In questione. ille consil. 263. incip. Ad confusionem* cujusdam nostri discipuli, quod insertum est in volumine consiliorum præfati Signoroli, & Baldi etiam quod ipse male intellexit Doctores *in l. 1. C. de bona. in l. si. in §. ubi autem C. de bonis quæ libe.*

15. In *NICOLAUM MATERELLUM*, quod in levi puncto erravit, Bald. *in l. si. in §. si autem. C. de jure delibe.*

16. In *JACOBUM ARENAM*, quod est locutus contra casum legis, Bal. *in l. 1. col. 2 C. communia de lega.*

17. In *ETRUM & JACOBUM RAVENA*, Baldus quod eodem modo erraverint, loquentes pariter contra casum legis, Bartolus *in l. eandem, in penultimo col. ff. de duo. re.*

18. In *SPECULATOREM*, quod in eadem navigaverit navi, idem Bartolus *in l. cum oportet. column. 2. C. de bonis quæ libe.*

19. In *SALYCETUM* Paulus Castrensis *consil. 154. incipien. Super primo, in fin. volu. 1. quod in l. cum te. C. de donat. ante nupt.* utatur verbis & expositionibus grammaticalibus, quæ tamen debent intelligi, secundum communem usum loquendi.

20. In *BUTRIUM* Jason *in l. generaliter ad si ff. de in jus voc. quod in c. 2. in princ. de treug & pac.* immodeste locutus est, quando dixit appellatione asinorum venire clericos, nec ab re quoniam rationem tibi assignat tex. in c. laicos, & in c. laici. 2. q. 7. igitur mirandum non est.

21. In *RICHARDUM MALUMBRA*, Bartholomæus *Capovacentis Patavinus, consil. 49. incipien. Ad evidentiam, col. 2. volu. 3. consiliorum Baldus* quod erravit in quadam disputatione, quam hic fecit incip. *Habe: consuetudo, an debium bonorum subsidium, per statutum tolli possit.*

22. In *PETRUM BELLAPERTICA*, Baldus *consil. 425. incip. Visis col. 2. vol. 3. quod in l. si certis annis C. de pac.* erravit quoad intellectum. c. querelam de elect.

23. In *JASONEM* *Seyfellus*, quod est locutus contra casum legis, in *l. si. colum. ult. ff. de constit. princ.* & *Curtius Junior.* in *l. diem functo, nu. 39. ff. de offic. assess.* quod graviter erravit in *inductione l. si pecuniam. ff. de conduct. ob causam.*

24. In *DOCTORES MODERNOS* *Petrus Bellapertica* quod in illa difficultate, an & quando pœnalis stipulatio incipiat a præcedenti conventionē graviter errant. *q. 177. incip. Si tu queras.*

25. In *ALEXANDRINUM, DECIUM, & RUINUM, Tiraguelus*, quod sunt sibi ipsis contrarii, in consiliis in *tractat. constituti per. 3. limi. 3. fol. 119. nu. 14.*

Et ad propositum his sic statibus dicendum est, (ut dicit Hieronymus) reprehensiones vitare non posse nisi qui omnino nihil scribit, maxime quia etiam ex Cratis Thebani sententia, impossibile est aliquem invenire, qui aliquando lapsus non sit, veluti in malo punico, in quo granum quoque aliquod putridum semper invenitur, & quia nemo omnibus horis sapit. Necest in medico semper relevetur ut æger.

IV.
JOANNIS BAPTISTÆ DE GAZALUPIS
SUCCINCTA
HISTORIA INTERPRETUM
ET
GLOSSATORUM JURIS.

V.
CATELLIANI COTTÆ
JCTI MEDIOLANENSIS
RECENSIO BREVIS
INSIGNIUM JURIS INTERPRETUM
ET DOCTORUM.

VI.
MATTHÆI GRIBALDI MOPHÆ
JCTI CHERIANI
CATALOGUS INTERPRETUM
JURIS CIVILIS.

JOANNIS BAPTISTÆ DE GAZALUPIS
SUCCINCTA HISTORIA INTERPRETUM
ET GLOSSATORUM JURIS.

Non curet scholaris in usu multos libros habere. Nam lectio multorum autorum omnis generis voluminum habet aliquid vagum & instabile. Certis ingeniis immorari oportet, si velis aliquid trahere, quod animo fideliter sedeat. Nusquam est quod ubique est. In peregrinatione existentibus hoc evenit, ut multa habent hospitia, multas amicitias. Idem accidit his, qui nullius ingenio se familiariter applicant: sed omnia cursim, & properanter transmittunt. Nihil æque sanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio. Nec prodest cibus sumptus qui statim ejicitur. Non convalescit planta quæ sæpe transfertur. Distrahit librorum multitudo. Itaque cum legere non possis quantum habueris, satis est habere quantum legas. Sed modo hunc librum evolvere, modo illum, raro est fructuosum. Fastidientis stomachi est, multa degustare: quæ ubi varia sunt & diversa, inquinant, non alunt. Non refert quam multos, sed quam bonos libros habeas: Lectio certa prodest, varia delectat &c. Hæc *Sen. in epist. 11. pro majori parte*, unde Dominus Cardinalis *Flo. in d. cle. 1. de magistris*, dicit, quod expedit scholari paucis libris vacare, ut possit commendare memoriæ quæ fuerint opportuna: ut puta scholari in jure studentem convenit memoriæ commendare textus & glossas, sine quibus frustra laborat, ad subtilitates quas non posset jure probare. Doctor autem indiget multis libris, & si fieri posset, omnium qui scripserunt: ut ex multis possit elicere veriora. Tu si volueris plenius videre, an expediat habere multos libros, vide eundem *Sen. in libr. de Beneficiis. c. 11. & in lib. de Vita & moribus philosophorum in III. parte & Hieron. in epist. XI. & Oldradum consilio LXXXV.* Quod si omnino voluerit illos habere, & cum perfectus fuerit, illis uti: notum sibi facio, quod

PRIMUS qui cœpit glossare textus & leges, fuit *GUARNERIUS*, seu *IRNERIUS*, dum studuisset legibus ex seipso: & legit Bononiæ unde tunc fuit maximi nominis: Et merito appellatus *Lucerna juris*: tanquam primus illuminator nostræ scientiæ. Ita dicit *Odos. in l. jus civile. ff. de justit & jure.* Post eum secuti sunt *BULGARUS, MARTINUS, PLACENTINUS, JOANNES, AZO, ACCURSIUS*: quorum glossæ qua autoritate factæ fuerint, non me meminisse legisse; sed cir-

cum scripta licentia principis, an impune licuerit glossare, vide *Gloss. in l. ii. §. hoc autem. (C. de veter. jur. enucl.* Notabis tamen circa prædicta aliqua demulcentia aures auditorum. Primo notabis, quod prima summa quæ fuit in jure nostro fuit composita a *RUGGERIO*: ut dicit *Odofr. in rubr. C. ad legem Jul. repet.* Hujus discipulus fuit *ROFREDUS BENEVENTANUS*: ut colligitur ex dictis *JOAN. ANDR. in addit. specul. in tit. de fructibus & interesse & in tit. de confess.* Sciendum est etiam, quod dominus *PLACENTINUS* præclarus & famosus jurisperitus apud Montem pessulanum super Codice & Institutionibus summas laudabiles composuit: ut dicit *Azo in proœmio sue summæ super Codice*, & incipit dicta summa Placentini: *Cum essem Mantuæ*: & ista summa Placentini erat tunc melior aliqua alia quæ publicata esset usque ad illa tempora: ut dicit *Odofr. in l. i. ff. de pactis.*

Post hæc *JOANNES BASIANUS* Cremonensis fecit unam summam brevissimam super Pandectas, de quo *Odofr. in l. i. in princi. ff. de edendo.* dicit, quod erat ventosa, & quod illam solum fecit ut Placentinum reprehenderet, & quod aliquid boni non est in illa summa. Idem Joannes fecit quandam lecturam super *C.* Iste Joannes fuit præceptor Azonis: ut in summa *Azo. super C. in tit. pro socio.* de quo in glossa fit sæpe mentio. Floruit anno domini MCC. Iste fuit juris lucerna, & speculum mundi, ut inquit *Angel. de Perusio in repeti. l. falsis. C. de furtis.*

Eodem tempore fuit *BULGARUS*, ut habetur in *l. bene a Zenone. C. de quadri. præscr.* Supervenit *AZO*, qui primo fecit minorem apparatus super *C. & ff.* deinde fecit summam quam habemus, & dicitur Azonis, & est: licet quidam dixerint olim, illam summam quæ attribuitur Azoni, fuisse Joannis Basiani Cremonensis: sed male dixerunt, nam Joannes tantum fecit summam super Pandectis, ut dixi, hoc dicit *Odofr. in l. legem. C. de pact.* & illi summæ Azonis *Odofredus* fecit additiones, quas in aliquibus summis incorporatas vidi. Post hanc summam idem *Azo* fecit magnos apparatus super Digestum vetus: Optimus fuit, ut dixit *Odofr. in l. Julianus ff. de condict. inde.* Hunc Azonem *Baldus in l. contractus. C. de fide instrum. & l. cum aliter C. de fidejuf.* dixit fuisse fontem legum, & vas lectionis. *LOTARIUS* fuit contemporaneus Azonis, ut per Bartolum in *l. sancimus C. de judic.* *ROFREDUS BENEVENTANUS*, qui fecit utilissimum opus libellorum in jure civili & canonico, fuit discipulus Rogerii in initio, ut prædixi: postea discipulus Domini Azonis, ut ipsemet sæpius attestatur in dicto opusculo libellorum.

Succurrit deinde tenebris juris civilis *ACCURSIUS Florentinus*, qui glossavit Digestum, Codicem, Institutiones, librum Autenticorum, & tres libros Codicis tempore Gregorii ix. pontificis cLxxxv. & Friderici ii. in ordine Imperatorum xxiv. Tempore quo glossavit librum Autenticorum currebant anni Domini, mcccxxvi. ut ipse notavit in Autentica *ut præpo. nomen impera. § si qua vero. super verbo indictio- nis.* & consequenter a glossatione Accursii usque ad præsentem annum cucurrerunt anni cccxxvi. vel circa. Iste Accursius fuit discipulus Azonis, ut ipsemet notavit in *l. fi. super verbo, possum. ff. de conduct. ob caus.* *JACOBUS BALDUINI* fuit præceptor Odofredi floruit anno Domini mccclxx. de isto sæpe Odofredus in lecturis suis facit mentionem. *INNOCENTIUS* iv. qui fuit *Januensis* de domo *de Flisco*, & de comitibus Lovaniæ, fecit apparatus solennem super decretalibus: fuit magnus legista: floruit anno Domini mcccliv. ut per *Jo. And. in addit. Spec. in tit. ne sede vacante.* Dominus *BER. COMPOSTEL- LANUS* scripsit super primo decretalium usque ad titulum *de transla. prælat.* fuit capellanus Innocentii prædicti, & edidit illud de mandato Innocentii. *ODOFREDUS* fecit lecturas super *C. & ff.* floruit anno Domini mccclx. colligit ex dictis ejus in *l. imperium ff. de juris d. om. jud.* Vivebat etiam tempore Joannis Andreæ, ut colligitur in *addit. Spec. in tit. de locat.* *HOSTIENSIS*, id est, Dominus *HENRICUS Cardinalis Hostiensis*, qui fuit de Segusia secundum Joannem Andream in *addit. Spe. in tit. de rescript præsentatione*, fuit præceptor Speculatoris, ut dicit Joannes Andreas in *addit. Spec. in tit. de offic. judicis*, fecit summam mirabilem, & edidit lecturas super Decretalibus. Speculator, *GUILIELMUS DURANDI*, fuit provincialis: ut colligitur in *Spec. in tit. de feudo.* Tempore quo condidit librum Speculi, currebant anni Domini mccclxxi. patet in Speculo *de instrum. editi. §. i. versic. uem hodie.* *JACOBUS de BELUISIO* legit sæpius librum Autenticorum & fecit optimam lecturam super illo libro, & multas disputationes. *BARTHOLOMÆUS Brixienfis*, qui fecit additiones ad glossas Decreti, fecit etiam quæstiones Dominicales & Veneriales, floruit tempore Gregorii noni. *GARSIAS Hispanus* floruit an. Domini mccclxxxiii. *GUIDO de BUISIO Archidiaconus Bononiensis* floruit eodem tempore: commentavit solenniter Decretum & Sextum Decretalium. *DYNUS Mugelanus* claruit anno Domini mcccxcvii. tempore Bonifacii viii. pontificis cci. Adolphi imperatoris: scripsit subtilissime super *ff. & super titul. Instit. de Ad.* Fecit etiam mirabile commentum super

super *tit. de reg. jur. in vi.* Huic disputando determinanti aliquam quæstionem adesse videbatur tota synodus legalis philosophiæ: ut dicit *Cyn. in l. unica. C. de sententiis quæ pro eo quod interest.* Reperiuntur etiam consilia ejus elegantissima. *JACOBUS de RAVENNA* provinciæ Lotaringiæ legum professor, in Theologia magister, ac Verdunensis civitatis in dicta provincia episcopus scripsit super *ff. & C. & multa simpliciter tradita a majoribus, reduxit ad Dialecticum arguendi modum: ut per Cyn. in l. quicumque C. de servis fug. q. vi.* *PETRUS de BELLAPER-TICA Burgundus*, doctor illustris, scripsit super *ff. & C. & super institutionibus.* Edidit etiam infinitas disputationes, ut audiui, numero centum. Floruit anno Domini mccc. ut colligitur ex dictis Cyni & Bart in *l. i. C. de sententiis quæ pro eo quod inter. & fuit contemporaneus Dyni.*

JACOBUS de ARENA Parmensis cujus opiniones ut plurimum sunt de mente juris, ut dicit *Bartolus* in sua disputatione quæ incipit, *Statuto Lucanæ civitatis.* Scripsit breviter, sed utiliter super *C. & ff. & fecit multas disputationes.* *MARTINUS de SILEMANIS* fuit contemporaneus Dyni. Iste fuit præceptor Joannis Andreæ in legibus: ut refert *Joannes Andreas* in additionibus *Specul. in titulo de arbitris.*

BARTHOLOMÆUS DE NEAPOLI fuit contemporaneus Dyni, secundum Joannem Andream in *addit. spec. in tit. de jurament. calumn. & in tit. de donation.* *FRANCISCUS ACCURSIUS* fuit etiam contemporaneus Dyni, secundum Doct. in *l. unica. C. de sententiis, quæ pro eo quod inter. & Cyn. in l. fin. C. de suspectis tut. & Bart. in l. i. §. suspecti. ff. ad St. turpil.* *ALBERTUS ODOFREDI* fuit contemporaneus Dyni, vidi consilium subscriptum ab utroque: de quo patebat publico instrumento in archivo Senensi. *RICHARDUS DE PETRONIBUS* de Senis Cardinalis, unus ex compilatoribus sexti decretalium, fuit de sequacibus Francisci Accursii ut refert *Cyn. in l. tutori C. de neg. gest.* obiit Januæ anno domini mcccxiv. ut vidi patere publico instrumento. *GUILHELMUS DE TYNO* Doctor ultramontanus, qui legit longo tempore in studio Aureliensi, fecit brevem apparatusum super *C. & ff. veteri.* fuit doctor illustris.

RICHARDUS MALUMBRE Cremonensis, qui legebat Paduæ tempore regis Roberti secundum *Cyn. in l. si viva matre C. de bon. mater.* fuit valentior doctor Italiæ suo tempore, ut dicit Baldus in *l. quicumque C. de episc. & cler.* Iste Richardus fuit condemnatus de hæresi, ut in *d. l. quicumque per Jacob. Butrigarium & Baldum* multa scripsit, quorum copia

piarara. Floruit anno domini mccc. Dominus *BARTHŒLOMÆUS DE BUTRIGARIIS* extollitur a Joanne Andrea in *addit. spec. in tit. de accusat. in iii. parte.* *JOANNES ANDREAS* fons & tuba juris canonici, fecit novellas super Decretalibus: glossavit & sextum & Clementinas: fecit Novellam super sexto: & Mercuriales, opus dignissimum, & ultimo loco fecit mirabile opus *Additionum speculi: anno Domini mcccxlvi.* ut colligitur ex his quæ ipse dicit in *additionib. prædictis, in tit. ne sede vacante & in tit. de filiis presbyterorum.* Mortuus est anno domini mcccxlviii. tempore magnæ pestis, ut scribit *Joannes Calderini* ejus filius adoptivus in *c. vestra de cohob. cler. & mulier.* De qualitate patris Joannis Andreae, & aliis ad notitiam sui pertinentibus, vide in dictis *addit. & in tit. de filiis presbyter.* & in *tit. de ætate & qualitate: & in tit. de success. ab intest.* Hunc virum tibi propone, patre ludimagistro, tenuisque fortunæ homine natum: qui ista molestissima utriusque juris studia & pertulit & didicit, pelle urina tectus, citra lecti delicias, neque postea uxorius factus solitam diligentiam intermisit. Huic ad urbem venienti (ut refert *Nicolaus Everardi* in locis suis legalibus, loco ab autoritate) dixit Pontifex: Bene venerit qui lux mundi cognominatus est. Plura alia his similia de juris doctoribus referuntur in dicto loco ab autoritate. *CYNUS DE SIGISBULDIS* de *PISTORIO* florebat anno domini mcccxiv. quo anno in die sancti Barnabæ apostoli finivit lectionem super *C.* quam inchoaverat anno præcedenti. Ista lectura perfecit ingenium Bartoli ut inquit Baldus in *c. si vassallus in tit. si de feud. fuer. controuv. inter dom. & vass.* Scripsit plane super prima parte ff. veterum usque ad titulum *si ex noxali causa* agatur. inclusive: & super *tit. de rebus creditis in ii. parte:* super reliquis parvam additionem scripsit: fuit iste Cynus amicus Joannis Andreae, ut attestatur *Joan. Andr.* in *addit. in tit. de locato.* Fuit discipulus Dyni: quem præceptorem suum reverendissimum fuisse profitetur in mille locis. *OLDRADUS DE LAUDE* fuit contemporaneus Joannis Andreae & Cyni & fuit discipulus Dyni. Fuit advocatus consistorialis. Edidit super jure civili plures lectiones, quarum rara copia reperitur: solenne opus consiliorum fecit. Floruit anno mcccxx. Vixit imperante Ludovico iv. vidi ejus compendiosam & utilem lectionem super *feudis.* circumfertur hodie ejus tractatus de *Legitimatione*, cum aliis: qui sunt multum utiles.

NICOLAUS DE MATERELLIS, doctor *Mutinenfis*, fuit contemporaneus Joannis Andreae, ut colligitur in additionibus ad *spec. in*

tit. de confessis. §. sequitur. Edidit pulchras lecturas *super ff. & C. illarum copia rara.*

JOANNES CALDERINI *Bononiensis* adoptivus *Joannis Andreæ* Doctor. magnæ scientiæ & vitæ sanctæ, floruit tempore *Joannis Andreæ* & post commentavit *Decretales*, & fecit pulchrum opus consiliorum.

GASPAR DE CALDERINIS floruit paulo post. **JOANNES FABRI**, doctor *ultramontanus*, qui fuit *Aquitanicus*, scripsit *super Codicem* & *Institutiones* fere per eadem tempora **JACOBUS DE BUTRIGARIIS** scripsit *super ff. veter.* & *super C.* fecit duas lecturas *veterem* & *novam*. Item commentavit *tit. Institutionum de Action.* Edidit etiam infinitas disputationes. Fuit unus ex præceptoribus *Bartoli*, floruit anno Domini *MCCCXX*. **REINERIUS DE FORLIVIO** alius præceptor *Bartoli*, qui commentavit etiam *jus nostrum*, obiit anno Domini *MCCCLVIII*. ut refert *Nellus de Sancto Geminiano in parte ult. bannitorum. q. XII.*

FREDERICUS PETRUCIUS *de Senis* fuit contemporaneus *Joannis Andreæ, Cyni, Oldradi, Nicolai de Materellis*, & aliorum, de quibus paulo supra. Floruit anno domini *MCCCXV*. Edidit notabile opus consiliorum. **RECUPERIUS DE SANCTO MINIATE**, & **JOANNES PAGLIARENSIS** *de Senis* fuere contemporanei *Frederici*, & viri singulares. **LAPUS** *de CASTELLIONE* contemporaneus prædictorum fecit inter cætera opus notabile *Allegationum* suarum. **BARTOLUS DE SAXOFERRATO** *Picenus* speculum, pater, & lucerna *juris civilis*, natus anno domini *MCCCIX*. incepit studere in *jure civili* anno domini *MCCCXIII*. idem publice de *jure* respondit anno domini *MCCCXX*. obiit anno domini *MCCCIX*. ætatis suæ anno *XLVI* fuit discipulus *Cyni, Jacobi Butrigarii & Reinerii*: ut colligitur ex dictis ejus in *l. si is qui pro emptore ff. de usucap. & in l. quidam cum filium. ff. de verb. oblig.* ibi conicere potes quibus parentibus natus sit *Bartolus* & in *l. i. C. de sum. trinit. & ex repetitione* domini *Nicolai Alexandri* ejus generi in *l. etsi filium ff. de munerib. & honor.* Edidit mirabilia commenta in *jure nostro*, quæ propter eorum celebritatem notoria sunt. **FRANCISCUS TIGRINI** *de Pisis* floruit tempore *Bartoli*, fuit doctissimus, & sanctæ vitæ.

FRANCISCUS DE ALBERGOTIS *de Aretio* solidus doctor, ut plurimum imitatur *Bartolum*, floruit per eadem tempora. **ALBERICUS DE ROSATE** *Pergamensis* eximius commentator floruit

ruit anno domini mccc. fuit contemporaneus Bartoli. Bartolus non vidit ipsius commentarios, qui continent super ff & C multa volumina, quorum copia frequens est in Lombardia. *ALBERICUS* tamen vidit Bartolum, nam allegavit eum in suo tractatu statutorum *parte 11. q. cccix. & pluribus seq.* *SIGNORELLUS DE HOMODEIS de Mediolano*, fuit contemporaneus Alberici, ut colligitur ex dictis Alberici. *MARTAGNANUS DE AZOGNIDIS de Bononia* floruit tempore juventutis Bartoli: obiit ætatis suæ ann. x xv. fecit multas disputationes, quas vidi: & illarum copia rara. de illo mentionem facit Baldus in *l. assiduis. C. qui pot. in pign. hab.* *BALDUS, PETRUS, & ANGELUS* magistri *Francisci de Ubaldis de Perusio* germani fratres, utriusque juris excellentissimi doctores, discipuli *Bartoli, Francisci Tigrini, & doctoris Joannis Pupillarenfis* in jure civili floruerunt longo tempore. Obit Baldus anno domini mccc xxiii. in aprili; Papiæ jacet sepultus in ecclesia fratrum minorum. Hinc ajunt sciolii quidam, & juris ejusque scientiæ studiosos odio Vatiniano prosequentes, in scalatum fuisse, quod nescio quid in Archetypo Pisano immutasset. *Alciatus* tamen in Paradoxis negat eos libros Archetypos, insipienterque agere, qui ob eorum inspectionem seria omittunt. Inter alia eademque innumera ingenii sui monumenta scripsit Baldus divinum consilium *de schismate*, in favorem pontificis Urbani vi. & præjudicium Clementis vii. pseudopontificis a Gallis creati, ea spe ut Romana curia in Gallia peristeret: & Urbani causam defendit etiam *JOANNES LIGNANUS*. Contra ædis Vedafti abbas, idem a consilio regis Franciæ monumentis literarum Urbanum damnat. *Angelus* decessit Florentiæ eodem anno. Ambo isti videlicet *Baldus & Angelus* illustraverunt jus civile, *Petrus* illuminavit jus canonicum. De Baldo & ejus doctoratu mentionem facit *Bartolus* in *l. quidam suo. ff. de cond. instit. in fin.* *RICHARDUS DE SALICETO* floruit eodem tempore. & ambo commentaverunt jus civile. *PETRUS DE ANCHARANO Bononiensis* fuit discipulus Baldi, floruit tempore Saliceti, scripsit plene super Decretalibus, Sexto, & Clementinis, & pulchrum opus consiliorum. Scripsit etiam super *ff. veteri & ff. novo.* hunc Pontanus in suis consiliis extollit usque ad sydera. *ANTONIUS DE BUTRIO de Bononia* vir excellens & sanctæ vitæ commentavit Decretales & Clementinas: & fuit contemporaneus Petri de Ancharanis, doctor omni veneratione dignus. Edidit etiam opus consiliorum, & duo pulchra repertoria, unum in jure Canonico, & aliud in jure Civili. *FRANCISCUS DE ZABARELLIS*

de Padua, Cardinalis Florentinus, floruit anno domini mccc. commentavit *Decretales & Clementinas* solenniter.

CHRISTOPHORUS *de CASTELLIONO* de Mediolano floruit eodem tempore: multa tentavit contra communem doctrinam, quæ licet ingenia excitaverint, confusionem tamen fecerunt scholaribus hebetis ingenii. **RAPHAEL FULGOSIUS** *de Placentia*, & **RAPHAEL CUMANUS** (vel melius diceretur *Comensis*) contemporanei & subtiles Doctores in Jure Civili claruerunt Paduæ mccccxx. imitati sunt mores Domini Christophori eorum præceptoris. **PETRUS MAUROCENUS** Cardinalis Venetiis floruit anno Domini mccccxxv. scripsit super sexto Decretalium solenniter. **JOANNES** *de IMOLA* claruit eodem tempore; commentavit primum, secundum & tertium Decretalium, item Sextum & Clementinas: præterea Infortiatum: & obiit anno Domini mccccxxxvi. xviii. Februarii. **PAULUS** *de CASTRO* clarus & utilis Doctor scripsit super ff. & C. Edidit etiam pulchrum opus consiliorum. Obiit paulo post *Joannem de Imola*, cujus fuerat contemporaneus: legit Florentiæ, Senis, & Paduæ. **DOMINICUS DE SANCTO GEMINIANO** floruit per eadem tempora, commentavit egregie Sextum Decretalium. **LUDOVICUS PONTANUS** origine, sed incolatu Romanus: doctor memoriæ singularis, & quasi stupendus: scripsit super aliquibus partibus Digestorum, & Codicis copiosissime. Edidit Consilia solennia, & Repetitiones aliquas fecit: inter quas obtinet principatum repetitio *Autent. similiter C. ad leg. Falc.* & ibi omnia specialia piæ causæ collegit. Floruit anno Domini mccccxxx. fuit discipulus *Dom. Joannis Petrucii*, de quo infra. Tanta fuit hujus Pontani autoritas ob eximiam doctrinam in concilio Basiliensi, ut Eugenium modo damnaverit, damnatum rursus patribus reconciliaverit.

NICOLAUS quondam *Monacensis* abbas, postea archiepiscopus Panormitanus, origine de Catania oppido Siciliæ juxta montem Ætnam, floruit eodem tempore cum Ludovico Pontano: ambo clarissimi facti sunt in almo studio Senensi, & in concilio Basiliensi commentavit iste Dominus Abbas modernus Decretales solennibus, claris & ordinatis commentis: incœpit commentare Decretum. Edidit multas Disputationes, Repetitiones & Consilia. Ejus fama (ut opinor) quotidie crescit. **PETRUS** *de MATHEILLANIS* de Bononia floruit eodem tempore. **JACOBUS ALVAROTUS** *de PADUA* floruit per eadem tempora: commentavit egregium librum Feudorum.

JOAN.

JOANNES de **ANANIA** tandem archidiaconus Bononiensis, floruit Bononiæ longo tempore, commentavit Decretales. Obiit anno Domini mcccclv. vel circa. **THOMAS DOCTIUS** Senensis Doctor verus, & clarus juris interpres, obiit anno Domini mcccclx. **JOAN. PETRUCII** de **PERUSIO**, & **ANGELUS** de **PERIGLIS** de **PERUSIO** præceptores mei, primus de mane, alius de sero, florebant anno Domini mccccxli. quo anno incoepti studere in jure civili. Obiit Dominus *Angelus* anno mccccxv. Dominus vero *Joannes* obiit anno mcccclxii. quorum animæ requiescant in pace: fuerunt illustres doctores, ut notum est. Multi alii fuerunt viri solennes in jure civili, ut **ANDREAS** de **ISERNIA** commentator Feudorum & Constitutionum regni. **ALBERTUS GALEOTII** *Parmensis*, qui fecit opusculum quod dicitur *Margaria*. **ANDREAS** de **PISIS**, qui scripsit super ff. **ARGENTINUS** Domini *Reimerii de Forl.* **BENEDICTUS** de **PLOMBINO**, qui commentavit aliquos titulos in prima parte ff. novi. incipiendo a titulo, *de manumiss. ff.* fecit etiam solennes repetitiones & disputationes. **BARTOLUCIUS** de **PRESBYTERIS** de Bononia. **BARTHOLOMÆUS** de **CAPUA**. *Comites de Perusio*. **DIONYSIUS** de **PERUSIO**. **FRANCISCUS** de **RAMPONIBUS** de Bononia. **FREDERICUS** de **SCALIS** de **BONONIA**. **FLORIANUS** de sancto Petro de Bononia. **GANDIMUS**, id est, **ALBERTUS** de **GANDINO** de Cremona. **GUIDO** de **SUZARIA**, **UGOLINUS** de **FONTANA** *Parmensis*. **HOMOBONUS** *Cremonensis*. **ONOFRIUS** *Bartholini de Perusio*. **JACOBUS** de **ARCHIZONO** de Verona commentator Feudorum. **JACOBUS** de **ISOLANIS** olim Cardinalis. **LANFRANCUS** de **LUCA**. **MARINUS** de **CARAMANICO** de regno glossator constitutionum regni. **MARSILIUS** de **MANTIGELLIS** de Bononia illustris Doctor, cujus multæ disputationes inveniuntur. **MATTHEUS** de **MATESILANIS** de Bononia, cujus reperiuntur notabilia dicta quædam, & clara opuscula. **NICOLAUS CREMONENSIS**. **NICOLAUS FURIOSI**, qui glossavit librum feudorum. **NICOLAUS** de **NEAPOLI** maximus textualis. **NELLUS** de **SANCTO GEMINIANO**, qui edidit illustre opus bannitorum. **HOSPERTUS** de **CREMONA**, qui fuit primus doctor qui incoept legere Perusii. **PETRUS DECER**, qui scripsit super libris Feudorum **PETRUS** de **BOACTERIIS** de Bononia. **PETRUS BOEMUS**. **TANCREDUS** de **CORNETO**, cujus reperi-

tur opusculum quod dicitur compendiosa. *UBERTUS de BONA-CURTE*. *UBERTUS de BOBIO*, & alii plures. Item in jure canonico prænотatus *ABBAS ANTIQUUS*, *BERNARDUS* glossator Parmensis. *BONA GUIDA* Aretinus. *BERTRANDUS HISPANUS*, qui scripsit super Clementinas. *BASIANUS BERENGARIUS* olim cardinalis, qui inter cætera fecit pulchrum repertorium super speculo. *EGIDIUS Bononienſis*. *FRANCISCUS Vercellenſis*. *GOFFREDUS Beneventanus*, cujus reperitur utilis summa. *GRATIANUS ARETINUS*. *GUILIELMUS de MONTE* Laud. ultramontanus. *GUILIELMUS NASO*. *GANDULFUS*. *GUILIELMUS de bonis consiliis* de Bononia. *HENRICUS BOHIC*. *JOANNES* glossator decreti. *JOANNES de DEO* Hispanus. *LAURENTIUS antiquus Doctor* *LAURENTIUS de PINA*, qui scripsit super Clementinis. *LAURENTIUS de RUDOLFIS de Florentia*, cujus reperitur egregium commentum super usuris inter cætera. *MATTHÆUS ROMANUS* qui scripsit super Clementinis. *NEPOS de MONTE ALBANO*. *PAULUS de LEAZARIS*. *PETRUS de SAXONIA*. *PETRUS MANDUCATOR*. *PROSDOCTINUS de PADUA*. *SIMON de BURSIANO*. Cardinalis Mediolanensis qui scripsit super Clementinis. *STEPHANUS Provincialis*, qui similiter scripsit super Clementinis. *STEPHANUS TROCHES*, & *PETRUS de STAGNO*, qui similiter scripserunt super Clementinas legentes apud Montempeſſulanum. *TANCREDUS* glossator. *LUCAS de PENNA* Doctor Gallicus. *THOMAS de PIPERATA*. *RAYMUNDUS de PENNAFORTI*. *VINCENTIUS antiquus Doctor*. *VGUSIO Vercellenſis*, *ZENZELINUS Ultramontanus*, *JOANNES de BLANASCO* Burgundus, *JOANNES Faventinus*, *JOANNES de SANCTO GEORGIO* de Bononia, *JOANNES de MORIO* de Florentia. *JOANNES de FANTUSTIIS* de Bononia, *JASON de MAGNO* doctor celeberrimus, & profecto admirabilis est suus in primis docendi modus: eruditio nova omnino, atque incredibilis pollicitio, inaudita & lacteo fonte exuberans facundia. Scripsit super ff. & C. Edidit insuper Consilia solennia. Item fecit additiones ad Christoforum Porcum in Institutionibus *PHILIPPUS DECIUS* doctor memoriæ singularis scripsit egregie in jure canonico. *JODOCUS LAUVERINIS* utriusque censuræ doctor valde subtilis almæ universitatis Tholosanæ, edidit multas disputationes, & nonnullas fecit repetitiones, super *l. stipulationes*

tionones non dividuntur. ff. de. verb. oblig. & super l. rem majoris pretii. de rescind. vend. C. & alii infiniti, quorum tempora, patrias, celebritatem, & opera tu ipse prosequaris.

Duorum solidissima ingenia, in quorum dictis rarius invenitur error, tibi propono, ut illos eligas, tanquam principatum tenentes inter commentatores juris: scilicet *JOANNEM ANDREAM* in jure canonico, & *BARTOLUM* in jure civili. Illi sunt tibi colendi ultra ceteros. *JOANNEM ANDREAM* in jure canonico ceteris præferendum esse ordine & emolumento, exclamat *CARDINALIS FLORENTINUS* in præmio *Clementinarum*: dicit enim, quod sapientiam canonicam adeo locupletavit suis commentis, ut a centum annis simul omnes commentatores reliqui non æque commentaverint: & merito datur ei principatus, ut ejus commenta textui sint appposita Sexti, & *Clementinarum*. Recolo etiam quod ipse idem *JOANNES ANDREAS* in addition. Spec. in iii. de filiis presbyter. dicit sibi puero fuisse revelatum a quodam religioso viro, ipsum illuminaturum jus canonicum. Bartolum etiam in jure civili fuisse principem, quis negabit? Hujus dictis semper fere inesse clausulam veritatis, re ipsa patet: ut Pontanus exclamat consilio ccccxvii. Propterea in Hispania, & Lusitania decreto regio & communis illarum partium est sancitum constitutione publica (ut alias audiui a quibusdam auditoribus meis illarum partium) quod in casibus, in quibus requiritur contradictio doctorum, opinio Bartoli prævaleat, tanquam principalior, & secundum illam judicetur. Si Hispani tantum defecerunt Bartolo, nos Italici quid faciemus? Intrepidi sua scripta curemus habere, scire, imitari: quia *BAR TOLISTA OPTIMUS JURISTA* censendus est.

CATELLIANI COTTÆ MEDIOLANENSIS

JURECONSULTI

TRACTATIO

DE JURISPERITIS.

Juris Civilis scientiam plurimi & magni viri professi sunt, inter quos eorum qui maximæ auctoritatis apud P. R. fuere, mentio habetur per *Pomp. in l. ii. §. Juris Civilis ff. de orig. Jur.* & retulimus in aliis Memorialibus in dictione Juris. Verum quoniam ipse nobis solum referre potuit illos, qui ad ejus usque tempora claruerunt: reliquum est, ut

ut nos quoque sigillatim referamus, qui post eum usque ad ætatem nostram, in eodem jure, & etiam in pontificio nomen meruerunt: non tamen quoscunque, nam dies hic nobis satis non faceret: si tamen prius ex archetypis Florentinis, & ex Justiniani in Pandectas præfatione, Politianoque recensuerimus aliquos Jureconsultos, & numeros librorum, quibus quinquaginta Digestorum libri consarcinantur. Inter quos antiquissimus omnium traditur *QU. MUTIUS SCÆVOLA*, P. F. Pontifex Max. qui ut in lib. VIII. scribit *Valer. Max.* clarissimus legum vates, & certissimus extitit. Hic quotienscunque de jure prætorio consulebatur ad Furium & Casellium (quia huic scientiæ dediti erant) consultores rejiciebat: quo quidem facto moderationem suam magis commendabat, quam auctoritatem minuebat: ab his negotium aptius explicari posse confitendo, qui quotidiano ejus usu callebant. Sapientissimi igitur artis suæ professores sunt, a quibus & propria studia verecunde, & aliena callide æstimantur. De *Scævola* meminit etiam *Cicero Epist. Famil. libro septimo, ad Trebatium*: & *Aulus Gellius* Noctium Atticarum *libro septimo, capit. xv.* Hujus extant infinita responsa, memoria digna: Furii autem pauciora. De *CASELLIO* grata habetur mentio per Pomponium & *Valerium Maximum* in septimo libro de quo Horat.

*Recte concedi, consultus juris & actor
Causarum mediocris abest viriute disert.
Messalæ, nescit quantum Casellius Aulus.*

Scævolæ meminit & Pomponius ejusque in Pandectis accersitur unus tantum liber diffinitionum. Fugiens in vestibulo ædis Vestæ occisus est, una cum cæteris nobilibus, qui Romæ inventi fuere a L. Damascio prætore, ex voluntate C. Marii consulis; ut apud *Livium* legimus *libr. LXXXVI. Epitomatum.*

GALLUS deinde *AQUILIUS*, qui Ciceronem oratorem judex audivit, & quem familiarem suum Cicero idem in Topicis appellat. Hujus prudentiam populus Romanus in cavendo, non in decipiendo, perspexit, ut qui juris Civilis rationem nunquam ab æquitate sejunxerit: quique ita justus & bonus vir fuerit, ut natura, non disciplina consultus fuisse videatur, ejus tantum responsis irrigantur Digesta.

SERVIUS quoque *SULPITIUS*, cujus grata mentio per Pomponium multa scripsit: De quo etiam Tullius, Philippica nona:
Nec

Nec vero filebitur admirabilis quædam & incredibilis, & pene divina ejus in legibus interpretandis æquitas, explicandis scientia. Omnes qui ex omni ætate hac in civitate intelligentiam juris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum *Servio Sulpitio* non sunt comparandi. Neque enim ille magis jurisconsultus, quam justitiæ fuit: eaque quæ proficiscebantur a legibus, & a jure civili, semper ad facilitatem æquitatemque referebat. Neque constituere litium actiones malebat, quam controversias tollere. Cui si ætatis nostræ Jureconsulti similes se præstarent, melius nobiscum actum esset: neque numerosa hæc librorum bibliotheca adeo expetenda videretur. Postea *LABEONIS* Antistii huc adsciscuntur libri octo *Pythanon*, id est *credibitium* seu *verisimilium*, & item posteriorum decem. Hoc æquiparat Petronius Arbiter illo carmine:

Atque esto quicquid Servius & Labeo.

Fuit autem Labeo, quem vocat Horatius insanum; hic ut in Noctibus Atticis scribit Gellius, juris civilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de jure publice responsitavit: Cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit: & in grammaticam sese atque dialecticam, literasque antiquiores altioresque penetravit: Latinarumque vocum origines rationesque percalluerat, atque ea præcipue scientia ad enucleandos plerosque juris laqueos utebatur. Sunt ideo libri post mortem ejus editi, qui *Posterioriores* inscribuntur: quorum tres continui, *trigesimus octavus*, *trigesimus nonus*, & *quadragesimus*, pleni sunt id genus rerum ad enarrandam & illustrandam Latinam linguam conducentium.

Post hos *TREBATIUS*, cujus in Pandectis plurima mentio. Hic *TESTA* appellatus est, *Cicronis*, *Julii Cæsaris*, & *Augusti* familiarissimus: ad quem sæpiuscule idem *Cicero* in septimo libro *Epistolarum* scribit, qui tribunatus officium sibi a Cæsare oblatum sprevit.

MASURIUS vero *SABINUS*, qui primus publice scripsit: de quo meminit *Athenæus*, & apud nos *Persius Satyr. quinta*, illo versu.

Excepto si quid Masuri rubrica vetavit.

SALVII quoque *JULIANI Digestorum nonaginta libri*, de ambiguitatibus unus, ad *Minutium* sex, ad *Arsejium* quatuor Floruit hic Adriani temporibus, & judicanti fuit in consilio: magnæ vir auctoritatis: bis consul, & præfectus urbi: quem amicis & virum clarissimum appellabant Divi fratres, ut refertur a Jureconsulto in *l. divi fratres*.

tres. ff. de jure patrona. Avus etiam fuit *Didii Juliani*, Mediolanensis, deinde principis, ut scribit *Spartianus* & *Merula*, circa principium suæ historiæ Refertur etiam a scriptoribus alius ejusdem nominis, *Didii avunculus*, vir nobilis, & jure peritissimus: quem quidem cum superiori confundunt Advocantur etiam *Neratii Prisci* regularum quindecim, membranarum septem, responsionum tres. Hunc sibi putatur *Trajanus* amicorum consensu successorem destinasse, sic ut ei dixerit aliquando: *Commendo tibi provincias, si quid mihi fatale contigerit*: ut apud *Dionem* & *Spartianum* legimus. Eundemque mox *Adrianus* Imperator habuit in consilio. *LUCIUS* quoque *VOLUSIUS*, Jureconsultus est habitus celeberrimus, quo multum est usus *Adrianus* idem, quique docuit *M. ANTONIUM* principem cognomento Philosophum, ut in vita *M. Antonii* scribit *Capitolin.* Veniunt eodem igitur illius quoque libri, *fideicommissorum sedecim, publicorum quatuordecim.* Sed *Metiani* nomen in *Martianum* depravatur a librariis. Fuit enim *ÆLIUS MARTIANUS* ipse quoque juris auctor, a *Didio Juliano* principe occidi jussus, qui libros huc contulit institutorum sedecim, regularum quinque, de appellationibus duos, publicorum duos, item singulares quos Græci *μονοβιβλας*, his titulis, de delatoribus, hypothecariæ, ad *S. C. Turpilianum.* *FULIUS* quoque *CELSUS* *Adriano* fuit in consilio, qui *Digestorum* libros undequadragesima composuit. Sed & *VALENS*, qui *Fideicommissorum* septem, *MARCELLUS* quoque, qui *Digestorum* scripsit unum & triginta, responsorum unum, sed ad leges

Item *FABOLENUS*, cujus acciti huc libri sunt: ex *Cassio* quinque, epistolarum quatuordecim, ad *Plautium* quinque, his duobus usus est *Antoninus Pius.*

Claruit his temporibus etiam *SERBIDIUS SCÆVOLA*, cui *Marcus Antonius* philosophus operam dedit, ac deinde factus Imperator, multum illo est usus. Hic & *Severum* docuit, illum qui sibi post *Pertinacem* magna virtute imperium paravit. Docuit & *Papinianum*, de quo mox dicemus. Sed *Scævola* hujus libri deducuntur in *Justiniani Pandectas*, *Digestorum quadragesima, questionum viginti, responsorum sex, regularum quatuor, de questione familie unus, questionum publice tractatarum unus.* Hujus auditor (ut diximus) *PAPINIANUS*, libros ad *Pandectas* affert, *questionum triginta septem, responsorum unum de viginti, diffinitionum duos, de adulteriis unum, Ædilicium unum.* Hic habitus est omnium acutissimus, eumque juris asylum vocat *Ælius Spartianus*

tianus in Severo, Doctrinæque legalis thesaurum, sic ut ab illo studiosi legum qui profecissent, appellati *PAPINIANISTÆ* quandoque fuerint: ut etiam testis est *Justinianus* princeps in præfatione Digestorum, amicus & Severo principi, sed a condiscipulatu: neque non affinis, per secundam uxorem: successor eidem quoque in administratione fisci. Denique moriens *SEVERUS*, filios suos non alii magis quam Papiniano commendavit. Erat autem præfectus urbi Papinianus, ac plus potens in aula quam volebat. Itaque sæpe deponere nocituram potentiam frustra conatus, tandem ab *Antonio Caracalla* Severi filio militum gladiis objectus, & securi percussus est, quod *Getæ* fratris *Antonini* partes fovisset, vel quod excusare parricidium noluisse: ut scribit *Spartianus*, ejusque urna ætate *Mariani Socyni* argentea Romæ reperta est a quodam rustico, in qua verba hæc legebantur: *ÆMILII PAPINIANI JURECONS. ET PRÆFECTI PRÆTORIO REQUIESCUNT HIC OSSA, CUI INFELIX PATER ET MATER SACRUM FECERUNT, MORTUO ANNO SUÆ ÆTATIS XXXVIII. vel aliter, ut in antiquis marmoribus legitur: ÆMILIO PAULO PAPINIANO PRÆFECTO PRÆTORIO JURECONSULTO, QUI VIXIT ANOS XXXVI. DIEBUS DECEM, MENSIB. IIL. PAPINIANUS HOSTILIUS, EUGENIA GRACILIS, TURBATO ORDINE IN SENIO HEU PARENTES FECERUNT FILIO OPTIMO. Aliter tamen, & minus recte, tempora & mortem Papiniani refert *Corneus* post *Paulum Castrensem*, in *l. ultima, columna secunda. C. de institut. & substitut.* Hujus assessores in præfectura, *JULIUS PAULUS*, & *DOMITIUS ULPIANUS*: quos nonnulli Græco vocabulo *coryphæos* appellant. Quoniam quasi verticem legitimæ disciplinæ cum Papiniano tenuerunt. Feruntur & *ULPIANI* libri *ad edictum tres & octuaginta: ad Sabinum vero unus & quinquaginta, ad leges viginti, pro tribunali decem, de officio proconsulis decem, regularum septem, fideicommissorum sex, opinionum sex, de adulteris quinque, de appellationibus quatuor, de officio consulis tres, institutorum duo, de censibus sex, responsoꝝ duo*; tum singulares hi: *Regularum rursus, de sponsalibus, de officio præfecti urbi, de officio præfecti vigilum, de officio curatoris Reipublicæ, de officio prætoris tutelaris, de officio quæstoris.* Eloquentissimus, etiam Justiniano teste, natus Phœnices (quæ urbs Syriæ est) & nobilis appellatur a Jureconsulto in *l. secunda. ad fin. de excusat. tutor.* & nobilissimus, etiam dicitur in *l. diximus. eo. tit. & sapientissimus, ab Imperatore in §. ultim. in authenti. de æqualitate dotis.* præfectus prætorio Alex ut testatur *Alexand. lex ex divi Pii**

C locati. ubi eum parentem suum appellat. Ejus etiam consiliarius, & scrinii magister fuit, & apud eum in maximo fuit honore. Ut in vitâ *Alexandri Severi* scribit *Lampridius*. Sed quamvis tam multa scripserit *ULPIANUS*, tamen *PAULUS* multa plura edidit. Ejus enim numerantur hi libri: *Ad edictum octoginta, questionum viginti sex, responsorum vigintitres, brevium viginti tres: ad Plautium duodeviginti, ad Sabinum sedecim, ad leges decem, regularum septem, sententiarum vel factorum sex, sententiarum iterum quinque, ad Viellium quatuor, ad Neratium quatuor, fideicommissorum tres, decretorum tres, de adulteriis tres, manualium tres, institutorum duo, de officio proconsulis duo, ad legem Juliam (vel ut aliter lego) ad legem Æliam duo, item ad legem Æliam Sentiam tres, de jure fisci duo, regularum autem unicus.* Rursus regularum secundo, mox tertio, de pœnis paganorum, de pœnis militum, de pœnis omnium legum, de usuris, de gradibus & affinibus, de jure codicillorum, de excusatione tutelarum, ad regulam Catonianam, ad S. C. Orficiannum, ad S. C. Tertyllianum, ad S. C. Syllianum, ad S. C. Vellejanum, ad S. C. Livonianum, seu Claudianum: de officio præfecti vigilum, de officio præfecti urbi, de officio prætoris tutelarum, de extraordinariis criminibus, hypothecaria ad municipalem, de publicis judiciis, de inofficioso testamento, de septemviralibus judiciis, de jure singulari, de secundis tabulis, ad orationem divi Severi, ad orationem divi Marci. Ad l. Vellejan. ad l. Cinciam, ad l. Falcidiam, de tacito fideicommissio, de portionibus, quæ liberis damnatorum conceduntur, de juris & facti ignorantia, de adulteriis, de instructo & instrumento, de appellationibus, de jure libellorum, de testamentis, de jure patronatus quod ex l. Julia & Papia venit, de actionibus, de concurrentibus actionibus, de intercessionibus fœminarum, de donationibus inter virum & uxorem, de legibus, de legitimis hæreditatibus, de libertatibus dandis, de senatusconsultis. Hic Patavinus fuit, ejusque statua etiam hodie in patria videri potest. Fuere autem *PAULUS* & *ULPIANUS* præfecti ambo: sed quidam factos ab *Alexandro Severo* dicunt, quidam vero ab *Heliogabalo*: qui tamen *ULPIANUM* removit, ut virum bonum. Cæterum *Alexander* utrumque magno in honore habuit, maxime autem *ULPIANUM*, qui consiliarius ei quoque fuit, & scrinii magister. Necunquam ad eum solus admittus quisquam est, nisi præfectus, atque *Ulpianus*: tum si quando alter adhibitus, semper tamen *ULPIANUS* rogari jubebatur: ut apud *Lampridium* in vita *Alexandri Severi* legitur. Proinde non immerito vertices legum appellati sunt a *Modestino* in l. scire oportet. §. aliud autem. ff. de excusat. tutor. ut etiam

etiam jure optimo dicat *Baldus in l. omnes populi. de just. & jur.* Jureconsultos habuisse intellectum transcendentem: ut de ingenio adepto *Aristotelis* scribit *Averroes*. *SABINUS* autem ille ad quem libros *ULPIANUS* scribit, puto etiam ad quem *PAULLUS* & *POMPONIUS*, vir fuit insignis, & consularis, ab Heliogabalo justus occidi: cujus filius etiam *FABIUS SABINUS* Alexandro fuit gratissimus, & *CATO* sui temporis dictus est. Illud dubium est, an hic filius idem sit *SABINUS*, qui consularis ac præfectus urbi per tumultum fuste percussus in populo, & occisus, atque in publico derelictus fuerit. De illo quoque ambigitur, uterne de jure scripserit, filius an pater? Scripsit vero *juris civilis res*, ex *Proculi* singularem, sed *epistolarum libros octo*. *Pomponio* quoque collati sunt eidem libri, scilicet ad *Q. V. MUTIUM* lectionum unum de quadraginta, ad *SABINUM* quinque & triginta, *epistolarum viginti*, *variarum lectionum quindecim*, ad *Plautium septem*, *fideicommissorum quinque*, *Senatusconsultorum quinque*, *regularum unus*, *enchiridii duo*. *CAJUM* vero citat & *Boetius in Ciceronis Topicon commentariis*: hujus huc adhibiti sunt, ad edictum provinciale libri duo & triginta, ad *leges quindecim*, ad edictum publicum quindecim, qui soli tamen reperti fuerunt: *aureorum septem*, *dodecadelphi* (hoc est, duodecim tabularum) *sex*, *institutionum tres*, *de manumissionibus tres*, *fideicommissorum duo*, *de casibus unus*, *regularum unus*, *dotalitorum unus*, *hypothecariorum unus*. Sumpserunt haustus, qui *Tribonianum* juverunt, ex *VENULEI* quoque *stipulationum libris undeviginti*, *actionum decem*, *de officio proconsulis quatuor*, *de pænis paganorum uno*, *publicorum tribus*, *de interdictis sex*. Item ex *MAURITIANI* ad *leges sex*, ex *Terentii Clementis* ad *leges viginti*, ex *APHRICANI* *questionum novem*, ex *FLORENTINI* *institutorum duodecim*, ex *TERTULLIANI* de *castrensi peculio uno*, ex *IUSTINIANI* *constitutionum viginti*, ex *TRYPHONIANI* *disputationum libris uno & viginti*, & *CALLISTRATI* de *cognitionibus sex*, *edictorum monitoriorum sex*, *de jure fisci quatuor*, *institutorum tribus*, *questionum tribus*, ex *MENANDRI* *militarium quatuor*. Et *MODESTINI* *responsoforum undeviginti*, *Pandectæ duodecim*, *regularum decem*, *differentiarum novem*, *excusationum sex*, *de pænis quatuor*. Item ex ejusdem *unicum de præscriptionibus*, *de inofficioso testamento*, *de manumissionibus*, *de legatis & fideicommissis*, *de testamentis*, *de eurematicis*, *de enucleatis casibus*, *de differentia dotis*, *de ritu nuptiarum*. Ex *TARRUNTII* *Paterni militarium quatuor*, ex *Macri militarium duobus*: *icoston*, seu *verius icaston*, *duobus*: *de appellationibus*, *duobus*. Ex *ARCHADII* de *testibus*

stibus uno, ex Ruffini regularum duodecim: ex ANTHI sive PUBLII FURII, Anthiani patris, edicti quinque libris: ex MAXIMI ad legem Falcidiam, ex Hermogeniani epitomarum sex libris. Hæc est denique tam juris conditorum, qui symbolum dederunt, quam librorum quoque & titulorum, quibus nostræ Pandectæ se habent, exactior nomenclatura. Nam cæteri non intexuntur, sed tantum citantur: quidam tamen in codicibus depravatis, quamvis omnino immunes, munificibus tamen adnumerantur: tituli præterea nonnulli, sicuti de *excusationibus tutorum* pene integri Græce sunt editi. quos indoctus aliquis (ut apparet) in Latinum transtulit. Post hos Jureconsultorum nomina monumentaque desiderantur, propter barbarorum adventum in Italiam, qui sana profanis miscentes, totum Latium igni ferroque devastarunt: utque Romanum nomen deleteretur in perpetuum, librarías etiam bibliothecas diripuerunt. Propterea jus nostrum (ut alia liberalia studia) per aliquod tempus jacuit, paulatimque antiquæ leges vetustateque incuria aboluerunt: quarum etsi jam modicus sit usus, notitia tamen necessariâ videtur. Novæ autem leges a *CONSTANTINO CÆSARE* cœperunt, & reliquis succedentibus, erantque permixtæ & inordinatæ. Postea vero *THEODOSIUS MINOR AUGUSTUS*, ad similitudinem *Gregoriani & Hermogeniani* codicem factum Constitutionum a Constantini temporibus, sub proprio cujuscunque Imperatoris titulo disposuit: quem a suo nomine *Theodosianum* vocavit. Demum successit *JUSTINIANUS* Justinii filius adoptivus, & nepos ex sorore xvii. *Constantinopolitanus* Imperator. Hic (ut scribit Suidas) in primis orthodoxus, id est rectæ fidei, literarum vero omnium expers fuit, atque etiam (quod ajunt) *Analphabetus*, id est qui ne elementa quidem literarum novit, & tamen tanquam legem quandam animatam Deus eum misit hominibus, ut ipse testatur in *s. ultim. in authent. de consulibus*. Is itaque gloriæ cupidus, operam dedit, ut Jureconsultorum non responsa, sed oracula in quinquaginta Digestorum libros redigerentur, quibus epigramma hoc adscripsit Græcum.

Βίβλον Ἰεστινιανὸς ἀναξ τεχνήσατο τὴν δέ,
 ἣν ῥὰ τριβωνιανὸς μεγάλωκάμε παμβασιλῆϊ,
 οἷά τις ἥρακλῆϊ πανάλολον ἀσπίδα, τεύξας,
 ἥς ἐπὶ μαρμαίρεσιν ἀγάλματα πάντα θεμίσων.

Ἄνθρω-

Ἰθῆρωποι δ' Ἀσίῃς τε δορυκτῆς τε Λιβύσσης.

Εὐρώπης τε πίθονται ὅλον συμάντορι κόσμῳ.

Quod in latinum vertit *ANDREAS ALCIATUS* Græce Latineque doctissimus :

JUSTINIANUS opus princeps hoc edidit, omnis,

Quod Tribonianus rectori condidit orbis,

Tanquam aliquis varium componens aspida magno

Alcide: namquæ hic fulgent mira omnia legum.

Ast Asiæ, Europæque homines, Libycique subacti,

Omnis signifero mundi haud parere recusant.

Codicem etiam edidit, novellasq; constitutiones, & institutionum libros quatuor: usus doctrina *THEOPHILI, DOROTHEI*, & aliorum maximeque *TRIBUNIANI*, qui, teste *Suida*, natione Græcus quamlibet religionem contempsit, & maxime Christianam, assentator & fraudulentus extitit: persuasit Justiniano, ne mortem timeret: quippe qui in cœlum cum carne assumendus esset. Quæstor fuit Justiniani, ingenio doctrinaque nemini ætatis suæ secundus: sed avaritiam in tantum coluit, ut lucri gratia jus semper venale habuerit: legesque prout amici res postulabat, & latas revocavit, & novas tulit. Fuit sermone blandus & suavis, avaritiæque morbum doctrinæ præstantia facile obumbrare potuisset. Persuasit itaque Justiniano, ut legum prolixitatem amputaret: & ob id multorum Jureconsultorum nomen deletum est. Edictum quoque proposuit, ne quis novas leges interpretaretur. Quod etiam hodie legitur in *l. 1. §. nostram autem. C. de vet. jur. enuc.* Hujus exemplo *GRATIANUS*, *S. Proculi monachus*, patria *Ethruscus*, regnante *CONRADO SUEVO* x. Romanorum Imperatore, decretorum volumen accuratissime collegit, Anno Domini 1105. ut ipse innuit in *c. appellatione interposita. in §. forma. secunda quæst. vi.* licet glossator ibi dicat, compilatum anno 1105. de quo late *Calderinus* in proœ. *Decretalium*, in 111 col. & *Cardin. Alexander* in præfatione decreti, in primis verbis. Hujus tamen opiniones non semper recipiuntur: & reprobat in multis, ut late etiam testatur *Card. Alexander* in præf. decreti in prima col. & *D. Felin.* in *c. 11. col. xxiv.* de rescriptis. de autoritate decreti etiam tractans, Bononiæ floruit.

Post quem non multo tempore medio *OBERTUS DE ORTO*

TO Mediolanensis, magni nominis Jureconsultus Feudales consuetudines digessit. Deinde *PALEA* Gratiani discipulus, quædam ad præceptoris monumenta addere studuit. Hic etiam rubricas, imo potius summaria (ut ita dicam) ad eundem librum composuit: præter primam, quæ compilatori totius decreti adscribitur, ut etiam testis est *Jo. Andreas* in sua *ad Specul. paraphrasi*, in tit. *de disput. & alleg. ad fin.* & late reassumit *Jo. de Imola*, post *Salicetum* in rub. ff. *de verb. oblig. in II. & III. coll.* Primus autem qui Justiniani edictum contempserit, traditur *HIRNERIUS*, quem aliqui *GUARNERIUM* vocant. Iste omnium primus leges civiles aperuit, glossasque composuit: Et propterea *juris lucerna* appellatus est: sed falso, cum eo legum tenebræ potius initium sumpserint. Hujus enim auctoritatem eo tempore maximam, sequuti sunt alii: nobis usque ad trecenta librorum volumina relicta sunt. Sed tamen hoc potius Justiniano adscribendum est, quod profecto dolendum est, pulcherrimam illam & tot librorum admirabilem bibliothecam, quot a sanctissimis legum conditoribus scripti erant, deperisse opera illius, qui ne elementa quidem noverat. *Putastine te* (Justinianum alloquor) *posteritati consulere, dum perdidisti tot illustrium scriptorum congestos labores, tot libros, prope divinos, & tantam elegantiam, doctrinamque, quam quanti nunc emeremus, exprimere nequeo. Existimasti fortassis, plurimum conducere utilitati studentium* (ut in tua in *Pandectas* præfatione asseveras) *si quod ante multitudinem tractatum tardius efficerent, coangustatis postea libris citius assequi possent?* Sed non animadvertebas, quod dum lucem tenebris attulisse te putas, luci tenebras injecisti. Videmus enim ineptos sæpissime variosque intellectus, contrariasque sententias: quotque legentium articuli (ut ita dicam) tot pene interpretationum volumina, quibus etiam indies magis magisque oneramus. Et propterea in tanta scribendi licentia, ne unus inter tot operi intentissimos desidiosus videar, dolium, exemplo *Diogenis*, ego quoque volvere, & in sylvam ligna ferre institui. Sed ad *HIRNERIUM*, unde digressi sumus, redeamus: qui Justiniani etiam principis novellas constitutiones in brevium redegit, & post leges Imperatorum digessit: non tamen per hoc legis condendæ potestatem est assequutus, imo in multis reprehenditur: ut etiam testis est *D. Alex. in l. II. §. I. in III. col. ff. sol. matr.* Deinde Bononiæ etiam claruerunt *BULGARUS* patria *Pisanus*: *PILEUS*, & *HUGO*, regnante *Federico II.* Rom Imperatore, qui cognomento *Barbarossa* dictus est. Quorum duo primi glossas in feudo-

feudorum librum conscripserunt. Licet eorum opus postea consummaverit *JACOB. COLUMBI de RHEGIO*, cujus glossis hodie utimur. Eodem tempore extitit *ROGLERIUS, Odofredi Beneventani* præceptor, qui Placentiæ per aliquod tempus primas partes sibi merito vendicavit. Hic etiam primus *paratitla* conscripsit, id est rerum summas titulatim appositas, quod a Justiniano promissum fuerat: ut legitur in præallegata *l. 1. §. ultimo. C. de vet. jur. enuc.* ubi mendose *piraticia*, pro *paratitla* scriptum est. Hic in opere rivalem habuit *PLACENTINUM, JOAN BOSIANUM Cremonensem*, & *BOSIANI* discipulum *AZONEM Bononiensem*, qui *electionis vas* (velut alter Paulus) & *legum fons* a Baldo appellatus est. Claruerunt regnante *HENRICO XII. Germanorum Imperatore*, anno 1200. Quo tempore etiam nomen meruit *MARTIANUS BOSIANUS Cremonensis LOTARIUS, & ODOFREDUS, Beneventanus*. Per hujus temporis curricula *GREGORIUS IX.* qui *TIBALDUS* antea dicebatur, Decretales epistolas in quinque libros digessit, usus opera *RAYMUNDI Barchinonensis* viri doctissimi. His successit *ACCURSIUS Florentinus*, quem uberimum fontem juris civilis appellat *Bald. in c. circa med. de major. & obe.* hic quadragenarius coepit Bononiæ huic scientiæ operam dare, adeoque profecit, ut *ODOFREDUM*, præcellentem tunc doctorem, longe superaret. Fuit *AZONIS* auditor, Pandectarumque volumina & Cæsarum constitutiones interpretari contra Justiniani edictum veritus non est, ut ipsemet dicit in præallegato *§. ult. in verbo, Commentarios*. Florebant anno 1227 imperii Federici sexto, ut ipse testis est in *l. pen. C. de accusat.* quo anno Bononiæ codicem Justiniani interpretatus est: licet jam per annos septem ante scripsisset super authenticorum libro ut colligitur ex his quæ dicit in authentica *ut præpon. nom. imper. circa princ. in verbo, Indictionis*. Et cum post Cyprianum antiquum enarratorem, essent Bononiæ duæ tunc ejus artis factiones, qui *BULGARUM*, & qui *MARTINUM GESIAM* sequerentur: eos omnis ipse scientiæ fama ad suas scholas convertit. Decessit anno vitæ *LXXVIII.* Salutis 1229. sepultus Bononiæ apud ædem *Minorum* loco celebri. Post Accursium duabus Olympiadibus mediis claruerunt, *JACOBUS BALDUINI*, qui etiam ruri publice professus est, ut scribit *Felin. in c. Rudolphus. col. x. de rescriptis*. *INNOCENTIUS quartus*, patria Genuensis, familia *Flisca*, qui *SENEBALDUS* antea vocabatur, Pontifex Romanus,

creatus vivente etiam *FEDERICO XI.* Hic maximam auctoritatem in jure divino affecutus est, & fuit pater & organum veritatis, secundum *in c. pia. de except. in vi* ut refert *D. Felin.* ubi eum permultum laudat *in c. i. col. xxv. de rescript. & interd.* cætera doctrinæ suæ monumenta Commentarios super Decretali celeberrimos conscripsit. Vita functus Neapoli. ibique requiescit in æde divi Laurentii. Hujus exemplo & diligentia excitatus *BERNARDUS Compostellanus* ejus familiaris, & sacerdos, anno 1245. librum in primum decretalium confecit. Post hunc indictione una media leges nostras illustravit *ODOFREDUS* alter a superiore, qui super ff. & C. libros, interpretationes duplicavit.

Hos subsequuti sunt *HENRICUS HOSTIENSIS* & ejus discipulus *GUILIELMUS DURANDI.* Horum prior vir humani divinique juris peritissimus *Alexandro* pontifice suadente scripsit super decretalibus, & summam etiam composuit. Alter vero qui magister practicæ appellatur, provincialis, & ordinis prædicatorum, juris speculum composuit, & alia plura, anno 1270. Non multo post vixerunt *JACOBUS DE BELVISIO*, qui inter cætera super *authenticorum* libro, & *feudis* diligentissime scripsit, licet forte inferiori ætate rectius attribueretur: una cum *JACOBO BUTRIGARIO* qui (si *Baldo* credimus *consilio cXL. hæc questio fuit in iv. lib. consil. ix. ad evidentiam in v lib*) floruerunt anno 1300. *BARTOLOMÆUS Brixiensis, juris canonici* doctor clarissimus qui decreti glossas auxit & digessit. Hic *VINCENTIUM* audivit, ut ipse refert *in c. juravit. de probat.* qui Mediolanensis fuit, ex antiqua & nobilissima Castellionum familia. ut quidam referunt: valentissimus canonista, ut Panormitani verbis utar, in *c. si quis contra in quinta col. in foro compet. & in c. cum contingat. in ii. col. de jurejurand.* *GUIDO DE BAIFHO, Bononiensis Archidiaconus*, ut etiam refert Bartolus in *l. semper §. quibusdam ff. de jure immuni*, & *GARSIAS Hispanus* pontificii juris interpretes, anno 1285. qua etiam tempestate, duobus tamen lustris mediis, *BONIFACIUS octavus* patria *Anaginus*, qui *BENEDICTUS GAIETANUS* antea vocabatur, sextum Decretalium librum publicavit, suo jussu a tribus doctissimis viris compilatum: & maxime opera *RICARDI DE PETRONIBUS Senensis SS. R. Ecclesiæ Card. & vicecancellarii*, cujus auctoritas eo tempore fuit maxima. Quibus duabus olympiadibus intermediis successerunt: *JACOBUS DE RAVANI*: hicut etiam testis est *CYNUS*, ea quæ simplici sensu majores nobis tradiderunt,

runt, ad dialecticum arguendi modum deduxit. *PETRUS DE BELLAPERTICA Aureliensis*, doctor consummatissimus, qui tam super Pandectis quam super Codice de institutionibus interpretationes edidit. Composuit etiam *centum disputationes*. Hujus domus etiam hodie ostenditur in patria, ibique sepultus quiescit. Et *DRNUS MUGELANUS*, qui cum plures annos Bononiæ docuisset, vocatus a *BONIFACIO octavo*, componendo *sexto decretalium* libro, præcipuam impendit operam: deinde muneribus tantum quibusdam donatus, *Bononiam* rediens mæstus animo, quod spe honoris maximi ac cardinalatus, qua venerat, frustratum se vidisset, in itinere subitum incidit in morbum, quo perijt. Hujus contemporanei fuerunt *NICOLAUS DE NEAPOLI* magnus textualis: *MARTINUS SYLIMANNI*, *JOANNES ANDREAS* præceptor in legibus: *JACOBUS DE HARENA* Parmensis, cujus opiniones, ut etiam testatur Bartolus, semper de mente juris veniunt: *FRANCISCUS AC-CURSII* filius, qui paternis glossis aliquid addere studuit: & *ALBERTUS Odofredi* discipulus. Post hos claruit *GUILIELMUS DE CUNEO Gallus*: *RICARDUS MALUMBRÆ* Cremonensis, ætatis suæ doctissimus, qui hæreticus judicatus fuit: & hoc tempore *JOANNES XXII*, qui *JACOBUS Cartucensis* ante vocabatur, *CLEMENTIS* v. constitutiones, quas ipse auctor in Viennensi concilio ediderat, iterum publicavit, anno 1314. His successit *LABERTINUS DE RAMPONIBUS*, *BARTOLOMÆUS Butrigarii*; tempora vero sua illustravit *JOANNES ANDRÆ*, patre *Andrea* presbytero, & matre concubina natus, apud *Mugellium* agri Florentini oppidum: juris scientia virtutibusque aliis natalium pudorem contexit: nam domi apud patrem primo edoctus literarum rudimenta, Bononiam admodum adolescens venit, ubi ob paupertatem pædagogum gessit, Scarpectam filium Mainardi Ubaldini erudiendo: cujus sanè fretus ope atque amicitia, juri pontificio otiose vacavit, brevique effecit, ut in ea facultate facile princeps haberetur, atque in eodem loco annos prope XLV. profiteretur. Tanta alioquin vitæ abstinentia, ut annos XX. pelle tectus ursina, citra lecti delicias noctibus cubitaret, & frequentibus jejuniis suppliciisque invigilans, ætatis suæ extitit consummatissimus: proinde à *Baldo* jure optimo *canonici juris fons & tuba* appellatur, in consilio CCXVI. reperitur. in 1. libr. *Novellas super decretali* edidit celeberrimas, & in *sextum librum* juvenis adhuc commentarios composuit, quos postea retractavit. deinde *CLEMEN-*

TIS constitutiones accurate glossavit. Conscripsit etiam opus suum *Mercuriale*, & ad *speculum* paraphrasin eorum quæ sibi ad ejus operis perfectionem deesse videbantur. Senex vita functus est Bononiæ ex peste, anno 1348. sepultus in æde divi Dominici. Cujus vitæ curriculum, & personæ qualitatem, cum mecum sæpiusculè mente revolve, statim veniunt in mentem verba divi *AMBROSII* præsulis nostri sanctissimi, quæ nobis melius conveniunt: *quid nos ventris animalia unquam tale faciemus? quos si secunda hora vigilantes offenderit, oscitamus, & manibus faciem defricamus.* *JOAN ANDREÆ* sententiam plurimi ante nos etiam commendarunt, ex quibus nonnullos refert *Franciscus de Cur. consilio*, 1. col. 1v. Hac etiam tempestate floruerunt, *CYNUS Pistoriensis*, ex nobili *Symbaldorum* familia: *OLDRADUS Laudensis Consistorialis* advocatus, qui (si *Paulo Castrensi* credimus) tempore suo *pater legum* nuncupabatur, ut etiam testatur *Socyn. consilio cxiix. in 1. lib.* Fuere ambo *Dini* auditores, & *Joannis Andreæ* familiarissimi. *NICOLAUS Mutinensis*, nulli ex coætaneis inferior. *JOANNES Monaci* Cardinalis, sexti libri glossator. *JOANNES Calderini Bononiensis*, *JOANNIS ANDREÆ* præcipuus filius & discipulus, vir magnæ virtutis & scientiæ: ut testatur *Baldus* consil. cccxxi. reperitur in *primo libro*. Cujus vigilæ in jure divino extant. Florebant etiam anno 1350. *FEDERICUS PETRUCIUS Senensis*, *RATNERIUS Forolinensis* nomine, insignis *Bartoli* præceptor, *JOANNES Fabri*, ultramontanus, doctor magni ingenii, qui compositissima brevitate codicis libros, institutionesque venustavit, & *JACOBUS BUTRIGARII*, alius *Bartoli* præceptor: *SIMON de BURSANO* Cardinalis *Mediolanensis*, & *PAULUS de ELEAZARIIS*, *Joannis Andreæ* auditor *Decretorum* eximius: qui scripserunt super *Clementinis*. Hi omnes simul claruere usque ad annum 1355. *RATNERIUS* vita functus est anno 358 post hos *LAPUS sancti Miniatis Abbas*, qui scripsit super sexto & *Clementinis*. *JOANNES Palatensis de Senis*, *Baldi* præceptor, & magnus textualis, a quo *Baldus* multa mutuatus est. *ANDREAS de ISERNIA*, quem jure optimo summum *feudistam* appellat *Dom Jason* in l. Gallus §. etiamsi parente. in sexta colum. de liberis & posthumis. & in comment. in l. si is qui pro emptore. colum. 50. de usucapionibus. Et *BARCOLUS SAXOFERRATUS*, qui merito magister & princeps *Academiæ legalis* nuncupatur. Hic teste *BALDO* in l. prima. in nona colum. qui accusar. non poss. fuit homo multum inhærens practicæ, & primo fuit assessor *Tuberti*, postea *Pisis*, ubi deinde

de legere cœpit Mox Perusium profectus est, unde legendo optimus evasit jureconsultus. Hujus auctoritas quanta sit, nemo est qui nesciat. Audivit *PETRUM de BELLAPERTICA, CYNUM, RAYNERIUM, & JACOBUM BATRIGARII*. Vita functus est anno 1355. ætatis suæ XLVI. de cujus studiis ipsemet dixit in *l. quidam cum filium ff. de verb. oblig.* qui (*si Rom. credimus in sing. DCCXXIV. quero a te*) comedebat ad pondus, ut haberet ingenium pariter dispositum, & nunquam alteratum, ut ejus verbis utar. Eadem tempestate cum Bartolo claruit *FRANCISCUS TIGRINI PISANUS*, cujus vita ac mores doctrinam ejus maxime ornaverunt. Hic rerum singularium magnam copiam habuit, & fuit doctor *BALDI* ut Baldus attestatur in *c. vassallus. & secundo, si de feud fuer. controvers inter dom. & agnat.* *NICOLAUS ALEXANDRINUS, BARTOLI* gener, qui inter alia repetiit §. *si initium. in l. si quis ex argentariis. ff. de edendo*, licet illa repetitio falso Bartolo ad scribatur, ut etiam testatur *Andr. Barbatia* post *Joannem de Platea* in repetit. rubri. de fide instrum. colum penult. & *Coccialupus* in tractatu de modo stud. & *Alexander*, licet non clare exprimat, in *l. jure gent. §. quod fere. ff. de pactis.* qui & etiam idem sentit, si recte ejus verba corrigantur, in dicto §. *si initium. in prima colum.* *FRANCISCUS ALBERGOTTUS Aretinus*, *Bartoli* familiarissimus. *ALBERICUS ROSATIUS Bergomensis*, Doctor magnæ practicæ, cujus scripta (studio tamen privato composita) extant laudatissima, & *SIGNOROLUS HOMODEUS Mediolanensis*, quem laudabilis & egregiæ memoriæ virum vocat Baldus in *c. clerici. circa medium. de judiciis. & in consilio CCLXIV.* statuto cavetur. in primo libro. & profundum famosumque dicit *Jacob Alu. in c. 1. in prim. in quinta col. quis dicatur Dux, vel Marchio.*

BARTOLI nomen excepit *BALDUS de UBALDIS Perusinus*, ejus discipulus, qui una cum *ANGELO & PETRO* fratribus tempora sua illustravit. Horum monumenta extant laudatissima. *BALDUS* tres habuit præceptores, *JOANNEM POGLIARENSEM, FRANCISCUM TRIGINI, & BARTOLUM*: qui multum contulit ingenio suo, ut ipsemet Baldus scribit in dicto *c. Vassallus.* & secundo ubi dicit, se hos tres longe tempore audisse, & raro ab eis se discendi studio separasse Is præter ingenii monumenta, quæ de se prædicant, & *Bartoli* scriptis pares ferunt gressus, in vita etiam tantus fuit, ut facile omnes alios juvenis adhuc superaverit: ideo jure optimo præceptor meus *D. Jason* (de quo etiam infra dicemus)

sæpissime admiratione quadam motus dicebat, *BALDUM* nihil unquam ignorasse. Hocque ego ausim etiam sub religionis juramento affirmare, eum qui Baldi scripta diligenter præ manibus habuerit quamlibet difficilem quæstionem facile dijudicaturum. Præceptor fuit *GREGORII XI.* ante ejus pontificatum obque famam postea a *Joan. Galeazio* Mediolanensi duce, & Virtutum comite, Papiam ascitus. Hic diem obiit an. Domini 1400. 14. Cal. Maji. requiescit in basilica divi Francisci, hoc epitaphio honestatus:

*Vita, labor, studium, divini cultus amoris,
Artes naturæ, regis fulgentia dicta,
Legales normæ, pastorum cælica jura,
Ornant Baldi animum: quem pandit dogmate claro
Quisquis, nunc liquit mortalis pondera carnis,
Dulcia jam gustans auctoris pascua summi,
Clauditur hic Baldus Francisci tegmine fultus,
Doctorum princeps, Perusinaque editus arce.*

Eodem etiam anno Florentiæ decessit *ANGELUS* quem venerandum & excellentissimum fratrem suum appellat *BALDUS* consilio cclxiv. in primi libro.

PETRUS juri divino operam dedit, & tulit auxilium: ejusque plurima mentio inter Baldi, Angeli & aliorum ætatis suæ consilia. Eodem tempore claruerunt, *RICARDUS*, & *BARTOLOMÆUS de SALICETO*, Bononienses: hujus commentarii perutiles circumferuntur. *BENEDICTUS de PLOMBINO*, qui scripsit super aliquibus titulis ff. novi, & fecit nonnullas repetitiones quæ extant. Hic fuit Baldi auditor, & subtilis ingenii, ut testatur *Domin. Alexand. in l. si ex toto. §. ult. de legat. primo.* Claruit & *FRANCISCUS* Baldi filius: cujus inter patris consilia plurima mentio. Non multo post in lucem venerunt, *JOANNES de LEGNANO*: quem canonum & legum, & philosophiæ summum & illustrem capitaneum appellat *ANDREAS SICULUS* in tract. de præst. Cardinal. in prima quæstione primæ partis: hic bigamus fuit, & ideo in Cardinalem eligi non potuit: ut dixit Baldus in c. at si clerici. in penult. col. extra de judic. & propterea sunt qui putent eum superioribus potius adnumerandum. Quibus assentio, quia invenio eum Bononiæ legisse anno 1360. *LAPUS de CASTELLO*

STELLO *Florentinus*, alter a superiore: cujus auctoritas est magna: fuit advocatus consistorialis, ut etiam refertur a *Ludovico Romano singular* xli. conscripsit *allegationes* memoria dignas, & hunc quidam cum priori confundunt, & quidem imprudenter, ut colligi licet ex his quæ ipse scribit *allegatione* 101. in *civitate Florentiæ*. Floruerunt etiam cum istis, **JOANNES** de **FANTUCIIS**. **GASPAR** **CALDERINI**, **LAURENTIUS** de **RADULPHIS** *Florentinus*: **PETRUS** de **ANCHONA**, qui audivit *Baldum*: **ANTONIUS** de **BUTRIO**, *Anchorani* discipulus: omnes *Bononienses*. Hic legatus missus est a *Gregorio* xii. ad regem *Franciæ*, propter schisma *Benedicti*: eoque anno mortuus, optatum finem illius schismatis non vidit, ut dicunt *Dominicus & Dom. Felin.* in *proëm.* **GREGORIUS** florebat anno 1400. **FRANCISCUS** **ZARABELLA** *Patavinus Cardinalis*, ac præsul *Florentinus*, in cujus funere *Poggius* oravit (quamvis sint qui hunc putent floruisse superiori ætate, circa annos Domini 1370.) audivit **LAURENTIUM** de **PINI** & **JOANNEM** de **LEGNANO**, ut ipse testis est in præfat. *Clementin.* & **JOANNES** **PETRUS** **FERRARIUS** *Papiensis*, qui judicalem practicam composuit, usque ad annum 1410.

His successerunt, **CHRISIOPHORUS CASTELLIONEUS** *Mediolanensis* subtilitatum princeps: cui jure optimo conveniunt versus illi poetæ *Carmelitani*, *secundæ Parthenices libro 1. in hanc sententiam*:

*Atque voluminibus legum stipate duarum,
Abstrusos animo sensus voluebas, ut acris
Ingenii vegetas acies fugebas in omne
Quod tenebris ænigma lateat, mysteria miris
Involutato modis visu penetrabas acuto.*

Et duo fulmina juris, **RAPHAEL** *Comensis* videlicet & **FULGOSIUS** *Placentinus*: qui *Castellionei* præceptoris scripta furto subtrahita inter se diviserunt, & *Patavii* publicarunt, anno 1420 ut etiam innuit *D. Jaf* in *l. prima. ff. de pactis*. Deinde **FRANCISCUS** de **RAMPO-NIBUS**, *Imolæ* præceptor: **PETRUS** **MAUROCENUS** *Venetus*, S. S. R. ecclesiæ *Cardinalis*, **JOANNES** *Imolensis*, qui vita functus est 1436. xii Calend Martii

PAULUS **DE CASTRO**, doctor aureus: qui *Paduæ* decessit, ubi profitebatur, anno ætatis suæ LVII. ut aliqui volunt. **DOMINICUS**

CUS DE S. GEMINIANO, & MATTHÆUS MATTHESILANUS Bononiensis ambo Antonii de Butrio auditores. *Matthæus* scripsit super aliquibus libris Digestorum, maxime de appellationibus notabilia quædam dicta collegit. Composuit & aliquos tractatus: alii integra ediderunt Commentaria. Eadem ætas tulit **LUDOVICUM ROMANUM**, ingenio & memoria illustrem: quem tamen aliqui scribunt admodum ineptum in dicendo extitisse. Adscribitur etiam ei nota aliqua, quod mendax fuerit: quippe qui cum aliquod somnium conabatur affirmare, falsos auctores citare non verebatur: & præsertim juvabatur auctoritate antiquarum decisionum Rotæ, cum sit difficile illas quotas invenire, quæ adeo usque in illum diem excreverant, ut cum difficultate perlegi possent. & ob hæc dicebat *Do. Alexand. in l. si cum dotem. §. eo autem tempore. in tertia col. ff. solut. matrimon.* quod parum Romano credebatur. Tulit etiam **CHRISTOPHORUM PORTIUM** *Raphaëlis* Com. auditorem: **NICOLAUM** de **TUDISCO** *Cataniensem*, *Siculum* abbatem & archiepiscopum *Panormitanum*, ordine & claritudine laudatissimum. florebat Senis anno 1430. **JACOBUM ALVAROTUM** feudistam, **PETRUM MATESILANUM**: *Florianum* de S. Petro, ejus discipulum, & **JOAN. DE ANANIA** *Bononiensem* *Archidiaconum*, divini juris interpretem eximium, & theologum eruditum, veritatis sectatorem. hic obiit anno 1455. Hoc tempore floruerunt **PETRUS BESUTIUS** *Mediolanensis* Doctor insignis: **ANGELUS** de **PERIGLIS**: **JOANNES** **PETRUTII**: **ANGELUS** de **ARETIO**: **JOANNES** de **PLATEA**: **JOANNES** **BAPTISTA** **CACIALUPUS**, advocatus consistorialis: **ANTONIUS** de **ALEXANDRO**: **MARTINUS** **LAUDENSIS**: & **JACOBUS** **PUTEUS**, hi interpretationes scripserunt. Quibus succedit **ALEXANDER** **IMOLA**, a quo (ut de Tibullo cecinit Ovid.) ceu fonte perenni

Vatum Pieris ora rigantur aquis. Hic quasi canon fuit posterioribus, legum præcepta petentibus ab eo velut a lege quadam: & eum jure optimo una cum Bartolo & Baldo aliis præponimus; legit Bononiæ, Paduæ, & Ferrariæ. florebat autem anno 1460. & 1470. audivit *Florianum* & vere dicit *D. Felin. in c. 11. colum. xvi. de rescript. quod est lucerna ardens cathedris juris civilis.* **MARIANUS** quoque **SOCYNUS** *Senensis*, quem celeberrimum Jureconsultum fuisse testatur Alexander consil. iv. in primo libro & doctorem immortalem appellat *D. FELIN. in proam. Gregor. in octava columna.* **BAR.**

TOLO-

TOLOMÆUS CEPOLA Veronensis *Alexandri* concurrens, in gymnasio Patavino: qui obiit anno 1477. **ANGELUS DE CASTRO**, Pauli filius, qui Paduæ floruit anno 1470. **BENEDICTUS CAPRA**: **JOANNES BERTACHINUS Firmianus**, advocatus consistorialis, qui ob copiam auctoritatum laudem sibi comparavit: **LAURENTIUS CALCANEUS**: **BALDUS BERTOLLINUS**, alter a superiore: itidem *Perusinus*, jureconsultissimus & **FRANCISCUS ARETINUS**, de quo id dici jure optimo potest, quod de *Epicuro* dicit *Lucretius*, verbis tamen paululum immutatis:

*Hic genus humanum ingenio superavit, & omnes
Restrinxit stellas, exortus ut æthereus sol.*

Nam præter jura, cæteras etiam liberales artes est adeptus, & princeps sæculi sui habitus. huic enim legum anguli clarius patuere: vixit in cœlibatu, opibus tamen inhians, quas cumulatissimas cognatis demum coactus reliquit, cum tamen maxime cuperet collegium fundare: eumque celeberrimum Jureconsultum dicit *D. Alexand.* consilio IV. lib. primo.

Eadem etiam tempestate Bononiæ claruit **ANDREAS Siculus**, quem vulgus **BARBATIUM** appellat. audivit *Joannem Imolensem* ut ipse testatur in *repetit. rubric. de fid. instrumento. col. trigesima quarta*. Multa scripsit, quæ tamen non sunt in communi omnium usu. Studio enim impugnandi communes opiniones, sæpissime deliravit: ut dicit *D. Felin. in c. cæterum. colum. octava, de rescriptis*. Hic rivalem habuit **BARTHOLOMÆUM BELLENCINUM**, *Mutinensem*, quem postea audivit **FELINUS**, eumque mirifice commendat in *c. II. col. XVI. de rescriptis*. Floruerunt non multo post **PETRUS PHILIPPUS CORNEUS**, *Perusinus*: qui *Florentiæ*, *Ferrariæ*, & in patria annos prope quinquaginta professus, decessit ætatis tertium supra septuagesimum agens annum. **BARTOLOMÆUS SOCI-NUS Senensis**, Doctor celebratissimus, *Mariani*. Filius & *Alexandri* discipulus, qui Patri Paduæ & Bononiæ docens, jam fessus vivendo linguæ instrumento privatus per triennium, Senis demum mortuus est circa annum 1457. **JOANNES MARIA RIMINALDUS**, *Ferrariensis*, quem acutissimum discipulum suum, & postea clarissimum J. U. doctorem appellat *D. Alexand. consil. cxxvii. viso testamento. in primis verbis. in I. libro. FRANCISCUS DE CURTE*. qui vita functus est III. Calendas Augusti 1495. **LANCELLOTUS DE-**
Xxx
CIUS

CIUS Mediolanens. vir integerrimus Alexandri discipulis: obiit Papiæ pridie nonas Februarii 1500. Hi omnes in jure Cæsareo scripturarunt. In pontificio vero, *FELINUS SANDEUS, ANTONII* filius, Lucensis episcopus, & Rotæ Romanæ auditor, cujus scripta hodie post *ABBATEM SICULUM* multum frequentantur. Audivit *ARETINUM*, licet scribendi genus diversum a præceptoris stylo affectaverit, natus in oppido Felinæ, agri Regiensis. ut testatur ipsemet in *c. Rodolphus. de rescript.* ubi etiam de parentum suorum origine posuit. Hic Pisis floruit. Claruit & *JOAN. ANTONIUS DE SANCTO GEORGIO* Mediolanens. ex collegio judicum, postea ob multiplicem doctrinam divi Ambrosii in urbe nostra præpositus sanctissimus, Alexandria episcopus, & S. S. R. ecclesiæ Cardinalis dignissimus. obiit superioribus diebus Romæ vi. Calend. Aprilis 1509. annum septuagesimum agens, cum ingenti totius Italiæ desiderio, & præsertim inclitæ patriæ, cui se civem optimum præstiterat. Seculum vero nostrum & Ticinensem Academiam exornant & excolunt duo superioribus haud aliqua parte cedentes, *JASON MAYNUS, & PHIL. DECIUS Mediolanensis* præceptores mei. Hi leges & jura canonica supra omnes maxime illustrarunt. & tanto majores cæteris sunt, quanto Mediolanensis civitas alias excellit, ut de *Virgilio & Hesiodo, & de Mantua & Ascrea* dicunt historici, quorum laudes recensere in tanta omnium notitia superfluum duco, & præsertim, cum singuli propriis vigiliis sint clarissimi. Ex eorum Academia, ut etiam ex equo illo Trojano, multi consummatissimi doctissimique Jurisconsulti in lucem prodierunt; quas sigillatim non referam, ne sim in præsentē opere, quam par est diffusior eos quilibet pro voluntate poterit adnotare. *ALCIATUM* tamen omittere piaculum esset, qui Jureconsultorum consultissimus sine controversia appellari potest. Is legum commentaria ad Latinam linguam restituit. Plura scripsit, ex quibus quantum legali scientiæ præstiterit, quilibet judicare potest. Cui optime convenit illud quod *Pythius Apollo* apud *Ennium* dixisse fertur, eum se esse, unde reges & populi, & omnes sui cives consilium expetant, suarum rerum incerti. *MAYNUS* diem extremum clausit xii. Calend. Maji 1519. annum agens LXXXIV. *DECIUS* vero obiit anno 1535. jam annorum nonaginta.

MATTHÆI GRIBALDI MOPHÆ

JCTI CHERIANI

CATALOGUS ALIQUOT INTERPRETUM
JURIS CIVILIS.

DE DINO.

P*Rimi ex antiquis DINO debentur honores:
Interpres legum maximus hercle fuit.*

DE CINO.

*Jurisconsultum celebrem, celebremque Poetam
Nosse cupis: CINI scripta diserta legas.*

DE OLDRADO, AC ODOFREDO.

*Consilio OLDRADUS pollet: clarissima legum
Commentis præstas sensa ODOFREDE tuis.*

DE SPECULATORE.

*Dat tibi fecundus praxim SPECULATOR, & artem:
Ad fora qui properas, hoc duce carpe viam.*

DE PETRO, JACOBO ET FABRO.

*Subtiles olim Gallos dixere Latini:
Hoc tribuere illis PERTICA, ARENA, FABER.*

DE BARTOLO.

*Militiæ vexilla sacre fert BARTOLUS: errat
Qui sibi vult alium præposuisse Ducem.*

DE BALDO.

*Nemo (quod hunc latuit) scivit: si jura monarcham
Ferre queunt, tanto hic nomine dignus erit.*

DE ANGELO, ET PETRO UBALDIS.

*En tibi quot radios effudit UBALDA propago?
Post BALDUM fulgent ANGELUS atque PETRUS.*

DE SIGNOROLLO HOMODÆO.

*Ingenium vivax, atque ingens copia legum,
Vota hujus nunquam demoritura probant.*

DE ALBERICO ROXATO.

*Omnis in ALBERICI fulgent sudore vetustas:
Antiqui vindex nominis iste fuit.*

DE BARTHOLOMÆO SALICETO.

*Cæsaribus verum Doctor SALICETUS honorem
Restituit Baldi splendida signa sequens.*

DE CHRISTOPHORO CASTELLIONE.

*Vivit, & æternum hic vivet, quem rere sepultum.
Quid mirum? solo vivitur ingenio.*

DE PAULO CASTRENSI.

*Accipe CASTRENSIS commenta fidelia Pauli:
Nemo tibi leges explicat utilius.*

DE FULGOSIO ET COMENSI.

*Volve Raphaeles docti duo fulmina belli,
Quisquis ab ingenio scripta probanda putas.*

DE JOANNE AB IMMOLA.

*Corneli lux prima fori sibi vendicat omnis
Censuræ, ingenio, fruge, labore decus.*

DE LUDOVICO ROMANO.

*ROMANO vere dignum Pontane theatro,
Ingeniosa satis te monumenta probant.*

DE PRATICO Papiensi.

*Dat Tricinenfis veram tibi PRATICUS artem,
At quartum hic sacris detrahit eccl'siis.*

DE MATTHÆO MATHESILLANO.

*Dant MATHESILLANO multam successio laudem
Legitima, & numeris dicta notata suis.*

DE ANGELO ARETINO.

*Angelicos spirat sensus minor ANGELUS: hunc tu
In castigandis consule criminibus.*

DE CHRISTOPHORO PORTIO.

*Perlege CHRISTOPHORI juvenis commenta disert:
Explicat hic nitido prima elementa stylo.*

DE ALEXANDRO.

*Quam belli Macedo clarus fuit ille triumphis,
Tantum hic Romanæ splendet honore togæ.*

DE FRANCISCO ARETINO.

*ACCOLITI illustris subtilia scripta revolve,
Ingenio (dies) non habet iste parem.*

DE ANDREA SICULO.

*Ingenium velox, & prompta memoria, clarum
Andræ Siculi nomen ad astru ferunt.*

DE CORNEO PERUSINO.

*Prisca Perusina caderet si gloria gentis,
Qui decus instauret CORNEUS unus erit.*

DE MARIANO ET BARTHOLOMÆO SOCINIS.

*Socinos venerare sacri duo lumina Juris:
Jus geminum illustant filius atque pater.*

DE JASONE MAYNO.

*Quis MAYNUM ignoret? quo non pervenit Jason?
Thessalus haud tantum cognitus ille fuit.*

DE PHILIPPO DECIO.

*Tempora quid DECII miraris cana PHILIPPI?
Jus nemo hoc melius novit utrumque viro.*

DE LANCELOTTO DECIO.

*Ætas me fratri, fratrem mihi gloria præfert:
At germanus amor nos facit esse pares.*

DE LANPHRANCO ET CALCANEO Brixienſibus.

*Hi duo victuras referunt tibi Brixia laudes,
Ille legens, alter conſilio eximius.*

DE BARTHOLOMÆO Veronenſi.

*Cantellis Cepolla tuis qui noverit uti
Legitime, hoſtiles non metuet laqueos.*

DE GUIDONE PAPÆ.

*Conſiliis te Guido juvat: deciſo verum
Fertilis, æterna laude perennis erit:*

DE FRANCISCO ET FRANCISCHINO CURTIIS.

*CURTIA perpetuis domus eſt celebranda trophæis,
Ex qua tam clari proſiliere viri.*

DE CAROLO ROYNO.

*Explicat hic legum nodos velut Oedipus alter:
Nunquam habuit talem Felfina docta virum.*

DE JOANNE CROTTO.

*Exiguos CROTTI lector ne ſperne labores,
Invenies ſtudiis plurima digna tuis.*

DE HIPPOLYTO MARSILIO.

*Crimina legitimis qui vis compeſcere pœnis,
Utile Marſilii jam tibi conſtat opus.*

DE CORCETO SICULO.

*En tibi præclarus Siculis Corcetus ab oris,
Transcribit calamo-diſta notanda tuo.*

DE CLAUDIO AQUENSI.

*Claudius Allobrogum primos defendit honores.
Noſtra ætas tanto præſule clara fuit.*

DE FRANCISCO BALBO.

*Utilis æternum reddit præſcriptio Balbum,
Omnibus id numeris tam bene conſtat opus.*

DE JACOBINO A SANCTO GEORGIO.

*Feuda Jacobini lector studiose revolvās:
Fama quidem meritis est minor ipsa suis.*

DE ALBERTO BRUNO.

*Sī Bruni formam, augmentum reliquosque labores
Inspicias, dices hunc vigilasse diu.*

DE FRANCISCO RIPPA.

*Judicium, ingenium, consummatique labores,
Hunc vivum seclis omnibus efficient.*

DE FRANCISCO PURPURATO.

*Purpureos redolens sensus tua dogmata Præses
Inclute: majorem vix habet Italia.*

DE JOANNE ANTONIO ALEXANDRINO.

*Quanta sit Antoni legum tibi copia, quanto
Ingenio excellas, urbs Patavina probat.*

DE HIERONYMO CAGNOLLO.

*Jurisconsultos inter Cagnolle disertos
Censeri, merito te tua scripta jubent.*

DE LANCELLOTO GALIAULA.

*Quid raptum deffes GALIAULAM ætate virenti?
Invida mors claris non nocet ingeniis.*

DE BERTRANDO CARPENTORACTENSI.

*Vota tua, atque ingens probitas Bertrande, favorem
Non cessant famæ conciliare tuæ.*

DE JOANNE IGNEO.

*IGNEUS extinctos Gallorum suscitatur ignes.
Doctrina certe magnus, & ingenio.*

DE AYMARO RIVALLIO.

*Historiam Juris splendens RIVALLIUS ornat:
Præstitit hæc juvenis, nunc mihi quantus erit?*

DE GUI-

DE GUILLIELMO BUDÆO.

*BUDÆUS Pater elegantiarum,
Ne Galli invidiam, facit, Latinis.*

DE UDALRICO ZASIO.

*Doctus maxime, maxime & disertus,
Leges restituit suo hic nitori.*

DE ANDREA ALCIATO.

*Consultissimus ornat ALCIATUS
Musas, eloquium, sacrasque leges.*

DE ÆMILIO FERRETO.

*Inter conspicuos nitet modernos,
Lingua & moribus elegans FERRETUS.*

Συμπέρασμα.

*Sic vivent, quoscunque opera ad sublimia virtus
Traxerit, & nullo tempore fama cadet.
Hæc quoque venturos accedent clara nepotes,
Et grave ad ascensum nomine calcar erunt.*

VII.
ALBERICI
G E N T I L I S
DE
JURIS INTERPRETIBUS
D I A L O G I

S E X.

I. SCÆVOLA	IV. TREBATIUS
II. PAULUS	V. POMPONIUS
III. CATO	VI. ANTIPATER.

ROBERTO DUDLÆO
 ILL^{mo} COMITI LEICESTR
 ALBERICUS GENTILIS S.P.D.

QUæ magnis, ac nobilibus viris offerri solent, ego ipsa tibi viro
 maximo & nobilissimo jampridem debita, in presentia trado.
 Isti sunt lucubrationum mearum fructus primi, qui lacem vide-
 ant, quosque dum tuo favore sum Oxoniæ & collegi, & oculis omnium
 nunc sub felicissimis auspiciis tuis expono, ac quidem si ejusmodi non sunt,
 ut sermonibus respondeant, quos vel clariss. Jo. Bap Castellioneus, vel
 doctiss. ille, & disertiss. Thob Matthæus, alique nobiles viri, & magnæ
 pariter æstimationis de me tecum habuere, hoc certe efficere debent, quod
 vel unum cupio, ut testata ex hoc quantulocunque factò maneat summa er-
 ga te observantia mea, animique mei tibi omnium devinctissimi significa-
 tio. Tu me sesquianno abhinc hominem peregrinum, & incognitum peni-
 tus, quæ tuæ est singularis naturæ benignitas, sic suscepisti, ut & commen-
 datione tua hic in celeberrima Oxoniensi Academia cooptatus sim in splen-
 didissimum Doctorum ordinem, & profitear etiam Jura Civilia, quo ne-
 scio, an majus ullum beneficium potuerit a quoquam rebus meis afflictis ob-
 tingere, nam qui Oxoniam norint, & ii norint, necesse est, ut mecum
 agatur, qui Oxoniæ vivo, in ea scil. civitate, quæ situs amœnitate felicis-
 sima, magnificentissimis studioforum Collegiis proculdubio augustissima in to-
 to orbe, scholasticorum numero admirabilis, & omnes antiquorum vestro-
 rum munificentia aluntur lautissime, doctorum copia virorum omnis generis
 clarissima censeri debet. Quid præterea? Oxonia me, meaque omnia ita
 est cunctis officiorum generibus complexa, tenetque, ut in crudeli hoc meo
 exilio, si est exilium potius quam beatitudo, persecutionem pati propter Ju-
 stitiam Christi, nihil non amantissime præstet, quod possit ullum mihi sola-
 tium afferre. Atque hæc a te sunt, pro quibus & debeo, & volo tibi debe-
 re maxime, & si non facio, sum ego omnium mortalium aut ingratisissimus
 aut longe stupidus, qui illa vere non senserim. Excipe igitur, Comes Excm
 qua reliqua soles, fronte hilari & istud testimonium voluntatis meæ erga
 te: nam si primus etiam hic ingenii mei fætus non displicebit, dabo ope-
 ram, ut alii, quos cogito, majori a me tum cura, tum alacritate procedant.
 Vale. Oxon. x. Kal. Octob. MDLXXXII.

ALBERICI GENTILIS

DE

JURIS INTERPRETIBUS DIALOGUS
PRIMUS.

S C Æ V O L A.

COLLOCUTORES:

QUINCTUS. ALBERICUS.

C O N T E N T A D I A L O G I.

Scopus Dialogi est ostendere, circa acquirendum in juris disciplina habitum magis infervire lectionem scriptorum Veterum Jureconsultorum, qui post revocatum jus romanum vixerunt, quam ex recentiorum, qui ALCIATUM imitati fuerunt, Jctorum scriptis hauriri queat utilitas. Juniores aliena & a legum scientia remota juris studio intulisse, ea autem ita comparata esse, ut illis pro dignitate tractandis ne quidem hominis vita sufficiat, tantum absit, ut jurisconsulti veri nomen ambiens alienis prorsus a legum & morum studio immorari queat. Nimis confidenter de sua scientia sentire Jctos illos, qui pene omnium scientiarum ambitum complecti volunt. Hæc dialogi materia. QUINCTUS recentiorum Jctorum, ALBERICUS Glossatorum & Veterum autorum causam agit.

QUINCTUS.

TU igitur, ALBERICE frater, existimas, veteres illos Juris interpretes *Accursium, Bartolum, cæterosque ejusdem farinae homines nostris his elegantioribus anteponendos?* ¹

ALBERICUS. Ego, quidem, ut mihi ex animi mei sententia soleo in istis quæstionibus satisfacere, ita cum aliis non libenter tracto, nec facio unquam, nisi vi quadam, & necessitate eo adactus: quid enim de doctrina eorum differere, eos sub comparisonem producere, a quibus discere debemus? & ab illis disco ego, & ab istis disco. Odiosa hæc sunt, mihi crede, argumenta: nescio, an eruditior possit ex ipsis quisquam evadere. Excidit mihi illud, dum te nostro impulsu animatum ad studia Jurisprudentiæ cupio ei uni rei addici totum, ut *Accursius*, ut *Bartolus*, ut reliqui omnes usque ad ætatem hanc nostram fecere, quando novam instituit sectam ALCIATUS. Dicebam, quia *Bartolus* & *Accursius*

¹ Duar. lib. 2. disp. anniv. cap. 18. ait, cujusdam valde eruditi hominis esse orationem de dignitate veterum Interpretum.

toti erant in Jure dies ac noctes, mirum non esse, si summi evaserint, Jurisconsulti & summi Juris interpretes; recentiores hos e contrario non tantos videri, quoniam vagentur latius per omnia omnium artium genera, & disciplinas, & scientias omnes: siquidem & alii dixerunt, & est verissimum, *Ubi quisque intenderit, ibi ejus valere ingenium.* Audivi ex Platone ¹ aliquando, in bene constituta Republica illam fore legem perquam utilem, qua singulis singulæ artes demandarentur, negarentur plures, & erat ratio optima, quia constet singulas res & copiosius, & præclarius, & facilius evenire, si unus unam rem, & ex sua natura, rerum cæterarum studio plane abdicato, tractarit.

SCÆVOLA noster, quod notarunt & alii, intra suæ artis cancellos ita se continet, ² ut quæstionibus Juris contentus ab aliis omnibus non solum absteineat, sed etiam maxime abhorreat: & inter coripheos Jurisconsultorum refertur a *Modestino*, ³ ipso hoc non contemnendo auctoritatis Jurisconsulto. Ut, si rationes, si auctoritates, si exempla quidquam omnino valent, opiner ego, non inepte me in eam sententiam descendisse. At, si libet de litteris agere, aliæ proferantur quæstiones, has missas penitus faciamus.

QUINCT. Immo ego in præsentia nullam cupio tractationem, quam de INTERPRETIBUS JURIS CIVILIS; ac ne cupio quidem nisi istam, ista mihi & jucunda, & utilis, & necessaria sola est in præsentia, ut qui parem me ad illa studia; & magistros nancisci bonos, optimum sit. Pernecessarium est, ut cognoscam, cui itineris duci fidam magis, quem sequear. Quod sit tuum institutum in re isthac; quo pacto ea tibi verba exciderint, jam haud sustineo audire. Si me amas, quem unice semper amasti, illud desidero, & tu debes mihi explicare, quibus rationibus adductus *recentioribus Alciateis interpretibus existimes antiquiores Accursianos esse præferendos.* Comparationes, quæ quid in scriptoribus pulchrum, quid sit minus aptum docere possunt; hæc (opinor) non damnantur; alioquin & sublata omnis esset disciplina, sed quæ temerariam quandam auctoritatem ei vindicare videntur, qui habet comparationem: istæ vituperantur, quæ sunt de auctoribus potius, quam de operibus & sententiis eorum, & hujusmodi audimus hodie plerasque omnes, fateor, magno illorum dedecore, qui proponunt, agitantve. Tu aliter ages, scio.

¹ Lib. 2. de Repub. & lib. 8. de Legi. ² Duar. ad l. qui Romæ 122. §. Agerius 4. ff. de verb. oblig. ³ l. Scire oportet de exc. tut. 13. ff. l. ad exhibendum 5. C. ad exhib.

ALBER. Sit ita, & tu audisti jam sententiam meam, & sententiæ quoque rationes. *Ei veteres & novi interpretes, frater, possunt tibi ad-jumento esse: utrosque sequi potes.*

QUINCT. Audi equidem quædam, sed vix quædam: deduci ipsa cupio non aliter, atque periti belli duces solent acies etiam extendere, ne ab adversariis circumcursantibus in gyrum & angustias redactæ satis omnino loci non habeant post, in quo possint omnes pugnare milites, & ita undique cædantur. Quid enim? audio multos & summi nomi-nis viros, qui veram juris disciplinam contententes penes hosce novi-tios esse, & rationes explicant in eam partem, moventque multas adver-sus tuos Accursianos. Hos PLEBEJOS vocitant; ad juventutem in-stituendam plurimum obeisse ajunt.¹ Aliquos posuisse se meliores an-nos in Accursianis ineptiis, in quibus etiam dediscendis plus temporis fuerit dandum. An igitur ego cum istis ero? quos SOPHISTAS appel-lant alii:² alii hoc ipsum rident, quod sint, qui barbaras & impolitas tuo-rum interpretationes elegantioribus nostrorum præferant, & horum tritico neglecto, cum illis, quasi cum Atavis fues glandibus vescantur. Si tui illi nullas omnino bonas artes tenere, qui fiet, ut isti verum non dicant?³ Profecto non dispicio ipse; nisi qui Andabatarum more cur-runt, hos censeamus & recte cursum tenere posse.

ALBER. Quantum video, tu jam indiges minime documentis meis in re isthac.

QUINCT. Ego aliorum verba recenseo: quibus equidem si dicam non moveri, illud protinus dixero, hanc de interpretibus tractationem me non curare: nam cum & tuis verbis, tuoque facto trahar etiam in contrarium: ita cupio ab ea molestia liberari, ut nihil supra.

ALBER. Si sic animo sedet tuo, ut ex me audias, quos magis pro-bem interpretes, faciam quidem: sed ea lege, ut rationem potius insti-tuti mei videar explicasse, quam interponere voluisse judicium ullum de tantis viris: illud enim non præstare ignavi esset; istud sibi assumere im-pudentis & confidentis nimis: dicam autem brevissime. Scito, me nunquam ita addictum fuisse veteribus, quin libenter diverterer ali-quando ad istos interpretes recentiores. Dum *Perussi*, dum alibi post doctoratus lauream in Italia vixi, semper his politioribus tribui aliquas horas: non enim multas potui praxi deditus; & vix *Hottomanni* tunc temporis quædam transierunt alpes; aliorum nec nomina cognosceba-

¹ *Duar. in epist. ad Guill. & in orat. pro Bug. Bayf. in lib. de re vest. lect. ante prim. vol. op. suo.*

³ *Baro in l. ii. ff. de Senat.*

² *Alc. in epist. ad*

mus. Postquam ex Italia abii, quæ librorum copia in *Carniola*? partem operum BARTOLI nactus sum solam: *Tubingæ*, *Hidelbergæ*, *Neostadii*, ubi potuisssem forte hos homines audire, non substitimus. Hic in Anglia innotuerunt mihi quamplurimi: nec defuit omnino facultas cognoscendi opera aliquorum: sed tu sentis, quam exiguum sit hoc spatium sesquianni, quod & auditoribus meis, non mihi, debui; & hi solidam veramque Juris scientiam sectantur potius, quam istorum recentiorum chartas delicatas: egregius enim doctissimusque Jurisconsultus GRIFFINIUS LOIDUS *Regius professor* noster legitimam illam præmonstrat viam. Legi tamen nonnulla. Jam dico, quibus in rebus defecisse antiquorum operam adnotabam, & neotericorum studia profecisse maxime deprehendi (ut his me aliquid debere fateor, & jus obligationis libenter profero) ego horum industria usus, quæ ACCURSII & suorum eruditionem effugere, videor plane percipere posse. Et quoniam id mihi consilii sumpsi, in eo vivo, & non infelicitè, (ut spero) cadet, illud idem tibi imitandum & sequendum propono. *Esto cum veteribus, novos invisas, conjunge utriusque factionis studia. Esto cum veteribus, quia ipsi vere Jurisconsulti & vere Juris interpretes: alia enim nec attingunt, in quibus vel præcipue sunt isti recentiores. Cum illis civilem sapientiam tibi parabis; ex istis ornamenta quadam haberi possunt. Oportet sane magnum adhibere judicium & magnam cautionem, ne horum deliciarioribus lucubrationibus abripiaris longius, quam par est: nam si ipsos novitios sequi velis, vereor, ut mutetur principale, quod dicitur, in accessorium, & hoc illius locum occupet atque gradum.* Hæc reliquis conjunge, quæ dicta sunt, & habes sententiam meam, quam petis.

QUINCT. Nihil minus expectabam, quam ut finem dicendi faceres, principium vix ingressus. Quid ad illas ¹ reprehensiores aures tam furdas? en. altercatum ab Accursianis sæpissime de lana caprina. Confusaneum, ineruditum, redundans horum cum scribendi, tum profitendi juris genus. Serviliter & sordide ab eis tractata disciplina juris, gravi que ignorantie morbo afflictata. Nihil in ea elegans, nihil liberale per istos est. Isti, quos tu laudas, interpretes, confusionem juri attulerunt & obscuritatem. ² Quis ego cum istis, aut ab istis? impuri, sordidi, barbari, sycophantæ, vitiligatores, pestes ingeniorum, foedissimæ sophistarum lacunæ. Qua ratione, non dico cum cum ipsis, semper, sed vel tantillum temporis immorabor? ³ li-

¹ *Fa. in epist. ante op. Connani. & ipse Conn. in præfat. lib. obf.* ² *Reub. in præf. ad tract. de test.*

³ *Hott. in præf. ad 4.*

brorum numerus infinitus? & illi ingeniorum carnificina; plerique omnes ita conscripti, ut non tam ad erudiendos, quam ad excruciandos studiosorum animos propositi videantur: attende rationes. ¹ Quid enim acciderit aliud, si defuit plane docendi ratio? Quod positum in una cognitione erat, partiti sunt in infinitam, perversa docendi ratione. Si quis ex eorum scriptis delibet, quæ apposite nonnunquam & commode ad vitæ nostræ consuetudinem transfulerunt, brevi libello poterit omnium eorum doctrinam concludere; nulla ut causa sit, cur ad eos post hac tam longis & laboriosis itineribus adeamus: immo ut his, qui metalla vestigant, post magnas impensas atque labores accidit sæpe, ut plumbum pro argento inveniant, plerique spem delusi oleum & operam perdunt; ita qui antiquorum scripta ingenia volvunt, non raro ab illis abeunt cum magna temporis jactura. Si hæc vel ex parte vera sunt, quid mihi cum illis antiquioribus?

ALBER. Tu meæ orationis finem non expectabas, quasi principium tenentis; ego tuorum verborum credebam illud nondum esse: scio namque volumina confici posse ex hujuscemodi novitiorum maledictis. Sed non debes, Quinte, ab horum vociferationibus præjudicium de antiquis interpretibus in medium afferre. Illud considerare oportet, falsæ sint accusationes, nec ne: nam est alioquin valde stolidum, auribus sentire alienis, oculis videre, mente sapere aliena. His ego GALLIS possem nostros Italos Jurisconsultos oppondere; si recta hæc esset ratio differendi.

QUINCT. Id est, quod a te contendo, ut, omnibus sepositis præjudiciis, diceres omnino latius de optimis legum interpretibus, quod tibi videtur, & suavis est. ITALORUM instituta aut nihil, aut parum possunt me loco movere, ut qui duci volo, non trahi. Succurrunt etiam illæ voces, ² quibus Itali professores traducuntur: *deliri, miseri, non intelligentes quod loquuntur, blaterones, desipientes, improbi, ambitiosi, avari* & cujus sunt illæ voces? dixit Jurisconsultus nostri ævi, Princeps Jurisconsultorum, Phoenix doctorum, Sol, anima Juris civilis, lex legum, vir plane divinus; ille, qui in toto orbe terrarum solus docere potest Jus civile. Rides?

ALBER. Lex legum, & Dominus dominantium. Qui isti laudatores? jam vero, aut tot est mihi succumbendum conviciis, & gloriofis clamoribus, aut de istis interpretibus morem tibi gerere debeo.

¹ Fa. Reub. Con.

² Cujac. in præfat. ad Parat. Dig.

morem geram. Satius est. Sed an aliquid prius non dixero de ITALIS nostris? quos appellat iste Princeps? quos vidit? sed videre potuit SOCINUM NEPOTEM, ALCIATUM, TORNIELLUM, BELLONUM, MANTUAM, CEFALUM, DECIANUM, MENOCHIMUM, CAGNOLUM, CALEFATUM, RIMALDUM, innumeros hujus nominis: PERUSINOS meos, qui usque inde a Bartolo continua serie sibi vindicare videntur in facultate nostra summum honorem, PONTANUM, CASTALDIUM, ORADINUM, præceptores illos meos RODULFIUM, NONIUM, LANCELLOTUM, ODDUM, SEVERUM, EUGENIUM, GALIFFUM, plerosque omnes editis operibus satis etiam illustres. An solidiori scientia consulti Juris vixerunt, aut vivunt in toto orbe? si exigit politiores, versatiores in aliis disciplinis, an isti non satisfaciunt? an audebit ipse eidem meo RODULFIO se comparare? petat a suo MURETO, qui ille vir fiet, & vel CARDANETUS ¹ renunciabit. Quid TAURELLOS, ALDOBRANDINOS, PANCIROLIOS recenseam, aliosve? de quibus ab optimo hujus controversiæ arbitro dictum est: profiteri eos in Italia eximia cum laude jus civile, noctes vigilare serenas, splendidiorem colere doctrinam, excellenti præditos humanitate. proxime ad antiquorum laudem latine scribendi elegantia accedere. Probioris ingenii homines GALLI ² quid? illustres ITALOS juris professores & gravis auctoritatis, excellentissimos legum interpretes, quibusque professor ³ *Tolosanus, Andegavensis, Aurelianensis, Parisinus* veluti recoquendum se daret. Inter mortuas literas cœpisse in Italia reviviscere. ⁴ Italiam acerrimis ingeniis semper florentem. Ex Italia ortos eruditissimos homines, qui terras omnes humanitatis participes immortalis sui nominis gloria compleverint Satis sunt. Laudes Athenarum tibi Atheniensi non proponam latius Illud ajo. Si eos non vidit Princeps jurisconsultos, aliosve similes, nihil est, quod aliquando dicat, sibi infeliciter accidisse; nam si ad GERMANI adolescentis conspectum erubuit, quod ipse, nescio quam ob rem, scribit, quid fecisset, si Italos illos vidisset? si hos vidit, & hi sunt sibi improbi & indocti, qui in omnium bonorum & eruditorum oculis lucent, nil profecto amat ipse nisi tenebras suas, & convicia: suspicorque, non immerito ab homine suæ gentis *impudentissimum maledicum* ⁵ appellari: nec minus illud credo, quod, cum in forum venisset famo-

¹ Manut. de leg.² Coras. in ep. ad Minut.³ Duar in epist. ad B.⁴ Conn. in præf. Commen. La.⁵ Bodin. in ep. ante lib. de rep. ad Fabr.

sus iste *Biturigensis professor*, essetque de levissima quæstione interrogatus, obmutuerit plane: opera enim testantur sua, & luculentissimum perhibent testimonium de studiis suis in hoc genere. Mitto plura: nam solent isti acutulis suis dictionibus mirifice etiam de nobis per omnes suas chartas, si Dis placet triumphare; & nos gentem *Æneæ* appellant, & ajunt eam suatum laudi non favere: merendam tamen Cyprii bovis. Quid alter? *Zasium* scilicet vel Italus placere potuisse, qui externos tamen non admodum laudent. Ita ne vero? magnum crimen, sed impudentissimum mendacium. Ubi enim vixerunt, vivunt exteri majori cum laude? si in re ulla Itali excellunt, in ista maxime: res ipsa loquitur. Ecquid obsecro, dicerent, si Italus ea conviciorum plaustra evomisset, quæ anima legum? verum jam satis, & nimium multa dedimus velitationibus. Et boni habent aliquid novi interpretes: eorum tu sine maledicta hæc: nimio alienarum scientiarum studio ne abripito, ac ne ullo quidem. Si quid habent jurisprudentiæ proprium id unum tene. Antiquiores leges; recentiores penitus non omiseris. *Illorum ne te deterreant immensa volumina, sint etiam impolita & incondita; istorum maledicendi pruritus & minus solida literatura, vel peregrina ingenia animum tuum non afficiant, sic ut neque illos, neque istos ames, sequarivove: sed connivendo ad peccata, quorum nemo est expers, devorando has omnes molestias, macte ingenti animo ad sublimia civilis sapientiæ culmina cum utrisque tendere jamjam incipe.* Me autem sic augurari placet, ducem ad aliquam usque viæ partem habebis, focium & pone acclamantem in reliquo, quod majus tractabis opus. At placet omnia latius audire.

QUINCT. Illud unum, nec aliud omnino in præsentia.

ALBERIC. Rem igitur isto modo exordiamur. *Si queratur (ait CICERO) ¹ quisnam jurisconsultus vere nominetur, eum dicerem, qui legum & consuetudinis ejus, qua privati in civitate utuntur & ad respondendum, & ad agendum, & ad cavendum, paratus est.* Addamus nos, qua etiam ipsa civitas utitur, quoniam non de jure privato solum, sed etiam de publico est prudentia juris; & scio a CICERONE omissum suo in jurisconsultos perpetuo odio; ne scilicet videantur isti curare, nisi tennes privatorum causas: addamus etiam, & AD JUDICANDUM, quandoquidem & hoc jurisconsulti munus dici potest ex constitu-

¹ Lib. 1. de orat. De officio jurisconsulti libros scripsit quidam Cincius, referente Alc. lib. 2. Parerg. cap. 32.

tione Justiniani, ¹ nec attigit ille, quia ætate sua proprium jurisconsulti non erat, gerere magistratum, aut judicare. Hæc omnia passim confirmantur in jure nostro, dum leges, senatusconsulta, principum rescripta, orationes, cognitiones, sententiæ, cætera hujusmodi laudantur ab auctoribus juris nostri: dum illud non infrequenter legimus, *hoc jure utimur, ea sententia obtinui, prævaluit*, cum similibus. Sic, ut luce clarius pateat, juris & consuetudinis peritum esse jurisconsultum, oportere. Quis autem dubitet, respondendi munus ad eundem non spectare, agendi, cavendi, judicandi? cum autem legum interpretes nihil sit aliud, quam futuri jurisconsulti informator; hunc, QUINCTE, quem esse dicemus, si eum non dicimus, qui ita leges tractare possit, ut auditorem suum in quadruplici illo actionis genere instructum reddat? id vero cum sit etiam operis perardui & perdifficilis, rogo te, an opineris, non dico, qui hæc præstiterit, bonus censeretur juris interpretes; nam optimum appellavero, qui perfectum & absolutum opus præstat, sed qui velit alia præterea cognoscere & edocere, possit is talis esse, qualis vel maxime vellet.

QUINCT. Sane videtur opus immensum.

ALBER. Sane ita est, frater; & neminem posse in pluribus excellere, alii etiam demonstrarunt. Sunt quidem artes & scientiæ omnes nexu quodam ita conjunctæ, ut altera alterius auxilio videatur indigere semper; non tamen ita sunt conjunctæ, ut non sint etiam distinctæ, & qui unam cognoscere velit, is aliam discere opus habeat: tunc enim non plures artes, sed una longe melius appellaretur. Non ita sunt conjunctæ, ut ex se una nequeat stare sine alterius cognitione; quoniam ea perfecta nuncupari non debet, ac ne quidem ars dici; & insipide nimis a nostris illis legum conditoribus ablegaremur ad peritos in arte.

QUINCT. Video quorsum tendas: artes scilicet ita conjunctas, ut suis tamen finibus contentæ sint, & magis a vicino accipiant commodato, quod utile sibi sit, quam ut vindicent in possessionem suam ullo modo. Quare & hoc esse jurisconsulti & juris interpretis officium, intra limites consistere artis suæ.

ALBER. Vere collegisti, & verum est; & quidam omnino nihil dicunt, dum uni artifice omnes artes attribuunt, & tamen contendunt has esse distinctas & illum unius artis esse professorem: an enim ita artes distinguuntur & artifices, ut ille distinguat? præcipue, inquit, ars sua secta-

¹ *Proëm. Inst. in fine, & proëm. Dig. §. discipuli igitur. & §. ult.*

tur, præcipue artifex sectatur, quæ sunt propria artis suæ. Quid illud est? *Præcipue, plene debere omnes cognoscere, sed illa magis*, quis non rideret inanißimum verborum fucum? ars ab arte distinguitur, non quia hæc illud magis, ea magis istud; sed quia singulæ singula diversa, si non contraria sequuntur argumenta: non aliter enim in artibus est, quam in speciebus, quæ differentiis propriis, non intentione, aut remissione se junguntur. Quoniam sola mediocritate distat scapha a navi non genere, recte PAULUS notavit LABEONEM, ¹ quod scapham credidit navis esse instrumentum; & est relatum inter leges: quo enim pacto fiet, ut diversa censeantur, quæ diversis finibus non distinentur? memini a patre audire, Leonis carnem non differre a carne Cervi, nisi quatenus anima differt ab anima: & eadem non erit ars. quæ levissima quadam notatione discernitur? confundi igitur vi ipsa non debent disciplinæ & nomine tenus differentes solum relinqui. Artifex autem unam suam tractet Faber lignarius a ferrario accipiat ferramenta; futor ab aliis acum, formam calceorum, quam vocant, corium, reliqua; sic sartor, sic aurifex, sic cæteri hujus generis agant. Consulat jurisconsultus, & juris interpret Grammaticum de verbo aliquo & aliqua oratione, consulat, si opus est, Dialecticum de suis syllogismis; consulat medicum, obstetrices, rusticos de his omnibus, quæ propria illorum sunt, Theologum omnino consulat, nihil ipse nisi ex Theologi præscripto enuntiet de re Theologica: permittit suo tantundem oratori Cicero. Quam enim facile sit errare in aliena arte, vel ex hoc liqueat, quod turpiter erratur & in sua sæpius, quam par est, erratur in aliena regione, ut inquirunt. Belli isti homines, & ambiciosuli indignantur, fat scio, si ulla in re deberent ad aliorum auxilium unquam confugere: quod tamen fecisse Gallum, Servium, Ciceronem, ² legimus, & pulchre disputat firmatque Antonius in primo de oratore, & credendum omnino eadem ratione de aliis est. Quid ni? & jurisconsulti jurisconsultos in quæstionibus juris pluries consuluerunt, quod multis in locis librorum nostrorum animadvertere est: nec etiam puduit. Sed attende, QUINTE, nec potest etiam quis juri huic nostro vacare, & horas etiam aliquas ponere in aliis artibus. Scio, speciosas videri novitiorum partes, nostras has viles & abjectas: nam & HIPPIAS quidam, ut audio, visus est maxime placere, quod gloriaretur nihil esse ulla in arte rerum omnium, quod ipse nesciret: ³ etiam anu-

¹ l. ult. ff. de fund. instr. orat.

² Cic. in Top. l. 2. de orig. jur

³ Cic. lib. 3. d.

lum, quem haberet, pallium, quo amictus, foccos, quibus indutus esset, se sua manu confecisse, narraret. Placere is visus est, sed Græculis suis; sapientioribus enim Romanis, ut nimis progressus, improbatur; & his Romanis, frater, qui hujusmodi aliquid vel ipsi sunt professi, & oratori libentissime vindicant, CRASSUS & CICERO, si recte memini, pueri quod accepimus. Et sane quis hosce audiret HIPPIADAS? dixit ille *Non omnia possumus omnes*. Risit ille conservos, quod ii scire se affirmarent omnia. Ars hæc nostra, non minus quam Medicina, immo etiam illud magis sentit *Ars longa, vita brevis, experimentum periculosum, judicium difficile*. Nam ubi ego animum converto, ut spatia, & latifundia civilis sapientiæ metiar, ni viribus plane frangor, haud mihi videor parum præstitisse. Immensum quid jus est, & experientia rerum certissima magistra docet; postquam truncatum, decurtatum recurrit ad naturam suam, angustis cancellis claudi nesciam, indignantem, impatientem. Hinc innumeri illi libri, quos dicebas, & in infinitum diducta legum cognitio. Nequeunt infinita certis, iisque arctissimis terminis contineri: ea sunt, quæ indies nova contingunt in communi hominum consortio, & fallunturque, *qui paucis legibus omnia absolvi* posse opinantur; &, ut dixi, contra experientiam pugnant. Nam, si quorundam populorum sine ullis, aut multis legibus tranquillam vitam nobis opponunt, ne ego ille dicere possum, justitiam non in tranquillitate & otio, sed in æqualitate positam esse: justitiam esse, tribuere unicuique, quod suum est, non illud, ut quieti homines degant: hoc enim apparere, non dicam esse, vel inter sceleratos potest, & sub sceleratissimo tyranno. Recitabatur aliquando, legem eam meliorem censer, quæ minores, paucioresve gignit lites: & ego protinus assentior, ² ut qui legerim non absimilia in jure nostro sed assentior ita, ut fiat sine cujusquam injuria; alias non lex, sed vel tyrannica, vel barda bardis dicta constitutio nuncupabitur. Quid de Patalis & Brasiliis, nescio quibus, tu judicas? gentes, quæ neque lites, neque judicia habent, & litteras ignorant, homines simplicissimi. Quæ ibi justitia in tenebris stupidissimæ ignorantiae? quæ apud Arabes modo, & ultiores Sarmatas, apud quos jus in armis, jus in lacertis. Ubi homines vere homines, ibi leges, ibi justitia. Paucas vellent leges? pauca dent negotia. Uno etiam spiritu ille se exhausturum pollicebatur mare, si ostia omnium fluminum clauderentur, ne illuc intrarent jugiter novæ & infinitæ: tollant isti commercia innumera, innumeras homi-

¹ Vives. ² In Aut. de nupt. in prin. & alibi.

num actiones, & satisfiet petitioni. ¹ Dum tot negotiis jus formam præstitueret conatur, quot præstitueret negotiis debet, si ars esse vult non boni & quietis solum, sed etiam æqui & sanctæ quietis, quantum ipsum? dum nos præceptis & documentis propriæ artis impleri debemus, an non in his solis immensa tentabimus, & qualibus vix possit nostra vita sufficere? sensit Justinianus, ² qui dixit, Diam Platonis sententiam didici: felicem eum, cui vel in senectute detur, ut legitimas sententias assequatur, quoniam & tunc non infrequenter fiat, ut homines bonum istud non adipiscantur.

QUINCT. Nescio, an tua ista oratione terrear, an ipsam credam abs te haberi ad laudem jurisconsultorum asserendam potius, quam pro veritate: quoniam tenuem cognitionem juris affirmaverit CICERO, & facilem, quæ vel triduo ab homine occupatissimo disci valeat.

ALBER. Nihil ad amplificandam dignitatem nostri ordinis dico. CICERO a sua malitia non discedit: quum enim duæ res essent, quæ in civitate Romana primos tenerent gradus (vel hujus scriptis attestantibus) *Oratoria facultas, & Juris civilis prudentia*, Orator hic potiozem omnino locum tentavit semper Oratoribus vindicare: quare ex tractatione amplissima amplissimum Oratoris munus, ex tenuissima tenuissimum munus jurisconsulti adstruere & adprobare nititur. Sed vellem, rationibus Antonii rationes opposuisset suus Crassus, non desiderium, non voluntatem: vellem, docuisset, præstari ab homine tanta posse, quanta cupit in Oratore, & negarat alter. Facile est, dicere, immensa Oratoris spatia, jurisconsulti angustissima, si asserentis arbitrium est metiri: quid enim & trihorio SCALIGER non fuerit Ciceronianus? quantæ id operæ, si tanto fiet tempore?

QUINCT. Facile adducor, ut credam, Ciceronem vel sibi, vel amicis & causis hac in re dare solitum etiam multa.

ALBERIC. Ego ad illa studia meæ primæ pueritiæ non recurro; sed sat memini, præclarissima quæquæ nobis ab eo homine tributa, & sicubi denegentur, causas stare quas perstrinxisti. Sit igitur amplissimum juris civilis studium quibusque invitis Oratoribus. Sed an tu perterrearis? an vulgatum illud non tenebas? *Difficilia pulchra*. Tu contra audentior ito.

QUINCT. Igitur, nec per totam vitam alibi esse poterimus, quam in jure civili?

¹ l. 1. ff. de jur. & just.

² In Const. Deo nobis.

ALBERIC. Ea est mea opinio, quod nec tota vita sufficiat disciplinæ civili: nam quidam etiam dixit, totas ætates vel in minima scientia otiosissimorum hominum esse contritas. ¹ Quid si nos nostram volumus præterea aliis atque aliis studiis occupare? ecquid, putas, confici poterit? *Experimentum periculosum*, mi frater, nam de fortunis & capite hominis agimus; & ni omnia sapienter pertentemus, magna admitti crimina, necesse est. Deridetur Nerva: Paulus ipse suam fatetur ignorantiam; injustam accusat causam suam: notæ ubique errata: alii inepti, alii stulti ex ipsis auctoribus juris: BARTOLUS temere summo afficit supplicio hominem Bononiæ, ODOFREDUS Florentiæ. Plura quid recenseam? & si isti viri errarunt tam perniciosè, qui tamen toti erant in Jurisprudencia occupati; quid facient, obsecro, qui bonam temporis partem in aliis disciplinis consumunt? forte illi errarunt, quia hoc unum agebant, quod agebant, nec aliud præterea quidquam; ut vel somnia ipsis essent de jure civili, ni BARTOLUS mentitur, qui refert alicubi de se ipso. *Difficile munus est, sive respondendi, sive agendi, sive judicandi; & eorum nullum ita obire possumus, ut non magnæ difficultates nobis occurrant.* Mitto gloriosos hos imperatores, & milites gloriosulos ipsorum: hos nihil moror, qui sibi facilia quæque pollicentur. Certe, si statum quæstionis cognoscere mersum plerumque & multis circumseptum ambagibus; pluribus semper, quam ulli unquam morbi complicati appareant oculis medicorum, istis facile videtur, & jus commodè consultationi respondendo aptare, quod nunquam, profecto raro certum reperitur in eo, quod ex facto tractatur, ipsi vel supra Papinianos, Scævolas, Modestinos, supra humanum captum ridicule se collocant, atque reponunt. Quid de solertia in agendo, de prudentia in cavendo, de ingenio in judicando dicam? ista omnia, ista singula, quanta debent eruditione, exercitatione, meditatione informari? eamus igitur & totam ætatem non occupemus in studio Juris. Antiqui, qui difficultatem scientiæ nostræ viderunt, ² Pontificibus & Auguribus relicto jure Pontificio ipsi se totos tradidere Civili: & sequuti sunt illud exemplum etiam nostri interpretes & jurisconsulti usque fere ad hanc ipsam ætatem: nam DECRETORUM Doctores alii, alii LEGUM fuere. LEGISTÆ falcem in alienam messem credebant ponere, ut etiam abstinerent, si quando de jure Canonico dicendum fuisset: CANONISTÆ idem, si argumentum incidebat, quod ex legibus componi de-

¹ Lib. 1. de orat.² Duar. in l. qui Romæ. 122. §. Augerius. 4. ff. de verb. oblig.

buerit; & alteri ad alteros remittebant auditores suos, & consultores; quod multis locis ex eorum operibus ostendere promptum est. Nunc, benigniori scilicet Cœlo nati, non modo **UTRIUSQUE JURIS DOCTORES** existunt, sed & Medicinæ periti, & Theologiæ, & universæ Philosophiæ, nec non omnium Historiarum, & totius, quæque illa sit, litteraturæ, cunctarumque linguarum eruditissimi singuli. Majus illud est, **QUINCTE**. In aliqua juris parte quidam se exercuere, ¹ jus universum aggredi minime ausi, & de *Tholysano* quodam scribit **DUARENUS**, ² & exemplo antiquorum res non caret: mirum autem videri non debet stante juris infinitate, ³ in qua vel jurisconsultorum maximus annum jamjam agens octuagesimum desudabat: etiam, quia non omnes in omnibus (ait Cæsar) sed certi per certa vel meliores, vel deteriores inveniuntur. Sic **VALENS** de Fideicommissis solum scripsisse legitur; **MENANDER** de re militari, item **PATERNUS**; **MAXIMUS** ad legem Falcidiam, **GALLUS** de verborum significatione; **JUSTUS** constitutiones collegit Divorum fratrum; nemo, nec **ULPIANUS**, nec **PAULUS** jus universum tractavit. Quid ita? quia universum nemo novit, ut ea, quæ quisque explicavit: & inde facile est colligere, quod ut quis scribat in uno magis, quam in altero argumento, aut sit, quia scripserit nemo in illo; aut quod in eo putet se placere magis & excellere posse: hoc autem confirmat, quod dico; & illud prætexere nemo potest, quia isti jurisconsulti non scripserunt soli in suis illis argumentis. Si vitam, inquit, non suffecisse, vel negotia fuisse impedimento; placet; quoniam & illi & nos idem genus. Restat maximum. Refert ex suo præceptore **ALCIATUS**, ³ & rationibus urget: eos non recte fecisse, qui munus interpretandi sustinere voluerint, & præterea respondendi; tam est visum difficile viris prudentibus, vel in parte posse se bonum præstare Jurisconsultum. Nos **PROCULI** videmus solas *epistolas*, solas **AFRICANI** *Questiones*, sola **AQUILÆ** *responsa*. Hæc ita se habent, mi frater.

QUINCTE. Igitur nec universo juri Civili vacabimus; nec eam particulam, cui vacabimus, tractare debemus, nisi uno modo?

ALBERIC. Ego, ut ea omnia probem, quæ de aliis extraneis disciplinis, & de jure canonico narrata sunt, ita admisero ægre, partem in jure nostro cognoscere, satis esse; sed potius minime jurisconsultum arbitror, qui omnia jurisconsulti munera obire nequit: nam, ut ista nostra scientia latis certisque differentiis a reliquis determinatur; ita ejusdem

¹ In dicto §. *Augerius*.

² l. apud 20. ff. de fideic. libert.

³ In const. Deo nobis.

⁴ Lib. ult. cap. ult. *Parerg.*

partes a partibus sejungi non nisi turpiter, & infelicitèr possunt. Male P^ICUS, ALCIATUSQUE ab hominum vitiis inferunt ad artis mutilationem, & quoniam R^UYNUS, alii iniquas causas, respondendo, promoverunt, iccirco debere nos ab eo respondendi munere abstinere, si male nolumus officio interpretis fungi. De antiquis quod dicunt, id refellitur facile nimis; nam etiam si nulla responsa U^LPIANI legamus, nulla priorum interpretum; sunt tamen SCÆVOLÆ, MARCELLI, aliorum; novendecim sunt P^APINIANI responsorum libri, unus & viginti sunt M^ODESTINI, Pauli tres & viginti: ingentia volumina edidit B^AL^DUS; & ea non est responsio, quantum ad istum attinet, quia ex lectione *Perusii* tenuia sibi honoraria præstarentur, quodque B^AL^DUS utrique provinciæ sufficere potuerit, ut qui tot interpretationum volumina condiderit, in quibus nullam juris nostri partem intactam relinqueret: satis enim paret, hæc, sive P^IC^I, sive ALCIATI, verba ad hominem, quod dicitur, se habere, non ad artem: nec putò affirmari posse, B^AL^DUM excelsissimo loco positum si excelsiori adhuc reponamus, illuc, aut etiam supra valere neminem pertingere. Fuerunt ante ipsum excellentiores; quid niqueunt & in futurum? Medicis A^VICENNA minus probari videtur, quia voluerit nunquam se praxi dare; & ex dimidio medicum audiui ipsum appellari. Nobis qui erit Jurisconsultus, *qui tantum interpretabitur, non respondebit, non cavebit, non aget, non judicabit?* idem mihi videtur jurisconsulti & juris interpretis munus, nisi quod hujus nomen quasi latius sonat, prout a cujus schola alterum procedere videamus ad tribunalia, & ad civitatem. Non possumus, Q^UINCTE, difficillimo studio juris satisfacere, & non unis prudentiæ civilis voluminibus vacare semper. Illi *Auguribus*, isti *Canonistis* Pontificium reliquerunt & jus Canonicum: quidam etiam vix partem sui Civilis attigerunt. Quidam hoc tractandum censent a singulis non omni ratione atque modo, sed tanquam partibus distributis & discretis ministeriis. Laudo prudentiam omnium, & pudentiam quoque, istos recentiores ter magnos non sequor. Hoc age, Q^UINCTE, quod agis, & ages recte.

Q^UINCT. Voces eorum hæ sunt, qui cæterarum artium rudes ex trivio clamant, ait Alciatus. ¹ Libet paullulum garrire. Audio veteres jurisconsultos disciplinas omnes complexos; Pandectas tales esse, quæ omnem prope philosophiam contineant. ² Ipse legi definitionem jurisprudentiæ, quod sit *divinarum atque humanarum rerum notitia*; &

¹ In ep. ante 4. lib. Parerg.

² Aug. in præf. ad lib. emend.

intelligo vel BUDEUM inde collegisse argumentum pro encyclopedia. Rogo, si hæc sunt, qui fieri poterit, ut recte alius, & id te contra non scripserit. jurisprudentiam vix quenquam ex veritate profiteri, ¹ nisi aliarum quoque doctrinarum haud parum multa loca tractaverit. A via, idem inquit, declinare sibi eos videri, qui aliter opinentur, quique post *Accursianas* glossas vulgatis quorundam commentariis tantum legis amplitudinem metiuntur, solitariaque eorum lectione suffarcinati de portu, de bravio, de statione glorientur. CICERO ² autem cum ALCIATO non minus adversum te clamaret, scio: nam & adversus eos, qui cancellos quosdam Oratori ponebant clamare etiamnum videtur, eloquentiam ipsius viribus, non imbecillitate cujusquam metiri oportere: has esse vulgi voces, & hominum leviter eruditorum, qui quæ complecti tota nequeunt, hæc facilius divulgata & quasi discerpta existiment contrectanda, & contrectent ipsi. Ais, fieri non posse, ut plures artes consequi valeamus: ait CICERO, non esse istud a rerum natura denegatum: ajunt novitii politici jurisconsulti, non illud præcipi ad perfectam omnium cognitionem, sed certum usque ad finem, quousque scilicet inservire nobis possint in studio nostro primo. Et si responderis, moras neci; ajunt ipsi: qui inermem a pugna ad armamentarium retrahit, commodisque ad victoriam armis instruit, aut qui ingressum iter aliquandiu detinet, dum omnia viæ compendia edocet, non is aut victoriæ moram fecisse, aut profectionem tardasse videtur; quin potius ad utrunque magna adjumenta attulisse. Sed longior fui, quam decuit.

ALBERIC. Recte, mi QUINTE. Sed ex trivio non sunt illa, verum PLATONIS, SCÆVOLÆ, rationes: eorum, qui dum nullam assequi disciplinam timent, si omnes sequantur, prudentissime eo modo clamant, & uni se totos penitus atque penitus addicunt. At vero; opinaris tu tuos omnes novitios favere encyclopediæ? sane adversatur DUARENUS, & EQUINARIUS BARO ³ jurisconsulti eruditissimi, si qui sunt recentiorum. Tu antiquorum prudentum auctoritatem & exemplum in primis urges. *Ego tempora jurisconsultorum distribuo bifariam.* Si qui ante SERVII SULPITII tempora jurisconsulti per plures diversasque versabantur disciplinas, mitto quod respondet DUARENUS, sapientes illos fuisse potius quam jurisconsultos, ajo, illud accidisse, quia disciplinæ omnes, & hæc ipsa juris, continebantur adhuc paucissimis quibusdam, tenuissimisque præceptis, ut non magnum fuerit multarum disci-

¹ Zaf. in orat.
Jat. hom.

² In orat.

³ Duor. in illo §. Agerius 4. Baro in l. 1. ff. de

plinarum quæque cognoscere; nam admodum multa esse non poterant tum quidem ipsis nascentibus disciplinis. Videres vel ab infirma muliercula gestari posse. Ac satis quidem commode, infantes plures. Videres prædiola plurima excoli ab aratore uno: eadem prædia, eadem domus, quæ olim non tam multis abundabant, quibus augeantur postea, a singulis etiam curari valebant, nunc divisas per partes ministeriis & vix, & a pluribus poterunt. Hoc est alterum tempus, Quincte, post *SULPITIUM*, de quo nunc erat nobis sermo: neminem ætate sua extitisse accepimus, qui & *pontificium*, & *civile* jus adire auderet. Creverant illæ scientiæ miris modis: nemo aptus videbatur utranque sustinere, nemo utranque excolere; sicut nec ea mulier, ac ne robustus quidem homo plures infantes factos homines sustineret. Nec industrius laboriusve colonus illa prædiola, quæ fines in immensum protulerint suos. Ille *HIPPIAS*, de quo paullo ante, artes omnes, etiam mechanicas in prima illa artium ruditate, dum vix essent dolatæ, forte etiam tenere potuit; sed quid, obsecro, si illum hodie audiremus, vel anulum, pallium, foccos suos videremus: Scimus qualia hæc antiquorum fuerint. Hodie ne rusticus quidem Hippiana admitteret ornamenta: sic susceperere incrementum omnes artes. Video quorsum isti tendant encyclopedei; ut scilicet transversos ambulantes foro novos Manilios, ¹ & in folio domi sedentes eos adirent homines, non solum ut de jure civili ad ipsos, verum etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni denique aut officio, aut negotio referretur; ipsi nec responsum suorum deberent reddere rationem ridicula.

QUINCT. Videris mihi non recte dicere.

ALBER. Quid ita?

QUINCT. Si post *SERVIIUM* vixere *JULIANUS*, *POMPONIUS*, *PAPINIANUS*, *ULPIANUS*, reliqui, quorum e scriptis confutas ajunt vestras Pandectas; certe de his non minora in hoc argumento dicuntur, quam de *ÆLIIS* *ILLIS*, *CORUNCANIS*, *SEMPRONIIS*, *ATTILIIS*, cæteris ante *SULPITII* ætatem; & in ipsis Pandectarum libris notari ista omnia confirmant liquido.

ALBER. Isest inveteratus interpretum mos, si ingeniosiores volunt videri, ut ea in auctore, ad quem scribunt, videant ipsi, quæ nec ille cogitavit vel per somnium, nec cognovit unquam. Sic isti illa notant in monumentis Jurisconsultorum, quæ nunquam jurisconsulti co-

¹ Lib. 3. de orat.

gnoverunt, ut scilicet doctos sese auditoribus suis ostentent & in aliis disciplinis, dum verba faciunt de omnibus, ac ex jurisconsultis argumentum obtendunt. JULIANUS scilicet ADRIANI Imperatoris adfessor ita erat a publicis negotiis civilibus otiosus, ut omnes licuerit ipsi scrutari artes ac disciplinas: licuerit PAPINIANO intra primam juventutem mortuo, magistro libellorum, præfecto Prætorio sub SEVERO & ANTONINO: licuerit ULPIANO adfessori Papiniani & Scrinii magistro, Alexandri Imperatoris tutori imperiique, præfecto annonæ, præfecto Prætorio: licuerit PAULO, reliquis occupatissimis semper circa publicas administrationes, & negotia publica. Illud primum. Quod vel ex TRAPEZUNTIO & SCALIGERO nos animadvertere nostris temporibus potuissimus: hienim (ut accepi talia) EXARISTOTELE habere videntur, qualia Aristoteles habuit proculdubio nunquam, *de Trinitate, de Christo Jesu, de irradiationibus Spiritus Sancti*, de hujusmodi divinis non paucis. Quid SIMON PORTIUS patris præceptor ex sonettis quibusdam Petrarchæ non colligebat? omnis philosophia amatoris illis ludicris brevissimis carminibus clauditur. Ridiculum maxime illud GRIBALDI, qui poetam jurisconsultum nescio quem deprehendit, quod apud eum visus est legere *Fructus pendentes fundi persæsse videntur*. Quasi carmina omnium ferme generum, ¹ & multa vel imprudentes non effutiant homines. Quid si OVIDIUS jurisconsultus? At etiam secundo. Sunt universalia quædam, quia universalia, universis nota, sic saltem facta, ut ex sensu illo communi & cognoscere, & narrare possimus omnes. Hujusmodi erunt (non dubito) pleraque omnia, si omnia non sunt, quæ isti admiratores, admirationisque magistri ex penetralibus philosophiæ, aliarumque artium eruta, & in suos libros translata a nostris jurisconsultis credunt. Sic tota est philosophica ZASIO *Lex* ² *in venditionibus*, de contr. empt. sic ALCIATO *lex rerum mixtura*. De *usucap.* sic est omnibus & philosophicus & medicus de *edilitio edicto* titulus totus. Sic alia: quæ longum esset narrare. Miror sane viros hos non minimum eruditos in his omnibus non vidisse, philosophice, mediceve nihil a jurisconsultis explicari ex artium illarum singularibus ullis documentis, sed omnia ex notione illa communi. Id an videbitur impossibile? ait si male non memini, CICERO, ³ *Non est philosophia similis artium reliquarum. Nam quid faciet in Geometria, qui non didicerit? quid in Mu-*

¹ Cic. in orat. ad Bru.

² In l. si quis in fundi 4. ff. de leg. 1. Lib. 2. Præterm.

³ Lib. 3. de Orat.

*sicis? aut taceat oportebit, aut ne sanus quidem iudicetur. Hæc vero, quæ sunt in philosophia, ingenius eruuntur ad id, quod in quoque verisimile est, eliciendum acutis atque acribus. Id an magis non est de Medicina? Medici affirmant Jam pete ab eo, qui omnino nihil viderit, audiveritve philosophicum, quid corpus, quidve materia sit, ni is tantundem præstabit cum ULPIANO, mendax sim in perpetuum. Pete vel a puro puto Grammatico, quotuplex sit corporum species, si Grammaticus tria illa non proferat genera, quæ scripsit POMPONIUS, admirer ego tales interpretes, & ipsorum sagacitatem: quid enim non observaverit diversas illas Corporis significationes Grammatista in auctoribus suis? ex signis quibusdam demonstrari plerunque vitia; vel in toto corpore, vel in parte morbum esse; interdum vitium corporale ad animum usque penetrare; cum similibus, quæ in illo titulo scripta sunt plurima, quis vel etiam rudis non teneat? doctissimi illi viri ornarunt, excoluerunt, concinne scripserunt (illa non est minima laus) aptarunt juri. Sunt definitiones, sunt divisiones? at tales, quæ possint eodem referri; & ex nullis medicis auctoribus habentur, ut verisimiliter fuissent desumptæ, si isti nostri consulti medica scripta tractassent unquam. Id est secundum, communem scilicet intelligentiam emicare eo modo aliquando ex Jurisconsultorum libris: & ea nos possumus contenti esse, quando nec Oratori¹ videbatur sufficere non posse: nec enim illa elementa quisquam desideret, quæ ut nemo tradat, omnes tamen cognoscunt; & non omnia sic sunt facta, ut si quis ea tractare debeat, id aliter facere non possit, quam cum præceptis suis. Ultimum, quod respondeo, erit ex ALEXANDRO ab ALEXANDRO, quid enim a hujus *libros Genialium* non habeant studiosi in sua bibliotheca, thesaurum omnium antiquitatum? quæ hæc est novitiorum impotentia? exulet a bibliotheca CONTII² *Alexander*, sit cum AUGUSTINO, PRATEJO, TURNEBO, COTTA, BARONE, aliis, recte Alexandro nostro consultum, perspectum. *Is capite primo libri tertii Genialium* Barbari viri doctissimi recenset disputationem de nave tota resecta, quæque habeat nihil ex priori materia, de ædibus etiam; de populo, qui nunc est, an idem sit, qui ante centum annos erat; de iudicibus substitutis & subrogatis, an iidem sint cum prioribus, an eadem navis, eadem ædes; refertur ibi Jurisconsultorum sententia diversa, imo contraria Physicorum sententiæ. Non est ad in-*

¹ Lib. 1. & 2. de Orat.² Cont. in ep. ad Lect. ante Pand.

stitutum, quærere nunc veriolem; examinare dicta *Alfeni*, qui de iudiciis differuit; discutere, quæ *ALCIATUS* ad eandem rem ex *Aristotele* aliquando tentat. Jurisconsultos (dicebat *Barbarus*) ¹ aliter, atque faciant Physici, in his quæstionibus statuere; quia leges, quod probabile est, quantumque æquitas & jus suadet, sequuntur; Physici vero quantum rei veritas & ratio necessario convincunt, & quum aliquid idem esse dicunt, in eo assertionem accipiunt, quod eandem habet materiam, retinetque formam, & speciem immutatam: tale quid non est illa navis, illæ ædes, ille populus, illa legio, illi iudices. Eorum philosophorum opinionem, qui de nobis ipsis propter quotidianam partium decessionem, accessionemque tantundem affererent, quantum a Physicis confirmatur in supradictis casibus, Aristoteles & plerique omnes reprobarunt, si isti non imponunt mihi, quos consului: & ut maxime vera sit, perperam *Alfenus* ibi, si rei veritatem sequitur, ex hoc nostro corpore, unito, quod uno spiritu continetur, ad connexum, ad tertium, quod ex distantibus constat, argumentum duceret in quæstione sua; quia non sequitur. *Idem est corpus nostrum, ergo navis eadem, Legio eadem.* Est enim in corpore alteratio & in partibus corporis, in nave, in legione sunt alia atque alia: at quoniam illam subtilem rationem & ad veritatem rerum directam non tenent nostrates, recte etiam procedet argumentatio *Alfeni*; & id est, quod dico: nam, addebat *Barbarus*, jurisconsulti, quia nihil officit, aut repugnat, quare idem imo censerî vel suffectus iudex, vel illorum quodpiam non debeat, stante eadem disponentis voluntate, quæ dispositiones regit, idem libenter concedunt, quod mutatum est. *Gregem* legavit testator: ille totus mutatus est, novis atque novis capitibus suffectis: non est mutata testatoris voluntas; igitur grex debetur, & ut hoc fiat, idem censetur: ita de aliis exemplis, quæ notavimus. Concludo autem, quamplurima in libris nostris tractata aliarum artium, non tamen ex illis artibus tractata, sed ex civili prudentia. Quare decipiantur, qui nostros illos jurisconsultos ex his credant & in aliis multis scientiis eruditos. Totus, totus, quantus est ille titulus de *aditio Edicto* huc spectat; ut scilicet, non quæ vitia sint aut morbi sed vitia illa, & morbos illos præstent contrahentes, quæ ex civilibus & hominum commerciis exiguntur: huc enim & universum jus nostrum directum est, etiam contra bonum ipsum, verum, æquum, simplex, quæ tamen tantopere & passim a legibus urgeri videmus. Sit igitur vel tripliciter responsum argumen-

¹ *Alc. lib. 6. Farerg. cap. 17.*

to tuo. Sed, at at succurrit aliud. Nolo omittere. A PLATONE, ¹ ajunt, refutari, atque rideri quorundam sententiam, quod omnem omni philosophiæ penum crediderint HOMERUM esse, quia scilicet philosophica multa passim in illo Poeta viderint. Ego etiam rideo ERASMUM, ET MAJORAGIUM, qui Grammaticos quosdam peritos fuisse scribunt omnium antiquitatum, historiarum omnium, Poetices, Rhetorices, Dialectices, Aritmethices, Cosmographiæ, Musices. Ecquis tanta? Ubi aliquam sententiolam in Grammatico notant, quæ aliarum artium sit, en, clamant non unius, sed plurium artium hominem peritissimum: nam sic & Ho neridæ illi apud Platonem. Hi etiam nostri de nostris consultis similiter, ² & negant propterea eum bonum esse Jurisprudentem, qui orbem illum disciplinarum omnium non calluerit. At non sunt istæ rectæ consecutiones: quid enim prohibet, quo minus ego possim tantundem? possum forte plura proferre ex Græca, & Hebraica lingua, ex Rhetoricis, Dialecticis, Historicis, Philosophicis, Medicis, Theologicis etiam, quam illorum multi protulerint: & nomen Hippocratis, Aristotelis, Philosophorum, Poetarum, cæterorum interponere. An ego eam ob rem peritus in tot doctrinarum generibus? stultus sim cum istis, si opinarer vel tantillum cognoscere in iis artibus. Sint itaque in nostris consultis & aliarum artium notæ quædam: non iccirco dicimus, aliarum artium eos fuisse peritos. Trahunt ex illis legibus interpretes, quæ nunquam cognovere legislatores. Vel non aliunde proculdubio, quam ex communi sensu: & in ipsis artibus nunquam producant: tandemque non tenere argumentum dicimus, quod est, *Alienæ facultatis quædam ex ipsa facultate nostri habent. Ergo facultatem illam nesciunt*: possunt namque unum, aut alterum cognovisse; & id non est artem cognoscere. Quid tu contra?

QUINCT. Ego quidem nihil: & expecto, ut reliqua, quæ referebam, dissolueres.

ALBER. Quæ illa? hem quod de diffinitione Jurisprudentiæ dixeras, & enciclopedici urgent, plane nihil est, QUINCTE, *Jurisprudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia*; at (quod sequitur) ad scientiam justī & injustī. Verba hæc postrema rem totam terminant. Et verum est, cognosci a Jurisprudente omnia debere, quæ ipsam ad scientiam justī & injustī deducere possunt. Id autem non dicitur enciclopedia. Libet spatiari. Quid etiam si agno-

¹ Lib. 10. de rep.

² Bud.

feceremus, quod captabas, & est a nobis, arbitror, refutatum, antiquos illos consultos, hunc, qui Jurisprudentiæ definitionem scripsit, tenuisse istum orbem disciplinarum? meos Accursianos interpretes non tenuisse? damus utrunque. Dicimus, id intuendum, quid rectius fiat, non autem quid hic fecerit aut ille.

QUINCT. An etiam ULPIANO melior BARTOLUS?

ALBER. Durum est, si quis dicat, immo sentiat, immo cogitet. Sed & BARTOLO & hujusmodi facit ALCIATUS¹ locum inter hos ipsos ULPIANOS cæterosque, SCÆVOLAS, SERVIOS, ULPIANOS agnoscit DUARENUS multos in Parisiensi Senatu. Suo tempore non paucos SCÆVOLAS, inquit BARO, extitisse, qui jus civile tradebant. TIRAQUELLUS *Labeone* major dicitur similibusque ab HOSPITALIO. Longior essem, si BARTOLI encomia colligo, & quæ aliis facta sunt notæ prorsus inferioris. Quid igitur, si annuerem? video, quæ adolescens pene BARTOLUS scripsit; ² video BALDI acumen & copiam; audio quid unus aut alter, Politus quidam & Gالياula, ³ vix plenam egressi pubertatem præstiterint. Ratio jurisconsultorum visa aliquibus est, ut fanciendi fuerit potius, quam demonstrandi. BARTOLUS, BALDUS argumentis rem tractant semper, omniumque quæ constituunt, rationem & reddi posse declarant, & ipsi reddunt. Tu vel hinc perpende quid sequatur.

QUINCT. Et est id durum, & durissimum.

ALBER. Illud igitur: ULPIANUM, reliquos fuisse maximos jurisconsultos; sed futuros adhuc majores, si encyclopediam istam (ut nunc loquimur) non affectassent. Modo ipsum bonum interpretem jurisconsultumve quærimus, non *Ulpianum*, *Paulianum*, *Cajanum*.

QUINCT. Quid obfuit plurimarum artium cognitio?

ALBER. Si industria, studiumque dividatur in hunc & illum agrum excolendum, an tota est industria in uno, studium totum?

QUINCT. At quid si sufficit plane ad utrumque fundum agricola? at alias facultates non cognoscendas quidem plene & perfecte, diximus, sed usque ad certum finem. Id fieri posse, & majus aliquid contenderet & *Cicero*, & alii multi, ex se ipsis desumpta probatione.

ALBER. Scio & sibi & aliis talem visum M. TULLIUM. ⁴ Scio,

¹ In præfat. ante lib. de ver. fig. In ep. ante lib. Heptam. ad l. 2. ff. de stat. boni. In carm. ante tract. Retract. ² Grib. ³ Gal. l. 1. Meth. Hott. in arg. ad Iust.

⁴ Tac. in dial. de Orat.

talem ab hoc judicatum ¹ PLATONEM & ARISTOTELEM; verum (ut dixi) aliud quærimus, quam quod ista exempla significant. Ego id urgeo, futuros in singulis hos omnes meliores, qui boni in omnibus inveniantur. An verum non est? probatissimis exemplis ostendit GRIBALDUS. Summus quidem in hunc diem Orator TULLIUS, ut de ipso uno dicamus, sed Rhetor QUINTILIANO longe inferior videri potest, nam & hic ARISTOTELE præstantior, ² si alii judicant, ego recte memini; philosophus non adeo bonus; poeta infelix: aliarum artium scientiam quo pacto ipsi non defuisse narrabimus? quibus vindicabimus argumentis? nihil dici poterit (aut fallor) quod mea oratione hucusque non fuerit refutatum. Ita existimo. Vulgatum, tritumque, sed non ineptum illud. *Pluribus intentus minor est ad singula sensus.* At finem dicendi non facimus? age, QUINCTE, si te divino illo præditum ingenio sentis, *Tulliano, Aristoteleo, Platonico*, similibus, quæ rariora Phœnicibus audimus, age, accinge te operi, periculo agas tuo si corporis vires, si cætera non defunt, quæ affluenter aderant omnia Ciceroni, credo & Platoni, & Aristoteli, age, ingredi illum orbem. Recensuisti aliquando ex RAMI *Ciceroniano* ³ quanta in Cicerone convenissent. Ait, ut audivi, CARDANUS, unum Ciceronem fuisse ferreum totum; lucubrationibus, meridiationibus, studiis, laboribus, sollicitudinibus, cura rei familiaris, Reipublicæ, conscribendis multis libris, epistolis autem sine numero, infractum semper. Quis tandem? Orator. Magnum id, at majus longe, ut quis evadat jurisconsultus; plures enim Oratores Ciceroni, quam jurisconsulti Pomponio. ⁴ Argumentum Ciceronis est. Nemo talis, qualem quærebat Cicero? & nemo talis jurisconsultus, qualem nos quærimus. Facilius est, facilius in bonum Oratorem evadere: est enim is (ut ego quidem existimo) ex se nihil, suoque nomine, quam vir disertus; quare & debeat undique habere, quo suam muniat eloquentiam, sicut & hanc habet ad res quasque vestiendas & exornandas. Nescio, an quisquam tantæ credat operæ cognitionem verborum, quantæ rerum est. Quod & rerum omnium cognitionem concedat Oratori suo Cicero, quid est? sufficit si qualis qualis sit ea cognitio; nam ad captum popularem, ad nullam justam & eruditam tractationem sua omnia efformat Orator: at jurisconsultus ad normam sapientum sua debet explicare subtili inquisitione. Habes omnia?

¹ Lib. 1. & 2. de Orat.² Valla. Scalig. Tacit.³ Lib. 4. de sa. tur.⁴ In lib. de Clar. Orat. l. 2. de orig. jur.

QUINCT. Potest videri, superesse, quod referebam, ut aliæ artes eo usque tantum cognosci debeant, quousque ex utilitate videntur propriæ disciplinæ. Nullam moram hinc nasci posse ipsis propriis studiis, plerique credunt, sed compendium potius, expeditiorem, & faciliorem progressum.

ALBER. Potest esse, ut non responsum videatur. Sed heus tu. Immo summam omnium cognitionem exigunt isti; ¹ maximam utriusque linguæ peritiā, etiam Hæbraicæ; omnium antiquitatum; historiographos, oratores, ethicos, politicosque philosophos æquo prope loco cum jurisconsultorum scriptis habendos, palam edicunt; Medicinæ scientiam exigunt, naturalis philosophiæ, & Arithmeticam necessariam affirmant, notitiāque ponderum & mensurarum. An negem? feci prorsus. Nam Arithmeticos, Geometras consulam, reliquos, quod dictum est; ad eos remittam consultores. Faciam sane, vel sim, habearque indoctus. Sint isti etiam Theologi, ² Metaphysici, Astrologi, Musici, Rhetores, Poetæ, Dialectici, & nautæ etiam postquam placeat, & agricolæ, & venatores, & fabri, & quarumcunque mechanicarum periti. Dii boni, qualia monstra. Sanctissime ille, *Misera scientia mortalium umbra vana*. ³ Surgimus inflati, erramus incii, profitemur quæ non didicimus; dumque de pluribus gloriamur, tanto in pluribus nos fallimus, alios evertimus nostris erroribus. Magnus dicitur ERASMUS, sed qui major adhuc fuisset, si minor esse voluisset, & tanta non esset amplexus. Quid vero? in cælum volavit, sed sine alis, sed iudicio imperitorum pædagogorum. Quis hac in re non parebit auctoritati SCALIGERI, ⁴ quem & ista & alia huiusmodi de ERASMO scripserunt tradunt? tradunt similia scripserunt de CARDANO, ⁵ & frænum Italicum scripturienti illi viro doctissimo exoptasse. Nos pari ratione, quid idem Italicum frænum ingeniis luxuriantibus non ostendemus? Proponam imo tibi Italorum auctoritatem: nec enim invenias meliores: & quoniam illi hærent toti vestigiis unius artis, & tales sunt, quales invidis aliud nihil relinquunt, nisi ut maledicendo disrumpantur: age, vellatum unguem, ab optimo ipsorum instituto ne discedas. Quid enim & illud usque ad certum firem. Quasi non eadem sint imperfecta, & quæ non sunt. Quasi, si imperfecte sufficiat cognoscere alias disciplinas, non sit illud melius, quod leges jubent, ut aliis credamus in aliis artibus, eosque

¹ Augustinus Briffonius El. Græc. Alc. Zasius. Hottomannus & alii.
X. de ju. ar.

³ Card.

⁴ In lib. de Poet.

⁵ In exercit.

² Græc. cap. 30.

verè peritos consulamus. PORTIO, BUDEO, ALCIATO, AUGUSTINO, AGRICOLÆ quid non auscultabo potius in eo ponderum & mensurarum argumento, ¹ quam ut vel tantillum temporis ego in eadem re ponam? scilicet, ut vel majorem vitæ meæ partem pro illa facultate assequenda profundam cum ipsis, & multa adhuc nesciam cum ipsis explicare. Quid isti nugatores intonant *de lege Falcidia*, *de titulo Communi dividundo*, *Finium regundorum*, similibus? quasi adeatur Jurisconsultus, non mensor, qui modum dicat, non *Arithmeticus*, qui facti quæstiones despiciat. Nugæ, mi *Quinte*. Jam, & ad nescio quam figuram meminere respondere. Cave ab similitudinibus omnibus; nam EXPLATONE ² dici recorder, eas maxime fallere: nec mirum, quia & in rebus omnibus quædam semper est similitudo, ut vir doctus referebat, dicere solitum Protagoram, an sine aliis doctrinis minus instructum ad jus civile capessendum censebimus adolescentem, ut ille profecturus, ille est miles? non censebimus; illud, quia nunquam statuatur, nec est cur sim ipse longior, dum refello. Ait CICERO, ³ artes omnes se ipsas per se singulas tueri: nam Oratoriam excipit solam. Credant suo CICERONI recentiores, & huic autoritati. Quid igitur militis, & ejus qui iter ingreditur, exemplum? illi tueri se nequeunt, potest jurisconsultus & Juris interpres; ut moræ, diverticula, ambages huic sint quæque omnia, quæ jus non sonent penitus. At quantum temporis decursum a principio sermonis nostri? Infinitum juris argumentum, cui nec possit una tota vita hæc nostra sufficere, tantum abest, ut alias præterea disciplinas edificare valeamus; quas nec opus est discere, nec antiqui legum auctores tenuerunt. Temeraria præsumptio & infelix conatus horum novitiorum interpretum cum sua enciclopedia. Prudentissima, & felicissima in antiquis cæterorum omnium ignorantia, unius civilis prudentia fitis. Rectissime fit, si reliquis omnibus libris vale dicimus, & vacabimus his solis, quos tam multos scriptos habemus de jure nostro: nam ut non poterimus profiteri omnia nos scire, ita quod agimus, procul dubio assequemur. Et non est id minime laudis, *in uno excellere posse*.

¹ l. x. ff. de vent. inspic. & alibi.

² Plat. in *Sophis*.

³ Lib. 2. de *Orat*.

ALBERICI GENTILIS

DE

JURIS INTERPRETIBUS DIALOGUS

SECUNDUS.

P A U L U S.

COLLOCUTORES.

QUINCTUS. ALBERICUS.

Agitatur questio inter colloquentes: an bonus JCtus latinæ linguæ exquisitiori cognitione carere possit? Albericus defendere nititur, nihil aut parum conferre ad sapientiam civilem linguæ latinæ exquisitam cognitionem. Exempla Glossatorum, qui latinam linguam pure scripserunt. Scriptum Alberici cui titulus, verborum & Historiarum juris ex Accursii ac Bartoli Commentariis libri duo. De poligraphia JCtorum: Verba in sensu recepto accipienda esse: quasdam res minime antiquis vocabulis exprimi debere Divisio Jureconsultorum recentiorum in Accursianos & Alciateos. Sententia pro Glossatoribus fertur.

QUINCTUS.

PROBATUR mihi sententia tua, si a generali quidem illa species quasdam submoveris, quæ possunt in contrarium pugnare. En, quoniam ex *Duareno* in tuam opinionem aliquid dicebas heri, & adii illum, & vidi alia adhuc, quæ tu non recensuisti, pro tuis partibus.

ALBER. Verum est. Scio, illos notari a *Duareno*, qui antiquorum exempla magis, quam *Scævole*, secuti, nihil pulchrius, aut magnificentius ducunt, quam artis, in qua versantur fines extendere: cum illa sit juris civilis ubertas, & amplitudo, ut vix quisquam in ipsa prævalere possit videatur, qui non se ei totum dederit: esse enim jus nostrum ejusmodi, ut universum nosse, in eoque excellere paucis datum sit; nec posset tam angustis finibus concludi, quin propter magnitudinem rerum & copiam multum operis habeat, ac difficultatis: probandum, ut dicat, valde institutum *Scævolæ*. Scio addere, alias artes cognoscendas ad usum Jurisprudentiæ, verum est id meis rationibus confutatum, ut ea illibata maneat sententia.

QUINCT. Qui de Medici munere scribunt, & ipsi videntur facere tecum.

tecum. Multa in Medico ¹ non solent requirere, visa quibusdam importunis, magnificisque tam necessaria omnia, ut eam artem sine ipsis corruiere judicarent; & adversus contradicentes millia conviciorum eructarint, quæ Manilius frater nobis narravit.

ALBER. Gaudeo ista Firmat etiam *Alciatus* ² aliquando & in hoc ipso argumento, *Galenum* præstantissimum medicum non ideo minoris esse, quod geometræ Euclidis circinum sumpserit nunquam in manus Quid si nec illa tenuit, quæ notat *Cardanus*? ³ summus medicus, qui Phycas quæstiones, aut non attigit, aut male tractavit, anatomiam, simplicium medicamentorum historiam. Ineptos appellat eos *Alciatus*, qui *Accursium*, *Bartolum*, & id genus alios damnent, quod fuerint illi aliarum artium ita rudes, ut nec summis quidem labiis attigerint.

QUINCT. Assentior. Probantur generatim ista: sed si ad species descendero, aut hæreo totus, aut tu juvabis me ex illis salebris.

ALBER. Faciam, quantum potero: scio tamen provinciam difficilem.

QUINCT. An igitur diffidis, si propius congregiatur? virium imbecillarum indicium, dum bellum geritur: & res, causa plane suspecta, si non permittitur in apertum Solem, & aspici iterum atque iterum, tractari, omnibus sensibus supponi, tota pars, nec perfunctorie.

ALBER. Non hoc est, *Quincte*: sed quia pervasit jam in omnium mentes, quod *Alciatus* scripsit de meorum interpretum ruditate: quia ineptissima multa omnis generis videntur adnotasse isti novitii, qui talia quærent, in illis interpretibus. Difficillimum est contra hæc velle dicere, quæ certissima sunt apud quoscunque, si prudenter res tota non examinetur. Sed age quo me vocas?

QUINCT. Eo: ut sine magna cognitione linguæ Latinæ studium juris recte procedere non possit. Quod si est; an *Accursius*, *Bartolus*, *Accursiani* & *Bartolini* interpretes boni?

ALBER. Id est, quod dico. Sine illa exquisita notitia linguæ Latinæ credunt jam multi, non constare studium juris: credunt omnes, defuisse eam plane ac penitus *Accursio*, *Bartolo*, cæteris.

QUINCT. An hoc postremum tu neges?

ALBER. Audies meam sententiam. Argumentum, quod tu obijcis, & *Vivis* est, non concludit, *Barbare isti scripserunt*. Ergo ineruditi,

¹ Bot. Eras.

² In ep. antr. lib. de us. sign.

³ Lib. 1. de sam. tue. cap. 36.

& illiterati, ergo leges stylo purissimo scriptas, nec possunt aliis explicare, nec ipsi intellexerunt. Et nec contrarium, si ita dicatur. Latine scribunt recentiores. Ergo eas leges & intelligunt, & aliis recte explicant.

QUINCT. Quamobrem vero?

ALBER. Quia illos Latinæ linguæ peritos docere possum: & licet usquequaque periti non fuissent, potuissetamen, ac posse optimos esse juris interpretes, magistrosve. *Res ipsa demonstrare poterit, aut nihil omnino, aut certe parum conferre ad sapientiam civilem linguæ hujus adeo exquisitam cognitionem; & non esse recentiores interpretes propterea meliores, aut etiam bonos, quod vel quæque scrutati sint penetralia Latinitatis.*

QUINCT. Audiam, ut confirmes.

ALBER. Sacco nominatim & Aretino perhibet testimonium *Duarenus*, ¹ quod & Græce & Latine non vulgariter fuerint eruditi. *Jasone* virum in utroque jure doctissimum, & tam in divinis scripturis, quam ceteris disciplinis secularibus eruditissimum, philosophum clarum, oratorem celeberrimum, ingenio subtilem, eloquio disertum appellant historici. Cæterorum fides penes ipsum auctorem sit. Quod attinet ad eloquentiam, supersunt indicia non levissima ex quibusdam epistolis sive præfationibus suis. *Alciatus* etiam *Aretinum* illum Græce & Latine disertissimum, *Jasonem* in Latinis literis longe præstantem asseverat. De Aretino rursus *Cotta*, ² hic genus humanum ingenio superavit, & omnes restinxit stellas, exorris ut æthereus Sol. Nam præter jura, cæteras etiam liberales artes adeptus est. Quid de ipsis *Zasius* & *Alciatus* & *Cottus* dicam? hos quoque vulgari sermonis genere usos, aut certe non longe ab eodem recessisse, scribit ille novitius. An igitur concludemus, istos ineruditos, & illiteratos fuisse, quia erudite minus & literate scripserunt? primi etiam non aliter atque *Bartolus* & *Accursius*.

QUINCT. Testimonia de his sunt Tempora tunc erant felicio-
ra, quam sub *Bartolo* fuerint, & aliis ejus ætatis.

ALBER. Sunt igitur boni interpretes *Saccus*, *Aretinus*, *Jason*, cæteri illorum temporum *Accursiant*? Crede; argumentum non urget: nam his exemplis probatur aperte nimis, barbare quem loqui posse, & esse bene instructum a lingua Latina. Quod autem addis de feliciore seculo, hoc quidem aliquid videtur esse; quoniam verisimilius videatur, *Jasone* eruditum in hisce studiis, *Bartolum* non fuisse propter omni-

¹ In ep. ad Guil.

Ante adnot. ad tres lib. Cod. in Memor. de Jurisp.

modam, ut volunt, sui ævi infelicitatem. Attamen vides etiam rationem infirmam: sicut enim in tanta elegantia videmus hodie barbarie innumeros volutari, & plures multo, qui nec scribere, nec dicere possumus recte, caste, Latine; quid credere non possumus, fuisse in illa ruditate, qui loqui purius valuissent? Herodoto, Thucydidi que non obfuit, quod ipsorum ætas in tempora I rasyma: hi & Gorgiæ incidisset, ¹ & cum inelegantibus, audio, elegantissimos ipsos esse rerum scriptores. Ajunt *Petrarchæ*, similiumve stylum plane contemnendum non esse, qui tum scribere voluerint accuratius, politius. ² Quid id credere difficile est de *Bartolo* & reliquis, qui dies, noctesque semper in manibus habebant illorum monumenta, qui vel ipsi Ciceroni in Latina oratione non concedunt, si verum dixit *Laurentius Valla*. ³ Huc trahe exemplum, quod proponitur in hanc ipsam meam sententiam, de homine, qui in Sole ambulet, ut coloretur, etsi id ille minime cogitet. ⁴ Etsi *Bartolus*, cæterique cogitaverint minime Latinæ linguæ cognitionem adipisci; quod tamen Latinissimorum scripta versaverint semper, credendum omnino est, illis vel obtigisse. Percurre tecum omnia. Videris transfundi in res quasque, in homines quosque multum semper alienarum affectionum ex jugi consuetudine, & contactu rerum aliarum, aliorum hominum. Quid erunt mei illi interpretes extra omnem omnium sortem?

QUINCT. Sed apparent effecta ista in omnibus: in illis interpretibus non apparent. Videntur hæc omnia contra te esse. In Herodoto, in Thucidide, in Petrarcha, in aliis, in eo, qui ambulet in Sole agnoscimus: quia in tuis non est vel indicium, profecto ipsi aliud iudicium sustinebunt.

ALBER. Opinaris? Sed an non pleraque omnia summaria *Bartoli* habent quandam huiusmodi colorationem? habent. Quid de scholiis referam *antiqui* cujusdam *expositoris in regulas juris*? eruditione & Latina elegantia cum ipsis jurisconsultis ea certare, vel *Alciatus* asseruit. *Bulgaro* adstruit *Cujacius*, ⁵ & propter hanc ipsam scribendi puritatem laudat. *Joanni* majora tribuit, præceptor *Accursii*. Extant in hoc ipso, in *Roglerio*, in *Placentino*, in aliis glossariis non tenuia puræ hujus locutionis indicia; & ego affirmo de quibusdam *Placentini* operibus; & ad alios vel ipsi delicati recentiores, nedum *Bartolus* similesque, animad-

¹ Cic. in orat.² Viv. lib. 3. de tr. disc. Scal. cap. 1. lib. 6. Poet.³ Aug. in præf.

ad 2. lib. em. In præf. ad lib. 3. Eleg.

⁴ Cic. lib. 2. de orat.⁵ In proe. lib. 1. Disp.

Lib. 7. Obs. cap. 36.

vertunt. De *Cyno* quid dixerim? & hic *Bartoli* præceptor habet, quibus Latinitatem istam sibi non prorsus incognitam ostendat. Non oportet, *mi Quinte*, barbara, inepta, vitiosa, quæ notas, regerere: nam scimus ista; & jamdudum est, quod ad animi voluptatem collegimus innumera; & tu libellum vidisti, cui titulum fecimus. *Verborum & Historiarum juris ex Accursis ac Bartolis Commentarii duo.*

QUINCT. Si igitur plusquam exoticæ linguæ sunt ut plurimum, quæ ista coloratio?

ALBER. Ut plurimum non sunt. Quid ex *Sturmio* ¹ narrabas olim?

QUINCT. Jurisconsultus (ait ille) magnus est *Bartolus*, sed multa habet non solum barbara verba, sed etiam barbaras sententiarum formulas.

ALBER. Pleraque igitur non barbara: & quæ barbara insunt, suas habent certas excusationes. At vero, non recensuisti mihi de quodam *Henrici Stephani* ² libello?

QUINCT. Recte. Opinor ex eo multa tuorum & verba & sententiarum formulas posse a barbarie vindicari.

ALBER. Adde *Paregon Brissonii*: adde & *extremam pagellam librorum Alciati* ³ de verborum significatione: adde quod is non patitur malæ Latinitatis damnari (aut memoria fallor) quod vel *Theodosiani seculi* auctoritate, exemplo *Pontani*, *Perotti*, *Erasmi*, similibus defendi potest.

QUINCT. At, quæ excusationes pro reliquis, quæ multa procul dubio supersunt vitiosa?

ALBER. Genus scribendi eos excusat, ⁴ quod & ipsi fatentur delicati: qui enim eleganter in *Accursiana* aut *Bartolina* scriptione? Nec fuit sane admodum curandum: nec potuit. Et ipse *Cero*, quando in populari *de legibus* tractatione omnis sua versabatur oratio, loquendum sibi populariter duxit. Audi. Ridiculum fortasse videtur, quod dicturus sum, dicam tamen vel ideo ut rideatur. Si loquitur Imperator. Quandoque crasso modo, ut *Baldus* ⁵ & alii notant cur verum non dixerit *Cotta*, excusandos jurisconsultos hos meos, si linguæ Latinæ normam prætereunt? quia scilicet permissum sit homini loqui, ut lex facit. Succurrit ex *Barone*. ⁶ Tot libros illi legum auctores non reliquissent,

¹ In schol. ad lib. de imit. orat.

² de Lat. fal. susp.

³ Lib. 9. Pareg. cap. 20.

⁴ Zas.

⁵ In c. 1. §. 5. quia. Qui fen. da. poss. Alc. Con. Duar.

Comm. Inst.

⁶ In ep. ad

si florem orationis sequi voluissent. Quid igitur, si stante lingua Latina, istum non præstiterunt dicendi splendorem in studio nostro *Cæsares, Cicero*, juris auctores, nos a *Bartolo* in illo seculo desideremus?

QUINCT. Ego istam elegantiam in *Bartolo* non requiro, sed puritatem sermonis: nam & *Cicero* a philosopho Oratoriam eloquentiam non admodum flagitabat, modo res bonas & cognitu dignas afferret.

ALBER. Recte censēs, quicquid novitius sine eloquentia cæcam atque mancam esse jurisprudentiam clare profiteatur. Sed & de ista puritate jam dico, excusandum omnino *Bartolum* & reliquos, si ipsam in eorum operibus non ubique conspiciamus, quia (& hæc est alia excusatio) non fuit possibile præstari ab eo, qui tanta scribit, homine alterius linguæ, seculo ter infelici, juvene occupatissimo. En, quid vel Sol ipse. *Qui κατὰ πόδα*¹ interpretationem Latinam paratam habeo, contribuere aliquid possum si modo princeps aliquis expoliendæ ejus otium mihi faciat; ne intermissione publicarum recitationum quidquam rei meæ incommodaretur. Et istis nisi etiam poetica machina præsto sit, Deusque qui otia faciat, rem paratam expolire per publicas recitationes non licet: rem proculdubio minoris, breviorisque operæ, quam si laborandum ad eam rem esset in Commentariis longioribus, justisque ingentia volumina *Bartoli* sunt, *Baldi*, cæterorum. An credis spatio quindecim aut viginti annorum posse *Bartoli* commentaria in eam formam confici, quam isti delicatiores voluissent? at ille, vix credo, quindecim plus minus annos in ea re posuit, cogita, brevi illo tempore debuit pœnum tantæ scientiæ componere; & potuisset etiam Latine, caste, pure, eleganter scribere? Non est facile Latine scribere, atque una scribendi materiam colligere:² ideo scriptores, quod ait ex nostris quidam, primum undicunque fumunt etiam rude, nudumque argumentum, quod postea, quum minus tempore excludantur, scienter, ornate, & pura vestiant oratione. Id nequii *Bartolus*, festina admodum morte extinctus: & notavit etiam *Jovius* in illius icone.

QUINCT. Sed audio, multos ex antiquis consultis reliquisse amplius trecentos libros.

ALBER. *Paulus* hic, at *Pauli* opera, & libros plus trecentos operibus *Bartoli*, *Baldi* non conferrem. Ecce. Omnium librorum juris tricies centena millia versuum erant. Tricies centena millia sententiarum, quod est explicatum. Hæc si inter tot prudentes partiaris, profecto

¹ *Cujac. in Præf. ad Parat.*

² *Polydorus.*

id ipsum collegeris, quod affirmo, *Pauli* opera minora operibus *Bartoli* atque *Baldi*.¹ Age; quinquaginta sunt Digestorum libri, & hi certe ad exemplum antiquorum confecti. An reddunt octavam partem voluminum *Bartoli*? an decimam voluminum *Baldi*? nec itaque trecenti *Pauliani* libri præstant integrum *Bartolum*, & *Baldum* minus. Attende, quod & ex ipso dicentium ore pleraque monumentorum *Bartoli*, talium sunt excerpta, non ab ipsis vel polita, vel exarata. Meminerisque, oratores summos & in una epistola eleganter scribenda dies, ac hebdomadas consumpsisse, annos & annos in oratione una. Est igitur excusatione dignissimus *Bartolus*, si in interitu omnium bonarum disciplinarum, peregrinus, intra primos maturioris ætatis annos vita functus, continuo docendi munere occupatus, tanta volumina, quæ dictavit, nec veste ornarit tota Latina. Non est dicendum propterea, fuisse illum ab hujusmodi litteris haudquaquam instructum. Verum, est & tertia ratio pro *Bartolo*; est & quarta.

QUINCT. Quæ istæ?

ALBER. Scripsit rudi illo stylo, ut tempori inserviret. Multa retinuit vocabula barbara, multasque barbaras dicendi formulas, quia id, vel hoc Latinissimo seculo, consultius est.

QUINCT. Rogo, explices. Jam & illud videris asserere, hos tuos potuisse Latine scribere.

ALBER. Ajo, quod, etsi nulla supradictarum excusationum prodesset meis, hæc proderint omnino, si recte dispicio.

QUINCT. Si igitur & genus scriptionis non repugnasset, &, quæ proxime dixisti, non fuissent impedimento, quid Latine non scripsit *Bartolus*, si potuit?

ALBER. Perbelle. Cur illi non scripsere *Aretinus*, *Jason*, *Zasius*, *Alciatus*, *Cotta*, hodie etiam vir ipse plane divinus? Non placet, non est opus. Ut tempori obsequerentur, inservirent scænx, vitandæ invidiæ causa. Dicit *Alciatus*; *Duarenus* dicit. Et si horum tempore agendum sic fuit, quando bonæ litteræ omnes penitus revixerant; quid debuissent *Bartolus*, *Baldus*, reliqui facere? Semper vel oratorum eloquentiæ moderatricem fuisse auditorum prudentiam, ait Cicero,² & omnes, qui probari volunt, voluntatem eorum, qui audiunt, intueri, ad eamque, & ad eorum arbitrium & nutum se fingere, & accommodare? itaque, nescio quibus in locis, quod minime politæ,

¹ *Duar. lib. 2. cap. 16. disp. ann.*

² *In orat.*

munimeque elegantis auris homines sunt, & oratores adscivisse aptum his auribus opimum quiddam & tanquam adipatæ dictionis genus. Multa vel proverbii trita non recenseo. Quis *Bartoli*, *Baldi* auditor barbaris illis temporibus, si paullo etiam fuissent magis addicti Latinis præceptionibus? an isti docuissent linguam Latinam? an discipuli voluissent discere? Audivi a patre, *Galenum* pluries dicere solitum, rejectis Attici sermonis proprietatibus, se sic nominibus uti, quemadmodum homines sui sæculi utebantur, satius esse ratum, res dilucide docere, quam pura illa lingua Atticorum uti, idem fecisse *Zenonem* imperatorem ¹ lego in *constitutione de novis operibus*.

QUINCT. Quasi luciditas orationis non sit ex puritate magis, quam ex barbarie.

ALBER. Quasi non dirigantur ad hominem omnia. Qui tum temporis sustinisset (ut dixi) castam orationem?

QUINCT. Si igitur illis dixit *Bartolus*, nunc loqui non debet, mutato in melius seculo.

ALBER. Cur discunt multi barbaras linguas? opinor ut cognoscant doctissima monimenta in illis consignata.

QUINCT. Insudabunt igitur homines sermoni barbaro cognoscendo, ut *Bartolum* audiant?

ALBER. Quidni, si eruditionis habet multum *Bartolus*? at quam is auctor barbarus?

QUINCT. Ut libri ipsius non magis nunc in pretio habendi videntur, quam *Trebatii*, cujus in pretio habiti non sunt, quod rudius scripti essent, si bene apud Pomponium legi. ²

ALBER. Fuit desiderium recentiorum: sed & frustrati sunt spe ista: & spero ego quam brevissime factum iri de ipsorum operibus: videmus enim ut ceciderit cum illo, qui *Alciato* ³ duce augurabatur, non magnopere *Accursii*, *Bartoli*, cæterorumque volumina necessaria futura. Et si *Alciatus* nihil *Bartolo* officit, an officient alii? forte: nam *Alciato* majores isti. Verum hæc ad nos minus pertinent. Tempori inservendum fuit: Ecce enim *Tukero* doctissimus habitus juris publici & privati; ⁴ quoniam tamen sermone antiquo affectavit scribere, libri ejus parum grati habebantur.

QUINCT. Et *Bartoli* libri multo minus.

ALBER. Male *Tukero*, qui elegantiori sæculo vixit, asperiori anti-

¹ In princ.
de verb. oblig.

² Baro in l. 2. ff. de orig. jur.

³ Albus. ante schol. Alc. ad l. 2. ff.

⁴ l. 2. ff. de orig. jur.

quorum oratione utebatur, & minime accommodabat se tempori, quod *Bartolus* faciebat. Ego illud tracto, *Bartolum* Latinitatis reum non esse, si eo seculo scripsit Latine minus. Quod vero sint ipsius monumenta hodie minori in pretio; videri potest delicatioribus stomachis: nec enim aliter fiebat de quodam *Curione*, si non fallor memoria.

QUINCT. Forte de illo dicis, cujus orationem *M. Tullius* ¹ illustrem fuisse scribit doctis & attente audientibus, multitudini non item?

ALBER. De illo ipso & *Bartoli* oratio doctis attenteque audientibus illustris est, sed verba intuentibus, quod omnino fiet indocte, barbara & barda etiam erit. Utinam vero (quod ait disertus, doctissimus, & prudentissimus *Viglius*,) ² *Alciati* & *Zasii* doctissimorum virorum pluriumque aliorum exemplo rerum ipsarum cognoscendarum studio isti ita afficerentur, ut harum gratia barbariam interpretum vel contemnere, vel devorare possent. Esto, diximus barbara habeant multa, quid ad res? has an non acutissime, an non etiam clarissime docuerunt *Accursiani*? asseverat *Alciatus*. Tu videris aliquid velle dicere.

QUINCT. Succurrebat in tuas partes aliquid ex *Cicerone*.

ALBER. Quin refers?

QUINCT. Is aliquando verba facit quasi de his ipsis interpretibus, si tu tuis res tribuis, ³ meis autem dictionem.

ALBER. Ita.

QUINCT. Ille igitur. *Composite & apte sine sententiis dicere infantia est: sententiose autem sine verborum & ordine & modo infantia, sed huiusmodi tamen infantia, ut ea, qui utantur, non stulti homines haberi possint; etiam plerunque prudentes.* Alibi ⁴ tamen ineptos hosce scriptores non fert omnino: at quia tum non aliam rationem suæ sententiæ profert, quam ex delectatione lectoris & aurium, non erit quod adversus te dicatur, qui nec disputas adversus illa.

ALBER. Probe juvisti me.

QUINCT. Eadem sententia (inquit *Cicero*) si inelegantius scripta sint, animo satis, auribus non satis. Certe & persuaderi incipio, viris philosophis fraudi haudquaquam esse, si non aliter ac *Bartolus*, loquerentur: Quid enim magnum & oratores nomen habuisse legimus, qui impoliti, consulto rudium similes & imperitorum fuere. ⁵

ALBER. Subintrat ex te etiam quinta excusatio pro Latinitate meorum interpretum.

¹ In *Bruto*.
orator. ad Bru.

² In *præf. ad Cōm. Inst.*
³ Lib. i. *Tusc.*

³ in l. ult. ff. de verb. sign.
⁴ In orator. ad Bru.

⁵ In

QUINCT. Quæ hæc?

ALBER. Quod ad res mei isti attenti, curarunt verba omnino minus. Sed satis in re nihili.

QUINCT. Immo & de hac dicetur. Verum, quod nunc recorder, primum transigendum de his est, in quibus versamur. Tu exemplo *Alciati* doces, & *Bartolum* non Latine scripsisse, ut tempori inserviret. Audio ego in ambitionem & avaritiam *Alciati* ¹ rejectum, quod antiquam juris tractandi rationem plane non dimiserit.

ALBER. Ista sunt recentioris hujus militiæ pila. Et in antiquos conditores legum idem scribit *Commanus*. ² Et alter est sibi maledicus: & ipse enim dicebat, quod paullo neglectius scribendo recederetur longe minus a consuetudine suorum temporum politiorum, cui aut serviendum, aut indulgendum esset. Quasi vero ambitio propria non sit novatorum, quasi *Alciatus* undique gentium traheret ad se studiosos juris propterea quod veterem docendi formam retineret, non quia novam istam induxisset politiorem: quæ quum videretur gratior, quid ex ipsa majorem quæstum sperare non poterat? fortasse quoniam viliora comparemus majori pretio. Quid multis? notum est satis, doctissimis quibusque sui temporis in ipsa Italia præferri solitum *Alcium* hujus ipsius elegantioris litteraturæ ratione, & ad summa evectum stipendia. An enim *Alciatus* doctrina conferendus *Mariano Socino*? hunc tamen contra *Bembus*, deficeret fenex in salutari suo si adveniret *Alciatus*. Et ipse quoque *Duarenus* in Gallia olim primi nominis habitus. Quid ita? quia novam hanc viam docendi incedebat; nam si veterem, puto vix cum secundis isset: studii etenim quindecim amplius annorum, quod posuit in hac disciplina ex institutis majorum, ipsum maxime pœnituisse ipse scribit in sua ³ quadam epistola. Quid cogitas? an de isto, ut a majori crimine liberes scilicet, dices quod de *Tuberone* Cicero, *quæ a Citharædo non potuit*, est Aulæta. Licet quidem per me: licet etiam, si tibi videtur, & in avaritiam & in ambitionem contra *Alcium*, *Zasium*, alios referre: nec enim ad rem. Fuit ultima ratio pro meis interpretibus, quia multa vocabula barbara retinere consultius fuit, multasque barbaras dicendi formulas, quam Latinis uti.

QUINCT. Hæc est Quomodo probas?

ALBER. Uno verbo. Quoniam Latina omnino non expriment; aut non ita certa essent ac plana, ut barbara sunt.

¹ *Duar.*

² *Libr. 1. cap. 9. com.*

³ *in ep. ad Guil.*

QUINCT. Quid?

ALBER. Possem multa exempla proponere, sed uno aut altero contenti simus. Antu existimas nostratibus illis cognitae non fuisse Latinas voces *Bellum & inducias* cognitae etiam pueris alphabetariis? his tamen aliquando non utuntur, sed *Guerram* dicunt & *Treguam*. Quid ita? quia salvis terminis & salva definitione Belli, salva Hostium definitione in jure Civili notata vix possumus hodie in plerisque affirmare bellum esse aut hostes, & de bello aut hostibus loqui, aut de induciis. Sic illae voces, *Bannitus*, *Caporalis*, *Represalia*, hujusmodi sexcenta Italicae, Gallicae aliae, Hispanicae, Germanicae ab Italis, Gallis, Hispanis, Germanis omitti vel mutari non debuere, quoniam nec *Exul*, *Proscriptus*ve, *Decanus*, *Manus injectio*, nec aliae antiquae Latinae omnino his, quibus utimur, utuntur illi, respondent, & de quibus loquendum *Bartolo*, aliisque fuit. Idem de quibusdam phrasibus. Quid fecissent? Putiduli Graeci (ait *Scaliger*)¹ suis quaeque vel externa Graecis nuncupationibus appellare voluerunt: ingenui Romani, qui externis in rebus usi sunt vocibus externis. Putiduli isti, qui negotia nostra, res nostras per summam contortionem malunt explicare Latine, quam nostris nominibus uti. Ingenui illi, qui nostra vocabula nostris in rebus usurparunt, & nostras phrasas simili ratione. Sed vereor, ut fuerim in isto argumento nimius. Jam vides non recte dici, *Barbare scripsit Bartolus, & nescivit elegantius scribere*. Probavimus enim nec adeo barbare scripsisse Bartolum, & iustas esse barbariei rationes. At vero quid etiam si daremus utrumque? Credis inde sequeretur, quod captas?

QUINCT. Profecto. Nam Latine qui nescit, quomodo potest Latine loquentem interpretari, aut ipse intelligere?

ALBER. Potest, qui nesciat Latine loqui. Non vides, quot hic in *Anglia* nos *Italice* loquentes intelligant, ipsi nec sciunt vel unum profari verbum Italicum? Quid dicemus de *Gallica & Hispanica* lingua? quotus quisque est *Italus* minime stupidus, qui omnia ferme vel audiendo, vel legendo non intelligat labore minimo in utraque? Inepte decipitur *Vives* in illa ratiocinatione; quasi inferatur ex diversis.

QUINCT. Sed quam bene tuus iste *Italus* & ille *Anglus* Gallicum, Hispanicum, Italicum auctorem interpretabitur?

ALBER. Sed meis interpretibus addas praeterea assiduum studium, assiduam lectionem Pandectarum & reliquorum voluminum juris no-

¹ In exerc.

stri, tum plane mortuam senties *Vivis* argumentationem. Quid vero si comparatis interpretamentis antiquorum & novitiorum, liceret per nostros sermones discutere, quæ veriora, ad mentem legum essent? at *Contii* novitii unum sufficiat testimonium. Certum est, legis intellectum referri & asseri in summariis, in epitomis. Illa scripsit *Bartolus*, & impressa leguntur in ipso corpore juris nostri locis suis: rejecta ex cujusdam editione sunt: substituta sunt ex *Duareno*: erant scilicet summaria *Bartoli* aut falsa, aut inepta. (Scio & aliorum judicium, sed mihi cum his Latinistis res est) quid *Contus*.¹ *Comperi nec nihil, neque omnia hæc esse, quæ adversus Bartolum dictitabantur, & si conferendum est exemplum, quidam Ciceroniani d. m. Bartolo peritiores videri volunt, suam imperitiam detegunt &c.* Concilia dixerat primum & rara esse *Duareni* summaria, & nequidquam addita ad sententiam conjiciendam, levia, vel quæ a puero sine labore confingi potuerint. An verum non est novitii testimonium? Reciperem in me ejus assertionem. Defuerit igitur *Bartolo* vel cognitio ista exquisitissima linguæ Latinæ, an propterea interpres non optimus? Res ipsa novitios istos vincit. Rideam *Alciatum*? Non faciam: Veneror enim magni viri memoriam. Ait ille quod suarum virium conficius *Bartolus*, quique secuti sunt, minime ausus est titulum aggredi *de verborum significatione*² nam humanitatis studia vel in eo uno interpretando fuisse necessaria, & hæc *Bartolo* defuisse penitus. Ipse *Alciati* commentaria legi; ad unumquodque verbum offendo *Bartoli*, *Accursii*, *Baldi*, *Alexandri*, *Alberici*, *Angeli*, *Sucini*, *Fasonis*, cæterorum nomina. An, quia refutantur istorum sententiæ? Raro id factum comperi: sed laudat passim eos omnes *Alciatus* ad suas interpretationes asserendas; laudat in auctores suarum interpretationum. Miror itaque, quod dicat, diffusum viribus suis *Bartolum*, & alios non esse austos plene ad illum titulum scribere; si ita apparet, ipsum ex illis pleraque omnia concessisse. Aut horum interpretum sunt, quæ *Alciatus* appofuit, aut legum, aut humaniorum auctorum. Nolim hoc opus tibi maxime non placere, sed ea sane ex humanioribus quæ sint, animadvertet quilibet juris studiosus: de primis nihil adversus meos dicet, qui sapiat; nam sunt meorum. Fateantur igitur recentiores, perspecta *Bartolo* legum sensa, aut omnem frontem amiserint.

QUINCT Et ista explicarunt? Vix est, ut qui rem teneat, non explicet etiam planissime.

¹ In pri. præf. ad lect. ante Pand.

² In præf. ante lib. de verb. sig.

ALBER. ROMANUS summus est, præstantissimus, & illustris jurisconsultus, dicendo tamen usque adeo ineptus, ut vel optima quæque in ejus ore fordescerent, si verum prodidit *Alciatus*.¹ CUMANUS² eruditior est, quam eloquentior, & quæ tenuit non explicavit satis dilucide, si *Duareno* placet assentiri. ACCURSIUS ipse & BARTOLUS recte in plerisque sensere, & parum sunt elocuti, ut existimat *Baro*.³ Alii de omnibus dicunt. Dicit & CICERO,⁴ posse fieri, ut recte quis sentiat, & id quod sentit polite eloqui non possit. Tu igitur minus bene opinaris. Ecce enim ineptus, obscurus, impolitus oratione, qui rem penitus tenet. At falsæ etiam *Duareni*, *Baronis*, *Connani* & *Viglii* criminationes; aut ego noctua sum, qui has tenebras non video, non vidit *Alciatus*. Necessario aliquam habent obscuritatem *Accursius*, *Bartolus* propter concisum scribendi genus; non tamen est in verbis obscuritas, aut phrasibus, quæ populariter nimis etiam extulere. Nec intelligunt soli Itali; nam & hi nullos Ultramontanos ejusdem scholæ intelligerent; & intelligimus tamen sive *Accursiani* simus, sive politi sint *Alciatei*, non prorsus tamen delicati. Explicarunt omnia planissime mei interpretes vel pro eorum temporum ruditate: hodie elegantius & purius rem tractarent, si hodie viverent: id faciant ipsi recentiores, si possunt: exhibeant solidam doctrinam illorum, loquantur caste & Latine nobis, qui possumus intelligere. Non vitupero, sed laudo; dum tamen videant, ne quod tanquam additamentum (inquit ille) vel auctarium hac in re debet esse, id præcipuum habeamus: ne quoque (ut monuit *Alciatus*) præter anxiam legum scrutationem Cornu quoque copię in manibus habendum sit nobis, unde & antiqua vocabula addiscere, & figuratos loquendi modos percipere necesse habeamus. Utantur receptis artis nostræ vocabulis, quæ sua habet, ut alia quæque, etiam si illa barbara & incondita videantur: non enim importari nova decet, quæ nemo, aut nisi attentus ad eam rem lector, auditorve intelligere possit. Fortasse fallor. Certè nihil ineptius video, quam quod tenelli isti pleraque omnia *Feudalia* nomina, & phrasés sustinere non potentes, aliis, nescio an ex *Arpino* accitis, uti malunt. Longum esset de his dicere.

QUINCT. Satis mihi videris pro istis tuis. Et ego quidem nescio quid contra reponam. Fortasse haberent eruditi. Nam paradoxæ hæc. BARTOLUS, *Bartolus* non prorsus barbari, a barbaris etiam

¹ In orat. Tic. bib.

⁴ Lib. 1. Tusc.

² Cap. 59. lib. 1. disp. ann. ad l. 2. ff. de sta. bo.

³ Conn.

recte explicati Latinissimi scriptores. Quales jurisconsulti, si singula verba ex ipsorum Latina natura non tenent?

ALBER. Quid si abstrusos illos fontes hujus vel illius verbi non cognoverint mei interpretes? Quid si ipsum vix verbum? Qui quibus verbis coemptio fiat nescit, ¹ is potest tamen ejus mulieris, quæ coemptionem fecerit, tueri causam. Qui quibus verbis hercisceri oporteat nescit, is herciscundæ familiæ causam agere potest, non est hoc mirandum. Ego vero, si eruditos nanciscerer, qui secus docerent, quam nunc tibi dico, ex his ipsis, vel senex, nedum annos triginta natus, in meliora & libenter concederem itinera: profiteor enim sequi me eruditorum vestigia. Vellem sane, ut locus hic esset, & tempus idoneum, quare possem tibi ob oculos species etiam proponere, quibus liquido nosceres, leges quinam melius nostras intellexerint & explanaverint, barbari illi, quos vocant, ex folis libris civilibus, an isti recentiores vagabunduli *ex arculis Terentianis*, *mundo Ciceroniano*, omnibus antiquorum Latinis scriniolis: at occasio dabitur, quando istam privatam tractationem aggrediar, & in meis libris *Lectioum juris civilis* sum ² expressurus. Ipsi vel novitii fatentur, nullam commodiorem rationem locos juris obscuriores declarandi, quam ipsorum collatione inter sese. Quid igitur aliunde, & quidem longe petita, emendicata auxilia? an aliter *Accursius*, *Bartolus* solent? non erit ulla impudentia, quæ audeat mutire contra. Non omnes possunt ex legibus leges declarari? Sed quid est illud, quod nequit? Diximus *Alcian* humaniorem operam ad titulum de verborum significatione. Etymologicum aliquod est, an historicum? Etenim in hæc duo & analogicum illud distribuunt recte omnem juris interpretationem. De historiis nihil dico: habent enim suum locum. De analogico non dicent isti in argumento hujus diei, quia ipsum intra unum corpus legum consistat: Et in ista jurium compositione admirari licebit omnibus recentioribus divinum prope ingenium *Bartoli*, & suas illas oppositiones, distinctionesq; assequi an continget unquam res in incerto est, & eo minus sperandum, quo magis exemplar illud optimum, sive per invidiam, sive per ambitionem, sive etiam per ignorantiam nec cognoscunt, nec intueri volunt: quin immo ad convicia versi *δικαιμολογῶν* tantum *jurisconsultum* ⁴ appellant, vanas fictiones suas sententias, & ægri somnia, cum sexcentis similibus. Et quid aliud facerent, si in illis locis is sapientior est, qui insanit in sapientes

¹ Lib. 1. *de orat.*² *Duar.*³ *Hopp.*⁴ *Csja. lib. 12. obs. cap. 16.*

magis, de se quæque ac passim jactat nova, admirabilia, sapientissima? Ego conviciatori maximo non opponam pro *Bartolo* quæ *Jason*, quæ alii collegerunt hujus doctæ classis scriptores, & sunt summa, & sunt merita: quod enim opus? pereunt cum sua ætate cicadæ, muscæ, vespæ. Quid *Alciatus*, & trës illi discipuli sui *BELLONUS ITALUS*, *VIGLIUS GERMANUS*, *Augustinus Hispanus*? Sunt hi omnes omnibus novitiis laudatissimi, si unus ille *Italus* sine laude non est *BELLONUS*. Ex *Alciato* illa, princeps *Bartolus*, maximus *J. G.* & qui locum apud illos veteres tenere potest. Acutissime excogitavit; clarissime docuit. *Leges sine ipso non consisterent*. Quid *Bellonus*? *Bartolus acerrimi judicii vir in juribus inducendus*. Quid *Viglius*? Prostant quæ late adversus ipsos contemptores vel pro *Bartolo* retulit in præfatione ad *Commentarium* suum in illos *Institutionum* titulos. Quid *Augustinus*.¹ *BARTOLUS omnium post Juslinianum optimus interpres*. Ita isti, sed novum jubar tenebras has discutit, falsasque opiniones: vix tamen est, ut in hoc interpretationis genere, quod analogicum dicunt, novitii *Bartolum* laceßant sed in etymologico: bonarum litterarum rudem clamant. Magnum scilicet crimen, postquam vix in univërsa legum sylva tractatum reperiemus, cui enarrando sint adeo illæ litteræ necessariæ, ut titulo *de verborum significatione*; immo ne huic quidem sunt necessariæ, si vera narravimus in eo contra *Alciatum*. Quid etiam iste? docet, liberales illas artes leviter, & summis labiis attingendas, non ex professo, sed obiter quandoque & aliud agendo intervifendas. Quid toti liberales novitii? qui legit ipsorum opera, intelligat quantum percipiet commodi. Ego & sentio cum *Perusinis* meis, & probò maxime quod agunt, & illud hodie tecum differo: Ut scilicet missus puer a præceptis *Grammaticis* & a *scholis trivialibus* conferat ilico se ad *studium juris*; & in ipsis *Institutionibus*, *Pandectis*, & *Codice* assuescat totus, discat ex iis auctoribus linguam *Latinam*, quorum opera sola tractare debet. Tantum sat; & incommodum, si tempus terimus dum malumus exquisitius aliquid. Tenere etiam hoc oportet, Quindecim, alias esse verborum significationes apud *jurisconsultos*, aliter verba accipi, atque apud alios accipiantur; verba etiam quædam esse, & quasdam phrasas *Jurisconsultorum* proprias. Ista ego non narro, quod plurima sunt, & ipsi etiam *Alciatei* notata habent.² Horum igitur interpretationem unde meliorem nancisci aut exquirere poterimus, quam ex ipsis *Jurisconsultorum* sententiis? non omnium inde? immo.

¹ Lib. 4. Emend. cap. ult.² Alc. Taur. Het. Brisso. Hengend.

Subiectum argumentum, præcedentia & sequentia, loci similes & ejusdem rationis, talia locum, verba, phræses aperient nobis: certissimum est. Pleraque verba hujusmodi non ¹ant, nec formulæ dicendi, sed communia omnium scriptorum, fateor: sed ista ut illa rectius petemus ex ipsis jurisconsultis (ut dictum est) quam aliunde. Scribit ad rem aliquando *Cujacius* ¹ contra *Budeum* & *Alciatum*. Errarunt & in illis propriæ artis. & in his communibus verbis mei? At errarunt etiam legum conditores sæpenumero in utrisque: errarunt ipsi recentiores interpretes, & in his non prorsus infrequenter, quæ ab *Accursianis* recte prius fuerunt explicata. Apud ipsosmet novos legere est. Sed quæ tandem tantæ ad *Accursium* notæ? ² Plerequæ omnes Jurisprudentiam non attingunt, clamet, ut libet, *Alciatus* ³ a litteris litteratis illum quam longissime abfuisse, & tamen non alio infectetur ore, dente mordeat, quam *Grammaticali*. *Alciatum* vocare Ciceronianum, & ex albo jurisconsultorum expungendum, dicere solitus est clarissimus *Decius*. ⁴ Ego quid credam, ubi Emblemata video, adnotationes in Tacitum, librum de ponderibus & mensuris ex Galeno, librum illum de magistratibus, annotatiunculas in tres posteriores libros Codicis, libros Prætermissorum, plurima ejusdem farinæ in Dispunctionibus, & in Parergis, multa passim in reliquis operibus suis. Quid credam de aliis, qui scholia in Cæsarem, Commentaria in orationes Ciceronis, similia multa ediderunt?

QUINCT. Quid vero si ea *Alciati* & aliorum non extarent?

ALBER. Sua *Alciato* laus asseritur, & cæteris: non tamen ex illis scriptis censebimus eos jurisconsultos: male *Labeonis*, *Galli*, *Pomponii* & reliquorum exempla intorquent pro verborum cura: nam *de verborum*, quæ ad jus pertinent, significatione isti. In his etiam vel accipendus est *Quintilianus*, qui (ut audio) summum jurisconsulti laborem scripsit circa verborum proprietatem esse. Ni ita accipiatur, perperam loquitur, & occupat eum in aliena arte, facitque ex consulto Juris consultum Grammaticæ. Ceterum ista diutius non examinabo, at *Duarenus* ⁵ nobis adsit, postquam non diversus abit. Notat hic, de quæstione artis Grammaticæ noluisse *PAULUM* nisi ex relatu proferre. Hic ille *PAULUS*, qui aliquando male audit in ista lingua Latina; intortus, salebrofus, scaber, obscurus, & propter obscuritatem hanc *σχορεινός* nominatus; ⁶

¹ Lib. 2. obs. cap. 23.

² Alc. Conn. Duar. Aug. Cuja. alii.

³ Lib. 1. Disp. cab.

⁴ Bod. meth. bist. cap. 4.

⁵ in §. Augerius.

⁶ Conn. Zat.

in jure tamen talis ac tantus, ut *Papiniano* proximus auctoritate numerari videatur in *Codice Theodosiano*, in titulo *de responsis prudentum*. Longum sermonem ingrederer, & emensum rursus iter, si vel ipsos antiquos jurisconsultos narrare volo, qui summi in studio nostro, rudes orationis vixere; si exempla conquiro, quibus ostendam, ut vel nostri legum auctores non semper secuti sint regulas Latinæ dictionis. At vero satis hæc. Puduist *Alciatum* ¹ nominis Grammatici, & pluribus in locis ea de re scripsit. Significat etiam adicubi, suorum studiorum rationem non pati, ut ad hujusmodi studia, nescio quæ, descenderet. Cur vero pateretur studium juris? Ecce *Budæus* linguis deditus, & in his cognoscendis impeditus non magnos in jure progressus fecit, & vix aliquo numero inter consultos censetur. ² Vel *PAULI* igitur auctoritas hac in re nostram sententiam tueatur, qui ad istos *Priscianos* libenter ibimus, si quando incidat Grammaticum aliquod: forte enim nec inepte in *Pomponium* jocatur *BALDUS*, dum ait, *Jurisconsultus hic fuit Grammaticus speculativus*. Non inepte se ipsum ridet *Odofredus*, ³ quum dicit, *Grammatizemus aliquid tantulum*. Et inique minus reprehendit *Azonem*, quod manum posuerit in alienam illam messem, & voluerit esse *magister Grammaticæ*. Ceterum tu legas jam, quæ *Viglius* adversus contradicentes & contra etiam facientes, en, hic scribit.

QUINCT. Lego. *Isti contemptores quantumvis eximie in litteris eruditi, quid queso adferunt, quo nos in jure civili instruant? consule de Urbana vel Rustica servitute, de testamenti jure, de familia herciscunda, vel de qua obligationis perplexa specie, qui illi tandem ad interrogata respondebunt? referent fortasse, quid sit Stillicidium, aut unde dicatur, vel quid Herciscundi vocabulum apud veteres significavit; at hic dicet Ulpianus, ὅθεν τὸ τοῦ πρὸς ἑποῖς.*

ALBER. Satis. Castigandos quoque dicit hos homines, quod juris magistri, & doctores videri volunt, non tantum studiosi, atque id, quod præcipuum est in jure tenere rejiciunt. Hoc ego indicare volebam heri, & frequenter dicere soleo, & modo etiam dicebamus, in *etymologica* interpretatione novitios interpretes valere plurimum, in *analogica*, quæ propria nostra est, minimum.

QUINCT. Qui verba non tenet, ipse nescio quomodo rem possit

¹ Lib. 1. *Parerg.* cap. 18. lib. 3. cap. 7. lib. 5. cap. 18. lib. 9. cap. 13. ² *Aug. in præf. ad lib. 2. Em. & cap. 9. lib. 4.* ³ *In l. si quis stipulatus sit. ff. de ver. ob. in l. cognitio de off. ei. in l. i. ff. de just. & jur.*

tenere: & tui illi si in ineptissimis verborum expositionibus sibi placent, quomodo ii non sint cæci & in sensibus legum nostrarum?

ALBER. Diximus ad ista: veruntamen & pauca addo. Visi sunt mei in explicatione multorum verborum errasse, & ego non prorsus diffiteor, nam homines agnosco, quocunque oculos vertam, sed hæc errata vel tot esse, vel tanta, quot, quantave clamitant novitii, omnino facile non admiserim. Scribit *Africanus* ¹ intelligi apte oportere, quæ vel apte parum sint scripta. Possunt non pauca errorum ex hac regula summo veri. Quæ illæ insolentes *Alciati* interpretationes (credo in *Parergis*) ² ad quædam *Plinii*, ut is auctor recte locutus videatur? quæ in istud argumentum ibi comminiscitur Alciatus? Vel interpretes illos meos non intelligunt, vel, quod est verisimilius, malitiose dissimulant: quam multa enim non reprehenderent, si (ut ex trita regula docemur) secundum productas leges verba meorum acciperentur? Subit etiam multorum recordatio, quæ apud *Platonem* notari, audio domi, quod ejus philosophi mentem & industriam calumniatores non attenderent, nudisque tantum verbis insisterent. Totus fallor, ni & *Accursius* aliquando visus est suis flagellatoribus in expositione alicujus vocabuli ineptissimus, quia hi viderint minime quorsum glossarius ille tendat. Ecce, aliquando ad usum nostrorum temporum quid trahit, & ita legis accipit verba, quasi in eo loquatur legis auctor. An verba, an utilitatem explicat? petis exemplum? adi *Baronis* commentaria ad titulum, *quod quisque juris &c.* Furit adversus *Accursium* iste, adversus *Bartolum*, & cæteros; nec patitur verbum *statuerit*, quod ibi positum est, accipi de lege municipali: Sed an vim illius verbi urgent mei, an ex toto edicto inferunt ad alias quæstiones edicti verbis non comprehensas? reliqua non prosequor: Nam sum alias dicturus loco commodiori Si tria hæc retineamus, ad quem, obsecro, deducetur errorum *Accursii* numerus ille infinitus? At necerunt pauci? at immo pauci in verbis juris; & in aliis aut contumeliam pati non debet, postquam, in aliena arte errare, non detur culpæ, ³ aut ob hoc solum debet, quia extra orbitam suam pedem posuerit.

QUINCT. Visus es concludere, antiquos interpretes tenuisse rem Latinam, intellexisse leges, culpandos non esse si in alienis vocabulis explicandis errarint, si quando etiam in suis.

¹ l. si servus legatus §. qui margarita ff. de leg. 1.
lib. de Poet. Not. in l. 2. ff. quod quis jur.

² lib. 10. cap. 3.

³ *Arist. in*

ALBER. Illud volui. Tu vero aut hunc fructum percipere potes ex hodierno fermone, quod ad nudos elamores, cachinnos, scurrilitates non permoverberis, si sapias: petes enim in ista controversia rationibus rationes opponi, non risus, vel contumelias, quæ nec argumentis satisfaciunt, nec admittuntur ab ingeniosis, utcumque his artibus stupidi capiantur. Fronti præterea fides nulla: nam qui multi rident, forte rodunt, aut ille risus *Sardonius*: quid etiam si mentelaborant, ut *Hippocratem* scripsisse, audio? Sic itaque mei ergo soli loco deijciendi? Omnes errant; sed qui in vilioribus, illi minus culpandi. Qui optima plurima, vix mala pauca creat, ille est aliis præferendus, qui in pluribus errent, & gravioribus, qui mali plus & incommodi afferant, quam omnino boni, commodive. Illi sunt antiqui, isti sunt recentiores. Illi in verbis, isti in rebus peccant magis. Illi res docent plures, decipiunt in paucis verbis, isti verba dant plura, quam res bonas. Divisa erat olim nostra schola in *Proculianos* & *Casianos*: divisa & nunc est inter *Accursianos*, ut volunt, & ipsos hosce *Alciateos*: divisa, & dispari sorte divisa; tum enim utrinque jurisconsulti, nunc ab altera parte *jurisconsulti* quidem, sed magis *historiarum*, atque *verborum*: quare suspicor, ut facete, ita etiam vere dictum, sectas istas non oportere vel ab *Accursio*, vel ab *Alciato*, vel a quopiam alio nuncupari, sed usurpandam monachorum distinctionem, dicendosque *Accursianos* Reales, *Nominales* Alciateos. Rebus toti attenti, quod tu prorsus suggerebas, interpretes *Reales*, hallucinantur aliquando in verbis: sed *Pompejus* (inquit ille) majorem dicendi gloriam habuisset, ² nisi eum majoris gloriæ cupiditas ad bellicas laudes abstraxisset. *Cascelus* illo *Trebatio* dicitur eloquentior fuisse, *Trebatius Cascelio* peritior, ³ tu appone.

QUINCT. Video. Sed ridetur *Thales*, qui, quod ante oculos erat, non vidit, dum cælum scandit, & sub astra volat. Nam quid?

ALBER. Rideantur & mei aliquando cum unico *Thaletis* casu: at humi repentes quid isti *Nominales*? jusserrat Princeps equitatu vias sterni: delicatuli stratores tribulos, lappas, lapillos, modicam aquam, fordes, similia quæque diligentissime tollunt omnia; integra senticeta, sepesque, foveas, grandia saxa, præruptas rupes, vastos gurgites, majora hæc nullo vel digitulo tangunt. Quam afferent facti ineptissimi excusationem? quam afferent rationem isti novitii, qui leviora

¹ Pla. in Gorg.

² Cic. in Bru.

³ l. 2. ff. de orig. ju.

curant, graviora ne aspiciunt quidem, in quibus & opus, & sudor requiritur maxime. Quid tantum prodest reliquus labor? ad vanam ostentationem, ad auram imperitorum adolescentum captandam, qui plane ignari nobilitatis artis nostræ ad istos commeant, & tum primum a scholis politioribus educi, perlubenter in horum institutis conquiescunt, quoniam a primis hæc non admodum, ne tantillum sentiant esse diversa; aliud proculdubio facturi, si aliqua cognitione majestatis legalis tangerentur, & hæc elegantiolas, & illa oblectamenta præsentiscerent meros Syrenarum cantus esse; ad quos veluti scopulos perdant annos meliores. Quid illa? *Meliorum literarum inopes, ad nescio quos Accursios, veluti scopulos consenscunt.* Recte scripsit, ¹ *Nescio quos*, non est, quod contemptum prætendat; sensit enim prudentissimus *Bodinus* ² tandem, quæ illa sit hæresis recentiorum, quam & a se removit, & fatetur ingenue in ea se olim vixisse. Sed hæc est tandem horum eruditio, pulchelle joculari in *Accursianos* posse, dicteria, scommata, contumelias, declamatiunculas, & id genus similia cudere; maria & montes minitari ac parturire ex amplissimis suis officinis. Vide quid *Budeus*: filaterias dedit nobis pro *Accursianis* glossis: sic ejus illas adnotationes in *Pandectas* appellat doctissimus *Cagnolus*. Quid Vallenfes possint, quid *Politianei* jactabunduli vel ex *Alciati* libro quarto *de verborum significatione* nimium patet. Quid est in theatro sapientum *Muretus*? ipse sentit, dum aut nullus potest esse, aut obscurus admodum *J. C.* ut ut non sit ineptus orator, vel scriptor epistolarum. Sed in *Italia* non docetur jus civile, & eam ob causam non est ipse ullo in pretio. Illud est, non meminere, & apparet, nam hodie in maxima Orbis terrarum controversia, quæ est de regno *Portugalliæ*, non *Bonomenfes*, non *Perusini* mei, non *Patavini* jurisconsulti soli (ut audio) consuluntur, sed qui soli Jurisconsulti sunt, professores *Biturigenfes*, qui auctores omnes sic devorarunt, ut verbum nullum restet ipsis aut non interpretatum, aut incognitum: quos si *Alexandrius* ³ aliquis modo adiret, tot proculdubio triumphos non reportaret in libros illos *Genialium*; ita scilicet homines acutuli ex insidiis nos invadere solent, & quando *Accursium*, *Bartolum*, cæterosque vident omnibus in civili sapientia prælucere, se ipsos obscuros & ante oculos suorum esse, verba ista blatterant, blatterant verba; nam aliud dare non possunt, nec aliud sciunt petere. Ego pro *Accursio*, & glossis dixi. Ad-

¹ *Sichar. Prat.*² *In ep. ad Fab. ante lib. de rep.*³ *Lib. 1. Genial. cap. 25.*¶ *lib. 2. cap. 10. &c.*

versus hosce insolentes homunculos, qui aggredi nos solent *Accursianos*, & verbi alicujus explicationem flagitare, quam ex tempore afferamus, quid dixerim? illud omnino, hominum minus eruditorum hoc, ut videantur tamen eruditissimi. Sed haud prudentes, forte impudentes etiam novi *Gorgie*, qui *Alexandro*, *Alexandreisque* respondent, & primam sapientiæ partem non tenent, quæ est cognitio, aut sensus difficultatum vel in his minimis rebus. At expedit, jam finem dicendi facere.

QUINCT. Non hoc vellem.

ALBER. Quæ igitur habemus alia?

QUINCT. Fero animo iniquissimo, quod novos istos interpretes in toto tuo sermone videris quasi exturbare ab jurisconsultorum gradibus; quia nimii videantur circa verba, & tamen *Accursiani* ipsi tui nulum non movent lapidem de *Copulis*, *Gerundiis*, *Ablativis absolutis*, *Relativis*, illis particulis, *Nisi*, *De*, *In*, *Ubi*, ¹ & similibus, punctis etiam & casuris, integros etiam annos his in tractationibus consumunt.

ALBER. Agnosco verba: sed prostant commentaria meorum, quæ tantam, tamque manifestam calumniam detegunt. Isti puro de fonte (ipsi sibi dicunt) veri sacerdotes juris? his dabimus nos (ut petunt) recoquendos ac dedocendos? Factum pessime, quod ante quadraginta annos nullus erat *Cujacius*; nec enim ad istam recoctionem transisset alpes *Corasius*, & in Italiam. Sed an mei de illis vocibus Grammaticæ disserunt, quod faciunt novitii, vel ad consultorum exemplum, aut ex loquentium mente, aut ex legum decisionibus & sensibus? hæc est perpetua differentia inter antiquos, & novos interpretes, quod illi lege quæque confirmant, isti auctoritate *I'hormonis*, *Getae*, *Litani*, *Pythodici*, similium sua stabiliunt, nec possunt sui etiam disserere: illi, ut ne pilum ² quidem habeant sapientiæ juris; isti vel anima sint, Sol, Luna, Stellæ, & luminaria universi firmamenti. Ita est; non tamen ego hos tuos interpretes vel loco movere cogito: qui enim ego? aperte dico sententiam meam, *pro veteribus interpretibus potius, quam contra novos*: at vides, leges comparationis, & defensionis quales sint.

QUINCT. Et concludis tandem pro veteribus etiam in hoc ipso Latine linguæ cognoscendæ argumento?

ALBER. Audisti. Veteres in analogica interpretatione præstant, novis in etymologica palmam defero. Habeant. Qui meliores? quibus carendum potius? Pro novitiis adessent nobis *Victorius*, *Manutius*,

¹ *Cujac. lib. 13. Obs. cap. 27.*

² *Cont. in prin. præf. ante Pand. Alii. dicit Cujacius.*

Sigonius, Muretus, Turnebus, innumeri tales, ex quorum libris & antiquitates rerum, & vocabulorum quorundam reconditorum habere ad satisfactionem possumus omnem elucidationem; ut nihil tantis jurisconsultis sit opus. Addo, quæ a novitiis habemus, assequi possunt omnes longa auctorum lectione: quæ ab antiquis sunt, ab ipsis sunt, aliunde habere nequimus, nisi si acutissimi vel nos fiamus, qui eadem excogitare valeamus, quæ nostro summo bono in veterum commentariis scripta profant, & erudire nos queunt ac informare ad omnem de cetero sapientiam. Laboriosum recentiorum opus, antiquorum subtile & doctum. Esto igitur cum antiquis, novos invisas. Ab antiquis, meo consilio, ne discesseris unquam, nisi si videas aliquid exigi ad id, quod habes præmanibus, ex studiis elegantioribus. Hoc est meum institutum, ad *Alciarum, Augustinum, Hottomannum, Wesembecium*, similes accurro, si verbi alicujus intelligendi se se offerat occasio; ea in re *Accursio* plane non fido: ab isto alias, *Bartolo, Baldo, Alexandro, Jafone, Decio*, nec unguem abeo. Iterum dico, & ad finem propero. Accuset me vel stultitiæ omniscius HENGENDORPHINUS.¹ Linguam Latinam, *Quinte*, debemus eo usque cognoscere, quousque communiter omnes, qui Latinos libros legere debent; ut scilicet omnia intelligamus, quæ communi sermone sunt scripta: sic, ut ego nunc intelligere possum *Celsum* medicum, medicus ut potest, quæ in *Pandectis* scripta sunt, ut *Politicus* Physica, ut *Physicus* Politica, ut *Poeta* Oratores, ut isti *Poetas*, ut possunt *Theologica* alii, alia Theologi, ita omnes linguam Latinam. Memini ex *Platone*² relatum, ea necessario cognosci oportere, quibus ignoratis, homo vecors est & stolidus. Tantum in lingua Latina cognosci oportet, quantum si quis ignoret, is sit homo vecors & stolidus: nam ut subtiliorem pleniorēve cognitionem cuiquam, nisi Grammatico demandem, retinent illa me, quæ heri de non confundendis disciplinis dicebamus, quæque latius sunt isto die examinata pro antiquis interpretibus nostris, quos ignaros volunt novitii litterarum humaniorum, & tamen sunt illi cunctis recentioribus majores in studio hoc juris, quod quærimus; plus in sublimibus civilis Philosophiæ scientiis in minima suorum ingeniorum particula justæ eruditionis habuerunt, quam si terra *Vallis*, velut cyniphibus *Ægyptiis* repleretur, inquebat pro *Accursio Zasius*. Accipe pro corollario, quod & damna creari civili prudentiæ possunt, si quis quid firmet in ipsa ex hujusmodi scriptoribus aliis, & minus recte concludi. Ostendit Paulus ad l. 1. ff. de contr. empt. quod tu poteris ex

¹ Cap. 2. *Tyrcin. jur.*² lib. 7. de legib.

ipso legere: Nam Sabini sententia, Homericis carminibus firmata, non tenetur, & verior est contraria Nervæ & Proculi, vel naturali ratione constabilita: ut verior etiam fuit de cenotaphio contra Virgilium, & Marcianum; quæ, & alia ab *Alciato* ¹ observata leguntur in operibus suis.

QUINCT. Dicunt, ab *Alciato* ² Virgilium defendi contra tuum Accursium, qui illud voluit, a J. C. poetam refutari

ALBER. Et sane refutatur: Alciatus autem (si recte memini) arguit potius jurisconsultum, quod Virgilium minime intellexerit.

QUINCT. At tu uteris Alciati auctoritate semper, quid igitur Alciato ³ non auscultas, si dixerit, multa etiam esse in jure civili, quæ sine cognitione studiorum humanitatis percipi non possint?

ALBER. Quoniam id verum non deprehendi, vel tum, quando studia illa maxime necessaria afferebat.

ALBERICI GENTILIS

DE

JURIS INTERPRETIBUS DIALOGUS TERTIUS.

C A T O.

COLLOCUTORES.

ALBERICUS. QUINCTUS.

Quæstio agitur, an græcæ litteraturæ peritia in Interprete consultore juris requiratur? An Accursius græcam linguam calluerit? De translatore Novellarum & græcarum legum in Pandectis & Codice occurrentium: De studio multarum linguarum. An antiqui Juri calluerint græcam linguam.

ALBERICUS.

MCATO princeps Portiæ familiæ, J. C. omnium ætatis suæ peritissimus, has Græcas litteras senex admodum didicit. Nescio an tu credas, optimum Jurisconsultum antea non fuisse. ⁴

QUINCT. Melior forte postquam didicit. Sed nolim de CATONE contendere: nam leges omnes Latine scriptas, nullas, ut puto, Græce habebant. Hodie & integra sunt volumina Græcarum legum, & multa Græca passim in toto jure.

ALBER. Quid vero? aut non interpretati sunt, aut ineptissime mei? eo enim, opinor, te contendere. Quid si darem? an igitur nec in Latinis boni interpretes? Latina sunt pleraque omnia: quæ nunc

¹ Lib. 9. *Parerg. cap. 17.*

² lib. 10. *Parerg. cap. 12.*

³ Alc. in ep. ante lib. *Prat.*

⁴ l. 2. ff. de orig. jur. Cic. in Luc. & lib. 1. de Orat.

valent,

valent, Latina ferme omnia. Quid enim magnus Novellarum numerus? quid plurimæ constitutiones posteriorum librorum Codicis, in quibus Græca innumera? Recte censuit TAURELLUS, ¹ antiquos interpretes nihil magnopere ad ejusmodi explicanda tractasse, quod super vacuum & inane crediderint in id incumbere, quod nullius fere compendii futurum esset.

QUINCT. Docetis igitur, quæ ad opes congerendas, non ad veram, & solidam eruditionem comparandam, usui sunt futura?

ALBER. Quum ego tot demo ab interprete juris & consulto extraneas disciplinas, & linguæ hujus cognitionem modo, illud cogito, ut constet nobis optimus & interpres, & consultus juris, quo utimur, non etiam quo utebantur Romani Romæ, Constantinopolive, & receptum haudquaquam est in præsentia: nam hoc esset, historiam potius, quam jus callere. Insimulent itaque avaritiæ nos viri isti religiosi, ipsi jus nostrum non docent, nos docemus quod nostris temporibus moderandis est aptum. Hæc aliter se non habent: at habeant etiam. Quid si permitterem, ibi non legendos Accursianos interpretes, ubi quid debet ex Græcia fumi? quid si amandarem studiosos ad istos Græcoconsultos? facio perlibenter. Si quis Græcorum, quæ dispersa inter leges sunt, genuinam interpretationem cupit, is ab *Azone*, *Accursio*, cæterisque glossographis ad *Alciatum*, *Budeum*, novitios istos transfugiat: cum his serio quisque Græcabitur. At vide, in tantum ego non dixerim, bonos Jurisconsultos & interpretes *Azonem* & *Accursium* non esse, ut imo statim hæc. Edoctus *Græcationem* ab istis Græcissimis, si quis cupit præterea legalia cognoscere, is ab eisdem novitiis, Græco consultissimis ad *Accursium*, similesque consultissimos juris refugiant ilico, penes quos est reliqua omnis, & hæc vera juris sapientia.

QUINCT. Qui ullam, amabo, legem recte interpretari potuerint illi tui, in qua Græce quid scriptum sit? nam tu id videris asserere, dum permittis, ut Græcas voces non intellexerint, & affirmas tamen, intellexisse legem, ac recte etiam explicasse. Ista non videntur stare simul posse, ut legis sensus habeatur, & omnia ejus verba non teneantur. Notavi, animadvertum quandoque ab Alciato, ² leges esse, quæ quoniam absque Græcarum vocum descriptione vulgatæ fuerint, nec intelligi potuisse: idem opinor, si vel depravata Græca, vel male habeamus interpretata; cum, quid intersit, non videam.

ALBER. Dixi, quid si ubi sunt Græca, Accursianis non staremus?

¹ In lib. de mil. ex casu.

² Lib. 2. Diffunc. cap. 15.

stabimus in quatuor Institutionum libris, in quinquaginta Digestorum, in novem prioribus Codicis, & in tribus reliquis etiam, secundum maximam partem. Quanta illa sunt in Institutionibus, Digestis, Codice? qualia sunt? pluries & sine illis admixtis Græcis legis sententia constat, ut multis in locis ostendere promptum est; ex quibus etiam si vel tollantur penitus Græca verba, ipsi sint tamen integri, atque perspicui. Notat vel *Accursius* ¹ quandoque, & verissimum dicit.

QUINCT. Et cæcus judicat de coloribus.

ALBER. Netu cum istis maledicis: nam & dixerim, plane rudem non fuisse *ACCURSIUM* Græcæ litteraturæ.

QUINCT. Opinor, nam & *Latinsimum* docuisti.

ALBER. Nihil docui, quod probatum non maneat, quandiu iusta non refutetur oratione.

QUINCT. At quid, etiam hanc linguam *Accursio* notam? an suo probabis testimonio, qui dicere solitus est. ² *Hæ sunt litteræ, quæ legi non possunt*, quum videlicet in Græca incidit; *Græcum est*, non *potest legi*. Stultas interpretationes pene infinitas quid recenseam, quas ajunt, *Alciatum* & alios detexisse. Omnino perridiculum est, quum Græca, quæ sunt, exponit ille tuus tanquam Latina.

ALBER. Ego *Accursii* glossæmata omnia non legi: an ea verba ulibi sint ignoro; credo tamen non esse uspiam; & *ALCIATUS* ³ haud bona fide agit in suo risu: vel inepta *Accursii* interpretamenta suas habent exculpationes.

QUINCT. In proverbium abiit illud, *Græcum est, non potest legi*; illud personant *Bartolorum* & *Baldum* scholæ.

ALBER. Scio, ita vel decantari: sed præclari buccinatores existimationi suæ consulerent magis, si sexcentis Italis & in re Latina non anteponerent homines ea in re obscurissimos, & consistentes intra suos cancellos verecundiam magis amplexarentur. Ubi ea verba apud *Accursium*? vereor, ut ista fabula falsa sit: nam & de *Baldo* fabula in ore vulgi; & impudentissimum mendacium detectum est apologia præceptoris mei *Lancellotti*. Si isti Græculi proferent, quod legisse me aliquando, recordor, ad titulum Digestorum *de judiciis*, ⁴ videant, ne insipientiam suam ilico prodant. Est glossæma anonymum ibi, si memini, tale, *sequitur Græcum, quod intelligi non potest*. Attende, incertum glossæma: adde, quod verba hæc ultima non reperi ego in vetusto ma-

¹ In l. 63. §. pen. ff. de leg. 3.

² Sicb. in præf. ad Cod. Theod.

³ Alc. cap. 10.

lib. 2. Disposit.

⁴ l. 19. heres. §. proinde.

nuscripto Collegii omnium animarum Oxonie; forte nec in aliis erit: quare suspicer ab odiosis hominibus superinducta, an verisimile non est? multa etiam in omnibus omnium disciplinarum libris inserta sunt semper. Addita & Bartolo sunt, integræ commentationes, volumina integra & aliis, & nostratibus his sunt apposita, afficta sunt; & nihil certius novimus. Si multa & in ipsum legum contextum irrepserit, quid non plurima in glossas? his non factas additiones, nemo dubitare potest, quandoquidem qui mox ab Accursii ætate vixerunt, hoc notent. Scribitur expresse de FRANCISCO ¹ filio, quod ipse paternis glossis quædam addiderit. Quid si Cervotina glossa hæc sit, de qua dicitur? non paucas tales Accursio adjunctas, constat ex antiquioribus nostris interpretibus. ² Stultæ illæ sunt vel proverbiali nota, nemini probatæ. Ait ad rem maxime AUGUSTINUS ³ de aliqua glossa *Que verba, cum mihi tanto viro digna non viderentur, inveni aut falso esse Accursio adscripta, aut non ita scribenda esse* Nec enim aliter solent homines candidioris ingenii. Quid referam depravatum ita locum ⁴ ad titulum *De verborum obligationibus*, ab Alciato ⁵ restitutum, ut qui legit, nec ridet, sit prorsus aut Socrates, aut Crassius, aut similis aliquis?

QUINCT. Unum displicet, quod videris Accursii glossæmata negare, si nomen Accursii non sit adscriptum: audiavi enim vel plerumque id factum esse.

ALBER. Illud otiosi hominis fuerit numerare. Ego quidem anonyma non inficio Accursii esse, sed non dabo etiam inepta. An hæc dixisset Accursius? ubi igitur indefessa illa sua diligentia, & improbus ille labor, Augustino tantopere commendatus? ⁶ quid ad alios non isset, qui declararent, si ipse non intelligebat? ⁷ adiit & Chaldaicos, ut ut velint aliqui, illusum sibi. Sed glossæma istud Accursii sit. Accursio, & ejus temporis scriptoribus non obtingere nisi depravatissimi libri, & maxime in Græcis, quod Alciatus, Augustinus, certa ipsamet docet veritas: ut non sit opus multa, nec etiam ulla, testimonia corrogare. Hunc autem locum, quis non dixerit, fuisse depravatissimum? recordor plane. Inquit Ulpianus: *Ubi sic venit, ut confestim discedat, quasi a viatore emptis, vel ab eo, qui transvehēbatur, vel eo, qui παράπλεῖ i.e. Præternavigabat, emit, durissi-*

¹ Cy. Bart. Cotta. ² Alb. Ang. ³ Lib. 2. Emend. cap. 5. ⁴ In l. 38. §. 16. in verb. incertam. ⁵ Alc. cap. 16. lib. 4. Parerg. ⁶ In præf. ad. lib. 2. Eund.

⁷ In rub. fol. ma.

mum &c. ad verbum, *a viatore*, ait glossographus, *hic sequitur Græcum, usque ibi*, durissimum &c. illa igitur præcedentia, inde, *emptis &c.* vel sublata omnia, vel confusa, intermixtaque Græcis erant proculdubio. quomodo igitur interpretaretur? exclamat ille, *Locus depravatus: rex esto, qui explicabit.* Apollinis fidem implorat aliquando omni arte divinandi destitutus, quam nunquam *Accursius* professus est. An expers Græci sermonis? sed expers erit etiam *POLITIANUS*, de quo non absimilia istis *Accursianis* prodidit *AUGUSTINUS*,¹ & hic quoque expers, postquam & ipse de se quid tale comminiscitur; expertes erunt cum *Accursio* alii multi, multi Latinissimi Latinarum literarum ex eadem ratione, si ea valet adversus *Accursium* ratio. Falsus sum, minus peritum videri istum in Græcis litteris, sed nollem, quod vel librariorum, vel aliorum culpa factum est, totum in ipsum transfundi. Desinant igitur maledicere: nam si Græcam linguam non calluisset *Accursius*, nulla verba Græca proculdubio esset interpretatus; & tamen interpretatus est recte multa; quædam etiam rectius, quam fecerint isti ipsi Græcatores, ni male collegi, dum in huiusmodi incidebam anxias novitiorum curas: non quod hac in re quidquam ex Græcia ego possim, sed quod ita periti Græci, etiam consulti observarunt, & verissimum visum est mihi ex rerum analogia, quæ una est certa interpretatio. Ubi translatio aderat *Accursio*, eam iste sequebatur: ubi deficiebat interpretis ille vetus, ipse *Accursius* interpretabatur: ubi errat, ibi nihil dicere potest, inspice, corrupta ferme omnia sunt, & depravata: quare soleo ego hoc texere argumentum. *Qui recte recta interpretatur, bonus est interpret.* Si igitur, quæ corrupta non sunt, apte *Accursius* explicat, quid is non erit bonus interpret? Inique reprehendetur, & minus sapienter, si clamitabitur, eum debuisset, emendationibus illarum vocum studere, & restitutioni meliorum: nam unde facultas, si voluisset quam maxime? boni libri jacebant toti in tenebris, & squalore. *ALCIATUS*, *AUGUSTINUS*, *VIGLIUS*, alii peccata temporum volunt, & sunt, non eorum interpretum. Isti recentiores, dispunctores, emendatores, critici sua pleraque unde habent? hi ipsi nostrates unde? ex libris non admodum nuper emerfis, ex *FLORENTINIS PANDECTIS*: erant olim istæ (ignoscat novitius, qui mallet, *isti*) *Pisanae*,² magis, ut reor, clusæ *Florentinis*, quam *Florentinae* post cæteris fuerint, inter earum civitatum & bella, & capitales inimicitias. *GINUS CAPONIUS*, magna ex familia

¹ Lib. I. cap. I. Emend. & lib. sing. ad Mod. car. 264.

² Græg. de jurar. cap. 9.

vir magnus, ¹ anno sexto & quadringentesimo supra millesimum Pisis in potestatem redactis, & illum thesaurum in patriam retulit. ACCURSIUS vero ante ducentos ferme annos moriebatur; & nec Pandectas vidit, ni decipit nos *Castrensis*, qui tantum attestatur, aut memoria vehementer fallor: diluit autem AUGUSTINUS ² nescio quid in isto argumento, quod, visos hos libros *Accursio*, palam quasi poterat commonstrare. Ita est. Et emendat etiam locos innumeratos *Accursius*, ut passim legere est in *Augustino* cæterisque; & ex his quoque, quæ habebat integra, conjecturam ducebat, quid reliqua possent ad veram sapientiam juris civilis, ut nec curarit, quod dixi: forte etiam prævidit, hos fore, qui in hoc scriptionis genere debuerint maxime occupari, in eo lumen ingenii quærere, acumen jactare, lauream petere. Bonus scilicet vir noluit & hanc partem istis præripere, ut aliam fecit cum suis omnibus, quæ sapientiæ est propria. At nimis multa hoc in argumento. Dixi ab *Alciato* factum recte minus, quod *Accursium* etiam cachinnis traduxerit, quoniam hic non interpretatur Græca pro Latinis, sed Latina, quæ habebat: non enim illa Græca πρὸς ἔπος habuit. Memini, ita scribit, *hic debet esse quoddam Græcum, cujus expositionem statim ponit*. Quid iniquius? an habuit Græca verba *Accursius*? an Græca accipit pro Latinis? ait, *hic debet esse quoddam Græcum*. Ergo non erat. Ait, *cujus expositionem statim ponit*. Versionem igitur Græcorum cognoscit, nullo modo fallitur. Illa verba Latina, *pro se pascit*, sunt in contextu, *Accursii* non sunt, glossæ etiam adscriptum non est nomen *Accursii*, si plurima me non fallunt exemplaria. Quid ibi fecissent isti Græcoconsulti sagacissimi? Et ita persuasum est mihi, rudem non fuisse *Accursium* Græcarum litterarum, ut isti volunt. Scio, ab *Alciato*, aliisque insulsißima notari contra illum hominem, in quibus omnibus privatim immorari, longissimum esset; & quæ hucusque diximus, possunt certe quamplurimis, forte reliquis, satisfacere.

QUINCT. De aliis vero quid sentis? *Bartolus*, *Baldus*, cæteri an cognoverunt linguam Græcam?

ALBER. Non dispicio, etsi vel Hebraicam tentarit *Bartolus*. Sed attende, quod, ut glossatori videri necessaria poterat ista litteratura, ita nulla prorsus bona ratione in his desideratur, qui commentaria scribunt, ut scripsere nostri.

QUINCT. Qui tam varie?

¹ Taur. in ep. ad Cosm.

² In l. 1. ff. de reb. cred. lib. 1. Emend. cap. 3.

³ Hor. in præf. ad 4. lib. obs.

ALBER. GLOSSA est secretioris linguæ interpretatio, & vocum minus usitatarum. Præstet igitur glossator, oportet, quod ex nomine pollicetur. *Bartolus*, *Baldus*, alii, qui commentarios fecerunt, primam illam partem relinquentes, sensa, sententias, usum, similia tractant. Quid hic Grammatica interpretatio? quid glossaria? loquuntur isti egressis jam prima illa rudimenta. Video te non assentiri his, quæ dico, & capite nutari; nec equidem valde admiror: nam speciosissima isthæc, & jucundissima novitiorum ratio, non modicum, sed potest multum ad teneras adolescentum animas devinciendas, confidentes, ambitiosas, delicatas; & certe, si mentem tuam occupavit, quod videre videor, quam facile poterit evelli, non sentio: verissimum enim est, & generaliter, quod falsæ opiniones, quorum animos occupant, surdos ac cæcos reddunt, ut nec audire, nec videre possint, quæ alii omnem tum audiunt, tum etiam vident.

QUINCT. Immo ego imperitum posthac nunquam dixerò *Accursium* tuum Græcæ litteraturæ.

ALBER. Age, illa non urgeamus, eo revertor, dico bonum jurisconsultum *Accursium*, *Bartolum*. & hujusmodi, etiamsi isti non cognovissent Græcam linguam. Quid enim *Avicenna*, *Averroes*, *Thomas*, summus medicus, philosophus, philosophotheologus, & duo illi Arabicum vix patrium sermonem tenebant, *Thomas* (ut visus sum audire) nec Græcum, nec alium, sed vix Latinum? quid hac ætate *Paracelsus*: miraculum non suis solum, sed & quibusdam nostris; ille etiam *Professor Ferrariensis* adjungit sapientibus antiquis, *Thaleti*, *Pythagoræ*, *Heraclito*, cæteris. Qui *Paracelsus*?¹ Helvetice loqui poterat, non aliter. Quid alios memorem?

QUINCT. Tua ratiocinatio non est alia ab ea, quam pro brevioris staturæ hominibus his diebus adolescens ille disertissimus in comitiis tractabat *Oxonie*, hos scilicet sapientiores, nam & *Ulysses*, & alii sapientissimi pusillo corpore. Quid tu diversum? ignari Græcæ linguæ ipsi sunt doctiores, nam *CATO*, *Accursius*, *Bartolus*, *Avicenna*, *Averroes*, *Thomas*, *Paracelsus* viri summi in suis artibus sine ista Græca litteratura. An non lepide, & docte antagonista? optimus imperator, qui luscus; nam *Philippus*, *Antigonus*, *Sertorius*, *Annibal* lусi optimi imperatores. Quidni idem de similibus, corpore aut animo vitiosis, si tales magni aliqui viri fuere? dixit de spuriiis, cæteris-

¹ *Patrici. lib. 1. tom. 3. disc. Perip.*

que copiose, & ostendit, ad rem tale argumentum non facere pro hominibus parvis, ut nec tuum faciat pro ignaris Græci sermonis: sunt enim istæ deprecationes potius, quam boni facti assertiones.

ALBER. Placuit audire. Sed ego ita argumentor. *Si ignorantia totius Græciæ non prohibuit, quo minus illi maximi evaserint, nec nos quidem prohibebit.* Oxoniensium non erat eadem disputatio, tamenetsi similis admodum. Jam igitur, an excutiuntur ii e doctorum manibus? an stulti appellantur, inepti, pessimi interpretes, magistrive? Miratur alicubi DUARENUS, ¹ quod Medicis, Philosophis, & Theologis resipiscentibus, nos etiamnum insanire velimus. Sed nec Theologi, nec Medici, nec Philosophi abjecerunt e manibus illos viros, quos indies magis adeunt ad doctrinam sibi comparandam, cætera, si quæ volunt, aliunde petitori. Quid non idem nos? Vide, quantum sit horum hominum ingenium: volunt erudiri jurisprudentia; fugiunt ab *Accursio* & aliis, quoniam Græcas nesciverint litteras. Habes a *Viglio* nescio quid in istud argumentum. Legere potes interim. Ecce.

QUINCT. Hic est. *Quidam, si semel Accursum, aut Bartolum laudaveris, confestim totum librum abjiciunt: haud mehercule intelligentes quantum ad veram jurisprudentiam auctores illi quantumvis barbari conferant: demus enim eos linguarum, & bonarum litterarum rudes, atque imperitos fuisse, quanquam id seculi magis ipsius, quam suo vitio accidit, in rebus tamen civilibus, judicialibusque controversiis mire exercitati, experti, atque edocti fuerunt.* Recte pro istis *Viglius*. Sed novitii ratiocinantur in contrarium, ut quoniam *Accursiani* linguas non tenuerint, nec boni fuerint juris interpretes, quia passim multa Græca in legibus nostris (ut dixi) integræ leges, volumina integra.

ALBER. Sed & dicebam tibi, plerasque leges stare posse sine intermistis Græcis; sed & illud, legeres meos hosce interpretes saltem, ubi non sunt Græca, nec flagellares, aut non flagellarent ubique.

QUINCT. Putas igitur, bonum hodie jurisconsultum esse posse, & bonum juris interpretem, qui litteras Græcas non teneat? Si enim bonus fuit *Bartolus*, & reliqui analphabiti, erunt & alii.

ALBER. Dixisti. Et miror recentissimorum edicta *Platonica*, qui non admittunt in suas Academias, nisi, qui Græcaturam istam caluerit optime.

QUINCT. Sed, oro, te, *quomodo Novellas, alias leges Græcas intel-*

¹ In orat. pro Bug.

ligemus sine Græcarum litterarum cognitione? vulgatæ translationi non stabimus, opinor.

ALBER. Quid si stabimus?

QUINCT. At ab homine barbaro scripta est, qui nec Latine, nec Græce novit, ut *Alciatus*, ut *Augustinus*, ut alii loquuntur.

ALBER. Hic illud est animadvertendum, *aliud videri Novellarum interpretem, illum aliud, qui Pandectis inserta in Latinum vertit.*

QUINCT. Credebam unum & eundem esse.

ALBER. Et credi sane potest: nam ODOFREDUS¹ eam, quæ in Digestis est, interpretationem BERGUNTIONI cuidam *Pisano* vindicat (ne opineris, ab *Augustino* nomen hoc in lucem prolatum) & quod alii BULGARO asserunt, nullo pacto admittit, qui ait, BULGARUM non magis linguam Græcam cognovisse, quam ipse fecerit.

QUINCT. Quid tu igitur his modo dabas hujus linguæ cognitionem?

ALBER. An dedi omnibus? Tu nota quanti fecerint istam eruditionem alii; nam ODOFREDUS nec curat, profiteri se totius Græciæ ignorantem. Verum ad translationem. Si BERGUNTIONIS est ea, quæ in Digestis ponitur, BERGUNTIO unus est omnium Græcorum interpres: nam translatio *Novellarum* eidem adscribitur ab omnibus recentioribus, quos vidi, quique examinerunt. Et quantum ego judicare possum ista in re, ejusdem certe est farina: recte enim eruditissimus BRISSONIUS² ait, præter nudas conjecturas in hoc judicio constituendo nihil adesse, quod *Bulgaro*, vel *Placentino*, vel alii adjudicet illud opus in Pandectis; adstruat *Bulgaro Cujacius* quantum velit; nam quis *Odofredo* non mallet credere, qui mox fere a *Bulgaro* vixit, & hunc, scribit, Græcæ linguæ ignarum? nihil, aut non admodum movet me, si *Bulgari* nomen repererit aliquando *Contius*³ versioni adscriptum, nam ex *Odofredo*, quidquid istud sit, plane tollitur. Sed in re nullius momenti non subsisto. Idem mihi videtur artifex ex incessu eodem, ex eadem religione, ut ne transversum unguem a verbis Græcis ullibi discessisse dicatur, adque ipsum hoc præstandum, quod nec verba meliora, nec comptiores phrasæ ille curarit. aliquando etiam retinuerit Græca ipsa vocabula. Sit tamen, quæ in Digestis est, *Bulgari* versio, quod *Accursius* credidit, & *Cujacius*, *Contiusque*; ad rem nostram videamus quid inde: non enim de interprete, sed de ipsa agimus interpretatione. Ais ex

¹ In l. 2. in fin. ff. de legib. judic.

² In lib. sing. de jur. Connub.

³ Ad l. 48. ff. de

Alciato, & *Augustino*, ab homine barbaro scriptam, eoque, qui nec Græce, nec Latine novit: addo his clarissimum *Donellum*,¹ qui ambiguam, perplexam, vitiosam totam asserit, & quæ causam errandi præstet. Dixit tamen, ex religione illius interpretis id, quantuluncunque sit, evenire; & ea nimia non est, ut *Augustinus* dicere solet, sed iusta: verbum enim verbo reddidit,² nihil omisit, nihil addidit, nihil immutavit. Hoc voluit *Justinianus*, hoc voluit ratio, ne pro contextu haberemus paraphrasim, aut pro lege sententiam translatoris: & male *Augustinus* (mea opinione) qui liberius aliquando, & ad mentem potius, quam ad verba, convertit: an enim isto modo non stabit *Augustinus* nobis pro *Justiniano*? Profecto nescio, quid *Alciatus* sibi velit, *Politianus*, aut *Augustinus*, qui clamitant, *Latini sermonis hominem imperitum*, cum tamen & ipsi quandoque non percipiant plane, translatio ne sit, an sint ipsa Latinitatissimorum³ jurisconsultorum verba. At de *Bulgari* etiam & *Placentini* Latinitate heri aliquid prætereā. Igitur ad *Novellarum* translationem, de qua & *Donellus* dicit, si bene rem teneo. Ait *Cujacius*, veterem illum interpretem rejici & aspernari temere ab omnibus; & id iniquo animo ferendum propter hominis eruditionem, elegantiam, religionem. CONTIUS⁴ etiam (hi tui sunt primi ordinis) *Novellarum* veterem interpretem intellexisse jus, notat, melius, quam alius quivis, qui postea in illis vertendis operam impenderit; eam translationem ex Græco exemplari longe fideliori, & integriore prodidisse, quam aut *Scrimgerianam*, aut *HALOANDRINAM*, quæ a privato homine, propria auctoritate, contaminata est. Elegantior hæc? sed, dum vitat ista barbariem, incidit plerunque in pravam affectationem, eodem teste: ut non injustus fuerit *MOLINÆUS*,⁵ cum scripsit, *HALOANDRUM* more litteratorum, qui jura degustarunt, parum felicem fuisse in jure interpretando, & audacia cognitionis bonarum litterarum infeliciorem in communi & recepta littera male varianda, & corrigenda. Est vulgata translatio injucunda, ambigua, perplexa, barbara. salebrosa? elegantior est *JULIANI* epitome? sed illa vera est, est sensus legis. Hæc igitur, & illos oppono auctoritati doctissimi *Donelli*: nam, ut quæstionem eam tractem, in qua verba ista *Donellus* habet, hujus loci non est.

QUINCT. Vides igitur, quam magnæ utilitatis esse possit cognitio Græcæ linguæ; immo, quam magnæ sit necessitatis, postquam illa nobis

¹ Ad tit. de jurejur. cap. 13.
C. de decurion.

² Cont. ante tit. de conf. tut.
⁴ Lib. 8. obs. cap. ult. in præf. ad Novell.

lect. l. 39. ff. fam. hercisf.

³ Alc. in l. 20.

⁵ In conf. ad

fontes referat, & patefacit, nec finit incertos, & velut suspensos nos stare, dum hujus, vel illius translationem sequi deliberamus. Ait vel hac in re ille. *Præstat, ut tuus potius, quam alienus credas oculis.* ¹ Raro verſum, dicitur, quod non ſit aliquid prætermiſſum, aut minus commodè redditum, & quædam etiam explicari Latine non poſſe, ut ipſæ voces Græcæ retineantur, quod neque tu non concedis. In hiſigitur quis erit Græci expers ſermonis?

ALBER. Quasi ante *Perionium, Manardum, Leoniceum*, alios cum philoſophorum, tum medicorum librorum interpretes, nemo vel philoſophus fuerit, vel medicus cum antiquis translationibus. Tales utinam extitiſſent poſtea, quum, remiſſo de ſtudio rerum, conſumpſerunt omnes in verbis bonam temporis partem, & in hac ipſa Græcatione. Quasi optimi jurisconſulti, imo ne jurisconſulti quidem ulli ante iſta *Græculorum* ² tempora. Quid neceſſitatem commemoras? re, & nomine Authentica eſt vetus illa translatio, & a multis annis, ſemper ſub innumeris Principibus, ubique gentium, in omni foro recepta & approbata. Et quid non eſſet, ſi de verbo ad verbum, prout in Græco, ita Latina habetur? inepta eſt. Quid tum poſtea ad leges? Minus commodè intelligi poteſt? verum a politulis aurium delicatiorum, quid ad unumquodque verbum non Ciceronianum, non terſum, offendunt. Sed an ſemper ea translatio patitur iſtas moras? Quid igitur longum tempus in Græca lingua diſcenda ponemus, ut pauciſſimos aliquos locos facilius percipiamus? Quid etiam vel ad iſtos paucos opus eſt hodie, quando ipſos habemus novitios conſultiſſimos illius linguæ, & hi nobis in iſtud argumentum noctes diesque toti inſudant? ³ Tu præſens eras, cum ex ſummo quodam auctore narraretur, nec medico, nec aliis ſcientiis neceſſariam linguam Græcam, immo, nec utilem, immo etiam eſſe damnosaſ, quia ſcilicet adſint optimi Latini interpretes. Et ſi medicis inutilis eſt hæc cognitio, qui & prima & omnia fere habent Græca, quid nobis? Audi novitium. BUDÆUS ⁴ non magnos in jure progreſſus fecit, cognoscenda utruſque lingue antiquitate impeditus. Au-diſti heri cætera, audi eundem illum de ſe ipſo. *In Græca lingua non magnos progreſſus ſtudiis civilibus impediti fecimus.* Qui igitur proficere velit in lingua Græca, is in jure civili proficiet minus: quique in jure magis cupit proficere, hic in ea lingua faciet minores progreſſus. Habes utrunque exemplum.

¹ Heng. cap. 2. Tyroc. jur.

² Cont. ep. ad lect. ante Pand.

³ Card. de ſa.

tu. lib. 1. cap. 2.

⁴ Aug. lib. 2. Emend. cap. 1. & lib. ſing. ad Modeſt. in ſi.

QUINCT. Sed ego illud *Budæi* studium non exigere, at quale quale, ne cum *Accursianis*, aut cujus sunt illæ, ineptiremur ineptiis, & non semper deberemus a translatione pendere.

ALBER. Sed quid non pendeamus a recepta translatione, post maxime a recognitione *Alciati*, *Augustini*, *Conti*, *Cujacii*, id genus similitudinis eo in negotio plane diligentissimorum? quid horum eruditione non fruemur, atque laboribus? Nil nescit, qui non usque ad certum terminum cognoscit, si vera est vulgata sententia, *Nihil & imperfectum æqualia, paria censei*. Non tu vides, quot ab ipsa infantia annos ponimus in cognoscenda hac Latina, & non cognoscimus adhuc, non cognoscunt magni illi viri, qui usque in senectutem non minimum operæ in eam rem dare solent, at etiam, si sufficit parum cognoscere (quod non admittunt novitii) quid etiam non debet sufficere doctissimorum translatio accuratissima, & multo magis? nos levi, & perfunctoria nostra eruditione assequemur melius? sed præstat, ut oculis nostris credamus potius? immo, ut alienis perspicacioribus. Quid igitur tot aliis artificibus stabimus? nudiustertius dictum est. Non est, *Quincte*, diversitas interpretationum in vulgari-bus vocibus, sed in reconditis & semotis quibusdam; ut ad eas quid nisi summi Græci? & id tentabimus ut infimi consistamus inter jurisconsultos? Age, & hoc, spero, notabis, Græciæ nostræ opes non consistere vel in his voculis, de quibus tantopere anguntur isti, & de quibus esse videntur aliquæ controversiæ.

QUINCT. Hæc omnia illi fundamento imponis, quod tempus quasi teratur, si juri non vacabimus semper: sed quid aliis artibus non possumus citra temporis dispendium, & huic linguæ vel in ætate prima, quæ proprie facta videtur ad rem istam, & apta minus est jurisprudentiæ addiscendæ? quid vel operis quibusdam succisivis, quando a tetrico isto legum studio & animum reficere par est. ¹

ALBER. Scribunt doctissimi quique, vel ab ipsa infantia hominem informandum in ea, quam profiteri debet, disciplina. Juventutem ad suas leges vocat *Jusimianus* noster. *Celsus*, *Nerva* adolescentem; *Papinianus* ille summus vix juvenis; alii hujus ætatis (ut retuli) etiam magni Jurisconsulti, etiam adolescentes. Loqueris de pueritia? at si juvenis animus rerum isthac varietate onerandus non est, qui infirmior pueri? hic tamen physicum audirem: ego equidem

¹ *Pla. Quinct. Tacit. §. 1. Inst. de just. & jur.*

suspicio hebescere aciem ingeniorum teneram sub gemino illo pondere utriusque peregrinæ linguæ addiscendæ, ut tardiora sint postea, & quasi insipida, tantum abest, ut credam, alacriora reddi ad exquisitiores contemplationes. Quid vero de succisivis & recreationis horis? Quæcunque facimus aut relaxandi animi gratia, aut cujusvis alterius causæ, dirigamus omnia ad studium hoc nostrum. Cœpit te lectionis Consultorum satietas, age, adi Cæsares; illos invisas, ubi cum his nequeas esse diutius. Confer te ad hunc, vel illum interpretem; quam multi, quam omnium generum, quam omnigustui propter ipsorum varietatem accommodati? ¹ quæris recti, constantis, acerrimi iudicii interpretem? en *Bartolus*. Placet videre ingeniosissimum, qui nihil non examinet, qui leges omnes videtur tenuisse? habes *Bartoli* æmulum *Baldum*. ² Cupis peritum aliquem habere ducem, qui extricet tibi tricas in jure nostro, & veritatem detegat? pater veritatis est *Alexander*, ³ tutissime sub isto duce opinionum symplegadas superabis; rectissime superabis ac solves, non ut alter Gordium nodum. Amas ubertatem, & lucem? ecce tibi *Jason*, cui laudando non *Alciatus*, non *Wesembecius* ⁴ sibi ipsis videntur satis dixisse, qui multa, & maxima dicunt. Acutissimum audire mavis? audi *Decium*. Mavis elegantissimum? præsto est *Alciatus* cum universa sua factione novitorum. Nihil de aliis dissero. Quid illa narrem? si breves lecturæ, ita loquamur, gratæ sunt, potes in glossis, & in his etiam recentioribus tibi satisfacere: sin longiores delectant, habes & istas cujuscunque mensuræ. Si fastidis lecturas, an ad responsa, si hæc quoque non sustines, an ad quæstiones, & si ne quæstiones placent, an ad tractatus, quos vocamus, tu ire nequis? Argumenta vero quid dicam? diversitas, & tantus apparatus ciborum nunquam in ullis mensis; ubi vel extinctus appetitus reducitur centies ex ea varietate. Nihil est cur respondeas, eundem cibum esse, ad quem ego te voco, diversimode apparatus: nam mille imo ciborum genera ex una gallinarum carne, mille diversis modis cocta, Regi Galliarum fuerunt apud *Marchionem Montisferrati*. ⁵ Non potes graviora jurisdictionum, substitutionum, stipulationum, similibus ferre? vocant te innumeri alii tituli omni quidem jucunditate plenissimi: cur enim tetricum appellas studium nostrum? certe aliter sentiebat *Tullius*, ⁶ qui & miram suavitatem,

¹ *Su. Sc. Jaf. Duar. Bello.*
in orat. de stu. jur. rec. inst.

² *Jaf. Suar. Alc.*

³ *Jaf. Alc. Bello.*

⁴ *Wesembec.*

⁵ *Boccac.*

⁶ *Lib. 1. de orat.*

tem, delectationemque in eo esse confirmat, si ex aliena persona non loquitur. Tamen hæc remotiora.

QUINCT. Immo (ut mittam alia) ad universum argumentum apposite: quare, & ita ex iis. Si tui Græcam linguam, ¹ & alias etiam artes (tu voluisti aliquando, nec mei prorsus negant) quodam modo tenuere; nunc vero, nec pueritiæ, nec alia tempora, nec ipsas patris recreationis horas consumi in istis ediscendis, & temporis jacturam asseris, quidquid in ipsis impenditur, quidquid non datur studio juris, quæro an illi errarint *Accursiani*, aut nos sequemur ipsorum vestigia?

ALBER. Errarunt, si quid subtraxerunt studio juris, nec sunt imitandi.

QUINCT. Subtraxerunt proculdubio, si nec horas succisivas patris nisi in uno juris studio poni, & alia illi cognoverint.

ALBER. Vel, quæ ad antiquos legum doctores dicta sunt, hic tu repetas velim, vel adhuc paucis his ausculta. Horæ aliquæ studii sunt, aliquæ recreationis & solatii. Aliquæ etiam necessitatibus deputatæ.

QUINCT. An has ultimas dabis, in quibus alias scientias ediscamus? non ne sunt hæc cibi, & somni horæ? quis inter dormiendum, edendumve litteris vacat?

ALBER. Quid ni inter comedendum? *Adrianus* an in prandio jus dicere non poterat? quot præclari, varique sermones de omnibus artibus habiti sunt, & habentur indies dum prandent, dum cœnant viri litterarii? quam multa, quam sublimia vel confinguntur a philosophis in conviviis disputata, ut nos scilicet erudiamur, inter pocula quoque, & lances de litteris agere. An igitur nequibit jurisconsultus delibare quædam, quum sic agitur, ex aliis disciplinis, ut ut mutus sedeat? at illud silentium non ferunt isti loquaculi, nam vel ab aulico timent. Tu tamen omisisti adhuc aliud tempus necessitati datum omnino, & est, quod cum amicis, quod inter alia civilia negotia consumimus. Quæ ego quandoque, extralimites profiliens Jurisprudentiæ, dico, an putas, aliter me ea cognovisse, quam eruditorum amicorum sermonibus? quid de uno JOANNE BERNARDINO BONIFACIO *Marobione Oritano* dicere possum? nunquam cum ipso sum, *Quincte*, quod non etiam discam pulchra multa,

¹ *Heng. Aug.*

varia multa, multa egregia. Quid de Oxoniensibus meis? vel repertoria mea testantur satis, quantum ego capiam fructus ex eorum virorum & juvenum colloquiis; nam in illis ego descripsi non pauca, quæ, dum minus id ipsi cogitant, disco tamen & asservo ex sermonibus familiaribus. Et tu non audisti aliquando a patre de illustri præceptore suo ARGENTERIO, qui ab uniuscujusque ore solebat pendere, si forte aliud agendo excidisset homini aliquid, quod ipse disceret? nam & dicta homuncionum curabat reponi in sua quædam volumina, si quæ audisset non inepta. Refert ALCIATUS, ¹ ex facto sui cujusdam villici se locum Plauti intellexisse, quem non potuerat antea: sic solet usus quandoque non minus conferre, quam assidua lectio. Et profecto, *si nullus est iam malus liber*, (quod vel in proverbium abiit) *qui aliquid non contineat boni*; cur quæso hominem ullum credemus esse, a quo nequeat boni aliquid prodire? tempus ullum, in quo discere non possimus? summi medici etiam a mulierculis, a brutis animantibus, inter alias occupationes, præclara quæque didicerunt. Nostri (ut de omnibus non dicam) a rusticis doctas sententias edocti, ² has in libros suos, & in legum numerum retulere. ³ Illum beatum, qui velit discere; quoniam undique potest, & semper: CATO enim vel in ipsa curia, dum cogeretur senatus, lectioni vacabat semper. At, si placet, jam tempus est, ut in viam revertamur.

QUINCT. Quod videtur.

ALBER. Illud itaque. Aut nihil facere Græca, quæ sunt in illis libris; aut exemplaria depravata fuisse antiquis interpretibus; aut interpretationes eisdem stare, quæ subsistant pleræque omnes; in una etiam vel altera vocola minus commode explicata nullum damnum subesse.

QUINCT. Hæc si ostendantur, credam, tuos interpretes non malos, & Græcam linguam non esse necessariam.

ALBER. Ego illa quatuor capita quasi in me ipso reciperem, sed, alios peritos audire, satius est.

QUINCT. Quid igitur superest? si lingua Græca in interprete nostro desideratur, ea in tuis fuit; sed desiderari non debet.

ALBER. Hæc volui, exemplis, rationibus, auctoritate. Exemplis adjungamus *Zasium*: & hic enim celeberrimus J. C. litteras Græcas ignoravit, atque etiam contempsit.

QUINCT. Cur etiam contempsit?

ALBER. Quia suo studio contentus (*sua ait*) hisce, adolescentu-

¹ Lib. 1. *Parerg.* cap. 21.

² l. 79. ff. de leg. 3.

³ Cic. lib. 3. de fin.

lisquetales gloriolas statuisset relinquere. ¹ Addamus sive exemplis, sive rationibus, quod præstantissimi jurisconsulti omnes fere (si Aquilios istos excipias) hanc pariter contempserunt Græculationem: nam si *Aretini* exemplo velis, cognitas immo illis litteras Græcas, hic ego contra Græcos regeram tibi argumentum.

QUINCI Quale illud? certe enim nunc cogitabam, quod interponis de *Aretino*: non posse scilicet dici ignaros Græcæ hujus litteraturæ tuos *Bartolos* atque *Baldos*, quoniam Græcæ nihil scriptum, nihil Græcæ tractatum videatur in illorum operibus; etenim Græcum tenuit sermonem *Aretinus*, & is tamen non magis est Græcus, quam reliqui Bartolini.

ALBER. Nec ætas, nec tempora mea admittunt, ut hac de re possim ego quidquam certo statuere, ut qui tam multa, tam ingentia meorum interpretum volumina nec legi omnia, nec potui; attamen credo, esse ita ut dicis, nihil Græci sonare, in scriptis eorum. Sic igitur. Si illi Græcas litteras cognoverunt, & sunt omnino nunquam græcati, vel hinc videas tu istius cognitionis vanitatem, ut quæ non fuerit aliquando usui, & recentiorum ambitionem agnoscas licet, qui quid boni ad nos ferant ex ista tota ipsorum Græcia prudens lector dijudicet. Quid sibi volunt, dum suis pagellis passim Græca aspergunt? *Accursianis* ut terrorem incutiant ex illis characteribus? an, ut suo *Papiniano* Ciceroni bilem commoveant, & nauseam excitent? ² audiavi enim ipse aliquando, quod Græca Latinis admisceri, non ferat *Cicero*, si causa non subsit. Retulit etiam (& credo ex *Cardano*) amicus mihi, licere tribus in casibus, Græca miscere libris, vel cum Latina non habentur; vel ubi lis est in dictione, sensu, lectione; vel cum res adeo gravis est, ut vereamur, ne quis interpretatione majorem emphasim addiderit: cæterum in aliis si quis faciat, inepta facere ac puerili ambitione, haud dubium esse. Quid ranunculi isti inflati contra *Cardanum*, iterum urgemus auctoritates, an eruditionis hostem ignorantiam? scilicet analphabitus fuit iste. An adversarii *Scaligeri* omnium, credo, linguarum cognitioni invidentem? & id quoque: nam homunciones non videmus passim linguarum peritissimos. Admitto & in viris doctis istam peritiam; sed indoctos longe plures esse censeo, qui linguas teneant: quia frustra illud tempus teratur omnino, quod in multis linguis ediscendis ponitur,

¹ *Spieg. in lex. jur. in dict. imperator. in calum. lib. de subt.*

² *Conn. lib. 7. Con. jur. civi. cap. 3. In act.*

si ex una licet, res ipsas cognoscere. Addo, quia ita videtur quodam modo & per naturam comparatum, ut qui linguis valeat, rebus non valeat, aut valeat omnino minus: omnes enim alio atque alio propendimus; & ad unam rem magis apti sumus, quam ad alteram. Non discedo longius. *Hortensius* insigni verborum memoria, ¹ *Lucullus* rerum fuisse, dicitur: & ego opinor istam cognitionem linguarum esse memoriæ potius, quam iudicii; quare *in artibus ediscendis nihil unquam solidi atque perfecti is sentiat, qui sit magna præditus memoria*; raro enim utrunque datum nobis a natura beneficium, & quantum ad hoc ipsum studium juris attinet, vel donata memoria perdi potest, libenterque assentior ego *Alciato*, qui eam extenuari valde ex cogitationibus dixit, quæ circa juris subtilitates versantur. Ecce etenim *Bartholus, Angelus, Fulgosius* ² aut nulla, aut perquam tenui memoria fuere: opinor & de *Baldo* dici posse; si namque tantillum memoriæ in eo fuisset, nescio quomodo ubique fere contrarius sibi ³ ipsi deprehenderetur, in una & eadem quæstione quandoque decies amplius: isti autem maximi sunt jurisconsulti: *ANDREAS SICULUS* ⁴ contra, admirabilis memoriæ vir, sed levia scripta ejus sunt, ineptiarum, & plagiorum plena. Citius deficeret me dies, quam ut exempla hujus argumenti deesse possent. At certe defecit hodiernus.

QUINCT Non tamen ego te dimitto. Antiqui consulti tenuere istam linguam Græcam: nos quid eorum exempla non sequimur? Tot sunt Græci interpretes; hos ut intelligamus, quid Græco sermone operam non dabimus? illud prius, quod proximis est conjunctum verbis. Memoria jurisconsultis ⁵ datur.

ALBER. Recte factum, ut tria hæc paucissimis absolvi possint. *Cicero*, opinor, est, qui de jurisconsultorum memoria tantum scripsit, nobis semper infensus, & tum hoc voluit, laboriosam esse juris scientiam, nullius ingenii; quæ enim illa? *Istam* ⁶ *oscitantem, & dormitantem sapientiam Scævolarum & aliorum otio concedamus.* Quæ illa de libris *Bruti, & Catonis*? quæ alia multa? mitte igitur, hos oratores contra nos producere; quibus & a nostris est sapientissime responsum. ⁷ Si summa in jurisconsulto requiritur memoria, ea rerum est, quamque (ut ego quidem interpretor) habitum quendam dicemus, ex præcedentibus observationibus, & quandam iudicii conformatio-

¹ Cic. in *Lucull.* ² In orat. *Tic. hab. & in orat. Aven.* ³ *Tiraq. in tract. de jur. prim.* ⁴ *Alc. lib. 13 Parerg. cap. 16. Suarez. in rep. l. quoniam in prioribus.* ⁵ Cic. lib. 1. de orat. ⁶ lib. 2. de orat. ⁷ a *Zaf. Grib. aliis.*

nem. Ita *Bartolus* vel maxima pollebat memoria, quia, dum in jure versatur, jus sic observat, & omnes juris sententias, quod, si de jure dicit postea, a juris determinatione non aberrat; ex judicio tamen videatur potius quam ex memoria dicere: nam satis constat, rectas legitimasque ei fuisse sententias, at pro his confirmandis ire solitum ad FRANCISCUM quendam TIGRINUM, ¹ qui leges suggereret, & indicaret, ubi probaret *Bartolus*, quod asserebat. Est quidem percommodum, si ad nullos TIGRINOS debemus confugere, sed id non officit Jurisconsultorum luminibus, & illa alia est memoria, quæ debet in jurisconsulto esse. De antiquis consultis quid ais? illi an cognoverunt omnes Græcam linguam? puto, vix de alio potest, quam de MODESTINO, dici: nam quod & alii plures vel verbum, vel sententiam Græcam referant, hoc nullum est argumentum, & nudiustertius explanavi. Sed etiam, antiqui illi cogebantur in Romana monarchia & Græcis hominibus multis jus reddere, & multa Græca erant illis præ manibus quotidie, testamenta, contractus, talia: & nos (quis dubitat?) debemus eas linguas callere, quarum acta, gesta tractare, opusest.

QUINCT. Nescio quid velis. An leges istas Græcas tractare non debemus?

ALBER. Latinæ factæ sunt: interpretes Latini sunt, per quos satis est superque Græcatum. Quantum pertinet ad versiones, liqueat tibi de integritate & fide antiquæ, quod vix in uno aut altero ad universum tractatum tutelarum mutavit illam legitime (non dico etiam delicate) *Augustinus*, qui totus tamen in illud incubuit, ut barbarum, & imperitum doceret eum interpretem fuisse: liqueat in argumento *Novellarum* ex recitato testimonio *Contii*, ² qui diligentiam in ea inquisitione posuit suam, quique scribit, veteris translationis auctoritatem illibatam servandam, postquam ille interpretes intellexerit jus nostrum melius, quam aut *Haloander*, aut alius quivis, qui postea illo in studio impenderit operam. De glossis dixi.

QUINCT. Cur non etiam factum satis reliquis prudentiæ civilis partibus, & nos in illorum laboribus acquiescimus otiosi?

ALBER. Quia vel nunquam philosophabitur satis, ³ & quæque docebuntur omnia, hæcerunt semper pars minima eorum, quæ ignorantiae tenebris contigentur.

¹ In vita Bar. & Jov. in ico.

² In ep. dedic. ante Nov.

³ Arist.

QUINCT. Restat de interpretibus Græcis.

ALBER. Copia laboramus, ut non sit, cur in Græciam pro aliis interpretibus navigemus. Quales etiam illi? vel ipsorum recentiorum iudicio, modicæ ¹ admodum eruditionis, imo imperiti, & nugatores. Illud proculdubio, verum est, Latinos esse meliores; & Latinis & Græcis omnibus *Accursium* anteponit *Cujacius*; ² ex Augustino de Bartolo narravimus, deque aliis ex aliis Ego adversus illos Græcos conjecturam duco ab his quæ isti Græcatores ex ipsorum proferunt libris, quæ nihili plane videri possunt. Jam habes omnia Græci isti consultissimi, si dissentiant, procedant, agant, rem cum analhabito committant, quam de jure volunt quæstionem disputandam, determinandam, proponant: Sentient quid commodi ex Græcia sibi, quid adversariis incommodi creari possit. Proferent ipsi ex thesauro *Stephani*, credo, arma depicta terrificis delineamentis, quid ni aliud sunt voces & nomina? expedient hostes Græciæ argumenta, rationes. Unde? dabit illa artium propria analogica interpretatio. *Sint itaque Græcæ litteræ emolumento Grammaticis, illustribus viris ornamento, in medicis ille, nos in jurisconsulto despicimus.*

ALBERICI GENTILIS DE JURIS INTERPRETIBUS DIALOGUS QUARTUS.

TREBATIUS. COLLOCUTORES.

QUINCTUS. ALBERICUS.

Ventilatur quæstio, an Dialectices studium Jcto sit necessarium. Recensentur varia exempla, quod crassius sæpenumero jurisconsulti suas explicaverint definitiones: quod in suis divisionibus non observaverint præcepta dialectica. De multitudine rationum absque necessitate adductarum. An Jctus artem declamatoriam callere debeat? Autoritas Responsorum juris. Quæstiones apud Jureconsultos de lana caprina, nec non de Glossatorum sophismatibus.

¹ Donel. in rub. ff. de cond. Trit.

² Lib. 3. obs. cap. 2.

QUINCTUS.

Audiam te hodie, tuamque sententiam de **STUDIIS DIALECTICIS**: & ut cito audiam, non oppono, quæ innumera scripta sunt in hujus scientiæ laudem, quod utilis, quod necessaria sit & omnibus, & juris interpreti, consultove.

ALBER. Credis igitur, dicturum me contra ista studia?

QUINCT. Plane credo.

ALBER. Et recte quidem. Scio autem, & veteres illos legum auctores in his artibus versatos videri, meos etiam, quos laudo interpretes, in iisdem rudes penitus non fuisse; & multa audio pro *Dialectices* utilitate ac necessitate prædicari: sed didici adhuc puer ista **ALCIATI** verba, quibus indies magis fidem accommodo.¹ *Optimus erat legum interpretes TREBATIUS, etiam priusquam M. Tullius Topica ejus nomini dicaret: qui enim iudicio naturali lepram a lepra (ut vulgo dicitur) discernere nequit, is legibus nostris addictus olei & somni iacturam facit. Spectant hujusmodi ad Dialecticos, quorum ars in contentione verborum consistit: jurisconsultum vero id solum decet; ut rationes legis consideret: ubi ratio dissimilis est, ibi argumentum esse inefficax sciat; ubi similitudo rationis adest, etiam si alioquin, res diversissimæ sint, tamen ab una ad aliam procedamus. Ex similitudine igitur rationis legum scientia porro extendenda est: locorum, argumentorumve sedibus hisce, qui se Logicos dicunt, derelictis.* **ALCIATUM** frequentius appello, & urgeo dicta sua, quod mihi cum discipulis suis res esse videtur, ut nequeant illum ceu ex *Accursianis* unum aspernari: Ecce enim dicit eum **CORASIUS**² virum eruditissimum, doctissimum, emunctæ naris. Singulare illius ingenium ingeniosissimum agnoscit **HOTTOMANUS**.³ **DUARENUS** quid eadem non tribuit in sua quadam oratione, in suis libris *Disputationum universariarum*, alibi? cum litteris maxime iudicium, & prudentiam. Etiam **CUJACIUS**⁴ virum memoria sempiterna dignum nuncupare potest Alciatum. Nihil opus est appellare *Taurellos, Bellonos, Augustinos, Viglios*, qui aut majora illi homini, aut eadem deferunt. Ego igitur tanti jurisconsulti sententiam quum examinassem mecummet pluries, ipsam deprehendi verissimam, siue lucubrationes eorum expendere, qui sine ista novitiorum *Dialectica* jus nostrum tractasse dicuntur, siue ipsas solas rationes considerare voluerim: notavi enim doctores il-

¹ Lib. 2. de verb. sign.

² Lib. 1. Misc. cap. 1. § 18. § lib. 2. cap. 1.

³ Lib. 2. de usur.

cap. 2. ⁴ Lib. 3. obs. cap. 38.

los & interpretes tantum supereminere Logicis istis omni in re, quæ censetur procedere non posse absque studiis Dialecticis, quantum lenta solent inter viburna cupressi. Cognovi, ita in se ipso absolutum, perfectumque opus legum nostrarum, ut si ad omnem sapientiam quisquam erudiri plene inde non possit, frustra omnino auxilium ab externis opibus, copiisque quærere videatur. Sensi aliam esse jurisconsultorum rationem, aliam vero Dialecticorum, & ad nos posse boni nihil ab illa disciplina proficisci, sed detrimenti & incommodi plurimum. Ad constituendas definitiones, ad expediendas divisiones, ad argumenta & inveniendâ, & judicanda videtur Dialecticum instrumentum requiri. Memini & jurisconsulto impositum a SCHEGGIO ¹ onus Dialecticarum cognoscendarum præceptionum propter hæc ipsa tria. Quid rudes illi mei interpretes? hærent nonnunquam annum integrum in definitione, adeo sunt artis suæ male compotes, ut nesciant definire quid quæque res esset, quam tractandam suscipiant; quod imperitiam illorum maximam arguit: quia perito facile sit statim unius rei non unam tantum, sed complures edere definitiones, & omnes ex arte confectas. Ista sunt Cujacii ² Sed quis falsa omnia non deprehendet? qui annum? quâ in definitione? in definitione substitutionis, & servitutis? videamus. Prostant commentaria. Si laborant, aliquando antiqui interpretes in definitione constituenda, difficultatem vident; isti, quibus adeo facilis res est, ad pauca proculdubio respiciunt, ut facile etiam possint enunciare, quid occurrit primum: nam sciunt illi ipsorum *Dialectici* quanta ad definitionem ponendam requirantur; sciunt philosophi, sciunt medici, sciunt omnes artifices, sciverunt nostri jurisconsulti, qui dicunt, *omnem definitionem in jure periculosam*, & raro esse, ut nequeat subverti. An cavillabimur, & de regula accipi oportere, contendemus *Ulpiani* verba, non de hac definitione Dialectica? at est hæc definitio & ipsa regula quædam. Quis negabit? Quæ igitur tanta, ac tam nova peritia, cui facile sit, definire, & statim? quod enim suas definitiones obtrudat in probationem hujus suæ gloriosissimæ vocis, credo, viri minime imperiti non admittent, nam quæ illæ? *Jus est scientia æqui & iniqui. Jurisconsultus est, qui jus proficitur, respondet, interpretatur. Aut. Vir bonus legum & morum ad respondendum peritus, atque interpretandum.* Istæ se se offerunt primæ in suo illo *Paratitlorum* opere, si male non memini, & bene est, quoniam si de ipsis nunc dicimus, nec a

¹ Lib. 1. de dem.² In ep. ante Parat.

nostro videbimur argumento discessisse. Quid itaque, tu *Cujaci*, definitionem a *Celfo* traditam, & encomio quoque ab *Ulpiano* comprobata non tenes? & illi minime compotes artis *Dialecticæ*? eam adversus similes importunos tutatus est aliquando *Alciatus*.¹ Tua objectio nec digna videtur refutatione: an enim scientia, quæ etiam nomen habet a verbo, *Scio*, eorum erit, quæ ignorantur? reponis, *Scientia*, quia ars sit talium, quæ sciuntur. Nolo tamen longior esse, & trita multa de arte & scientia isto loco repetere. Cur verbo *Æqui* addis etiam *iniqui*?² frustratorium videri poterat hoc, si rectum sit iudex sui, & obliqui: & si jurisconsulti *Ulpiani*, aut cujus cujus opponas auctoritatem, quid tu, dixero, cum istis. si ex arte polliceris definitiones omnes, non ex ullo auctore, quem nec probare soles? At alia qualis? si potes, *Quintæ*, meminisse quæ sunt a nobis dicta de jurisconsulto nudiusquartus, satis ex illis has mancas & obscuras invenies *Cujacianas* definitiones. Et propterea satis etiam indignas, quæ a peritissimo illo artifice accipiuntur. At quoque, si *Profiteri*, est ipsi quod generaliter, & lare sonat verbum, quæ illa addita? *Respondet, interpretatur*. An forte respondendo, & interpretando, non aliter, jus profitemur? si, ut communiter fere utuntur omnes, utitur ipse eo verbo ex stricta ipsius significatione, quantum differt ab *Interpretatur*? in altera jurisconsulti definitione, quid respuit nomen *Consuetudinis*? an idem sonat *Morum*? ambitiosum igitur ingenium, & doctum minus, quod a trito magis vocabulo recedere voluerit. *Sed an morum peritus esse debet jurisconsultus*? facticonsultus igitur, non juris. Libenter audirem, quid responderet, at statim; quia tantum omnino pollicetur, & audio esse contra instituta sua, qui nolit ex tempore aliquid unquam tractare: at vellem. responderet, ad motis rationibus, non (quod solet) dictatorio more. Si has, & plerasque omnes suas definitiones ex arte poterit unquam sustinere, a modo ego dedo me ipsi recoquendum, abjuro istas *Accersianorum* partes imperitissimas, & cum *Mureto* neminem agnosco jurisconsultum nisi in Gallia, & in Gallia nisi ipsum unum *Cujacium*. Interim ad nostros revertor: qui dum meliores tentant definitiones docere, sudant etiam magis in re omnium difficillima. Cum omnis definitio sit propria & breviter comprehensa rerum substantiæ enarratio, quæ genere, specie, propriis, & differentiis constet, non ferme multas hujusmodi in jure reperies.³ *Hæc subtilitates jureconsulti Dialecticis reliquerunt*, ipsi satis habuerunt, si sub-

¹ Lib. 1. *Parerg.* cap. 30.² l. 10. ff. de just. & jur.³ *Alc. de verb. sign.*

stantiam rei ex communi regula describerent; si genus & differentias solum apponerent, si ex modo, per quem ea introducta est, ipsam denotarint, si ab ipso etiam effectu; si etiam improprie acceptis verbis illud præstiterint. *Ita Alcivius* probatis docet exemplis, & si ultimum, quod de improprio dicitur *ex Decio*, minime videtur admittere, vel ex his tamen, quæ ipse in *Parergis* ¹ scribit, firmari potest satis commode. Quid igitur? amplius viginti species definitionum & a nostris consultis habentur; si propter difficultatem propriæ tradendæ definitionis, an mei maxime imperiti, qui aliquod tempus hoc in argumento aliquando ponunt? si propter non curantiam illuc dilapsi sunt, an non vinco in ista causâ? ego & illud & istud credo; & rideo etiam, quod ex arte polliceantur hi viri definitiones plures unius rei: videntur enim præclare tenuisse definitionem definitionis, quod sit oratio ipsius quid est, & plures esse rei quidditates, atque essentias. Sed illis forte plures erunt definitiones, si diversis verbis eadem apponatur. Fieri potest, ut verum sit, & meo etiam aliquo testimonio evincatur. Auxerint igitur jus nostrum definitionibus multis, quarum homines nostri fuerant indigentissimi, si tamen est vel augmentum, vel diminutio inutilium rerum. Quid definitiones rerum expeditissimarum comportassent nostrates? *ex Galeno* negat id fieri oportere vel ipsorum *Duarenus*; ² quia sint ea definienda, quæ minus nota sunt, quæ difficilia, & de quibus dissertatio est, nec ab omnibus simili modo accipiuntur. Quod vero & hic etiam rideat, ineptiæque accuset nescio quorum definitionem *Probationis*, & nostros generatim in proposito isto, ego quidem, quia homines reos factos ignoro, & id quoque nescio, quid dicam; incertos autem clamores flocci etiam vix facio. Sua vero definitio quæ illa? *Probare est rei controversæ testibus aut tabulis judici fidem facere*. An probatio non controversæ rei? ubi igitur vel ea, quæ ad futuram memoriam fieri solet? ipse suis quibus rationibus ostendit, notorium, evidentiam, confessionem, fugam, similia non esse probationes? quid de argumentis dico? forsitan de hac artificiali noluit loqui. Nos aliquando ita verbis duobus. *Probatio est veritatis assertio*. Et omnem probationis speciem complexi sumus, ipsam quoque extraordinariam: & imposturam præterea seclusimus verbo *Veritatis*. Brevissime, clarissime, plenissime, & obiter, quasi si viator in allatrantem canem projiceret lapidem, & nec pedem sustineret, aut desisteret a semita. Si hæc ita se habent, cer-

¹ *Lib. 9. cap. 21.*² *De prob. cap. 2.*

te mei, quantum ad definitiones attinet, videri possunt prudentiores: operam enim ponunt in definitionibus quando postulat res, nihil dicunt in clara tractatione, filo crassiori utuntur, ubi nec subtilis magis exigitur. Fecerunt autem & antiqui legum auctores tantundem. Adsit vel unum exemplum diligentiae ab definitione *Doli*, quam *Dialectice* peritissimus fecit SERVIUS, impugnavit LABEO,¹ & aliam scripsit, cui adstipulatur *Ulpianus*. Viden, quam sint illi etiam morosi definiendo? SERVIUM tuetur BARO, HOTTMANUS, alii, qui ostendunt rectam ejus definitionem. Qua in re illud animadverto, dialecticationes istas non attendi ab interpretibus juris, cum tota ipsorum diligentia; postquam rejectam video dialecticam veram definitionem ab *Ulpiano*, a *Justiniano Cesare*. Quis *Labeo*? forte & ipse Dialecticis praeceptis non indoctissimus, nam vel ille locus in *l. 1. de dol* hoc satis ostendere potest. At de *Servio* certum habemus testimonium *Ciceronis*, de *Labeone* tanta dicit nemo, quod ipse sciam; & si dialectico visus est instrumento uti, non propterea sequitur, eruditum illum regulis illius artis: scis etenim, quid in principio Rhetoricorum scriptum reliquerit *Aristoteles*; & illud est, quod dixerat ALCIATUS, qui judicio naturali nescit ista cognoscere, is legibus nostris addictus, operam perdet, & oleum. Logicoconsultissimus itaque SERVIUS Sulpitius vincitur definiendo a LABEONE, cui nullum extat SERVII simile testimonium, & recte etiam ille definierat: vincuntur proculdubio & isti recentiores, si suae definitiones cum definitionibus antiquorum comparentur. Jam de plurimis dicere non est necesse, quorum nullae sunt definitiones: patet enim res haec omnibus. Quid nullibi reperitur vel definitio *Fideicommissi*? (definitio non est, sed verbi notatio, quae in *fragmentis Ulpiani* legitur) & scripserunt veteres illi amplius *quadraginta libros de Fideicommissis*, & fuit ipsorum mos a definitionibus incipere, quod notant Hispani recentiores.² Cum aliquando interpretarer ego Legatorum & Fideicommissorum materiam, non potui ipsum hoc vehementer non admirari: descendi autem in eam sententiam ut dixerim, scriptas verisimiliter quidem fuisse & *Fideicommissi*, non tantum Legati definitiones a veteribus prudentibus, sed eas in compilatione rejectas, quia, si est eadem plane utriusque dispositionis natura, & eadem erit definitio *Fideicommissi*, quae Legati³ est. Iterum vero ad propositum. Aut hoc uno exemplo notum sit, quam multum curarint istam definitionum co-

¹ *l. 1. de dol.*² *Covarr. in rub. X. de testam.*³ *l. 1. ff. de leg. 1.*

piam antiqui auctores, aut etiam pateat, ut scripserit docte *Cujacius*,¹ qui voluit, Fideicommissum non convenire, quod de legato est definitum a *Modestino*.² Opinatur, *Modestini* verba Donationi causa mortis convenire, sed Fideicommissum nequaquam. Qui fieri potest, ut in definitione minus conveniant, quæ magis conveniunt in substantia? ait, verbum, *Dono*, non aptari. Ita ne contra textum certum tantus *J. C.* & sui *Papiniani* est *l. 75. Miles. de leg. 2.* Sed alterius loci erit hujusmodi tractatio plenior, & hoc tantum in præsentia, quasi per transennam. Restat loqui de definitionibus, quæ rudi quadam Minerva compositæ sunt: verum in hoc satis & super *Alciatus* differuit libro nono *Parergon*,³ quem cupio omnino legas; augeas etiam, si non habet, definitione *Erronis & Fugitivi*, quæ sunt in titulo de *edil. edict. & redhib.* ex *Labeone*, & per comparisonem ita. *Erro est pusillus fugitivus. Fugitivus est magnus erro.* Quemadmodum & apud alios illa. *Sydrus est cælum densum. Cælum est Sydrus rarum.* Locupletes, si quoque caret, definitione *Argenti facti*, quam ab *ULPIANO* habemus per exclusionem in *l. Quintus de au. arg. &c.*⁴ *Argentum factum recte quis ita definierit, quod neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis insit.* Et alias commemorare possem, at tantum sufficit ad institutum, quo illud tento, *crassius* sæpe numero explicasse *jurisconsultos* suas definitiones, & opinor probatum satis, & in hunc modum concludo tandem caput istud. Si *industriam non modicam veteres interpretes adhibent in definitionibus, fieri id quidem recte; si modicam quandoque, & id etiam sapienter, & si quando etiam nullam curam ejus rei habent: ubique omnino posse meliores apparere cunctis logicoconsultis novitiis.* Quæ modo? sermo iste finem nunquam fortiretur, si sectamur privata; & his respondere solemus, si urgeantur, siue opus sit veterum placita confirmare, siue sint refutandi finitores isti *Dialectici*. Ergo ad *divisiones*. Et rem paucissimis verbis possum absolvere: tam multis enim exemplis patet, *adhiberi minime solitam a Jurisconsultis ipsis regulam dividendi Dialecticam, ut sit etiam superfluum vel unicum eorum nominare: habent autem & ipsi novitii non pauca observata.* Ecquis opinabitur, servari præcepta *Dialectica* a *jurisconsultis* in suis divisionibus, si inspiciat *§. ult. Inst. de just. & jur. §. ult. de jur. person.* qui ab *Ulpiano* est, & a *l. manumissiones. de ju. & ju. arma profert*

¹ In *Parat. de leg.*
§ ult.

² *l. 36. ff. de leg. 2.*

³ in *l. 17. §. 8.*

⁴ *l. 37.*

CONNANUS ¹ contra divisionem hanc, & alia etiam HOTTO-
MANUS; ² dicunt alii contra priorem. Quid statuemus ad illam, quæ ha-
betur in *l. conventionum de pact.* & de illa etiam, quam legimus in *§. un-*
de in Auth. de mod. Helenop. causas omnes, in criminales distribui & pe-
cuniarias. Plures quid referam? qui tuebitur? tibi istæ non sunt inco-
gnitæ. ALCIATUS tentat eam defendere, quæ recitatur in *§. ult. de*
just. & jur. & viriliter quidem, sed non feliciter; placetque hoc dicenti
assentiri Duareno: nam quale illud *Alciati* jus naturale, quod unius civi-
tatis proprium sit? quale illud *jus gentium*? & si tale non reperitur, quo-
modo *Ulpianus* potuit ipsum respexisse? adde, quod ex naturalibus
præceptis omnium gentium videri potest, Romanos imperio potitos, si
quidem (ut inquit primo *Politicorum Aristoteles*) a natura est, ut fortior,
& justior imperet, & unus etiam imperet, quod gravissimis illis verbis
idem concludit in *Metaphysicis*, nisi sit male renunciatum, *multitudo*
principum mala, ergo princeps unus. Non procedo ulterius: nam cra-
bro, amicitiae & gloriae Romanæ insensûs, hic suos aculeos: nec ad rem
quoque. Tu *Alciati* rationes videris. VVESEMBECIUS verbis muta-
tis, curtatisque eadem occinit, & olim poterant videri damnata argu-
mentis HOTTOMANNI. At vero, quo pacto sustinebitur divisio
l. conventionum? alias quibus fulciemus argumentis? Tu tamen expe-
ctas, me in hoc concludere, ut sum pollicitus. Esto. Dicimus in hunc
modum. Si eas Dialecticas partiendi regulas contempnere Jurisconsul-
ti passim, quid mei interpretes, si minime aliquando servant, ipsi sunt
imperitissimi? audio hos reprehendi in distributione *jurisdictionis*, ma-
xime in illa, quam habent in *culpe* ³ argumento, quasi inerudite prorsus
& jurisdictionem, & culpam diviserint non per oppositas partes, sed
ex multo & pauco: quod tamen nec exemplo caret auctorum juris, phi-
losophorum, & medicorum: isti etiam Dialectici vel calumnia non ca-
rent, quia jurisdictionem illi gradibus, non speciebus, distinxerunt, ut
omnibus insipientibus patet. Cur a præceptis Logicis abscedunt,
quique sint, dividendo? tu ex iis repete, quæ de navi diximus aliquan-
do ex *Hermolao Barbaro* ad jurisconsultorum institutum atque propo-
situm: illud certissimum est, quod apud novitium legi, per qualitates ⁴
dividi a nostris solitum plerunque, non per differentias proprias; im-
mo etiam per quantitates, quod modo dixi. Quid itaque? veteres
interpretes argutias istas minime attenderunt, vestigia eorum calcan-

¹ Conn. lib. 2. cap. 1.
l. 6. ff. de just. & jur.

Hott. in d. §. ult.

³ Coras. in Misc.

⁴ Baro ad

tes, a quibus ne latum unguem discedere, fas est, ergo rectissime, ergo male notantur; & pessime quoque faciunt, qui nos ab ista simplicitate conantur deducere in illos Dialecticos labyrinthos, HOTTOMANNUS, VIGELIUS, cæterique logicographi: nam & quod scientes, prudentesque dimiserint mei tricas istas, quis non videt, si commentaria ipsorum volvet, in quibus haud infrequentissime notari licet, potuerint, nec ne, & ipsi secundum illa studia agere Tandem ad *argumentorum* tractationem accedo. Tu de Topice, hoc est de altera parte, quæ docet locos, in quibus argumenta invenimus, audisti *Alciati* judicium. Addo alterius recentioris in eandem sententiam, ut videas opiniones meas non esse paradoxa. DUARENUS hic est. Putat vir eruditissimus nomini Jurisconsultorum non multum officere, si & alias artes, ¹ & hanc ipsam Dialecticam non percalluerit: inquit enim, a *Cicerone* laudibus summis celebrari solitum MUTIUM SCÆVOLAM, qui tamen Dialectica non didicit, TREBATIUM juris civilis usu & scientia præcellentem, Topicorum libro ipsi inscripto, honorari desideratum eo munere, testatum interim de illius jurisconsulti maxima ignorantia rerum Dialecticarum; maxima quippe pars Dialectices Topica. An id fecisset *Cicero*, si tanto viro, summaque sibi amicitia & necessitudine conjuncto, ingratum, aut parum honorificum fore intellexisset? Ridet TREBATIUM *Cicero* in epistolis, & insimulat etiam ignorantiam? propter Dialectices cognitionem cæteris præferbat omnibus SERVIUM? ² Pomponio ipse magis crediderim Jurisconsulto, qui peritiorem agnoscit nostrum TREBATIUM: TRIBONIANO etiam magis, qui sub *Augusto*, ait, ³ eundem fuisse auctoritatis maximæ inter viros sapientes, ⁴ in tantum ut suaserit etiam, quod de jure codicillorum fuit primo sancitum TULLIO jam non est assentiendum: voluit enim ubique princeps omnis literaturæ conspici, & judex omnium artificum litteratorumque, ut passim ex operibus suis patet, ac notavit PLUTARCHUS ⁵ quandoque. Memineris & eorum, quæ attigimus de oratorum & jurisconsultorum dissidiis. Nunc, quia J. C. *Servius* omnino in luce versabatur totius civitatis, quid tentat *Marcus*? illud scilicet fuisse non ex scientia juris, sed ex aliis disciplinis. Tu vel *Murenianam* leges, cum volueris, in rem istam, & senties: ego etenim vereor hos Grammaticos, ne, si in *Ciceronem* dixero duriora, concitent in me ipsi pueros suos, qui me, qui *Barto-*

¹ In S. *Augerius*.² In orat. ad Bru.³ In l. 2. ff. de orig. jur.

Inst. de Codicil. in prin.

⁵ In comp. Cic. & Dem.

listas omnes convitiis obruant, enecent declamatiunculis, affligant saltem dicteriorum aculeis. Habeo *Alciatum* & *Duarenum* pro meis partibus: rem ipsam intueamur. Quæ mea est sententia in ista quæstione? ut ex nullo Topicographo debeamus hos locos addiscere; abunde ex libris juris subministrari eam, quæque requiratur, supellectilem. An non est? ecquis argumentum credat inefficax a simili, ab hac re ad illam, si eo usos videmus jurisconsultos? quis, quod est a definitione, partium enumeratione, causâ cessante, similia innumera non admittit argumenta, quæ passim in nostris legibus adnotantur? plures locos malumus cognoscere? sed nemo plures docebit; & vel muta dicitur istæ Dialectica ¹ in argumentis excogitandis: sed, nec si doceat, ex aliis, opinor, licebit quidquam in jure pronunciare, quia ex jure, quod est, respondent jurisconsulti. Græcorum præcepta de Rhetorica non reprehendit quidem *Antonius* apud *Ciceronem*, ut meminisse queo, sed tanquam posita ante oculos, illa æstimat parum. Ita ego de istis Topicis Logicorum censeo, vel comparatis cum sententiis auctorum juris nostri. Apud *Tacitum*, ² *Mellala* quid in hosce Rhetoras non dicit? inde ita ad rem nostram. Satiùs est prorsus, hæc ex ipsis jurisconsultis discere, ex ipsa forensi tractatione habere, ex certis illis locis sumere, quam ex Dialecticorum vagantibus officinis colligere. At vero quid pars altera in judicando posita? hæc scilicet nec muta est Dialecticis, sed etiam nimium loquax. Quid tamen prodest jurisconsulto? is a ratione pendet una; & pendet totus. Capietur falsis rationibus, si sit Dialecticæ imperitus? at, dictum est, qui judicio naturali lepram a lepra discernere nequit, is, legibus nostris addictus, olei, somni, hujus ipsius Dialectices jacturam faciet. Discernet, sed non ex arte, commonstrabit? hoc videlicet curare debent, qui nomen suum profitentur juris inter consultos, non inter logicos. argumentum est. ³ *Impossibile nulla est obligatio. Impossibile est casus fortuitos arcescere. Ergo nulla est obligatio casuum fortuitorum.* Quod hic detrimentum, si dicam, ex ista ratiocinatione sequi quidem, ut si promissio sit, casum fortuitum non futurum, inanis illa censeatur; at, si de eo nihil dictum, aut factum iri, istud haudquaquam deduci: quod (inquam) detrimentum, sive hoc modo, sive terminis quibusdam Dialecticis tantundem tandem explicavero? illud scilicet, ut aliter quam jurisconsulti soleant, procederemus in arte nostra. Ubi in toto jure,

¹ Lib. 2. de orat.² In Dial. de orat.³ Jaf. in l. 3. ff. Si quis cant.

dum sic disputatur, illæ Dialecticorum formulæ? Ita HOTTOMANNUS¹ argumentatur. *Liberis jure naturæ debetur hereditas. Ergo jusjurandum non valet, quod apponitur renunciationi.* Quæ est differentia, vel dicam propositionem tacitam esse falsam, (nec enim ullo jure probabitur) vel aliter loquar ex logicorum solemnibus? *Jus suitatis & agnationis est publicum.* (Alia Hottomanni collectio) ergo *pactio inter patrem & filium, qua renunciatur hereditati paternæ, non valet.* Ista quis admittat? miror etiam, quod solo ipse silentio comprobet. Mei interpretes dicerent illa, *publici juris vel principaliter, vel secundo,*² quæ hic ego non tracto. Certe summum incommodum erit, aut Principii petitionem appellem, aut id pro fundamento assumi a Cujacio,³ quod est in controversia illa de accrescendi jure, num ipsum transeat in emptorem hereditatis, & negat iste, quia testator dari noluit nisi directo successor. Mille talia renunciabo? Vere hæc nugamenta; si alia ulla: & has ut discamus nugas, longum teremus tempus? an putamus, adipisci posse facultatem illam paucioribus horis? ajunt auditores Scheckii, solitum hunc dicere, nec annis viginti certam aliquam ejus artis cognitionem parari. Et quis dubitat, si vera sunt, quæ primo horum sermonum die narraui? aliud namque Dialecticam esse puto, quam puerilis ea sit Syllogismalis altercatio; aut *Thesalodialectici Rami* larvæ erunt. Et nos tantum temporis absumemus? annos quindecim grande mortalis ævi spacium dixit ille, & sentimus omnes.⁴ Quid si decem annis quibimus evadere in *Dialecticos*? quid si quinque? quid si etiam paucioribus? an hos juri dare non est fatius? discet scilicet futurus Jurisconsultus Dialectica, ut rerum ipsam veritatem & cognoscere & sectari possit, quia hanc intuetur & sequitur Jurisconsultus (ut dicebamus) non quod sit e republica, privataque, & ex ipsis hominum, legumque dispositionibus. Hic tu de JOANNE antiquo glossatore, JAC. RAVENNENSI, BALDO,⁵ aliis plerisque objicies, qui visi sunt penitus operam dedisse studiis Dialecticis: at illi objectioni tum primo die satisfactum abunde fuit, tum heri. Istis autem an opponere non possum vel Azonem unum, qui has ignoravit artes? jam non elabor.⁶ Et quia has ignoravit artes, definire nescivit, quid esset *Mora*, si credimus Odofredo; scivit Joannes, qui istam calluit disciplinam. Elapsus sum. Azo hoc Dialectice nesciit. Au-

¹ Conf. 22. in *proposita*.² In l. 1. ff. Sol. matrim.³ Lib. 12. obs. cap. 13.⁴ Tac. in Agric.⁵ Odofr. in l. 32. ff. de usur. Cott. in Memor. de juris.⁶ Aug. in præf. ad lib. 2. Emend.

disti quam multa narravimus de definitionibus? Ito igitur, vel *Definitiones*, vel *Divisiones*, vel *inventionem argumentorum*, *judiciumque* consideres, vel hæc omnia, videris profecto & sine ista Dialecticorum doctrina meos interpretes in omnibus meliores, & eam non exigi ex studio juris, & diversam nostram ab illis viam. Quæ præterea? magnum est refutandum crimen. *Augustinus, Duarenus,*¹ *Balduinus, Hottomanus*, cæteri recentiores clamant exercitatos & versutos in disputando *Accursianos interpretes, sophistas, vitiligatores, ut audisti. Quid, inquis, audio?* potuerunt esse tui illi etiam sophistæ? male tamen, & factum pessime: nulla est enim utilior juris tractandi ratio, quam si eorum simplicitatem imitemur, qui id nobis scriptum reliquerunt.² Veteres autem Jurisconsulti, statim jugulum caussæ appetentes, satis habebant si eam unam adducerent rationem, quæ controversiam finiret,³ quæque est una in omni quæstione, cæteras ceu minus necessarias sophistis & declamatoribus relinquentes. At mei? omnia confuderunt, labyrinthisque implicarunt. Videntur vetus exemplum declamatorum in usum revocasse, qui assidentes cum pueris controversiarum argumenta tractabant, ⁴ rationes veras falsis commiscebant, nec quibus quodque argumentum casibus procederet distinguebant. Audistin? *Alciatus* loquebatur: sed non de illis, quos ego appello, *Bartolo, Baldo, Alexandro, & Fasone*; hos namque *Alciatus* usque ad cælum. Quid mihi cum ineptis? videndum est præterea, ne vir ille morbo aliquo animi referat ea præceptoris sui verba: nam *Decium* contra tractationem ibi scripsit de responsis haudquaquam sanam, ut visus sum ostendere, & ipse satis damnavit facto luculentissimo, editione multorum voluminum responso suorum, ne quid etiam repetam de aliis aliarum disciplinarum libris quamplurimis in lucem emissis. Adde, quod vel declamandi rationem juris studiosis & ipse alibi, & alii quidam censent necessariam esse. Ais, at non jurisconsulto, aut interpreti. Immo & istis, qui duces eorum sunt.⁵ An ego improbem *Aretinum, Socinum, Ruinum*. similes? hos satagere cum suis subtilitatibus circa Solem, imaginari, incedere per æra, dixerat *Alciatus*,⁶ & despexerat. An ego vituperem *Salycetum, Romanum, Ancharanum, Butrium, Imolam, Corneum, Alexandrum, Jasonem, Decium*? hos innumeris traduxit conviciis *Hottomanus*, quod alias recensui, & maxime ob hanc ipsam eorum sophisticam tractandi juris rationem. Non faciam:

¹ *Duar. in ep. ad Marga. Bald. in proleg. ad inst.*² *Duar. in orat. pro Buguer.*³ *Alc. lib. ult. cap. ult. Pæverg.*⁴ *Tec. in dial. de orat.*⁵ *Lib. 1. Pure. cap. 15. Heng.*⁶ *In orat. Tic. hab.*

mirum enim quam exerceant ingenia, tenella forsitan, & delicatula noviorum ad carnificinam, alia ad omne acumen. An ipse ipsorum *Tullius* ¹ non docuit, & exercitationis gratia refellendos scriptores? quid mei interpretes? Disputando, ait *Zasius*, ² exerce, quæ studendo consecutus es, utpote quod per hoc memoria illustratur, uberiorisque cognitionis instrumenta parantur. Latus jam mihi campus contra recentiores pro diligenti, ac subtili disputatione: at contraham terminos; nec de laude disputationum, concertationumque dicam: si quis enim ingenia non excitari, positis quæstionibus contenderit, hunc stolidi ingenii, & sibi relinquendum affirmo: ³ nam & ex silicum conflictu nec opinabitur ignem elici solere, & ex rationibus utrinque collatis veritatem. Cum eo homine non est mihi negotium. Adeos venio, qui probant quidem disputationes, & *Modestini* ⁴ eam ob rem laudati exemplum admittunt; sed meos vel nimios in his fuisse contendunt, & rixarum aliquem terminum desiderare solent in scriptis ipsorum. Quid ego? malo cum *Cicerone* reliquiarum aliquid superesse, quam non satiatus discedere. Malo id cum meis interpretibus, quam in jejuniis occumbere cum recentioribus. Audio, *Aristotelis* ⁵ præceptum esse, *ut exquisitè, & accurate omnia perscrutaremur, nec satis haberemus rationem unam aut alteram excogitasse, quæ verisimilis esse videretur ad propositas dissolvendas quæstiones*; verum oportere dubitationes omnes diligenter inquirere, quæ in re proposita contingere possunt, eisque omnibus accurrere, sive secum ipse aliquid consideret, sive cum alio disserat. Scio, sophisticas, fallacesque dubitationes damnari & ab hoc ipso philosopho; at ad id etiam mox respondeo. Verum est, adversus jurisprudentiam vitium maxime esse, si professores ad veritatem maxime non attenderint, idque agant solum, auditores suos ut doceant, ⁶ quemadmodum quis veritati contradicere posset: sed an ipse *Aristoteles* non scripsit de sophisticis elenchis? contra sophisticas? assentior. Non disputo de hominum probitate. Non laudo factum Romani cum iudice Florentino, quod apud *Jasonem* ⁷ relatum est; non versutiam *Guilielmi* cum *Bononiensibus*, quam *ANGELUS* prodidit in *l. 2. ff. ad L. Ful. de adult.* non huiusmodi, si quæ sunt alia. De utilitate dico lucubrationum. Tu vides in antiquiorum commentariis, quæ sophista, quæ forensis rabula (ut sancti isti loquuntur) quæ versutus advo-

¹ In orat.² In orat.³ Manut. de legi.⁴ l. 1. ff. de muner.⁵ Lib. 2.

de Cæl.

⁶ Alc. lib. 8. Parerg. cap. 21.⁷ In rep. l. nemo potest.

catus posset ad veritatem opprimendam narrare. Tu, qui legeris, per-
penderis, discusseris audies nihil novi, nec ut ad *Gorgonis* capita contremisces, obmutescasque ubi in forum veneris, talia senties objecta tibi. Informandus est advocatus, iudex, consultor, & non vivimus seculo aureo, sed ter etiam ferreo, depravatissimo, insidioso, captioso, fallaci. Tui isti professores, *Quintile*, nescio quo auditores suos ituros a scholis opinentur. Opinor, ad rempublicam *Platonis* capeffendam, vel etiam in *Utopiam*, aut si quid simplicius, perfectiusque reperitur uspiam gentium. Probatur itaque & probabitur indies mihi noster Italicus legendi mos ¹ (crepet invidia), qui non in cumulandis decisionibus est, sed in discutiendis ad unguem opinionibus, in pervestigandis causis & rationibus potissimum consistit. Et quid, rogo, non probem? non est individuorum scientia. Nihili facerem, leges omnes nostras, quod tui isti affectant tantopere, simpliciter tenere, præ decem quæstionibus, quas diligentissime examinatas haberem: scirem enim vel ex una recte tractata reliquis, quot quot venirent ad manus, eodem modo explicare; si quidem non est scientia numerus, sed qualitas. Quid isti fastidiosi vellent? posse probabiles rationes, quæ speciem habeant æquitatis, auditoribus bonas esse? tantum *Duarenus* scribit, & eos non satis perpendere, qui jus civile tractant, quod in ratione quaque excutienda anxii nimis & scrupulosi sunt, ² nec fere ullam admittunt, quæ sophistæ cuiusvis argumentis quoquo modo impugnari, aut labefactari possit. *Hottomannus* ³ etiam nec ullam responsi diceret rationem, quod daret; & laboriosa hæc tempora deplorat, delectatur in felicitate veterum consultorum, qui non consueverint molestias hæc perferre. At at. Dixi de istis *Maniliis*. Confugiant, si quoque placet, ad *l. non omnium*. Et meis interpretibus in suo instituto assentior, & *Alciato*, ⁴ qui (aut fallor) scribit quandoque, rationes necessariam illationem facere debere, non solum colorem: alias quis non fuerit hodie jurisconsultus? quid quoque ipsorum *Balduinus* per summam contumeliam dicitur *necessitatis doctor*, si dictatoria illa veterum ratio placet? *Maxima igitur & potissima jurisprudentie pars in disputando posita est*. Jurisconsulti ⁵ officium in iudiciis, disceptandisque controversiis potissimum versatur. Interpretis munus est effingere discipulos suos ad hæc omnia: & faciunt interpretes mei. Inepte autem revocamur ad antiqua tempora, sub quibus non vivimus, & quando est alia juris tractandi ratio: facile

¹ *Grib. in præf. ad lib. de ra. stu.*² *in l. 5. ff. de leg. 1. & lib. 2. disput. cap. 17.*³ *in arg. ad com. sup. Inst.*⁴ *Lib. 3. Paverg. cap. 16.*⁵ *Hot. in arg. ad inst.*

enim adducor, ut credam, veterum jurisconsultorum auctoritatem fuisse, ne vel argumento quandoque adprobarent quod dicerent; & id videtur in disputationibus ipsorum vix institutum & proprium. *Et in disputande adjiciebat, ideo non valere, quoniam &c.* ait Paulus, ¹ ac notatur etiam alibi. Et quid mirum, si eorum sententiæ & opiniones auctoritatem eam habebant, ut judici recedere ab his responsis non liceret? ita loquitur *Justinianus Cæsar*; & quidam (ut ait *Cujacius*) ² scripturam illam nimis delicato fastidio respuunt: puto autem hunc *Hottomannum* ³ esse, qui verbum, *temere*, addendum asseverat; & asseverat probabiliter minus: nam & tantum scribitur in *Cod. Theod. tantum in Const. Deo nobis*. Ubi & tantum admittit *Baro*, si nunc non fallor. Ratio vero *Hottomanni* nulla est prorsus. in *l. Jurisgentium. in §. ait prætor. de pact. nihil de responsis prudentum*. Ergo responsa prudentum non erant ejus auctoritatis, ut judici ab illis non liceret discedere? id pernegatur. Ergo nec Prætorum, Ædiliumve edicta erant legitima auctoritate decorata? ergo nec Plebiscita sunt leges in *l. filius de cond. inst.* sed nec lex ipsa lex erit, quia nec legis meminit *Papinianus*, sed tantum Senatusconsulti & Placiti principalis. Rursus nec plebiscita, nec magistratuum edicta sunt aliquando leges in *tit. de op. nov. nun.* ⁴ Video historicam commentationem, qua se tueatur *Hottomannus*, & me etiam rideat; sed si de historiis dixerimus, spero, nos ridiculi non erimus. Addit autem iste, quod nec in *l. 2. de orig. jur.* tale quidpiam datur responsis prudentum. Cui argumento si ex diva historia volo respondere, an non recte dixero, legem illam ante *Theodosium* scriptam, & is unus auctoritatem tam magnam videtur Responsis detulisse prudentum? placet tamen magis, si inquit, explicatum in dicta lege factum, auctoritatem scilicet respondendi elargitam; non dici quidquam, quanta ista esset auctoritas, quod nunc agitur: immo etiam dicitur. Quid sunt illa? *proprium jus civile sine scripto in sola prudentium interpretatione consistit.* ⁵ Alterum itaque *Hottomanni* fundamentum debile in *l. jurisgentium* alterum nec fundamentum quidem, aut tale, quod nobis potius inservire possit. Dicam ne? Edictum illud de pactis alia ratione recte minus citatur, quia de his loquitur ibi Prætor, quæ leges essent, eæque generales: & nos non contendimus, leges fuisse ista responsa, sed vim & auctoritatem legis habuisse, quod colligitur ex illo Institutionum §. & voluit forte *Marcianus* in *l. conditiones, de cond. inst.* etsi omiserit etiam plebiscita, sena-

¹ l. 19 ff. de lib. & post.

² lib. 7. Obs. cap. 25.

³ lib. 1. tit. 3.

⁴ in l. de pupillo. §. §. & belle. 9.

⁵ in §. novissimo.

tusque consulta: nam ista legis appellatione proprie significata quis dixerit; quæ enim Tribunis rogantibus, ait Manutius ¹ plebs iussit, ea tum plebiscita, tum leges & a Livio, & ab aliis dici, sæpe licet animadvertere: nobis certum est ab ipsa legis ratione. Ita est. Illa responsa in singulis valebant causis, non erant generales leges; ² non obligabant omnes instar legis, sed hos tantum, de quorum jure respondebatur. Quare cum potuerint alii, quibus responsum non erat, adversus responsum pacisci, non fuit, cur Prætor in suo edicto responsa adnumeraret, quid si hæc historice differo? is etiam, in cujus favorem emanarit responsum, quid fuerit, quo minus adversus idem pacisceretur? finge etiam in speciali Principis rescripto. Hoc est lex proculdubio: quis tamen contenderit, pactum fieri adversus illud non posse? At vero docta illa meorum, & ibi, & ad l. nemo potest. de leg. i. referre superfluum est, quæ edictum Prætoris, & hanc tractationem satis explicare possunt. Si placet, tu eos videris. Ego isto modo concludo cum verbis legis, scriptum jus est, Lex, Plebiscitum, Senatusconsultum, Principum placita, Magistratum Edicta, Responsa prudentum. *Judici recedere ab his responsis non licebat.* Male itaque nostro tempore urgent isti antiquiorum vestigia. Quid habent præterea, quod inclament? subtilem istam disputationem saltem ponerent mei in dignioribus argumentis. Sæpissime de lana caprina rixantur. Tres menses in una rubrica ponunt; in cujus continuatione usque etiam ad superstitionem sunt studiosi. An vel ex his verum non est, quod dicitur, jurisprudentiam ex matrona factam esse meretricem? Ingeniosissimus vir iste *Quincte*, supra quam dici potest, sed multo etiam confidentissimus. Quid enim ipse de jure? verum ad nostros: quos interrogatiuncula possum compescere, ecquæ nam sint illæ quæstiones de lana caprina Duarenus hoc objicit *Alciato*, ³ quod *in futilibus magis, quam subtilibus, quæstiunculis nimium hæsrit.* Ea sunt ipsius verba. Et si vera sunt in *Alciato*, quid in ipso *Duareno*, & reliquis novitiis? An vos novitii estis *Alciato* meliores? liceat mihi Biturigenis magistratus verba usurpare. Quid vos? quæ vestræ merces? miseri venalitarii *Quidam sola verba dabant, de suis temporibus* DUARENUS, & statim fucus apparebat, unde Grammatici dicitabamur. *Quidam aptius ex veteribus comportabant omnia. Quidam occupabantur in convellendis antiquorum opinionibus, & summopere nitebantur, quaslibet absurdas opiniones suas rudi & imperiæ juventuti probabiles reddere.*

¹ in lib. de legib.² Wesemb. l. 13. C. de sent. & interloc. omn. jud.³ in orat. pro Bug.

An & hodie vel de se *Duarenus* non dicit? certe verba omnibus apta novitiis, & ipsi Quam ob rem discimus jus civile? eo tantum consilio plurimi, ut vel ad res judicandas, vel ad causas agendas in foro instructiores, paratioresque reddamur, non ut in Grammatica Historicave illius cognitione oblectemur. Jam adi novitiorum commentaria: inde te in foro expecto; nam, quæ ipsorum sint, habebis a recentioribus multa ad rempublicam accommodata, & bene, & acute, & doctum inventa, tum explicata, quod invitis dentibus scriptum est ¹ de *Accursianis* per novitiosmet ipsos. Ipsi quid novi magistri? iterum rogo. Enituntur modis omnibus, ut justitiæ, & æquitatis artem ac viam magis quam litigandi, cavillandique doceant. Non omnia *Accursianorum* subvertunt, sed ex vulgaribus scriptis, quæ inanibus, ac frivolis disputationibus referta sunt, & ingentes tenebras habent; optima quæque excerpunt: ea simpliciter, pure, populariter tradere, & ad civilem conferre usum maxime conantur; justissima alioquin de eis profecto esset quærela. Ita loquuntur: addunt carmina, *Floriferis ut apes in saltibus omnia libant, Omnia nos iridem depascimur aurea dicta.* ² Alter, qui Augiæ stabulum dicit nostram scholam, & illud quoque potest, *Aurum colligimus quasi ex stercore Enni.* Credis hos posse a conviciis abstinere? qui fiet aliter, si hæc est ipsorum pars sapientiæ prima, sapientibus obloqui? si malefacere nequeunt, & *Accursiana* subvertere, an cum *Zoilo* non maledicent? Sed ut civili actioni hæc recentiorum alvearia sint commoda, unus est ille testis Jurisconsultorum Princeps, qui in foro obmutuit; dijudicant rerum peritissimi Senatores Parisienses, apud quorum tribunalia frequenter novitiorum nomina appellantur. Et quid ad hæc probationes confugere? libris ipsorum in medium productis de veritate ista constabit. Triumphent igitur in suis scholis, aut Academiis, ipsi in foro, in luce civitatis nulli sunt. Et cur essent, si simulatam reponunt nobis philosophiam, fucatam, pictam, nescio contemplationem quandam inanissimam pro ipsa actione, ipsa vera, aperta, solida philosophia civili; & id contra *Ulpianum*, & l. 1. de just. & jur.? An imo mei tales sunt? tentant modis omnibus novitii persuadere. Quid tamen de rubricarum continuatione garriunt? inutilis est ea tractatio, si bis, terve in toto jure habetur? qui dixerit is se imperitissimum omnium mortalium ostendet, postquam non videt, titulos & plures, & integros ea

¹ Reub. in præf. ad lib. de test. Aug. lib. sing. ad Mod.

² Reub. eo.

inquisitione explicari. Longum tempus absumentur. Quando? Scripta testes sunt. Quid etiam si ad titulum longissima prolegomena? ¹ Hoccine studiorum corruptela, & abusus maximus? hoccine obliviosorum hominum, tardorum ingenio, sua nimium admirantium? nos bardi, qui hos bardos possumus sequi? actum est de quamplurimis summis doctoribus (si vera hæc *Alciati* criminatio) cum quibus & meos, & me vel finam libenter perire. Nolo tamen illa exempla narrare, quod jam jam sim dicendi finem factururus. Hoc tantum. Si multa vel ad rubricas, vel alibi tractant interpretes *Accursiani*, an non multis tractarent? Ea non tractant suo loco? at dispersa colligunt, ex tot frustulis quasi corpus aptant, & uno intuitu exhibent. Improbatur. Ab his certe, qui vel ipsi nescirent præstare, vel præoccupati, ut aliquid fecisse videantur, eam novam viam instituunt, & texta quasi detexunt. Utar hicaliqua figura. Quod est discrimen inter illos, quorum aliqui colores singulos, flores singulos ostendunt, quidam picturam, corollam ex iisdem omnibus factam distinctam proponunt, quod est maximum vel ex ipso naturali intellectu; illud est & non aliud inter veteres, & hos novitios interpretes: nam illi & concipere animo, & explicare nobis potuerunt individuorum universalem compositionem: isti ad primos rerum singularium gradus substitere. Industria igitur ea est, non meorum tarditas. Matlent adversarii, leges explicari plures, plura docendo percurri? sed ineant rationem antequam ad hypothesim descendant; credo enim flores plures in corolla una, quam si mensam maximam iis conspersam teneremus. Quid præterea? Faciles materias clarasque; *Accursiani* harum disputationum tenebris involverunt, scriptis etiam *innumeris versuum millibus*, ² ubi alioquin sola pagella sufficeret. Itane de materia *substitutionum*? cui non *Institutiones*, non *Pandectæ*, non *Codex* sufficiunt, quod in *Novellis* locos obtinuit. Nec mirum, quia difficillimum argumentum, quod in intricata voluntate hominis mortui extricanda per mille versatur anfractus. Id est, quod aliquando dixi, & legem, & documenta meliora quidem, quæ minores, paucioresve gignunt lites, ³ paucioribus cuncta dirimere possunt, sed si fiat sine cuiusquam injuria, & ad hoc præcavendum, opus esse mille cautelis mille distinctionibus, subdistinctionibus, & minutis rursus sectionibus. Dixi tum temporis ex Justiniano. Quis itaque auscultaret *Alciato*? ⁴ quis *Baroni*?

¹ *Alc. lib. 8. Parerg. cap. 8.*
² *in l. 1. ff. quod quis jur.*

² *Alc. lib. 10. Parerg. cap. 24.*

³ *Dial. 1. car. 6.*

indoctis, ait hic, nihil unquam satis expositum est, quibus vel Sol ipse tenebræ sunt. Ego quid? confidentia astra petimus, ruimus in præcipitia. Tandem? Scribit *Duarenus*, ¹ existimare nos debere de hac tam magnifica & fastuosa nostrorum interpretatione, non aliter, quam de *Ætolis* ex hospite quodam suo Chalcidense voluit *Quinctius*, & sine ullo fructu & commodo esse illam eorum commemorationem variorum juris interpretum librorum, atque tractatum, & ad miraculum excitandum fieri. Sic, quod non leges doceant mei, sed pugnantes inter se interpretum sententias a Justiniano damnatas sine fine sursum deorsumque volvant, quæculus item clamat *Baro*: ² & colophonem apponit *Hottomannus*, qui *Baldum* ipsum, non alios solum, ait, scripsisse fere nihil, nisi quod prius tractarat *Bartolus*, ac hujus etiam mores furaces, plagariosque incusat. In his maledictis & recensendis, & refutandis versatur finis orationis meæ. Hæc dicuntur, *Quinde*, non adversus *Accursianos*, sed palam etiam contra veteres Jurisconsultos. Illi, ut nominis sui famam multitudine librorum augerent, nullum fecere scribendi modum; nihil afferentes ipsi de suo, sed quæ ab aliis jam breviter essent, & non obscure adnotata, verbosis suis commentariis extenderunt; ³ nec modo a diversis, sed interdum & plerumque ab iisdem scriptoribus eadem paucis mutatis verbis exposita erant, & sæpius inculcata. Finge, te *Connanum* audivisse. Ego autem an vel in istis, qui reliqui sunt, centonibus & fragmentis non possum ostendere auctorum juris morem diversum non fuisse a more meorum interpretum, etiam si adversariorum confessione non levaremur? *Servius* ⁴ libros suos complevit ex scriptis antiquiorum. Quid habent ipsi novitii in suis libris? at *Servius* illorum asservavit memoriam, isti supprimunt, nisi sint mei corripiendi, vituperandi. *Sævola*, *Papinianus*, quæ in Responsis habent (*Cajacio* ⁵ teste) eadem in *questionibus* scribunt. Quid vel ipse *Hottomanus* ⁶ facit? an ex observationum libris integra ad verbum capita non retulit in librum *consiliorum*? etiam convicia adversus *Bartolum*. Sinant igitur meos, si eadem exscribunt quandoque. *Vitellius* proculdubio ad leges scripsit, ad *Vitellium Sabinus*, ad *Sabinum Pomponius*, *Ulpianus*, *Paulus*. Quæ juniores ad istos scripserunt? *Sabinus* itaque interpretis interpres. & hujus rursus interpretes maximi Jurisconsulti, quibus nec etiam defuerint similes operæ. Qui igitur isti novi-

¹ in ep. ad Guil.

² in Pro. Pand. in præf. ad 4. lib. Obsf.

³ Conn. lib. 1.

cap. 9.

⁴ l. 2. ff. de orig. jur.

⁵ lib. 10. cap. 12. Obsf.

⁶ cap. 24 lib. 5. Obsf.

in Conf. ult.

tiorum clamores? ad *Accursium*, ad *Bartolum* dici, non ad leges. Secundum unius sententiam, secundum sententiam plurium, secundum hujus sententiam potius, quam illius, secundum receptas sententias, secundum omnium sententias docent iidem veteres. An locus indicem? non est pagella in jure nostro; quæ ista non probet. Libros *quinque sententiarum receptorum* scripsit PAULUS, ¹ *sex libros opinionum* ULPIANUS, ex uno CASSIO JABOLENUS *quindecim*. ² Si autem & rationes & auctoritates desiderari simul ubique solent, an hæc studia vana? certe negaret *Alciatus* ³ pater, qui *Jasoni* maximum quid tribuit ex ipsis. In *Bartoli*, *Baldi* defensionem nihil dico; satis enim antea. Hic etiam ita concludo. Objici *quidquam meis nequit, vel in ratione disputandi, vel in rebus disputatis, quæ subsistant, & pro illis esse cum reliquorum, tum jurisconsultorum exempla: qui omnes si errarunt, & in fovea cum ipsis relinquo cunctos Accursianos.*

ALBERICI GENTILIS

DE

JURIS INTERPRETIBUS DIALOGUS
QUINTUS.

POMPONIUS.

COLLOCUTORES.

QUINCTUS. ALBERICUS.

ARGUMENTUM.

Veterum Jctorum studium circa eloquentiam. Questio principalis: an Historia Jcto sit necessaria & utilis? Brissonii auctoritas in commendanda historia. Antiquitatum cognitionem parum prodesse. Multitudo Historicorum. Errores Historici Glossatorum. An Glossatores ex ignavia in Historia fuerint lapsi. Errores Veterum juris Autorum in factis historicis. De lectionibus variantibus. Explicatur pœna adulterii, natura donationis absque traditione. De Odofredi ætate. Otiose in jure quæstiones. De conditione Italicorum studioforum juris.

¹ *Index.*² *l. 7. ff. de supell. leg. Alibi.*³ *lib. 5. Parerg. cap. 26.*

Fuit cur te interrogassem aliquid de *Rhetoricis* studiis: at si *Dialectica* non necessaria asseruisti, profecto nec de his est aliud iudicium tuum. Peto igitur, quid de *HISTORIIS* censeas.

ALBER. Jurisconsultos *Rhetoricis* studiis fuisse adprime doctos, scribit *ALCIATUS*,¹ & multis exemplis conatur illud ostendere in suo opere *Parergon*. Sed & quod hic, & alii scribunt in rem istam aut meis multis concidit argumentis horum dierum, aut argumenta nulla sunt. Tu perpenderis: nec enim alia succurrunt in præsentia, nec dicta repeto, & tu alio me vocas. Hem, quæ ista hydrope recentiorum? Quid confert ad Jurisprudentiam, aut *Liptoten* cum *Zafio*, aut philosophicum temperamentum cum *Odofredo*² dicam vocem illam *Forte*, illud verbum, *Videtur*? dicam cum *Alciato*³ Hyperbolem, aut cum *Cyno* veritatis excessum, si sit assertio minimum rei adæquata? quid similia differunt? & propter istiusmodi desideratur maxime studium *Rhetoricorum* a novitiis: nam, ut *Rhetoricis* instructus artibus in forum quis hodie veniat, & causas agat, nec dicent, nec, si dicunt, honeste excipientur. Venio tamen ad *HISTORIAM*. Ubi etiam illud audiam, scio, nos *bonæ famæ hirundines* ideo in contrarium vociferari, & istas scientias spernere, ut ne quod nobis deest, id nostris adsit adversariis. At enimvero, *utor ipsorum verbis*, nobis tam non abest quidquam ex historiarum ignorantia, quod eis adest, quam adest ex uno studio juris, quod non adest illis ex suorum animorum magnitudine & capacitate. Dico igitur, *nihil esse, cur Jurisconsultus, aut juris interpret historias legat, cognoscatve*. Et certe dicerem confidentissime, si unius *Brissonii* auctoritas, quæ est apud me magna, ipsa obfirmatum animum haud percelleret modice. Magnam, ait *clarissimus Jurisconsultus*,⁴ *desiderat omnino Jurisprudentia rerum veterum memoriam: nec nisi ab eo, qui totius antiquitatis animo perceptam cognitionem habeat, digne, ac meretur, explicari potest*. Ita ille. Et ut rationem nullam afferret, non aliter quam de Platone *Cicero*⁵ scribit, ipsa ego *Brissonii* auctoritate pene frangerer. Quid igitur, ubi & rationem connectit? *Si quis contra sentit, huic, inquit, tantum dicam, ignorare eum, quibus ex fontibus jus civile haustum sit; descriptumque esse ex populi Ro-*

¹ Lib. 6. *Parerg.* cap. 7. 8. 9. 10.

² *Zaf.* in §. 12. *Inst. de action.* *Odofr.* in l. 1. ff. de dolo malo.

³ *Alc.* lib. 4. de verb. sig. *Cy.* in l. 1. C. de sacr. *Eccles.*

⁴ In ep. nunc. ad lib. 1.

Antiq. ⁵ Lib. 1. *Tusc.*

mani legibus, institutisque: ut qui in jureconsultorum libris cum fructu versari volet, totum rerum Romanarum statum tenere debeat; nam earum ignoratione per sepe peccatur. Vix superesse videtur, quod respondeam, nisi forte illud, ut rogem, num ipse eruditissimus J. C. unquam vel historias has in augustissimo illo, cui præest, loco recitari audierit a causarum patronis, vel secundum historias litem dixerit: nam si neutrum affirmaret, ego nihil quærerem ulterius, ut qui ornamenta hæc nunquam inficiatus sim; tantumque restaret historiæ. Certe, *Quinte*, si quis exempla produxit, quibus ea historiarum cognitio Jurisconsulto necessaria esse doceatur, optima ostendit *Brissoni* in suis *libris Antiquitatum*: at nec illis possum hanc persuaderi sententiam. Ecce, vera omnia sint, quæ capite primo libri primi describit; quid nunc? leges illæ indefinite loquuntur nobis, omnibus temporibus, locis omnibus; nec enim puto vel ab ipso tentari, ut sint speciales. Ad ea, quæ *altero capite* notat, dixi in primo *Anticujacio*, & istum librum exercitationis gratia a me confectum, qui scit, an sim aliquando editurus? Dicta capite tertio elegantissima quidem, verum quod dicit ad dictionem *Hodie*, estque non inutile Jurisconsulto, nec mei ignorarunt, nec fieri potest, ut quisque non conjectaret. Ex *quarto capite* plane nihil, quod jus spectet, colligere possum. Capite *quinto* quæ notat, ea videri possunt clarius explicata, quam ab *Accursianis* factum sit, & inserviunt juri; non tamen non poterant ex ipsis libris nostris cognosci. Quod vero docet capite sexto, de carnibus olim pondere vendi solitis, confirmat prorsus quam unusquisque duxisset certissimam conjecturam ex ea *l. cum de Lanionis*. At in Italia etiamnum pondere veneunt carnes, nec inauditum aut insolitum est in Germania, vel hic in Anglia omnium orbis regionum abundantissima carnibus. An ita inauditum vel in Gallia, vel alibi? eos igitur miror, qui rem illam apud *Paulum* mirabantur. Quid ad jus nostrum faciat antiquarum *mancipationum* cognitio, de quibus capite septimo, non video, fateor, si non commonstretur. Quæ de nummis venditis habet octavo capite, & ex *Manutio* ¹ didiceram ferme iisdem verbis, & ex *Cod. Theod. in tit. Si quis solidi circulum exteriorem inciderit, vel adulteratum in vendendo subjecerit*. Ex *Pomponio* illud etiam ad rem, ² quod numismatum aureorum, vel argenteorum veterum, ususfructus legabatur, ³ ipsis & pro gemmis uti tum temporis solerent homines.

¹ *Lib. de leg. car. 160.*² *l. 28. ff. de usufr.*³ *quemadmodum quis utat. fruatur.*

Quid igitur confert historia? Caput nonum ex jure est, quod est. In capite *decimo* ego discedo a viro summo: nam pernicioſa ibi historia est, ni fallor. *Agitatores*, ſive *aurigas* non eſſe infames contra *Theophilum* docet ex *l. 4. de his, qui not inf.* & quia nobiliſſimi, ampliſſimi ordinis olim aurigæ producti. Quid corruptiſſimi ſeculi exempla proferuntur *Calgule*, *Augusti* etiam? audio & a primoribus longe, magisque pudenda commiſſa illis temporibus, quæ ſi vera ſunt, nequit vir doctiſſimus ex *Suetonio*, *Tacito*, aliis non cognoviſſe. Mihi omnino ſententia ſua ex jure noſtro, & ex illa ipſa *l. 4.* improbat. Si enim infames non ſunt aurigæ, qui certaminibus ſacris deſerviunt, alii prorſus videntur ignominioſi eſſe: nam ad illos tantum ex relativi virtute, quod ibi eſt, & de quo mei alibi tractant, credo reſtringendam *Sabini*, *Casſii*, *Ulpiani* & reliquorum omnium opinionem; præſertim quia indicat tale aliquid & alterum verbum, *Utile*; ¹ & alias verba nimis multa ſuperflua effuſiſſet Juriconſultus, ſi omnes aurigæ eximerentur nota infamiæ. Pergo in eodem capite. Tu tamen, quid admirari videris?

QUINCT. Quod meminiſſe poſſis horum, quæ nobilis ille J.C. ſcribit, tam ex ordine.

ALBER. Erudita hujus viri opera, & in quibus ego ſim sæpetum ad jucunditatem, tum ad utilitatem.

QUINCT. Perge itaque: forte enim & ipſe aliquid habebo, quod nunc dicam.

ALBER. Id prius audiam, ſi ſit iſtis conjunctum: nam alia ego ſum dicturus.

QUINCT. Conjunctum eſt; tu tamen tenes proculdubio.

ALBER. Quid ſi teneam? an nequis propterea recensere?

QUINCT. Ex *Manutio* ² eſt: De his videtur agi ab Ulpiano in *diſt. l. 4. qui ludis inſerviunt*.

ALBER. Exiſtimo.

QUINCT. Ait, *Ceteraque eorum miniſteria, qui certaminibus ſacris deſerviunt*.

ALBER. Ait.

QUINCT. Credo & thumelicos, & exuſticos, & hos ipſos agitatores, & athletas, & qui aquam equis ſpargebant, ſacris inſerviſſe.

ALBER. Suſpicio ex verbo *cetera*.

¹ In *l. 9. ff. de juſt. & jur. in l. 1. C. de ſum. Trin.*

² *Lib. de legi.*

QUINCT. Omnino pertinebant illi ad ludos.

ALBER. Videtur.

QUINCT. Sed nulli sine sacrificiis ludi fuerunt; & sacrificia religionis pars sunt: quod ex *Varrone Manutius*, ut dixi, narrat. Quid concludo? unum etiam pro tuo *Accursio*; & illud in tuam sententiam; spectatam a Jurisconsultis publicam utilitatem ea communi opinione, & causam sacram, divinamque ex omnibus illis exemplis patere, quæ sunt omnia sacrorum ac divinorum: quare tuus ille *Brissonus* recte minus concludat, alios agitadores non esse infames.

ALBER. Præsertim, si vera esset *Comensis* assertio, *Alciato* ¹ commendata, quod si generi plures species addantur, illud restringatur, & coarctetur. Sed quæ pro *Accursio*?

QUINCT. Fatetur ille ingenue, nescire se, quæ illa fuerint officia Græcis illis nominibus designata. Affero ego pro glossario, *nullius utilitatis esse eam cognitionem, quoniam nec eos ludos habemus, nec ea officia hodie, & quod attinet ad determinandum, qui hujusmodi sint infames patet ibi ex definitione, ut non sint, qui certaminibus sacris deferunt.*

ALBER. Non improbo. Ego illud præterea dicere volebam, ab *Accursianis* scriptum, quid sit, *Aquam aspergere*. Unde edocti? ex ipsa rei natura. Quæ *Erasmus* meliora? tractat aliquando *Alciatus*, ² & prudenter *Brissonus* noster dicebat, plerosque nodum in scirpo quærere ibi, & existimare involucris aliquid illis verbis contineri, quod nobis antiquitatis ignoratio obscurum reddat. Eamus *ad caput undecimum*; si tractatio hæc tædium non affert.

QUINCT. Tædium adferat hæc tractatio? utinam produceres ad omnes illos quatuor libros: in iis enim ego verfor auctore te. Sententiam vero ex tuo isto sermone, quid inde mihi, meisque studiis.

ALBER. Absolvo verbis duobus librum hunc. Inquit *capite undecimo*, cognosci oportere, quale illud jus antiquum, quod Justiniano displicuit *in l. ult. C. de Emancip.* & ipse explicat diserte solennitates veteres *emancipationum, manumissionumque*. Sed cur oportet? Si *TRIBONIANUS* sensisset ullam inde fore utilitatem, an homo *asiaticus*, & vel in his nimius, tacuisset? Capite *duodecimo* quæ sunt, ex jure sunt. Dictorum capite proximo non aliunde petenda legitima, quam ex legibus: item & tribus, quatuorve, forte etiam *quinque ac sex* sequenti-

¹ Lib. 1. *Disp. cap. 1.*

² Lib. 6. *Parerg. cap. 3.*

bus Quodque est de oratione Principum, & Senatusconsultis, docuit tantumdem Baro, ¹ si memini, Bellonus noster certe in *libris Supputationum*. ² Capite ultimo agit ad *L. 2 de orig. jur.* & sequor interpretamenta, commentationesque suas; nec opus est multa corrogari ad refellendos adversarios, si apertissime nobis suffragatur eadem lex, dum ait, *Deinde cum esset necessarius magistratus, qui hasta præfessent, decemviri in libris indicandis sunt constituti &c.* Ut satis constet *Præfesse* non significare patrocinium, consilium, similia. Percellit itaque me *Brassii* auctoritas, sed si ad rogatum responderet, non frangeret; & his quidem minime loco dimoveor. Nam quid dimovear, quia ex institutis populi Romani jus civile processerit? imo ex *Justiniano* processit; aut etiam ex institutis duarum civitatum *Athenarum* & *Lacedæmoniorum*, *Ceterensium* etiam *Aegyptiorum*, *Hebræorum*, ³ ex ore Dei. Et jus Canonicum est ex *Gothis*, si *VALLÆ* credimus, nunquam tamen dabunt Canonistæ, Gothice illud esse interpretandum. An tot cognoscemus historias? *Baldwinus* ⁴ proculdubio allerebat, qui fuit propterea suis ridiculo: nam & *Diam* historiam ille, & *Dix* Historiæ templum ubique visus est clamare velle, petere. Hic attendas, *Quintæ*, quod novitii isti necessariam Jurisconsulto volunt omnem historiam, non solum Romanam, quod alii magis cauti professi sunt; & tamen caute omnino male, quia non est ulla historiola, ex qua ipsi aliquid non assumpserint in libros suos; Deus scit quam ad jurisprudentiam aptissime. Quid nobis fiet? quod relinquatur tempus legitimis propriis studiis, cogitationibus, exercitationibusque. si tot historicos debemus legere? Video quot enumeret *Bodinus* ⁵ historiarum scientissimus. Quæ audio? in bibliotheca nobilis cujusdam Veneti mille sunt & sexcenti auctores historici. Eos legemus? ubi vita? ubi ars nostra? immensum reputavit Justinianus opus, si duo librorum millia legere debuissimus. Ergo solos Romanos, solos ex his, qui sint potiores. An vel isti pauci sunt? An cum istis versabimur, ut unum aut alterum cognoscamus juri nostro conjunctum? Quæ hæc? Video nihil historicum recenferi in legibus nostris, quod incognitum diminuat quidquam de prudentia juris. Et ne diutius isto sermone teneamur, quid quæso minus Jurisprudentiæ consultum, quod *Glavei* & *Diomedæ* permutationem *Accursius* meus ignoraverit? lectum *Ulisfis*, *Atridas*, *Octavianum Augustum*, adoptionem *Tyberii* & *Germanici*, Divos fratres,

¹ In l. 8. ff. de transact.
ad Bald.

² Lib. 4. cap. 3.

³ In elegant.

⁴ Epist. Gear.

⁵ In f. Meth. bist. Patr. Dial. 6. de cons. bist.

Patres conscriptos, Fasces, Jurisconsultorum ætates, Justinianeorum nominum rationem, titulorumve, *Gades*, hujusmodi sexcenta. Quid, quod exciderit *Bartolo*, a *Tyberio Romanorum Imperatore Tyberim fluvium appellatum? Castrensi*, ab Antonio triumviro occisum *Papinianum? retulerit Jason*, a *Numa Pompilio* dictum esse nummum? Hæc, & alia alii. Non legis in commentario altero? Erratum in his omnibus est citra Jurisprudentiæ incommodum. Inepti fieri possumus historici ex ineptis illis narrationibus: sed nos *Accursium*, *Bartolum* non legimus in eam causam; & ego quidem, dum illos verso, intentus ad ista non sum, & vix aspicio, nisi vel duo illi commentarii meminerent, vel ridere vellem.

QUINCT. Et sane magnum habent leporem joci illi insulsi-
simi.

ALBER. Omnes vel *Cæsares* non sumus, vel *Cicerones* vel *Castellionei*. Non omnibus est lien adeo delicatus. Ego vel dupliciter ridere possum. Ista tamen minime ad rem; minime afficimus juris scientiam, ut ut jocemur, quid quid narremus tale. Romani fatui congressum cum Græco sapiente recenseamus licet ex *Accursio*; *Aeneæ & Romuli* eadem navi in Italiam advenientium ex *Odosfredo*, eorumque deliberationem de urbe Romana ædificanda, & deliberationis quoque rationem illam, quia bonum vinum eo loci nasceretur, ut bonum etiam fuerit manere. Quid mali? quid ex hoc eodem *Odosfredo*, si prophetæ *Ninivitis* narramus historiam? si de duodecim dicamus tabulis? si alia plura? nemo credit, si stultus non sit, & nullum detrimentum legibus, & ridetur.

QUINCT. Tu tentas persuadere, joci causa ineptisse *Accursius* istos tuos, ego ignaviæ adscribo.

ALBER. Ut lubet. Pessime versati fuerunt in historiis. Sed *Zasius*¹ alterum de *Accursio* credit, monetque; licet & ferat ægerrime, quoniam *Odosfredo* extiterit occasio ineptiendi magis. Qua in re nec *Zasius* satis novit *Odosfredi* mores, qui opinetur, ab eo jocosè etiam non scriptas hujusmodi fuisse nugas. An verum non dico? probantur mea verba satis, si illa *Odosfredi* præfatio legatur, quam habet de fabula & historia antequam *Aeneæ* illud & *Romuli* factum enarret. Quid & ex illis ad *l. imperium*? *Meri imperii etymologiam a bonis querendam potai ribus, &c.* Considera etiam, quod interpretes illi in hoc unum

¹ In l. 2. ff. de orig. jur.

intenti, ut jus explicarent, cætera quæque curarunt omnino nihil. Satis habuit *Accursius*, si qualem qualem illius permutationis speciem apponeret, quæ verbis legis conveniret. Puerilia illa in *l. i. in § casum. de postul.* ad facti propositi designationem sunt, & sunt aptissima, falsa sint ex historiis. Concludo. Stultissimi historici sunt veteres interpretes, joci ipsorum ineptissimi, sed ex his haud imperitiores juris interpretes.

QUINCT. Esto in his, quæ recensuisti, nullam fecerit Jurisprudentia jacturam, at magnam ex aliis, suspicor vehementer, ne accipiat. Cur enim ipsi illi antiqui consulti fuissent tam diligentes historiarum observatores? longissimas etiam scripsere historias.

ALBER. Qui isti consulti historiographi?

QUINCT. POMPONIUS Si ejus est *l. 2. ff. de orig. jur.* aut tuus *Tribonianus*, cui illam adjudicat *Hottomannus*.¹ ARCHADIUS etiam, cujus est *l. uni. ff. de off. præf. præt.* ULPIANUS, cujus est itidem *l. uni. ff. de off. quæst.* non est opus, alia multa in hoc argumentum ex Codice quoque, & Institutionibus, Novellis producere.

ALBER. Non est opus. Quid habent commune ista cum studiis recentiorum? Ex ipsis libris juris constabant ea omnia: tractationes novitiorum unde accitæ? ex *Marcellinis* quibusdam, *Apuleis*, *Sidonius*, *Symmachis*, cæteris talibus. Nulla igitur temporis jactura cum studio auctorum propriæ artis, maxima cum his aliis. Quæ etiam antiquorum diligentia? quod studium historiarum? POMPONIUS scripsit, missos decemviros in Græciam, qui leges describerent ab illis civitatibus. Ait, leges in eboreis scriptas tabulis. Quod utrunque falsum ex *Livio*, aliisque videri potest, ut ajunt: si in proposito aliis credere malumus, quam juris studioso, & consultissimo. Sed audi, magnum hoc facinus, quod *Æreis* legendum sit, non *Eboreis* in dicta *l. 2.* adscribit *Turnebus*² sibi, & tamen antequam ipse nasceretur, erat illa lectionis varietas adnotata margini. Ille idem dicit, *Superbum Demarati Corinthii* filium; & fuit nepos, si *Zasius*, *Budeus*, *Alciatus* docent, quod est verius. Idem tradit, missum ad Cartaginenses *Q. Mutium*, quod de *Q. Fabio* narrant historici, & *Zasius*. Quid ad hæc? Credendum, ait *Alciatus*,³ auctores alios sequutum POMPONIUM, aut neglectum id, & incidenter, quod ad historiam attinet, dictum: ideoque dissimulatione quadam transmittendum esse; qualia multa etiam Ciceroni imputantur a *Gellio*, *Politiano*, *Gram-*

¹ In *comm. ad tit. de jur. nat. in Iust.*

² *Lib. 30. Adv. cap. 35.*

³ *Lib. 4. cap. 17. Parerg.*

maticisque. Quid ad illa *Ulpiani*? *Conjunctionem Catilinæ Julia detexit.* ¹ Vel *Angelus* ex Sallustio vidit verborum falsitatem. *Adrianum* vocat, in fragmentis delegatis, ² quem, opinor, *Cujacius* Marcum rectius autumat. Alibi etiam appellat *Domitiam Neronis* filiam, quæ amita fuit, & ante *Lipsum* monuit *Alciatus.* ³ Debemus hoc profecto recentioribus interpretibus, quod ad tales ire hodie non debemus, qui quidquid istud sit, nobis historica explicent, & hujusmodi similia legum nostrarum: nihil est, si non vocati accesserint. Quid enim *TURNEBUS*, *LIPSIUS* hic? quid ut obiter moneam, *MERCURIALIS* medicus? notat quidem *CUJACIUM* ⁴ nostrum, quod *Camum* explicaverit recte minus & de *Acinatio* prorsus tacuerit: at an illorum potuum historias non docuit *Alciatus* ⁵ ex eodem, quo *Mercurialis*, *Cassiodori* loco? docuit & quod habet medicus de archiatro, & alia. Noves itaque invisas, *Quinde*, nec oportebit varia, multa, ingentia aliorum opera ad hæc scrutari; quæque enim vix millenis chartis notabis in istis, ea in libris recentiorum habes eleganter digesta. Redeo ad lineas. Ea igitur fuit veterum consultorum diligentia, studiumque historiarum. Videbis aliquando vel minutissima quæque ab illis legum conditoribus explicata, ad historias nō digito quidem admoto, vel ad eas, quæ cæteris fuerint adjunctæ, & admixtæ quæstionibus. Placuit scilicet his locum relinquere, ⁶ si forte ipsum infeliciter occupassent glossographi. Jurisconsultus *ANTIPATER* haud bene audit in jure ipso, ut qui fuisse videatur historiis nimis deditus. Fallor, an quandoque ridet *Accursius* *ROLANDUM* quemdam, & alterum suum amicum historiis etiam addictos nimium? Certe *Angelus Arétinus* ⁷ palam affirmat, nullius utilitatis esse historicas quæstiones.

QUINCT. Hoc ego pati non possum. An non oportet discere historias ullas?

ALBER. Nullas, quas ex aliis auctoribus petamus.

QUINCT. Clamant profecto omnes adversum te. *GRIBALDUS* vel solerti studio cognitionem historiarum tentandam affirmat, & ad perfectam legum intelligentiam docet esse omnino necessariam, commonstratis erratis tuorum gravissimis, qui historias non tenuere. Quem habes a tuis partibus?

ALBER. Si rationes habeo, an non sunt rationes satis? Habeo ju-

¹ L. 8. ff. ad leg. Jul. Majest.

² l. 3. ff. de cond. causa dat.

³ Lib. 4. Parerg. cap. 17.

⁴ Lib. 5. Var. lect. cap. 1.

⁵ Lib. 1. Præterm. Ad tit. ad. de com. & arch. lib. 12.

⁶ Jul. 20. §. 6. ff. de pet. hered.

⁷ Ad tit. Inst. de legat.

ris interpretes omnes doctiores sine ullis historiis. Quid mihi *Gribaldum* commemoras? qui illo toto capite cum omnibus suis exemplis tam docet, ab *Accursio*, *Bartolo*, *Baldo*, & *Castrense* in juris decilionibus erratum propter ignorantiam ætatum Cæsarum, prudentumque, quam in his fuerit, quæ modo ego recensui. Quæ etiam primi illi tres dicunt, & perridicula sunt? An *Fabolenus* a *Neratio*, & a *Fabolenus* *Paulus* non citatur? ¹ certe in illo contextu. Compilatores eo modo temporum rationem inverterunt? Si apposite ad jus nostrum, quid quæram ulterius? si Compilatores, citatos juniores a prædefunctis, voluere, quid nos contra? videlicet, ut historiæ suam fidem adstruamus? Tantum de *l. si is qui pro emptore is. ff. de usurp. & usucap.* An etiam excusari non potest, quod dicunt ad *l. precibus?* juris certi eam quæstionem fuisse, ajunt ibi imperatores. Ignorasset *Papinianus*? De *Castrense* quid dicam? indignus est vel erroris deprecatione: quoniam & ex *l. 2. ff. de orig. jur.* & ex aliis multis locis juris nostri videre apertissime potuit, longe, post *Antonii* triumviri tempora vixisse *Papinianum*. At ex ista ignorantia fœdum erratum illud *Accursii* notat & *AUGUSTINUS*, ² quod scilicet testatorem sæpe, sæpe Jurisconsultum *Plautium* ille appellet, & idem est. Nullum erratum propter ignoratam historiam; novit enim hominem jurisconsultum *Accursius*. Singula quid sectamur?

QUINCT. Ego unum aut alterum proponam, si placet, quibus ostendam, peccatum graviter in jure a tuis, quia historias non cognoverint; & has cognosci non posse ex libris legum.

ALBER. Placet etiam plura audire.

QUINCT. Quid igitur, cum a *Triticio* prætore, scribit *Accursius*, *Triticariam* esse conditionem? erratum ad jurisprudentiam & est maximum, & veritas illius quæstionis haberi nequit ex ipso legum volumine: habetur ex aliis auctoribus; perbelle ex interpretibus Græcis. Sentin ex hoc uno tres tuas nutari opiniones?

ALBER. Miror ego, quid in mentem venerit *HOTTOMANNO*, ³ dum reprehenderet hac in re glossatorem; quoniam *Accursius* non scripsit, quod iste refert. Non dicit *Accursius*, quod a *Triticio* prætore fuerit illa actio, sed, quod sicut a *Publicio* *Publiciana*, id est a suo auctore, sic *Triticaria* ab aliquo *Triticio* dicta sit ejus latore. An istum asserit Prætorem? nihil tale; nec infertur ex suis verbis magis, quam ut *Julius* *Julia* legis auctor fuisse censeatur prætor, si quemadmodum a *Pub-*

¹ l. 60. ff. de acq. vel. omit. hered.

² Lib. 1. Em. cap. 6.

³ In comment.

blicio Publiciana nomen habet, a *Julio* pariter *Juliam* nominari dicemus.

QUINCT. Et tamen verum non est, ab aliquo *Triticio* nuncupatam.

ALBER. Quid certum magis in sententia *Cujacii*, vel *Hottomanni*,¹ ille ab hoc refutatur. Tu videris, quam tenues sint alterius conjecturæ, ne dicam rationes. Age, ad illam rubricam legas, quæ illos contra eruditissimus, clarissimusque *Donellus* latissime disputat. Ridet præsertim, quod a tritico *Triticiaria* appelletur, & nugatoriam, & ineptam, & absurdam eam opinionem vocat. Quid de *Græcis* commentis? alias etiam retuli. Quid ipse? manet cum *Accursio*, & necessario manendum dicit, non modo probabiliter.

QUINCT. Ain? & quas rationes ad illam sententiam asserendam explicat?

ALBER. Nullam prorsus firmam, aut non memini.

QUINCT. Tantum itaque, quantum est nihil.

ALBER. Falsas opiniones certissimis argumentis confutasse, nihili?

QUINCT. *Donellus* scribitne, ullius utilitatis esse istam inquisitionem?

ALBER. Scribit: nos tamen docet, nisi illud, quod agitur ea in re veterum Jurisconsultorum existimatio, & dignitas juris: ne quid imperite, aut inepte in hoc nomine imponendo factum putetur: alia enim quæ defert, noscuntur ex adscriptis legibus, ut non sit opus a nominis etymologia pendere.

QUINCT. Est igitur aliqua utilitas: verum autem non constat ex libris juris.

ALBER. An putas notam aliquam inuri posse Jurisconsultis, si diceretur, anxios fuisse minime in istis nominibus deducendis? quid igitur de definitionibus? Succurrit, quod est *Galeno*² relatum audiui, relinquenda hæc illis esse, qui corporis simul & animi sanitatem pro nihilo ducunt, veros medicos de ipsis non magnopere laborare. Tantundem dico in re nostra; & late dixi ante tres dies. Quæ hic ego recensere possum & ex *Alciato*, & ex *Viglio*³ de ista nominum deductione? Sed refutata est quæque inepta explicatio argumentis *Donelli*: & hæc unde petita? profecto ex jure Satis itaque juris nostri libri sunt, ut sacra

¹ In *Parerg.*

² *Lib. 2. de alim. fac.*

³ *Vigl. Inst. de test. in prin.*

recta asservetur dignitas consultorum veterum. At non etiam, ut veritas rei elucescat? vides in *Cujacio* & *Hottomanno* quid ex aliis auctoribus comportetur. Quid si quoque potest vel *Accursii* sententia ex libris nostris confirmari, vel alia & quarta proferri? Si interim non potest, nec fit Jurisconsultis injuria nec detrimentum juri causatur.

QUINCT. Immo: si tenemus opinionem *Accursii*, qui prætoriam actionem eam facit.

ALBER. Non facit; dixi. Verum faciat: an & prætorix actiones quædam non obtinent naturam civilium? ¹ ex diverso, an edicta nequeunt in vim constitutionum transferri, & servant naturam suam? utrumque notatur. ² Et de ista *Triticaria* cautum erat, quod esset civilis actio, sit vel a prætore, vel a quovis alio introducta. Addo, obligationes esse a jure gentium, actiones a civili. Quid argutur? si *Accursius* dixerit, si non dixerit, quod refert *Hottomannus*, is proculdubio non juste agit contra optimum suum: sic enim solet *Accursium* appellare. Satisne factum?

QUINCT. Cogitabo. Sed habeo alterum, quod opponam, & sino te in sermone progredi. *Accursius* ex ista inscitia perperam interpretatur *l. 1. de ritu nupt.* nam *Modestino* ibi divini juris communicationem dicit esse communicationem religionis, ut Judeus Judeæ, Christiana Christiano nubere debeat. Id stare nequit, quoniam *Modestinus*, veteresque Jurisconsulti ethnici homines non potuerint ea de re cogitare: ex historiis autem res tota planissima est. Hujusmodi movet *Connanus* 3.

ALBER. Et sunt sane peracuta. At hos *Connanicos*, rogo, ut si quando glossarius sapit, ipsi in eundem non sæviant: nam & tunc non abstinere, sed casu potius, quam judicio *Accursium* recte conjectare, clamas. Nos & ista videamus. Dicere soleo, *mi frater Justiniani* unius esse omnes leges, quot quot in Digestis, in Codice, in Novellis, in Institutionibus leguntur: ipse enim dicit Cæsar, *4 omnia nostra facimus, hanc sanctionem totam nostram esse volumus. Sanctionem omnem non divisimus in alias & alias conditorum partes.* Quidquid scriptum est, hoc nostrum appareat, & ex nostra voluntate compositum. Justiniano asseruntur ex titulo libri illi omnes. Dum igitur *Connanus* ⁵ ex *Alciato* doctus notat *Accursium*, plane agit indocte, & leges antiquis Romanis interpretatur ex *Modestini* sententia, qui tum temporis non loquebatur, non iis, quibus positæ sunt, non ad mentem ejus, qui posuit, Justiniani

¹ *Inst. de perp. & temp. act.* ² *In tit. Inst. de just. & jur.* ³ *In tit. de sponsal.* ⁴ *In const. Deo auctore & in const. Tanta.* ⁵ *Lib. 5. Parerg. cap. 25.*

principis Christianissimi, & illud ipsum, quod scribit *Accursius* clarissime prohibentis legibus suis, quas & glossarius recitat. Tollamus ex eo responso *Modestini* nomen, quod solum ad honorem antiquitatis servatum est, ut idem asserit *Iustinianus*, & quid, obsecro, nos morabitur, quin verissimam *Accursii* interpretationem agnoscamus, falsissimum historici hujus novitii commentum? certe sacra illa Romana ethnica recesserant jam e medio. Quid magis absurdum, quam si diceremus, *Iustinianum* ad sacra illa respexisse? quid magis ineptum, aut monstruosum, quam si cujusquam orationem, qui nunc loquatur, puta *Longolii*, qui epistolas suas ex Cicerone confecit ad verbum, quoniam phrasibus Ciceronianis utatur, vellemus ad mentem Ciceronis exponere? Dii boni, quam informe monstrum *Iustinianus*, si ex sententia tam multorum diceret? non *Proteus* abiit in tot formas, non est *Stellio* tot distinctus maculis, ut multiplex esset nobis iste Imperator. Ergo, quæ *Connani* historica commentatio? ego & in novis his interpretibus, & in meis etiam illis antiquis haudquaquam probo propter hanc eandem rationem, quod dicere solent, a veteribus jurisconsultis nihil cogitatum de his, quæ in Codice postea scripta sunt: Quid enim nunc nobis cum *Labeonibus*, *Scævolis*, *Papinianis*, cæterisque, & cogitatis ipsorum? *Iustiniani* opus totum est; de istius sententia agi oportet solum: maxime quia *Pandectarum* ¹ compositores, ut *Duarenus* scribit, adjecerunt, detraxeruntque tam multa veterum scriptis, ut quæ fuerit eorum sententia certo cognoscere non possimus. Dixerim aliquid præterea. Lex semper loquitur, ² *Quintile*, & ipsa est norma sapientissima, quæ tempora, quæ mores observat diligentissime. Quid ergo, si & illud tento, non ex aetate *Iustiniani* Cæsaris accipiendas suas leges, sed apte ex hac nostra? certe ita mihi suavis est, & placent maxime mei interpretes, qui ad sua tempora accommodarunt leges *Iustiniani*: nam dubium non est, quod si ille hodie viveret, nec faceret omnino aliter. Sentis ergo, quam ipse a novitiis absim. Sed cum *Iustiniano* immoremur: ad cujus mentem si leges suas accipimus, an non multæ recentiorum interpretationes historiciæ corruunt? quæ *Alciati* illa ad l. ejus qui de testa? damnatos ad ferendum, exponit *Accursius* esse, qui capite sunt detruncandi; *Alciatus* ³ ex historiis refert ad ludum gladiatorium, & puto non aliter sensitse *Cajum*: ⁴ sed quia ludus ille tam ante *Iustinianum* erat abolicus, quis sensum admittet *Alciuteum*? quis non excipiet *Accursianum*? Quis juste

¹ In *Præf. Dig. cap. 3.*

² l. 5. C. de hæret.

³ Lib. 1. *Parerg. cap. 23.*

⁴ l. 1. C. de gladiator.

conqueri putet eundem *Alciatum* ¹ de meis, & commentariis ipsorum *ad l. non puto. de ju. fis.* si portio hæc est Justiniani juris, non Trajaniani, aut Antoniniani? ille idem *Connanus* ² notat glossatorem, quod *in l. 18 de adopt* alibique servum publicum interpretetur tabellionem, & rationem adducit, quia servus imo poterat illo tabellionis munere fungiente *Arcadi* imperatoris tempora, quando *l. 18 scribebatur*; igitur accipi ipsam de servo oportere, quemadmodum loquitur. Sed euge *Cornane*, post *Arcadium* legem illam posuit *Justinianus*, & *Arcadii* legem quoque: evanidum ergo tuum historicum argumentum contra certam *Accursii* explicationem. At *BRISSENIUS* ³ etiam, legitimum luctus tempus in Jurisconsultorum scriptis spatium *decem mensum* interpretandum affirmat; quoniam annus fuerit primum statutus *ex l. 1. de sec. nupt. in Cod. Theod.* ego historiam non quæro; certe juris interpretatio ex jam dictis non subsistet. Quid sexcenta hujusmodi referam ex novitorum libris? An unquam legisti *Valentis* constitutionem *libro decimo Codicis*, in titulo de *decurionibus*?

QUINCT. Legi. Et sane facis mihi rem gratissimam, si tuam sententiam dices ad ipsam, & ad alteram legem, quæ est in Digestis eodem titulo de *decurionibus*, puto, tertia.

ALBER. Versamur non in alio argumento, & libenter tracto. *Alciatus* ⁴ vult, prorsus, deceptos meos in illarum legum interpretatione ex historiarum ignorantia. Nescio, an non omnes *Alciato* novitii sui adstipulentur. *Augustinus*, & *Ferrettus* ⁵ alia contra tractant; sed de historico intellectu nihil movent, si recte memini. Omnes loquuntur minimo cum judicio, qui *l. generaliter 54* de Christianis accipiunt, & *l. quidam ignaviae 26.* de eremitis & monachis.

QUINCT. Sed historiæ urgent omnino: nam Christianis illud indultum ab *Antonino* volunt; in monachos alterum sancitum a *Valente* imperatore. Facit, quod *Ulpiani* lex illa est in Pandectis, ⁶ qui libros septem conscripsisse narratur de Christianis torquendis, quorum religionem ibi appellet superstitionem Judaicam: ne quid prætereas ex *Alciato* referam, alibi quoque religionem nostram eo nomine solitam nuncupari.

ALBER. Hæc ultima *Ferrettus* tollit, dum adversus *Alciatum* disputat. Prima ex meo illo argumento etiam cadunt. Justiniani utraque lex. Hic loquitur, non *Ulpianus*, & dicit, quam tantopere extollit,

¹ Lib. 6. cap. 8. *Parerg.*

² Lib. 2. cap. 2.

³ Lib. sing. de Im. conn. pag. pen.

⁴ A. lib. sing. ad Mod.

⁵ F. in præf. ad Tac.

⁶ Bod. meth. bist. cap. 4.

suam religionem superstitionem Judaicam? Sed tu etiam videas, quæ *Alciatus* tractat *libro sexto Parergon capite decimosexto*: nam alios quoque scriptores videbis, qui aliena inverterint, & arbitrato suo ad suum sensum transtulerint. An tantum modo non fecerit Justinianus? Quid notat etiam *Cujacius* ¹ de interprete sententiarum Pauli? quæ scilicet iste de albo prætoris scripserat, relata ab interprete ad album Curia. An improbat? Quid rursus *Alciatus*? ² quod fuerit olim quidem matrimonii species, qua uxor in manum viri conveniebat, sed cum exoleverit, substitutum merito a nostratibus *Matrimonium* pro dictione. *manum, in l. ex eo. 121. §. 1. ff. de verb. oblig.* Quid iterum quoque? tu videris *caput 23. lib. 22. Parerg.* nimius enim essem, si hæc exempla refero. Alibi sic concludit generaliter. ³ Morem esse prudentum virorum a præscriptis certisque formulis recedere ut se temporis accommodent: auctorum mentem alio trahere, non quidem imperitia, sed judicio eandem ob causam. Eja igitur ex recentiorum historiis legem ponamus, qua honorum portæ Christianis hominibus pateant, ipso imperatore Christiano, Orbe Romano ad Christi fidem converso. An non tibi ridicula videretur constitutio, si Turca lege caveret, Turcis hominibus dignitates dari posse? & ridiculum isti memoriarum periti nobis exhibent Justinianum. Quod plane pertinet *ad l. quidam ignaviae*. Et ipse *Alciatus* ⁴ nobiscum est; ac *Bartoli* interpretationem recipiendam putat, ne quid videatur in jure tam impium, etsi legislatoris primi mens, *Valentis* scilicet, alia fuerit.

QUINCT. Hoc *Alciati* interpretamentum videtur adstruere prorsus tuam sententiam, quam & probare modo quodam ipse incipio: nec enim aliud, quod petam habeo; & de his legibus erat quod volebam interrogare. Tu igitur, si quæ restant, ut placet, pergas.

ALBER. At quid diversum? Historiis, dicimus, non debere jurisconsultum nostrum vacare; & hucusque ostensum est, eas vel inutiles vel damno esse: multis enim exemplis, quæ, ut capita *Medusea*, adversus nos explicant recentiores, tute animadvertisti, perfici nihil pro historicis hisce consultis. Sed lege *Alciati* annotatiunculas *in tres posteriores libros Codicis*. & legeris, quid jurisconsulto scire profit, *Antiochia* dicatur *Nisibis* Barbarico sermone, nec ne; scire variam lectionem nominum earum Provinciarum, de quibus agitur in *l. 2. C. de mil. vest.* *Chimeliam*, vel *Thymealeam*, vel *Cyreneam* legamus in *l. 7. C. de*

¹ Lib. 1. sent. Paul. tit. 13.

² Lib. II. Parerg. cap. 7.

³ Lib. 9. parerg. cap. 6.

⁴ Lib. 3. Dispunc. cap. 2.

num. actuar. Mysiam an Mœsiam alibi. Lympheis an Nympheis. Cicanici an Ciziceni vel Cioceni sive etiam Zoxeni. Comanensium an Comagensium. Anatenium vel Amastriensium aut etiam Ariaratenium. Amasenorum Helenopontivel Amasinorum Hellepontii. Eliocæsariensium vel æ prima diphtongo Æliocæsariensium aut Diocæsariensium. Sed ego stultus, qui memoriam tero dum hæc recenséo. Quid refert, *Sigisbuldi* vel *Sigisvulu*, legatur alibi? Cur illa sollicitudo, an debeat esse *in l. omnes fundi. de fun. patr.* Osdrocenam vel Osdroenam aut Ofroinam sive Ofenam Ofceniamve, vel etiam Ofyheniam vel Ostroenam? ¹ quæ hæc? quæ illa? scribi ne debeat *in l. 1 de post. C.* Affraniam an Calphurniam. Spondophorum alibi an Splendophorum. Pantonium vel Pannonius vel P. Antonius *in l. 86. ff. de acq. hered.* Pacumevius an Pactulejus *in l. ult. ff. de her. inst.* Innumera prætereo. ² Ad illos libros Codicis alii quoque scripsere belli novitii, nihil enim dico de *Pennensi & Plateano* doctis veteribus, sed libet cum homine Italo rem egisse. Nam putas contra alios deest quod dicam? cum uno *Contio* dies & dies possem immorari. Quæ illa etiam *Augustini*? *Ulpianus* dicatur an *Vulpianus*. *Verus* an *Severus*. *Arescusa* vel *Arethusa*. *Cajus* vel *Gajus*, cum similibus. Ridet enim *Galenus* ³ & medicos hujus classis, qui *Hippocratem* interpretantes disputabant curiose eodem modo de *Sileno* quodam, num *in Platomone* habitaret, ut scribebat *Hippocrates*: & num *Platomone* scribendum esset, vel potius *Platanone*. Verum, & quæ illa Galli? ⁴ sit ne Hieroniano vel Hermoniano aut Hieronimiano, sive Heronimiano an Herminiano alibi. An Hæmo monte vel Hæmimonto. Et apud Hilarium quoque num Eminonto vel Emimunto aut etiam Æmimonto. Ne stomachemur. Ait, ad jus civile ista non pertinere: tractat tamen & observat ipse natus in antiquum splendorem jurisprudentiæ restituendum; & hic ille est fulgor, fieri plane *Cosmographus*. Jucundum est hæc scire, fateor, sed operæ pretium non est; & dum tot historicos, geographosque percurrimus, multas etiam optimas prodigere horas oportet, optime posituos in ipsis studiis amplissimæ nostræ facultatis. Agant, ostendant isti consultissimi historiarum, non plura superesse sibi in jure minus comperta, quam cognita in historiis habeant; & sum cum ipsis.

¹ Lib. 2. Parer. cap. 36. & lib. 12. cap. 5.

² Lib. 4. Dispunc. cap. 1.

³ Bot. de Med. & agri mun.

⁴ Cuj. lib. 1. cap. 25. Obs. cap. 26. co. lib.

QUINCT. Libentissime ista audiui Quod tamen de *annotationibus recentiorum* ad tres illos Codicis libros postremos asserere videris, illud ego nescio quam procedat recte; quoniam (si verum dicitur) sine novitiis istis, *Alciato*, *Pyrrho*, *Cujacio*, *Contio* vel nulli possunt esse libri illi: tui, vel nihil, vel pleraque omnia inepte.

ALBER. Capita hydræ sunt præ manibus: sed brevitatis compensabit omnia. Quæ in novissimis tribus libris Codicis leguntur, magna ex parte non intelligi, referunt ex *Budeo*, ¹ quidam, auctorum penuria, qui scripserint de rebus illis Græcis; nam a Græcis sumptæ. Simile nescio quid comininiscitur ad aliud propositum *Alciatus* ² in suis *Parergis*. Et si isti non intelligunt Latinissimi, Græcissimi, historiarum consultissimi, quid meos illos non patiar eodem hærec luto? Sed immo illi quatuor recte explicarunt posteriores Codicis libros? *Pyrrhus* in suis lucubratiunculis consentit cum *Alciato* fere semper, non tamen huic probatus per omnia, nec *Alciatus* ³ *Cujacio*, neque *Cujacius Contio*, ne quid hic dicam præterea. Melius isti tamen, quam veteres, interpretantur ea sive Græca, sive quæque alia nomina paulo abstrusiora: nec est unquam negatum; imo data ipsis palma de *historicis atque etymologicis*. Quid? etiam ut doctiora in jure docuerint ad illos libros, quam veteres? nunquam evincunt *Græci*, *Geographi*, *Historici*. Aliquando præterea ex *Taurello* dixi, meos interpretes non admodum curasse jus obsoletum scriptis illustrare diligentioribus, occupatos scilicet in magis utilibus. Addo nunc, fuisse *Connanum* ⁴ ejusdem sententiæ, cum de *agricolis* scriberet is, & *consulis*. Et hæc ita se habent. Sed quid etiam si ostendere, & ipsos novitios in suis historiis turpiter hallucinatos? quid si errata admisisse in jure nostro propter historias?

QUINCT. Hæc rogo, nam tempus superest.

ALBER. Quid quoque si ridiculas historicas eorundem quæstiones? Paucula recenserebo; & faciemus finem. *Zafius* pueriliter etiam errat, dum ait, *legem Æliam & Fusiam* post Graccos interfectos latam ante Punicum bellum tertium. Falsum hoc. Falsum & quod crediderit unam esse *legem Æliam Fusiam*, quæ duæ sunt. Ad *Manutium de legibus*. ⁵ Lapsus est *Alciatus*, dum putat, libros *Juliani ad Minicium & Ursejum*, similesque tales esse, quales vivens Cicero ad viven-

¹ *Chass. cat. glo. mun. conf. 14. par. 6.*

² *Lib. 9. cap. 19.*

³ *Alc. lib. 2. cap.*

7. Parerg.

⁴ *L. 2. cap. 10.*

⁵ *Chr. 208.*

tem fratrem scribebat, & erant illi commentaria ad scripta defunctorum dudum. Consule AUGUSTINUM in suis *Opinionibus*.¹ Sed an majus erratum *Budei* non est, qui ait, prætorem solum urbanum, & non alium, in criminalibus causis quæsisse; ² eumque nomine commutato judicem quæstionis dictum esse. Hæc ne vera? satis manifestus error: inquit *Manutius*. An Divos fratres cognovit? Unum *Cujacii* memini.³ Scripsit *Hortensiam* legem ante *Horatiam* latam. Quæ movet argumenta, opinor contra *Manutium*, in historica tractatione? negat lege Romuli, adulterium privato mariti & cognatorum judicio potuisse morte puniri; quia scilicet apud Halicarnassæum & Gellium notet, mulctam infligendi arbitrium, non mortem fuisse. Quid hoc est? Historiographi, grammatici verba ad trutinam exigit Jurisconsultorum? Sed an *Ulpianus* ita non loquitur, ut fuerit olim mulcta & capitis animadversio? ait. *Mulctæ animadversio hodie pecuniaria*.⁴ Meministi quid ex *Brissonio* ⁵ indicavimus de illa dictione *hodie*? Lege Julia adulteris poenam capitis constitutam negat *ex l. si quis viduam s. ff. de quæst.* optima, *si diu placet*, probatio, quia trecentos ferme annos post vixerit *Marcianus* a lege Julia, capitis illius auctor; & teneat ratiocinatio hæc. *Marciani tempore pro adulterio non erat pœna mortis. Ergo neque ante annos trecentos fuit ex lege Julia.* Taciti locus nihil me movet, quem citat, quia stare possit Tiberii inclementia. & tamen *Aquiliam adulterii* delatam damnatamque lege Julia punirit ipse exilio: nam si (ut scribit *Cujacius*) infinitis præscriptionibus *lex Julia* eludebatur, quid nequii *Aquila* delata adulterii, (noto quod non dicit *Convictam*), levissima aliqua pœna ex lege Julia punita esse? & quoniam ibi versamur & nostris insultat, en accipe *Cujacii* plagium. *Alciati* ⁶ enim est & quod pro adulterio non fuerit olim pœna sanguinis; & ratio quoque, cur hodie facto capitali crimine non liceat de ipso transactione pacisci. Credit alienius a vero nihil esse, quam quod eadem lege Julia stuprum inviolentum quinquennali relegatione fuerit coercitum. Quam habet rationem? tractat forte alibi: & nos cum ipso videbimus. Obiter dignius id, cur ad tempus fieri potest relegatio, non potest ulla capitis deminutio? quia ratio earum sit diversa a relegatione: non enim per rerum naturam fieri potest, ut ad tempus quis sit vel desinat esse filius: & ideo nec ad tempus est adoptio vel emancipatio. Substantiæ etiam matrimonii repugnat temporaria

¹ L. 4. cap. 4.² Aug. ad Med. car. 259.³ L. 6. Obs. cap. 25.⁴ L. 131. ff. de

verb. sing.

⁵ Et lib. 6. Obs. cap. 11.⁶ Lib. 5. cap. 9. Paradox.

in manum conventio, ut nec ista admissa fuerit. Deportatio, Damnatio in metallum, mortis civilia genera, nec ad tempus permitti valuit, quia nec naturalis ad tempus mors est. Quid commune cum his relegatio? Hæc & reliqua fuerant ejus loci; digna sunt Jurisconsulto. Quod de ambitu controvertitur, & his est conjunctum rationibus, nunc apud me non determino. Facti fides obtinebit. Quid præterea? Ridet maxime, quod auctor ille putaverit, *donationem* fieri potuisse re non tradita. At si non probat contrarium, quid cachinnis solvitur? Ego cum meis puto, donationem & a promissione incipere posse. Verum & *Cujacius* ponit, dicit tamen, nec rei traditæ, ante orationem *Severi*, mulierem habuisse vindicationem. Sed istud quid contra illa verba? *Lex Ælia jubet, ut rei a marito donatæ nec traditæ vindicatio non sit mulieri.* An dicunt, quod rei traditæ sit vindicatio? non intelligo. Sunt & alia: quæ omnia in *Anticujacio* illo plenius: & in præsentia fatis per indicem. Immo quoniam in longum nimis jam progreditur sermo noster, facio etiam cum isto finem. Audio a *Bodino*, ¹ *Hottomannum* in historiis notari. Ego & de *responsis* dixi. De uno nunc dubito, quod *Odofredum* asserat *Azonis* & *Accursii* præceptorem: & nec primus *Odofredus* fuit illis præceptor, qui expertus est *Accursium* præpotentem collegam, & secundus post illos vixit. Res est nullius pretii, ipse tamen docet in *commentario de verbis juris*. Mihi stat ratio, cur notem. Quid errores *Holoandri in Catalogo Consulum* memorem? vix in eo aliquid immutare potuit, nam *Cassiodoro* vindicatur. & tamen plura habet errata, quæ alii adnotarunt. ² Errata historica Deorum minorum gentium *Rivallii*, *Labatii*, *Rutilii*, *Russardi*, nec indico, quæ apud *Conium* sunt. Videamus quæ propter historias mala commenta in ipso jure admittantur. Legitimis tractationibus historicas velle commentationes admiscere, incommodum mihi videtur, *Quintile*. An cogunt? an urgent? an movent? nihil istorum hodie, quando peraguntur omnia ex jure scripto. Sed, ut posteriora capita sinamus, quæ *Rhetoris* sunt potius, quam interpretis nostri: quid de primo dicimus? In eo ego reprehendo novitios, qui determinare velint quæstiones juris non quidem ex jure solum, sed etiam ex historiis. Id autem an non est? adsit unus modo *Hottomannus*. Condemnat imperitiæ *Tribonianum*, quod in Institutionibus scriptum sit, *Plebiscitum est, quod plebs plebejo magistratu interro-*

¹ In lib. de reb.² Alc. cap. 2. lib. 5. Parerg.

gante, veluti Tribuno, constituerebat. Ait enim, non alios præter *Tribunos* rogare solitos plebiscita, & ex ea dictione, *veluti*, diversum significari. Quid hic? historiis intentus, quas & ex *Manutio*¹ habuissimus, parum est sollicitus, an illa vox, in eo uno exemplo consistens, quandoque exeat ultra nihil. Quid subdit ad *Senatusconsultum*? obtusius nihil dici potuisse, quam quod propter civium æpiam populi potestas ad Senatum sit translata. Ita adversus jus propter historiam. At rogo, fuerint senatusconsulta ante Cæsares, fuerunt. Quid ergo dicit *Hottomannus*? Cæsarum astutia factum est, ut populus plane omnem auctoritatem amitteret: Senatus tamen consulta etiam mox a latione legum *duodecim tabularum* habita. Verum dum dicit contra §. *ex non scripto*. Et vers. & *non ineleganter*. An non acuitur nimis ab historiarum peritia? Imo elegans ea partitio *Hottomanne*, quia Romana Civitas, illis constituta legibus scriptis & non scriptis, statum Athenarum & Lacedæmonis repræsentaret. Et scriptum & non scriptum jus suum Romanorum; scripto tamen Athenienses repræsentati. Lacedæmonii non scripto, ut qui ea *magis*, quæ pro legibus observarent, memoriæ mandarent. Illud etiam adverbium lege, & non erit ibi nodus in hoc scirpo. Quæ ad *Servitutis* definitionem? movet unum ex historiis, quod prosequor; alterum mitto.

QUINCT Imo & alterum, quod est conjunctum.

ALBER. Utrumque dico. *Servitus est constitutio juris gentium.* Est quædam servitus juris civilis, inquit *Hottomannus*. At ipsum nomen & jus servitutis totum est juris gentium, etsi hæc vel illa species sit a civili adjecta. Historicum est, quia & filii sunt sub alieno dominio, patris scilicet, qui vitæ necisque potestatem in eos habuit, & ii tamen non sunt servi. Sed an patriæ potestas est juris gentium? an est contra naturam? an dominio patris subjici dicuntur filii? transversum historia rapit: recurrit enim ad nescio quæ tempora, quando patris fera erat in filios potestas. Quid præterea ex *Livio* & *Dionysio* movet contra generalem sanctionem § *fin. Inst. de ing.*? itane legitima statuemus dogmata ex historiis? sed videat ne inepta, ne iniqua multa. Historia uniuscujusque, facta, dicta recenset: unusquisque erit nobis ex historia legislator? qui igitur ficuum medietatem emit, secabit singulos. Nam Antiochi naves secuit Fabius.² In proposito lex erit vox illa inimica? *servum serva natum*. An ratio, quod

¹ In lib. de leg. car. 256.

² *Jas. in l. 12. ff. de reb. cred.*

matris calamitas ventri nocere non debeat, consonat melius civili servituti? totum diversum videtur ex verbo, *Calamitas*.

QUINCT. An ergo fuerit liber, qui ante captivitatem conceptus est?

ALBER. Propter illas historias non vereor, liberum affirmare. Ex jure etiam opinarer liberum: quæ enim ratio diversitatis inter servam factam jure gentium, & factam jure civili, cur in ista tueamur & *Marciani* & Imperatoris generalem determinationem? Nascuntur ex ancillis nostris servi, si ventrem nunquam gessere liberum. Si alias non dimittitur, in servitute esse dicitur, quod nihil officit, non servus: & tantum uno libertatis favore adversus omnes regulas juris. Sed ista, cum plus otii: & unum adhuc dico contra *Hottomannum*, & ad finem totius orationis propero. Clarissimus iste vir negat, *foeminarum tutelam* comprehendere in definitione ex *Servio* relata, quia illæ in perpetua fuerint *tutela* sub ætatem *Servii*, ego dixi, Justinianum auctorem asserendum hujus definitionis; ut perperam ad præteritas ætates recurratur. Age vero, negabit nemo, quod propter ætatis infirmitatem præcipue tutela detur etiam ipsis foeminis; & indicat satis *Ulpianus*,¹ qui dixit, quod masculis solum propter ætatis infirmitatem, foeminis etiam propter sexus tutores darentur. Satis igitur & foeminarum tutelam continet *Servii* definitio; quæ præcipuam causam notat. Adde, quod in ea definitione causa, propter quam tutela est introducta, disponitur, nec quidquam dicebat *Servius*, quomodo finiretur. Tandem, an lata non erat differentia inter *mulierum* & *pupillorum*² tutores? certe docet elegans *Brissotius* alicubi ex ipso eodem *Ulpiano* ac *Cicerone*. Illa foeminarum tutela abrogata erat; ista pupillorum, pupillarumque manebat; ista desinebatur & ex *Servio* recte. Quæ igitur istæ tricæ *Hottomanni* ex historiis? Jam igitur historiis insudemus, istas argutationes auditoribus nostris exhibeamus, & consultoribus. Non adstipulor *Alciato*³ omnium recentiorum longe doctissimo, qui meos interpretes deceptos in plerisque clamat ex historiarum ignorantia, & illam cognitionem plane necessariam jurisconsulto opinatur: nam quæ tractavimus, ipsa contrarium docuere. Eat ipse, & ex historiis asserat ac *Dione*, permissum lege Falcidia quartam partem retinere, reliquum omittere gravatos posse. Asserat rerum medietatem, ex *Eusebio*, pluribus quatuor hæredibus onere legato-

¹ In frag. Jo. ab Hott. cita.

² De rit. nup. car. 14.

³ In l. 26. C. de decur.

rum pręgravatis; & obtinebit, postquam mei errarunt, nec ridebitur. ¹ Ipse hæc falsa notavit alibi. Nos ridiculam unam & alteram historicam quęstionem recenseamus. *Cur ea nomina usurpantur, Titius, Mevius, Sejus, semper ubi liberę personę factum recensetur in legibus nostris? illa, Stichus, Pamphilus, Eros, ubi de servo agitur?*

QUINCT. An latet aliquod mysterium? scio, a Cicerone ² ridebimini.

ALBER. *Alciatus* ridebitur, qui hac de re, & tanto mysterio differit toto capite *vigesimo sexto libri primi Parergon*. Satis sit commonstrasse locum. Qui sit, hæc est altera. ut tam crebra apud Jurisconsultos sit mentio ejus conditionis? *Si in Capuolium adscenderit.*

QUINCT. Ethoc ignoro.

ALBER. Quia *Capitolinę* arcis solum pręaltum, ut adscendendum fuerit: & illud ex Horatio, Tacito, aliis constat. Ita *Duarenus*. ³

QUINCT. Profecto mihi ridiculum videtur istud: an enim in *Aventinum*, in *Palatinum* non adscendebatur?

ALBER. Quę inter has est dissimilitudo, & eam, quam *Odofredus* ⁴ recitat, petiisse a se magnum quendam philosophum in artibus, *cur plures leges in uno essent, quam in altero titulo?*

QUINCT. Sane inepta. Videtamen, non persuadeor. Dii boni, sine historiis intelligemus, titulos, qui de officio hujus & illius magistratus compositi sunt?

ALBER. Intelligemus, si satis est intelligere, quod quęratur ex jure nostro. Cum *RODULFIUS* meus, annis abhinc tredecim, *Perusu* interpretaretur titulum, *de officio ejus, cui mandata est jurisdiclio*, nimisque multa pro facundia & eruditione sua incredibili diceret ex omnibus auctoribus, de *magistratibus* omnibus, nos eum non tulimus in illis historicis tractationibus post alteram lectionem versari, sed ita clamoribus, ac strepitu dicentem virum divinum interturbavimus, ut vel in medio historiarum cursu expresserimus ab ejus ore tandem & ideo *Barolus* &c. nam & nos pacati ad eam vocem legitimę orationis conticuimus, & ipse ad jus perrexit interpretandum, quo utimur. Quid si audissemus *Baronem*? ⁵ tot breviter ex *Cicerone* colligit auctoritates in hæc argumenta, ut majora folia quatuor impleat fere, ex similibus adhuc duo.

¹ Lib. 5. *Parerg.* cap. 24.

² In orat. pro Mu.

³ *Duar.* cap. 15. lib. 1. *Disp. ann.*

⁴ *Ad l. non omnium.*

⁵ In *Disp. de jur. & imper.*

Vereor, ut audisset ab illis quadringentis summam contumeliam, *Pedagogi foras.*

QUINCT. Et sumus insolentes nos Itali studiosi cum præceptoribus nostris.

ALBER. Itali studiosi colunt maxime doctores suos, sed non admittantur: non enim solent ad scholas unquam ascendere, nisi prius meditati, & articulo, qui disputandus est, diligenter præviso, & sententiis, & rationibus auctorum examinatis. Quid opinaris? non illi nobis imponunt, non aliena pro suis venditant, non alia pro aliis exhibent. Quid alibi fiet, ubi nemo præterea cognoscitur interpres, nisi ipse magister? is quid non suadebit jus esse in illis historiis totum? quid illa non approbaverit *Baro*? quid adversarius suus *Duarenus* sua non vendiderit singulari pretio, a titulo *de senatoribus* usque ad titulum *de jurisdictione*? ego ista legi. Quid habent? unum aut alterum, quod juris sit, nec verba legum recenscantur. Totus ille tractus est *de magistratibus*. Age, vide istos recentiores, tum conferas utilitatem, cum ea, quæ ex antiquioribus constabit. Habes de historiis.

ALBERICI GENTILIS
DE
JURIS INTERPRETIBUS DIALOGUS
SEXTUS.

ANTIPATER.
COLLOCUTORES.

ALBERICUS. QUINCTUS.

ARGUMENTUM.

Collatio glossatorum & juniorum Actorum: difficultas & prolixitas studii juridici ex mente juniorum Juriconsultorum: vituperandi antiquissimos Juriconsultos mos. De Triboniano & Justiniano relationes Procopii. Celeritas nonnullorum scriptorum in scribendis libris. De Ordine in libris juris observato. De Antinomis: de inconstantia juris Justiniane: de ineptis in jure Justiniano: de Emendationibus textus in libris juris civilis: de Cujacii scriptis: de restituendis nonnullis Justiniani constitutionibus.

AT sint veteres interpretes plebei, nocui, inepti, sophistæ, barbari, suum cibus, bonarum omnium artium imperiti, serviliter, sordide nostram tractantes disciplinam, rixantes de lana caprina, sycophantæ, vitiligatores, pestes ingeniorum, lacunæ, sentinæ foedissimæ, tortores, carnifices studiosorum, rabulæ, præstigiatores, ad aratrum nati, non bene de mente constituti, cum reliquis omnibus, quæ in illos novitii solent detonare. Et nos præsertim *Itali* tales simus, quibus lex legum & Dominus dominantium, dicit: Deliri estis, miseri, non intelligentes quid loquamini, blaterones, desipientes, improbi, ambitiosi, avari. Nihil verum non sit. Proh dolor. Nescio, quæ Coeli iniquitate pro *Scevola*, *Ulpiano*, *Paulo*, *Papiniano Azonem*, *Accursium*, *Bartolum*, *Baldum*, plus minus exoticæ linguæ homines ferre cogimur, ut *Diomedis* hercle arma & *Glauci* non dispari magis pretio æstimata sint. ¹ Quanto feliccius *Cassianis* & *Proculianis* contigit, quod viros in omni doctrina clarissimos sunt secuti: nos comparatione ad veteres illos & volutamur barbarie, & vix umbras sequimur. Justæ hæ recentiorum querelæ. ² Quid agemus? *Legibus luis* ait Pomponius cæpit, ut naturaliter evenire solet, ut interpretatio desideraret prudentium auctoritatem. ³ Leges a *Justiniano* habemus. An hæ satis sine interpretibus? id *Justinianus* maxime voluit: cui tamen & verbis & factis contradicitur ab omnibus palam veteribus, & recentioribus, ut non sit opus, de re ista disputare. De interpretibus ipsis tractatur solum; & meliores quærentur. *BARTOLUS*, *BALDUS*, *ALEXANDER*, *JASON*, similes non placent; fuit tempus, cum in pretio essent; nunc non debent æstimari tantillum quidem. Recte: at quos illis substituemus? Plebs Campana jam jam novum electura senatum, pertæsa scilicet veterem, quid egit? cum novus senator in veteris locum esset subrogandus, primo silentium erat inopia potioris subjiundi: Deinde, cum aliquis omiſsa verecundia quempiam nominasset, multo major extemplo clamor oriebatur; cum alii negarent nosse, alii nunc probra, nunc humilitatem, sordidamque inopiam, & pudendæ artis aut quæstus genus objicerent. Hoc multo magis in secundo ac tertio Senatore factum est; ut ipsius poenitere homines appareret, quem autem in ejus substituerent locum deesse. Ita homines dilabi. Ita prior senatus retentus. Doctissima historia; & quæ maxime valere possit ad rem, de qua agimus. Tu tamen longioris ser-

¹ *Monta. ad proe. Inst.*² *Zaf. in l. 1. ff. de orig. jur.*³ *l. 2. ff. de orig. jur.*

monis initium, quam putes, detulisti:volvendi essent præterea libri cum aliorum, tum in primis *Cujacii*, de quo rogas in primis. Vidi quædam, sed incivile est de hominis lucubrationibus judicium ferre, & has omnes non perspexisse. In eum quoque campum delapsus sum pluries hisce diebus per oblatas disputationum occasiones. Quid adhuc de novitiis interpretibus dicam?

QUINCT. Quod restat, ad relatæ historiæ formam.

ALBER. Si tibi placet, extremo etiam isto labore defungamur: & tu interim cogita, quid sit respondendum, si aliqui nos Jurisconsultorum censores dicent, ut medicum illum censores medicorum scripsere.

QUINCT. Si tu more nostro Italico, minime scilicet agresti & vehementi, ¹ minime aspere & barbære, sed modeste & graviter in hac tractatione versaberis, quid est, cur verearis ullam reprehensionem?

ALBER. Ab illis maxime, qui, ut audisti, vel in Italos plane acuiunt stylum. Si quid excidit superioribus diebus, quod nescio an in ipsos factum sit doctores, justissime condonabitur justissimæ rei indignationi. Nunc, quod petis, quasi in *Theatro* veritatis, sub oculis sapientum, sine plebeis rixis, sine sordidis irrisionibus, stolidis scurrilitatibus rem totam ponamus. Aliorum ista linguis sinamus. Proh mores, proh tempora. Inter doctos viros vetustis moribus receptum dicebatur, ² ut si a scriptoribus recedendum fuerat, res ipsa in disceptationem veniret, convitiis parceretur. Id utinam eloquentes isti viri tam servarent, quam debent ad omnem modestiam esse compositi ex ipso eloquentis munere, quod viri boni esse narratur. Barbaram juris tractandi rationem clamat *Hottomannus*, ³ si in personas, non in res dicatur: oblitus tamen & ipse sui est; quod recensui: & *Cujacius*, credo, nunquam illud cogitavit. Ecquid tantum Itali meruere jurisconsulti? quia subtiles appellent Ultramontanos?

QUINCT. Nollem, in hæc te diffunderes. Italici pectoris erit ad ipsa minime commoveri, immo ne aspicere quidem, aut penitus contemnere. Aggrederere illud Senatorii ordinis examen.

ALBER. Juris studiosis multæ ex novitiorum interpretum commentationibus remoræ sunt, quominus & velint & possint cognoscere jus civile. Quæ enim illa de legum nostrarum compositoribus? Quæ de ipsa compositione? quæ de tam multis antinomiis, superfluis, mancis, ineptis? Quis jurisconsultus futurus imo statim non averfabitur jus

¹ *Erasm. in princ. suc. anat. con. Montat.*

² *Zaf. in dis. anti. ad Cant.*

³ *In l. frater a fratre. con. Cuj.*

civile, si occupari illud videat pene universum ex istorum libris in verbis & historiis explicandis? si totum fere audiat personari *Tullii, Sallustii, Livii, Plauti, Terentii, Virgilii, Plutarchi, Dionis, Herodoti*, & similibus nomina? credetne ex ephebis excessisse? Quid fiet cum veterano? is ad vitam civilem & forum conferri nihil viderit a novitiis nostris: plagia enim cognoscet, exilitatem ridebit, fastum averfabitur. An sum maledicus? Sed eum, qui nocentem infamavit, non esse bonum æquum ob eam rem condemnari, scribit *Paulus*.¹ Ni modo probem hæc omnia, poenas Edicti dabo, aut cujus cujus legis severioris. *A cane non magno sæpe tenetur aper*, dicere solebat *Picus*.² Qui ad libros commentaria, aut simile quidpiam scribunt, *Quinde*, solent hi de auctoribus ita præfari, ut lectores urgeant potius ad opus inspiciendum, quam ut a lectione deterreant. Nostris ipsis novitiis juris interpretibus, contrarium visum est. Libris *Baronis, Hottomanni*, & aliorum quorundam prolatis in medium, de veritate judicetur. *Justinianum, Tribonianum*, reliquos compositores juris nostri proscindunt omni contumiliarum genere passim. Ignavus, analphabitus imperator: imperitus, ordinis expers, male de nobis meritis, stultus, ambitiosus, ignarissimum animal Latinæ linguæ, omnium Deorum contemptor, & præsertim a fide Christi abhorrens *Tribonianus* ille operis architectus. Credebas ullis pepercisse novitios? sed attende; nam & contra *Paulos, Cajos, Ulpianos* audies eos. Ista tamen ab *Alciato* ipsorum parente non didicerunt recentiores: nam confictas in *Justinianum* fabulas non uno argumento is diluit in suis *Parergis*; ³ aitque altero loco, *Procopio*, & id genus Grammaticis, a quibus novitii toti pendunt, credere haudquaquam oportere; infensos enim fuisse istiusmodi homines Christianissimo imperatori, eique propterea obrectare insanumque & illiteratum appellare, & tamen digniorem *Justiniano* nunquam ad imperium assumptum, ipsi tamen athei & infideles ferre nullo modo potentes. An vel *Tribonianus* notatorum criminum reus? an impius in nostram religionem? sanctissimæ, quas multas dictavit, constitutiones contrarium docent. *Zafius* ⁴ certe vel hoc uno argumento tuetur pii viri existimationem. Leges pretio fixit & refixit, Suidæ testimonio? leges pretio non fixit, nec refixit, *Procopii* testimonio, ut ut fuerit avarus: id non disputabo, nam color alioqui omnis *Suide* mendacio detergeretur. Nos tamen

¹ l. 18. ff. de injur.

² Alc. lib. 4. de verb. sig.

³ Cap. 24. l. 4. & cap. 2.

lib. 5.

⁴ in l. 2. ff. de orig. jur.

miseros, si Grammaticis istis credamus, Rhetoribus, Oratoribus, ait *Alciatus*,¹ & tertio asserit, pro Triboniano contraria *Suide* testimonia apud graviores reperiri.

QUINCT. Si ita est. Vere itaque *Patricius* noster, ut mihi quidem videtur, historiis omnibus fidem abrogat; postquam semper hoc factum est, fiatque semper, ut non minus ipsæ invicem, quam horologia dissidere soleant; rerum veritas aut non cognoscatur, aut innumeris de causis prodatur.

ALBER. Quid igitur, missis historicis omnibus, nos non metimur ex operibus sive *Tribonianum*, sive *Justinianum*, sive alium quemcunque? Sed tamen doctissimum sui seculi etiam historiæ dicunt *Tribonianum*.

QUINCT. At quale illud seculum? monoculus scilicet (quod vulgo usurpatur) inter cæcos.

ALBER. Non illud *Suidas* ipse dixerit. Ego quidem facile assentior, hominem hunc splendore quodam & majestate conferendum non esse *Julianis*, *Neratis*, *Marcellis*; sed negare illum peritissimum juris civilis, & hominem prudentissimum, hoc profecto summæ est impudentiæ, si quas ex ipso leges habemus, ex ipso eas habere nos confitebimur. Quid enim non munitum ratione descripsit? quot, rogo, antiqui juris altercationes justis argumentis diremit, justis sententiis composuit? quas nugas, unde a *Cicerone* ridebamur, non sustulit? quid si hic esset locus examinandi vel unam? en ergo, ut adversus malevolos suos munierit se egregiis monumentis *Tribonianus*, adversus illas vociferationes quoque, quod non *Pompejus*, non *Cæsar*, non *Cicero*, non alii eo felicissimo seculo tantum aggredi opus tentarint, quantum *Græculi* isti, iste panurgus temerario & infelici conatu in summo bonarum artium interitu ausi sunt.² Et quæ ista? an propria operis difficultate, aut *Pompejus*, aut *Cæsar*, aut *Cicero* perterriti fuerunt, vel aliis causis, quas sciunt omnes, retenti sunt? quid etiam? an tempora meliora sub illis quam sub *Justiniano* Cæsare? certe: nam illo felicissimo seculo fuit *Julianus*, *Papinianus*, *Sabinus*, *Celsus*, *Pomponius*, *Cajus*, *Ulpianus*, *Paulus*, similes plurimi; ex quorum scriptis compositum jus habemus. An istis comparabuntur antiquiores? Comparentur. An ex istis summam accessionem non habet scientia civilis? quo igitur tempore facilius juris compositio? Quid præterea? Vitio vertunt, quod tribus an-

¹ Lib. 3. *Dispun. cap. 2.*

² *Hott. Fa. Reub.*

nis libros sex & sexaginta (tot enim sunt Digestorum, Codicis, & Institutionum) ¹ voluerint decemviri illi conficere. Possum aliquid ex *Barone* afferre; verum libet simpliciter respondere, nullam temeritatis notam istos incurrere, aut justam aliquam reprehensionem, si tribus annis viri doctissimi, versatissimi in jure, aptum quod erat, tantum ex alienis laboribus desumpserunt. An putamus, eo temporis primum demandati a *Justiniano* operis legisse veterum consultorum libros? juris difficultates, vitia considerasse? ratio dicat, ut fuerit opus totum ante imaginatum & delineatum quasi, quam ex præcepto Imperatoris fuisset assumptum: nec enim rem intentatam, incertam, non expectatam jussisset iste. Quæ igitur audacia? jam venit in mentem. *Alciatus* an quindecim diebus non scripsit in tres illos difficiles libros Codicis? ² an non octo diebus *Gribaldus* libellum suum de ratione studendi? *Duarenus* an non etiam septem (unde & nomen) suum *Heptameron*? alia exempla alias, & majoris equidem momenti. Quis nonum premit in annum? ne ipsi quidem Poetæ, qui non solum vincere debent, sed etiam cum voluptate victi penitus debent. Meministin' quod admirabilem hymnum in Bacchum horis vix duabus inter infinitas occupationes confecit *Scaliger*? forte etiam aliud verba *Horatii* sonant, & alium sensum suscipiunt: ego enim ad rem legisse aliquid apud *Alciatum* ³ scio; non tamen eo delabor

QUINCT. Tu negotium facile asseris, quod desperatum vocavit ipsemet Imperator, & infinitum.

ALBER. Ego facile non dixerim, sed arduum immo fuisse judico: si tamen onus inter decem est partitum, quid erit etiam impossibile? Succurrit aliud, atque aliud. Duobus, tribusve ⁴ mensibus an non possunt ab unoquoque cum fructu legi sexaginta sex illi libri? dicit *Duarenus*. *Cujacius* quot libros Codicis est interpretatus pauculis mensibus, si sui auditores vera renunciant? quod ex decreto senatus Biturigensis *Baro*, collegæque? Vide, quid tandem censeo. Sicut ex antiquis consultis alii hos, alii illos habebant auctores præ manibus, & de *Justo* diximus, qui Divorum fratrum constitutiones collegit, ita proculdubio & cum decemviris illis accidit, ut nec plane difficile fuerit, ex notissimis libris sententias commodas quemque in demandatum opus quasi symbolum suum conferre.

QUINCT. Hæc satis placent, sed.

¹ In prin. comm. ad Pand.

² In ep. dedic. in ep. ad Tholo. in ep. ad Parisf.

³ In Hyper. c. 4.

⁴ lib. 9 parerg. cap. 6.

⁵ Duar. in ep. ad Guil.

ALBER. Sed magis, si examinemus etiam certa quædam capita.

QUINCT. Maxime.

ALBER. Et tu illud memineris, cur de istis in præsentia disputemus.

QUINCT. Ut scilicet injuste a novitiis factum probeatur, similes afferendo remoras.

ALBER. Probe: & ostendimus, ni fallor, quantum attinet ad compositores; & fiet etiam nunc planius. *Ordinis*, clamitant, *Tribonianum* non modo imperitum, sed expertem etiam. *Connanus* & illud credit, & novum ordinem tentat. At non omnes novitii in re isthac conspirant adversus juris compositores; quod bene est. *Duarenus*¹ miris modis laudat ordinem Digestorum, & in hos valde invehit, qui alium ordinem secuti sunt: dicit insanisse, delirasse. *Viglius*² scribit, quod factæ sint *Institutiones* ordine & elegantia incredibili. Laudat hos eosdem libros *Institutionum Duarenus*,³ laudat maxime Cujacius, comptiores dicit, pulcherrimos, nitidissimos, conditos ordine & arte tanta, quanta vix ullus poterit unquam conficere: docet *Hopperus*,⁴ compositos secundum artis ordinem, prout ad rerum ordinem facti sunt libri Codicis, ex perpetui Edicti regula Pandectæ sunt efformatæ. Quid aliunde conquiram plures? quid inanem gloriolam ex alienis laboribus captem, si ista probarem latius? non tamen omitto unum. Partitionem librorum *Institutionum* vituperat *Hottomannus*, & libri quarti principium omnino statuit a titulo *de actionibus*. *Balduino*⁵ opinio fuit, qui habuit ex libro quodam maris Balthici.

QUINCT. Quid tu contra dices?

ALBER. Titulos, qui *de obligationibus ex delicto* sunt, & ex *quasi delicto*, separatæ cujusdam esse naturæ a reliquis præcedentibus, ut merito sint rejecti in separatum quendam locum.

QUINCT. Quomodo illud?

ALBER. Sunt quidem ex delicto & quasi delicto obligationes; nam finitione, & divisione obligationis complectuntur; sed tamen ex diversis & pene contrariis causis procedunt. Quia ex voluntate priores, contra voluntatem aliæ sunt.

QUINCT. Audivi, quod pœnæ videtur se obligare delinquens.

ALBER. Illud ex juris dispositione fit, nullo modo ex delinquen-

¹ Lib. 1. *Disp. ann. cap. 55.*

² *In præ. Græ. in Theoph.*

³ Lib. 11. *Obs. cap. 31.*

⁴ Lib. 3. *de jur. art.*

⁵ *Balduin. in prolegom.*

tis consensu; & præstet mihi argumentum, quod dicitur *de obligatione ex re judicata*, ut ea quidem nequaquam sit a damnati voluntate, sed quia jus ita suam, suorumque administratorum firmet auctoritatem.

QUINCT. Quoniam igitur alterius naturæ protinus sunt illæ obligationes ex delicto, sunt etiam quasi sejunctæ a reliquarum tractatione?

ALBER. Ita; & propterea etiam ille præpositus titulus *quibus modis tollitur obligatio*, quasi obligationum tractatui finis impositus fuerit.

QUINCT. Et definitio & divisio communicata tanquam æquivocis, & in genere fuerit aliis ex delicto, & quasi.

ALBER. Certe.

QUINCT. Melius tamen cum obligationibus, quam cum actionibus fuissent.

ALBER. Immo cum actionibus; quia ut hæ producuntur a jure ipso, ita illæ etiam obligationes.

QUINCT. Igitur alio eamus, si de *ordine* satis.

ALBER. Satis, ut mihi quidem videtur: nam voces illas incertas flocci facio, Græculos hosce compositores deformi membrorum transpositione monstrum nobis confecisse. Iste etiam Hippocratis aphorismorum libros non exciperet aliter, aut Deam Crotoniatum. Sequitur locus de *antinomîis*.¹ Ait *Fajus*, mercatum quasi Græca fide Justinianum a suis compilatoribus, credidisse *nullas antimonias esse in jure suo*; credidisse veteres interpretes homines minime malos, imo in his solvendis exquisitè anxios. An præterea aliquid? ignavum putat quod nostrorum majorum simplicitati acquiescamus, nimio studio contradicendi *Valle* atque *Budeo*: infantium tempora dicit ætatem veterum: nimiam horum religionem contemnit. An *Fajus* solus? clamat *BARO*,² operam perdere & oleum, qui aliquot Pandectarum nodos sine gladio dissolvere conantur. *Hottomannus*³ incusat etiam durius, quod sui potius acumen ostentare, quam lectorum studiis consulere velle videantur. *Cujacius*,⁴ operam omnimode ludere, scribit. *Primum* terribilamentum ab artificum personis, & festinato opere. *Secundum* ab incomposita compositione. *Tertium* hoc a pugnantibus sententiis est. Nullam non admovent machinam, qua Ephesinum istud templum demoliri possint, & sunt tamen custodiæ ipsius jurati.

QUINCT. Si vera dicunt.

¹ *Faj. ad Comm. Conn.*

² *In prin. comm. ad Pand.*

³ *In §. 1. Inst. de his qui tut. test.*

⁴ *Lib. 3. Sent. Pau. tit. 6.*

ALBER. Si vera dicunt, non reprehendo; at hæc non minus falsa, quam fuerint priora.

QUINCT. De istis antinomiis nec Justinianus ipse audent tantum affirmare

ALBER. Dum plane id non affirmat Justinianus, prudenter quidem, ut omnia: quoniam iusta fuerit timoris causa, opus maximum, humanæ imbecillitas naturæ, res minime vocata in experimentum, minime tractata. At nos post tot secula, tot examina præclarissimorum virorum, totque forenses subtilissimas discussiones non asseremus audacter? maxime si isti *antinomopei* nullam ostendunt excitantve pugnam, quam nos sedare non valeamus. Quid ille ait, concordias istas tentari nimio studio contradicendi & *Valla*, & *Budeo*? miror hominem, qui de hoc *Budeo* aut in suo *Connano* non legit, aut fidem lectis non habuit. Scribit *Connanus*,¹ *Budeum* sibi narrare solitum, proposuisse se hanc legum quarundam repugnantiam, doctorum hominum ingenia potius ut excitaret, quam quod desperaret fieri posse, ut concordarent. Quid *Cujacius*?² *antinomie*, ait, non sunt, quas *Budeus* antinomias esse iudicat. Verba facit de duabus præcipue, & *Accursi* solutionem ad earum unam adfirmat vero veriores esse: cæteris, inquit, nullæ sunt explicatu faciliores; & videre omnes possunt. Et quidem ita se res habet. Nam quis non videt, quam in amplissimo consensu notavit³ ad *l. quisquis C. ad leg. Jul. maj. & l. sancimus C. de pæn.* signat alicubi Duarenus. Sed quis *J. C. Budeus*, aut *Valla*? dixi alias. *Valla* est etiam ridiculus. Tenes quod ex *Zafio* referebam?

QUINCT. Ipsum tamen *Zasium* in hoc antinomiarum negotio operam, quantum maximam posuerit certe perdidisse volunt; quia scilicet nihil afferat aut verum aut novum, sed omnia & a glossis jam tradita, & ab eruditis viris partim refutata, partim explosa; ut gloriosius (etiam iniquiunt) fuisset tacere, nisi forte ex adversarii dignitate, & excellentia celebritatem sibi nominis querere voluerit.⁴

ALBER. Illa alia quæstio est. Vel ex horum voce constat, *antinomias conciliari posse*. De eo nolo nunc esse sollicitus, recte quis, minusve conciliaverit in hunc diem: frigide solverit etiam *Accursius*, ubi contraria sunt difficilia, ut loquitur *Zasius*⁵ hic.

QUINCT. An igitur calumnia fuerit in istum dicta, aut imposturam exercet *Zasius*?

¹ Lib. 5. cap. 4.
lib. 4. cap. 13.

² Lib. 8. Obs. cap. 9.
⁵ In l. 41. ff. de re. jud.

³ D. lib. 2. disp. c. 24.

⁴ Conn.

ALBER. Alii videant. Illud certe ridiculum est, ut ex adversarii splendore voluerit *Zafius* innotescere, quasi in civili schola non præstet ipse mille *Budeis*. At quid facies istis hominibus, qui populares suos agnoscunt solos? *Portius* etiam noster suppilavit *Budei* libros de assē, non *Portii Budeus*, & tantum asserit scriptor *Gallus*.¹ Tempus tamen est ut recentiorum quorundam audias documenta in hoc antinomiarum negotio. Maxima juris nostri intelligendi difficultas, (*ait Alciatus* ²) in eo versatur, ut si qua simul pugnare videantur responsa, recte concilientur. Adeam rem industria opus est; ingenium addere, multa prospicere, veritatem in profundo demersam & e latibulis eruere oportet: rerum, negotiorum, causarum, personarum, conditionum, qualitatū, temporum differentiis confusa distinguere, coercere effusa, moderari generalia, casum a casu discernere, sejungere colligata, separare compacta, suppletiones facere, subauditiones, detractiones etiam, & multis id genus conjecturis ratiocinari necesse est: hoc enim jurisconsulti jusserunt,³ & ex responsis eorum apparet. Non negatur, complura in legibus offendi posse, quæ pugnantia primis oculis appareant, si tamen introspexeris, si spicam excusseris, si ad medullam manus admoliaris, jam omnia sibi consonantia, concordia, & junctissime amica esse comprobabuntur. Non id obiter, aut ex incuria, sed altissimo consilio legalia scita, quasi inter sese aliquando variarent, collecta sunt: præviderant scilicet viri prudentissimi, complures venturos esse, ANTIPATRO longe addictiores historiis & eloquentiæ, quorum genus semper infestum sit nobis. His legalis philosophiæ eminentia abscondere voluerunt, eos ut pullos degeneres, a prudentia civili voluerunt excludere, tantum doctis viris juris interpretibus referata, & talibus qui multa ætate legales solas doctrinas versassent, non alias, sive diurnis, sive nocturnis, sive operis quibusque succisivis. Factum non est sine summis exemplis. Hæc autem *Zafii* pleraque omnia. Iterum, quid *Alciatus*? Nulla tam perfecta scientia, ne in divinis quidem rebus, in qua non in verborum cortice pugnantia apparere soleant. Testantur theologorum, medicorum, omnium artificum monumenta: sed aucupari verba non oportet, quia nec sermo cotidianus & familiaris cohærebit. An cum Germano & Italo ullus *Gallus*? imo *Duarenius* ⁴ in hæc verba. His qui non *satīs triti* sunt in lectione legum nostrarum, non mirum est, ple-

¹ in vi. Bud.
² lib. 6. Parerg. cap. 14. *Zaf. ad Cant.*
³ l. 12. *de seq. & l.*
⁴ cap. 3. in *præf. Dig.*

raque videri contraria, & pugnancia esse; cum eruditorum aliud sit iudicium. Et nihil in Pandectis contrarium reperitur, si quis subtili animo diversitatis rationem excutiat. Nam esse aliquod deprehendet novum, vel occulte positum, quod apparentis dissonantiæ quærelam dissolvat, & aliam naturam inducat discordiæ fines effugientem. Homines tamen non *satis exercitati* in hac civili scientia has rationes diversitatis ægre percipiunt, *quamvis aliqui nec iudicio careant, & doctrina, litterisque sint instructissimi: qui vero juris scientiam profitentur, etsi his omnibus rebus longe inferiores, propter assiduam tamen lectionem, studium, meditationem, contentionem* hoc assequuntur, ut rerum dissimilitudines facilius percipiant, & observent, vixque sit aliquid tam occultum, aut tam abditum, quod ab eisdem tandem non eruatur, & educatur in lucem. Unam istam incudem dies noctesque tundere oportet, *Quinæ*; & in exordio harum disceptationum comprobavimus. Sentin *Duareni* rationum pondera? nugæ, quod a natura non sit negatum, plures artes cognoscere, si neminem cognovimus adhuc instructum pluribus.

QUINCT. At, mi frater, qui versatiores in librorum juris lectione, quam illi ipsi, qui antinomias agnoscunt?

ALBER. An æque ac *Bartolus, Accursus, Baldus, Jason*, similes, qui etiam commentariis jus universum illustrarunt? illi illud videant, ne ad phrasas colligendas potius laborarint, & ad antiquitates cognoscendas, quam ut voluerint ipsum proprium iustitiæ opus scrutari. Libri *Budæi* ¹ testantur, & aliorum. Sed est tamen concludenda hæc tractatio instructione brevissima, ut tu possis de *antinomis* si quæ forte objiciantur, non inepte respondere. At quid referam novitiorum commenta, si prostant, mihi non placent, ipsi non sunt inter se concordēs? Mea igitur ea est compendiosa sententia, ut quicquid non sit expresse emendatum, aut correctum, id minime dicatur pugnare. Certa, expressa verba requiro; quoniam & in hoc videam fuisse diligentem Tribonianum, ut aliquo modo semper moneret de emendatione. *Quod non mutatur, quare stare prohibetur?* & sum itaque cum *Alciato*, ² qui veteres non tulit interpretes, quod frequenter etiam scripserint, *jus vetus a novo correctum*. Qua etiam ex re tu *Faji* illud dictum ex-
pende, *maiores nostros religiosos fuisse nimis erga Justinianum, ut qui noluerint ullam admittere antinomiali; audis enim sæpissime etiam admi-*

¹ Annot. in Pand.

² Lib. 6. Parerg. cap. 14.

fisse: nam quid hoc aliud? & certe aliquando factum id est ab antiquis. Sed jam de antinomiis nimis multa: nam ubi privata attingimus, est nobis alius locus. Affine antinomiis est, quod dicitur de *inconstantia*¹ Justiniani juris; at si sapientis est mutare consilium in melius, quid isti simpliciter factum reprehendunt? causam facti oportuit. An unquam vel ea non legerunt in Novellis? *Quod ferre omnia consuevit, tempus ostendit indigere legem quadam exceptione necessaria.*² Pergant tamen modis omnibus a studio juris nos detertere. Superflua sunt in illis libris. Non sunt superflua. Satis ad hæc allatum causarum a Justiniano, quæ nec reprehendi, nec recusari possunt. Satis vel ab uno *Odofredo* responsum quandoque est. Alii etiam aliarum artium professores vel ob nullam aliam causam eadem reponere solent, nisi quia non sint omnia excursuri lectores; & id quidem in opere *quadruplo* minori, quam opus legum est. Adversus *Aristotelem* satis evincit *Patricius* 3 noster, & ea quæ minus repetenda esse videbantur. Qui isti sunt, quibus nulli possunt doctissimi satisfacere? Accisas nobis Pandectas dedit *Tribonianus*? Sed hæc eadem accusatio manet contra præstantissimos quosque, qui & longe plura in isto genere perpetrarunt, ut dixi, ad pullos degeneres excludendos. Non id est, mysteria habere, sed a præclara disciplina arcere eos, qui tanquam porci irruerent alias, ni similibus repagulis essent quasi coerciti; nisi jus nostrum hisce difficultatibus esset quasi obseptum. Vix est, ac ne quidem est, ut in præsentia vel grammaticorum audacia possit compesci. Non audisti *Vallam*, *Politianum*, *Budeum*? quid de rabulis dixero, & compitalibus sapientibus? isti nihil non audent, freti vel tabulis quibusdam, compendiis, methodis, epitomis juris, similibusque ipsis monstrosis operibus. Verum, ne excurramus. Centones isti habent, *Quinde*, suam perfectionem; nec integra Jurisconsultorum opera desiderare admodum debemus: ut enim inde leges essent, vetitum a Justiniano & certis rationibus vetitum: ut ad illustrandas, quæ leges sunt uteremur, nec istud valde commodum opinarer, si ex *Justiniano* cuncta accipi oportet. Credo potius controversias, Labyrinthos inexplicabiles ex illis monumentis; quoniam innumera aliter relata sint a compilatoribus, innumera translata in alium sensum. Ultimum criminationis caput de *ineptis* erat: ubi de privatis agere necesse est. Agamus cum *Hottomanno*. Inepte adjectum naturali juri, quod divina

¹ *Hott. §. fin. Inst. quib. ex caus. man. non licet.*

² *De rest. & ea quæ par. &c.*

³ *Lib. 1. to. 4. disc. Per.*

quadam providentia firmum maneat, nam civilia etiam divina providentia constituta sunt. Quid tu respondes *Hottomanno*? ¹

QUINCT. Illa verba non referri ad constitutionem, sed ad durationem: dicit enim aperte ille paragraphus; & tunc verum est, non *ineptum*, quod jura naturalia, & gentium divina quadam providentia sunt firma, quia civilia sæpe mutari solent.

ALBER. Est igitur sensus, ut naturalia ad firmitatem constituta sint ex divina providentia, civilia ad firmitatem minime. Adde, quod in naturali minus operatur ratiocinatio nostra, in civili magis. Inepta est illa ratio, *quoniam vulgo conceptus est in tit. Inst. de ing.* quo namque referatur non habet. Potes iterum contra *Hottomannum* disputare?

QUINCT. Dicit Cæsar, eum, qui ex matre nascitur libera, & patre servo, ingenuum nasci, quemadmodum & is, qui ex incerto patre natus est; quoniam & ille, sicut iste, vulgo conceptus est.

ALBER. Probe tenes, quæ dictare soleo. Vulgo concepti dicuntur, qui patrem demonstrare non possunt, ² aut eum habent, quem non licet, ut sunt spurii, ut is etiam ex servo & libera natus; quoniam inter hos matrimonium non sit. Cur autem improprie is dicitur talis, aut translate? filius est, quem nuptiæ demonstrant. Ergo qui nuptiis non monstratur, is est vulgo conceptus. Quod medium inter hæc duo? Verum ad emendationem illius loci, quam scribit *Hottomannus*, quid regeris?

QUINCT. Non placet, ut pro, *quoniam vulgo* legamus, *id est qui vulgo*. Nam & patres sunt, quos nuptiæ demonstrant, ut non sint incerti, quare nec ea interpretatione opus fuerit declarare illa verba, & *incerto patre*.

ALBER. Sed *Theophilus* favet *Hottomanno*, *Homerusque*.

QUINCT. *Theophilus* idem non est cum libris Institutionum: & dictum *Thelemachi* sapit Græcam scurrilitatem, honestate & majestate Romana prorsus indignum.

ALBER. Sed eadem carmina recenset etiam *Alciatus* ³ in suis *Parergis*, & ea ratione factum alicubi dicit, ut prima successio fratribus deferretur, quod hi certi sint.

QUINCT. Quid mihi cum aliis?

ALBER. *In tit qui & ex quib. caus &c.* Nec illa verba habent, quo referantur, *quam si vindicta apud consilium, justa causa fraternumissionis ad-*

¹ Ad §. pen. inst. de jur. nat. & c.

² l. 23. ff. de stat. hom. Hott. in §. 12. Inst. de

nupt. ³ Lib. 10. cap. 2.

probata, fuerint manumisſi. Quis ita præterea loquitur? Non permittitur manumittere, niſi manumisſi fuerint.

QUINCT. Referuntur ea verba ad manumittendos ſervos, de quibus pluries illuſusque dictum erat. Quid incommodi eſt in his verbis? *Non permittitur manumittere aliter quam hoc modo.* Tantum liquido ſonant verba Juſtiniani: quod enim eſt diſcrimen inter hæc, *Niſi manumisſi fuerint vindicta. Niſi manumittantur vindicta. Niſi manumisſio fiat vindicta.* Ego non video, niſi grammatizando.

ALBER. Ridiculum quoque fuit, *ut in tit. de nupt.* apponerentur illa, *Quod ex aliis liberis &c.* Nam ſua ſponte intelligitur ſatis.

QUINCT. An idem caſus non determinatur *in l. nuper. n. quam ipſe producit, C. de nat. lib.?* & multo magis ſi quis mulierem &c. Ibi etiam ridiculum? & ſatis etiam abſurdum dicit *Juſtinianus*,¹ ſi natis poſtea filiis tantum non daretur. Dubitatum tamen ea de re, & dubitatum in jure non ſemel de plusquam ridiculis. Sic uterque caſus ejus legis refertur a *Juſtiniano* in Inſtitutionibus.

ALBER. *Et tam filium alienum quis in locum nepotis adoptare poteſt, quam nepotem in locum filii.* Verba ſunt *Juſtiniani*,² & nihil poteſt abſurdius dici: quid enim refert, nepos ſit extranei, an pronepos aut abnepos? Habes ad iſta quidquam?

QUINCT. Dubitatio potuit eſſe propter duplicem ſtatus mutationem, ut filius *Tutii*, fiat mihi adoptivus & nepos, & nepos *Caji* fiat mihi filius & adoptivus. Cur hic non tenet ſenſum *Theophili*? ait ille, ſi me non fallit interpres. *In locum nepotis alienum filium adoptare poſſum, & rursus alienum nepotem in locum filii: quoniam neceſſe mihi non eſt ordinem gradumque, qui apud patrem naturalem eſt, ſervare.*

ALBER. Ergo *Theophilus* non dicit, quod *Hottomannus* refert?

QUINCT. Quid?

ALBER. Quod cujus filium in nepotem adoptatum habeo, ejusdem nepotem in filium adoptem.

QUINCT. Videtur omnino loqui *Theophilus* de alio atque alio, qui in adoptionem tradit.

ALBER. Si dixiſſet, male, an non?

QUINCT. Putat *Hottomannus*, ſed fallitur: nam qui pater eſt, ſi in nepotem adoptatur, ſit proculdubio tanquam ex alio filio: an enim ille interpres voluiſſet, ut minor & filius fieret majoris, patrisque pater? Inepte omnes loquuntur, ſi affingere licet ineptas cuique ſententias.

¹ l. 27. ff. de teſtam. l. 86. ff. de her. inſt. l. 7. ff. de interd. & relegat. de adopt.

² §. 4. Inſt.

ALBER. Sequitur *Hottomanni* criminatio ad tit. de Att. tut. quod a *Triboniano* verba quædam descripta sint ibi negligentissime: at quia nihil dicit præterea, nec ego nisi illud, *Si accusasse sufficeret, nemo non reus.* Quid tu tamen ad præcedentia? *Si pure datus sit tutor, quamdiu ex testamento nemo heres existit, tamdiu ex iisdem legibus tutor petendus est &c.* Hic locus a *Triboniano* negligentissime tractatus est, quia illum casum solum attingit, quando pupillus non est institutus, verum alter quidam extraneus.

QUINCT. Immo & quando pupillus non suus institutus est, quod lippis patet & tonforibus, si verum est, quod in suos tantum hæreditas abeat ipso jure.

ALBER. Optime omnium recordaris: tu igitur reliqua solus; & satisfacies tibi.

QUINCT. Imperiti glossatoris, & scriptoris imperiti asserit *Hottomannus* illa verba esse, *ideo nec in tutelam. in tit. præcedenti de fid. tut.* Ego contrarium didici hoc modo. Parens tutor est legitimus emancipati filii, non quia agnatus, sed ad similitudinem patroni, quia emancipator; quæ emancipationis virtus, cum nequeat in filios transire (neque enim jus eorum fuisset) mirum non est, si nec ut agnati fiunt fratres legitimi tutores, id vero non erat ibi ponendum, quia de emancipato erat quæstio, nec tanquam transierit jus emancipationis, quoniam in potestate eorum non fuisset emancipatus; quæ erat una ratio attingenda, ut quæ sola poterat aptari in casu emancipati. Ita. Transiit jus manumissionis in filios patroni, quia fuissent ipsi domini, igitur sunt legitimi tutores. Non transiit jus emancipationis in filios, quia non habuissent fratrem in potestate, Ergo non sunt legitimi tutores. Quasi dixerit *Justinianus*. Unde hæc legitima fratribus tutela? ex agnatione ineptum est quærere, & ex jure aliquo transmissio, quod dicitur de filiis patroni, nec potest. Non obstat itaque ratio *Hottomanni*, quæ petitur extra rem: nec solvit vim argumenti, quod est: *Qui est neque tanquam agnatus, neque tanquam qui fuisset habiturus emancipatum in potestate, is non nanciscitur legitimam tutelam. Sed fratri emancipato neque agnatus est frater, neque in potestate illum habuisset. Ergo nec tutelam legitimam.*

ALBER. At tu de agnato addis, quod non est in contextu.

QUINCT. Illud necessario supponit textus, cum de emancipato loquatur: & non tangitur, ut res aperta nimis; etiam quia non inde cum patrono & filiis iste casus confertur, sed propter manumissionis, & emancipationis beneficium; nam est hoc in utroque legitimæ tu-

telæ causa, nihil aliud. Qua prudentia, ait *Hottomannus*, mentio in *tit. Inst. de auct. tut.* ¹ bonorum possessionis, & hæreditatis fideicommissariæ apud eos, qui nefando quidem ista audierunt? Morose. Poterat ne illud alio loco dici? certissimum est, non posse. Et tantum igitur, ut recte fecerit *Tribonianus*. In *tit. Inst. quib. mod. tut. fin. in §. 1.* verba addit, ut *ingratus patrono*. Sed an solus ingratitudinis casus comprehenditur? an non potest deportari? an non ultimo supplicio affici? quid tu *Wesembeci* non legisti *Baldum in l. administrantes 41. ff. de excus. tut.* ² Vere glossema, quod in antiquum librum *Hottomanni* irrepfit; forte etiam ex *Theophilo*, qui in exemplum potuit ea verba scripsisse, non ut cogeret sententiam in illum unum casum. At ad *§. 1. Inst. de curat.* unde sibi arma non fabricat contra *Tribonianum*? Longa hic exoritur disputatio; sed tu ita concludebas. Accipiunt puberes curatorem, invitis non datur. Cætera nihili. Verum audiamus hominem ad *§. datus 17. Inst. de exc. tut.* Hoc (inquit) in isto excusationum tractatu quorsum pertineat satis intelligere non possum. Unde suspicari libet, *servulum*, cui *Tribonianus* harum *Institutionum architectus negotium dederat*, ut *l. propter litem D. eo. huc transcriberet, terminum descriptionis a suo domino notatum non satis attendisse*. Nostra igitur diligentia quod ejus culpa huic loco deest, suppleamus, & quantum in nobis est de *Triboniano* bene mereamur, beneficiumque, quemadmodum humanitatis ratio postulat, pro maleficio reddamus. Quid agit? addit ex illa *l. addit & Wesembecius* voculam. Quid tu? reddebamus scilicet *Balduino* istas observationes, cujus fuerunt primo, dixisti, brevem illam sententiam rectius stare, quia ea una *Tribonianus* voluerit plures excusationes præcidere. Si enim tutor datus censetur ad universum patrimonium, sequitur quod excusari nequeat, quod amplum nimis sit. Quod distractum in multis regionibus, quod tanquam ad incertum datus non valeat datio, qui casus videri potest præcipue notatus, nec non videtur sensisse doctissimus & acutissimus *J. C. FABER*, qui hujus versiculi argumento respondebat, & procuratorem simpliciter datum ad omnes causas datum videri, nam dubitatio in isto articulo est ex incertitudine. Horum memini, quæ ad primum librum *Institutionum* scripsit *Hottomannus* contra *Tribonianum*.

ALBER. Credo esse etiam alia; sed ista vel nimis pro nostra disceptatione. Et quis vellet specimina hæc omnia *Tribonianismi* *Hottomannici* excutere? ex his, quæ sint reliqua, judicium fieri volumus.

¹ In §. neque 1.

² In §. qui corporis. §.

Sed quanta apud illum commentarium notavimus? *viginti*, ni fallor, amplius peccata, notavimus ab eo quædam accipere *Hottomannum*, quem suus *Matago* voluit nullius pretii hominem fuisse; nec dubito, plura etiam exscripta. Quid quoque gloriatur, unum se virgulam, nescio quam, tenuisse, & nemo est priorum interpretum, qui in divisionibus capita illa, sive enunciata non ponat, non etiam notet? indico huiusmodi, ut quod sum pollicitus, tu præstitum videas. An igitur remoræ non sunt ex studiis recentiorum interpretum? falsa crimina dicunt in nostros legumlatore: unde & probra ostensa. Sed ego ad humilitatem refero id ipsum, in quo lauream quærunt recentiores, perpetuum emendandi studium. Necessarias quidem *emendationes* admitto, & in eis, quæ magis consentiunt auctoris emendati rationibus, has magis probo: at ii plerasque minime necessarias inducunt, & quæ non ad auctoris captum multæ diriguntur, sed ad alia omnia potius. *Necessarias emendationes* appello, non illas, sine quibus rei scriptæ veritas, aut scripturæ rectitudo, vel elegantia consistere non potest, etsi has quoque morosus non respuam, si absque periculo sententiarum fiant, sed eas, quæ sensum reponunt, ubi nullus est, & verbum, quod alias stultum, nullius soni erat. Legebatur in titulo *ff. de pign. act.* Marciani sententia hæc. ¹ *Si pecuniam debitor solverit, potest pigneratitia actione uti ad recipiendam ἀντίφισιν.* Sic legitur in *Floro* & emendate; cum antea esset *antiphina*, quod nihil est. In plurimis similibus Græcis dictionibus. In Latinis illis. ² *Dispondios, repudiante. Queque. Desertum.* Aliæ multæ in jure; quæ nullius sensus sunt, nullam faciunt sententiam: & modo vix memini locorum, ubi leguntur. Istæ necessariæ sunt emendationes, quia nec sermo alias confisteret, & fatuum præsumere non debemus ullum scriptorem. At ad veritatem eundem velle reducere, id non patior iusta, tritaque ratione, quia bonus quandoque dormitet Homerus; nec sunt scriptores semper sui similes, & deficiunt etiam non raro. Homines sunt. Quæ hæc est persuasio, ut credant, consensisse omnes scriptores vel in historiis, vel in alia re qualibet, recte omnes, singulosve, ubique locutos? Si igitur constructio orationis procedat, quidquid nos sensus lateat, nihil emendandum duco; sed ita dicendum cum *Augustino*, ³ *Locus obscurus, mutare tamen non oportet veterem scripturam;* a qua, ut scripsit *Turnebus*, ⁴ sine flagitio recedi non potest: nam nec omnia intelligimus nec intelligi omnia possunt post tot secula, & deperditas,

¹ l. si pecuniam 33.

² l. 3. ff. de aur. & arg. leg. l. 10. 22. ff. eod. ³ Lib. 1. emend. cap. 2.

⁴ Lib. 30. Adv. cap. 35.

aut obscuratas rerum memorias: forte alii intelligunt, intelligentve in futurum, ut nunc intelliguntur prope innumera, quæ vel avis nostris fuere incognita. Illam præterea incommoditatem habet hoc studium, quod bona ingenia ad nescio quandam desidiam manifesto perducit: statim enim ac sensum auctoris non tenemus, & rem descriptam; vitiosum clamamus locum. Dixit ille, *quæ non intelligimus, mendosa esse existimamus.* ¹ Et industriolam adhibemus istam, ut, quoad fieri possit, ex iisdem characteribus aliud verbum substituamus, unde intelligentia nobis constare possit; verius, ut auctori aliud os effingamus, quod nos non fugiat: sic natura vitiata est nostra, ut nullibi velit ignorantiam suam agnoscere, quod tamen principium sapientiæ dicitur a doctis viris. En igitur *Laurea*. Scio, assentior, nihil facilius esse, quam ut scriptura depravetur, sed non est tamen aliud depravationis argumentum, quam quæ ego dicebam. Rem oculis quasi subijciamus. Audisti eximium togatorum *Basilicæ Parisiensis* ² decus de *Haloandreis* correctionibus. *Budeanas* rejicit *Contius* non infrequenter. *Augustinus* probari potest ac debet, qui suas ad Florentinos libros composuit: quorum etsi non tanta sit *Alciato* & *Cujacio* auctoritas, quanta cogat nos penitus, est tamen, ut nisi certis argumentis reprobari citra temeritatis crimen non possit. An vero certum argumentum ex obscurissimi nominis uno aut altero libro ducemus contra illam, & vulgatam scripturam? quæ itaque *Cujacianæ* ³ pleræque omnes emendationes? addit negationem *l. apud proconsulem 17. ff. de man. vind.* ex manuscriptis, quos ipse habet. Repugnat editio Florentina, recepta, manuscripti *Contii*. Quid hic? sexcenti loci in jure civili, in quibus de particula *non* vel eximenda, vel inferenda ambigitur. ⁴ Amplius centum & triginta, negatione addita, vel ablata, emendat *Augustinus* in libris suis; plurimos notat etiam *Accursus*. Quid tum postea? sed esset lex legi contraria, ni addatur negatio. Ita solvuntur antinomix? qui iste labor? quæ illa res impossibilis? tu attendas, quod lex una denegat manumissionem apud Legatum Proconsulis. Altera ex *Vindicta* permittit; ut non sit ulla hic repugnantia. Quanto igitur rectius, si elegantem aliquam docuisset nos *Cujacius* rationem hujus exceptionis. Tu cogita; nam invenies: Sed & de illo, an in *l. imperatores. de serv. urb. præd.* causa dubitationis aliqua fuerit, ut utilis sit determinatio: nam mihi satis in præsentia, si argumenta sua refello, quibus adstruere conatur emendationum necessitatem. Pro

Aug. lib. 1. cap. 3. ² *Duar. lib. 1. Disp. c. 59. sic Molineum.* ³ *Lib. 1. cap. 1. Obs.* ⁴ *Hott. in ep. ante conf.*

nulli legit ibi Cujacius 1 luminum. Magna scilicet est vocabulorum af-
 finitas, & superest librorum suffragium. Fuit tamen amici cujusdam
 sui opinio. *Capite quinto libri primi observationum emendat. l. impera-*
tores. De publica. Sed an ignorantiae ratio vera non est in quolibet
 possessore, sicut in emptore? an sensus non est apertissimus? Posses-
 sor solvit vectigalia etiam præteriti temporis, ipse tamen actionem ad-
 versus auctorem habebit, si ignoraverit vectigalia non soluta, & eo
 quidem exemplo, regula, forma, qua actionem a publicano patitur.
 sentit quam æquum, quam juri consonum interpretamentum hoc?
 quod suum? potest scilicet emptori non plene satisfacere: quid enim
 si summarie publicanus? at modo non explico. Quod suum inter-
 pretamentum? etiam coarctat verba legis: est tamen ex manuscriptis:
 habetque unum *Cujacius*, cui laudando ponit etiam caput, quod sequi-
 tur: sic enim & Alciatus ad suas emendationes stravit viam sibi ex si-
 mili quodam libro. Verum est illa perquam magni momenti emen-
 datio, *ut in l. un. C. qui pro sua jurisd.* non *patientiam* sed *parientiam* le-
 gamus: glossæ tamen fuit nescio cujus, si vera monuit *Contius*. Ca-
 pite septimo emendat *l. Gaurus 10. ff. de serv. urb. præd.* ne videlicet cum
 aliis pugnet. Dixi, dicit *Contius*, & retenta lectione posse objecta de-
 fendi. Capite decimo quid agit *ad l. si in emptione 34. ff. de contr.*
empt.? perperam, ut sui opponunt margini. Siccine vero persistis in in-
 stituto? siccine componis discordias? miseri, qui in *l. veteribus de pact.*
 aliam viam ingressi, sudarunt tantopere. Quæ humilitas est, si hæc *Cu-*
jacii antinomiarum solutoris non est? Sed quid habet duodecimum ca-
 put? illam, si Dis placet, consecutionem, *Quoniam in l. omnia 55. C. de epis.*
& cler. dicitur, ad curam memorati viri, certe ejus viri nomen deesse oportet,
 & vir memoratus esse non potuit ex nomine officii? nec absimilis est ra-
 tio alterius emendationis, Quia humilitatem non dixero? Quod emen-
 dat capite sequenti, illud a plerisque improbatur, si notæ *Contianæ* non
 est mendax. An tuetur libro secundo? ² certe quicquid sit *statio*, non
 est cur emendetur *l. Fulcinus. Alciatus* ³ autem præclara habet in eo sta-
 tuarum argumento quandoque, & forte ad rem magis, quam sint *Cujacia-*
na. De locis quatuor interpunctis quid? primus emendatus debetur *li-*
bris Florentinis. Generaliter illud, an id sit leges scire, orthographiæ in-
 sudare: laborant enim in altero *Cujacius Contiusque*: & tamen sensus
 non potest obscurus esse *l. communi 24. ff. de bonis libert.* utcunque recipia-
 tur infelices illos, qui punctis, punctis geminis, sicilico puncto, comma,
 majoribus characteribus non modo usi non sunt unquam ullis, sed ne

¹ Cap. 5. lib. 1. Obs.² Cap. ult.³ Cap. 27. lib. 4. Parerg.

verbum a verbo sejunxerunt, syllabas communes fini præcedentis initioque subsequæntis dictionis retinueræ, imo has syllabas coalescere quandoque siverunt, ut unum verbum duorum fungeretur vice. Apud *Augustinum* ¹ hæc legi, apud *Brissonium*, apud ipsum *Cujacium*, exempla non infrequentia sunt in Pandectis Florentinis. Quid ubi ad unumquodque verbum punctus apponebatur? laborem tamen istum non improbo ubi ex interpunctiõne quidquam mutetur; & periculum Asello creari potest: sed quæ illis in locis mutatio? de quarto etiam dixi in *Anticujacio*, dum scribo, intellectum ab eo minime, quid sit, *Creditoris jure vendere*. Succedit caput decimumquintum. *Ridicula*. tempero mihi a relatione, etsi ipse sibi non temperaverit a scriptione, & credat omnino non aspernanda. Sequuntur alia: sed in his eminentissimi, nobilisque J. C. specimen. Habent omnia suam sedem. Age scrutemur divitiarum unam, aut alteram arculam. Fama nominis istorum, *Quincte*, impulsus si quod his octodecim mensibus mihi tempus superfuit a munere docendi, quod fuit minimum, nam & publicis & privatis lectionibus tum componendis, tum recitandis sum fere semper occupatus, illud ego his recentioribus dedi, & præsertim *Cujacio*, ut novas omnino divitias pararem mihi ex ipso in sapientia civili. Primum ejus opus *Paratulorum* videre contigit, de quo est dictum; & nunc superaddo, ipsum a *Wesembecio* longe superatum esse: in hoc enim facilitas, in *Cujacio* morositas, strigosum quiddam atque durities, repletio quædam ex aliis auctoribus conveniens minus illi, tantuloque libello; & est in *Wesembecio* elegans, jucunda, nobilis etiam, totaque legitima dispositio. Quid secundum? Africanum adii: ita tamen offensus a principio sum, ut non legerim nisi hoc unum. Quid nobis ex suo notat? an *Accursus*, *Jason*, & alii doctius, plenius non docuerunt illa omnia. Quæ scire debet hæres? an non suo loco illi, iste protinus alieno? At *Cujacius* tritam distinctionem, *Testati & intestati*, non habet: sed aliam, *legis* scilicet & *testamenti*. *Viglii* tamen est. *Cujacii* est mutatio cujusdam negationis: non enim poterat componere *l. multum* 21. ff. de cond. & dem. cum *l. si quis extraneus*. 21. §. ult. ff. de acq. hered. nisi loco suo motam negandi particulam adscripsisset affirmantivæ orationi. Magnæ igitur divitiæ constabunt ex eo opere, in quo pereunt majorum thesauri; ipse nihil habet, quod inopiam non testetur. Notæ quid aliud in *Institutiones*? sed interprete non indiget nitidissimus libellus: ² inscitia superiorum commentariorum vel has notas extorsit; audacia posteriorum abutitur lenitudine Jacobea. Quid ait? non si quater ipse totus confurgat, *Fabro* veteri interpreti pilum move-

¹ *Aug. l. 1. emend. c. 9. l. 2. c. 1. & c. B. l. Parerg. C. l. 2. Obs. c. 4.*

² *Lib. II. Obs. c. 38.*
bit

bit. An novis? an *Hottomanno*? is vel in eo uno opere plus præstitit omnino, quam in suis omnibus *Cujacius* præstare possit. Quas refutare soleo *Hottomanni* in Tribonianum objectiones, hæ mihi probant maxime *Hottomanni* opus; nam ingenium alacer excitatur ab illis, extimulatur, ut legibus accurrat, patrocinium his præstet, quos non nisi turpiter deferere potest: hinc vero, ex ista lucta (*Dii boni*) quam admirabiles fructus, proventusque quid evexit aliud ad summum fastigium *Bartolum*,¹ nisi præceptoris *Cyni* oppositiones insolutæ? Sed *Cujacius* quod non potest, id nec opus esse prudentissime contendit. Venio ad libros *Observationum*, qui videntur esse tanquam flosculi omnium lucubrationum suarum; nec enim aliarum nisi chartasolvebam semel. In illis libris maximam partem faciunt emendationes, & quasdam earum vidimus modo. Quid præterea? librariam plerunque operam præstat, excubando paginas ex *Basilicis*, & aliis aliarum artium auctoribus. *Isidorum* emendat & *Ciceronem*. Verbum *sequioris & secius* declarat, quia ex Lexicis intelligere non potuissimus, aut totidem ferme & iisdem testibus ex Barone in illa l. 8. ff. de transact. non habuimus antea. *Accursii* non fuit illa diversitatis ratio inter ædium & usufructus legatum, quam dicit *Cujacius* capite septimo in fine. Quantus hic? at illa utilitatis plena, quæ scribit capite nono de *Fusidio*, *Phuphidioque* utilissima, quæ tradit capite undecimo: nam ex jure, quod extat, quæstionem illam non possumus determinare, ut fuerit opus constitutionem nondum visam in lucem trahere: ex hac scilicet definitio stabit; ut & ex multis, quas in decimam collationem comportat *Contius*.

QUINCT. Sed dicitur, hic verbum interpono, plures hujusmodi constitutiones fuisse *Azoni*, *Accursio*, *Alberico*, quæ communiter non habentur: Justinianum condidisse earum septuaginta & centum. Quid improbatur, si & quæ Codici defunt, restituuntur?

ALBER. Quas adjecit *Contius*,³ hæ nec sunt omnes *Justiniani*, si volumus ipsimet assentiri. Scimus a typographo Gallo falsam plane suppositam. Verum reficimur ex historia *Niconis*, *Sampsonis*, ac *Zotici* quæ est cap. 12. ut etiam ex relatione verborum *Ambrosii* atque *Sidonii* capite proximo, si me non fallit memoria. Capite septimodecimo est quædam distinctio, post præmissa, & urgia. Omnia quæ? videris *Alciatum libro tertio Parergon*,⁴ & hominis miseriam agnosces. Caput decimum octavum pulchrum est. *Cujacius* in eo non est totus ANTIPATER, nam diu, multumque dubitavit de *S. C. Syllaniano*, quo tempore factum sit.

¹ In vita Bart.² In l. 15. §. 6. ff. de usufr.³ In ind. Const. non. Alc. lib. 6. Parerg.

cap. 29.

⁴ cap. 24.

Non est totus ANTIPATER sequenti capite cum Strabone, Dione, Spartiano, Plinio: vigesimo etiam cum Symmacho, & Isidoro, & Cod. Theodos. vigesimo primo cum Livio, Cicerone, Gellio, Sexto Pompejo, Plauto, atque Polybio: nam quæ juris sunt, ea sine istis auctoribus non erant cognita. Dicam de omnibus? Sed *Anticujaciorum* materia hæc. Quid tento? antiquorum sententias antiquis reddo, & a Cujacio ¹ vendico; doceo quæ, quantave sua sint. An legatum in extranei voluntatem transferri possit; magna (ait) quæstio est, sed omissis interpretum traditionibus &c. Tu vide meos interpretes *ad l. captatorias* 70. ff. de her. inst. & *ad l. captatorie* 64. de leg. 1. & si Cujacius quidquam ex se dicit, mentiar ego in æternum. Mentiar si Cyni & Jasonis non sunt, quæ dicuntur adversus illam expositionem, remittitur. 1. conceditur, in *l. quotiens* 2. C. de præc. imp. off. ² Mentiar, si Baldo non vindicabitur ratio solutionis *ad l. pen. C. de pa. si Jasoni* ipsa solutio. At ex Cassiodoro multas ipse apponit lineas multarum margaritarum. Mentiar, si eidem Jasoni non restituo pleraque omnia, quæ scribit Cujacius *cap. 11. lib. 2. Obs.* Accursio reliquis, & illis ipsis commentariis *ad §. Callimachus*. De quo agitur: sed & aliquid Parergis *Alciati*. Sinimus Cujacio, ³ quæ ex *Tertulliano* docet, & *Plutarcho*: quæ ex *Catone* alibi & *Arnobio*. Quanta vero Cosmographica, & historica in *cap. 13.* ille tamen adolescens, qui scit, an voluerit homini dicere, quod a nobis audiret, aliena esse pleraque, quæ sua facit? ⁴ Quæ de pactis rarissima? ⁵ Jason scilicet non dixit in *§. quin immo* & in *§. ideo l. juris gentium*. Nec Baro. ⁶ Quæ de diebus continuis, & utilibus, annoque utili sublare? ⁷ nemo videlicet tenet *Accursianus*. Sed *l. 2. ff. de re. cred.* male usque ad Cujacium a Latinis accepta: ipse initium ad eum, qui per Deum pejerat, referendum putat. Audi vel Bartolum, *primo loquitur de eo, qui juravit per Deum &c.* Qui igitur isti Latini, qui referunt ad eum, qui pejerat per Principem? ⁸ Imo sunt *Duarenus est, in disputationibus anniversariis lib. 2. cap. 37.* Jam intelligo Cujacium. Ait, *Latini interpretes usque adhuc* 1. *Duarenus. Non probò consentientem fere vocem omnium.* 1. Bartoli unius, & Duarenii. Ete est ipse beatissimus in ea quæstione, *an in emptorem transeat jus ad crescendi*: nam *l. 2. §. 1. ff. de her. vend.* nemo produxerat. Ipse cur non refellit Jasonis solutionem? cur sibi adscribit Comensis interpretamentum *ad l. si totam* 83. ff. de acq. hered. cur Salyceti considerationem *ad l. 4. ff. si quis omiff. caus. test.*? Proponit Paradoxum eo capite, quod est receptissimum: & suum nihil docet. Quid vero alibi *de l. sed & si quid.* 15. ff. de evict. ⁹ tui te

¹ Lib. 2. Obs. cap. 2. ² cap. 110. lib. 2. Obs. ³ Lib. 10. cap. 19. ⁴ cap. 12. ⁵ cap. 15.
⁶ cap. 18. ⁷ cap. 19. ⁸ cap. 13. lib. 12. ⁹ cap. 20. lib. 1.

deprehenderunt. CONTIUS illam emendationem *Odofredo* vindicat. Nihil dico *de capite vigesimo primo libri primi Observationum*. Sed in sequenti plane facit injuriam *Accursio* suo, qui imo non ignoravit, quæ ipse putat non intellecta: ait enim *facit l. Divo. &c.* Quam in magistratu interpretes accipiunt, non in privato. Amandat nos *Accursius & ad l. metum 9. ff. quod met. caus.* eam videamus; ne quid præterea hic de exemplari depravato interponam. Finem etiam facio *Cujacianis*: nam hæc etiam nimis multa pro instituto. Vidisti inopiam, & genus pudendæ artis? quid enim aliud plagia hæc tam aperta, & illa confidentia? En, *Quintæ*, detectum est novæ dominationis arcanum. Veteres interpretes excutiendi de manibus, ne plagia deprehendantur recentiorum, ne humilitas, & inopia detegatur, si summa antiquiorum documenta admoveantur. Quid possum ad *Duarenum*? ¹ An *Accursius Caji* epigraphen non agnoscit *l. qui neque sequantur. 48. ff. de verb. sig.*? an illas interpretationes non habet, quas tradit *Duarenus*? Redde *Alciato* quod de peregrinis & peregrinitate doces *Duarene* ab interpretibus non animadversum, ut scribis, redde *Alciato* ² intellectum *l. Mevio. 41. ff. de leg. 2.* nam ejus est, qui qui sit, & est aliquis in lege omnium difficillima, quamque nec subtilis *Bellapertica* percepit, & octies est interpretatus. Redde quod tractas de *Kalendario* ³ cui? *Accursio, Jasonique*, cujus totum est *ad l. divortio. sol. matr.* ⁴ *Accursio* suam famam redde, nam is *Pomponii* distinctionem vidit in *l. 1. ff. de acq. quot. & est.* ⁵ & focors tua est calumniæ. Redde & glossario & cæteris ferme omnibus imminutam per te æstimationem, dum scribis de civili & criminali judicio, quæ receptissima jamdudum sunt, ⁶ & tua facis, & alia vis illis affingere. Et tu adversus plagarios scripsisti epistolam? ⁷ nulla te cautio ab his liberabit, ex tam multis, quas pro plagiariis adhibes. *Duarenus* fere nullibi auctor est. Verum est. Auctores non nominat, ut juvenes abstineantur ab eorum lectione, quæ non multum prodesset: sed ferenda haudquaquam charitas. Texo nunc opus laboriosum. ⁸ quod tamen requiritur. Non tamen cum *Duareno* sum amplius: nam quando finis?

QUINCT. Imo credam tibi hæc eadem de reliquis: sed ubi sensus communis? tu profecto ex *Zasio*, *Bellono*, *Gribaldo* narrabas quandoque, sic ingenia concurrere solere

ALBER. Rarior prorsus iste concursus. Interim non habent fere aliud novitii, quam dicta veterum, si de jure ipso quærat. Sermo-

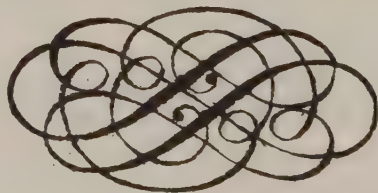
¹ Cap. 1. lib. 1. Disp. lib. 1. Parerg. c. 14. & 15. ² Alciat. lib. 7. Parerg. c. 9. D. c. 13. lib. 2. Hep. ³ D. cap. 9. ⁴ D. ad tit. ff. de reb. cred. c. 3. ⁵ D. c. 52. lib. 1. Disp. ⁶ D. c. 35. lib. eo. ⁷ Ad Balduin. ⁸ In adm. ad lect. ante tract. de Jurisd.

nisenim puritatem, historiasque damus ipsis, & propterea etiam nomen ANTIPATRORUM. Mallent fortasse *Iabeones* esse: quod nec defero, nec vehementer denegarim: ANTIPATRO tamen adjunguntur melius ex his, quæ dicta sunt, & maxime quod tam declamant pulcherrime in Accursianos, in Tribonianeos, in veteres ipsos jurisconsultos. Non audisti? CONNANUS, DUARENUS, ¹ HOTTOMANNUS dicunt in PAULOS, ULPIANOS, POMPONIOS, reliquos, maxime vero BARO. ² Hic tales, qualis ANTIPATER, apud Gallos esse Jurisconsultos scribebat. An ipse eo sermone non continetur, aliique majoris nominis? *vidimus*. Ait, *non magnopere humanioribus opus fore Ulpiani, vel Pauli commentariis, si leges ipsæ, vel Edicta salva essent, & non ANTIPATRIS SAT?* Inepta sunt Baroni illa verba in l. i. de ven. insp. *Quamvis sit manifestissimum Edictum Prætoris, attamen non est negligenda interpretatio ejus.* Quid nobis cum suis studiis humanioribus? meministi POLITIANUM, VALLAM, HALOANDRUM, BUDÆUM? Cur non essent nobis illi jurisconsulti necessarii? sic cine gratiam refers? dicit, quia neque *Ulpiani, aut Pauli* munus ab eo diversum videretur, quod *Bartolus & Baldus* obiverunt; & a *Cicerone Ulpianus* audiret ac *Paulus*, quod vitio dabatur prioribus consultis de cognitione una in infinitam dispartita. BARO non est ANTIPATER? nemo magis: nam & rhetoricatur egregie, & inservit bellissime eloquentium parenti: non tamen in his finis; quia & mediocris eruditionis, prudentiæque viris tantum quisque vindicare potest, quantum a summis illis habemus. Tu quid cessas CUJACI? ³ ubi mediatum abs te tamdiu opus ac prope modum adfectum contra istos maledicos? contra istos, qui (ut ais) ore etiam effuso in veterum Jurisconsultorum doctrinam singularem ac prope divinam nervos eloquentiæ totos extendunt. Huc tuam eruditionem voco: age, ostende, quod polliceris, nihil aliud quam scabiem & ulcus esse, quid quid isti attigerint omnes. Tu esto cum antiquis, invisas etiam novos hosce ANTIPATROS.

¹ D. c. 58. lib. i. Disp. H. ad tit. de jurejur.

² Ad tit. quod quis jur.

³ lib. ii. Obs. c. 38.

I N D E X.

A.

Abbas Monacensis alias Abbas Panormitanus f recentior dictus, Juris Canonici interpres, Concilio Basiliensi interfuit 355. 421. 442. vide Tudiscus.

Aberdoniensis Academia 394

Academiz plures in Europa erectæ 385. Angliæ 394. Galliæ 391. Germaniæ 389. Hispaniæ 393. Italiæ 387. Poloniæ 391. Scotiæ 394. Siciliæ 389

Academica Villa Ciceronis 1

Accolti, vide **Acoltus**

Accursiani, qui dicantur 582

Accursius Florentinus, Glossarum collector & author 81. 119. Martini adversarius. sibi aliquando contrarius. Advocatorum Idolum, Philosophus & ultimus Glossator 119. 120. 121. 402. 440. ejus filii & filia, quæ Bononiæ jus publice professæ est 120. 121. 503. 521. an græcam linguam calluerit 587

Accursius, Regienfis, i. egum Professor 121. 129

Achilles Senensis, nobilis & Juris Interpres 444

Acoltus, *Benedictus*, Cardinalis 203

Acoltus, *Franciscus*, Aretinus, ejus Præceptores acumen in respondendo, discipuli, commendatio vitæ modestæ & indignatio 200. seq. 404

Acorumbonus, *Fabius*, Eugubinus, ejus studia. professiones, & munera 292

Actioguidus, *Mattagnanus*, Bononiensis 151

Admonitoria, quæ dicantur 84

Adulterii pœna 632

Advocati, eorum origo & officium, cur sic dicti, & in quo ab oratoribus differunt 15. Togati vocantur 16. 78. eorum nomina, numerus, Matricula, & requisita 16. 17. 78

Advocati Fisci, eorum salaria, officium, & privilegia 17. 18. Clarissimi vocabantur 19

Advocatus Beneficium quid sit 79

Advocatorum Consistorialium munus, officium & numerus 79

Adurnus, *Raphael*, Genuensis 197

Egidius Bononiensis, Juris Pontificii Interpres 327

Æliagens 21

Afer, *Fulgensius*, Ruspensis Episcopus, Apostolorum Patrumque Decreta perstrinxit 314

Afflictus, *Matthæus*, Neapolitanus, quinque Regum Consiliarius, decisiones Neapolitanas edidit, ejus obitus & epitaphium 206. 207

Africanus, *Sex. Cecilius*, Jctus. ejus origo & scripta, non confundendus cum Julio Africano 48. 441

Alanus, Iphonis Nepos Juris interpres, 131. Decretalium Compiler 324

Alaricus, Gothorum Rex, Constitutiones Imperatorum in octo libros collegit 80

Albanus, *Hieronymus*, Bergomensis, Jctus, Reip. Venetæ Collateralis, Cardinalis 297

Albericus, *Christophorus*, Papiensis 246. 457

Albericus a Porta Ravennate, ejus doctrina, fama, corrupti mores 110

Albericus Rotata, vide *Rosata*.

Albergottus, *Franciscus*, Aretinus 164. 506

Albernotius, *Egidius*, Cardinalis, Hispanorum Collegium Bononiæ instituit 251

Alberthistus, *Marius Salomonius*, Eques Romanus 248

Albertus, Odofredi filius 126

Alciarei, qui sic dicti 582

Alciatus, *Andreas*, Mediolanensis, studium latini & græci sermonis apud Jctos promovit 279. 280. 530. variæ ejus professiones, & modus breviter respondendi 280. 281. 443. an eum in Studio Juris imitari utile sit 540. seq. de ejus scripto: Verborum & Historiarum ex Accursiis & Bartolis Commentarii duo 568

Alciatus, *Franciscus*, Jctus, Episcopus & postea Cardinalis 281

Alda, *Francisci* Bradioli Filia, Modesti Polentini uxor 207. 208

Aldobrandinus, *Sylvester* Florentinus Juris interpres, Advocatus Consistorialis & Fisci Romæ o ejus filius *Joannes*, Rotæ Auditor & Cardinalis ibid. ejus scripta & epitaphium 308

Alexander, Angeli Filius	169	Anguissola, Jo. Cosenensis, Juris Pontificii	
Alexander ab Alexandro, Neapolitanus. studiis humanioribus, Juri & Praxi invigilavit	219	Interpres	334
Alexander Tartagnus, f. de Tartagnis, vide Tartagnus.		Annotationes, quid sint	9
Alexandrina Academia	186	Anshelmus Lucensis, Juris Pontificii Collector	316
Alexandrinus, Nicolaus, Bartoligenes, Jctus	525	Antagonistæ vulgo Concurrentes, eorum officium	83. 146
ab Alexandris, Christophorus, Patavinus	458	Antecessores, cur Jcti sic dicantur	67
Alvarotus, Patavinus, Jctus 203. ejus filii Jacobus & Petrus, Alvaroti 204. 459. 486. ejusque Nepotes ex Jacobo, Comes & Franciscus utriusque Juris Interpretes, ibid.	469	Antigrapharii, qui dicantur	10
Alvarotus ab Alvarotis, Patavinus Jctus	445	Antinomiæ quomodo solvendæ	89. 645
Alvarotus, Jacobus, Comitris filius, Juris Pontificii interpres & Consiliarius Ferratiensis	372. ejus filii 373. 508	Antiochena Academia	385
Ambiguitas in sermone, quomodo interpretanda	87	Antiochus, Præfectus Prætorio, demum sacri Cubiculi præpositus	61
de Anania Joannes, Bononienfis, Juris Pontificii interpres & Theologus	358. 424. 471. 509	Antiquarii latine, Archeotæ græce	9
Anatolius, Cos. & Comes privatarum rerum, Pandectarum compiler, Antecessor, ejus origo & mors miseranda	64	Antiquitatum cognitio an Jcto utilis	625
Ancharus, Petrus, jus pontificium Ferrariæ docuit	176	Antonius Bernardus, Venetus, Jctus	445
Ancharanum Collegium	346	Antonius Franciscus, cognomento Doctor	245 439
Ancharanus, Petrus, Juris Pontificii Interpres	3 6. 419. 487. 507	S. Aper, Causidicus, Monachus, Episcopus & Sanctus	396
Ancharanus Ray, vulgo le petit Pape dictus	263	Apollodorus, Proconsul Africæ & Comes rerum privatarum	61
Andegavienfis Academia fundata	392	Aquilia Lex	27
Andræ, Joannes, Bononienfis, in Jure Pontificio celebris 138. 335. occasio nominis, præceptores, scripta, plagia 335. seq. 409. 470. 505. 511. 523. censura in eum	496	Aquiliana Stipulatio	28
S. Andræ Academia Scotiæ	394	Aquilus, Gallus, Tribunus Plebis, Autor Legis Aquiliæ & aliarum sanctionum	27. 512
Andreas Siculus, vulgo Barbacia dictus, Jctus	439. 526. 529.	Archeotæ græce, Antiquarii latine	9
Andreotus Mainus, Jasonis pater, ob crimen Mediolani patratum in exilium actus	225	Ardizonus, Jacobus, Veronenfis, Jctus	471
a S. Angelo, Antonius, Patavinus	173. 438	de Arena, Jacobus, Parmensis, Patavii professus est & multa scripsit	135. 408. 478. 504
Angaranus, Galianus, Vicentinus. Jctus	466	Aretinus, Bonaguida, Glossator, ejus scripta	327. 328
Angelus Ubaldus, Baldi Frater, Perusinus, ab Urbano VI. honoratus, tenuis memoriæ sed acris ingenii, Doctor Judicum, Pater Præticæ Opulentissimus 169. ejus obitus, filii & posteri ib.	170. 171. 418. 438	Aretinus, Franciscus, Jctus	198. 529
Angelus Castrensis, Pauli filius, Advocatus Consistorialis 188. Patavii docuit	212. 438	Aretinus, Paulus Jctus	198
Anguissola, Catherina, Philippi Cassoli Uxor	172	Argentinenfis Academia instituta	391
		Argumenta, eorum tenor, antiquiora junioribus præmittenda	90
		Arsendus Rainerius, Forolivienfis, Sacri Romæ Palatii Auditor, Caroli V. Supremus Consiliarius	148. 490
		Arsendus, Arsendinus, Rainerii filius, Jctus	438
		Artes libera es Romæ tradebantur 68. earum studiosi quid observare debebant 69. cur liberales dictæ	71
		Ascorindiani, nobiles Pisani	293
		Assessores qui dicantur, eorumque officium	13
		Salarium	14
		S. Athanasius, Juris peritus fuit	396
		Auditores causarum Sacri Palatii, qui dicti	326
		Augustinus, Antonius, Jctus, Rotæ auditor, Lega-	

Legatus in Britanniam & ad Ferdinandum Imp Ilifanus Epifcopus inde Herdenfis, poſtea Tarraconenſis Præſul. 301 ſeq. ejus ſcripta, & epitaphium	03	Baraterius, <i>Bartholomeus</i> , Placentinus	199
Auguſtus, Imperator facultatem de jure reſponſendi ex auctoritate Principis pendere primus ſtatuit	6	Barbatiſ, <i>Andreas</i> , Siculus, ejus Præceptores, concurrentes matrimonium, vir ambitione perditus, parum prudens	213. 214
Avinionenſis Academia fundata	392	Barbobus <i>Petrus</i> , cognomento Sonzinius, Jus Civile Patavii docuit	189. 485
Aurelianenſis Academia fundata	392	Barchinonenſis, <i>Raymundus</i> , JCrus	490
Aycardinus JCrus	203	Baro, <i>Æguinarius</i> , Leonenſis, Juris interpres,	443
Azo, Bononienſis, ignoravit Jus pontificium		Barotius. <i>Franciſcus</i> , Venetus, Juris Pontificii Interpres	463
113. multitudine Auditorum clarus, & juris tractatus in Summam redegit 11	521	Bartholinus, <i>Baldus</i> , Novellus cognominatus, Advocatus Conſiſtorialis	221
de diſciplina diſcentium & in illos jurisdiſtione ibid. Henrico Cæſari familiaris fuit, ejus ſententia de ſummo imperio 115. Veritatis tuba & Fons Legum nominatus, ſine ejus ſumma negotia forenſia olim tractari non poterant 114. 401. 417. 502. cenſura in eum	496	Bartholomæus. JCrus Patavinus	119
de Azognidis, <i>Martagnanus</i> , JCrus	507	Bartholomæus Brixienſis, diebus Sabbathi diſputare ſoliſus, inde Diſputationes Sabbathinæ	324. 406. 503. 522
B		Bartolus a Saxoferrato, ex Severorum Familia, an ſpurius? 153. ejus præceptores, omnium Juris Interpretum Princeps habitus 154. 506. 524. ejus autoritas, ſcripta, contentio cum Baldo 155. 156. Memoria infirmæ, Mathematicæ & literarum Hebraicarum peritus, Sobrius Legatus ad Carolum IV. Imp. miſſus. privilegia & Inſignia ei attributa, uxor, liberi & obitus 156. 157. 158. ejus vitam deſcribit Fichardus 412. ſeq. Mantua 446. ſeq. plagii accuſatur 414. cenſura in eum	495
Baccalaurei, qui dicebantur	77	a Barulo, <i>Andreas</i> , Juris interpres	443
Bacillarii, qui dicebantur	77. 317	Barzus a Plumbino, <i>Benedictus</i> , diverſis locis docuit, ejusque Epitaphium	175
Bætica hodie Granata	95	Barzus, <i>Benedictus</i> , Peruſinus, Ferrariæ docuit	200
Bagarottus, <i>Bertucius</i> , Juris interpres	245. 451	Baſianus, <i>Jo.</i> Cremonenſis, JCrus	502
Bagarottus, Gallus	113	Baſilienſis Academia inſtituta	390
Baiſus, <i>Guido</i> , Regienſis, Gloſſator & Summi Pontificis Capellanus 333. Guidonem ex fratre nepotem, & Juris Pontificii Profeſſorem habuit	ibid.	Baſilienſis Synodus ab Eugenio IV. indicta	355
Balbus, <i>Jo. Franciſcus</i> , Taurinenſis. Senatus Sabaudicæ Præſes, ex fratre Nicolao tres nepotes celebres, Carolum, Laurentium & Gottifredum habuit, legatus ad Regem Aragoniæ	265. 475	Baverius, <i>M. Anſonius</i> , Bononienſis, JCrus	262. 482
Balduini, <i>Jacobus</i> , Bononienſis, Gloſſator, Prætor Genuæ	117. 474. 521	Bebius, <i>Jo. Franciſcus</i> , Regienſis, Juris interpres	477
Baldus Bertolinus, JCrus	529	Belfortius, <i>Petrus</i> , Cardinalis, Baldi diſcipulus	164
Baldus Novellus, Advocatus Conſiſtorialis	221	a Bel'a Pertica, <i>Petrus</i> , Sequanus, Sophiſta 124. 131. multa Scripta & Diſputationes centum edidit 133. 408. cenſura in eum 497. 504. 523	
Baldus Ubaldus, ſ. de Ubaldiſ, Peruſinus. ejus præceptores, Lauream a Bartolo accepit 167. Bartoli æmulus & Lanificiorum Collegii Advocatus 164. ejus Antagoniſtæ & uxor 165. admodum dives. ſummæ autoritatis, ſæpe ſibi contrarius Bartolo acutior, ſed non ita veritatis amator, ad cujus honorem Ticini ſtatutum conditum 166. 167. ejus obitus, filii & epitaphium 168. 475. 448. 525. cenſura in eum	495	Bellamera <i>Ægidius</i> , Juris Pontificii Interpres, Auditor Rotæ, Epifcopus Avenionenſis	346. 461
Bandinus Piſanus, Gloſſator, quem alii Gandium vocant	105	Bellarmatus, <i>M. Anſonius</i> , Juris interpres	274

- Bellencinus, Bartholom.** Mutinensis, Juris pontificii interpres 367. 451. 529
Bellonus, Nicolaus, Casalenfis, Mediolani Senator 300. 482. ejus pater *Franciscus*, Senator, decollatus ibid.
De Bellovisio. vide Beluifio.
Beltrandus. vide Bertrandus.
a Beluifio Jacobus, Aquensis, ubi docuerit & quæ scripserit 141. 406. 475. 503. 522
Benedictus XII. Sum. Pontif. Avenioni residens 149
Bentivoli, cum Canetulis de primatu Bononiæ certabant 235. 237
Berengarius, in SS. Eucharistiam blasphemus 315
Bernardus & Bernardus Major. vide Compostellanus.
Beroaldus, Philippus, Professor Bononiensis, Paleoti gener ejus vitam descripsit 260. 261
Berous, Augustinus, Bononiensis, Jur. Pont. interpres 374. 455.
Bertachinus, Joannes, Firmanus, Advocatus Consistorialis 220. 529
Bertolinus, Baldus, JCrus 529
Bertrandus de Monte Faventino 107. Cardinalis 147
Bertucius Bagarottus, Juris interpres 245. 451
Beryti Gymnasium, antiquis Constantino-politano 67. qua methodo Jura ibi docebantur 66. 69. Berytus fit metropolis Phœnicæ. 68
Besutio, s. Besutius, Petrus, Taurinensis Professor 151. aliis Doctor Mediolanensis & Comes 482
Berina, Joannis Andreæ filia 339
Bidellus homo deformis, quis fuerit 115
de Blanasco, Joannes, Burgundus, Juris interpres 127. 404. 473
Blancus, Patavinus, JCrus 481
a S. Blasio, Jo Baptistæ, vitas JCrutorum recensuit 2. ejus reliqua scripta, obitus & Epitaphium 215. 454
Boatinus Mantuanus, aliis Bovetinus, Jus Pontificium Bononiæ docuit, Archipresbyter 332. 333
Bobius, Ubertus, Parmensis, consilium ejus de tutela & scripta 121. 122. 493
Boerius, Nicolaus, JCrus, Regis Galliæ Consiliarius & postea Senatus Præses 263
Bologninus, Bartholomæus, Juris interpres 451
Bologninus, Ludovicus, Bononiensis 150. ej. emendationes Pandectarum, lectiones, scripta, & munera 232. 478
Bonaccursius, Bartoli frater 158
Bonaccursius de Urbe 113
Bonaguida Aretinus, Glossator, ejus scripta 328
Bonavidius, M. Mantua, Patavinus, vitas JCrutorum descripsit 2. 435. ejus præceptores, scientia juris, promptitudo in respondendo, humanitas, & legationes quas obiit 278. 279. 376
Boncompagna familia Bononiæ vetustissima 290
Boncompagnus, Ugo, Juris interpres, ejus diversa munera usque ad Pontificatum, in quo Gregorius XIII. dictus 290. 291. Collegium Germanorum cum aliis scholis instituit 291. Decretum Gratiani & Calendarium emendar, & VII. Libri Decretalium autor 292
Bonhus, Bernardinus, Patavinus, Juris interpres 454
Bonifacius VIII. Sum. Pontif. Sextum Decretalium Librum edidit 334. 522
Bonifacius IX. Sum Pontifex 339
Bononiæ Gymnasium instituitur 81. 386. 388. ibi jus Civile primum explicari cæperunt **Pepo & Irnerius** 81. quomodo lectiones Juris institutæ fuerint 99. Gymnasium Bononiense a **Friderico Imp.** Patavium transfertur 136. 137. ob tumultus Guelforum & Gibellinorum evertitur 159. turbæ ibi exortæ 149. **Pepuli Thadæi** urbem Joanni Vice Comiti vendiderunt 174. Collegium Hispanorum ibi conditur 251
Boschus, Corradus, Papiensis, Juris Interpres 456
Bossianus, Joannes, Cremonensis, ejus familia, præceptores, elogia, composuit Compendium Novellarum 111. 400. 511
Bossius, Aegidius, Senator Mediolani 300
Bottonus, Bernardus, Parmensis, Canonicus, Sacri Palatii Quæstor, Academiæ Bononiensis Præfessus 325. 326
Bottonus, Jacobus, Canonicus, Decretalium Interpres 326
Bovetinus Mantuanus, vide Boatinus.
Bradiolus, Franciscus, Juris Pontificii interpres 207
Branditius, Jo. Georgius, Vicentinus, Juris interpres 477
Braynus, Ludovicus, Patavinus, Decretorum Doctor 480
a Brevio. Franciscus, Venetus, Rotæ Auditor & Episcopus Cenetensis 371. 463
Brigan-

Brigantius, <i>Bernardus</i> , Capellanus, ejus scripta	378	Cacapisti, <i>Gerardus</i> , Jctus in Feudis clarus, Mediolanensis	101
Brissonii autoritas in commendando Studio Historico	624	Cadomensis Academia fundata	392
Brixienfis, vide Bartholomæus.		Cæpola, <i>Bartholomæus</i> , Veronensis, sui temporis Summus Jctus, ingenii felicitas, Palatina Equestrique dignitate honestatus, Advocatus in Curia Romana	211. 454
Brocardorum origo	108	Cæsaraugustana Academia	393
de Broillo, <i>Jacobus</i> , <i>Ardicioni filius</i> , Veronensis, feudorum Compendium scripsit	123	Cagnolus, <i>Hieronymus</i> , Vercellensis, Juris interpres, vir multæ lectionis & laboriosus	282. 458
Brunellus, <i>Sigismundus</i> , Patavinus, Juris Pontif. interpres	380. 491	Calderinus, <i>Joan.</i> Bononiensis, vir probus, ejus uxor & filii	340. 411. 459. 506
Brunus, <i>Albertus</i> , Astensis, Advocatus Fisci	254	Calderinus, <i>Caspar</i> , Joannis filius, Jctus, Pontificis Consiliarius, ejus scripta	341. 467. 506
Brutus, <i>M. Junius</i> , Jctus, ejus discipuli	23	Calderius, <i>Pantaleo</i> , Cremonensis, Jctus	263
Budienfis, vide Roffredus.		Calefactus, <i>Petrus</i> , Pisanus Legatus ad Carolum V. Eques & Comes factus	293
Bugaroti, <i>Bertuccius</i> , <i>Petrus</i> & <i>Antonius</i> , Patavini & Juris interpretes	372	Calliavola, <i>Lancelotus</i> , Papiensis, Juris interpres	273
Bugos, <i>Antonius</i> , Hispanus	246. 378	Calistus III. Sum. Pontifex	365
de Buifio, <i>Guido</i> , Archidiaconus Bononiensis, Commentator in Decretum	503	Callistratus, Jctus. Alter Romæ Senator	54
Bulgarinorum nobilis familia	239	Campegius, <i>Bartholomæus</i> , Jctus, Canetolorum factionis habitus, a Consiliis Ludovici Marchionis Mantuæ	235
Bulgarinus, Senensis, vir acris ingenii & absoluti judicii, Ducis Ferrariæ Consiliarius	239. 454	Campegius, <i>Joannes</i> Bartholomei filius, Jctus, Bononiensis, quinque filios reliquit, nempe <i>Laurentium</i> , <i>Antonium Mariam</i> , <i>Thomam</i> , <i>Bartholomæum</i> , & <i>Marcum Antonium</i> , <i>Campegios</i>	236. 238. 246. 472
Bulgarus, Pisanus, f. Placentinus, Glossator, Martini adversarius, autor versionis latinæ legum Græcarum in Pandectis. Vicarius Bononiæ pro Imperatore. Os aureum dictus. Ejus sententiæ vim legis habuerunt. Liberi. Matrimonium inconsultum & obitus	103. 104. 400. 502	Campegius, <i>Laurentius</i> , Bononiensis, Joannis filius, Jctus	479
Burchardus, Wormatiensis Episcopus, jus pontificium XX libris complexus	315	Cancellarius, quis dicatur penes Romanos & Germanos	75. 326
Burdegalenfis Academia instituta	393	Candiana Academia instituta	393
Burgos, <i>Antonius</i> , Hispanus, Juris Pontificii Interpres	246. 378. 438	Canetolorum Factio cum Bentivolis de primatu Bononiæ certabat	215. 237
Burla, <i>Jo. Franciscus</i> , Placentinus, Jctus	455	a Canibus, <i>Joannes</i> , Patavinus, Juris Pontificii interpres	366
Butigella, <i>Hieronymus</i> , Papiensis, a Venetis magno stipendio Patavium conductus	236.	a Canibus, <i>Petrus</i> , filius Joannis Jur. interpres	366
Senator Gratianopoli	247. 258. 455	Canis, <i>Dominicus</i> , Venetus, Jur. Pontificii interpres	366
Butigellarum Familia vetustissima, plures insignes viros habuit	258	Canis, <i>Jacobus</i> , Patavinus, Jctus	470
Butrigarius, <i>Bartholomæus</i> , Jctus	142	Canones, eorum origo, & denotatio hujus vocabuli	314
Butrigarius, <i>Jacobus</i> , Bononiensis, ejus scripta, & singularis docendi methodus	412. 477	Canonicum Jus, vide Jus Pontificium.	
Butrius, in Jure Civili celebris	138	Cantabrigiensis Academia	386. 394
Butrius, <i>Antonius</i> , Bononiensis, jus pontificium Ferrariæ docuit 176. 347. 420. 437. 507. 527. censura in eum	495. 497	Capellani unde sic dicti	326
Buzacharenus, <i>Angelus</i> , Juris interpres	445	Capillistii olim Transagaldi vocati, ejus vocis origo 183. Jo. Franciscus, Franciscus, Gabriel,	
Buzacharenus, <i>Arcoanus</i> Juris interpres	443		
Byturigenfis Academia instituta	393		

brici, Jo. Fridericus, Bartholomæus, Capituli, omnes Jurisconsulti & interpretes fuerunt	183. 462	Cato, Censorini Filius, Prætor, ejusque Posterii	23
Capitilius, Anton. Abbas & Jur. Pontificii Interpreteres	371	Catonorum Stemmata	23
Capito, Attejus, Tribunus Plebis, Consul, Ejus gesta in republica, & adulatio cum Tiberio Imp. 34. sectæ instituendæ autor, ejus decreta, scripta & obitus	35	Caturcensis, Academia fundata	392
Capitolium in octava Regione tam Romæ quam Constantinopoli	68	Catus, Ludovicus, Ferrariensis, Jctus	456
Capivaceus Patavinus, Juris interpret	311	Cavallinus, Georgius Clericus Patavinus, Decretorum Doctor	467
Capovacenſis, Bartholomæus, Patavinus, Jctus	455	Cavitellus, Gilliolus, Cremonensis, jus pontificium Ferrariæ docuit	176
Capra, Benedictus, Perusinus, Responsa reliquit	175	Caulidici, qui dicti 78. religione insignes	131
Capua, Bartholomæus, Neapolitanus, Proto-notarius	114	Celsus, Jubentius, pater Juriscons. ejus sententia de auditu, conspiratio contra Domitianum, illi statua erecta, sit Prætor.	43
Caracalla, Imp. ejus crudelitas in Æmiliū Papinianum	55	Celsus, Jubentius, filius, Jurisperita Adolescentis cognominatus Bis Cos. Scrinii Libellorum Pro Magister	44
Cardinales, qui Juris interpretes fuere 395. an testari possint 135. rubeo galero honestati 322. Lateranensi Ecclesiæ adscripti	329	Censuræ in diversis Jctos 494. seq. in recentiores Doctores	498
Carduceius, Balthasar, Florentinus, Jur. Pont. interpret	376. Mediceis insensus 377. 452	Cepola, vide Cæpola	
Carisius, vide Charisius		Cerauna, Insula & Civitas Africæ	27
Carlinus, Jctus, Causarum Patronus Romæ	118	Cercinna, Insula & Civitas Africæ	27
Carrotus, Caroli M. Tribunus Militum	183	Cernitus, Petrus, clarus feudorum scriptor	114
Cassianus, vide Zenzelinus.		Cervotianæ glossæ	121
Cassiani, unde sic dicti	40	Cervotus, Accursii filius	121
Cassellius, Jctus	437	Charisius, Aurelius Arcadius, Magister Libellorum, Cari & Carini Imp. Syriæ Præfex	13. 59
Cassialupus, Jo. Baptista, Senis docuit, Advocatus in curia Romana, Filium Antonium, etiam Juriscons. habuit	212 213	Chasseneus, Bartholomæus, Heduus	262
C. Cassius Longinus, vide Longinus		Ciaffi, Andreas, Pisanus, in patria docuit	139.
Cassolus, Philippus, Baldi Æmulus, Doctor Doctorum vocatus. Regiensis, Ticini docuit, Camerarius Apostolicus, ejus uxor & hæredes	172	Ciceronis Villa Academica	1
Castellioneus, Vincentius, Mediolanensis, summus Canonista	319. 420	Cinus Sigisbuldus, seu Sinibaldus, Pistoriensis 143. in Jure civili celebris 138. jus Pontificium neglexit 144. ejus Liberi, mors & epitaphium 145. 410. 456. 505. censura in eum	495
Castellioneus, Jo. Vincentiæ Episcopus	180	Cinus Thebaldus, Pistoriensis	146
Castellioneus, Christophorus Jctus 150. Balii concurrentes 165. 179. Mediolanensis, subtilitatum Princeps. ibid.	457. 508. 527	Circa, Bernardus, Papiensis, Præpositus & postea Antistes Faventinus	324
Castellioneus, Lupus, in Jure Pontificio celebris 138. Florentinus	470. 526	Citradinus, Paulus, Mediolanensis, Friburgi docuit	486
Castro, f. Castrenses, vide Paulus, Angelus, Nicolaus		Clamyde foris in bello utebantur Romani	16
Catinensis, f. Catanea Academia	389	Claricius, Bernardinus Bononiensis Jctus	377
Caro Censorinus, Jctus, ejus ortus, cursu dictus	22	Clarissimi vocabantur Advocati Fisci	18
		Clarus, vide Julius Clarus.	
		Clemens V. Pontif. Max.	158
		Clemens VI. Pontif. Max. antea Cardinalis Gebennensis dictus.	
		Clodia, Auli Officii Uxor	31
		Coccus, Antonius, Florentinus	245
		Codex	

I N D E X.

Codex Hermogenianus	60	Cavarruvias Didacus , Tolotanus, Juris Pontificii interpres	379
Gregorianus	60	Cracoviensis Academia fundata	391
Theodosianus 60, 61. ejus auctores ib.	518	Cratinus, Comes Sacrarum Largitionum, & Confacinator Pandectarum	65
Codicilli introducuntur	37	Cravetta, Aymo , Savilianensis, J Ctus, ejus parentes, præceptores, tenuitas corporis matrimonium & scripta	294. 295
Cognitio Libellorum	10	Cravetta, Jo. Franciscus , Aymonis filius Jurisconf.	295
Colonienfis Academia instituta	389	Cremona, Robertus , J Ctus incertus	488
Columbinus, Jacobus , Regienfis, præcipuus ad feuda glossator	123	Crotus, Joannes , Monferratensis, J Ctus Bononiensis	256 257 477
Comes, Prodocimus , Patavinus, Juris pontificii interpres	485	Cujacius, Jacobus , Tholosanus, ejus præceptores, adverfarii, officia ingenium, diligentia & matrimonium 304 feq ejus scripta & emendationes Juris Justiniani	654. feq.
Comitiva dignitas	70	Cumanus, Raphael , difcipulus Chriftophori Caftellionei	179. 488
Compendia Juris, eorum primus autor fuit Rogerius 106. plures compilatores	107	a Cunio, Guilielmus , J Ceus	147. 466
Complutenfis Academia instituta	393	Curtiorum Familia Mediolani nobiliffima	216
Compostellana Academia	393	Curtius, Francifcus , Senior, Papienfis, Ticinæ docuit, Jafonis æmulus, ejus mors	216. 462
Compostellanus, Bernardus , Decretalium Compiler	325. 503	Curtius, Francifcus , Junior, ejus pater & fratres, Appellationum Jdex Mantuæ, bonis denudatus, ejus filii æque J Cti	264. 458
Compostellanus, Bernardus major , Glossator	325	Curtius, Rocbus , Ticinenfis, Juris pontificii interpres, & Senator Mediolanenfis	375. 388
Concurrentes, qui fic dicti	83	Cynus vide Cinaus.	
Confiliarii qui dicantur eorumque officium	13	D.	
Constantiæ Pax 101. Synodus	350	Dandalus, Fantinus , Venetus, Patavii docuit	353
Constantinopolitanum Gymnafium institutum & qua methodo jura in eo interpretabantur 66. 67 feq ibi & Romæ faltem jura olim docebantur	386	Dandulus, Antonius , Venetus, Juris interpres	212. 444
Conftitutiones correctoriæ	89	Decaproti, qui dicantur, eorumque officium	75
Confultationes quæ dicantur	11	Decianus, Tiberius , Utinenfis, Advocatus, Prætor & tandem Profeflor Patavinus	283
Contarenus, Cofmus , Venetus, Juris Pontificii Interpres	371	Deciorum familiæ origo	240
Corafius, Joann. Tolofanus, J Ctus, diverfis locis docuit, & interfectus	299. 474	Decius, Lancelottus , J Ctus, Ticini & Fidis docuit	240. 461. 529
Corneliolus egregium Agriculturæ Opus reliquit	196	Decius, Philippus , Spurius, J Ctus, ejus Concurrentes, inferorum poenis a Sum. Pontifice fubjectus, ejus ædes direptæ, Gratianopoli Senator	240. 246. feq. 427. 459. 487
Corneus, Petrus Philippus , Perufinus ejus Præceptores, munera, legationes, continentia, fobrietas, matrimonium & liberi 194 feq.	416. 529	Decius, Triftannus Lancelotti & Philippi Paten, aulicam vitam duxit	240
Corfetus, Anton. Siculus, Juris interpres	446	Declamatoriam artem an J Cti callere debeant	624. feq.
Correfius Mutinenfis , J Ctus Ferrarienfis	255	Decretalium Collectio, eorumque compilatores 324. 325. Glossatores	ibid.
Cortufius, Ludovicus , Patavinus ejus scripta, testamentum ridiculum, filii & nepotes	177. 178	Qq qq 2	Decre-
Coruncanus, Tiberius , primus Juris Doctor 20 ejus Natales, Munera, Autoritas & Difcipuli	21		
Coryphæi, quinquam fic dicti	515		
Cofcius, Francifcus , Senenfis, Juris Pontificii interpres	374		
Cottæ, Caftelliani , Mediolanenfis J Cti Tractatio de Jurisperitis	511		

Decretum Gratiani, ejus compilatio 316. 317.
 seq. Eugenio III. Pontifici oblatum & gra-
 tum, errores in eo 317. 318
 Definitiones, in iis JCTi non observarunt præ-
 cepta dialectica 606
 de Deo, *Joannes*, Hispanus, Philosophus &
 Juris Pontificii Interpres, ejusque scripta
 335
 Deta, *Elisabetta*, nobilis Florentina, Aldo-
 brandini uxor, ex qua septem filios & filiam
 suscepit 307
 Deusdedit, *Cresconius*, Presbyter Cardinalis,
 Juris Pontificii Collector. 316
 Dialectices studium an JCTo sit necessarium
 604
 Dinus Rosianus, Mugelanus, expertus Juris
 Canonici, ejus scripta & auditores, compila-
 tor Libri Sexti Decretalium 132. 407. 460.
 503. 523
 Diploma Theodosii II. quod Bononiæ osten-
 ditur, subdititium esse arguitur 81
 Disalcitii, *Ostonellus*, *Aloisius*, *Antonius* & *Ost-*
onellus Junior, Patavini, Juris interpretes
 310
 Disalcitius, *Aloysius*, Patavinus, JCTus 444
 Discentes vide Juris Studiosi.
 Disputatoria ars an Juris peritis necessaria
 616. seq.
 Divisiones, in illis JCTi non observarunt præ-
 cepta dialectica 604
 Doctus, *Thomas*, Senensis, Doctor verus &
 veritatis dictus 190
 Doctores, loco Jurisperitorum veterum suc-
 cessere, 4. quid ab iis exigatur, qui Doctores
 creandi 72. quot annis studio juris incumbere
 debeant 73. solennitates in creandis Do-
 ctoribus 74. examen promovendorum 75.
 quis habeat auctoritatem creandi Doctores
 76. quæ sint Insignia & Privilegia Docto-
 rum ibid. 93. & gradus Promotionis 77. eo-
 rum officium 78. Vestitus & Habitus, ejus
 origo & convenientia cum sacerdotali 93.
 94. seq. Doctoralis dignitatis origo 117. Do-
 ctores in Jure Canonico clari 341. vide plura
 sub voc. Juris Consulti & Juris Interpretes.
 Doctus, *Paulus*, Patavinus, Jur. Pontificii in-
 terpres 353. 486
 Dolana Academia 393
 Donationis natura sine traditione 633
 Dorna, *Bernardus*, primo JCTus, postea Mona-
 chus 126

Dorotheus, Quæstor Palatii compilator Juris
 Civilis 64. 519
 Duacensis Academia instituta 391
 Dulcius, *Vincentius*, Venetus, Juris Pontificii
 Interpres 377
 Dupondii, Legum Auditores, cur ita voca-
 bantur 66
 Durantus, *Guilielmus*, ex Duranda familia, au-
 reum speculum & alia scripta edidit, causarum
 Auditor, Patrimonio Petri præfuit,
 Pontificis Quæstor & Legatus, Episcopus
 Mimatensis, & vulgo *Speculator* dictus 330.
 seq. 406. 467. 503. 522

Dynus, vide Dinus.

E.

Edictum perpetuum Salvius Julianus colle-
 git 12
 Eloquentiæ Studium Veterum JCTorum 624
 Encyclopædia, an JCTi eam affectare debeant
 546. seq. 559. seq.
 Epidemetici, qui dicantur 19
 Epigenius, Comes & Magister Memoriarum 62
 Episcopi, quinam Juris interpretes fuerunt
 394
 Epistolarum libris Jurisperitorum responsa
 continebantur 7. earum scrinium, ejus Ma-
 gister & officium 11
 Erphordienfis Academia instituta 390
 Eudoxius JCTus sub Theodosio minore, Præ-
 fectus Prætorio 63
 Eugenius III. Sum. Pont. ei Decretum Gra-
 tiani offertur 317
 Extravagantium origo 349

F.

Faber, *Joannes*, Burdegalenfis 147. 472
 Fabianus de Monte S. Savini, Advocatus
 Consistorialis 259
 Facii, *Franciscus*, *Augustinus* & *Pompejus*, Pa-
 tavini & Juris interpretes 372
 Factor, *Nicolaus*, Minoritarum Ordinis, mira-
 culis clarus 302
 a Fano, s. Fanensis, *Martinus*, ejusque scripta
 127. 128. 482
 Fantucius, *Joannes*, in Clementinas nonnulla
 scripta compilavit 346
 Fasolus, *Joannes*, Pisanus, Archiepiscopus
 Ebrodunensis 124. 472
 Fatius, *Augustinus*, Patavinus, Jus pontifici-
 um docuit 446
 Fatius, *Franciscus*, Patavinus, Juris Pontificii
 Interpres 463
 Felinus

Felinus Sandeus, Juris Pontificii interpres,	368. 426. 461	Frifius, Vincentius Herculaneus, Perusinus, Jctus	493
Feretus vide Ferretus.		Fulgentius Afer, vide Afer.	
Ferox, Titus Aulius, Curator riparum Tiberis & Cloacarum	46	Fulgofius, Raphael, Placentinus Castellonei difcipulus 179. 181. Constantiæ Synodo interfuir, ejus Concurrentes, mors & Epitaphium	182. 420. 508
Ferrariæ Academia instituta	176. 388	Funxius, Georgius, Jctus Constantienfis	253
Ferrarius, Jo. Petrus, Papienfis, Practicam Papienfem compofuit	174. 477	Furiofus, Nicolaus, ejus Gloffæ & Epitaphium	111. 312
Ferretorum familia nobilis & pervetufta	276	G.	
Ferretus, Æmilius, Juris peritus, ejus illuftræ functiones, ingenium humanum, liberalitاس & facundia	276. 277. 441	Galeotti, Albertus, filius Parmenfis	127
Ferretus, Jo. Baptifta, Juris Pontificii Interpres	377	Galliaula, Lancelotus, Papienfis, Jctus	479
Fichardus, Joannes, Jctus, vitas recentiorum Jctorum defcripfit 2. 399. Francofurtenfis, Advocatus & Syndicus patriæ	298	Gallina, Camillus, Papienfis, Jctus	304
Firmana Academia instituitur	389	Gambilionus, Angelus, ejus præceptores & facta Nurfæ perpeffa	199
Florentina Academia instituta	146. 159	Gammarus, Petrus Andreas, Bononienfis, Jctus	238. 375. 444
Florentius, Jctus, quo tempore vixit, & quæ fcripta reliquit	59	Gammarus, Bernardinus Claricinus, Bononienfis Juris interpres	452
Florianus, vide S. Petro.		Gandinus, Albertus, Aretinus, Affefforis maleficiorum officio femper functus, ejusque fcripta	133. 134
Fontana, Ugolinus, Jctus	176	Garfias, Hispanus, Decretalium interpres & Gloffator	328. 503. 527
Formaginus, Thomas, Bononienfis	146. 152	Garzo, Joannes, Venetus, Juris Pontificii interpres	353
Francfordienfis Academia fundata	390	de Gazalupis, Jo. Baptifta, Historia Interpretum & Gloffatorum Juris	501. feq.
Francifcus, Accurfii Filius.	120. 124. 130	Gazatus, Martinus, Laudenfis, ejus fcripta	196
Francifcus, Antonius, Doctör cognominatus	245. 439. 375	a S. Geminiano, Antonius, Juris pontificii interpres	354
Francifcus, Baldi Filius	168	a S. Geminiano, Dominicus, Jctus	508. 528
Francifcus, Dionyfius, Venetus, Juris interpres	371. 461	a S. Geminiano, Nellus, Advocatus Florentiæ, ejus fcripta	354. 483
Francifcus a Doctöribus, Antonius, Patavinus, Juris Pontificii interpres	220. 245. 439. 375	Gentilis, Alberici, Dialogi de Juris Interpretibus	537
Francifcus, Mattheus, Florentiæ Capitaneus, & Judex Appellationis	191	Genuenfis populus ad libertatem adfpirat	197
Francifcus Parmenfis, Juris interpres	256	Genzelinus vide Zenzelinus.	
Francifcus, Tigrini filius, Pifanus, plura fed confufe fcripfit	139. 464. 525	a S. Georgio, Jacobinus, Jctus Taurini	265.
Francifcus Vercellenfis, Juris Pontificii Interpres	328		476
Francus, Philippus, Perufinus, Jus Pontificium in patria docuit	367	a S. Georgio, Jo. Antonius, Placentinus, Cardinalis	371. 530
ex Freschis, Paulus, Jctus	485	a S. Georgius, Joannes, Bononienfis, Juris Pontificii interpres	343
Friburgenfis Academia fundata	254. 390	S. Germanus, Epifcopus Altiöfiodorenfis, fanctus	396
Fridericus Ænobarbus, Imp. ei in Italiam venienti Dertonenfes & Cremonenfes, portas occlufurunt. Longobardis fex menfibus tantum imperavit, nonnullasque leges in gratiam Martini conftituit. Galliam fubalpinam fubegit	101. 102	Germonius, Anaftafius, Taurinenfis, Juris Pontificii Interpres, ejus fcientia canonum, & in peragendis negotiis prudentia, legationes & inunera, feptimam Decretalium Collectionem compofuit	382. feq.
Fridericus II. Ænobarbi Filius, Bononienfibus infenfus; eorum Gymnafium tranftulit Patavium	136	Q q q 3	Gibet

Gibellina factio	149	Gregorius XI. Sum. Pont. Avenione sedem re-	
Gilbertus, Decretalium Compiler	324	tulit Romam	161. 164. 344
Glabrio, <i>Manius</i> , Consul.	27	Gregorius XIII. Sum. Pontifex, ex Familia	
Glascoviensis Academia	394	Boncompagna, emendat Decretum Gratia-	
Gloria, <i>Bartholomeus</i> , Patavinus	151	ni & Calendarium, autor VII. Libri Decre-	
Glossæ, earum origo & eas Accursus in unum		talium 290. seq. vid. Boncompagnus.	
collegit 82. ratio eas interpretandi ibid. de		Gregorius XIV. antea Nicolaus Szondratus	
earum lectione 92. contradictionibus & ob-		dictus	274
scureitate	120	Griphovaldensis Academia fundata	390
Glossator Jo. Juris Civilis & Pontificii Inter-		Gualterius, <i>Saccus</i> , Ticini floruit	190
pres	476	Guarnerius, vide Irnerius.	
Glossator. <i>Martinus</i> , Bononiensis, Gosianus		Guideloccus, <i>Albertus</i> , Perusinus	169
cognominatus 481. vide Martinus Gosia,		a Gurgo, <i>Galeacius</i> , Vicentinus, Jctus	467
Glossatorum exempla, qui linguam latinam		Gygis, <i>Hieronymus</i> , Causarum Patronus Ve-	
pure scripsere 566. sententia pro Glossato-		netiis	378
ribus, in cognitione latinæ linguæ 584. de		H.	
eorum sophismatibus 615. 619. eorum erro-		Hafniensis Academia instituta	391
res Historici 631. Collatio Glossatorum cum		Harculanus Frisius, <i>Vincentius</i> , Perusinus,	
Jctis recentioribus	633. seq.	Jctus	493
Gosfredus Tranensis, Juris Pontificii Interpres		Heidelbergensis Academia instituta	389
Subdiaconus & Capellanus	327	Henricus VIII. Rex Angliæ, ejus divortium	
Gomesius, f. Gomez, <i>Ludovicus</i> , Hispanus,		cum Catherina Hispanica, & inde exorta	
Juris Pontificii Interpres, Rotæ Auditor		causa coram Julio II. Pontifice Max. ventila-	
	378. 480	latur	267
Gorzius, <i>Fortunius</i> , Hispanus Cantaber	251	Henricus Hebredinensis, vide Hostiensis.	
Gosiani, unde sic dicti	481	Hermogenianus, Præfectus prætorio, an dif-	
Gozadinus, <i>Ludovicus</i> , Bononiensis, Juris in-		ferat ab Hermogene, & autor sit Codicis	
terpres	269. 478	Hermogeniani	60
Gracchus, <i>Tiberius</i> , Reipublicæ Oppressor,		Hieronymus Justus, vide Justus.	
occisus	24	Hieronymus Paulus, vide Paulus.	
Græca Lingua, an ejus pericia in Jcto requi-		Hippolytus Marfilius, Bononiensis	333. 469
ratur 586. seq. an eam calluerint Jcti anti-		Hispalensis, vide Isidorus.	
qui	596	Hispalensis Academia	393
Græcas leges in Corpore Juris quis in Latinum		Hispanorum Collegium Bononiæ a Cardinali	
translulerit	594	Albernotio conditum	251
Græcum est, non potest legi, proverbium	588	Historiæ studium an Jcto necessarium 624. sq.	
Granatenfis Academia	393	Errores Historici Glossatorum	631. seq.
Gratianus, Hetruscus, Monachus Clastensis,		Homodeus, f. de Homodeis, <i>Signorinus</i> , Me-	
316. Clusinae Ecclesiæ Præfectus, Decreti		diolanensis, Eques & Comes Palatinus 150.	
compiler 317. 519. ejus errores in Decreto,		491. 507. 525. censura in eum	497
mors & Epitaphium	318	Hostiensis, <i>Henricus</i> , Juris Pontificii Inter-	
Gregorianus Codex	60	pres, Bononiæ Legatus, Cardinalis, ejus	
Gregorius, Præfectus Prætorio sub Constan-		prærogativa	329. 406. 468. 503. 522
tino. Alius fuit V. C. Præfectus Annonæ,		Hugo Catalaunus, Juris Pontificii Compila-	
Proconsul Africæ, & Codicis Gregoriani		tor	316
Compiler	60	Hugutio, alias Hugo Vercellis, Decreti Glos-	
Gregorius Presbyter, Juris Pontificii Colle-		fator	319
ctor	316	I.	
Gregorius IX. Sum. Pontif. patria Anagni-		Jabolenus, <i>Prifcus</i> , Jctus, erudit Salvum Ju-	
nus, ex familia Comitum, Decretales e-di-		lianum & multa scripsit	42. 514
dit	325. 521	Jacobinus a S. Georgio, Jctus Taurini 265. 476	
Gregorius X. Sum. Pont.	330	Jacobus Antiquus, Glossator, Bononiensis	105. Al-

- 105.** Alter Jacobus Bandini cognominatus
ibid.
- Jacobus** a Ravanis, vide Ravanis
- Jason** Mainus, f. de Maino, Mediolanensis ex
concubina natus 225. ejus Præceptores,
amplissima munera, scripta, coelibatus, si-
multas cum Philippo Decio & Francisco
Curtio, equestri & Palatina dignitate ho-
nestatus, ejus obitus & Epitaphium 2 6. fq
Propera Castello a Ludovico XII. Gallia
Rege donatus sed iterum privatus 227. 228.
427. 478. 510. censura in eum 498
- Ilerdensis** Academia 393
- Illustis** dignitas uni ex Advocatis Constanti-
nopolit dabatur 20
- Imola, Joannes.** ejus Præceptores, Bononien-
sem Academiam restauravit 185. etymo-
logia vqcis Imolæ ibid. 420
- Imola, Alexander,** Jctus 528
- Imperator,** an habeat potestatem creandi Do-
ctores in terris Ecclesiæ, & Juris Pontificii
76. de ejus juribus inter Jctos discepta-
tur 101
- Imperium occidentale** a Vandalis aliisque
Gentibus opprimitur 80
- Ingolstadiensis** Academia fundata 350
- Innocentius II.** Sum. Pont. sub eo Pandectæ
inventæ 80
- Innocentius IV.** Sum. Pont. prius Synibaldus
Fliscus vocatus, Genuensis, Eridericum II.
imperio privat, multa scripsit 320. seq. 404.
476. 503 521. censura in eum 496
- Interpretatio legis,** quid sit, & quomodo fiat
84. de etymologica & analogica interpre-
tatione 580
- Joannes XXII.** Sum. Pont. Aquitanus Cantu-
riensis. autor Extravagantium 340. Cle-
mentinarum 523. antea Jacobus Cartucen-
sis vocatus ibid.
- Joannes XXIII.** Sum. Pont. antea Balthasar
Cossius dicebatur 350
- Joannes de Deo** Hispanus 122
- Ipho.** aliis Ivo, Britannus, inter divos relatus,
miraculis clarus, ejusque munera ecclesi-
astica 11 407
- Imerius,** Bononiæ Juris Interpres, primus
Glossator, Lumen Legum vocatus 81. Me-
diolanensis, corrupte Guarnerius dictus,
Lucerna juris cognominatus 97. ejus er-
rores circa Authenticas ibid. Formularium
composuit 99. ejus mors 100. plura vide
399. 472. 501. 520.
- Isidorus, Antecessor** 65
- Isidorus Hispalensis, Antistes, Roman.** Ponti-
ficum Epistolas & Conciliorum Acta col-
legit, 315
- Isolanus, Jacobus,** Bononiensis, Cardinalis 184.
174
- Itali** Jcti recensentur 545
- Judices olim Doctores** dicebantur 71. eorum
ætas 79
- Judices Pedanei Jurisperiti, eorumque offi-
cium,** cur & unde sic dicti 14
- Julianus, Salvius,** Mediolanensis, Prætor &
bis Cos. diversarum provinciarum rector,
edicti perpetui ordinator, Salviani interdi-
cti auctor, Exercituum præfectus, ejus mors
& memorabiles Sententiæ 46. 47. 491. 513
- Julius Clarus, Alexandrinus,** Juris interpres,
ejus parentes & diversa munera 296
- Ivo,** vide Ipho
- Ivo Carnotensis, Antistes,** amplissimum De-
cretorum volumen concinnavit 315
- Juris Consulti,** in quo loco jus olim docue-
runt 20, 66. eorum occupationes 21. quando
Responsa a se edita signare cœperunt 7. an
ex lectione Jctorum veterum p. us utilita-
tis hauriri queat quam recentiorum 540. fq.
Ciceronis descriptio Jcti 546 an Jcti aliis
disciplinis & scientiis immorari queant 541.
seq. tempora Jctorum bifariam distribuun-
tur 554. an linguæ latinæ cognitione exqui-
sitioni carere possint 564. de eorum Poly-
graphia 569. divisio in Accursianos & Alcia-
teos 582. an Jcti antiqui calluerint linguam
græcam 596 an iis Dialectices studium sit
necessarium 604. rationes absque necessita-
te cumularunt 615. de lana caprina quæstio-
nes moverunt 619. 631. eorum errores histo-
rici 631. seq. collatio veterum & recentio-
rum Jctorum 638 seq.
- Juris Interpretes** quibus in locis, quo ordine
& qua methodo olim docebant 20. 66 82.
386. eorum numerus & variæ appellationes
ib. 67. salarium 68. immunitas, honores &
tituli 69. 70. eorum modus interpretandi
69. eorum prolixitas est nociva 82. corruptus
docendi mos 83. certamina & æmulatio 83.
eorum numerus crescit 146. quinam fue-
runt Principes, Monachi, Episcopi, Cardi-
nales, Pontifices Maximi & Sancti 394. seq.
plurium Jctorum nomina qui floruerunt
in Jure Civili 509. seq. in Jure Canonico 341.
descriptio Juris interpretis 547. 533
- Juris.

Iserniar, vide Rampinus

Jurisperitorum origo & auctoritas 4. 7. eorum responsa a populo observata ex consuetu- dine vim legis obtinebant 5. eorum modus respondendi 5. Principum consilio erant 7. eorum volumina 7	Lappus, <i>Castilionelius</i> , Florentinus, Advocatus Consistorialis 343
Juris prudentia media, quæ sic dicta 5	Lappus, <i>Tuftus</i> , Podiebonizus Florentinus, Abbas, super sexto Decretalium & Clemen- tinis scripsit 342
Juris studiosi officio Assessorumungebantur 13. eorum variae appellationes 66. quot an- nis studio juris incumbere debebant 73. eor- um officium circa lectionem librorum & auscultationem Doctorum 91. de eorum pri- vata applicatione, methodo studendi, le- ctione glossatorum & annotandis 92. 93. an plus utilitatis capiant ex lectione Jctorum Veterum, quam recentiorum 540. seq. an studium multarum linguarum iis utile 597. seq. eorum conditio in Italia 637	Laterculum minus, quas dignitates contine- bat 8. quas vero, Laterculum majus 9 Latinae linguae cognitio, an ad studium Juris aliquid conferat 565 Laudensis, <i>Martinus</i> , Jctus 482 Laurazius, <i>Bartholomæus</i> , Patavinus, Juris in- terpres 452 Laurentius Cremonensis, Canonista & in Decre- tum Gratiani Glossator 319 Lauverinus, <i>Jodocus</i> , Juris interpret Tholosa- nus 510 Leazarus, <i>Paulus</i> , Bononiensis, in Jure Ponti- ficio emicuit. multaue scripsit 341. 484 Lectio Veterum Jctorum, an plus utilitatis afferat. quam recentiorum 540. seq. Lectiones variantes 629 Legati erga Proconsulem, eorumque offi- cium 13 a Lege, <i>Baptista</i> , Venetus, Juris Pontificii in- terpres 366 de Legnano, vide Lignano.
Jus Civile, ejus origo 4. auctoritas 5. derogavit Legi XII. Tabularum 5. jure Pontificio minus dignum, tamen vetustius 3. Noviter reperitum sub Lothario II. & Bononiæ pri- mum explicari cœpit 80. 81. nullibi, Ro- ma & Constantinopoli exceptis, olim Jura docebantur 386. ejus fata 517. Juris Civilis studium est amplissimum 550. 642. de ordine in libris Juris Justiniani 643. de inconstan- tia, ineptis & emendatione ejus 648. seq. de restituendis Constitutionibus Juris Justi- niani. 657	Legum Interpretes, vide Juris Interpretes. Lemonia Tribus 30 S. Leonardo, <i>Antonius</i> , Patavinus, Jctus 443 Leonia Gens, Patavii nobilis, plures Jctos protulit 306 Leonius, <i>Paulus</i> , Patavinus, Justitiæ Consi- liarius Ferrariæ 306 Leonissa, <i>Jacobus</i> , Patavinus, Nuntius Aposto- licus ad Regem Rom. Quæstor & Capella- nus 366. 470 Leonissa, <i>Jo.</i> Patavinus, Juris interpret 473 Leontius Annicius dictus, Præfectus Præto- rio, Urbi Quæstor & Cos. Alter Urbi Con- stantinopoli Præfectus, Comes primi Ordinis. <i>Tertius</i> Præfectus Prætorio, Illyrici Rector & Cos. 63 Leonus, <i>Antonius</i> , Patavinus, Jctus 445 Libellenfes, qui sic dicti 11 Libellorum Scrinium 9. ejus Magister ibid. in eo quot viri militabant 11. eorum usus permanfit ibid.
Jus Pontificium, Cini judicium de eo 144. ejus origo & progressus 314. 19.	Licentiat qui dicantur 77 Licinia Lex, quam tulit Q. Mutius, Reipubl. Rom. perniciofa 26 Licinius, Præfes Provinciæ 13 P. Licinius Crassus, Jctus 24
Justiniani novi, legum Auditores a Justiniano vocati 66 Justinianus, cavillatio & relatio Procopii de eo 640 Justus, <i>Hieronymus</i> , Patavinus, Jus Pontifici- um docuit 377. 469	

L.

Labeo, <i>Antistius</i> , Filius Antistii Labeonis, contendit cum Capitone, Stoicæ Philoso- phiæ addictus est 35. 36. ejus scripta & auto- ritas 37. 443	
Lambertacius, <i>Jo. Ludovicus</i> , Patavinus elo- quentia insignis, ejus Epitaphium 173. 475	
Lampugnans, Jctus, tumultui Mediola- nensi se immiscuit 196. 197	
Landucia, Baldi Uxor 165	
Lanfranchinus Tranensis, de Jure Patronatus scripsit 327	
Lanfrancus de Oriano, Juris Pontificii inter- pres 358	

I N D E X.

a Lignano, <i>Joannes</i> , Mediolanensis. Juris Pontificii Interpres	343. seq. 478. 526
a Limena, <i>Prodocimus</i> , Sacerdos	357
Linguarum multarum studium an Juris peritis utile?	597. seq.
Lipsiæ Academia instituitur	160. 173. 390
Loazes, <i>Ferdinandus</i> , Hispanus, Juris Interpres	463
Logica, vide Dialectica.	
Longinus, <i>Cajus Cassius</i> , Consul & Syriæ Præfectus, ad Puteolanorum seditionem comprimendam eligitur, in exilium agitur & inde revocatur, est autor sectæ Cassianorum	40
Longinus, <i>Cajus</i> , Prætor, ex ordine Equestris	41
Lotharius II. sub ejus imperio Pandectæ inventæ	80
Lotharius, Cremonensis, Azonis æmulus, intemperans	116
Lovanensis Academia instituta	390
Lucilius, <i>Balbus</i> , Jus docuit	28
Lugdunensis Academia instituta	392
Λύται, Legum Auditores, cur sic dicti	66
Lysus, <i>Antonius</i> , Patav. Clarissimus JCTus	118
M.	
Macer, <i>Æmilius</i> , Præfectus Provinciæ	13. 58
Maceratensis Academia	389
Magistratus, lex loquens, & viva vox Juris Civilis vocatur	91
Magistri, sic JCTi nominati	67
Magistri Scriniorum Memoriarum, Libellorum, Epistolarum & Dispositionum	8. 9. seq.
Magistri titulo Professores honorabantur	320
Mainus, vide Andreotus & Jason.	
Majoricana Academia	393
Malchiostris, <i>Franciscus</i> , Parmensis	231
a Malavoltis, <i>Ubaldinus</i> , Advocatus celebris	493
Malegonella <i>Antonius</i> , Advocat. eximius	245
de Maliciis, <i>Ludovicus</i> , Patavinus, Juris pontificii interpres	357
Malmignatus, <i>Gaspas</i> , JCTus	467
Malumbræ, <i>Nicolaus</i> , ejus Epitaphium	141
Malumbræ, <i>Ricardus</i> , Cremonensis, invidia æmulorum pravæ religionis apud Clementem V. insimulatus, Equestris & palatina dignitate donatus, perspicuus & facilis in docendo	140. 408. 489. 504. cens. in eum 497
Mandelbertus, <i>Ægidius</i> , Cremonensis	148
Mandellus, <i>Jacobus</i> , Patritius Albenfis, JCTus diversis locis docuit	297
<i>Mantius</i> , JCTus, ejus judicium in filium	24
Mantica, <i>Franciscus</i> , Foro-Julienfis, Auditor Roræ & Cardinalis	308
Mantua, <i>Marcus</i> , vide Bonavidius	
Maranta, <i>Robertus</i> , Venusinus, Salerni & in Sicilia docuit. ejus scripta	259. 489
Marca argent. quid continebant	109
Marcellorum Venetorum origo	217
Marcellus, <i>Ulpius</i> , JCTus, in Consilio Antonini	
Pii fuit, & quædam scripsit	50
Marcus Mantua, vide Bonavidius.	
Marius Salimonius, vide Salimonius.	
Marfilius, <i>Hippolytus</i> , Bononienfis	233. 469
Martianus, <i>Ælius</i> , Bæticæ proconsul	12. ejus scripta 50. 514
Martinus IV. Sum. Pont.	331
Martinus V. Sum. Pont. antea Otho Columna dictus	351
Martinus Gosia, Glossator, Cæsari additus, de juribus Imperii pronunciat, ejus controversia cum Bulgaro & mors crudelis	100. seq. 400. 481. censura in eum 496
Martinus Laudensis, JCTus	482
Martyrius, Comes & Quæstor Theodosii	61
Masilia olim disciplinis & linguis floruit	385
Masiliensis Academia instituta	393
Matricula Advocatorum, unde nomen dederit	16
Mattarellus, f. de Materellis, <i>Nicolaus</i> , Mutinensis	146. 481. 505. censura in eum 497
Mattefilanus, <i>Petrus</i> , Bononienfis	180
Mattefilanus, <i>Mattheus</i> , JCTus	180. 528
Mattheacius, <i>Angelus</i> , JCTus	310
Mattheus Franciscus Florentiæ Capitaneus	191
Mauricianus, <i>Julius</i> , JCTus, quando vixerit & quæ scripserit	50
Maurocenus, <i>Petrus</i> , Venetus, Cardinalis	353.
	485. 508
Maximinus, Quæstor Palatii & Comes sacrarum Largitionum	61
Maximus, <i>Cornelius</i> , JCTus	30
Maximus, <i>Rutilius</i> , JCTus	30
Medices, <i>Ansuinus</i> , Florentinus, Juris interpres	446
Medina, <i>Pileus</i> , JCTus, Brocardicorum autor	484
Mediolanensis populus ad libert. adspirat	197
Memoriæ Scrinium	8
Memoriales, qui dicantur	9
Menander, <i>Arrius</i> , JCTus	56
Menochius, <i>Jacobus</i> , Papiensis, Juris interpres, ejus munera & scripta	309
Messana, vetus Academia	389
Messius Rusticus, JCTus, Alvei Tiberis & Cloacarum Curator	54
Merata & Metatores quid sint	19
Methodus studenti Jura a Justiniano præscripta	R r r

pta 66. interpretandi Leges 84 contrarias
 leges conciliandi 88. quæstiones tractan-
 di 90
 Michael, *Augustinus*, Venetus, Archipresby-
 ter 357
 Milantia, Jo. Andrea uxor 338
 Miliaria. gens clarissima in Foro Julii 207
 Miliarius, *Michael*, Juris interpres 207
 S. Miniato, *Recuperus*, JCTus 488
 Miraculum D. Nicolai 144
 Modestinus, *Herennius*, Præses Dalmatiæ 13.
 in Alexandri Imp. Consilio fuit, carmine
 delectatus, scripta reliquit 58
 Moguntina Academia instituta 390
 Monachi, qui Juris interpretes fuerunt 394
 Monachus, Jo. Cisterciensis, genere Heduis,
 Glossator, Cardinalis 334 524
 Monspefulana Academia instituta 392
 de Monte Albano, *Nepos*, Juris Interpres 327
 de Monte Faventino, *Bertrandus*, JCTus, Car-
 dinalis 107. 147. 453
 de Monte S. Savini, *Fabianus*, Advocatus Con-
 sistorialis 259
 a Monte Sperello, *Joannes*, JCTus 191
 Mopha *Mattbei Gribaldi*, JCTi Cheriani Cata-
 logus aliquot Interpretum Juris Civilis 531
 Mors secunda, secundum Homerum & Plato-
 nem, quæ dicatur 2
 Mugellanus, vide Dinus.
 Mulertus, *Gerardus*, Caroli V. Consiliarius 126
 Mussatus, Jo. *Franciscus*, Patavinus, JCTus 475
 Mutia Lex, quam condidit Q. Mutius 26
 Mutinensis, *Cortefius*, JCTus Ferrariensis 255
 Mutinensis, *Nicolaus*, JCTus 524
 P. Mutius, Tribun. Plebis, Prætor & Consul 23
 P. Mutius Scævola, Conf. & Pontif. Max. 23.
 antiquissimus Juris interpres 386. 512. 541
 Q. Mutius Scævola, JCTus 24. 27. Publii filius,
 jus civile primus ordinavit 26
 N.
 Natalis, *M. Minutius*, Proconsul Africa & My-
 siæ inferioris Præses, fuit idololatra, & Au-
 gur. 42
 Nattarum Familia celebris, insignes JCTos ha-
 buit, *Secundinum*, *Henristum* Jo. *Baptistam*,
Georgium 234. eorum Genealogia 235
 Navarus, *Martinus*, Hispanus, Theologus &
 Juris Pontificii Interpres 378
 Neapolitana Academia instituta 388
 Neptidius, *Antonius Corsetus*, Siculus, Juris
 Pontificii interpres 375
 Neraria Labeonis uxor 45
 Neratius, *Priscus*, ejus Consulatus & Scripta 45

Nerva, *Coccejus, pater*, Consul. & ejus fata 38
 Nerva, *Coccejus, filius*, mira ingenii felicitate
 fuit, a Nerone triumphalia ornamenta ac-
 cepit, ejus libri & argutia 39
 Nevizianus, *Joan.* Astensis, Juris interpres,
 cælebs, filium naturalem *Franciscum* æque
 JCTum habuit 265
 Nevus, *Alexander*, Vicentinus, Jur. Pontificii
 interpres 366. 444
 Nicellus, *Christophorus*, Placentinus, Senatui
 Ducis Sabaudia præfuit, Filios Antonium
 & Jo. Ludovicum, reliquit 204. 205
 Nicolaus Alexandr. Bartoli Gener. JCTus 525
 Nicolaus Castrensis, Angeli Filius, Canonicus
 Patavinus & JCTus 188
 Nicolaus Siculus, vide Panormitanus.
 Niconitius, *Franciscus*, JCTus 464
 a Novaria, *Bartholomeus*, JCTus 147
 Novellæ, quis eas in Latinum transtulerit 594
 Novi Justiniani, Legum Auditores, qui sic
 dicti 66

O.

Obertus, ab Horto, Feudorum Autor celebra-
 rimus 101
 Obscuriora quomodo interpretanda 84
 ab Ocha, vide Salviolus.
 Odofredus, *Bononiensis*, Philosophus & Juris
 interpres multa scripsit 125. aliis Beneven-
 tanus ib. 405. 503
 Ofsilius, *Aulus*, JCTus, ejus discipuli, scripta &
 uxor 31
 Oldradus de Ponte, Laudensis, Advocatus
 Consistorialis 138. 411. 505. 524. censura in
 eum 496
 Onnedensis Academia 393
 Optimi, qui sic dicti 4
 Orbatus, *Reprendinus*, Patavinus 189
 Orrianus, *Paulus*, Brixienfis, Patavii docuit
 230. 484
 de-Oriano, *Lanfrancus*, Juris Pontificii inter-
 pres 358
 Orsatus, *Antonius*, Patavinus 212. 262. 438
 Orsatus, *Gaspas*, Patavinus, JCTus 466
 Orsatus, *Turchetus*, Patavii docuit 212
 ab Orto, *Obertus*, Mediolanensis, JCTus 483. 519
 Ofcana Academia 393
 Ofolettus, *Gabriel*, Mutinensis 151. 466
 Ofsunenfis Academia instituta 393
 Orthofredus, vide Odofredus.
 Otto, de ordine Judiciorum scripsit 107
 Otto Papiensis, Glossator 102
 Oxoniensis Academia 386. 394
 Ozerius, Jo. *Franciscus*, Tolentinus, JCTus 474
 Palaten-

P.

Palatensis, Jo. Doctor Senensis 471
Paleæ in Decreto Gratiani, unde sic dictæ 317.
 520
Paleotus, Vincentius, Bononiæ docuit 198. 260
 de ejus filiis & nepotibus, inter quos clare-
 re duo Camilli Alexander & Gabriel, Paleo-
 ti 260. ejus vitam descripsit gener Beroal-
 dus 261
Pallatiolus, Laurus, Patavinus 189
Palliarenfis, Jacobus, primus Jus Civile Senis
 docuit, ejus laus & obitus 159 160
Pancirolus, Albertus, Regienfis, Jctus, veritat-
is studiosus, & patriæ addictus 283. 284.
 ejus Pater *Guido Jo. Pancirolus*, vir inte-
 gerrimus 283
Pancirolus, Guido, Francisci Veggii Concur-
rens 404
Pandectæ Florentinæ inventæ & Pisanis do-
natæ 80. 96. quo loco inventæ fuerint, &
 cur Pisanæ dictæ 97. Jcti, ex quorum re-
 spondis collatæ sunt 517
Panormitanus, vide Tudiscus.
Pantaleo, Cremenſium tutelaris 263
Pantaleo Calderius, Cremenſis, Jctus 263
Papæ, Guido, Allobrox, Jctus, Legatus ad Ni-
colaum V. & Regem Carolum IV. Senator
Gratianopolitanus 370. 467
Papafava, Alexander, Patavinus, Juris inter-
pres 445
Papafava, Franciscus, Patavinus, Juris inter-
pres 466
Papafava, Marſilius, Patavinus, Jctus 481
Papinianistæ qui sic dicantur 66. 515
Papinianus, Æmilius, Jctus, ejus munera, scri-
pta, elogium & mors 54. 55. 441. 514
Papirius Justus, Jctus, Præſes Provinciæ 13. 53
Papirius Valens, Syriæ Præſectus 13
Papius, Jo. Angelus, Salernitanus, Juris inter-
pres & vir eloquentiſſimus 272
Paratitla, quæ dicantur 84
Parifetus, Hieronymus, Regienſis, ejus ortus,
 legationes, ingenium & morum integritas,
 amicitia cum Jo. Morono Cardinali 380. 381
Paris de Puteo, Neapolitanus 205
Parifienſis Academia fundata 391
Parifius, Petrus Paulus, Conſentinus, Jctus,
 Auditor Cameræ Apoſtol. Cardinalis 257. 267
Parlamentum Delphinatus inſtitutio 370. 486
Parma Franciscus, Juris interpres 463
Parmenſis Academia inſtituitur 389
Parpaleæ ſtirpis ſeptem germani Fratres 249.
 Thomas Parpalea 492

Pafinus, Ottonellus, Juris Pontif. interpres 371
Paſſagerius, Rolandinus, ſummam artis Nota-
riæ ſcripſit 126
Patavium, eo Gymnaſium Bononiense a Fri-
derico Imp. translatum 136 ſeq. reſtaura-
 tum 148. 388.
Paternus Tarruntenus, Jctus, occiditur 48
Patricius Quæſtor, Antecellor, Magiſter Of-
ficiorum 62. Alter fuit Leontii filius, Pro-
 vincie Præſectus 63
Patronus, nomen Jurisperiti antiquam habet
 originem, vide Advocati.
Pavinus, Jo. Franciscus, Gallus, Gloſſator in
Extravagantes 340. 371. Theologiæ & Juris
 utriusque Doctus 475
Paulus III Sum. Pontifex 277
Paulus IV. Sum. Pontifex 388
Paulus, Julius, Jctus Patavinus, Præſectus
Prætorio Alexandri Imp. 8. Magiſter Libel-
lorum 10. Papiniani Præſecti Prætorio Af-
ſeſſor 13. 57. ferme ad LXX. Volumina reli-
quit 57. 515
Paulus, Hieronymus, Berchionenſis, Vicer-
etor & magnus Præctus Romæ 468
Paulus Caſtrenſis, Juris interpres acutiſſimus,
 Zabarella Cardinalis Aſſeſſor, Florentinæ
 Vicarius, ejus ſcripta, de eo proverbium:
 Si Bartolus non fuiſſet ejus locum Paulus
 tenuiſſet 185. 187. 420. 483. 508. 527. ejus
 Epitaphium & Effigies in Prætorio poſiti
 188. 189
Paulus Doctus, vide Doctus.
Paulus Ungarus, Decretalium interpres 325
Pedaanei Judices, Jurisperiti, eorumque offi-
gium, cur & unde ſic dicti 14
Pegaſianum Senatusconſultum 42
Pegaſus, Jurisperitus, Urbi Præſectus, autor
Senatusconſulti Pegaſiani 42
Pellina, Peruſina. Bonarelli filia, Bartoli uxor
 157
a Pena, Laurentius, Bononiensis. Juris Ponti-
ficii Interpres 343
Penna Lucas de, Tolofanus Jus Civile profeſ-
ſus 184
a Pennafort, Raimundus, Barcinonenſis, Magi-
ſter Ordinis Prædicatorum, inter Sanctos
relatus, Decretalium Compilator 325
Pepuli Thadæi, fratres, urbem Bononiensem
 Joanni Vicecomiti vendiderunt 174
Pepulus, Romanus Bononiensis, velut Patriæ
 Princeps, dives, expulſus, Gibellinos op-
 primit 149
Pepulus, Thadæus, Romæ filius, Bononiæ prin-
 Ri rr 2 cipa-

- cipatum obtinet, Sapientię & iustitię studiosus,
 primo Pontificis postea Cęsaris partes secutus
 149. 150. 394
Tepus, Franciscus, Florentinus, Iuris Interpres 466
Terillius, Angelus, Perusinus 190
Tesolina Academia instituta 143. 388
 a **S. Petro, Joannes**, ICtus 184
 a **S. Petro, Florianus**, Bononiensis, ICtus 180. 184. 465
Petronus, f. de Petronibus, Ricardus, Senensis, Car-
 dinalis & Vicecancellarius Rom. Ecclesię, Com-
 pilator Sexti Decretalium, ejusque testamentum
 114. 135. 504. 522
Petrucius, Benediclus, Senensis, Ius Civile docuit 176
Petrucius, Fridericus, Bononiensis, Iuris Pontificii
 Interpres 342. 465. 506
Petrus a Bella Pertica, Sophista 124. 133. 408
Petrus Paulus Parisius, vide Parisius.
Petrus Ubaldu, vide Ubaldu.
Philippa, Vincentii Paleoti filia, Berosaldi Uxor 260
Philippus Cassolus, vide Cassolus.
S. Philogonius, Causarum Patronus fuit 396
Phœnicem, librum de memoria artificiali edidit **Petrus**
Franciscus Ravennas 251
Piccolomineus, Nicolaus, Ius pontificium docuit,
 Episcopus & Nuntius ad Hispanos 374
Picus, Paulus, Papiensis, ICtus 485
Pigna, Iacobus, Ius pontificium Ferrarię docuit 176
Pileus, ICtus, glossas in feudorum librum compo-
 suit 520
Pinellorum familia, Genuę nobilissima, multos se-
 natores & Duces protulit 112
Pinellus, Arrius, Lusitanus, Iuris Pontificii Inter-
 pres 379
Pinellus, Dominicus, Genuensis, Iuris interpres,
 utriusque signaturę Referendarius, Commissa-
 rius Apostolicus, Camerę Apostolicę Clericus,
 in Hispania nunciuș, aliaque ejus munera usque
 ad Cardinalem 312. seq.
Pisana Academia instituitur 388
Pius II. Sum. Pontif. prius **Æneas Sylvius Picolo-**
mineus dictus 359
Pius IV. Summus Pontif. 380. 381
Placentinus, genere Gallus, Glossator, Gymnasium
 Montis Pessulanum instituit, nimis glorię appe-
 tens 107. 108. 400
Placentius, Franciscus, Cremonensis 196
Placiola, Rolandus, Patavii docuit & in feuda scripsit
 136. 488
Plateus, Joan. Bononiensis, ICtus 220
Plebeji, qui dicantur 542
Pleone, Joannes, Ariminensis 143
Plorus, Jo. Baptista, Novariensis, Iuris peritus, ejus
 uxor & tres filii 288
 a **Plumbino, Benediclus**, Ferrariensis 143. 526
Poggettus, Bertrandus, bellum pro Ecclesia in Ita-
 lia gerit 149
Pogliapensis, Jo. Iuris interpres 473
Polentonus, Moseffus, Patavinus, ICtus, legationi-
 bus sanctus, Equestri dignitate donatus 208. 481
Politiuș, Lancelotus, Senensis, Iuris interpres, Ar-
 chipręsul Consentinus 272. 273. 480
Polygraphia ICtorum 569
Pomponius, Senius, ICtus, autor Enechiridii. an in
 Alexandri consilio fuerit 49
Pontanus, Guilielmus, Papiensis, Iuris interpres 268
Pontanus, Ludovicus, Spoletanus, Protonotarius,
 Legatus ad Concilium Basiliense, mors & Epita-
 phia 191. seq. 422. 479
 a **Ponte, Alaysius**, Patavinus, Iur. Pontificii inter-
 pres 372
 de **Ponte, Dominicus**, Iuris Pontificii interpres 357
 de **Ponte, Oldradus**, Advocatus Consistorialis 138
Pontifex maximus, quis olim dicebatur 6. eum ju-
 risperitum esse oportebat ejusque officium ibid.
Pontifex maximus, simul atque creatus est Papa,
 statim utriusque Iuris sit Doctor 93
Pontifices maximi, qui fuerunt Iuris interpretes, &
 Doctores 395
Pontificium jus in non paucis a Cęsareo differt 3
Porcellinus, Antonius, Patavinus ICtus 442
Porcellinus, Franciscus, ICtus Patavinus 189. 462
Porcius, Jo. Christophorus, Papiensis 198
 a **Porta Ravennate**, vide Albericus & Ugolinus
Portus, Joannes, Vicentinus 190
Prędicatorum ordinis, qui fuerunt Iuris interpretes
 394
Pręfeti Prętorio, eorum officium & autoritas 8
Pręsides Provinciarum, erant ICti, eorumque mu-
 nus 13
Pręvidellus, vide Prividellus.
Pragenfis Academia, ejusque fatum 160. 389
 a **Prato, Antonius**, Gallię Cancellarius 199
 a **Prato Veteri, Anton.** Florentinus 198
 a **Prato Veteri, Joan.** Florentinus, ejus filius **Marcus**,
 & ex eo **Nepotes** 212. 438
 a **Presbyteris, Antonius**, Iuris Pontif. Interpres 346
Primicerius Notariorum laterculo majori pręerat 9
Principes ad preces ejusque privati rescribe-
 bant, modo non sit servus 11. in consilio jurisper-
 itos habebant 7
Principes, qui fuerunt Doctores 394
Prividellus, Hieronymus, Regienfis, Henrici VIII.
 Regis Anglię causam duxit 267. 268. 484
Prulius, Georgius, Venerus, Iur. Pontificii interpres
 366
Procopius, Magister Militum 62
Proculiani, unde sic dicti 39
Proculus, Pręfectus Provincię 13
Proculus, Prętor, differt a Licinio Proculo, & Epi-
 stolarum libros reliquit 39
Professores, eorum Conditio apud Romanos, & re-
 ditus, vide Iuris Consulti, Iuris Interpretes.
 385
Procras, qui sic dicti 67
Pronunciatio docentis, quomodo esse debeat 91
Proreda, Guilielmus, Anglus, Oxonię Professor 327
Prosdocius a Limena, sacerdos 357
Prosdocius Comes, Patavinus, Iur. Pontificii in-
 terpres 485
Provincialis, Stephanus, Iuris Pontificii Interpres 340
Publicius, J. Ctus, forte actionis publicianę autor 33
Purpuratus, Jo. Franciscus, Pinerolius Taurinensis,
 J. Ctus & in senatu Sabaudię Pręfes 476
Putei, unde originem traxerunt, Alexandria expulsi
 205. & quinam illustres viri ex hac gente prodie-
 re 205. 206
Puteus, Jacobus, Alexandrinus 189. 473
Pyleus, ejus patria, quęstiones Sabbathinę, mune-
 ra & scripta 109. 110

Q.

Quadrivium quid	71
Quæstiones, quomodo tractandæ	90
Quæstiones Candidati, qui postea Palatii dicti, eorum officium & auctoritas	7
Quintus Septimius Florens Tertullianus, Carthaginensis, vir in græcis & latinis literis eruditissimus, J.Ctus, Philosophus, Ethnicus, Christianus, Montanista	53. 54
R.	
Raimundus, jus Bononiæ docuit	396
Raimundus, <i>Benedictus</i> , filius Raphaelis Cuman, Juris interpres	454
Raimundus Barchinonensis, J.Ctus, ejus opera Gregorius IX. Decretales edidit	450. 521
Rampinus, <i>Andreas</i> , alias Isernias, Regni Neapolitani & Reginae Joanne XI. Consiliarius. Jurisconsultorum Evangelista & auriga in feudis dictus, ejus scripta & uxor	162. 441. 524
Ramponus, <i>Franciscus</i> , J.Ctus	143. 462
Ramponus, <i>Lambertinus</i> , Bononiensis	142. 479
Raphael Comensis, s. Cumanus, Juris interpres	420. 508
Raphael Fulgosius, Placentinus, Juris interpres	179. seq. 420
Ravamacus, <i>Jacobus</i> , J.Ctus	470
a Ravanis, s. de Ravenna, <i>Jacobus</i> , Lotharingus, ejus disputatio cum Accursii filio 124. Theologiæ Magister, & Episcopus Verdunensis	504. 522
Ravennas, <i>Petrus Franciscus</i> , s. <i>Thomasius</i> , omnes artificiali memoria superavit 215. 250. librum de memoria edidit	251. 486
Ravennas, <i>Vincentius</i> , Petri Filius, Jurisperitus	251
Ray, <i>Anchoranus</i> , vulgo le petit Pape dictus	263
Raymundus, vide Raimundus.	
Rebuffus, <i>Jacobus</i> , J.Ctus, in Monte Pessulano docuit	264
Regiomontana Academia instituta	391
Reimerius de Foro Livii, Juris interpres	412
Reprandus, <i>Michael</i> , Marothicensis, Jus civile docuit	176
Responsa prudentum, eorum Origo & auctoritas 4. 6. 618. vocantur Jus Civile 4. 6. quomodo dabantur 5. 6. quando ea signari cœperunt.	7
Rhemenfis Academia instituta	393
Rhetores, qui olim sic dicti	15
Rhetoricum studium Veterum J.Ctorum 624. seq. an illud J.Ctis necessarium	ibid.
Ricardina villa	120
Riccus, Joannes, Florentiæ docuit	370
Richardus, Episcopus Cicestrensis in Anglia	320
a Rido, <i>Daniel</i> , Patavinus, J.Ctus	460
Riminaldorum Progenies	217
Riminaldus, <i>Jos. Maria</i> , Ferrariensis, ejus Concurrentes, Uxor & liberi, in responsis & præstando patrocinio valuit	217. 218. 426. 529
Riminaldus, <i>Jos. obinus</i> , Jo. Mariæ Riminaldi Filius, in docendo & patrocinando excelluit, vita splendidus, ejus uxor & filii	218. 219
a Ripa, <i>Jos. Franciscus</i> , Papiensis, J.Ctus, ejus stirps, statuta, munera & scripta	266. 476
Rodolphus, <i>Laurentius</i> , Florentinus, Juris Pontificii interpres, Legatus ad Veneros	353. 480
Roffredus Butiensis, Beneventanus, ejus præceptores, scripta, imprimis tractatus de Formulæ Li-	

bellorum, in Aula Friderici II. Imp. primarius	
Judex fuit	118. 402. 502
Rogierus, primus in Infortiatum Glossator, & au-	
tor primi compendii Juridici	106
Roglerius, J.Ctus, paratula conscriptus	521
Rolandinus Passagerius	126
Rolandinus Romaniceus	136
Romæ, Gymnasium, qua methodo ibi jura doce-	
bantur 66. 67. seq. ob Longobardorum invasio-	
nem intermissum & restitutum 96. 387. 388. ibi &	
Constantinopoli saltim jura olim docebantur	386
Romanus, alias Ludovicus Pontanus dictus, Spoile-	
tinus, Juris interpres, Synodo Basilienensi interfuit	422
Romani domi in pace Toga, foris vero in bello	
Clamyde utebantur	16
Rofanus, <i>Abbas</i> , Concurrentes Philippi Decii	244
Rofata, <i>Albericus</i> , Ricardi Malumbræ Discipulus	
140. Bergomensis, causarum Patronus Mediolani,	
Legatus ad Pont. Benedictum XII. ejus scri-	
pta, obitus & epitaphium 152. 153. 414. 440. 506.	525
Rosellus, <i>Antonius</i> , Aretinus, ejus familia, lega-	
tionēs & honores, desiderium Cardinaliæ di-	
gnitatis	361. 444
Rosellus, <i>Jacobus</i> , Prætor Casennæ	364
Rosellus, <i>Jos. Baptista</i> , Juris interpres	363. 469
Rossianus, <i>Dinus</i> , Mugellanus, ejus scripta & audi-	
tores, autor sexti Decretalium Libri, animi mo-	
reore laborat	132. 407
Rosia, <i>Magdalena</i> , Cujacii uxor	305
Rostochiensis Academia instituta	390
Rotharius, Rex Longobardorum, editum pro-	
mulgat	80
Rubeus, <i>Jos. Antonius</i> , Alexandrinus, ejus conten-	
tio cum Socino 270. diversis locis docuit, ejus	
mors & epitaphium	275. 446
Rubeus, <i>Vincentius</i> , Patavinus, I.Ctus	492
Ruffinus, Præfes Provinciæ	13
Rufinus, <i>Lucinus</i> , I.Ctus, quo tempore vixit & quæ	
scripta reliquit	59
Rufus, <i>Rutilius</i> , Consul, egregius miles, Siciliam li-	
berat, ejus exilium, præclare gesta & studium ju-	
stititiæ	24
Ruinus, <i>Carolus</i> , Regiensis 246. 255. ejus munera,	
scripta, uxores & liberi, amplas opes comparavit	256. 456

S.

Sabiniani, cur sic dicti	35. 38
Saccus, Caro, Papiensis	189. 458
Saccus Gualterius, Ticini floruit	190
Sachus, vide Saccus.	
Sabinus, <i>Cassius</i> , Præfectus Provinciæ	13
Sabinus, <i>Cælius</i> , scriptor de pileatis fervis, ejus autoritas	45
Sabinus, <i>Fabius</i> , consularis & præfectus Urbi	517
Sabinus, <i>Massurius</i> , primus jus respondendi obtinet, ejus scripta, differt a Sabino Consulari, est autor Sabinianorum	37. 38. 513
Sadoletus, <i>Jos. Mutinensis</i> , Iacobi Cardinalis pater 215. ejus scientia Juris, filii celebres Julius & Iacobus, Epitaphium	231. 477
Sala, <i>Benedictus</i> , Patavinus, I.Ctus	454
Salaminus, ultimus sui temporis Antecessor	65

R r r 3

Saler-

Salernitana Academia instituta	389	Siculus, Andreas, vulgo Barbacia dictus, Juris interpres	419
Salernus, Julius, Ticinensis, Juris interpres	304	Sigisbaldus, vide Cinus.	
Salicetus, Bartholomæus, Bononiensis, Ricardi ex fratre nepos, primus Ferrariæ jus civile docuit 176. 418. 450. 526. censura in eum	497	Signorolus, vide Homodeus.	
Salicetus, Ricardus, in Iure Civ. celebris 138. Legatus Bononiensium ad Florentinos 174. de Gente Saliceta	ibid. 490. 526	Silimani, vide Syllimani.	
Salicetus, Jacobus, I Crus, Responsum reliquit	177	Sillanianus, Martinus, Juris interpres	432
Salimonus, Marinus, Alberticus, Eques Romanus & Advocatus Consistorialis	429	Sinibaldus, vide Cinus.	
Salmanticensis Academia	393	Sixtus V. Sum. Pontifex	377
Salvanus, Bononiensis, jus Canonicum docuit	174	Socinus, Alexander, Senensis, Mariani Junioris filius, Juris interpres	445
Salvianum interdictum, a Salvio Juliano introductum	46	Socinus, Bartholomæus, Senensis, Mariani filius, ejus Præceptores, ingenium & scripca, & Matrimonium, Patavii, Fisorii, Ferrariæ & Bononiæ Jus docuit. Vir hilari fronte, facetus. Alter Papinianus dictus. Splendidus in victu, ludo deditus, & Advocatus Consistorialis	221. seq. 453. 529
Salviolus, Vincentius, ab Ocha alias appellatus, Bononiensis, I Crus	492	Socinus, Marianus, Senior, Senensis, ejus præclaræ animi & ingenii dotes, munera, dictæria & vitæ descriptio	358. seq.
Salvius Julianus Edictum perpetuum collegit, & causas liberales aliasque terminavit 12. ejus Magistratus & scripta	46. 491. 513	Socinus, Marianus, Junior, Senensis, ejus præceptores, uxor & liberi 269. 272. Legatus ad Florentinos & ad Leonem X. Pontif. 270. ejus contentiones & mors 271. seq. 481. censura in eum	494
Sancti, qui Iuris interpretes fuere	396	Soderinus, Franciscus, J Crus, Episcopus Volaterranus, postea Cardinalis	241
Sandeus, Felinus, Iur. Pontificii Interpres	368. 426. 430	Sonzinus, vide Barbohus.	
Sapientes, qui dicti	3	Sophistæ, qui dicantur	542
a Sardis, Ludovicus, Ferrariensis, Bononiæ docuit	174	Speculator, vide Durantus.	
Saturnini, qui vocantur	52	Sperantius, Comes Consistorii Principis	62
Saturninus, Claudius, Prætor, confunditur cum Vennulejo Saturnino, & desideratur in Indice I Crorum	51	Spinella, Bartholomæa, Nicolai Spinelli filia, Joannis Ursini uxor, & Jordani Ursini Cardinalis mater	163
a Saxofurrato, vide Bartolus.		Spinellorum Collegium institutum	162
Saxonia, Petrus, incertus I Crus	486	Spinellus, Nicolaus, Neapolitanus, Sicilia Cancellarius 161. ejus liberi	162. 483
Scævola, Cerebinius, I Crus, ejus scripta, sententiæ & auctoritas	51. 514	Sportulæ, unde sic dictæ 19. 78. solvuntur a noviter creando Doctore Collegio J Crorum	78
Scævola, P. Mutius, Conf. Pontif. Max. 23. antiquissimus Iuris interpres	386. 512. 541	Stagnatus, Paulus, Siculus	241
Scævola, Q. Mutius, Iuriconsf.	24	a Stagno, Petrus, Juris Pontificii Interpres	340
a Scalis, Federicus, Bononiensis, I Crus	465	Stennus, Jacobus Antonius, Patavinus, J Crus, Malitia cognominatus	330
Scaramæus, Daniel, I Crus Aftenfis	123	Stephanus Provincialis, Juris Pontificii Interpres	340
Schisma de eligendo Pontifice	161	Strotius, Robertus, Florentinus	245
Scimitaria, quid denotet	377	Studiofi Juris, vide Juris Studiofi.	
P. Scipio Nalica, optimus dictus	4	de Sulmannis, vide Syllimani.	
Scriuarii quid sint	9	Sulpitius, Servius, ejus occasio discendi jus, discipuli, officia, elogia & obitus 28. 29. ejus filia Ælio Tuberoni nupsit	32
Scriniorum Memoriz, Libellorum, epistolarum, & dispositionum Magistris & eorum officia 8. 9. seq.	9	Summa, sic vocatur Compendium Juris	107
Seguensana Academia	393	Summates, qui dicebantur	74
Seiffellus, Claudius, ab Aquis Allobrox, Iuris Interpres, Magister libellorum Regis Galliz, Episcopus Massiliensis, Archipræsul Taurinensis	249. 459	Suzaria olim Regienfium, nunc Mantuanorum Castellum	128
Semeca, Joannes, Teutonicus, judicium de ejus scriptis, ejus appellatio ad Concilium Generale & ideo in bannum declaratus	323	Suzarius Guido, I Crus, lautissimum ejus stipend. Regii	128
Sentronius, Iurisperitus, primus ac nemo post, nec ante eum <i>σοπος</i> dictus	4	Suzarius, Petrus, filius	129
Senensis Academia instituitur	159. 342. 388	Syllimani, alias de Sulmannis, Martinus, Filius, Bononiensis	128. 408. 481
Servi pileati	41	Sylvaticus, Bartholomæus, Patavinus, Juris interpres, Reip. Venetæ Consiliarius, ejusque filii celebres	311. 312
Servius Sulpitius, vide Sulpitius.		Synibaldus Fliscus, Genuensis, postea Innocentius IV. Pont. Max. acta cum Friderico II. Imper. ejusque scripta	320. seq. 404. 520a-
Sfondratus, vide Szondratus.			
Sichardus, Jo. Bischoffshheimensis Francus, Juris Interpres, ejus studia, uxor, diversis locis docuit 285. postremo Tubingæ 286. In edendis veteris Jurisprudentiæ fragmentis diligens	285		

I N D E X

Szondratus, Jo. Baptista, Cremonensis, Ludovici Mauri Mediolani Ducis Senator	252	C. Trebatus Testa, Eques & JCrus, Ciceronis Cæjaris & Augusti familiaris	31. 513
Szondratus, Franciscus, Jo. Baptista filius, JCrus, Mediolani Senator, Baro & Comes a Carolo V. creatus, Senarum Moderator, in Germaniam Legatus, Cremonæ Episcopus & Cardinalis, ejus uxor & filii	274. 464	Tribonianus, compiler Juris Civilis 64. natione Græcus, nullius religionis, doctrina & ingenio nemini secundus, sed avarus & blasphemus	519. 640
Szondratus, Nicolaus, Francisci filius, postea Pontif. Max. Gregorius XIV. dictus	274	Trivium quid	71
T.		Tryphonius, Claudius, Syriæ Præfectus	13. 54
Tancredus a Corneto, Hetruscus, Bononiæ Archidiaconus & Decreti Glossator	319	Tubero, Q. Ælius, JCrus, Patricius, Orator, partibus Pompeii addictus, Labæonis præceptor, Stoicus, Dialecticus & Historiographus	32. ejus scripta, elogia & matrimonium ibid.
Tartagnus, Alexander, Imolensis, ejus præceptores, officia, & contentio cum Cæpola, 208. uxor & liberi 209. ejus Nepos etiam Alexander dictus, JCrus ibid. posterius	210. 425. 439.	Tubingenfis Academia instituta	390
Tartagnus, Antonius, Alexandri Filius, JCrus sed infirmæ valetudinis	209	Tudiscus, Nicolaus, Catanensis, Juris Pontificii Interpreter, Legatus a Pontifice ad Concilium Basilienfem, ejusque avaritia & acta in Concilio, Abbas Panormitanus vulgo dictus	355. seq. 421. 442. 508. censura in eum 498
Taruntenus Paternus, Præfectus Provinciæ	13	Turchetus, Antonius, Patavinus, JCrus	438
Taurinenfis Academia instituitur	388	a Turre Cremata, Joannes, Hispanus, Theologus & Juris interpres	364
Terentius Clemens, JCrus, quædam scripsit	62	Tuscanus, Tuscus, an idem cum Fusciano	47
Tertulianus, Quintus Septimius Florens, Carthaginensis, JCrus, ejus scientia, scripta, Christianam religionem amplectitur & delabatur ad Montani dogma	53. 54	de Tyno, Guilelmus, Doctor ultramontanus	504
Testa, vide Trebatus.		V.	
Testamentum ridiculum Ludovici Cortusii	178	Valens, Aburnius, ICrus, libros de fideicommissis scripsit	45
Teutonicus, Joannes, Decreti Glossator	319	Valens, Papirius, Syriæ & aliis provinciis præfuit	18
Thadæus, vide Populus & Thadæus.		Valens, Salvius, ICrus in consilio Antonii Pii fuit	49
Thaleæus, JCrus	65	Valentina Academia	398
Thebaldus, Cinnus, Fistoriensis	146	Varus, P. Alfensus, Consul, Digestorum libros scripsit & Servii Sulpicii auditor fuit	33
Theodorus, Præfectus Prætorio, Magister militum, Præfectus Orientis & Urbis Constantinopolis	62. 65	Ubalda gens, Iurium alumna fuisse videtur ejusque genealogia 171. de Ubaldis ICrus	507
Theodosianus Codex	61	Ubalduus, vide a Malavoltis.	
Theodosius minor se etiam servorum libellos supplices admissurum statuit 11. Codicem Theodosianum componere jussit 61. 518. Bononiæ Gymnasium ab eo institutum	81	Ubalduus, vide Baldus.	
Theodosius Magnus, quot Juris Interpretes, Rhetores, Grammaticos, Philosophos & Dialecticos Constantinopoli instituit	386	Ubalduus, Petrus, Francisci Ubaldi Filius, jus Pontificium docuit	170. 418. 526.
Theophili Institutiones edidit Viglius Zuichemus	287	Ubalduus, Mattheus, Petri filius, ad Constantiæ Concilium Legatus missus, & a Sigismundo Imp. insignibus gentilitiis donatus 170. ejus filii & nepotes, qui omnes doctrina Juris clarescunt	171
Theophilus, Magister, Comes sacri Consistorii, Institutionum & Codicis Justiniani Compiler, necnon Pandectarum Conscriptor 64. ejus Institutiones commendantur	92. 519	Ubalduus, Franciscus, Artium & Medicinæ Doctor, ac quorundam Castellorum Comes, felicem prolem habuit	163. 171
Ticinenfis Academia, a Carolo Magno instituta, & bellorum injuria intermissa, a Galeacio Vicecomite restituta 171. 388. qui professores ibi clauerunt	172	Veggius, Franciscus, Papiensis, Juris interpres, in patriâ docens	304
Tigrini, vide Franciscus.		Vennulejus Saturninus, Præfectus Provinciæ	13. 58
Togæ descriptio	16	Verba in sensu recepto accipiendi	578
Togati, cur Advocati sic dicti	16	Verzelesius, Ioannes, Patavinus, Jus pontificium docuit	353
Toletana Academia	393	Ugo, vide Boncompagnus.	
Tolosana Academia	392	Ugo, Ferrariensis Episcopus, Glossator	325
Torniella familia Novariæ nobilissima	288	Ugolinus a Porta Ravenennate, Bononiensis, Feudorum opere clarus, quem alii Ugonem Pisani vocant	105
Torniellus, Hieronymus, Novariensis, Juris interpres, Ducis Sabaudia Senator	289. 304	Ugolinus Fontana, ICrus	136
Tortus, Hieronymus, Papiensis, Ticini docuit	198. 468	Vicaria dignitas	70
Tortus, Jacobus, Papiensis	207	Vicecancellarii Romani dignitas & officium	135
Transagaldi olum Capilistii vocati	183	Vicemeratus, Thadæus, Mediolanensis, Juris Pontificii Interpres	357
		Victor Dulcis Feltrensis, ICrus, Patavii clauit	343
		Viennensis Academia instituta	389
		Vierius, Antonius, Juris Interpres	274
		Viglius	

I N D E X.

Viglius, vide Zuichemus.		W.	
Vignata, Ambrosius, Taurinensis, Iuris Pontificii interpres	376	Wirzburgensis Academia instituta	390
Vincentius, Patrus, æmulus Philippi Decii, Romani Palatii Quæstor	240	Wirenbergensis Academia instituta	390
Vinea, Patrus, Capuanus, Iuris Pontificii & Civilis peritus, Friderico II. Ænobarbo a secretis & epistolis fuit	321. seq.	Z.	
Vistarinus, Camillus, Laudensis, Ictus	456	Zabarella, Bartholomæus, Iuris Pontificii interpres Ecclesiæ Rom. Referendarius	351
Visontina Academia instituta	390	Zabarella, Franciscus, Patavinus, Iuris Pontificii interpres, Archiepiscopus Florentinus Cardinalis	349. 464. 507. 527. de aliis Zabarellis 352
Ulpianus, Domitius, Præfector Prætorio Alexandri Imp. 8. Magister Libellorum 10. Papiniani Præfectori Prætorio, & Prætoris Assessor 13. Christianorum inimicus, ejus scripta, munera & titulus optimi	56. 57. 460. 515	Zaca, Antonia, uxor Ludovici Cortusii	178
Volaterranus, Jo. Galensis, Decretalium compiler	324	Zachus, Antonius, Patavinus, Ictus	442
Volusius, Lucius, Quæstor, ejus ætas, scripta & Auditor	30. 514	Zanechinus, Thomas, Vincentinus, Iur. Pont. interpres	377. 452
Volusius Metianus, Ictus 30, in Consilio Antonini Pii, & auctor SCti Volusiani fuit, ejusque munera & scripta	50	a Zanis, Joannes, Iuris Pontificii interpres	358
Uratislaviensis Academia fundata	391	Zasius, Jo. Uldricus, Uldrici filius, ejus scripta, Iura municipalia Friburgi condidit	253. 254
S. Urbano, Fabius Maximus, Ictus	137	Zasius, Uldricus, Ictus, Friburgi claruit 252. ejus munera, uxores & liberi	253. 429
Urbanus IV. Sum. Pontif. perampla privilegia Gymnasio Patavino concessit	136	Zelana, Antonius, Cardinalis	184
Urbanus V. Sum. Pontif.	344	Zenobius, Baldi Filius, Tiphernis Episcopus	168
Urbanus VI. Sum. Pont. ejus tempore schisma de eligendo Pontifice exortum	161	Zenonis Constitutio de Iudicibus pedaneis	14
Urbinius Paternus, f. Urbinas, Bartholomæus, Ictus	230. 376. 451	Zenzelinus Cassianus, Gallus, aliis Genzelinus, Glossator in Extravagantes	340
Ursari, Antonius & Caspar, Fratres, Patavini, Ius civile in patria docentes	307	Zoccus, f. Zochus, Jacobus, Ferrariensis, Iuris pontificii interpres	357. 470
Ursina, Parmensis, ex Pincarorum Familia, Caroli Ruini uxor	256	Zucardus, Ubertinus, Corrigiensis, Ictus Ferrariensis	257. 493
Ursinus, Neapoleo, Cardinalis, ad sedandas turbas in Italia a Pontifice missus	158	Zuichemus, Viglius, Frisius, Ictus, Bruxellis in Brabantia Senator ac Senatus Præses, Canonicus, Præpositusque Ecclesiæ Gandavenis atque Can-cellarius, Eques aurei velleris, Bataviæ & Geldriæ præfector, Theophili Institutiones edidit	237

F I N I S.

